

HAWAR

1

Hejmar 1 - 23

((1932 - 1933))

- **HAWAR .**
- **Weşanén Kombenda Kawa bo çanda Kurdî .**
- **Ji çapa NÛ DEM hatiye wergirtin amadekirina .**
F. CEWERI Stockholm 1998 .
- **Çapa yekem Erbil - Kurdistan - 2001**
Tele - Fax : 2231886 .
- **Beyrut - Liban . P. o . Box . 113/ 5933 .**
- **Kawa verband fur kurdische kultur e.v Adenauer**
Allee - 54 - 53113 Bonn - Germany .
Tel : (0049) 228 242 5038 .
Fax : (0049) 228 242 523 .
E . mail . Komkawa @ T . on line . de .

Nomra spartiné li Reberatiya giştî
Rewşenbîrî Hewlêr : 157 - 2001
Çapxana Perwerde - Hewlêr

GOTINA WEŞANVAN

Bi dilgeşî hin ji kelpûré Bedirxaniyan dubare Çapdikin , ev malbata welatparéz û rewşenbîr ku emeké wan liser hemî kurdekî heye bisaya wan hîmé kurdayetiyé pencén xwe berdane nav axa kurdistané liher cih û warekî .

Di reçika wafadariyé de seroké kabîna çwara li heréma fidralî li kurdistana Iraqé rézdar **NÉÇÎ RVAN BARZANÎ** pirtûkxana Bedirxaniya li bajaré Dihoké danî . îro jî bipiştgîriya wî kombenda **KAWA** hin ji kelepûré Bedirxaniya çapû belav dike .

Hevîdarin rojén tén karibin hin karén tir divé riyé de pékbénin .

Çavdéré gistî
Kombenda KAWA bo çanda kurdf
SALAĤ BEDREDÎN

Newroz
2001

NAVEROK

PÊŞGOTIN 15

HEJMAR (1) 21

Armanc, awayê xebat û nivîsandina Hawarê

Ji xwendevanan re

Elfabeya Kurdî

Stûna Feqehan

Stûna Zarowan: buhar

Edebiyata Welatî

Hawar hebe, gazî li dû ye

Di dora dinyayê de

Xatirxwaziya Memî

Hêvi ji xwendevanan

Ferhengok

BIRÊ FRENSIZÎ

Buts et caractères de la revue Hawar

L'Alphabet Kurde

Notices sur la littérature, mœurs et contumes Kurdes

HEJMAR (2) 41

Civata arîkariyê

.....

Ta, tawî û tabir

Dr. E. Nafiz

Lehî

.....

Du Egîd

Dr. K. A. Bedir-Xan

Elfabeya kurdî

.....

Gundê nûava

Qedrican

Ferhengok

.....

Tola welêt

.....

Xanî

Dr. K. A. Bedir-Xan

Berdêlk

Osman Sebrî

BIRÊ FRENSIZÎ

L'Alphabet Kurde

.....

La langue Kurde

.....

HEJMAR (3) 61

Hevxistina zmanan	Dr. K. A. Bedir-Xan
Quncika bijîşkê	Dr. E. Nafiz
Pêrûzname	Hamid Ferec
Sîlêman Bedir-xan	Qedrican
Dibistan	C. A. Bedir-xan
Elfabêya Kurdî	» » »
Bi hênceta piroznamekê	» » »
Ferhengok	» » »
Ma çima diçi	Dr. K. A. Bedir-Xan
Lavelav	» » »
Şeva we xweş	C. A. Bedir-xan

BIRÊ FRENSIZÎ

L'alphabet Kurde	D. A. Bedir-Xan
Le Folklore Kurde »	» »

HEJMAR (4) 81

Ber tevna mehîûrê	C. A. Bedir-xan
Hacî Qadirê Koyî	Hevindê Sorî
Lawikê min	Dr. K. A. Bedir-Xan
Elfabêya Kurdî	C. A. Bedir-Xan
Ferhengok	» » »
Yekbûn û yekîti	Dr. K. A. Bedir-Xan
Wişyar bibin	Hacî Qadirê Koyî
Gotina welat	Cegerxwîn
Zerî Kubarê	.....

BIRÊ FRENSIZÎ

Textes et Traductions	D. A. Bedir-Xan
L'alphabet Kurde	» » »
Folklore Kurde	» » »

HEJMAR (5) 101

Edebiyatî Kurdî	Hevindê Sorî
Loriya Bedir-Xan	C. A. Bedir-Xan
Pirûziya Hawarê	Seyid Hiznî
Besreka Zêrîn	Qedrican
Dildiziya Gulekê	Dr. K. A. Bedir-Xan
Elfabêya Kurdî	C. A. Bedir-Xan
Welatî Kurdan	Evdilxaliq Kerkûkî

Delaliya Zarowan
Şin û Pesna Zîné
Pesna Dêrikê
Alê Kurdan

E. A. Bedir-Xan
Dr. K. A. Bedir-Xan
Cegerxwinê Kurdî
Herekol Azîzan

Ronigariya şagirtên kurdên Iraqê

BIRÊ FRENŞIZÎ
L'alphabet Kurde
Berceuse
Floklore Kurde

Dr. K. A. Bedir-Xan
Herekol Azîzan
D. A. Bedir-Xan

HEJMAR (6) 121

Hawar
Zozanê Tocî
Mar û mirov
Ji min bawer bibe
Melayê Cizîrî
Dik û Rovi
Hêva çardeşevî
Ferhengok
Ji bona Hawarê
Gulbanakê Hişyariyê
Berdêlk
Hawar e
Kurdewarî
Sê malo gundo!
Elfabêya Kurdî

Şakir Fettah
Nemirê Miksî
Çirokbêj
Dr. K. A. Bedir-Xan
Herekol Azîzan
Çirokbêj
Qedrîcan
Herekol Azîzan
Cegerxwin
Mela Elî
Qedrîcan
Bozan Şahîn
Faiqê Bêkes
Stranvan
C. A. Bedir-Xan

BIRÊ FRENŞIZÎ
Un femme, Chef de tribu
O, village de trois maisons
Floklore Kurde
L'alphabet Kurde

N. A.
Herekol Azîzan
C. A. Bedir-Xan
D. A. Bedir-Xan

HEJMAR (7) 141

Kurdmanc Qenc in
Cemilê Haco
Le Hawarda
Edebiyata Kurdî
Mêrê min

Cemilê Haco
C. A. Bedir-Xan
Serjêr
Hevindê Sorî
Dr. K. A. Bedir-Xan

Cewabname
Zarê Kurdmancî
Mişo û Xido
Elfabêya Kurdî
Ferhengok
Birin
Ey Fecr
Hesinker
Delalê Eyşê

Helim Rifqî
Hawar
Herekol Azîzan
C. A. Bedir-Xan
Herekol Azîzan
Dr. K. A. Bedir-Xan
Lawikê Kurd
Qedrican
Stranvan

BIRÊ FRENSIZÎ
O Belle Aîch
Fables
Memê-Alan
L'alphabet Kurde

Herekol Azîzan
Herekol Azîzan
C. A. Bedir-Xan
» » » »

HEJMAR (8) 161

Şeraniya Zmanê Kurdmancî
Edebiyata Kurdî
Bêriya Welat
Hawarek
Rêya Teze
Kurdeki Kiçik
Elfabeya Kurdî
Ferhengok
Ji Xanî ra
Strana Dilan
Ez Goriya Bangê te me
Ala Ku[r]dan
Hişyarname
Dawet e
Yelî Delal
Tirsim Ez Bimirim

C. A. Bedir-Xan
Hevindê Sorî
Dr. K. A. Bedir-Xan
Weccî Cemîl Paşa
Herekol Azîzan
C. A. Bedir-Xan
C. A. Bedir-Xan
Herekol Azîzan
Behmen Zerdeştî
Dr. K. A. Bedir-Xan
Mamoste
Dr. K. A. Bedir-Xan
Lawê Fendî
C. A. Bedir-Xan
Stranvan
Dilokvan

BIRÊ FRENSIZÎ
Memê-Alan
Chansons

Dr. K. A. Bedir-Xan
Herekol Azîzan

HEJMAR (10) 201

Leylana Rastiyê
Eksi Sedayi Hawar

Dr. K. A. Bedir-Xan
Pîrot

Gelo ne Wisan e
Ji mela û şexan re
Ji pismamê min re
Mîr û Kund
Dilê min pir dişewite
Yekîtiya herfan
Elfabêya Kurdî

Qedrîcan
Cegerxwînê Kurdî
F. Mistefa Şahîn
Koçerê Botan
Selahedînê Serhedî
Xweyiyê Hawarê
C. A. Bedir-Xan

Îlhamî Hawar
Ax Kurdistan
Hey Weten
Berdêlk
Hişyarî
Di Şorezeraqê de
Ji xwendevanan ve

Gewran
Silêman Bedir-Xan
Xwedok
Cegerxwînê Kurdî
Dr. K. A. Bedir-Xan
Qedrîcan
Hawar

BIRÊ FRENSIZÎ
La musique Kurde
Memê Alan
O sans maison
L'Alphabet Kurde

Pr. G. Michaelian
D. A. Bedir-Khan
Hereqol Azîzan
D. A. Bedir-Khan

HEJMAR (11) 221

Şîn
Yekyetîman
R. Bedir-Xan
Dr. E. Bêreqdar
Çîrçîroka Bingolê
Elfabêya Kurdî

C. A. Bedir-Xan
Hevindê Sorî
Hawar
Hawar
Herekol Azîzan
C. A. Bedir-Xan

Sînor
Meşheda Ibretê
Zarînek
Tabûta Bixwîn
Şehîdê Gewre
Zimanê min

Evdilxaliq Esîrî
Dr. K. A. Bedir-Xan
Cegerxwînê Kurdî
Qedrîcan
M. Ehmed Botî
Dr. K. A. Bedir-Xan

BIRÊ FRENSIZÎ
Memê Alan
Legende
L'Alphabet Kurde

Dr. A. Bedir-Khan
Herekol Azîzan
D. A. Bedir-Khan

HEJMAR (12) 241

Yekyetîman	Hevindê Sor
Gazinda Xencera min	C. A. Bedir-Xan
Em çîman bişûnda man	Mistefa Şahîn
Çaw	Gewran
Strana Gulê	Dr. K. A. Bedir-Xan
Yekitiya Kurdan	Ş. M. Şahîn
Taziye	Mamosta
Kew û Qitik	M. Ehmed Botî
Ker, Gur û Rovî	Koçerê Botan
Elfabêya Kurdî	C. A. Bedir-Xan

Le bo Şehîdekî	Ehmed Namî
Xeyal	Tahir Fiad
Yadî Weten	F. Bêkes
Ey Gelawij	Gewran
Heyv û stêr	Dr. K. A. Bedir-Xan
Cegerxwîn	Qedrîcan
Gazî	Evdirehman Fewzî
Her biji	Le Zibêr Kurd
Nalnala Dil	Îsmail Hebeş
Hawar e	Lawê Fendî
Ziyareta Hawarê	Mistefa Mîlî

BIRÊ FRENŞIZÎ	
L'Alphabet Kurde	D. A. Bedir-Xan
L'ane le loup et le renard	Kotscherê Botan
Memê Alan	D. A. Bedir-Khan

HEJMAR (14) 281

Komelî Zanistî	S.....
Reşoyê Darê	Cemilê Haco
Yekyetîman	Hevindê Sorî
Gazind û Gîlî	Osman Sebrî
Xuyabûnî Kurdî	Ehmed Hemdî
Le Kurdistan xwînî da	K.....
Derdê Nezaniyê	Lawê Fendî
Du guharto	Herekol Azîzan

Ho Cegerxwîn	Evdilxaliq Esîrî

Bo xawenî Hawar
Ji kiriyaran re
Ma em tenê
Sekala
Şêr û piling û rovi
Duri Şehwar
Belê em man
Xemi Zalim
Dadê
Welat û dilê min

Apetîn
Cegerxwîn
M. F. Botî
Hêmen
Cegerxwîn
Evdilxaliq Esîrî
M. E. Botî
Miço Mili
Qedrîcan
Dr. K. A. Bedir-Xan

BIRÊ FRENŞIZÎ
Note sur la Bible-Noire
Deux variantes

Dr. K. A. Bedir-Khan
Herekol Azizan

HEJMAR (15) 301

Şêx û axa û mineweran
Kaxezî aşkiar
Du Sersal
Tûş ey Tebiet
Cuhabên Koçerî
Yekyetîman
Kiroşk û Kûsî
Kitêban

Haco
Lawikî Kurdperwer
Xekî Vexwendî
Lawikî Kurd
M. E. Botî
Hevindê Sorî
Bekrî Qotreş
Hawar

Hevîn
Qûy Qelan
Delala Çavreş
Bo Xanimêk
Bêriya Welêt
Kulilkên Ezêb

Dr. K. A. Bedir-Xan
Evdilxaliq Esîrî
Evdirehman Fewzî
Goran
M. E. Botî
Dr. K. A. Bedir-Xan

BIRÊ FRENŞIZÎ
L'Alphabet Kurde
Parlet de Hevêrkan
Notice sur la bible-Noire

Dr. A. Bedir-Khan
Hawar
Dr. K. A. Bedir-Khan

HEJMAR (16) 321

Sehîti
Du bend
Kurd û terbiye

Hevindê Sorî
Cegerxwîn
Lawikî Kurd

Zerêle
Berê çawan bû

Evdirehman Fewzî
Dr. K. A. Bedir-Xan

Strana çiyayikî
Dest jê bû
Kanî axa kurdan

Dr. K. A. Bedir-Xan
Newzad
M. E. Botî

BIRÊ FRENSIZÎ
De la grammaire kurde
L'Alphabet kurde
Notice sur la Bible-Noire

D. A. Bedir-Khan
D. A. Bedir-Khan
Dr. K. A. Bedir-Khan

HEJMAR (17) 341

Şêx û axa û mineweran
Hawara biyaniyekî
Li ber tirba Şêx Seîd
Ax li me
Elfabêya Kurdî
Dersxane

Evîn Cîwelek
Hevindê Sorî
Dr. K. A. Bedir-Xan
Ehmed Mêlik
C. A. Bedir-Xan
Hawar

Hubel wetan
Çarînen Xeyam
Kurdistana bê dibistan
Tola Karwên

Kurdê Wanî
Dr. K. A. Bedir-Xan
M. E. Botî
C. A. Bedir-Xan

BIRÊ FRENSIZÎ
De la grammaire kurde
L'Alphabet kurde

D. A. Bedir-Khan
D. A. Bedir-Khan

HEJMAR (18) 361

Xwe binas
Kurd û Kurdistan
Şêr û gayê zer
Ecêbên Dinyayê
Elfabêya Kurdî

C. A. Bedir-Xan
Hevindê Sorî
M. E. Botî
Xeberguhêz
C. A. Bedir-Xan

Şehname Şehîdan
Çarînen Xeyam
Welatê Kurdan
Gotina Gewr
Ji Kitêba Goranî

Cegerxwîn
Dr. K. A. Bedir-Xan
F. Hesên
Ibrahîm Mela
Esîrî

Cuhaba dayikê
Roja Nû

Hawar
Dr. K. A. Bedir-Xan

BIRÊ FRENŞIZÎ
De la grammaire kurde
L'Alphabet kurde

Dr. A. Bedir-Khan
Dr. A. Bedir-Khan

HEJMAR (19) 381

Kurd û Kurdistan
Xewna Rastiyê
Sebat
Dengekî Zerdeştîyan
Biyaniyê çî dîtine
Bi xwalê xwe ve
Ferhengok

C. A. Bedir-Xan
E. Hesên
Ş. M. Şahîn
Hawar
Herekol Azîzan
Nezîr Lewend
Hawar

Hawar û Dildarî
Serhedan
Welat
Çarînen Xeyam
Şahname Şehîdan
Lawiko

M.....
Miço Mîlî
Axayê Mirdêsi
Dr. K. A. Bedir-Xan
Cegerxwîn
Stranvan

BIRÊ FRENŞIZÎ
La femme Kurde

Dr. K. A. Bedir-Xan

HEJMAR (20) 401

Heyîneke yeksalî
Du Dengbêj
Xurtiya Bînahiyê
Hevînd
Ferhengok

Nivîsanok
Dr. K. A. Bedir-Xan
Çîrokbêj
C. A. Bedir-Xan
Hawar

Lavelav
Serxwebûna Mirîşkan
Revandin
Cuhaba Lawanî
Berxikê Hawarê
Dilber
Çarînen Xeyam

Osman Sebrî
Cegerxwîn
Dr. K. A. Bedir-Xan
Qedrîcan
H. Smaîl
M. F. Botî
Dr. K. A. Bedir-Xan

HEJMAR (21) 425

Sehîti	Lawekî Kurd
Li Gornistana Amedê	Osman Sebrî
Îlyas Efendi	Cegerxwîn
Şin	Hawar
Ji dûr ve	Osman Sebrî
Eyloyê Pîr	Dr. K. A. Bedir-Xan
Kurd yek in	Şêx Heyderê Êzîdî
Kîseyî pûç	H.....
Bîrhatiyek	M. E. Botî

Çarînên Xeyam	Dr. K. A. Bedir-Xan
Peyameke Cegerxwîn	Cegerxwîn
Ez bi şûr im	Ebû-Inad
Fermana Kurdan	Remoyê Qenco

BIRÊ FRENSIZÎ

Sinêm Khan	Dr. K. A. Bedir-Khan

HEJMAR (22) 445

Jespên xweşxwanên kurdî	Cegerxwîn
Şîna xwalê min	Qedrican
Mîr Mihê	Cegerxwîn
Tirba sipî û marê qut	F. Hesên
Sehîti	E. S. Gewrî
Sehîti	Osman Sebrî
Ibret	Cegerxwîn
Nivîsevan	Dr. K. A. Bedir-Xan

Çarînên Xeyam	Dr. K. A. Bedir-Xan
Tairxek	Evîn Ciwelek
Berdêlk	Lawê Fendî
Wefdî Kurdistan	Pîremerd
Tola bavan	Heval Şikrî
Bo xawenî Hawar	Ewnî
Ax û keser	M. E. Botî
Newzad	Hey dinya fanî
Civatmiletan	Selam

BIRÊ FRESIZÎ

Besna	Herekol Azîzan

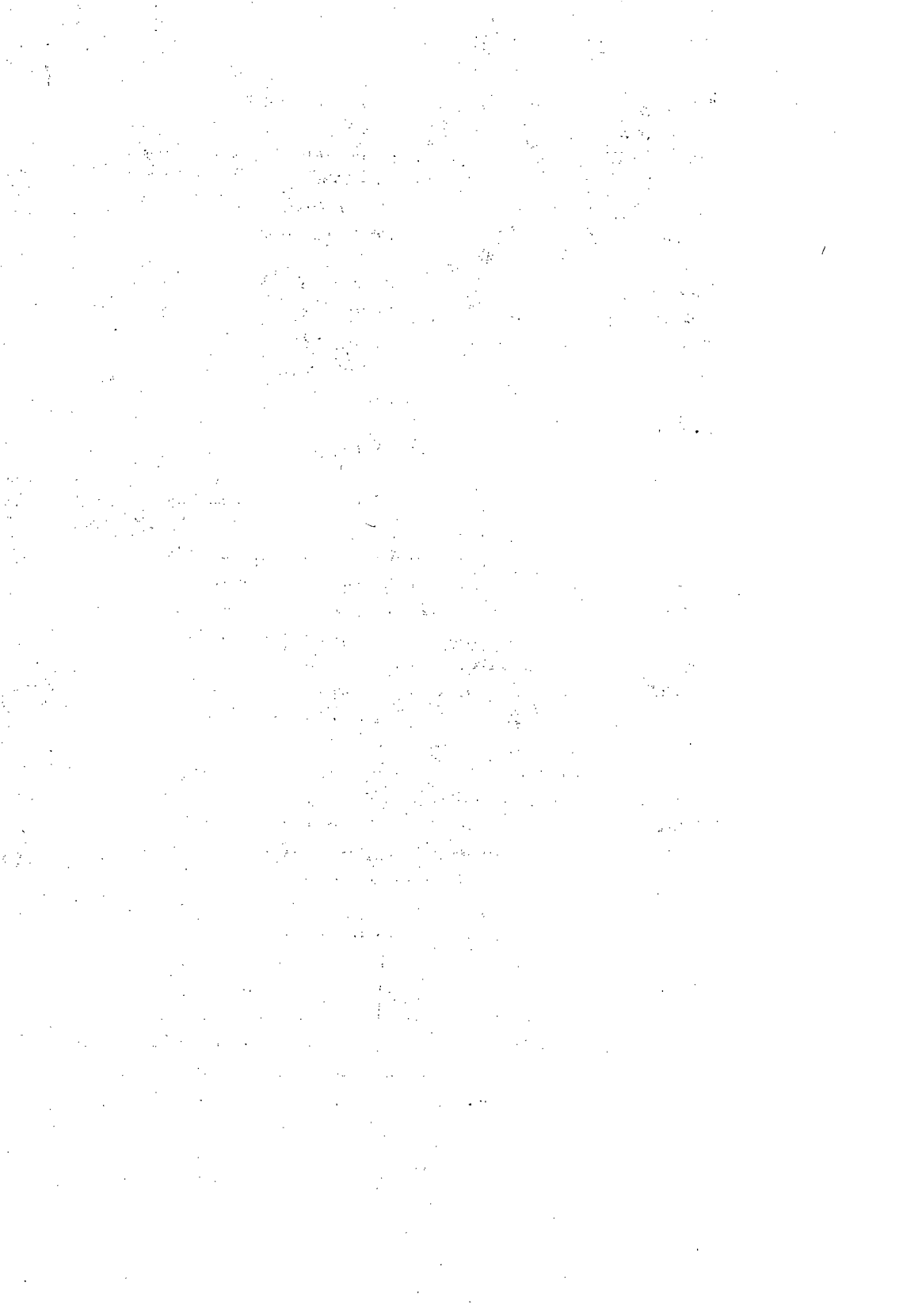
HEJMAR (23) 465

Zarê Dumilî C. A. Bedir-Xan
Sehîti Cegerxwîn
Sehîti Lacê Henî
'Herwekî hate gotin Dr. K. A. Bedir-Xan
Kurd û Kurdistan Herekol Azîzan

Çarînên Xeyam Dr. K. A. Bedir-Xan
Xwe nas bikin Feridûn
Dilmestî Evîn Cîwelek
Keleha Xursê Bijîşkê Mîran

BIRÊ FRENSIZÎ
Memê Alan D. A. Bedir-Xan

BEŞA TÎPGUHÊZIYÊ	585
HEJMAR 2	487
HEJMAR 3	488
HEJMAR 4	490
HEJMAR 5	493
HEJMAR 6	495
HEJMAR 7	497
HEJMAR 8	499
HEJMAR 9	501
HEJMAR 10	505
HEJMAR 11	512
HEJMAR 12	519
HEJMAR 13	526
HEJMAR 14	531
HEJMAR 15	536
HEJMAR 16	540
HEJMAR 17	543
HEJMAR 18	551
HEJMAR 19	560
HEJMAR 20	567
HEJMAR 21	584
HEJMAR 22	595
HEJMAR 23	603

HAWAR hat hawara me!

Hawar dengê zanîne ye. Zanin xwe nasîn e.
Xwe nasîn ji me re rêya felat û xweşiyê vedike.
Her kesê ko xwe nas dike; dikare xwe bide nas kirin.
Hawara me berî her tiştî heyîna zimanê me dê bide nas kirin.
Lewma ko ziman şerta heyîne a pêşîn e.

(Celadet Ali Bedir-Xan, Hawar hej. 1, 1932)

Kovara HAWARê gelekî bi derengî kete destê min. Ez bawer dikim min ew di Sala 1982an de bi dest xistibû. Niha nayê bîra min bê min ew çawan û bi kîjan riyê bi dest xistibû, lê baş tê bîra min gava ew ketibû destê min, fena ku malê dinyayê bûbû yê min. Ez ji xwendina wê têr nebûbûm. Mîna ku min tişteki xwe yê bi qîmet winda kiribû û dîsan ew dîtibû. Hawarê ez hê bêtir bi nivîsandina kurdî ve girêdabûm. Şêrîniya zimanê kurdî bi min şêrîntir kiribû; fikra dostanî, xweşbînî û bêhnfirehiyê li ba min bi qîmet kiribû. Ez ber bi cihana kurdîtiyê, ber bi kûrîtiya dîroka kurdan ve ajotibûm. Xwendina çîrok, stran, şîret û gotarên di Hawarê de tameke bi lezet dabû min. Bîrbîrî û sergiraniya Celadet Bedir-Xan, hêviya peyda-bûna entelektueliyeke kurdî li ba min xurt kiribû. Hêviya entelektueliyeke kurdî ya xurt, hêviya biserketinê dabû min. Ew Hawara bi çapeke piçûk û bi aleke kurdî pêçayî, ji bo min, bersiveke herî di cih de ya li dijî politikayên asîmilasyon û înkariyê bû. Niha, gava ez rûpelên Hawarê di ser hev re diqulîpînim, ez rêdigihîjim ku Mîrza Hemreş Reşo bi jinûveçapkirina Hawarê zehmetiyeke çawan kişandiyê, karekî çiqasî baş û pîroz kiriye. Ez bawer dikim, ger ne ji vê fikir û xebata Hemreş Reşo bûya, wê Hawar bi tenê di arşiv û pirtûkxaneyên hin entelektuelên kurdan de bima û wê nivşek ji xwendina Hawarê bêpar bima. Bêparmayîna wî nivşî, wê di warê zimên de gelek serêşî bi xwe re baniya. Hemreş Reşo bi jinûveçapkirina Hawarê, hem Hawar ji mirin û jibîrkirinê parastiyê, hem ew gihandiyê nîşkekî, hem jî rê li ber berberî û nelihevkerinên zimanê kurdî girtiye.

Niha, gava mirov li dîroka Hawarê û li rola wê ya troyîn dinihêre, di salên heftêyan de çapnebûna Hawarê, hem di warê zimên û rola zimên de, hem jî di warê hî-

sên milî û xwenaskirinê de, kêmasiyeke mezin e. Di salên heftêyan de, bi taybetî ji 75an heta 80yî, li bakurê welêt tevegrike xortan ya xurt hebû. Dînamîka salên heftêyî mîna bombeyekê ji teqandinê re amade bû. Lê ev dînamîka ha bêtir angajeyî siyaseta bû. Ger bi qasî karên siyasî, karên edebî û çandî jî hatibûya kirin û di wan salan de kovara Hawarê li bakurê Kurdistanê an jî li Tirkîyeyê hatibûya çapkirin, wê li hemberî pêla asîmilasyonê bibûya bendek. Lê mixabin, ew nivîşê li welêt, ji peydakirin û xwendina kovara Hawarê bêpar ma; yên ku derketin derveyî welêt, ev kovara ku di dîroka edebiyata me de rola wê ne kêmî rola pirtûkeke pîroz e, li biyanîstanê bi dest xistin. Dîsan li vê biyanîstanê, dostê hêja, rehmetiyê Mihemed Bekir, bi zewq û besteke mezin li derxistina Hawarê mijûl bûbû. Wî bi çapeke bedew, ji hejmara îrê heta hejmara 9an, mîna cildekê derxist. Lê nexweşiya kambax pêxîla vî dilşewatê kurd berneda û hê berî ku ew bigihîje armanca xwe bi cih bîne, wî ji nav me koç kir. Mîrov dikare bibêje, ku di pêla dudan ya danasîna kovara Hawarê de, rola rehmetiyê Mihemed Bekir gelekî mezin e. Xwedê wî bi rehma xwe şa bike.

Mîna jinûveçapkirinên Hawarê, destpêka weşana wê jî her li derveyî welêt bûye. Piştî şikestina serhildanên Dêrsim û Agiriyê, piştî xebatên dûr û dirêj, Celadet Bedir-Xan, bingehê kovara xwe li Şamê datîne. Ew hejmara pêşî di 12ê îlona 1932an de derdixe. Celadet Bedir-Xan dixwaze bi derxistina kovara Hawarê di dîroka kurdan ya nûjen de rûpelekî nû veke û kurdiya ku bi salan di bin nîrê zordestiyê de maye, rizgar bike. Wekî din, ew bi kovara Hawarê kevneşopiyekê jî dişikîne; dev ji nêvî bi tirkî û nêvî bi kurdiyê berdide, an jî bi temamî dev ji zimanê tirkî berdide û di şûna wê de kovara xwe, çend rûpelên frensîzî ne tê de, xwerû bi kurdî derdixe. Celadet beg dixwest bi riya Hawarê kurdan bi zimanê wan, bi girîngiya zimanê wan; bi gotineke din, bi hebûna wan bihesîne. Gava mirov çavekî li her 57 hejmarên Hawarê digerin, mirov dibîne ku Celadet Bedir-Xan vekirî tu îdeolojî nepesinandine, kurd nekirine sinif û tebeqe, sinif û tebeqeyek negirtiye û li dijî sinif û tebeqeyêke din şer nekiriye. Di ferhenga wî de gotina "kurd" tê maneya biratî, hevaltî û dostaniyê.

Di welatekî bê dibistan de, bê perwerdeya bi zimanê mader de, wî dixwest bi Hawara xwe dibistaneke milî ava bike; tê de fikir û ramanên milî, tê de dostanî û biratiyê belav bike.

Lê dema wî demeke bédengiyê bû; demeke şikestina kurdan, demeke tirs û sargunan bû. Kurdên xwende kêm bûn, yên hebûn jî ne ewçend nêzikî zimanê kurdî bûn. Celadet dixwest bi riya Hawarê hem nivîskaran çêbike, hem jî xwendevanan

bigihîne. Wî destê alîkariyê dirêjî Cegerxwîn, Osman Sebrî, Qedrî Can, Nûredîn Zaza û hinên din kir, ew ber bi cîhana nivîskariyê ve kişandin û bi xêra wê dibistanê ye ku îro navê van kesayetiyên kurdan nemir bûne. Hem ew kesayetiyên kurdan nemir bûne, hem jî bi xêra Hawarê zimanê kurdî yê edebî zindî maye. Ji xwe gava Celadet Bedir-Xan destê xwe ji siyasetê dikişîne û xwe bi hemû hêza xwe davêje qada ziman û edebiyatê, ew ê li van rojan fikirîbe. Li gorî delîlên ku li dû wî mane û li gorî gotinên kevaniya wî Rewşen Bedir-Xan ku ez di sala 1987an de li Baniasê lê bûbûm mêvan, Celadet Bedir-Xan derwêşekî karê xwe bûye. Wî hemû xebata xwe li ser siberrojê ava kiribû. Ji bo me bû, ji bo nivîşkî berî me bû. Lê nivîşê berî me pê nehesiya û tê re buhurî, lê ev nivîşê me pê hesiyaye û mîna ku li xezîneyekê rast hatibe, bi herdu destan lê xwedî derdikeve. Hebûn û maneya Hawarê îro ne bi tenê ji bo kurdiya nivîskî, lê ew li ba kurdên îro mîna otorîte jî hatiye qebûl-kirin. Ez bawer dikim ger îro kovara Hawarê tunebûya, me ê di warê zimanê nivîskî de gelek serêşî ji hev re derxista. Îro, piraniya partî û rêkxistinên kurdan, piraniya çapemeniya kurdî li ser rîya Hawarê diçin. Ev jî, ji bo rojên pêş kêfxweşiyekê di-de mirov.

Mîna ku min di destpêkê de jî got ku kovara Hawarê cara pêşî di sala 1982an de kete destên min, lê hinek hejmarên wê yên eslî, di sala 1987an de gava ez li Baniasê li Rewşen Xanimê bûbûm mêvan, wê dabû min. Wê ji min daxwaza çapkirina hemû hejmarên Hawarê kiribû. Ji bilî Hawarê jî wê hinek pirtûkên weşanên Hawarê û xebata Celadet ya li ser zimên "Bingehên Gramera Kurdmancî" dabûn min. Me "Bingehên Gramera Kurdmancî" mîna pirtûk di sala 1993an de weşand. Lê herçî jinûveçapkirina Hawarê bû, hem hemû hejmar li ba me peyda nedibûn, hem jî ji bo karekî weha cesareteke mezin, cidiyet û berpirsiyariyeke taybetî diviya. Gava di destpêka salên 90î de me di bin bandora Hawarê de dest bi weşandina kovara NÛDEMê kir, em hê bêtir li ser derxistina Hawarê fikirîn. Hejmarên ku li ba me kêmbûn, me ji ba Mehmed Uzun û Mahmûd Lewendî peyda kirin. Herdu hevalan jî bê ku tu keleman ji me re derxin, arşivên xwe ji me re vekirin; ez li vir spasên xwe yên ji dil ji herdu hevalan re pêşkêş dikim. Herweha, dostê hêja Emîn Narozî bi xebata şev û rojan tîpguhêziya her 23 hejmarên pêşî kir; ne ji vê xebata wî bûya em ê ji xwendina wan ya latînî bêpar bimana. Ez li vir gelekî spasî wî jî dikim.

Mîna tê zanîn, her 23 hejmarên pêşî bi herdu alfabeyan; ango bi alfabeya erebî û latînî dihate weşandin. Ji hejmara 24an hera ya 57an tenê bi alfabeya latînî hate weşandin. Hem di destpêka kovarê de hem jî di berdewamiya weşana kovarê de ji bilî zaravayên kurmançî, mirov pêrgî zaravayên soranî û zazakî jî tê. Ji ber ku zaravayê

soranî îro jî bi alfabeya erebî tê nivîsandin, me hemû nivîsên soranî neguhestin alfabeya latînî, lêbelê me bi tenê ew nivîsên soranî ku pevgerêdaneke wan an bi kovarê re an jî bi nivîsên kurmançî re hebûn, guhastine. Herçî nivîsên zazakî ne, ji ber ku îro ev zarava bi alfabeya latînî tê nivîsandin, me tîpguhêziya wê kiriye. Lê me di tîpguhêziya hersê zaravayan de jî, tîpa "q" û "k" rast, yanî mîna îro bi kar anîne. Di 23 hejmarên pêşî de tîpa "q" di şûna "k" de û tîpa "k" jî di şûna "q" de dihate bi kar anîn. Di guherandinên hejmara 24an de, em dibînin ku hem alfabeya erebî ji kovarê radibe, hem jî herdu tîp mîna ku em îro bi kar tînin, têne guhertin.

Herçiqas em di destpêkê de fikirîbûn ku Hawarê weke cildekê derxin jî, lê paşê me maqûltir dît ku em bikin du cild. Cilda yekê ji 23 hejmarên pêşî û beşa tîpguhêziyê pêk tê û cilda dudan jî ji hejmara 24an heta ya 57an e. Me ji bo her cildekê naverokên cihê çêkirine, lê me hejmarên rûpelan ji hev veneqetandine. Dibe ku hin hejmarên bi zehmetî werin xwendin hebin, lê me ev yeka han da xatirê orjînalê û me nexwest em hemû hejmaran ji nû ve binivîsînin û orjînalê kovarê xerab bikin.

Me bi vê xebatê xwest ku em di sedsaliya rojnamegeriya kurdî de careke din balê bikişînin ser xwendin û nivîsandina zarê kurdî û careke din Hawarê û xwedî û berpirsiyarê wê Mîr Celadet Alî Bedir-Xan bi bîr bînin.

Firat Cewerî
Stockholm, 1998

Xwedi û berpirsiyarê HAWARê Celadet Alî Bedir-Xan di sala 1893an de li Stenbolê hatiye dinyayê. Ew kurê Emîn Alî Bedir-Xan û birayê Kamiran û Sureya Bedir-Xan e. Di warê siyasî, kulturî û edebî de, rola Celadet û malbata wî mezin e. Malbata Celadet ku bi têkoşîna xwe ya ji bo avakirina Kurdistanê navdar e, piştî avakirina cumhûriyeta Tirkiyeyê, ji aliyê karbidestên cumhûriyetê ve tê surgunkirin. Bavê Celadet, Emîn Alî û birayê wî Sureya li Misrê bi cih dibin û Celadet û birayê xwe Kamiran jî ji bo xwendinê diçin Almaniyayê. Celadet li Almaniyayê doktoraya xwe ya huqûqê dike û di salên sihî de vedigere Şamê. Şam hingî di destên fransîzan de ye. Celadet li wir dest bi têkoşîna kurdariyê dike û dibe yek ji pêşengên tevgera Xoybûnê yê girîng. Piştî ku serhildana Agiriyê têk diçe, Celadet Bedir-Xan destê xwe ji siyasê dikişîne û xwe bi hemû hêza xwe dide kultur û edebiyatê. Ew di sala 1932an de dest bi weşandina kovara HAWARê dike. Ji sala 1932an heta 1943an 57 hejmarên HAWARê derdikêvin. Ji bilî kovara HAWARê jî wî ji nîsana 1942an heta adara 1945an bi navê RONAHîyê kovareke din derxistiye. Ev kovara ha jî xwerû bi kurdî bû û li ser hev 28 hejmar derketine. Ji bilî kovarên HAWAR û RONAHîyê Celadet Bedir-Xan ev pirtûkên ha jî nivîsandine: *Elîfba Kurdî, Rêzimana Kurdî, Ferhengê Kurdî, Rêzana Elfabeya Kurdî, Rûpelên Elfabê, Dîbaca Mevlûdê, Dîbaca Nivêjên Êzdiyan, Mektûb ji Mustefa Kemal Paşa re, Ji Mesela Kurdistanê, wergera çîroka Conî û Cimêma* û bi dehan nivîs û gotarên çapkirî û neçapkirî... Herweha Celadet Bedir-Xan digel birayê xwe Kamiran bi nîya weşanên Hawarê bi dehan pirtûk pêşkêşî pirtûkxaneyê kurdî kirine.

Celadet Bedir-Xanê ku ji bilî navê xwe li dor deha navên din jî bi kar anî ye, di 15. 7. 1951ê de mîna gelek pêşeng û rewşenbîrên kurdan, ji welatê xwe dûr, li Sûriyê wefat kir. Ew niha li goristaneke Şamê veşartî ye.

SAL 1
~~~~~  
YEQSEMB

# HAWAR

HEJMAR 1  
~~~~~  
15 GULAN 1932

Qomela Qurdi * Revue Kurde

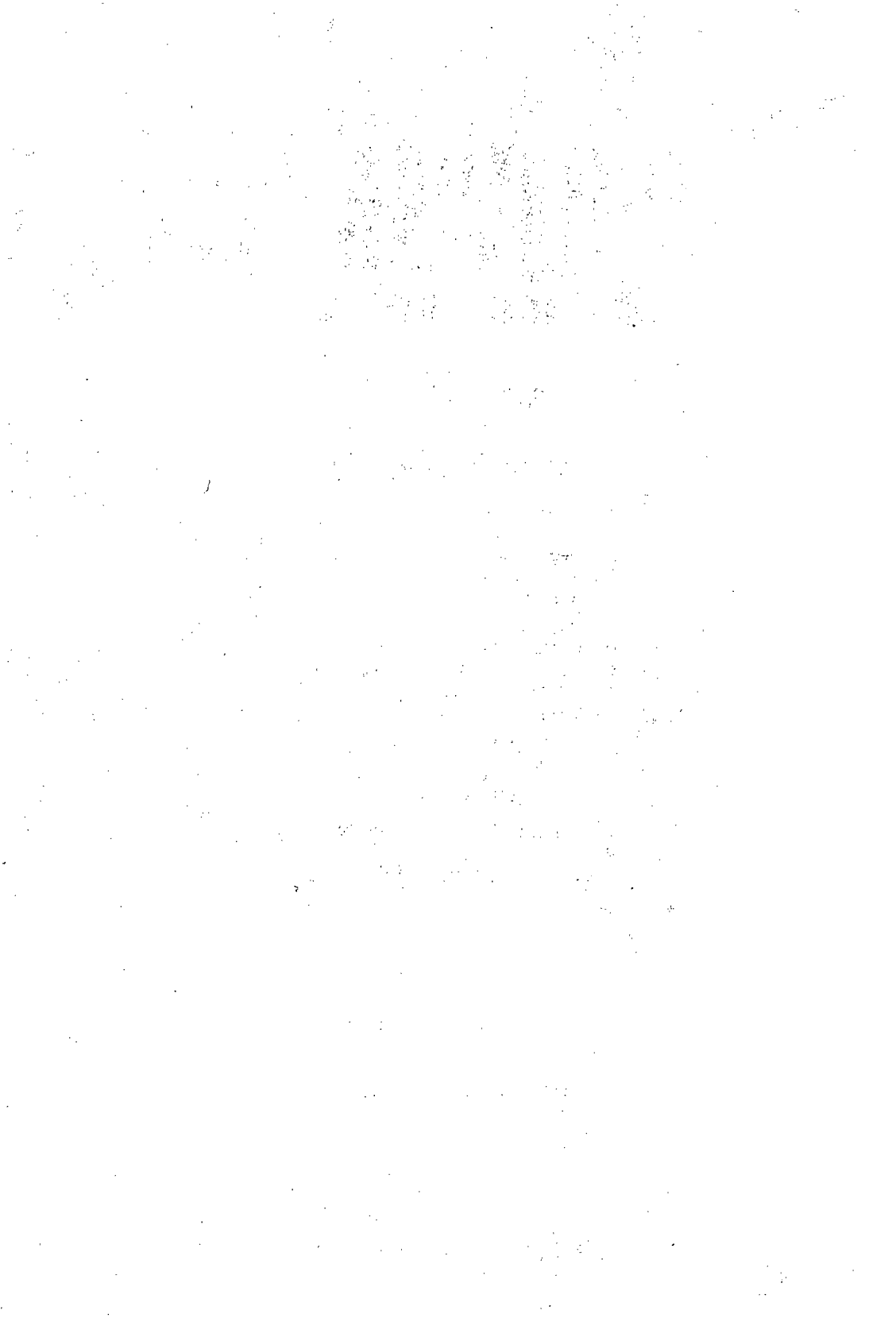
Çêdaxizîyên Qomelê

Armanc, awayê xebat
û nivîsandîna Hawarê
Ji xwendevanan re
Elfabêya Qurdi
Stûna fekehan
Stûna zarowan : buhar
Edebiyata welatî
Hawar hebe, gazi li dû ye
Di dora dinyayê de
Xatirxwaziya Memî
Hêvî ji xwendevanan
Ferhengê

Birê Frensîzî

Buts et caractères de la revue Hawar
L'alphabet Kurde
Notices sur la littérature, mœurs et
coutumes Kurdes

çapxana Torokî 1932 — 3em

Qomela Qurdî * Revue Kurde

Armanç, Awayê Xebat û Nivîsandîna Hawarê

Hawar dengê zaninê ye. Zanin xwe nasin e, xwe nasin ji me re rêya felat û xweşiyê vediqe.

Her qesê qo xwe nas diqê; diqare xwe bide nas qirin.

Hawara me berî her tiştî heyîna zmanê me dê bide nas qirin. Lewma qo zman şerta heyîna pêşin e.

Hawar jî pava bi her tiştê qo qurdanî û qurdîtiyê pê bendewar e, dê mijûl bibe. Tinê siyaseta jê dîr e, xwe na xwe siyaseta.

Hawarê siyaseta ji civatên welatî re hiştiye. Bi siyaseta bila ew mijûl bibin. Em jî di warê zanin, hiner û sinhetê de dê bixebitin.

***

Awayê xebatê. — Qareqî qo biqare biçê serî, divêlê jê re pronivîsêq bêt çêqirin. Me pronivîsa xwe ser bingehên jêrin lêqirîye.

1 — Belavqirîna Elfabêya qurdî di nav qurdan û hîngirîna wê. Senifandîna zmanazîna qurdî û bin bi hin di qomelê de belav qirin û pêşdetir di şîqlê qitêbê de derêxistin.

2 — Sehîtiya zarên qurdî û berhevdanîna wan. Sehîtiya ser mirovatiya zmanê qurdî digel zmanên din ên arî. Sehîtiya ser bingehên zmanê qurdî, ser dîroq û awayê rabûn û pêşveqetîna wî.

3 — Berhevqirîna çîroq, çîrçîroq û her texlît laje û stranên qurdî û birêve belavqirîna wan.

4 — Senifandin û belavqirîna diwanên qurdî. Bi van ve jînenîgarîyên şair û mirovên bijarte jî dê bîna belav qirin.

5 — Sehîtiya ser reks û Keydeyên stranên qurdî.

6 — Sehîtiya ser her texlît rêzîqên qurdî û Qurdîstanê, yên zmanê borî û yên îrî û senifandîna wan. Sehîtiya ser hatîna Kurdîstanê û pêş û sinhetên qurdî.

7 — Dîroq û erdnîgarî:

Sehîtiya ser tevayîya dîroq û erdnîgarîya welatê Qurdîstanê û ser dîroqa çîran, berî, paşî û di wextê Mir-Seref de.

***

Awayê nivîsandîna — Di heke zmanê me de heta niho gelek tişt hatîne gotin. Lî nav van gotinan de tiştîna rast û nerast jî hene.

Ez qo qurdî û qurdmançmanîm û zmanê xwe rind dîzanîm û min ew bi heft heşt zmanên din danîye ber hev, qitqitên wî hîrhîmandîna; keydeyên wî jî hev derêxistine. Diqarîm jî biyantiyan bêtir û kenctir deqêra wî bidim xuya qirin û zanin.

Zmanê me îrî hem freh hem teng e.

Freh e: Pî her tiştê qo qurdî pê mijûl bûne, dest dane wan, di wî wari de zmanê qurdî hing zmanên din û jî binan bêtir pêş ve çûye, û qemiliye, û jî tu zmanên qemeli bî şûn de ne maye.

Teng e: Herçî qo jî qurdan re nenas mane û qurdî pê mijûl ne bûne, di wî wari de zmanê me rawestiyaye, pêş ve ne çûye, di cihê xwe de maye.

Lê zmanê me jî wan zmanên e qo ber her tiştê nuh, pîrsên nuh dîzên û birêve pîrsên nuh jî wan çar dibin.

Herweqî xelqê Geliyê-Goyan, berî çardeh salan, gava tiyare ditin, tavil bizarê xwe balafir nav lê qirin. Ji lewre

qo ji banî, ji bala ditre. Disan qurdmancinen qo telefon ditin, ji mesmela wê re bihistoq gotin. Ji ber qo deng pî têt bihistin.

Niho em vegerin ser gotna xwe; ser awayê nivisandina zmanê xwe.

Jrû di zmanê me de du texlit qemani hene: wînda bûna pirsinen qurdî û qetina pirsinen biyani nav zman.

Em çî b qin qo zmanê me biqare vegere ser xuritiya xwe û di nav zar û zarawayên xwe de biqemile û bibe zmaneqî teqûz:

Di wînda bûna pirsan de, pirsin hene yeqar wînda bûne, hin hene ji zareqî qetine lê di zareqî din de dijin û çendeq hene di axaftinê de qem tene gotin lê di mamîq, medheloq, çiroq û stranan de tene bihistin,

Em li peywan in, hin bi hin em wan dixin dest û disenifin û gora mehcetê ji ji nuh ve ser awayê hevedudanina pirsên qurdî pirsinen nuh çêdîqin,

Ji bona pîşveçûna zman, divêt em bendên xwe bi tevayiya van pirsan binivîsinin û li paşîya her hejmarê ferhengoqê danin û tê de mana pirsên qo di zaran de qem bûne û yên qo ji nuh ve hatine hevedudanin ji xwendevanên xwe re bidin zanin. Ji xwendevanên xwe hevî diqim ferhengoqa me kenc bixwînin û di hekê pirseqê de qo fiqreqa wan hebe ji me re binivîsinin; heqê cîyoqa pîrseqê bizanin, ewa ha ji tev mana û ferken wê digel cîyoqa xwe ji me re bidin zanin.

Weqo: rêqirin, şandin, hinartin cîyoqên hev in. Lê di mana rêqirinê de ji manî şandin û hinartinê farkeq heye. rêqirin, herhal, bi rê êxistin û şandin e.

Disan, xeberdan, axaftin, peyivîn cîyoqên hev in. Gelo di nekeba wan de çî ferk hene?

***

Hawar zaroqeqa nûza ye. Zarowa me ye; zarowa qurdan e. weq her zaro bi xweyitiya dê û bav, bra û pîsmanên

xwe diqare bîji. Herqes, her qurd diqare ariqariya hawarê biqe.

Tuqes mebeje qo, ez miroveqî reben û neqêrhattî me. Ji min ji diayê pêve tişteq naye.

Belê, tuqes wê xeberê mebeje, herqes bi tişteqî, bi awaqî diqare bê hawra hawarê. Tinê di be qo awayê hawarê nizane. Jê re çend awa hene:

1— Qiriyarê hawarê bûyin û jê re qiriyaran peyda qirin

2— Navên mirovên xwendewar lê nemaldar, qo niqarin qiriyar bibin, û navên medresan ji me re dan zanin. Da qo hawar ji wan re herwe bête şandin.

3— Paş xwendina hawarê ji heval û nasên xwe re dan xwendin û ji mirovên nexwenda re bi xwe xwendin û ew ser tîdexistiyên qo melê serwext qirin

4— Ji hawarê re her texlit şîhr û bendan nivisandin.

5— Çiroq, medheloq û mamîqan berhev qirin û ji hawarê re şandin.

6— Di hekê welat, eşir, bajar û gundê xwe de tiştên qevn û nuh ji hawarê re rêqîqin:

7— Her texlit bergehên Qurdistanê peyda qirin û digel wêşên wan ji me re hinartin.

Ji gotinên jorin kenc dixuye qo ji hawarê re ariqirin geleq hêsani ye. Qesê qo dil biqê dê biqare ji.

***

Di destpêqê de qomela me di pînzdeh rûjan de careqê dê derqeve. Piştî çend hejmaran qomela me dê bibe helteqî û li serê her heftêyê dê belav bibe.

Ji XWENDEVANAN RE

Hawar hawara we ye,

Deng û gazîya we ye.

Jin û zanina we ye,

Werî, hawara xwe bin,

HAWAR

Elfabêya Qurdi

BI NAVÊ YEZDANÊ PAQ Ê
DILOVAN Û MIHRIVAN

Elfabêya qurdi ji sih û yeq herfan hevedudani ye:

a b c e ç d i g h x ê j i k q u
l m n o p r s ş t û f v w y z .

Herf di dengdayiyê de du texlit in:
dengdêr û dengdar .

Dengdêr ew herf e qo dixwedeng e. û
dengê wê bi serê xwe derdixwe û dengê
dengaran derdixîne .

Dengdar ew herf e qo dixwedeng e,
ê belê dengê wê bi serê xwe û bê ariqarîya
dengdêrê dernaqeve .

Di zmanê qurdi de heşt dengdêr
hene :

a e î ê i u o û

Lewre qo di denganiya qurdi de
dengdêrêq geh qin û geh drêj nabe deng-
dêrên qurdi di drêjahiya dengên xwe
de serseqini ne : qin û drêj in.

Dengdêrên qin :

e i u

e - der دەر , şer شەر , ser سەر

i - qin قین , din دین , bin بێن

u - qurd کورد , qur کور , qul گول

Dengdêrên drêj :

a - av آف , sar سار , bar بار

ê - dêr دەر , şer شەر , mêr مێر

i - tir تیر , ziv زیف , şiv شیف

o - dor دۆر , sor سور , qor کۆر

û - qûr کۆر , şûr شور , dûr دۆر

Di zmanê qurdi de bist û sê dengdar hene:

b - bar بار , bav باف , ban بان

c - car جار , can جان , cîn جون

ç - çar چار , çûn چۆن , çem çēm

d - dar دار , dan دان , dîn دین

g - gav گاف , giş گیش , garan گاران

h - him هیم , hêja هێجا , halan هالان

a - xani خانى , xwarin خوارن , xêr خێر

j - jin جین , jor ژور , jazî ژازى

k - kir کیر , kenc کەنج , keli کلی

q - qa قا , qer کەر , qom کوم

l - lo لو , law لاو , lez لێز

m - mar مار , mêj مێژ , maq ماک

n - nan نان , nerm نەرم , nas ناس

p - par پار , por پور , pehn پەحن

r - rî رێ , rîl ریل , reş رەش

s - sar سار , sebat سەبات , sofî صوفى

ş - şor شور , şev شەف , şa شا

t - tîr تیر , takel تەکل , tûz تۆز

f - fanos فانوس , filan فلان , find فەند

v - vajî vajî , vala فالا , virnî فەرنى

w - war وار , weris وەریس , weq وەق

y - yar یار , yeq بەق , yari یاری

z - zor زۆر , zabit زابیت , nafiz نەفیز

Ji van pêve du herfên biyanî hene
qo bireq ji qurdan wan dibêjin. Lewre
qo ew herfên ha di eslên xwe de ne
qurdi ne me ew ne dixistine nav elfabêya
xwe .

Ew ji (ح) û (غ) ne, me ew du
herf bi danîna du dekan ser «h» û «x»
nîşan qirine .

h - hial حال , x - xar غار

Qo ev du dek qetin ev herfên ha
vedigerin ser herfên qurdi û dibin «h»
û «x» .

Ji xwe piraniya qurdan şîna (غ)

(خ) dibijta: xeyidin خەیدین , xeyidin خەیدین

Hawar denge zanîne ye . Zanin ji me

me ژ زانین . به زابینى دىكى ههوار

re rêya felat û xweşiyê vedîçe. Her qesê
 کسی هر فداکه خوشی و فلات ری یا ره
 qo xwe nas diqe diqare xwe bide nas
 ناس بده خووه دکاره دکه ناس خووه کو
 qirin. Hawara me berî her tiştî heyîna
 هینا نشتی هر بری مه هوار . کرن
 zmanê me dê bide nas qirin. Lewma qo
 کو لوما کرن ناس بده دی مه زمان
 zman şerta heyînê a peşin e. Hawar jû
 ژو هوار . . . پشین آ هینا شرطا زمان
 pêve bi her tiştê qo qurdani û qurditi pê
 پێ کردینی و کردانی کر نشتی هر ب پێه
 bendewar e dê mijûl bibe .

بیه . ژول دی . بندوار

Bi xêzên jorin ve me rêberî û rêz-
 aniya elfabeya qurdi qutiqir. Ji nihopêde
 bi hûrhûnandina hevedudanina wî dî
 mijûl bibin

Dûmahîq heye .

Stûna Fekêhan :

Pêrar, digel çend hevelan derqetî bûm
 gerê . Çendegê di nav fekehan de mam .
 Me sê çar medrese ditin Li hin medresan
 de derqetî jî xelqê cih bêtir bûn. U nav
 wan de xortên her welatî, her eşîrî peyda
 dibûn Serhedî, Heza romî, Botî, Diyabe-
 qri, Bidlîsî, Mûşî, h. p.

Bi ditîna min gelek qêfxweş dibûn, Ji
 min ser qurdanî gelek tiştan dipirsîn. Pira-
 niya wan bi herfên latîni jî dizanibûn.

Pêqve digotin qo qurdmanci bi herfên
 latîni gelek kenc tet nivîsandin Ji bin paşî
 lên xwe pelin derdixistin û jî min re di-
 xwendin. Tedigot, hemî jî şair bûn. Şih-
 rên wan tev ser welêt û millet bûn.

Weqo: Bêrtiya Botan, Zozana Şerevdînê.
 Girên beriyê, Çiyayên Dêrsimê, Bidlîsa-qe-
 vnar . . .

Girêdana wan jî qurdmanci bûn, Ji
 xelqê cih re jî cilên qurdmanci dabûn we-
 rgitin. Qolosen xwe bi xwe çêdîqirin.

Di nav xêstîne de min jî wan re da-
 zanin qo dilêmin heye rûjnameqê qurdi
 derêxînim .

Stûna Zarowan

B U H A R

Buhar e , nuh buhar e ,
 Tebiet gîş li qar e .
 Çi heyadedan çî hal e .
 Her tîst zendî rewal e .
 Buhar e , ev buhar e ,
 Tebiet gîş li qar e .

Berî dîhele li zozan ,
 Stîrî şîn in li destan .
 Qalîlq hej nuh sepal in .
 Gul u bilbil heval in .
 Buhar e , nuh buhare ,
 Tebiet gîş li qar e .

Mij qetiye li doran ,
 Hure-hur e tumberan .
 Mih û berê in diqalîn ,
 Qeu li mari dinalîn .
 Buhar e , ev buhar e ,
 Tebiet gîş li qar e .

Roj vedide minna bûq ,
 Şun ve mane ba û pûq .
 Şehar , zinar , lat û ber
 Dîçîrsîn der bi der .
 Buhar e , nuh buhar e .
 Tebiet gîş li qar e .

Ji min daxwaz qirin qo ji wan re dî
 rûjname de stûneqê veqim Di vêtûnê de
 herçî qo di mederesan de nayîn xwendin
 ji wan re bidim zanin.

Em welê lîqhatî bun- qo wan jî min
 bipirsîn ez jî gora pîrsiyariya wan belsên
 ser îlmû hîner jî wan re bêjim ,

Fekêhino! Eve stûna we. Hon hema
 bipirsîn. Herçî ez bi xwe dizanim jî we
 re bêjim , heqê di nav pîrsiyariyên we de
 tiştêq hebe qo ez pê nîzanim jî wan bi
 pîrsim qo pêdîzanin û jî we re bidim zanin.

Edebiyata Welati

Edebiyata welati, ew edebiyat e qo ji jina mileti, ji his û dilê wî, ji dirîq û çirçiroqên wî, ji stran û lajeyên wî hiltet .

Qaniya wî, dilê milet, hisû heyata wî ye.

Tinê ev edebiyat e, qo germ rengin, bibihî û xwedan ruhnahtî ye.

Ji vê edebiyatê, dengêblûr û dilanê, stranên çiyê, zizîya hevîn û hejqrnê bi teptepa dilan ve tîn bihistin.

Piraniya miletan pirçar vê rastiyê seh ne diqirin, ber ne diqetin .

Li ewropayê, mifetin hebûn qo hej zmanên xwe ne diqirin. Zmanên xwe qiqiq, teng, nespehî û nebeja diditin .

Ev hal di welatên rohelatî de ji dihat ditin .

Herweqî di nav qurdan de, heçt mirovên zana radibûn qitêbên xwe ne bi zmanê qurdi lê bi zmanê biyantyan dinivisandin .

Piştî xebata sedan salan ; di welatên ewropa û rohelat de hate seh qirin qo ev rê dernaqeve û ev awa naçe serî .

Çiqo milet ji wan qitêban re guh ne dida û xebata wan mirovan herxurdar ne dibûn. Ber vê yeqê ev mirovên ha vegeyriyan ser zmanên xwe . Vêca xebata wan zûqa berên xwe dan û milet pey edebiyata wan çû .

Bi vî awayî di nav wan miletan de edebiyateqê geş û zendî çar bû .

Êdin her qes zana nezana, bajari gundî qo xwendinê zanî be, zmanê wan seh diqirin , û qitêbên wan dixwendin .

Ji xwe welê ji diviya bû .

Ji ber qo ji nivisandin û belavqirîna qitêban kesd ew e qo his û fiqrên kenc biqevîn nav xelqî, di dil û serên wan de çih bigirin .

Ji mesela zmanî pëve meseleqê din ji heye .

Herweqî nas e , fiqr û his di dora zmanî de xwe digehîtin hev. û her zman fiqr

û hisên xwe û awayê gotinê xwe bi xwe re hildigire û ew pê re diguhêzin , û pey zmanên xwe diqevîn .

Bi vî awayî digel zmanî fiqr û hisên biyantyan ji tîn diqevîn nav me , di dil û hisê me de çih digirin , û rû û gonê me ên manewî diguhêrinin , di hesifînin .

Paştî vê gotinê , kesda me , awayê edebiyata me ji xwe têt seh qirin , û ew rêya qo em tê re dixwazin herin bi xwe vedibe û diqeve pêşiya me .

Vêca, divêt qo em bi zmanê dê û bavên xwe, bi zmanê şirin û delal, bi zmanê qurdi, bi qurdiya xwerû binivisînin , û fiqr û hisên xwe ji çiroq û stranên qurdi digirin .

Ji xwe Ehmedê - Xanî herî sêsed salt vê rêyê ji me re veqiri bû. Lê heyf paşiyên wî pê ve ne çûn .

Xanî qitêba xwe bi qurdmancî nivisandî bu û fiqr û hisên wê ji çirçiroqe qurdi , ji Memê - Alanê girti bû .

Xanî xurtiya zmanê xwe hej wê gavê hesiya bû , û ji wan re qo pê ne dinivisandin di beyta jêrî dixwest bide zanî

« Saltî şemirand vexwar durdi

Mavendi - derî lisani - qurdi »

Êdin çax e , qo em bidin pey Xanî .

Dr. Qamiran Ali Bedir - Xan

HAWAR HEBE. GAZÎ LI DÛ YE

Ji bona brayê min Osman Sebrî

Şevqe tari, Çav çavan nabine. Keşa erdê weq gizanan lingên min ên xwas dibire. Bayê reş carnan diqeve guheqî min û di ê din ra derdiqeve. Ket nizanîm qo li qût me? Heyîna xwe bi lîxistina gopal li erdê dizanîm. Ev çend rûj û sev e bi vî awayî diçim, dawî nayê, ji welatê berf û bagerê xelas nabim ...

Belê, îsev ji weq her şev tari ye. Berf û bager ji awaqî li min dide; Sar e, dice-midim. Tewş e, livin di min ne ma, deng ji min dernayê. Tinê sê dengên min qire gazî û hawarî.

Gelo, ev xewna? Çavên xwe vediqim bawer naqim. Lê dizanim ev deng, dengê qurê min e. «Bavol Bavol»

— Ha qurê min ez li qû me?

— Bavol bavê min li mal e, çima çavê xwe venaq?

Disan bi tirs qo min çavên xwe veqir min dît ez li mala xwe, di nav zarowên xwe, li cihê xwe me. Qurê min (Himgr-an) li ber serê min runist û got:

— Bavo, gava qo romo welatê me di-sewitand tu hê li qir buyt, Ji ber vê yeqê me xort û canan hevdu girt û dijminên xwe kels qir, me welatê xwe ava qir. Divêt qo bavê me ji bihata: Lê te xuya neqir, ji xwe min xewna te ji dîtî bû qo tu di tengasiyê de yi; tu li me «Hawar!» diqî ...

Min şal û şapîqê xwe tev şidand û çavê zinaran derhas qir, ez hatim. Min dît qo bavê min ji serma û pûqê kefilîye; dilê-te tinê davêt; Hema min bavê xwe girt û pirtûgên xwe lê şidand û me rêya mal girt. Ev çend rûje em hatine; dê rabe; icar tu me bi jin qe!

Jiyin çikas delal e
Di nêv bav û biran da.
Dil heye qo ne nale
Ber birinên rîman da.

Ev birinî rîman e;
Bareqî pîr giran e;
Qezeb, gurçiq ne mane;
Li pepûqên xwehan da.

Hawara me vava ye,
Xewa bêqêr bela ye,
Ket şiq têda ne ma ye,
Di gotinên yaran da.

Kedrican

DI DORA DINYAYÊ DE

Bê şiq e qo xwendevanên me ji mijûlayiya me a binghi pêve dê dil biqin ser her tîstên dinyayê serwest bibin. Me ev stûna ha ji bona wî veqir. Ji hejmara duwim ve emê dest pê biqin û xwendevanên xwe ser bûnebûwên dinyayê serwest biqin.

Xatirxwezîya Memî

Mem got, dê qerem qe ez bemi tu.
Dêq min i tu, ne bay i weq dî,

Kedrê te erê geleş giran e,
Mem Kedrê dêyan geleş dizane.

Ser pêsir û sîng û paşila te
Germi qê dida? tinê dilê te.

Dadê tu yî tu, tu dadîqa min,
Destê te hejand mehdiqa min.

Alos i erê, erê tu dê yî;
Fêqê te me, ez tu dar û ra yî

Dadê megirî xwedê piyar e,
Lawê te ye Mem ji dê re yar e

Maq i erê tu, tu yî dilovan
Lîngê te de Mem peşib e, kurban

Iznê bide min qo ailbirin im.
Dadê ji tere qe qe te binim.

Dr. Q.A. Bedir-Xan

Dr. Qamiran Ali Bedir-xan Memê-Alan bi awaqî nê nezîmandîye. Hin menzûmeyên wî di Hawarê de bêne belav qirin. Ev menzûma ha yeq ji wan e.

Hêvî Ji Xwendevanan

Ji bona Elfabêya qurdî

Em, ji tî ve, elfabêya qurdî rûpel bi rûpel di gomelê de belav diqin. Pêşdetir di şiqê qûtêbê de bêt derxistin.

Ji vê belavqirinê kesda me eve qo herçî xwenda û xanayên qurdaan hene. rûpelên elfabê yeq bi yeq, arêz bi arêz, pîrs bi pîrs, bixwînin, kenc bala xwe bidin û her çî qemantîyan bibinin ji me re binivîsinin, da qo em wan qemantîyan rast biqin.

Jû pêve, ez ji wan tîsteqî din ji hêvî diqim. Ji min re ji bona her rûpelê pîrsînan nû peyda biqin û rêqin.

Li rûpela pêşin me sê herf danîne (a d r) û bi van çend pîrs çêqirin. Dibe qo bi van herfan pîrsînan din ji bîn çêqirin. Di rûpela duwim de herfên me bûne pîrs (a d r e n) me bi wan ji çend pîrs dîtin. Hejre qo lîneqî din ji peyda bibin

Bi vî awaqî xwendevanên me diqarin bi me re bi rêbittin û elfabêya me bîdîlinin û kencîtir biqin,

Ji pirsan pêve gora herfên her rûpejê cimleyên spehî û bihiqmet , mamiq û medheloqan ji bigêrî me tèn .

Lê divê qo xwendevanên me xwe bilexînin u heta heft, heşt rûjan cuhabên xwe bigehînin me. Da qo di hejmara duwim de em bigarin wan belan bigin :

FERHENGQO

ARMANC Her tiştê qo ji bona avêtina nîsanê têt daçiqandin. Paşîya tiştê qo çavê mirov lê ye û dixwaze xwe bigehîne wî: Beriqê wî li armancê ne qet, armanca hawarê pêşvexistina zmanê qurdi ye.

BENDEWAR Pêgîredayî: Heçî qurd hene hemî ji bi qurdên Irakê ve bendewar in.

ERDNIGARÎ Ilma qo bi her awayî wesfa erd û dinyayê dide; çiya, çem, dest, bajar, tendûreq gol, newal h. p. Erdnigariya Qurdistanê.

BINGEH Him û eslê tiştêqî: herçend zmanê qurdi û farisî di qitqitên xwe de ji hev vediketin lê di bingehî de digehin hev.

CIYOQ Pirsên qo mana wan nizingî hev an weqhev in: weq rêqirîn û şandin.

DEHQER Rastiya tiştêqî qo bi temamî û ji bîrî ne nas e û carinan veşartî ye: Ji gotîna xelqî re guh mede dehqera meselê ez dizanim.

DÎROQ Pêşîya tiştêqî an miroveqî: Dîroqa dinyayê gelek qevn e, Dîroqa jîna Selahedîn bi serê xwe dinyayêq e.

H. P. Heta paşî ..

JÎNENIGARÎ Awayê jiyînê û tevayîya biserhatiyên miroveqî jînenigariya wî ye.

PRONIVÎS Her tiştê pêqbatî, nivîsandî neuvîsandî, qo

awa û rêveçûna xebat û qareqî nîşan dide, û berî destpêqirînê têt çêqirîn: Me pronivîsa xebata xwe pêqanî, êdî divê qo em dest bi xebata xwe bigin.

FERHENGQO Ferheng qomela tevayîya pirsên zmanêqî ye: Ferhengog ferhengeqê qicîq e qo tede pirsînen wî zmanî peyda dibin. Ferbenga qurdi, ferhengogqa hawarê.

ZMANAZÎN Tevayîya keydeyên zmanêqî zmazîna wî zmanî ye.

***

Herweqî me di serstûna xwe de got pirsîñ hene qo ji zareqî qetine lê di yeqî dî de dijîn. Ji lewre dibê qo di nav bendên me de pirsînen dîñ ji hebin qo ji hîñ xwendevanên me re nenas in .

Em jî wan hevî dîqîn bila jî me mana wan bipirsîn. Da qo di ferhengogqa hejmara duwim de em bigarin mana wan jî bidîn.

BIRÉ FRENSIZI :

BUTS ET CARACTÈRES DE LA REVUE HAWAR

Nous avons fondé notre revue, Hawar, dans un but exclusivement scientifique et littéraire.

Elle voudra donc combler une grosse lacune existant dans la nation Kurde.

Elle ne s'occupera en aucun cas de la politique.

Elle ne traitera que des sujets scientifiques qui non seulement intéresseront les Kurdes mais aussi les étrangers désireux de mieux connaître les langues et nations orientales.

Notre programme de travail montrera que tels sont nos buts.

Voici les points fondamentaux de ce programme:

1— Propagation de l'alphabet Kurde parmi les Kurdes. Classification et publication de la grammaire en langue Kurde et plus tard en langue française. La publication de la grammaire Kurde aura

lieu immédiatement après la publication complète de l'alphabet. Aujourd'hui nous donnons les premiers Pages.

2— Etude comparée des différents dialectes de la langue Kurde. Etude de la parenté de la langue Kurde avec certaines autres langues. Etude de l'histoire de ses origines

3— Folklore

Cette partie de notre programme sera la plus fertile. Elle prendra soin de la publication des légendes, contes et chansons Kurdes. Une partie de ces publications sera traduite en français.

4— Littérature écrite :

Malgré que le Kurde n'a pas été régulièrement écrit, il a eu tout de même des poètes qui ont écrit en leur langue maternelle et nous ont laissé différents manuscrits, dont quelques unes ont déjà vu le jour, nous prendrons soin de les publier peu à peu et plus tard de les classer suivant l'ordre chronologique; ces études contiendront aussi la biographie des hommes de lettre et de divers personnes illustres.

5— Musique et Danse :

Dans cette partie nous chercherons à déterminer les caractéristiques de la musique nationale, de fixer et de noter ses mélodies ainsi que les caractéristiques, rythmes et figures des danses Kurdes.

6— Moeurs et coutumes :

Etude, détermination et classification des mœurs et coutumes sociales, morales et religieuses du passé et du présent.

Détermination des principes qui ont gouverné la vie sociale jusqu'à nos jours. Définir le costume national et arrêter les nuances d'après les différentes contrées. La vie économique du pays, ses produits et son industrie nationale.

7— Histoire et géographie :

Etude de l'histoire et de la géographie générale du Kurdistan et étude de l'histoire des tribus, avant, pendant et après « Mir Cheret » Classification et publication de la volution et de l'influence des Kurdes, au

cours des périodes historiques, ainsi que l'histoire de sa vie politique, sociale et religieuse.

***

Nous commencerons la publication de notre revue par quinzaine. Après quelques numéros elle deviendra hebdomadaire.

Notre revue sera publiée essentiellement en langue Kurde et française.

Les articles et les études qui seront publiés dans la partie Kurde seront aussi insérés dans la partie française, exceptés les articles qui auront un caractère purement d'enseignement primaire pour les jeunes gens Kurdes.

L'alphabet Kurde

L'alphabet Kurde se compose de (31) lettres :

a b c e ç d i g h x è j
i k q u l m n o p r s
t û f v w y z

LES VOYELLES

La langue Kurde possède 8 voyelles :

a e i è i u o û

Comme dans la phonétique Kurde un son de voyelle émis d'un même point de l'organe d'articulation ne peut pas être tantôt bref et tantôt long, les voyelles Kurdes sont stables dans la durée de leurs sons, elles sont brèves ou longues et ne varient jamais comme en français. Par conséquent les voyelles brèves ne deviennent jamais longues et les longues ne deviennent jamais brèves.

Les voyelles brèves sont :

e i u

Les voyelles longues sont :

a è i o û

Voyelles brèves :

E — se prononce comme dans le mot « dette », mais plus fermé et tout à fait bref.

I — ressemble un peu aux «i» de «guirlande» et de «litre» mais plus fermé et tout à fait bref, comme le «e» final des infinitifs allemands ;

kommen, gehen, streiken, essen etc

U — peut être considéré comme composé d'une consonne et d'une voyelle, amalgame du «w» avec le «i»,

swind-sund xwirdeq - xurdeq.

Voyelles longues :

A — est toujours long, comme dans les mots pâle, âne. Il correspond donc à un «à» français et aux «a» des mots allemands suivants : mached, sprache, plural.

Ê — est toujours long, comme le «ai» ou «ei» français, chair, laine, peine, ainsi que les (e) des mots allemands comme : jemand, jener, einige.

i — se prononce comme le (i) du mot (épître) mais encore plus allongé.

O — se prononce toujours long comme le (o) du mot (rôle).

û — c'est le (ou) français ou le (u) allemand qui se prononce toujours long comme dans le mot (la cour.)

Particularité du (ê) Kurde - le (ê) Kurde change de prononciation devant le (a) et le (ê) quand ces deux lettres sont accidentelles. Dans ce cas il est prononcé comme un (i) mais un peu moins aiguë.

orthographe	prononciation

Pê :	pêyê min	piyê min

Dê :	dêya min	diya min

LES CONSONNES

Des consonnes Kurdes les quatorze suivantes ont les mêmes sons que les consonnes françaises :

b d h j l m n p r s t f v z

H — le (h) en Kurde est toujours aspiré comme dans les mots : le hameau, le haricot

Plûtôt comme le (h) allemand et anglais : haben, I have

C — équivaut en français à (dj) comme : Djidde, Djebel - Druze.

Ç — correspond à (tch) comme dans le mot Tchecoslovaquie.

G — ne diffère pas du (g) français qui vient après les voyelles (a, o, u) garçon, goudron, guirland, tout à fait le (g) allemand

X — c'est le (x) grec où le (ch) allemand : Buch. Il est souvent désigné dans

les écrits français pas un (kh) Bedir-khan.

K — c'est un (c) français, un peu fort, tel qu'on le prononce dans les mots suivants : cristal, café, câble, coran, qui s'écrivent dans l'orthographe allemande par le (k) que nous avons adopté : kristal, kalte kabel, koran.

S — c'est le (ch) français : chambre, chaise, bouche.

W — c'est le (w) anglais : whisky, tramway.

Y — est toujours consonne et n'est jamais voyelle, il correspond en français au son du (l) mouillé comme le mot mouillé. Ainsi que dans les mots anglais : yes, year, yellow.

« » — Dans l'alphabet Kurde le traïma est un signe orthographique qui se pose principalement sur les consonnes (h) et (x)

H — donne le son du (ح) sémitique, consonne spirante.

X — donne le son du (g) grec.

Comme on le verra plus tard le traïma pourra servir aussi pour exprimer quelques nuances phonétiques dans le dialecte du sud.

***

Il est bien facile de percevoir dans notre alphabet, au premier abord, comme cela arrive dans la plupart des choses, des lacunes qu'on pouvait éviter. Mais celles-ci ne sont que la conséquence d'une nécessité qui nous imposa de sacrifier des éléments de seconde importance pour d'autres qui sont de première ordre.

Par conséquent après avoir exposé brièvement notre alphabet nous donnerons quelques détails sur le procédé de sa transcription tout en discutant les principes fondamentaux.

Cette petite étude suivante est consacrée à cette discussion qui peut être en même temps considérée comme l'exposé des motifs de l'alphabet kurde.

Avant de commencer cette discussion

il est indispensable de marquer nos points de départ et les principes qui nous ont servi de base pour fixer l'alphabet kurde. Ces principes nous les avons réduits à six points fondamentaux .

1 — A l'exception des exigences imposées par la phonétique kurde se conformer en forme et en vocalisme, dans le domaine du possible, aux lettres de l'alphabet turc.

Le but de l'alphabet visant à fixer les sons sur le papier par des formes, ces formes étant exclusivement conventionnelles il n'y a aucun inconvenient à noter le son du (dj) par (c) et le son de (tch) par (ç) et vice versa .

Au contraire par ce procédé nous faciliterons aux Kurdes habitant le Kurdistan turc, et à ceux qui connaissent déjà l'alphabet turc, l'accès de l'alphabet Kurde

2 — Garder dans le domaine du possible, les sons quasi internationaux, des lettres latines dans l'alphabet Kurde ,

Ce procédé assurera aux Kurdes l'avantage d'apprendre facilement les alphabets des langues étrangères et le notre aux étrangers.

3 — Noter chaque son par une lettre indépendante et éviter le système des lettres composées .

Il est évident que les lettres composées sont à tout point de vue, plus compliquées que les lettres indépendantes .

4 — S'abstenir de noter différents sons par une même lettre ou un même son par différentes lettres .

(à suivre)

Notices sur la littérature
moeurs et coutumes Kurdes :

AVANT PROPOS

Nous donnerons sous cette rubrique quel- que notes tendant à caractériser la littérature , surtout populaire, moeurs et coutumes Kurdes, qui peuvent présenter un certain intérêt pour nos lecteurs étrangers.

Nos articles tenderont surtout à fixer et à noter l'état actuel des choses. Nous ne parlerons que très succinctement des origines et de l'histoire des sujets que nous traiterons.

Un autre caractère essentiel de nos articles sera de montrer les moeurs et coutumes d'une manière absolument exacte sans chercher à les déformer pour qu'ils puissent présenter quelques analogies avec l'Europe.

Evidement nous les Kurdes aussi nous aspirons à nous moderniser, l'adoption de l'alphabet latin en est une de ses preuves. Mais nous voulons tout simplement dire que dans notre état actuel, nous ne ressemblons pas aux européens et nous en differons par les moeurs, coutumes et caractères propres à notre race.

D'ailleurs serait invraisemblable, sous prétexte que quelques Kurdes s'habillent à l'européen, de peindre le costume Kurde avec un chapeau haut de forme, pour couvre-chef et un smoking pour tenue.

Le souci d'être véridique nous oblige de donner des portraits réels de notre mode de vie et de nos moeurs. Il nous est, par exemple, plus commode de manger le riz avec une bonne cuillère que de le becqueter avec une delicate fourchette.

Mais d'autre part nous trouvons très naturel que nos femmes jouissent d'une liberté qui fait défaut chez les autres peuples d'orient.

Etant donné que la femme Kurde remplace son mari pendant son absence et accède à tous les grades de la hierarchie sociale, jusqu'à devenir chef de tribu .

Comme notre langue ressemble par sa construction et spécialement par sa lexicologie plutôt à l'allemand qu'à l'arabe, évidemment ceci aussi doit être fixé tel qu'il est. Bien que langue parlée en orient on ne voudra pas lui donner comme soeur la grande langue orientale, l'arabe.

En un mot nos articles seront les fidèles et nettes impressions de tout ce que nous traiterons.

Ce genre d'étude objective, a été, malheureusement négligé jusqu'ici par les intellectuels d'autres pays orientaux, par crainte d'être considérés comme primitifs et

même barbares. Il n'est pourtant ni intelligent, ni utile de transformer la réalité des choses. Il est préférable de les présenter sous leurs véritables cachets, puisque ce sont eux qui nous caractérisent comme peuple ou nation distincte.

Si ces coutumes sont incapables de nous rendre heureux dans le développement du mode de vie sociale, sous l'empire des nécessités du temps présent elles se modifieront et se développeront tout en se conformant aux aspirations du peuple, de manière à former une continuation de toute une culture nationale.

On doit naturellement faire exception aux systèmes et méthodes scientifiques. Ceux-ci sont des institutions, de nos jours, devenues tout à fait internationales.

Tout peuple qui tend à se moderniser et se reformer doit accepter les formes et les procédés les plus neufs et les plus perfectionnés. Car les premiers sont de la culture pure, tandis que les seconds une civilisation générale.

* * *

Les textes et les noms propres qu'on citera seront écrits avec l'alphabet kurde. Les lecteurs en étudiant l'alphabet kurde, très simple et phonétique arriveront facilement à les lire.

D'autre part nous nous mettons à la disposition des orientalistes et de tous ceux qui voudraient avoir des explications complémentaires sur les sujets traités. Nos pages leurs sont ouvertes pour toute question qui intéresse de près et de loin le kurde, le kurdisan et le kurdisme.

LALANGUE KURDE

La langue kurde est une langue aryenne. Langue Indo-Européenne, Indo-Germane.

D'après les dernières recherches archéologiques et philologiques, il semble que la langue actuelle dont les Kurdes se servent, est la langue des Médes, comme celle des Persans et celle des Parses.

On admet aussi que la langue Kurde tire ses origines de la langue Zeude et celle des Persans de la langue Pehlewi.

Même aujourd'hui le Kurde parlé par les Kurdes des alentours de [Hemedan] s'appelle [Qurdîya Zendi] qui veut dire le [Kurde Zeude]

Dénomination qui tend à disparaître en devenant simplement Qurdi

Il y a déjà trois siècles que le poète Kurde «Ehmedê-Xani», auteur de «Mem û Zîn» fit allusion à la similitude de la langue des Kurdes et de la langue des Médes.

La poète fait de longues reproches aux hommes de lettre Kurde d'avoir négligé leur langue et d'avoir écrit en arabe, en persan et en turc, et il dit textuellement :

(à suivre)

Qiriyariya Qomelê

Qiriyari : Ji bona Sûriya, Tirqiya
Ecemistan, Irak û welatên Kevkasê :

Saleqî	500	Kirûş-sûrt
ŞesmeHQî	300	Kirûş-sûrt
SêmeHQî	175	Kirûş-sûrt

Ji bona welatên din:

Saleqî	150	Frenq
ŞesmeHQî	90	Frenq
SêmeHQî	50	Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:

Şam : Taxa Qurdan

ABONNEMENTS

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase :

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
3 mois	35 fr.

Pour tout autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
3 mois	50 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire:

Emir Djeladet Aali Bedir-Khan
Damascus : Quartier Kurde

Xweyî û midirê berpirsiyar :
Mîr Celadet Ahi Bedir-Xan

كلمة: (bel - بِل) der, ser, qer
 i - هي ما تقابل الكسرة في اللغة العربية كالكسرة من كلمة (من min)
 u - لا يصح مقابلة هذا الحرف بالضمة تماماً فهو يقارب الضمة بلفظة (كُرْدُ - qurd , guvastin)
 والاحرف الصوتية الممدودة هي :
 a - هي ما تقابل الالف الممدودة (آس - as) awa, av
 e - هي ما تقابل الياء المستعملة في الكلام العامي ككلمة (خير) وهي لا توجد في اللغة العربية الصحيحة: der, zer, ñer
 i - هي ما تقابل الياء الممدودة بلفظها العربي الحقيقي (جديد zin , şin cedid)
 û - هي ما تقابل الواو الممدودة بلفظها العربي الحقيقي (نور - nûr) dûr, rût, qûntar
 o - لا يوجد لها مقابل في اللغة العربية وهي تقابل الـ (o) الافرسيّة وتلفظ دوماً ممدودة ولا توجد بحالة قصيرة .
 والاحرف الصامتة هي كما يأتي :
 b = ب , c = ج , ç = ç , d = د , g = گ , h = ه , x = خ , j = ج , k = ك , q = ك , l = ل , m = م , n = ن , p = پ , r = ر , s = س , ş = ش , t = ت , u = ف , v = ف , w = و , y = ي , z = ز , ð = ذ
 بما انه لا يوجد في اللغة الكردية حروف (ض ، ص ، ط ، ث ، ظ ، ط ، ذ ، ð) لذلك ففي كل الكلمات التي اخذها الاكراد من اللغة العربية ، يلفظ حرف (ض) مثل (د) و(ص) مثل (س) و (ط) مثل (ت) و(ذ ، ط) مثل (ز) .
 لقد دخل على اللغة الكردية من اللغات الاجنبية زيادة على حروفها حرف الماء والنين في بعض انحاء البلاد الكردية .
 فلذلك اعطينا لهذه الاحرف الصور الآتية :
 h̄ = ح   حال   hal
 x̄ = غ   غار   xar

صاحب الامتياز والمدير المسئول

الامير مهدي عالي بردغان

موقعها بين سائر اللغات . ودرس العلاقات والروابط اللغوية التي تربطها بها .

٢- درس وتبوع مرافق ومعالم ودواوين الامة الكردية في مختلف المناطق والأرجاء التي يقطنها الاكراد .

٣- درس سميات الرقص الكردي باوزانه واوضاعه . ودرس سميات الموسيقى الكردية وثبيت الحانها

٤- البحث عن الاوضاع الاجتماعية كالدين والعادات والاخلاق البائدة والتي لا يزال يعمل بها الاكراد . وتعيين المبادئ الاجتماعية التي كانت وما برحت مسيطرة على حياتهم .

٥- جمع واحصاء الآثار العلمية والأدبية ونشرها ودرس آثار وتراجم رجال العلم والأدب من الاكراد .

٦- البحث عن احوال البلاد الكردية من حيث توزع سكانها ومن حيث اوضاعها الاجتماعية والسياسية والتاريخية وطبيعتها الجغرافية .

٧- درس جغرافية كردستان على اساس توزع العشائر قبل « الامير شرف » وفي ايامه وبعده .

الاحرف المهجائية الكردية

تألف الاحرف المهجائية الكردية من احدى وثلاثين حرفاً :

a b c e ç d i g h x ê j i k q u l m n o p r s ş t û f v w y z

الثانية من هذه الاحرف هي صوتية والاخرى صامتة . ان الحرف الصوتي في اللغة الكردية لا يكون احياناً قصيراً واحياناً ممدوداً انما يكون اما قصيراً واما ممدوداً بصورة مطردة .

فالأحرف الصوتية القصيرة هي :
 e - هي ما تقابل الفتحة في اللغة العربية ، كالفتحة من

k - (kar) کلمه سنده کی (k) نک غیر تلاقیدن
تلفظنه تقابل ایدر .
q - (kâzim) کلمه سنده کی (k) نک بر آزالین
تلفظنه ،مادلدر . فرانسزجه (quatre) کلمه سنده کی
(que) سیدر .

x - عربلرک (خ) سننک عینیدر .
xx - انکلیزجه (xx) در (Whisky, Tramway)
عربلرک تور کجه املاده (vesl) شکنده باز بلان
کلمه ده کی (v) بی تلفظاری گبی

بعض مناطقه کوردلر (ح) و (غ) یده تلفظ
ابلمکده درلر . بو حرفلر کوردجه ده مبادلری اولان
حرفلرک اوزر بنه ( ) اشارتک وضعیله و الفبا خارچنده
اولق اوزره شو صورتله گوسترلشدر . h = ح = x = غ
تقطه سر (i) و اشارتلی (g) تدارک اولنه مدبندن اشبو
تور کجه عبارله الفبا هبری بالضرور اسکی حرفلرله ترتیب
ایدلشدر .

بری عربی

هدفنا و خطنا

لقد اسسنا مجموعة (هاوار) لغاية علمية وادبية
محضة، فهي اذاً لن تندخل في الشؤون السياسية مطلقاً .
اننا نريد ان نخدم في هذه المجموعة اللغة الكردية
والادب الكردي؛ وقد وضعنا لذلك برنامجاً نسبرعليه
في بحثنا ودرسنا كما يلي :

۱- نشر الالفباء الكردية الحديثة بين الاكراذ .
و درس اللغة الكردية وتدوين قواعدها والبحث في مختلف
لهجاتها . والبحث عن القواعد والاصول التي خضعت
لها هذه اللغة في تطورها منذ اقدم العصور . وتعيين

کوردجه الفبا

کوردجه الفبا (۳۱) حرفدن مرکبدر .

a b c e ç d i g h x ê j i k q u l m n o
p r s s t û l v w y z

بو حرفلردن (۸) ی صدالی (۲۳) ی صدامزدر .
صدالی حرفلر :

a e i ê f u o û
کوردجه ده صدالی حرفلرک امتدادی ناپتدر .
بو صدالی حرف گناه اوزون و گناه قیصه او قوناماز . بنا
بوین صدالی حرفلر قیصه و اوزون اولق اوزره معین ایسکی
غروب تشکیل ایدرلر .

قیصه صدالی حرفلر :

e i u

اوزون صدالی حرفلر :

a e i o u

e - تور کجه الفباده کی (e) نک مقابیدر .
(gelmek, germek) کلمه لرنده اولدینی گبی
i - تور کجه ده کی تقطه سر (i) در .

u - (w) صدامز حرفیله (i) صدالی حرفنک
امتزاجندن وجوده کلن بر صدایی افاده ایدر . sund

اوزون صدالی حرفلر :

(a) - (kâtip) کلمه سنده کی اوزون (a) در .

e - (ergeç) کلمه سنده کی (e) لرک اوزون
اولارق تلفظنه معادل بر سن و بریر . فرانسزجه (peine)
کلمه سنک (ei) سیدر .

i - (tiz) کلمه سنده کی تور کجه الفباده (i)
ایله کوستر بلن و فقط دائماً اوزون او قونان بر (i) در .

û - (duradur) کلمه سنده کی اوزون (u) در .
صدامز حرفلردن

b c ç d h j l m n p r s s t i v y z

تمامیله تورک الفباسنده کی حرفلرک سلسله بنه مال کدرلر .
متیاقی صدامز حرفلر :

ğ - (geldim) کلمه سنده کی (ğ) در .

الفبای کردی

الفبای کردی از بی و بگ حرف ترکیب میشود:
a b c e d i g h x é j i k q u l m n o p r s
š t ú f v w y z

هشت حرف از آنها با صدا و بیست و سه حرف بی صدا هستند.
در زبان کردی حرف با صدا گاهی کوتاه و گاهی دراز
نمیشود. بدین جهت حرفهای با صدا دو قسم اند: کوتاه
است و دراز.

حرفهای با صدا و کوتاه:

e — مقابل فتحه است: پر per

i — مقابل کسره است: فارس faris

u — این حرف بلکه نزدیک ضمه است ولی در حقیقت
ضمه نیست: کورد qurd

حرفهای با صدا و دراز:

a — مثال (آ) در کلمه (آمدن) ameden

ê — مثال (ی) در کلمه (دیر) dêr بآصورت که
کردها تلفظ میکنند.

î — مثال (ی) در کلمه (شیر) šîr

û — مثال (و) در کلمه (روز) rûz

o — مثال (او) در کلمه (او) ضمیر شخصی

حرفهای بی صدا ازین قرارند:

b = ب، c = ج، ç = چ، d = د، ض = g، گ

h = ه، x = خ، z = ز، k = ق، q = ک، l = ل

m = م، n = ن، p = پ، r = ر، s = س، ص

ش = s، t = ت، ط = f، ف = v، ث

w = و، y = ی، z = ز، ذ = z.

در زبان کردی حرفهای (ض ص ث ط ظ ذ)
علیحده وجود ندارند. بدین جهت برای آنها حرفهای

جدیدی معین نشده است:

بعض کردها حرفهای (ح) و (غ) را تلفظ میکنند.

وآن حرفها بدین شکل نوشته میشود:

h = ه، غ = x

آزمو و فکی ر بن و نکیر هاتی مه؟ ژمن ژدغایی پیشه
تیشتک نایه.

بلی، تو کس فی خبری میبزه، ژلوره کو آف
نهراسته. هروکی مه گوته هر. کس ب تشکی،
ب آواکی دکاره بی هاوارا هاواری. تنی دبه کو
آوایی هاواری نزانه. ژیره چند آواهنه:

۱- کر پیاری هاواری بوپن و ژیره کر پیاران
پیدا کرن.

۲- ناوقین مروقین خوندار لی نه مالدار کو نکارن
کر پیار بین و ناوقین مدرسان ژمره دان زانین، دا کو
هاوار ژوان ره هروه بیته شانندن.

۳- پشتی خوندها هاواری ژهقال و ناسین خوره
دان خوندن و ژمر و قین نخونداره بچوه خوندن و او
سر تیده خستی بین کوملی سروقت کرن.

۴- ژهاواری ره هر تخلیط شعر و بندان نفیسانندن.

۵- چپروک، مدهنوک و مامکان برهف کرن
و ژهاواری ره شانندن.

۶- د حق ولات، عشیره، بازار و گندی خوه ده
تشتن کفن و نو ژهاواری ره ریکرن.

۷- هر تخلیط برگین کردستانی پیدا کرن و دگل
و صفین وان ژمره هنارتن.

ژگونین ژورین قنچ دخویه کو ژهاواری ره
آری کرن گلک هیسانی به. کسی کودل بکه دی بکاره ژوی

***

د دستیک ده کوملامه د پاتزده روزان ده جارکی
دی در کفه. پشتی چند هژماران کوملامه دی
یه هفتکی ولسری هر هفتی بی دی بلاف یه.

تشتن راست و نراست ژى هه .
 از كو كرد و كردمانجز مام و زمانى خوهر ندد زانم و من
 اوب هفت هشت زمانين دن دايه برهف ، كت
 كتين وى هور هواندنه ، قيد بن وى ژهف در ئيخستنه ،
 د كارم ژ بيانين بيتر و قنجر دهكراوى بدم خويا كرن
 و زانين زمانى مه ابرو هم فره هم تنگه .
 فره : ب هر شتى كو كرد پي مژول بونه ،
 دست دانه وان ، دى وى وارى ده زمانى كردى هنگ
 زمانين دن و ژ هان بيتر پيشقه چويه و كلي و ژنو
 زمانين كلي ب شونده نه مابه .
 تنگه : هر چى كوژ كردان ره ناس مانه و كرد
 پي مژول نه بونه دوى وارى ده زمانى مه راوستيايه ،
 پيشقه نه چويه ، دهجى خوهر ده مابه .
 لى زمانى مه ژوان زمانانه كو بر هر شتى نو ، پرسين
 نو دزين و بريقه پرسين نو ژوان چار دين .
 هر وكى خلقى كلي گويان ، برى چارده سالان ،
 كاقا طياره ديتن ، تاقل ب زارى خوهر بالا فر نائف
 لى كرن : ژلوره كو ژبانى ، ژ بالا دفره . ديسان
 كردمانجنن كو تليفون ديتن ، ژ مسماوى ره بهيستوك
 گوتن . ژ بر كو دنگ پي تيت بهيستن .
 نهو ام فگرن سر گوتنا خوهر ، سر آوايى نقيساندنا
 زمانى خوهر .

ايرود زمانى مه ده دو تخليط كيماني هه .
 وندابونا پرسين ، كردى و كتاپرسين يان نائف زمين .
 ام چى بكن كوزمانى مه بكاره فگره سر خور يتيا
 خوهر و نائف زار و زارا و اين خوهر ده بكمله و به
 زمانكى تكوز .

د وندابونا پرسان ده ، پرسن هه بى كجار وندابونه ،
 هن هه زارارى كتنه لى ديكى دن ده دژين و چنك
 هه د آخفتنى ده كيم تينه گوتن لى دامام ، مدهلوك ،
 چيروك و سترانان ده تينه بهيستن .
 ام لپى وان . هين ب هين ام وان دئىخن دست .
 و دصنئين و گورا محبتى ژى ژ نوقفه سر آوايى
 هقدانينا پرسين كردى پرسين نو چيد كن .
 ژ بونا پيشقه چونا زمين ، دثيت ام بندين خوب .
 ثقا پياوان پرسان بئقيسين ول پاشا هر هژمارى
 فرهنگو ككي دانن و تيده مانا پرسين كودزارانده كيم
 بونه و بين كو ژ نوقفه هانته هقدانين ژخوندانين
 خوهره بدن زانين .

ژخوندانين خوهر هيفى دكم فرهنگو كامه فنج
 بخوبين و دحقى پرسكى ده كو فكر كه وان هه ژمره
 بئقيسين ، هكه جيو كا پرسكى بزنان ، او اهازى
 ثق ماناو فرقين وى دگل جيو كا خوهر ژمره بدن زانين .
 و كو : ريكرن ، شانندن ، هنارتن جيو كين هفن .
 لى دمانار بى كرنى ده ژمانا شانندن و هنارتنى فرق هه .
 ريكرن هر حال ب وى ئيخستن و شاننده .
 ديسان ، خبردان ، آخافتن ، پيقين جيو كين هفن .
 گلود تقباوان ده چه فرق هه ؟

***

هاوار زارو ككه نوزايه ؛ زارو و امه به ؛ زارو
 وا كرداه . وك هر زاروب خوبنيادى و باف ،
 برا و پسامين خوهر دكاره بژى . هر كس ، هر كرد
 دكاره آرىكاريا هاوارى بكه . تو كس ميژه كو ،

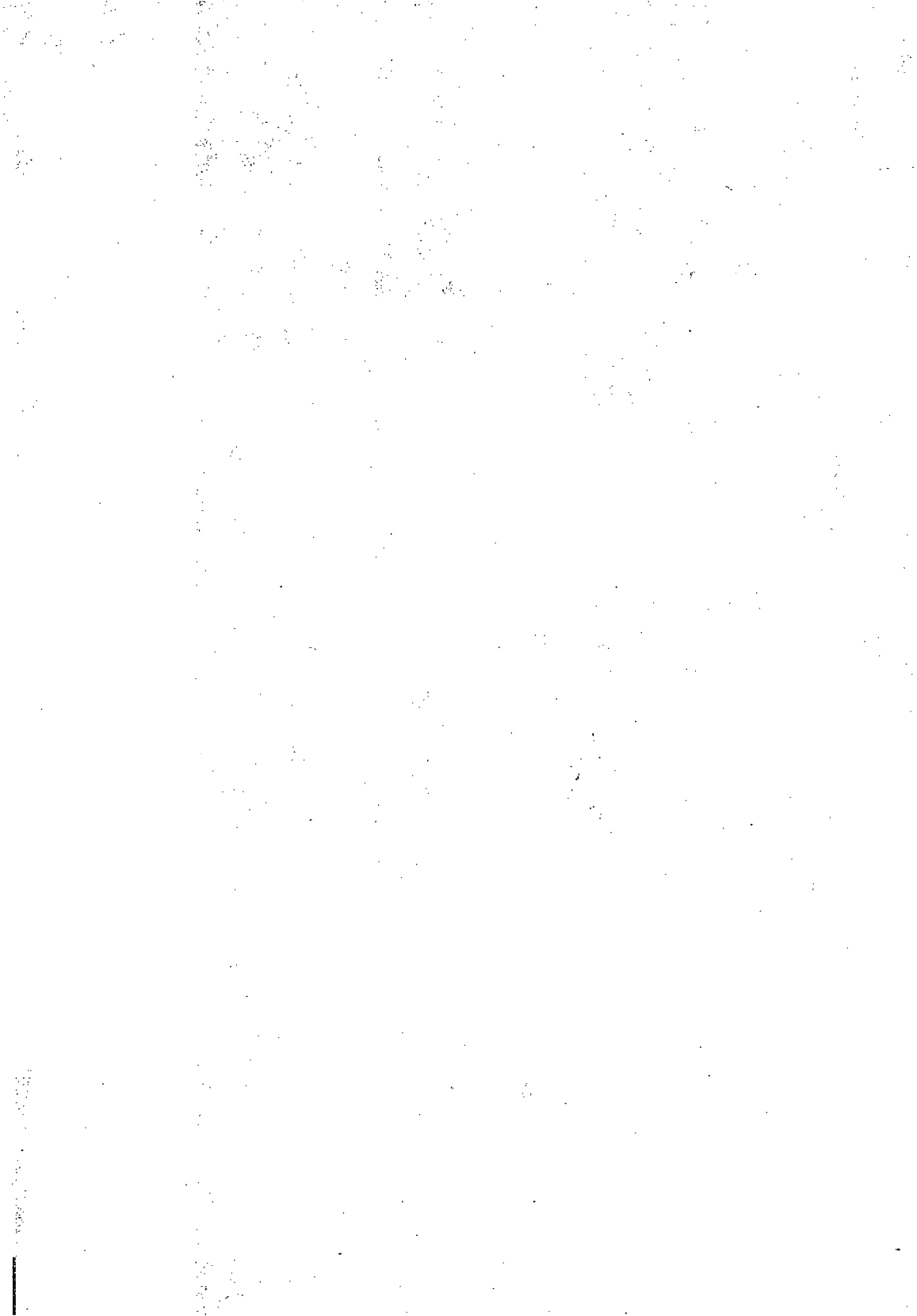
هاوار

کوملا کردی

آرمانج، آوایی خبات و نفیساندا هاواری

- هاوار دنگی زانینی به . زانین خوه ناسینه .
 خوه ناسین ژمره ری یا فلات و خوشی بی فد که .
 هر کسی کو خوه ناس دکه ، دکاره خوه
 بده ناس کرن .
- هاوارامه بری هر تشتی هیئتا زمانی مه دی بده
 ناس کرن . لوما کو زمان شرطا هیئتی آپشینه .
 هاوار ژو پیئته ب هر تشتی کو کردانی
 و کردیتی پی بندواره دی مژول بیه .
- نتی سیاست ژی دوره ، خوه نایخه سیاستی .
 هاواری سیاست ژ جقاتین ولاتی ره هشتیه .
 ب سیاستی بلا او مژول بین . ام ژی د واری
 زانین ، هنر و صنعتی ده دی بختین .
- * * *
- آوایی خباتی - کارکی کو بکاره بچه سری ،
 دفتت ژیره پروئیسسه ک بیت چیکرن . مه پروئیسسه
 خوه سر بنگین ژیرین ایگریه .
- ۱- بلا فکرنا القابی یا کردی دناف کردان
 و هینکرتاوی . صنفاندانا زمان آرتینا کردی وهین
 ب هین د کوملی ده بلاف کرن و پیشدتر د
 دشکلی کتبی ده درئیسختن .
- ۲- صحتیا زارین کردی و برهفدانیئا وان .
 صحتی سر مروفاتیا زمانی کردی دگل زمانین دن
 ئین آری . صحتی سر بنگین زمانی کردی ،
 سردیروک و آوایی رابون و پیشفه کتاوی .
- ۳- برهفکرنا چیروک ، چیرچیروک و هر
 تخلیط لازه و ستارین کردی و برهغه بلا فکرنا وان .
 ۴- صنفاندان و بلا فکرنا دیوانین کردی .
 ب فان فه ژینه نگارین شاعر و مروفین بزارته ژی
 دی بین بلاف کرن .
- ۵- صحتی سر رقص و قیده بین ستارین کردی .
 ۶- صحتی سر هر تخلیط ریز کین کردی
 و کردستانی ، بین زمانی بوری و بین ایرو
 و صنفانداناوان . صحتی سر هاتین کردستانی
 و پاش و صنعتین کردی .
- ۷- دیروک واردنگاری : صحتی سر نقابی یا
 دیروک واردنگاریا ولاتی کردستانی و سر دیروکا
 عشیران . بری ، پاشی و د وقتی میر شرفده .
- * * *
- آوایی نفیساندانی - د حقی زمانی مه ده حتانهو
 گلك . نشت هاتنه کونن . دناف فان کونان ده

هزمار ١
١٥ گهون ١٩٣٢

هاوار

سال ١
يکتب

کومهلا کردي

تيله خستين کومهلي

آرمانج ، آوايي خبات ونفيساندننا هاواري

النباي کردي فارسي

کرده النباي توکي

هدفنا و خطنا عربي

الاحرف المهجاية الكردية عربي

م ١٩٣٢

مطبعة الترقى بدمشق

١٣٥١ هـ

SAL 1

ÇARŞEMB

HAWAR

HEJMAR 2

1 HIZËRAN 1932

Qomela Qurdi * Revue Kurde

Tedaxisliyên Qomelê

Civata arîqariyê	.....
Ta, tawî û tabir	Dr. E. Nafiz
Lehi	.....
Du Egd	Dr. Q. A. Bedir-Xun
Elfabêya qurdi	.....
Gundê nûava	Kedrican
Ferhenggoq	.....
Tola welêt	.....
Xani	Dr. Q. A. Bedir-Xun
Berdêlq	Osman Sebrî

Birê Frensîzî

L'alphabet Kurde	.....
La langue Kurde	.....

Çapxana Tarokî 1932 — 8cm

Dr. M. Khidir
Opérateur et Oculiste

Damas

Saïid

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET ENFANTILES**

Damas

Armon

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.

6 mois 60 fr.

4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.

6 mois 90 fr.

4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qiriyariya Qomelê

Ji lona Sûrtiya, Tîrqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq

Şeşmehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq

Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji lona welatên din:

Salqî 150 Frenq

Şeşmehqî 90 Frenq

Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî tene şandin:

Şam : Taxa Qurdan

Qomela Qurdî * Revue Kurde

Civata Arîqarîyê Ji Bona Qurdên Belengaz

Vê paşiyê di jiyîna mîletê qurd de tişteqî mezin, biesas û xêrçar hatiye çêqirin. Qurdên Cizîrê ji bona xweşqirîna halê qurdên belengaz civateq bi navê jorin danîne.

Pêrûz ji wan re, pêrûz, hezar pêrûz. Xwedê mala daniyan ava û xweş biçe û solê wan bibê serî.

Bi vê civatê ji qemasiyên me ên bêhejmar yeq ji nav hate hilanîn. Devê qortaleqê qur qo her rûj jiyîna me diqot, rayên me dicût, pê hatiye girtin.

Ji vê civatê re herweqî dant di pêsgotinqa nizamnamê de dibêjin, ji herqestî hêtir em, mîletê qurd, hewcedar bûn.

Pêsgotinqa nizamnamê sebebên danin û çêqirîna civatê ji me re gelec kenc dide zanîn.

Min ji dil qur xwen levanên xwe serwest biqim. Da qo ew ji weq min pê dilşa û qêlxweş bibin.

Eve pêsgotinqa nizamnamê:

«Qurdino! Em mîletê qurd, ji herqestî bêtir hewcedarê arîqarîya hev in. Ji me re ewçend zanîn û bîner û hînerwerî jî divê. Ji lewra qo em ji bexweyîti û berberiyê qetine binîya qortala nezani û belangaziyê. Ji bona qo em biqarin bîn ser xwe û ji vî hali bîf litin, divê em destgîrên hev bibin, xwe bidin ber barên hev û yeqdîl û yêgdeng kerara xwe bidin. Ew kerara qo me hemîyan ji nezani, ji belengazî, ji zivari û ji dilîyê de xelas biçe. Danyên vê civtê hevîdar in qo hon bi tevayî bi wan re biqin, ji ya wan biqin, pişt bidin wan û bixebitin, da qo ev qarê hantê kenc û rehaqar biçe serî.

Tu şiq nîve, heqe hon holê bi me re bixebitin, mîletê me zû bi zû ji vî hali xelas dibe û rûj bi rûj birêve ber bi kencî û avahiyê ve diçe.

Madam heta irû ji nav me ew dewlemeudên camêr derneqetine qo bi derbqê hezar zêran bidin û ji bona mîletê xwe dibistanan û binyanên xêrê çêqin, divê em xwe bi xwe bixebitin û bi yeq du kirûşên xwe wan hezar zêran bidin hev.

Ev kirûşên ha ji me re, ji welatîyên me re rêya xwendin û zanîn û ya xweşiyê de veqin. Ev yeq du kirûşên qo hon ji civata xwe re bidin ji bona her yeqî we ne beha ne. Lê qo gibane hev bi qerî mîletê me tèn û pê gelec tişt çêdibin. Bi kirûşên we dibistan tèn çêqirin, maleq pê ava dibe, dermanên çend nexweşan pê tèn qirin, û hon bi dayîna wan fekr û bi nedayîna wan dewlemend nabin.

Xebata me, xebata danyên civatê destpêqirin û rêberî ye. Civat bi arîqarîya we, bi têqil bûna we ava û xweş dibe, û qarê civatê bi vî awayî diçe serî.

Bê şiq e qo heçî hej mîletê xwe diqin û di rayên wan da xwîna qurdî a paq digere arîqarîya civatê ji bona wan deyn e, deyneqî mezin, bilind û mîkedes e.

Ji xwe her qes deyndarê mîletê xwe ye, ji ber qo ewî ew bixweyî qiriye, ji ber qo her qestî nanê mîletê xwe xwariye û her qes dizane qo « Nanê mîran li mîran bi deyn e ». Werin, xwe bileznin û deynê xwe ji mîletê xwe re bidin.

Gotinên danyên civatê li hire xelas dibin.

Ji van gotinên gewherîn re gelec tişt

Stûna Zarowan

Tola Welat

Welat! welat! qani xweşî?
Kewî frû tu nexweşî.

Qani ew qen, qani geşî?
Çiman holê weq dilreşî?

Çiman wisa tu bêmadî?
B'qurê xwe re xeber nadi?

Qul û qûvan ji her alî;
Lewra welat wer dinalî.

Destên tirqo li te qetin;
Bi xwina te sor bûn repin.

Mîr û mela dar ve qirin;
Xort û xurtan ji te birin.

Ez qo qurd im ji bîr naqim.
Bi xwina xwe divê raqim.

Ez bixwînim, xwenda bibim;
Mezîn bibim, zaua bibim.

Mêrquj bibim bi nav û deng;
Ez hilgirim top û tifeng.

Tola te ji evda te ji,
Dê hilinim doza te ji.

Şam: 7 Tirmeh 1931

nînin qo em biqarin zêde biqin. Tinê di hekê rayên civatê û ser awayê ariqariyê divê em çend pirsan bibêjin.

Sernîveqa civatê di Hesîçê de ye. Di her bajar û gundên mezîn ên Cizirê de malîqên wê hatine veqirin û hin bi hin vedibin.

Sernîveqa civatê ji bona dantna dibistanêqê û lêqirina xestexanêqê ji niho ve xwe qar diqê.

Heçî qo ariqariya civatê biqin ariqariya xwe diqarin rast bi rast li Hesîçê ji sernîveqa civatê re bistain.

Ariqariya civatê bi her tiştî dibê, ne tinê bi pere. Çaxa benderê nizing e. Xwedan gund û cotqarî diqarin çeh û genim ji bidin. Heçî ji sernîveqê re şandina wan dişwar e, dayî diqarin bidin nîmî tendeyê civatê ew ji digehine civatê.

Nîmî tendeyê civatê li Şamê Dr. Ehmed Nafiz beg e, qo qurdên Şamê hemî ji rind nas diqin.

Beşî

Tifak û yeqbûn, zexmî û xurtiya civatê ye. Nifak û berherî kelsî û jariya wê ye.

Di vê cihanê de her tiştêr mezinahî bi tifak û yeqbûnê, bi dayîna hev ber baren hev, bi hevghîhana mirov û bi hevghîhandina xebatên wan hatine pê.

Milet û dewletan bi tifakê gihane bilindiya her tiştî û bi nifakê qetine binîya qortala neyinê.

Ji lewre mirov diqare bibêje heyin di tifakê de, neyin di nifakê de ye.

Xurtî û zexmîya yeqbûnê di lehiya de qeleq kenc têt ditin.

Ma lehî çi ye?

Lehî ji hevghîhana dilopên baranê pêve ne tu tişt e.

Peşqên baranê gava ji hev cuda û yeq bi yeq diqevîna rûwê erdî, erd wan da-dikurtine.

Tihniya xwe pê vediqujîne. Lê gava digehin hev, hingî ji wan peşqên kels lehiqê boş radişe. Dilop û peşqên baranê di yeqbûnê di tifakê de ne.

Erdê dilopxwer êdin di destên wan de lehistoqeq e. Ew serdestên erdî ne. Bi erdî re dileyizin; singa wî kul diqin, lêdiqevîna, bilindiyên wî hildiveşîna, qendalên wî diqeleşîna.

Lehî weq hûteqî har û heç radişe ser xwe, ji pal û qaş û newalan dadixure. Li ber wê tu qes, tu tişt; bican, bêcan nema diqare biseqîne. Laf, zinar, qevir, rêl, dar, dirêh serên xwe li ber xurtiya tifaka dilopan ditewînin û lehî, ew şehîşehê yeqbûnê ewan mîna çilowên siviq dide pêşiya xwe, rêş diqê, dimale.

Halê qurdan ji ev e.

Qudî ji hev cuda dilopên baranê ne, cihê cihê tîn dakurtandin. Qo gihane hev dibin lehî, lehiqê boş, tu qes, tu tişt li ber wan niqare biseqîne.

Felata welatê me di rabûna vê lehiyê de ye. Bêrût: 28 Tebax 1929

Stûna Fekohan

Ta , Tawî û Tabir

Yeçî ji fekehên deşta Hesinan ji me nexweşiya tayê pirsiyar diçe. Me pirsiyariya wî da bijîşqê xwe û jê cubabeqê daxwaz qir .

Eve, reşbeleqa fekeh û cubaba bijîşqî.

Deşta Hesinan: 23 Gulan 1932

Ezhenî !

Min stûna xwe-stûna fekehan-xwend.

Geleq tişt hene qo divêt em ji te bipirsîn. Heval nav hev de şewirin û me got bila pirsiyariya me a pêşîn nexweşiya tayê bibe . Da qo em jê xelas bibin , eklê xwe bidin ser hev û biqarin tiştên din ji bipirsîn. Ji lewre qo ji tayê eklê me ne ser hev e , em jê geleq aciz in .

Paşî , ez destên te maç diqim û hevîdarê cubaba te me .

Hesên Qoçer

Cubaba bijîşqê me :

« Xelqê deşta Hesinan ji hesinî çêqiri bûwana ji divtya bû heta niho di veytûna tayê de bihatana helandin. Herweqî dihelin ji .

Ji xwe birê welatê me ê germiyan û deşt ji vê afetê xerab dibe .

Gava ji xelqî têt pirsîn , xelqê nezan dibêjin qo nexweştî ji ava gundi ye. Niq dilê wan ava wan ne paqij e, bijehr e, herçî vedixun pê diqevîn

Lê ne welê ye. Ew ava zelal û şirîn qo di ber gûndê we re dibore û gûndê we pê şên û ava dibe, di eslê xwe de paqij e. avîje ye, qanîya jiyîna we ye. Jehr û nexweştî di nezantî û tiralîyê de ye.

Niho divêt ji we re bidim zanin ew avên paq qo qanîya jiyînê ne, çawan nepaq û jehr û axû dibin.

Herweqî nas e, gava av serberdayî diheriqin, li deştan belav dibin di çal, qortal û di her cihên nizm de dipingirin , ji wan pingavan berpê dibin. Pingav hi

zemanî ve dibin çirav, di dora wan de giya, stirih û zil şîn dibin. Di nav wan de pêşî (qelmêş) cih digirin, hêlînên xwe çêdiqin. Jê ditirin , tèn li ser dest, rû û laşên me datnin, bi me vedidin. Mirovên pêvedayî di nav (6-21) rûjan de pê diqevîn û dibin tawî .

Di destpêqa nexweşiyê de laş û leb-tên mirov dişqên, dirêcîfin, piştê germ dibin . Halê nexweşiyê ji sê çar saetan heta sê çar rûjan dom diçe û bi xweh dangê derbas dibe. Pêşdetir ev halê ha an her rûj an di serê du sê rûjan de carqê vedigere tê. Heqe nexweştî derman naqin pêde diçe û dibe (taya-veşartî).

Di taya-veşartî de rengê nexweşan zer dibin, xwîna wan diçiqin, ziqê wan diperçîfin, diqevîn haleqî ecêb, dibin weg meşqeçî vala ser du dariqan an ser key-siqeqî daçiqandi.

Di vî şiqî de nexweş zû bi zû namirê lê ji derba xwe diqeve, bi qerî tu tiştî, tu qesî naye. Ne mal, ne zar û zêç , ne welatê wî jê tu fêde nabînin. Perçar ji avînê jî diqeve, zarowên wî nabin, qo bibin jî nexweş û qemsihet dertên. Bi tişteqî qîçiq dimirin. Ji bona wî jiyînê din namirê . Heta qo ezraîl bê hawara wî di nav êş û tehlîyê de diperpîte, vedigevize.

Eve ha şiqleq e. Şiqleqî din jî heye Jê re (taya-xebîs) dibêjin . Di taya-xebîs de şiqliken giran hene qo di nav sê çar saetan de diqujin . Ev şiqî perçar di zarowan de têt dîtin .

Eve ta. Hondibînin qo tanexweştî giran û xedar e. Ji tifo, qolêra û ji web-ayê xirabîr e. Nexweştîqê welê ye qo rayê heyîna me , rayê heyîna miletî diqoje .

Bi gotinên jorin kenc xuya qir qo ev nexweştîya xedar ji pêşîyan , pêşî ji pingav û çiravan tene pê, lê tucar ne ji ava zelal qo xwedê pesna wê di kuranê de da û di hekê wê de (we cehelna minel maq qule şeyn hey) me her tişt bi avê jiyandine, gotiye.

Vêca qo me qanîya nexweşiyê peyda

û dijminê xwe bicih qir divêt ji bona qevandin û kelandina wî bixebitin.

Me goti bû qo ta ji pêşyan, pêşi ji pingavan çar dibin, lê ne ji avê, ji xwarinê an ji fêqi û terahiyau.

Belê dijmin pingav e. Ji lewre qo pingav û ava me hêltoa hêqên pêşyan in. Icar divêt em bala xwe bidin di dora xwe de tu pingav û çiravan mehîlin. Ji bona wê ji divêt, avên seqîni bêne heriqandin, çiravan bêne zuwa qirin, di dorê de herçi zil, stîrîb û giya hene bêne jêqirin û digel rayên xwe xeritandin.

Qo av heriqîn, çirav zuwa bûn edin pêşi niqarin hêqên xwe li dorên me berdin, ji me dûr diqevîn em ji ji tayê xelas dibin.

Ji bona zuwa qiriina çiravan awaqî kenc heyê, Ew ji danîna darên Evqalîptos e. Ev darên ha ji niq hiqûmetê peyda dibin. Divêt jê bêt daxwaz qirin, Herçi avên qîçiq, mirov diqare li ser wan gazê birêşîne.

Nexweşiya tayê ji her wextî bêtir di çaxa fêqi û benderê de boş e, Ji lewre, xesma di wê çaxê de divêt mirov ji xwe re mikate bibe.

Xebeta bîngehî herweqî me got heriqandina avau û zuwandina çiravan e. Lê ji hêleqî diu bi standina dermanên tabir mirov diqare xwe jê biparêze, Dermanê tabir silfato ye, Berî ewilî silfato dermaneqî erzan e. Di pişt re hiqûmet herwe belav diqe. Silfato erzan me be ji herhal jiyîna we jê behatire.

Vêca, ji bona parastinê di çaxa tayê de yanî ji havîna pêşin heta paiza paşin divêt mirov di heftiyê de du çaran, serê her sê rûjan grameqî silfato bixwe. Mirovên silfatoxwarî ji pêşyan bêne pêvedan ji bi tayê naqevîn.

Heçî bi gotinê min ve çûn tucîr nexweş naqevîn. Lê heçî qo pê ve neçûn û nexweş qelî divêt xwe nîsanê diqtoveqî biqîn.

Heqê diqtor nê qet dest divêt xwe bi xwe derman biqîn.

Awayê dermanqirinê ji ev e:

XANÎ

Ew nûr e, herê li erdê şîhrê
Şîhra me ye, şîhra bendewarî

Seydayê me ye, melayê yeqta,
Ava qiriye bi şor, kesran,

Parisê gulî bi sorê qurdi,
Ava te diqir melayê xanî.

Bê zêr û qevir, ji pêta ari.
Ava te diqir serayê şîhrê.

Gewher ew e, ew û can e bîstam,
Destpêqire ew, û da ew encam.

Rubnahî te da, li erdê qurdan,
Rubnahiya te, delala yezdan.

Hêvin tu î, tu çavê sayda,
Ferzane î tu û lawê mewla.

B' sazê, te diqir, te da wê çûşîş,
Ey hişveqirof te da wê xwabiş.

Şestare te ye, qo da me zamin,
Firdews li qû ye, bihar û havîn.

Gul, bilbil û ney mekam û jalê,
Tev de diqirin fîxan û nale.

Zêrger tu î tu ne pilewer tu,
Seyda yî herê, û ser hiner tu.

Meywa te xweş e û avdar e,
Weq Xanî qî ye? tu qes niqare.

Bercis tu î tu, tu rêberê me,
Textê te di dil û ser serê me.

Tirba te ne ax e, canê Xanî.
Tirba te dil e û cawidani.

Rehmet bi te ye û pesna yezdan,
Heyrana te ne, xulam û xakan.

Dr. Zamîran Ali Bêdir-Xan

Mirovên gîhastî ji hebên silfato — her hebê wî çariq gram — her rûj çar heb, zaro heta delî saltê heb, şeş saetan berî halê nexweşiyê, serê saetê hebeq distînin zarowên yeqşolî tinê niv heb distînin.

Bi vi awayî fehtîqê xwe derman diqin Piştî heftîqê du heftiyên din dermanê xwe sê rûjan distînin û sê rûjan berdidin.

Eve, ta, tawî û tabîn. Heqe hon ji ya min diqin nexweş naqevîn, qo biqevîn ji zû bi zû kenc dibin.

Dr. Chmed Hafiz

Elfabêya Qurdi

Dûmahîq : 2

Herweqî di geleş tiştan de têt ditin dibe qo di cara pêşin de di elfabêya me de jî qêm û zêde hin qêmanî de biqevîn ber çavan.

Ev qêmanîyên ha di eslên xwe de jî qêmanîyê bêtir paşya hin qoteqîyan in qo mirov jî wan niqare xwe bide alî.

Ji lewre piştî dan zanîna elfabê divêt awayê hevedudanîna wê û qitqitên bîngêhên wê bîn raveqîrin. Da qo xwendevanên me kenc têbîgehî qo ew qêmanîyên ha herweqî me got ne qêmanî, lê di azîna elfabê de tiştînen adetî ne.

Ev benda ha jî bona berhevdana wê hatiye nivîsandin,

Lê, berî destpêqîrîna herhevdanê divêt herçî esas û bîngêh bene qo jî me re bûne hîm û elfabê li ser wan hatiye danin bene xuya qîrin.

Me ev bîngêhên ha di dora şeş destûran de gîhandîne hev.

I — Ji wan nîktan pêve qo xasê dengantîya zmanê qurdi ne, di şîql û dengên herfan de, herçend heye, xwe li elfabêya tîrçan nîzing xistin û jê nedûrçetin.

Armanca elfabê seqîwandîna dangan li ser qaxezê bi şîqlan e, şîql bi herfan tîn nîşan qîrin, û herf kebalewî û bihemd in. Ji lewre nîşanqîrîna dengê (Ç) bi (c) û yê (Ç) bi (c) û bi hevguhartin û cihguhastîna wan weqhev û bêferk e.

Lê bi vî awayî qurdên welatê jorîn û heçî qo elfabêya tîrçî dinasin de biqarin bê dişwarî ya qurdi hîm bibin û qomel û qitêbên me bihêsantî bixwînin.

II — Herçend dibe, ewçend dengên herfên latînî ên adetî qo di zmanên din de nas in, di elfabêya qurdi de hilantî û neguhartin.

Bi vî awayî qurdê de biqarin elfabêya biyanîyan û biyanî ya me bi hêsantî fêr bibin.

Du Egid

Du egîd çû bânşerê welêt û dil qetî bûn. Gava ew birin nav qoma dijmanan, serên xwe dan ber xwe.

Şehî diqîrîn qo Qurdistan wînda bûye, esqerê qurdan şîqestîne, revîne û sereqên wan hatîne girtin.

***

Her du egîd lîser van xeberên tehlî digîrîyan û yeq jî wan digot:

— Çîkas ez têşîhim, birîva min çîkas dişewite.

Ê din digot:

— Stran vemîrî, govend seqîniye. Min jî divê ez bi te re bîmirim, lê di piştî min de jin û zaroên min bene, bê min dê perîşan bibin.

***

— Pîreq jî bo min çî ye? Zaro jî bo min çî ye? Pêteqe bilîntir di dilê min de rabûye. Pîreq û zaro heqe birçî ne, berde bila herin bîgerin, welatê min, welatê min wînda bûye.

— Bra hêvîyeq ya min jî te heye, heqe ez niho mirim, laşê min bi xwe re bibe, û min li erdê Qurdistanê veşîre.

***

Qolesê min dane ser sînga min, tîfinga min bide destê min û xencera min bêxe ber piştî min. Ez dixwazim wisa raqevim û bibihîzim, weq nobetdareq di gorînê de, heta qo dengê topan û şehîna hespan bîn.

***

Dema reprepa hespên egîdên qurdan di ser tîrba min re bîborin û dengê tîfîng û topan bîn, ez bi çeqên xwe ve jî tîrba xwe; xwe hilavêjim, jî bo standîna welatê xwe!! jî bo standîna welatê xwe!!..

Dr. Zaminan Ali Bêdir-Xan

III — Nîşanqîrîna her dengî bi herfeqe serxwe û jî awayê herfên hevedu - danî xwe dûr xistin.

Bê şîq e qo hînbûn, xwendin, nivîsandin û lêqdana herfên serxweji yê hevedudanî hêsanîtir e.

IV — Her dengî bi herfeqe cihê nîşan qirin, yanî ji awayê nîşanqirina çend dangan bi herfeqê an dengeqî bi çend herfan, xwe dan alî.

Ev awajî fiqra çêqirina elfabêqê bi hindiq herfan an jî kesda kenc liserseqinandinî danganîyê diqare bizê.

Lê pê her du jî naqevî dest û di zmanî de bila sebeb pirsînen di şîqlî de cîyoq peyda dibî û di nivîsandinê de tevliheviqe mezin berpê dibe.

Ji xwe di tu zmanî de danganî û nivîsandinî ne lèvên yeq in, û nivîsandinî niqare bi tevayî li danganîya wî zmanî hê. Lewre qo qitqit û rengên danganîyê bi elfabêyê nayîn nîşan qirin û li ser qaxezê seqinandinî. Welê bûwa divîya bû elfabêya her zmanî jî (50-60) herfan heve. dudanî bibe.

V — Herçend heye, jî barqirina herfan bi nîşanên nû, xwe dan alî.

Nîşan jî hêleqê di nivîsandinê de bi vegera kelemê wextî dide wînda qirin. Ji hêla din bi jîbirqirina nîşanê herf vedigerin ser şîqlên xwe ên eslî, bânîşan, û tevlihev dibin.

Pejirandinî çend nîşanan bi hev re ev jî dişwariqe din e.

Ji lewre jî bona tevayîya herfên binîşan me ev (^) pejirand, û bilindeq nav lê qir. Ji ber qo dengên herfan hem diguhêrtine hem bilindîqe, û jî nîşanên weq (. . , - ') kenc têt veketandin.

Ji xwe hoş bûna nîşanan nivîsandinê qirêt diqe.

VI — Herfên welê bijartin qo di şîqlên xwe de li hev bîn û biqevî hev.

Ji lewre divîya bû qo em di nav herfên latînî de himînin û jî elfabêyên din weq yûnanî û rûsî herfan meqirin.

Me jî welê qir û elfabêya xwe bi hindiq guhartina dengên herfên latînî û

bi barqirina binan bi bilindeqê çêqir.

Bi vi avayî û gora destûrên jorin me elfabêyê xwe bi sih û yeq herfan hevedu daniye. Herweqî di despêqê de me da zanin.

Sehîtiya qo diher sê zarên qurdî de hatine çêqirin xuya qirine qo di zmanê qurdî de dengên bîngehî ev sih û yeq deng in. Ew jî bi van sih û yeq herfan hatine nîşan qirin.

Belê, herfin hene qo geh zrav, geh stûr, geh jî pêstî, geh jî paştyê tîn xwendin. Lê ev terkên ha ne jî guhêrtina cihê derqa dangan, lê belê jî guhêrtina rengê dangan tîne pê, û jî lewre di elfabêyê de nayîn nîşan qirin. Ji ber qo elfabêtinê dangan nîşan diqe, ne rengê dangan.

***

Ezê bi dengdaran dest pê biqim, Ji sih û yeq dengdaran qurdî, dengên hevdehên jêrin, di elfabêya her zmanî de, bi ferknên qicîq, yeq in.

b d g h q l m n p r s t
f v w y z

Tinê di elfabêya tîrqi de (q) û (w) ninin, Ji ber qo di zmanê tîrqi de dengînen cihê weq (v) û (w); (q) û (k) nayîn dîtin.

Dengê herfa (w) jî xwe di tîrqiye de peyda nabit.

(dûmahîq heye)

Ferhengîq

Azîn awayê tevayîya zanîneqê an tîşt-eqî. Azîna elfabê, yanî tevayîya keyde û destûrên ilma elfabê. Berdêlqa wê di zmanê Elmanî de «lehre» ye.

Berhevdan Ser tîşteqî, jî bona diltijî-qirina hevdu şexalî û sehîttî qirin. Bi saetan ve me da ber hev

lê disan me dilê yeq tiji ne qtr.

Berpê-bûn Hatin pê . Ji serxwebûna welateqî re xebateqe mezin divêt, serxwe bûn bê xebat û fedaqariyê berpê nabe, naye pê.

Binyan Ji her textit avahiyê re biuyan têt gotin. Xani, burc, kesr, oli, mizgeft h. p.

Bihemd Heçî qo ne bêhemd e .

Boş Zehf, geleq. Li ser welêt baraneqe boş hat.

Bijîsq Ewê qo bijîşqî diqe. Bi xweşqirina jiyîna mirovan mijûl dibe û wan derman diqe.

Dibistan Ew dera qo tê de hîu diqin. Di dibistana gundê me de deh zaro hene.

Dişwar Ne hêsani, zehmet. Dişwar e geleq belayê xurbet, Binve, qezeba min binve lo lol
Emin Ali Bedir-Xan

Dil Ne aza, girti, hesr. Dilê dilana te me Işev mêvanê te^m me Sibe ser rêqa xwe me.

Doz Dehwa û daxwaz, paşîya daxwazê Xwelî li ser te diqim, Dest bi deng û ceng diqim, Doza Şeng û Peng diqim, Dehwa şerîet diqim.

Geşî Hâlê geşbûnê. geş, ew tişt e qo bi rubnahî ye, bel û veqirî ye. Bihnûniya dewleta te geş bil, Kasî tu hebî dilê te xweş bit.
Emin Ali Bedir-Xan

Gewherîn Ji gewherî çêqirî, weq gewher.

Havîna-pêşîn meha salê a çaran. Ji xwe qurdmanc mehan bi du awan bi nav diqin. Bi navên ser xwe û bi navên çaxên salê.

1 — Adar	Buhara—pêşîn
2 — Nisan	Buhara—navin
3 — Gulan	Buhara—paşîn
4 — Hîzêran	Havîna—pêşîn
5 — Tirmeh	Havîna—navin
6 — Tebax	Havîna—paşîn
7 — ilou	Paîza—pêşîn
8 — Çirîya-berî	Paîza—navin
9 — Çirîya-paşî	Paîza—paşîn
10 — Çileyê-herî	Zivîstana—pêşîn
11 — Qanûna-berî	Zivîstana—navîf
12 — Çileyê-paşî	Zivîstana—paşîn
13 — Qanûna-paşî	
14 — Sibat	
15 — Gecoq	

Hêsani Ne dişwar. Ji bona her qesî zmanê wî hêsani ye, ne dişwar e.

Kebalevî Bi Kebale, û gora dilxewaz an lihevhatinê çêqirî, ne qoteqî .

Qoteqî Tişteqî bêhemd, bi zorê, bivê nevé. Ez ne diçum, qoteqî ez birim .

Qûyan Ês, qul, qeser. Sed ah û qûyan û qeser, Hett eyn û lam çûn jî hicretê.
Fekhe Ceyran

Niminende Evê qo heyîneq an heyîna tişteqî dinimîne, raber diqe.

Pejirandin Ji tişteqî re qo têt dayin an gotin herê qirin û pê ve çûn, kebûl qirin .

Raveqirin Ji bînf ji rayî veqirin û dan zanin.

Rehaqar Ewê qo rehayê, xweşiyê dide

Tol Evd, evdîn, heyf.

Têgehîstîn Kenc fehî qirin û berqetîn. Herçend tu bibêjî jî ew têgehîst .

L'ALPHABET KURDE

suite 2

Ce procédé qui peut naître du souci d'établir avec le moins de lettres un alphabet ou de vouloir fixer plus précisément la phonétique, ne peut servir qu'à la création des homonymes homographes et à engendrer d'innombrables complexités dans la dictée.

Presque dans toutes les langues, même dans celles qui sont munies du plus phonétique alphabet, l'orthographe ne correspond que plus ou moins imparfaitement à la prononciation, parce que les alphabets n'arrivent jamais à fixer ponctuellement la phonétique d'une langue.

5.— Eviter autant que possible de charger les lettres de nouveaux et de différents signes.

Les signes causent d'une part une perte de temps pendant l'écriture, ils ont d'autre part, l'inconvénient d'être oubliés ou négligés et par conséquent de rendre le son de la lettre à son origine vocale.

L'adoption des différents signes peut engendrer une extrême perplexité. C'est pourquoi nous avons préféré adopter seulement l'accent circonflexe [^] qui diffère nettement d'nn[...] qu'on allonge parfois par négligence ou d'une apostrophe (') et ainsi de suite. D'ailleurs l'abondance des signes rend l'écriture laide.

6.— Choisir des lettres homogènes dans leurs formes extérieures.

Quoique l'emprunt des lettres aux différents alphabets apparait au premier abord comme plus avantageux.

***

En prenant pour base ces principes et en profitant de toutes les possibilités que nous offre l'art de transcrire l'alphabet, nous avons arrêté à (31) lettres l'alphabet Kurde.

Les recherches faites dans les trois dialectes principaux de la langue Kurde ont démontré que les sons ou lettres Kurdes ne sont autre chose que ces (31) lettres.

Il est possible de prétendre que certaines

de ces lettres sont tantôt dures et tantôt fines, tantôt antérieures et tantôt postérieures. Mais comme nous le démontrerons plus tard, ces petites différences dans une même lettres ne sont que des nuances de couleur du même son produites au cours de la durée de ce son et qui ne peuvent même pas être fixées par un alphabet phonétique comme le nôtre.

***

Commençons par les consonnes:

Des (23) consonnes Kurdes les suivantes se trouvent presque dans toutes les langues, avec les mêmes sons à quelques nuances près, ainsi que dans le turc à l'exception du « w » et du « q ».

b d f g h q l m n p r
s t v w y z.

w. — Il donne le son du w anglais et correspond au son consonnique du و arabe qui n'existe pas dans la langue turque. Ainsi que les turcs n'ont pas distingué le q du k.

Le و arabe qu'on trouve fréquemment dans la langue turque, dans des mots empruntés à l'arabe, est prononcé par les turcs comme un v français. Tandis que dans la langue Kurde, comme en anglais, les sons v et w sont distincts. Et dans différents mots d'origine Kurde par le fait du changement de ces deux sons on constate de grandes différences dans le sens de ces mots:

dev : bouche dew : lait caillé hattu avec de l'eau

vir : ici wir : là

ev : ce ci ew : ce là

ava : prospère awa : manière, style

Maintenant examinons les opinions qui peuvent être émises au sujet de l'adoption de ces deux lettres.

On peut dire que du point de vue pratique comme la proportion du w dans la langue Kurde est $\frac{557}{33798}$ et celle du v $\frac{329}{33798}$

on pouvait prendre le w pour و et le v pour و c'est à dire vice versa, puisque ce dériver est plus simple dans l'écriture.

Par ce procédé nous aurions éloigné ces deux lettres de leurs sons internationaux.

« à suivre »

Notices sur la littérature
moeurs et coutumes Kurdes.

La Lange Kurde

- SUITE -

2

« Sali şemirand vexwar durdî
Mênendi-derî lîsani-qurdî » 1

« On a laissé le pur et on a bu le dépôt,
cette langue Kurde est comme celle de derî »

Après ce très court aperçu historique nous passons à l'examen de l'état actuel de la langue Kurde. La langue Kurde se divise en trois dialectes principaux:

- 1 - Le dialecte du Nord
- 2 - Le dialecte du Sud
- 3 - Le dialecte du Nord-Ouest.

1 - Le dialecte du nord est parlé par tous les Kurdes du Kurdistan occupé par les turcs, par les Kurdes de la Caucase jusqu'à kere-Bax, par ceux de la république d'Erivan, par les Kurdes de la Syrie, par une partie des Kurdes de l'Irak habitant le Mont Sindjar et la contrée située au nord d'une ligne partant du sud du Sindjar par Mosil, et atteignant à l'est la ville de Rewandiz, ensuite par les Kurdes de la Perse habitant le nord et l'ouest du lac de Urmî, par les Kurdes du Khorasan, au nord-est de la Perse, appelés Qurdên Xwêresanê, les kurdes de Khorasan.

II - Le dialecte du sud est parlé par les Kurdes de l'Irak et de la Perse à partir du sud de la ligne Mosil - Rewandiz et du lac de Urmî vers le sud et sud-est, jusqu'aux limites méridionales des Kurdes Bextiyari.

III - Le dialecte Nord-ouest est le dialecte des Kurdes Dumilî. Du Dumilî on ne peut pas tracer une limite fixe quelconque, par ce que trop mélangé avec les Kurdes Qurdmanç parlant le dialecte du Nord le Qurdmançî.

« 1 » La langue Mède s'appelle aussi lîsani-derî c'est à dire la langue de la porte, langue du palais. Par ce que pendant l'égémonie Mède dans toute la Perse la langue officielle était celle des Mèdes.

Tout de même les points de condensation de ce dialecte sont : (Dêrsim, Palo, Genc, Çepekeçîr, Maden, Pîran, Egil, Sîwêreq, Pêçar, Çermîq .)

De ces trois dialectes le dialecte du sud est celui qui se subdivise en sous-dialectes avec des différences assez nuancées, ainsi que :

1 - le Kurde de Muqri qui se parle du sud du lac de Urmî jusqu'au sud de Sekiz 1

2 - Baba - Qurdî le Kurde parlé par les Kurdes de l'Irak non compris ceux qui causent le Qurdmançî dialecte du Nord.

3 - Le Kurde dit simplement Qardî, du sud de Sekiz jusqu'au sud du Qurdmanç-sah.

4 - Le Lori parlé par les tribus Lor

5 - Le Bextiyari, celui des tribus Bextiyar

Au sud nous avons aussi le Hevremani idiome propre aux Kurdes habitant la montagne de Hevreman.

Les Hevremani parlent aussi le Qurdî comme les Dumilî connaissent le Qurdmançî.

Le Dumilî a aussi par région quelques nuances, mais pas autant marquées pour se subdiviser en sous-dialecte.

Le dialecte du nord forme une unité linguistique très nette et n'accepte aucune subdivision en sous-dialecte.

En ce qui concerne la répartition des dialectes nous devons noter ceci que cette répartition ne peut jamais être considérée comme des limites définitives pour les mots et les expressions de chaque dialecte.

Les mots des divers dialectes ne diffèrent pas beaucoup l'un de l'autre. Pnis, fait caractéristique qui peut être un point de départ pour une étude de l'histoire de la répartition des

1 Ce sous dialecte est connu entre le dialecte du Nord et du Sud, de même qu'il s'appelle Qurdmançîya - Muqri, comme le Kurde parlé à l'ouest de cette courée, en Irak, s'appelle Qurdmançîya - Soran et qui se prolonge au delà de Rewandiz au nord du Hevlêr Arabella.

dialectes—un mot du dialecte du sud qui ne se trouve pas dans les contrées méridionales du dialecte du nord se recontré dans une contrée septentrionale de ce dernier, ou dans le dialecte du Nord Ouest et vice versa.

Comme par exemple dans un poème Kurde dernièrement découvert à « Silêmanî » et datant de 19 années après le Hejir contient le mot « qenîq » qui ne subsiste de nos jours que dans le dialecte du Nord-Ouest, Dumîli.

Dénomination des dialectes:

Le dialecte du nord s'appelle Qurdmançî et les Kurdes qui causent ce dialecte sont appelés Qurdmanç.

Les Qurdmanç considèrent ce mot comme l'équivalent du mot Qurd et généralement ils appellent les Kurdes Qurdmanç et non pas Qurd. Mais chez les autres Kurdes cette dénomination est quelquefois différente et attribuée à d'autres kurdes que ceux du nord. C'est ainsi que les kurdes des alentours de Sekiz, Sinandiz et Sewicblax désignent avec ce mot les kurdes Baban et leur langue; comme Qurdmanç et Qurdmançî [1] Ces mêmes kurdes nomment les kurdes du nord, les Qurdmanç lolo-qurd et leur idiome lolo-qurdi. Cette dénomination provient du vocatif lo, la chez les Dumîli, très employé chez les Qurdmanç.

- A suivre -

1 A ce propos je veux noter un fait qui m'a été rapporté par des hommes d'un grand âge et qui est aujourd'hui peu connu parmi les kurdes appelés Baban. La maison des Emirs de Silêmanî s'appelle (Pépe-Behe-Beban-Baban) et les kurdes de leur principauté s'appelaient comme ceux de la contrée limitrophe Qurdmanç.

La population ayant été, en raison du régime féodale, attribuée à la famille régnante, on a désigné ces kurdes par l'expression les kurdes des Baban. Peu à peu l'usage de cette expression s'est généralisé et elle a prévalu sur celle de Qurdmanç.

Xweyî û midirê berpîrsîyar :
Mir Celadet Ali Bedir-Xan

برم ديلك

زفدرى جاني جانبرارا

زین خوشه ب خرتی
ل کردستان ب کردان ،
باقت و بران ؛ چه بکم ؟
همو من تی بدردان .

من دل ت جار نه نالی
من زارت جار نه کالی
ب دلشکی ب لالی
سینگاخوه دا برمان .

من ایشف دبت بخونا راست
دنگ و گازی چه خوش هات
دگوت راین کردنو !!
تف بران و تف خوه هان .

دربان ل مهت زانی
رم نینه گش نزانی
خوپان کرن کردانی
أف ترالی و نزانان .

نغاواری ، خوهش آوا کر
حلی کردان پی شا کر
زارو زمان آفا کر
زین و خوهشی بلا کر .

کابینا عربان ۱۸ — ۵ — ۱۹۳۲

عثمان صبري

صاحب الامتياز والمدير المشمول

الامير محمود علي بدرخان

فیجا ، ژوبونا پاراستنی ، د چا خا تایی ده ، یایی ژهافینا
پیشین حتا پاپیزا پاشین د فیت هر و ف د هفتی ده
دو جاران ، سری هر سی روزان گرامکی سلفا تو
بخوه . مرو فین سلفا تو خواری ژ پیشیا ن بدنه
پیدان ژ ی ب تایی نا کفن .

حچی ب گوتین من فه چون ت جار نخوش
نا کفن . لی حچی کوبی فه نه چون و نخوش
کتن د فیت خوه نیشانی د کتور کی بکن .
هکه د کتور نه کت دست د فیت خوه بخوه
درمان بکن .

آوایی درمان کربنی ژ ی آفه .

مرو فین گهاشتی ژ سلفانو - هر حبی وی چارک
گرام - هر روز چار حب ، زار و حتا ده سالی سی
حب ، شش ساعتان بری حالی نخوه شی بی د سری
ساعتی حبک دستین . زار و وین یکسالی د فیت نی
نیف حب بستین .

ب فی آوایی هفتیکی خوه درمان دکن پستی
هفتیکی دو سی هفتین دن درمانی خوه سی روزان
بر بدن وسی روزان دستین .

آفه ، تا ، تاوی و تا بر . هکه هون ژ یا من
دکن نخوش نا کفن ، کو بکفن ژ ی زو بزو
فنیج دین . دکتور احمد ناند

کندی نو آفا

آفین هر کی . . . باغ و بیجه . . . دناف فان
بیجه یانده هر تخلیط دارین ب بر ، لسر فان داران

ژ هر جستی چفیک پدچن و ب هر زمانی د
خوینن ! ژ فان چفیکان آ کو کر با من دشوتینه
و هندر لمن دپرتینه ، شالوله . بز و خوه نندلوی
رهنبیا چاقیم و قینانا تالی منه .

گندی مه دناف فان رزان ژ پانزده مالان
هقد دانیه ؛ وارگتی مه ، مزلا جشانا گندی
مه یه . پاشیفان لسر وارگه ، نافروژان دناف
میرگا رزی مه ده ام ، دچفن پرس و گالگالین
مه تقابف خوه شین . . .

کلا ولات ، چا هولی گران و ژ بیرنا به ؟ حتا
نهومه دگوت : ام بی درو یوغانین ، ژ لورا
هرگاف برینن مه د آخفین و ژ حسرتا آردی
باث و کالان ام دین دین فیجا مه به دثی ؟ گند
گندی مه ، بیجه و باغین مه . تنگوزه ؛ هر نشی ،
هر نشی مه !

مسانی وسانه ؟ جار کی ورن ، هتدری من
فروژن دل من ژ ی درینن و ب کیر که توژ چینی
چینی بکن ، وی گاتی آف چینین دل من اوی بینه
پیشین و پیرا بینه گرین . لی دزائم هون خوه نا
گرن حبستیری چن آفین وه ، اوی چعی آسیدی
درباس بسکه . شوندا هونی بز ان کتو آز ، نه تی
دلکتیی خوه شکییسا شالولی مه . آز دلکتیی
دنکی ویمه ژ ی کو ژینا مه یا در ل در دناف نکلین
خوه دا نو تود که و ب فی داویکلای د لوی تبیه .
- خوینن لی گندی نو آفا ! گندی وه ؛

مز کین و هاوارا بازاری وه !!

قدری جان

مه گوتبو کو تاژ پیشیان ، پیشی ژ پنگکافان چار دین ، لی نه ژ آفی ، ژ خواری آن ژ فیکسی و تراهیان .

بلی دژمن پنگافه . ژ لوره کو پنگکاف و آقامن هیلینا هیکن پیشیان . ایچار دفتت ام بالا خوه بدن د دورا خوه ده نو پنگکاف و چراغان مهیلن . ژ بونا وی ژی دفتت ، آفین سکنی بینه هر کاندن ، چراغان بینه زوا کرن ، د دوری ده هرچی زل ستره و گیاهنه بینه ژیکرن و دگل رایین خوه خرتاندن .

کوآف هر کین ، چراغ ژوا بون ئیدن پیشی نکارن هیکن خوه لدورین مه بردن ، ژمه دور د کفن ام ژی ژ تابی خلاص دین .

ژ بونا زوا کرنا چراغان آواکی قنچ هیه . اوزی دانینا دارین [اُفکالپتوس] اف دارین هاژی نک حکومتی پیدا دین . دفتت ژی بیت داخواز کرن . هرچی آفین کچک ، مروف دکاره اسروان گازی بریشینه .

نخوه شیدا تابی ژهر وختی بیتر د چاخا فیکسی و بیندری ده بوشه . ژ لوره ، خساد وی چاخنی ده دفتت مروف ژخوه ره مقاته به .

خباتا بنگهی هروکی مه گوت هر کاندنا آفان و زواندنا چراغانه . لی ژ هیلکه دن دب ستاندنا درمانین تا بر مروف دکاره خوه ژی پیاریزه . درمانی تا بر سلفاتوبیه . بری اولی سلفاتودر مانکی ارزانه . آرزان مبه ژی هر حال ژینا وه ژی بهاتره .

د فی شکلی ده نخوهش زو بزونا مره لی ژدربا خوه دکفه ، ب کیری تو تشتی ، نو کسی نایه ، نه مال ، نه زار و زیج ، نه ولاتی وی ژی ت فیده ناینن . پر یچار ژ آفینی ژی دکفه ، زاروین وی ناین ، کو بین ژی نخوهش و کیم صحت درتین . ب تشتی کچک دمرن . ژ بونا وی ژ پین نه دن نامینه . حتا کو آزراییل بی هاوارا وی دناف ئیش و تحلی بی ده دپر پته ، فد گفزه . . .

آفی هاشککه . شکلی دن ژی هیه . ژیره (تاپا - خیت) دیزن .

د تاپا خیت ده شکلن گران هنه کو دناف سی چار ساعتان ده د کژن . آف شکل پر یچار د زارووان ده تبت دیتن .

آفه تا . هون دینن کو نخوه شیکه گران و خداره . ژ تیغو ، کو ابرا و ژ و بایی خرابتره . نخوشیکه ولی به کو رایی هیینامه ، رایی هییناملتی د کوژه . ب گوتنن ژورین قنچ خویا کر کوآف نخوه

شیدا خدار ژ پیشیان ، پیشی ژ پنگکاف و چراغان تبنه پی ، لی تو چار نه ژ آفا زلال کو خوددی پسنای د قرآنی ده داو دحق وی ده (وجعلنا من الماء کل شیء حی) مه هراتش ب آفی ژ باندنه ، گونیه .

فیجا کومه کاندیا نخوه شیبی پیدا و دژمنی خوه ب جهکر دفتت ژ بونا کفاندن و قلاندنا وی بختن .

ستونا فقهان :

تا ، تاوي و تاير

يکي ژ فقهيان دشتا هسنان ژمه نخوه شيبيا تاي پرسيار
دکه . مه پرسيار پيا وي دا بړيشکي خوه و ژي
جها به کي داخواز کير .
آفه ، رشبله کا فقه و جها با بړيشکي .

آز بي ! دشتا هسنان ۲۳ گلان ۱۹۳۲
من ستونا خوه - ستونا فقهان - خوه ند گلک
تشت هغه کوفيت ام ژ ته بيرسن . هغال ناف
هغه ده شورين ومه کوت بلا پرسيار پيامه آپشين
نخوه شيبيا تاي بيه ، دا کو ام ژي خلاص بين ، عقلي
خوه بدن سر هغه و بکارن تشتن دن ژي بيرسن .
ژلوره کو ژ تاي عقلي مه نه سر هغه ام ژي گلک
عاجزن . پاشي از دستين ته مساج دکم و هيقيداري
جها با ته مه .
حسي کو چر

جها با بړيشکي مه :

« خلکي دشتا هسنان ژ هسني چيکري بو انا دتيا
بو حتا نهو د فيتونا تاي ده بهاتانا حلان دن . هروکي
دحلن ژي .

ژخوه بري ولاتي مه ئي گرميان ودشت ژئي
آفتي خراب دبه .

کافا ژ خلکي ثبت برسین خلکي نزان
ديژن کو نخوه شبي زاقا گوندي به نک دلي وان
آقاوان نه پاکړه ، ب ژهره ، هرچي فدخون پي
دکفن .

لي نه ولي به . او آزالال وشيرين کو دبر گندي
وهره د بوره و گندي وه پي شين و آفاده ، داسلي
خوده پاکړه ، آبړه به ، کانپيا ژ بېناو به . ژهر
ونخوه شبي د نژاني و ترالي ده به .
نهو دفيت ژودره بدم زانين او آفين پاک کو کانپيا
ژيني به ، چاوان نپاک و ژهر و آغو دين .

هر و کي ناسه ، کافا آف سر بردايي دهر کن ،
ل دشتان بلاف دين د چال ، کورتال و دهر جبين
نزم ده د بنگرن . ژوان پنگافان بر پي دين . پنگاف
ب زماني فغه دين چراف . د دوراوان ده گيا ، ستري
وزل شين دين . دناف وان ده پيشي [کلميش] جه
دگرن ، هيلين خوه چيد کن . ژي دفرون ، تين
لسر دست ، روولاشين مه داتين ، ب مه فددن .
مروفين پيغه داي دناف [۶ - ۲۱] روزان ده پي
دکفن و دين تاوي .

دستپکا نخوه شبي ده لاش ولبتين مروف دشکين ،
در جفن ، بشته گرم دين . حالي نخوه شبي ژمي
چار ساعتان حتماسي چار روزان دوم دکه و ب خو
به دانکي درباس دبه .

پيشده تر آف حالي ها آن هر روز آن دسري
دوسي روزان ده جاري فدگره تي . هکه نخوه
شي درمان ناکن پيده دچو دبه [نایا - فشارتي] .

د نایا - فشارتي ده رنگي نخوه شان زرد دين
خوينواوان دچکن ، زکي وان د پرچفن ، د کفن حالکي
عجيب ، دين وک مشکه کي فالالا سر دودار کان آن
سر قه بسکه کي داچکاندي .

دستين تر کول ته کتن ،
 بـ خوښانه سور بون رڼن .
 مېر وملا دارفه کړن ؛
 خورت وځرتان ژته برن .
 از کو کردم ژبیرنا کم .
 بـ خوښا خوه دڅي را کم .
 از بخوښم ، خوندا بېم ؛
 مزن بېم ، زانا بېم ؛
 مېر کږ بېم ، بناف ودنگ ؛
 از هلگرم توپ وتفنک ؛
 تولاته ژي ، اؤدانه ژي ؛
 دی هلمڼ دوزا ته ژي .

شام : ۷ تیره ۱۹۳۱

لهږي

تفاق ويکبون ، زخي وځرتيا جفاقي به .
 تفاق و بربري قلسي و ژار پياوي به .
 د څي جهاني ده هر تاشت ، هر مزناهي بـ
 تفاق ويکبوني ، بـ داښنا هفـ بر بارين هفـ ،
 بـ هفگهانامرو و فـ و بـ هفگهاناندا خباتين وان
 هاته پي .
 ملت و دولتان بـ تفاق گهانه بلنديا هر تشتي
 و بـ تفاق کتنه بنيا کورتالا نيني .
 ژلوره مرو و فـ د کاره بيزه هڼين د تفاق ده ،
 نڼين د تفاق ده به .

ځرتي وزخيبا يکبوني د لږهي ده کلک قنج
 تبت ديتن .
 ما لږي چه به ؟
 لږي ژ هفگهانانادلو پين باراني پيشه نمت تشته .
 پشکين باراني گکافا ژ هفـ جدا و بکـ بـ
 بکـ د کفن رووي اردي ، ارد وان دادقر تينه .
 تهنيا خوه پي فد کږينه . لي کافا دگهن هفـ ،
 هنگي ژوان پشکين قلس لهيکه بوش رادبه .
 دلوب و پشکين باراني د بيکبوني د تفاق دونه .
 اردي دلو پخوړ ښدن د دستين وان ده لهيستو
 ککه . او سر دستين اردي نه . بـ اردي ره
 دابيزن ؛ سينگاوي قلـ د کن تيدگفن ، بلندپين
 وي هلدقشينن ، کندالين وي د کلشينن .

لږي وکـ حوتکي حار و حيج رادبه سرخوه ،
 ژ پال و کاش ونوالان دادخوره . لـ بروي
 توکس ، توتشت ؛ بـ جان بي جان نما د کاره
 بسکته . لات . زار ، کفر ، ريل ، دار ، دره
 سرين خوه لـ بر ځرتيا تفاقا دلو پان دتوينن و لږي ،
 او شهنشي بيکبوني اوان مينا چلووين سفک
 دده پيشبيا خوه ، ريش د که ، دماله .
 حالي کردان ژي افه .

کرد ژ هفـ جدا دلو پين باراني نه . جهبي
 جهبي تين داقرتاندن . کو گهانه هفـ دين
 لږي ، لهيکه بوش ، توکس ، توتشت لـ بروان
 نکاره بسکته .

فلاتا ولاقي مه د رابونافي لږي ده به .

بيروت : ۲۸ تباخ ۱۹۳۰

سونازارووان :

تولا ولیت

ولات! ولات! کانی خوشی?
 قوی ایرو تو نخوشی
 کانی او کن، کانی گشی?
 چان هولی وک دلشی?
 چان وسا تو بیادی?
 ب کری خوره خبرنادی?
 کل و کوفان ژهر آلی؟
 لورا ولات ور دنالی.

سرنیفسکا جفاتی د حسچی ده به . د هر
 بازار و گندین مزین نین جزیری ده مالکین وی
 هاتنه فکرن وهین ب هین فدین .
 سرنیفسکا جفاتی ژ بوناداینناد بستانکی ولیکرنا
 خسته خانکی ژ نهوڤه خوه کار دکه .
 حجی کو آر بکاری یا جفاتی بکن آر بکاری یا
 خوه دکارن راست ب راست ل حسچی ژ
 سرنیفسکا جفاتی ره بشین .
 آر بکاری یا جفاتی ب هر نشتی دبه ؛ نه ننی
 ب پره . چاخا بیندیری نیز بنگه . خدان گند
 و جوتکاری دکارن جه و گنم ژی بدن . هکه
 شاندا وان ل سرنیفسکی دشواره ، دانی دکارن
 بدن نمینده بی جفاتی ، اوزی دکهنه جفاتی .
 نمینده بی جفاتی لشامی دکتور احمد نافذ بکه
 کو کردین شامی حی ژی رندناس دکن .

اف قروشین ها ژمره ، ژ ولاتین مره ری
 یا خواندن وزانین و یا خوشی بی دی فکن . اف
 یک دو قروشین کو هون ژ جفاتا خوره بدن
 ژبونا هر بیکی وه نه بهانه ملی کو گهانه هف بکیری
 ملتی مه تین و پی کلک نشت چیدین . بقروشین
 وه دبستان تین چیکرن ، مالک پی آفادبه ،
 درمانین چند نفوه شان پی تین کرین وهون
 ب داینا وان فقیر وب نداینا وان دولندانین .
 خباتامه ، خباتا دانی بین جفاتی دست پیکرن
 و ریبری به . جفات بار بکاری یاره ، ب
 تیکل بوناهه آفا و خوش د به و کاری جفاتی
 بی آوایی د چه سری .

بی شکه کو حجی حژ ملتی خوه دکن
 و دراپین واندا خوناکردی آپاک دگره آر بکاری یا
 جفاتی ژ بونا وان دبنه ، دینکی مزین ، بلند
 و مقدمه .

ژخوه هر کس دینداری ملتی خوه به ، ژ
 بر کو اوی او بخوی کر به ، ژ بر گوهر کسی
 نانی ملتی خوه خواری به و هر کس دزانه کو
 « نانی میران لمیران بدینه » . ورن ، خوه بلزین
 و دینی خوه ژ ملتی خوره بدن .

کو تین دانین جفاتی ل هر ه خلاص دین .
 ژ فان گوتین گوهرین ره کلک نشت نین
 کو آم پکارن زیده بکن . تنی د حق راپین
 جفاتی و سر آوایی آر بکاری بی دثبت آم چند
 برسان بیژن .

هاوار

بندي

کوملا کردی

جفاتا آریکاری ژبونا کردین بلنکار

حوجه داری آریکاری یا هفن . ژ مه ره اوچند زانین وهنر وهنروری ژی دئی . ژ لورا کو آم ژ بی خوبی و بربری کی کتته بی یا کورتالا نزان و بلنگازی بی . ژبونا کو آم بکارن بین سرخوه و ژ فی حالی بفلتن دئی آم دستگیرین هف بین ، خوه بدن بر بارین هف و یکدل و یکدنک قرارا خوه بدن . او قرارا کومه حمیان ژ نزان ، ژ بلنگازی ، ژ زیقاری و ژ دیلی بی دی خلاص بکه .

داینین فی جفاتا هیقیدارن کو هون بتفانی ب وانرا بچن ژ یوان بکن ، پشت بدن وان و بختین ، دا کو اف کاری هائی فی قنچ و رها کار بچه سری . توشک نینسه ، هکه هون هولی بجه بختین ملتی مه زو بزو ژ فی حالی خلاص دبه و روژ بروژ بریشه بر بقی و آفاهی بی فه دجه .

مادام حتا ایرو ژ ناف مه او دولمدین جامیر درنکته کو پدربکی هزار زیران بدن و ژبونا ملتی خوه د بستانان و بنیائین خیری چیکن ، دئی آم خوه بجنوه بختین و یک دو قروشین خوه وان هزار زیران بدن هف .

فی پاشی بی د ژ بینسا ملتی کرد ده تشتی کی مزن ب اساس و خیر کار هاتیه چیکرن . کردین جزیری ژبونا خوه شکرنا حالی کردین بلنگاز جفاتک بنافی ژورین دانینه .

پیروز ژ وان ره ، پیروز ، هزار پیروز . خوه دی مالا دانیشان آفا و خوش بکه و شولی وان بیه سری .

ب فی جفاتا ژ کیسین مه بین بی هژمار یک ژ ناف هاتیه هلانین . دئی کورتاله که کور کو هر روز ژ بینا مه د کوت ، رابین مه دجوت ، پی هاتیه گرتن .

ژ فی جفاتا ره هر وکی دانی د پیشکوتسکا نظامنامی ده د بیژن ، ژ هر کسی بیتر آم ملتی کرد ، حوجه دار بون .

پیشکوتسکا نظامنامی سبب داین و چیکرینا جفاتا ژ مه ره گلک قنچ دده زانین .

من ژی دل کرخوه ندقائین خوه سر وقت بکم . دا کو اوزی وک من بی دلشا و کیفخوش بین . آفه پشگوتسکا نظامنامی :

« کردنوا ، ام ، ملتی کرد ، ژ هر کسی بیتر

تجويزان ومطبعة
أبو بكر بن محمد بن عثمان بن كثير

حرف جميع المعادن والصورة الملونة واللوحات الخارسية
 طبع بطانات ودرسيات بحروف نادرة على الطراز العربي

الطبيب
أحمد نافذ
 منشور في دار الطب والصيدلة في دمشق

عروض

دمشق

الطبيب
محمد حبيب
 منشور في دار الطب والصيدلة في دمشق

صالحه

دمشق

اشتراقات مجموعة هـ او ار

وفي غير هذه الأقطار	في سورية و تركيا و العراق و بلاد العجم و بلاد القفقاس
عن سنة واحدة ١٥٠ فرنك	عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور ٩٠ فرنك	عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور ٦٠ فرنك	عن اربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق - حارة الأكراد

هاوار

کوملا کردی

تیسده خستین کومهلی

- ..... جفانا آر بکاری بی
- ..... تا ، تاوی وتابر
- ..... لمی
- ..... دؤ ا کید
- ..... الفاییا کردی
- ..... گندی نو آقا
- ..... فرهنگوک
- ..... نولا ولیت
- ..... خانی
- ..... بردیلک
- ..... دکتر کامران عالی بدرخان
- ..... عثمان صبری

۱۳۵۱ هـ مطبعة الترقی بدمشق ۱۹۳۲ م

SAL 1

ÇARŞEMB

HAWAR

HEJMAR 3

15 HIZİRAN 1932

Qomela Qurdî * Revue Kurde

Çêdewîstiyên Qomelê

Hevxistina zmanan	Dr. Q. A. Bedir-xan
Qunciqa bijîşqî	Dr. E. Nafîz
Pêrûzname	Hamid Ferec
Silêman Bedir-xan	Kedrtcan
Dibistan	C. A. Bedir-xan
Elfabêya Qurdî	" " "
Pi hênceta p'ruznameqê	" " "
Ferhengog	" " "
Ma çiman diçî	Dr. Q. A. Bedir-xan
Lavelav	" " "
Şeva we xweş	C. A. Bedir-xan

Birê Frensîzî

L'alphabê Kurde	D. A. Bedir-Khan
Le Floklöre Kurde	" " "

Çapxana terekî

ŞAM — 1932

Dr. M. Khidir
Opérateur et Oculiste

Damas

Salki

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Damas

Arrou

PHOTOGRAVURE
Eyoubige Frères

Inscription sur tous les métaux. Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes.

Damas

Malek Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qiriyariya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirôs-sûri — 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirôs-sûri — 60 frenq
Çarmehqî	200 kirôs-sûri — 40 frenq

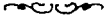
Ji bona welatên din:

Salqî	150 Frenq
Şeşmehqî	90 Frenq
Çarmehqî	60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî tene şandin:

Şem : Taxa Qurdan

Qomela Qurdî * Revue Kurde

DI DORA HEVXISTINA ZMANAN DE

Gava xwedê dinê alirand û ew ava qir, jê re intizam da. Ji lewre qo bê intizam tu tişt nagehe, namêse, tucar niqare heta paşiyê bimîne.

Her tiştên dinê di destên kanonên xwedê de ne. Tu tişt niqare xwe ji ferm-anên kanonan dîr bi xwe jê bifilite. Her tişt bindestê wê ye.

Intizam ji nizamê derdîqive, û nizam ji kanonê .

Kanon ew tişt e qo, bisemt, birê, bicih û rast e. Xwe her car naguhêre, liserseqini ye, herweqî rabûye, wê jê pêş ve diçe. Her tişt û awayên wê abadinin.

Kanon du texlît in. A pêşin, ew e qo ji mej ve, ji berî ve, ji ber xwedê ve hatiye danin, yanî dantiyê wê xwedê ye. A din ew e qo ji ser û mejiyê mirovan, ji hiş û jiyîna wan, ji diroq û rezîqên wan tene pê. Ev kanonên ha kanonên civaqî ne .

Di vê dinyayê de, zayin û mirin, ciwanî û piri, rabûn û qetin, her tişt bi hiqma kanonan çêdibin .

Buhar û Havîn, Paiz û Zivistan, rûj û şev, boş bûna bayî, barîna baranê, hatina berlê, hemî bi kanonên xwedê dikewimin.

Tu qes li ser kanonên xwedê ne xweçiyê hiqma e, kanonên civaqî li ser ciwat û miletan xwedan hiqma in. Ev kanonên ha, diqarin biguhêrin, biqevîn şiqleqî din. Ji ber qo xwedê bi guhêrîna wan ferman qirîye. Bi vê guhêrinê ciwat û miletan pêş ve diçin, diqemilin.

Diroqa dinê raberê me diçe qo ge- leq mîlet qetî bûn diltiyê, bi sedan salan

ve tû de ma bûn. Pêşdetir bi xebat, bi camêrî, bi zanîne ew mîletên ha, xwe ji diliyê veqirin, ji bin nîrê bindestiyê rabûn, xwe aza qirin û bûn serxwe.

Ma qî heye qo nizane, xwedê hesin çire afirandiye? Xwedê ew afirandiye ji bona qo dil ne diqir, tu mîlet, ne yeq ji, xulamîtiya miletqî diin biçe .

Xwedê hesin afirand ji bona qo miletên dil, pê kelem, tîfing û sûr çêqin û xwe ji bindestiyê ji nîrê diliyê bifilitin.

Heye qo mirov ji xwe bipirse, ma çiman xwedê miletan neyarên hev diçe. Cuhaba wê pirsîyariyê hêsantî ye .

Lewma qo ji kanonên xwedê yeq ji ser, krên û pevçûn e. Xwedê dixwaze, ê xurt, ê bakil, ê zana, ê qêrhati di dinê de bimîne û hevsara wê bêxe destên xwe .

Her dema jiyîna me, her helkelqa me, her gava xebata me şereq e.

Ne tinê em, çarwa û giya ji di şer di hev xistinê de ne. Jiyîn û mayîna me tinê bi xebat û bi hev xistinê ye. Yê qo, xwe ji xebat û şerî dide paş diqewe çalê, diqewe gorîna mirinê .

Zman ji weq her tişt li hev dixin, nekeba wan nine, di şerî de ne. Ji ber qo her zman dil diçe mezintir bibe hawîdorên xwe veqe, biqewe lîvên nû, serên nû. Ev yeq. Jû pêve zman dixwazin, zmanên diin biqujin û hêqevîn şona wan.

Diroqa dinê ji me re dide zanin qo heta niho gelec zmanên dinê hatine quştin. Ji wan zmanan re « Zmanên mirî » dibêjin

Pevçûn û hev xistina zmanan qereqer û bêdeng e.

Stana Zarowan :

Seva we xweş

Şev e, şev e; roj çû awa
Hingûrê re cihê xwe da.

Roj safirî qet li doran,
Soringa wê ma li boran,

Lê, şûna xwe vala ne hist,
Hêv û stêriq şandin ji pişt.

Hêdi hêdi hilbatine,
Li ser seran xweş hatine.

Ber bi me tèn ji zozanan,
Belav bûne li ezmanan.

Hatin hatin pêrgî-hev bûn,
Pêw û mêzin rengî-hev bûn.

Xemilandî geş û şirin,
Dinêrî me ji quqêşin.

Deşt û newal min a sih in,
Pozên çîyan weq birih in.

Xuya naqin herçî dâr in,
Herçî gir in, tev de hûr in.

Xewa min têt xewa şirin,
Li min xweş e, cih û nivîn.

Himbêz biqim dayîqa xwe,
Ez xwe bidim landîqa xwe.

Hêvi diqim sibeqe geş,
Guhdarîno şeva we xweş.

Şam : 18 Tirmeh 1931

Djêladet Cali Bedir Khan

Belê, ev şer, bédeng e, bê top û ti-
fing, bê balafir û mitralyoz e. Lê belê
hiqma wî ji her şerî hêtir, meziutir û xi-
rabbtir e.

Di şerê zmanan de, rihê zmanan tèn
standin, xurtiya dil û canên wan tèn şqê-
nandin û pêta heyîna wan tèn vequştin.

Zmanên qo li hev dixin dest bi quştî-
na pirsên hev diqin. Dil diqin, herçend
heye ewçend biqevî hindurê zmanên din,
tê de cih bibin hêdi hêdi biqevî qûrfyê-
ên wî zmanî û di paşyê de çarniqarên
wî bigirin, ewî ji him û riqnên xwe hil-

divêşin û ser xerabeyên wî binyaneqê
nû ava diqin û té de, di nav wê ava-
hiya nûjen de dibrûsqin.

Herçend zmanê me ne qetî be ji bin
vê talûqeyê, heqe em mikate mebin
dê biqeve.

Berî ewilî geleş pirsên biyani hene
qo qetine nav zmanê me. Geleş qurd zma-
nê xwe ji bir qirine, pê niqarin bixwin-
in, binivîsinin. Ev hal daviya hevxiştana
zmanan e.

Ma zmanê me ne spehî ye? ma qurd
xwendin û nivîsandinê nizanin? Ma ji bo
her tîştî nav û pirseqe qurdî nine?
Çawan nine!!!

Belê heye. Lê belê, qurd û zmanê
me di hevxiştina zmanan de me hineq
qem qirye.

Geleş qurd hene, ji zarên xwe re pi-
rsinen biyanî têqil diqin. Heçî holê çê-
diqin xwe davêjin bin hiqma zmanên bi-
yanîyan.

Qurd halê şerî rind dizanin. Dijm-
in bi derbeqê perîşan nabe. Di hevxi-
ştina zmanan de ji holê ye.

Her pirs qozîqê e, û her pirs a qo
em pê emel naqin ji zmanê me diqeve
û wînda dibe, li şûna wî pirseqe biyanî
tê û diqeve, welê qozîqê ji distê me diçê,
Bi pêveçûna wî helî qozîqê yeq bi yeq ji
destê me dertên û paşê, bi tevayî em
şargelha xwe wînda diqin. Yanî zmanê me
weq miroveqî birindar, nexweş diqeve
û dimire.

Vêca ji bona vejandina zmanê me di-
vêt qurd hemî, gava daxêvin, an dini-
vîstinin, bala xwe bidin û pirsên nequrdî
tevlî zmanê xwe meqin.

Bi vî awayî, zmanê me pirsên xwe
ên jibîqirî an windabûyî ji nû ve peyda
diqe. Ji milê din ji pirsên un dizê û
halo zmanê me vedigere ser xurtiya
xwe a pêşin.

Mileteqî dil qo zmanê xwe wînda
ne qirîye, weq qirtîyeqê qo mifta zind-
ana xwe bi xwe re hilaniye.

Qunciqa Bijisqî

Nexweşî û Dermanqirin

Hesenê Qoçer ji me nexweşiya tayê pirsî bû . Di hejmara paşîn de me peyda bûn , belavbûn û dermanqirina nexweşiyê ji xwendevanên xwe re bi bendeqe dirêj û digel her textil qitqitên wê da bû zanin .

Di nav gund û eşirên qurdmancan de ji tayê pêve her celeb nexweşî têne ditin . Lê , ew ne weq tan e qo bi hin tevdiran ji bint bêne kelandin . Digel vê hindê , mirov diqare xwe ji wan nexweşiyên ji biparêze . Lê irû danûqa me ne ew e . Danûqa me a irû dermanqirina nexweşan e .

Di baqurê sûriyê de ji Cizira mir Şeref heta rojavayê Cerablîsê bi sedan gundên qurdmancan û eşirên qurdmancan hene qo bê diqtor in . Hêj tu diqtor pê li wan ne qiriye . Heçî nexweş diqevin bi destên tehbên qurdmanci têne derman qirin . Carinan , lêqem , diçin bu jaran û xwe nişan nê diqtoran diçin .

Tebibên qurdmanci , ev diqtorîqên ha tiştan dizanin qo carinan biqerî nexweşan tên . Lê ne her gav .

Piştî dayîna cuhaba Hesenê qoçer li dermanqirina nexweşên xwendevanên hawarê fiqirîm . Min ev awa ji xwe re saz qir . Nexweşên xwe ji dâr ve di vê qunciqê de derman qirin . Nexweşan nexweşiyên xwe ji min re binivîsin ez jî di rûpelên hawarê de şîratan bidim wan .

Di diqtorîyê de ji bona qo diqtor biqare li ser nexweşiyê vebe divêt nexweş

Zmanê me geleq qevn e , zmaneqî dewlemend , spehî û freh e . Lê em zmanê xwe rind nizanin . Me ew hêj nas ne qir : Beri her tiştî divêt em hinê zmanê xwe bibin da qo biqarin wî nas biçin û bidin nas qirin .

« Ev meywe eger ne abdar e .
Qurdmanci ye , ev keder li qare . »

Dr. Zamiyan Ali Bedir-Xan

ELfabêya Qurdi

3

Herçend di hin pirsên erebî de qo qetine nav zmanê tirqî ji (a) pêve (j) hebe ji , tirq van du herfa bi cihê bilêv naçin . (j) a erebî gora dengantîya zmanê xwe weq (a) qe stûr dixwinin û duqan ji cihderqeqê derdixinin . Ji ber vê yeqê van her du deqan bi herfa (k) nişan qirine û herfa (q) yeqar ne existin nav elfabêya xwe .

W — Herweqî me got di elfabêya tirqî de (w) ji nine . Tirq dengên (w) û (v) weqhev bi lêv diçin û (,) a erebî weq (v) a qurdî û fransîzî dixwinin . Lê di zmanê me de herfên (v) û (w) , herweqî di zmanê inglîzî de heye , cihê cihê

wesla nexweşiyê xwe jê re kenc bidit zanin .

Ber vê yeqê û ji bona hêsani qirina wesfdana nexweşiyê min ji nexweşan re pirsîyariyên jêrin pêq anîye .

Nexweşên qo awayê dermanqirina nexweşiyên xwe ji min dê bipirsî divêt yeq bi yeq li pirsîyariyên min ên jêrin vegerînin .

- 1 — Çend saltîyî ?
- 2 — Ji qengêve nexweşî ?
- 3 — Nexweşiya te cawan dest pêqir ?
- 4 — Ji çi teşihî ? Qu derên te teşihin ?
- 5 — Nexweşiya te pêde diçe an carinan rabe dibi ?
- 6 — Di dema nexweşiyê de çi dihesî ?
- 7 — Heta niho te xwe nişanê diqtereqî qir ? ger te qir diqter çi gote te û çi derman da ye te ?

8 — Bertîya niho bi nexweşiyê qe din qetî bûyî ? Ger pê qetî bûyî bi qojan û qengê ?

Eve pirsîyariyên min . Heçî li wan Kenc vedigerînin kenc jî tên dermanqirin

Dr. Ehmed Hafiz

têne dîtîn û qard dengên wan her du herfan ji eibderqên cuda derdixfin.

Geleq pirsên qurdi hene qo bi gnh-
êrina wan herfan û bi qetina wan li şûnên
hev di mana wan pirsan da ferkinen mezin
têne pê. weqî niho:

qevandin	qewandin
dev	dew
vir	wir
awa	awa
ewî	ewî

Herweqî têt dîtîn me dengê (;) bi
(v) û yê (,) bi (w) nîşan qirin.

Niho divêt em texmîna wan tiştan
biqin qo di hekê awayê nîşanqirina wan
de diqarin bèn gôtin.

Di pasiya vé 'hendê de sê cedwel
hene. Cedwela pêşin ji me re nisbeta
herfên qurdi nîşan dide.

Gora wê cedwelê di zmanê me de
nisbeta (v) $\frac{329}{33798}$ û ya (w) $\frac{557}{33798}$ e. Yant di
kiseqê de qo (33798) herf hene (v) (329)
û (w) (557) caran derbas dibe.

Jê dixuye qo di zmanê qurdi de (w)

ji (v) bêtir e. Ji lewra, me dengê (و) bi
(w) û yê (,) bi (v) nîşan biqirina çêtir
ne dibû? Bi vî awayî me dengê wan du
herfan ji dengên xwe ên navmiletî — qo
irû weq dengên wan ên adeti têne hesêb—
dûr bixistana.

Dûrxistina dengên herfan ji dengên
xwe ên adeti, gora destûra me a duwin;
tinê di qoteqiyê de, an bi destxistina fê-
deqe mezin de, bihata çêqirin.

Qoteqî yeqcar nîne, fêde hebe ji geleq
qîçiq e, ne welê ye qo em ji bona wê
destureqe xwe a bingehî feda biqin.

Belê (v) bi yeq dran e, û (w) bi du
dranan e. Lê her du ji bi derbqê, bi
liveqe kelemê tèn nivîsandin, ne qo (v) bi
derbeqê û (w) bi du derban.

Ju pêve di denganiyê de (w) du (vv)
tê hesêb, bi vî awayî deng û şiqlên wan
ji libevtên. Ji xwe di zmanê trensizî û di

Silêman Beg Bedir-Xan

Silêman beg, qurê xalid beg Bedir-xan e.
Di (1890) mihaçiriye de hatiye dinê, li
Stenbolê di Sittaniyê de xwendiyê, xo-
rteqî jir, ekilmend û delal bû. Ji miletê
xwe geleq hej diqir.

Vê pasiye yeqî ji hevalê min ji min re
şihreqe wi da bû. Ev şihri li ser qurdistanê,
li ser welêt hati bû nivîsandin. Min
ji bi vî hêncetê dil qir serhatiya Silêman
begî di vî qunciqê de vejnim û pêre navê
wi ji wînda bûnê xêlas biqin.

hinên din de (w) re (double v) yant (du car
v) dibêjin.

Y— Ev herfa ha di hin zmanên de
carinan dengdar û carinan dengdêr e. He-
rweqî berdêla wê a erebî (و) ji carinan
dengdêr û carinan dengdar e.

Me ew, tinê bi dengê xwe ê dengdarî
êxist nav elfabeya xwe.

yar	يار
diyâr	ديار
derya	دریا
beyar	بیار

Ev herfa ha di nav pirsên qurdi de
geleq hindiq têt dîtîn. Pirticar diqeve na-
vbera du dengdêran û wan digehtne hev

Derzî	dezîya	Zinê
Hê	rêya	welêt
Ba	bayê	qur
Tilt	tiliyên	wî

Ji hêla din ev herfa ha hin bi hin diq-
eve nav zmanê û pêde meyildariya qetînê
diqê. Di zmanê qurdmancî de gava pir-
seqê qo pasiya wê bi (o) an (û) têt, deng-
dêreqe biyani dibit (w) yeq diqeve nav
bera wan û wan digî hine hev.

Parsû	vê parsûwê	parsûwa	stûr
Çilo	vî çilowî	çilowê	ter

«dûmahîq heye»

Celadet Ali Bedir Xan

Hej qirina welatê wî jê ra bû bû im-
aneq. Herweqî-di şîhra xwe-di beyta jêrin
da dibêje:

Hîba welat ji iman e
Ax qurdistan! Ax qurdistan!

Hesreta welat, jê re bû bû quleqî
mezîn:

Eşka welat dil şewitand
Can û ciger tev peritand

Her çend welatê biyanîyan lê xwes
dihat . Lê halê zozan bi hawaqî dîn
didit :

Herçî welat weq şeqir e
Hâlê zozan şirindir e

Gava ev ax û qesera ha ji dil hat û di
şîhra xwe da :

Sed ah ! ji destê firketê

Sed ah ! ji bo vê hicretê

Nivîsand qesî lê mîze neqir kerara
xwe a davi da :

Heta qengê vê xurbetê

Da em, biçin nav miletî

û bêtirs çû nav welat, heval û ho-
girê xwe.

Ji bona dîtina welat, wî çêhd qir.
Xwedê ji jê re miyêser qir . Di nav xo-
rtên qurda da ruhê qurdîtîyê tehimand,
jiwan re xwendin û rêya rast nîşan da .
Lê, hezar esef xwedê pê re nebî serî .
emrê wî di wê rêyê da niv kurmîçî bû , bû
kurbana gula tîrqa , rûvîyê wî li ser
sungîyê tiraq gerîya ...

Belê , Silêman beg bi Ciwanî serê
xwe di rêya welatda da . Bist û du salî
bû . Lê, hesreta welat pê ra ne ma . Di-
gel vê kasê rêya xwe ne kedand . Lê bi
nêvqîr , fiqr û serbatîyên wî ji bona xo-
rtên qurda, bû derseq . derseq bi îbret .

Îrû xortê me yên qo Silêman begî
dinasin hemîjî bi serê wîsund dixun û
dixwaziw weq Silêman begî di rêya felata
welat da bixebitin . Ger wê rêyê ne kedinin
ji tubeis ji akibeta Silêman begîra nine .
xwedê qî barana rehma xwe lê biqê û meji
bi rehma wî şa biqê ...

Kedrican

FERHENGOG

Civaqî

Ye civatê, bi civatê re giredayî, xwe di-
gehîne civatê. Rêzîqên civaqî, kanonên
civaqî. Yanî ew rêzîq û kanonên qo jiyîna
me a civaqî digerinin.

Zar. Zûrawa

Zman, birê zmaneqî. Di zmanê qurdi de
sê zar hene. Zarê Dumilî Zarê Lori û Zarê
Qurdmanî.

Zarawa, di nav yeq zari de awayên
gotinê û bilêvqirinê.

Yeçîti . Yeçbûn

Yeçîti, pêq û lihevantîna qitqitên lişteqî qo
di hîm û bingebên kwe de ji yeq rayî ne,
ne cuda ne. Qo bi yeçîtiyê digebîn hev û
bi tevayî heviyeq dîtînin pê, û edîn ji hev
venaketin.

Yeç bûn, yeç bûn ji weq yeçîti ye .
Lê di yeç bûnê de ew tiştên an qesên qo
hatine lihevantî an dayîn hev, dibe qo ne
ji yeç rayî bibin û rûjgê ji hev vebîn û
veketin.

Dotmîr

Qeça mîr. Di rêzîqa Qurdistanê de herçî
lorin û makul gora rîzên xwe dihatin bi
nav qirin, weqî nîho: Mîr, Mîreq, Pîsmîr
Dotmîr, Pêmîr, Jînmîr, Axâ, Pîsaxa h. p.

Lîservebûn

Nasqirin, qarîn bi nav û nîşan qirin. Bij-
îşq li ser nexweşîya mîn venebû, yanî
niqarî bi bizane ez ji çî teşîhim, nex-
weşîya mîn çî ye.

Xwenda. Xwendewar

Her qesê qo xwendin û nivîsandîne
dizane xwenda ye. Lê xwendewar ew qesê
qo geleq xwendîye û di wî wari de xwe-
dan behre bûye.

Vên

Bi tevayîya xurtîya dilê xwe xwestin û
li ser seqînin, pê bikerar bûn.

«Sifatên di seb'e ji bo zilcelal
Bizan heft in ey arîfê pur qemal;
Xweşî, şîn û zanîn û vên û qelam
Bihtîstî digel dîtî bû tamam.»

Chmedî-Xani

Dibistan

Dibistan ew der e qo em tê de dixwinin. weq dibistanê gundê me.

Di dibistanê de mamhoste û zarowên gundi hene.

Ji zarowên dibistanê re şagirt dibêjin. Ez ji şagirtêqim. Lewra qo diçim dibistanê û dixwinim.

Her rûj subehî şagirtan qitêb, delter û kelemên xwe didin hev û diçin dibistanê.

Mamhoste dersa şagirtan dibêjit, şagirt guhdar dibin, kenc bala xwe didin qo rind lêbigehin û hin bibin.

Mamhoste di cihêqî bilind de rûniştîye, jê re diyaroq dibêjin.

Şagirt li rex hev liser rûniştêqan rûniştî ne. Li ber şagirtan berqêşq hene.

Li ber min ji berqêşqêq heye. Gava ders quta dibe, berqêşqî xwe ber bi xwe ve diçîşinim, qitêb, delter û kelemên xwe tê de vedîşerim, diçim hewşa dibistanê digel heval û hogirên xwe dileyîzim.

Di qunceqê dersxanê de depres heye. Depres liser sepiqî suwarqirî ye.

Mamhoste, carinan, ji diyaroqê xwe datê û bi tebaşirê li ser depreşî dinivîsîne. Herçî qo devqî qenc uayin sehî qirin, bi nivisandinê ji me re dide zanîn. Hin caran ji şagirtan radiqê, dersên wan ji wau re dide nivisandin û xeletên wan derdixîne û rast diqê. Pêr mamhoste li ser depreşî tiştêqî xweşqoq nivisandi bi, hej di bira min de ye:

«Çiyayên bilind bê mij nabin
Newalên qûr bê av nabin»

Djêladet Aali Bedir Khan

Niqtezan . Niqtebêj
Ewê qo niqteyan dizane û dibêje. Filan qes niqtezahe. Behwan niqtebêje, niqteyan dibêje.

Niqte ew gotin e qo mana wê ji bona herqesî ne qifş e. Têgehîştina wê hineq dişwar e. Bi awaqî welê lihevhatiye

qo mana wê yeqar rast mebe ji dîsan qula mirov jê retê. Ji xwe spehftiya wê ji di wê de ye.

Herweqî xwendevanên me dizanin navbera Şêxê Barzan û Hîqûmeta Irakê ser e. Qurdên Barzan vê paşiyê çend balafirên Irakê daxistine. Di nav zabitên balafirên de ingiliz ji irakî ji hebûn. Barzan irakî quştin û dest bi ingilizan ne dan. Xelqî ji Şêxê Barzan pirsin:

— Te çire irakî quştin û ingiliz hiştin, irakî misilman, ingiliz file ne; diviya bû tu inglizan biqujî û irakîyan hiltûf.

Şêxê ciwan û niqtezan li wan vegeynd û got:

— Min ji lewma quştin. Ji ber qo ez naxwazim xirabi li xelqî biqim. Min misilman quştin, ew bûne şehid û bi destê min çûne bihûstê, min ingiliz biquştana, ji lewre qo file ne biçûwana dojehê.

Nûjen . Qevnar

Nûjen, herçî qo ji nû ve hatiye çêqirin, çaxa çêqirin û danîna wî ji me ne dûre, ji me re nas e. Ne qevnar.

Qevnar, her tiştê qevn, lê ewçend qevn qo dema çêqirin û danîna wî ji me dûre, ji me re ne nas e, di zemanê pêşiyau de çêbûyî. ne nûjen.

Abadin

Tişt an qeseqî qo davi û paşiya wî nine, naye, her gav dimîne, tucîr wînda û xirab nabe. Hêyina xwedê abadin e, ji ber qo xwedê herweqî ne zaye, numîre jî. Ehmêdê-Xanî bi Memo-Zinê, navê xwe di dirroqê qurd û Qurdistanê de abadin qiriye.

Vejandin

Ji mirinê anin jiyinê. Ji nû ve jiyin danyin.

«Şerha xemi-dil biqim fesîme,
Zinê û Memî diqim behane.
Nexmê we ji perdeyê derînim,
Zinê û Memî ji mû vejînin.»

Chmedê-Xanî

Cejn

Şahînet, roşahî, îd. Cejna te pîrûz be.

Dirê Frensîzî :

L'ALPHABET KURDE

3

D'après notre second principe nous n'aurions toléré ceci seulement que par contrainte ou par intérêt. La contrainte n'existe pas. Quant à l'avantage il n'est pas suffisamment grand pour nous obliger à sacrifier un principe fondamental.

Malgré que (v) n'a qu'un crochet et le (w) deux ; tous les deux ne s'écrivent que d'un coup de plume. De plus d'après les sons que ces deux lettres produisent le (w) est le double son du (v). C'est pourquoi on trouve une analogie entre la forme et le son. (1)

Y. — Cette lettre qui dans quelques langues est en même temps consonne et voyelle nous l'avons classé dans notre alphabet seulement comme consonne.

A ce sujet sans émettre une opinion quelconque, nous donnerons quelques faits :

Cette lettre se trouve rarement dans des mots d'origine kurde. Son rôle dans la langue est plutôt de se placer avant une voyelle qui vient accidentellement à la fin d'un mot se terminant par une autre voyelle :

Derzi	deziya	Zine
Hé	rêya	welêt
Ba	bayé	qur
Tili	tiliyên	wî

D'autre part on constate sa tendance de pénétrer dans la langue et de se substituer à d'autres lettres. Dans le Kurde les mots terminés par les voyelles (o, u) lorsqu'ils reçoivent une voyelle accidentelle c'est le (w) qui sert à les unir.

Parsû	ve parsûwê	parsûwa	stûr
Çilo	vi çilowî	çilowê	ter

(1) Voir à ce sujet la liste No[1] dressée à la fin de cette étude.

Dans certaines régions ces (w) deviennent (y) et ce changement s'étend à d'autres régions :

Vê	parsûyê	parsûya	stûr
Vi	çiloyî	çiloyê	ter

Ce changement s'est produit de la façon suivante : Une petite partie des Kurdes prononcent le (û) non pas comme les allemands mais comme les français et conséquemment le (o) comme un (ou) français ayant toujours une tendance vers le (o). Ces Kurdes qui adoucisent ces voyelles emploient le (y) pour l'union mentionné plus haut. Et comme le (y) est plus facile à prononcer il commence à gagner la contrée de la majorité qui prononcent le (û) comme les allemands et le (o) tel qu'il est.

Quelquefois il remplace le (h) dans le corps des mots :

Gerîn	gerihau	geriyan
Beziu	bezihan	beziyan
Mehr	meyr	dihar — diyar

Tout ce changement se produit de l'est vers l'ouest du Kurdistan.

Dans des mots empruntés à la langue arabe le (y) précédé par un (—) que nous noterons par (e) disparaît avec ce dernier et c'est un (û) qui le remplace.

زینب	Zeyneb	zêneh
خیر	Xeyr	xêr
خەیرت	xeyret	xêret
زینل	Zeynel	zênel
فەزعی	Feyzi	fêzo

A ce sujet il faut noter aussi que dans l'arabe vulgaire quelquefois ce changement se produit.

J. G. — De ces deux consonnes le (j) a été classé à l'alphabet Kurde avec son son français et le (g) avec le son du (g) allemand.

§— Cette lettre correspond au son du (ch) français (sh) anglais, (sch) allemand.

Nous ne disposons plus de lettre qui puisse servir à figurer ce son. Un de nos principes nous interdit de faire usage de lettres composées, un autre nous conduit à nous rapprocher autant que possible de l'alphabet turc. D'autre part ce son comme point d'émission est proche du (s), aussi les langues qui n'ont pas le son de (ch) le prononcent comme (s), par exemple les grecs ne connaissant qu'imparfaitement le français au lieu de dire (chambre) ils disent (kambre)

En conséquence nous avons noté ce son comme les turcs par (ş). Cette forme existait déjà dans l'alphabet roumain.

X.— Le son grec du (x) figuré en allemand par (ch) existe aussi dans la langue kurde, il fallait dès lors le noter par une lettre indépendante. L'autre part nous n'avions pas besoin que le (x) figure comme en français les deux sons différents qu'il a dans (exemple—egzemple, Alexandre—Aleksandre), nous avons donc pu l'adopter pour figurer le son du (x) grec auquel il correspond d'ailleurs dans différents autres alphabets.

Q, K. — Les sons notés en arabe par les lettres (q) et (k) et qui sont tout à fait distincts l'un de l'autre se différencient également assez nettement en kurde. Cependant le correspondant au (q) arabe est plus doux, en kurde, il ressemble un peu aux (c) des mots français; comme cri cristal etc....

La question est de déterminer par lesquelles de ces lettres doivent être respectivement représentées le son antérieur et le son postérieur. Nous rappelons que le son est antérieur lorsqu'il est émis d'un point se rapprochant des lèvres, postérieur lorsqu'il est émis d'un point se rapprochant de la gorge.

Nous avons noté le son de (qu) français, allemand et de divers autres langues par (q) qui correspond exactement

au son de (qu) du mot (quart). Le même mot avec la même signification existe en kurde, il s'écrit (qart) et se prononce comme (quart) avec cette seule différence que le (t) final est prononcé.

Examinons le cas du son figuré par le (ç) arabe.

Si l'on étudie le (q) et le (k) des alphabets européens, on constate que le (k) sert à noter un son postérieur par rapport à celui du (q).

Les langues d'origine latine le notent aujourd'hui par un (c), car ce changement s'est propagé dans la langue mère avant la formation des langues latines actuelles.

Dans l'ancien latin le «k» ne put se maintenir que dans les mots «kæso» et «kalendæ», dans les autres il a été remplacé par le «c» que les romains ont toujours prononcé comme un «k» c'est le cas des mots: cable, café corbeille, coffre, cristal qui s'écrivent par un «c» dont la prononciation est postérieure par rapport à celle du (qu).

Dans l'allemand, langue où le «k» n'a pas cédé au «c» nous voyons les mêmes mots s'écrire avec un «k»: kable, kaffe, korb, koffer, kristal.

Passons à la valeur vocale du son du «k» kurde, prenons le mot français cri. Le «c» de ce mot, se rapproche au son du «k» kurde dans le mot kurde «kîr», qui veut dire aussi cri.

De même le mot kurde krên peut être transcrit en français par crên.

Je me permettrai maintenant de citer quelques expériences relatives à la valeur du «k» kurde et qui semblent intéressantes du point de vue de la comparaison du «q», «k» kurde avec les sons correspondants des langues ariennes et semitiques.

I.— J'ai dicté à des jeunes gens kurdes, auxquels j'avais enseigné l'alphabet kurde le mot cristal. Après une très courte hésitation tous l'ont écrit par un «k» comme en allemand kristal.

II.— J'ai dicté le même mot à un

kurde ne connaissant que l'alphabet arabe mais non la langue. Il me l'a écrit avec un (ق) قریستال

III.— J'ai dicté le même mot à un Kurde, connaissant l'arabe, qu'il avait étudié pendant de longues années dans des Medressets. Ce dernier hésita longuement, prononça le mot plusieurs fois, l'examina par l'oreille et me fit cette observation : D'après la prononciation d'un kurde qui ne connaît pas l'arabe à fond on doit l'écrire avec un (ق) comme (قریستال) Mai ceci lu en arabe donnera un son qui vient de la gorge et qu'un kurde ignorant ne saura pas prononcer. En conséquence, au cours d'une dictée savante arabe il faut l'écrire comme (کریستال)

IV.— J'ai dicté le même mot à un arabe, qui adopta la même opinion que mon compatriote lettré et l'écrivit کریستال

D'autre part ce procédé procure aussi un certain avantage pratique. En effet la proportion de q dans la langue kurde est $\frac{1056}{33798}$ et celle du k $\frac{150}{33798}$ et le q s'écrit beaucoup plus facilement que le k.

Il ne nous est pas possible de nous conformer sur ce point à l'alphabet turc, qui ne fait pas de différence entre ces deux sons.

C, Ç — Nous avons encore le c et le ç que nous avons réservés pour noter les sons de dj et de tch.

L'histoire paraît justifier la notation du son tch par la lettre ç.

Dans le latin postérieur du 6ème siècle, comme on sait, le c suivi de « c, e, i, y, æ, œ » rendait le son de « tch » presque comme le z allemand. Ainsi que dans les mots suivants: Ceres, centum, Cicero, circus, cyrus, Caesar, caeremomia, coetus.

Nous préférons cependant rester sur le terrain de la convention, qui nous permet de demeurer fidèle à notre principe

que rien nous oblige à sacrifier.

Du point de vue pratique la proportion de ces lettres est égale dans la langue

$$C \frac{102}{33798} \quad \quad \quad Ç \frac{103}{33798}$$

La présence de la cédille ne peut pas influencer notre choix. En conséquence nous avons adopté:

C — pour dj ج

Ç — pour tch چ [1]

« à suivre »

Djêladet Cali Bedir Khan

« 1 » Juste en passant, à propos du ç Kurde je veux noter qu'il est probable que ce son figuré par un چ dans les alphabets orientaux, est originairement un z allemand comme dans Zeitung. Dans différentes contrées montagneuses du Kurdistan on trouve des mots dont le ç se prononce comme un z allemand.

Notices sur la littérature
moeurs et coutumes Kurdes

3

La Lange Kurde

Les Baba-Qurd et les kurdes de Soran désignent quelquefois les Qurdmanç par l'expression de Qurdan-jjyan qui veut dire les kurdes des j. Cette dénomination provient de ceci que la lettre j a beaucoup diminué au sud tandis que, au nord, est au contraire très usitée.

Le dialecte du sud porte dans son ensemble le nom de Lor. aujourd'hui ce n'est plus qu'un terme scientifique et n'est spécialement aux kurdes Lor. Par ce que, comme nous l'avons vu, ce dialecte est subdivisé en sous-dialecte et chaque sous-dialecte a pris un nom spécial. Seulement les «bruxyari» sont quelquefois désignés par l'expression de (Lorên qicîq) qui veut dire «les petits lor» etelore proprement dit «lorên-mezin» «les grands lor»

Le dialecte du Nord-Ouest s'appelle Dumilî ou encore Zazan.

Le Folklore Kurde

Le Folklore Kurde est d'une grande richesse. Il embrasse plusieurs genres et différentes formes.

Il est évident que cette richesse est due à ce que la langue Kurde n'était pas régulièrement écrite, et la littérature écrite, plutôt théologique et philosophique, et surtout encombrée de mots arabes non usités dans la langue populaire ne correspondait pas aux aspirations du peuple Kurde, éminemment poétique.

En conséquence le peuple a cherché à satisfaire ailleurs cette aspiration, et les talents poétiques assez fréquents préféraient exploiter le domaine de la langue populaire plus fertile que celui de la langue écrite. Et grâce à ces deux facteurs la littérature populaire s'est tellement enrichie et développée qu'elle peut présenter à elle seule l'expression littéraire complète d'une époque dans les genres les plus divers.

En dehors du fait que la langue Kurde n'était pas utilisée comme langue officielle et administrative, un des principaux motifs qui ont incité les poètes Kurdes à négliger leur langue maternelle littéraire peut être trouvé dans l'influence de la religion islamique, qui pénétra très profondément les instituts les plus intimes des peuples qui l'ont embrassée.

La religion islamique pour effacer toutes traces de l'ancienne religion des Kurdes le Mazdeisme ou religion de Zoroastre - comme elle le faisait à l'égard de tout autre peuple pénétrée par elle - a amené de nouveaux termes et expressions de théologie, qui ont permis la constitution d'une nouvelle littérature théologique; formant partie intégrale du nouveau dogme. De même est intervenue une nouvelle jurisprudence avec des codes toujours garnis de nouveaux termes empruntés à la langue du Coran.

Pour être un bon adepte du prophète et conquérant arabe au lieu de dire Yazdanê paq le créateur pure il fallait dire Allah.....

Cependant la langue Kurde resta plus pure que sa sœur, la langue persane. Une des raisons de cet avantage gardée par la langue Kurde a été l'impossibilité dans laquelle se sont trouvés les arabes, peuplade du désert, de se mêler aux montagnards Kurdes. Ils ne se trouvaient pas, en effet, équipés matériellement pour pénétrer dans l'habitat des montagnards Kurdes. Durant les invasions, ces

derniers, comme du temps de (Xénéphon) se retiraient sur les sommets, du haut desquels ils contemplaient le va et viens de ces envahisseurs, qui pouvaient difficilement pénétrer jusqu'auprès d'eux.

**

Dans le folklore Kurde nous trouvons différentes formes.

Les (çiroq) contes, (çirçiroq) légendes, qui sont généralement en prose, prose rimée (1) et par endroits versifiées, narrées par les (çiroqbêj) narrateurs et chantées par les «den-gbêj et stranvan» trouvères et chansonniers.

Dans les narrations en prose et en vers le chansonnier commence à raconter l'histoire et lorsqu'il fait parler ses personnages, il le fait en vers et en chantant. Quand il y a plusieurs chansonniers, l'un d'entre eux se charge de la narration et les autres prennent le rôle des personnages de l'histoire et chantent tour à tour.

Stran - C'est le genre exclusivement musical, correspondant à peu près au Lied allemand.

Au Kurdistan la plupart des stran sont faites par les femmes.

Les stran se classent en deux catégories selon la durée de leur existence. Certains subsistent longtemps, et presque depuis les temps les plus reculés, d'autres ne sont retenus que durant peu de temps, parfois seulement durant une année.

Dans la musique Kurde on peut distinguer comme genre les lawiq, şer, dîloq, javij, bërîte, beste.

Lawiq — Sous ce titre se groupent les chansons d'amour et les chansons purement lyriques.

Şer — C'est le genre des chansons de guerre, épopée.

Dans ce genre on distingue la véritable épopée, dont le nom diffère chez les Kurdes montagnards et chez ceux de la plaine.

«1» la prose rimée est chantée avec une mélodie légère. Dans les morceaux de ce genre le den-gbêj commence par un rime qu'il garde jusqu'au prochain arrêt, et chaque fois que la voix s'arrête rime l'arrêt avec l'arrêt précédent, et il continue ainsi jusqu'à une nouvelle chanson.

Les épopées de la plaine s'appellent delal qui veut dire beau et chaque tribu a son delal. Comme Delalê-Berazên, Delalê-Milan Delalê-Beriyê etc. Ceux des montagnards sont désignées par l'expression de Lawiqê suwaran.

Le sujet des delal est toujours du même type. Un jeune héros part pour la guerre, sa fiancée ou sa bien aimée est à la maison, elle chante les péripéties de la guerre et les faits d'armes du héros.

Le Lawiqê-Suwaran est analogue au delal et a des passages chantés comme all-gro et presto et qui tiennent d'une marche de cavalerie. Ces passages sont surtout chantés quand les cavaliers partent pour la guerre. Le chansonnier monté les accompagne et chante.

Diloq— C'est la musique du dilan et de govend, musique de danse.

Lavij, lavijq, laje— C'est la musique religieuse, devenue assez rare. Avec cette musique on ne chante que des morceaux en Kurde, faites par les Kurdes et non des versets de Coran. Le lavij est celle des prédictions et le lavijq est approprié aux mouvements lent qui correspondent à une espèce de danse ou marche religieuse. Les mélodies tristes, chantant la nature comme les paizq chansons d'automne, s'appellent aussi, parfois, lavijq û laje.

Bêrite, Bêlîte — Ce sont des mélodies chantées par les étudiants. Les paroles sont les poèmes des poètes Kurdes, comme Melayê Cizêri, Elmedê-Xani, Melayê Batê etc.

Les bêrite se chantent par groupe. Les étudiants se groupent deux par deux ou trois par trois, et chacun des groupes chante à son tour, après que les précédents se tus.

Beste— Sont les chansons les plus louches, c'est presque une musique sans paroles, symphonique. Les paroles d'une beste sont seulement quelques vers, et il y a un nom propre ou un certain mot, qui se repète en s'allongeant d'une manière qu'on arrive presque à les distinguer.

à suivre
D. A. Bedir-Khan

Xweyt û midirê berpîrsiyar :
Mir Celadet Ali Bedir-Xan

کنجکی ده درمان کرن . نخووش نخووش شیدین
خووش ژمن ره بنفیسین از ژبی د رو پلین هاواری
ده شیرتان بدم وان .

د د کتوری بی ده ژبوئا کو د کتور بکاره
ل سر نخووشی بی قبه دقیت نخووش وصفنا نخووش شیدا
خووش ژیره قنج بدت زانین .

برقی یکی وژبوئا هیسانی کرنا وصفدانا نخووش بی
من ژنخووش شان ره بر سیار پین ژیرین پیک آتی به .
نخووشین کو آوایی درمان کرنا نخووش شیدین خووش

ژمن دی پرسن دقیت بک ب یک ل پر سیار پین
من تین ژیرین فکری بن :

۱ - چند سالی بی ؟

۲ - ژ کنگی قه نخووشی ؟

۳ - نخووشیدا نه چاوان دست بی کر ؟

۴ - ژچی تیشهی ؟ کو درین نه تیشهن ؟

۵ - نخووش شیدانه پیده چه آن جازنان راحت دبی ؟

۶ - د دمانخووشی بی ده چی دحسی ؟

۷ - حتانهو نه خووش نیشانی د کتور کی کر ؟

گرته کر د کتور چه گرته نه وچه درمان دایه نه ؟

۸ - بر بیانهوب نخووش شیدیکه دن کتوبی ؟

گر پین کتوبی ب کوژان و کنگی ؟

آهه پر سیار پین من . حچی ل وان قنج
فدگر پین قنج ژبی نین درمان کرن .

دکتور احمد نافذ

صاحب الامتياز والمدير المستول :

الامير جلالت عالي بدر خان

کنجکا بڑيشکي :

نخوه شى و درمانگرن

حسنى كوچر ژ مه نخوه شبيا تاي پرسی بو .
 دِهژمارا پاشين ده مه پيدا بون ، بلاف بون و درمانگرن
 نخوه شى بي ژ خوه ندقائين خوه ره ب بند که
 دريژ و دگل هر تخليت کتک بون وي دابوزائين .
 دناف گند و عشيرين کردمانجان ده ژ تايي پيشه
 هر جلب نخوه شى تينه ديتن . لي اونه وک تانه
 کوب هن تقديران ژ بني بينه فلاندن . دگل
 في هندي ، مروف کيم وزيده دکاره خوه
 ژ وان نخوه شيان ژي پاريزه . لي ايرو دا
 نينسکامه نه اوه . دانينسکامه آايرو درمانگرن
 نخوه شانه .

د باکري سوري ده ژ جزيرامير شرف ختاروژ
 آفابي جرابلسي بد صدان گندين کردمانجان
 و عشيرين کرد مانج هه کوبی دکتورن . هيژ
 ت' دکتور پي لي وان نکريه . حچي نخوش
 دکفن ب دستين طبيين کرد مانجی تينه درمان
 کون . جارنان ، لي کيم ، دچن بازاران و خوه
 نيشاني دکتوران دکن .

طبيين کرد مانجی ، أف دکتور و کين ها
 نشستان دزانن کو جارنان ب کپري نخوه شان
 نين ، لي نه هر گاف .

پشتي داينا جهابا حسنى كوچر لي درمانگرن
 نخوه شين خوه ندقائين هاواري فکريم . من أف
 آوا ژ خوه ره ساز کر . نخوه شين خوه ژ دورقه دي

مايمان دجی ؟

- ژاکرم بک ره -

دلکتي مه ، ديلم از ، دوغير و فرمانداری نو !
 سال و هيڤ هر دم توئي ، هم روژين هم روهلات ،
 ديلم از ، ديلا ولاقي ؛ از زي قرباناه مه ،
 کفره به هيڤين وزن ، لي کفره تر آل وولات !
 دکتور کامران عالی بدرخان

د که و دخوازه و ام ژبونا يکيتيا زماني کردی
 بخيتن .

بلي خبراوي به . ژخو مه ، دپرونيڤيسا
 خوه ده او اساس ، ب مادا ژيرين قه داني بو .

۲- صحيتيازارين کردی و بره قدا نيناوان . . .

ژبونا يکبونا ملتي مه ولي ژي دقيا بو . ژبر کو
 يکبونا ملتان ب يکيتيا زماني دست پي د که .

(بزمارک) يکبونا المانيابي لي سريکيتيا زماني
 الماني داني بو . في يکيتي بي (لوتر) ژيره

چيکري و پيک آني بو .
 يکبونا کردان ژي ب يکيتيا زماني کردی

چيده . يکيتيا زماني ژي ب يکيتيا حرفان
 دست پي د که . ياني د يکيتيا زماني ده يکيتيا

حرفان گاف شينه .
 پسن و سپاس ژ يزداني پاک ره هاوار الفا پيسا

کردی بلاف کرووي گافي آقيت .
 أدن دقيت هر چي خوه ندا ، خوه ندوار

وزانايين کرده ب في الفابي بي بنفيسين
 و نخوه ندازی هيئي وي بين .

مهدوت عالی بدرخان

ب هینچنا پیروز نامی

هروی در ستوناخوه ده بیت دیتن بکی
ژخورتین کردین عراقی ، ب نائی حامد فرج ، ژ
هاواری ره پیروز نامکی شانديه . تیده ژ برخوه
و ژرحی خورتین کردین عراقی فه در کتتا هاواری
پیروز دکت .

دکفه و دمره .

فیجا ژ بونا فراندنا زمانی مه دفت کرد ،
حی ، کافا داخین ، آن دنفیسین بالاخوه بدن
و پرسین نگردي ثقلي زمانی خوه مکن .

ب فی آوایی زمانی مه پرسین خوه ٲین
ژ پیر کری آنوندا بوی ژنوفه پیدا دکه ، ژملی دن
ژی پرسین نو دزی و هالو فد کرده سر خرتیا
خوه آ پیشین .

ملتی دبل کو زمانی خوه وندا نکره ، وک
گرتیکه کو مفتا زندانا خسوه بخسوه ره
هلائییه .

زمانی مه گلک کفته ، زمانی دولند ،
سپی و فره . لی أم زمانی خوه رند نزان ،
مه او هیژ ناس نکر . بری هر تشتی دفت أم
هینی زمانی خوه بین داکو بکارن وی ناس
بکن و بدن ناسکرن .

« اف میوه اگر نه آبداره ، »

« کرد مانجی به ؛ او قدر لکاره . »

دکتور کامران عالی برده خان

حتا نهو مه حامد فرج ناس ند کر . اف جارا
پیشینه کوم أم ب هیناوی دحسن .

أوی ژی مه ناس ند کر . لی ژر کوه هاوار -
هروی هاوار اهر خورتی کرده - هاوار اوی
به ، حامد ژیره خوینی بو .

حامد فرج خورتکی کرد ، شا کردکی دبستانی ،
هاوار دکفه دستی وی ، پی بندوار وشادبه ، او
روژا کوه هاوار کیته دستی وی ژیره جزنه ، جز
نک مزن ، جزنا فزین و فز اندنا زمانی کردی به .
تافل کر پیاری هاواری دبه و دبلندیا هفال ، ناس ،
نناس ، تقابیا خورتین کردین عراقی دکه
وژ مره ، ژ هاواری ره پیروز نامه کی رید که .

ژ هیلا دن خوه دده پیش ، برامری هاواری ،
برامری زمانی خوه دسکته . ژ مه دپرسه ، گلو
چه خبات ، چه کار هیه کوی خدمتا زمانی
خوه ، خدمتا نژاد وملتی خوه بکه .

ت کس نکار بوژ هاواری ره دیار یکی ژ
پیروز ناما حامد فرج ، مزتر ، بقدر وهزاتر پیشه .

دیاریا حامد فرج دیار بکه ولی به کو بو
کرینی نایه کرین ، ب داخواری تا کفت دست . او
تشتکی بهایه کوژ فین و ژ خرئی و دلباوریا کر
دانیا حامد زابه .

حامد فرج هر چند ب ٲین و دلپاوره او چند
ب هس و ژیره ژی . حامد دخوازه و رند دزانه چی
دخوازه و ژیره چی دفت .

هری ژره شیر تنن قنج و بها دده . ژ مه هیتی

پيروز نامه

پراي گفروه و خوشه ويست مير جلادت عالي بدرخان!
له پاش دست گوئين . ده ميک بو چاورواني
ستاره يه کي گه لاويزي کوردمان د کرد .
تا کوردويني به چاوي خومان دي مان که نه ويش
کوفاري (هاوار) ه که چاوي همو کوردیکی
رون کرده وه ، هيوامان وايه کو به تني پريشکی
گش کوردستان روناک کانه وه وهمو کوردیک
به ده م ته م هاواراه وه بچی تابکه وينه سر
ريگای راست و بويه کيه تي کوردان
هه و ل بده ين .

بو ناوي گش لاويکي کوردي عرافه وه
پيروزي (هاوار) تان پيشکه ش ده که م .
رجائه که ين له مه ودوا هه ول بدهن بو
توحيد لهجات تاو کو همو کوردي وک يهک
استفاده له (هاوار) تان بکن . آماده ين بوهه
مو خدمتکاريتان . ايتر ياریده ودواي (هاوار)
تان له يزدان طلب ده که ين . . . . .

مامد فرج

دشري زمانان ده . رحی زمانان تين ستاندن .
خرتيا دل و جانين وان تين شکياندن .

زمانين کول هف دخن ، دست بکشتنا پرسين
هف دکن ، دل دکن ، هرچنده هيه اوچند بکفن
هندري زمانين دن ، تیده جه بين ، هیدی هیدی
بکفن کوربين وي زمانى و د پاشيبي ده چار

نکارين وي بگرن ، اوى ژهيم و رکين خواه هلوه
شينن و سر خرابين وي بينانکه نو آقابکن و تیده
دناف وي آقا هيا نوژن ده پيروسکن .

هرچند زمانى مه نه کتبه ژى بن وي تالو کيى
هکه ام مقاته مبن دى بکفه .

برى اولی گلک پرسين ياني هه کو کتبه
ناف زمانى مه ، پيشتره گلک کرد زمانى خواه ژبير
کر نه ، پى نکارن بخوينين ، بنفيسين .
اف حال پاشييا هفخستنا زمانانه .

ما زمانى مه نه سپه يه ؟ ما کرد خواهندن و
تفيساندانى نزانن ؟ ماژبو هر آشتي ناف و پرسکه
کردى نينه ؟ چاوان نينه !! .

بلي هيه . لى بلي کرد و زمانى مه د هفخستنا
زمانان ده مه هنک کيم کريه .

گلک کرد هه ، ژ زارين خواه ره پرسين
بياني تیکل دکن . هچى هولی چيدکن خواه
دافيزن بن حکما زمانين يانيان .

کرد حالى شرى رند دزانن . دژمن ب دريکي
پريشان نابه . د هفخستنا زمانان ده ژى هولی به .

هر پرس کوز گکه و هر پرساکو ام پي
عمل ناکن ژ زمانى مه د کفه و وندا دبه ، ل

شونا وي پرسکه ياني تي و د کفه ، و ولي
کوز کک ژ دستي مه دجه . ب پيفه چونا وي

حالى کوزک يک ب يک ژ دستي مه درتین ،
و پاشى ، ب تغايى ، ام شار کها خواه و ندادکن .

ياني زمانى مه دبه وک مروفکی بريندار ، بخوش

لاښه لاق

'خندان مالی ، خندان پرده ،

جہی نه گش ، حمی آرده .

ب آوازی ، ته نا دنگا

ت خلقاندي ، نه کر آقا .

ت همدردی ، ت هم دارو

ت گرمهرو ، ت کرشورو .

ت ناخانا ، ت ناخرده ،

ت دافیزی دلان پرده .

***

يارب ت هبي ، ت رحم ونوري ،

ت دستکی ت هسن وشوری .

ت رحمی ، ت افسري ملاپی ،

گنجه بی تف ، شه وگدابی .

يارب ت ئی ت ، ت شاهي دوران

تختی ته ل سر ستیرو ازمان .

تختی نه سرافسرین شهانه

بژنانه ژ چافی من نهانه .

دیلی بفلتین .

هیه کومرو ف ژخوه پیرسه ، ماچمان خوه دي

ملتان نیارین هف دکه ؟ جهاباوي پرسیاربی

هیسانی به .

لوما کو ژ قانونین خوه دي يك ژي شر ، قرین

وېشچونه . خوه دي دخوازه ئی خورت ئی باقل ،

سر چند شهان ت بویی خنکار

لوراندر کر توکس ژی انکار .

يارب ت هبي ت پادشاهی

ت مرهماهر برین و آچی ،

بخشنده ت ئی ، لی درد مندم ،

سرفرشی مام وژار و بندم .

دکتور کامران عالی بدرخان

ئی زانا ، ئی کیر هاتی د دنی ده بینه و هفسار اوی بیخه

دستین خوه .

هر دما ژینامه ، هر هلهلکامه . ، هر کافا

خباتامه شرکه . نه تنی ام ، چاروا و گیازی دشر

دهفخستی دهنه . ژین و مایینامه ، تنی ب خبات و

ب هفخستی به . بی کو خوه ژ خبات و شری دده

پاش د کفه چالی د کفه گورنا مرنی .

زمان ژی وک هر تشت ل هف دخن ، تقیوان

نینه . دشری دهنه ، ژ بر کو هر زمان دل دکه

مزنتر بیه ، هاویر دورین خوه فکه ، بکفه لیقین نو ،

سرین نو . آف یک . ژوپیشه زمان دخوازن ،

زمانین دن بکژن و بکفن شونا وان . دیروکا

دنی ژمره دده زانین کو حتانو گلک زمانین دنی

هاته کشتن . ژوان زمانان ره (زمانین مری)

دیژن .

پشچون وهفخستا زمانان کره کر و بی دنکه .

بلی آف شر ، بی دنگه بی توپ و تفنگ ، بی

بالا فر و مترالیوزه . لی بلی حکماوی ژهر شری بیتر

مزنتر و خرابتره .

هاوار

کوملا کردی

د دورا هفتستا زمانان ده

بوشبونا بایی ، بارینا بارانی ، هاتنا بری ، جی ب
قانونین خوهدی دقومن .

ت کس لسر قانونین خوهدی نه خوینی بی
حکمه . قانونین جفا کی لسر جفات و ملتان
خوهدان حکمن . آف قانونین ها ، د کارن بگپرن ،
بکفن شککی دن . ژبر کو خوهدی ب گپرنا
وان فرمان کر به . ب فی گپرنی جفات و ملتان
پشفه دچن ، دکلن .

دیروکا دنی رابری مه دکه کوگلاک ملت
کتبون دیلی بی .

ب سدان سالان فه تیده مابون . پپشده ترب خبات ،
ب جامبری ، ب زانیننی اوملتین ها ، خوهدی دیلی
فکرن ، ژ بن نبری بندستی بی رابون ، خوهدی آزا کرن
وبون سرخوه .

ماکی هیه کو نزانه ؛ خوهدی هسن چره
آفراندیه ؟ خوهدی او آفرندیه ژبونا کو دل فه
دکر ، نوملت ، نه بک ژی ، خلا میتیا ملتکی دن بکه .
خوهدی هسن آفراند ژبونا کو ملتین دیل ، پی
قلم ، تفنک و شور چیکن و خوهدی بندستی بی ژ نبری

گاکا خوهدی دینی آفراند و او آفا کر ژیره
انتظام دا . ژلورا کو بی انتظام توتشت ناگه ،
نامیشه ، ت جار نکاره حتا پاشی بی بینه .

هر تشتین دنی د دستین قانونین خوهدی ده
نه . ت تشت نکاره خوهدی فرمانین قانونان دور
بیخه ، ژ بی بقلته . هر تشت بندستی وی به .

انتظام ژ نظامی در دکفه و نظام ژ قانونی .
قانون او تشته کو ، بسمت ، ب ری ، ب
جه و راسته . خوهدی هر جار ناگپره ، لسر سکتی به .
هر و کی رابویه ، ولیژی پشفه دچه ، هر تشت و
آواین وی آبادین .

قانون د تخلیتن . آپیشین ، آوه کو ژ میزفه ،
ژ بریفه ، ژ بر خوهدی فه هاتیه دانین ؛ یانی داننی
وی خوهدی به . آ دن آوه کو ، ژسر و مژی بی
مروغان ، ژ هس و ژ پینا وان ژ دیروک و ریز کین
وان تینه پی . آف قانونین ها قانونین جفا کی نه .
دقی دنیا بی ده ، زاین و مرن ، جوانی و پیری
رابون و کتن ، هر تشت ب حکما قانونان چیدن .
بهار و هاتین ، پایزو زفستان ، روژو شف ،

زنگراف ومطبقة
اليونانية
التي هي
التي هي

حرف جميع المعادن والصور الملونة واللوحات التاريخية
لجميع بطانات دار ميديا بكون ناسرة على الارز الحيت

ملك الظاهر

دمشق

الطبيب

احمد نافذ

التخصص في الامراض الجلدية والزهريّة والأطفال

عرنوس

دمشق

الطبيب

محمد حسين

الاطباء في الجراحة وامراض العين وبراغيها

صالحه

دمشق

اشتراكات مجموعة هاوار

وفي غير هذه الأقطار	في سورية وتركيا والعراق وبلاد العجم وبلاد القفاس
عن سنة واحدة ١٥٠ فرنك	عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور ٩٠ فرنك	عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور ٦٠ فرنك	عن اربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق - حارة الأكراد

سال ۱

پار شنب

هاوار

کوملا کردی

تیده خستین کومهلی

هژمار ۳

—

۱۵ هژماران ۱۹۳۲

دكتور ك . ع . بدرخان	هفخستنا زمانان
دكتور ا . نافذ	کنجکابژیشکی
حامد فرج	پیروزنامه
قدری جان	سلیمان بدرخان
ج . ع . بدرخان	دبستان
" "	الفاییا کردی
" "	ب هینجتا پیروزنامکی
" "	فرهنگوک
دكتور ك . ع . بدرخان	ماچمان دچی
" "	لافه لاف
ج . ع . بدرخان	شقاوه خووش

م ۱۹۳۲

مطبعة الترقی بدمشق

۱۳۵۱ هـ

SAL 1

YEQŞEMB

HAWAR

HEJMAR 4

3 Tîmeh 1932

Qomela Qurdi * Revue Kurde

Çedewistiyên Qomelê

Ber teyna mehfûrê	C. A. Bedir-Xan
Haci Kadirê Qayı	Hevindê Sorî
Lawiqê win	Dr. Q. A. Bedir-Xan
Elfabêya Qurdi	C. A. Bedir-Xan
Ferhenggoç	" " "
Yeq bûn û yeqiti	Dr. Q. A. Bedir-Xan
Wişyar bibin	H. Kardirê Qayı
Gotina welat	Cegerxwin
Zerî Qubarê	

Birê Frensiî

Textes et Traductions	D. A. Bedir-Xan
L'Alphabet Kurde	" " "
Folklore Kurde	" " "

Çapxana terekî

ŞAM — 1932

Dr. M. Khidir
Opérateur et Oculiste

Damas

Sahii

Dr. A. Hafiy

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Damas

Assouf

PHOTOGRAVURE
EGOUBIYE FRÈRES

Inscription sur tous les métaux. Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes,

Damas

Malek Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.
6 mois 60 fr.
4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.
6 mois 90 fr.
4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qiriyariya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq
Şeşmehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq
Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq
Şeşmehqî 90 Frenq
Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî tene şandin:

Şam: Taxa Qurdan

Qomela Qurdî * Revue Kurde

Çiroq :

Ber Teyna Mehfûrê

Rindê û Zizê xwehên hev û ji bavê xwe sêwî bûn.

Bavê wan Bengî axa, digel brayê wan ê mezin Zinar û bi çend pismamên xwe ve di wextê Şex Seidê rehmetî, di şerê serxwebûna Qurdistanê de ji bona welat û mileta xwe di meydana rûmetê de qetî bû.

Rindê sezdeh û Zizê panzdeh salî bû. Brayê wan ê biçîq Gefo hêj nû qetî bû nehan.

*.

Şerê serxwebûnê ji heşt mehan bêtir ajotî bû. Esqerê qurdan bi ser Diyar-beqrê de girtî bûn, qetî bûn nav Xarpûtê û bajarên Qurdistanê en din.

Ji ber qo tifaka wan ne yeq bû, mirovên wan ên xwenda, qo biqarin qarên serxwerabûnê bigerinin, qem bûn, û ji hêleqe din ji di çend deran de hêbextî hati bû qirin, serxwerabûn ne çû serî û tirqan ji nû ve Qurdistanê baqurî vegirtin. Sereq, Şex û mezinên qurdan bi dar ve qirin, jin û zarowên wan, bi hezaran quştin, malên wan zemt qirin.

*.

Di vê navê de mal û gundê Bengî axa ji talan qirin û jin û zarowên wî birçî û tazî histin.

Xelqê mala Bengî axa êdin niqari bûn di cihê xwe, di gundê pêşiyên xwe de rûnin.

Dêya wan, jiniqeqe jêhati, qeçeba-veq, zarowên xwe da bû hev û guhasti bû bajareqî biçîq, li ciheqî welê qo tuqes ew nas ne diqirin.

Dê ji sibê heta evarê di mala xelqî de dixebitî, bişev gore diristin û disan qara wê bi qoteqî têra debara wan diqir. Lê diviya bû çend pere ji bidin aliqî û ji bona xwendina Gefo bicivînin.

Ma Bengî axa ne wesandi bû qo bila Gefo bixwîne, mezin bibe, evdîna bav û welatîyên xwe veqe û di rêya felata welatê xwe de bixebite.

Ji xwendinê re dirhav diviya bû.

Dê xwe dişidand, hêj zede dixebitî, lê tişteq bi ser de nedixist.

Ji bona antincîha wesiyeta mêrê xwe kerara xwe da û her du qeçên xwe existin xebatê.

Di wî bajari de mehfûran çêdiqirin. Qeçiqan di wextê xweşiyê de bi çêqirina mehfûran mijûl dibûn, pê dileyistin. Ji lewra gelec ne ajot ji her duwan re xebat hate ditin. Her rûj subehî xelqê malâ Bengî axa qar dibûn û her yeq diçû bi aliqî ve.

Dê mala xelqî, qeçiq tevanê û lawîq dibistanê.

*.

Gelec ne borî zivistanê welatê jorin bi ser de hat.

Cilên wan teniq û qevn bûn, li wan sar bû. Zizê çend caran nexweş qet.

Lê diviya bû li ber her tiştî rawestî û bixebitî, da qo wesiyeta Bengî axa li erdê mehîlin û binu cih.

Qetî bûn çileya zivistanê. Dihat bihistin, filan duhî bi şev bi rêve kîfiliye.

Qaçe û qolanên bajêr bi berfê dagirtî bûn. Çend ban ji giraniya bertê hilveşiya bûn.

Tevna qo Rindê û Zizê li ser dixebitî di hôleqe de vegirtî bû. Banê hôle

Yeghün ü Yegitiya Qurdî

Ev Lor ü Bextiyarî Baban;
 Qurdmanc ü Hevremanc ü zazan;
 urdên, ji welatê Rom ü Sorî,
 Qurdên Ecem ü Irak ü Sûrî,
 Qurdên ji welatê jor ü jêrin;
 Serçav bilind ü zexm ü nêrin;
 Qurdên ji Blûc ü Qurdên Efgan,
 D' hêvî de yeq in ü yeq di raman,
 Yebbext in hemû, ne bextiyar in,
 Ser erd ü dinê, liyan ü jar in.

***

Zerdeşt bû melayê qevnê qurda,
 Kanon bû çiraya zendavesta;
 Ew lelsefeyê kedim ü pir nûr,
 Zendi, zmanê qevn ü meshûr;
 Zerdeşt ü çiraya zivê Zerdeşt;
 Ruhnî ew e, ser çiyân ü ser deşt.
 Her qat ji qitêba Zendavesta,
 Pêteq bû li dil, gurî di desta,

***

Ristem ji me ye ü şah Nadir,
 Siltan selahedîne denggir,

Xanî ü Melayê Bate, Meyran;
 Gî qurd in hemû, ji xwîna qurda.
 Nabi ji me ye, ü Şêx Ehmed;
 Himê me ye Zend ü dewleta Med.
 Agri, Sine, Wan ü Mûş ü Zilan,
 Qanî ne, ji wan vejine xortan,
 Sini, Elewî ü Eyzedî çi ???
 Em bûne xulam ü mane birçî !!!
 Qurd in, ne cuda ji dar ü ra ne,
 Bin destê Xwedê ü yeq xwedan e,
 Qurd in hemû em, ji yeq nijad in,
 Tev dad ü qerem ü paq nihad in.
 Bextên me yeq in, ne sê ne çar in,
 Em Qurd in ü tev bira ü yar in.

***

Agri, Sine, Wan ü Mûş ü Zilan,
 Qanî ne ji wan vejine xortan
 Sini, Elewî ü Eyzedî çi ???
 Em bûne xulam ü mane birçî !!!

Bêrût: 23 Gulam 1929

Dr. Lamitan Olli Bedir-Xan

Kulêr ü pîpoqên quleqên wê şiqestî bûn.

Rûjqê her du xweh liber tar ü po-
 wên tevnê rûniştî, hepo lédixistin.
 Her du ji, ji sermayê direcifin, dranên
 wau diriqriqîn, gûmiqên Zizê keristî bûn,
 hepo ji destê wê qet ü du hêstirên germ
 pévê çûn. Nema diqari bû ber êşa serm-
 ayê biseqine. Bi dengê xwe ê ziz gote
 Rindê:

— Rindê, xwehêl ma êdin ne bes e?

Tu nabîni qo em her du ji kefilîne. Dê
 rabe em herin mal, biqeyin nav cihan
 ü canên xwe bigerminin.

Rindê zûda pê hestyâ bû, lê xwe
 berder ne diqir. Otsau ji xwe re bû
 xweyî, ne da ber sistiyê, tinê xweha xwe

da himêza xwe, guvaşt ü maç qir.

* * *

Rindê ji Zizê bi du salan mezintir
 bû. Lê di wê caxê de ev du sal hing
 pênc salan hêja bûn. Rindê ji dêya xwe
 bêtir pê mijûl dibû ü ew bi xwedî diqir.

Zizê hêdi hêdi digiri lê nedinalî.
 Rindê destên xweha xwe di nav yên xwe
 de diguvaştin ü dixebitî pê bigermine.
 Piştî gaveqê xweha xwe rûnand rex xwe
 ü jê re got:

— Ma Zizê tu uizani qo xebata me
 ji bona Gefo ye. Ji bona xwendina Gefo ye.

— Belê Rindê çawan nizanîm, wê
 ne bûwa qengê dêya me em didan xebatê.

— Ne xwe çire digiri?

— Tu nabîni êdin nagirim, lê tîşteq

heye, ma dinya tev ne zivistan e, buhar û havina wê ji heye. Bila Gefo li havinê bixwîne û li zivistanê tevda li malê rûnin, ma nabe?

— Dibe Zîzê, lê bavê me wesandiye go bila Gefo zana bibe, bizane rêziqa dinyayê bigerîne. Ji bona wê ji xwendina havinê têr naqe, divêt li zivistanê ji bixwîne, da go zana bibe.

— Ma çire Rindê, ewende bixwîne. Bila kasê qeqê me Zinar bixwîne nebes e? Zana bûn ji, ji bona çi?

— Ji bona welêt Zîzê. Heqe qeqê me Zinar keac xwendî bûwa rûja go esqerê qurdan bi ser Diyarbeqerê de girti bûn ne dihişt go esqer bibin çend bir û heria bajarên din û di dora Diyarbeqerê de qem bibin. Lê bi êrtşeqê Diyarbeqerê distand û mesele safî diqir. Dibêjin go vê xeberê dijmanan bi xwe gotine. Te niho seh qir.

— Belê. Gefo bixwîne û welêt

— û welêt bifilitîne, welat bi xebata miroven xwenda xelas dibe.

— Qo xelas bû, dê bibe çi?

— Dê bibe bi serê xwe.

— Qo bû bi serê xwe?

***

Di wê demê de serhoste go tirreq bû li wan dabort û gali, dijanan li wan gir û got: «yinemi lakirdi Kurd piçleri ...»

Qeqîqan bi tîrqi nizani bûn. Lê ji awayê gotina wi seh diqirin go xeberan li wan dide. Qeqîqan din go di holê de dixebitin bajari û hemi ji qem û zêde bi tîrqi dizani bûn û pê xwe diparastin.

Tinê Rindê û Zîzê, go bi tîrqi nizani bûn diqetin ber çavên serhoste. Serhoste digot: «Disan galgal nel pincin qurd ...»

Ev ne cara pêşî bû. Lê Rindê û Zîzê niqari bûn hin bihin. Her car weq cara pêşî berdiqetin. Lê deng nediqirin. Dêya wan ji wan re goti bû, xwe ragirin, deya meqin, heta go em bigehin miraza

xwe, Gefo bidin xwendin.

* * *

Qo serhoste dût qet, Rindê gotina xwe pêş ve ajot:

— Qo Qurdistan bi serê xwe bû, hingi her tiştên welatê me, ji me dibin. Ev serhoste ji ji qurdan tête bijartin û pîrsa qurd ne weq irû pîrsa dijûnê lê pîrsa pesnê dê bibe. Ne tinê serhoste, lê ji haqiman heta paleyan hemî, ji me, ji miletê me dê bibin. Wê gavê ev zmanê go em pê daxêvin û ji me re şirin e di her derê de bête gotin û bibistin. Irû em di zivariyê de ne, malên me ji destê me hatine standin. Çire? — Ji her go em qurd in û dewleta qurdan nîne.

Bavên me, brayên me, pismamên me bi dar ve qirin. Hemî, ji bexweyîti. Lê gava go em bûne serxwe, hingi qurdanî ji me re hekê jiyînê dê bide. Ji bona standina wi heki ji me re brayên xwenda divêt.

Welatê me xweyîyê zarowên xwenda bûwa heta niho, bi serê xwe dibû û bav û brayên me nedihatî quştin em ji nediqetin vi hali, serhoste ji xeberan li me nedida. Niho qet serê te go ez û tu em dixebitin, yeqî ji wan mirovan bixweyi biqin. Ew ji brayê me ê qiciq Gefo ye.

***

Zîzê dengê xwe biri bû. Ne digiri, ne ji tiştê digot. Dest avêti bû hepowê xwe û dixebiti. Hepowê xwe wer dişuxiland go tiliyên wê ji gûmiqên xwe key agir vedimistin.

Tinê di vegerê de ji Rindê re kewfti qiri bû go ji dêya xwe re tiştêq mebejît.

***

Sibetir dinya hej sartir bû, Rindê û Zîzê on bûn xebata xwe. Heta hingurê ji xebiti bûn.

Gava vegerîyan hatin mal û rûjanîya xwe dan dêya xwe, dê dit go Zîzê wê rûjê ji xweha xwe kemariyeq û niv bêtir anî bû. Berê jê qantir diani. Dê ecebmayî

ELfabêya Qurdi

4

Di hin deran de ev (w) yên ha bi
(y) re xwe diguhêrinin:

Vê parsûyê parsûya stûr
Vi çiloyî çiloyê ter

Gelo bi çi awayî ev du herfên ha
pev diguhêrin?

Bireqî qîçiq ji qurdmancan — herweqî
xelçê Botan — dengdêra (û) zrav dixw-
inin, yanî ne weq almanan lê weq Fre-
nsîzan bilêv diqîn.

Ev qurdmancên ha dengdêra (o) ji
weq (û) wa adeti — qo di Fransîziyê de bi
(ou) têt nişan qirin — dixwinin. Bi vê
ferka qo di bilêvqirina wan de bergav
meyldariyeq ber bi (o) ve heye.

Ev qurdên ha qo van du dengdêran nerm
dixwinin ji bona hevghandina van den-
gdêran bi dengdêrên din — herweqî bi
(ê, î, a) têt çêqirin — li şûna (w) (y) qê
ditinin. (dûmanîq beye)

ma. Ji Zîzê pirsî. Ewê got:

— Dadê heta niho min rind nîzaft bû
em çire dixebitin. Rindê kenc da min seh
qirin û qet serê min, û frû min ji Zîzê
(150) girê bêkir girêdan.

— Zîzê ji te re çi got?

— Jê bipirse dadê, ez weq wê nîzanim
rind bibêjim.

Rindê û Gelo ji, xwe gihandi bûn
wan. Rindê dest bi gotinê qir lê niqari
bû bikedîne, çavên wê hêstir diqirin. Dê
ji digiri.

Di guheqî mezêlê de piştencêra
Bengî axa hilavisti bû. Jû pêve di destên
wan de' tu tiştê wî ne ma bû.

Ji xwe re qirî bûn adet, di demên
tengî û zîziyê de ew ziyaret diqirin.

Her çaran berên xwe dan xencerê
û qetin himêzên hev.

Bêrût: 5 Çiriya-Berî 1927

Celadet Ali Bedir-Xan

FERHENGOG

(Zerdeşt)

Berê qud zerdeştî bûn. Zerdeşt pêxem-
berê wan bû. Ehmedê-Xanî qo pê diza-
nî bû, di (Zîno-Mêm) de bi beyta jê-
rin ve li zerdeştîbûna qurdan îşaret
diqit û dibejit

« Malê xwe ji rengê kewmî-Zerdeşt
Da agir û gaziya xwe rahişt. »

Ehmedê-Xanî

(Zendavesta)

Weq her pêxember Zerdeşt ji xwedan
qitêb bû. Zendavesta navê qitêba wî ye.

(Zendi)

Zmaneqî qevn e. Zmanê me, zmanê qu-
rdî jê hatiye girtin, yanî eslê zmanê
me zendi ye. Zendavesta bi zmanê ze-
ndî hatiye nivîsandin.

— (Qat)

Di qitêba Zerdeşt de lajê an stranin hene.
Ji wan re qat têt gotin. Qatên Zerdeşt.

(Gûmiq)

Seriyên tiliyan, nermiqên tiliyan.

(Tar û Po)

Benên tevnê; yên drêjahî û pehnahtî.

(Hepo)

Şehê hesinîn. Pê girên mehfûran têt-
sidandin.

(Zîvarî)

Belêngaziya mirovên mezin û dewlemendî

(Hingûr)

Piştî evarê, destpêqa şevê.

« Şeva tarî ji hingûrê qîş e. »

(Med)

Mileteqî qevn e. Mileteqî arinjad e. Med
medeniyeteqê mezin anîne pê. Qurd ji
medan dahatine, qurd zarowên medan in.

(Afirandin)

Anîne pê, anîne wicûdê, xulikandin. Xwedê
erd û ezman û mirov afirandin.

« Xwedê afirandin ji bo wî feleq
Ji bo xidmeta wî şîhandin meleq. »

Ehmedê-Xanî

TAXTES ET TRADUCTIONS

Zerî Qubarê

Conformément à notre programme de travail, publié dans notre premier numéro, nous commençons, à partir d'aujourd'hui à donner des textes Kurdes suivis d'une traduction littérale.

Ces textes auront d'une part un caractère instructif pour ceux qui désirent avoir une idée de la langue Kurde, d'autre part ils compléteront nos articles publiés dans la rubrique des «Notices sur la littérature, moeurs et cotumes Kurdes».

Nous commençons par un (lawiq) intitulé «Zerî Qubarê».

Cette petite chanson m'a été chantée par un (dengbêj) de (Pêncinaran). Je la publie telle qu'elle m'a été chantée sans toucher à un seul mot.

Comme nous l'avons déjà dit toutes nos traductions seront littérales. Mais pour des expressions qui ne sont pas familières à la langue française nous donnerons des explications hors texte. De même que nous reproduiserons par fois les lettres qui ont été remplacées par des apostrophes pour des abréviations qui exige le chant ou le dialecte de certaines régions.

Nous devons rappeler à nos lecteurs que les termes comme (stran, lawiq) qui ont été déjà expliqués dans nos articles traitant du folklore Kurde n'ont pas besoin d'être réexpliqués une seconde fois.

- 1 -

Were lê, lê! Zerî Qubarê
 Zerî Qubarê
 Minê Zerî Qubara xwe diti bû
 Li pala Kubê
 Ser qeqiqê xwedan îman û çavreşê
 Sto bi ribê
 Xwed rebê alemê
 Mirazê' dost û guhdaran biqira
 Ya min û bejna zrav ji
 Li serê sibê

- 2 -

Lê lê! buhar bû, çaxa
 Qonan û vegertinê
 Zerî Qubara min nesax bu
 Li ber mirinê
 Heqe malê' gundi û cirana û me biya
 Sereqî bidim ê

- 3 -

Lê lê! Zerî Qubarê, te ez xapandim
 Te ez qir, me destmaleq
 Ser destê xortê Omeriyan, te ez gerandim
 Te ez qir' me teleq, ji telê' tenbûrê
 Dame destên nezanan, te ez şiqandim
 Lê lê! Zerî Qubarê
 Zerî Qubarê

- 4 -

Lê lê! buhar bû, çaxa
 Qonan û vegertinê
 Zerî Qubara min nesax bû
 Li ber mirinê
 Ezê malê' gundi û ciranan
 Hewes naqim
 Sereqî bidim ê
 Lê lê! Zerî Qubarê
 Zerî Qubarê
 Te ez xapandim, Te ez şiqandim,

TRADUCTION

- 1 -

O viens gracieuse blonde,
 J'avais vu ma gracieuse blonde,
 Sur le flanc de la coupole [1]
 Pour la fille, plaine de foie [2]
 Aux yeux noirs; collier au cou.
 Dieu souverain du monde,
 Veuille accomplir les vœux des amis
 et des assistants.
 Le mien et celui de la belle à la
 taille finè;
 De bon matin

[1] Les maison de certaines contrées Kurdes sont surmoutées de coupoles, autour des quelles s'assoient les femmes Kurdes pour tricoter des bas en causant et encontemplant la nature.

(2) Veut dire chaste et pieuse.

Notices sur la littérature
moeurs et coutumes Kurdes

4

Le Folklore Kurde

(Dengbêg - Çiroq bêj - Szabend - Blûrvan)

Les deux premiers forment une classe distincte. Les (mîr) (beg) et (axa) ont ou plutôt avaient toujours une suite de chansonniers et narrateurs qui jouissaient de certains privilèges, avaient des maisons données par leurs maîtres et vivaient aux frais de ceux-ci.

Le (dengbêj) c'est l'artiste et il se distingue par son art. Au cours des réunions les (dengbêj) et «stranvan» de première classe, pour montrer qu'ils possèdent un grand répertoire, ne chantent que les quelques premiers vers d'une chanson et passent aussitôt à une autre. Et quelques fois ces réunions continuent pendant des heures et les «dengbêj» ne cessent pas de chanter.

Les «çiroqbêj» se classent après les «dengbêj». La plupart savent chanter, mais des chansons simples ou quelques passages versifiés des «çiroq» et «çirçiroq».

Les véritables dengbêj ne chantent que des lawiq et des şer. Ils ne chantent jamais des dilog qu'ils considèrent comme trop légers pour leur dignité.

Parmi les dengbêj on trouve des imp-

rovisateurs qui font des vers à l'improviste en les chantant. Les dengbêj de cette classe quelquefois chantent en concourant jusqu'à ce que l'un se déclare vaincu et se retire.

Mitirb — Les mitirb sont les tzigandausens et musiciens. Ils dansent des danses professionnelles, ils jouent de la musique et chantent les dylog, chansons de danses. Tous les mitirb de Kurdistan sont de la même tribu. Tous sont de zengene[1]. Ils quittent leur pays et ils vont s'installer par groupe parmi les différentes tribus Kurdes. Ils sont nomades, ils emportent leurs tentes avec eux, et ils ont des chevaux et des ânes qu'ils montent et qui transportent leurs effets. Les mitirb sont une classe spéciale et leur métier ne leur procure pas d'honneur.

Szabend — Les szabend sont les musiciens artistes, qui sont spécialisés dans la musique instrumentale. Ils accompagnent les dengbêj et chantent aussi s'accompagnant de leurs instruments.

Blûrvan — Les blûrvan sont les flûtistes, les musiciens les plus appréciés et les plus répandus. En dehors de ceux qui se sont spécialisés dans le flûtisme, tous les bergers sont

[1] Les mots Kurdes Zengene et Cengene et les mots Zigeuner et Tzigane qui ont les mêmes significations semblent aussi avoir la même origine.

—2—

O! C'est le printemps.
C'est l'époque des tentes et de leur
dressement (1)

Ma gracieuse blonde était malade,
Près de la mort.

Si la maison des villageois et des voi-
sins n'y étaient pas, j'y serai allé.

—3—

O gracieuse blonde tu m'as trompé,
Tu a fais de moi un mouchoir;
Que tu a fais agiter entre les mains
des jeunes gens «Omeri» (2)

(1) Veut dire l'époque où se dresse
les tentes.

(2) Les jeunes gens de la tribu Omeri
sont connus pour leur agilité dans
la danse.

Tu fis de moi une corde de guitare
Que tu laissas entre les mains des
maladroits (débutant)
Tu m'a brisé
O gracieuse blonde, gracieuse blonde!

—4—

O! c'est le printemps,
C'est l'époque des tentes et de leur
dressement

Ma gracieuse blonde était malade,
Près de la mort.

Si je ne prenais pas garde des mais-
ons des villageois et des voisins;
J'y serai allé.

O! gracieuse blonde, gracieuse blonde!
Tu m'as trompé, tu m'a brisé.

Djeladet Kati Bedir-Khan

des flûtistes. Quelquefois, parmi eux on trouve des gens doués d'un grand talent musical. On raconte plusieurs anecdotes et légendes sur l'effet magique qu'ils tirent de leurs flûtes. Un d'entre eux qui était au service de l'Emir de Botan pour montrer l'influence de sa flûte, même sur les animaux, fit la chose suivante :

Après avoir conduit son troupeau durant plusieurs jours à travers une région dépourvue d'eau, il lui a donné du sel et le dirigea vers l'eau. A peine le troupeau arrivé auprès de l'eau, le berger commença à chanter une mélodie qui fit arrêter et même revenir vers lui le troupeau (1)

***

Après ce petit exposé concernant le folklore Kurde nous nous efforcerons de donner quelques exemples sur les différents genres de la littérature populaire.

Nous commencerons par les légendes et les contes.

Il y a des légendes et des contes communes à tous les Kurdes et des légendes régionales.

Parmi les légendes et contes communs on peut citer ceux-ci : Memê-Alan, Rostomê-Qard, Siyabend, Benevsa - Narîn, Dêrsim, Delal, Bêmal, Xezal.

Nous choisissons, parmi ceux-ci le Memê-Alan qui est le plus intéressant et dont nous donnons une traduction résumée.

MEMÊ-ALAN

C'est la légende la plus célèbre et la plus répandue chez les Kurdes. Elle compte différentes variantes, soit dans le dialecte du nord, soit dans celui du sud. Elle existe aussi chez les Kurdes parlant le dialecte du Nord-

(1) Le métier de berger au Kurdistan n'est pas celui d'un domestique.

Il est considéré comme un métier d'arme et le métier de l'homme libre. Et le berger est fier de son métier. Le berger de Kurdistan se trouve nuit et jour dans les montagnes seul n'ayant que son fusil et son chien pour se défendre; il risque d'être attaqué à chaque instant, par des bêtes féroces et des bandits, et cela arrive souvent. Ainsi que le démontre les chansons des aventures des bergers.

Ouest, Dumilî. Mais comme toutes les chansons et légendes de ces derniers sont en Qurdmancî et les dumilî sont très mêlés avec les Qurdmancî, parmi eux on ne trouve aucune variante spéciale.

Comme la légende a son origine dans le nord la plupart de ses variantes sont du dialecte de cette région.

Dans le cours de la légende on trouve beaucoup de mœurs et coutumes Kurdes qui ont presque disparu aujourd'hui.

En outre on y trouve, des règles de la vie sociale, quelques données sur la réglementation du droit de la propriété et différentes autres choses.

Le sujet de la légende est une aventure d'amour à la cour de l'Emir de Botan. (1)

Presque tous les dengbêj connaissent quelques épisodes de Memê-Alan.

De nos jours ceux qui la connaissent en entier deviennent rares, surtout depuis que la république turque a interdit de parler et de chanter en Kurde. Au nord les dengbêj ont commencé à disparaître pour assurer leurs existences par d'autres moyens.

D'ordinaire on fait le récit de la légende en la chantant, sur une mélodie qui varie suivant les passages.

Quoique chantée Memê-Alan n'est pas entièrement en vers, mais en grand partie en prose rimée.

Cependant les parties les plus caractéristiques sont en vers et ce sont elles qui sont connues et chantées par tous les dengbêj.

Depuis longtemps je me suis attaché à étudier Memê-Alan.

A ce que je connaissais comme simple auditeur j'ai ajouté de nouveaux éléments que j'ai recueillis des sources suivantes:

1.— Différentes chansons de la légende chantées par les dengbêj ne la connaissant qu'en partie.

2.— Récits abrégés du sujet, entier ou

(1) Ehmedê-Xanî poète national Kurde, a emprunté à cette légende le sujet son oeuvre intitulée Memo-Zîn noms du héros et de l'héroïne. Xanî pour différentes raisons n'a pas voulu rester fidèle à la narration populaire et a introduit plusieurs modifications au sujet original.

L'ALPHABET KURDE

4

LES VOYELLES

Comme nous l'avons déjà mentionné, la durée du son des voyelles Kurdes est stable (invariable) elles sont très distinctement brèves ou longues, comme dans l'ancien grec (makra) et (braxèa), mais il n'existe pas de (dixrona).

Les voyelles brèves sont: e, i, u.

Les voyelles longues sont: * a, è, i, o, ù.

A, O. — Ces deux voyelles se prononcent dans la langue Kurde comme en français, mais elles sont toujours longues. En effet elles ne se prononcent jamais brèves comme les (a) et les (o) des mots français (fantaron, tapis, mobile.)

Voici quelques exemples de mots Kurdes contenant des (a) et des (o):

A. — raq, dar, paq, bar.

O. — zor, sor, gol, lor.

Il faut noter que, dans le dialecte du sud le(o) est quelquefois surmonté d'un tréma, ce qui lui donne le son du (œu) ou du (eu) français.

Ceci est dû au fait que dans une contrée limitée du Kurdistan d'Irak, quelques citadins prononcent dans certains mots le (o) comme les Turcs et non comme la majorité des Kurdes. Par exemple, ils prononcent les mots (qor) et (gol) comme les mots français (cœur) et (gueule). Par conséquent si c'est nécessaire ils pourront les écrire comme les Turcs: (qôr) et (gôl).

È. — Au cours de notre analyse de la phonétique Kurde nous avons trouvé un son de voyelle qui ressemble à ce que les arabes appellent (عصة قبة).

Ce son de voyelle qui au premier abord ressemble à un (a) bref ne l'est pas en réalité, et ne pouvait l'être, puisque dans la langue le (a) est invariablement long. Il a été constaté et prouvé que ce son n'est qu'un (e) Kurde dont la prononciation est un peu plus dure et plus pos-

partiel, racontés par des compatriotes de différentes contrées.

3. — Quelques narrations complètes, in extenso, de la légende faites par des dengbêj la connaissant en entier.

Ces chansons, récits abrégés et narrations complètes de la légende représentent une certaine unité. Mais ils se diffèrent dans les détails, dans les tableaux représentant les événements, dans la manière d'expression, et dans l'imagination.

L'étude de tous ces détails et variantes qui se complètent entre eux en se modifiant m'ont donné un texte unifié de la légende.

Je crois avoir obtenu dans ce texte la forme de la légende qui s'approche le plus de l'originale que les moeurs et coutumes islamiques ont selon les régions partiellement détruite ou modifiée.

Ce texte unifié, après une classification conforme à l'esprit de celle des dengbêj a

pris la forme suivante:

1. — Un prologue.

2. — Neuf épisodes, chacune comptant plusieurs chansons.

3. — Un épilogue.

Après ce petit avant-propos nous donnons la traduction de la légende.

Cette traduction aura différentes formes: Certains passages seront résumés, d'autres seront racontés en abrégé, d'autres enfin seront traduits intégralement.

(à suivre)

(1) Eehmdê-Xani malgré son esprit large se laissa influencer par les doctrines morales de l'Islam et dans son Memo Zin nous donne un épilogue tout à fait inconnu au peuple. Il tire la moralité de son récit d'une scène de paradis d'après les descriptions du Coran. Bien entendu pendant la classification de la légende nous n'avons laissé aucune place à cette invention du poète.

térieure que la prononciation ordinaire, et qui durcit les consonnes qu'il régit.

Ce son de voyelle n'est d'ailleurs pas général, mais régional et propre à une contrée déterminée.

On pourrait noter ce son au moyen du (ë), comme dans les mots (pez ^{پەز};))

et (sed ^{سەد}) qui, sauf chez les Kurdes de la région mentionnée ci-dessus, sont prononcés (pêz) et (sêd); avec la dictée arabe, on pourrait peut être rendre ces sons en durcissant les consonnes et en écrivant: (سَدَّ، پَظَّ)

Nous avons constaté, d'autre part, la même variante de prononciation dans des mots empruntés à l'arabe.

esqer erēb eli
ësqer ërēb ëli

Evidemment la prononciation en (pez, sed, esqer, erēb, eli) est plus conforme à la phonétique Kurde, et plus exacte.

Néanmoins, le rédacteur de ces lignes, en tant qu'originnaire de Botan, a l'habitude de prononcer les (e) des mots mentionné ci-dessus eomme (ë)

Cette prononciation, n'étant que régionale, ne pouvait être notée, puisque nous établissons un alphabet pour une langue, non pour des dialectes et des patois. J'ai cependant dicté les mots cités ci-dessus à quelques jeunes gens de mon propre pays et des régions environnantes, qui prononcent le (e) un peu dur et auxquels j'avais enseigné l'alphabet Kurde. Ils les ont écrit sans la moindre hésitation avec un (e). Je leur ai alors parlé du (ë). Ils m'ont répondu très logiquement: «Parmi les lettres que vous nous avez données avons trouvé la lettre nécessaire pour noter ce son, ce son ne peut être noté que par cette lettre et non par une autre.»

e, i, u, ê, î, û.

Nous avons maintenant les six lettres e, i, u, ê, î, û, qui forment deux groupes correspondants.

Examinons les quatre premières le-

ttres; e, i, ê, î, deux sont brèves, les deux autres longues.

Mais, comme nous l'avons dit au préalable, dans la phonétique Kurde, un son de voyelle émis d'un même point de l'organe d'articulation ne peut pas être tantôt bref et tantôt long; les lettres du second groupe ne sont donc jamais les longues des premières. De même que l'on aura beau allonger le (e) on n'obtiendra jamais le son de (ê), le (i) allongé ne donnera jamais un (î) et vice versa. Il s'agit en effet de sons différents, émis de différents points de l'organe d'articulation.

N'ayant plus de lettres latines disponibles, et ne pouvant faire usage de lettres composées, nous avons utilisé le ( ) qu'on trouve dans beaucoup d'autres langues, avec cette différence que dans ces langues, il rend la lettre sur laquelle il est posé ouverte, c'est-à-dire longue, tout en lui laissant le son originel. Nous lui avons au contraire donné un double fonction: changer le son de la lettre et, de plus, la faire lire toujours longue.

D'après les principes que nous avons adoptés pour fixer notre alphabet, on peut faire une objection au sujet du (i-î). Eu vu de se conformer autant que possible à l'alphabet turc, n'aurait-il pas été plus exacte de noter le (i) Kurde comme celui des Turcs par un (i) sans point et le (î) par un (i) ordinaire.

Cependant la difficulté de distinguer un (i) sans point parmi les lettres (m, n, u) est évidente. Les Turcs ayant aperçu cet inconvénient furent forcés d'annoncer dans l'écriture le (i) sans point par un signe placé sur la lettre précédente.

Il est évident qu'on ne pouvait adopter un errement déjà signalé comme tel par son auteur; et, comme nous venons de l'exposer, les phonétiques des deux langues se trouvant très différentes, le système des voyelles Kurdes s'est trouvé être tout autre que celui des voyelles turques. (à suivre)

حاجی قادر کوہی

حاجی قادر کوہی شاعری قومی، بہ رز و بہ
 قیمتی کوردہ . له سالی ۱۲۳۲ هـ . له گوندی
 (گور قرچ) ی نیزیک کوہینجق هانوه
 ته دنیا، له پاشان چوه ته استامول و له وی میوانی
 کورانی بدرخان پاشا بوه و له سالی ۱۳۱۲ له وی
 وفاتی کیرد وه . حاجی قادر به که مین شاعره
 که هه له سنی قومی و ملی داناوه و به وه خریکی
 ووشیار کیردنه وهی کوردان بوه ، و لابه ده ی
 هه لابه سنی غرامی پیوه داوه .

هفتدی سوری

برک هیون . دلین ترسییا ورجفی من ژنه ره ب
 دنگی لرزی دگوت :

— گرگین . . . دیسان چه هیه ؟ ته لمن ب
 هیقینا چاقان و بکسرا دلان میزه کر ؟ پاشی
 ب دنگی خرت ل من فگراند .

— داوت دست پید که

***

دولاتی ده شش مه شره کی زور چیبو ، ژن
 بی بون ، زاروسویو مان . کرد دستیکدی ده دژمن
 شکاندن . لی ، پاشی ب بی بختی هانته شکستن .

گافا ت' دشرده بو بی من ژنه ره کر کک
 آتی . ابقاره کی ، آزل بردری بی مالی سکنی بوم ،
 چاقین من ل ری بون . من دیت ت' هاتی . هرد'
 دستین ته ب خوین بون . دسر سینگانه ده برینکه

کور و فکری هبو . نه ، از همیز کرم ونه گوت
 عسکرین دژمن دسر شوپا من ده نه ؟ باور که نهو

أوي بين و من بگرن ، مگري !!!

تئی فی دمی ژبیرا مکه . پاشی ت' ب گافین
 لز چو بی سردر گوشا کری خوه لی پینج معی تاجین ،
 و ته او هلائی و ژبیرا گوت :

— تاجین !!! دل ته ژبونا آریکارپا کردستانی به .

خو بنانه ژبونا شر و رژاندنی به . نه کری خوه
 دکر نائف درگوشی و عسکرین دژمنان دکتن
 هندری مالی . . . .

* * *

لاو کیمن ! ایروپینج سال قدیانه کوأم ،
 ژهف دوره هانته ئختستن ت' نهو . د کورتالکی ده ب
 چار صد جامین کرد راد کفی .

خوه ده دزانه . . . چرمی رو و سینگانه
 برچفی ولاشی ته رز پایه .

لی ، گرگین . بزانه کو هرشف بری هره
 راکفه کری ته تاجین زند و دستین خوه ئین
 نرم داقیژه سرستو بی من و ب چاقین خوه فی زلول و
 ب کسرل من میزه ده که ، من ماجد که وژمن ره دیدژه :

— دایی ! . . . دایکامن باقیمن ره بنفیسینه کو
 مزن بومه . دلین ژبو هژ کرنا کردستانی به خرنییا
 من ژبونا آریکارپا کردستانی به ، خوینا من ژبو
 شر و رژاندنی به !!!

دوکتور لمران عالی بدرخان

صاحب الامتیاز والمدير المسئول

الامير مهديون عالی بدرخان

جز برو شهرزورو قطع ایران
 همی قیزی منن پیری بقربان
 جوانن سورپرینه سر بلندن
 گلک خوب وزریف گورو رندن
 عقیفن پردلان برزواجن
 گلک پاکن ولاکن بی رواجن
 رجا کارم ژنه آی لای کردی
 توخوشکه خوننه خی بر آیش ودردی
 بده هر بک جهانگیرک زمانی
 وکی یوسف ، صلاح الدین ثانی
 ولی یژه ژبوویره عیانه
 اقه خوشکه منه رنده جوانه
 ژهرسیکان تو کیثرانی دخوازی
 توناس ناکی ژبل ناکی مجازی
 صداقا وان تفاق واتحاده
 توکی بکری ژبوته او مراده

عامده ۱۱ حزیران ۱۹۳۲

بکر خون

کوننا ولات

ولانی من دگوتی من برازی
 لفظی گووه بدیره گر دخوازی
 جگر خونی کوری من توژ دردا
 سلافان زوژمن بگینه کوردا
 بیژره از کچک بوم تا کو بوم پیر
 نه دی من خوهوکی فی سالی اسپر
 سری من بو سپی پوش و پلاخه
 لژیری من چینه غیری آخه
 ژ چاقیم دچن صداق وصدجو
 ژ من ایدی دکن گلزنده زارو
 خراب بو به ژمن صدخان وقوناخ
 نه مایه بو بیتیان غیریک ماخ
 نه کاری بی ته نک من مرد ربوی
 حجی نک من همی زاروک و سیوی
 گرانی من ژ خوشک خوری پا کو
 ولی برسی لداپیرا خوننا کن

ننگی و زبزی بی ده اوزیارت دکن

هر چاران برین خوه دان خنجری و کتن

همیزین هف

شام : ۲۸ چریا بری ۱۹۲۳

به دوست عالی بدرخان

لاوکی من

گاکا کو فرمانا کردان رابو ام هیژنو
 زوجی بون . شفیکی تو پر درنک مای و گاکا تو
 هاتی مال ، د دستین نه ده تفنگکه نو و چند صد

هېښنی قومی

ای کو ردینه ووسیمار بین

فرقي نه بی شوان جوتیار و میرو گوان
 گر هیچ نه بی به اوین تابع به دولتی بن
 یگانه چاکه دوزمن نه ک دوزمنی له خومان
 رومی و کوبنی مون کس پشیمان پی نه بستی
 که وتونه داوی خویان پژمرده ماون حیران
 کوا ۱ والی (ستندوج) بگراوه که ی (ره واندز)
 کوا ۱۱ حاجانی (بابان) میری (جزیر و بوتان)
 کوا ۱۲ او دمه ی که کوردان آزادوسه رنجوبون
 سلطانی مولک و ملت صاحبی جیش و عرفان
 جوشیک بدن و کوهنگک تدبیر بکن به بی دهنگک
 اسبابی شر پیدا کن طوب و تفنک و هاوان
 حاجی کسبیکه بی کس بواویه قور دیوی
 گوی لی ده کی ظریفه نایکه ن به لاله خوتان

ماهی فادر کوبی

خاکی جزیر و بوتان یعنی ولاتی کوردان
 صد حیف و صد مخاین ده یکن به ارمنستان
 وار بگاتان ده بسری عیلات جاف و بلباس
 گهر مردوبون له گرمیان ممنوعه بچنه گوستان
 کاهی کچ و هتیوی شیرین بی رای ده کیشین
 (هاوار) دینه به رکی پشمه ذخیل و آمان
 سه رتان له قور هیلین وزن حلمان بینین
 چونین له دهستی ظلمی بی دینی دوور له ایمان
 أم قیسه به که کیردم ناگاتا چند سالی تر
 أم حاله دینین یک یک به چاوی خوتان
 هرچی وه کو بیانم بو کردون به تحقیق
 پیدا ده بن سگانه کام قور بگین به سه رمان
 له م بکنه اتفاقی پیدا بکن به مردی

سری من ، و ایرو من ژیزی ۱۰۰ گری یتر
 کربدان

— رندی ژتره چه گوت ؟

— ژي پیره دادي ، ازوك وي نزام رندی بیژم
 رندی و گفوتی ، خوه گهاندبون وان رندی
 دست ب گوتنی کر لی نکار بو بقدینه ، چاقین
 وی هیستر دکرن دی ژي دگری

دگهی مزلی ده پشخنجره بنگی آغا هلا

فستبو ژوبیغه دستین وان ده ت تشتی وی
 نه ما بو ژ خوه ره کربون عادت ددین

صبر دنیا هیژ سار تر بو

رندی ویزی چو بون خباتا خوه . حتا بری

هنگوری ژي ختی بون

گکافا فگریان هاتن مال و روزانیا خوه دان

دیا خوه ، دی دیت کو وی روزی زیزی ژ خوه

ها خوه قریک و نهف . یتر آنی بو . بری کیم دانی

دی عجیبانی ما . ژ زیزی پرسی ، آوی

گوت !

— دادي حتانو ، من رند نزامی بو أم چره

دخبتن . رندی قنچ دامن سح کرن و کت

بخوه گوتن . ت نهو مسح کړ .
 - بیل ، گفو بخوبنه وولیت
 - وولیت بفلتینه ، ولات ب خباتا مروین
 خوه ندا خلاص دبه .
 - کو خلاص بودی په چی ؟
 - دی په ب سری خوه
 - کو بوب سری خوه
 د وی دی ده سرهوسته کو تر کک بول
 وان دابوړی وگالی ، دژونان ل وان کر وگوت
 « ینه می لقردی کرد پیچلری ... »
 گچکان ب ترکی ترانی بون . لی ژ آوایی کوتنا
 وی مسح دکرن کو خبران ل وان دده .
 کچکین دن کو د هولی ده دخبتین بازاری
 وحی ژی کیم وزبده ب ترکی دزانی بون وپی
 خوه دپارستن .
 ننی رندی وزیزی کو ب پتر کی ترانی بون دکتن
 برچاقین سرهوسته . سرهوسته دگوت : « دیسان
 کالگال نه ! پینجین کرد »
 آف نه جاراپیشین بو . لی رندی وزیزی نکابون
 هین بین ، هر جار وک جاراپیشین برد کتن . لی
 دنگک ندکرن . دیاوان ژوان ره گوتبو ، خوه
 راگرن ، دین مکن ، حتا کوام بگهن میرازخوه ،
 گفو بدن خوه ندن .
 کو سرهوسته دورکت ، رندی کوتنا ، خوه
 پیشفه آژوت :
 - کو زدستان ب سری خوه به ، هنگی

هر نشتین ولاتی مه ژمه دین آف سرهوسته ژي
 ژ کردان نینه بژارتن وپرسا کرد نه وک ایرو
 پرسا دژونی لی پرسا پستی دی به . نه ننی سرهوسته ،
 لی ژ حاکان حتی پالیسان حی ژمه ژملتی مه دی
 بین . وی گگافی اف زمانی . کوام پی داخیفین
 وژمه ره شیربینه دهردری ده بیته گوتن وپهستن .
 ایروام د زیشارپی ده نه ، ماین مه ژ دستی
 مه هاتنه ستاندن . چره ؟ - ژ برکوام کردن و
 دولتا کردان نینه .
 باقین مه ، برابین مه ، پسماین مه ب دار فه
 کرن . حی ژ بی خوه پیتی . لی گگاتا کوام
 بونه سرخوه ، هنگی کردانی ژجره حتی ژ پنی
 دی بده . ژ بونا ستاندنا وی حتی ژمره برابین خوه
 ندا دثیث .
 ولاتی مه ، خوه بی یی زاروون خوه ندابووا
 حتا نهو ، ب سری خوه دبو و باف و برابین مه
 ندهاتن کشتن امژی نه دکتن فی حالی ، سرهوسته
 ژی خبران ل مه نه ددانهو کت سری ته کو
 ازوت ام دخبتن ، یکی ژوان مروقان ب خوه بی
 بکن . اوژی برای مه ئی گچک گفوبه .
 زیزی دنگی خوه بری بو ، نه دگری نه
 ژي نشتک دگوت . دست آفتیو هپووی خوه و
 دختی لی هپووی خوه ور دشغلاند کونلییین
 وی ژ کومگین خوه فی آگر قدمستن .
 تنی د فگري ده ژرندی ره قویتی گربو
 کو ژدیا خوه ره نشتی میژت .

دا کو وصیتانگی آغا ل اردی میلن و بینن جه .
کتابون چلیا زفستانی . دهات بهیستن ؛ فلان
دُهی . ب شف ب ری فه قفلیه .
کوچه و کولانین با زیرب بر فی داگرتبون .
چند بان ژ گرانییا بر فی هلقشیا بون .

تفنا کو رندی و زیزی ل سر . دختین
دهواکی ده فکر تبو . بان هولی قلیر و پیو کین
کلهکین وی شکستی بون .

روژکی هر دُ خواه ل بر نارو پووین تثنی
ده رونشتی ، هپو لید خستن .

هر دُزی ژ سرمای در جفین ، درانین وان
در کر کین ، گومکین زیزی قریسی بون ،
هپو ژ دستی وی کت و دُهیستین گرم پیغه
چوت . نماد کار بول بر آشا سرمای بسکته .
ب دنگی خواه ئی زیز گوتنه رندی :

— رندی ، خواهی ، مائیدن نه بسه ؟ ت نایینی
کو ام هر دُوی قفلیه ، دی رابه ام هر ن مال ،
بکفن ناف جهان وجانین خواه بگرمین .

رندی زودا پی حسابو ، لی خواه بر در نه د کر .
دیسان ژ خواه ره بو خوئی ، نه دا برسستی بی ،
تقی خواه ما خواه دا همیزا خواه ، گفاشت
و ماچ کر .

رندی ژ زیزی ب دسالان مز نرتبو . لی د
وی چاخی ده اف دسال هنگک پینچ سالان هیژا
بون . رندی ژ دیا خواه یتر پی مژول دبوو اوب
خواه دی د کر .

زیزی هیدی هیدی دگری ، لی ندنالی . رندی
دستین خواه ما خواه دناف بین خواه ده دگفاشتن
و دختی پی بگر مینه . پستی گافکی خواه ما خواه
روناندرخ خواه و زیره گوت :

— ما زیری ت نزاری کو خباتمه ژ بونا
گفویه ، ژ بونا خواه ندنا گفویه

— بلی رندی چاوان نزام ، ورنه بوو آکنگی
دیامه ام ددان خباتی

— نه خواه چره دگری ؟

— ت نایینی ئیدن ناگرم ، لی تشتک هیه ، ما
دنیا تف نه زفستانه ، بهار وها فیناوی زی هیه .
بلا گفول ها فینی بخوینه ول زفستانی تقدال
مالی رونن ، مانابه ؟

— دبه زیزی ، لی باقی مه و صاندیه کو بلا
گفوزانابه ، بزانه ریزکا دنیا پی بگرینه . ژ بونا
وی زی خواه ندنا هاقینی تیرناکه ، دفی ل زفستانی
ژی بخوینه ، دا کوزانابه .

— ماچره رندی ، اوندنه بخوینه ، بلا قاسی
ککی مه زار بخوینه نه بسه . زانا بوت ژ
ژ بوناچی ؟

— ژ بونا ولت زیزی . هکه ککی مهنزار
قنچ خواه ندابو اوی روژا کو عسکری کر دان
ب سر دیار بگری ده گرتبون نه دهشت کو
عسکر بین چندبر وهرن بازارین دن و د دورا
دیار بگری ده کیم بین . لی ب ئیریشکی دیار
بکر دستاند و مسئله صافی د کر . فی خبری دژمنان

مېړوك :

بر تقنا مافوري

رندی وزیزی خوههین هف وز بائی
خوه سیوی بون .

بائی وان بنگی آغا ، دکل برای وان ئی مزن زنار
وب چند پسمابن خوه فه د وقتی شیخ سعیدی
رحمتی ، د شری سرخوه بونا کردستانی ده ژر بونا
ولات وملتی خوه د میدانا رومتی ده کتبو .

رندی سیزده وزیزی پانزده سالی بو . برای
وان ئی کچک گفو هیژ نو کتبو نهان .

شری سرخوه بونی ژر هشت مهان بیتر آژوتبو .
عسکری کردان ب سرمدیار بکری ده گرتبون ،

کتبون نافخار پوتی و باژارین کردستانی مین دن .
ژر کو تفاسا وان نه یک بو ، مروقین وان ئین

خوه ندا ، کو بکارن کارین سرخوه رابونی
بگریین کیم بون ، و ژر هیلکه دن ژر د چند

دران ده بی بختی هاتبو گرن ؛ سرخوه رابون نه
چوسری وترکان ژر نوقه کردستانا باکری فگرتن .

سرك ، شیخ ومزین کردان ب دارقه گرن ،
ژن و زارووبین وان ، ب هزاران کشتن ، مالین

وان ضعط کرون .
د فی نائی ده مال وگندی بنگی آغازی تالان

کرون وژن وزارووبین وی برچی وتازی هشتن .
خلکی مالا بنگی آغا ئیدن نکار بون دجهی خوه ده

دگندی پشین خوه ده روتن .
دیوان ژنککه ژ بهائی ، کچه بافک ،

زارووبین خوه دابوهف وگهاسبو باژار کی کچک
ل جهسکی ولی کوت کس اوناس ند کرون .

دی ژر صبی حتا آفاری د مالا خلکی ده دخبتی ،
ب شف گوره درستن و دیسان کاراوی ب کونکی

تیرا دبارا وان د کر .
لی دقبیاو چند پره ژر بدن آلیکی وژ بونا گفو

بجفینن .
ما بنگی آغانه و صاندبو کو بلا گفو بجوینه ، مزن

بیه آفدینا باف وولاتین خوه فکه و د ریا فلا تاولاتی
خوه ده بجخته .

ژ خوه ندنی ره درهاف دقبیاو .
دی خوه دشداند ، هیژ زیده دخبتی ، لی نشتك

ب سرده ندخت .
ژر بونا آنبجها وصیتا میری خوه قرارا خوه

داو هر د کچین خوه ئیخستن خباتی .
د روی باژاری ده مافوران چید کرون . کچکان

دوختی خوه شی بی ده ب چیکر نامافوران وژول
دبون ، بی دلستن .

ژلورا گلک نه آژوت ژر هر دو ان ره خبات هاته
دبتن . هر روز صبی خلکی مالا بنگی آغا کار دبون

وهر یک دچوب آلیکی نه .
دی مالا خلکی ، کچک نفی و لاوک دبستانی .

گلک نه بوری زفستانا ولاتی ژورین
ب سرده هات .

جلین وان تنک و کفن بون . ل وان سار بو .
زیزی چند جار ان نخومش کت .

لی دقبیا بول بر هر تشتی راوستن و بجختن ،

ہاوار

کوہلا کردی

فرمار ۴

—۳۳۳—

۳ نومبر ۱۹۳۲

یکسون و بکینیمیا کردی

خانی و ملائی بانہ ، طیران ؟
 گئی کردین جوڑ. خوینا کردان .
 نابی ژمہ بہ و شیخ أحمد ؟
 ہیسی مہ بہ زند و دولتا مد .
 آگری سینہ ، وان و موش و زیلان ؟
 کانینہ ، ژوان ٹوینہ خورتان !!
 سنی ، علوی و آیزدی چی ؟؟؟
 أم بونہ خلام و مانہ برچی !!!
 کردن ، نہ جداژ دار و رانہ ،
 بن دستی خوہدی ویک خدانہ ،
 کردن جو أم ، ژیک نژادن ،
 نف داد و کرم و پاک نہادن .
 بختین مہ ییکن ، نہ سی نہ چارن
 أم کردن و نف برا و یارن
 آگری سینہ ، وان و موش و زیلان ؟
 کانینہ ژ وان ٹوینہ خورتان .
 سنی ، علوی و آیزدی چی ؟؟؟
 أم بونہ خلام و مانہ برچی !!!
 وکتورہ . کاروانہ عالی بدرخان

آف لور و بختیاری بابان ؟
 کردمانج و ہفرمان و زازان ؟
 کردین ، ژولاتی روم و سوری ،
 کردین عجم و عراق و سوری ،
 کردین ژولاتی ژور و ژیرین ،
 سرچاف بلند و زخم و نیرین ؟
 یک بختن حمونہ بختیارن ،
 سر آرد و دنی ، لیان و ژارن .
 * * *
 زردشت بو ملائی کفتی کردا ،
 قانون بو چرایا زندا فستا .
 آف فلسفہ یا قدیم و پرنور ،
 زندی ، زمانی کفن و مشہور ؛
 زردشت و چریا زیبی زردشت ؟
 رُہنی آوہ ، سرچیان و سردشت .
 ہر کات ژ کتیا زندا فستا ،
 پیتک بول دل ، گری د دستا
 رستم ژ مہ بہ و شاہ نادر ،
 سلطان صلاح الدینی دنگگیر ،

زكوة غراف ومطبقة
أبو نعيم أحمد بن محمد بن إسحاق بن منصور

حفر جميع المعادين والصورة الملوثة واللوحات النحاسية
 طبع بطانات وأوربيات بحروف ناضرة على الأبراج الخشبية

ملك الظاهر

دمشق

الطبيب

أحمد نافذ

اختصاصاً في الأقسام الداخلية والأطفال

عرنوس

دمشق

الطبيب

محمد مصطفى

الاختصاص في الأقسام الداخلية والعيون وجراحاتها

صالحية

دمشق

اشتراكات مجموعة هاوار

وفي غير هذه الأقطار	في سورية وقرية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس
عن سنة واحدة ١٥٠ فرنك	عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور ٩٠ فرنك	عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن أربعة شهور ٦٠ فرنك	عن أربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق - حارة الأكراد

سال ۱

پنجم

هاوار

کوملا کردي

شماره ۴
۳ نبره ۱۹۳۲

تیده خستین کومله

ج. ۶. بدرخان	پرئشما ما فوري
هفتدی سوري	حاجی قادری کوي
دكتورك ۰ ۶۰ بدرخان	لاوکی من
ج. ۶۰ بدرخان	الفایبیا کردي
==	فرهنگوک
دكتورك ۶. بدرخان	یکبون ویکیتی
حاجی قاذر کوي	وشیار بین
جگر خون	گوتتا ولات
.....	زری کباری

م ۱۹۳۲ [مطبعة الترقی بدمشق] ۱۳۵۱ هـ

SAL 1

ÇARŞEMB

HAWAR

HEJMAR 5

20 Tirmeh 1932

Qovara Qurdi * Revue Kurde

Têdewîziyên Qovarê

Edebiyati Qurdi

Loriya Bedir-Xan

Pêrûziya Hawarê

Besrêqa Zêrîn

Dildiziya Guleqê

Elfabêya Qurdi

Hevindê Sort

C. A. Bedir-Xan

Seyid Hizni

Kedrican

Dr. Q. A. Bedir-Xan

C. A. Bedir-Xan

Welati Qurdan

Delaliya Zarowan

Şin û Pesna Zîne

Pesna Dêriqê

Alê Qurdan

Evdilxalik Qerqûqî

E. A. Bedir-Xan

Dr. Q. A. Bedir-Xan

Cegerxwîne Qurdi

Hereqol Azizan

Ronigariya şagirtên qurdên Irakê

Birê Frensizî

L'Alphabet Kurde

Bercêuse

Folklore Kurde

D. A. Bedir-Xan

Hereqol Azizan

D. A. Bedir-Khan

çapxana terekî

ŞAM—1932

QITÊBXANA HAWARÊ

HEJMAR

Rêzana Elfabêya Qurdî

Kurde sur l'alphabet Kurde

Bi çermê xemilandi 12,50 K. S.

Bi çermê adeti 10 K. S.

Ji bona derve divêt hekê postê bi ser bêt xistin.

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES.**

Damas

Jericho

Dr. M. Khidir

Opérateur et Oculiste

Damas

Sakie

PHOTOGRAVURE

Egoubige Frères

Inscription sur tous les métaux Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes.

Damas

Malek Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.

6 mois 60 fr.

4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.

6 mois 90 fr.

4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qiriyariya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirûş-sûrt — 100 frenq

ŞesmeHQî 300 kirûş-sûrt — 60 frenq

Çarmehqî 200 kirûş-sûrt — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq

ŞesmeHQî 90 Frenq

Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:

Sam : Taxa Qurdan

Qoyara Qurdî * Revue Kurde

Edebiyatî Qurdî

Lêraneda demanewêt be qurdi basi edebiyatêq biqeyn qe ilakeyêqî zori heye legel edebiyati dinya, we be - taybetî edebiyati ari. Nextêq le hendê edebiyati rojawa deqat, we hendê lêy cuda debêt, ewîs «edebiyati Qurdî» ye.

Herweqû tarixî qurdañ be nezanrawî mawetewe we bêsta betewawetî le lay tarix zaneqan nezanrawe, edebiyati qurdîş bew çesne malûm niye we malûm nebûwe. Herweqû ême betewawetî ew şitane nazanîn qe tesirî qirdiwete ser qurdañ, we tarixî qurdañ herweha ew şitane nazanîn qe tasirî qirdiwete ser edebiyati qurdî, inca ew şitane aya siyasi bê, qomelî (civaqî) bê yan dînî... h. p.

Hemisan çûnqe kewmî qurd tûsî lafawî gelauw kewman bûwe, we kewmanî cuda cuda hemû exlaktî, edebî, qomelî (civaqî) tasir yan qirdiwete ser yan zimanîşyan tasirî lêyan qirdiwe.

Ew milete bêganane qe hatûnete qurdistan we em wilateyan dagir qirdiwe, qemu zor tasiryan lêyan qirdiwe we şteqyan becê hêştiwe, we beşî qurdeyn qe qewtûwete ber em lafawane lejêr tasirî dînu zimanu tabiyatu ehwalî qomelî ewane mawtewe. We çûnqe kewmî qurd nezan bûwe, we medenîyyetî ew milletane zor bûwe, destîyan qirdiwete werqirdîni medenîyyet lêyan. Inca legel medenîyyet. sîti dîqesyan werdegird. Weqû: ziman, edebiyat, helbest, ehwalî qomelî... h. p.

Leber ew şitane qe le serewe gotman qurdeqan hetaqû estaqe le zimani xoyan ziyatir, le edebiyati zimanani bêganane tedeqoşîn. Her be boney ewewe qurdeqan bo edebiyati qurdî teneqoşîwne,

we edebiyati qurdî - ewey qe heye - herwa be nezanrawî mawete we.

Hemû xwendewarani Hawarî xoşewîst dezanîn qogeli qurd qelêqî ari ye, yanî Hindi - ewrûpî ye. Leber ewe zimani qurdî we edebiyati qurdîş weqû zimanani û edebiyatani diqey ari ye, we edebiyati qurdî le edebiyati Farsî, Hindi, Yonani qon, Rûsî, Frensîzi, Elemani... h. p. zor deqat. Inca bo ewe qe em hekikete çuq têbigeyn, ha hendêq basi edebiyatu çesnanî biqeyn.

Edebiyat pêq hênanu gotinî meşqu fiqrî insane be çesnêqî ciwanu xoşu saf qe tasir biqat le ser insan, aya insan xemqînu dilleng deqat, yan ferehnaqu dîlxoşu qeyfdar deqat.

Edebiyat ew şitaneye qe le dîli insan gird debêtewe we detu deqet we derî deqate derewe, we deylêt be zimanêqî sîrîn û ciwan.

Inca edebiyat bêjînu gotinî hemû şteq niye, beşqû ibarete le gotînu bêjîni şteq qe bestirawe be (jîyan) ewe, we qe pêwîstî jîyane. Yeşq le edebîni Misri.. gewre «Abbas Mehmedî Ekkad» gotiwyeti:

Jîyan çî ye we edebiyat çî ye!!..

Du sîtin le yeq şit dururst qirawin we be yeq dezû çêrawin we le yeq qarxane der çûne. Lemew pêş xelq pêwîstedewîst qe boyan îspat biqen qe edebiyat be bêjîyanu pêq nayêt, belam estaqe zor pêwîstîyane qe boyan îspat biqrêt qe jîyan be bê edebiyat nabêt. Legel ewesde ferkêq niye le beyanî em du hekikete: Mebest her weqû her jîyanê edebiyatêqî heye, hemû edebiyatêqîş jîyanêqî heye, we her duqyan be yeq çîst de pêwîrêt we berzî û nizmî dezanrêt.

Ey we xwa hic jîyan be lê meylu

Sîn û Pesna Zînê

Bilbil û gul, parizê Botan û rengê çav û meng
Bin siha şîn û qeser weq hêstir e, hawar û deng.

Pilpili, qoqiye zer, nêrgiz benefs û lalezar;
Weq nivîna Zîna Zêdan, nalenat û giryezar.

Ev stêrên zêr û zivîn ruhniya erd û dinê
Bin peyê bawîşqê Şîne bir qirin hej û qenê.

Dengê qund û bûm û eylo ser dilê çaxa buhar
Ser newal û fêd u qanî hêstireq bu aşiqar

Destê reş, key niçinandi, rûyê tavê ser zevî;
Yeş qevanjen, hat u avêt ser dinê tirê şevê.

Ney dinale, solin û mêrg, parizan guhdane wê
Şahiya dil, deng û govend nav qeser çû û revî.

Nûbuhar, havin û paiz û zivistan ji ne ma
Dora wan çaxa qetin, lêlan û bert û ah û ba.

Niqil û teyr û dadiqa duntqilan,
Distirên, paxendê wan, Zîn qet li calan û qelan.

* * *

Gevre ye ev şîna Zînê, Zîna Zêdan giryedâr,
Bê heval in gul u bilbil, bê heval e lalezar.

Ruhniya Ewrex u Dêrgul, ruhniya Burcabeleq
Ruhniya erdê Cizirê, ruhniya Kesra Felq

Ruhniya efser û tac û ruhniya rexta nivin.
Ruhniya carî xulam û ruhniya Adar û şîn

Ruhniya Tacin, Çeqo û ruhniya mirê Ezin
Ruhniya parizê jinê, ruhniya jar û hezin

Ruhniya xizan û sêwî ruhniya ezman û çeng
Ruhniya polad û Ristem ruhniya çavan û reng

Ruhniya qanî û hûrî ruhniya bihna buhar
Ruhniya bicade, gewher, ruhniya zivînîtar

Ruhniya erdê welat û ruhniya ar û bihust
Ruhniya av û çiman û ruhniya dar û bihust

cazibe debet! We hîç meylu cazibeyêq be jiyân be bê edebiyateq rêq naqewêt qe
bê bêjtu û gotin pêqdet! we hîç kîseyêqî lêy biwesête we. We berzi û nîzmi
rastu ciwanu kîncu jîqele dehête yeq le- edebiyat her weqû jiyân be ayûî şit
gel kîseyêqî nasîrinu sêwaw û alozaw! depêwrêt... (tewaw ne bûwe)
Cewabî em sualane hemû emeyeqe *Hevîndê Sorî*

Soriya Bedir-Xan

-JI HACO AXA RE-

Herweqî xwendevanên me di stûna xwe de bi xwinin, di vê *hejmara hawarê de*, em loriyêqê belav diqin:

« Delaliya Zarowan ».

Ewunde herqes bawer biqit qo ev loriya ha delaliya Bedir-Xanê mezin, loriya bapir min e. Lê ne welê ye.

Bi vê loriyê ne bapirê min Bedir-Xan, lê neviyê wî, brayê min Bedir-Xan dinivinand û dilomandin.

Ev loriya ha qo bi xwe, bi zman û mana xwe ve bêja ye, ji bona min, ji heleqe din bireqe mezin û zehil e. Pê bapir, bav, dê û brayê min - qo her çar ji zûda gehistine rehmeta xwedê - tene bira min.

Ji ber qo Bedir-Xan navlêqirî ye, tê da navê bapirê min heye.

Ew Bedir-Xanê qo bi xurtî û mezinahiya xwe ve navê xwe, li şûna navê malbeteqê xistiye [1]

[1] Herweqî nas e, navê malbata mireqên Botan Azizan e.

Ew Bedir-Xanê qo ji bona yeqitiya Qurdistanê xebitiye, ji bona serxwebûna Qudistanê qetiye ser û krênan û her tîstên xwe di vê rêye de feda qiriye û ji bona wê ji miriye.

Ev lori havê min ji brayê min re gotiye.

Ev havê qo ji min re ne tinê xwîna xwe a paq daye - ew xwîna qurdi qo bi hezar salan ve di zozanên Botan de bi bayên baqurî honiq dibû û di Cizîrê de di nav germiya hat û zinarên Burca-beleq de diqeliha, û her gav di meydanên şer û rûmetê de ji singên dahatiyên malbata Azizan dihat rêtin û ji rayên wan vedimîzt - lê ez bi dil û hişê qurdanî bi xwedi qirim û xistim wê rêya qo ew bi xwe û havê wî tê de mirin.

Ev lori, dêya min distrand û pê brayê min dinivinand.

Ev dêya qo gava ez hejdeh, nwa-uzdeh salt bûm û min dil qir ez biqevim meqteba herbiyê, ji min re goti bû:

— Ma ji te re ne namûs e? Tu çawan biqevî meqteba herbiyê û bibî zabîtê

Ruhniya zimridê xusrew, ruhniya bistamê Qey
Ruhniya ney û blûr û ruhniya paxendê mey

Ruhniya seyda, hewarî, ruhniya firdewsê bext
Ruhniya hêlîna jaran, ruhniya eqwan û text

Ruhniya nermî, delalî ruhniya rêl û çîyan
Ruhniya şer û pîlîng û ruhniya mîrg û giyan

Ruhniya hevîn û pêtan ruhniya Etrasiyab
Bendeyê Zîn e firîşte, bende ye Tehmasiyab
Ruhniya sor û sipî û ruhniya Zer û heşîn
Ruhniya pîr û ciwan û ruhniya hawar û şîn

Merhema hêstir û jati merhema çaxa xirêb
Merhema ab û birin û merhema qalan û bab

Zîna Zedan, Zîna ezman Zîna nîreng û delal
Zîna xortan û firîşte, Zîna çav û bab û qal

Dilqetî ye Zîna Zedan, dilqetî xortan û pîr
Ser dilan hevîn şah e elser e ser şah û mîr.

Dr. Zamîran Alî Bedir-Xan

Alê Qurdan

Alê Qurdan di nav roq ,
Çi bedew û biheybet ,
Bi çar reng î, rengên te ,
Çi delal û çi xweşqoq .

* * *

Xêzeq qesq û xêzeq sor ,
Nav sipî û niveq zer .
Qesqesor e , bi roj e ,
Ev li jêr û ew li jor .

* * *

Semyana qer û lawan ,
Rûmeta jin û mêran .
Neyarên te pir ji hin ,
Tu dê bidî berawan .

* * *

Qo çirisi roja te ,
Dê belav bin mij û dû .
Rabe ser xwe ser bilind ,
Nizing bûye roja te .

Hereqol Azîzan

tirqo. Ev tirqo qo welatê te ji destê te
stadine, miletê te xistine xulamîyê, bapirê
te dil û malbata te perîsan qirine û hon
avêtine zivariyê.

Ev loriya ha ji brayê min e çiqîq
Bedir-Xau re dihat gotin.

Ev brayê qo xwedê di mentayê de
da û di mentayê de standi bû. Ev brayê
çiqîq û delal qo di nav sê çar saetan de
ser ejnûwên bavê min, di qeleha
Eqayê de mir.

Ji van pêvedi vê loriyê de bira
xweha min ji heye. Xweha min pisti
mirina brayê me, di şîna wî de, bi dengê
xwe ê ziz ji me re ew dinehwirand û pî-
em digiriyandin.

Carqê, min ev lori ji Haco axa re
xwend, û goti bû qo heçî zarowên mala
me qo navê Bedir-Xan li wan diqin ji du
sê salan bêtir najiu û dimirin.

Axa hiniq fiqiri û li min vegevand:
- Ji her qo rehmeti navê xwe nadê tu qesi
Ji lewra min ji ev benda ha - qo halaneqe
eştirwarî ye - pêşqesi axayê xwe qir.

*Celadet Ali Bedir-Xan**Lori**Delalya Zarowan*

- 1 -

Binve xweşiya dil û du çavan,
Dadê ji te re her ru' nighban,
Da zû tu mezîn bibi Bedir-Xau,
Binve qezeba min binve lo! lo!

- 2 -

Bişyar mebe, niho ne Kenc e,
Mehdiq ji te re bizane geuc e;
Bê xew mebe paşiya wê renc e
Binve qezeba min binve lo! lo!

- 3 -

Xweşhat î weqî qevoq û berxan,
Feqrandina te meleq ji heyran,
Paq e neseba te dadê kurban,
Binve qezeba min binve lo! lo!

- 4 -

Dewra feleqê li ser me qîu e,
Bextê me reş e, qezeb birin e;
Mesqen ji me re niho nivîne,
Binve qezeba min binve lo! lo!

- 5 -

Ne mal û ne saxî û ne rahet,
Talan qirine hemî ji mihnet;
Dişwar e geleq belayê xurbet,
Binve qezeba min binve lo! lo!

- 6 -

Çerxa feleqê weqî nesim e,
Ho nabe xwedê geleq rehime.
Rûja xweşiyê dibit qerim e,
Binve qezeba min binve lo! lo!

- 7 -

Hewkas tu mebeje ev çî hal e
Bê sebr mebe welê menale;
Ewu û qerema Xwedê hevale,
Binve qezeha min binve lo! lo!

Sparte: 1906

Emin Ali Bedir-Xan

Dildiziya Guleqê

Li her deriyê Diyarbeqerê parizeqî mezin heye. Ev pariz bi sosin û rehnanan, bi lale û benefsan xemilandî ye.

Her êvar biyeqî xwes û honiq bi wan gulêliqan re dilexize. Bihniyê di helanoqa bayî de xwe dihejinin.

nayit. Qortal qer û di guldarîye de ye.

***

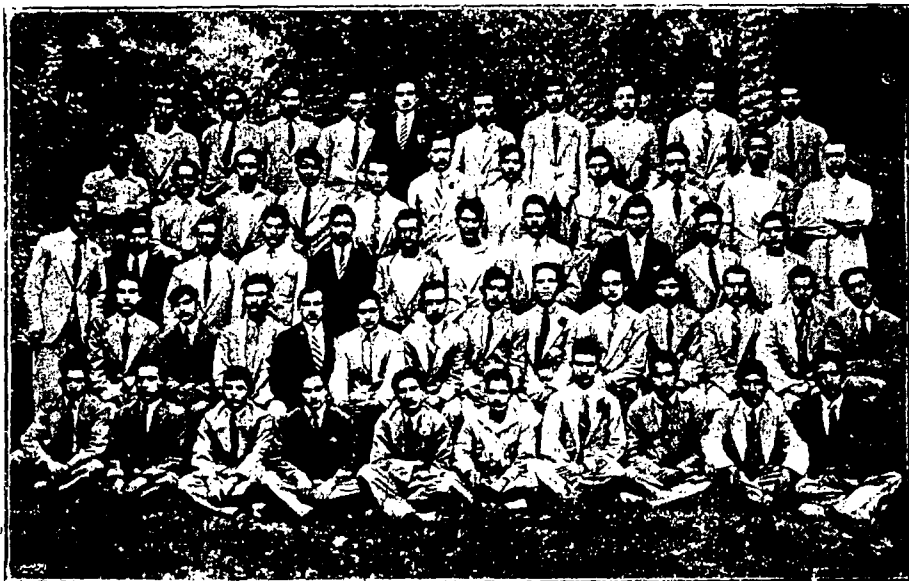
Di wî parizî de her şev guleq ve-
dibit. Rengê wê ji laven buqan sortir,
pelên wê bel û ges in.

Gava desteqî biyani dr. ji wê dibe,
pelên gula ten yêq.

Ew gul guleqe bi nav û deng e.

Merîten Qurd Di Rêya Qwendin û Pêşveçelînê De

TOFEQ JI ŞAGIRTÊN QURDÊN IRAKÊ

او اوینه ی لاوانی کوردی بغدادم به یادگار پیشکەشی هاواری کردوه

ئەم لاوانە بەضیکیان لە دارالمعلمین وەهە ندریکیان لە مکتبی ئابووی ، حقوق ، دارالعلوم و قوتای بیکان حەریە ی تیانە

Avên zelal ji şingên kuleteynan divi-
ziqin. Ji ezmani, stêriq, bîdeng li wan
fediqirin.

Di bin wê erdê de, di binaniya
himên wî parizî de qortaleq heye. Qortal,
qortaleq tari.

Ej wê qortalê de Şêx Seid bi hevalên
xwe ve vesartî ye. Ji wê qortalê deng

Qurdên qo di serê welatî de hazir bûn,
dildiziya wê gulê dizanin. Dizanin qo
spehili û geşiniya gulê nîsoneq ji imida
Qurdistanê ye.

Dizanin ji qo di nav her pelê wê
gulê de hezar axên birindaran, hezar
evd û sehîdan, bi hezaran hêstirên sêwî
û jimûliyan, bi hezar nîşinên welatîyan
di xew de ne.

Besreqa Zêrin

- Ji rêberê me ê gevre Kedri beg re -

Besreqa zêrin xerab û koloyê Meqso şiqest
Türcele xopan bêqesma Besbeleq çû bû ji dest
Baniya Qanihinare Dêriqa rengin bû mest
Meyperestbû bûn ji derdan rûjbe rûj gazî dixwest

Jrû Meqs; mirê Besreqa zêrin, ne
hati bû diwanê. Di aliyê malê da li ser
qurqê kwizîn rûniştî, serê xwe qirî bû
nav qefên destên xwe, mat, ji xwe re
texmînan diqir.

Xelqê malê biç di birin qo tişteqî mezin
lê kewimîye. Mir madê xwe diqir, ji lewra
tuqes ne wêrî bû nizingî wî bibe.

Pêleqqêqê visan ma. Piştî gaveqê ji
vê behîşiyê veciniki. Simbêl qetî bû dev;
Çavên wî bû bûn weq qodiqeq xwin;
mûwên wî gijgijî, nola şûjînan...

Deng li qurê xwe Şewlî qir:

— Qurê min Şewlo, herweqî tu
dizanî vê pîşiyê, Mirzoyê Burca-Metinan
bûye qelemeq û qetiye çavê me. Bi ser
da dixwaze xweha te Piroz bi qoteqî ji
me bistine. Ez, qo Meqso, Mirê Besreqa
zêrin im û hetanî vê gavê min kehra tuqesî
ne qîsand, ma qo ya Mirzoyê Metîni... Tu
bawer naqî, eve reşbeleqa wî:

Burca-Metinan 10-7-1200

Şevqê, zûbîteqî dijmin bi delalê xwe
ve hat û qet nav wî parizî. Bi gavînen hişq
û qanc pê li çîman û bihnûntyan qir.

Heşînahiyên zrav şqestî, pelên qulil-
qan ji hev qetîn.

***

Di nav bayê evarê de malîneqê zîz
û zelalî hebû.

Zabit, çengê wî di bin çengê delalê
wî de, xwe da ber gulê û dest avêt gulê.
Gul dil qir xwe bigre. Lê ewl ew çîni.

Weqî gul qet nav destên wî, singa
xwe veqir, xwe geş qir.

Her duwan ew bihn qirin û mirin.

Dr. Samiran Ali Belir-Khan

Meqso I

Ev reşbeleqa min a çaran û bizan a da-
win e. Heta nihû te guh ne da. Xwedê mezine
ji gulnedana vêya re? Ma key tu bawer
naqî qo ezê fermana Metinan li serê te
raqim, ew Besreqa qo pir li ber dilê te
bihuriye ezê xaxerab biqim. Ew dotmîra
qo tu hêjayî min nabînt ezê para dilê xwe
biqim. Qa binêrim tu çi dibêji?..

Mirza Firoz

Şewloyê Meqso bi qerbeqê mezin
xwend. Ev reşbeleq çî bi bongî hati bû
nivîsandin. Canê Şewlo ji nişqa ve ricifî.
Li bavê xwe mêze qir û got:

— Bawol desthilanî mifta xerê ye.
çêtirê vê tu dizanî.

Meqs disan fiqirî, dizanf bû ev, ne
pariyê dakurtinê ye. Êdin qîşandina cila
bê namûsiyê li serê xwe şerm dit. Çar
neçar ji qurê xwe re got:

— Çeqên xwe gerêdin, her tiştê xwe
teqûz biqin da qo îcar hustûyê Mirzo di bin
wî veqim! Reşbeleqêq bi vî lewnî ji
Mirzo re şand...

***

Mirzoyê Burca-Metinan li ser reşbe-
leqa Meqs pir tehl bû. Bi careqê fermana
metinan li ser Besreqa zêrin ve reşand.
Dêriqa çavê mazi û Baniya Qanihinare
di ber lingan de çûn. Ew xortên bi navê
bazan dihatine golî, xwe ji Türcele
beradan, li ber Metinan qozîq vegirtin.
Her du ali qetin ber hev. Şer dest pêqir..

* * *

Hêvîna dilê Mirzo keynata çavê
Piroza qeçin bû. Piroz, li ser banê kesrê
digeriya, dilê wê çargopal lêdixist, tanga-
siya bav û bira û pismamên wê jê re ne
tu qul, lê xurtiya Mirzo Firoz ji bona
wê dilxweşiqê mezin bû. Ji vî alî, wî
aliyê Kesrê ve diçû di hat, paçê hevirmîş
weq pêlê helrê li ser canê wê pêl di bû;
dilqetiye wê li hemîer, bi hêvîna wê ra

ELfabêya Qurdi

5

Ji ber qo bilêvqirina (y) ji ya (w) hêsantir û (y) dengdareqe nerm e, hêdi hêdi diqeve zarên wan qurdan ji, qo dengdêra (û) stûr û (o) weq xwe dixwînin.

Carinan ji di nav pirsan de diqeve şûna (w):

Suwar — siwar — siyar

Ji hêla din bi (h) re ji diguhêre:

Gerin   gerihan   geriyan
Bezûn   bezibhan   beziyan

Dihar — diyar

Mehir — meyir

Giha — giya

Ji aliye din di pirsnan erebî de qo qetine nav zmanê me diguhêre û dibe (ê)

زَيْنَب   Zeyneb   Zêneb

خَيْر   Xeyr   Xêr

عَيْرَت   Xeyret   Xêret

زَيْنَل   Zeynel   Zênel

فَيْزِي   Feyzi   Fêzo

Dîvê bête nişan qirin qo di zmanê erebî de axaftinê de ji ev (y) yên ha carinan diguhêrin û dibin (ê)

J. G. — Jîvan qu dengdaran me (j)êxiste nav elfabêya xwe bi wi deugê qo frensîz wê bi lêv dibin û (g) herweqî elman wê dixwînin. (dûmahîq heye)

diajot ser bav û bira û pismamên wê û ew dişqênandin.

* * *

Feleqê, berê xwe jê guherî bû; neçara Meqso ne ma; Besreqa Zêrin xera bû. Piroza Kizîz biderda...

Êdin ji bona xwe jîyan biqêr ne dit; Serê xwe li zinareqî xist û perçivand, mejiyê xwe tekand...

Kedri can

Pesna Dêriqê

- Ji brayê nazdar û ciwan Kedrican re -

Dêriq çî xweş e, bi dar û av e
Ev av e, li erdê bû belav e,
Yeş Xab e, belê bihuşta me'wa
Pir mişmiş û sêv û darên selwa
Pir gwîz û hejîr û xox û hinar
Sed qanî û aş û gol û cobar.
Yeş di heye, pê dibên Qulebê
Gorî ye ji wê re Xurs û Şebê.
Pir aveqe sar û rind û îşerîn
Pir dar û ber û giyayên rengîn.
Bilbil digirî bi ah û zar e
Daxwaza wê qomela Hewar e.
Mizgînî didê Heval û yara
Kedri qo li Şamê bendewara
Çepqan diqutin dibên bravo!
Kurbana te bin xweh û brawo!

Cegerxwînê Qurdi

FERHENGOG

(Parîz)

Bexceyê bihnûn û qultîqan, xemilandi
û lêqdayî. Bi frensîzî jê re (parç) tête gotin.

(Mehdiq)

Xelqê Botan dibêjin. Qurdmancin hene
jê re landîq, hinên din dergûş dibêjin.

(Fegrandin)

Nihêrtin, meyizandin. Fedqire binihêre.

(Ejnû)

Çoq, qab. Qurdmancin hene weq frensîz
sîzan jê re (jinû) dibêjin.

(Heyin, Neyin)

Heyin: halê hebûne. Heyina Xwedê
ji mêj ve ye û abadin e.

Neyin: halê nehbûne. Heyin û neyina
wan weq hev in. Ji heyinê qetiye neyînê

(Dilbend, Diblendi)

Ewê qo bi du an çend zmanan dizane,
û pirsên zmaneqî bi pirsên zmanqî din
dide zanin, dilbend e. Dilbendê me her
çend bi qurdmancî rind dizane lê frensîzîya
wi hîniq qêm e.

Dilbendî: qarê dilbendan. Filan qes
libendiyê diqe, yant dilbend e.

Notices sur la littérature
meuse et coutumes Kurdes

5

MEMÉ-ALAN

Afin de procurer au lecteur une idée générale du texte dont il s'agit, nous faisons précéder la traduction d'un sommaire.

PROLOGUE

Les fées

- 1.— La maison de (Singav)
- 2.— Le bassin des fées
- 3.— Les colombes tachetées

EPISODE: 1

La Maison de (Memé-Alan)

- 1.— Les émirs (Mexrîlî)
- 2.— Naissance et éducation de (Memé-Alan)
- 3.— Bozè-Rewan

EPISODE: 2

La rencontre de (Zin) avec (Mem)

- 1.— L'enlèvement de (Zin)
- 2.— Le reveil des morts
- 3.— L'appel de (Zin)
- 4.— L'ordre de (Mem)
- 5.— L'échange des bagues
- 6.— Le retour de (Zin)
- 7.— Le deuil de (Zin)
- 8.— Le magicien de (Cizira-Botan)
- 9.— L'amour de (Mem)

EPISODE: 3

Le départ de (Mem) pour (Cizir)

- 1.— Les parents s'informent
- 2.— L'amour n'a pas de remède
- 3.— (Mem) se met en route
- 4.— Le camarade de voyage de (Mem)
- 5.— Le chasseur de la gazelle
- 6.— (Zin) trompée
- 7.— Devant le fleuve de (Cizir)
- 8.— Le bassin sanglant et les paroles de (Bozè-Rewan)
- 9.— Le berger guide
- 10.— Encore la fille de (Avan)
- 11.— (Beqo) lui-même
- 12.— Les misérables de (Cizir)
- 13.— Le marché aux chevaux
- 14.— Les grands commerçants de

L'ALPHABET KURDE

5

Il faut signaler une autre particularité au sujet de ce même (i). Dans le sud, on admet que le (i) est parfois prononcé plus fin qu'à l'ordinaire, comme c'est le cas par exemple dans les (izafat), qui se sont produits dans le dialecte du sud en raison de la disparition du genre et par conséquent du cas de génitif.

C'est ainsi que dans le sud, au lieu de dire:

Qurê Romo   Qerâ Romo
on dit:

Quri — Remo   Quri — Remo
Qerî — Remo   Qerî — Remo

On trouve également ces izafats dans le Nord, dans des manuscrits d'œuvres littéraires, mais jamais dans la langue parlée ou dans l'épistolographie actuelle.

Les poètes du Nord surtout, à l'effet de suivre plus facilement l' (arouze), rime ambe, ont fait usage de ces izafats comme des expressions étrangères; par exemple dans le vers suivant:

« بک:زاده به بک ژنل میران »

Avec l'alphabet Kurde, nous écrivons le vers de la façon suivante, conforme à la pure prononciation Kurde:

(Begzade ye yeq ji nesli-miran)

Nous mettons un trait d'union entre les mots (nesli) et (miran) pour indiquer la forme étrangère de l'expression.

(à suivre)

Djela'et Xati Bedir-Khan

la ville de (Cizir)

- 15.— Les apaches de (Cizir)
- 16.— (Mem) au palais des (Celaliyan)

EPISODE: 4

La maison de (Zina-Zedan)

- 1.— La maison des (Azizan)
- 2.— Les groupes des Emirs de Botan
- 3.— (Beqo-Avan)

EPISEDE : 5

La révélation du secret de Mem

- 1.— La fin du deuil de (Zin)
- 2.— (Zin) s'informe de l'arrivée de (Mem)
- 3.— Le jour de l'an Kurde
- 4.— Le secret de (Mem)
- 5.— Le conseil des (Celaliyan)
- 6.— Le serment du sabre des (Celaliyan)
- 7.— La décision des (Celaliyan)
- 8.— Les adieux de (Tacin) à sa femme
- 9.— La désirée de (Memè-Alan)
- 10.— Qui frappe la foudre?

EPISEDE: 6

La paix après l'orage

- 1.— La trahison de (Çeqo)
- 2.— La querelle des frères
- 3.— L'intervention de (Mem)
- 4.— Le droit de propriété à Botan
- 5.— Mem à (Kesaran)
- 6.— La conversation de (Mem) avec (Zin)
- 7.— Le retour de (Mem) au palais des (Celaliyan)
- 8.— (Mir Azin) que pense-t-il?

EPISEDE : 7

La surprise

- 1.— (Beqo) au travail
- 2.— Le banquet de (Mir Azin)
- 3.— La mobilisation de Botan
- 4.— Mem blessé
- 5.— L'ordre de retour
- 6.— Le désaccord
- 7.— (Mir Azin) surprend (Mem)

EPISEDE : 8

Le salut de Mem

- 1.— L'arrivée des (Celaliyan)
- 2.— Le massacre des chevaux
- 3.— L'incendie du palais
- 4.— Le fils bien aimé dans les flammes
- 5.— (Tacin) a tuer (Siti)
- 6.— Les épées qui parleront
- 7.— Qui est-ce qui était caché sous le manteau de (Mem)
- 8.— Les colombes tachetées
- 9.— Le départ des (Celaliyan)

EPISEDE : 9

La fin tragique de (Zin) et de (Mem)

- 1.— La reconstruction du palais des (Celaliyan)
- 2.— Le jeu d'échecs
- 3.— Les oubliettes de (Burca-Beleq)
- 4.— (Siti) à la recherche de (Mem)
- 5.— (Mem) au cachot
- 6.— La grenade de la fille de (Beqo)
- 7.— Le songe de (Mem)
- 8.— La mort de (Mem)
- 9.— Le deuil de (Mem)
- 10.— L'envoyé de (Siti)
- 11.— (Zin) est toujours clémente
- 12.— La mort de (Zin)
- 13.— L'enterrement des jeunes mariés
- 14.— La dernière machination de (Beqo)

EPILOGUE

Les feuilles de (Memè-Alan)

- 1.— Le songe de (Mir-Azin)
- 2.— Les mains et l'épine
- 3.— Les colombes tachetées

PROLOGUE

Le prologue contient trois chansons. La première parle du roi des fées et de ses trois filles, de leur pouvoir extraordinaire et surhumain, de leur palais qu'on ne voit pas mais dont divers indices révèlent l'existence; fait allusion à ce que entre les fées et les Kurdes existe une relation et à ce que les Kurdes seraient leurs descendants (1). Cette

[1] Cette allusion doit être inspirée ou due aux légendes concernant l'origine des Kurdes, et qui prétendent qu'un mariage de l'être humain avec les fées donna des enfants qui formèrent la nation Kurde. A ce sujet, des versions arabes du temps de Mohamed disent qu'un homme de force herculéenne qui traversait les montagnes du Kurdistan pour venir chez le prophète, rencontra une fée qu'il séduisit. Leurs enfants donnèrent le jour aux Kurdes. Quelques historiographes arabes qui ont situé cette légende les uns avant, les autres durant la vie de Mobamed, l'ont fixée dans cette phrase : (الأكراد طائفة من الجن) qui signifie (Les Kurdes sont une peuplade de djin)

chanson nous parle surtout des trois filles du roi dont les actes feront naître la légende.

Ces trois filles du roi des fées s'appellent d'après une version: (Rojbanû) - Madame soleil qui est une flamme du soleil- (Hêvbanû) - Madame la lune qui est une plume pâle de la lune- (Sîrbanû) - Madame l'astre qui est une étincelle des pleiades- .

D'après une autre version: elles s'appellent (Kemerxan) (Şehriban) (Perixan) (2)

La seconde chanson est consacrée à la description d'un bassin nommé le bassin des fées, qui est entouré de fleurs, des prairies, de cascades, de toute beauté et de fleurs extraordinaires qui fleurissent dans la neige. «Quant le soleil sort de son sommeil, lève la tête de son cousin rougeâtre et fait voir son front, des larmes tombent des yeux des fleurs sur la poitrine blanche des marbres. Le bassin est un miroir pour les astres et la lune. La noire nuit se jette dans l'eau, et se lave; elle en sort, elle se repose sur sa terrasse, et brille. Oui, on le peint comme le bassin aux mille couleurs, de ses eaux jaillissent du vin et du narcotique. Il est creusé entre les prés et les fleurs; les poissons rouges, les serpents d'eau y nagent; on dit aussi que l'eau de la vie éternelle y prend source, qui en boira ne mourra plus.»

Dans la troisième chanson qui est intitulée «Les trois colombes» nous voyons les trois sœurs qui viennent sous l'apparence de ces oiseaux prendre un bain dans ce bassin.

Les trois sœurs quittent leurs plumes et descendent dans l'eau.

La plus jeune frappée de la beauté de ses sœurs sort du bassin se vêt de ses plumes et prenant celles des deux autres colombes sous ses ailes va se percher sur un arbre d'où elle continue à les admirer.

Les deux premières après avoir pris leur bain s'apprentent à sortir mais ne trouvent pas leurs plumes pour se vêtir.

Elles s'aperçoivent que la cadette les a emportées et les lui demandent. La cadette

(2) On trouve des variantes qui parlent de cette dynastie de fées sans faire mention de leurs noms .

ne veut pas les rendre et répond:

— Si vous saviez comme vous êtes belles, j'aime à admirer votre belle nudité.

Ses sœurs répondent en riant:

— Tu es folle de prétendre que nous sommes belles. Tu te figures parce que tu es encore jeune et que tu ne connais pas le monde. Le monde compte deux beautés une du sexe mâle et une du sexe féminin. L'homme c'est (Memê-Alan) le prince des Kurdes de (Mexrib) et la belle c'est (Zia) la sœur du prince de (Cizira-Botan) L'Emir (Azin). Voilà les beautés, nous ne sommes rien à côté.

La cadette répond:

— Bien alors, je vous rendrai vos plumes à condition que vous me monteriez (Memê-Alan) et (Zina-Zedan).

Elles consentent et lui promettent d'enlever (Zina-Zedan) avec son lit de (Burca-beleq) (3) de l'amener au palais de (Memê-Alan) et la poser auprès de lui.

La cadette se montra satisfaite et leur rendit leurs plumes. (Elles s'en revêtirent et laissèrent derrière elles le bassin des fées, se mirent devant le vent, le vent devant eux, et avant le bruit du vent elles atteignirent les déserts.) (à suivre)

D. A. Bedir Khan

(3) Veut dire château - fort bigarré. Il doit ce nom à la couleur de ses pierres qui sont blanches et noires. (Burca-beleq) est l'ancien château fort, résidence d'hiver des princes de Botan. Le château jusqu'à la défaite du dernier Emir de Botan (Bedir Khan) (1847) était en bon état et comptait (360) pièces, presque autant que les jours de l'année. Le château-fort a une partie de ses fondations dans le lit du Tigre. Aujourd'hui il est en grande partie en ruine; la partie non ruinée sort de palais du gouvernement et de caserne militaire aux Turcs.

Dans la contrée de (Botan) de (Behdjan) on rencontre plusieurs ruines de châteaux féodaux et d'autres constructions de même couleur de pierre, qui paraissent être d'un style correspondant à l'époque de la féodalité kurde.

Textes et Traductions :

BERCEUSE

« La carresse aux enfants » (1)

- 1 -

Dors ! O bonheur de mon coeur et
 [de mes yeux,
 Ta mère est tous les jours ta
 [gardienne (2)
 Pour que tu grandisse vite mon
 [Bedir-khan
 Dors mon amour dors [3] lo ! lo ! [4]

- 2 -

Ne veille pas maintenant, ce n'est pas bon
 Sache que le berceau t'est un trésor,
 Ne reste pas sans sommeil le résultat
 [est peiné,
 Dors ! mon amour dors ! lo ! lo !

- 3 -

Tu as un bel air, comme les pigeons
 [et les agneaux
 Même les anges ont de l'admiration
 [pour tes regards,
 Ta généologie est propre, ta mère soit
 [ton sacrifice,
 Dors ! mon amour dors ! lo ! lo !

- 4 -

La sphère en rotation est pleine
 [de haine pour nous,
 Notre destinée est noir, notre
 [foie [cœur] est blessé
 Il ne nous reste comme azile que le
 [coin de la maison,
 Dors ! mon amour dors ! lo ! lo !

- 5 -

Ni de bien, ni de bien-être, ni
 [de repos (l'aise)
 La calamité nous les a pillé.

(1) Nos lecteurs liront le texte Kurde sous le titre « Delalya Zarowan ».

(2) Ta mère veille continuellement sur toi.

(3) Le mot « qezeh » qui veut dire foie est traduit par amour.

(4) Lo ! vocatif masculin dont le féminin est « lés » qui correspond au vocatif grec « omégar »

Le malheur d'exil est dur,
 Dors ! mon amour dors ! lo ! lo !

- 6 -

La roue de la sphère est comme le vent,
 Si ça ne marche pas maintenant,
 [Dieu est clément,
 Viendra le jour du bonheur, Dieu
 [est généreux.
 Dors ! mon amour dors ! lo ! lo !

- 7 -

Ne dis pas trop, quel état est-ce !
 Ne sois pas impatient, ne te lamente
 [pas comme ça,
 Le secours et la miséricorde du Dieu
 [nous sont des compagnons,
 Dors ! mon amour dors ! lo ! lo !

* :

Cette berceuse a été écrite tel qu'on voit, dans le troisième vers de la première strophe pour un Bedir-Khan qui n'est pas le Bedir-Khan, connu comme dernier Emir de Boten, mais un de ses petits fils, qui portait son nom, et qui est mort comme lui en exil.

Cette berceuse a été composée par Emin Aali, fils de l'Emir et père du petit Bedir-Khan.

Sous le règne du Sultan Abdul-Hamide la famille Bedir-Khan résidait à Constantinople. En (1906) ils furent tous à cause d'une vendetta, exilé dans les différentes parties de l'Empire Ottoman.

Emin Aali Bedir-Khan a eu dans la première étape de son exil, à Sparte, un enfant qu'il appela au nom de son père.

De même que tous les petits fils de l'Emir qui ont porté le nom de famille comme petit nom, sont morts en bas âge, ce petit Bedir-Khan aussi est mort après dix huit mois de sa naissance à Saint Jean d'Acre, la seconde étape de l'exil de Emin Aali Bedir-khan.

La dureté de cet exile qui se prolongea pendant trois ans, mais plus exactement le long exil qui éloigna la famille depuis (1847) de sa patrie après la défaite de l'Emir et qui dure encore pour ses petits fils, jusqu'à nos jours, lui inspira l'amertume et la triste philosophie des quatre dernières strophes.

Hereqol Arizan

شبن و پسنار زبني

گفربه آف شبنار زبني ، زينا زبندان گربه دار
 بي هفالن گل و بلبل ، بي هفاله لاله زار
 رهنيا اُورخ و ديرگل ، رهنيا برجا بلك
 رهنيا اُردى جزيري ، رهنيا قسرا فلك
 رهنيا افسر و تاج و رهنيا رختا نقين
 رهنيا چارى خلام و رهنيا آدار و شبن
 رهنيا تاجين ، چكو و رهنيا ميرى اُزين
 رهنيا ياريسى زبني ، رهنيا زار و حزين
 رهنيا خيزان و سيوى رهنيا اُزمان و چنگ
 رهنيا پولاد و رستم ، رهنيا چاقان و رنگ
 رهنيا اُردى ولات و رهنيا آر و بهشت
 رهنيا آف و چان و رهنيا دار و بهشت
 رهنيا زمردى خسرو ، رهنيا بستامى كهى
 رهنيا نى و بلور و رهنيا پا خندى مى
 رهنيا سيدا حواري ، رهنيا فردوس و بخت
 رهنيا هيلينا ژاران ، رهنيا اُكوان و تخت
 رهنيا نرمى ، دلالى ، رهنيا ربل و چيان
 رهنيا شير و پلنگ و رهنيا ميرگ و گيان
 رهنيا هيفين و بيتان ، رهنيا اُفراسياب
 بنده بي زينه فرشته ، بنده به تهماسياب
 رهنيا صور و سپى و رهنيا زرو هشين
 رهنيا پير و جوان و رهنيا هاوار و شين
 مرهما هستر و زارى ، مرهما چاخا خراب
 مرهما آه و برين و مرهما كالان و باب
 زينا زبندان ، زينا اُزمان زينا نيرنگ و دلال

برو نظار مه زن و فرسو و بسنا هميان مبر
 مهورت عالي بدرخان

ميرى مه زن! كو قارا هاوارى پرده ننگ
 و بنجينه ي علم و زائينى و پابه ي تندوقايى صنعت
 و فن ، پلله ي نه رده وانا چونه به ره و زوروسه ركه ثنا
 عه زمانا ملتى كوردى به سته زمان و مابه بي فرمه
 بونا گوتنه و لاوژ برى به رار بي ابي هوندا بوانى
 كرمانچ و چراخو بنده قاراني پردهوش به هه زار دل
 خوشى و كيف و استرانينى مه له هورگما (مجلس)
 اسماعيل بگ داخوند .

گه ليك برا و خویش هاوالانى دل سوژيه
 رو نيشتون . مه كه به كه نين و كيف نه خوند .
 بوئه نه پيروزي و گه يشتا هاوار هورگه خومه
 دايه رازاندين به يادى روخى پاكي برا جوان وه ساغى
 و سلامتى هى باش به چي ماوان و به شرفى مه زن
 و خاوه رهمنى مه زتان مه ده ست كر به كيف و شادى
 و عود و كانچه و غرامافون نزيك نى ساعات مه
 هوگري خوي به رنه دا .

كو قارا زار كرمانچي كوتا و نوها مه
 راگر تيوژوان روزاندا دى ده ركه و بت مه نسخهى
 وان تقديم ده كه بن ايتر خدى هاوالاوه بيت مبرم .

سيدر مرنى

زينا خورتان و فرشته ، زينا چاف و باف و كال
 دلكتى به زينا زبندان ، دلكتى خورتان و پير
 سردلان شفين و شاهه ، افسره سرشاه و مير .

صاحب الامتياز و المدير المسئول

المير مهورت عالي بدرخان

لورييا بدرخان

— زحاجو آغاره —

هروکي خوهنده قانونه دستونا خوهده بخوينن
ايروام لورييکي بلاف دکن: « دلالييا زارووان»
آونده هر کس باور بکت کو آف لوريياها
دلالييا بدرخاني مزنه، لورييا باپير ينه . لي نه ولي
يه . ب في لوريي نه باپير يمن بدرخان، لي نفی يي
وي، براي من بدرخان دغنيانند و دلوراندن .

آف لوريياها کو ب خوه، ب زمان ومانا
خوه فه هيژايه، ژ بونا من ژ هلكه دن بير که مزن
وزلوله: پي باپير، باف، ادي و براي من تين بيرامن .
ژ بر کو بدرخان ناقلي کري يه؛ تيده نافي باپيري
من هه يه . او بدرخاني کو ب خرتي و مزنا هيبسا
خوه فه نافي خوه، ل شونا نافي مالباتکي خسته . (۱)
او بدرخاني کو ژ بونا يکيتيا کردستاني ختبه،
ژ بونا سرخوه بونا کردستاني کتبه شر وقر بنان و
هرتشتي خوه دي في ري به ده فدا کريه
وژ بونا وي ژي مر يه .

آف لوري باغي من ژ براي من ره گو تيه . او باغي
کوژ من ره نه تي خوبنا خوه آباک دا — اوخوينا
کردي کو ب هزار سالان وه در زوازانين بوتان ده
ب باين باکري هونک دبوود جزيري ده د نافي
گرميالات و زنار ين بر جابلک ده دکلهاء و هر گاف
دميدانين شر ورومتي ده ژ سينگين داهاتيين مالباتا
آيزان دهات ريتن — لي از ب دل و هشي

(۱) هروکي تاسه نافي مالباتا بير کين بوتان آيزانه .

کرداني ب خوهدي کرمول وي ري بي خستم
کو اوب خوه و باقي وي تيده مريون .
آف لوري ديامن، دستراند و پي براي من دغنيانند .
او ديا کو گاغا از هژده، نوزده سالي بوم ومن
دل کر از بکشم مکتبا حريبي ژمن ره گو تيو:
— ماژ تره نه ناموسه؟ ت چاوان بکفي مکتبا
حريبي و پي ضابطي تر کو . او تر کو کو ولاني
ته ژ دستي نه ستانده، ملتي ته خسته خلامي يي،
باپيري ته دبل و مالباتا ته پريشان کورنه وهون
آقينه ز بقاري يي .

آف لوريياها ژ براي من ئي کچک بدرخان
ره دهات گو تن . او براي کو خدي دمنفائي
ده داود دمنفائي ده ستانديبو . او براي کچک
ودلال کو د نافي چار ساعتان، در سرازونين
باغي من، دکلهاء عکايي ده مر .

ژ فان پيه، دي لوري يي ده بير خوهها من ژي
هيه . خوهها من بشتي مرنا براي مه، د شيناوي ده،
ب دنگي خوه ئي زير ژ مره او دنهوراند و پي ام
دگر بياندن .

جار کي، من اف لوري ژ حاجو آغاره خونند
و گو تيو کو چچي زارووين ملامه بدرخان نافي
لي دکن ژ دسي سالان ببترا ناژين و دمرن .
آغاهنک فکري ول من فگراند:

— ژ بر کو رحمتي نفي خوه نادى ت کسی .
ژ لورامن ژي آف بندها — کوهالانکه عشيروا
ري يه — پيشکشي آغايي خوه کر .

مهدت عالي بدرخان

ولایي کردان

کاپرا، مروانه، مالو خانه بی ویرانی مین
تی بگه زانینی فن و کیرده وه و عرفانی من
روله بی کوردم سلاحشورم له میدانی شرا
عالم آیزانی چلون بو روسته می میدانی من
گو بروی گه شتو گوزاری باغو باغافتم بکی
هرده لی (الله اکبر) چند خوشه سیرانی من
آوی برماوهی منه نیوهی جهان تیر آو ا کا
بو عراق و الجزیره روحه شه م آوانی من
مزرعه کیلمکی و ولاتم بوته انباری جهان
رزق ایران و عرب تأمین ا کا خرمانی من

* * *

بو بلندی خوی به قربانی ژپانی گل ا کا
گیانومالی هیجه لاسر کیرده و گورانی من
رو بدبو دینو ملت زره بی کورقی و به دی

گیان آدن ناگن تحمل عالم و شیخانی من
او کسه بد بینه ایساتی جهل بو خوی ا کا
وا ا کا انکاری زور و بدبه و دورانی من
لا په ره ی تاریخی عالم شاهده بو دوری من
دیاره هیشتا تاقی کسرای دولتی ساسانی من
ادعایی علمی موسیقا امین ایسات ا کا
راستوسی گااو بیات و لاولک و حیران می من
پیایوی وک سلطان صلاح الدین ایوبیم بو به
نغره بو اسلامی عالم کیرده وهی سولطانی من
انقلابی چون پیگ هینا له اسلامو عرب
میر (ابومسلم) بوسهر کیردهی گه لی شیرانی من
نادری افشاری عبد الکریم خانی زنی
دونی دنگی داله عالم سطوق شاهانی من
گوفتگو با انتهای بی خاتمه ش بی به م قیسه
نسبتی آری به سه بو عنغه و عنوانی من
عبد الظالمی امیری کر کوکی

أدیاتیکیش ژپانیکی هه به ، و هر دو کیان به به ک
چپشت ده پیوریت و به رزی و نیزی ده زانریت .
ای وه خوا هیچ ژپان به بی میل و جاذبه ده بیت !
و هیچ میلو جاذبه بیک به بی یژین و گوتن بیک دیت !
و هیچ قیسه راستو جوانو قنجو ژ بیک له ده بینه به ک
له گه ک قیسه بیک ناشرین و شیواوو آلوزاو !
جوابی نم سو الانه هوو نمه به که ژپان
به بی ادیاتیکی ریک نا که بیت که لی بو به
شینه وه . و به رزی و نیزی ادیاتی هروه کو ژپان
به عینی شیت ده پیوریت . . (تواو نه بو به)

هغدغدی خوری

به کی له ادیاتی مصری گه وره (عباس محمودی
عقاد) گوتوبه تی :

« ژپان چی به و ادیاتی چی به ! ! . دو
شتین له به ک شیت دروست کروان و به به ک ده زو
چیزاون و له به ک کارخانه ده رجوزه . له مه و پیش
خه لک پی نه ده ویست که بویان ایسات بکن
که ادیاتی به بی ژپان بیک ناپیت ، به لام
ایستا که زور پی ویستیا نه که بویان ایسات
بکریت که ژپان به بی ادیاتی ناپیت . له گه ک
نه وه شدافریک نیه له به بی نم دو حقیقه . مه
به ست هروه کو هر ژپانی ادیاتیکی هه به ، هوو

لوری

دلایا زارووان

۱

بنقه خوشیا دل و دُچاقان
دادی ژتره هر رو نگهبان
دازوت مزون بی بدر خان
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

۲

هشیار مبه نهو نه قنجه
مهډک ژتره بزانه گنجه
بی خو مبه پاشیاوی رنجه
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

۳

خوش حالی وکی کتوک و برخان
فکراندنانه ملک زی حیران
پا که نسبتانه دادی قربان
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

یونانی کون ، روسی ، فرانسیزی ، المانی ، ۵۰۰ پ .
زورده کات ، انجا بو نهوه که تم حقیقته چاک
تی بگه یین باه نندیک بلسی ادبیات و چه شنایی
بکه یین .

ادبیات پیک هینانو گوتنی میشک و فکری
انسانه به چه شنیکیی جوانو خوشوصاف که تأثیر
بیکات له سهر انسان ، آیا انسان غه بگین و دلیل
ته نک ده کات ، یان فرحناک و دلیل خوشو کیفدار
ده کات .

۴

دورا فلکی لی سرمه کینه
بختی مه رشه کذب برینه
مسکن ژمره نهو نقینه
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

۵

نه مال و نه صاغی ونه راحت
تالان کرنه جی زی محنت
دشواره گلاک بلایی غربت
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

۶

چرخا فلسی وکی نسیمه
هوانابه خدی گلاک رحیمه
روژا خوشی یی دبت کریمه
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

۷

هو قاس ت مییژه آف چه حاله
بی صبر مبه ولی مناله
عون و کرماخوه دی هقاله
بنقه کذبامن بنقه لولو !!

امین عالی بدر خان

ادبیات نهو شتازیر که له دیلی انسان گکیرد
ده بیته وهو دبتوده چیت و ده ری ده کانه دهره وه
و ده بلیت به زمانیکیی شیرین و جوان .
انجا ادبیات بیژین و گوتتی همو شتیک نه ،
بشکو عبارته له گوتنو بیژینی شتیک که به ستراوه
به (ژریان) وه ، و که پیوستی ژبیانه .

هاوار

کوڤارا کردی

ادبیاتی کوردی

لیرانه داده مانه بوبت به کورتی باسی ادبیاتیک بکه بن که علاقه پیک زوری مه به له گهل ادبیاتی دنیا ، و به تاییه تی ادبیاتی آری ، نه خیک له مه ندی ادبیاتی روز آواده کات و هه ندیک لی ی جودا ده بیت نه ویش (ادبیاتی کوردی) به .

هر و کو تاریخی کوردان به نه زانراوی ما وه ته وه و هیشتا به نه واوه تی له لای تاریخ زانه کان نه زانراوه ، ادبیاتی کوردیش به و چه شنه معلوم نیه و معلوم نه بوه . هر وه کو ایبه به ته واوه تی نه و شتانه نازانین که تأیری کیر دوه ته سه ر کوردان و تاریخی کوردان ، هر وه ها نه و شتانه نازانین که تأیری کیر دونه سه ر ادبیاتی کوردی ، انجا نه و شتانه آسایسی بی کوملی (جفاکی) بی ، یان دینی . . .

هه میسه ان چونکه قومی کورد توشی لافاوی گهلان و قومان بوه و قومانی جودا جودا هه مو اخلاقی ، ادبی ، کوملی تأثیریان کیر دونه ته سه ریان ، زیمانیشان تأیری لیان کیر دوه . او ملته ییگانانه که هاتو ته کوردستان

و نه م و ولانه بیان داگیر کیر دوه ، که مو زور تأثیریان لیان کیر دوه و شتیکیان به جی هیشته ، و نه و به شی کورده ی که که و توه ته بهر نه م لافاوانه له ژیر تأیری دین و زیمان و تاییات و احوالی کوملی نه وانسه مساوه ته وه . و چونکه ملتی کورد نه زان بوه و مدنیتی نه و مله تانه زور بوه . ده ستیان کورده ته و هر کیردنی مدنیتی یان . انجا له گهل مدنیت ، شتی دیکه شیان ، و مرده کیرد . وه کو : زمان ، ادبیات ، هلبست ، احوالی کوملی ه . پ .

له بهر نه و شتانه که له سه ره وه گوتمان کورده کان هه تا کو ایستا که له زیمانی خویان زیان تیر له زیمانانی ییگانه تی ده کوشین . هر به بونه ی نه وه وه کورد کان بو ادبیاتی کوردی تی نه کوشیونه . و ادبیاتی کوردی . نه وه ی که هه به . هر وا به نه زانراوی ماوه ته وه .

هه مو خوینده واران (هاوار)ی خوشه و یست ده زانین که گهل کورد گه لیکی آری به معنی هندی آوروپی به . له بهر نه وه زیمانی کوردی و ادبیاتی کوردیش وه کو زیمانان و ادبیاتانی دیکه ی آریه . و ادبیاتی کوردی له ادبیاتی فارسی ، هندی ،

کتبخانا هاواری

ریزانا الفای پا کردی

هزمار
۱

غروش سوری

۱۲۶۰۰

۱۰

بِ چرمی جملاندی

بِ چرمی عادتی

زبونادره دفتت حتی پوستی ب سر بیت خستن

زنگراف ومطبعة
یونیه اخوان ارباشوق
 حفر جیسع العادین والصور الملونة واللوحات الخارصية
 طبع بطانات وارصيات بحروف تانزة على الاطار الذهبی
 دمشق
 ملك الظاهر

الطیب
احمد نافذ
 انحصان بالارض الجميلة والزهرة والاعمال
 دمشق
 عرنوس

الطیب
بچه خضیک
 ادعتصامی بالارض وارامه العیون وبراقتها
 دمشق
 صالحیه

اشتراکات مجموعه هاوار

وفي غير هذه الأقطار	في سورية قوتوكية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس
عن سنة واحدة ۱۵۰ فرنك	عن سنة واحدة ۵۰۰ غروش سوري - ۱۰۰ فرنك
عن ستة شهور ۹۰ فرنك	عن ستة شهور ۳۰۰ غروش سوري - ۶۰ فرنك
عن اربعة شهور ۶۰ فرنك	عن اربعة شهور ۲۰۰ غروش سوري - ۴۰ فرنك

للمراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق - حارة الأكراد

هاوار

کوفارا کردی

هزاره
—
۲۰ تیرمه ۱۹۳۲

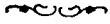
تیسده خستییین کوفاری

هفتدی صوری	ادیاتی کردی
ج ۰ ۰ ۰ بدرخان	لوری یا بدرخان
سید حزنی	پیروزییا هاواری
قدری جان	بسرکا زیرین
دكتور ك ۰ ۰ ۰ بدرخان	دلذریا گلگی
ج ۰ ۰ ۰ بدرخان	الغاییا کردی
عبدالحانی کر کوکی	ولاتی کردان
۰ ۰ ۰ ۱ بدرخان	دلاییا زارووان
دكتور ك ۰ ۰ ۰ بدرخان	شین و پسنایینی
جگر خوینی کردی	پسنا دیوکی
هر کول آزیزان	آلی کردان
رونکار یا شاگردین کردین عراقی	

م ۱۹۳۲

مطبعة الترقی بدمشق

۱۳۵۱ هـ

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Têdaxizistiyên Qovarê

Hawar	Şaqir Fetah
Zozanê Tocî	Némirê Miqst
Mar û Mirov	Çiroqbêj
Ji min bawer bibe	Dr. Q. A. Bedir-Xan
Melayê Cizerî	Hereqol Azîzan
Dîq û Rovi	Çiroqbêj
Hêva çardeşivî	Kedrican
Ferhengoc	Hereqol Azîzan
Ji bona Hawarê	Cegerxwîn
Gulbanqê Hîşyariyê	Mela Elî
Berdêlq	Kedrican
Hawar e	Bozan Şahin
Qurdewarî	Faikê bêqes
Sê malo gundoî	Stranvan
Elfabêya Qurdî	C. A. Bedir-Xan

Birê Frensizî

Un femme, Chef de tribu	N. A.
O, village de trois maisons	Hereqol Azîzan
Folklore kurde	C. A. Bedir-Khan
L'Alphabet kurde	D. A. Bedir-Khan

Çapxana terektî

ŞAM—1932

QITÊBXANA HAWARE

HEJMAR

1

Rêzana Elfabêya Qurdi

Note sur l'alphabet Kurde

Bi çermê xemilandi 12,50 K. S.
Bi çermê adeti 10 K. S.

Ji bona derve divêt hakê postê bi ser bêt xistin.

Dr. A. Kafiz

SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES

Damas

Aznous

Damas

Sahis

Dr. M. Khidir

Opérateur et Oculiste

PHOTOGRAVURE

Eyoubige Frères

Inscription sur tous les métaux. Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes.

Damas

Malek Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.

6 mois 60 fr.

4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.

6 mois 90 fr.

4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qiriyariya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirûs-sûri — 100 frenq

Seşmehqî 300 kirûs-sûri — 60 frenq

Çarmehqî 200 kirûs-sûri — 40 frenq

Ji bona welatên din:

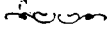
Salqî 150 Frenq

Seşmehqî 90 Frenq

Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî tene şandin:

Şam: Taxa Qurdan

Qoyara Qurdi * Revue Kurde

Zozanê Tocî Çawan Bû? Irû Çawan e?

Yeq ji zozanên meshûr Qurdistanê (tocî) ye. Tekrîbî bi sê hezar metrowan ji riya behrê bilindtir e.

Di mabeyna Erdîş û Diyadinê da zozaneqî bi ay û qanî bi gul û giya ye.

Çikeder rindiyên tebhî hene xwedê jê dirîx ne qiriye. Beriya serê mezin da çawan bû? Irû çawan e?

Pêşya serê mezin da Tocî cihê gest û seyranî qer û xortên di Heyderan, Ademan, celalîyan bû.

Cihê rindan, bedewan û delalîyan bû. Li her aliqî qon û xewet li milî hev drêj dibûn. Qeriyên mihê sor û çavres li nav gul û giyan da wiinda dibûn.

Li mileqî şehîna hespan, li mileqî qalîna mihan ji qomên suwaran ji refê bêriwanan û çiyayên delal jindar dibûn. Adeta her aliqî da weq çolbaran avê qer û sahi diheriqîn.

Irû çawan e? Eywah ... ew çiyayên delal û dilrûba, ew zozanên cenetîsa irû cihê hirç û gurane. Cihê qerû û roviyan e.

Ne hespe, ne suwar, ne peze, ne şivan, ne bêri ye, ne bêriwan.

Gelo çî li wan kewimî û çî li wan hat?

Bar qirî bi çiqî ve çûn yan şereqî mezin li wan kewimî û hemî telef bûn.

Belê di pêşya serê mezin da tirqo ji bo veqirina rêya Tûranê dixebitîn. Dixwestin tirqên Enadolê digel tirqên Tûranê mitesil bibin. Di mabeyna wan da tu hêl memînin. Ew ji bi melwqirîna qurda û istîla qirîna Azerbeycanê dihat

wicûdê. Feket telbikîstê fiqrî melûnane ji wan re mimqîn ne bî.

Wextê qo serê mezin destpêqir û xwe ra fîrset xerîmet zanî dest bi qustîna file û teheira qurda qirin.

File li pêş çawan wan quştin, piştî wî dest li derêxistîna wan qirin. Ewî li Tocî, Sbîney, Şerevdînê li ser avên sar, li ser qeviyên herfê, li nav gul û giyan da, bi sir û seqir mezin bûyi, tirqan mal û menalên wan ji destên wan girtin, tazi û bireqî ji welatên wan derêxistin, hindeq sandîne germa Mosilê, bireq li Çikûr-Owa Edenê, kîsmeq li sorezara konyeyê rast qirin. Ev kewmê nezanê wajûnbext heja desîsa tirqan xebêrdar ne dibûn. Hiqûmeta tirqan di cihê miawenet da wesitî imhaya wan tedariq diqir. Ew ji weq berxên nav çingalê guri da bi tewreqî masûmâne mintezirî ecêli mewûdê xwe dibûn.

Yên qo nehatin teheir qirin li cihê xwe mayî, ji nezaniya xwe hej dostê tirqan bûn, ji bo mîzeferîya wan xwîna xwe dirêhtin.

Mihacirên qurd tazi, bireqî setil û belengaz hêdû hêdû mirin, heta ji sedî deh xelas ne bûn.

Ewên qo xelas bûn ji pîrên wan niqariyan xwe bigehînin welatê xwe, dişa ava biqîn. Ewên qo çûyi ji irû tirq xwîna wan dirêjin li cihê çîyan û zozanan wan davejin hebs û zindanan.

De bigri çiyao bigri! zozano bigri! qantîyê bigri, bê xweyîto, rebeno Nemiro bigri.

Nemirê Nîqîsî

Berdêlg (1)

- Ji Loriya Bedir-Xan re -

-1-

Rabe mêze qe , hebeq li doran
Te xew dirêj qir, em pir liberman
Êdin mezinî , lolo lawecan
Rabe Bedir-Xan , dê rabe lolo!!

-2-

Hişyar be êdî , niho pir kenc e ;
Axa Qurdistanê , ji te re genc e ;
Paşîya xewê , bi zane renc e ,
Rabe Bedir-Xanî ! dê rabe lolo!!

-3-

Gurê devbixwîn qete navberxan
Ma nizanî berx ? berx zarê Qurdan
Bûne armanca rîmanên roman
Rabe Bedir-Xan , dê rabe lolo!!

-4-

Dewra feleqê , eger qo qîn e ,
Razau ji me re , ket bi qêr nîne
Mesqen he nivîn , dar û devî ne ,
Rabe Bedir-Xan , dê rabe lolo!!

-5-

Irû ye namûs , irû ye xeyret
Der û poxanan , em bûne îbret
Êdin bes nîne , divê hemiyet
Rabe Bedir-Xanî ! dê rabe lolo!

-6-

Çerxa feleqê , eger nesim e
Pêst qo herçend , qozîq qemîn e
Çavê xwe veqe , xwedê qerim e
Rabe Bedir-Xan , dê rabe lolo!!

-7-

Çiman nabûjt , gelo çi hal e ,
Sebra me ne ma , binal biqale
Rabe ji me ve , meydan qemal e ,
Rabe Bedir-Xan , dê rabe lolo!!

Kedîcan

(1) Loriya Bedir-Xan , di bin sernameya delalîya zarowan û di hejmarê pêncê , rûpela dudowê hawarê de belav bûye.

Ji min bawer bibe

Robar hêdî hêdî diherîqe , pelên
wî sar û xweş in . Ava wî bi qef e , û
weq ziv gewr e .

Meşa wî li destê , weq rêveçûna dest-
girtîyan û buqan bialûs e , beza wî di
nav çîyan û geliyan de , weq reprepa
hespên serhişq e .

Lê gava ez jê re dibêjim qo ez hej
wî diqim bila ji min bawer mebe!!

***

Rêl qesq e , siha wê honiq û çaq e .
Li ser çikilên daran , çûqan , dişekin . Pelên
wan ter in .

Lê gava ez jê re dibêjim , qo ez
hej wê diqim bila ji min bawer mebe!!!

* * *

Azman heştû û avîje ye . Stêr weq
gewher û mirariyan dibirikin . Heyv
bi ruhnaîhiya xwe distire .

Lê gava ez jê re dibêjim , qo ez hej
wê diqim , bila ji min bawer mebe .

***

Buhar bibihî û rengin e , bi stran
û qef e . Şirantiya wê xweş , xweşîya wê
şîrîn e . Tebîet ji xewê radibe û diqene .
Her qunc bi qulîq û mêrg , bi av û dar in .

Lê gava ez jê re dibêjim qo ez hej
wê diqim bila ji min bawer mebe .

***

Can şîrîn e , jiyîn spehî ye . Ez hej
ciwan im . Min hej bist û pênc buhar
ne ditin . Geleqî hej jiyîn û hevîne diqim .

Lê gava ez ji wan re dibêjim qo ez
hej wan diqim , bila ji min bawer mebin .

***

Dê û bav , ap û xwal , pîsmam û dot-
mam çikas delal in .

Bi wan re runîştin û di ber tîfiqê
de axaftin çikas delal û xweş e . Li ser
çîyan û Zozanan bi wan re gerîtu û bezin

Jinenigari :

Melayê Cizert

Mela yeq ji sair û zanayên mezin
û navdar yê qordistanê ye .

Navê wî Ehmed Nisani bû . Lê bi
navê Melayê Cizert nas û dengîn e .

Mela di Cizirê de xwedê daye .
Xwendina wî a pêşin ji, di Cizirê de
bûye . Piştîre ji bona xwendinê çû bû
Irak , Sûriye , Misr û Ecemistanê .

Berdeveqê mirê Cizirê bû . Lê careqê
jê enîrî û çû bû Diyarbeqê .

Mideqe xweş li wê maye, bireq ji
sihrên xwe li Diyarbeqê nivisandiye .
Lê pasê disan vejeriya û hati bû Cizirê .
Salên xwe di welatê xwedêdana xwe de
kedandine .

Bejna melê ne qurt ne drej, lê navîn
bû . Rûwê wî girovêr, sipî û sor bû .

geleqî çaq e, pè dilê mirov vedibe .

Lê gava ez ji wan re dibêjim qo ez
hej wan diqim bila ji min bawer mebin .

***

Heval heval e, lè bra delal e. Çikas
ez hej brayê xwe diqim .

Lê gava ez je re dibêjim qo ez hej
wi diqim bila ji min bawer mebe .

* * *

Ez dilqetî me. Delala min spehî ye.
weq berfê gewr e, weq agira germ e,
û weq gulên sor e .

Dilê min di çavên wê de dil e .

Lê gava ez je re dibêjim qo ez hej
wê diqim, bila ji min bawer mebe .

* * *

Lê welatê min, welatê dê û bawer
min, welatê qal û qalîqên min, welatê
min ê şîrin, gava ez ji te re dibêjim qo
ez hej te diqim ji min bawer bibê .

Dr. Zamiyan Ali Bedir-Kan

HAWAR E

Hawar e qurê min hawar e ,

Tu xwe meqe .

Gereq e qo sindûf û merbend ,

Te zemt meqe .

Guliyên qecên qurdan

Di destên toman da ,

Hawar diqe

Tu xwe meqe lawê min ha were ,

Tu xwe meqe .

Bozan Sahîn

Çav û birihên wî reş bûn . Riha wi
sivîq bû . Guliyên wî hebûn dihatin heta
ber gûhê wî . Por , rih û guliyên wî
hergav şehqirî bûn . Eniya wi fireh, stowê
wi drêj bû .

Rêveçûna wî bi lez bû .

Qefiyeq davêt ser serê xwe, yeqê
din ji li ser dipêgand . Xeftaneq li ber bû .

Pêlaveqe sor tûxiste pênên xwe .

Eha werdigirt . Hergav biqên bû .

Bi dora xwe re xweş diqir, dilê
xelqî ji xwe ne dihişt .

Mela di Cizirê de çûye rehmê . Di
taxa Torê di Medresa-sor de veşarti ye .

Tirba melê ziyaretgah e, xelq geleq
kedrê wi dizanin .

Fekehên Qurdistanê diwana wi bi
destên xwe re digirtin . Hin beytên wê
ji ber diqin û kesideyên wê di civatan
de dixwinin .

Tirba melê kenc hati bû ava qirin .
Lê vê pasiye tirba wî xirab qirine .
Esqerên tirq qêlên wê şûnandin qevirên
dora wê birin û ji xwe re qucên tifiqan
ceqirin .

Diwana melê li Berlin û li Stenbolê
hatiye çap qirin . Bi destên xelqî re geleq
nixeşyên destnivis hene .

Mela ji zmanê xwe pëve bi farisî,
erebî û bi tirqî ji dizant bû .

Ber destên wî geleq fekeh bi xwedî
bûne . Şairê navdar Fekehê-teyran ji, ji
fekehên melê bû .

Hereqol Arizan

QURDEWARI

Qurde ta qey bi xaber bi, nustinet bêari ye
Wasitey dwa qewtinet imroqe her bi qari ye.
Seyri em kewmane qe çûn bûn û ista bûn be çî
Heyî e bo, tu wa esiri boy te ebd û carî ye.
Itifaki ger neqey lem cehle xot rizqar nedey
Paşe rojet kelbe be xwe îş û nûşet zarî ye.
Niwero ye helse çîr bergî sistî daqene
Zulmetî şew wa be ser çû we'deyî wisyarî ye.
Rênezanî berbidew rêqey mearif bigre ber
Nestimanet zor qe sasew jîni her xambarî ye.
Bêqesa ketî nmîdi ser bexweyî ked neqey
Qurdewari zendewew mihtaci litti bari ye.

Faihi Bîqes

Diq û Rovi

Di gundeqi xerab de, diqeq hilqîşiya
bû ser diwarê xanîqî û banq dida.

Roviyeq daborî, xwe da ber diwêr
û deng li diqî qir û got:

— Qeqo, diqo çî diqî bir?

Diq lê veqerand û got:

— Roviyo ma tu nabîni gundê me
xerab bûye. Ez jî bang didim, dixwazim
çend gundî û cotqaran bidim hev û gundê
xwe jî nû ve ava biqim.

— Heqe welê ye, ma tu nizantî qo
ez jî cotqareqî qêrhafî me, dê were
ciheqî nişanî min biqe, jî xwe re qoxeqê
ava biqim û dest bi xebatê biqim.

Diq kail bû, qet pêşiyê, rovi da
pey, qo herin niq qefxwêyê gund jî rovi
re erdeqî bibijêrin.

Diq danehati bû, di ser diwaran re
dêrbas dibû, diçû.

Gava gehîştin qavileqê, diq xwe
dahilantî deng li qefxwê qir.

Qefxwê rabû, rovi dit.

Qefxwêyê te tajiyeqî fêris bû. Rovi
baz da, taji qet pey, da heta quna wî.

Sibetir rovi dîsan daborî. Diq ew

nas ne qir. Çiroqa ava qirina
gund jê re got.

Rovi qentî û lê veqerand:

— Bextreşo diqo, hetanî qo
tu qizirê vî gundî yî û taji jî
qefxwêyê wî ye, ev gund tucar
ava nabe.

Mar û Mirov

Miroveq bi rê ve diçû.
Rastî mareqî hat. Mar qetî bû
bin qevireqî mezîn. Ne diqarî
bû dergeve, ne jî bilive. Dilê
mirov pêve ma. Xwe da ber-
qevirî, qevir raqir û ew xelas
qir.

Mar xwe dûweşand, ser ziqê
xwe rabû û drêjt wî qir. Bi

wî vedaya. Mirovî got:

— Maro, heyran, ma çawan dibe,
min tu jî mirinê xelas qirî, tu dixwazt
min biqujî

Marî got:

— Ma jî mêj ve em ne dijminên
hev in, ezê bi te vedim.

Mirov qir ne qir, mar jê nedigeriya.
Paşî, gote wî:

— Ket mebit em herin jî ekilmendeqî
bipirsin.

Mar kail bû, û dan rê. Gaveqê
çûn rastî roviqî hatin. Mesela xwe jê re
gotin. Rovi li mirovî fedqirtî û qentî.
Piştîre gote wan:

— Divêt ez cih bibînim qo biqarim.
kerara xwe bidim. Şûn da veqeriyân û
hatin ber qevirî.

Rovi jî mirov re got:

— Tu qevirî raqe.

Ewî ew raqir. Rovi jî marî re got:

— Tu jî biqeve bin.

Mar qete bin û mirov qevir berdaserî.
Bîsteqê man, rovi deng ne diqir.

Marî got:

— Roviyo qantî kerara te, ez di
bin qevirî de pelixim.

Mirov dil diqir qo here. Rovi xwe
li buwara wî girtî û got:

— Careqe din, vî qevirî jî cihê wî rameqe.

Çiroqêj

Hêva Çardesevî

Hênîşqa min li ser balgê, serê min,
di nav qefa destê min î paldayî, lingê
min î rastê bi erdêve nirani; destê min î
çepê li ser conga lingê min î çepê bû...
Jû pêve min xwe wînda qir hişê min jî
serê min çû, qetîm bajarê xewn û xeyalan.

***

Gava qo min, lijerê xwe, li deryayê
mêze qir, agireqî bi gûr, pêtên wê
hiltên û datên, çavên min jiber ruhniya
wê vene di bân; tirêjan davitiî ronîqa
çavên min...

Di nav deryayê de agir: agireqî
wisan bi silorî... ma tu car tê bira tu
qesî? Min serê xwe jî deryayê bilind qir
û li jor mêze qir, Hêveq çardesevî.. bi
min re qetîya û bi xapandina min re
mizmîzi... û got:

— Lo lawîqê delal; ma ne ma tu
jî wê behîşiyê hişyar bibî? Ev, kedereq e
ez li bende te me...

Tu dîkefilî, min germî date, bi germî
min tu jî xirîna mirinê xelas bûyî. Dê
rabe jî çeyîya min re berdêlvan bibê!

Lê tişteq heye divê qo ez jî ve-
neşerim, min çeyê bite qir ne jî bona
te, belqî jî bona xwe...

Belê, Min tu dit nedit, bêhemdî
xwe varkilim. bejn û bala te, ez bêhiş qirîm.
Ma çiman nabêjim? a bê hiş ezîm!
Lawîqê min ez hêvîna te me!!

***

Herê, tê bira min limin sarbû,
diricîtim, dilerizim...

Ew serma ne jî keşa erdê, ne jî pûqa
berfê, ne jî jî borîna ba û baranê bû. ew
serma, jî bêqesiyê, û jî rebeniyê bû...

Xwîna min hişq bûbû, hêvê ter qir
û bi serda dibêjî ez, hêvîna te me.

Gelo ez çiyê wê bibîm? Devê min
nagere û hêv li bende çûhaba min e. Lo,
xwedê, ez çî vegertînim? qo hêva xwe
dîlxweş biqîm.

Damarê livinê qete zimanê min,

Ji Zîn û Mem

Welatê Qurdan

Dicle û Feral û ava Xabûr
Dengîn.. di ser dinê de meşhûr

Firdews e diyarê ap û xwalan
Axa wê nivîna bav û qılan

Ser Bozêrewan û zînê xweşreng
Mem lez dibezî ser ewr û ser meng

Bajar û gund û kesr û burcan
Gî dîlxweşî ne bi şexk û şadan

Ava ye bi reng û dewlemend e
Ser erd û dinê jî bêmenend e

Her cilî bi esîr û qaniyê çaq
Hêl na welat û sadiyeq paq

Ilon, Tebax, Tîrmeh, Adar
Nisan û Gulan û cot û bazar

Her rûj û heltî hev û salan
Diroqî welat e rûpelên wan

Bav û qur û qeç û mam û pismam
Pismam mirin di şopa dotmam

Qurdmanc teva mirovên hev bûn
Yeq jî ne cuda hemî jî tev bûn

Cotqar û şivan bi qen qirin şor
Ser mîng û zewî û solinê sor

Parone û ga û goliqên reş
Gamêş û medeq gedeq hemî geş

Hogeç û bizin û berx û nogen
Weq av û co sipî û rewşen

Çih çih bi bihuşt zmanê qurdi
Çih çih bi mekam û zarê qurdi

Ava ye welatê qurd û qurdan
Gencine ye Zîn û çavê Alan.

D. Zamîran Ali Belîr-Xan

min dilqir, dest bi galgalan biqim, Lê çî
bibînim: min dit, jî koziya baqur û roava
ewreqî reş, bi mij û xumam bi lez û
bez gihîste ser bêva min. Gotina min
dikirîqa min de ma. Hêv, reş di xenikî..

(Ji xewê vecinikîtm)

Elfabêya Qurdî

6

Berdelên wan di elfabêya erebî de ev in :

ج — ج   گ — گ

Ş — Ev he l herdêla (ج) a erebî ye. Dengê vê herfê di fransîzî bi (ch), di elmanî bi (sch) û di inglîzîyê de bi (sh) têt nîşan qirin.

Ji herfên latînî jî bona nîşanqirîna vi dengî di destê me de tu herf ne ma bûn. Gora destûreçê me diwîya ba qo em bi herfên hevedudani emel meçin. Destûra me a pêştî em dixistin nîzingî elfabêya tîrçan.

Ji hêla din cihderqa vi dengî geleş nîzingî cihderqa herfa (s) ye.

Miletên qo di zmanê wan de ev deng nîne li şûna wî (s) dibêjin.

Di zmanê yûnanî de (s) nîne. Ji lewra yûnanîyên qo nû dest bi frensîzîyê diqin şûna (chambre-sambr) (sambr) dibêjin û pîrsa (paşa) (pasa) dixwinin.

Di encamê de me ev deng, weq tîrçan, bi vê herfê nîşan qir.

Ji xwe ev şîql di elfabêya xelqê romanyayê de, jî mēj ve hebû.

X — Ev dengê qo di elfabêya erebî

Axl Axl Gewra min, rînda min, dîlqetîya min. Tu bi çî lewra têt xewna min ?

Ew, ne xewn bû. Ew, ne xeyal bû. Ew, ne hev bû.

Ew, ser hatiyeq kewimî; gewra min, rînda min, dîlqetîya min bû. Ewre reş jî di zanîm qîbû.

Mîfsîdo, ewrol te destê min jî gewra min qir, û gotîna min a dawî jî, di kirîqa min de hîşt.

Ez, niho bi ax û qeser, bi kirîneqê bilînd dikîtrim :

Şermesar im l gewra min. Ez jî hevîne te gorîyê te, candayê te me !!

Nedîcan

de bi herfa (ع) têt nîşan qirin di hin zmanên arî de jî heye, weqî niho elman vi dengî bi (ch) nîşan diqin. Lê mîletên din, weq yûnan, bi (x) dinimînin.

Ev herfa ha di hin elfabêyan de, weq ya frensîzan, du dangan bihev re dinimînin û dîde xwendin, yanî dengê wê dutaqî heye.

Herweqî:

Alexandre — Alexandre

Exemple — Exemple

Ji ber qo dengê wê ê dutaqî jî me re ne gereq bû, me ev herfa ha weq yûnanan û hin mîletên din jî bona nîşanqirîna dengê (ε) êxiste nav elfabêya xwe.

Q. k — Dengên qo di erebîyê de bi (ك) û (ق) nîşan diqin û jî hev bi geleqî cihê ne di zmanê me de jî cihê cihê peyda dibin.

Digel vê hindê (ق) a qurdî jî ya erebî nermtîr û siviqtîr e. Mîrov diqare bibêje qo (ق) a me nîzingî wê (k) yê ye qo di pîrsa (kristal) de têt dîtin û frensîz (cristal) dinivîsinin.

Ji bona nîşanqirîna van dangan di destê me de du herf hene : (q) û (k).

Gelo bi qîjqê dengê pêşqî û bi qîjqê dengê paşqî divêt bête nîşan qirin.

Deng weqî jî pêşîya devê mirov derdiqeve pêşqî û gava jî paşîyê derdiqeve paşqî ye.

Herweqî (ق) paşqî û (ك) pêşqî ye.

Ji ber qo dengê (ق) jî kirîqê û dengê (ك) jî pêşîya wî derdiqeve.

Di zmanê frensîzî, elmanî û di hinên din de (qu) dengê dîde qo rast bi rast dengê wê (ق) yê ye qo di pîrsa (قار-ك) de têt bibîstin.

Xelqê Eşîra Bêrtî jî çarîyeqê re carînan (قار) dibêjin. Di zmanê frensîzî de jî (quart) heye û mana wê jî çarîyeq e.

Tinê frensîz (t) ya paşîn naxwînin û weq (قار-ك) a qurdmancî bê (t) diaxwînin. Di van du pîrsan de dengê

(qu) a frensîz û (q) a qurdî weq hev in û di tu tîştî de jî yeq hev ne cuda, ne qem, nê zêde ne, (dûmahîq heye)

L'hospitalité Kurde

Une femme, Chef de tribu

« Le récit qui suit, est écrit par un de nos amis qui avait rempli des fonctions de gouverneur dans les provinces orientales de l'ancien Empire Ottoman, dans le Kurdistan, avant la guerre mondiale, et qui avait eu l'occasion d'observer et d'étudier les mœurs et coutumes pittoresques et exotiques des populations habitant ces régions; les lignes suivantes ne doivent donc pas être prises pour des récits fantaisistes, mais des descriptions de la vie réelle vécue dans ces pays »

Le peuple Kurde est un de ceux qui ont conservé intacts, au cours des siècles, leurs mœurs et coutumes patriarcaux, parmi lesquels figure la fameuse hospitalité orientale. Cette hospitalité est, chez le Kurde, exquise et dévouée, notamment à l'encontre des passants de marque,

J'avais en, il y a plus de vingt ans, l'occasion de jouir moi-même de cette hospitalité, lorsque, de par mes fonctions, j'avais visité quelques villages et achirètes (tribus) Kurdes.

Il y a, dans l'ancienne province ottomane de Van, un district qui était connu sous la dénomination de Chatak et dont dépendait un nahîe (commune). Nordouz. Cinq tribus Kurdes (achirètes) habitaient, entre autres habitants, ce district, à savoir: Alan, Chidan, Ezdinan, Khalilan, Khavechdau.

Le plus important de ces achirètes était Ezdinan, dont le chef était une femme, jeune à peine âgée de trente-six ans, aux traits beaux et énergiques; elle s'appelait Fatma et était connue dans la région sous le surnom «kralitsa» (la reine).

Elle était la veuve de deux frères, chefs de la tribu, qu'elle avait épousés successivement, et qui étaient morts l'un après l'autre, laissant Fatma ou Falma à la tête de l'achirète. Elle était écoutée et obéie dans sa tribu, et généralement respectée dans la région entière. Elle était très intelligente, d'une intelligence au dessus du médiocre, bien que restée inculte.

C'était aussitôt après la proclamation de la Constitution Ottomane en 1908; j'avais été hospitalisé douze jours, avec sept ou huit compagnons, dans la tente de Falma. C'était au

mois d'Août, et les gens de la tribu Ezdinan avaient quitté provisoirement leurs villages, habitations hivernales, pour estiver sur un plateau assez haut, leur «zozan», lieu d'estivage. C'était un assez large plateau, pourvu de sources vives, dont les eaux fraîches étaient vraiment un délice sur ces hauteurs et à cette saison-là, et dont le climat était on ne peut plus sain et fort. Nous étions princièrement hospitalisés par la reine d'Ezdinan. Tous les jours, il y avait inmanquablement l'agoeau traditionnel, avec d'autres plats, douceurs et laitages y compris. Une partie de la grande tente noire rectangulaire, était mise à notre disposition, où il nous était servi de matelas propres, ainsi que des draps et des coussins. avec tout le confort possible sur ces montagnes, assez éloignées des grands centres.

Nous communiquions avec Falma par l'intermédiaire d'un arménien qui faisait l'interprète, puisqu'elle ne connaissait que le Kurde, et moi, bien que j'en avais acquis certaines notions, je n'étais pas à même de la comprendre. Un jour, quand on causait sur le changement de régime survenu dans le pays, Fatma, elle aussi, prit part à la conversation; elle aussi voulait la justice, la liberté: «Ez edaletê dixwazim, Ez huriyetê dixwazim».

Cette femme illettrée, qui était dépourvue d'une instruction même rudimentaire, dont la vie était passée jusque là dans ces vallées et dans ces montagnes, qui ne connaissait rien des rouages de l'organisation d'un état moderne, avait pu saisir, rien que par son bon sens inné, le sens du changement politique survenu et les exigences de la nouvelle époque qui s'ouvrait.

Cette femme, chef de tribu, était une bonne cavalière et maniait bien l'arme à feu; bref, elle était une véritable amazone.

Un jour, je m'étais aventuré, accompagné d'un seul gendarme, jusqu'à des hauteurs voisines, sur lesquelles était campée une tribu turbulente assez nombreuse dont je me souviendrais du nom, si j'avais en main mes notes. Les gens de cette tribu n'avaient pas une bonne réputation. Fatma, en me voyant absent de la tente depuis quelques heures, s'en était inquiétée, et supposant que j'avais pris la direction des hauteurs citées, avait monté sur un bon cheval, pris des armes et quelques valets

Textes et Traductions :

Sê malo gundo !

—1—

—Xelqê delal mi' di' serê vi ciyayi
Sê bisqê' di şê,

— hûriq, hûriq —

berdane ber vi bayi
—Şeva nivê şevê, were tewafa sing û berê

Hê' şir tê ne geriyayê.

Yar yar yar, Sê malo gundo !

—2—

Ez çûme derê çeman,
Çem e' sar in.

Zozanê' bavê te bilind in,

Berf û bacan lê dibarin.

Isal, sala hefta ye,

Ber lawiqê min qetiye

Welatê xerîb û xurbetê,

Sing û berê' min fadilêl

Bê mihas û bê tîmar in.

Yar, yar, yar, Xopano gundo !

—3—

Çavê min e' reş, qil derman e

Iru, sê rû', çavên min Kerimin,

Li derê van rêyan e.

Xwezi min zani ba

Civanê min û bejna Zirav

Çend rû' mane.

Yar, yar, yar, qambaxo gundo !

—4—

— Çiyaqol bilindol rê di ber e,

Ezê bişinim Diyarheqra xopan,

Heyaseqê bînim, ji bejn û balate re.

Xelqê delal mina meqeweqê

Ji ên kereberhanqa sibê, qew di ber e.

avec elle et s'était empressée de venir à ma recherche.

On pourrait multiplier à volonté ces récits d'hospitalité Kurde; pendant mes pérégrinations, de 1909 en 1914 dans les provinces aux confins orientaux de l'ancien Empire Ottoman, j'avais été maintes fois l'objet de cette hospitalité généreuse. Si j'ai choisi le cas relaté là-dessus pour le présenter aux lecteurs du Hawar, c'est que je l'ai jugé digne, à plus d'un point de vue, d'en retenir l'attention.

H. C.

Yar, yar, yar, Xerabemao gundo !

—5—

Heyranê! Heyranê, heyraneqe di ji

Te sê bisqê' di şê, berdane ser darê

[derguşê, dihiniji;

Te şewitand malê gundi û ciranan

Te şewitand libêfa serçavê min ji,

Yar, yar, yar, Dengê makulan li te

[nayê gundo !

TRADUCTION**O VILLAGE DE TROIS MAISONS**

—1—

— J'ai vu le beau monde (la bienaimée) sur le sommet de cette montagne,

Elle a abandonné trois tresses blondes devant ce vent ci

— Viens dans la nuit de minuit (au fond de la nuit) au pèlerinage de la poitrine et des seins

Où le lait n'a pas encore circulé.

Yar, yar, yar(1) O village de trois maisons.

—2—

Je suis allé dans les lieux des rivières, les rivières sont froides;

Les plateaux de ton père sont hauts, la pluie et la neige y tombent.

Cette année, c'est la septième,

Depuis que mon garçon est parti,

A l'étranger, au pays de l'exil;

Ma poitrine et mes seins, vertueux!

Restent sans caresse, sans amour

Yar, yar, yar... O village misérable!

—3—

A mes yeux noirs le collyre est un remède: Aujourd'hui, voilà trois jours que mes yeux se fatiguent,

A regarder l'endroit de ces routes,

Ah si je savais.

Pour ma rencontre avec celui,

A la telle fine

Combien de jours restent,

Yar, yar, yar... O village soit maudit,

—4—

— O montagne! O baute, dont la route à côté,

(1) Expression très courante dans les langues aryennes de l'orient qui signifie ami, compagne d'amour.

L'ALPHABET KURDE

6

Tout de même on ne peut pas dire que ces (◡) sont toujours courts comme le (i) Kurde, puisque les (i) des izafats d'après le (arouze) rithme arabe, sont enclins à des variations. Et c'est pour cette cause que ces (◡) sont quelquefois des (i) Kurdes.

Si, dans le sud, cet (i) diffère de l'(i) Kurde ordinaire, ou de (i) cette différence ne peut provenir que d'une nuance de couleur vocale et non d'une nuance de changement du son qui correspondrait à un changement de point d'émission de ce son.

J'enverrai chercher du rosse Diyarbekir,
Une ceinture pour ta taille et tes flancs,
Le beau monde comme une perdrix
femelle

Pareille à celle dont, avant l'aurore,
Le mâle est à côté.

Yar, yar, yar... que tu reste en ruine,
village .....

5

Extase, extase, encore extase,
Tu as abandonné tes trois tresses
blondes, sur le bois du berceau, tu t'assoupis,
Tu as brûlé les biens des villageois et
des voisins,

Tu a brûlé même la couverture de ma
couche.

Yar, yar, yar... La voix des nobles ne
t'arrive plus, village!

*
*
*
Cette chanson m'a été communiquée par
(Çeçan) fils de (Haco) agha, chef des tribus
Kurdes de (Hevêrçan).

Elle peut être considérée comme un
exemple typique du dialecte (Hevêrçan),
que nous avons, sciemment, voulu garder tel
qu'il est.

Nous ne présentons à nos lecteurs, qu'une
partie de cette chanson qui contient une dia-
logue entre les deux amoureux.

Hereqol Axizan

D'ailleurs, ainsi qu'on le verra plus
tard, dans différentes contrées du pays,
comme dans chaque langue, la prononcia-
tion est plus ou moins dure ou fine.

Û.— Cette voyelle correspond tout-
à-fait à l'(u) allemand qui en français est
noté par (ou).

Dans certaines contrées on le pro-
nonce aussi comme les Français.

U.— C'est une voyelle unique en
son genre est un des deux sons qui carac-
térisent la phonétique Kurde. Pour pou-
voir bien exprimer le son que donne
cette voyelle il faut traiter en même temps
d'un autre son qui peut être considéré
comme accouplé au premier.

Comme dans toutes les langues de
flexion, et particulièrement les langues
aryennes, en Kurde, une voyelle placée
au commencement d'un mot peut régir
différentes consonnes et ne faire avec
elles qu'une seule syllabe. Par exemple les
mots: blûr xwar, stûr, krên, standin,
braştin.

Lorsque ces consonnes sont le (x)
et le (w), la voyelle qui les régit les fait
prononcer en les amalgamant, comme:
xwe, xwîn, xwarîn, xwêh, daxwaz.

Parmi ces différents mots prenons
(xwe) et essayons de trouver son équiva-
lent phonétique dans un mot français.

Prenons le mot français (oie) et
ajoutons devant lui un (x) Kurde, nous
avons (xoi) qui est le correspondant phoné-
tique du (xwe). Ainsi que dans les mots:
quoi, bois, loi, choix. Autrement dit, le
(oi) arrive à exprimer ce son si on le
fait précéder par un (x) Kurde.

Voici la preuve matérielle que ce
son est bien tel que nous le définissons.
Dans quelques mots du dialecte du
Nord-Est, chez lesquels ce son a disparu,
on en trouve un rest, le (w) du (xw).
Par exemple dans ce dialecte le mot (xweş)
est devenu (weş) c'est à dire que le (x) a
disparu; mais il ne s'agit pas du (xoş)
tel que le prononcent les Persans, ni du

Notices sur la littérature
musulmane et coutumes Kurdes

6

MEMÊ-ALAN

PREMIÈRE ÉPISODE

La maison des (Alan)

La chanson commence par une courte définition du Kurdistan et indique la localité où se trouvait le royaume occidental de (Memê-Alan) en Kurde (welatê-Mexrobî) qui, mot à mot, veut dire le pays occidental.

(xoş) avec un (o) bref, tel que le prononcent les Turcs.

D'autre part, lorsque la lettre (w) est suivie de la voyelle (i), l'amalgame est tellement forte que le (w) adouci par la voyelle (i) et combiné avec elle produit presque un nouveau son. Comme il s'agit d'un son bref nous l'avons noté par le (u) et nous avons réservé le (ü) à un son long, ainsi que nous l'avons déjà indiqué. De la sorte, nous nous conformons à cette règle que le ( ) sert toujours à la représentation des sons longs.

Cette voyelle, qui cache en elle une consonne, fait lire plus forte les consonnes qu'elle régit, surtout quelques unes d'entre elles, ainsi que nous le dirons plus tard.

Nous avons dit que le (u) n'est jamais le son bref de (ü), car dans la phonétique kurde un son de voyelle émis du même point de l'organe d'articulation ne peut pas être tantôt bref, tantôt long. Une oreille bien exercée à la phonétique Kurde arrive sans difficulté à saisir ce point. Cependant on peut en fournir des preuves qui s'adressent aux yeux et ne recourent pas à l'ouïe.

Examinons la transformation voca-
lique que subissent certains mots étrangers en pénétrant la langue Kurde.

Le ( ) arabe et un (ü) bref. Dans plusieurs mots arabes empruntés à cette langue, le ( ) se transforme en (i) Kurde, en raison de manque de (ü) bref dans la langue Kurde; exemple:

(à suivre)

Ce pays qui n'est point prévu dans toutes les variantes est défini comme étant au bord de la mer, dans laquelle aux lointains invisibles, existaient même des îles (1)

Les maîtres de ce pays étaient trois frères qui répondaient aux noms de (Hûşeng, Bebrem, Feridûn). Tous les trois, étaient des vieillards, le plus jeune était âgé de (75) ans. Ils étaient riches mais n'avaient pas d'enfants.

Les princes voyant leur âge avancé, la mort proche et une énorme richesse devant eux décidèrent de partager leurs biens entre les pauvres du pays et de ne garder pour eux que le strict nécessaire.

La même nuit tous les trois firent le même songe. Dans le pays il y avait, après les princes, un vieux savant qui possédait une puissance extraordinaire et qui s'appelait (Neriman). Il avait une fille du nom de (Gulizer) belle mais assez âgée et que personne n'avait osé demander en mariage.

Un mage avait dit aux princes pendant leur rêve, allez demander (Gulizer) en mariage; elle donnera le jour à un garçon que vous nommerez (Mem); il sera un héritier digne des (Alan).

Les trois frères après s'être raconté leur rêve, décidèrent de demander (Gulizer) pour (Hûşeng) et le firent.

(Gulizer) à la fin de la gestion donna le jour à (Memê-Alan) qui fut la joie du pays entier.

Son père ainsi que ses oncles mirent tous les soins possibles à bien élever cet bérilier du trône. Ils firent venir pour lui des professeurs des contrées les plus éloignées.

Dès son bas âge il fut bon tireur, bon escrimeur et bon cavalier. Son père lui avait organisé sous le commandement de (Bengi) (2) une garde spécial de (1500) tireurs d'élite. Tous jeunes gens et fils de la noblesse du pays.

(à suivre)

(1) Les (dengbej) que j'ai questionné à ce sujet m'ont répondu qu'ils avaient entendu dire que ce pays se trouvait autrefois dans le golfe d'Alexanderette, et la plupart ne savaient même pas où se trouvait ce golfe.

(2) (Bengi) est le fils de la tante maternelle de (Mem) et le neveu de son grand père le savant (Neriman).

اسماء الايام والاشهر

لقد سألتنا بعض قرائنا عن اسماء الايام والاشهر باللغة الكردية . فها نحن نلبي طلبهم ونبين الاسماء المذكورة فيما يلي :

للاشهر باللغة الكردية نوعان من الاسماء . فالنوع المؤلف هو تسمية الاشهر باسمائها المستقلة واما النوع الثاني فهو خاص بتسمية اشهر السنة بحسب اختلاف فصولها . وهذا النوع اكثر استعمالاً في الاغاني والاشعار .

اسماء الشهور

آذار

بهارا پيشين
buhara pêşin

آدار
adar

نيسان

بهارا نافين
buhara navîn

نيسان
nisan

مايس

بهارا پاشين
buhara paşin

گولان
gulan

حزيران

هافينا پيشين
havîna pêşin

حزيران
hizêran

تموز

هافينا نافين
havîna navîn

تيرمه
tirmeh

آب

هافينا پاشين
havîna paşin

تباخ
tebax

ايار

بايزا پيشين
payiza pêşin

ابلون
flon

تشرين الاول

بايزا نافين
payiza navîn

چرييا برى
çiriya berê

تشرين الثاني

بايزا پاشين
payiza paşin

چرييا پاشي
çiriya paşê

كانون الاول

زفستانا پيشين
zivistana pêşin

چلييا برى
çeleya berê

كانون الثاني

زفستانا نافين
zivistana navîn

چلييا پاشي
çeleya paşê

شباط

زفستانا پاشين
zivistana paşin

گجوك
gecoq

شباط
sibat

اسماء الايام

الجمعة { اين
in

السبت { شنبه
embih

الاحد { يكشنب
yeqşemb

الاثنين { دوشنب
duşemb

الثلاثاء { سهنب
sêşemb

الاربعاء { چارشنب
çarşemb

الخميس { پنجشنب
pêncşemb

صاحب الامتياز والمدير المسئول

الامير جهودت عالي بدر خان

فرهنگنوڪ

رِ كَر دِي لِ عَرَبِي

تفسير المفردات الكردية باللغة العربية

لقد ذكرنا في العدد الاول من مجلتنا (هاوار)

أنها مجلة ادبية علمية بحث ترمي الى توحيد اللهجات الكردية المختلفة والى تعليم القراءة والكتابة بصورة منتظمة للاكراد وفقاً لاشراط المقررة .

كنا نفسر حتى الآن باللغة الكردية المفردات اللغوية التي تعد غريبة في بعض اللهجات . غير اننا قررنا ، اعتباراً من هذا العدد ، أن نخصص في مجلتنا عموداً لتفسير هذه المفردات الكردية باللغة العربية ، وذلك بناءً على اقتراح بعض قرائنا الأفاضل .

فسندرج إذن بعد الآن باللغة العربية معاني جميع الكلمات التي يسألنا عنها القراء تحت عنوان (فرهنگنوڪ) فنرجو من حضراتهم ان يطلبوا منا تفسير جميع الألفاظ والعبارات التي تشكل عليهم فاننا سنسرع الى اجابتهم في هذا المكان .

فرهنگنوڪ { (فرهنگ) تأتي بمعنى قاموس . وأما ferhengooq { (كوك) فهي اداة للتصغير . فهي

ددى هر كسى وى برى اقى دار
كلك ديلبر و نازك و نازه دار
هزار بلبلى دل شواط و بخوين
قلن كيحه آرزانه پينج سد قروش
دنيق باغى و يده دكن آه وزار
بخوازى زعالى جلا دت بغار

بگرهونى كرى

فرهنگنوڪ هي إذن القاموس الصغير او مفردات لغوية

ناس كرن { المعرفة ، هذا مصدر مركب واما بسيطه
nasqirin { (ف) ناسين . فتقول مثلاً (از فلان كسى ناس دكم ، او ، دنامم) اي انني اعرف فلان

لوما { معناها (لانه)
lewma {

هيين { الكيان او الوجود مثلاً (هيينا خدى آبادينه) اي وجود الله ابدي

پرونيس { وهي تفيد معنى (البرنامج) تماماً
pronivis {

بنگه { معناها (الأصل او الأساس)
bingeh {

تافل { اي (مباشرة) او (للحال)
tavil {

تكوژ { اي مكمل او (مستكمل)
tequiz {

روال { اي (فني ، شاب) وهي تلفظ بلهجة الجنوب بشكل (روله او رولا)

رشبلك { معناها الحقيقي (مسودة او تسويد) وإن كان بعض الأكراد يستعملونها مكان (مكتوب)

آرمانج { هدف

آواي خباتي { (آوا) طرز . (خبات) عمل فيحصانها
awayé xebatè { طرز العمل

گوپال { كل عصا ممكوفة الرأس على الإطلاق

برديك { تأتي بمعنى نظيرة في الشعر
berdêlq {

هخستنا زمانان { (ل) هخستن) معناها الضرب
hevxitina zamanan { يعضه او الجدال والتركيب

يفيد معنى جدال الألسنة

زبوناهواری

ژبو مېری زراف وگران و سرفراز و هنرمند

مېرجه دوت عالی بېرغانه

بنده گو بنایي جگر خون هاتيه ناسکرت دستی ته
ماچد کم وې هزاران سلاخان لجاب عالیشان. دم هونا سری
ته لجهانی ژباد شاهي مزن دخوازم و بغان چند خوشخوانی
ژیرین از هاوارانه پیروز دم . ولی دیسا وک پیرز ناما
(حامد فرج) نابه چکوی جوان مېری بری هر کسی
هاوارا ته پیروز کر .

هزار جاری پیروز بن اف هوار
هزار آه وزارین دکن لی ازم
گلک خوب ورنده وکی گلغزار
ژوان بلبان تی جگر خونین وزار
کلهستانی زاری مه یه ای جوان
دبیم آخ ولات آخ ولات آخ ولات
ژبو بلبلی دل ته خوش بو بهار
آفتانه کستم کرم تار و ماسار
چه میوک شیرین بری وی گها
ولات پرخوشه چول و دشت و چیا
پسندیده گو من بری وی دخوار
لوزانی ژوری دجهین آفین سار
چه بوستانکی پرخوش و پربآف
دنیقاولات من دبه سی بهشت
هیه تیده خوځ و بهوک و هنار
کلپي و شانخی و چولا حصار
لبروی هیه بېغه شانک مظهر
حصار گلک خوشه دشت و چیا

کلهبانکی له سیاری بی

چاشی خوځه که ژخواب رابه
میزه سکو ولات همو خرابه
جارك لولاتی خو بنیره
روځی گناه پشته چونا شیره
اودست تژی ژمېرگ و آقا
روژ تی ده ژزوفه چویه افا
اوگوه زمردین دسرد.
برفن دحلن و باغ دبن ده
اوباغ تژی گلک و لاله
مرغی سحری لبر دکاله
لورا گو رفک ژ کند وزاغان
هیلین کرزه دناقا باغان
بلبل سکو بازار خو دخوینه
زاغ ژی ژخو دنک بدردخینه
برژی ربانه کهباه ژیرین
جیگی خوی ژیر بژور بکورین
جارك هره سرچسای وزوزان
ب آواز کی ژینی بانکه کوردان
بیژه همویک بین بهف ره
جانی خوبدن بچوک و کفره

ملا علی

شهنشاه و پاشایه و خوند کار
ره زو باغ و باغچه پروژ و زار
سرفراز و جو مرده او بېغه فان
هواره پر جوانه کچه نوه گ

مار و مروف

مروفك ب ری فہ دچو . راستی ماری کی ہات .
مار کتبون کفر کی مزین . نہ د کاری بو در کفہ ،
نہ زی بلفہ .

دلی مروف پیفہ ما . خوہ دا بز کفری ،
کفر را کر و او خلاص کر .

ولایتین وان در یخستن هندك شانده گرما موصلی
برهك لچوقور اووا آطنه بی قسمك لشوره زارا
قونیه فی راست کرن ، أف قومی تزاری وازون
بخت هیژا دیسیا ترکان خیردارنه دیون . حکومتا
تورکان دجیبی معاوتیدا وسائط احمایا وان تدارك
د کر . اوژی وك برخیت ناف چنکالی کوریدا
بطوره کی معصومانه منتظر اجل موعود خوہ دیون ،
بی کونہاتی تهجیر کرن لچی خوہ مائی ژنزانینسا
خوہ هیژ دوستی تورکان یون . ژبو مظفر بتاوان
خونا خوہ دریہتن .

مہاجرین کرد طازی برچی سفیل و بلنگاز
ہیدو ہیدو مرن حتی ژصدی ذہ خلاص نیون .
اوی کو خلاص یونزی پری وان نکاریان خوہ
بکم تینہ ولاتی خوہ دیسا آقابکن . اوبت کوئی
چوئی زی آیرو تورك خونا وان در یژن لچی چیان
وزوزانان وان دافیزنه جس وزندانان . دہ بگری
چساو بگری زوزانو بگری کانیی بگری
بیخوئی یو ربنو غرو بگری ! . . . .

غمری عکسی

مار خوہ داوشاند ، سرز کی خوہ رابو و درپژی
وی کر . ب وی فدایا . مروف گوت :

— مارو ، حیران ، ماچاوان دبه ، من ت ژمرنی
خلاص کری ، ت دخوازی من بگری
— ماری گوت :

مازمرفہ أم نہ دژمنین هفن ، ازی ب تہ قدم .
مروف کر نہ کر ، مارژی ندرگیا ، پاشی
گونه وی :

— قت مبت أم هرن ژ عقلمند کی بپیرسن .
مار قائل بو ودان ری . گافی چون واستی
روئیکی هاتن . مسلا خوہ ژیره گوتن . روئی ل .
مروئی فدگری و کئی . پشترہ گونه وان :

— دقت ازجه بینم کوبکارم قرارا خوہ بدم .
شوندا فگریان و هاتن بر کفری .

روئی ژمروفہ گوت :

— ت فی کفری را کہ

اوی اورا کر . روئی ژماری ر . گوت :

— ت ژی بکفہ بن

مار کتہ بن و مروف کفر بردا سر . بیستکی
مان ، روئی دنگ ند کر .

ماری گوت :

— روئی بو ! کافی قرارا تہ ، از دین کفری
دہ بلخیم .

مروف دل دکر کو ہرہ . روئی خوہ ل .
بواراوی گوت و گوت :

— جاہ کہ دن ، فی کفری ژ جعی وی

رامکہ . . . .

روزاني توجي

داوان بو؛ ابرو ماوان

بڪ ڙ زوزانين مشهور ڪردستاني (توجي) به ۰ تقريباً ٻسي هزار متروان ڙ رويي بحري بلند تره ۰ دماينتا (ارديش) و (دباديني) دا زوزا- نڪي باق و کافي بگل و ڪيا به ۰ ڇه قدر رنديين طبعي هنه خدي ڙي دريغ نڪري به برييا شري مزن دا چاوان بو؟ ابرو چاوانه؟

پيشيا شري مزندا (توجي) جي گشت به وه وه خه ريڪه له بيدار پيشدا هه به وه وه خه ريڪه ۰۰۰۰

چونڪي نم ڪو ڦاره هي به ڪيڪه بيچووي گه وره تر بين و پابه دار تر بيني خانه داني ڪورده؛ خانه دانپڪ نه وه ونه ته وه يان بو پي گه باندنو تي گه باندني ڪورده خه ريڪه بوون ۰۰۰۰

ٿوه هاوار! ۰۰۰ ٿه زانم له ڪوي وه دي يتو له قورگي ڪي دي يته ده وه ۰۰۰ ٿه گه رله شيش له شوبني خوي نه تواني بيچوولي، به خوا گياني هه موو ڪورده پروه بڪ: له سه روخواري ڪورده ستانه وه د فر يته لات، ٿه وده نگه بي هيژهت به هيژهه ڪا ۰۰۰ ده بي ٿه وده نگره استهت به گوي روز هه لاتو روز ٿاوادا بچي! ۰۰ دلي مردود زيندودي راست به رستي پي راچه تي! ۰۰ ٿبتي زامي ڇه ندسه دسالي ڪوردي به سه زمانيان تي گه پتي ۰

شاکر فلاح

وسيرانا ڪچ و خورتين د حيدر ان، آدمان، جلايان بو ۰ جي زندان، بدوان و دلانان بر ۰ ل هر آليڪي ڪون و خيوت لمي هف دريڙ ديون ۰ ڪرپي مي صورتو چاقرش لناف گل و ڪياندا و ندادبون ۰ الملڪي شهبنا هسپان، الملڪي ڪالناميان ڙ ڪومي سواران ڙرني پير يثانان و چياين دلان ڙ بنداردبون عادتادهر آليڪيدا و ڪ جو بيارين آئي ڪن و شاهي دهر ڪين ۰ ابرو چاوانه؟ ابواه ۰۰۰۰ او چيسان دلان و دلر با، او زوزانين جنت آسا ابرو جي هرچ و گهانه ۰ جيي ڪپر ڪو و روڦيانه ۰ نه هسپه، نه سوار، نه پزه، نه شقان، نه پيري به، نه پير يقان ۰۰ گلو ڇه لوان قومي وچه بوان هات؟ بار ڪرن بيچي ڦه چون يان شرڪي مزن لوان قومي وحي تلف بون ۰

بلي ديشبيا شري مزن دائر ڪو ڙبو فڪرنا ريبا توراني دخبتين ۰ دخوهستن تر ڪين آنا طولی دگل تر ڪين توراني متصل بين ۰ دماينتا وان دا ت حائل مه منين ۰ اوڙي ب محو ڪرنا ڪردان واستيلا ڪرنا آزر باجاني دهات وجودي ۰ فقط تطيقاتي فڪر ملعونانه ڙوانرا ممڪن نه بو ۰ وقتي ڪو شري مزن دست پي ڪر وخورا فرصت غنيمت زانين دست بڪشتنا فله و تهجيرا ڪردان ڪرن ۰ فله اپيش چاڙين وان ڪشتن، پستي وي دست بدر بختستا وان ڪرن ۰ اوي ل توجي، سينڪ، شرفدني لسر آئين سارلسر ڪڍي بن برقي لناف گل و ڪياندا بشير و شڪر مزن بوئي تور ڪان مال و منالي وان ڙ دستين وان ڪر تن طازي و برچي ڙ

کوفارا کردی

هاوار

هاوار ! ... کو ایاچه

ناوبك له مه جواتر بو

روژ نامه به کي ئيمروی

کورد ريك ته که وی ؟

هاوار : له چاوی هه موو کورد بکا ده

خو بندر بته وه ؛ هه تا کو دارو به ردی وولاته که

شمان ده قیژینی . هاوار ! هاوار ! ...

هاوار : دو که لیکي ره شی ئاھونالهی لی

قه وه اوانی کورد له ده روونی سالخی به وه دیته .

ده ره وه . . . .

هاوار : ئاوازیکی توندو کاریگه له کومه له

گوری مردووانی ئه یوینی و به درخانی به وه

دیته دهری . . .

هاوار : ناله به که له شونیک دیته ده ره وه ،

ناوه راستی روژ هه لاتو روژ ئاوا به ، شوینی

دواوژی عالهم ، به لام چی شینی ئیستای کورد . . .

هاوار : نه مامیکه به ده ستيکی زاناله زه وی

به کی به پیتا ئیژراوه ؛ به لام بوئمه ی به رو بووم

بدا ده بی چاودیری بکری تاگه وره ده بی . . .

انجا به هه موو هیزی خوومه وه ده قیژینم :

هاوار دینمه به رته و که سانهی دوو پوولیان له

گیرفاندا به ، که رتيکی بوژ بانی ئهم کوفاره دابنين .

هاوار دینمه به رته و بوژ و نووسه رانه مان ،

بوئنه وزانا و تيگه ييشتووانه مان ، که به رده ی

زهمانه له گوشه یی په نهانی داشار دوونی به ده :

خویان ده رخنه ، قهله م بجه نه کار ، به نویسن توی

یارمه تی ی ئهم روژ نامه نه ونه مامه بدن . . .

هاوار دینمه به رته وانهی که یارمه تی پودلو

نوو سببندان پی نا کړي ، بکوشن ئهم کوفاره به

ئاوگه وره و بچووکي کوردا ندا بلاویکه نه وه . .

هاوار دینمه به رته واتی که هه ره یچیان لی

نا کړي ، هه ول بدن ئهم (کومه له) یان

ده ست که وی بچونینه وه ، یاخود به خه تکی

بچونینه وه تاله خویان وله خه لك بگن ! . .

چونکی ئهم کوفاره هه رپته ی (قسه به ی) به

ده ستی به کیکی زانانوی گه یشتو نووسراوه

ته وه ؛ هه ر قسه به ی له دليک هاتوته ده ره وه ،

به ناسکی وهك په زه ی گول ، به قایمی (بو پاراستی

خوشه ویستی کورد) وهك سنووقی پولاو هه یبه

هه ر پیره ی له میشکی به کیک هاتوته ده ره وه ،

کورد و کوردستان وهك هه بکه لیکي گه ره

وبلبندهه میشه له پیش چاویابه ، له خه ودا

کتبخانا هاواری

ریزانا الفابی با کردی

هزمار
۱

غروش سوری

۱۲۶۰

۱۰

ب چرمی خلاندى

ب چرمی عادى

ژبونادره دفتت حقى پوستى ب سربلت خستن

زنگراف ومطبعة ایوبی خانان باشوقی خبریسیم المعارین والصور الملوثة واللوحات الخاسية لیع بطانات داررسانه جردن نازر علی الاثر لالهیت دمشق ملك الظاهر	الطیب احمد نافذ اختصاصی بالامراض الداخلية والاهلية والاطفال دمشق عرنوس
دمشق ملك الظاهر	الطیب محمد حسیك الاختصاصی بالامراض والاهلية العيون وبراہمتها دمشق سالمه

اشترکات مجموعه هاوار

في غير هذه الأقطار	في سوريا وقرية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس
عن سنة واحدة ١٥٠ فرنك	عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور ٩٠ فرنك	عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن أربعة شهور ٦٠ فرنك	عن أربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : دمشق - حارة الأكراد

هاوار

کوفارا کردی

تبدله خستییین کوفاری

شا کر فتاح	هاوار
نری مکسی	زوزانی توجی
چپرو کیژ	مارومروف
د کتورک ۰۴۰ بدرخان	ژمن باوربه
هر کول آز یزان	ملایی جزری
چپرو کیژ	دبک وروقی
قدری جان	هیقا چارده شعی
هر کول آز یزان	فوهنگوک
ج ۰۴۰ بدرخان	الغایبا کردی
جگرخوین	ژبونا هاواری
ملا علی	گلپانکی مشیاری پی
قدری جان	بردبک
بوزان شاهین	هاواره
فائق ییکس	کرده واری
سترانقان	سی مالو گندو

Qoyara Qurdi * Revue Kurde

Çedewistiyên Qovare

Qurdmanç Kenc in	Cemilê Haco
Cemilê Haco	C. A. Bedir-Xan
Le Hawarda	Serjêr
Edebiyatî Qurdi	Hevîndê Sorî
Mêrê min	Dr. Q. A. Bedir-Xan
Cewabname	Helim Rîfkt
Zarê Qurdmanç	Hawar
Mîşo û Xido	Hereqol Azîzan
Elfabêya Qurdi	C. A. Bedir-Xan
Ferhengoj	Hereqol Azîzan

Birin	Dr. Q. A. Bedir-Xan
Ey Feer	Lawiqê Qurd
Hesînger	Kedrican
Delalê Eysê	Stranvan

Birê Fransîzî

O Belle Aîche	Hereqol Azîzan
Fables	Hereqol Azîzan
Memê-Alan	C. A. Bedir-Khan
L'Alphabet Kurde	« « « «

Çapxana Terektî

ŞAM — 1932

QITÊBXANA HAWARÊ

HEJMAR

Rêzana Efabêya Qurdî

Note sur l'alphabet Kurde

Bi çermê xemilandi 12,50 K. S.

Bi çermê adeti 10 K. S.

Ji bona derve divêt hekê postê bi ser bêl xistin.

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Damas

binone

Dr. M. Khidir

Opérateur et Oculiste

Damas

Jalki

PHOTOGRAVURE

Eyoubiye Frères

Inscription sur tous les métaux. Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes.

Damas

Mulek Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.

6 mois 60 fr.

4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.

6 mois 90 fr.

4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan

Damas: Quartier Kurde

Qiriyariya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tırqıya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirêş-sûrî — 100 frenq

Şeşmehqî 300 kirêş-sûrî — 60 frenq

Çarmelhqî 200 kirêş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq

Şeşmehqî 90 Frenq

Çarmelhqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:

Şam: Taxa Qurdan

Qoyara Qurdi * Revue Kurde

Qurdmane Kenc in Lê Nezan in

Qurd Kenc in û xwîna wan hemî namîs, rûmet û cîsarete. Ji lewra wilo radibin hevdu diqujin û malên hev dixun.

Yeq ji wan serê xwe ji êdin re natawîne. Ji ber qo çavê xwe di vî fîş de veqirin e. Çi xortê qo nû radibe, çavê xwe li kenîyê digêrine her dibîne mêrê Kenc û meshûr qo xelq pesnê wî didê ew e qo mêran diquje û talanan ditîne û serê xwe ji berberê xwe re natawîne.

Ew xort ji radibe dest bi quştin, talan û berberîyê diqe û xebateqe zor dixebite çima qo jê re pesn e. Heçî mêrê qurd e qo qete îşqî her dixwaze qo li pêşîya hevalan be. Pir caran ji em dibînin qo yeqî qurd bi çend hevalan re — qo ne ji meletê wî — diqewe îşqî, ger xwendin be, mêranî be, ger hemali be, ewê qurd li pêşîya hevalên xwe hemîyan e. Çima tebiel û cîsaretê wî ke-bûl naqe qo qes li pêşîya wî bibe.

Heqe mîletê qurd ji mîna yan mîletên din qo îrû pêşde çûne, zana bûnê de disan li pêşîya hevalan hemîyan bûna û di nav mîletan de meshûr bibûna. Lê piçqî şûnda mane.

Dermanê zana bûnê ji ev e. Heçî qo qurd e û dibêje ez çêliyê qurdan im divê artîqariya civata xerî bîqe, her qes li gorî halê xwe, da qo civat ji bigare menlieteqê li me bîqe, zarowên me bide xwendin û dibistanan bine devê deriyê me. Ma ne çêtir e qo em şêst hefte zêrên zer li yeq zaroqî bidin helû qo em li bajarqî ji van ên dîr bidîne xwen-

din? Ew şêst hefte zêr ji civata xerî re bit em diqarin sed zaroqî pê bidin xwendin. Ji ber qo ewê dibistanan bine devê deriyê me. Mesref li zaroqan naqe.

Tu tişt ji, mirovan zana naqe ji xwendinê pêve.

Cemilê-Haco

Cemilê Haco — Nivîsevanê benda jorin Cemilê Haco ye. Gelo Cemilê Haco qiyê. Ciwan e, pir e, li qû di qijan dibistanê de xwendiyê.

Herweqî di encamê de qîş bibit hîjaye qo em biqevîn pê van pîrsîyariyan û li wan vegerînin.

Cemilê Haco xorteqî bist, bist û yeq salî ye, ne qeliye tu dibistanan, û ber destê tu qesî de ne bisalan ne bi mehau ne xwendiyê, ji jizmanê xwe pêve bi tu zmanan ji nizanî.

Cemilê Haco qurdmanê pêşî e qo xwendin û nivîsandinê bi elfabêya zmanê xwe û bê artîqariya zmananê din elimîyê.

Di sala Hezar û nehsed û sih de, ji ber qo em derbasî xetê bû bûn hiqûmetê em anî bûn Şîmê û lê rûniştandî bûn.

Hingî em çendeq bûn. Cemil ji bi me re bû, tevda di taxa qurdan de, bi mîvani li mala Eli axa Zilfo cih bû bûn. Şev û rûj nav hev de rûniştin.

Ez bi elfabê û zmanazina qurdi mijûl dibûm. Min ji her qesî fişteq dipîrî û herqesî ji mijûlabîya xwe re bendewar diqir.

Cemil ji herqesî bêtir bendewarî nîşan diqir, kenc berdiqet û tedigehîşt.

Mêrê min di serî de ye!

Di welatî de şerqî xurt, serxwe-
rabûneqe mezin çêdibû. Mir û axa, eşir
û gundî, jin û qer hemî dixebitin.

Ji ser çiyayên bilind, ji zozanên
xeleng dengê şerî û stranên welatî dihatin.

Can û dil, lûv û devşa dibûn
Gotin distirand.

* * *

Di pala çiyayê Hereqolê de, di
gundeqî ava û xweşîq de, xelqê gund
direkisin.

Cemil yeqar nexwenda bû.
Hêj Kelem ne qirî bû destê awe. Çavên
wî hîn li ser tu xêzên herfan ne geri-
ha bûn.

Ev, ji bona min jî derbeqe kenc
bû. Ji qurdmanceqî nexwenda re elfa-
bêya xwe hîn qirin.

Hingî, di destê me de tiştêqî çap
qirî nin bû, bivê neve, Cemil elfabêya
qurdî bi destnîvisê hîn dibû. Min her
rûj jêre çend herf nîşan diqirin û bi
xan re pirsîn çêdîqirin.

Cemil di nav hefteqê de elfabêya
qurdî xelas qirî bû. Êdin bi elfabêya zma-
nê xwe diqarî bû her tişt binîvisîne û
destnîvisên rind bixwîne.

Ev e Cemilê Haco û benda wî a
pêşin « Qurd Kenc in lê nezan in »

Divêt qo Cemilê Haco, ji bona
xortên qurdan nimûne bibit. Herî xortên
qurd hene qo hej welat û miletê xwe
diqin û dixwazin xidmeta wan biqin bila
Cemil binin pêş çavên xwe û weq wî
bixebitin û ji xwe re û ji miletê xwe re
bifêde bibin.

Di hekê benda wî de çî bibêjim,
çawan pesna wî bidim ez jî nizanîm. Hew-
kas bibêjim qo heta niho tuqesî sebaba
brberiyê û nîfaka qurdan bi wî rengî û bi
wê zelaliyê ne ditiye, ne jî nîşan qiriyê.

Her hijt Cemilol Xwedê te ji mal
û miletê te re bihilîit.

Celadet Ali Bedir Xan

Rûj, hêdî, hêdî di gencineya
ronahiya xwe de vedimirt.

Di ser serê çiyayê Hereqolê de
roj weq efsereqe zêr dibiriki.

Hereqol xêw û şah e, roj tacê wê,
* * *

Ewr di nav rengên sor û heşin,
al û qesq dibezin û diqevîn himêzên hev.

Işev seva daweta Zin û Zend e.

Zin û Zend irû del sal in bi
zencira hêvîne bi hev re giredayi ne.

Sibe Zend ê here daweta welatî,
daweta mêr û camêran, eg'dên qurdan.

* * *

Roj vemiriye. Pûşiyêqê reş qet li
ser çiyayê Hereqolê û berfên gewr. Ba nine.

Rêl bédeng e radize. Hêv di na-
vbeyna ewran de, bi rûyê xwe ê zivîn
diqene.

Di pala çiyayê Hereqolê de, di
gundeqî ava û xweşîq de lu dil bextiyarin.

* * *

Sibe Zin saet Şes e. Blar û zirne
bi çil xortên qurd dimeşin. Zend di nav
wan de ye. Zend cem delata xwe, di-
zgirtiya xwe, jina xwe tinê Şeveqê ma.

Serê wî giran e, dilê wî dişewite. Dilê
hêvîna delala xwe ye.

* * *

Şev e, şeveqe tari. Baqî sar û xurt
tê, berf û baran bi hev re diqevîn. Di nav
zinar û rêlan de ba difiqîne. Dengê wî
qûvî ye.

Zend tîfinga xwe dide hevalê
xwe, bê Zina xwe niqare, rêya xaniyê xwe
digire. Di paşwî re, dengê tîfingan û hêdî,
hêdî guregureû topan vedimirin.

* * *

Ezman bi stêran tîjt ye. Berf û
baran seqînne. Ba westiyaye.

Bes ji dûr ve ewreqî reş dilive.

— Li deriyê Zinê didin. Zin ji hu-
ndir dipirse. Dengê mêrê wê tê:

— Zinê...veqe...ez im. Zend, mêrê... te.
Zin derî ve liqe, ji Zend re mêze diqe...
bi ewreqî sar û tehl û jê re dibêje:

— Mêrê min Zend, bi welatîyên
xwe ve di şerî de ye !!! û derî digire.

D. Zamîran Ali Bedir Xan

BIRIN

—Şer bi lepê xwe—

Mêrg û Zevî xirbe ne
Gund û kesr tîrbe ne
Bilbil mirî gul mirî
Ne rez maye ne tîrî.

* * *

Ne gul û ne qulîq man
Ne parîz û gulîstan
Ne dengê xweş ne mekâm.
Pêve jah û intikam

* * *

Çavên bûqan hêstîr in
Qund digîrîn distîrîn
Ne pez mane ne şivan
Ne blûr û blûrvan

* * *

Gelî, Çiya guwah in
Ne xulam in ne şah in
Dest û newal bi xwîn in
Diroqa me dixwîn in.

Rêl û dehliq bûne zer
Zevî bûq in qezîzer
Xwelî bûne xerabe
Yezdanê me de rabe

* * *

Bî camêrî niqarîn
Bî hêbextî diqarîn
Em jî qer in û qor in
Jî pîra wan diborîn.

* * *

Ne kesr ma ne serban
Ne mireq ma ne siltan
Ne saxî ma ne mirîn
Himê me jî dibîrîn

* * *

Qen vemîrî girîn ma
Derman çû û birîn ma
Qerîq çû û qezî ma
û aheqe rîzî ma

* * *

Gulîstan bû qevrîstan
Ber çavên min Qurdîstan

Ariqarê me nîne
Hêvî! çîraqê bîne!!!

* * *

Çavê Bîneş heşîn e
Sostî jî qet bişîn e
Ne gîya ma ne rêhan
Lî parîzê Qurdîstan

* * *

Ne ma lê lê ne lo lo
Kîriq, qund, gur û eylo
Dîqenî xudan saz in
Qezêba me dixwazîn

* * *

Mêrg û Zevî xirbe ne
Gund û Kesr tîrbene
Bilbil mirî gul mirî
Ne rez maye ne tîrî

* * *

Hawar çû û hêstîr ma
Nîjdî mir û hêstîr ma
Mamiq qur û dirêj et
(Şer b'lepê xwe) dibêje..

D. Zamîran A. Belîr-Kan

EDEBIYATI QURDÎ

—2—

Ewaneqe qem u zor malûmatê-
qyan heye le edebiyati zîmanani ewrupa
dezanin qe le zemani qonewe, hetaqû
êstaje leser sê paye serqewtîwe we ês-
taqes edebiyati ewrupa debête sê çesnewe.
Ewîs: edebiyati gorani, edebiyati çîroqî
edebiyati qomîdî [teînsîlî]

Edebîyatî ewrupa we hetaybetî, edebîyatî
yonanî qon le payey yeqemîntî derqe-
wtîntî hemû îbarettî bû le goranî, we lew
deme yonaniyeqanî fiqr u mîşqî xoyan
be « Helbest » rêq dexîst we destyan, deqi-
rde bêjîntî ew helbeste be goranî. Ew
şîtane qe le dîlyan deculayewe hemûyan
rêqdexîst be helbestî goranî, qe degeran
le naw şaxu dolanî yonanîstan, yan qe
dadenîştîntî le ser roxî behrî [îce] den-
gîyan heldebri we destyan deqîrde goranî
bêjîntî, heta ewendey pênerû ehwalyan

gorra, we destyan qîrde medîh qîrdîntî u
helbest heldan le ser piyawani gewre,
karemanan, we palewanani xoyan, hendê
car ew helbestanexanî drêj deqîrdewe we
her be medîh qîrdîntî nedeman, besqî
destyan deqîrde rêqîxtîntî jîyanî ew piya-
wane: le dayîq bûnyan gewrebûnyan,
xu we rewîştîyan, mîrdînyan be helbestêqî
dûrudrêj, we be şewkêqî germewe des-
tyan deqîrde bêjîntî u gotîntî ew helbestane.
Be qurtî? yonaniyeqanî qon helbestî
çîroqîyan dadena, yanî edebîyatyan le
payey goraniye we serqewte payey
[çîroqî].

Înca engawêqî drêj edebîyat le
payey çîroqî mayewe, heta nexte nexte
serqewt u geştîye payey Qomîdî, inca
her lew demewbû qe edebîyatî Qomîdî
le... ewrupa peyda bû we bilaw hewewe.

Eme payeqanî serqewtîntî edebî-
yatî wîltanî rojawa ye. We eme payeqanî
serqewtîntî edebîyatî gelanî arîye. Aya le
wîltanî Qurdîstan ru wergêrîntî duwawe

we binorin le tarixi edebiyati, em payane debinin yan na ? ?...

Madam edebiyati qurdi, edebiyatêqi ariye, debê weqû edebiyati zimanani rojava wabê, we debê beser ew payaneda ser qewtibêt.

Belê: edebiyati qurdi le zemani qoni pêşda gorani bûwe, we qurdani zemani pêşu fikru mîşqi xoyan, awati diyan, hemû be helbest reqxistiwe, we destyan qirdiwete bêjin u gotini ew helbestane be gorani.

Qurdani pêşu—her weqû besêq le qurdani imroşawati dili xoyan be helbest danawe, we ew helbestaneyan be gorani gotuwe, le dameni çiyayan, yan, leser rubaran, yan leser qani u serçaweqan le dilwer, yan le şîşal ew helbestaneyan gotuwe.

Inca nexte nexte eme serqewtuwe, we hezyan neqûdiwe ehwalî palewanan-yan çiroqi ciwan u şîrî u kincyan teşya be helbestey gorani bibejin, we her bewe binênetewe. Besqu destyan qirdiwete reqxistini ew şitane, ehwalî ew piyawe bilindane be çend helbestêqi çiroqiyê dîudrêj we destyan qirdiwete bêjini we xwendinewey le beynî xoyanda.

Her bew çêne edebiyati qurdi le payey goraniyewe serqewt bo payey çiroqi, we qurdeqan destyan qirde danani helbesti çiroqi, yan reqxistini çiroqi xoyan be şiqli Helbest.

Inca çunqê edebiyati Qomidi bestrawe be kewme bilinde mutemeddineqane we, we zor pêwisti medeniyete, we çunqê hêsta helaqu êstaqe be tewawe ti pruşqey hetawî medeniyet wilati qurdistani rûnaq neqirdiwetewe, we şaran u dehati qurdistan be bergi ciwanî medeniyet nerazawatewe, leber ewe edebiyati qomidi le qurdistanda derneqewtuwe, we edebiyati qurdi hêsta negeyistiwete payey sêyem.(tewaw ne bûwe)

Hevindê Sorî

Hesinger

Hesingereq şev û rûj, dixebiti ji dil can
Xebata wi zincireq, qo nakete tu caran
Her careqê qo çaqûc, lêdixist dilxewş
[dibû

Imîda wi kewitir, hêviya wi geş dibû
Çend rûj holê pêşveçûn, min ji bala xwe
[dida

Zincirhêz ew zincir bû, disa weqe xwe
[dima

***

Bi wi çaqoçê biçûq, ew zincira kerase
Ma tucar tê şîqandin, gelo qi pê hasas e
Çûme ez niq hesinger, min jê qire pirsîyar
Li ber pirsîyara min, qarê xwe qir hebeq
[sar

***

— Lo! mamê min î delal, qerema xwe
[erzan qe
Dilopeq ji derdê xwe, ji min re jî nûşcanqê
Herçend bala xwe didim, ev çaqûc û ev
[zincir,
Timê bûye derd û qul, tişteqi din naqev
[bir!

Heta qengê? tê wisan, bi fekin û rekin qe
Xêrgunehê vê tokê, ji bende re telkin qe.

***

— Wey ser çawan tu hati, lo lawiqê zemani
Ji xwe ez bûm çavnihêr, te bi xwe qir
[xuyani

Hêj hetani vê dmê, tuqes nehat bi merak
Ne gotin gelo ciye, ev tekî û ev terak
Guldar bibê qurêmin, tu hêjayî xuya ye
Sirê ji te veşêrim, ew ji bo min ceza ye
Berî ya min ferztire, gotina bav û qalan
Geleq li ci gotine, rehmet liwan bi daran
Wan gotine «yê bêsêbr, tim tihî û tim
[bê av

Hûriq hûriq bi derzyê, kulteyn dibin
[sardelav »

Ev xebat û cehda min gotina bavani ye
Ger frû neçe serî, bo sibê hêsani ye.

Miso à Xido

Du denghjän degla Sürde, Miso
 Bedeürn ü Xidozê Hindawê hati dün
 xizaretu Hawarê. Her du ji heraxi, Miso
 diji, Xido eladimî.

Miso bezadi bejdurî ü stür,
 Xido bejduravî ü xavîd e. Êmrê Miso
 di dora bencihî, wê Xido di dora sîrî ü
 bûncan de ye.

Ü me re Memê—Alan standimî.
 Xido bû Memî ü Miso Ximî.
 Xido: Memî ji ser hespê xwe, ji
 ser danîzê sedîniyê, dawîzê ser Ximî:

Ex Memî im, tu Ximî
 Ez durê mirê Mexrîdîyan im
 Tu qerê Mirî Xengîrî
 Ez xwe dani 1500 xozêrî durîm im
 Tu xwe dîyê 40 carîyê, dember xerîm.
 Bi xezalên xîvîn î.

Miso, ji Ximî ve li vegerand:

Lo lo! Memo bejzawo li fens lajêrbânê
 Bêda tîne tûd ü delemo!
 Ji dilê min re şîrê ü hem merhemo
 Xezala dilê minî di durî, di elemo!

Miso veng bezt ji şîrêde xwe ji gotim:

Em biçûd bûn, gir nezar bûn
 O mexîrî bûn, canîstan bûn
 Li pêş cavên me dûman bûn
 Ev şûcên bav û dularî bûn
 Em ne dane ber xwendîzê
 Da dipînin rengê dîzê
 Trû ji hat rûja mirîzê

Miso di qe ji beztên wê re pêş min
 hat, cendepên din ji gotim:

Rojêd hîlat li me xer bû
 Hêla xweqê li ser me bû
 Herwend rapû xweş xeber bû
 Paşê ne ma diqû avê
 Hêv ü stêrîd li nêv navê
 Em ji hemî tevda biçim

FERRHENGOG

(Deng)

Vê pîsîyê ü gora mehcelê, ji pîsîyê deng
 me vengê pîrê hevduhanîne. Bi hêncetê
 pîsîyê (dengî) do di ellalêyê durî de
 derbas dibê, em dixwazin van pîsîyên ü
 ü hevduhanî ravejin ü ji xwendevanan
 re bidim zanîn.

Dengî di deng re girêdayî, bê bendewar
 Dengîmî : tevayî ü hêlê « dengî », hêrî
 carê di şîrên xwe, carê di dengîyê
 xwe tîne seh dîtin.

Dengîyê : Pîsîyê dengan, bê tevayîyê
 dengên xma redî tîne seh ü nîsîn dîtin.

(Guman)

Ewê do listê dir an dipîsîyê, ü pîsîyê
 awayê çêbûnê wê gora dîtin an dipîsîyê
 xwe dibe zanîn.

(Pasî)

Her tîstê do ji pîsîyê ve. Dengê pasî:
 ew dengê do ji pîsîyê dev derdîve.

(Pasî)

Her tîstê do ji pasîyê ve. Dengê pasî:
 ew dengê do ji pasîyê dev derdîve.

(Cîderd)

Cîbê derdîtinê. Qanîyê tîstêdî. Cîbîderda
 (b) lîv in, vanî dengê hêrî (b) ji lîvan
 derdîve.

(Ravejdîrî)

Ji rayî vedîtin, pîş çavên xîstî ü dan
 zanîn ; kaxî dîtin.

Herçêdê Gîzîzan

Bê imîdî ne keucê, tu destê xwe vemale
 Ne xêde xwehî bidim, ne tu bo min

[Hînal e]
 Yedest em di rejtîndî, beval dibe zilcelal
 Bîra loka dilîzê, dibe polayê zelal
 Em vê loka lanetê, ji serê xwe bidîrxin
 Hîngî bîra dipînin, ya em gumîrî ya berxîn

Herçêdê Gîzîzan

Elfabêya Qurdi

7

Belê me gotî bû qo (ç) dengêqî paşqî ye. Herçend ev deng, rast birast di zmanen ari de nîn be ji, di navbera (q) û (k) de qem û zede ferqê heye, û di wan zmanan de ji herfa (k) di eslê xwe de, gora dengê herfa (q) dengêqî paşqî nişan diqe.

Zmanên latîni ên irû vî dengî perîcar bi herfa (c) nişan diqin. Ji ber qo ev du herfên ha, di zmanê eslî de, berî hatina p, zmananên latîni ên irû bi hev guherîne.

Di zmanê latîni ê qevî de (k) bi tinê di pirsên (Kaeso) û (Kalendae) qari bû xwe biline, di ên mayin de (c) yeq qetiye şîna wê qo xelqê Romayê ew mina (K) yeq bi lêv diqirin û dixwendin. Herweqî di pirsên (cable, café, corbeille, corbe, cristal) de, qo bi (c) qê tene nivisandin, û ev (c) gora dengê (qu) yê dengêqî paşqî dide. Lê belê di zmanê elmanî de qo ev (K) yên ha bi (c) ne guherîne ev pirsên ha bi (K) tene nivisandin: (Kable, Korb, Kaffe, Koller, Kristal)

Niho divêt em hiniqî bi behayê (K) ya qurdi ê dengî mijûl bibin. Ji

Çi şîretên qur û bavan

Bibinîn bejn û balavê

Bi ruhmayê her du cavan.

Di dema rabûnê de, Mişo Hawarê di destê xwe de gerand, dil qir qo li me ji xweş biqit. Ev e diyarya wî:

Va îşa vaye vanî

Dêrgul bi inêrg û qanî

Sê mêmûn kelem anî

Her sê ji Bedir-Xanî

Dengbêjên me piştên xwe dan feleqê, berên xwe dan oxurê, xatir xwestin û çûn. Oxura wan li xerê bit.

Herçeqol Axizan

bona wê ji ezê (K) ya qurdi deynim ber (c) ya frensîzî û (ç) a erebî.

Dê em pîrseqe frensîzî bibin: (cri) dengê (c) ya wê geleq nîzingî (k) ya me ye, û di navbera vê (c) yê û (k) ya pîrsa (kir) hema tu ferq nîne û mana wan ji yeq e. (cri) di fransezîyê de (kir) e.

Weqî niho, mirov diqare pîrsa qu dmanci (Kren) bi elfabêya frensîzî weq (crèn) binivîsîne.

Li ser berhevdanina dengê van herfan min çend tecrîbe çêqirine qo di zanîna wan de hin fêde hene.

Herweqî:

1 — Min ji hin xortên qurd re — qo ew hîni elfabêya qurdi qirî bûn — pîrsa (cristal) da nivîsandin. Tevda li xwe qerîyan û paşê bi hev re herweqî di elmanîyê de tete univîsandin di şîqlê (Kristal) de nivîsandin.

2 — Min ev pîrs ji hin xortên qurd re da nivîsandin qo herfên erebî nas diqirin bû li erebî nîzani bûn. Bi (ç) qê û di şîqlê (قورچال) de nivîsandin.

3 — Min ev pîrs ji qurdeqî re da nivîsandin qo bi erebî dizani bû û bi salin di medreseyan de xwendî bû, mela yê min herî qo binivîsîne, hiniqî seqinî, pîrs çend caran bi lêv qir, di guhê xwe re qir û ji min re got:

4 — Gora bilêvqirîna qurdeqî nezan qo bi erebî nîzane divêt (قورچال) bête nivîsandin. Lê qo bi erebî hate xwendin dengêqî paşqî dê bidit qo ji hundirê Kirîqê têt û qurdmanceqî nêzan niqare derêxine û weqe xwe bi lêv biqe. Ji lewra bi imlaqe erebî a fesh divêt (قورچال) bête nivîsandin.

— Min ev pîrs ji erebeqî re da nivîsandin. Ket li xwe negerîya û tavil di şîqlê (قورچال) de nivîsand.

Nîsbeta (k) di zmanê qurdi de $\frac{150}{33798}$ nya (q) $\frac{1036}{33798}$ e. Yanî di zmanê me de (q) ji (k) bêtir e, û nivîsandinna (q) ji ya (k) yê hêsantir, siviqtir e, û (q) ji (k) zûtir tete nivîsandin.

(dûmabiq heye)

Cela'det Ali Bedir - Xan

Textes et Traductions :

Delalê Eysê

— 1 —

Delalê Eysê. Delalê Eysê!
Çiya bilind in, ez te nabinim
Destê xwe ser singa te bigerinim
Li dinyayê weqta te ez nabinim.

— 2 —

Delalê Eysê, Delalê Eysê!
Ezê tenbûrçê çeqim, ji garde perdan
Ezê telan baxim ê, ji qul û derdan
Jinê delal, ji mîrê xerab
Têtine quştin, nayine berdau.

— 3 —

Delalê Eysê, Delalê Eysê!
Ezê tenbûrçê çeqim, ji hestûwên maran
Fzê telan baxim ê, ji bisqê yaran
Ezê devî deymin, bin guh, guharan.

— 4 —

Delalê Eysê, Delalê Eysê!
Ezê tenbûrçê çeqim, ji hestûwên çûqan
Ezê telan baxim ê, ji qeziyên bûqan
Na, ez nazewicim dosta min piçûq e.

— 5 —

Delalê Eysê, li men û li wî dili
O li wî dili
Bejna te quzilqan, nû xemilî
Dê û bavê te ser min û ser te
Çûne gili.
Leyla li min î, Leyla li min î
Terqa te naqim heta xirûna mirinê
Ez têr bûme êdî, ji vê gotinê.

TRADUCTION

O Belle Aïche

— 1 —

O Belle Aïche O Belle Aïche!
Les montagnes sont hautes, je ne te vois pas.
Pour que je promène ma main sur ta poitrine
Dans le monde je ne vois pas d'émule à toi.

— 2 —

O belle Aïche, O belle Aïche
Je ferai une guitar à quatorze diapazon
Je lui donnerai pour cordes, de souffances
[et de douleurs
Les jolies femmes de la part des hommes mé-
[chants
Ne peuvent pas être abandonnées mais tuées.

— 3 —

O belle Aïche, O belle Aïche
Je ferai une guitar des os de serpents
Je lui donnerai pour cordes les mèches des
[bien-aimées
Que la bouche effleur, sous l'oreil et sous les
[boucles.

— 4 —

O belle Aïche. O belle Aïche
Je ferai une guitar des os des oiseaux
Je lui donnerai pour cordes les trésses des
[jeunes mariées
Non, je ne me marie pas, ma bien aimée
[est petite,

— 5 —

O belle Aïche! malheur à moi, malheur
[à ce cœur là,
O à ce cœur là.
Ta taille est récemment ornée de fleurs
Ton père et la mère, contre moi et contre toi
Sont allés se plaindre
Tu es ma Leyla, tu es ma Leyla
Jene te quitterai pas jusqu'à la râle de la mort.
J'en ai assez de ces jaseries.

***

Dans les deux derniers vers de la deuxième strophe il est dit: « Les jolies femmes de la part des hommes méchants, ne peuvent pas être abandonnées mais tuées ».

Ceci est dû au fait que chez les Kurdes musulmans, chrétiens ou eyzedis le divorce quoique admis par les uns il n'est généralement pas pratiqué par les Kurdes parce qu'il est contraire à leur tradition nationale. C'est pour cette raison qu'ils ne divorcent jamais leurs femmes, mais les tuent dans des cas d'honneur. Le mari assassin est d'habitude protégé par tout le monde, même par ses ennemis de sang.

Leyla, c'est un des noms symboliques des femmes aimées qu'on emploie souvent dans toutes les poésies orientales.

~~~~~

Fables.

L'HOMME EST LE SERPENT

Un homme sur sa route rencontra un serpent. Le serpent était sous une grande pierre. Il ne pouvait ni sortir, ni bouger.

L'homme eut pitié de lui, et s'avança vers la pierre, leva la pierre et le sauva.

Le serpent se secoua, se dressa sur son ventre et se précipita sur lui. Il a voulu le piquer. L'homme a dit :

— O serpent, je t'en prie, comment ça se fait ? Je t'ai sauvé de la mort, tu veux me tuer,

Le serpent a répondu :

— Ne sommes nous pas de longue date des ennemis, je te piquerai.

Tous les arguments de l'homme n'influença point le serpent. A la fin l'homme lui dit :

— Neanmoins allons demander à quelqu'un de raisonnable.

Sur l'aquiescement du serpent ils se mirent en route. Après une petite course rencontrèrent un renard. Ils lui racontèrent le fait et les propos échangés entre eux. Le renard regarda l'homme et sourit, puis leur a dit :

— Il faut que je me rends sur les lieux pour prendre une décision.

Et sur ce fait ils se rendirent sur les lieux. Le renard dit à l'homme :

— Lève la pierre.

L'homme la leva. Le renard dit alors au serpent :

— Toi, mets toi sous la pierre

Le serpent rentra sous la pierre et l'homme laissa tomber la pierre sur.

Peu après voyant que le renard ne disait rien, le serpent dit :

— O renard ! où est-ce ta décision, je me suis écrasé sous la pierre.

L'homme faisait mine de partir. Le serpent s'interposa devant l'homme et lui dit :

— Une autre fois ne touche plus à cette pierre.

LE COQ ET LE RENARD

Dans un village en ruine, un coq était perché sur le mur d'une maison et chantait.

Un renard qui passait, se rapprocha du mur et s'adressa au coq et lui dit :

— O frère coq ? que fais-tu ici ?

Le coq répondit :

— O renard ! ne vois-tu pas que notre village est en ruine, et moi par mes chants je tache de rassembler quelques villageois et laboureurs pour restaurer notre village.

— Puisqu'il est ainsi, ne sais-tu pas que je suis un bon labourer, allons montre moi une place pour que je puisse construire une cabane et commencer à travailler.

Le coq ayant consenti se mit en route. Le renard le poursuivait, pour voir le (qefxwê) du village et choisir un terrain pour le renard. Le coq n'était pas descendu du mur et faisait route en les escaladant.

Lorsqu'ils arrivèrent à une maison en ruine, le coq se baissa et appela le (qefxwê).

Ton (qefwê) était un levrier gigantesque. Le renard voyant le levrier prit la fuite, le levrier se jeta à sa poursuite jusqu'à son terrier.

Le lendemain, le renard repassa. Le coq ne l'ayant pas reconnu lui raconta de nouveau l'histoire de la restauration du village. Le renard lui a sourit et dit :

— O coq au cœur noir, tant que tu serais le (qizir) et le levrier le (qefxwê), votre village en ruine ne sera jamais plus restauré.

* * *

Nous avons fait une traduction littérale de ces fables à fin de conserver, tel quel, le style de la narration Kurde, et c'est pour quoi nous avons admis quelques expressions et tournure de phrases qui ne sont pas familières à la langue française et qui ne sont propres qu'à la langue Kurde.

Les mots (qefxwê) et (qizir) gardés tel quel dans la traduction signifient successivement préposé et pourvoyeur du village.

Nos lecteurs trouveront les textes Kurdes de ces fables à la quatrième page de notre revue Hawar, No 5, sous les titres de (Mar û mirov) et (Dîq û rovl).

Herqel Axizan

Notices sur la littérature
moeurs et coutumes Kurdes

7

MEMÈ-ALAN

Quand Mêm eut atteint sa quatorzième année son père lui céda le trône des (Alan)

Le plais des Alan était costruit dans la mer sur (360) colonnes de marbre.

Après du palais les pêcheurs du pays jetaient leurs filets. Un jour le bruit courut dans le pays que les filets des pêcheurs étaient tellement lourds qu'on ne pouvait plus les tirer.

Tout le monde vint pour prêter secours, mais les filets ne bougeaient pas. On informa (Mem) de l'événement. Il se précipita pour secourir les gens. Les (1500) gardes prêtèrent main forte, mais tout effort resta vain. [Mem] fit appeler son grand père maternel qui ne tarda pas à venir avec sa nombreuse suite de disciples et adeptes munis de leurs trompes magiques et leur drapeau sacré.

(Neriman) fit savoir à son petit fils, le jeune roi qu'il s'agissait du dragon des mers, monstre puissant dont les livres des savants parlaient et son apparition sur les côtes du pays (Alan) était le signe que quelque chose d'extraordinaire se préparait dans l'astre de destinée du roi.

(Neriman) fit signe à ses disciples que soufflèrent par leurs trompes une étrange mélodie. Les cordes tendues se relachaient peu à peu, de sorte que les pêcheurs les tiraient sans difficulté.

A un moment donné une colonne d'eau s'éleva vers le ciel et la tête du dragon apparut sur la surface de la mer. Peu après le dragon ayant forme d'un cheval, se débattait entre les filets des pêcheurs. Avec des grandes précautions on l'amena dans la cour inférieure du palais et on l'enferma dans une cellule,

L'ALPHABET KURDE

7

C'est pour cette raison que l'on ne réussissait qu'imparfaitement à noter ce son quand on écrivait le Kurde avec des lettres arabes. Pour rendre le (u) du mot « sund », on le notait par un « , », et on l'écrivait « , » ; mais comme on faisait aussi usage de ce « , » pour noter un autre son long, il remplissait mal sa fonction. On a essayé d'écrire « , » mais on retrouvait les mêmes inconvénients puisqu'on devait le lire « sund ». Plus tard, les « moullabs » qui étudiaient dans les « medressés » ont essayé de tenir compte de la dureté de la voyelle « u » en remplaçant le « س » par « م » ; ils ont donc écrit « م ». Néanmoins, malgré toute les dictées savantes, le son restait intacts dans la bouche du peuple et nous est arrivé tel qu'il était à l'origine.

Les échanges subis dans la langue par la voyelle « u » fournissent une nouvelle preuve de ce que cette voyelle n'est point un « u » bref. En effet, dans certains mots pour être remplacé par un autre, lequel n'est jamais le « u ».

Cette dispartiton affecte deux formes:

- 1 - Remplacement par un «i»
- 2 - Remplacement par un «ö»

(à suivre)

baigné par les ondes de la mer et gardé par sept portes en acier munies chacune de sept cadenas. Mais personne ne pouvait s'approcher de lui.

Plusieurs écuyers et autres gens se firent tuer pour obtenir la prime promise par le roi à celui qui arriverait à dompter le monstre. (à suivre)

Xweyi à midirê berpirsiyar

Mîr Celadet Ali Bedir-Xan

ميشو وهڻو

دُ دنگيڙين دشتا مروجي ، ميشو بڪبوو و خدو ڀي
هنداڀي هاڻيون زيارتا هاواري . هر دُ زي پرازي ، ميشو
پيڙي ، خدو علاه الديني .
ميشو پياڪي بڙ نڪرت وستور ، خدو بڙن نائين و
زراڻاڪه . عمري ميشو دِ دورا پينجھي ٻئي خدو دِ دوراسه
و پينجان ده يو .
ژمه ره مه آلان ستراندن . خدو بومم و ميشو زين .
خدو : مم لسرهسپي خوه ملسرڪائي پي سڪني به ، دا
ڏيڙه مرزبني :

ازم مات زيني ازڪري ميري مغريام ت'
ڪچا مير زنگيني
ازخداني هزاروپينج صدخورتين کرداتم نوخوه
دبياچل جاري يي ڪپر زيرين ب خالخالين زريقي
ميشو ، ٿر زيني ٿه لي فگراند :

لولو ! مو بڙ نورا قول فناتايي
ريجاني پيدا تته توك و ڪلمو
ژدلي من ره شفا او هم مرهمو
خيالادلي من ، ب ڪلي ، ب آلو !
ميشو چند بيت ٿشعر كه خوه ٿي گوتن :

ام بچوڪ بون پرتزان بون
كومزن بون ، جانگران بون
ل پياش چاقين مه دومان بون
آف سوچي باف و ڪالان بون
ام نه دانه برخوه ندني
دا بدين رنگي دني
ايرو زي هات روڙا مرني .

ميشو ديت ڪو ٿيبتين ڍره ڪيفامن مات . چند ڪين
دن ٿي گوتن :

آي فجر

آي فجر جوان ! فجری املان !
آسمان روونانك كه روشكه ولائتان !
لابه تاريڪي له سه راغوجيامان !
راپه رينه له سه وروحدار وولائتان !

بلن بسيه نوستن

بلي بسيه رستي

بلي بسيه په ستي ايترا انباه .

لاوڪي ڪورو .

ژ خوه نرفانان ره :

بندين خوه ند ٿانين . ڪو ڪو گشتهه هاواري
گلاڪ بونه . نقد او دنسختي ده نايينه بلاف ڪرن .
روپلين هاواري قيم نا ڪن . ٿلورا آف بندين ها
ب دوری دی يينه بلاف ڪرن . برقي يڪي دڦيت
ڪو خوه ند ٿانين مه ل مه مگرن ول دورين خوه
بسڪن . هيدي هيدي ، بر بيهه جي ٿي دي بلاف بين .

روڙڪ هلات له زربو هيلاخدي لسرمه بو
هرچندر ابو خوه ش خبر بو پاشي نا دچو آفا
هيف وستيرڪل نيٺ نا فا ام ٿي جي ٿفا بچن
چه شيرتي ڪرو باقان بدين بڙن وبلاقي
ب رهنا يا هر دُ چافان

در ده ارا بوني ده ، ميشو هاواري دِ دستي خوه ده گراند ،
دل ڪر ڪوله ٿي خوه ش بڪت . آهه ديار ياي :

فا ايشا ٿايه ٿاني دير ڪل ب مير ڪو ڪاني
سي ميران قلم آني هرسي ٿي بدرخاني .
دنگيڙين مه پشئين خوه دان فلڪي ، برين خوه دان او
غري ، خاطر خوه ستن وچون . او غراوان ل خيري بت .

هر ڪول اڙيران

زاري ڪردمانجي

ڪوٽار ڪه ڪفته . آف هفت سالن ، خوڻي
 بي وي ئي خدان فين و همت ، ميرزا حسين حزني
 مڪرياني ڪو فارا خواه درواندزي ره دردخيت .
 ميرزا حزني بري هنگي لحاڻي بو . زخوه ره
 چاڀخانڪي ساز ڪر و بخوه ره بر بو رواندزي .
 زاري ڪردمانجي دوي چاڀخاني ده تپته چاڀ ڪرن
 لي صدحيف و مخان ڪوزاري ڪودمانجي ز
 بي خوڻي تي ، آف دسالن ، روپلڻ خواه ل خواه
 ڪرتو و نڪار بو در ڪفه .

د بيست وسي تيرمه و ۱۹۳۲ و در روز شنبه
 ده ژنوفه فگار يا ژپني و در ڪت . نيده ڪلڪ
 نشين قنچ و ب فيده هته . خيزين ژ پرين ژ
 بند ڪه وي به ڪو سرناما سر بهور ديا (بسرهاتيا)
 ڪورداني هلد ڪره :

«سر بهوردي ڪفوه ونا و داراني ڪورد له سالي مه زار
 و دوسه دي هجري هه تا هزار وسپه سه د . لهم ڪوٽاره دا
 يك به يك نه ف پياوه ڪفراهه باسي نه ڪه بنوه ده دي خه
 ينه به زچاوي خو بندواره خوشه وسته ڪاني زاري ڪردمانجي .
 وه نه فانه به ڪتيپيش تقديم بان نه ڪري ، له عصري
 سپزه مينه وه هه تا عصري چوارده به رگي بيڪه مين وله
 اولي نه م عصره وه هه تا امروز به به رگي دوهم نا و نوازه »
 هاوار هفتا لاختوه نه آتوزالي ژنوفه زاب
 گرميا دلي خواه هميز د ڪه وقي خواه شهاتواي .
 ز بزداني پاك ژيره ژ يسنڪه در يژ دا خواز د ڪت
 و پيره ز خواه ندفانين خره هيفي د ڪت ڪو ڪرياري
 زاري ڪردمانجي بين دا ڪواف ڪو فارا ڪرد
 بڪارت بژيت و حدمتا ملت وولاتي خواه بڪت .

سالان نه ب مهان نه خواه نديه زي . ژ زماني خواه پيشه
 بر ت زمانان زي تزانن .

جميلي حاجو ڪردمانجي پيشينه ڪو خواه نندن و نقيسا ندي
 بر الفاني يا زماني خواه و بي آر بڪار يا زمانين دن علميه .
 د ساله هزار و نه صد و سه ده ، ژ بر ڪو ام درباسي
 خطي بو يون ، حڪومتي ام آبي يون شامي ولي رونشتانديون .
 هنگي ام چندڪ يون . جميل زي ب مروه بو . افدا ،
 در تاخا ڪردان ده ب . ميثاني ل مالا علي آغا زلفوجه بو
 يون . شفت وروژ ناف هفده رودنشن .

از ب الفاني و زمانان بنا ڪرد ي مژول ديوم . من ژ
 هر ڪسي تشڪ دهرمي و هر ڪسي ژ مژولا هيا خواه ره
 بندوار د ڪر .

جميل ژ هر ڪرمي بيتر بندواري نيشان د ڪر ، قنچ برد ڪت
 و قيد گهشت .

جميل يڪجار نغوه ندابو . هيژ قلم نه ڪر بو دستي خواه
 چاقين وي هين ل مروت خيزين حران نه گرها يون .
 آف ، ژ بونا من زي در بڪه قنچ بو . ژ ڪردمانجي
 نغوه نداره الفابيا خواه هين ڪرن .

هنگي ، در دستي مه ده تشڪي چاڀڪري نين بو . بشي
 نقي ، جميل الفابيا ڪرد ي ب دستفيسي هين ديوم . من
 هر روژ ژيره چند حرف نيشان د ڪرن و ب وان ره پرسن
 چيد ڪرن .

جميل دناؤ هفتڪي ده الفابيا ڪرد ي خلاص ڪر بو .
 ميدت ب الفابيا زماني خواه د ڪار بو هر نشت بنفيسينه و
 دستفيسين رند بخو ينه .

آؤ . جميلي حاجو و بنداوي آپشين « ڪرد قنچن لي تزانن »
 دڦيت ڪو جميلي حاجو ژ بونا خورتين ڪردان نمونه
 پيت . سچي خورتين ڪرد هته ڪو حڙولات و ملتي خواه
 د ڪن و دخوازن خدمتا وان بڪن بلا جميل بينين پيش
 چاقين خواه و لڪوي بخنجن و ژ خوره و ژ ملتي خواه ره بنفيده بين .

د ستي بنداوي ده جي بيژم ، چاوان پسنادي بدم از ژي
 تزانن . هوقاس بيژم ڪو ستنهوت ڪسي سنيا بريري و
 نفاقا ڪردان ب ئي رنگي و ب ئي زلالي بي نه دبته ،
 نه ژي نيشان ڪر يه . هر بڙي جميلو ! مڃدي ت ژ مال

کردمانج قېچم لي نژانن

کرد قنجن و خويناوان حي ناموس ، رومت و جسانته . ژلورا ولو رادين همدود كژن و مالين هف دخون

يك ژوان سري خوه ژنه دن ره ناتوينه . ژبر كو چاڅي خوه د في ايشي ده فكرنه . چه خورتي كر نورادبه چاڅي خوه ل قنچي يي دگرينه هر دبلنه ميري قنچ رمشهور كو خلك پسي وي دبدده اوه كو ميران د كژه و تالانان دتېنه و مسره خو ژ بر بري خوه ره ناتوينه .

او خورت ژي رادبه دست ب كشتن ، تالان و بر بري يي دكه و خباتكه زور دڅپته چا كو ژبره پسته . چچي ميري كرده كو كته ايشكي هر دخوازه كول پشيبيا هفالان به . پر جاران ژي ام ديبينن كو بيكي كرد ب چند هفالان ره - كونه

گرامه و مسره ره ي اول نازانم حالي بوي كه غزلي (بطر زقدما) يش فقر بيبا به مقصد بيكي و نومراوه ؟ كه و ابو رنگه معذوم بيبين . نه كه رله ۳ زباندنا (كوردی فارسي ، توركي) اشعار و غزلياتي بنده ت چا ، چي كه و نه وه خوبندوته ته وه البته له مسلكم تي كه پشتوي . مع مافيه له رغمي نه مانه وله رغمي نه وه تي كه به خلاف عقیده ي ابوه ادبياتي بي عشق و به تمبيري صحيحی (ادبياتي بي خطوخال) له نظر مندا وه كو (او بنه ي مس) وابه . ديسانه وه تقديري به رزي حسيات و بلندي مفكوره تان نه كم . چونكي من ازاتم ابوه كين ۰۰۰۰ ؟

هلم رفقي

هر وكي وه ژر نسخا پيشين فه گوته هاوار ، هاوارا كردان ، هاوارا هر كرده . ژلوراه . بندا ژورين كو جها بلكه بلاق كو . هكه (نوروز) دل كور لي فگرااند رو پلين هاواري ژبره ژي فكري نه .

هاوار

ژملتي وي - دكفه ايشكي ، گر خوه نندن به ، ميراني به ، گر جمالي به اوي كردل پيشيبيا هفالين خوه حيانه . چا طبيعت و جسارتی وي قبول ناكه كو كس ل پيشيبيا وي بيه .

هكه ملتي كردژي مينافان ملتين دن كو ابرو پيشده چونه ، زانا بونه دي ديسان ل پيشيبيا هفالان حيان بونا و دناف ملتان ده مشهور بونا ، لي پيچكي شونده مانه .

درماني زانابوني ژي افه . چچي كو كرده و ديژه از چيلي بي كردانم دفي آريكار يا جفانا خيري بكه ، هر كس ل گورا حالي خوه ، داكو جفات ژي بكاره منفعتي ل مه بكه ، زاروو بن مه بده خوه نندن و دبستانان يينه دفي دري بن مه . مانه چيتره كو ام شيبست هفتي زيرين زرل يك زارو كي بدن حتا كو ام ل بازار كي ژفان نين دور بدنه خوه نندن ؟ او شيبست هفتي زير ژ جفاتا خيري ره بت ام دكارن صد زارو كي بي بدن خوه نندن . ژبر كو اوي دبستانا يينه دفي دري بي مه ، مصرف ل زارو كان ناچه .

ت'تشت ژي هر وفان زانانا كه ژ خوه ندني

پيشه . جميل حاجو .

جميلی حاجو - نيفستاني بندا ژو بن جميلی حاجو به . گلر جميلی حاجو به كمي به . جوانه ، بیره ، ل كو د كيزان دبستاني ده خوه زنده .

هر وكي د انجامی ده كفش بيت هيژابه كو ام بگفتن بي فان برسپيار بان و ل وان و گر بن .

جميلی حاجو خورتكي بيست ، بيست و بك سالي به . زه كتيه ت' دبستانان ، و بر دستي ت' كسي ده نه ب

جوابنامه

بو (نوروز) ی مستعار خاوه‌نی مقاله (زمان) که به سه‌لوحه‌ی (بوشاعر بیکمی کورد) له ژماره (۲۴) می زاری کرمانجیدا نشر کرابو .

مقاله بک که سه‌وت سال له مه و پیش له تنقیدی شعر بکدا له دفتری خـ اطرائی خوتانوسویوته ایروانجه — یتنه ساحه‌ی انتشاره وه وله جریدی (زاری کرمانجی) دا عرض خوبنده وارانی نه که ی . نه مه همت ووته وانا بیکمی به رزه ، جنی تقدیر و تشکره . امیدم وابه که نهو دفتری خاطرالته خزینه بیکمی رنگین و رنگین و به اعتباری عجویاتی تحفه بیکمی نوینی گراف قیمت بی . هر چند تنقیده کت به راستی معقول و مقوله به لام اگه‌ر عاجز نه بی ده کیم : که بوشعری او تنقیده له انتخابی زماندا اصابت نه کردوه . چونکی تنقیدی انلیک اصولاً باله وه ختی کردنی او فله داویاله عقیبه وه ده کریت . اگه‌روا نه‌بوایه تاریخ‌بوایه ، نه ده بو به درمی عبرت . ثانیا تنقیدیک نه بی توجیعی هدفیکمی معین بکری . اگه‌روانه بی بی عکس صدا امینته وه . ولهم نوعه تنقیدیش نه ، خوبند وارانه له حقیقت آگادا رابن و استفاده اکن ، و نه او کسه‌ی تنقیدیش اکریت له خوی آگا . له به رانه به بی مدافعه می نفس محکوم و بهم تحریشی البته معذور نه مینته وه ، من لیره دا هرزه و کیلی ناکهم اگه‌ر تنقیده کت موجهی نیش نه بی ، چونکی تنقید هل اگریت له نوسینه وه‌ی نه‌م جوابه داخوهرم به مصیب ازانم . مع مافیبه ایوه تنقیدی شعریک اکن که حوت سال له مه و پیش نشر کراوه وله میانه‌ی تنقید دا نه فرموبت که «چه ملکی ترهیه له عصری فن و علمدا له زمانی عرفان و صنعت دا شاعره پرهوشه کانی له پاش هم موارورا دنیک له شعر دا بانی (مژگان وچاوی کال ویلوی آل و بکه‌ت ؟) . نه‌م سواله تان له چه درجه بکدا له گ . ل حقیقت تطابق نه‌کاله وه بحث ناکهم . فقط وا ازانم که حقم‌هیه تنقیده

کتان موجهی خوم بزاتم . چونکی من تقریبا هشت سال له مه و پیش له شه شه مین ژماره‌ی غزه‌ی (امیدی استقلال) دا غزیکم نشر کردوه که نه مه مطیله که به تی : (مار زلفت نوبه چی خزانه‌ی عقیقی آل نه بی . نیر مژگان پاسه دانی دوری چاوی کال نه بی) . دقت نه فرموی که عبارت (مژگان وچاوی کال ویلوی آل و) که حرفیا له مقاله کتان وه رگراوه اگه گله مطلبی غزله کم چنده منا — سبتداره ؟ . . . جاری له پیش هه . مو شتیکدا عرضتـ ان اکم که من له و تنقیده تان زور متحسس و پی خوشحال بوم . چونکی دوباره‌ی اکه وه قصه کاتان حقه و راسته له که ل امه یشدا (ذیسکی تحت المدح) هه ، چونکی دور به شی مقاله کتان دلالت له بلندی موقع و شخصیتی (منتقد) نه کاله نظرا بوه دا انجمله به رانه‌ی من لا بقی ام تقدیرانه نه بوم ده میک له نوسینه وه‌ی جوابدا متردد مسامه وه . فقط فکر بک که جساتی جواب نوسینه وه و (خونی هل فلا ندنی) چی بختم اوه بو که له تقدیرانه که تاناره کور تنقیده کتان نا مصیب بین . والا اگه له جهت تنقیده که تانه وه له عدمی اصابتان امین نه ، بومایه محکین نه بوخوم به و شخصه به رزه بزاتم که ایوه تنقیدی نه ککن . به لی لطفاً اگر تماشای سه‌لوحه‌ی غزله کتان بفرمویله و توری لی وورد بیوناره وه ده تان زانی که اوغزاه بوخو به بیکمی قلم واه ژیر مقصد بکدا نوسراوه چونکی سه‌لوحه‌ی (بطرزی قدما) و بالخاصه شعر و مقاله کانی پیش نه و نسخه به کافیه بواظهاری مقصد . بهم مناسبه وه حکایتیکمی بچو کتان بو بگره وه . : — سه‌رده میک دیسانه وه له غزه ته بیکمی بچو کدا چند شعر و مقاله به کم نشر کرد له شعره کاندازورم سعی نه کرد که لاسایی شعر اتازه کانی تورک بکه مه وه متجدده به مشکه کانی وه کوتو زوربان تقدیرا کرد . فقط روز بک له مجلکسیدا بعض له و تجدد پرورانه یش حاضر بون که (قدما پرست) بک هجومی کرده سه‌رم و تنقیدی کردم له حیاتی مدافعه به اسلوبی کون چند شعر بیکم نشر کرد که نه واومثالی او نه‌ولی بان معلوم بوله و میدانه شداله (فیر قاچ) لاناوهم دوباره

بهرین

- شېرب الی خوږه -

میرگ وزئی خوږه نه
گند وقصر تر به نه
بلبل مری گل مری
نرز مابه نه تری
نه گل و نه کلېک مان
نه پاریز و گلستان
نه دنګی خوش نه مقام
پسفه زامه و انعام
چاقین بوکان به هیستون
کند دگرین دسترین
نه پز مانه نه شقان
نه بلور و بلورقان
گلی چیا گراهین
نه خلام ونه شاهن
دشت ونوال به خوبین

دیروکا مه دخوین
ریل و دسلك بونه زر
زقی ، بوکن کز یزر
خوله ی بونه خرابه
یزدانی مه ده رابه
بجامیری نکارن
بیرینی بختی دکارن
ام ژی کرن و کورن
ژ پرا وان دیورن .
نه قصر ما نه سربان
نه میرک ما نه سلطان
نه صاعی ما نه مرین
هیچمه ژی دیورن .
کن قمری گرین ما
درمان چو و برین ما
کچک چو و کزی ما
و آهک ززی ما :
گلستان بو کفرستان
بر چاقین من کردستان

آریکاری مه
هفتی ، چراکی پشه
چاقی بنفش هشینه
سوسن ژي کت به شینه
نه گیا ما نه ریمان
ل پاریزی کردستان
نه ما ، لی لی ، نلولو !!
قرک ، کند ، گر واپلو
دکنن خدان سازن
کذبامه دخوازان
میرگ وزئی خوږه نه
گند وقصر تر به نه
بلبل مری گل مری
نه رز مابه نه تری !
هاوار چو و هیستما
ژدی مر و هیستما
مامک کورت و درپزه
«شیر ب لسی خوږه» دیژه .

دکتور کامران عالی بررغان

پوه ، و کوردانی زه مان پيشو فکرو ميشکی خويان ، آواتی
دبليان ، همو به به لبه ست ربک خستوه ، و دستيان کير -
دده ته بیژينو گوتی او هه لبه ستانه به گورانی .
کوردانی پيشو - هر و کوه به شیک له کوردانی
ایروش - آواتی دبلی خويان به به لبه ست داناوه ، و آو
هه لبه ستانه یان به گورانی گوتوه ، له دامنی چيایان ، یان له
سهر رووباران ، یان له سهر کانی و سهر چاوه کان به بلور
یان به شمشال او هه لبه ستانه یان گوتوه .
انجانخته نهخته امه سهر که وتوه ، و حه زبان نه کیردوه
احوالی پاله وانانبان ، چپروکی جوانو شیرین و قنچیان
نه نیا به هه لبه ستيکی گورانی بیژین ما وهر به وه میننه -
وه . به شکو دستيان کیردوه ته ربکختنی او ششانه ،
أحوالی او پياوه بلندانه به چه ند هه لبه ستيکی چپروکی ی
دبرو در پړ و دستيان کیردوه ته بیژینی و خوبند نه وه ی

له به بی خوبان دا .
هه ره به چه شنه ادبیاتی کوردی له پابه ی گورانی یه وه
سه رکه وت یو پابه ی چپروکی ، و کوردکان دستيان
کیردوه دانانی هه لبه ستي چپروکی ، یان ربکختنی
چپروکی خويان به شکلی هه لبه ست .
انجان چونکه ادبیاتی کومیدی به ستراوه به قومه بلندمه
مقدمه کانه وه و زور پیوستی مدنیت به چونکه هیستاهه
تا کو ایستا که به ته واده تی پبروشکه ی هه تاروی مدنیت
وولانی کوردستانی روانک نه کیردوه ته . وه . شارانو
دیهانی کوردستان به به رگی جوانی مدنیت نه رازاوه ته
وه ، له به ر آوه ادبیاتی کومیدی له کورد ستانداوه -
نه که وتوه و ادبیاتی کوردی هشتا نه گه بیستوه ته پابه ی
سپیه م .
(ته و او نه پوه)

هفتی صوری

ادبیاتی کوردی ۲

أوانه که که موزور معلوماتیک بیان هه به له ادبیاتی
 زیمانی ادبیاتی زانین که له زمانی کونه هه تا کو
 ایستا که له سهرمی پایه سهرکه و قوه و ایستا که مش ادبیاتی
 اور پا ده پینه سی چه شنهوه . اویش : ادبیاتی گورانی ،
 ادبیاتی چیروکی ، ادبیاتی کومیدی [تمثیلی] .

ادبیاتی اور پا — و به تایبه تی ادبیاتی بونانی کون —
 له پایه یه که مینی دهر که وتی همو عبارت بو له گورانی ،
 و له ر دمه بونانی کان فیکرو میشکی خوبان به هه له ست
 (شهر) ریک دختست و دستیان د کبرده بیژنی او هه له ست به
 گورانی . آر شتانه که له دبلان د جولایه وه همویان ریک
 دختست به هه له ستی گورانی ، که ده که ران له ناو شاخو
 دیلانی بوناستان ، یان که داده نشتین له سهر روخی بحری
 [ایجه] ، ده نگیان هه له ده بری و دستیان د کبرده گورانی
 بیژین ، هه تا آره نده ی بی نه چو احوالیان گوررا ، و
 دستیان کبرده مدح کبردین و هه له ست هه ل دان
 له سهر بیانی گوره ، فارمانان ، و پاله بانانی خوبان ،
 هه ندی جار او هه له ستانه یان در بیژ د کبرده وه و هه به

مدح کبردنش نه ده مان ، به شکو دستیان د کبرده
 ریکختنی ژبانی او پیارانه : له دایک بونستان ، که وره
 بونستان ، خو و ره و وشتیان ، مردنیان به هه له ستیکی دور
 و در بیژ و به شو قیگی که رمهوه دستیان د کبرده
 بیژینو گوئی او هه له ستانه : به کورتی بونانیه کافی
 کون هه له ستی چیروکی یان داده نا ، یعنی ادبیاتیان له
 پایه ی گورانیه وه سهر که وته پایه ی [چیروکی]

انجار انگار بکی [وختیکی در بیژ ادبیات له پایه ی چیروکی
 مایه وه ، هه تا نه خته نه خته سهر که وت و که بیشته پایه ی
 [کومیدی] ، انجار هه له نهر دمه وه بو که ادبیاتی کومیدی
 له آور پا بیژاپو و بلاد بو وه .

أمه پایه کافی سهر که وتی ادبیاتی وولاتانی روز
 آرایه . و نه مه پایه کافی سهر که وتی ادبیاتی که لانی
 آریه . آیا له وولاتانی کوردستان رووه ر گیز پنه دواوه
 و بنورین له تاریخی ادبیاتی ، أم پایانه ده بینین یان نا؟ . . .

مادام ادبیاتی کوردی ادبیاتی کی آری به ده بی
 وه کو ادبیاتی زیمانی روزاوا وایت وده بی به سه راو
 پایانه دا سهر که و بتت .

به لی : ادبیاتی کوردی له زه مانی کونی پشودا «گورانی»

وروز (هاوار) بکه ین و له یزدان پارینه وه
 و بلین

« بژی هاوار . . . بین خیوی هاوار »
 تاو کودهنگی هاوارمان ؛ که کازه په رده ی کردگار
 دستی خوینا و یان داوینی دوشمن ؛ گری زاری
 و شک و تیندومان آوی علم و فن و زانستی ؛ نوش .
 ؛ و سابه چنگکی اسنن و کوه ، تو چه رکی دوشمن
 دره بین توله ی باق و برای خومان بسندین . . .
 ایتر . . . بژی هاوارا . . .
 خیوی هاوار . . .

سهر ر بپر

ژ بونا آریکا ریبا کردستانی به ، خوینسان
 ژ بوناشرو ژراندنی به !!!

له هاوار داوینه ی چیا یانی خوینن ؛ و دولانی
 گول گولی رهنگی ولات ، و نه ونه ی مرده تی
 شیرازه ی کوردی بینین . . .
 له هاوارا . . . له ناو برگی . و کوفاره کوردیه دا
 هیوای ژبان ؛ چیژین ، غونچه ی آزادی به
 خوین که شاره بون ؛ که ین دلیکی به هیژا
 له نه نگانه پرورده کورادا ؛ بین . . . له
 هاوارا کوردیکی تازه که نجی کی آزاد . . .
 ژبانیکی شیرین ؛ بینین بو یی و یسته شفت

هاوار

کوفارا کردی

له هاواردا

له هاوارا دلیکی تواوه، جگه ریکی خوبین،
چاویکی پرفریسک ته بینم .

له بی دهنگی شهودا له نیو دهنگی گریانی
منالانی بی باوک و ژنانی بی روله، ونالینی جوانه مهرگاندا
دهنگی (هاوار) م دپته گوی، نازک ۰۰۰ دلگیر ۰۰۰

لام له نیژترین آوازی موسیقی حزمین شیرین
تره دپته گویم، نهو دهنگه ته سپایه هه رو کوشنی

نهمیم، ورشهی گیا، ناله ی قمری، قاسپهی کهو،
وتافگهی آقی روبرار ۰۰۰۰۰ دپته گویم و کو
آهی حزمینی سه ره مه پرگان ۰۰۰ بی چر په، بی

سپروه ۰۰۰ بی دهنگک ۰۰۰۰۰ دهنگک ۰۰۰ له
ترسی چافی بدان، وله سامی دهستی دشمنان به ته
سپایی دپته گویم وه آه ۰۰ ناتوانم بایم چه کاری
له دلم ته کات ؟ !

ناتوانم بایم چه یادگاری له دماغمدا راست ته
کانه وه له چه په ریکی دلم نه دا !! ؟ ! له کام اعصاب
نه کهوی !

دهنگی هاوار له شامه وه دپته گویم له باش
تهوهی دهشت و بیابانی بیگانه (بیانی) و کیو

و کژی خومان ته بری به لام تأثیره که ی ناگوری له
دلی مندا، نهک به تنها هه ره له دلی مندا به لکوله
دلی همو کورد بکیدا . گولی سپسی هیوا ته که
شینیتوه، مه یلی آزادی تازه ته کانه وه، له
پریشانی و پارچه پارچه بی خومان ته که بین .
له هاواردا له استانی بی ته می آدابدا دور له بی
سیاست بی تهوهی که زرهی زنجیری اسارتان
بپته گوی، و کله پچه ی عبودیتان چاوی بکهوی،
یادستی خویناوی دشمنان بینین ۰۰ دور له، انا له بین
سی به ری داری هیوادانه حسینه وه نسیمی
سربستی و آزادی هه له نه ژین، حس به شیرینی
ژیان و خوشی سه ره به خوبی ته که بین له هاواردا
هغالی برا کورده جگر خوینه کاتان ته زانین،
شیوهی په شیوی ژنی هه ژاری نه زانی کورد
و منالانی گپرودهی بی باف برانه بینین .

له هاواردا گیانیکهی بلند، دلیکی به
هیز، چنگی کی آسنین که ردنیکهی آزاد،
ودامنی کی پاک ته بین که همویان له له شیکدا
گرد بونه وه و بدنگی کی بهرز (هاوار)
ته کات و ته تی :

«دلی من ژبوهرژ کرنا کردستانی به، مخرتیا من

کتبخانا هاواری

هزمار
۱

ریزانا الفابی با کردی

غروش سوری

۱۲۶۰۰

۱۰

ب. چری خلاندی

ب. چری عادتی

ژبونا درفه دفتت حتی پوستی ب سر بیت خستآن

زنگراف و مطبعتة ایوب بیخاوانک رب مشوق حفرة جميع المعادن والصور الملونة واللوحات الخارصية لجميع طابعات دار دريات بحروف نائفة على الطرز الحديث ملك الظاهر دمشق	الطبيب احمد نافذ اختصاصي بالأطفال والأمراض الجلدية والزهريّة والإخفاك دمشق عرنوس
الطبيب محمد حسين اختصاصي بطباعة وامراض العيون وبراغيها صالحه دمشق	

اشتراکات مجموعه هاوار

وفي غير هذه الأقطار	في سورية وتونسية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس
عن سنة واحدة ۱۰۰ فرنك	عن سنة واحدة ۵۰۰ غروش سوري - ۱۰۰ فرنك
عن ستة شهور ۹۰ فرنك	عن ستة شهور ۳۰۰ غروش سوري - ۶۰ فرنك
عن اربعة شهور ۶۰ فرنك	عن اربعة شهور ۲۰۰ غروش سوري - ۴۰ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: دمشق - حارة الأكراد

هاوار

کوفارا کردی

تبدیل خستین کوفاری

جیلی حاجو	کردمانج قنچن
ج ۰۶۰ بدرخان	جیلی حاجو
سه رزپیر	له هاواردا
هفتدی صوری	ادیات کردی
دکتور ک ۰۶۰ بدرخان	میری من
حلیم رفقی	جوابنامه
هاوار	زاری کردمانجی
هر کول آزیان	میشو و خدو
ج ۰۶۰ بدرخان	الفایبیا کردی
هر کول آزیان	فرهنگکوک
دکتور ک ۰۶۰ بدرخان	برین
لاوکی کرد	ای فجر
قدریمیان	هسکر
سترانغان	دلالی عیسی

SAL 1
HEJMAR 8
DUŞEMB
12 Hou 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 8
LUNDI
12 Septembre 1932

Qovara Qurdi * Revue Kurde

Têdewîstiyên Qovarê

Şeraniya Zmanê Qurdmanci	C.A. Bedir-Xan
Edebiyati Qurdi	Hevindê Sori
Bêriya Welat	Dr.Q.A. Bedir-Xan
Hawareq	Weçdi Cemil Paşa
Rêya Teze	Hereqol Azizan
Qurdeqî Qîçiq	C. A. Bedir-Xan
Elfabêya Qurdi	C. A. Bedir-Xan
Ferhengoq	Hereqol Azizan
Ji Xani ra	Behmen Zerdeşt
Strana Dilan	Dr.Q.A. Bedir-Xan
Ez Goriya Bangê te me	Mamoste
Ala Qudan	Dr.Q.A. Bedir-Xan
Hişyarname	Lawe Fendi
Dawet e	C. A. Bedir-Xan
Yeli Delal	Stranvan
Tirsim Ez Bimirim	Diloqvan

Birê Frensiyi

Memê-Alan	D. A. Bedir-Khan
Chansons	Hereqol Azizan

çapxana terekî

ŞAM — 1932

QITÊBXANA HAWARÊ

HEJMAR

1

Rêzana Elfabêya Qurdi

Note sur l'alphabet Kurde

Bi çermê xemilandi 12,50 K. S.

Bi çermê adeti 10 K. S.

Ji bona derve divêt hekê postê bi ser bêt xistin.

Dr. A. Koafiz

**SPECIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Damas

Athènes

Dr. M. Khidi

Opérateur et Oculiste

Damas

Yakki

PHOTOGRAVURE

Egoubiyê Frères

Inscription sur tous les métaux. Gravure coloriée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes,

Damas

Malek Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.

6 mois 60 fr.

4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.

6 mois 90 fr.

4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan

Damas: Quartier Kurde

Qirîyarîya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tirqîya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kiras-sûrî — 100 frenq

ŞesmeHQî 300 kiras-sûrî — 60 frenq

Çarmehqî 200 kiras-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq

ŞesmeHQî 90 Frenq

Çarmehqî 60 Frenq

Her list bi navê xweyî tene sandin:

Şam: Taxa Qurdan

Qovara Qurdi * Revue Kurde

Şeraniya Zmanê Qurdmanê

Weqê ez gehîştîm Bêrûtê rojê bû avayê sê saet ji şevê derbas bû bûn.

Sibetir, herî nivro, ji mêvaxanê derqetîm, min da qûçê û qolanan, û gehîştîm meydana Burce. Dinya germ, ba şil, bibna mirov teng dibû, diçiqiha.

Min xwe da ber siha Kelweqê, canê xwe divêsihand.

Burc meydanaqê fireh û drejîqî ye. Di nava wê de parîzeqî çiqîq lê spehî heye. Bi giya, bibnûn û diran xemilandî ye. Tê re aveqê çiqîq dibihure û diqeve nav bîrmeqê teniq. Erdê bîrînê ji qevîrên şehqîrî û benevsyon raxistî ye. Rengê avê tede wînda dibê. Pêrm weq zeviyeqê benevsîn xuya diqê.

Li serê meydanê, sê qûçeyên mezin-jî baqur, ji rojhelat û rojava—xelqê bajêr dîtînin û lê dirîjînin.

Xelq di nav qûçeyan de mîna robaran diheriqîn. Ev sê robarên qo di meydanê de digehînin hev, dibin lehiqê boş û xwe didin ber parîzî. Di her caxê parîzî re pêlên lehiyê diçiqên û lehi dibê du bir, bireq di her rastê û birê din di her çepê parîzî re diheriqê, betapiştî Serayê, paşê, dilopên lehiyê, ber bi belrê ve, ji hev diqevînin û belav dibînin.

***

Xelq di her mîna re dibihurînin. Pîr û ciwan, jin û mîr, dewlemend û belengaz, ji her rêzê, ji her rayî, ji her nijad û miletî.

Min ew ji belg, dêm û serçavên wan nas diqîrîn.

Çarînan şelkeqî gewr û pehn bi

şelkeqî qesq diqetî. He , qumeqî sor di ser çarîkeqê re dikeliki. Jûnîkeqê zîqmezîn, weq deneqî, gêr dibû û diqet pîştê qeçîkeqê narîn û bejnzrav.

Ev e, pêxwaseq, qaso bê hemdê xwe destên xwe di ser hêt û navqelên van pîreq û qeçîqan re digerîne.

Min canê xwe vêsîhandî bû. Rabûm, qetîm nav pêlên lehiyê. Ji nişqê ve, ji qolanqê, çend seriyên bi qum û destmal li min der bûn.

— Ne lol... bê zû ye... ma çiman... dev jê berde... Heso digot... na herê... gub mede...

Ket ne dihat bira wan qo ez ji bi zmanê wan dizanîm, qo ez ji yeq ji wan im.

Ji xwe ji min re zilameq diviya bû qo hûrmûrên min hilgire, bibe mêvaxanê. Min deng li yeqî qir.

— Xorto, heqe vala yî bi min re were.

Xortê qo min deng lê qirî bû, ji hevalên xwe veketiya û da pey min.

Heta qo em gehîştîm diqaneqê min deyn ne qir. Li diqanê min cixareyeq da wî û me dest bi axaftinê qir.

— Xorto, tu xelqê qû derê yî?

— Ez xulam, ez bedlistî me.

Lê zmanê wî ne zarê xelqê bedlistî bû, min got:

— Ma çîre dibêjî qo bedlistî yî, ji zmanê te qils e qo tu jî dora Mêrdnê yî.

— Belê, xebera te rast e, lê ez eslê xwe dibîjim. Ez bedlistî me, lê di mihacirtiyê de derqetîm û di dora Mêrdnê debî xwedî bûme, ber vê yeqê...

— Qengê hatiyê Bêrûtê?
— Ev bû saleq û hin, ma ez xulam tu ji qûjan welatî yî?

— Divêt tu jî, ji zma tê min bizanî
— Gora zmanê te tu jî welatê Botanî, lê di vi bajarî de tu bostî nînin.

Pêleqî seqî nî. Qiş bû qo dîqirî û di bira xwe de li tişteqî digeriha. Di pey re, rabû ser xwe, hat destê min û got:

— Ez xulam, li sêrê min menêre, min anihî tu nas qirî. Ji xwe min bihistî bû qo yeq jî we li Bêrûtê ye. Min dil diqir ez herim ziyareta wî lê min fedî diqir. Xwedê jî min re li hev ant

— Belê yeq jî me li Bêrûtê ye, lê ew ne ez im, ew brayê min e. Ez li Şîmê rûdinim.

Di pey re ez û xweyîyê diqanê em qetîn bizara qaxeza Hawarê. Ji xwe jî bona qirîna qaxeza Hawarê hîti bûm Bêrûtê.

Min şuxlê xwe quta qirî bû. Qaxez bi rêhesinê bihata rêqirin. Tinê qaxeza çermî min bi xwe re bibîra. Xortê min çermê Hawarê qir piştî xwe û me da rê.

Em çû bûn diqaneqê din. Min bi xweyîyê diqanê re xeber dida. Qurdmancê min di qurçiqeqê de li ser tetiqan rûnisti li min dinêrt û diqenî. Min jî bi devqeneqê jê re got:

— Xorto, tê xêr e, çîre diqenî?

— Xêr e ez xulam, ji qêfa qurdmanciyê, ji qêfa qurdmanciya te diqenim. Belê li Bêrûtê qurdmancê zehf in. Ji sibê beta evarê em bi qurdmancî xeber bidin. Lê giva jî devê te dibihizim hej bêtir qetî min jê re têt. Ax ez xulam, tu nîzani qurdmancî çikas şêrin e.

— Na herê. qurdmancî qeşgê bîye şêrin

— Bi serê te ê ezîz, tu zman weq qurdmancî nê şêrin e. Ez bi tîrî jî rind nizanîm, lê min ew geleqî bihistiye. Li Irakê min erebî û inglîzî geleq bihis-

tîne. Li Sûriyê her rûj erebî û frensîzî dibihizim. Ez van datînim ber hev û dibînin qo şêraniya zmanê qurdmancî di tuwan de nîne. Le çî fêde ew bi qurdmancî nizanî

— Ma bizaniyana çî dibû?

— Hîngî, jî qurdmanciyê pêve bi tu zmanan xeber ne didan . . . .

Celadet Ali Bedir - Xan

Rêya Teze

Rûjnameqê qurdmancî, bi herfên nû, bi qurdmanciyêqê xwerû, li Rewanê, di şîqleqî spehî û çeleq de derdiqeve .

Vê paşiyê çend hejmanên wê gehîstine destê me. Çavên me pê birûn bûn, dilê me şa û geş bû.

Qurdmancên Rewanê jî rûjname pêve çend qitêb jî derxistine. Me sê çar rûj mijîlahiya xwe bi wan qirin .

Ji nav rupelên wan ên taze û ter bihna qulîqên çiyayê Elegozê, bayê zozanê Serhedan dihatin. Di nav resmên wan de şîl - û - şîpiqê qurdmancî, xencer û piştêncera qul û qalîqên me dihatin ditin.

« Rêya Teze » weq navê xwe taze ye, nû ye, nûbar e. Lê ji Hawarê qevntir, bi emrê jê mezinter e. Hejmara wê a paşin qo gehîstiyê destê me a pencî û nehînan e. Li gora qo Rêya—Teze rûjnameqê dehrûjîqî ye, berî şalqê û hin dest bi derqetînê qirîye.

Ev çend beytên jêrin jî qitêbeqê qurdmancên Rewanê ye:

Eysê, Kürban, rabe j'xwê

Herim meqlebê. dersxanê

Welatê qitêban pir şêrin e

Meriv li wê dinya dibîne

Dê nî bavê me tariyê da bûn,

Ji dinê bê hes, bê xeber bûn.

Disan jî wê qitêbê şîhreqe zaroqan :

Strana Dilan

Lêvên te du pêt in
Çavên te stêr,
Diranên te mirari
ilê te dêr.

Ava bi ronahi
Weq Zerdest i
Dinê û ezman i
Mêrg û deşt i.

Sor i rohelat i
Deng û nay i
Buhar û blûr i
Brûsq û ba yî.

Porên te zêr û zer
Canê te ziv
Tu bibe ji min re
Taştê û şiv.

Taûsê arper i
Qenina bûq
Biqene dimiriû
Baqur û pûq.

Tu ewrên ezman i
Tu qesqesor
Li ber lamên te lez
Dimire sor.

Tiji hevîn tu i
Hesret ji tu
Zana û ferzane
Şiret ji tu.

Çûqeqe delal i
Dengeqî çaq
Qaniya zelal i
Weq berf i, paq.

Xwesteqa min tu i
Strana min i

Mêqewa min tu i
Şivanê min i.

Kezala min tu i
Çavên te reş
Ez beranê te me
Singa min ges.

Pêşnivejê te me
Tu mizqelt i
Dilê min ezman e
Têde stêr i.

Di çavê roj û hev;
Ronahi tu,
Li kesra spehiyan;
Avahi tu.

Singa te çiya ye
Tu agir i
Li buhistê hevîn
Pêxember i.

Bêqes im û tinê
U bê dolman
Di vê dinyayê de
Bê govend mam.

Qulilqa Adar i
Bihna buhar i
Tu deng û bawar i
Stêra êvar i.

Pêşnivejê te me
Tu mizqelt i
Dilê min ezman e
Têde stêr qî.

Porên te zêr û zer
Canê te ziv
Tu bibe ji min re
Taştê û şiv.

D. Zamiran A. Bedir-Kan

Dawet e

Ji zozanan bat kuling
Xeber anî ji xweying
Dibê werin dawet e.
* * *

Dawet e xweş dawet e
Ji qurdan re rûmet e
Dawet şer e, şahinet.
* * *

Bê xweyi man gund, qelat
Gazî diqe ev welat
Dibê werin hewar e.
* * *

Bê qezî man qez û bûq
Di rêlan de ba û pîq
Bê belg mane dar devî.
* * *

Navno diqin qurdanî
Ne heliştin mîranî
Qurdinon rabin dawet e.
* * *

Herê lawo dawet e
Dawet e xweş dawet e
Bûqa te ji Qurdistan.
* * *

Qeziyên wê delal in
Çi nermaq û şepal in
Ber mekesê mede wan.
* * *

Dengê avê çî ziz e
Newal jê re eziz e
Welat! welat! welat!
* * *

Ji zozanan bat kuling
Xeber anî ji xweying
Dibê werin hewar e.

Celadet Ali Bedir-Kan

Bizina Pîrê

Bizina pîrê çû çolê
Lê da herf û bagerê.
Pîriq derqet ji malê.
Li bizina xwe digere
Hê l hê l .....
Bizina xwe digere
Surê pozê pîrê bir,
Pozê pîrê werimî;

Guman bizina pîrê xwar,
Pîrê li ser digiri
Wayl wayl ..... Li ser digiri.
Ji bona îrû me hevkas got, pêşdetir
em dîsan ji Rêya — Teze behs biqin.
Em ji hevala xwe re rêyeqê xweş
û dawîyeqê geş hevî diqin. Divêt qo her
gav me hey ji hev hebît û gereq e qo
em hevdu ser xebatê hev serwest biqin.

Herçqol Arizan

EDEBIYATI QURDÎ

—3—

Lewaney serewe be tewawetî der-deqewêt qe edebiyatî qurdi edebiyatî arî ye, we bilinde, we berze, we berweqû edebiyatî zimananî arî kabîla bo berz-bûnewe we serqewtin. We her cende medeniyet le qurdistanda bilaw bibêtewe ewende edebiyatî qurdi serdeqewêt we berz debêt.

Ba nextê binorin lew hezarau çiroqane qe qurdeqan helyan bestwe, we dayan nawe, be tewawetî biyan xwêninewe, lew deme dezayî qe hiç ferkêq niye le beynî edebiyatî eme, we edebiyatî zimanêqî rojawa we lew de me bilindayî edebiyatman deselmênin.

Aya helbestî çiroqî (Memû Zin) çî ferkêkî heye legel helbestî çiroqî (Jlyada) ! ! . . .

Aya ew helbestanî çiroqîye qe imro le ewrûpa deybînî çî ferkêqî heye legel helbestî çiroqîyî imro qe le qurdistanda bilaw bûwatewe ! ! . . .

Ewende y pê nawêt, her nextê binorîu lem çiroqey xwarewe we sirincî lê bideyn ew deme bilindayî edebiyatî xoman tedegeyn.

Em helbestî çiroqîyey xwarewe le deştî herîrî rojhelatî (Hewlêr) — qe heşî nawerastiye le soran bilaw bûwetewe. We lew nawe be [şîrî leşqîrî] benaw bange. Çunqê danereqey nawî [leşqîrî] bûwe. Lem çiroqe da basî (Mir Suleyman begî herîr) deqat qe axremîn paşay emareti herîr bûwe. Em karemane çend salêq beramber turqan radewestêt, we hera deqat, le paşan deşqêt u degîrret u debrêt bo Estemûl legel leşqîrîyî piyawî. Mir Suleyman beg xuşqêqî zor ciwanî debêt qe nawî (Xanzade Xatûn) debêt. Leşqîrî hezî lê deqat. Inca şewkî serbexoyî le layêqewe we girpey hezî lê qirdin le layêqî dtqewe agir le dili ber

dedat. We dest deqate dananî em helbestê ciwan u şîrîney xwarewe :

« Le wî dewrim denorî heta ewî zamanê, le wî zamanîm denorî heta dewrî kubad Xanê, le dewrî Kubad xanim denorî heta dewrî Xan Suleymanî, le dewrî Xan Suleymanî denorî heta dewrî Cum Cume sultanê, le dewrî Cum Cume sultanîm denorî heta dewrî şahî Newsîrewanê. Eqim ne dit weqû mîrî herîr u herîr begîyan, le diwanî hîze romyan, helbîstê be giranê. Ewroqe dadesubhaynê, çî modet nine lo ewî axay, ewetanê be tenê maytewe le wilatî xerîbiyan hebê Xudanê.

Ewroqe serê min delêşe, dilê min ked hadî nabê leber giryan, eger emîn rojîm lê helatîbû le hemû kedem u heft şaran, dedatîu le gelîyî Amedî le gelî Sûlakê, dedatîu le serî herîr u herîr begîyan, dedatîu le çemî Sûredê, le min xemlîye bê qulanqî sêwî we henarî we ewan mîrate dar hermêyan, hemû ales seherî, beyanî qomelêqî bulbulan, êqe şaloran, be çîriqe çîriqê le naw da deqîn dad û fîxanê. Eger le hîqewe beser bêne xwarê qomelîqî mehbûb û zerdîyan deyan gût: leşqîrî ! ! . . . Eger etu hezdeqey le xoşîyan kebûl naqey taliyan, bigere reweqî tûlan digel xêzanêqî tajiyan, herewe serî herîr û herîr begîyan: biqe zewk u sefay ewan zerdîyan. Dênewe le qolî kesarê, besiq berdanê, xîne lënanê çawres çîrdinê degel qaniyan arekêqî tinoqe be tinoqe deqorêtwe le gahî şare qezyan.

Ewroqe şayî yeq degerê le serî meydana, têdaye aşî Suleyman begî digel mîre medyan, eger şîreqî biqîrî be pênc sed zêrî lê pêşra bidey le singî ewan zerdîyan. Le ber dilê min cezme çî nuqar naqe leber îlûd û meçîdî ewan take şayîyan, emîn le paşaxê xom swar nabîm leqî muanneqan deber piştî xom ranaqem çî xerçeran helnagirîm çî nasîraniyan heldigîrim

Hawareq

Ji xweyiye Hawarê, apê min ê dal
Celadet Ali Bedir-Xan re :

Min çend xeber ji bona Hawarê nivisandine. Ji apê xwe hevî diqim bi çarveqi kenc li wan mêze biqe.

Ez yeq ji wan qurdên piçûq im qo bi şev rûjan, bi rûj şevan dijmêrim û di dilê xwe de dibêjim: gelo Hawara nîe qûjan rûjê ê bê ?

Rûjên postê bi me nas in. Di wan rûjan de em çavneriya wê diqin.

Rûja qo Hawarê ji postê distimin, diqim bin paşila xwe û newêrim zû zû veqin. Ji ber qo qêfa ditina wê ji xwe ji didexisim. Hêdi, hêdi piştê wê vediqim li çermê wê dinêrin li tédexitiyên wê agah dibim û paşê diqevim nav rûpelên wê.

Hawar qanîyeqê zelal, ez meriveqi tihî im; piyan piyan jê vedixum, agirê dilê xwe pê vediqujênim.

Apo, tu nizani Hawar bi me çikis xweş e, çikis delal û beha ye. Tu zani çira apo? Ji lewra qo ev sê çar sal in ez di dibistana biyanîyan de dixwinim, hîn ez bi xwe ne hesiya bûm lê ev Hawara dilşewat ez din qirim. Şev û rûj dixwinim, bendên wê ji ber diqim, û disan jê ter nabim.

Ez û hevalên xwe em nav hev da şewirin. Belê herçî qo bi zmanê me hate nivisandin ji me ra hêsani ye, xwendina wê biqêf e. Qo me ew carqê xwendê di ji bira me naqe. Ma ji bona herqesî ji

qes jolêqî derwêsim, postalêqî haciyatî deperimewe leberî esliryan, derimewe naw kewme gelêqî lewan dasinyan. Ew roqe dade subhayanê çî modet nîne, lo ewîaxay, ewetane be tenê maytewe le wulati xeribyan, we nayêtewe ser ew milq u dewletan, hela ebed u ebel ebediyan.

Hevîndî Sorî

ne wisan e. Herê zmanê herqesî jê re şerîn û hêsani ye. Ji lewra her qes bi zmanê xwe dixwine û dinivisîne. Tinê em qurd di bîstanên xelqî bi zmanê xelqî dixwinin. Ma çira ji bona çeliyên qurdan ji dibîstanên cihê çenaqim qo em tede bi zmanê xwe bixwinin.

Tu zani apo min çî qir. Ser vê yeqê ez rabûm û çûm cem havê xwe û min jê ra got :

— Bavo tu çira min dişini dibîstana biyanîyan. Di wan dibîstanan da zmanê Hawarê nîne. Ew zmanê qo zmanê min e, zmanê qurdmancî ye.

Bavê min hîniq seqinî serê xwe qir ber xwe, madê wî guhêrî, bi dengê giran, lê ziz, li min veqerand û got :

— Lawo xebera te ye. Divêt qo tu di dibîstanên qurdan da bixwinî. Lê sed heyf û mixabin dibîstanên qurdan hêj ne hatine pê. Belê, di çavên te dixwinim, tu dixwazi ji min bipirsi : « Ma çira heta niho dibîstanê me çeneqirine ? » Çeneqirine, ji ber qo herçî xwenda û zana rabûne şûna qo xidmeta mîletê xwe biqin, xidmeta mîletên din qirine. Zmanê mîletên din pêş ve birine û yê xwe şûn ve hiştine.

Gava ji bavê xwe veketiyam, dilê min dişewitî ez gelek ber xwe diqetim. Ji xwe ra, ji mîlet û zmanê xwe ra, heyla min dilat. Herê gotinê bavê min rast bûn, pêşiyê me ji mîlet û zmanê xwe ra guh ne dan. Ma îrô, îrô ji guh nadin.

Herê ez balî xwe didim, ji çend mezin û zanayan pêve, tuqes di Hawarê de hawar naqe, naye hawara Hawarê. Ez dibinim qo li wê meydana qo Hawar ji meletê qurd ra veqirîye tu qes hespê xwe najo ê. Belê tuqes naqeve tirad û meydana.

Ez ji mezinên xwe dipirsim. we çira em anîne dinyayê. Ji bona qo em bibin dil û xulamên xelqî ? an em ji weq

Bêriya Welat

Ax . . . dilê min çikas bêriya wê duriyê diçe, li wê duriya qo di nav wê de ezman bi rengaqî din heşin e, stêr weq çavên delalan dibirikin, û çiya rawestiyane.

***

Bêdengiya rêlan, min diqêşîne bin siha xwe. Dixwazim di bin çikilên berû, kizwan û qenêran de rûdim.

***

Çikas bi dileqî şewiti, ez dixwazim guh bidim guşûşa pelên daran. Dixwazim herim ronahiya hêvê, bi ser zinar û ser serê çiyar de bibeze.

***

Tinê li wê derê, di wê spehiti û delaliyê de, diqarim bîdil biqenim.

Dr. Zanîran Ali Bedir-Xan

xelqî xudan rûmet û bişeref, û bi serê xwe bijin. Heqe wan em ji bona xulamîyê anîne, xwezî ne antiyana û warên xwe qor bihiştina.

Apo ez ji te hêvî diqim bila ew mezinên ha li min megirin. Ma Hawar ne ji bona hawar û gaziya ye. Ez ji di rûpelên Hawarê de hawar diqim.

Apo, te carqê di bendeqê de digot: «Qurd ji hev cuda dilopên baranê ne, cihê cihê tên dakurtandin. Qo gilbane hev dibin lehi, lehtqê boş. Tuqes, tu tist li her wan niqare biseqîne. Felata welatê me di rabûnê wê lehiyê de ye.»

Belê apo, ew dilopên baranê em in, em qurdên piçûq. Divêt mezinên me, me bi dil û bişê qurdmançî bixwedî biqin, da qo em bigehin hev û bibin ew lehiya qo me bifalittine û bigehîne mirazê me.

Paşî ez tîm destên te apê min î delal.

Weçdi Cemil Pasa

Qurdeqî qiciq

Hêviyeqe Mezin

Di vê hejmarê Hawarê de bendeq heye: «Hawareq». Nivîsevanê wê Weçdi, ji mala Cemil paşa, qurê Mihemed begî ye. Weçdi lawiqeqî sezdehsali ye.

Weçdi berî sê salan bi bav û mamên xwe ve hatiye Sûriyê û trû digel pismamên xwe di dibistanên Hesiçê de dixwîne. Weqê ezli Hesiçê bûm, Weçdi dibat niq min, me bi hev re xeber dida, ji min re çiroqa Rostemê-Qurd digot. Hej min diqir û weq mameqî xwe li min dînihêt.

Weçdi heta trû ji xwendevanên Hawarê bû, bi vê beudê bûye yeq ji nivîsevanên wê.

Belê Weçdi bi salan qurdeqî qiciq e lê ji bona duriyê hêviyeqe mezin e.

Çavê min Weçdi!

Eve, herweqî te dil qir, min ji welê, benda te êxiste Hawarê û belav qir. Ji benda te re geleq qêfa miu bat. Tu pê xeberdoşîya hemî hevşal û hogirên xwe diqî. Belê hevşal û hogirên te ji weq te difiqirin, êdin ew ji dixwazim her tiştî bi zimanê xwe hin bibin û di dibistanên qurdan de bixwînin.

Ewle be qurê miu, hêdi hêdi, birêve, ew ji dê çêbibin.

Heta hingî divêt hon bi xwendina Hawarê rind hinî zmanê xwe bibin.

Belê, xebera te ye; xwenda, zana û dewlemendên qurdan, herweqî di vîya bû, welê ne hatine hawar û gaziya Hawarê. Lê me hêvî heye, ew mirovên cangiran ji hêdi hêdi ji çêrandin û mezinqirina ziqên xwe bigerin û herqes gora halê xwe, hin bi kelem, hin bi dirhavan xwe bêne hawara me. Lê em li hêviya wan ne seqinî û naseqinî ji. Ji ber qo ji hezaran pêrewî re pêşrewêq divêt.

Paşî, ez çavên te maç diqim, Xwedê te ji bav û miletê te re bihêle, qurê min î delal.

CelaDet Ali Bedir - Xan

Ala Qurdan

Bonahiya dil û çav ;
 Diyarîya dê û bav ;
 Pêsiya wî roj û tav ,
 Spêhîtiya ax û av.
 Ala qurdan ser be ser
 Sor û gewr e qesq û zer.

Kehremanê ceng û ser ;
 Kiblegahê mê û ner ;
 Cayegahê can û ser
 Afitaba dar û ber
 Ala qurdan ser be ser
 Sor û gewr e qesq û zer.

Hêviya xortan û mêr ,
 Mihreba mizgeft û dêr
 Şahê evd û şahê şêr
 B'reng û bihn e ziv û zêr.
 Ala qurdan ser be ser
 Sor û gewr e qesq û zer.
Dr. Zamiran A. Bedir-Xan

FERHENGQQ

(Mêvanxane)

Xaniyê qo mêvan û rêwîyan bi pere dihewinin. Weq odeyên gundên qurdmançî. Lê bi vê ferka qo odeyên me herwe ne, mêvanxane bi pere ne, bi frensîzi (Otêl) dibêjin.

(Vêsihandin)

Rahet qirin. Xwe vêsîhandin, xwe rañhet qirin e.

(Belg)

Ji belgên daran pêve ji cil û girêdanê re jî têt gotin.

(Quta-qirin)

Xelas qirin, Kedandin. Me dersa xwe quta qir. Dersa ma quta bû.

(Agah)

Xeberdar, serwext. Ez agah bûm, ez xeberdar bûm.

(Xeberdox)

Ewê qo bi nav û navê çendeqên din, ber hemîyan ve dibêje. Xeberdoxî : xeberdox-bûn e.

ELFABêya Qurdi

8

Ji sebebên bîngehî pêve qo yeq bi yeq hatine raveqirin , ber vê yeqê jî me nişanqirina (3)ê bi (K) û ya (A) ê bi (Q) çê tir û rastir dîtin .

C , Ç — Di destê me de (C) û (Ç) mane . Me ev jî bona nişanqirina dengên (c) û (ç) hilani bûn .

Gora eslê van herfan dengê (ç) jî (ç) bêtir bi (c) dihatnişanqirin . Herweqî di latîniya qevn , di hal elisqa şêşa de , qo diqet pêsiya (e , i , y , æ . œ) dengê (ç) a me dida , mîna dengê (z) ya elmanî , weqî niho di pirsên jêrin de : (Ceres, Cicero, centum, circus, Cyrus, Cæsar, cœtes, caremonia)

Digel vê hindê me ev herf jî pêsiya xwe ve jir , dengê wê ê qevn da alî û em di warê kebaleyê de man . Ji ber qo kevale li destûra me a pêsin çêtir dihat û jî bona feda qirina wê destûrê çî fêde çî qoteqî hebû .

Di zmanê de nîsbeta wan jî hema yeq e .

C $\frac{102}{33789}$ Ç $\frac{103}{33798}$.

Di encamê de me dengê (ç) bi (c) û yê (ç) bi (ç) nişan qirin

Li hire dixwazim tişteqî di çavên xwendevanan re biqim .

Ew dengê qo di elfabêya erebî de bi (ç) tete nişan qirin di hin dewerên Qurdistanê û di pirsinan de ne weq dengê xwe ê nas lê bi awaqî din têt bilêv qirin . Bi awaqî welê qo ser dengê (z) ya elmanî dîre .

DENGÊR

Herweqî me berê jî goti bû dengdêrên qurdi di drêj an qin bûna degên xwe de serseqinî ne . Yantî dengdêrê qe drêj tucaran qin nabe û ya qin drêj .

Di yûnanîya qevn de jî dengdêr holê bûn , dengdêrêq geh qin geh drêj ne dihat xwendin . Tinê di yûnanîya qevn de dengdêrinen navin jî hebûn qo di zmanê me de nînin . (dûmahîq heye)

Ciladet Ali Bedir-Xan

Notices sur la littérature
moore et coutumes Murdar

8

MÈME-ALAN

Le roi a eu encore une fois recours à son grand père (Neriman) qui entra et sans hésiter chez le monstre et commença à le caresser. Celui-ci se laissa faire et tout d'un coup devint un cheval domestique.

On le nomma (Bozè-rewan) et (Neriman) raconta à son petit fils ce qu'il avait vu dans les livres à son sujet. (Bozè-Bewan) était le cheval destiné à parcourir les plus grandes distances dans le plus court laps de temps. Il pouvait faire le tour du monde dans quelques jours.

(Mème-Alan) le monta et parcourut la ville parmi les applaudissements de ses sujets.

Le roi des (Alan) fit venir tous les célèbres selliers du pays, il mit à leur disposition tout le trésor royal, et leur ordonna de faire une selle modèle pour (Bozè-rewan) « et lui firent une selle que pendant le jour éclipsait le soleil et pendant la nuit la lune »

DEUXIÈME EPISODE

La rencontre de (Zin) avec (Nem)

Les trois filles du roi des fées survolèrent le fleuve de (Cizir) et se perchèrent sur les murs de (Burca-Beleq) de là elles glissèrent au boudoir de (Zin) où la jeune princesse dormait tranquillement.

Elles prononcèrent le nom de (Singav) soufflèrent sur (Zin) et lui jettèrent un mouchoir sur les yeux. Tout d'un coup la respiration cessa (Zin), elle devint immobile comme une morte.

La soeur aînée appela une suite de fées qui se chargèrent du lit de (Zin) et l'enlevèrent

A l'arrivée au palais de (Mem) on le trouva dans le même état d'immobilité que (Zin). On posa le lit de (Zin) à côté de celui de (Mem). On découvrit le visage de (Zin) et les trois soeurs se perchèrent sur les bords des fenêtres et contemplèrent les deux beautés.

Elles attendirent un peu, voyant qu'ils ne bougeaient pas, elles leurs soufflèrent de nouveau

(Mem) fut le premier à ouvrir ses yeux,

il se dressa dans son lit sur ses genoux, ne savait comment expliquer la présence d'un autre lit auprès du sien. Il se leva, examina, porta et fenêtres, tout était bien clos, rien à soupçonner de ce côté. Il se mit de nouveau dans son lit, il tira la couverture sur sa tête et essaya de dormir, puisque ce qu'il voyait ne pouvait être qu'une vision. Mais le sommeil ne venait pas.

Il se leva de nouveau et s'approcha du lit et enleva un bout de la couverture. Sa surprise fut plus grande qu'auparavant. Une jeune fille qu'on pouvait prendre pour morte reposait dans le lit.

(Mem) retourna à son lit et pria le bon Dieu en disant : « O tout puissant ! mes années n'ont commencé de marcher vers le chiffre quatorze que depuis quelques jours. Même les mouches mâles et femelles n'ont pas encore choisi les pans de mon manteau pour se rencontrer. Aie pitié de moi et comme tu as amené ce lit auprès de moi ramène le d'où il vient ».

(Zin) restait toujours immobile. Les trois colombes soufflèrent de nouveau.

(Zin) ouvrit les yeux et constata la présence du lit de (Mem). Elle aussi ne savait comment expliquer la présence d'un lit dans sa propre chambre. Elle aussi, comme (Mem) examina porte et fenêtres. Tout était bien fermé et intacts. Elle remarqua aussi que les lanternes étaient doublées, au lieu de deux il y en avait quatre avec celle de (Mem).

(Zin) pensa à une trahison. Le même jour elle était allée faire une excursion, un jeune homme épris d'elle en soudoyant les gardes s'était faufilé jusque dans son intérieur.

(Zin) prise d'effroi et de colère se dressa dans son lit et d'une voix énergique s'adressa à l'étranger : « Lo lo... qui es-tu ? que cherches-tu ici, dans mon intérieur, je ne me rappelle pas de t'avoir parlé, et invité. Si j'appelle (Taciu, Çeqo, Gurgin) viendront, te donneront à la bouche dévorante des épées ciselées. Ne sais-tu pas qui je suis et où tu es ? (à suivre)

Djela det Kati Bedir-Khan

Textes et Traductions :

Yeli Delal

— 1 —

Yeli delal, delal . . . . .
 Delal . . . . .
 De rabe emrê dilê min bi gori
 Sebra dilê min bê te naye delalo !

— 2 —

Yeli delal ! suwarê me suwar bûne
 Berên xwe dane w'aliyê rojhîle da
 Pêşya selefê suwaran dani bû qûna
 [çiyayê Evdileziz
 Paşya selefê suwaran dani bû qûna
 [girê di Qewqeb'da
 Dê xwezî ji xêra Xwedê ra
 W'ezê bibima bakaqî gulan û rêhanan
 W'ezê biqetama destê lawiqê xwe da
 De w'ezê rûjê sê caran banê
 [min bîketa ber simbelê reş da

— 3 —

Delalo destê min berde
 Zîraq û qolanê 'gundê me teng û tari ne
 Şeytan û avanê 'gundê me geleş in.
 Şeytan û avanê 'gundê me geleş in
 Dibê hîneq ji wan bi hênceta agiri
 Sibê bènê bi ser halê min û te
 [de delalo !

Delal . . . . .
 De rabe emrê dilê min bi gori
 Sebra dilê min bê te naye delalo !

— 4 —

Yeli delal, delalê mala bavê min di xewa
 [şerîn de
 W'ezê dil naqim ji xewa şerîn raqim
 De w'ezê herim sûqa Diyarbeqra sewiti
 Ebaqî ji sorê besrawî ji qenarê delalê
 [bavê xwe de binim delalo !
 Serê sibehê pê daqim.

— 5 —

Yeli delal . . . . .
 Yeli delal, heqî cuhabeq ya xêrê
 Ji qenarê delalê mala bavê min de ji
 [min re binê

« — Sehet xweş »

« — Ya te ji »

W'ezê bidim ê ciwanîqa ber mehinê
 We heqê pê kail ne be
 W'ezê bidin ê sed û bist qîs û zînetê
 [malê dinê

De heqe bi wan ji Kail nebê
 Sed û bist aşên mala bavê min hene
 W'ezê bidim ê, li binê soniqê; Nisêbinê
 Delal . . . . .
 Emrê dilê min bi gori
 Sebra dilê min bê te naye delalo !

TIRSİM EZ BIMIRIM

Tirsim ez bimirim dilo heyran
 Li vê paizê delalo
 Li vê paizê.

Tirba min çêqin dilo heyran
 Li biniya gûzê delalo
 Li biniya gûzê.

W'ezê ramûsim dilo heyran
 Sê bisqê' di Kizê hoyo
 Sê bisqê' di Kizê delalo
 Sê bisqê' di Kizê.

Tirsim ez bimirim dilo heyran
 Li vê buharê hoyo !
 Li vê buharê.

Tirba min çêqin dilo heyran
 Li biniya darê hoyo
 Li biniya darê delalo
 Li biniya darê.

Ezê ramûsim dilo heyran
 Sê bisqê' yarê hoyo
 Sê bisqê' yarê delalo !
 Sê bisqê' yarê.

Mon Beau

— 1 —

Yeli delal . . . . .
 Delal . . . . .
 O leve toi, que la vie de mon cœur te soit
 ['nn tombeau
 Mon cœur n'a pas de patience sans toi . . .

— 2 —

Yelî delal! Nos cavaliers sont en selle
 Ils se dirigèrent vers l'est
 Les détachements de l'avant bivouaquèrent
 [au pied du mont Abdoul—Aziz
 L'arrière des détachements avaient bivou-
 [aqués au pied de la crête de Kawkab
 Ah par la grâce de Dieu
 Que je fusse un bouquet de roses et de basilics
 Et que je tombe entre les mains de mou
 [garçon (amoureux)
 O que ma poitrine se brise, trois fois par
 [jour devant les moustaches noirs

— 3 —

Mon amour ! laisse moi la main
 Les mechants et les malins de notre village
 [sont nombreux
 Oui, les méchants et les malins de notre
 [village sont nombreux
 Il est bien possible que quelques uns d'en-
 [tre eux, sous prétexte de feu
 Viennent le matin de bonné heure nous
 [surprendre
 Delal . . . . .
 O lève toi, que la vie de mon cœur te soit
 [un tombeau

— 4 —

Yelî delal, le beau de la maison de mon père
 [est dans un doux sommeil
 Mon cœur ne consent pas que je l'éveille de
 [ce doux sommeil
 Que j'aïlle au marché du Diyarbekir, l'ardent
 Pour que je lui apporte un aba' semblable
 [aux abas rouges de basrawi
 Pour que je l'en couvre vers le matin.

— 5 —

Yelî delal . . . . .
 Yelî delal, à tout personne qui apportera une
 [bonné nouvelle
 De la part du beau de la maison de mon père
 Je lui donnerai la jument et au plus la pouliche
 S'il n'est pas satisfait avec cela
 Je lui donnerai les 120 bourses, les plus beaux
 [bijoux de ce monde
 Si encore il ne se contente pas de ceux-ci
 Il y a les 120 moulins de la maison de mon père
 Je les lui donnerai, ceux-ci son en aval des
 [alluvions, à Noussebine

Delal . . . . .
 Que la vie de mon cœur te soit un tombeau
 Mon cœur n'a pas de patience sans toi.

J'AI PEUR QUE JE MOURRAI

J'ai peur que je mourrai, o cœur en extase !
 Cet automne, delalo
 Cet automne.
 Qu'on prépare ma tombe, o cœur en extase!
 Sous le noyer, delalo
 Sous le noyer.
 Oh, que j'embrasse, o cœur en extase
 Les trois boucles de la fille hoyo
 Les trois boucles de la fille, delalo
 Les trois boucles de la fille.
 J'ai peur que je mourrai, o cœur en extase !
 Ce printemps, hoyo
 Ce printemps delalo !
 Ce printemps.
 Qu'on prépare ma tombe, o cœur en extase!
 Sous l'arbre, hoyo
 Sous l'arbre, delalo
 Sous l'arbre.
 Oh, que j'embrasse, o cœur en extase
 Les trois boucles de la bien-aimée, hoyo
 Les trois boucles, delalo
 Les trois boucles de la bien-aimée.

Il y a là haut deux chansons l'une, un chant d'amour et l'autre un chant de danse. Pour celui-ci, il n'y a besoin d'aucune explication; quant au chant d'amour, c'est un passage de (Delalê—Beriyê) dont nous avons déjà parlé dans le troisième numéro de notre revue; page : 11. Cette chanson qui a beaucoup d'expressions et d'images tout à fait propres à la langue Kurde et étrangères à la langue Française, n'a pu être traduite que d'une manière à exprimer le sens général. Par conséquent il importe de donner quelques explications pour le lecteur étranger.

Le mot (delal) que l'on peut à la rigueur traduire par le mot (beau) n'a pas d'équivalent exacte en français.

Il signifie à la fois, beau, gentil, amoureux etc . . . aussi avons nous préféré le laisser sous sa forme Kurde dans la traduction.

(Que la vie de mon cœur te soit un tombeau) c'est une expression surtout usitée par les femmes Kurdes envers leurs maris ou

leurs bien-aimés. Elle veut dire que je me sacrifie à toi et à chaque instant de la conversation elles leurs adressent la parole en disant (ez gorî), textuellement (moi ton tombeau) En somme c'est un terme de politesse comme le (Kuss die Hand) de Vienne. On trouve cette expression dans quelques chansons sous la forme (ez gorî ya serê te me), (je suis le tombeau de ta tête).

(Que ma poitrine se brise, trois fois par jour. . .) veut dire, si je le voyais trois fois par jour pour souffrir devant la splendeur de sa beauté.

(Sous prétexte de chercher du feu). Dans les villages on a la coutume d'aller le chercher chez les voisins, là où se trouve encore un reste de feu dans la cheminée.

Elle fait des cadeaux à celui qui lui apporterait la bonne nouvelle, parce que le jeune cavalier est parti pour la guerre.

L'expression qui se répète au cours de la chanson (la maison de mon père) veut dire plutôt le foyer de mon père et le mot (mal) que nous traduisons par maison correspond plutôt au mot anglais (home)

Ces chansons ont été chantées par la cantatrice Kurde (Meryem Hanım) de la tribu (pêncioaran) enregistrées par la compagnie (Odeon) sous numéro (35483 -- 35484)

Nous avons choisi ces chansons et indiqué le numéro du disque pour cette raison que la cantatrice Meryem hanım est parmi les cantatrices celle qui chante et prononce le plus nettement de façon que chaque mot soit bien saisi et entendu. Ceux des lecteurs qui s'intéressent peuvent bien chercher le dit disque et comparer la chanson chantée avec les paroles dont le texte et la traduction viennent d'être présentées là-dessus.

A propos, nous croyons devoir ajouter, à titre d'éclaircissement, que dans la chanson enregistrée par la plaque, il y a deux mots, en dehors du texte de la chanson, prononcés par la chanteuse et par un auditeur. Le premier est prononcé par un auditeur, (Şehet xweş) et signifie : « Bonne Santé », et le second mot est la réponse de la chanteuse (ya te jî) « Pareillement. » Chez les Kurdes, lorsque dans une réunion, il est chanté, il est d'habitude d'encourager la personne qui chanté par ces mots.

Herşel Axizan

هرچی خوه ندا وزانا رابونه شونا کو خد. تا ملنی خوه بکن، خدمتا ملتین دن کر نه . زمانی ملتین دن بیشقه بر نه و بی خوه شونه هنتنه .

گابا ژ بائی خوه قیقام ، دلی من دوشوی ، از گلگک برخوه دکتم . ژخوه را ، ژملت وزانی خوه را حیفنا من دهات . هری گوتین بائی من راست بون ، پیشین مه ژملت وزمانی خوه را که ندان . ما ایرو ، ایرو ژی که نادن .

هری از بالاخوه ددم ، ژچند مزن و زانا بان بیقه ، ت' کس د هاواری دا هاوار نا که ، نابه هاوارا هاواری . از دینم کول وی میدا نا کو هاوار ژملنی کردرا فکر به ت' کس هپی خوه ناژوئی . بلی ت' کس نا که تراد و میدانی .

از ژ مزین خوه دیرسم ، وه چرا ام آینه دنیایی ؟ ژبونا کرام بین دبل و خلاصین خلکی آن ام ژی وک خلکی خندان رومت و ب شرف و ب مری خوه بژین . هکه وان ام ژبونا خلاصی بی آینه ، خوه ژی نه آیبانا و دارین خوه کور هشتانا .

آپو از ژ . هیفی دکم بلا او مزین هال من مگرن . ما هاوار نه ژبونا هاوار و گازی بی به . از ژی درو بلین هاواری دا هاوار دکم .

آپو ، ته جار کی د بند کی داد گوت : « کرد ژهفت جدا دلو بین بارانی نه . جهی جهی تین دافر تاندن . کو گهانه هفت دین لهی ، لهیکه بوش ، ت' کس ، ت' نشتل پروان نکاره بسکنه ، فلانا و لاتی مه درابونا ژی لهی ییدا به . » بلی آپو ، او دلو بین بارانی امن ، ام کردین بچوک . دقیت مزین مه ، مه ب دل وهشی کردمانجی ب خوه دی بکن دا کو ام بگن هفتو بین اولهیا کو مه بنه تینه و بگنه مرازی مه . باشی از تيم دستين ته آبی من ئی دلال .

حسیه : ۲۸ نیاخ ۱۹۳۲

وهری جمیل باسا

صاحب الامتیاز والمدیر المشول

الامیر مهردت عالی برر خان

هاوارک

زخوبی بی هاواری ، آبی من بی دلالت
جلادت عالی بدرخان را

آپو ۱۰۰۰

من چند خیر ژبونا هاواری نفیساندنه . ژ آبی خوه
هیچی دکم بی چاڤکی قنچ لوان میزه بکه .
از بان ژوان کردین چچوک کوب شف روزان ،
ب روز شقان دژمیرن و دلین خوه ده دبیزن : گلو هاوارا
مه کوژان روژی تی بی .
روژین پوستی بی مه ناسن . دوان روزان دا ام

ده کهن دادو فغانی . اگر له هیکه وه به سه ریته خواری
کومه لیکه مه محبوب زه ردا بان ده بان گوت : له شکری !!
اگر اتوجه زده کهی له خو شیان قه بول نا کهی تالیان ، بگره
روه کی تولان ده . گه ل خیزانیکه تاز بان ، هه روه سه ری مه
ریر وه ریر به گیان ، بکه زوق و صفای اوان زردیان .
دبته وه له کوولی قه ساری بسک به ردانی ، خه نه لی نانی ،
چاواره ش کپردنی ، ده گه ل کانیاث ، عاره قه کی
تنو که به تنو که ده چور بته وه له گاهی شاه که زیان . . . .
او رو که شایک ده گه ری له سه ری میدانی . تیدابه
عیشی سلیمان بگی ده گه ل میره مه دانی ، اگو شیره کی
بکری به پنج سه دزیری ، له پیش را بدهی له سنگی
اوان زه ردیان . له بهر دلیمن جه زمه چی نون کار نا کاله
بهر علودو مه چیدی اوان طساقه شایبان ، امن له باش آغی
خوم سور نام له چی موعه تنه کان ، ده بهر بشی خوم رانا
کهم چی خه بیجه ران ، هه ل ناگرم چو ناصرانیان ،
هه ل ده گرم که شکو لیکه دهر دیشان ، پوستالیکه
حاجیبیان ، ده په ریمه وه له بهری استریان ، ده چه موه ناو
قومه گه لیکه له وان داسنیان . او رو که داده صبحینی
چی مودهت نینه لوادی آغای ، اوه تانی به تنی مایته وه له
وولاتی غر بیبان ، ونایته وه سهر او مولک و ده وله نان ،
هه تا ابدو اهل ابدیان . . . .
هفتگری صوری

چاڤبیر باوی دکن .

روژا کو هاواری ژ پوستی دستیم ، دکم بن باشیلا خوه
ونویرم زوزو شکم . ژبر کو کیفسا دیتناوی ژخوه ژوی
ددخسم . میدی هیدی پشتاوی فدمک ل چرمی وی دنیرم ،
ل نیده خستین وی آگاه دم وپاشی دکم نواف
رو پلین وی .

هاوار کافی بکه زلاله ، از مرثکی تنیم ، بیان بیان
ژی فمدخوم ، آگری دلی خوه بی فدم کژینم .
آپوت زانی هاوار ب مه چقاس خوشه ، چقاس دلالت
وهبایه . ت زانی چرا آپو ؟ ژلورا کو آف می چارسالن
از د دبستانا ییا نییان ده دخوینم ، هین از ب خوه نه حسیا
بوم ، لی آف هاوارا دلشوات از دین گرم . شف وروژ
دخوینم ، بدین وی ژبر دکم و دیسان ژی تیر نام .

از و هقالین خوه ام نواف همددا سبورن ، بلی هرچی کو
ب زمانی مه هاته نفیساندن ژ مه راهبسانی به ، خونداوی
بب کیفه . کومه اوجار کی خوه ند ئیدی ژ بیرامه ناچه .
ما ژوناهر کسی ژی نه وسانه . هری زمانی هر کسی
ژیرا شیرین وهبسانی به . ژلورا هر کس ب زمانی خوه
دخوینته ودفیسینه . تنی ام کرد د دبستانین خلکی ب
زمانی خلکی دخوینن . ما چرا ژبونا چیلی بین کردان
ژی دبستانین جعی چبنا کن کوام تیداب زهانی خوه بخوینن .
ت زانی آپو من چه کر . مرفی یسکی از رابوم ، چوم
جه باقی خوه و من ژیرا گوت :

— باقر ت چرامن دیشینی دبستانا ییا نییان . دوان دبستانان
دا زمانی هاواری نینه . او زمانی کو زمانی منه ، زمانی
کردمانجی به .

باقی من هنگ سکفی ، مری خوه کر برخوه ، مادی
وی گپیری ، ب دنگلکی گران لی زیز ، ل من
فکر اندو گوت :

— لاوو خیراته به . دقیت کورت د بستانین کردان دا
بخوینی . لی صد حیف و محالین دبستانین کردان هیژ نه هاتنه
پی . بلی ، د چاڤین ته دخوینم ت دخوازی ژ من بپرمی ،
« ما چرا احتاشو دبستانین مه چینکر نه » چینکر نه ، ژبر کو

ادبیاتی کوردی ۳

لہ وانہ ی سہ رہ وہ بہ نہ واوہ تی دہردہ کہ ویت کہ ادبیاتی کوردی ادبیاتی کی آری بہ و بلندہ وہ رزہ و ہر و کو ادبیاتی زمانانی آری قابلہ بو بہرزبو نہ وہ و سہر کہ وتن . و ہر چہ ندہ مدینت لہ کوردستاندا بلاو بیستہ وہ آوہ ندہ ادبیاتی کوردی سہردہ کہ ویت و بہ رزہ بیت . بانہ ختی بنورین لہو ہہ زاران چیروکانہ کہ کوردہ کان ہہ لیان بہ ستوہ و دایان ناوہ ، بہ نہ واوہ تی بیان خونینہ وہ ، لہ و دہ مہ ذانین کہ ہیچ فریقک تہ لہ ، یی ادبیاتی ایہ و ادبیاتی زمانیکی روژاوا و لہو دہ مہ بلندای ادبیاتمان دہ سہ ملین .

آباہہ لہستی چیروکی (مہم و زین) چسی فریقی ہہ بہ لہ گ ل ہہ لہستی چیروکی یونانی کون (ایلیادا) ۰۰۱۱ . آبا اوہہ لہستانی چیروکی بہ کہ ایرو لہ آور پا دبیشین چسی فریقی ہہ بہ لہ گ ل ہہ لہستی چیروکی ی ایرو کہ لہ کوردستاندا بلاو بوہتہ وہ ۰۰۱۱ .

آوہ ندہ ی پی ناویت ، ہدر نہختی بنورین لہم چیروکی خواوہ وہ و سرنجی لی بدن آدہ مہ بلندای ادبیاتی خومان تی دہ گہ بن .

آم ہہ لہستی چیروکی ہی خواوہ وہ لہ دہشتی حریری روژہ لاتی (ہہ ولیر) — کہ بہ شی ناوہ رستی بہ لہ سوران — بلاو بوہتہ وہ . ولہ و ناوہ بہ (شعری لہشکری) یہ ناز بانگہ . چونکہ دانہ رہ کہ ہی ناوی (لہشکری) بوہ . لہم چیرو کہ دہ بلسی (میرسلیمان بگی حریر) دہ کات کہ آخرہ مین پاشای امارتی حریر بوہ . آم قارمانہ چہند سالیگ بہ رامبہر تور کان رادہ و مسیت و ہارادہ کات ، لہ پاشان دہ شکیت و دہ گیریت و دہ بر بت بو (استاول) لہ گ ل (لہشکری) ی پیاوی . میر سلیمان بگ خوشیکی زور جوانی دہ بیت کہ ناوی (خانزادہ خاتون) دہ بیت . لہشکری سہ زی لی دہ کات . انجاشوقی سہ دیہ خوبی لہ لاییکہ وہ و گیر بہی سہ زلی کیردین لہ لاییکہ دیکہ وہ آگر لہ دہلی بہر دہادت

از کوریا بانگی تہ م

ہاوار ہاوری کوردہ دہ نکوو گازی ولانہ مزگی فی فی خوناسی نہ ہاتین بہ دہنگی ہاوار کی ژو کور پیرو جووان

ہاوار ہاتہ چسی بیان دہشت و گوندی لہرزان بانگی آزادی کوردان یک بوونی خوشی دلان کہ وتہ ناو مال و خیزان

ہر دہم بہ دہمی ہاوار پیک دہ کوششو ہاوار ہوشیر دہ بنا کوردان لادہ بان شینسا ولات

از کوریا بانگی تہ مہ

آکرہ : ۲۸ حزیران ۱۹۳۲

ماعتسا

و دست دکاتہ دانانی آم ہہ لہستی جووانو شیرینہ ی خواوہ وہ : «لہ وی دہ وریم دہ نوری ہہ تاوی زمانی ، لہ وی زمانم دہ نوری ہہ تا دہ وری قباد خانی ، لہ دہ وری قباد خام دہ نوری دہ نوری ہہ تا دہ وری خان سلیمانی ، لہ دہ وری خان سلیمان دہ نوری ہہ تا دہ وری جم جمہ سلطان ، لہ دہ وری جم جمہ سلطان دہ نوری ہہ تا دہ وری شامی نوشروانی . ایسک نہ دیت و کو مبری ہریر و ہریر بہ گیان ، لہ دیوانی حیزہ رومیان ہہ لہستی بہ گرائی . آورو کہ دادہ صبحہ بتی ، چسی مودہت نینہ لو آوی آغای ، آوہ تانی بہ تہ نی ما یستہ وہ لہ وولاتی غریبسان بہ بی خواوہدانی آو رو کہ سہری من دہ ہیشی ، دلی من قہد ہادی نابی لہ بہ رگر گیان ، آگر آمن روژم لی لہ لاتیو لہ ہہ موقہ دہ مو ہہ نت شاران ، دہ دانتن لہ گ ل ی آمیدی لہ گ ل ی سولاتی ، دہ دانتن لہ سہ ری ہریر و ہریر بہ گیان ، دہ دانتن لہ چہمی سورہ دی . لہ من خلیہ بہ کولونکی سیوی و ہناری و اوان میرانہ دار ہہ رمیان . ہمو ع لہ س سہ حری ، بہ بانی کومہ ایسی بلبلان ، ایسکہ شالوران ، بہ چریکی لہ ناودا

داوته

ژ زوزانان هات قلنگ
 خبزآنی ژ خوہ بینگ
 دبی ورن داوته
 *
 داوته خوہش داوته
 ژ کردان ره رومته
 داوت شره شاهینت *
 بی خوہ بی مان گندکلات
 گازی دکه اٹ ولات
 دبی ورن هواره
 *
 بی کری مان کچ و بوک
 د ریلان ده باو بوک
 بی بلنگ مانہ دار دثی
 *
 ناقتو دکن کردانی
 نه هلتن میرانی
 کردتون رابن داوته
 *
 هری لاوو داوته
 داوته خوہش داوته
 بوکاته ژی کردستان
 *
 کزی بین وی دلان
 چه نرموک وشپالن
 برمقی مده دان
 *
 دنگی آتی چه زیزه
 قوال ژیره عزیزه
 ولات! ولات! ولاتو
 *
 ژ زوزانان هات قلنگ
 خبزآنی ژ خوہ بینگ
 دبی ورن هواره .

میران عالی بررخان

ژ خانی را

میزر خبرگی کردارینه
 دکل رومی احمد خانی

خانی توبسه بکه هواری
 رابه توبلف ژوی مزاری
 بفکر توبیین دیاری زبئی
 صوره وکی کل می ژخوبئی
 دومان وگری ژخانانان
 چاوان درگپته آسمانان
 فریاد وفتنی دخت و بوکان
 زاری وهواری فان بچوکان
 جورا ولد حرامی جنسکیز
 نه رزهشته نه باغ نه پاریز
 ویران کرته کلات و باژار
 تالان کرته مزارو بازار
 جیکی زری ودلال ورنندان
 لی عروه هرچ و بوم و کندان

لی

بی هیشی مبه بنیر توجارک
 کردین بشقاق بین مبارک
 ابروقه نمایه وان تفافک
 بیسکفه همی بونه افاقک
 طاوسی وعیسوی مسلمان
 ژسیواس حتا بکپته لوران
 یک جان و دل و یک هوارن
 بالجمله لگازی بی بکارن
 شش ساله همی بخوین دباژن
 آزادی و خوہ بخوہ بی دخوازن
 یادی بیرین و باژین میر
 قت لائته کردیمته اسیر

بایزید: ۱۵ هزیران ۱۹۳۲

برهن زردشت

هشمارنامه

هاوار کردنو! نکن نکن
 رنجیار ژیر نکن
 شف وروژی هون خونکن
 میرانیا خوہون زبده کن
 هاوار کردنو نکن نکن
 بکیباخو وندا نکن
 ناموساخو پایمال نکن
 هاوار کردنو آه پرن
 چاقین مه کسی ناپون
 ناخبتن پرخرانن
 أم ب قانونان تران
 هاوار کردنو بی ژینن
 زاروکی خو بخوبینن
 ب قانونان بزاینن
 بلگی دوزامه هلینن
 هاوار کردنو نکن نکن
 بزمانی نیار گال گال نکن
 زمانی کردان هون فره کن
 کچ و بوکان پایمال نکن

***

هری لی هری لی هری لی زری بی
 ازی نخوہشم نخوہشیل تاوی یو
 بزاجیکی من داینن ل زوزانی میرگه میری
 ل بر یانکیا برف یو
 بلکی کچو بوکی ایلارنگین بین هرن
 سیرانگامو
 چلنگ گورامن دستی خوبده
 بنسری من عقدالی خدی یو
 دوا بی دوا بی فلکمال شوبتی خایینی مرانایی
 دشتا سروچی: ۱۴ تبایخ ۱۹۳۲

لاوی فندی

هلڪره ، ٻيه ميٺاڻخاني . من ڊگڪ ل بيڪي ڪر :
 - خورتو هڪه ٺالايي ب من ردهوره . خورتي
 ڪو من ڊگڪ لي ڪر بو زهڙاين خوره مفتيا دابي من
 حتا ڪو ام گشتن : ڪانڪي من دين ڪر ل ڊڪاني
 من جفار يڪ داوي بهه دست ب آخافتي ڪر .
 - خورتو مات خلڪي ڪو ڊري بي ؟
 - از خلام ، از بدليسي مه
 لي زماني بي هزاري خلڪي بدليسي بو ، من گوت :
 - مچره ڊپڙي ڪو بدليسي بي ، ٿر زماني ته
 ڪفشه ڪوت ٿر ڊرا ميردپني بي
 - بلي ، خبرانه راسته ، لي از اصلي خوه ڊيڙم ،
 از بدليسي مه لي د مهاجري بي ده در ڪشمه و ڊ
 دورا ميردپني ده ب خوه ڊي بومه ، برقي بيڪي ...
 - ڪنگي هائي بيروتي ؟
 - اڻف بوسالڪ وهن ، مالز خلام ٿر ڪوي ؟
 - ڊڦيت ٿر ٿي ، ٿراني من بزاني
 - گورازماني ته ، مات ٿر ٿي ولاتي يوطاني ،
 لي ڊڦي باڙاري ده ، مات يوطي نينن
 پيلاڪي ڪئي ، ڪفش بو ڪو ڊفڪري وڊ پيرا
 خوه ده ل تشيڪي ڊگرا ها ڊ پي ره رابوسر خوه ،
 هات دستي من وگوت :
 - از خلام ، ل سوچي من منيره ، من آنهسا
 ٿ ناس ڪري ٿر خوه من بهستبو ڪو يڪ ٿوه
 لي بيروتي به ، من دل ڊڪر از هرم زبارتاوي لي
 من ڦڊي ڊڪر ، خدي ٿر من ره ل هڦ آني
 - بلي يڪ ٿر مه لي بيروتي به ، لي اونه ازم ،
 او براي مننه ، ازل شامي رودنم

ڊ پي ره از خودي بي ڊڪاني ام ڪتن
 بازارا ڪاغذا هاواي . ٿر خوه ٿر بونا
 ڪر پنا ڪاغذا هاواي هاتوم بيروتي .
 من شفلي خوه ڪنا ڪر بو . ڪاغذ ب ڊهسني
 بهاتار يڪرن . ٿني ڪاغذا چرمي من بخوره ره پيرا .
 خورتي من چرمي هاواي ڪر پشتاخوه ومه داري .
 ام چو بون ڊڪانڪه دن . من ب خوي بي
 ڊڪاني ره خبر ددا . ڪردمانجي من ڊ ڪر چڪڪي
 ده ل سر نڪان رونشتي ل من دنيرت وڊڪني .
 من ٿي ب ڊفڪنڪي ٿر پره گوت :
 - خورتو مات خيره ، چره ڊڪي ؟
 - خيره از خلام ، ٿر ڪيفا خود ڪنم ٿر ڪيفا
 ڪردمانجي به ، ٿر ڪيفا ڪردمانجيانه ڊڪنم . بلي
 ل بيروتي ڪردمانج زهفن . ٿر صبي حتا ابقاري ام
 ب ڪردمانجي خبر ددن . لي گافاڙ ڊڦي ته ڊهيزم
 هيڙيتر ڪيفا من ٿر پره ٿي . آخ از خلام ٿر نزان
 ڪردمانجي چڦاس شبرينه .
 - ناهري ، ڪردمانجي ڪنگي بو به شيرين ؟
 - ب سري ته ٿي عزيزات ، زمان وڪ
 ڪردمانجي نه شيرينه . از ب ترڪي رند نزانم ، لي
 من اوگلاڪي بهستيه . ل عراق من عربي وانگليري گلاڪ
 بهستنه . ل سوري بي هر ر وڙعربي وفرنسزي ڊهيزم ،
 از ٺن دانينم برهڻ وڊينم ڪوشير انيازماني ڪردمانجي
 ڊنوان ڊهينه ، لي چه فيده او ب ڪردمانجي نزانن
 - مايز انيانا چه ڊبو ؟
 - هنگي ٿر ڪردمانجي بي پيشه ب ٿر زمانان
 خبر نه ددان ... جلاوت عالي بدرخان

هاوار

کوفارا کردی * مجله کوردیه

سیرانی یا زماننی کردمانجی

ردههر که، حتا پشتی سرانی، پاشی، دلو پین لهری،
بر ب بجرى فه، ژ هف د کفن و بلاف دین .

خلک دیرمن ره دهورین . پیرو جوان ، ژن
ومیر ، دولتد و بانگاژ ؛ ژ هر ریری ، ژ هر
رائی ، ژ هر نژادو ملتى . من او ژ بلگ ، دیم و
سرچاقین وان ناس د کرن .

جارنان شفقه کی گور و پجن ب . شاشکه
کی کسک د کتن هف ، مکئی صور د سر
چار کئی ره دقلقی . ژنکه ز کزن ، وک دنکی ،
گیردبو و دکت پشتا کچککه نارین و بژنراف .
آفه ، پیخواساک ، کاشو بی حمدی خوه دستین
خوه د مرهیت و نافکلین فان پیرک و کچکلن ره
دگر بنه . من جانی خوه فیسپانده بو . رابوم ، کتم
ناف وى لمی بی . ژ نشکی فه ، ژ کولانکی چند
سری بین ب . کم و دستمال ل من در یون .

— نه لو ا . . . هی زویه . . . ماچیان . . . دق
ژی برده . حسو دگوت . ناهری . . . گهمده . . .
قت نه دهات پیروان و ازژی ب زمانى وان
دزانم ، کوازژی بک ژ وانم .
ژخوه ژمن ره زلامک دقیا بو کوهومورین من

وکی از گهشم بیروتی روژ چو بو آقاوسی
ساعت ژ شفی در باس بو بون .

صبه تر ، بری نیفر و ، ژ میفانجانی در کتم ، من
دا کوچه و کولانان و گهشم میدانا برجی . دنیا
گرم ، باشل ، بهنا مروف . تنگ دبو دچکها . من
خوه دا برسها قهوکی ، جانی خوه د فیسپاند .

برج میدانکه فره ودر یژکی به . د نفاوای ده
پار یژکی کچک لی سپهی هه به . ب گیان ،
بهتون و داران خملاندی به . تیره آفکه کچک
دهوره و د کفه ناف . بیرمکه تنک . اردا بیرمی ژ
کفرین شهکری و بنفشگون راخستی به . رنگی آفی
تیده و نداد به . بیرم وک ژ فییکه بنفشین خویا دکه .
ل سری میدانی ، سی کوچه بین مزین — ژ
باکر ، ژ روژ هلات و روژ آفا — خلکی باژیر
د تین ولی در ژین .

خلک دناف کوچه یان ده مینا رو باران دهر
کن . آف سی رو بارین کور . میدانی ده دگن
هف ، دین لمیکه بوش و خوه ددن بر پار یزی
د بر جاجین پار یزی ده پلین لمی بی دشکین ولمی
دبه دبره برک د بر راستی و بری دن د برچی پار یزی

کتبخانا هاواری

ریزانا الفابی با کردی

هزار
۱

غروش سوری

۱۲۶۰

۱۰

ب. چرمی خلاندی

ب. چرمی عادی

ژبونا در فیه دفتت حتی پوستی ب. سر بیت خستن

زنگراف ومطبعة
ایوبی راجوانی
 حفز جمیع المعادن والصور الملونة واللوحات الخارصية
 طبع بطانات وادریات بمرور نازمه عمل الطراز الحديث

دمشق

ملك الظاهر

الطبيب
احمد نافذ
 اختصاصاً بالاعراض الداخلية والزهرية والاعمال

دمشق

عرفوس

الطبيب
محمد حسين
 اختصاصاً بالاعراض وامراض العيون ومرضها

دمشق

صالحه

اشترکات مجموعه هاوار

وفي غير هذه الأقطار		في سورية وكمية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس	
عن سنة واحدة	۱۵۰ فرنك	عن سنة واحدة	۵۰۰ غروش سوري - ۱۰۰ فرنك
عن ستة شهور	۹۰ فرنك	عن ستة شهور	۳۰۰ غروش سوري - ۶۰ فرنك
عن اربعة شهور	۶۰ فرنك	عن اربعة شهور	۲۰۰ غروش سوري - ۴۰ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: دمشق - حارة الأكراد

سال ۱

هزمار ۸

دوشنب

۱۲ اپلون ۱۹۳۲

هاوار

السنه ۱

العدد ۸

الاشنب

۱۲ اپلون ۱۹۳۲

کوفارا کردی * مجله کردیة

فئدة خستییین کوفاری

ج ۰ ۶۰ بدرخان	شیرانی یا زمانی کردمانجی
هفتدی صوری	أدیانی کردی
دكتورك ۰ ۶۰ بدرجان	پیری یا ولات
وحدی جیل پاشا	هاوارك
هر کول آزیران	ری یا تزه
ج ۰ ۶۰ بدرخان	کردکی کچک
ج ۰ ۶۰ بدرخان	الفانی یا کردی
هر کول آزیران	فوهنگوك
بهمن زردشت	ژخانی را
دكتورك ۰ ۶۰ بدرخان	سترانا دلان
ماموسته	ازگور پیا بانگی نه مه
دكتورك ۰ ۶۰ بدرخان	آلا کردان
لاوی فندی	هشیار نامه
ج ۰ ۶۰ بدرخان	داونه
سترانان	پلی دلال
دیلو کفان	ترسم از بزم

م ۱۹۳۲ مطبعة الترقی بدمشق ۱۳۵۱ هـ

SAL 1
HEJMAR 9

in
30 Hou 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 9

VENDREDI
30 Septembre 1932

Qoyara Qurdi * Revue Kurde

TOFEQ JI QURDMANCÊN DESTA HESINAN

çapxana tereki

ŞAM — 1932

QITÊBXANA HAWARÊ

HEJMAR

1

Rêzana Elfabêya Qurdî

Notesur Palphabot Kurdo

Bi çermê xemilandi 12,50 K. S.

Bi çermê adeti 10 K. S.

Ji bona derve divêt hekê postê bi ser bêt xistin.

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Damas

Annous

Dr. M. Khidir

Opérateur et Oculiste

Damas

Salik

PHOTOGRAVURE

E. GONBILGE FRÈRES

Inscription sur tous les métaux. Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes.

Damas

Malek Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.

6 mois 60 fr.

4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.

6 mois 90 fr.

4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan

Damas: Quartier Kurde

Qirîyariya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tirqîya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirûs-sûrî — 100 frenq

ŞesmeHQî 300 kirûs-sûrî — 60 frenq

Çarmehqî 200 kirûs-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq

ŞesmeHQî 90 Frenq

Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî tene şandin:

Şam : Taxa Qurdan

Welat, Welatîni û Al

Welat erdê bav û qalîqên me ye.

Welat ew der e qo, pêşiyên me li wê rabûne, ji bona avahiya wê xebitîne û li wê mirine.

Welat ew diyar e qo, em têde seqî-nîne û rûjeqê di nav axên wî de bêne veşartin.

Xelqê welateqî, welatîyên hev in. Bori, hal û dawîya wan bi hev re girê-dane. Zmanê wan, girêdana wan, her hal û lebtên wan mîna hev in. Pêşiyên wan li rex hevdu rabûn, rûniştin û mirine.

Welatî bi Kenciya hev şa dibin, her xirabîya hev diqevî. Şta û şahînetê wan yeq in.

Xelqê welateqî brayên hev, pîsma-mên hev in.

Hergav bi hev re, dest bi dest, ji bona xweşî, avahî û azahiya welatê xwe dixebitin.

Qam û armanca wan yeq in.

Ji bona welatê xwe can û malên xwe didin der, xwînen xwe bêperwa dirijênin.

Herê dixebitin qo welatê wan me-qevit bin destên mîletên din.

Lê mîletin hene qo welatê wan, bi awaîqî, qetiye bin destên neyar û dijmi-nan. Weq welatê mîletê me, Welatê Qurdistanê

Ev mîletên ha ji bona rizgariya we-latê xwe dixebitin.

Xebata wan ev e: Rûjeqê berê biya-ntyan ji welatê xwe derînin û mîna mî-letên din biserxwe bibin, di nav hev de bi xweşî, û bi Kenci bijin.

Herqes hej welatê xwe, hej welat-îyên xwe diqe.

Hejqirina welatê di dilê me de hevî-

neqe mezîni û bilind e. Em pê xurt, ze-xm û canfêda ne. Jê re welatîni dibêjin.

Welatîni di hundirê me de agireqî mikedes e. Pêta wî agiri ji me re her tiş-tên welatê dide bez qirin. Ji lewre, di bîr çavên me de ax, av, çiya dest, dar û qevirên welatê me ji yên welatên din spehitir, xweştir û şerîttir in.

***

Her mîlet xweyîyê aleqê ye. Al ni-şana mîletê û welatê e.

Tevahiya heyîna mîletan di ala wan de civiyaye.

Al namûs, rûmet û bextê mîletan e. Zarowên her mîletî ji bona bilindî û bikedrbûna ala xwe, bêperwa xwe di-din quştin.

Ala her mîletî jê re beha ye. Di cejn û şahînetan de kesr, seray, xant û qûçeyan pê dixemilînin, di ber wê re di-borin, slavan lê diqin, wê maç diqin, da-tînin ser serên xwe.

Alên mîletên biserxwe, di ser qelat û bajarên wan re li pêl dibin, di rêveçûna leşqerî de diveqin pêşiyê.

Lê alên mîletên dil, weq ya mîletê me, ji her derê hiderqiri, lihevtewandî li ser dilê zarowên wan de hilandî ne.

Mîletên dil dixebitin, xwînen xw dirijênin qo biyanîyan ji welatên xwe bi-kewirînin û alên xwe li ser qelat û ba-jarên xwe ji nû ve daçiqînin.

Ala her mîletî bi çend rengan û bi şiqleqî din e.

Ala qurdan, ji jor ber bijêr ve, ser hev, sor, sipî û qesq e, di nava wê de roj diçirise.

Melayê Gulê

Wexteqî li bajarê Herenqêfê belengazeq hebû. Jineqe wî jî hebû. Navê jineqê Gulê bû.

Belengaz herûj mileq êzing diani bajar û difirof, dida bi Kirûşeqî, dudowan û rûja xwe pê derbas diqir.

Rûjeqê jî rûjan jina Kêzî û miftî çûne ser avê, qo cilên xwe bişou. Jina belengaz jî çû û ser wan re cilên xwe şuştin. Gava jina Kêzî û ya miftî çav li jina belengaz qirin qo ewê cilên xwe di ser wan re dişo, hema rabûn dest bi jiniqê û dijanan qirin. Drêj bûne, pora wê vedirûn, jî ber qo ava cilên wê a bikrêj bi ser wan de dihat.

Gula belengaz jî li wan teksir neqir, û pasê pol poşman cilqên xwe tev qirûn û dest bi girtî qir, çû mala xwe bal hewalê xwe jî méré xwe re got.

Mêriq jî got:

—Hermet ez belengaz im û ew Kazî û miftiyê bajar in, ma ezê çî biqim. sixêf û lédana te jî wan re ma.

—Nabit, ez li tu cihan rûnanim, yan tu ê bibt mela, yan tu ê min berdi, yeqê jî her duwan jî xwe re bigre.

—Hermet, ez ne bi xwendinê dizanin, ne diqarim li pêşya du camêran nimêj biqim, ez dê çawan bibim mela. Ez hêvi jî te diqim tu bela xwe jî min veqe, ez qerî vî îşî nayim.

Qir ne qir bela jiniqê jî xwe veniqir. Reben mêriq rabû ser xwe, çû sûqê şaseqe xwe peyda qir û çû ser pira bajar seqinî. Deftera xwe bi destê xwe re girt.

P.reqe hat serê pirê, qo belengaz dit jê pirsî:

—Mela tu çî îşî li vir diqî?

—Ez nivîstana çêdiqim, pîreqa qo méré wê hej wê neqe ez diqarim biqim qo jê hez biqe.

Divêt zarowên Qurdistanê bixehilin û rûjeqe berê vê rojê hilinin, her bi ezmanê Qurdistanê ve bilind biqin, li wê bibrûsqinin, welatê xwe ser avahiya xwe a pêşin vegerinin û di bin tava wê re biserxwe û bi qamirant bijin.

Celadet Ali Bedir - Xan

Jiniqê got: Mela ez di bextê te me, méré min hej min naqe, qo tu careqe min biqî hema tu çî bixwazi, ez jî te re seqinî me.

Sitileq mast jî bi jiniqê re heye. Melê got jiniqê:

—Vê sitilla mést û mē îdiqî bide min ezê nivîsteqe te çêqim qo mêriq hej te biqe.

Jiniqê rabû, mast û mecdiq, da melê. Jî xwe rebebe melê nizane tîşteqî binivîstin, piçe qaxez reş qir û li hev tewand da jiniqê û jê re got:

—Di nav qezîyê xwe de girêde

Jiniqê jî mîna melê jê re got wisa qir.

Jî ba Xwedê mêriq hej jiniqê qir, hej qirineqe zor. Xwedê jî melê re lihev anî, heqî qo tê niq melê jê re nivîsteqê çêdiqe, miraza wî tete cih.

Nav bi melê get, Melayê Gulê holê, Melayê Gulê halo.

Teyreqî haqimê bajar jî heye, li niq heqim pir delal e. Rûjeqê teyrê wî winda bû. Çikas pirs qir ne qir pejna teyrê xwe ne qir.

Rûjeqê hineqan gotin:

—Ya haqim qo ne Melayê Gulê teyrê te derene, êdin tu nema teyr dibîni, lê qo Melayê Gulê li qitêba xwe binihêre, ewê tavil derine. heçqo xwendaqî pir xurt e.

Hêqim du xulam rêqirine pey melê. Bi rê de mela çav li teyrê heqim diqevê, di nav çavê dareqê de. Mela jî deng naqe heta gihîşt niq heqim. Slav da hêqim, ewî jî slava wî vegeand, mela rûnişt, hêqim got:

—Mela xelq pir pesnê te dide qo tu xwendaqî pir xurt î, gelo rast e?

—Belê ezbenî

—Mela teyreqî min pir delal hebû, ev cend rûj in winda bûye, min divê tu teyrê min derênî.

—Bi, saya Xwedê û ilmê ezê teyrê te derênim.

Careqê mela qitêba xwe veqir, pa Xwedê bide mela ne bê zane nê pê. Ma berê teyr ne diti bû. Li qitêbê nihêrt û jî heqim re got qo teyrê te li filan derê ye.

Xulam çûn, di wê derê de qo melê gotiye teyr dîtî û anîn.

Haqim ecebmayî ma, rabû ji melê re pênc zêr dan.

Melê perê xwe hilanin, çû mal, gote pîreqa xwe :

—Hermet te ez qirim belaqê qo ez xelas nebim, irû hal hewalê min ev bû li ba hêqim, lê hema Xwedê ji min re lihev ani. Êdin bela xwe ji min veqe, ezê ji vê melatiyê bigerim, melatiya bi derewan naçe serî.

—Ket ez kebûl naqim, tu ê mela bibi Mela reben ma ser halê xwe.

Paş çend rûjan xişrên qeça hêqim wînda bûn. Disan hêqim şand pey melê da qo xişrên qeça wî derêne.

Bivê nevê mela rabû, bi dileqi qul rahişt qitêba xwe û çû derizana hêqim.

Hêqim digel jin û qeça xwe li eywanê rûniştiye. Mela slav li wan qir û qitêba xwe veqir. Lê hal ew hal e, mela tu tişt nizane. Li qeçiqê dinihêre, dibîne qo Kuleq di derpêyê qeçiqê de heye. Mela ji li Kulê şakiz dimîne. Dawî, hêqim got :

—Mela tu çima wîlo difiqiri û cubah nadi ?

—Ezbenî, çikas ez li qitêbê dinihêrim fiqrê min li ser kulê ye.

Ser vê gotinê qeçiq rabû ser xwe û got :

—Nûqa hat bira min, xişrên min di filan Kulê de ne.

Disan Xwedê ji melê re li hev ani. Hêqim deh zêr dane melê û qir berdevqê xwe.

Çend rûj borin, sebeteqe hêqim tiji pere wînda bû. Disan sandin pey melê. Hêqim jê re got :

—Mela hal, hewal ev e, tu çî dibêji

—Ezbenî, min ji te divê, çil kaz, çil weki birinc û çil rûj mihlet, bitifak ezê sebetê derinim .

Tiştên qo melê xwestin, hêqim jê re dan. Melê birinc û Kazên xwe hilanin û çû mal. Qo xwedê jê re li hev ne ani mela qengê sebetê derêne. Çavê melê li wê bû qo her çil Kazi û birincî bixwe û ji xwe re baz de. Jina xwe re kewitî qir qo Kazeqê şerjêqe, wekiqi birinc têxe ziqê wê û zixureqi ji berde nav û biqe şiv.

Jiniqê mina melê jê re got wisa qir. Bû évar, Kaza xwe di nava xwe de danîn dest bi xwarinê qirin. Paş qo Kaza xwe xelas qirin, melê rahişt zixurê qo di

ziqê Kazê de bû, avêt refiqê û got :

—Hermet tu ji bo Xwedê şehde be, yeq ji wan çû.

Dizên sebetê ji çil mirov in. Yeq ji wan tê ber quleqa xaniyê melê dihesisîne gelo mela çî biqit, sebetê derêne.

Ê diz gava gotina melê dibihize di dile xwe de dibêje : « mela em nas qirine » û baz dide. Mela bi xwe ji Kazê re dibêje.

Diz diçe hevalên xwe serwest diçe. Du sê rûjan ser hev tén ber quleqa xênî. Mela bi jina xwe ve Kazê dixwe, zixurî davêje refiqê û dibêje :

—Dudo ji wan çûn . . . sisê ji wan çûn . . .

Diz Kail dibin qo mela bi wan hesiyaye, ji tirsê xwe sebetê ditinin niq melê û diqevin bextê melê .

Mela sebetê dibe û diçe niq hêqim. Hêqim sebetê vediqe, dibîne qo Kirûşeq ji jê wînda ne bûye.

Haqim pir dilxweş bû, rahişt çil zêrî dan melê. Êdin zman ser zmanê melê re ne man, mela bû imamê bajêr .

Rûjge inê hêqim şand pey melê da qo li pêşiya wan nimêj biqe. Mela çû bihurt hundirê mizgeftê, li ber mihrabê ma seqinî, nezane bang bide ne ji Kamet biqe, ma heyirî, li dora xwe dinihêre nizane çî heje. Hema carqê got şilb, li devê derî da û baz da. Hêqim û civata xwe çawan ev ditin dan pey melê derqetin derve . Qo paşiya wan ji mizgeftê xelas bû mizgeft derxunqi qet.

Weqê mela ev dit bihna xwe da û ji hêqim re got :

—Ezbenî min zani bû mizgeft biqewe, ji lewre min baz da.

***

Haqim rabû xwe avêt ser destên melê û jê re got :

—Li dinyayê tişteq nîne qo tu nizant, em hemî qoleyên te ne, herçî jî bixwazî ez ji te re seqinî me

Melê got :

—Ezbenî ezê tişteqi ji te bixwazim, min divê qo tu Kazi û miltiyê bajêr bisperî min. Ji ber qo pir nekenc û fesad in.

Haqim rabû her da spartine melê. Melê ji bi vî qarî heyfa jina xwe ji Kazî û ji miftî hilanî.

Cemilî-Haco

Dilqoçerê !!

Cavên te xweş heşin in
Çima bi xem bi şin in
Dengê te nerm zelal e
Biqen' bi bej menale!
Rêl ez im tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

Delala min tu naz î
Dengşirin î bi saz î
Bi çavên te dinê ges
Singa te gul, gulirêş.
Rêl ez im, tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

Tu aheng î Wlûr î
Tu alds î bi nûr î
Ez dil im tu germî yî
Xurt ez im, tu nermî yî.
Rêl ez im, tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

Ez Gulan im tn gul î
Tu ahengê bilbil î
Ez birin im, tu derman
Ez Kurban im ez heyran.
Rêl ez im tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

êsta dil de asq tu î
Hişê min re basq tu î
Çavên te xweş heşin in
Çima bi xem bi şin in?
Rêl ez im tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

Salên te hê ne hejde
Di relêspehiyan de
Doimîr î, bûyî sereq
Xulamê te me bê seq.
Rêl ez im tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

Tu doimîr î û mir î
Şehyane yî bi jir î
Dengê te nerm zelal e
iqen' bibej' menale!
Rêl ez im tu bihn û reng
Dilqoçerê b'nav û deng.

Dr. Zamiran A. Bedir-Kan

Qurdistan

Evar e
Pir sar e
Çol e, gir û çiyar bê dar in
Tari ye
Zari ye
Bê te dil û can birindar in.

Welat e
Şewat e
Hêstirê min diqevî, cem e,
Dilê min
Dilê min
Êdî were delalê !!! dem e.

Mamiz î
Bi saz î
Qaniya stêr bû dilê min, mir
Hejîrîn
Tum birin
Xwelî bûn ne ma pêt û agir.

Adar e
Hawar e
Camêr tev dimeşin, bê Al in,
Stran û deng
Gul bê reng
D'mehdîqan de zaro dinal in.

Gir û ber
Kron û şer
Top û tîfing diricifin .. Ah!!
Ax û dar
Gi Xwindar
Ne mîreq ma ne siltan û şah!

Qel û gund
Cihên qund
Jin û qer: burc û kesr gi
[qembext

Li gorinan
Berazan
Bûq ji mir, ne ma serîr û
[text.

Tali reş
Bist û şes
Lê dil ne mir ne bû ax û rîjî
Hêstir reş
Sing, dil ges
Canên me gi camêrî tîjî.

Dr. Zamiran Ali Bedir-Kan

Mir û Mar

Mîreq y Cizirê geleq xurt
û dewlemend bû. Êxiste
sero xwe ji xelqê xwe re
kenciqê biqe.

Zencîreq da avêtin ser
pira bajêr, di ser nivê wê
re ji zengileqî feris da
hilavistin.

Mir banqer di nav welêt
de gerandin. Ewê qo biqare
zengilî bibejîne, mir mi-
raza wî dê bine cih.

Rûjqê Xelqê Cizirê bi
timêna zengilî rabûn, ber
bi pirê ve çûn qo bizanin
qê zengilî hejandîye.

Çi ditin. Şehmareq, xwe
pêrandîye zengilî bi qerb û
kehrê zingilî dibejîne.

Xelq lê qom bûn û dan
bêr kiran, da qo mar xwe
jê veqe. Fêde ne qir, mar
zengilî bêtir dibêjand.

Xeber gihandine mir. Mir
wezîrên xwe hinartin pey
qo mar here balê. Mar da
dûy wezîran û çû xafamir.
Serê xwe dahiland qir erdê
û paşê hilda, devê xwe ber
bi ezmanî ve veqir.

Mir ji wezîren xwe pir-
siyar qir, gelo daxwaza
mêr ti ye.

Di qoma wezîran de we-
zîreqî qarnas û şehraza
hebû, got:

—Ezbenî, mar qiriye tiş-
teqî daxwe, niqari bû, ne-
çira wîdî gewriya wî de maye.

Li devê mêr fedqirin,
strowên marqî xuya diqir.
Xerateq anin, stro birin û
mar filitandin. Mar da rê û çû.

Sibetir mar di hewşa bu-
rcê de xuya qir. Bi devê xwe
ve hûşiyeqî zêrin hildigirt.

TOFEQ JI QURDMANCÊN DESTA HESINAN

Groupe des Kurdes de la vallée de Hesinan

La vallée de Hesinan fait partie de Botan et porte le nom de la tribu botanienne qui l'habitait, les Hesinan, ce qui signifie « les fers ».

Le pays de Botan, pays très montagneux, possède quelques vallées qui lui fournissent tout espèce de denrées. La vallée de Hesinan, située dans la partie occidentale du pays, se prolonge de l'ouest de Djezire vers le sud et contient le mont « Kara-Tschogh ». A la suite de la dernière délimitation de la frontière Turquo-Syrienne elle a été rattachée à la Syrie.

Les personnes qu'on voit sur cette photographie sont des Kurdes de (Dešta-Hesinan) formant une ronde pour la danse, et qui ont cessé de danser pendant la prise de vue. Dans le groupe on voit quelques femmes. D'ailleurs dans ces danses de ronde les groupes sont mixtes, un homme et une femme.

Tuqesi niqari bû mana vê ecebê bizane

Zmanê mêr geriya û ji mîr re got:

—Mîrê min meheyire, ev hûşiyê zêrin ji mêweqê tê qo di nav rezen te de şin dibe. Di wextê pêşiyên te de ew mêw hergav holê hûşiyên zêrin didan. Ji ber qo pêşiyên te bi xelqê xwe ve adil û

mîhrivan bûn, zilma xelqî ne diqirin.

Mîr ji mêr pîrsî:

—Heqe ez ji bi xelqê xwe adil bibim ew mêw ji min re ji hûşiyên zêrin nade

Mar serê xwe hejand û got:

—No, ezbenî ew edaleta qo ji bona hûşiyên zêrin tête çêqirin tu hûşiyên nayîne

Docerê Botan

Ji mirovên qêm re

— Bi Zerdeşt ve —

Jiyîn qaniyeqe xwestinê ye. Lê, di wan doran de qo mirovên qêm digel paqijan vedixun, qanî bijehr in.

Ez hej her tiştên paqij diqim, lê niqarim devê mirovên qêm û tihniya peyayên pis bibinim.

Wan bi qemayiyên xwe ava zelal jehradar qir.

Gava wan navê xeyalên xwe ên pis qirin xwesteq û armanç axaftin ji jehradar bû.

Weqê wan dilên xwe ên şil û şeylo didin ser agiri, agir bêqef dibe, diqeve reşiyê û dû diqe.

Ekl û lûş bi xwe şayiya birikandinê dixin dût û diqevînin tariyê.

Hin peyayên qo ji jiyîynê xwe dane paş, ew tinê ji mirovên qêm xwe dût dixistin.

Lewra qo ew ne dixwestin qanî û agir bi wan re par biqin.

Hinên din qo qetîne çolê û bi heywanên quvî ezabê tihniyê qişandin ne dixwestin bi hêştirvanên pis li qeviya qaniyeqê rûnin.

Carina ji xwe re dipirsim.

—Ma jiyîn hewcedari mirovên qêm û peyayên pis e ??

Cûmerin weq teyreq û badevê hatin û pê li kirîqa peyan qirin. Ewan dil diqirin devên qortalên pis û bêserm bigirin.

Brao !! ma dilxwaza te ne aveqe paqij û avije û qaniyeqe zelale ?

Hingi xwe bilind qe, di bilindayiyê de qaniyeqe zelal û paq heye, di dora wê de mirovên pis û peyayên qêm rûnanin.

Di wê de agir bireng e, dû naqe, bi pêteqe sor diçirise.

Brayê nin !! dizanim qo tu pê qaniyeqê digeri.

Havîna dilê te wê honiqayiyê dixwaze.

Were, di wê de, bêdengiyeqe nerm heye, ew bilindayî helin û welatê me ye.

Em hêlîna xwe li ser dara dawiyê ava biqin.

Qula Dil

Begê min, serwerê min ey Celabet
Şehê min, rêberê min pur edalet
Tu binivise di Hawarê selavan
Ji ber zîna ve li qurdmancan temaman
Çi qurdmancên Enadol û çî sori
Çî loran û çî gewran û çî sori
Çî gavan û çî sapan û çî mir e
Geleq behtir li qurdmancên Cizir e
Ji Nafiz beg bipirse ey begê min
Çî derman e, ji bo derdê dilê min
Birîndar e, ji ber daxa welat e
Gelo derman heye jê re, li ba te
Belê isa ji ezman hate xwar e
Welê disa ne di jê re tu çare
Bi ser sînga me danî destê taze
Di rengê ayînê di dil ne saz e
Dîqir Kirin digo derdê evîna e
Ev e, derdê li Ferhad û Şirin e
Ev e, derdê qo pê çune Mem û Zîn
Tu dê bimri bi vi derdî Cegerxwin.

Cegerxwinê Qurdi

Vê paşiyê Cegerxwinê me e xweşewist û hêja ji me re çend bend û xweşxwan reqirine. Ji ber qo ev hejmara ha tiji bû bû me ji xweşxwana jorin pêve tuwên din niqari bû belav biqin. Qo Xwedê hez qir di hejmara deha de emê çendeqan pişqeqî xwendevanên xwe biqin.

Eylo bi niqilên xwe ji me re zad dê binin.

Belê, em tucaran destên xwe direji xwarina qo mirovên qêm û peyayên pis jê dixun, naqin.

Ew destên xwe ên bêserm direji xwarina me dê biqin û pê dev û zmanên xwe dê bişewitînin.

Em weq eylo weq bert û çiyau di rex hayê xurt de, dê bijîn.

Emê carqê weq bayeqe zor bi mirovên pis û peyayên qêm biqevînin û bihna wan bigirin.

Brayê nin !! ji dijminên xwe re şîretan biqe ber bi bayî ve tif meqin.

Dr. Lamiran A. Belîr-Xan

Ez û Hawar

Weq pirantya qurdên qo di we-latên biyanîyan de radibin û ji bona xwendinê ji malên xwe ji dûr diqevînin, min ji zmanê xwe rind nizanî bû.

Piştî kedandina xwendina xwe nezaniya zmanê min li min ji berê girantir dihat. Min dil diqir rind hînî zmanê xwe bibim. Hawar hat hawar û gazîya min, û ji min re bû mamhoste. Ji lewre çikas pesnê wê bidim ji disan niqarim bêm ber kenciya wê.

Nivîsandina Hawarê bi herfên di nû geleş baş e. Ji ber qo zmanê me, zmanê qurdî zmaneqî Ari, Hindî-Ewropî ye û tinê bi herfên mîletên arizman rast û kene têt nivîsandin.

Ji bona qo ez biqarim ramana xwe çêtir raveqim divêt birhaneqê wî nişani xwendevanên Hawarê biqim.

Weqî nîbo, berî derqetina hawarê mamhosta min piriqa min bû. Hingi min zmanê xwe bi herfên erebî dinivîsandin. Lê sibetir herçî qo min berî rûjê nivîsandî bû, min niqarî bû ez bixwînim û weqê xwe bilêv biqim. Ser vê yeqê min dev ji herfên erebî berda û ji xwe re bi herfên latîni elfabêyeq çêqir. Êdin bi elfabêya xwe min her tişt kene dinivîsand û rast dixwend.

Gava hawar derqet min elfabêya xwe û ya hawarê danî ber hev û dit qo her du elfabê geleş nizingî hev in. Ne gereq e qo ez bibêjim, ev nizingayî ez geleş şa û qêşweş qirim.

Par çû bûm Qurdîstana jêrin. Li Bexdayê min Tewfik Wehbî beg dit. Ew ji bi elfabêqê mijûl dibû. Lê beriya wê elfabêya hawarê derqet û me da pey.

Li Silêmaniyê di Civata Zanistiyê de min çend xortên xwenda nas qirin. Bi tevayî digotin qo zmanê me tinê bi herfên latîni têtê nivîsandin û ne bi hî-nên din. Herweqî irû ji em dinivîsinin.

Lê divêt herçî xwenda û zanayên qurda hene pişt bidin me û elfabêya me belav biqin, bi xwe bin bibin û ji xortên nûgîba re hîn biqin.

Elî Seydo

ELfAbêya Qurdi

9

Dengdêrên qin ev in : e, i, u,

Dengdêrên drêj ev in : a, ê, î, o, û.

A. O - Ev du dengdêrên ha di zmanê mede ji weq yên zmanên dintenê bilêv qirin, lê hergav drêj in û tucar qin na bin.

Weqo :

A — çaq, dar, paq, bar.

O — zor, gol, lor.

Tinê di zarê nivro de carinan weq (eu) ya frensizî û (o) ya tirqî têtê xwendin. Hingi bi danîna du dekan li ser (o) ye têtê nişan qirin : qol, gol.

Ê — Gava me sehîtiya dengantya qurdî diqir em rastî dengeqî hatin qonîzîngî (فصحى تىله) yê erebî ye.

Ev qengê ha qo di cara pêşin de li (a) yeqê qin dimîne di rastiyê de ne (a) yeqê qin e, û niqare bibe ji. Ji ber qo di zmanê de (a) ya drêj heye û qina wê niqare hebe.

Di encamê de xuya bû qo ev dengê ha ji (e) qe stûr pêvene tu deng e. Belê ev dengê ha (e) qe welê ye qo stûr têtê xwendin û herî dengdêrên qo di-dêre stûr dide xwendin.

Ev dengê dengdêrî tinê di hin dewerên Qurdîstanê de têtê bibîstin, ne di hemî deran de.

Hebû qo em vi dengî bi danîna du dekan liser (e) nişan biqin. Herweqî (e) yên pirsên (pêz) û (sêd) qo bi herfên erebî bi (ظ) û (ص) weq (ظ) û (صد) dihatin nivîsandin û dengdêrên wan stûr dihatin xwendin.

Ji hêla din ev ferka bilêvqirîna di hin pirsên erebî de qo qetîne hundirê Zmanî têtê ditin

esqer   ereb   elî

esqer   ereb   elî

(dûmabîq heye)

CelaDet Ali Bedir - Xan.

Notices sur la littérature
meurtrière et coutumes Kurdes

9

MEMÈ-ALAN

« Ce pays c'est le pays de (Cizira-Botan) domaine des princes, des chevaliers et des hommes braves. On m'appelle (Zina-Zédan) la fille du prince [Zengin] la sœur du prince [Ezin] la cousine des trois [Mèrquj] tueurs d'hommes, [Kelenda] la dote payée du prince [Çeqo] La possesseuse de [41] esclaves, aux ceintures dorées et brillantes. Ce palais est [Burca-Beleq] le palais d'hiver des Emirs de [Azizan]. (1) Au nom du créateur je suis capable d'affronter le scandale et expédier la maison sur les ailes ingrates de l'univers [feleq]. Homme perdu, mon âme n'est pas du vent, assez, ne pénètre plus dans les asiles étrangers sans le consentement des propriétaires, allons va-t-en »

Mem ne pouvait plus se tenir, il se leva sur ses genoux et cria :

« Caneergê, qu'il pètetê quel me racontes tu ? le pays que tu nommes [Gizira-Botan] sa forme est étrangère à mes yeux et le son de son nom est inconnu à mes oreilles. Nous sommes dans le pays (Mexribî) Le palais où nous sommes c'est le chateau fort « Burca-Qesqesor » « chateau-arc-en-ciel » qui de chaque point une nouvelle couleur jaillit. C'est la résidence des princes des « Alan ». Qu'est-ce que c'est Burca-Beleq où se trouve-t-il qui l'a-t-il bâti ? La capitale du pays Mexribî repose sur sept collines, possède 360 quartiers. C'est la mer qui prend soin d'elle, pendant que le soleil est couché elle lui jette ses écumes blanches montées aux ondes dorées de violettes . »

Il donne une longue description, il parle de sa garde royale, tout des jeunes garçons de la grande noblesse chacun capable de compter par cœur 7 . . . 17 . . . 27 . . . aïeux et il ajoute :

« Révînduyê . . . route perdu, lève toi,

1 - (Zin) prenait la chambre de Memê Alan pour sa chambre. Le palais de Mem était une réplique de Burca-Beleq jusque dans ses moindres détails. Ainsi que l'ameublement de chaque chambre.

tu vois que ce chateau n'est plus ce que tu appelles Burca-beleq tu n'es pas chez toi, tu es chez moi qui n'admets pas ta présence. Tu vois bien, tu t'es trompé, tu devais aller chez quelqu'un qui t'attendait, va chez lui, prends tes chandelles et va les poser au sommet du lit, de ton amant pour éclaircir son visage noirci du fait de l'avoir détourné . . . »

(Zin) proteste énergiquement et répète qu'elle se trouve chez elle à (Burca-Beleq). (Mem) commence à rire, il lui propose de descendre au rez-de-chaussée et d'examiner le palais pour la convaincre qu'elle n'est pas chez elle et qu'elle se trompe.

(Zin) consent, mais (Mem) trouve un autre moyen pour éclaircir le malentendu. Il lui propose que chacun à son tour appelle ses esclaves, et ses gardes.

Zin consent et elle appelle: « Réhan , Réhan où es-tu viens . . (xwelîserê) viens . . . est-ce ainsi que tu exécutes mes ordres, tu ne devais pas laisser même le vent pénétrer chez moi sans que je t'ai autorisé ».

Elle appelle plusieurs fois, aucune réponse.

Mem à son tour fait appel à ses gardes. Le chef (Bengî) suivi d'une quantité de jeunes hommes qui montaient la garde apparaît au seuil de la porte et dit :

« Ordonne mon prince que j'envoie la ville tout entière à la bouche rouge de l'enfer »

(Zin) s'oblige à s'avouer vaincue. Elle demande pardon. (Bengî) les quitte. (Zin) et (Mem) se reconcilient (Mem) dit à (Zin) :

— Nous devons attendre jusqu'au lever du soleil pour savoir si tout ceci n'est pas un rêve et si cela c'est de la vérité. J'informerai mon grand père maternel (Nerîman) qui nous unira pour toute la vie .

Comme souvenir et pour pouvoir plus tard examiner la vérité de l'événement ils changent leurs bagues.

La bague de (Mem) portait l'insigne : (Mirê walatê Mexribî) et celle de (Zin) (Doltmîra mala Azizan) Princesses de la maison des Azizan. (à suivre)

«Ils tombèrent dans un sommeil lourd, qu'on aurait pu penser qu'ils ne s'éveilleraient jamais, même si le dernier jour du monde arrivait et si le ciel leur tombait dessus».

Les trois colombes sœurs résolurent d'amener Zin chez elle avant l'aube : elles enlevèrent donc son lit, et, survolant les déserts et les montagnes, traversant les brouillards et les nuages, frôlant les ombres de la lune, elles parvinrent à la capitale de Botan et déposèrent le lit de Zin dans son boudoir.

***

Le lendemain, Zin n'ouvrit les yeux que vers midi; elle chercha le jeune homme de la nuit, et elle ne trouva personne. Mais si l'homme avait disparu, une flamme d'amour restait au cœur de Zin.

Elle se demanda un instant s'il ne s'agissait point d'un de ces rêves que les jeunes filles ont coutume de faire. Mais la bague de Mem était là pour attester la réalité de l'aventure nocturne. (Oui, s'écria-t-elle, c'était bien vrai, ce n'était pas un rêve : la lune de Cizir avait touché le soleil couchant). Et elle se mit à pleurer, à gémir et à pousser des cris.

Ses esclaves se précipitèrent auprès d'elle. Mais, n'osant rien lui dire, elles se contentèrent d'informer l'Emir, qui vint aussitôt.

« Au vert des yeux et au rose des joues, mir (Azjzan) vit tout de suite que c'était un mal terrible : le vert des yeux, flétri par l'automne, avait jauni ; les joues roses, leur lumière éteinte, n'étaient que des plumes ternes et sans vie.»

Il convoqua toutes les autorités médicales ; mais Zin ne voulait de personne, et elle disait à son frère : « Mon aîné, je n'ai ni blessure ni maladie : Tranquillise-toi donc ». Puis, décrétant un deuil de six mois elle fit savoir que pendant cette période elle ne recevrait personne et resterait toute seule chez elle.

Car, en elle-même, elle se disait qu'entretemps . Mem donnerait signe de vie.

(à suivre)

Djeladet Xati Bedir-Khan

L'Alphabet Kurde

8

Dans la première forme la disparition n'est pas complète. Il n'est agi d'un amalgame de « wi », s'est tellement fortifié que le « i » l'a emporté sur le « w » qu'il a fait disparaître pour rester seul.

suwar, swiwar, siwar
sustin, swistin, sistin

Dans la seconde forme le « u » disparaît en même temps que la consonne qui le suit, la voyelle longue « o » apparaît à sa place et compense la disparition du son consonnique.

cult cot
subtin sotin

Le « u » entraîne quelquefois dans sa chute d'autres lettres différentes, voire même des voyelles.

bihurin borin

La forme seconde, c'est-à-dire « borin » donne également des dérivés.

Par exemple, le transitif de « bihurin » est « bihurtin » ; après la stabilisation de « borin » on lui a donné un transitif d'après la règle qui veut qu'on ajoute au radical du verbe intransitif la terminaison « andin ».

borin borandin

Ces sons existaient également dans la langue persane. En particulier, malgré le déclin de la prononciation la dictée du « xw » a persisté jusqu'à nos jours :

xwahr خواهر

xwes خوش

xwasten خراستن

xwace خواجه

L'auteur d'une grammaire persane (رهمای فارسی) note bien ces points, mais d'une manière vague et imparfaite. Il dit textuellement : « Dans la langue persane on trouve encore deux lettres qui peuvent être figurées par (خو) et (قو) surmontés de trois points, et que l'on prononce encore au Kurdistan, au Khouzistan et à Chiraz.»

(à suivre)

مارتا کردی

گلی بران ورن جنگی
 بشوئین دل ژئی ژنگی
 بیژم از حنا کنگی
 نهن بک ژمه بشی رنگی
 هاوار هیه ام چیکن
 ورن دا ام خوه کار بکن
 کاری ل چین کار بکن
 داهون ژخوره کیف بکن
 گلی بران بگرن گوئند
 بگرن چیکمی دلال ورن
 بن بیج بکن و کی آسد
 دی ژوه بجوازن هر مدد

کیف دخوهشی هر بی وه به
 هون فی یزان هروه به
 آف ولات و جکی وه به
 ژ بیانیان ره بی فیده به
 هون چه بکن بی لومه به
 چاف نیرین ام لدسنی وه به
 یزان اف شسانی وه به
 والله وبالله اف وه به
 از کو کردم از کردی مه
 ژ جیکی خوره از گوری مه
 نه بی دوست و بی خوه دیمه
 گل آلابی لسری ریمه
 از کو کردم دفی بسکم
 آفان بران ژخو را بسکم
 از بدم شیر وان کر بسکم

باف و کلان بی صاغ بکم
 باف و کلین مه پر باشن
 لی ام دگل هف دلرشن
 ایره قوی ام نخوه شن
 ماجو دک چافین گشن
 از کردی بی شرنخی مه
 خلای میری بو طی مه
 هر وخت ژ وانزه گوریه
 جلادت عالی بگی مه
 ای بگ و ای میر سر شاه
 وک خرشید عورو باو ماه
 هون ژ مه ره پشت و پناه
 دائم ژ وه ره هر الله .

مصطفی احمد بو طی

لی ام ژی و ژخوه ندقائین مه نین دن هیئی دکن بلا ؛ دو
 شعرین خوه بختکی رند ، گو و برسان ژدئف فقئانندی
 نیقیسین دا کوام بکارن رند و راست بجوینن و بند و
 شعرین وان بی خلط در بنن . نراستین زبینه خوه آفن ،
 زبینه خوه - زبینه خوه . له لایه شندی - لایه
 شنی . آده رو ایزد - آده وایزد . له پاشی کرنوشی -
 له پاشی شی کرنوشی .

هاوار

الی قرائنا الکرام بالعراق

نظراً لما يحدث من الاختلاف في قيمة الاشتراكات في
 محلة هاوار ؛ بسبب تطبيق نظام العملة العراقية الجديدة .
 تبادل الى اعلان قيمة الاشتراكات عن المدد المختلفة بالعملة
 العراقية كما يأتي :

فلس	فرنك	عن سنة واحدة
1100	100	عن سنة واحدة
700	70	عن ستة شهور
470	40	عن أربعة شهور

ونرجو من القراء الكرام ان يسلوا بدلات اشتراكهم
 بعنوان صاحب المحلة .

ونشكرهمه . كما اننا نتنظر من جميع قرائنا الافاضل بان
 يسألونا تفسير جميع المفردات الممضضة عليهم .

كامل - هذا اللفظ يطابق كلمة (مجموعة) باللغة العربية .
 كوفار - محلة

لوری یا بدرخان - لوری : غناء تغنية الأم لتقوم ولها ،
 اذن لوری یا بدرخان غناء من هذه الاغاني مختص ببدرخان .
 بسرکاز برین - اسم مکان واقع في ضواحي ديرک
 دلدزی یا گلکلی - دزی بمعنى السر أما (دلدزی)
 تأتي بمعنى سر القلب . ولنظة (گلکلی) عبارة من وردة .
 فأصبح التركيب يفيد بمعنى : سر قلب الوردة ،
 پیروزی یا هاواری - پیروز بمعنى التهتة والترکیب ،
 بمعنى تهتة هاوار ، مثال علی ذلك : (جزناته پیروز به) أي
 عيدک مهناً . هسانی - هین . دشوار - صعب .

زینفه هور

درو پلا سسی یاده ب فی سرنامی شعركه هیه . نیده چند
 نراستین چاپی هه . ام ژخوه بی بی وی هیئی دکن بلا
 ل مه مگرت ژبر کوام ب زاری بابا کردی رند نزانن ،

دافوارنامہ

من دي روھنيکي هلبو بو ژ داماس
شفق دابو جزيری وارضی قافلاس
بر برجا بلک لی پرسيار بون
من گوئی وان کی پینج حرفی هاوار بون
نه دی نامی لناف کردان یکی میر
ژ بوچاپا هاواری چيکی زیر ...
سلاقی گوهرانی لعل و در
ژ بر کردی جزیری هدیه ریکر ...
تو خوش هاتی هاواری سرسری من
ته صوهتی جان و جرگی دژمنی من
رجو کلرم ژ میری خوی جلاوت
وطن پرور خودانی تخت و دولت
نوروزناما کی کردی بو مه چيکی
سری سالی ب حرفین نو فربکی
بسه نای خبردانا گو پربی
وکی دربی اوی هر بی قدر بی

محمد نامی

فرهنگکوک

کاکذیبانی المدد الداس من جر بدتنا ان قسا من قرائنا،
سألنا تفسیر بعض الکلمات التي تصعب علیهم معانیها باللغة
العربية . وقد اجبتنا الطلب وخصصنا صفحة لذلك ! اما عدم
تفسیرنا الکلمات في المدد السابع هو أنه لم یسألنا احد من
قرائنا الکرام . وقد وردت الينا من جدید رسالة من أحد
شباب اکراد الصالحية ، محتوية علی بعض مفردات یطلب
الينا تفسیرها . و كانت رسالته مسطورة بالاحرف الکرديّة
الحديثة . وقد اتقنا بمدة وجيزة اتقاناً حتماً . فنحن نهنته

برلين چي به وچی تيا به ؟ ودرن بگه رين به دهبانا بزنان
لا دي کورد له چه حال کدا به چون نه ژي ؟ چند قوه تی
به سدره و به ؟ م چي اخوا ؟ بو وچ لاواز دهازاره ،
کردستان چه نوه معدنيکی تيا به ؟ وکی خويی کورد
نه ژي ؟ نهی لاوان ! نهی مبشرانی سدر که دتن و سدر
به رزی ! بگن به فرباي ملتا .

قاموسی کوردي : انقلاباتی زمانه ، عوارضی طبیعی
ز بانی کوردي شه قوه ق کردوه ، هه ول بدهن
قاموسیکی عام بگن تانسلی آتی له بکزي بگن . به
خندشکی گه وره بو عالی کورد نه کهن . هار
خوبنه کاتم .

د - لهش ساغی : ملته کان قدری لهشی ساغی کهم
ازانی ، چونکی هرچی پاره به کی هیه به دهمی چند
اشخاصیکه وه و به ودرشدیکی دل سوزی نه بوه که فیری
یکابه صورتیکی فنی خوي درمان بکا . ملت فیری صحت
بگن . و پي بلین عصري ۲۰ م عصري نوشته نيه عصري
شرفقه ، عصري ماده و قوته . به ملت لهش ساغ وده وله
مندایی

ح - سامان : کوردستان که مالی کوردانه ،
وقبری دوژمنانه وقله ی ملی مانه ژدوقی طبیعی زوره . آو
واراضی به به ره کت شلاله ی به قوت معدنی وکونه وت ،
ژ پروژ پروی خه اوز ، آس به نه رخی تيا به ، حیوانات
و نباتاتی جوي جوي زوره يشه و جنگه کی بی حساب به .

وطنی وملتکی که امنده دهوله مندیی حیث نیه ؟ شوره
یسی نه ؟ آبرو چون نیه ؟ اولادی فقیر بی ، حیث نیه دهستی
زلت بو اسبابی معیشت بان بکاته وه (۱) هه ول بدهن !
هه ول بدهن نه م ملته که خوتان اولادی جگه ر گوشه ی
اون له فقیری رزگاری بگن . به چي ؟ شرکت .
شرکتی جل ، توتون و جگه ره ، دار و خالوز ، سیوه ،
حبوبات ، سه بر آکای هاو پینان ، کتیب نوسین . هیچ نه
بی بهم شرکانه که لی پارهی وولاته کان ناده یین به بی
گانه که منتیان لی نازانی . که پاره شمان بو هه و شتیکی
ینا که یین براکاتم .

لاویکی کورد

آواتی دوری

آی چاو ، چه شی بازی ففس همل و دوری
 [په رت ،
 کوا باله نيزه کانی نگساي حسنی
 [دلبرت ؟
 کوانی دوچاوي مست ؟ کوانی ؟
 کوانی بروي پيوه مست ؟ کوانی ؟
 کوانی زلفی ردهش ؟
 کولی آل وگه ش ؟
 کواهیکی جمال ؟
 کواحسنی بی مثال ؟
 آی گوي ، ذلیلی چاوم و به رتو په نا
 [انهم ،
 ده نگی له یاري دوره وه چیکم له
 [ذیل وم ؟ !
 بابی خونده ی پر آهنگ بی !
 نغمه ی تازی شوخ و شنک بی !
 زره ی بازب بی ا

به ره ولاي من بی :
 هاره ی هیاسه که ی ،
 ورشه ی کراسه که ی !
 آی حسن شامه ، له چا ووله گو بچه
 [ما یوسم ،
 بونی له یاره وه دینی ختمان افسوسم ،
 بابی ، بونی هته سه ی بی ،
 پر به سینم وه ک تاسه ی بی
 بابی بوي مه مه ی
 له درزی سوخه ی ؛
 بونی وه نه وشه ، گول ،
 میخه ، ک ، عطر ، سمل ،
 آی لاسه ، اگرچی نه بو ده نگو ، ره
 [نگو ، بو .
 وه ک شیت ، به عقلی خلمه وه ، خوم
 [خسته به ختی تو ؛
 کوا تمامی لهش نه رمی ؟
 کوالذقی گوش که رمی ؟
 کوا ، مکي پرچنک ؛

لیموي باغي سنک ؟
 کوا ماچي لیوي آل ؟
 جرعه ی ابدر خیال ؟
 آی خاطرانی عمري گذ شتم ، وخیالی
 [نوم ؟
 خنکاو ی بچري دوری نه که ی عشقی
 [رنجبه روم !
 جارهت له چاوم ون نه ی ،
 هدرگز لای تو نوشتن نه ی ؛
 چه شی آوینه
 دائم بنوبنه :
 عشقی قدیمی یار
 تاوه ختی احتضار !
گوران
 أم شعرانه ، له سداصولی (قره)
 ریک خراون ، ههر قره به ک عبارت له
 چوار بیت بیینی به کم و چواوم له
 سدر و زنی عروض و تران و دووم و سه
 به میشل له سدر و زنی به نجبه .

مکتبی ملی : ایبه مکتبی ملی مان نیه ، امه
 ناته واو به کی بی آمان و گوره به ایوه که دل برینداریانی
 کوردن و جگر سوزن همول بدهن مکتبی ملی زور کهن !
 دیاره که خومان له شی خومان دهرمان نه که ین که سن
 نایکا (!) [هزار سال بکه ی بیگانه په رستی له آخر پیدا
 دبیت نشستی [عبرت . مکتبی دیهات زیک بجنه .
 تاریخ و جوغرافیای ملی : زور شوره یی به یو خوبنده
 واران کورد و به تابه به تی بوایمه که تالیستا تقریباً هیچ
 هه ولمان نه داده بو زیاد کردنی تاریخان (!) نه بی چاک
 بزنان لاوانی اقوام کون به کونی وولایتیان نه که رین بو
 توسیعی تاریخان . چونکی تاریخی ملی خالتي شعوری ملیه
 وولات که ران زی = حسن برایه تی وناسیای نه حاته
 میشکی افرادی اقوامه وه . به کردو کوردستان چی
 لاویکی بزانی هیالابه چند به رزه ؟ میسپی چند دریره ؟

بوخوبندن که مدنی و عصری بی . ایوه پی ویسته ملت
 تی بکه به نن هدر دولایان یک بجنه تافکاری ملت رله مه
 زیاتر نه تی به دوو که رته وه . وافرادی ملت له بکتری
 ناگه ن اگه روا پینده وه .
 مطبوعات : - بو پیشکه و تن وسدر که و تن وسدر به
 رزی ملت مطبوعات وه ک آو ، هوا پی ویسته . قدری
 زبانتان بگوت ، چلیکی جوانی له بدر کهن ؟ الفبای تازه
 بلا و بکه نه وه ، الفبای کورت ، کون بو .
 کیتبی علمی ، ادبی ، اجتماعی ، اقتصادی بنوسن ، ترجمه ی
 بکن ، له چاپی بدهن ، بین به آو نه ی غزه ته و مجله .
 ایوه جسارتی ادبی بجنه میشکی ملته وه . توسیمن مطبوعات
 ونشری . ولفات به اصولی شرکت بو کورد زور باشه و زور
 به سوکی موفق نه بی و کورد نه که وینه دوری انتباهی
 حقیقه وه .

موسی دواروز

بولوا وانی کورد ۱

۱- براکام! جاران و امان نه زانی نه گدر ایرو
 تانیکان بی هیچ مشور خواردن سبب بن مان به پی ریت
 نه نه زانی - له به رنه مه ده توانم بلم: ههرچی ناته
 و او یکم به له دولا ته کانا چه علمی، چه اقتصادی ...
 هند گه شتی له به رمشور نه خوارده و له بهر بی باکی هاتوته
 میدان وزل بوه - انجا، ایوه که له دوا روژدا جی باو کو
 باپرتان نه که و بته دوس و نه بن به ماموستای بیشکه و تني
 قوم کتات به باشم زانی له [هاوار] دا هاوارتان بینمه
 بهر وله فاته و اوای وطن و ملت توژ بک باستان بو بکم که له
 حیاتی عملیتانا ته و اوای بکن - و په لی ملت بگرن و بی بهن
 بوساحه یی شکه و تن و سهر به سنی - له م جولانه وه به دا
 به عقل و منطوق حرکت بکن -

چونکی له حرکاتا له عقلو منطوق دور که و تنه وه ملتی
 پی محوا بته وه که امه ش خدمت نیه خیانت و جنابته ۱۰۰۰
 ۲- هاو خوبته کام! پی ره و بی ایستای ژبانی وولات
 و ملت کمان زور نار بکه هیچ بکن نیه شان به شانی مدنیت
 بزوا: خرافات میشکی و ملتی پوچ کرده (!) له بهرامه له
 پیش هه مو شیکدا هدر چی خرافاتیک له مالی خوتانا له
 شاری خوتانا، له دهپاندا چه خرافاتیک نه بینن هه موی
 سنگه و بهرد بینن !!! نه ویش به شینه بی - له فجری
 تأریخه وه تاشه ری گه وره کورد یعنی ملته خوشه و بسته کان
 له گه ل اقوامی روژ هلاتندا ناسیای هه بو - به هوی شه ری
 گه وره وه له گه ل روژ آرا بکانشا ناسیای په پیداکرد
 مزتیق اساسی ملته کان یعنی کورد به هوی تنها ناسیای له
 گه ل اقوامی روژ هلاتا فو تاوه، دار زاوه، داوه شاره -
 له هه مو هنگا و یکی تجمدد و پی شکه و تناننا به ک سهر
 لا سایی اورو پایه کان بکه نه وه، لا سایی روژ هلاقی کردنه
 وه له تجمدد دا بو اچه بی که لکه - چونکی له شرفدا و به
 نایه به تی له ده ورو پستی خوماننا چه اینن هه مو به مدنیت
 رهنگ کراوه به لام ناوه که ی هوازیا تره یچی تیاپیه -

هتیر پند

ناکس حی بونه میر و آغا
 یی أف کری مالاوی نه آفا .
 *
 رابه هره نک هقال و کالان
 دات نکفی نوال و چالان .
 *
 درماتکی چیکه بو برینی
 دات نکفی دناف نقینی .

امیر عالی پیرخان

۱- واساسا اورو پا به کان له تجمدا ماموسان و تیاپی ربون ...
 به فیربونی ز بایان نه توانم به ک سهر مدنیت حقیقیانی و هر گرن .
 ۳- ملت مقدسره له هه مومتقدا یک: - قوم کتات
 گه لی فلاکتی دی وا گدر ایوه به عزمو ثباتیکی به رزه وه
 هه ولی بو نه دهن تووش فلاکتی زلتر نه بی . سببن حقیقی
 امه که هه مو فردیک له عینی درجه دا معنای ملت تی نه
 گه نیراوه - نالیستا منوران محترمان هدر هه ولیان داوه که
 متفندان فیری مفکوره ملی بکن - ایوه نه بی چاک بزانی
 هه راوان کوردنن .

جو تیار، فلاح، دارفروش، آودیر، صنعت کار، تیار
 هه مو کوردن - فرضه له سهرتان له حیاتی عملیتانا له گه ل
 جو تیار، فلاح، شوانا، گارانا تیار، صنعت کار، آودیر،
 به صورتیکی دیمو قرانانه بیولینه وه و تی بگه بنن ملت
 مقدسره له هه مو ممتقدا تیک و لذتی بخنه میشکه وه، و تی بگه
 بنن له م عصره دانی ملت ژ بان محاله و نه بی کورد بو کرد بزی .
 بو پیشکه و تن چچان نه وی؟

۲- زانست - لهش ساغی - سامان

۱- زانست: چونکی خوتان له گه ل زانست
 خهر یکن به پی و یستی نازانم بامی زانست تان بو بکم .
 له و لاتی مقدسمان زانست به دوو ریگه دا نه روا
 ۱- مکینی رسی ۲۰ - خوبندن له مزگه و تا
 ملت بو په اولادی خوی نه نیرته مکتب و مزگه و ت

- زندگانه خه و -

شه وبكي روانك وه كه چهره ي دلدار ،
آسمان بي په له ، زه وي خاموش بو ،
جر يوه ي نه ستيره له دور وه كو تار ،
بودلي برنيار زور به خروشن بو .

له لا به شندي دلگشاي شه مال ،
له لا به بلبل مست بوي گل ،
مئي بيچاره ش گبروده ي خيال ،
باده پير نه كرد له خرو بناوي دل .

هيندمه خوارده وه خوبني گه ش وسور ،
نم ما تواناي سپري طبيعت ،
بازم دا ، ده رچوم له جوان ، له خافت ،
فريشته آسا فرج سهره وژور . . . .

کاتي ماندو بوم ، شايا لم شکا ،
نيشته وه له ناو گل و گلزاري ،
جي يکي تنها ، نه بو گيانداري ،
مامه وه بي کس ، بي يار ، بي نوا . .

تاچاو بربکا هر لاله زار بو ،
گيانداري ته نيا بالنده ي بي خه م ،
تارو ربابي ده نگی هزار بو ،
هيچ بوله چاوايا باغه که ي ارم .

خستيه ترسه وه چولي وته نيابي ،
هاته وه بيرم به ليبي يزدان ،
بهشته ، ووتم ، ايره بي گان ،
نه مالاام ايتر بيري دنيايي . . .

هاوارم کرده ايزدي بي چون ،
فريادرسم بي لهم وحشت زاره ،
ياره برم بي بور يگاي ده رچون ،
يازه حاليم کا لهم سرو کاره . .

تاگاه له په ناي دزيکي به رزا ،

هاته دهره وه پيريکي فاني ،
مراپا به رگي سبي له به ردا ،
پرجيکي دريژ هتاسر شاني ،
دو چاوي گه شي براق و پرنوز ،
رو بيبکي بشوش ، رويشينکي وقور .
***

تزيك بو وه ليم فرموي « آي روله ،
« توجيت ، چه کاره بت ، آده ميزادي ؟
به ندبت ، آزادي ، ماني ، دلشادي ؟
چون ريت که وتوته نه م جگا چوله ؟ »

ووتم « من کوردم نه ته وه ي ساسان
پرستشکاري آده رو ايزد ،
هاتوم بينم عهدي پيشنيان ،
تي بگم دوري دارا و يزد گرد ، »

« بريژم بويان فرميسکي خوبين ،
هاوار به رمه بهر تاجداري ميديا ،
بلا ليمه وه ، بگم زاروشين ،
تا کوه زممان بگا به فريا . . . »

فرموي « بابروين بولاي آکبانان ،
له وي بينه به هر دو چاوت ،
گياني پيشنيان ، ميديا و کيان ،
ايتسايش ههول نه دن بو به رزي ناوت . . . »

به جوته رو يشتين ناگه بنه شاري ،
پر له آرازه ي شايي وزه ما رهن ،
پر له فريشته و به ري شوخ و شن ،
نم دي له ناويا غمباري جاري . . .

له هرلا ياري ، گوپين ، جليقتين ،
له هرلا ته قهي نالي شوره سوار ،
له هرلا جلوه ي رو بيبکي نازدار ،
له هرلا له نجه ي بار بکي شيرين .

له هرلا شوري ، سازو نوايي ،
له هرلا ده سته ي شوخاني خوش گل ،
له هرلا بانگي ، سيگاو صبايي ،
له هرلا چيمن ، صحنه خوش گل .

له هرلا شوري ، سازو نوايي ،
له هرلا ده سته ي شوخاني خوش گل ،
له هرلا بانگي ، سيگاو صبايي ،
له هرلا چيمن ، صحنه خوش گل .

له ولاوه کوشکي ، به رزوسه ، آزاد ،
پنجه ي لي نه دا لگل کم کشان ،
سرفروي نه بومانگي درخشان ،
داخ له دلي بو بابل ، اور ، آکا د . .

ده سته به گوردي جوان و جنگاور ،
پوشيده زري و به رگي آسنيان ،
گور زورم به ده ست ، جنگي ودلاور ،
ده وره يان دابو ، بو بون به په رزين .

پر سيم له رهبر « کي به خاوه ني ،
نه م کوشک و مسرا ، نه م قصر و جاهه ؟ »
فرموي « نشيمن ، باشخت شاهه ،
« موفه رکه خولي ، دارو ده وه ني . »

له پاشي کم نوش و سپاهي يزدان ،
ده ستورمان و هر گرت بو خدمتي شاه ،
چو بنه آستاني کيوان له آسمان ،
له تاو دبدبه ي سهری سور نه ما . . .

خوا وه ندي بابل ، قيصري روما ،
فرعون مصر و شاهي نارام زين ،
همو سجده بهر ، زانو به زمين ،
بو تخت دارا و ابوان کسرا . . .

شاهي کشور گير بوم هانه کفتار ،
فرموي « بيشکه ش که سپاهي خسرو ،
« به کوردي بدبخت ، به کوردي هزار ، »
يره بي مژده ي ژبايکي نه و ، »

« روژي هر هملدي ، فرار نه کاشه و ، »
« به راست نه گه ري آخري زيننه خه و . »

پروست

میر و کسه

جار کی میری جزیری در کتبوی گری . ری یا خوه
 خستبو طور ا هفیر کان . شکی د گد کی فلحان ده ما . دئی
 کندی ده دیوک هبو . میر چو بو زیارتا دیری . ژ کسه بی
 دیره ره گوت :

— ازی ژنه می پرسان بسکم ، لی نه نهو پشی می مهان
 ونه ل هر ل جزیری ، هکته ته ل وان فگراند ازی ته
 بسکم بطریق وهکته ت نزان فگر بی ازی ته ژ کشتی بی بیختم
 و بسکم در گشانی دیری .

میر داری و چو . کسه کت تخمینان . کسه روبرو
 دچلمسی ، ژ صبعی حتا ایقاری رها خوه . دکر ناف دستین
 خوه وفد کسه کشاند . د دلی خوه ده دگوت : « خدی او
 ت خدی بی من ئی چاکی ، ازژی کسه بی ته ئی زندم ،
 آف چه بلا به کرته آینه سری من ، ازی چاوان ل میر فگر بتم » .

کسه خوه بی بی پز و شقان بو . حالی کسه دکت
 بر چاقی شقانی وی ژی . جار کی شقان ژ کسه ره گوت :
 — باقو ، آف چه حالی ته به . چه دست دایه ته . ژ صبعی
 حتا ایقاری د فکری و بر خوه د کفی ، کایژه خلا می خوه
 بلکو من تقدیرک ژیره دیت

ژخوه کسه ل یکی دگوبا کو ددی خوه ژیره بیژه .
 د بوددی خوه ژ شقانی خوه ره گوت شقان کنی و گوت :

— ما آف ژی نشتکه . میرچه د کاره ژمه بپرسه کوام
 نکارن ل فگر بین . فت خم بخوه ، من بشینه جزیری ازی
 بزاتم لی فگر بتم .

کسه بی قابل بو دلی خوه راحت کر . می مه بون
 تمام کسه شقانی خوه ر بکر جزیری .
 شقان خوه کماند بر جابلک و درکت خافا میر . میر بکیف
 بو . ژ شقان بپرسی و گوت .

— کسه ، کایژه در بگری ده چند دلوب آف هنه
 — هزارتنا دلوبین آفا بگری گلک هبسانی به . تنی دفت
 ت امریکسی کو دفتین چمان بگرن .
 میر کنی و گوت :

— خوه ش جباهه . بر سییار بیاد دروا ، هکته ازخوه بفروشم
 چند زیر دم
 — بیست ونه

— من اف صح نکر ، اف چه هزاره ؟
 — میری من ت زانی کو عیسی پیغمبر ب سه زیری
 هابو فروتن . هر حال قائلی کر ژی ب زیر کنی کیتمتر
 به ئی فروتن

میر آف ژی عیبا ند و ژی پرس سیار یا باشین پرس کر
 — کسه از ، کایژه من نهو از د دلی خوه ده چه دیژم .
 — از خلاص آف ژ همیان هبسا نیتره . نهوت دلی خوه ده
 دیژی کواز کسه مه ، نه ؟ لی نه ولی به ، از شقانی وی
 مه ، کسه ل گنده . . . . .
 کو میری بو طان

کلات و بازارین خوه ژنوفه داچکیکن
 آلا هرملتی ب چند رنگان وب شکلی دنه .
 آلا کردان ، ژ ژور بر یژ یرفه سر هف ، سور ،
 سپی ، کسکه ، دانقا وی ده روژ دچرسه .
 دفتت زاروون کردستانی بختین و روژ که
 بری ئی روژی هلین ، یرب آزمانی کردستانی
 فه بلند بکن ، ل وی بیرو سکین ، ولاتی خوه سر
 آفاهییا خوه آپدشین فکر بین و دین ت فاوی ره ب سر خوه
 وب کارانی بژین . همدت عالی بره خانک

قصر ، سرای ، خانی ، کو چیان پی د خلین ، دبر
 وی ره دبورن ، سلاخان لید کن . اوی ماچ دکن ،
 داتین سر سرین خوه .
 آلین ملتین ب سر خوه ، دسر کلات و بازارین وان ره
 ل بیل دین ، در بفه چونالشکری ده د کفن پبشی بی .
 لی آلین ملتین دبل ، و لک باملتی مه ژ هر دری بدر کری ،
 لهفتواندی ل سردلی زاروون وان ده هلان دینه .
 ملتین دبل دختین ، خو بنن خوه در ژ بین
 کو بیانیان ژولانین خوه بقورین و آلین خوملسر

هاوار

پری

کوفارا کردی * مجلہ کردیہ

ولایت ، ولایتی و آل

ولایت کردستانی . آف . ملین هاژبونا
 رزگاریا ولایتی خوه دخبن .
 خبانان افه : روژه که بری یانینان ژولایتی
 خوه درین و میاملین دن بسر خوه بین ، دناف
 هفدهب خوهشی وب قنجی بزین .
 هرکس هژولایتی خوه ، هژولایتین خوه دک .
 هژکرنا ولایت دلی مهده هیفیکه مزن و بلند .
 امپی خرت ، زخم جانفدانه ژیره ولایتی دیژن .
 ولایتی دهندری مهده آگره کی مقدسه .
 پیتاوی آگری ژمهده هرتشتین ولایت دبنده جز کرن .
 ژلوره ، دبرچاقین مهده آخ ، آف ، چیا ، دشت
 و دار و کفرین ولایتی مه ژپین ولایتین دن سپهتر ،
 خوه شتر و شیرینترن .

***

هرملت خوه بی بی الکی به . آل نشانان ملت
 و ولایت . ثاقایا هیانان ملتان دآلاوانده جفیباه .
 آل ناموس ، رومت و بختی ملتانه . زاروون هر
 ملتی ژبونا بانندی و بقدر بونا آلا خوه ، بی پروا
 خوه ددن کشتن .
 آلا هرملتی ژیره بهایه . دجزن وشاهینستان ده

ولایت اردی باف و کالکین مه به .
 ولایت او دره کو پیشین مه ل وی رابونه ،
 ژبونا آراهیبا وی خبتینه ول وی مرنه .
 ولایت آو دیاره کوام تیده سکینه و روژه کی
 دناف آخین و بده بینه فشارتن .
 خلکی ولایتکی ، ولایتین هفن . بوری ، حال
 و داو ییاوان ب هفره گریدانه . زمانی وان ،
 گریدانان وان ، هر حال ولایتین وان میناهفن . پیشیاوان
 لرخ هفدوراوان ، رونشتن و مرنه .
 ولایتی ب قنجیا هف شادین ، بر خرابیبا
 هف دکفن . شین و شاهینتا وان یکن .
 خلکی ولایتکی برابین هف ، پسامین هفن .
 هرگاف ب هفره ، دست ب دست ژبونا
 خوهشی ، آقاهی و آراهیبا ولایتی خوه دخبن .
 کام و آرانجا وان یکن .

ژبونا ولایتی خوه جان و مالین خوه ددن در ،
 خورین خوه بی پروا در ژین .
 هر ی دخبن کو ولایتی وان مکفت بن دستین ملین دن .
 لی ملتن هه کو ولایتی وان ، ب آواکی ،
 کتیه بن دستین نیار و دژمنان . وک ولایتی ملتی

کتبخانا هاواری

ریزانا القابی باگردی

هزما
۱

غروش سوری

۱۳۶۰

۱۰

ب چرمی خملاندی

ب چرمی عادی

ژیونا درفه دفتیت حتی پوستی ب سر بیت خستین

زکوخراف و مطبقة

ایوبیہ خانہ

خرف سیس المعاون والصخور الملوثة واللوحات الخاضعية
لیع بطانات وارسات بحر من مائتة علی الطرائق

ملك الظاهر

دمشق

الطبيب

احمد نافذ

اشترائي بالاكراخي الايطالية والارضية والاعمال

هرنوس

دمشق

الطبيب

محمد حسين

الاشترائي بالاكراخي والارضية والاعمال

دمشق

دمشق

اشترائات مجموعة هاواری

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة ۱۰۰ فرنك
عن ستة شهور ۹۰ فرنك
عن اربعة شهور ۶۰ فرنك

في سور بقرت كية والعراق وبلاد الهند وبلادنا انفاس

عن سنة واحدة ۱۰۰ غروش سوري - ۱۰۰ فرنك
عن ستة شهور ۳۰۰ غروش سوري - ۶۰ فرنك
عن اربعة شهور ۲۰۰ غروش سوري - ۴۰ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجفر بدة: دمشق - حارة الأكراد

سال ۱

هزارم ۹

ابن

۳۰ اپریل ۱۹۳۲

هاوار

السنه ۱

العدد ۹

الجزء

۳۰ اپریل ۱۹۳۲

کوفارا کردی * مجله کردیہ

نیخسنیپین کوفاری

۶۰۰ بدرخان	ولایت و آل
جیبلی حاجو	ملاینگلی
کوچری بوطان	میر و مار
لاوینکی کرد	مشوری دواروز
دکتورک ۶۰۰ بدرخان	زمر وین کیم ره
کوچری بوطان	میر و کشه
علی سیدو	ازو هاوار
۶۰۰ بدرخان	القابسا کردی
هرکول آرتین	فرهگورک
دکتورک ۶۰۰ بدرخان	دلکوچری
پیروت	زیننه خو
امین عالی بدرخان	چند پند
گوزان	آواتی دوری
احمد نامی	داخواز نامه
مصطفی احمد بوطی	مارشا کردی
دکتورک ۶۰۰ بدرخان	کردستان
جکری خون	کلا دل

۱۳۵۱ هـ [مطبعة الترقی بنهشق] ۱۹۳۲ م

SAL 1
HEJMAR 10
YEQŞEMB

23 Çiriya-Berê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 10
DIMANCHE

23 Octobre 1932

Qoyara Qurdî * Reyne Kurde

Têxizliyên Qovare

Leylana Raştiyê	Dr.Q.A. Bedir-Xan
Eqsi Sedayi Hawar	Pirot
Gelo ne Wisan e	Kedrican
Ji mela û şexan re	Cegerxwîné Qurdî
Ji pismamê min re	F. Mistefa Şahin
Mîr û Qund	Qoçerê Botan
Dilê min pir dişewite	Selahedîné Serhedî
Yeqtîya herfan	Xweytiyê Hawarê
Elfaêya Qurdî	C. A. Bedir-Xan

Ilhami Hawar	Gewran
Ax Qurdistan	Silêman Bedir-Xan
Hey Weten	Xwedog
Berdêlq	Cegerxwîné Qurdê
Hişyarî	Dr.Q.A. Bedir-Xan
Di Şorezareqê de	Kedrican
Ji xwendevanan ve	Hawar

Birê Frensi

La musique Kurde	Pr. G. Michaelian
Memê-Alan	D. A. Bedir-Khan
O sans maison	Hereqol Azîzan
L'Alphabet Kurde	D. A. Bedir-Khan

çapxana terekî

ŞAM — 1932

Dr. A. Kafy

SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES

Damas

Jenoué

Dr. M. Khidir

Opérateur et Oculiste

Damas

Safii

PHOTOGRAVURE

Egoubige Frères

Inscription sur tous les métaux. Gra-
vure colorée, pancartes et tableaux en cui-
vre. Impression de cartes et autres en relief,
suivant les procédés les plus modernes,

Damas

Majek-Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse,
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.
6 mois 60 fr.
4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.
6 mois 90 fr.
4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qiriyariya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq
Şeşmehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq
Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq
Şeşmehqî 90 Frenq
Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Mîr Celadî Alî Bedir-Xan
Şam: Taxa Qurdan

Qoyara Qurdî * Revue Kurde

Leylana Rastiye

Nivê şevê ye. Ezman bi stêr e.
Bayeqî sar û dijwar tê. Li ser rêçe asê
û xweher bi hezaran û bi sedhezaran qurd.
Pîr û ciwan jin û zaro, sax û nesax diçin.

Di dora wan de gund û bajar xirbe
ne. Ji bixêriyan dû dernaqeve, reyina
seh nayin.

Rez û debl, zevî u cinin şewitan-
di ne. Ne feqî hene ne ji darên delal.

Mazî, deydar, rêli, gubij û darên
berû bişq in. Weq qelên tirban mane.

Weq qelên miriyên qurdistanê.

Qeriyên pez u garanên dewaran
xuya nabin. Çarmedor qavil, qavileqî
tari.

Ji dûr ve, herûj, roj dibirike, ba-
jarên mezîn û gundên ava xuya dibin.

Ji dûr ve, geleş dûr, di buharê de.
qulilq dibişqivîn deşt û mêrg, germiyan
û zozan bigiya û bi hêşinayi diqenin.

Buhîsta bihn û reng deriyên xwe
vedîqe.

Lê di wê rê de, di wî geliyê de ro-
nahî nine, tav nine, roj dernaqeve,
ne rojhelat û ne ji rojava heye.

Birindar ji eşên birinên xwe, jin û
zaro ji birçittî û tihniyê dinalin û digirin.
Zaroyên bersîr ji birçî ne. Memiqên dê-
yan zuwa ne.

Qes qesî nabine. Geleş caran di
tariyê de rêwîngî rêyên xwe winda diçin.

Hineq ji wan diqevîn, di qortal û
çalan de winda dibin.

Lê ev qoma qurdî bi zehmet, bi cefa,
bi xwîn û birin pêşve diçe. Di şûn xwe
ve di rêça xwede bi sedan dilsotî, can-

şewitî û birindar û miriyan dihêlin.

Bê tîrb û bê qel wan berdidin.

Wisar bisalan ve ev qom bi rê ve çû.

Di tariya şevê de, di badevê de, di
sariya zivistanê de pêşve çû, serborî û
serhatiya xwe, bi mirî û birindarên xwe
li ser rêya xwe nivisand û çap qîr.

Ev qom şeveqê giha zozoneqî spehî,
di pêşberê çiyayî bilind û mezin.

Geleş sal hebûn qo vê qoma he ro-
nahî û şabûntî ne diti bûn.

Ji nişqê ve di pêşberê wê de ron-
biqê zelal çirist. Rêya wê a asê; rast,
sivîq û xweş bû. Ne gevir man û ne stîrî.

Çarmedor hêdî hêdî xuya bû.

Ji her gir, ji her palên çiya, ji her
deşt, ji her serên qantiyê gundeqî ava û
xemilandi diyar bû û qomê re qenî.

Mêrg û çaman, rez û hexe bi sosin
û rêhan, bi nêrgiz û benefş bi gulnexwin
û belalîzq teyisîn.

Birindar li birinên xwe dinêtin, di-
binin birina wan goşt girtiye. Uê li zaro-
yên xwe mêze diçin û dibinin qo êdî
rûyên wan ter û taze ne, ne zer in û ne
bi hêstir in, hinariqên rûyên wan weqê
gul û gulnexwinan sor in. Li memiqên xwe
mêze diçin teji şîr bûne.

Rihspî û pîrejî xwe ciwan dibesin,
dibinin qo ji dilên xwe re xort bûne. Ji
nişûvên çiyân û zozanan pez dadîqevîn
jêr. Berx û qariq di çêreqe bor û bilind
de xwe hildavejin û dileyizin.

Xelqên qomê diqenin û distirîn, he-
mî bi govend û saz in.

Hemî ji hev dipirsîn:

— Ma ew nalîn û girîn qû ve çu ??? !!

Çi kewimiye qo çarmedora me jî

nişqa ve, husan ava û xweş; dewlemend
û rengin bû ! ! ! ! ! Ma em qetine
buhîstê ! ! !

***

Rihspîyêq û pîrejîneq bi qopalên
xwe serê çiyayî nişqa qomê qirin, qomê
çavên xwe zivirandin wî çiyayî, hûr mê-
ze qirin.

Di serê çiyayî de, xorteqî bi bejn
û bal, xorteqî zexm û nêr, xorteqî çeleng
û jêbattî, xorteqî bi goşt û gewde, xorteqî
delal û spehî çavên xwe digemirîne û
veqêşa line xwe.

***

Ji qomê dengêq bilind û kîreq şabû-
nîyê rabû.

Qom ji rihspî û pîrejînê pîrs qir:

—Ez nihû dibînin û seh diqim, ronahîya
min ne ji rojê ye, lê belê, ji çavên
wî xortî tê ! ! ma çi kewimîye ! ! !

Ji dilxweşî du hêstirên germ li ser
rûyê pîrejînê de tîn, ji nû ve wî xortî
nişqa qomê dîde û bi dengê dia û zarî
dibêje:

—Qurdistan ji xew rabû ! ! !

Dr. Zaminan Ali Bedir-Xan

Çelo ne wisan e ?

Wê rûjê min cilê xwe biribû ser
Cilşo, irû ez çûme bînim.

« Hawar » di bin çengê minda, qe-
tim hundur, Cilşo ji min pîrsiyar qir:

—Ew çiyê dibin çengê te de ye ?

Min weqê her car go ji çer qesî re
bi îftixar dibêjim: Hawar e, qovara me
a qardiye.

Li wê derê cindiyêqî qumsor ji he-
bû, limin mêzeqir . . . mêze qir û bi zmanê
xwe got:

Wellahî derew e, billahî derew e,
ma çawan bi qurdmancî tê nivisandin û
ket ew qurdmancê qo binivise heye ??

Ev pîrsên ha, çikas giran, çikas manê-
dâr û çikas bextê meyî reş îspat diqe.

Ji xwendevanan re

Hawar hawar te ye
Deng û gaziya te ye
Heqe te hawar divê
Ari Hawara xwe qe.

Kiriqa min tiji giri bû. Lê, geleq
car, min ev pîrsên ha, ji devê geleq
merivan bihîstibû. Lê çi biqim? ev qê-
manî ji me ye, ji xwenda û mezinê meye!

Ji wan pîrsên wî cindiyî ez diqarim
geleq mana derînim. Lê ezê bi yeq du
made ên veqirî derpêş biqim:

1 — Mirovên qurdmanc qo dixwin-
in, xudan ilm û xudan cih dibin, li paş
xwe vedigerin û li miletê xwe di nêrin
miletê xwe pir li jêr dibînin, ji bona
ihtirasta xwe a şexsî û heywanî, li wî
miletî nabîne xwedî û dibêje:

« ez ne ji wî miletê qurdim »

2 — Miletê qurd, di pêyî muslima-
nyêre, ji her miletan bêtir, dinê xwe ajotin
ji murşidê xwe û her çend miletên müs-
liman hene, bi cavê biraên mezin li wan
mêze qir. Lê sed esef wan bi çavên şef-
ketê li me mêze neqirin. Di heqê meda
piropaxanda çêqirin; gotin « Miletê qurd
ji taifa ecina, û mutriban e, kabilyeta tu
tiştî di wande tune ye. H. P. . . (Heta,
piropaxanda di wan li miletê me ji tesir
qir. Ji lewra zana û mezinê me ji qurd-
mancîyê dîr revîyan, bûne pêşdarê ilm
û îrfan, mîranî û her tîstên miletê
biyanîyan).

***

Hezar şabaş û sipas qo edin li her
çî miletê me hişyar bûye û dibe. Qovar û
qitêbên me bi zmanê me derdiqevîn.

Ji bona em miletê xwe bi xelqê nas-
qirin bidin divê xortên me ji nezer û
galgalên biyanîyan îbretê bigirin û xwe
bavên guliyan dara milîtetê û bi hejtinia.
Hawar guliyeq ji wê darê ye.

Kedrican

Hisyarî

Ne ceng û şer, şeva tari, ne mêrani, ne Qurdistan,
Dilê min zexm û nêrin e bila her cih be goristan.
Ne ma govend, ne ma zurne, ne ahenga dilê xortan.
Qeser û giş qul û male, bi xem mehdiq bi xem Botan.

Ji hêlqê ax û bawar e, ji hêlqê xwîn û qortal e,
Ji hêlqê laşê xortan in, ji hêlqê dengê kertal e.
Ji hêlqê zaroyên sêwi, ji hêlqê jin jinûbi ne,
Ji hêlqê sed birindar in tu qes naye û nabine,
Hevalê bûq û destgirti ne ma kesr e ne ma hêwan
Hevalê jin û dê êdî şeva tari û goristan

Ne ma Ewrex, ne ma Dêrgil ne man dengbêjê Qurdistan,
Ne ma bexçe ne ma sosin ne ma mamiz ne ma zozan
Ji hêlqê laşê zaroyan ji hêlqê destgirti

Quro rabe, bi camêrî çima nayî çima sist !!!
Hevalê hev bibin êdî hevalên hev brayên hev
Hemî mêr in hemî qurd in hemî yeq dev.

Ne botî me, ne xerzî me xulamê axa Qurdistan,
Ne mir in ez ne axa yî tu hem sultan û hem şah in

Welatê min tu î gevre bi nav û deng şehîşah î
Tu mir î hem tu axa yî tu hem sultan û hem şah î
Buhîştê erd û ezman î çiraya dil tu î armanç
Hemî dil in xulamên te heçî qurd in heçî qurdmanc.
Bilind î tu welatê min, welatê bav û qalên paq,
Tu xweşbihn î tu xwesreng î tu xweşdeng î welatê çaq.

î gul û rez bi dest û gir bi kesr û bure tu ava yî
Tu sing û pêsira maq î tu î mehdiq tu ewra yî

Welatê min biqen êdî hemû qurmanc ji xew rabûn
Bi rûyê te, bi çavê te dilê qurmanc hemî şa bûn
Ciwan in lav û dilên te bi hevîn dil geleş xurt e
Rêya me dûr û dijwar e bi hêvî rê geleş qurt e
Tu rêber be tu termanber em in leşqer em in esqer
Xudanê evd û iman in bi izna Yezd û pêxember.

Ji bo me roj û hêv êdî çira ne pêt û ronahi
Kirênê qurd û Qurdistan bizanin e bi avahî
Xweyî droq xweyî esl in me da zanîn me da Zerdest
Welatê qurd gulistan e, gulistan in zevî û dest.

Welatê min, welatê xweş welatê paq, Qurdistan
Tu hêlîna ciwan û xort tu î gewher li Xuristan.

Dinê geş bû û talfî geş û tîrb û gorn jî dil şa bûn
Welatê min biqen êdî, hemî qurmanc ji xew rabûn.

D. Zaniran Ali Belir-Xan

Mir û Qund

Di wextê xwe de mireq
yê Cizirê hebû. Geleşq zorqer
û dilhişq bû. Xelq nema diqari
bûn zilma wi biqîştin, xwînt
bûn û ji welatê xwe derqetin.

Cizira Mir Şeref îmina
deşteqê, bê avahî û şenahî
ma. Avahiyên Cizirê ji torî
û bûman re bû bûn seqan.

Mir rûjê, ji qer ve, der-
qetî bû gerê. Ji xerabeyê
gundeqî dadiborî. **Du qund**
li ser diwarên qavileqî ve-
niştî, diaxaftin. Yeşî jî ê
din re digot:

— Mamê qund, qeça xwe
nadi qurê min?

— Ser çawan, lê barê qeça
min giran e, ditirsim qo
niqari bi nişgiri

— Heqê behsa kelenî diqî
hêsanî ye. Qundê paşn qent
û ji ê pêşin re got:

— Ma çawan hêsanî ye,
hay ji xwe hebe, kelenê
qeça min beramberê çend
gundan e.

— Herê, min hay ji xwe he-
ye, lê disan dibêjim hêsanî
ye. Ma di welatê me de ji
gundan bêtir çi heye? **Ma**
tu nizant qo Welatê Cizirê
ji zordestiya mirê me vala
bûye, erd û zevî tevda bê
xwedî mane. Tu hema ji
min gundan bixwaze. Her-
çend bixwazi, ewçend bi-
dim te.

Weqê mir ev xeber bihi-
stin, geleş ber halê xwe qet
û jûvan bû. Ji wê rûjê ve xwe
ediland û êdin zilma ne diqir,
digel xelqê xwe di lovan û
mihirvan bû.

Xelq ev bihistin. Vegeri-
yan hatin cihên xwe û wela-
tê Cizira Botan ji nû ve ava
û sên bû. *Doçerî Botan*

ELfAbêya Qurdi

10

Bê şiq e qo awayê bilêvqirinê bi (pez, sed, esqer, ereb, eli) li dengayiya qurdi çêtir tê û duristtir e.

Ez qo botî me van (ê) yên ha ne weq piraniyê, lê weq hindiqatî yê, yanî stur (ê) bilêv diqim. Digel vê hindê, madam em irû ellabeqê ji bona zema-neqî-ne ji bona zar û zarawayan-çêdiqin ev dengê ha niqari bû bête nişan qirin. Herweqî me ji nişan ne qir û ne xiste ellabêya xwe.

Min pirsên jorin, ji hin xortên eşira xwe û eşirên dorê-qo hîni ellabêya Qurdi qiri bûn-da nivisandin. Ket li xwe ne geriyan û bi (e) qe adeti nivisandin. Hingî min ji wan re ji (ê) ya stûr kal qir.

Bi awaqî welê li min vegerandin qo pê mesele safî qirin. Ji min re gotin: (Di nav wan herfau de qo te nişani me qirin, me bê dişwari ew herf peyda qir qo wî dengî biqare xuya biqê. Jê diyar e qo ew deng tinê bi wê herfê tete nişan qirin û ne bi herfeqê din).

e, i, u, — ê, î, û,

Niho, me ev şeş herf hene qo di pêşberê hev de du tofên di şiqî de nizingî hev ditinîn pê.

Em van çarên jêrên bibin destê xwe û bi van mijûl bibin:

e, i — ê, î

Lê herweqî me herê ji gotî hê, di dengayiya qurdi de, dengdêreq carinan qin û carinan drêj nabit, yanî herçî dengdêrên qo qin in drêjên wan nine û herçî drêj in qinên wan peyda nabin.

Ber vê weqê dengdêra (e) herçend bête drêj qirin tucar nabit (e) ji ber qo cihderqên wan ji hev cuda ne. Herweqî (i) ji bi drêjxwendinê nabit (i).

DI SOREZAREQÊ DE

Ez û hevaleyî xwe li ser rêqê dimeşin. Em ji qêra hatine quda diçin ? napirsîn. Ji halên xwe dizanin em, rêwînin kedim in Çikas zeman dibore xwe bêmecal dibinin. Sol di lingê me nema, pritine cilê me. Neynûqê me dirêjin, bûne guli porê me. Tinê tistê bi me re qo weqî herê mane. Qesqûl gopalen di me, evan bi mer wefane. Histiriyên çavbeloq, carna di qet lingê me. Êşa di van miratan davit ta ser dilê me. Gava dibû zivistan meciçî canê tazi. Qu havîna germ dihat bêfêde biqê gazi. Hêdi hêdi canê me keşm û kertîş derdixe. Ber alatan hin dibin, bivênevê xwe bi xwe. Bi vîfhawî em diçin, bê eklê xwe bê şûr. Ev rêya ma bê dawî pêş ve diçû dûr [qo dûr

*:

Rûjeq disan ji rûjan ket hal dime ne ma bû. Ne gund û negundiyeq ew cih pêda [tenha bû. Çima şûnda hineq deng hate ji nagihani. Lê bala xwe didimê ew deng pir qûr di [nali.

Di destê me de tu herfên din ne ma bûn, û gora destûreqe me diviya bû em bi herfên hevduani emel meqîn. Ji lewra ji bona nişan qirina tofa paşîn me ev (a) nişana ha pejiranad û navê wê qir bilindeq. Ev nişana ha di hin elfabeyên din de jî heye. Lê bi vê ferka qo di elfabeyên din de dengê dengdêran weqê xwe dihê le, cihdêrçên wau naguhêrine, tinê bilind dide xwendin. Di elfabêya me de du çarên wê hene: Dengê dengdêran diguhêrine û bilind dide xwendin. Lewma dengdêrên bi bilindep hemî ji drêj in û tucar qin nayin xwendin. (dûmahîq heye)

Celadet Ali Bedir-Kan

Min dil qir qo bibêjim : mêze biqî hewalo
Meger ew jî bihistî, qo gote :

— Ey delalo !

Ev çi deng e dinale ? gelo livî çihê ha
Nebe ew jî weqe me qerampêrê berbi ba.

***

Wisân derqet texmîna hevaloqê niqtedan
Bextreşeqî qurdmanc bû. diqir ax û ox
[aman

Min jê re got:

— ey bira te çi hal û hewal e?

Çiman wisân li erdê veqetî û dinale ?

Wîjî li min vegerand, got :

— « Dêrdê min giran e.

« Çiroqa min dirêj e, bêt nivîsîn roman e

« Ez jî qurden serhedê, Melazgird e gundê
[min

« Ez derqetî heft sale. Bi hiş û bi dilê min

« Zmanê me bû sebeb, bû felaqet jî bo me

« Mirovên çavsor hatin, jê re digotin: rom e

« Zmanê me fî delal « yasak » qrin bizorî

« Zmanê xwe fî dixwar bo me qirin
[mecbûrî

« Êdîn curmeq mezin bû, bi qurdmancî
[xeberdan

« Guhnedani hedê qê ? heps û sungî û
[zindan

« Êdîn wisân nedibû, me cendeqan xwe
[qar qir

« Li hemberî dijminan me hespê xwe pîr
[xar qir

« Lê . . . teleqê bi me re nebîr serî em
[kels man

« Weq e noqên liqevîr em li deran bêqes
[man

« Dê û bavê min hemî bi tevayî wendane
- Hevalê minî ewilê xwe avête nav -

— Gelo tu ket nîzînfî li qîjan alî mane ?

« Lo, biraol zinaro Çiman tu min nas naqî

« Ez Ferzandê birame, em in jî dê û bavqî

***

Herdu biran himbêz bûn bi qul girî û
[qeser

Erd û ezman hejtiyan, agir qete dar û ber.

Kêdrican

L'Alphabet Kurde

9

Ce son est dû à l'influence de la phonétique Kurde, ou plutôt a été gardé dans ces contrées sous cette influence; les montagnes du Kurdistan se prolongent en effet jusqu'au Khozistan, et à Chiraz on trouve beaucoup de Kurdes (Bextiyari)

Le (خو) correspond tout à fait au son que nous avons noté par le « xw » et qu'il est prononcé par les Kurdes.

Le son que l'auteur de la grammaire persane veut noter par un (قو) surmonté de trois points, c'est à dire un (ق) à trois points, n'est autre que le « q » Kurde suivi de la voyelle « u » amalgame du (w) et de l' (i) Kurde qui endurecît la prononciation. L'auteur trouvant ce son plus dur que le (ق) ordinaire, mais plus doux que le (ق) l'a figuré par un (ق) en lui ajoutant un point pour l'adoucir, tel les mots (qul, qur, qun, quç). Mais la langue persane, étant écrite avec des lettres arabes et possédant une vaste littérature écrite de la sorte, a été très influencée par la phonétique arabe. En conséquence le son que nous avons transcrit par la voyelle (u) s'est complètement transformé en (ؤ) arabe. L'auteur qui ne pouvait apercevoir la voyelle, a attribué cette variation du son dans la même consonne à une variété de la consonne (ق) qui aurait produit une nouvelle consonne, et il l'a noté par un (ق) à trois points.

De même certains Kurdes ayant étudié l'arabe dans des Medressets et habitués au système, utilisé par l'alphabet arabe, qui consiste à compenser le manque de voyelles par la multitude des consonnes, prétend que dans la langue Kurde (à suivre)

Notices sur la littérature
moeurs et coutumes Kurdes

10

MEMÈ-ALAN

Une seule personne était arrivée à connaître le motif véritable du deuil de Zin. C'était Beqoyé-Avan, le magicien de Botan. Comme tout le monde, il avait trouvé l'affaire extraordinaire, et il voulait connaître la vérité. Résolu à trouver le mot de l'énigme, il entra dans son cabinet de magie.

C'était une petite chambre, au plafond si bas qu'un homme de haute taille n'aurait pu s'y tenir sans se courber. Dans un pot contenait un liquide qui bouillonnait comme du goudron. Dans un autre coin, on apercevait des chauves-souris, des ossements et un crâne de très grande dimension. Dans le troisième coin gisaient pêle-mêle de petits objets; sacs, fils, lambeaux d'étoffe, chevelures de femmes, couteaux, ciseaux. Dans le quatrième, des têtes de serpents et de lézards émergeaient de vase à demi brisés. Au milieu de la chambre se trouvait un bassin dans lequel nageaient des fées de mer et des poissons de couleurs variées. Un chat noir, dépourvu de poils, maigre comme un squelette, se promenait de ci de là. Beqo toucha le chat de son bâton, puis le frappa de quelques coups. Le chat se jeta sur les serpents et se mit à les griffer. Les serpents s'éveillèrent de leur lourd sommeil et commencèrent à remuer. Tour à tour, les animaux et les divers objets disposés dans la chambre se mirent à danser et sautèrent au plafond.

Toujours avec son bâton, Beqo traça sur le sol un cercle au milieu duquel il plaça un entonnoir; et sur l'entonnoir, il déposa un miroir qui révélait le monde et ses habitants. Au bout d'un moment, des figures apparurent sur le miroir, puis surgit le palais de Memè-Alan et l'aventure de cette fameuse nuit se déroula. Beqo se mit à rire, et dit: « Voilà un nouveau prétendant qui viendra du bord des mers lointaines ». Il laissa l'appareil comme il l'avait disposé; tous les animaux et tous les accessoires de magie menaient la sarabande.

..

Mem se réveilla tôt; d'un sursaut, il se dressa sur le lit: les yeux fixés sur la bague de Zin, il se remémorait l'aventure de la nuit. Il s'en souvenait parfaitement: Les noms eux-mêmes lui restaient présents: (Cizira-Botan) (Burca-Beleq). C'était la première fois de sa vie qu'il avait entendu parler de ces lieux; il ne savait qu'une chose: sa visiteuse de la nuit était la fille d'un prince kurde, et venait de très loin. Mais comment était-elle venue? comment avait-elle pu pénétrer dans ses appartements? Comment avait-elle si subitement disparu? Il ne pouvait se l'expliquer.

Bengî de son côté s'inquiétait, il ne savait comment interpréter l'événement de la nuit. A deux heures de l'après-midi, Mem n'avait pas encore donné signe de vie; inquiet, Bengî s'approcha doucement des appartements de Mem.

Mém entendit le bruit des pas; comme il ne voulait voir personne, il cria de sa chambre: « que personne n'entre, je n'ai besoin de rien. S'il me fallait quelque chose, je vous appellerai ».

Bengî revint sur ses pas, et rejoignit ses camarades. Il les consulta. Ils décidèrent d'entrer chez leur maître, coûte que coûte, même au prix de leur vie.

Bengî choisit les pages favoris du prince, et en leur compagnie il entra brusquement chez son maître. Mem ne leva pas même la tête; il était triste, pensif, il semblait qu'il eût maigri et vieilli. Bengî lui adressa la parole:

« Altesse, qu'avez-vous? pourquoi êtes-vous si triste et si mélancolique? S'il s'agit de la jeune personne, qui à l'entrée de la ville, au retour de la chasse au chevreuil, vous a jeté des fleurs, Votre Altesse n'a qu'un ordre à donner. Je n'aurai besoin que d'une minute » . . . .

Mem interrompfit Bengî d'un signe de la main, et dit: « Voilà mes ordres, tais-toi, ne dis rien à mes parents de l'affaire de la nuit dernière. Va me chercher Bogzè-Rewan, prends dans le trésor de l'or et des diamants; fais moi monter sur le cheval de mer et indique moi la route de Cizira Botan ». (à suivre)

À propos de la musique Kurde

Un de nos distingués lecteurs d'Alep, à l'occasion d'une lettre qu'il nous a envoyé pour nous féliciter d'avoir adopté les caractères latins, nous a donné ses impressions sur la musique Kurdes. Il nous a paru intéressant de publier cette lettre qui démontre l'impression que la musique Kurde a faite sur un étranger ne connaissant pas le Kurde. En saisissant cette occasion nous voulons remercier l'auteur de la lettre, pour la sympathie qu'il a manifesté envers nous et pour les vœux qu'il a bien voulu formuler au sujet de notre revue. « Hawar »

Mon cher Emir,

Je vous remercie très vivement pour le No de la Revue Kurde « Hawar » que vous avez eu l'amabilité de m'envoyer, et je vous prie de vouloir bien m'expédier aussi les Nos précédents pour que je puisse en avoir la série complète.

Depuis plusieurs années déjà, je porte un intérêt spécial à l'Histoire du peuple Kurde, et depuis que je suis en contact ici et au Kurd-Dagh, avec vos compatriotes, j'ai essayé de me faire initier aux secrets de votre langue et aux beautés des chansons populaires Kurdes. Ces mélodies exercent même sur l'étranger qui les entend pour la première fois et qui n'en comprend point les paroles, un attrait et un charme très sensible.

Vous avez réalisé un grand pas dans le chemin du progrès en adoptant les caractères latins pour votre langue aryenne, et en facilitant ainsi la diffusion de l'écriture parmi le peuple. Je suis certain que vous marchez ainsi à pas sûrs, vers une Renaissance de la langue et de la Littérature Kurde; et si vos contemporains n'apprécient peut-être pas tous vos efforts comme ils le méritent, les générations qui suivront vous en garderont une reconnaissance éternelle.

Je salue donc en vous le Pionnier de la Renaissance littéraire dans la Nation Kurde, et je vous prie d'agréer, mon cher Emir, avec mes sentiments d'admiration sincère, l'expression de mes congratulations les plus vives.

P. G. Michaelian

Textes et Traductions :

Bêmalê

— 1 —

Bêmalê, dinê li te qer e, li min fat e
 Hawar li te qer e, li min fat e
 Li ser serê min û bejna bilind taveqê
 [barana hûr tê
 W'ezê naqim terqa bejna bilind, çavê
 [reş û heleq
 Heta serê min biqeve li ser darê vê tabûtê
 Ax rebî rebî . . . . .

— 2 —

Bêmalê ! dinê sibe ye, roj derqetî ji
 [altyê Botan
 Rebî ! sibe ye, roj derqetî ji aliyê Botan
 Tavê da li bedena Diyar beqra şewitt
 [Kîzan û xortan

— 3 —

Xwezi mirazê min û bejna bilind hasil biqira
 Minê qirasê ber bedena xwe bilirota
 Ax eman, eman . . . . .
 Bêlome ye.

— 4 —

Ax rebî ! megrî megrî tu delal î
 Hawar çavê reş û heleq ji qilê sibhanî
 meqe xalî
 Hema tu min î, qirasê di min î, qirascanê
 [min î, helalmal î
 Ax eman, eman . . . . .
 Bêlome ye.

🌀 sans maison

— 1 —

O sans maison, le monde est sourd à
 [toi, il m'est ouvert
 L'appel au secours est sourd pour toi,
 [à moi elle m'est ouvert
 Sur ma tête et sur la taille haute, tombe
 [un nuage de pluie fine

Je ne quitte point la taille haute, les yeux
 [noirs et pigmentés
 Jusqu'à ce que ma tête tombe sur le
 [bois de ce cercueil
 Ah! mon Dieu . . . . .

— 2 —

O sans maison! c'est le matin, le soleil
 [se lève du côté de Botan
 Il jeta la lumière sur les murailles de
 [Diyar-Bekir, l'ardente, sur les jeunes
 [filles et les jeunes hommes.

— 3 —

Ah s'il accomplissait mon vœu et celui
 [de la taille haute
 J'aurais vendu la chemise de mon corps
 Ah, eman . . . . .

Ceci n'est pas à reprocher

— 4 —

Ah Mon Dieu, ne pleures pas, tu es belle
 Ah non, ne laisse pas les yeux noirs et
 [pigmentés sans collyre
 Ah oui, tu es à moi, tu es ma chemise,
 [tu es ma « chemise-cœur » tu es
 [chaste et par
 Ah eman . . . . .

Ceci n'est pas à reprocher

Dans la langue Kurde le mot (qer)
 qui signifie (sourd) et aussi (muet). De même
 que « xwe qer qir » mot à mot « est fait sourd »
 veut dire « c'est tût ». En conséquence le premier
 vers de la première strophe signifie « tu es
 encore jenne, tu ne comprends pas le monde,
 ainsi que les appels au secours ».

* L'expression de (sans maison) qui n'a
 pas d'équivalent en français à la rigueur peut
 être traduite « ô ma petite sans chaudière ».

L'expression de (chemise-cœur) nous
 l'avons traduite du Kurde tel qu'elle est. Elle
 signifie [l'enveloppe du cœur].

Ce qu'il y a de plus intéressant dans cette chan-
 son c'est sa tonalité. Un genre de mélodie pro-
 pre à l'intérieure de la ville de Diyar-Bekir, et
 chanté surtout par les appaches (pêxwaz) litté-
 ralement traduit (va nu-pieds).

Ce genre de mélodie s'appelle (Keyda
 binê bedenê) et quelques fois (Keyda Hewselê)

La première veut dire (Mélodie du pied
 de la muraille). Cette dénomination provient
 du fait suivant:

L'ancienne citadelle de Diyar-Bekir,
 jusqu'à nos jours est en bon état et possède
 différent tour de flanquement qui sont encore
 habitable. Les appaches de Diyar-Bekir, renom-
 més dans tous le Kurdistan, mènent une vie
 tout à fait propre à eux. Ils portent un costume
 spécial avec un poignard à la ceinture, portant
 le nom du précieux acier Kurde (Teban).
 Dans la ville il y avait des métiers qui leur
 étaient spécialement réservés.

Jusqu'aux derniers temps dans la ville
 de Diar-Bekir il n'existait pas de maisons de
 plaisir. Ces appaches divisés par groupe, d'après
 les quartiers de la ville, avaient installés, sous
 les murailles de la citadelle dans les tours, des
 locaux d'amusement où ils amenaient des
 femmes, jouaient de la musique et s'amusaient.
 Alors les mélodistes des chansons qu'ils chantaient
 sous ces murailles avaient prises le nom de
 (Keyda binê bedenê).

La ville de Diar-Bekir est située sur
 des rochers plus haut que la vallée. Ses jardins
 qui sont dans la plaine et plus bas que la ville
 portent le nom de (Hewsel). Pendant l'été le
 groupe des appaches avec toute leur organisation
 descendent aux jardins du (Hewsel) où ils con-
 tinuaient à s'amuser. C'est pour cela que ces mé-
 lodies quelquefois aussi s'appellent (Keyda
 Hewselê).

Les lecteurs qui s'intéresseront à la
 mélodie de cette petite chanson, la trouveront
 dans le disque de la Compagnie Odéon No
 (220597) chanté par Mariam Hanoum.

Herçqol Axizan

Bîyanû

Ji ber qo xweyîyê Hawarê bo qar-
 ûbarinen qovarê çû bû derve qovar ni-
 qari bû di dema xwe de derqevit.

Ji xwendevanên xwe hêvi diqin li
 me megirin û tê hiborin. " Hawar "

بیانو

له نه رجونی خاوه ندى هاوارو دهره وه بوندی کاروباری
 کوفاره که نه توانر هاوار له وختی خویدا دهره پیری
 تکاله خوینه ره کانمان ده کهین که لم بابه تهوه لیان بیورن
 ژبر کو خوه بیایی هاواری بو کاروبار بن کوفاری چوپو
 درقه کوفار نکار بو دده ماخوه ده در کفت . زخونده
 فاین خوه هیثی دکن له مگرن وتی بیورن .

سنور

لهم روزانه دا قصیده «سنور» مان ، که له لایهن
 عبد الخالق اثیری کر کو کی به وه دانزوه ، وهر گرت .
 وختی خوی ئەم قصیده یه له مصر به ناوی حاجی قادری
 کو بی یه وه له کتبی «شرفنامه» دا چاپ کرابو . و
 به هی مرحوم ده زانرا . نیمه ایره راستیه که مان — له
 سهر آرزوی اثیری — له توفیق وهی بک برمی ، فرمی
 «بلی ئەم قصیده به هی عبد الخالق اثیری یه» .
 له نسخه که یه وه ماندا هم قصیده که ده نویسن وم
 نه وه ده نویسن که جون به هی حاجی قادری مرحوم
 دراره ته قلم .

بو خوینهره کانن عراقان

برا کورده عراقیه کانن هاواریان ، هر له ورزه وه
 که ده می کرد به ده رجوت ، به چه شینکی وا خوش
 ویست و به روپسکی ، وه نده خوشه وه به پیر به وه هانت
 که دلانی پر کرد له هیوا و زات . نیمه ش به رامهر بهم
 خوشه ویستیه همیشه خومان به سپاسدار ده زانین و بو زیاد
 کردنی ئەم خوشه ویستی و راهه رهونه ی ئەم برایانه مان
 هه تاله ده سمان پت له خزمهت دوا نا که وین .

خوینه ره عراقیه کانن چی له نویسنه کانن و چی له
 کاغزه تاییه تیه کانیا ندا پیروز بایی نه وه مان لی نه کهن
 که هاوار بهم تپپانه و بهم نیسکه دهر ده هینن و راسپیری
 نه کهن که همیشه له سهر ئەم ری به بروین .
 به لی نیمه ش ئەم ری به بهر نادهین ؟ ئەم ری به ری
 یسکی تازه به له ژینی دای کوردیدا ، هاوار له سهر ئەم
 ری به به هه نکاوی نه له ززوک له رو پشتمندایه .
 بیجکه له مه هاوار که به دو شیوه دهر نه چی ، بو
 ئەوه ش تی ده کوشی که ئەم دو شیوه به به یه کتیک بکاتهوه
 که ئەم نه رکه ، چند گران و چند پیروزی به ، لای
 شماره زا دیاره .

به لام بو گه بیشتنه ئەم پیروزی به هوماییه شینک گه
 ره که ؟ ده زانن چیه ؟ ناشی نه ی زانن ، پایه داری هاواره .
 هاوار به چیی نه ژی ؟ بی گومان به دراو .
 هاوار نه له لایهن کومه لیکه وه دهر ده هیتری و نه
 له کومه لیکه وه یار به نه سینی . هاوار گوار یکه که
 بههه کی نابونه دهر نه چی و هر به یار به به نه توانی بزی .
 انجا ، نیستارو نه که بته برا عراقیه کانن و نه لین ،
 «نه گهر ده رجونی هاواریان پی ویسته ، تکلیان لی
 نه کهین که مه کی نابونه کانن به ره به ره بنیرن .»
 هیومان وابه ، گوی له تکلمان ده گیری .

ژغوه ندرقانان ره

هاوار هاوارا ته به دنگ و گاز پاته به
 هکه ته هاوار دتی آری هاوارا خوه که

ژلوره مه دست ب درختنا هاواری کر والفابی باخوه
 ژکو دو بیانیانزه دا زانین . ابرو د میدان ده تشکی
 چیکری هید . کوفارک والفابی بک . الفابی بک و کوفارک .
 نک دلیمن ژبونا ابرو یا جیتر و راستر آفه کو ام هیلا خوه
 بدن و فی الفابی پی حتا هنگی کو محبتا عدلانندی بکفت
 پیشی پی دری لی مه بگرت ، پیشه بین .
 دگل فی هندی دفت از جار که دن ژی بیژم کو ام
 هر گاف میلدار ی بکتی بی نه و آرمانجا خباتامه یکتی به .
 ام ب گافتن ب فین وهشک یوب آرمانجا خوه نه دچن
 و ناسکتن . ژبر کو دسنبکر نامه ژخوب درنگی کتبه .
 ام نما دکارن دهی پی ده بکتن .
 گلک سپاسان لی پیروقی دلال دک کوف هینجتاها
 خسته دستی من .
 فوه بیایی هاواری

ستونا نوکھتياں:

دلی من برد ستونہ

ھری لی . ھری لی زری بی ، ازی نغوتم نغوٹی
 ناٹاخیان ، سری من عفدالی خدی ناسکنہ ل مر بالگیا ،
 درمانی من ربی خدی کتیبہ قلی دوزیا ، کسکی خدانی
 خیرات تونیتہ بدستی من بگرہ من بائیوہ سر ریکی آف
 آیان ، یکسی خدانی خیران دردی دل دپیوہ ، ب دستی
 من گرتی از آقیم سر ریکی آف آیان ، مئی بالا خوددایہ
 ژویدا تن جوقی دزریان ، یکی ژوان زریا گوت فقرو آف
 چہ حالہ توتیدایہ ، یادنی گوت لی لی پور کری ماتو نزانی
 نہ تاویونہ باویوہ ، دردی کامباخی دل چتہ بوہ باکتیبہ
 فان هستیا ، یک ژوان زریا سباخیراخو ب سر مدا خوار بو ،
 مئی کری از ھریمہ طوفا خالا روپا پڑشابونا دستی من کتہ
 حلی موری مر جانی استیا ، حلی موری مر جانی استیاب سر
 من عفدالی خدیدا دقتیا .

ٹی زری بی اسمکی ل من خاندی از کریمہ مور یکی
 آقیمہ ناٹ انجیا ، شفا نیفی شف بو اذب خوافا هام ،
 ازوکلش گورا خو کتن کیف حنک لا قردیا ، مئی نزانی بو
 پیرہ کی دمالدا ھبو مئی وسہ درانی پیریوہ ، ھر مئی وسہ درانی
 پیری ژی دیشیا ، حتانی سبی آلی ب آلی پارخان ب
 پارخان ول دگر با ، ویلاب پیری کلہی کذاب شیطانی
 فسادی فونی مامونی : سبی شبکی رابو ب تاغیدا مشیبا ،
 کیف حنکی من زریمانا دلالی کرہ دنگی آقیمہ ناٹ گدیبا .
 گندی بی مال شوبی کر نہ جر سکی مزنا قیمتا مئی بی مہر دوپا :
 دہ واپی فلکا مال شوبی بی بختہ ہیرا ناپی ،
 از کوریم از کوریم از کوریم ، چودورا صلاح الدین

سلطانہ نہ ہاتی دورامو فائہ ، ہون راہن گلی کردورانہ ،
 أم تراہکن ل سرفان دژمنانہ ، دژمن دپیون کرد بی خودی
 مانہ ، ہون بزائن أم نہ ب خودینہ ؛ خودی بی مہ
 بدرخانینہ ، أمی ہلدن عفدا شیخ سعید شہاب الدینہ .

صلاح الدینی سرھری

زبسامی من وجدی جبل باشارا

پسام وقتا فا بندانہ کو لی ھاواری نفیساندی بائی من
 کو دخوہ ند عشیرامی برازان لدورا بائی من پر روشتبون
 بائی من ژی بدننگکی ریز دخوہ ند من بالا خوہ دای ھم بائی من
 ھژی جفانا وی ھتر کتہ چائی کشکانہ . پسام از
 ژی و کہ تہ کوردہ کی فچیکم و کہ تہ از ژی پر پر
 ل ھاواری ھوس دکم ، ھن جاران دجی خوہ دا د خوینم . خو
 من دغر بولنی سبہ دا ھشیار دیم کو ھین ھاوارد دستی مندباہ .
 تی بالامن کو ایشاری من خوہ ندی بہ . از دی خوافا چومہ
 دیسا دست بخوہ ندینی دکم لی سر فی بندانہ ازو ھقالین مین
 ام کیش ھشیار بون مہ بی ھفرا کوت گلو میزہ کن
 وجدی ژی فنا مہ کوردہ مانجہ کی کچکھ لی بندک
 چقاس خوہش نفیسا ندی بہ از ژی و کہ تہ دبستانی بیانیاندا
 دخویشمہ بی پسام از ژی توجار ژی خوش نام ژر کو نہ
 بزمانی مہ بہ از ھین چچیکم عمری من ۹۶ و دھن ۱۰ و کاتہ
 نکارم خوہش بنفیسنم فا پیرسن کومن نفیساندی ژی دی
 رو بہ لی ھاواری دا کومن بندا تہ خوہ ند ژر گو تین تہ و کیفا
 من ہات فاپرسانا من نفیساندن آف ھشیار ، نونا من ھقالین
 من دیسا دی روی کورد مانجی قچیک تی مینا تہ بہ پائی
 ھررد چائی تہ ماچ دکم پسام . فوزی مصطفی شاھین
 لاوی میری برازان

دششی چریا بزی ۱۹۳۱ دہ گرت و کارین درختساوی
 دپیشا گجو کی دہ (شباط) پبک آئیو . چار مہات
 ازل ھئی بی مام ، دا کو ب دستبرائی خوہ تہ دست بدست
 الفاییکہ ولی درینم کو پیشدہ تری ل دو پتی بی فمکت .
 لی ھرو کی من ژور تہ گوت ل من تہ دھات فگراندن .
 ژی بیو ژی من نکار بو ازل ھئی بی بیتم .

دہی دہ توفیق ھبی بک چو عراقی . لی تشغلتن نغوٹ
 نومین کوژ بونا ھر کسی ناسن . دگل فی ھندی من ژورہ
 چند جاران نفیساند ، لی لمن فنگراندبو . فی پاشی بی مہ زانی
 کو نفیسارین من نہ گہا بون دستی وی .
 ژخوہ در کتنا ھاواری ژبونا فی بکی درنگ مابہ .
 ھاوار دما گلانی دہ درکت . من رختا ھاواری دبست

لسر بیکیتیا زمانی کردی

— له بو پیروتی خوشه ویست —

گوتین خوینی بندا (مکس صدای هاوار) گلک راست
 وقتجن . دسروان ره ت گوتن نین .
 هرو کی مه چند چاران گوتیه بیکیتیا ملتی کرد ب
 بیکیتیا زمانی کردی تنه بی . د بیکیتیا زمین ده
 گافا پیشین زی بیکیتیا حرفانه . یانی ژبونا نفیساندنا زمانی
 ملکی دقت زانوا خوندوارین وی ملتی بی تقایی ژبونا زمانی
 خوه الفایکی بیژ یرن وهکه دوی زمانی ده چند زار هته ،
 زارمې ب وی الفایی پی بننه نفیساندن .
 ژ هژمارا پیشین هه خوابیه کو آرمانجا هاواری آپیشین و
 بگهی آهه :

« دهر نینی ره بیکیتی »

آف آرمانجاها ژمه ره بویه دستور . حسانبو ام بی فی
 دسوری هه چون ، ایرودچن ، و دداوی بی ده دی بچن .
 و کی نبوه ، کر بیاریا هر روزنامه و کر فاری ژبونا
 ولاتی بیانیان ژجهی چاپکرفی گرانتره . لی هاوارا کو
 دهر تشیه دمه میداری بیکیتی بی به کر بیاریا خوه ژبونا هر ولاتی
 کو تیده کرد هته وک هف کر نه . ب فی هاوی لسر
 هاواری زیان دبه . ژبر کر حقی پوستی ژبونا سوری بی
 (۱۰) سانتیم ، لی ژبونا عراق و ایران ولاتین قفقاسی (۱۵۰)
 سانتیمه . لی ام پی فائل بون دا کو کرد و کر بیاریا
 هاواری ده ژری وک هف بین .

بلی ام دزانن کو زمانانایی بی قیمت وهیژا ماموسته بی
 گرام توفیق وهی بک ژری ب حرفین لاتینی الفایی بک چیکریه .
 پیرار و کس مه هقدول شامی دیت الفایی بین خوه ژ
 هف ره دان زانین و او دانین برهف . دنا فیرا وان ده فرهن
 هیون . مه دل کر دجهده الفایی بین خوه بکچین هف وژ
 هر دووا الفایی بک نو بیژیرن و بلاف بکن .
 هنگی دستبرایی من نی خوشه ویست و گرام دکوت کر
 هن سر الفایی یا خوه دی بچیم . ژلورا بک کرنا الفایی بین
 خوه مه آفتیو داوی بی .

تف ژناف مهرا کر نه . گلو « ز بد قائم » ژمه چند که ؟
 ام شانزده سالان دخوین ، هیز تزانن عربی مژول بین و
 نکارن چند خبران ب عربی بنفیسین و زمانی خوه ژری ژبر
 دکن و تزانن بچوین . آف ژری ژ دست شیخان هاتیه سریه !
 چمان ام سر بلند ناین ؟

لورا ام ، و کی خلکی ژ هفالی خوه نین بلنگازره ب
 دغوه مشی جفانان چینا کن . ملاهین خلکی بی تقایی جفات
 و خباتی ژ ملتی خوره دکن ، پیران دجشین ، بلنگازی خوه
 پی خوه دی دکن . ام ، ملاهین کردان ژ بلنگازی ملتی
 خوه دخون و نادن . گلو چمان ام ل اورو پائی نماشا نا کن
 و یال ملاهین مصر وهندی میزه نا کن . چاوان او ژملتی
 خوه ره دخین . آرخودی نه روایه کو ژ فی ملتی بلنگاز
 بچون و ژوان ره نه خبتن . روزک هیه آف نانی وان له گلی
 بکی . دوی روزی ده ، ام نکارن جهاب بدن .

چمان ام ب هقره اتفاق نا کن ؟

لورا مه نه خوه ندیه . چکو بیائی خوه نده حقی هفالی
 خوه ناس دکه ، وندا نا که . اگر لاوی گافانکی بی
 قلا خوه مژن بی هفالی وی تف ژیره کیانی دینن . مگر
 لاروین آغانن . ژیو فی بکی بلنگاز و مژین دمه ب دست
 نیاران تنه کوشن و ب هقره اتفاق نا کن !

چمان ام بی تاریخ و کتیین ؟

لورا ام گازنا ژ ملا و خوه نده وارین خوه دکن . حنا
 نکا ژمه ره کتیین ب زمانی مه نه نفیسینه ، ب شون
 خوه ده هشتنه . هندو افغان و ایران بی زمانی خوه دنفیسین
 چمان ام ب زمانی خوه نا نفیسین ؟ گلو زمانی مه و که زمانی
 خلکی نابه و یا ام بیکیرن !! زمانی مه زمانکی مشکه ،
 چالا که ، چلگه ، فوه مه . هر پرسکی دهمبری پرسکی زمانی
 خلکیده هیه . ژ زمانی خلکی مشکتره . حچی کو
 بالاخوه بدنی تافل بزنان کو زانی مه ژ زمانی خلکی
 سفکتر و خوشتره . و هارنگه زمانی مه سفک و سر بلند تره ؛
 و سانه چمان ام ب زمانی خوه و که خلکی کتیین چمی
 نا کن ؟؟؟ آخ آخ نو پیژی لی ژبونا سواری مه فی .

چگر خوین

الهامی هاوار

- بومفکورهی بدرغالی برکان -

درویشیکم دی له سهر دخه‌ی شا
- شای صلاح‌الدین - به کول ته گریا؛
هاواری ته کرد ، ته‌ی لاوانه وه ،
دلی ، انسانی ته‌تا وانه وه ...

***

درویش میریک بو خیوی تخت و تاج .
چرخ لی‌ی وه‌رگه‌را که‌وته به رتاراج ...
ای چرخ‌ی غدار ، افسر بازیچه ،
به حصیر گبری نزش و قالیچه ؛
سهری را هاتوی تاجی سربستی
که‌ی ته‌نه وی بوزندان پرستی ؟
سنگی که تخته جیگای آرای
که‌ی فنیات ته‌کا به یای ناکامی ؟ ...
وه‌ک شیر نر کافی ، وه‌ک آگره‌ه لچو ،
زنجیری پچران ، له زندان ده‌رچو ؛

سویند به آور کده و مزگه‌وت و کلیات ده‌خوم
سویند به آوسته وو قوران و به تورات ده‌خوم
سویند به بیت و حرم و مع‌کده و تات ده‌خوام
سویند به خوبی شهدای کورد و به سادات ده‌خوم
عاقبت بهره به‌شبانای به دل سوادان
هدی وطن تا کو فلک چه‌رخه نه‌دات و نه‌گرینی
آوری عشقت له هو جه‌رگ وه‌ه ناوی ته‌گرینی
ناوی تو سهر گوتی ناوانه چی ممکن به‌ده‌رینی
تاری به‌خت وه دره‌وشیت عدوت گهر بدرینی
دلی دوژمن له رفت له‌ت له ته‌چاو پر آون .

ه‌رک

که لی هه له‌تی برد بو پیچکه‌ی تخت
به‌لام نه خوسا به‌ردی دلی بخت ،
که لی کیشای ددست بو جقه‌ی افسر .
به لام ناوچاوی نه نیومی ظفر ...
سهری خوی ههل گرت ، روی کرده‌شاران :
تویشوی ری‌ی ته‌یا عشقی کوردستان !

***

ایستا له‌دهشتی شام له سهر فبری
باپیری که وره‌ی بو ولات ته‌گری ،
بو ولات ته‌کا شیوه ن وهاوار ...
کورده غیرتیک زینهار ؛ صد زینهار ؛
به کومهل بگرن گوی له هاواری :
کومهل جلب ته‌کا رقتی باری ...
گوران

قولوا الحق ولو علی انفسکم

ژبونا شیخ و ملان !

گلی میدان ازی چند گوتنا ژوره بیژم ، گرک هون
نه‌خیدن . ژر بیه جهان ام بلنگازن و خلک دولمدن . لورا
ام نزان . جهان ام گازا چوخ ب ده‌مجیدبان د کزن و ام
گازا شالی خوه ب ده‌قروشان تا کزن ؟ وها رنگه کرین و
فروتنا مه‌نقده ژمره زیانه ، نه‌کاره اف زی ژدستی ملا
و شیخان قی سمر به . لورا جاره کی دتاف و عطا و گرتتی خوه‌ده
ژمره نایژن .

جهان ام نزان ؟

لورا شیخ و ملابین مه‌روژکی ژمره نایژن کو ژخوره
دبستان و مدرسان چیکن . اگر چند مدرسه ل و لاتی مه
هنه‌زی دیسات سیدابین مه‌ژمره ژ «زید قائم» پیفته
نایژن . علم حساب و هندسه و فلکیات و حکمت و صنعت

هسری و طهر

له خهوی غه فلدت هه لسته که ده میکی ته نگه
چهرخی که چره به شه رو شور و روق و نهی ره نگه
هه لسه وختیکی گه لی پیسو و رهش و برده نگه
وهه بی دهنگی و خه و بو هه و کوردی نه نگه
نهنگ بو پیادی خرابه که له ریزه ی پیوان

دهمی دانیشتن و آسوده نی به تیکوشه
وختی سستی یو که چی و لیزی نی به بخوشه
روزی سهر خوشی و بی هوشی نی به هه لچوشه
چاخنی خودبیتن و آوینه نی به دای پوشه
روزی یک بون و فتره که نه کهن فودتاون

گه ره له خاکی سته وو بانه نه گه ره بابانیم
گه ره کوردی لهک و لوور گه ره له شنوو لا جانیم
گه ره گوران و جهان بگلو نه گه ره سورانیم
گه ره یرو کی و به کری ایللی دزه و بوتانیم
هه مو وهک یک به بهشی سوو زبانی ناوت

اهلی هه ولیرو سلیمانی و نه کره و زاخو
رانیه و پزدهرو چوارتا و رواندز تا کو
خاتقین مەندلی و آمیدو چی ژه نگار و چی خو
کنفرسی و پروی وو کر کوک و هه له بجه و شاهر
بلوک و دابکیان بیکه یک ملتن و یک ناوت

گه ره مسلمان و دبانین و به زبیدی و گه برین
زاده ی یک ره گه زی و تیره و شاخ و به فرین
وه کو بیج تلمکی ده سیکلی زلین تاده مرین
گه ره و فرین له ده می دوژمن نه ده ین وهک به برین
ور بلا و بین و به ته تها و شه کین سوتاون

شیرین نه م شاخ و چیسایانه بی کورد چپانه
کوردین و خاکی وطن دابک و هم باومانه
آسکی نه م چیمه نی کورد به نو وطن چاروسانه
بازی هیلانه بلندبنو وطن بالمازه
هه مو په روهی یک دابه نی خاک و آوت
نه ی شه مال هه لسه به بدخواهی خراب بیرلی

دهست له خاکی وه هه پیروز نه دا لاجی هه لی
سه ری پیوانی له خوبنا وه تلی به لکو گه لی
نهشی بی دهست و ریزی له چیاو بکو و گه لی
خو مەرنجینه برو تا کو له وه قدا ماون

ناوی نه م خاکانه نه وانه نی به کوردستانه
جیگه بی به برو هوژبر آزده رو م شیرانه
خاکی نه و چاترو خوشتر له هه مو خاکانه
ناوی آزادی کورد تپشک په رو ده خشانه
نه م کوردن نه کهه غیرن که بلی زور خان

نه م خاکی که که فەرحادی هه بو بو آشور
نه م خاکی که که خاوه ندی سریر بون و غیر
نه م خاکی که هه پیوای دایرو بازر
بو همورانی هه بر کلاه و بو ظلمت نور
ملتی خاونی شان و شرفن مەر ماون

برزی و زیره کی نه م ملته هیشنا ماوه
دین و آیین و کتیب بو نیان هیشنا ماوه
بی شون تهختی سلیمانی یان هیشنا ماوه
گات و آوسته و دین کوردیان هیشنا ماوه
خاک و خول ملت و آتارو نیشانان ماون

روزی روناک و رهش و تالی و خوشی زوره مان دینی
جهورو کوشتاری هموراب و سکندرمان دینی
ظلمی آشورو سکیت کلدی و بیز انسان دینی
دهشت و صحرائی عرب پر له لهش و خورینان دینی
ظلمی چه نگیزی بو تبهوری که چپشت هه ماون

خاکی ورد ماتی کورد شور و شه ری زور دیوه
گه لی جار چول و چپایی پر له که لهش په ستیوه
کیله شین شاهده نه م خا که به خو یی ره نگیزه
تورک و تانیک و عجم کورژنتی کورد هه رژیوه
گه لی شاهانی جهان به م عه دل ره نجاون

شیری کورد زه ره له هه رشان و سه ری گه ره بکه وی
ده کورژی بوچی ده کا بیتو نه گه ره سه ره نه نوی
أموی و فاطمیه کان چیژ تیان نه گه ره راست نه وی
صفوی و قاجاری دبقیان نه توش گه ره بته وی
خو ده بزوبنی ده لپس کورد شهیدا له ماون

برديك

- ز عبد الغاڤن ائيرى كركوكى ره -

ای برا شهبازی اوجی فن و هم عرفانی نو
 صد و کی ابن الاثیرى گوری یو قربانی نو
 تیری خوشخوانی ته صهتان جان و دل ای کا کی خموم
 ناتوانم از خوه را اکبرم ل بر خوشخوانی نو
 باغ و بستانت خوشن سیرانی لی کردم سحر
 جنة المأوی یه شاخك از رهز و بستانی تو
 زاب و دجله آقی خابور و فرات هر لا دچی
 آقی سوری یو عراق از کانی کردستانی نو
 فارس و روم و عرب محتاجی دخل و دانی من
 تاجری دنیا حو محتاجی شغلی وانی نو
 دین و ملت هر دو فوتان کس ل وان نابت خدی
 هیچ ل خو هوشیاری نابن عالم و شیخانی نو
 دائماً جهل و نه زانی یو خوه اثباتی ا کن
 منفعت هیچ بو مه نادن شیخ و مامستانی نو

هیتوانی مکتبا من گر سرفرازی بین
 دی بزی آن دولتا ساسان و هم کیا فی نو
 صد صلاح الدین و پی صد وهك ابی مسلم هبی
 فائیده هیچ بو مه نادن سطوت و شاهسانی نو
 گفت و گویت پر خوشه هر چونی فرمات کوی
 نسبتا آری بسه بو عن عن و عنوانی نو
 لازمه ام هول بدن بو اتفاق کردی مه
 بختی بو زازانی من هم سوری یو بابانی نو
 هیوی دارم گو خطانه گرن ل خوشخوانم چکو
 از نه میدانم بایم بر شیوه و گورانی نو
 لی سلافان از دکم دائم لا کرا دی عراق
 لاجرم دوست و هفتال و هوگر و جیرانی نو
 گرمها پاییزی پاش بی ب خیره پر خوه شی
 لی هین پاره ل کن من دی بیم میوانی نو
 از جگر خونم ل دردان لول من صوتایه دل
 ملها در دی دلی من لا وک و حیرانی نو
 بگر فوینی کردی

سوران و پوتان به قرینه تی بگن و دیسان هندی گلهی
 وای کوردستانی شمالی به که لک پهنرت که کورد
 جنوب بتوانن به قرینه له معنا که ی حالی بین .
 نومیخی فرهنگو که زور به که لکه ، به لام اگر معنا که ی
 به کلات مشتر که (یعنی نه وانه ی که مالی همو کورده و به
 تاییده هی لهجه بک نیه) بنوسریت استفاده ی که لی زیاتر
 لی نه کوریت .

من امیدم وایه اگر هاواری خوشه ویست بومدتیکی
 مناسب له سدر تم ریگایه وه پروا اوسا لهجه بکی مشترکی
 کوردی دا نه مزیت دیو له به که تی که یشتن مجبور نابین
 به که لک هینانی زمانیکی اجنبی .

پروت

که دانیشتوانی خوارو له گفتگوی دانیشتوانی سه رو تی
 ناگات و به طبیعت حال هه تا له بک تی گه یشتن که م پیت
 دل له دل دور نه که و یته وه ویک بون گران نه پیت .
 لام وایه پیش هموشیتیک و وظیفه ی خوینده واران کورد
 هه دل و نه قه لادانه بو یک خستی لهجه کانی زمانی کوردی .
 به لای منه وه گو فارسی هاوار نه توانی له م بایته وه یارمه نیکی
 یانی بکات . وه کو :

بی گان له زمانی کوردیدا هزاران گلهی واهه یه که
 له همو لهجه کاندایه معنایان یه که و فرقیان نیه . هتا بتوانریت
 عقالات به و کلمانه بنوسریت که مشتر که وجکه له وه پیش
 مثلا هندی گلهی لهجه ی بابانی تی بجزیت که ممکن بیت

آخ کردستان

حمد و ثنا بوانس و جات
 بو خالقی کون و مکنان
 خصما کو آف نوعی انسان
 دایه ژیرا عقل و زمان
 حبا و لات ژ ایمانی
 آخ کردستان، آخ کردستان
 چقاس صلوات و هم سلام
 اوبت لسر خیری انام
 هم اهل و اصحابی کرام
 آوه رکنی دینی اسلام
 حبا و لات ژ ایمانی
 آخ کردستان، آخ کردستان
 حچی کرده منسوب بیت
 بال غیری خوه، مامون دیت
 ب نص حدیث اثبات دیت
 بی باق و بی قیمت دیت
 حبا و لات ژ ایمانی
 آخ کردستان، آخ کردستان
 کانی و لات باق و بران
 کانی او دنگ کا دلبران
 کانی چیا کانی زوزان
 کانی او برف کانی باران
 حبا و لات ژ ایمانی
 آخ کردستان، آخ کردستان

حچی و لات ناحینه
 رومتازی هر حال نینه
 بال بیغمه بر مقبول نینه
 ناموساوی بیکجار نینه
 حبا و لات ژ ایمانی
 آخ کردستان، آخ کردستان
 کسی حبا و لات نکت
 نعمتی خوه و ندا دکت
 آیت و سان حکم دکت
 ژ بو خوه ره محروم دکت
 حبا و لات ژ ایمانی
 آخ کردستان، آخ کردستان
 و لاتی مه گل و ریجان
 ژی تین هر پنا جنان
 ام بی بونه مست و مستان
 حتا ابد آخر زمان
 حبا و لات ژ ایمانی
 آخ کردستان، آخ کردستان
 هر چند و لات وک شکره
 حالی زوزان شیر بنتره
 او شیر و ماست هیزخوه شتره
 بر هزاران ژی چپتره
 حبا و لات ژ ایمانی
 آخ کردستان، آخ کردستان
 عشقا و لات دل شوتاند
 جان و جگر تف بر تاند

صبر و عقل ئفدا رفاند
 قوتا بی تفدا ستاند
 حبا و لات ژ ایمانی
 آخ کردستان، آخ کردستان
 آه ژ دستێ ئی فرفقی
 آه ژ دستێ ئی هجرفی
 حتا کنگی ئی غربی
 دالم بچن ناف ملتی
 حبا و لات ژ ایمانی
 آخ کردستان، آخ کردستان
 اف گوتنا سلپانه
 او ژ نسلا بدرخانه
 خدان دردو بی درمازه
 فلک ژیره بی آمانه
 حبا و لات ژ ایمانی
 آخ کردستان، آخ کردستان

سال : ۱۹۱۱ . سلیمان پورخان

***

هر وکی قدریجان ده‌مارا هاواری
 آسسی یاده نفیساند بو سلیمان بک لی
 شاخی ب دستین ژ ندره بین ترکو
 هاتبو کئین . شعرا ژورین یادی به -
 قدریجان ژیر دزانی بو ژمره نفیساند ام
 ژی ژبوننا شا کونا رحمی وی لهره
 بلاف دکن . رحمتا خدی لی ول
 مالبانادی بت . هاوار

تروه کار به ده ستانی خوشه وستی گو قواری هاوارچه شنه
 ئیپیکێ تریان هل بژاردوه که لگل هنه که ی توفیق
 وهی بگ ریک ناکه ویت - آیا ممکن نه بو نهوه ی ری
 به سه‌رلی تیک چون ندریت . کومه‌لیکی شاره‌زا له‌م دو
 ئیپه وورد بینهوه ، یا بیکیکیان هل بژیرن و یا بیکیان
 بخهن و به‌تیره نه ئیپیکێ بک ره‌نگ بو زمانێ کردی دایین؟
 بیری دوه‌م له بابت له‌جی کوردستانی خوارو
 و سه‌رو و هه‌یه . هر و کو چاریک گو قواری بیکێ انکلژیکی
 نویسیوی « طبیعتیش به‌را به‌ر به ملت کورد غداره » و به
 موانع طبیعیه کوردستانی به نوعی له بک جیا کردو ته وه

سال ۱
هزارم ۱۰
بکشب

هاوار

السنه ۱
العدد ۱۰
الامر
۲۳ تشرین الاول ۱۹۳۲

۲۳ چر پیاری ۱۹۳۲

کوفار اگردی * مجله کردیة

عکسی صدای هاوار

بو خاوهی سه ره به رزی گوڤاری هاوار :

به خوش دل و گشایی گیانهوه چند نسخه بکی
گوڤاره گرانها که تاتم خوندوه . به راستی دلی تنگ
نه کاتهوه و بیری ووشک هه ملاتو آو ده داتهوه . یزدان
پایدارتان بکات !

تهوهی زیاتر هیوا نه بختیت و تین نه دات به توانا ؟
تهو ریگای بچدد و تازه گییه به که کردوتانه به نشانه ههوهل
گهواهی تهوه وهر گرتن و بلاو کردنهوهی تبپ (حروف)
فرنگی به . به راستی بوژ باند نهوهی کورد وادیات
کوردی به ته ههنگاو بکی پاله وانانه به .

لهروژ بکدا که جهسان له ناو شورشی وهه رای زمانه
دینیکه کون ودامزاندنی دینیکه تازه دا نه تلابهوه ،
لهروژ بکدا که باوه بکی هزار ساله له گل باوه ریکی
چند روژه دا که وتبوه زوران بازی و لهروژ بکدا که
سینه ری همایون یزد و گیانی پاکی زاراتوشترا له ناو نیزه
خو بنای ورمی سور هه لگه راو ایران زمینی به جی هیشت و
فر بنده بو یاز گهای آسمانی - آله وروژه دا زمانه کوردی -
آهستانی هه ظلم و زور به رگی شیرین و نازداری خوی
له بهر دا که نزا و جلیکی لایه ی له بهر کرا که هم پی که م
بو دم لی نه نهعات .

تهه جله غه طریبه له گل خو بدازور و سوبایی خسته
ناو ههستی زمانه که مانده ، آهنگی شیرین و دلنوازی
ه آهستای شیواند ، گیانی زه رده شتی زیر کرد و به م
چه شنه به ره به کی بهاداری تاریخی کوردی پیش اسلامی
شارده به .

نیسازم نه لهه چند دیره دا بو تاریخی کونی کرد
بلاو نیمه وه و یازامی دل بکو لیمه وه . بلام تهوهوی
تهوهنده بلیه که کشفیات زمان شناسی و فیلولوجی به تهوای
به هو کس پیشان نه دات که زمانه که رتیکه له
ههستی معنوی ملت ، زاده ی ملت و بهروه نوساوه . و بهو
اعتباره که زمانه واسطه ی ده رخنه ستی بیر وهوشی ملت
بی گمان زمانه هر ملتیک له طرز ادا و معنادا فریقیکی
گوره ی هیه له گل هی ملتیکه تر . سه ره رای تهوه ایش
نفاوت عرق ، محیط و استعداد اسمایی ملت تأثیر کی زوری
هیله له بیک هینان و ربیک خستی زماندا . لهه روه وه هو
زمانیک ههندی « کاره کتهر » تایه به تی هیه که
له زمانیکه تر جیای نه کاتهوه و لام وایه هر بو به له زمانه
فرنگیدا به تبپ (حروف) نه لین « کاره کتهر » .
کوردی بیچاره له گل گه لی شتی تر دا تپه که شیان پی
وازی هینا و تهوه شیان بی روا نه پینی .

شایان دلخوشی و سپاسه که پاشی هزار و نه ونه نده ساله
واهوشی هاتهوه سه رنه تهوهی سامان و میدیا و بدرگیکی
جوان و به جی بو زمانه که سامان ههله نه بژیریت . به م
مناسبته وه دشمن هاتوته بیر که تهوهوی بی خه مه بهر جاوی
کار به ده ستانی گوڤاری خوشه ویست .

له پاشی نه رکه و خربیک بو نیکی چند ساله بیک له زمانه
شناسه قیته ندازه کانی کورد - توفیق وهی بگ - له سه ر
بنه ی لاتینی تیپ بو زمانه کوردی هه لیزارد ، الفباییکه
له سه ر نه و تپه دانا و گه لی لاوانی کوردی عراق فیری تهو
تپه بون و ایستا به که له کی نه هین . که چی له سه ر بکی

تكملة جراف و مطبعة
 ابونبيير جواد بن مشوق

حفر جميع المعادن والصور الملونة واللوحات الخيرية
 طبع بطانات وادريجات بحروف تازرة على الطراز العربي

ملك الظاهر

دمشق

الطبيب
 احمد نافذ

اختصاص في الامراض الداخلية والزهرية والاطفال

عرنوس

دمشق

الطبيب
 محمد حبيب

الافتصاصي بالجرارة واما مرض العين وجراعتها

صالحية

دمشق

اشترارات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

في سورية و ترقية و العراق و بلاد العجم و بلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

للارسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير مهديون عالي بزرخان - دمشق - حارة الأكراد

العدد ١

العدد ١٠

العدد

العدد

٢٣ تشرين الاول ١٩٢٢

سال ١

هزار ١٠

هزار

يكشنبه

٢٣ چر پايى ١٩٢٢

هاوار

کوفارا کردى * مجله کردية

تيخستينين کوفارى

دكتورك ٠٤٠ بدرخان

پيروت

قدرى جان

جگر خوبى كوردى

فوزى مصطفى شاهين

كوچرى بوتان

صلاح البينى سرحدى

خوه يى يى هاوارى

ج ٠٤٠ بدرخان

ليلا ناراستى يى

عكسى صدائى هاوار

گلونه وسانه

ژ ملا وشيخان ره

ژ پىسامى من ره

مير و كند

دلى من پر دشونه

يكي تيا حرفان

الفابيتا كوردى

گوران

سليمان بدرخان

خدوك

جگر خوبى كوردى

دكتورك ٠٤٠ بدرخان

قدرى جان

هاوار

المابى هاوار

آخ كردستان

هى وطن

برديلك

هشارى

دشوره زار كى ده

ژ خوه ندفانان ره

١٣٥١ م مطبعة الترقى بدمشق ١٩٢٢ م

SAL 1
HEJMAR 11

PENCŞEMB

10 Çirîya-Paşê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 11

JEUDI

10 Novembre 1932

Qovara Qurdi * Revue Kurde.

Têgisîtyên Qovarê

Sin	C. A. Bedir-Xan
Yeqyêlman	Hevîndê Sorî
X - R. Bedir-Xan	Hawar
Dr. F. Berekdar	Hawar
Çîroqqa Bingolê	Hereqol Azîzan
Elfabêya Qurdi	C. A. Bedir-Xan

Sinor	Evdîxalik Esîrî
Mesheda Ibretê	Dr. Q. A. Bedir-Xan
Zarîneq	Cegerxwîndê Qurdi
Tabûta Bixwîn	Kedrican
Schîdê Gewre	M. Ehmêd Botî
Zmanê min	Dr. Q. A. Bedir-Xan

Birê Frensîzî

Memê-Alan	D. A. Bedir-Khan
Legende	Hereqol Azîzan
L'Alphabet Kurde	D. A. Bedir-Khan

çapxana terekî

ŞAM — 1932

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Damas

Arrou

Damas

Safii

Dr. M. Khadî

Opérateur et Oculiste

PHOTOGRAVURE

Eyoubige Frères

Inscription sur tous les métaux. Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes,

Damas

Malek Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qiriyariya Qomelê

Ji bona Sâriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şesmehtî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150 Frenq
Şesmehtî	90 Frenq
Çarmehqî	60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî tene şandin:

Mir Celadî Ali Bedir-Xan

Şam: Taxa Qurdan

Qoyara Qurdî * Revue Kurde

Şêx Evdîrehmanê Garîsî Çû Rehmetê

Şin ... şin ... şin ... her der reş ne ma hesin, dil biqûl, can biqeser, çav bi girin.

Bang dan, Şêx Evdîrehmanê garîsî ne ma, hati bû xerê, çû rehmetê...

Herê Şêx Evdîrehmanê Garîsî, ruhniya çavên Onrdistanê, germiya dilên qurdeû Kenc, bi du beriqên bêbext, dest ji me qîşand û çû. Bû şehîdê din û milê xwe, Kurbanî armanca xwe.

Herê bi bêbexti hate quştin. Ji xwe weqîdin quştina wî nin bû. Bi mêrani ne dihate quştin. Li pey wî geleş gerîha bûn. Ew mêrên Kenc peyda ne dibûn, ne dihatin ditin qo biqevîn pêşîya wî, dor lê bigirin, pê biberizin û wî biqujin.

Herê, ji quştina wî re an bêbexti an berîqêqî xêlqî diviya bû.

An ne weq miroveqî adeti di nav nivîna xwe de dê bimiriyaya.

Mirina di nav cihan, ne mirina wî bû. Heyfa xwedê ji jê re dihat, pê kail ne dibû qo ev mêrê bi her tiştê xwe bi din, bi zanû, bi destê xwe kenc, di nav cihan de weq miroveqî adeti bi bayê an bi tayê biêşînit û di pey re kasîdê xwe verêqî û emanetê xwe jê bistînit. Evdîrehman ne steliş bû.

Jê re katîleq ji nav malê, goliqê malê diviya bû qo bê tîrs û lîrz biqeve. Din paşîla wî, here destên wî û welê wî bide ber tîfing û xencêrê.

Heqê dar xîrab dibe qurmê wê jê ye. Ji xwe qurmê darê ji darê mebit dar tucar xîrab nabî.

Welê ji bû. Dînya li Şêxê me bû bû hêvar. Roj çû bû ava, hevalên wî jê dûr qetî bûn, ew bi xulamêqî xwe ve di nîzingî gundeqî de li hêviya kasîdeqî dima.

Hingûra şevê dest bi qetîne qirî bû. Dema nîmêjê ji hati bû. Di ber wan re aveq dîberîqî. Şêxê delal xwe vemalt, tîfinga xwe da xulamê xwe, qet pêşîyê, ber bi avê ve diqû.

Xulamê wî, ji par re, ew da ber tîfingê. Derb lê qet, şex li xencera xwe xebitî û lê zivîrî, derbeqe din singa wî kul qir.

Xulam, yeqî seirtî bi navê Necmo, serê şêxê xwe bi xencera wî jêqir û bir dijîninan. Herê bi xencera şêxê xwe, ji ber qo ya xwe di singa wî ra qirî bû.

Necmo hate xelat qirin, em ji pêre. Hewraniyeqî reş bû xelata me.

..

Herê bang dan, Şêx Evdîrehman ne ma, ji bona xîdmeta milê xwe za bû, ji bona wê ji mir.

Nîzanîm ezê çawan biqarîm wesf û pesnê wî bidim.

Şêx Evdîrehman ji wan mirovan bû qo dîyên dînyayê qêm di zîqên xwe de gerandine.

Şêx bû, mela bû, seyda bû, mêr û mîrxas bû.

Şêx bû, xwedan terîket, mirîdên wî lê weq pêxembereqî dîniherîtin.

Mela û seyda bû. Di mezhebê şafiyyê de zanaqî zor bû. Islamiyet weq xwe nas diqir û dida nas qirin. Jê ne mûweq qêm diqir, ne ji weq melayên din, ji bona veşartina nezaniyên xwe û selandîna xelqî, lê zêde diqir.

Herçend mirovê axiretê bû, ewçend ji mirovê dînyayê, mirovê nûwîni û peşveqetîne bû. Nav di xelqî

dida qo bixwinia, her tîstî hin bibin.
Piraniya fekehên wî bi herfên latîni jî
dizani bûn.

Carqê min jê pîrî bû, heqê jî ni-
vîsandina zmanê me bi herfên latîni jî
aliyê şerîtê ve tu mantî heye. Rûwê wî
ê delal û binûr, bi devqevqeneqê zelal
bû û li min vegevand;

— Ma çîrê hebit, Xwedê emr û ne-
hyên xwe jî me re ne bi hert û şîqlan,
lê bi kîseyê daye zanû. Jî xwe şîqlên
herfên kurana pêşîna ne jî şîqlên trû bûn.
Jî lewra mîrê min, te qo xwendîye û
dînya dîtîye, seh biqê û jî me re herfînen
welê bibijêre qo mîletê me zûqa hîni
xwendîne bibit. Fetwa bi min re ye.

Min got mîr û mîrxas bû.
Herçî mesela Berwarê seh çîrîne kenc
dizanin, ew şêxê delal çî mîreqî zor bû.
Bi deh pînzdeh xulamên xwe ve keza
Berwarî raçîrî bû. Weqê xwe dida ber
qevîreqî, sed zilamên kenc niqari bûn
çepera wî raçîn.

Berî sê salan gava me da bû çîya-
yên Hevêrçan, li xwe ne danî bû suwar
bibe, xwe vemalt, du rextên xwe avêtin
stowê xwe, tîfing bi milê wî ve, bi pîncîh
û çend salên xwe, weq xorteqî bîstsalî
da bû qaş û şeharan.

Peyayên sist pê xurt dibûn. Xelq
pê diseqînû.

Şêx Evdîrehman qîtebeq, qîtebeq
mezin û bepîvan bû. Lê sed heyf û mixa-
bin, li ber nîsxeyeqe din ne hate
nivîsandin.

Liser Qurdîstanê te herçî jî bîxwesta
niq wî peyda dibûn. Dîroqa eşîran, mej-
vemayên mîletê qurdan . . . . .

Di nav Qurdîstanê de zehf gerîba
bû. Nemaze halê welatê Botan ecêb dizani
bû. Diqarî bû bibêje ser û binê her berê
Botan jî çî rengî ne. Ser haqîm û mîre-
qên Botan cîroqînen nebihîstî dizani bûn.

Belê şêxê min tu mîroveqî holê
bûyî, lê trû tu çûyî û destên me jî te
bûne. Nîzanim heyfa min jî qê re hêt. Jî
te re an jî me re. Tu çûyî rehmê, em

Zmanê min

Qurdmancî zmanê bav û qal e
Tirba xwe de, dê bi wê dinalê

Qurdmancî ye deng û pîrsa pêşîn
Qurdmancî be deng û pîrsa paşîn

Sor, gewr û qesq bi rengê qurdî
B' Qurdmancî, tînê bi dengê qurdî

Bavê min û dadiqa sipîpor
Bant me diqîn jî tariya gor

Qurdmancî zmanê bav û qal e
Tirba xwe de, dê bi wê dinalê

D. Zamîran Ali Betîr-Xan

hiştin di nav derd û sinê de.

Xelq dê bibêjin: Şêx Evdîrehman
çû, qelash wî di çolê de ma. Herê mala
xwe gubast, bê tîrb û gorn, bê rêç û
şop, warqor çû . . . . .

No, qurdîno, nequrdîno! yarîno
neyarîno! dostîno, dijminîno! Evdîrehman
bi tîrb û gorn û xwedan war çû.

Lê veşartîna wî jî weq mirin û
qustîna wî ne bi awaqî adetî, lê bi awaqî
din, bi awaqî welê bû qo beta nîbo ne-
nas û neçêqîrî . . . . .

Belê şêxê min, min jî te re qefeneqî
welê bijart qo hêj tu qelash pê ne hatiye
pêçandin, min jî te re tîrbeqe welê qoland
qo hin tu mirî ne qetîna.

Min qefenê te qîr: Sor, sipî û qesq
û zer, ala te, û min tu veşartî nav rûpê-
lên hawarê û li serê wî qêla te daçîqand.

Qefenê te qefeneqî welê ye, rûj-
qê bêt, jî te vebit û liser qelat û bajarên
welatê te re li pêlî bibit.

Tirba te tîrbeqe welê ye qo ne
qêla wê bi brûşqên ezmanî dişiqe, ne çax
û dîwarên wî bi ba û bagarê hildîweşe,
ne axa wê bi baran û lehiyê qul dibe
jî hev diqewe.

Tirba te qîtebeq e, qo nîfsên mîletê
me destê-desta biqîn û her nîfs jî nîfsê dir
re fieta paşîye. hînda rûja kîyametê, jî
bevdû re dê bîspîrîna.

Ev tirba te a abadin e. Min eva ha ji bona te bijart û qoland.

Lê te tirbeqe din ji heye qo tu bi xwe bê hemde xwe û bê hemde min hati û qeti navê.

Ew ji dile min, dile min e jar û biderd e. Lê bi hevîn û hejqrina te ewçend xurt e qo biqare laşê min û qelaşê te heya paşiya emrê min hilgire, û me her du heta hingî bi xwedî biqe.....

***

Şêxê min bi pêncih û çend salên xwe ve weq zaroqeqi qo di paşila dêya xwe de dimirit, bê ax, bê nalin û zarîn bê tek-û-rek û teşxele. bê deng û pêjn, bi rê qeti û çûyi.

Belê tu diçûyi û bi te ne dihesiyan, bir ne dibirin. Ji xwe bi te bihesiyana qengê ew destê bê-bextî ê bêşerm li te radibû.

***

Bigiri Qurdistanê bigiri, bigiri Botan bigiri, bigirin garisî bigirin, bigiri Gozgehê bigiri.

Qeç û bûqên Qurdistanê, guliyên xwe qur biqin, xweli li serên xwe biqin, reşa xwe girêdin, şin... şin biqin, bi ax û zarînê bigirin.

Tu ji miro bigiri, biqeve pêşiya hemiyan bigiri û binal.

Şêx Evdirehman ji qisê hemiyan çû, lê nemaze ji qisê te çû. Bine bira xwe, weqê bi şêxê xwe re rudiniştî çawan li te fedqiri, qusan çavên wî bi hej û hevîne tu himbêz diqiri...

***

Ey axa Qurdistanê, welatê Botan, eşira Garisan halanan di xwe bidin, pesnê xwe bidin, fortan û zirtan biqin û bêjin: Evdirehman ji ax û toza min hati bû pê.....

رەحمەتی خەلیل رەمى بەدیرخان بەک

Rehmety Xelil Rami Bedir-Khan Beg

Evdirehman ji hesinahiya çiyayên min belgih girti bû....

Evdirehman di bin qonên min da rabû bû....

Tu ji Hawarê, pesnê xwe bide û beje:

Tirba Şêx Evdirehman di min da ye, min ew veşartîye nav rupelên xwe, qela wî daçiçandiye raserî xwe.

Ey'erd ji min bide-xise go'min ew şehîde dîn û millet ji te re ne hişt û ne qir para te.....

***

Şin... şin... her der reş

ne ma hesin. Dil biqul, can biqer, çav bigirin.

Bang dan. Şêx Evdirehmanê Garisî ne ma, hati bû xerê çû rehmêtê...
CelaDet Ali Bedir-Kan

Yequetiman

Ked nasê: ta êsta tenegeyistibin qe bo jiyani azadi millet seretay gişt qarêq le naw xomana (yeqbûni) ye : Xwa ne xwaste naqoqi we dâdili we hajuwe nuklaney sergerdanî we encami perîşa niye... [Peyje Jimare: 1, lapere: 6]

Le heqar hejmarî (4, 5, 7, 8] qovari Hawari xoşewistman, be qurtî bast edebiyatî qordiman qird we herçilneq bêt diyarman qird qe edebiyatî qurdî, ferkêqî niye le edebiyatî ewrupa we weqû edebiyatî zimanani ewrupa kabili peşqewtine.

Inca carêq waz le edebiyat bînin

bo carêqi diqe we rû biqeyne geli qurd, weqû pizîşqeqi mësîq rôn nexoşi qomeli (civaqi) em kewme bidozinewe we bizanin le layen em nizame çiyeti ? ? çî nexoşiyêqi heye ? ? . . . We ew nexoşiyane çilon detwanin çaq biqeynewe ? ?

Eger nextêq binwarin le kewmi qurd we le ehwalî qomeliy, be tewaweti tedegeyn qe nexoşiy here gewrey em gele biçir biçir bûnyeti, we pîrş u bila-wiyeti we şewaw u şilejawiyeti.

Imro eger binwarin le gelani di-ya we yeqe yeqe biyan pişqûin debînin hiç gelêq niye weqû ême mal wêran u axir şer bêt, hiç milletêq niye weqû ême biçir biçir u xêl xêl bêt, hiç kewmêq niye weqû ême şewaw u alozaw bêt.

Bo wa nextêq bir naqeynewe we tê nabînin le ehwalî xoman we waz lew axir şerîye nahênin qewa le hezaran sa-lewe heta imro wa qurdi darizand u perîşant qird.

Eger nextêq seyri dewr u piştî xoman biqeyn, neweqû gelani xorawa, her seyri dirawsêqan man biqeyn ew deme tedegeyn qewa—her weqû xawendi (peyje) y dil sutaw gotuwyeti— « hiç kewmêq be cestey ême nebuwe, qes weqû emey lê nehawewê! . . . le naw xomana be yeqtriyewe nenîsawîn. Her qes le a'stêqewe bo xoy we legel xoy xeriq mawe. Xizmeti bêqane be dil u be giyan, xizmeti xo he bêgarî we he sûqî nasirawe. Le ber ewe : bo çaqey millet hiçyan pê neqrawe we her çiqman bûwe be fêl u heleti bêqane gupçîr gupçîr le naw bi-rawe. »

Bo wa ! . . . Hemû xêlatî qurdis-tan bûnete dujmin le yeqtrî. Her yeqe be çawî bêqane seyri ewqeytrî deqat ! . . . Bowa ! . . . (Biradost) dujminî (Sûrçî) ye. (Herqî) dujminî (Barzani) ye, (Bar-zani) dujminî (Zêbarî) ye, (Zêbarî) duj-minî (Jalebani) ye .

Insan dili desûtê, cigeri debîrjêt, kurigi pîr giryan debêt qe seyri ehwalî naqoçiy qurdeqan we encami xiraptyam naqoçiyê deqat . . .

Hetaqî êstaqe her çiqman besera hatuwe, her çî naxoşivêqman çejtuwe hemû be hoy biçir biçir bûni xomane we pîrş u bilawî we şilejawî xoman besera hatuwe. We her be hoy em na-qoçî w hajaweye kewmi qurd wa dari-zawe we daletawe we geşîste em encame perîşani ye.

Her « be hoy pîrş u bila wî xo-man, be fir u fêl, bêqane, her roje be corêq we nawêqewe milletyan be tefre tûş u xeriq qirduwe. Bo beng u bawî xoyan pêşûy emeyan pêwîst buwe. Le hiç layêqewe maweyan nedawe qe millet le qari xoy wurd bibêtewe. Belam lem zemûneda qewa bemû qirdeweyêqman lê aşqira bûwe, lemewla rêy qoşîşman lê dagîr neqrît.

Milletêq qe le hezaran salewe ta êsta be wuryayî xoyewe he hêzî tiru xencera agadari naw u nişani xoy qirdi bêt, lemewla be qomeli be ilm u me'arif aga-dari zor bo asane . . .

Ewa ewrupa qe hemû weqû emen we le eman. Ha qe bilêm : le ser zewiya hiçyan nehêşt qe ney dozînewe . . .

Ememanan le çaw ekwami a'lema gelê paşqewtuwîn, biç nehêt bo ewey qe bigeyine rizey diraw sêqanman debê şew u roj he bê wuçan weqû ewan he-wal u tekela bideyn. Le jêr tanût u tewr u tuwanci a'lema nemênin.

Hawarawî cehalet le ser xoman laherîn. A'lemi cihan be tewawî biza-nin qe eme be rasti le regî ariyan we netewey Madî. (1) (tewaw ne bûwe)

Hevindê Sorî

Em ji Hevindê Sorî hêvî diqin :

1— Dûmahîqa benda xweji me re zûqa bişînit. Da qo benda wî bir bi bir pey hev derqevit û weq cara pêşin nayit veketandû.

2— Mana pîrsên jêrn ji ji me re bidit zanin. Ji ber qo di zarê me de nenas in : şewaw, alozaw, waz, diraw-sêq, peyje, wuryay (wiryay). *Hawar*

(1) Peyje, h: 1, rop: 37

Elfabêya Qurdi

11

Gora destûrên me ên bingehî, qo ji bona çêqirina elfabêya xwe me pêqani û di pêşiya vê bendê de me da zanin, diviya bû qo em bê sebebeqe zor ji elfabêya tirqan dûr meqevin.

Li hire, di herfên (i) û (î) de em ji ya wan dûr qetin.

Tirq (i), ya qin bi (i) qe bê nikte nişan qirin. Heqe me ji welê biqira û (î) ya qin bi (i) qe bê nikte û ya drêj bi (i) qe adeti nişan biqira cêtir ne dibû.

No, ji ber qo (i) qe bê nikte di nav herfên (u, u, m) û di peş û paşê hin herfan de tevli wan dibe û ji wan derxistana wê diqeve dişwariyê. Ji xwe tirq ji piştî çêqirina elfabêya xwe pêhesiyan û ji bona veketendina (i) qe bê nikte ji herfên jorin — qo qetiye rex an nava wan — ser herfa qo heri (i) yê dihat îşareteqê berdidan.

Bê şiq e qo me niqari bû em biqevin nerastiyeqe welê qo ji aliyê daniyê xwe ve hati bû nişan qirin.

Jû pêve, herweqî heta niho xuya bû, ji lewra qo dengayiyên van du zmanan cihe ne, isulê dengdêrên qurdi bivê nevê ji isulê tirqan dûr qetiye.

Tinê di hekê vê (i) yê de tişteqî din heye. Dibêjin qo di zarê nivro de ev (i) ya ha carinan zravtir têtê xwendin. Nemaze di izafetan de. Ji ber qo di zarê nivro de mê û nêr ne mane, jê qetine û izafeta erebî yeqcar xwe xistiye nav wî zari.

Weqî niho, di zarê baquri de, gora mê û nêr bûna pirs û navan du şiqî hene:

Qurê Remo   Qeça Remo
Qurê di Remo   Qeça di Remo

Lê di zarê nivro de, ji ber qo mê û nêr ninin, ev terqibên ha iq izafetê têne gotin.

Quri remo   Qeci Remo

Ev izafatên hanî di zarê baquri de ji peyda dibin, lê ne di zmanê axaftin û nivisandina adeti de, lê belê di zmanê dabê (edebiyat) a qevn de, nemaze di şihran de qo bi wezna erûzê hatine nivisandin.

Di zmanê baquri de ev izafetên ha weq pirs û terqibinen biyanî ne, di nav diwanan de mane û ne qetine zmanê xelqî. Weqo:

بگواده به يك ژ نسل میران

Bi elfabêya me û gora bilêvqirina qurdiya xwerû, herweqî xelq bilêvqirin ev misra' divêt holê bête nivisandin.

[Begzade ye yeq ji nesli-miran]

Navbera (nesli) û (miran) me xêzqoqeq êxisti, pê şiqê wî ê biyanî xuya dibe.

Digel vê hindê mirov niqare bi-bêje qo (i) yên izafetên erebî hergav weq (i) yên qurdi qiu û stûr têne xwendin. Ji ber qo di wezna erûzê de ji bona destxistina ahengê ev (i) yên ha qo (7) a izafetê ne carinan drêj û drêjtir ji têne xwendin.

Lê heqe di zarê nivro de (i) yin hene qo ji (i) ya adeti zravtir têne bilêvqirin ev zravi ne ji guhêrina cihderqû dengî, belqo ji guhêrina rengê dengî têtê pê qo naye nişan qirin.

Ji xwe di zmanê me û di her zmanî de dengdêr û tevayiya herfan gora zar, zarawan qêm û zêde, bi ferkinan têne bilêvqirin, zrav û stûr dibin, herweqî di birê xwe de bête gotin.

û — Fv dengdêra ha, dengdêre- qe bilind e, herweqî di pirsên (dûr, qûr, zû) de têtê xwendin.

Piraniya qurdan vê dengdêrê weq elmananyanî stûr û hindiqayiyê qe qîçiq weq frensizan yanî zrav dixwinin.

(dûmahiq heye)

Celadet Ali Bedir-Xan

Textes et Traductions :

Çîrçîroqa Bingolê

Rûjê, şivaneqî pezên xwe di çiyayê Bingolê de diçerandin. Şivan westiya bû, xwe gihandi bû qanîyeqê. Di ber wê re dareq hebû. Şivan xwe da ber siha darê û veqet.

Pêleqeq hort. Şivan li dora xwe dinihêrt, dit qo ji kuleqê sê mar biderqetin û berin xwe dan qanîyê. Her sê ji biqul û bibirin bûn. Her sê ji peleqî şin qirine devên xwe û xwe berdane avê. Têde xwe şuştin û derqetin. Birinên wan sax bû bûn. Jû pêve qetî bûn xweşîyeqê nû ji. Spehî û ciwan bû bûn.

Şivan heyîrî ma û ji xwe re got :

— Eve qanîya jiyîna abadin.

Axayê wî qet bira wî. Axa ji salan ve nexweş bû. Qelî bû nav cihan, niqarî bû bilivê ji. Şivan rabû. bi şahîqe mezin da rê û çû gund, axa pê hesand. Xelqê gund gihane hev, darûbesteq aflu axa lê qirin û birin serê Bingolê.

Weqê mar ji avê derqetî bûn û di nav giya û qeviran de dişelihan, ji laşên wan av dipejîqî û ji her dilopa avê qanîyeqê nû vedibû. Heta qo xelqê gund û şivan gehistî bûn Bingolê pehnavayîyê bi dilopên avê ji gol û qanîyan tîji bû bû. Şivan li qanîya xwe gerîha. Ji qanîyeqê diçû qanîya din, qanîya xwe ne didit. Ji ernê bihna wî teng bû, xwe berda ser bereqî û got :

Bingol e, hezar gol e

Ez çî zanim, qîjan gol e
û qanîya jiyîna abadin ne hat ditin,
jê tuqesî venaxwar. Ji lewra tu jiyîn ne
abadin e, û horqes dimirit

***

Le pays du Kurdistan est un pays très montagneux. Les montagnards kurdes sont très attachés à leurs montagnes, qui, à travers les siècles, aux temps les plus reculés de l'histoire au cours des invasions des armées étrangères,

leur ont servi de refuge inviolable. De là, ils surveillaient le va et vient des envahisseurs parcourant la vallée. Ainsi que Xénéphon le raconte dans la retraite des dix milles.

Aussi, ces montagnes qui jouaient un grand rôle dans l'existence des kurdes, ont-elles été l'occasion de différents sujets de légende et d'épopée.

Chaque montagne de Kurdistan a sa légende qui symbolise tantôt la vie, tantôt l'amour etc. . . .

La légende dont nous venons de donner le texte plus haut est la légende de la montagne de (Bingol), située au sud de (Erzeroum) et au nord de la vallée de (Mouche). Cette montagne qui est le paturage des troupeaux des tribus de différentes contrées, symbolise la source de la vie éternelle. Elle s'appelle aussi (Bibngul) qui veut dire odeur de rose. Cette dénomination lui a été donnée parceque la montagne pendant le printemps est couverte de milliers de fleurs qui répandent une agréable odeur. Il est probable que le mot (Bingol) est la transformation du (Bibngul), transformation qui se rencontre souvent dans les mots kurdes

La légende de Bingol

Un jour un berger faisait paître ses mouton à travers la montagne de Bingol.

Le berger était fatigué. Il rencontra une source, vis à vis de laquelle se trouvait un arbre. Le berger s'allongea à l'ombre de l'arbre.

Un instant passa. Le berger regardait tant autour de lui, il aperçu trois serpents sortant d'un trou et se dirigeant vers la source. Tous les trois avaient des plaies et des blessures. Tous les trois prirent une feuille verte, dans leurs bouches et descendirent dans l'eau. Ils se lavèrent, puis sortirent. Leurs blessures étaient cicatrisées.

En outre ils avaient pris un nouvel air de santé. Ils étaient devenus beaux et jeunes.

Le berger s'étonna et se dit à lui-même : « Voilà la source de la vie éternelle ».

Il se rappela de son agha. L'agha depuis des années était malade. Il gardait le lit et ne pouvait pas bouger.

Le berger se leva et avec une grande joie se mit en route, alla au village, et informa l'agha.

Les hommes du village se réunirent, ils apportèrent un brancard, y posèrent l'agha, et le transportèrent au sommet du Bingol.

Lorsque les serpents étaient sortis de l'eau et se glissaient parmi l'herbe et les pierres, des gouttes d'eaux tombaient de leurs corps. De chaque goutte naissait une nouvelle source. Jusqu'à l'arrivée des villageois et du berger la plateforme de la montagne, grâce au gouttes d'eau était pleine de lacs et de sources. Le berger chercha longtemps sa source, allant de l'une à l'autre, il lui fut impossible de trouver sa source. Etouffant de colère il se laissa tomber sur une pierre et dit :

C'est Bingol, c'est mille lacs

Comment sais-je, lequel des lacs.

Et la source de la vie éternelle ne fut pas découverte, personne ne put y boire. Et c'est pourquoi nulle vie n'est pas éternelle et tout le monde meurt.

***

Les deux vers, à la fin, sont passés dans la langue populaire et servent de proverbe.

Cette légende compte quelques autres variantes. C'est ainsi que l'une d'entre elle raconte qu'un chasseur avait tué quelques pigeons, après avoir déplumé ses gibiers, il les plongea dans la dite source pour les laver. Les pigeons retournèrent à la vie et s'envolèrent.

Le chasseur retourna à son village pour avertir son agha souffrant, et les gouttes d'eau qui tombaient des ailes des oiseaux avaient créés tant de sources et de lacs qu'il fut impossible de trouver la source primitive.

Hereqol Azizan

L'Alphabet Kurde

10

aussi existe deux (ك) , comme en arbes le (س) et le (ص) le (ت) et le (ط) et ainsi de suite.

Mais nous n'avons bien qu'un seul (q), celui ci, comme tout autre consonne, et sous l'influence des voyelles brèves et longues, se prononce tantôt dur et tantôt fin.

Nous donnerons plus de détails à ce sujet dans la partie traitant de l'influence des voyelles sur les consonnes.

Notons en passant qu'en Kurde également ces deux sons tendent à disparaître, mais la proportion dans laquelle cette modification s'est effectuée n'est encore aujourd'hui que le 3 à 4 0/0.

Dans le (u) qui est composé, comme nous l'avons vu, de (w) et de (i), le (w) tombe et le (i) seul subsiste :

suwar   swiwar   siwar

Quant au (xw), il se perd totalement, comme dans la langue persanne; cette disparition se produit dans la région de (Xarpût) où

les Kurdes commencent à prendre contact avec les turcs.

..

Différence de prononciation concernant certaines voyelles — Certaines voyelles Kurdes donnent bien à des différences de prononciation selon les régions. Les Kurdes de la région constituée par le (Botan) au centre, le (Heqari) au Nord et le (Behdînan) au Sud prononcent en général les voyelles (o, û, i) plus fin que les autres Kurdes [1]

Les Kurdes de cette région prononcent le (û) comme le (u) français et non; ainsi que la majorité des kurdes, comme le (u) allemand. Ainsi, ils prononceraient le mot (culture) comme les Français, tandis que la majorité prononcerait « Kultur » comme les allemands.

Comme conséquence naturelle de cette prononciation, les mêmes kurdes prononcent le « o » comme le « ou » français, étant donné que la langue n'a pas encore fait distinction des trois sons de voyelles aussi qu'en français:

Ceux qui prononcent (u) français ne

(1) D'après une de mes récentes études les voyelles Kurdes « baissent » du Nord vers le Sud, c'est à dire deviennent courtes ou fermées. Je traiterai plus tard ce sujet.

Notices sur la littérature
moeurs et coutumes Kurdes

11

MEMÈ-ALAN

EPISODE III

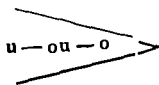
Le voyage de Mem à Cizira Botan

Bengi songea à ce qu'il devait faire. Pour la première fois il devait choisir entre servir son maître et lui désobéir. Finalement il se décida à prévenir le père et les oncles de son maître du projet de voyage à Botan conçu par Mem.

Bengi trouva les trois vieillards et la mère du prince en société. L'on contait d'anciennes histoires et des aventures de guerre. Alarmés par la nouvelle apportée par Bengi, ils allèrent trouver Mem, qui n'avait pas encore quitté son lit. Ils firent tout leur possible pour le persuader de ce que son aventure de la nuit ne pouvait être qu'un rêve, un jeu des mauvais esprits. Mais Mem ne daignait pas même les écouter; il était bien résolu à aller trouver la belle princesse de Botan, avec laquelle il avait échangé sa bague.

(Julide) crut devoir avertir son père, le sage Neriman. Celui-ci vint trouver son petit fils, mais lui non plus n'arrivait pas à le convaincre. A tout ce qu'on lui disait, Mem répondait brièvement par un simple: « Non »

peuvent pas sauter le (ou) et dire (o); ceux qui disent (ou) normalement arrivent à (o).

Ces mêmes kurdes prononcent le (i) plus doux que la majorité, qui le prononce comme le (e) des infinitifs allemands; eux le prononcent comme le (i) du mot français (pie) mais plus fermé

Il nous faut maintenant examiner quelques sons consonniques, non kurdes, mais qui ont cependant pénétré dans la langue Kurde.

(à suivre)

On songea alors à un autre moyen. On convoqua toutes les filles du pays, pour qu'elles fassent une parade devant Mem. Peut être l'une d'entre elles, pensait-on; ressemblerait à (Zina - Zédan) et attirerait l'attention du prince. Mais Mem ne fit pas même attention.

Tout était donc perdu. On se résigna à chercher quelqu'un qui connut (Cizira Botan).

Trois jours durant, les crieurs publics parcoururent le pays, et firent les plus belles offres à qui montrerait la route de Botan. Personne ne pouvait se charger de cette mission, d'ailleurs Mem ne voulait pas admettre qu'on l'accompagnât.

On prépara, pour le départ du prince, une cérémonie funéraire. On plaça un mannequin (1) dans la cour de (Burca - Qerqesor).

Les poétesses des deuils chantèrent des élégies, et tous étaient habillés de noir. Mem, faisant semblant de ne pas s'apercevoir de ce qui se passait, se précipita vers (Bozè-rewan). Bengi et ses pages montèrent en selle.

Tout le monde le poursuivait: ses parents ne voulaient point le quitter. Mem dut mettre son cheval au galop pour les distancer, et jusqu'au coucher du soleil il ne s'arrêta point.

Enfin la nuit tomba. Ils ne savaient plus où aller. Ils distinguèrent quelques vagues lumières et se dirigea vers elles. Soudain il s'aperçut qu'il était revenu dans sa propre ville. Il frappa à la porte d'une maison modeste, il y passa la nuit et le lendemain, il se remit en route.

Peu après il arriva à une source fraîche entourée de grands arbres. Il descendit de son cheval pour aller boire. Après avoir bu, il se retourna vers son cheval et à sa grande stupéfaction, il vit à côté de (Bozè-rewan) un autre cheval exactement semblable. (à suivre)

1) C'est une ancienne coutume Kurde qui a subsisté jusqu'à nos jours.

زارینک

آگر بېر کردستانی کت
 لورا دکت هاواره دل
 صد باغ و صد بستانی کت
 مانند ی بلبل زاره دل
 پینک ز کردستانی هات
 میلک و جگرگی من دپات
 امان ولات امان ولات
 باور بکن خون خواره دل
 باور د بکن ای پلوی من
 هانال وم گره داری من
 هر گاف و مر ابقاری من
 ناخوش وم بی زاره دل
 بی زار و پر ناخوشه او
 کنجی سیاه گون پوشه او
 گه سینه گه سیدو شه او
 گه حیدری کرده دل
 گه شاهه او گه بی کسه
 گه کرده او گه فارسه
 گه بیره گه چرکسه
 گه ترکه گه ناناره دل
 گه رستمه گه خاتمه
 گه پاد شاهی د یلمه
 بی یارو دوست وم دمه
 لومست و گردن خواره دل
 گه چوله گه زوزانه او
 گه دیرکه گه وانه او
 گه شاخه گه وستانه او
 گه وشه گه زناره دل
 جگر خوینی کردی

تقشندی ، هلکرتین وی او دانین آردی ، خلك لـ دورا
 وی ریز بون . بـ ساعتان فه گوتن و گوتن ، گر بیان
 و گر باندن . هر ی ژیرا حیفا بو .

ماچاوان حیفا مروف ژیرا نابه ، ماچاوان مروفـ بر
 مروای ناکفه . . . امتحانا خوه قداند ، دکور درکت
 کو غخوه شان درمان بکه ، وان نیله زوزو بمرن . لی مرن
 بـر تنه ای گرتومی مهان او ایشاند ، نه او بچوه . هـ هـ پيشه
 بین وی نیکار بون فی آر بیکاری غخوه شان فی بربری مرنی
 درمان بکن ، وژدستی مرنی خلاص بکن . . .

ماچقاس زو ؟ چقاس بـ لزدلی مرنی لی بـ یا . پانزده
 سالان پیده آرت ، چاند و طوف کـر . وختی د رینی
 هاتبو . داس بدستی خوه ره ، کتبو ژفیا خبانا خوه لی
 مرنی نه هشت کو برخور داری خبانا خوه بیه . پندرا خوه
 را که ولیا بکه ، ژی حکمی آن ددوان بچوه . . .

هیژ شهادتنامه خوه نه ستاند بو ، نه کـر بو بیرکا خوه
 ژی . حتی وی داهرشتین وی پیک آبی بون . غخوه شی بی
 لنگین وی برین و او خستن ناف جهان . آف رسمی حالـ
 شهادتنامه بی هانا زلفاندن . افسوس . . . وک دیاری و
 و بیرکه پاشین لـ رو پلین هاواری کت . . .

ای خورنی دلالت و هیژامه تو سپارنی مهرقانی و
 ودلوفانی یا یزدانی پاک . ته دنیاز خوره و دوست و ناسین خوه ره
 رش کر ، خوه دی آخرتا نه سپی و آقا بکت . هاوار

ژ لورا کو دکور احمد بیرقدار ژ کردمانجین شامی به
 بشی نفی خلکی ناخا کردان بـر فی بندی علاقه دار
 بین . تیده پرسن هـه کر ژر بوحمیان نه ناسن . بر فی بکی
 مه او پرسین ها ژیر فه بـر فی ایضاج کر نه .

کلات : قلعه - آلب : علم - درخک : نصبة -
 ژینین : حیات - رنجور : مهنة - نمازه : خاصة -
 سته ور : عقیم - تاخ : حی - بـریشک : طیب -
 ماموسته : استاذ - رومت : شرف - هـ هـ پيشه : زمیل
 - وورگرتن : اللبس - پر بچار : علی الاکثر -
 دبستان : مدرسه - فین : ارادة - هاویر : محیط -
 افسوس : وبل - مهرقانی : الرحم - دلوفانی : الشفقة

د کتور احمد بیرقدار

د بیست و چاری ثی مہی ده ، روژا دوشمې پشټی نیشی شفی ژ کلانا زانین وهتری آلکه نوبار ورنګین بر بر یژ بو وکت آخی .

هری ، د کتور احمد بیرقدار ، أف خورقی دلال و هیژا کو درخکا ژیناوی هیژ بیست و پنچ بهار نه بهور تبون وشاخ و پلین وی نفی بیست و پینچ جارار بشکفی بون پشټی نفوه شیکه خدار ورنجور - کوسی مهان آژ وتبو - چاښین خوه لخواه گرتن و کت ری یا آخرقی .

د کتور احمد بیرقدار ب هینسا خوه فه ژمه به ژ بینکه کن ، درد کی در یژ ، جانکی کچک ، بر بنکه مزن ، وچو - د کتور احمد بیرقدار نمازه ژ کبسی تاخا کردان چو - او تاخا سته ور کو بری صدسالان ل راسری شامی هانیه دانین ، حتانها ژمه رته تی دو یژ یشک دابون : د کتور محمد خضر بک آلا رشی - خدی عمری وی در یژ بکه - ورحمتی د کتور احمد بیرقدار .

د لاوانی یاخوه ده دتاخی ده رودنشت . صبی بر بانګی فه رادبو . جلین خوه ورد گرتن و دداری - پریچار خرنییا خوه ژ ی نه دخوار . دیاوی آرحتی گانزندان لی د کتور وژی دپرسی :

— جهان لاووی خرنی دچی ؟

احمد لی فد گرانده ددکوت :

— یادی دترسم درنګه بییم و بازاری بری من خوه بګینم دبستانی . . .

ب فی ټین دخیاقی ژ دبستانین ټیپیز و سلطانی بی بکین درکت و کت طیبی بی . د طیبی بی ده ژ ی زو کا خوه دا

ناسکرن . کت راسری

هقالین خوه .

ل فشارتناوی ژهر

ریزی خلک هانوب .

ماوسه ، هقال ، ناس

وهفیشته بین وی نفدا پی

را راوسنیان -

ژیرا ژوی خورقی

دلال و چلنک را چلنک ،

گل و کلیکان آنی بون .

تابوناوی کر بون ناف

کسروانان .

تابوناوی ب ریشه ،

دسر پشت و ملین همساین

خوه ره هیدی ، هیدی

دفلقی ، چند جارار درخوبنا

تابوتی ټبو . ته د گوت ، احمد دین ره تام ددقی . هر ی تام ددا ،

درخوبنا تابوتا خوه فد کر ، ژ پونا مرنی ب گلګی جوان

بو . چاښین وی ل . دنیای مابون ، او دنیا کو هیژ ژیرا بر

نقایی نه ناس بو . دستین وی زی ندوبت ، دل د کتور

درخوبنا تابوتا خوه فکه ، خوه زر که بکفه سر انگان

ول ژ بی فکره . لی هیبات ! مرن دست دابوتی ، ټیدن

فکر نه مابو . . . ل . ریکه ولی کتیبو کو مروف بی

حمدی خوه د کفه ، ژر و بر حمدی خوه ژ ی نکاره در کفه .

وکی تابوتاوی گها . سری گر ، کت هاو پرا شیخ خالده

د کتور احمد بیرقدار ژ شعیرا برازن ، بری هرنتی و دو گل هرنتی کرد کی پاک ، د لغوت و خدات بخت و رومت بو .

حچی کو او ناس د کرون ، نفی جار کی ژ ی دینی بن ، بره نوا ی کتن ، شیناوی گرتن ورشا خوه گریدان .

ژ زاروتی و لاوانیا خوه فه ب خبات و خدات شرف و رومت بو ، خباتکه زور دخیتی کول پیشیا هقال و

هو گرین خوه به . رومت و همما وی نه دهشت کو کس ل . پیشیاوی به . . .

خليل رامی بدرخان

دسيزدهي تي هيشي، دروزا پينجشبي، بوي نيفرو ساعت شش و نيفاده خليل رامی بدرخان، لير بيروني دخاني يکي دو مزلين و يک تاپين ده چورحمي .

خليل رامی يک سرخوه بو . هيژنه کتبوناټ جهان . لسر کرميکي روشني قهوا صبحي قد خوار . ژ نشکافه دخوره چو . خلکي دورا وي ولي باور کړن . لي د راستي بي ده دلي وي ژبونا کړدستانا خوه نما ليدخت .

عمري وي گهشبو دورا هفتي بي . خليل رامی يک ژکريم مير بدرخان، ټين باشين بو . نيفنده بي نشکي ولي بو کو لباتين (اعضا) وي گلک کيم بوته . او چند کو بلکو ايرود نقدا ناگن چران ژي .

ژجوانياخوه ټه ديلي کړدستاني، پاله بي سرخوه بونالان خوه بو . بريا نهو ب چل و پينج سالان دگل برازي بي خوه عقد رزاق يک - کوب مير عمر ژي متر بو - درباسي کړدستاني بو يو . ژکړدستانا ايراني کتبو دورا جوله ميرگي . لي وي هر دوژي خوه دا يون دست و کتبون زندانا سلطان عبد الحميد .

دريه ساله هزار و نه صد و نوزدها ده متصرفي ملاطبي بو . بريدو براز بين خوه و هتالين وان دابو چي . دپي ره وکحمي کړدين ولان ژترکي بي درکتبو هاتبو سوري بي . حتا باشي بي، عمري خوه لير شامي و لير بيروني بوراندبو . دل دکرل شامي برجايين تر با باقي خوه بمره . لي خدي ژيرا حزنه کړ . لير بيروني چورحمي ولي رخ براهي خوه - خالد يک بدرخان - هانه فشارتن .

رحمي ژزمانی خوه پيشه بترکي، عربي و فارسي ژي دزانيبو . هر چند بترکي رند دزاني بوژي، لي ژاوايي آخافتادي خوياد کړ کو ترکي نه زماني وي به . ژيرکو زمانه وي لي قتيح نه شکيا بو .

خلکي دورا وي آف - ژي ره دگوتن . نه دعري، لي کيفاي دهات دژوان ره چيرو کا هين بونا ترکياخوه گلي دکر: - وکي آژده سالي بوم، من نودست بترکي بي کړبو .

تابوتا رغوييه

- شينخ عقد رحمانی گارسي چورحمي -

لير آردی دنيرم دلورين خويني دده سر شويي چه بينم از داروبر، کفر کچ گش دکن شيني بي حمدي جاني خوه دقيريم از

تابوتک دناقا عوره کي بدي خوبن ملکان کشاندن ازمانی ژورين ترسکي داسر من ليم رجفين برچاوي من رش هات دل بوريم از

او تابوت، تابوتا عقدی رحمان بو سر دنيا دره وين اوبک ميشان بو گر ترک حيات بو، جنت مکان بو بدي رحماوي شاپن حمي کړد و از

لي صدحيف ژبوته أي رحمان شينخم چقمامي کړد هته ژبوته بيخم تيلکي گازی بي، وليخم ليخم او ھاوار هندکه ژي تيرنام از

شهادت، مه نه دبت وسان بعبرت جنایت، خيانت وسان ب رفت ژبونا مردفي خدان حميت تاريخا روزا نه شين ! قيد دکم از

قدری جان

برابن مه ټين مزن ژمه کچکان ره دگوتن «نيدن دثيت هون ژي هيني ترکي بي بين» . جار کي ام لسر ناشي بي بون . عقد رزاق يک لير رخ من روشني بو . چينکي گوشت ژدستي من کت آردي . من دل کړ اژب ترکي

بيژم . هين تي بيرامن چاوان من خوه دانهم کړن: «گوشت دوشدي سرکلاف» آف دگوت و ژدل دکي خدي گهين وي بشفرينه و رحماخوه لي بکه .

ھاوار

شهيدى كوره

شيخ عقدر حماني گارہي چورحمتي
 روھلات جنا رو آفا
 مالا خدی هزار جار آفا
 خلك پير بون ابرو بون زافا
 كو بكن ژ شیری گرتيه داڤا
 شيخي من توئی شهيدى ملت
 شيخي من توئی ، تو شوری همت

شيخي من توئی ، خوئی سعادت
 شيخي من توئی ، تو چو بی ب رحمت
 بو ژینا ملتی کردا
 ته همت کر حمی اردا
 نه طوف کر پاش خوهه دردا
 هیه جارك له پيدا
 شيخي من صبه شفق دا
 شيخي من چیه ل مه پيدا
 شيخي من ازم پپوك ل دردا
 شيخي من ژته ره رش گر پيدا

ام نافي ته دکن آلا
 ل چيات ونيف نالا
 تو بی جزؤنا دهر سالا
 تو رادبی ژناف آفا چالا
 شيخي من صبه خوبا بو
 شيخي من گری ل مه رابو
 شيخي من ژپين نما بو
 شيخي من پرساته مابو

مصطفى احمد بوطي

فرج الله ذكي افندی رشبلکک هات . تپده رشبلکک سید
 عبد الخالق انیري افندی ژي هبو . .

هنگی خوبا کر کو اف شعرا ها کو نبت بال
 عهد القادری کو بی فه (رحمتا خوه دی ل بت) هاتبو
 کرن نه یاوی به و شعرا عهد الخالق انیری به . وپیا من
 بسر هاتیا قصیدا سینوری هر وکی ل هره گلی دکم ژ علی
 عونی افندی را گوت . اوی ژي ژ عهد الخالق انیری ره
 نفیساند . ژو پیشه ازل کاغذین خوه نین کفن گریام
 وشعرك ژوان شعرین کو امضا (ز . ع) هلد گرتن پيدا کر
 و دا عونی افندی . اوی ژي ژ عهد الخالق افندی ره شاند .
 ئیجا خوبا به کو او (ز . ع) پی لبستیه و ام شاش
 کر نه ، لی راستی بدرنگی بکفته ژي روز کی خوبا دبه .
 هر وکی دئی مسئلی ده ژي پشتی می سالان خوبا بو .

ام ژ عهد الخالق انیری افندی هیئی دکن بلا له مگره .
 ژبر کو مه دئیابو ام شعراوی بلاف بکن نه کو نافی وی
 ژ شعراوی بدژب . مکر و آقان د (ز . ع) ده به .
 اف . روئی ها ژ بونا مه نه ناسه . هکله عهد الخالق افندی
 ناس دکه بلا لی بگره .

اف ژ مسئلا حافظی شیرازی ژي پیشده تر چو . حافظ
 جار کی د جفاتکی ده رو نشبو . بکی شعرین وی د خوندن
 و د گوت « از حافظی شیرازی می » حافظ مرثی گرتنی رابو
 سر خوه و ژ جفاتکی ره گوت :

— من دزی شعران دپتون لی هیژ دزی شاعران نه دپتون .
 میر کی مه شعر ژي دزین ، شاعر ژي دزین ، خوه بی

بین نوژی آفراندن . خوه بیلی هاواری .

— فرج الله ذکی افندی دل دکه شرفنامی ژ نوهه چاپ
 بکه . پیره نسخه که چاپفیس هیه کو د سال ۱۸۶۰ ده
 د پترسبورغی (ولیا مینوف زرنوف) دایه چاپ کرن .
 نك من ژي نسخه بکه دستفیس هیه کو مز د کتیبخانا حاجی
 ده لبر نسخه که دن نفیساندبو . ام ژته هیئی دکن توژی
 بی ره مه بختی و آریکار یامه بکی . بی تره شرفناما باقی
 ته هیه . ام دل دکن ثاب هر می نسخان دینن برهف
 و ژفان هر سعی یان نسخه کی درست درینن .

من نافل هر می کر و مه دست بچباتی کر . پيله کلک
 بوری . هن هفالین کر ل سوری بی گهابون هف . از خوه
 ند م سوری بی ، من شرفناما باقی خوه ژوان راهشت وهام سوری بی .
 محمد علی عونی افندی ژوروهی ژي آریکار یامه درخواست ،
 لی ری بی نه دکت ، دستی من نه دگها .

روژ کی چند شعرین صورانی کتنه دستین من دین
 همیان ره ل ش و نامضا حرفین (ز . ع) هبون . تپده بک
 هبو کو لمر نتو بین کر دستانی بو . سرناما (غزلی شیخ
 عهد القادری کوبی) هلد گوت . ژیره گلک کیفا من
 هاتبو . هنگی محمد علی عونی افندی وشرفنامه هانن بیرامن .
 من ددی خوه ده دگوت « اف ل شرفنامی تبت » و جهده
 من اولهف . تواند و بی نفیسار کی ژ محمد علی عونی افندی
 ره فر بیکر کو بیخن شرفنامی . من دخوهست کو بکفته
 پیشیا شرفنامی ، لی خستن پاشی بی .

بری دو هیفان محمد علی عونی افندی هاتبو شامی و چند
 روژان بو بو میفانی من .

دوی چندی ده ژ علی عونی افندی ره ژ مصری ژ

سنور

گورده ده زانی له کوه جیگره خزماني نو
گورگره بوئی بلیم جیگره خیلانی نو
کیوی طروس وعمق حوزه اسکندرون
غریه تا بجمی رهش سنوری میدانی نو
بجمی رش و نه رده هان آوی اهراسه بزان
حه دی شماله نه مه بو کوچ وجولانی نو
اه لومن وگولی اورمی تاسه ری آوی آراس
سنوری روز هه لانه حیوکه و کیوانی نو
هه وازو کیوی حمرین ژه نگاروری مصیبین
سنوره بو جنوبی باغچه و باغات نو
له ناوی اهم سنوره دوازته ولایت هه یه
دهلین دوازته ملیون نفوس گوردانی نو
حاشا درویه و ترا نفوسیان نه نوسرا
ده گاته بست ملیون بنو سری قومان نو

له دهه به اهم سنوره له انقره و خراسان
بلوش و نه زری بیجان له ویشه خزماني نو
اهی وه طنی خوشه وست ناوتم اه و جا که بست
مندالیکی ساوه بوم ده بومه قوربانی نو
ونهی ولاتی کورده له سهه زوانت و پرده
نه تیری اهم حاله ته ده ایلی ایمانی نو
من ملا عبدالخالق اثیری شاعری گوردانم اهم غزه
له که به غلطو په له ت و نانو له آخری (شرفنامه) ده رج
کراوه بنای حاجی قادره و هه حاجی قادریه هه مه
لادانی کوردی کرکوک و سلجانی و کوبی آکایان له مه هه
له چاپده ری شرفنامه له ده داختمای نه . تحقیقان کرد
کاری کی به ده و انیادی خومه له هم جمله ی (رونا کی هاوار)
له چاپ دراهه ره که سی له لادانی کرکوک و سلجانی کوبی
و وثیقه بکنی هیه که حاجی قادره بنوسی بو اثباتی آمادهم .
سهر سهه زاره عبد اطالی اثیری
و کی از ل مصری بوم روز کی محمد علی عوفی افندی
نی سیوه کی هاته نک من وژ من ره گوت :

هالانان دخوه بدن ، پنی خوه بدن فورتان و زرتان بکن
و بیژن :
عقد رحمان ژ آخ و توزا من هاتبو پی .
عقد رحمان ژه شینا هیبا چیا بین من بلکه گرگیو .
عقد رحمان دین کونین من ده رابو بو .
توژی هاواری ، پنی خوه بده و پیژه :
تربا شیخ عقد رحمان دمن دابه ، من او فشارتیه ناف
رو بلین خوه ، کیلاوی دا چکانه دیه راسری خوه .
ای آرد ژمن بدخسه کرم من او شهیدی دین و ملت
ژته ره نه هشت و نه کر پارا .
شین .. شین .. هر در رش ، نه ما هشین .
دل بکل ، جان یکسر ، چاف یگرین .
بانگ دان ، شیخ عقد رحمانی گارسی نه ما ، هاتبو خیری

جهودت عالی بدرخان

بلی نو دجویی و بته نه دحسیان ، بیر نه دین . ژخوه
بته بحسیان کنگی او دستی بی بخت و بی شرم لته رادبو .
***
بگری کردستانی بگری ، بگری یونان بگری ، بگرین
کارسی بگرین ، بگری گوز گهی بگره .
کچ و بو کین کردستانی ، گلپین خوه کر بکن ،
خوه لی لسرین خوه بکن ، رشا خوه گر بیدن ، شین - شین
بکن و ب آخ و زارینی بگرین .
توژی میرو بگری ا بکنه پیشیا حیان بگری و بنال .
شیخ عقد رحمان ژ کیسی حمیان چو ، لی نازه ژ کیسی
له چو . پینه بیرا خوه ، و کی ب شیخو خوه ره رود نشت چاوان لته
فد کری ، کسان چاقین وی بهز و هفتی تو همبیز دکری .
***

ای آخا کردستانی ، ولاتی یونان ، عشیرا گارسان

مشهدا عبرتي

— شيخ عقدرحماني گارسي چورحمتي —
 ملايي من و شيخي من ملايي اردی کردستان
 شهيدی ارد و آزماني شهيدی گوزگه و بوتان
 ژبو ملت، ژبو کردان، فدا بوي، تو قرباني
 شهيدی عشق و ايماني، شهيدی رزم و ميراني
 ولائی ته، ملايي من، ولائی باک، کردستان
 نه گوزگه بو، نه شرنخ بو، ولائی ته، نه ژي بوتان
 ژبو ناموس و جاميری، ژبو ملت فدا بوي
 ژيرمين ته، ژيرمين ته، ژنشکافه جدا بوي
 رپيا ملت و دينی ده، بـ ميرخاصی تو بوي قربان
 مقامی ته بهشینه، بـ امرو گوئا قرآن .
 دـ آزماني امیدی ده، تو برجيس بوي تو کوکب بوي
 ژبو يار و ژبو دژمن، ژبو کردان تو بي کرب بوي
 رپيا دين و ولائی ده قلمکيش بوي و شورکيس بوي
 ژبو ملت ژبو کردان بـ عزم و رزم ژجه زا بوي
 ژبو لاشی ته شيخي من مزاره آخا کردستان
 دنی ترپانه شيخي من و گورنا ته دلين ميران
 ژبو کردان ژگوزگه او پيامک خواهش ديارى بو
 بـ ميراني و جاميری بـ هر تشنی دکاری بو
 ژبي بختی مه صافی کر، ژبي بختی خلا من أم !!
 ژبي بختی پریشان، و بی دولت زلامن أم !!
 چلنگ بو مير و ژبهاتی، بـ تقدیر بو و ژيرک بو .
 بـ ناف و دنگ بـ خون و رنگ بـ هر تشنی مبارک بو
 بـ شوری ته بـ پرساته بـ علم و رفعت و غيرت
 تو بوي رپير و ترپانه حمی ره شهدا عبرت
 بريندارن ته درمان کرن بريندارک تو کشتی آخ ؟!
 ژ نوفه هبستر و ماتم ژنوفه جان و دل کامباخ !!

بـ ميراني و گرنامی تو بوي سيدا تو بوي رپير
 دلالی مير و جاميران دلالی رب و پيغمبر
 بـ مالانه، عشراته حمی ملت بريندارن
 گرین و آخ و زاربنه، گرین و آخ و هاوارن
 تو سيدابوي، تو بوي بافک تو بوي گوره تو بوي آرمناخ
 فقهين ته بريندارن، بريندارن حمی کردمانج
 ژ نوفه شاهييا دژمن، ژنوفه گر و سه شاپون
 بـ ترپانه، لی شيخي من هزاران کردوخه و رايون .
 تو آلی، گوره بی ای شيخ، تور و ژاهييا مات
 تو آلی، گوره بی ای شيخ، تو کانی بوي ژبو همت
 تو آلی، گوره بی ای شيخ، ترپا قدسيا کردان
 بـ زاین و بـ جاميری دی رابه ئیدی کردستان .
 مرزا ته و پنداته ژزين ملتی کردی !!
 فقهين ته پياپين ته بژين ملتی کردی !!
 تو آلی گوره بی ای شيخ هشی و پرو فغان بوي !!
 سری نه ژآخا کردستان رهی ته ژآخا بوتان بو
 تو آلی گوره بی ای شيخ، آلامشدا کردان
 تو پلکی زيف و زيرینی ژ ديروکا دلی خورتان
 تو ديروکا شهيداني تو سر بورينا کردستان،
 صبی قربانا شيخي من دين صد دستين جنگيز خان .
 دلالی آخا کرداني دلالی آخا کردستان
 تيمورلنگ قط نه کر و سان نه کر و سان ژي جنگيز خان
 تو سلطانی دل و چائی، تو سلطانک هنرور بوي
 بـ شور و علم و شیرانی تو سيدا بوي تو رپير بوي
 ملایی من بيژم چه ژپرسان پر مزتر تو
 ملایی من بيژم چه ژرجانان پر مزتر تو !
 نو چوبی، پر ژي سيوی مان، دلی ملت ژي ما پاته !!
 ملایی من بيژم چه دلی من بو به ترپانه !!
 رنکور کامران عالی بـ برهان

شيخي من بـ پنجه و چندسالين خواهه، وک زارو که کی
 کو دباشلا ديا خواهه ده دمتر، بی آخ، بی نالين و زارين
 بی تق و رق و تشغله، بی دنگ و پيژن، بـ ری کتی و
 چوبی .

او ژي دلی من، دلی من ئي ژار و بدرده . لی بـ هقین و
 هر کرنا ته او چندخرته کو بکاره لاشی من و کلاشی ته
 حيا باشيا عمری من هلگه، و مه هر دو حتاهنگی بـ خواهه
 دی بگه . . .

ملا و سيدابو . در مذهبي شافعي باده زانا كي زور بو . اسلاميت و كه خوه ناس د كر و ددا ناسكرن .
 ژي نه مووك كيم د كر ، نه ژي و لك ملاپن دين - ژبو نا
 ئشارتتا نه زانيا خوه و شيلاندنا خلگي - لي زبده د كر .
 هر چند مروفي آخري بو ، او چند ژي مروفي دينايي ،
 مروفي نو ويني و پيشفه كتي بو . ناف در خلگي ددا كو
 بخو پين ، هر كتي هين بين . پراپيا فهين وي ب حرفين
 لائيني ژي دزاني بون .

جار كي من ژي پرمي بو ، ما هكه ژنفساندنا زماني مه
 بدر حرفين لائيني ژا لي بي شريعتي شه تومانع هيه . روي
 وي ئي دلال و ب نور ، ب د فنگي زلال بو و لمن فگراند
 - ما چره هبت ، ما خوه دي امر و نهين خوه ژ مه . ره نه
 ب حرف و شكلان ، لي ب قصه بي دابه زانين ، ما ژخوه
 شكلين حرفين قرانا پيشين نه ژ شكلين ايرو بون . زلورا
 ميري من ، ته كو خوه نديبه و دنيا ديتبه ، صبح بكه و ژمه
 ره حرقن ولي بيژيره كو ملتي مه زوكا هيني خوه ندي
 بيت . فتواب من ره به .

من گوت مير و مير خاص بو . هر جي مستلا برواري صح
 كرنه قنچ دزاني او شينخي دلال چه مير كي زور بو . ب
 ده پانزده خلامين خوه شه قضا برواري را كر بو . و كي
 خوه ددا بر كفر كي ، صد زلامين قنچ نكار بون چپراوي
 را كن .

بري مي سالان كا فاما دابو چياپين هفيران كان ، ل خوه
 نه داني بو سواريه ، خوه فبات ، دو رختين خوه آفتين
 ستووي خوه ، تفنگك ب ملي وي شه ، ب پنج و چند
 سالين خوه ، و لك خورتكي بيسنالي دا بو كاش و شهران .
 پياپين سست پي خرت دبون . خلگ پي دسكنين .
 شيخ عقدر رحمان كتبيك ، ما كتبيكه مرن و بي پيشان
 بو . لي صد حيف و مخاين ، لبر نسخه بكه دن نه هاته
 نفساندن .

لسر كردستاني ته هر جي ژي بخوه ستانك وي پيدا
 دبون . ديرو كا عشيران ، ميژ شه ما بين ملتي كردان . . .
 دناف كردستاني ده زحف گرها بو . نمازه (خاصة)

حالي ولاتي بوتان عجيب دزاني بو . دكار بو بيژره سر و بني هر
 بري بوتان ژچه رنگي نه . سر حاكم وميره كين بوتان چيرو كين
 نه هيبستي دزاني بو .

***

بلي شينخي من تو مرو فكي هولي بويي ، لي ايرو تو چوپي
 و دستين مه ژته بونه . نزانم حيفا من كي ره بيت . ژته
 ره آت ژمه ره . تو چوپي رحمتي ، ام هشن دناف درد
 وشيني ده .

خلگ دي بيژن : شيخ عقدر رحمان چو ، كلاشي وي
 دچولي ده ما . هري مالا خوه گهاست ، لي ترب و گورن ،
 بي ريچ وشوپ ، وار كور چو . . .

نو ! كردنو ، نه كردنو ! يارنو ، نه يارنو ! دوستو ،
 دژمنو ! عقدر رحمان برب و گورن و خدان وار چو .
 لي ئشارتتا وي ژي و لك مرن و كشتناوي نه ب آوا كي
 عادي ، لي ب آوا كي دن ، ب آوا كي ولي بو كو حيا
 نهو نه ناس و نه چي كيري . . .

بلي شينخي من ، من ژته ره كفنگي ولي بزارت كو
 هبژ تو كلاش پي نه هاتيه پيچاندن ، من ژته ره تر بكه ولي
 كولاند كو هين تو مري نه كتي .

من كفتي ته كر : سور ، سپي و كاله و زر ، آلاته ،
 و من تو ئشارتي ناف رولپن هاواري ولي سري وي
 كيلاته داچكاند .

كفتي ته كفنگي ولي به روژ كي بيت ، ژته فبت و
 دسر كلات و باژارين ولاتي ته ره ل پيل بيت .

تر بانه تر بكه ولي به كونه كيلادي بديروسكنين
 ازمانی دشكه ، نه جاغ و ديوارين وي ب باو با گري هلد
 ژشه ، نه آخادي ب باران و لمي بي قل دبهو ژهفد كفته .
 تر بانه كتبيكه ، كو نقشين ملتي مه دسته دستايكن و
 هر نقش ژنفتي دن ره حتا پاشي بي ، هندا روزا قيساتي ،
 ژهفد ره دي بسپرن .

اف تر بانه آ آبادنه . من افاهاژ بوتانه بزارت و
 كولاند . لي ته تر بكه دن ژي هيه كو تو بخوه به حمدي
 خوه و بي حمدي من هاتي و كتي ناتي .

هاوار

بندی

کوارا کردی * مجله کردیه

سین

شیخ عقد رحمنی گارسی چورحمتی

شین ۰۰۰ شین ۰۰۰ شین ۰۰۰ هر در رش ، نه ماهشین .
 دل یکل جان یکسر ، چاف بگرین .
 بانگ دان ، شیخ عقد رحمانی گارسی نه ما ، هاتبو .
 خیری ، چورحمتی ۰۰۰

***

هری شیخ عقد رحمانی گارسی چافین کردستانی ،
 گرمیا دلین کردین قنج ، ب دو بر کین بی بخت ، دست
 ژمه کشاند و چو . بو شهیدی دین و ملتی خو ، قرانانا
 آمانجا خو .

هری ب بی بختی هاته کشتن ، ژخوه و کیدن کشتنا
 وی نین بو . ب میرانی نه دهانه کشتن . ل پی وی گلک
 گرها بون . او میرین قنج پیدا نه دیون ، نه دهان دین
 کو بکفتن پیشیادی ، دورلی بگرن ، پی بیرزن ووی بکژن .
 ژیره ، ژ کشتنا وی ره آنف بی بختی ، آن بر ککی
 خیلکی دثیا بو . آن نه ، وک سرو فکی عادی ، دناف نفینا
 خو ده دی بر ایایا .

مرنا دناف جهان ، نه مرنا وی بو . حیفا خو ده دی ژی
 ژیره دهات ، پی قائل ندبو کو اف میری ب هر تشتی خو ،
 ب دین ، ب زاین ، ب دست خو قنج ، دناف جهان ده
 وک مرو فکی عادی ب پای آن ب تایی بشینت و دپی ره
 قاصدی خو فربکت وامانی خو ژی بسینت .
 عقد رحمان نه سته لخ بو .

ژیره فانگ ژناف مالی ، گولکی مالی بو کو بی ترس

ولرز بکفه بن پاشلاوی ، هره دستین وی و ولی وی بده
 بر تفنگ وخنجری .

هکمه دار خراب دبه کرمی وی ژی به . ژخوه کرمی
 داری ژداری میت ، دار نهار خراب نابت .

ولی ژی بو . دنبال شیخی مه بو هیقار . روز چو بو
 آقا ، حقالین وی ژی دور کنبون ، او ب خلامکی خو
 نه د نینگی گندکی ده ل هیقییا قاصد کی دما .

هنگورا شفی دست ب کتتی کر بو . دمانژی ژی
 هاتبو . بر وان ره آفک دهر کی . شیخی دلال خو
 شمات ، ننگسا خو دا خلامی خو کت پیشی بی ، بز
 ب آئی فه دجو .

خلامی وی ، ژ پارا ، او دا بر ننگی . درب لی کت ،
 شیخ ل خنجرا خو ختی ولی زفری ، دربکه دت
 سینگاری قل کر .

خلام ، بکی سمرقی ب ناوی نجمو ، سری شیخی
 خو ب خنجرا وی ژ بکر و بر دژمنان . هری ب خنجرا
 شیخی خو ، ژ بر کو یاخوه د سینگادی ره کر بو .
 نجمو هاته خلالت کرن ، ام ژی پیره ، حورانیکی رش
 بو خلانا مه .

***

مری بانگ دان ، شیخ عقد رحمان نه ما ، ژبونا خدمتا
 ملتی خو زا بو ، ژبونا وی ژی مر .

زنام ازی چاوان بکلام وصف و پسنی وی بدم .
 شیخ عقد رحمان ژوان مروقان بو کو دی بین دنیایی کیم
 د ز کین خو ده گراندنه .

شیخ بو ، ملا بو ، سیدا بو ، میرو میر خاص بو .

شیخ بو ، خدان طریقت ، مر بدن وی لی وک پیخمبرک دهم برتن .

زنجفر ومطبوخة
الشيخ ابراهيم بن محمد بن ابي اسحاق

حرف جميع المعادن والصور الملونة واللوحات الخارسية
 بيع بطانات دار رياضات بحرف تامة على الطراز الحديث

ملك الظاهر

دمشق

الطبيب
احمد نافذ

اختصاص في الاكزيما الجلدية والزهري والاعطال

عروس

دمشق

الطبيب
محمد حسين

الاختصاص في الجراحة وامراض العيون وبراعمها

سالمية

دمشق

اشتراكات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار

١٥٠ فرنك

٩٠ فرنك

٦٠ فرنك

عن سنة واحدة

عن ستة شهور

عن اربعة شهور

في سوريا وقوتية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك

عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك

عن اربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

للارسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير مهدي عالي بدران - دمشق - حارة الاكراد

سال ۱

هزارم ۱۱

پنجشنب

۱۰ چر پياپاشی ۱۹۳۲

هاوار

بښی

السنه ۱

العدد ۱۱

الجمعة

الخميس

۱۰ تشرين الثاني ۱۹۳۲

زنی

اود مینت

هر کسی دی بښی

شیخ محمد رحمانی سگاری

ژاملا شیخ محمد آلهی

خانجوری

خلیفه بی شیخ حسینی باسرفی

هات د بو

زر هره قشارتی به

رحمانی دی بی

۱۳۵۱-۱۹۳۲

SAL 1
HEJMAR 12
YEQŞEMB

27 Çirtya-Paşê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 12
DIMANCHE

27 Novembre 1932

Qoyara Qurdî * Beyue Kurde

Çewizliyên Qowarê

Yeçyettîman	Hevîndê Sori
Gazînda Xencera min	C. A. Bedir-Xan
Em çîman bişûnda man	Mistefa Şahin
Çaw	Gewran
Strana Gulê	Dr. Q. A. Bedir-Xan
Yeçittiya Qurdan	Ş. M. Şahin
Taziye	Mamosta
Qew û Qitiq	M. Ehmed Bott
Qer, Gur û Rovi	Qoçerê Botan
Elfabêya Qurdî	C. A. Bedir-Xan
Le bo Şehideqî	Ehmed Namî
Xeyal	Tahir Fiad
Yadi Weten	F. Bêçes
Ey Gelawîj	Gewran
Heyv û stêr	Dr. Q. A. Bedir-Xan
Cegerxwîn	Kedriçan
Gazî	Evdîrehman Fewzî
Her bijî	Le Zibêr Qurd
Nalnala Dil	Ismail Hebeş
Hawar e	Lawê Fendi
Ziyareta Hawarê	Mistefa Mîlî

Birê Frensîzî

L'Alphabet Kurde	D. A. Bedir-Khan
L'âne, le loup et le renard.	Qoşcherê Botan
Memê-Alan	D. A. Bedir-Khan

Çapxana Ierêkî

ŞAM — 1932

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Damas

Beirout

Damas

Saïd

Dr. M. Khidir

Opérateur et Oculiste

PHOTOGRAVURE

Eyoubiye Frères

Inscription sur tous les métaux. Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes,

Damas

Malek Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qiriyariya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûş-sûrî	— 100 frenq
Şeşmehqî	300 kirûş-sûrî	— 60 frenq
Çarmehqî	200 kirûş-sûrî	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150 Frenq
Şeşmehqî	90 Frenq
Çarmehqî	60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî tene şandin:

Mîr Celadî Alt Bedir-Xan

Şam: Taxa Qurdan

Qoyara Qurdî * Revue Kurde

Yequetîman

2

Ba nextê basi ew şitane biqeyn, qe be pêy ewe yequetîman bo ray î debêt, we nextêq le yeqeti gelani dinyay diqe biqeyn, taqû be pêy ewan êmes yeqbûni xoman durust biqeyn we sazi biqeyn.

Daniştuwani rûy erz le mêjewe destyan qirdiwete qomel hestin we be qomel jîyan we wext rabwardin.

Çunqe yeqêq le xûy here gewrey emane meyl qirdinyane bo qomel hestin.

Bem çeşne le zmani here qonewe daniştuwani rûy erz qomelîyan damezranduwe we nizami qomelîyan pêq hênawe.

Belam : nayewet hilêyn u bibêjin ew nizame qomelîye qe lew demeda hebû weqû nizami cinaqîy imro nabuwe. We nizami qomelî lew caqewe herwa gorrawe we he gorran pêşqewtuwe hetaqû geştiwete nizami qomelîy berzi imroqe.

Belê : nizami qomelî, her weqû hemû nizamêq, hemû jîyanêq, hemû çîştêq le rûy erz le jêr lasiri (kanûni pêşqewtin be gorran) e, we kanûni pêşqewtin be gorran qe le salî 1859 feylesûti mazini Inglîz (Darwên) dayna, zaniyarani ewrupay imro ew kanûne leser hemû çîştêq tetik deqen we le hemû zanistiyêq tetik deqen.

Leber ewe (Sosioloji — zanisti civaqî) ş tabî'a hem kanûneye. We her weha nizami qomelîş be pêy kanûni Darwên pêşqewtuwe we le pêşqewtin daye.

Le pêşda gotman daniştuwani rûy erz le mêjewe nizami qomelîyan damezranduwe, Belam ew nizame weqû nizami cinaqîy estaqe nebûwe. We lew deme ew nizame zor iptidayî we biçûq we na-

tewaw bûwe. Her ewendê yeq dî qes legel mal u mindalyan her demê peqewe degeran. Be roj le jêr sêber darêq dehesnawe, we be sew le eşqewtêq denustin eger piyawêqyan dirindeyêqî biqustayêt, hemûyan pêqewe lêy her debûn we deyan xward. Eger yeqêqyan nexos biqewtayêt, ewani tiri sew u roj xizmetyan deqird, we hemû be destewayî yaridey yeqriyan deda.

Inca em yeq dî male reş urûte bêre bêre le zigûza we be «jin-be-jin» qirdin zor debûn, we ewendêy pê nederû debûne 50 - 60 qesêq. Bew çeşne zor debûn we ewane hemû be zimanêq kîseyan deqird, be pêy pêşrewêq be rêwe deqûn, hemû xû w rewuştêqyan debû, we hemû demê-hemû pêqewe dealan.

Inca ew 100 - 200 qese piyawêqî (mîroveqî) ixtiyaryan le naw xoyan heldebijard, we pesendyan deqird be gewrey xoyan, we hemûyan le caqeq be nawî ewewe naw debran.

Bem çeşne le zemani qonda nizami qomelî le (nizami xêzani) yewe serqewtuwete (nizami xêlî).

Inca ew xêle le swênêq rûnenistuwe, we cêgeyêqî taybetiy nebûwe. Beşqû hemû demê le geran bûne, be roj xeriq nêçir girdin we xwardemeni peyda qirdin bûne, be sewîş geştiyênete her çî swênêq, yan her çî eşqewtêq lêy daniştûne, we lewêda nustûne. Lew deme ew xêlane qe hebuwe, hîç dîn, we ayinêqyan nabûwe. Le ser hîç dînêq nabûna. Lepasân uexte nexte destyan qirde peristini axa w gevrey xoyan le paş mirdin, yan peristini dar u berd, yan put, yan mang u hestêre w hewre-tirîşke, yan heywanat.

Lew deme din bestirabuwe (tirs) ewe, çunqe (lora) lew çistane qe gotman tirsawin, her leber ewe (ji bona wi) destyan qirdiwete peristinyan, we le xwa dananyan.

Bew çesne nizami qomeli le seretiy damezranida qe xezani we le paşan xêli bûwe, ne bestirawe behic peristişeqewe we çistêqi diqewe. We lew dewre qe dewri yeqemini qomeli bûwe, danîştuwani rûy erz le hâletêqi welşiyane jiyawin. Inca dewri duwemini nizami qomeli hatuwe qe (dewri din peristi) ye.

Inca dîn peyda bûwe, le pêsda dîn u tirs pêqewe hestirawe we têqalawe, we destyan qirdiwete peristini ew çistane qe lîy tirsawin, le paşda bere bere peristîş peş qewtuwe, we peyxemberan peyda bûwe qe le duwayî hemûyan dîni Islam pêq hatuwe.

Danîştuwani rûy erz aya xorhelatî bêt, yan xorawayî le tundi em peristîşeyan gird, we beryan neda. We le ser eme zor car şarî gevre gevre dagirsa we be xorayî xwênî çend hezaran xelq rîja, heta rojawayîyaqan culanewe bo rêqxis-tîni dîneqan, we piyawî dana we gewrey weqî (Marten loter), (ziwîngî), (qelnen) peyda bû, ewendey pê neqû serî sî sal peyda bû, we sî sal ewrupayîyaqan qewtine giyan yeq, we yeqtirîyan qust, qe şereqe bir ayewe, we musamehey dîni le ewrûpa cêqey te'asubi dîni girdewe, we wazyan le dîn hawird, we hemûyan têqoşin qe hemû qesêq serbeste bo wergirdini her çî dîneq.

Le paş ewe bere berê hêzi dîn u peristîş qem bûwawe, we ew sewkey carani nema, we gelani cuda cuday rûy erz çawyan le a'smane we bo erz dagird qe le ser erz xwayêqi diqe şitêqi tîri bidozinewe, qe bi peristin, we hewe hêlsine giyan xwa qoneqeyan.

Inca felsefey maddîyay taze le cêqey felsefey dîniyay qon danîşt we be çaqî fasîri qirde ser ewrupayîyaqan. dozînewey wulatani taze dergay qirin u firoştîni le ser pişî bo xelq qirdewe qe

Cegerxwin

Di dema heşê min wenda dibûyî—
Mizgîneq ji min re hat û got: bixwin.
Min cegerperiti, min dilhilavî,
Mêze qir ev mizgîn b' navê Cegerxwin

***

Hevalê xoşewist pesna gundê min,
Bi alî û qeseran pêşqêş didî min,
Ji nû ve pêteq ar, da ser daxê min.
Derd û qul tevdayin tewse Cegerxwin!

***

Dêriq pir xweş e heja ye pesnê;
Çî biqim naqev dest; ji ber vê xesmê
Bî dil birindar in qurdên vê neslê,
Ne ez û tu tenê hemî Cegerxwin!

***

Ma Maden hindîq e ji darên beran
Osmunye, Sêwerq, Mûşa-Serhedan.
Ji çayê Torozê heta Dest-Rewan,
Giş xabin! bin çêtir bizan Cegerxwin.

***

Dizanim tu zani, welat giş xweş e
Hin bajar hene qo tu lê na mese
Mesela Eleziz çî lawqeş e
Bidita bi çavê şîrê Cegerxwin.

***

Hevalo tu xweş bi; tim bi dilê xwe,
Welatê bihuştin tim bi sazê xwe
Saz biqî di nava tilyên destê xwe
Da nezan bizanin tu yî Cegerxwin...

Kedrican

caran neyan qirdi bû we neyan dezani,
we hemû qesêq sew w roj le pênawî ik-
tisadiyyati xoş deqewe pêsane. Inca le paş
emane dozînewey şit u meqî ewê, şiq u
gumani xiste dil diudareqan, destyan
qirde şiq qirdin lew çistaneqe leqitêbani
dîni bêjarbû we gotrabû.

(tewaw ne bûwe)

Hevîndê Sor

Heys û Stêr

Işev şev e, şev bi şev e
Dê digiri tirba xwe ve
Heyiv derqet stêrqa xwe ve
Dilqeti me û singjar im
Bê welat û bêbajar im.

Erdê xwe re ez heyran im
Birindar û bêderman im
Ji qurdan re ez kurban im
Dilqeti me û singjar im
Bê welat û bêbajar im.

Bêxweyi me ez tinê me
Yeq ji camerên dinê me
Ji bebexti ez qetî me
Dilqeti me û singjar im
Bê welat û bêbajar im.

Işev şev e şev bi şev e
Bavê min tê gora xwe ve
Heyiv derqet stêrqa xwe ve
Dilqeti me û singjar im
Bê welat û bêbajar im.

Dr. Zanîran Ali Betir-Kan

Çarî

Rabin bravo, rabîu rabîu
Ber bi welêt em bibarin
Em derêxin van neyaran
Ji welatê bav û qalan
Qurdîstana me delal e
Lê biqul e zehf dinale
Belê welat pir delal e
Lê bibarîn û behal e
Dermanê wi di me de ye

Di min, di te, di wi de ye
Pêqve heqe em xebitin
Welatê me dibe rengin
Dêst û çiya tev spehî ne
Ezmanê wi buhîştin e
Me diqşîne ber bi xwe ve
Rabin êdin ev çî xew e
Belê tevde, tevde rabîu
Ne yeq, dudo pêqve rabîu
Bê bêbextî, bi camerî
Heqe rabîu, rabîne gi
Hawar e ev, deng û hawar
Tev lêzîzin, direh û dar
Namûs biqin weqî mîran
An bîmirin weqî şêran.

Evdirchman Fêwzî
Sereqê Eşîra Jîlyan

Yeqitiya Qurdan

Rûjgê bi çend bevalên xwe va
me da bû nê, em diqûn Qaniya - Ereban.
Deşta Sîrûcê di ber me ra weq çarşevê
zêrîn raxisti bû. Zeviyên ceh û
genim çih bi çih zer diqûn. Ji germiyê,
ji erdê ber bi ezmanî ve ewrên xumamê
radibûn, der bi der leyloqên çeleng
dihatin ditin.

Gava em gehîştin sûqê me xwe
da ber siha kahweqê, me zehf xweh da
bû, me cauên xwe divêsihandin.

Ji nişqa ve di ber deriyê kehwê
de kirocişeq bû. Xelqê kehwê tevda ber
bi deri çûn.

Me dit qo du xort rahîştine hev
û li hev dixin. Çend xortên din qo di
devê qolanê de seqîni bûn. Ji çihê
xwe rabûn, baz dan û xwe gihandine
xortên pêşin. Ket ne pîrsin, seh ne qîrin
gelo çiman li hev dixin qî biheke, qî
nehek e, heina tevda li yeqî bûne qom
û lêdan. Geleq ne forî ji hev bûn, e lê-
xisti bi baqur da çû û çûn mayin hatin
kehwê. Ez geleq kehîri bûm. Ma mîrauf
ev e, qo neh deheq li yeqî qom bibin û li
wi bidin. Ji kehra xwe min ji wan re got:

— Ma hon fedî naqûn, deh mirov

li miroveqî dixin. Diviya bû qo hon herin
biqevî nav wan û ji wan re navçitî biqîn,
ne qo tevda li yeqî xîn.

Xortên me tevda rabûn ser xwe
û pêqve gatin:

— Beg im, mesele ne welê ye, ne
dema navçitîyê bû. Qa em ji te re
bibêjin, tuê bibîni qo hek di destê me
de ye. Lwê qo bi baqur da çû ne ji me
bû, î romî bû. Namusa me kail ne dibû
-qo yeqî biyani pêş çavên me de li yeqî
qurdmanê bide. Ji lewra me ket ne pîrsî
gelo qî nehek e, û em li biyani qom bûn.
Ji xwe welê ji divêt. Heqe qurdmanê nehek
he ji, disan divêtem ariqariya î qurdmanê
biqîn da qo ew meqeve bin lingên biya-
niyan. Ji ber qo e qurdmanê ji me, ji
miletê me, ji xwîn û nijadê me ye.

Weqê min ev gotinên delal û şêrin
bibistin, dilê min ges û şa bû, geleq qêf-
xwes bûm. Hema rabîm çûm rûyên wan
û yeqî bi yeqî eniyên wan ramûsan.

Ew ji pê qêfxwes bûm, spasan li
min qîrin. Bi dengeqî bilind min ji wan
re got:

— Her bijî xortino her bijî,
Xwedê we ji bav û miletê we re bihele.
We îrû xuya qir qo yeqitiya qurdmanê
qetiye rê û birêva hiderdiqeve.

Qaniya-Ereban: 28 Tebaxê 1932
Şahîn Mîstefî Şahîn

Elfabêya Qurdî

12

U - Ev dengdêreke welê ye qo di zmanê de hevala wê nîne. Ev dengdêra ha ji du herfan, ji dengdêreka û dengdêreke hevedudani ye.

Ji bona kene xuya qirina dengê ve dengdêrê herî ewilî emê bi dengînen din mijûl bibin. Ew bi xwe dengê ve dengdêrê de xuya biqin.

Di her zmanê arî de pirs diqarin bi du dengdaran destpêbiqin, bi gotineke din herweqî dengdêreka di nava pirsê, di pêşîya pirsê de ji diqare du dengdaran bidêre.

Weqo: Blûr, xwar, stûr, krên, standin, braştin...

Di zmanê me de dengêqî din li heye qo li dengê ve dengdêrê dimîne. Ew deng ji dengê (xw) ye, weqî di pirsên jêrin de :

Xwe, xwin, xwarin, xweh

Ev dengê ha ji herweqî di pirsên (blûr, stûr, krên, ...) de têtê ditin ji du dengdaran hevedudani ye û qetiye pêşîya dengdêreke. Lê bi ve ferka qo di dengdêrên din de her du dengdar cihê cihê têne bilêv qirin. Lê weqê (x) û (w) diqevîn tanîsta hev, (x) li pêşîyê, (w) li paşîyê, ev her du dengdar diqevîn nav hev, li hev diqelin û ji wan dengêqî welê dertê qo mirov diqare bêje qo ew ne dengê du herfan e, lê belê dengê herfeke serxwe ye, qo di awayê bilêvqirina wê de ferkeke eşqere heye.

Belê ev her du dengdêr diqevîn nav hev û pêqve têne bilêvqirin. Herweqî di pirsê (xwêş) da. Di vi dengê hevedudani de dengê raser (x) ye û rind têtê bihistin, û dengê din qo rengê wê diguherîne (w) ye. Di Zarê Dumilî de pirsê (xwêş) bûye (wêş). Jê xuya ye qo herfa paşîn (w) ye û (x) ji pêşîyê qetiye.

Vêca, weqê ev du dengdêrên ha (w) û (i) ne ewend diqevîn nav hev û li hev diqelin qo ji wan dengêqî nû û dengdêrî derdiqeve. Ev dengê ha diviya bû bi herfeke serxwe bihata nîşan qirin.

Strana Gulê

Gulê li dotmîra qulilqan, mirîya rîya parîzan serrewşa bihnûnîyan tu li f

Tu şehmersaha delalan, bilna buhar û paizan çelenîya bûq û bûqan î.

Rengê te çaq, bilna te paq, siqê te nazdar çermê te nerm e !!

Serê memîqan, gotina qer û spehîyan, ruhîya deng û stranan tu î.

Di ezmanê qulilqan de roj tu î, bûqîqên te stêr in. Her qes hej te diqe

..

Gulê! dezgîr tu î, bilbil dilqetiye te ye. Lê tu hej wî naqî. Tu weq qer û jinên bajaran dilqoçer î.

Tu axaftîne bédeng, lavîjeqe bê awaz sazeqe bê mekam î.

Tu weq dev û lèvên dezgîrtî û perîyan sor û şêrîn î. Her qes hej te diqe.

..

Gulê!! bilbil digîrî û lavelav diqe û dibêje te :

— Were... were ser singê min, ez gori te me, textê te pêşîra miya e, li ser pêşîra min de raqeve, ezê bibim dergûsa te û ji te re serêloq û pehîzoqan bihêjim.

Tu diqenî, gub nadi wî ew digîrî !! Tu dezgîrtîya pîr û ciwan, jîn û mîran î.

Tu kesra qulilqan de sultanî. Benezî, beybûn, gulnexwîn, rehan cariyê te ne. Mîvandara buharê û strana bihn û reng tu î.

Dildizîya Zîn û Mem tu î; Leyl û Mecnûn berdevqên te ne!

Her qes hej te diqe.

D. Zamîran Alî Bedîr-Xan

Me evê ha bi (u) yeqe bêbilindeq nîşan qir û (u) ya bibilindeq ji bona (û) ya drej hilanî bû, herweqî jor ve hate ditin.

Bi vi awayî ji bona dengdêrên qurdî keydeyek hate danin: dengdêrên bilind bibilindeq in û ên qin bêbilindeq in.

(dûmahîq heye)

CelaDet Alî Bedîr - Xan

Textes et Traductions :

Der. Gur û Rovi

Rûjê rovi birci ma bû, di colê de digeriha. Ji nisqa ve gureqi ew girt û qir devê xwe. Rovi qeni û pesnê Xwedê qir. Gur lê ecêbmaya ma û got :

— Roviyo l ev çi qen e, ezê niho te bixum, tu diqeni ?

Rovi disan qeni û lê vegerand :

— Herê diqenim, ji ber qo tu min bixwi, tinê hêvi diqim drêj meqi, min zûqa bixwi, da ez bigehim miraza xwe

Gur — qo min tu xwari tuê çawan bigehî miraza xwe ?

— Di lawaniya xwe de min geleq gunehên qirê û mezin qirine, êdin bûme pir, xweş û nexweşiyên dinyayê ji ditine. Rabûm çûm niq melê, hal û hewalê xwe jê re gotin. Ewî gotê min : « Tu meçi hecê, mala Xwedê tewaf meqi, ev gunehên ha li ser te ranabin » . Jû pêve dibêjin qo mirov ji dil berê xwe bidit mala xwedê, ji sêlûna deriyê xwe derqevit, li qû derê bimirit ji heca wi berdar dibit. Vêca heqe tu niho min bixwi heca min de kebûl bibit.

Gurî rovi berda û jê re got :

— Tu ji dil diçi hecê

Rovi dilê gur tiji qir qo ji dil diçe hecê. Gurî jê re got :

— Weqi niha ez bi te re bêm hecê, tu min digel xwe bibi.

— Herê, û ji hire heta wê derê xizmeta te ji de biqim.

Gur qet pêşiyê, rovi da pey. Demeqê çûn, rasti qereqi halin, wi xurm - xurma wi ye, giyayi dixut. Dema qer gur dit bû firihiya wi. Rovi lê rabû û got :

— Hey bêfehito, te çi hal e, ev mezineq yê heywanan e, berê xwe daye mala Xwedê.

Qeri got : ji dil ?

— Ma çi, belê ji dil

— Hon min ji bi xwe re nabiu, ezê bi rê ve xulamîyê ji we re biqim.

Qer ji qet nav wan û dan rê.

West buhar e, qer têr giyayi dixwe û avê vedi xwe, ziqê xwe diqêrine.

Gur tobedar e, tu pezi naquje, rûj bi rûj kels û jar diqeve. Carqê ji rovi re dibêje :

— Heyran ez nema debar diqim, ji uêza de bimirim

— Ez dizanim tu çi dibêji lê berê me li mala Xwedê ye, gunehqiri li me naye. Divêt em qeri bêxin rêza şerîetê, ew ji qarê min e.

Piştî demeqê rovi ji qer re got :

— Qero ! te kenc e ne ? şev û rûj tu giya û avê dixwi, vedixwi ket li hevalên xwe napirsi, tu nabini ev camêrê ha ji birçina dimire

— Ez çi biqim, دنیا ji giyayi tiji ye, bila ji xwe re bixut.

— Ma tu nizani, rawir giyayi naxun, divêt yeq ji me bi rêza şerîetê bête feda qirin. Gora fetwaqê divêt em salên xwe hesêb biqin, herçî bi emr qirê derqet emê wi bixun.

Her sê rûniştin qo salên xwe bibêjin. Gurî ji rovi re got :

— Qa roviyo l tu çend sali yi ?

— Cihê, tu tê seqini bi, ji me zêde ye em mijûl bibin

Gur — Kenc nizamim, lê dèyamin a rehmetî digot : « Sala Midyat ava bû wê salê Xwedê tu dayi. »

Weqê rovi ev bibist, her du destên xwe li serê xwe da, dest bi girtinê qir û got :

— Ax te birinên min axivandin, wê salê, du qurên min ên xort qo — simbelan avêti bûn ser lêvan — her du ji bi jin û zaro, serên we xwes, mirin.

Dora qeri hati bû. Qerê reben di dilê xwe de digot : « Ev sêwira xwarina min e, salên wan ji sedan ji bêtir derqetin, qer di bin bari de herçend emr biqê, ji bist salan bêtir namîne. » Berê xwe da hevalên xwe û ji wan re got :

— Ez ji salên xwe rind nizamim, lê belê tete bira min qo dèya min ji min re goti bû, wextê min tu sol qiri, li ser sola te ya lingê rastê rûja zayina te da nivîsandin

Guri gote rovi : Rabe bixwine.

Rovi rabû ser xwe, qer lingê xwe hilda. rovi ji dûr ve lê fedqiri, veqeriya hat niq guri û jê re got :

— Serê te xweş, wê sala qo her du qurên min mirin, çavên min ji giriye tari bûne, digel vê ji, xetê latîni ye, ez kenc ji hev dernayêxînim.

Guri xwe nepixand û got :

— Ev qarê min e, min zehf xwendîye, bi xetê erebî ji zaurim, latîni jî.

Rabû ser xwe, xwe nizingî qertî qir. Qer lingê xwe hilda, gur balê ve çû, qer her lingê xwe qesand, heta gur taze nizing bû.

Qer li naybera her du birihên guri pehniyeqe zor da. Her du çavên guri derqetin, mejiyê wî di gûhên wî re avêtin.

Weqê rovi welê dit giri û qeni.

Qeri jî rovi re got :

— Mirov ne şîna te zane, ne jî sahiya te

Rovi lê veqerand :

— Weqê tê bira min qo guri berê xwe da bû mala xwedê giriye min jê re tèn. Lê weqê xwendina latîni tete bira min, qenên min tèn. Malx rabo ma qengê te Hawar xwendîye qo bi herfên latîni bizani.

L'âne, le loup et le renard.

Un jour le renard avait faim, il se promenait dans la campagne. Tout d'un coup le loup l'attrapa et le mit dans sa bouche. Le renard rit et loue le bon Dieu. Le loup s'étonna des procédés du renard et lui dit :

— O renard, que signifie ce rire, je suis en train de te manger et toi tu ris

Le renard rit encore et lui répond :

— Oui je ris, parceque tu vas me manger, seulement je te prie de ne pas tarder et de te bâter, pour que j'atteigne mon but.

— Si je te mange, dit le loup, comment veux-tu que tu atteignes ton but ?

— Voilà, répondit le renard, pendant ma jeunesse j'ai commis de grands et de petits péchés, maintenant j'ai vieilli, j'ai assez vu les malheurs et les bonheurs du monde. Dernièrement je me suis rendu chez le « moulla » du village et je lui ai raconté mon affaire. Il m'a

repondu : « Si tu ne vas pas à la Mecque » au pèlerinage de la maison de Dieu, tu ne pourras pas te sauver de ces péchés » On m'a dit aussi que toute personne qui se dirige de bonne foi vers la maison de Dieu, dès qu'il quitte le seuil de la porte de sa maison, aussi s'il meurt pendant la route, son pèlerinage est admis. Alors si tu me manges à l'instant même j'atteint mon but

— Est-ce vrai, lui demanda le loup, que tu vas à la « Mecque » ?

Le renard arriva à convaincre le loup de sa bonne foi. Le loup lui dit alors :

— Si je viens avec toi, me prends-tu ?

— Surement et avec plaisir, et à partir d'ici jusque là bas je te servirai.

Le loup parti en avant, le renard le suivit. Après un instant ils rencontrèrent un âne qui broutait de l'herbe. L'âne voyant le loup commença à braire. Le renard apostropha l'âne et lui dit :

— N'as-tu pas honte, qu'est-ce cela, celui-ci est un des chefs des animaux qui est en route pour le pèlerinage de la maison de Dieu.

— Vraiment, répondit l'âne

— Mais oui, assurément

— Ne voudriez-vous pas me prendre aussi avec vous, je vous servirai de domestique.

L'âne se joignit à leur compagnie et, ils reprisent leur route.

C'était la saison du printemps, l'âne broutait abondamment de l'herbe et buvait de l'eau à son aise. Le loup jeunait et ne tuait point d'aguzaw. De jour en jour il devint faible et perdit ses forces. Une fois il dit au renard :

— Tu sais mon ami je n'en peux plus je vais mourir de faim.

— Je sais ce que tu veux, mais tu sais que nous sommes en route pour la maison de Dieu. Nous ne devons plus commettre de péchés. Ils faut que nous agissions avec l'âne d'après les lois du « Charieh ». Ceci c'est mon affaire.

Après un lap de temps le renard dit à l'âne :

— Ô âne tu es à ton aise, tu broutes de l'herbe, tu bois de l'eau, tu ne demandes point ce que font tes compagnons, ne vois-tu pas que ce monsieur meurt de faim

— Qu'est-ce que je peux faire, la terre est pleine d'herbe, il n'a qu'à manger

- Mais ne sais tu pas que nous les carnivores nous ne mangeons pas de l'herbe, il faut que d'après les-lois du « Charieh » nous sacrifions un de nous. Selon un « fetwa » nous devons examiner nos âges et nous mangerons le plus jeune.

Tout les trois s'assirent pour dire leurs âges. Le loup dit au renard :

Alors, quel âge as-tu ?

Le renard lui répond avec respect : Là où tu es présent, comment pouvons nous prendre la parole le premier.

Le loupe-Je ne sais pas exactement mais ma mère disait que : lorsque on a batti la ville de « Midyat » le bon Dieu t'a crée

Le renard ayant écouté ceci, commença à frapper la tête avec ses mains et à pleurer, et dit :

- Ah tu as renouvelé mes blessures, cette année là j'ai perdu deux fils, dont les moustaches avaient poussé sur leurs lèvres, tous deux étaient mariés et avaient des enfants.

C'était le tour de l'âne. La pauvre bête se disait : (Ceci c'est la combinaison pour me menger, leurs années ont dépassé la centaine, l'âne portant de lourdes charges ne pourra jamais vivre au de là de la vingtaine.) et s'adressant à ses compagnons il leur dit :

- Moi aussi je ne connais pas exactement mon âge, mais je me rappelle que ma mère m'avait dit que : Lorsque tu fut ferré j'ai fait inscrire ton jour de naissance sous ton pied droit

- Va lire, dit alors le loup au renard

Le renard se leva de sa place, l'âne leva le pied droit, le renard regarda de loin et retourna chez le loup et lui dit :

- L'année où mes deux fils sont morts j'ai tellement pleuré que mes yeux ne voient plus clair, de plus ceci est écrit en caractères latins

Le loup plein d'orgueil dit :

- Ceci est mon affaire, j'ai beaucoup étudié je connais les deux sortes de caractères, arabes et latins.

Ceci dit, il se leva et alla vers l'âne. L'âne de son côté avait levé son pied; à mesure que le loup s'approchait, il repleyait sa jambe autant qu'il le pouvait. Lorsque le loup se fut approché à une distance suffisante, l'âne de toute sa force lui lança une formidable ruade entre les deux sourcils. Les yeux du loup furent

Notices sur la Littérature
moorée et coutumes Murdes

12

MEMÈ-ALAN

Un peu plus loin, sous un arbre, se reposait un vieillard qui fit signe à (Mem) de s'approcher. (Mem) le rejoignit, et le vieillard lui dit :

- Quelle bonne fortune d'avoir rencontré un si jeune chevalier comme camarade de route. Si tu n'as pas besoin de repos, montons à cheval, car le but de notre voyage est encore éloigné.

(Mem) consentit. Au bout de quelques heures, (Mem) voulut montrer le galop de (Bozè-rewan) et le poussa dans toute sa vitesse. Mais le cheval du vieillard prit de lui-même le galop, et dans sa première foulée il devança (Bozè-rewan) en lui prenant une certaine distance que (Bozè-rewan) ne pouvait remonter.

(Mem) s'étonnait de voir un cheval dépasser (Bozè-rewan), et il se mit à cravacher celui-ci, mais ce fut en vain.

C'est ainsi qu'en deux fois sept jours et sept nuits, ils firent le chemin de six mois.

Jusqu'à ce moment, ni le vieillard ni (Mem) n'avaient parlé du but de leur voyage. Le vieillard conduisait (Mem) et celui-ci le laissait faire. Mais après avoir parcouru cette énorme distance, le vieillard dit à Mem :

- Cher enfant, tu as quitté ton pays, ton trône, pour aller à (Cizira-Botan) rejoindre la belle princesse (Zia) qui t'a rendu visite une nuit. Nous voici maintenant tout près de (Cizir) Avant de te quitter, je veux te donner quel-

arrachés et son cervau lui coula par les oreilles.

Le renard en voyant cela se mit à pleurer et à rire

L'âne lui dit :

- Tu es drôle, on ne connaît ni ton deuil, ni ta joie

Le renard lui répondit :

- En me rappelant que le loup se dirigeait vers la maison de Dieu je pleure sur lui, en sougeant à ses connaissances pour lire les caractères latins, je ris. Malheureux loup quand as-tu lu « Hawar » pour apprendre à connaître les caractères latins.

Doçerê Botan

L'Alphabet Kurde

11

H — Ce son est propre aux langues sémitiques. Les kurdes, en contact avec ces derniers, ont enrichi leur vocabulaire de mots qu'ils leur ont empruntés et ont laissé pénétrer le (ζ) sémitique qui a envahi presque tous les dialectes kurdes.

Mais les kurdes, de même qu'ils avaient adouci le (ζ) ont prononcé le (ζ) comme un (h) très postérieur.

Quelques orientalistes qui ont étudié la langue Kurde, mais ne le connaissant qu'imparfaitement, n'ont pas tenu compte de ce fait que cette langue assimilait les mots étrangers jusqu'à les rendre presque méconnaissables, et ils ont considéré le (ζ) comme une consonne d'origine Kurde.

ques conseils, afin de te prémunir contre les pièges tendus par une certaine personne. Avant d'atteindre le fleuve de (Cizir), tu rencontreras un cavalier en train de chasser la gazelle. Ce cavalier, c'est (Mir Tacin) tu auras à faire plus tard avec lui, et vous deviendrez de bons amis. Ne te fais pas connaître; ce ne sera pas difficile, ton cheval te déguisera sans que tu le saches.

Après avoir quitté (Mir Tacin) tu arriveras au bord du fleuve de (Cizir), vaste comme la mer, dépourvu de pont et de tout passage visible. De l'autre côté tu verras une femme auprès d'un baudron, pareille à une blanchisseuse. Demande lui le passage du fleuve. Elle viendra vers toi en te disant qu'elle est (Zina Zeydan) et qu'elle attend ton arrivée. Ce n'est pas vrai; sans doute elle s'appelle aussi (Zin) mais c'est la fille de (Beqoyê) le magicien de Botan. (Beqo) au moyen de sa science magique sait que tu arrives aujourd'hui dans le pays il t'a envoyé sa fille pour te faire tomber au lac du sang.

Le vieillard embrassa tendrement Mem et disparut. Mem le cherchait à l'horizon, et au lieu du cavalier il vit trois colombes tachetées accompagnées d'un faucon.

« à suivre »

Djêladet Ali Bedir-Khan

Cette erreur a eu encore une autre cause: les orientalistes en question ont cherché l'origine de ces mots dans la langue littéraire plutôt que dans la langue populaire qu'ils connaissaient moins bien, mais en général, les Kurdes avaient emprunté les mots arabes à la langue populaire et non à la langue écrite. Ces mots n'ont pas été adoptés par une académie savante, mais par le peuple, au moyen de l'oreille et non de l'œil, de sorte qu'ils ont pris un accent purement kurde et se sont parfaitement harmonisés avec les mots Kurdes.

Nous avons noté le (ζ) sémitique par un (h) surmonté d'un tréma, puisque nous le prononçons comme un (h) postérieur.

On pourrait objecter que, puisque ce son avait pénétré tellement la langue Kurde, on aurait dû le noter par une lettre indépendante classée directement à l'alphabet. Mais, de cette sorte, nous aurions imposé à la langue un son non Kurde, au sort non encore définitivement fixé, et nous aurions aussi barré la voie d'évolution et de sélection phonétique que cette jeune langue suivra à l'avenir. Ceci ne pouvait être toléré.

Le tréma est presque facultatif. En le négligeant on retrouve le son du (h) Kurde.

Notons aussi à ce sujet que le (h) Kurde d'ordinaire est plus dure que le (ζ) arabe. Le (ζ) arabe à cause de l'existence du (ζ) est tellement doux et fin qui se diffère beaucoup des (h) allemand et anglais comme les (h) des mots: habe, hase, hut, hand, have, high, horse etc...

Le (h) Kurde se prononce tout à fait comme les (h) allemand et anglais, ainsi que dans le mot (heyê) qui a le même sons que (habe) et (have).
Min heyê-Ich habe-I have.

(à suivre)

Djêladet Ali Bedir-Khan

صربزی

سدروری عالی مقامی قه وی کورد غم خواری کورد باعث فخری گروهی ملتی غمبار کورد گهر ده برسی تو له حالی ملتی مقهور خوت هوزی بدبختی و خفت گرتی دل هوشاری کورد اؤ کسانه ی آرزان اُمر و له سایی جبهه وه یون به حکامو اهیرو آغه ووسرداری کورد فکری دینی بو به زهری فانی امثالی من بو به باشکوتین له جمعی سرسری و جلیخور ... لحظه ی چاوت هلینه سیری احوالی بکا دایزانه بوچ غریبه له زبیر سیاری کورد له زبیر کورد

هوه هیلین خوه چید کن و رودن سرده هر یکی ده پانزده هیکان دکن . لی چاخامیکو ژخوه ره درد کفن ژبوناه خوه بدن کفرکی و بچیرن ، هون نیره کوهیکین وان ژوان ددزن و دشکین و کاشان ده گیر د کنی ، ژبونا کو هون جار کی دی وان بنسکین . ولشین خوه یوان سفک و نرم بکن . و دما نیار بن هوه طبری بازی تی دادده هوه هون حمی خوه فده شیرن و فرخکین خوه دهیلن ژیره . اؤژی وان بن پنج د که و دخوه . هون دیزن : « بلا ام پارازتی بینن دلی وانه . امی صبعی مقفاس دی دی چیکن . میکوبین مه گلکن . ما امی کژی ژوان برون » و جار مه هون صدن و نیارین وه بک تنی به اؤب هوه دکاره . وهوه ژهف بدرد که . هکه هر یکی ژده جار کسی لی بخوره و بکه قیر اؤی بخوه بترسه و بجنله و چاق طاری بی بکفه . هیدی درک دی نابی هوه ناگره و ناخوه وهوه ناهیله بی دون دان . حکمت اقه کو ام گلکن و بوش دین هون هند کن و کیم دین .

ای گلی براو پسهامان بازارا مه ژی ده که بازارا کهو وقتکی به . گرک ام ژخوه ره عبرتی ژوان بگرن . ایتر هوه صاع بن وهر بژین . مصطفی احمد بوتلی

ژوان ره هقال و دستگیرن . وان ژدراقی طنک و مزن درتخن . اؤه کهمی وهابه وی هر ناهنجی به . کیم به و بوش نابه . اؤ ژینا وها ژینا صیکی دیزنی . ام کنگی ژقی ژینی خلاص بین و ژنی درافتی در کفن .

آنی که وقتک آخافن کرن سر بوشبون و کیمبونا مروقان و حیوانان ، حکمتاوی چیه ؟

— آنی کوی گوت : بلی یاقک از ژی کلک بائل دمیمن اف چه حکمته . ام ایلا کوان هندکن و هون ایلا قسکان بوشن . دگل قیقاسی هر میکو کی ژمه ده و دوانزده هیکان ده و هون قک ژد هیکان پیغه نا کن .

— قسکی گوت : حکمتاوی اؤه . حچی ام ایلا قسکان ام ایلهکه بوشن و پرن ، ژلوره ام دخن گرافا بچری ده هیلین خوه چید کن . و دین ریزوه که شلیتا مهندزارن کو عردی بی قیس دکن . و وه که ریزا قلگان کو

هواره دفون . و یک د کفه پیشیاوان نین دن د کفن بی وی . وهر گاف پاش خوه قه دیزره کو کنگی بک ژوان ژریزی در کفه و بجزمه داگازی بکنی « و ره بکفه ریزا خوه ده داخلک ژعردی مه نه بینن و نیژن اؤ قسکنین

هه ژهف عنرنه ، چون ل عردی دانین مام بچن وان بکوژن » ام هیقیده د هیکان دکن گافا بک ژمه نه حازر به هقالی مه ئی دی چاقی خوه دره هیک و هیلین مه .

حتا ام بین بکنن سرده . هقالی مه ناهیله تشنک سر هیک و هیلین مه قه بی . حتا کو هیکامه ژجعی خوه بقلقه و بجزمه و بی نکلی خوه هیدی هیدی ، تپه جعی وی ده . دا ام ژی نه عنرن و گافا ام تین هقالین مه بر نکلین خوه و چنگین

خوه آخ و توزا سر پشنامه دوه رینن . گافا حیوانک بیانی تی نیف مه ده ژبو کشتنامه و ژهف چونامه ام حمی هقره لیددن و ژناف خوه درتخن و ام حسیدی نابن هف ، کا هیکا کی مزتره و یا بیچو کا کی جان تره و رفد تره ، ژیر فی قاسی ام پارازتی نه و گلکن و بوش دین . و هون هندک دین و بچکن ، حکمتاوی ژی اؤه .

هون ایلا کوان ایله که هف ره دل رشن و بی بختن . و نه خیر خوازی هفن و دگل هف نه راستن . و ختی میکوبین

تاریخ

بو خاوه فی هاوار میر جلا دت عالی بدرخان را
 نم جاره له ژماره ی دووایی هاوار داده نگوو خیریکی
 رهش تیدا بوو . ۰۰ دهسکی کوژانه وهی بدرخانی خلیل رای
 بگی تیدا نو سرا بوو . بهم ده نکه گه لیک پهی دل خون
 بووین . نم میره مه زه نه وه کوو بدرخانی تر له هگامی
 ژبان به وه نادوویی کیانی ، آواتی دلی به رز بوو نه وهی
 کوردان بوو . به کیانیکی به رز بو آزادی ، و بو سه
 به رزی کورد تی کوشا بوو . پیر کی نه به ز و زور بوو .
 به راش : کوژانه وهی نم نمستی ره به دلمانی بریندار ،
 گیانمانی پریشان کرد . به بیرانه نه هات لهم ده مه نم پیره
 پر هوشه ، به بحر گوو دله ، و ایروا . ۰۰ بهلی . ۰۰ نه مه پیر
 نه بوو . ۰۰ به لام : پیری پیران بوو . ۰۰ بخت رهش نم
 سپاهی پی ره وانه بی نین نه جلی ناگهان ، له ده شمائی
 سه ند . ۰۰ بو ژبانیکی دووایی ی برد . له گه له خوشی
 شهید شیخ عبدالرحمانیشی ، دوکتور بیرقدار زاده احمد
 بگیش برد . . . .

یزدانی پاک لی یان خوش بیت . ۰۰ آسن ! بو نه یرونی نه .
 مه زه نانه ، له دل مانه آزار یکی بی پایان هه به لی
 نیم رو له شی مو باره ک و نازداران له ئی مه جو بوو ته وه ، ایمان
 دور که و تنه وه ؟

به لام : گیان بان له گه ل ئی مه به . هیجان ملی ، عهد
 و پیمان ملی ، عشق دینی بان ، له ناو گیانی ئی مه دا هبسته وه
 ئی مه له وان گوورد هدز ، هه وئا نه سنی نین . ۰۰ له چاوی
 نه وانه وه بو چاومان روشنایی ، له ایمانی نه وانه وه بوخومان
 پیانیکی ، ایمانیکی به رزوو پایه داری نه سنی نین . ۰۰
 به گیانی نازداران گیانمان پی نه راز بی نه وه . خومانی
 پی هوشیار نه که ی نه وه .

له ورا : ئی مه به نه مانی نه وان خومان بی کهس
 نازنین . نه وان به فرمانی یزدان رو یشتن . شرف مندی
 جهی خویمان بوون . وین یان ، هوشیاری وتوله یان ، بوایه
 به یادگاری به جهی هبشت . یاخو گیانی نازداران له

که وقتک

دیژن ، چارکی که وقتک نک هف روئتن ، سرآختنا
 دنیای دبیقین کچه هیه وچه نینه دنیا بجی آوایی دپوره ،
 حکمتاوی چیه ؟ خلکین وی هن دبلندت وهن ژار
 و بریشان وهن نانه بچینه .

ئین دولند ژخوه ره کیف دکن و تنارو نشینه . ئین
 ژار و پریشان دلین وان کله و دین تخی خلکی ده نه
 و ملولان ، و تشکی ژ دنیای نزانن . ئین نانه بچی جارنان
 کیفخوش و جارنان دلگیر و دلکشینه .

— آئی یکی ژوان گوت : دله مندی و ژاری و هرثت
 بشینا خوه دی بی بلنده . اما حکمتاوی آهه : ایکو ژخوه ره
 دخته . کار د که ، هینی زمانان دستختان ده به ل دنیای
 دگوه ، ولات و جهین خلکی دینه ، چاف دده وان
 و کفراتی د که و ژخوه ره هین دبه . اودوله مند دبه ، کیف
 د که و سرفرازه و چائی خلکی ل دست ی به . ژلوره
 حتا مروف نه بینی زحمت نایی نعمت . مادام وها به و ام
 ژی وها دزانن گرک هر کس گورا حیلی خوه بخته و غیرتی
 بکیشه . دا کو چائی خلکی ل دست ی به . ته بی وی
 ل دست ی خلکی . دیژن «روئی گرابی ژ شیری نگرایی
 چیتره» د گل فی مئرمند باشیر و مزنا هیسادی ل سر حمی
 حیوانان ره و دگل کبابی و بیساتیا روئی ژهر حیوانی او
 ژوی چیتر کر نه .

هر کس و که شیر و روقیه و هر کس بر مال و پیران
 تی ناسکرن . نمازه هین بو نازمانان دستختان . و دنیایی ده آفین
 هاتی خوه بین خوه بلند کن و دست ژوان براندن و هر وخت

روشنایی یزدان رووناک ، له شی آرز یان له ناو کولوو
 گوللیکی هبشت دا رازا وه بیت آمن . . . .

به آهوه نوری یاد یکی پاژه وه بوخیزانی بدرخانی بان و بوشهید
 شیخ عبدالرحمان و خیزانی بیرقداران بانگی شین نه که ین .
 پایه داری و خوشی بو خیزان بان تکا له یزدان نه که ین .
 حورمه نی بی پایمان پیشکه و روزی خوشی بو کوردان

ماموستا

نکا و نیاز نه که ین میرم .

زبارتا هاواری

تو بللی سری داری
 هره زبارتا فی هاواری
 بین جلادت ایی جاری
 بستین رخصانانی هاواری
 لو بلبلو کودا هاتی
 مزگین هیه خودان خلایق
 بر سر دلی من راهاتی
 تو غریبی ناف ولاتی
 تو کرمانجی تزام تاتی
 تو غریبی ژ کودا هاتی
 از بللی آلی غزوات
 خیر آتی ناف برزوات
 بین هلانا قلنک و قازان
 کو هون هر نه سر مرزبان
 تو بللی نافسا چمی
 سوسن و گل هر دی
 فنا کردی ب آلی
 ژیهاتی دست ب قلمی
 تو کامران عالی بدرخانی
 هفت دستیر کانااف کردانی
 تو رهنیا حی چا قانی
 فنا گلا ناف باغچانی
 أم ژی حم رابن کاره
 کو أم ژی چیکن دیواره
 کچ و بوک بین ستاره
 ژبونا خوش نه کیفانباره

از کرده کی ملیمه
 ب عشق دل شه بیتیمه
 ز عالی بوزان هیشمه
 ملیمه نه ئی برازیمه
 از بللی سری تلی
 از ملکبشیمه سر منبری
 بخونم آذانی صلی
 ب قاعدا کردی بری

مصطفی ملی

هاواره

ژ سر حدان هات پپوک
 گازی آتی ژ دخت و بوک
 دسروان ره برف و پوک
 نه مزن مان نه پچوک
 کود نوخوه کر نارومار
 نفدا مانه دنااف آر
 هیئی ژ ری ستار
 گازند ژ کردین نیار
 گلی بران چه بیه هات
 کو وه ویران کو ولات
 کانی بازار وکلالت
 نه ویران بو رو هلات
 نه هون دبین أم تینه
 حتا کنگی پینه
 چاقین مه هیزل ری نه
 کانی هون کنگی تینه

گلی ورن هواوه
 ورن گلی هواوه
 هواوه خوش هواوه
 مازوه راقت نه عاره

لاوی فذری

نالانلا دل

هاوار هاوار لو ولانو
 برف و باران بسردا هانو
 ژ خلکی وتنه بو میرانو
 بونی روکی روژ لی هلانو
 ام دبین ام مهاجرین
 وکه برفا لایلا گرین
 م دبارین م دبو هورین
 ام دی بژین قت نامرین
 دملتی خوه ناهورین
 شورو دیروکان دگرین
 مه پی کتیپ چی دکوین
 لناف کودان بلاف کرین
 شورا ولات ژ بیر نکرین
 اف کتینامه هاواره
 زستان چه کلک ساره
 هون برف کن قرش و داره
 کو له بونی ستاره
 کوردنومتر سن پیشی بهاره
 ام حمی نفدا دنان
 لسر ولاتی خوه دکالن

اسماعیل هبسی

گر بیدا و شیاوی گوت . هزمارة هاواری آبانز دم نسبت
 بال ناقتی وی هاته کرن . هر حال حتا نهو او هزمارة ها
 گهشیه دستی ته و بندو شعرین کو ژبونا رحمتی هاتنه
 نفساندن ته خوه ندنه . دگل فی ، ححی کو دل بکن
 ژبونا رحمتی فاتحکی بخو بن رو پلین هاواری ژبونا فکرینه .

یک نینه هری بیژی نافذ ابدی کو لمصری بو به رامز
 درمانگی بو شهیدی چیکه دژواره برین تو زوفه ریکه
 رومت مه نا لروی عامی دی قلی بکن بچینه شامی

امرد نامی

مه شهادتا شیخ عفت رحمانی رحمتی زوفه بیست ، رشاخوه

له بوشهيد کي

من هيٺي هيده ٿئي رشبلڪي ڪوهري ناف تلي و پيچي
 ميري مه و ماچ بڪي و بزماڻي ڪردي داخوا زامن ٿيره بيٺه :
 بك ٿوان داخوا زان افه ڪو تعز يا شهيدى وطن له
 چيائي آرنوس شيخ عبد الرحمن افندي لمي ڪردان بڪي -
 زبده له برائي من جگر خونين ولي اهلي جفانا حسيچي .
 خدي رحى خوله بي ڪي وله همي مري بن خواه ندشان و گهديران .
 داخوا زان دن افه ڪو توڻي جاري جرمي هاواري بگاغرا
 رش چيڪي و حرفين هاواري و ناقين نيختين ڪو قاري
 بجزا صور بنفشه جني . چڪو و ڪي مير ڪي بلاش و هيڙائي
 ٿمالا بڪي ميري اهلي مالي رشاخوه له سر گر يدن نه
 خام و ڪي ٿي وطن پروري گلڪ هيڙاو و رش گو بدان
 ٿي عاده تاناف ڪردانده . ميري من بلڪي ته سح نه
 ڪر به . اير و تمامي ڪردان له سرخون فروشي وطن محزون -
 ٿچائي وان خون تي شفا شهيد بونادي چرخا فلڪي له سر
 محزون بوو رشاخو گر بداوه نديت دچار ده جماذ الاول
 ده هيشا خرابو وي شفي ذاتي وي ئي شريف و مقدس
 ٿدرده بو ميري من .
 ام گلڪ بسلافين جگر خونين كيف خوشي بون ولا ڪن

كيف ٿمره نمايه . مه گوت عليك السلام ورحمة الله وبركاته
 سلافي وي سرچاغان و سرمران ام ٿي سلاخان لي دڪن
 وله چاوا بوناوه و وي دپرسن و ديڙن:

دوستي چاوا

بالجمله سلافي گوراني نامي لبريد و برقي داني
 آف خوشي دڪي بگلڪ و بيون پي هديه دڪي ٿو بو جگر خون
 از گوري تمه ڪڪو جگر خون توفى هنرا ڪلامي موزون
 برديلڪي توڙبو حريري نظم و غزلاته يا جزيري
 وختي ڪود ڪي له سلاخان دست بستى دڪن بهردو چاغان
 چاوا اي برا زمزه بيٺه چاخي من توديني پر ٿرميڙه
 زهف دوروي ڪن خدائي گوره دنيساله اير و نيڪده عوره
 ڪس نينه دامري وي خبردي هنڪان دڪڙي هنان ديدري
 چرخا فلڪا چيائي آرنوس حنا قدهي نبوته مانوس
 گناز بڪه شهيدى بو خورا ڪه مهفانڪي پر عزيز و چاڪسه
 چاوا تو بيٺي او حبيبه قدرى وي بزانه لي غريبه
 هيدى وي شياري بڪه و خبرده لورا بيرين و آه و درده
 ٿيره تو بيٺه م بنوسه نامي ٿمه دست و پادبوسه
 دردي ته چيه ولي دنالي ڪس نينه لته بڪي سؤالي
 صبري توبڪه ولي نه ناله عوف و ڪر ماخدي هفاله

نشته و زه زده خه نهش بو چاوى شين ته وه به ۰۰۱
 چاوى هه لويش ، له وحه له دا ڪه له گهل خشم و ناز
 امتزاج ا ڪات ، ماچ ڪردني . له نوشيني آوى حيات ڪه
 لي خوشتره ۰۰۱

***

اى چاوه جوانه ڪان ۰۰۱
 شمله يدك له ايوه داچه به ، پي ي ٿه لين : پرشنڪي
 عشق وسود ! . . ههچ دليڪ له و پرشنڪي تي نه رڙايت ،
 هه رجى شطه لي عه رزو عاصمان هه به به جار بڪ هه
 گيرسيٽ : اينجا قورڙ بينڪي بچو ڪي رونانڪ ناڪانه وه ۰۱۱

گوران

ترچه اٿر بڪي روجي ، چه ڪتيبيڪي عاصمانى هه به ؟

***

به ڪيڪ له معجزه ڪافي چاونه وه به ، وه ڪ به ردي به
 قيمت ، به هه موره ننگيڪه وه مقبوله :
 هه ننگي چاوه ، وه ڪه شه ده رشن ، هه ننگيڪيش ، چه شني
 پرورزه شين ، هه ننگي چاوى ترپش هن ، نه لي ي چاوى
 هه لون . چه شني يا قوت ا گر بيان لي ٿه بيته وه !
 لاي من وابه : چاوي ردهش ، به جلوه ي حزن و دلروي
 فرميسڪه وه ، قرالچي هه مو چاوه جوانه ڪانه ۰۰ نه وه
 نڪه شيرين ، نه وه ننگه لي وينه به ۰۱

به لام چاوى شين ، خانقي نشته و زه رده خه نه ي زياترلي
 ديت : له روز بڪي مارتا ، سايقه بو عاصمانى صاف چي بيت

خيال

وهره نمدی دل هه تا شمعی حواست پرته وی ماوه به غفلت فیضی هوشت دامه‌نی فرصت که بهک تاوه نه گهر فعت له میدانا نیه قوت له کارایی عمل گهر غیر ممکن بو نظر ریگهی ته به سراوه له به زمی زنده گیدا مفتحه گوشتار و ته ماشانی ژبان تابه ندی ته پساوه و چرایی دیده ته کژاوه له خوارو ژوری نهم دنیا به دقت که بزانی تا زه مین بو وازگی داوه و فقه لهک بو پشتی کومساره له (کنه) ی عالی تخرید و توحیداً تأمل که له یه چپی جزه و کل تمبیری دولوپه که بهک داوه نه گهر اصلی موالیدی نلاژ. ههر له تووبکه چیه اسبابی تفریق و وه کو بهک بوچی نهر واده نه گهر ضدن له گه ل بهک اتحاد و اختلاف آخر له ناو بهک بوته اجزائی عداصر چونه چو شاوله به دور بینی خیره دسه بر یبکی اجزای سماوی که بزافه ده سنی صنعی حق چه ترتیبکی داناوه به اُمعانی نظر اوضاعی نهم جرمانه بر واته که خوا ههر بهک بن حکمت قدرتیکی خاصی بی داوه

چه اسرار بیکه لهم سپر و نیاتی کو کهه آبا که سیاره هه مو حیرانه ثابت جمله داماوه فضایی نهم جهان و ابطالی تی مه گه هه رچی له عرضهی کائناتابه به به بهبوده نه خلقاوه له ژیری خاکاوه تاژوری افلاک هه رچی تیدابه هه مو فردی وظیفه و ریگه بیککی پی سپرراوه معاویه نهم کونه که ههر نقطه ی ته ماشا که ی له ههر حزب ییکیا سری هه زاران نکته شازاوه هه تالپی ورد نه بی نه ردا هه تا نه روانی اجسامه نه کهس انوعی زانیوه و ته اُفسامی ژمیرراوه نه حد وعدی معلومه ، ته آغازوته انجلی که ملی اهل فنون بهم داغوه ههر واسدردی تاوه حکیمانی که واشمسی دکا تمشالی حسابته له کشفای غیري حیرت زره یکیات بوته بنیراوه که وایی لافی دانایی گه زافه و جبهله بواپه که خالق ههر مه گهر بوخوی بزانی چی بناناوه بنی آدم که پایه ی عقل و نطق پی به خشراره به لطفی صورت و حسنی طبیعت هه لیژ براده

طاهر فزاد

چاو!

اگر جوانی نه مایه کی سهوزی پاراوی بی چاو ، جوتی گونی که شه به ته و قدر سهزه که به وه ! ..
چاو: جوتیک شأستیره به ، به به رزایی عاسمانه وه ، چریسکه چریسکه ، نه دره وشیه وه ؟
جوتیک گه وه هری پرشنگداره ، تاجی عشق و جوانی نه راز نینته وه ؟
جوتیک به نجهده ی رونا که ، انواری به سدر باغچه ی روحا -
چاو: دوپه ره به له کیتسکی مقدس ؛ پره له آبنی حسن ! .. حقیقته کافی روح ، سره کافی دل ، رازه کافی درونی به حرفی نورتیاو سراوه . . .
آخر ، له چاو بلیغ تر ، له چاو پر معناتر ، له چاو سحرادی

هو ، دروی آلائی دا دو ضابطه یون قانا هر دوژی من دین .
یک منلا عیسو ، بهک ژی احمی عیسی حنوش . قائمقامی وان ماشی وان دستاند نددا وان لسرفی بیکي هرده یان بهفرا گوتن: « ماچما معاشیمه نادنه مه محبوبی هه نه (مقبوض) متفش هاتی (متفیش) امی هر نه جم کو معاشی مه دانه مه دانه مه . نا کو ندانه مه امی هر نه زرگیلی » (ارزنجان)
ایشته مروئین وانی دکرن ضابط شور لیگر یددان .
لازمه کو أم زاروی خوه بدنه خوه ندنی برازاروی مه بیخوه ندناخوه بین پاشا و آغا . برا نولا منلا عیسی ، احمی نه بن ضابطی نه خوه ندی .
از هیبھی دکم کو چقا سا کردمانج هه گوک زاروی خوه یدن خوه ندنی . . .

مه لطفی شاهین

میری برانان

ای که لاویژ!

به شه وگه شت وگوزاری خاطرات ، ههروه که شنه ی شه ویا له روحی بر تاثرما نه کا سهه ری خه هفت به ریا نه لی بیجریکی قول و مه نگه دنیای بر له بی ده نگی به سه ریا ههژده ههژ نه رژی ، انیم ، سوزی آهنگی هه تاسه روی زهوی چین نه وی وه بهرده بی تاری له خویشم دبارنیه وبنه ی دلویی آشکی بیداری سهرم واگیر نه دا گهردای یأس ونا آمیدی رهش مه گهر تو بی ته امدادم : گه لاویژ ، آی ستاره ی گهش مه گهرتو آی گه لاویژ ، آی بزه ی لیوی سحر گاهان مه گهر تو بسره ویی قولی آیشی قلبی بی سامات له چاوی تووه پرشنگی نه گاته روحی بدبختم نه کاستی تسلی ناشهوی دوا بی سهری سه ختم ده سا آی شاستاره ، آی گه لاویژ گهش وتابان که هه لهاتی به نه گریجهت بشو چاوی شهوی گربان

گوران

لی نابت ، تو تشت ، نه زمان ، نه خوه ندن نه نایب اندنانه بی بی من ناچن سهری . بدی عقلی خوه حاتم و تو و ملتی خوه هون چاوان مانه ، چاوان وه زمانی خوه وندا نه کر به وایرو دزاین بی بشتنمان . هکه ازنه بو واما ژر وقه ته و ملتی ته وه زمانی خوه وندا بکران .

ژخوه چند جارن ، مادل نه کر نه زمانی وه ژ بکن . زمانی وه بری هزار سالان زمانی دری ، زمانی حکومتی بو . ژهنکی قه بی دبرزن ، هزار جاری بی کنن . هر جار از لبروه سکیم و من زمانی ته پاراست ، لی قهلاته . . . هکه ژمن نه باوری لی دوراخوه فدرکه ، توئی بیینی کو هرچی ژمن دورمانه ، هاته کتنه بازاران زمانی خوه وندا کر نه وایرو نه دزاین بیژن «لوا» نه ژمی «لی !» . ژبر کو بیابین بی چک وک مروفین بی نینو کن ، کیچ ژمی بیروان دکارن .

ام هجان بتونه امان

هون زانن کو دوқта عبد الحمید دا دناؤ کوردمانجاندا آلاهی حمیدان چیکرن ، چقا رئیس عشران هبون گش کر نه زابط ، شور لیگردان و بزابطی کو چندپیا بکشتا حبس ندبو . چقا ساتالانا خلکی بانینا تشک لی چینه دبو . تالان کشتن ماژ کو دادانین طبیعی ژ کوردمانجان داکرن بجهوه بجهوه ژهفتد ؛ دکرن هون زانن دین حکمی رومیاندا تو ملت ژمانی کوردمانجان مزنتر ، خورتر نینبو . رومی د ترسیان کو روکی کر مانج اتفاق بکن یک ، استقلال خوه بستینن . چاوان بکی وی چاغی بزوری تشک نکانینو بکرا ، آی قاحمید یادانی کو قانا بجهوه بجهوه ههفکفن ، هفتد بکرزن تالان بکن کو اتنانا وان نه بی یک .

ژوراسی وی بیژم : هون هیرودینن کو زابطی نه خوه ندی هیه ، یک کو کانی بضابطی دیکی پازده ، بیست سالان دبستاناندا بجنونی ، هنگی دبی ملازم . فقط آلابا حمیدان همان دجی خوه دا دبو پاشا و قائمقام ، یک باشی . ب قانا دیسان کاربون قارتبانا بدینا کو فکر رومیان هیا کافی بون دنافا کوردستانیداین ، ل هر دری دبستانی دانینا زاروی وان بدانا خوه ندنی ، اث زارونا پاشی کافی بون بر ضابط و قائمقام و پاشا بونا ، لی نه کر کو وانی بجهوه ندنا هو بیونا . ژرومیازاچی ندبو هیرووی استقلال خوه بستاندنا . ژبرئی بکی دبستانی دانانین وحمیدی چیکرن هون زانن قان ضابطی حمیدی گشکی نه خوه ندابون .

لسر نه خوه ندنی وان ژوردا مستلا کی بیژم :

لی دشتا سروچی می آلاهی هبون . آلابا عشیرا بیژان ژلورا از بی قدری من بزانه ، ژمن دور مکفه ، من ژر خوه دور مه بیخه و ب من نه قلا خوه لی پارسو وین دژمنین خوه ژیکه ! . . .

خنجرامن ل هره گوشتا خوه قدانده . من دل کر ازلی فگریم . لی نه دخوه ست ژمن بهیزه ، رابو کت کالانی خوه ، خوه کر کردو گه نه دامن . **مهروت عالی برهرفان**

یادی و طم

تمی وطن مفتونی تو مو شیوه نم بیر که و ته وه
 وه ختی نیدی واسارهت بی به ته وق و کونه وه
 من له ذکر و فکری تو غافل نه بوم واتی نه گهی
 حبس وقی هه لدان وزلت توی له بیر بر دوته وه
 یه و خوایه ی بی شهر بیکو لاسکانو واحده
 عه شقی تونه و عی له دلا آگری کردونه وه
 آگریکی واهه زارسال آوی برژ بنینه سه
 قهت گرو کلیه و بلیه ی تابنده کوژبته وه
 یاسی محزونی و کساسی خوت نکهی تو خوا وطن
 چونکه به و باسه برینو زامه کم نه کواپته وه
 مانه مینی تابکهی ساپی که وه هه لبره

مفتخر به شهره نت واعاله می گرتونه وه
 نه گبه تی لاجو سعادت بوته پشایوانی تو
 کو که بی به ختو فر یشتهت به رزه نه دره و شیته وه
 گه رچه به بیکه ذلیل و دپلی دهستی ظالمی
 نه و به بی شادیته اجماناحه زت لیک پینه وه
 لانی ملیت به دهم لهم عصره دا که لکی نه
 روزی هه وله هه ر به همت گوی هه رابر بنه وه
 بی قصوره ، چندجسوره صد شکر اولاده کهت
 واله ری ی تودا له خو بنا - مری چون نه نلیته وه
 سپه طه م لی مه ده هه ر روله که ی جارنتم
 هی ده حلت بی هتا کو دستوپیم نه کر بته وه
 شه رطه شهرطی پیاوه تی بی گه ر خواده - تم پدا
 دو شمت بت که موه کوسه گ بیخمه ژیر پیته وه
 ف : بی که سی

بیژن کردری وک خلکی خدان زمان و خدان کتین
 و زمانی کردی زمانکی هیژا ، دولد و تکوزه ، کرد
 ملک کی کفتن و داهاتی بین مدان .
 هری ته دایه بی احمدی خانی ، تو دخوازی کو وی کاری
 کو خانی نه بر بوسری توبی سری - آوی گوئیو :
 داخلک نه بیژن کو اکراد
 بی معرفتن بی اصل و بنیاد
 تو دخوازی کو بیته گوئیو :
 خلک تف دیژن کو اکراد
 با معرفتن ب اصل و بنیاد
 ژورا ژبونا فی یکی ته از آقیم پشت گهی خوه ، نه
 از ژچاف و دل دورخستم ، ته از کرم زرتخانا بیر هتو کان ،
 او کیز کین بی چرم و گوشت کو هرور دسرم نه باز
 ددن ، چقان ددن خوه بود کن من دین تنن وشوپین خوه
 ده بنخومین و قشیرن .

بی دزان ابرو کتی پی نفساندنی بی صحبتیا کردمانجی
 بی ژ صبی حتا ابقاری جارنان حتا نیفی شقی و بیک جارنان
 حتا قره برنانگی بد پرسکی ، نیفیرسکی مژول دی .
 هکه می به ، هکه نیره ، هکه ناق ، هکه پروناقه ،
 آن قفتانک وهفنگا انکه . آن نه ، در اصل خوه ده کودی به
 یان نه ژ زمانکی دن هانیه گرتن و پیشده تر هانیه
 کرداندن و ولی پرور پرچ و سمبلی خوه سد بی دکی .
 هر سالکی ده ده سالان دژی و لب راسری عمری خوه
 بیهاری ده براف زستانی ددی باراندن . لی بی کیفخوه شی
 و ددی خوه ده دیدزی ازی ملتی خوه به خوه ندن و
 قفیساندنی ، بی فی کردمانجی بی ژ بیم . ملتی من دی
 پت خدان کتیب و خدان زانین و ولی بکمت مرزاخوه ،
 دی پت مرخوه و کاما خوه برانت ، پت کامران .
 خلک نما دی بکارن بیژن کوزمانی کردات نینه .
 قرمانی وان تنی زمانی آخاقن ودان وستاندنی به . لی دی

هاوار

بردی

کوفارا کردی * مجله کردیة

کارندا خنجرامه

ژامنادی من ئی خووه شهوست وهیزاتوفیق وهی بك را
 زوفه به من لی نه نهیر تبو - دسربانی کینبخانا من ره ،
 د قنجککه تاری و بتوز ، تاشتکی وخویل هلافتی
 بو . کی زانه ژ کنگی فه من او نه کر به دستی خووه .
 پیرهفو کین مزلان درسروی ره تفنین خووه رسته نه ، ژ
 ژورفه لی فد کرن ، جارنان داتین ، د سر فنداوی ره
 دجن ، شو پین خووه دهیلن وهلد کش هیلین خووه .
 بری چند روزان قلامن که بو بو . من او توژ بکرا .
 ل کبر کاخوه گو یام ، نه کت دستی من . من چافی خووه
 ل دورا خووه دگواندو ل تشتکی دگو یام کو بکاره قلامن
 توژ بکه . چافی من ب خنجری کت . رابوم بروی فه
 چوم . و کی من دستی خووه لی در پز کر ، پیرهفو کین
 دوری ب من ، ب بیانکی حسیان ، لنگین خووه نین
 که جالین ، در سرین خووه ره بوراندن و هر یکی ب
 آلیکی فه بازدا .

خنجرامن آژنگین ژ کالانی خووه ب زوری ، وک
 دنگکی نخوش درد کت ؛ دخوی ودهی . اوچند
 ژنگ گر تبو کو من او کر نائف کاخز کی و فرکاند ،
 ژی توژ که زیره کفن د فوری و دفری .
 من قلا خووه دا دئی وی . نه دگست نه ژ ی ژید کر .
 در نائف دستی من ده آسی بو بو . دل نه د کر کو ب ژ
 رنگی خزمتا من بکت . من خنجرا خووه کر پیشیا خووه
 ولی نهیرت .
 ژنگاوی ب نیفی بو بو . ب رنگکی نیشور دست

ب چرسی کر ، هین ب هین رنگی خووه گهارت و بکجار
 صوربو ، صور کی خوبسور .
 هنگی من زانی بو کو خنجرامن ژ من خیدی به ،
 دخوازه گازندان ل من بکه . من او دیسات بر دستی
 خووه و ژیره گووت :
 - خنجرا دلال ، نه خیره ، مکت کو تو ژ من خیدی
 بی ، مامن چه بته کر کو تو ژ من بخیدی ؟ . . .
 زمانی خنجرامن گریا ، ل من فکراوند و ب رنگی خووه
 ئی فولادین لی ستمکار و زیز گووت :

- مالی ، ژ ته خیدیه ، ماچاوان ژ ته ناخیدم ، ته آژا قیتم
 نائف کتیب و کاخزان ، ته از کریم هو گرو هفلا بر ماین
 قاشولین دارو قرش و هفسرا جاوو بو تکین ز بلگی . نه ل من
 دپرسی ، نه ژ لی من دنهیری . حتا نهو من دنگ نه
 دکر ، من خووه د دینایی ده تابهیری د حسابند .
 لی نیدت من نکار بو از خووه را گرم . بلی نماد کارم ،
 ژ بر کر تو دخوازی من بیخی شونا هسی سو لنگن و بمت
 قلا خووه توژ بکی ، پلین کتیبین خووه فکی . تو دخوازی
 باری کران بکی پشتا شیران .

از کر فولابی اصیل ، هسی دبان ، پیشین ته ازد کریم
 پراسو وین میره میرخاص و گرناسان و از ب گوشت و دل
 جرگی ب خودی د کریم ، تو دخوازی بت ب دارو
 قاشولان ب خودی بکی و شبف و تاشتیان وک کر کی
 ژ زو و کابی . نه نه من برچی بهله ووان قرش و پلین هسک
 مکه دئی من . از نه چارلنگی کیاخوری شیری گوشتخورم .
 بلی از خنجرا دبان ، فولابی نیرز ، تومن داقیژی نائف
 کاخزین رش و بلک کونه او ب من نه از ب وان دزانم .

زكوة غراف ومطبقة
أبو بكر بن محمد بن عبد الله بن شوق

حرف جميع المعادن والصو والموت واللوحات الخارسية
 طبع بطانات واوريات معروف نازمة على الامارات العربية

ملك الظاهر

دمشق

الطبيب
احمد نافذ

اختصاصي بالامراض الداخلية والاعراض والاعمال

عرفوس

دمشق

الطبيب
محمد حسين

الاختصاصي بطب الامراض الصدرية وبرايتها

صالحه

دمشق

اشتراقات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

في سورية وتركيا والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري	— ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري	— ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري	— ٤٠ فرنك

للاسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : الامير مهدي عالي بررغان - دمشق - حارة الأكراد

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیة

تبخسنییین کوفاری

هفتدی صوری	یکیتیان
جلادت عالی بدرخان	گازندا خنجرامن
مصطفی شاهین	ام چمان بشوندامان
گوران	چاو
دکتور کامران عالی بدرخان	ستراناکلی
شاهین مصطفی شاهین	یکیتیا کردی
ماموستا	تازییه
مصطفی احمد بوطلی	کدو و قنک
کوچری بوطلان	کر، گرو و روئی
چ ۰ ۰ بدرخان	الفایبیا کردی
احمد نامی	له بو شهیدکی
طاهر فواد	خیال
ف : بیکس	یادی وطن
گوران	ای گلاویژ
دکتور ک ۰ ۰ بدرخان	هیف و ستیر
قدیری جان	جگر خوین
عقد رحمان فوزی	گازی
له زییر کورد	هر بژی
اسماعیل حبش	نالانا نالا دل
لاوی فندی	هاواره
مصطفی ملی	زیارتا هاواری

۱۳۵۱ • مطبعة الترقی بدشق • ۱۹۳۲ م

SAL 1
HEJMAR 13

ÇARŞEMB

14 Çileyê-Berê 1932

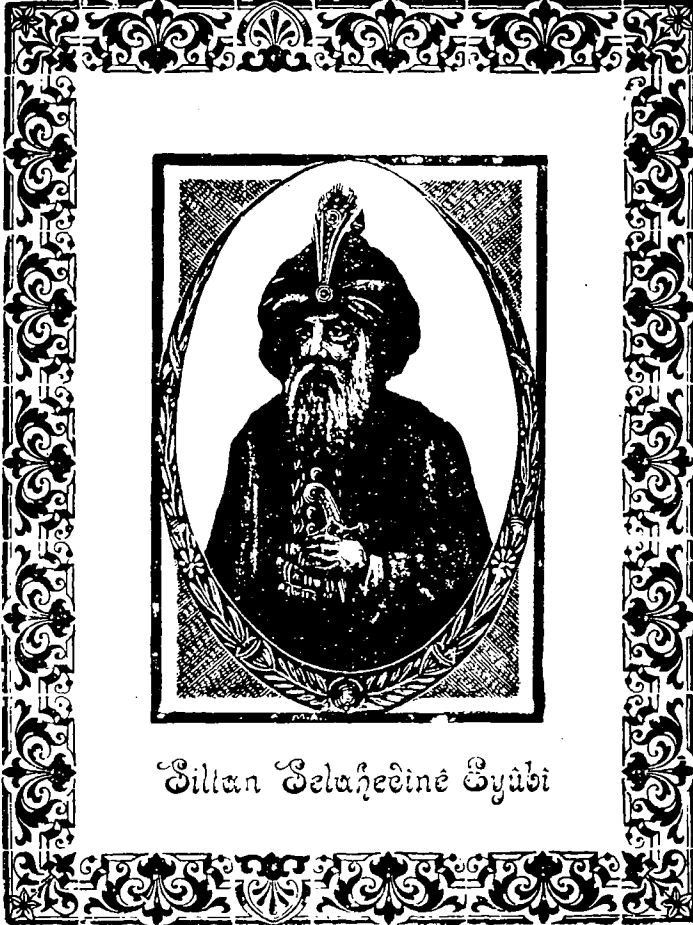
HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 13

MERCREDI

14 Décembre 1932

Qoyara Qurdî * Revue Kurde

Sultan Selaheddine Eyyubi

Çapxana Iereki

ŞAM — 1932

Dr. A. Hoafiq

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Damas

Abnon

Dr. M. Khidir
Opérateur et Oculiste

Damas

Sakké

PHOTOGRAVURE

Egoubiye Frères

Inscription sur tous les métaux Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes,

Damas

Malele Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.

6 mois 60 fr.

4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.

6 mois 90 fr.

4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. edir-Khan

Damas: Quartier Kurde

Qiriyariya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkesê:

Salq 500 kiras-sûrt — 100 frenq

Şesmebq 300 kiras-sûrt — 60 frenq

Çarmehq 200 kiras-sûrt — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salq 150 Frenq

Şesmebq 90 Frenq

Çarmehq 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî tene şandin:

Mir Celadî Alt edir-Xan

Şam: Taxa Qurdan

Pêsgotîngeq

Qitêbxana Hawarê qitêba xwe a dudowan belav qir. Ji ber qo pêsgotînga wê qitêbê ji me re berpêqirîna elfabêya qurdi dide zanûn me ew guhastîye hir.

« Bi şeş hejmarên Hawarê ên pêşîn me bin rûpelê. Elfabê belav qirî bûn. Bi wan rûpelan me himê Elfabêya Qurdi didanî û ji xwenda û zanayên qurdan, fiqerên wan liser elfabêyê pirsîyar diqirin.

Ji ber wan rûpelan sed û pêncîh dest ma bûn. Min dil ne qir qo ew rûpelên ba wînda bibin. Min ew dane hev û çend rûpelên din bi ser xistin, û pê qitêboqege hate pê. Ev qitêboqa ha, bira Elfabêya Qurdi a pêşîn e qo nîfsên dawîyê lê fedqirin û pê bizanîna qo pêşiyên wan di çî tuneyîyê de elfabêya pêşîn da bûn çap qirin. Ji bona pêqanîna çermê wê diviya bû qo çend rûpelên din bi-qevin pêşiyê.

Bi vê hêncetê min dil qir ji xwedevanên xwe re berpêqirîna elfabêya me bi qurtî gili biqim.

Ev elfabêya hanê qo îrû em zmanê xwe pê dinivîsînîna paşîya xebateqe salînen drêj e.

Di sala 1919 de, me da bû çiyayên Meletyê. Em qetî bûn nav eşîra Rewan. Mecer Nowel (ingilîzeq) ji digel me bû. Mecer zarê nivro dizanî bû, dixebitî qo hîni zarê baqur bibe, û ji xwe re her tişt dinivîsandin. Min ji hin medheleq, stran û çîroq berhev diqirin.

Carinan me li nivîsarên xwe çavên xwe digêrandin, dixwendin û diedilandin. Min bala xwe dida Mecer, bi bilevqirîngeqe biyanî, lê bê dişwari destnivîsa xwe dixwend, lê belê ez, heta qo min

(û,) ji (o,) û (i-) ji (ê-) b. p. derdixistin. digelîm ber hezar dişwari. Ma çîman? .. ji ber qo Mecer bi hertên latîni, lê min bi herfên erebî dinivîsandin. Ser vê yeqê, di cih de min kerara xwe da û ji xwe re bi herfên latîni elfabêyeq lêqant. Êdin minê biqariya destnivîsa xwe paş hezar salî ji bê dişwari û weqe xwe bixwinim, ji ber qo her deng cihê cihê liser qaxezê dihat seqinandin.

Lewra qo di Elfabêya Latîni de tinê (26) herfên serxwe hene û di zmanê qurdi de deng ji bist û şeşan betir in, geleq herfên hevedudani qetî bûn nav elfabêya min; weqo: çh, ou, ai....

Ji xwe di zarotîya xwe de, weqê min di dibîstanan de dixwend û hîni herfên erebî û latîni dibûm, tişteq hebû qo min di çavê xwe ra diqir û ji bona herfên erebî, di dilê xwe de digot: ev elfabêqe welê ye qo dengîna dide xwendin qo nayîne nivîsandin, û latîni yeqcar vajiyê wê ye, herfîna dide nivîsandin qo nayîne xwendin.

Belê fiqra min di babeta van her du elfabêyan de ev bû. Pawer biqe bi vê fiqra qo min ji zarotîya xwe ve di serê xwe de bixwedî diqir, qêfa min ji herfên hevedudani re ne dihat.

Hîngî ji zmanên qo bi herfên erebî nayîne nivîsandin min yûnanî, hîneqî frensîzî û elfabêya rûsî nas diqirin. Hema di çiyê de, rabûm herçî herfên hevedudani ji elfabêya xwe derêxistin û li şûna wan ji elfabêya yûnanî û rûsî herfinen serxwe êxistin.

Bi vî awayî, min elfabêyeq bi sih û şeş herfên serxwe êxistî bû destê xwe.

Weqê em veqerîyan hatin Stenbolê bi vê elfabêyê min qitêbeqe elfabêyê û ferhengeqe qîçiq nivîsand û ji bona çapê

Pehiz

Pehiz e dil pehiz e!
Dinê tari bi zize
Pelên daran girin in
Cendeqên wau birin in
Gul ne xwîne bi xwîn e
Weq birina hevîn e
Pelên daran li destê
Key esqerên şiqestê-î

Ezman reş e bi ewr e
Dinê herî bi cewr e
Qoçera min tu î hûq
Badev î bazor û pûq
Ne goliq û ne berx ma
Dinê sar e û serma
Pehiz e dil pehiz e
Dinê tari bi ziz e

Dinê herf e û ba ye
Key rondiq û dua ye
Dinê herf e û baran
Tu deng naye ji Botan
Şînex li qû ez li qû
Ewrex li qû ez li qû

Pehiz e dil pehiz e
Dinê girin û ziz e.
Ne qêvroşq û nêçirvan
Ne zozan û bêriyan
Ne mast û dew ne savar
Dinê tari û êvar
Ne qon û ne xêwetî ma
Tinê sarî û serma
Pehiz e dil pehiz e
Dinê hêstir û ziz e

Dinê tari û dil sar
Hemî bê dost û bê yar
Zelam rûs in û rûs dar
Rondiq, girin û hawar
Girin in her girin in
Can û qezeb birin in
Pehiz e dil pehiz e
Dinê tari bi ziz e.

Dr. Zamiran Ali Bedir-Kan

Gulê

Ne tir û ne xencer bû
Ne mar û ne ejder bû

Bihna Gulê ez quştim
Ne şûr û ne şeşder bû

Ne qanî ne robar e
Dinê êvar û sar e
Rûyê Gulê ez quştim
Erd evraz e û xwar e

Dinê bédeng û zer bû
û tirba min li der bû
Çavên Gulê ez quştim
Ne êriş bû ne şer bû
Çiya herf û dûman e
Gul û sosin ne mane
Rengê Gulê ez quştim
Yê dimire beran e.

Gulê bédil û bêcan
Gulê haqim û sultan
Singa Gulê ez quştim
Gulê rovî û şeytan

Gulê bédeng û bênoz
Gulê békîr û awaz
Dengê Gulê ez quştim
Gulê govend Gulê saz.

Dr. Zamiran Ali Bedir-Kan

qar qiri bûn. Lê mixabin ne ew elfabê, ne ji ew ferheng irû ne di destê min de ne. Di sala 1925 a de digel hin nivîsarên min ên din gehuştine heta pêşberê Mehqema Xarpûte.

Sala 1246 a de, li Elmanyayê min careqê din çavê xwe li elfabêya xwegrand, hûr lê mêze qir û mideqê xweş liser xebitîm. Min bala xwe dida û didit qo ev sê texlit herf kenc lihev ne dihatin, herfên yûnani û rûsî yeqrengiya elfabêyê xirab diqirin. Jû pêve tède du herf hebûn qo ji me re ne gereq bûn. Ji lewra min elfabêya xwe ji nû vesenifand: herfên zêde jê avêtin, hin herfên latîni bilindeq li wan bar qirin û di şûna herfên yûnani û rûsî de existin. Bi vî awayî elfabêqê bi sih û çar herfan û yeqreng hate pê.

Ez pasê ji bi elfabêya xwe mijûl dibûm. Lê hetanî qo tirq elfabêya xwe belav qirin ya me weqê xwe dima û tède me îsteqî bingehî ne diguhart. Min her tiştên xwe pê dinivîsandin û nasên xwe re dida zanin.

Weqî tirq elfabêya xwe belav qirin me dit qo di dengên hin herfan de el-

fabêyên me ne mina hev in. Dengin hebûn qo tirqan ne bi wan herfên qo me nişan qirine lê bi herfinên din nişan qiri bûn.

Herweqî me berê ji çend caran goti bû, ji bona hêsani qirina xwendina nivîsarên me, ji qurdmancên tirqiyê re, me dengên hin herfan bi hev guhartin û herçend hebû me ewçend elfabêya xwe xist nizingî elfabêya tirqan.

Ji gotinên jorin kenc xuya dibe qo elfabêya me paşîya xebateqê sêzdehsalî e, gora zmanê qurdî, gora dengên zmanê me ye. Herê ev elfabê herî sêzdeh salan hatîye nivîsandin û gora zmanê û dengên wî hin bi hin edili û qet halê xwe ê irû.

Berî û piştî belavqirina elfabêyê min fiqrên geleq qesau pirsin û gotinên hineqan bi qerî min hatin. Di nav wan de mirovînen yeqar nexwenda jî hebûn.

Ji lewra ez vê elfabêyê jî qeda xwe bêtir qeda milletê xwe dihesibînim û pêşqestî wî diqim.

Ji xwe herçî yê wî ye, jî yê herqestî hêjatir û spehtir e.»

Qûvan

Brayê min ! min welatê xwe, weq dişteqî delal, qo mirov bawer qiri bû dê winda biqira, bi hez û hesret û bi bêriya dili himbêz qir. Ez weq pelên darên pehîzê, di destê bayê de lehîstoq bû bûm.

Brayê min ? ! min bi fiqra welêt û hevîna wî ji diljû canê xwe re kesreq ava qir û min ji mala xwe re bûqeç anî, bûqeçe spehî û çiq û navê wê qir armanca Qurdistanê.

Brayê min ? ! canê min, bi dil û qezêba xwe ve, bi jîn û hişê xwe ve, ji welatê xwe re sundên bext û dilrastiye xwar .

Brayê min ? ! heqe hez û hesreta min li pey axqê ye qo min tucar nedîtî û bihneqê ye qo min tucar bihn neqirî, lê min ew bi çavê dilê xwe ditiye û bi bihna xwîna xwe sehqirîye, ji bîr meqe.

Brayê min ? ! ew tiştên qo herî tu hinbûyî nuho ji bîr biqe û bavêje ji dilê xwe.

Ew tişt sar û tavi ne. Ji nuho ve dil û hişê xwe bêxe ser tiştên nû, vegere ser zmanê xwe û ji dil û canê xwe re germî û ronahiye bîne.

Brayê min ? ! qantîya dilê min ne zuwa ye. Pelên darên canê min zer ne bûne. Por û pîrçên min gewr in lê di ruhê min de bayên buharê liba dibin.

Heyîn û neyîn di destên me de ne.

Tu dixwazî ji dil û canê xwe re şabunîqê neas û nedîtî bibîni ? !

Hej welat û mîletê xwe biqe û xwe bêxe ser rêya wan .

Brayê min ? ! ew şêst sal in dil û canê min ji xem û qeseran westa ne. Ez di dinyayê de pey hez û şabûniyê geriyame.

Di derengiya şevan de min qitêb veqirin û min bawer diqir qo ez pey şabûniyê de me.

Yequetîman

3

Lew deme qe mêsiq wa têqçûbû, dinya naxoş bûbû, ewrupayîyeqan çawerewani xwayêqî tazeyan deqird qe le hati xwaqey pêşûyan daynên, qatê sêryan qird huqûmetî taze derqewt we (nizami-gel peristî) pêq hat, inca ew deme ewrupayîyeqan gotyan wata qe hetaqû êsta boy degerayn we neman dedoziyewe, wa boman dozrayewe.

Bem çeşne « destûri gel peristî » cêqey « destûri dîni » y girdewe. çunqey eweyan pê xoştir bû, we ew destûreyan bo çaqtir bû we ciwantir le rûhi zeman-yan deweşayewe.

Ewendey pê neçû « qomelani gel peristî » derqewt taqû cêqey piyawani dîn bigrêtewe. Inca qe kanûnî dimoqrattî bilaw buwewe le naw hemû xelqda, be tewawetî binaşey « Gel peristî » cêqey xoy gird, we kayim bû.

Inca lewew duwa « Gel » buwe mabûdî xelq, we tegeriştiya qe tarîxi serqewtini gel şerefêq boyan, we leser mal u mulq u dewlemendî gel binaşey xoşî w sea' detyan radewestê.

Bem çeşne nizami qomelî, le dewri « dîni peristî » yewe serqewte dewri « Gel peristî » we hetawî gel peristî be tewa-wetî rûy erzi rûnaq qirdewe.

Inca kanûnî « gel peristî » kanû-nêqî taze niye qe le paş « nizami dîn peristî » le ser rûy erz derqewtibet.

Min dereng, geleq dereng sehqir qo qitêban ez xapandîme. Ew ne qurdî bûn.

Di gerana dîne de, dest û pêye min dil û singa min birîndar bûn.

Lê min nuho di tenişta qantîyeq zelal û di bin siha darên spîndar û bîşenga de, di rêya welatî de şabûnî peyda qir.

Dr. Lamîtan Alî Bedir-Xan

Legel eweş da wa direng hetawi helat, we dinyay rojna qirdewe. Em kanûne kanûneqi tebi'îye le dinyay da. Çünqe leser çend çîstêq nefsi rawestawe, we le ser çend çîstêq rawestawe qe le nafi beşer da xerizî ye.

Le zemani qonewe beşer neştumani xoy xoşwistuwe we xoy bo fida qirdiwe we beta insane dirindeqaniş ew çigeyyan xoşwistuwe qe lëy hatûnete dinyay, we leseri jiyawin.

Her leber ewe le başi duwayiy kerni nozdemînewe hetaqû estaqe «gel peristi» weqû dinêqi lê hat we estaqe yeqêq le dîneqan dejmêrrêt.

Imro eger nextêq binwarin le dini «gel peristi» debînin le babel meylewe, we te'assubi dîniyewe le dîneqan tiri tijtîre, we ewaney qe em dîne deperistin zortir bo pêwîstî dîneqan mil qeç deqen, we xoyan fida deqen.

Çend carêq «Mosolini» basi berzi w bilindayi romay qoni qirdiwe, gwê-lê-gireqani xistiwete coş u xiroşewe, we bê hoşyani qirdiwe.

Çend carêq Yûsif Mazîni, peyxemberî yeqyeti Italiya be yeq qelime hezaran xelqi lëxuriwe bo maydani şer, we xoyan be quşt dawê le pênanwi yeqyeti, we serbexoyî neştumanyan.

Leber ewe gelani rûy erz ra-hatuwin le berz qirdini xoyan, we berzbûni hemû çîstêq qe bin xoyane, yan qe berzyan deqatewe, we herçi qesêq be pêçewaney eme bicûlayitewe be xayin dejmêrra we be dujmini neştuman dadendira, we dequjra, yan hepis deqra.

Em çiroqe qe le wexti şeri Rûs u Japoni salî (1904 — 1905) peyda bûwe, be tewaweti em liqreman pêşan dedat :

Lawêqi japoni le wexti ew şere şewêq le ser nwêni em law ew lay deqird, hiç xewi nedehat. Şariş tariq bûbû bige le prûşqeyêq qe le çirayêqewe dehat we cegeqey rojna deqird hiç tiri nededi.

(dûmahiq heye)

Hevindê Sorî

Buhara Dêriqê

(rupelêq ji bira yeqî dit)

Buhara Dêriqê ji 253 Şibatê dest pê diqe. Lê, heta pazdehê Adarê baş res, merivan diêşine. Ji xwe newala «Zinara sior» neba ji baş jêrin pêve — qo ew ji ji behra sipî baranê tine — tu haên din lê naên.

Ji ber qo bireqên çiyay ji rojhelat, rojava û baqur da weq hêveqe sêşevîn lê digerin û dora wê digirin.

Di paş van çiyay de Rêla çiyayê mazi heye. Dêriqê pala xwe daye çiyay û berê xwe daye şorezara Erebiştanê...

***

Gava buhar tê, xwîn li canê min vedigere. Ji yîneq nuh ji pêre tê. Em, zarroên dibistanê — nola dilên qo ji çalan bi ser ruê dinê diqevîn — hol dibin bi ezmanan diqevîn û çirivitan didin xwe.

Em, bi dora Mamosteên xwe diqevîn; hineq ji me xwê davên hustû û destên mamoste, hineq ji rû û çavên wî maç diqîn, destûra gerê jê hevî diqîn. Paşê em bi rê diqevîn. Ma key dibistan e?? Na !! Em, ji hev belav dibin. Mamosteê me, me weq çêlqewan ji bin lat û znaran derdixê; dixeyide tewş e, diqenê rû dide me. Vêca em digihêjin nav başqeqî, li ser mêrgeqê rûdinin, taştêya xwe dixu, û desbi lisqê diqîn. Her qî ji me destdirêji diqe. Mamoste gopale xwe diheziqine, me ditirsine, û dibêje :

— Ez nabêjim qulliqên xelqê me kurifinîn, pê li çandinîyên wan meqîn..

Şîretên dût û dirêj li me diqir. (Eha min şîret got) Na !! şîret, ne ev in. Şîret ew e qo buhara sala çûyî mifeti û quli Arîf Ebas beg — îrû li Hesiqê ji bona felata milletê me rêberiyê diqe — li me qir. Herê, şîreteqe qo tucar ji bir nabe.

Rûjeqê Arîf beg em civandin, li me şîret qirin û ev çiroq pêre got :

— Hon mêze biqîn, jiyîn weq ve

Siyabendê Silivî

Çirçiroqa Siyabendê Silivî bi nav û deng e. Ev ji weq Memê-Alan yeq ji çirçiroqên me ên qevn û spehî ye. Herqes pê dizane. Ezê li hir bi hênceta loiya - mirina qo min berî sê salan nivisandîye, û di vê hejmare de belav diqim bireqî wi hildim.

Siyabend Xec-di rûja daweta wê de-ji destên heft brayên wê revand û biri bû serê çiyayê Xelatê. Ji ber qo Sipan diketiyar dihewîne û wan diparêze, nahêle tuqes nizingî wan bibit.

Rûjê Siyabend serê xwe danî bû ser ejnûwên Xecê û di xew re çû bû. Ji dûr ve qeriyeq gaqovî derbas dibû û diçû ser delavî. Di qeriyî de dîleq, ciwanegayeq û heşt gayên din hebûn.

Ciwanega rex delê ve diçû û ne dihişt heft gayên din nizingî wê bibin. Heçî qo ber bi delê ve dihatin, stiruhên xwe di wan hildida.

Xecê weqê ew ditin, mala wê, heft brayên wê û serê rûja revandinê qet bira wê. Ma Siyabend ji weq vî ciwanegayî Xec ji destên heft mîran ne stand û revandî bû.

Xecê bi bira mal û heft brayên

buharê delal û şertine. Dil dixwaze qo em bi xweşiyeqe geş bijin. Ev ji bi xebat û destgirtina hev dibe. Kenc bala xwê bidinê, di zemanê herê da padîşehq di nivîna mirinê de gazî zaroên xwe diqe û ji her yeqî re dariqeqî biçûq dide û darê her yeqî bi wi dide şiqestandin. Şûnda Kandi wan dariqan kevdeki çêdîqe û dide destê wan, yeq bi yeq. Ji wan yeq ji niqare wi kevde dariqan bişqênine. Hingî ji wan re dibêje « Hon ji wisan in. Hon ji yeq bi yeq tene şiqestin lê hon gihîştin hev qes niqare we bisqênine »

Arif beg li vir gotinên xwe kerdand û bi çavên zêlûl xatir ji me xwest, da rê û çû...

Kedrican

xwe ber xwe qet û dest bi girinê qir. Çend hêstirên Xecê qeti bûn rûwê Siyabend. Siyabend pê bişyar bû û ji Xecê re got:

— Ruhnîya çavan, çire digiri, hela niho biqel û dilxweş bûyi, çî li te dest da, qa bêje min.

Xec qir qo mēbejît. Lê Siyabend jê ne geriya, geleq ber wê da. Dawî lê vegerand û got:

— Siyabendo, qeriyeq gaqovî derbas bû û çû avê. Têde dîleq, ciwanegayeq û heft ga hebûn. Qo min ew ditin, ew rûj hat bira min qo te ez ji destên heft brayên min revandin, û min ji xwe re got « heqe wê rûjê yeq ji me bihata gustin, û gustî ji tu bûwayi, piştî te re hatê min de çî bûwa », ser vê yeqê giriya min hat.

Siyabend rabû, qevana xwe hilda qo here wî ciwanegayî biquje. Xec qet buwara wî qo necit, qir ne qir, Siyabend gub ne da û ber bi delavî ve çû.

Ciwanega di dora delê de digeriya. Siyabend ew da ber qevana xwe, tir lê qet.

Ciwanega, çend gavên xwe randin û xwe gihand qevîya hevrazeqê û li ser sehareqî veqet. Bi birin bû. Ên mayî dor li delê girtin, û baz dan.

Siyabend çû ser, ciwanega ji stiruhên wî girtin qo serjêbiqe. Ciwanega gehîştî bû çanqesiyê, bihna xwe a paşîn bidaya, bi hela canê xwe serê xwe hejand, destên Siyabend ji stiruhên wî filitin, pēyên wî semitin, ger bû û ji hevrazê de qet newalê. Di binê newalê de dareqe hişq hebû. Siyabend piştî qeti bû ser, çikilên darê di piştî wî re çûn.

Xec demeqe xwes ma hēviyê. Hewiya wê ne dihat, rabû, da şopa Siyabend û xwe gihand ciwanegayî lêqeti. Ciwanega li ber mirinê bû.

Ji newalê de nalineq dihat. Xec xwe dahiland û Siyabendê xwe di wî halî de dit. Lê giriya û qilamin avêtin ser. Di pey re xwe zer qir û avêt newalê, di rex mērê xwe de mir.

Dibêjin qo di wê newalê, di wî cihî de qo Siyabend û xec mirine serê

Textes et Traductions :

Loriya Mirinê

Siyabendo ! Siyabendo ! deng biqe
 Ji jina xwe jina xwe re reng bide .
 Nav mijê de xuya dibin hêstiran
 Ma qê digot, nêçir biquje nêçirvan
 Binve lawo, binve lawo, binve lo !

Exlat disa tevli hev bû, dû mij e
 Siyabendo, Siyabendo, de bêje
 Ma ez gori min go meçe : ji ba min
 Belê min go, lê te ne qir ji ya min
 Binve lawo ! binve lawo ! binve lo !

Serê Sipan di nav pûqê, pûqe şên
 Bager, bahor bi rê qetin disa tèn
 Gaqoviyo, canemergo, ji qû hat
 Çawan bû qo, Siyabendo lê bû mat
 Binve lawo ! binve lawo ! binve lo !

Dil û qezeb çênî çênî jêqirin
 Weqe tirqê perastûwa ra qirin
 Stîruhên ga hesintî in ji fola
 Min go meçe, lê Siyabend guh ne da
 Binve lawo ! binve lawo ! binve lo !

Siyabendo ! tîrzêrin û zivqevan
 Min go meçe ber şekar û delavan
 Ger nêçîreq te gereq bû hin caran
 Ma ez ne bûm nêçîra te hem kurban
 Binve lawo, binve lawo, binve lo !
 Siyabendo ! Siyabendo ! te çî qir

her Buharê du derxên gul radibin û du
 qoqî di ser wan re difirin. Dibêjin ji qo
 her çiyayê Qurdistanê stêreqe wî heye.

Ji hingî ve yên Sipanê Xelatê bûne dudo
 û her şev di ser tîrbên Xec û Siyabend
 dibirikin û wê goristanê diruhnin.

***

Berî sê salan di civateqê de Siyabend
 distrandin. Bi wê strandinê loriya
 mirinê ji min re hilqet û miujî nivisand
 Qo Xwedê hez qir, pêsdetir çir-
 çiroqa Siyabendê - Silivî di Hawarê de
 bête belav qirin. *Herçeqol Azizan*

Çiton bû qo tu şemîti ji ser gir
 Te ev qortal çawan bijart bo helin
 Ma ne heyf e, hej nûbar e ev hevîn
 Binve lawo ! binve lawo ! binve lo !

Serê Sipan, stîrhî direh, zinar in
 Teyroq û herf nêçîrvan re heyar in
 Min go meçe, gaqovi ye, lawecan
 Ji hev biqev, biqev hilweş, ey Sipan
 Binve lawo, binve lawo, binve lo !

Biqev, memîn, hilweş biqev çiyao !
 Rabe, rabe Siyabendo zavao !
 Rabe, bû yê te ez niqarim, rabe ax
 Bû xweyî û sêwî mame hilbe ax
 Binve lawo ! binve lawo ! binve lo !

-Siyabend ji binîya qortalê lê vedigerîne :

Megrî, megrî, qeçê megrî, delalê
 Berde mirin, weq bûqeçê bila bê,
 Qê gotiye mirin tal e, na herê
 Bîrînên min ket naêşin, lê belê
 Dilê min de tu ! hergav ditîrsim
 Tu eşandi stîruhên ga ? dipîrsim
 Qeçê megrî, qeçê megrî, delalê
 Berde mirin weq bûqeçê bila bê.

-Xec pês ve ajot :

Siyabendo ! Siyabendo ! menale
 Ma qê digot ev encamrêş, li bal e
 Ezê çawan ragirim û hêstiran
 Germ û xwîstîr, narêşînim pêsîran
 Binve lawo ! qinve lawo, binve lo !
 Nalînên te qûr û zîz in mina merg
 Ezê çawan xwe ragirim, meqim deng
 Nalnalên te qo gehîştin dilê min
 Hêstîrên min dibarin ser qulên min
 Binve lawo ! binve lawo, binve lo !

Binal, binal, Siyabendo, her binal
 Te ez hiştim û xwe avêt di nav çal
 Te zani bû bêxwedî me bêqes im
 Ez vê qulê çawan biqim birêşim
 Binve lawo ! binve lawo, binve lo !
 Geli Sipan quêrî Exlat mebin bend
 Rêqê bidin, min gehînin Siyabend
 Geli Sipan, berwareqê, baxdoneq
 Min re veqin, derbas bibim, herim teq
 Gorin bibim Siyabend re me bûqeç.

Loriya-Creban : 12 Çiriya-Berî 1928

Berceuse de la Mort

Siyabendo! Siyabendo, parle
 Donne un signe de vie à ta femme
 Dans le brouillard on voit de larmes,
 Mais qui aurait dit que le gibier tuerait le

Dors mon garçon dors... [chasseur

Le mont Akhlat est encore s'en dessus des-
 [sous, couvert de fumée et de brouillard

Siyabendo! Siyabendo, dits alors

Oh que je te sois tombeau, je t'ai dis ne t'en
 [va pas de chez moi

Oui, je l'ai dit, mais toi tu n'as pas suivi
 [mon conseil

Dors mon garçon dors... .

La sommet du Sipan est dans l'ouragan, un
 [ouragan formidable

L'orage et la bourrasque sont en chemin ils
 [viennent encore

Le cerf, le maudit, d'où est-il venu

Comment fait-il que Siyabend fût mâter par lui

Dors mon garçon, dors... .

Le cœur et le foie étaient coupés, en mille
 [morceaux

Comme une flèche enfoncée dans les côtes

Les cornes du cerf sont de fer, d'acier

J'ai dit ne va pas, mais il ne m'a pas prêté
 [son oreille.

Dors mon garçon dors... .

ô Siyabend, au flèche dorée, à l'arc argenté
 J'ai dit ne va pas vers les rochers plat et

[aux abreuvoirs

Si quelquefois te fallait un gibier

N'étais je pas ton gibier et ton sacrifice

Dors mon garçon, dors... .

Siyabendo! Siyabendo, qu'as tu fait
 Comment se fait-il que tu glissas du sommet
 Comment as tu choisi cette abime pour nid
 N'est-ce pas dommage, cet amour est encore
 [tout frais éclos

Dors mon garçon, dors... .

La sommet de Sipan est pleine d'épines,
 [de chardons et de rochers

La grêle et la neige sont des ennemis pour
 [le chasseur

J'ai dit, ne va pas chier enfant, c'est le cerf
 ô Sipan, brise toi, tombe et effondre toi

Dors mon garçon, dors... .

Tombe, disparais, tombe ô montagne
 Et toi Siyabendo, lève toi jeune marié
 Lève toi sans toi je n'en puis plus, lève toi ah
 Je suis resté sans protecteur, orpheline, dres-
 [ses-toi ah

Dors mon garçon, dors... .

-Siyabend lui repond du fond du précipice :

Ne pleures pas, ne pleures pas, fille, ma belle
 Laisse la mort venir comme une jeune mariée
 Qui a dit que la mort est amère, mais non
 Mes blessures n'ont point du male, mais
 [seulement

C'est toi qui es toujours dans mon cœur, j'ai
 [peur

Et te demande, est-ce que les cornes du cerf
 [t'ont fait du mal

Ne pleures pas, ne pleures pas, fille, ma belle
 Laisse la mort venir comme une jeune mariée

Khadj continue

Siyabendo! Siyabendo, ne gémis pas
 Qui aurait pensé que cette noir fin est devant
 [nous

Comment, que je ne pleure pas, que je ne
 [verse pas des larmes

Chaudes et sanglantes, sur ma poitrine
 Dors mon garçon, dors... .

Tes gémissements sont profonds et tristes
 [comme la mort

Comment me retenir et ne pas crier
 Alors que tes soupirs arrivent à mon cœur
 Mes larmes tombent sur mes plaies
 Dors mon garçon, dors... .

Gémis, gémis, Siyabendo, gémis toujours
 Tu m'as laissé et tu t'es jeté dans l'abîme
 Tu savais que j'étais sans appui et sans soutien
 Comment ferai-je pour cicatriser cette blessure
 Dors mon garçon, dors... .

ô Sipan! ô pierres de khalat ne soyez pas des
 [obstacles

Donnez-moi une route et menez moi chez
 [Siyabend

ô Sipan, un sentier, un gué
 Ouvrez moi, que je passe et que j'aïlle
 Et devienne pour Siyabend une tombe et
 [non une épouse.

***

Cette chanson que j'ai nommée la (Ber-
 ceuse de la mort) est un poème qui m'a été

inspiré d'un passage de la légende (Siyabend-Silivj), dont j'ai versifié tout en gardant les expressions populaires.

Siyabend est le nom du héros (Silivj) est le nom de la tribu. Le tout veut dire le Siyabend de Silivan.

Pour pouvoir bien saisir le sens de ces vers quelques explications seront nécessaires au sujet de la légende : Siyabend est un pauvre orpelin qui vit et grandit dans des circonstances des plus difficiles. Dès son bas âge il se fait connaître par les faits d'armes. Siyabend à travers ses aventures tombe amoureux d'une fille d'un chef, répondant au nom (Khadj). Khadj aussi répond à l'amour de Siyabend. Mais comme Siyabend n'est pas de la noblesse leur union est impossible. Les parents de Khadj malgré elle l'ont mariée à un jeune homme de la noblesse. Le jour des noces Siyabend attaque le cortège et enlève khadj des mains de ses sept frères.

La montagne (Sipanê-Xelatê) est renommée pour donner abri aux amoureux et interdire à qui que soit d'en approcher. Siyabend se réfugia avec khadj dans cette montagne.

Un jour Siyabend ayant posé sa tête sur les genoux de Khadj s'endormit. Au loin un groupe de cerfs passa, allant vers l'eau. Ils étaient sept mâles, une femelle et un jeune mâle amoureux.

Le jeune mâle accompagnait la femelle et ne laissait aucun des autres s'en approcher. Khadj en les voyant se souvint de sa maison, de ses sept frères et du jour où Siyabend s'était battu avec ses sept frères et l'avait enlevé à eux. Siyabend aussi ne l'avait-il pas enlevé comme ce jeune cerf des mains de sept hommes.

Khadj à ces souvenirs devint triste. Quelques larmes coulèrent de ses yeux et tombèrent sur le visage de Siyabend. Siyabend s'éveilla et lui dit :

— Pourquoi pleures tu, tout à l'heure tu étais heureuse et gaie, que t'arrive t-il dis-moi, mon amour

Khadj essaya de lui répondre évasivement, mais comme Siyabend insistait, elle lui répondit ainsi :

— Un groupe de cerfs vient de passer, allant boire. Il était composé d'une femelle d'un jeune mâle amoureux et de sept autres mâles. En les voyant je me suis rappelé le jour de mon évasion. Pendant que tu te battais avec mes sept frères si un de nous deux était tombé mort, et si ce mort ent été toi, qu'est-ce que

je serais devenu. Alors les larmes ont coulé de mes yeux, à cette pensée.

Siyabend se leva, prit son arc pour aller à la poursuite des cerfs, Khadj fit tout son possible pour l'en empêcher. Mais elle n'y parvint pas. Siyabend se rendit à l'endroit de l'eau, le jeune mâle se trouvait auprès de la femelle. Siyabend tira sur lui, la flèche l'atteignit. Le cerf fit quelques pas et tomba sur un rochet plat. Il n'était pas encore mort, Siyabend se précipita sur lui, prit ses cornes dans sa main gauche et de l'autre tira son poignard pour l'égorger, juste à ce moment là, l'animal pour donner son dernier soupir secoua vivement sa tête. Les cornes échappèrent de la main de Siyabend, ses pieds glissèrent et il tomba dans le précipice. Au fond du précipice il y avait un arbre sec, Siyabend tomba dessus, les branches lui traversèrent le dos et sortirent de sa poitrine.

Khadj l'attendit longtemps. Puis alla à sa recherche, elle trouva la bête tuée. Elle entendit un gémissement qui venait du fond du précipice. Khadj se penchant vers l'abîme vit son Siyabend, lui dit quelques mots d'amour et se jeta dans le précipice et meurt à côté de son amour.

***

Les effets de la légende se manifestent encore jusqu'à nos jours. On dit que à l'endroit où sont morts Siyabend et Khadj, chaque printemps deux rosiers poussent et deux papillons les survolent. On dit aussi que chaque montagne de Kurdistan a une étoile propre à lui, depuis la mort de Siyabend l'étoile propre à la montagne de (Sipan) s'est dédoublée et chaque nuit elles éclairent les tombes de Siyabend et de Khadj.

Herzog Ozizan

Le nombre

des repas chez les Kurdes

La gourmandise des montagnards iraniens a, de tout temps, retenu l'attention des étrangers. Les anciens auteurs grecs nous les présentent sous les traits suivants : « grands mangeurs et bons tireurs ». Les chroniques arabes, turques et persanes ne manquent pas de récits, grossièrement symboliques, sur l'insatiable appétit de ces montagnards qu'on a

pris l'habitude de désigner par le nom généralisant de « Kurde » (1)

En effet les Kurdes sont des grands mangeurs. La raison en revient spécialement au climat, au relief du sol et au mode de vie qui est la conséquence de ces deux facteurs géographiques.

Le climat de Kurdistan proprement dit (2) est trop excessif. Il a des grands écarts de température annuels et diurnes. Le froid de l'hiver qui dure de six à huit mois permet le développement de petits glaciers dans les vallées suspendues des hautes montagnes ; et couvre d'une épaisse couche de neige les villes et les villages parsemés à une altitude moyenne de 1000 mètres, la température s'abaisse dans cette saison, jusqu'à 25° ou 30° au dessous du zéro.

L'été au contraire, est court mais très sec et très chaud. La température s'élève, en cette saison, à 30°, 35° de chaleur et parfois à 40° dans les petits bassins et les petites plaines enlermés.

Pour lutter contre les excès de ce climat épuisant, l'organisme exige une alimentation intense et reconstituante.

La circulation dans ce pays trop accidenté et le mode de vie rustique ou pastorale des Kurdes ne contribuent pas moins à exciter leur appétit.

Pour aller d'un village à l'autre il faut parfois escalader et redescendre les flancs pyramidaux d'un anticlinal haut de quelques centaines de mètres. S'ajoute à cela l'activité qui secoue le Kurde pen-

1) Le nom «Kurde» qui veut dire fort et brave était donné aux tribus irréductibles de la Mède antique. Un de ces foyers d'insoumission permanente était le pays de Botan qui fut appelé depuis l'antiquité kurdistan c'est-à-dire pays des kurdes. Après la conquête islamique tous les tribus médiques qui ont refusé de reconnaître les nouveaux maîtres étrangers se retirèrent dans les hauteurs de leurs montagnes et devinrent comme leurs frères de Botan des Kurdes c'est-à-dire des rebelles insaisissables par rapports aux citadins des villes médiques.

2) Le pays qui groupe le plus grand nombre de kurdes c'est l'E. de la Turquie, l'O.-N.O. de la Perse, le N.-N. E. de l'Irak et le S.-S. E. de la Caucasic.

dant la saison serrée d'automne et d'été: la moisson, l'ensilage, le labour, le séchage des fruits et des légumes, le séchage et l'amoncèlement du foin, l'extraction du beurre, la vente des produits de la ferme au marché, la coupe de bois pour le chauffage, la réparation des toits et des cheminées, le nettoyage des étables etc... Tous cela fait du Kurde une sorte de machine humaine qui nécessite une grande quantité de combustible alimentaire.

Or le sol de Kurdistan n'est pas ingrat. Il abonde en toutes sortes de produits ; céréales, arbres fruitiers, forêts et des grasses prairies

Bien servi par une riche nature, et toujours éprouvé par l'appétit, le Kurde a dû, comme l'homme le plus civilisé de nos jours, s'occuper du nombre et de la répartition de ses repas quotidiens, dans l'ordre qui convient le mieux à ses besoins.

Quand il se lève de bon matin, pour aller dans son champ, il fait son premier petit déjeuner, constitué de fruits et de pain, qu'il appelle (Keretan). Arrivé au champ il fait vers 7 H. son second petit-déjeuner (xwirini) composé de lait frais non sucré, de pain de fromage et de fruits.

Vers 10 H 30 le Kurde fait son véritable déjeuner qu'il appelle (tast). C'est à ce moment qu'il se somme le plus de viande, de légume, de salade, surtout de l'oignon (pivaz) de lait caillé (mast) et qu'il boit du (dew) sorte de lait caillé extrêmement dilaté par l'extraction du beurre et assaisonné avec du sel.

A trois heures de l'après-midi, le Kurde fait une sorte de five o'clock qu'il appelle (firavin) où il boit du lait et mange du pain et des fruits. Le soir vers (5-7 H. le Kurde fait son dîner (şiv) où il prend son potage, mange des légumes cuits, du (savar) sorte de blé moulu qu'on cuit avec le beurre, de la

viande et qu'il boit son (dew).

Dans les longues nuits d'hiver, le Kurde qui veille jusqu'à minuit, à tisser son tapis, à ciseler son poignard, à incruster de pierrerie une petite hache de sucre ou à bavarder avec ses voisins et ses voisines autour du feu, se trouve obligé de prendre son souper (paşiv) avant de dormir.

Toutefois il faut noter que certains peuplades kurdes ne se trouvent devant la nécessité de respecter ce nombre de repas quoiqu'ils en savent tous le noms et l'usage.

Il y a en de tous temps de flots d'émigrants kurdes qui se sont déferlés dans les plaines limitrophes de Syrie et d'Irak. Là, ils furent obligés de modifier leurs anciennes habitudes. La longueur de la saison chaude, la platitude et la facilité des terrains, le contact avec les Arabes, généralement très sobres, portèrent remède à leur insatiabilité et leur conseillèrent de supprimer quelques repas de liste du jour.

Pour ironiser la friandise des montagnards de Botan, les Hevêrgans racontent l'histoire suivante :

« Quand à l'époque du premier Bedir-Khan, les botaniens occupèrent les territoires de Hevêrgan, les soldats et l'escorte du prince exigèrent d'être nourris comme chez-eux. Satisfaction leur fut faite et mangèrent successivement leur keretûn, xwirini, taştê, firavin, sîv et paşiv. Après minuit les botaniens se réveillèrent et demandèrent, encore une fois, à manger.

— Quel genre de manger désirez-vous? leur demandent les Hevêrgans.

— Nons desirons un firavin.

— Mais n'avez-vous pas mangé votre firavin?

— Si, mais comme il y a un firavin d'après midi pourquoi il n'y aura-t-il pas un firavin d'après minuit! répondirent-ils à leurs généreux hospitaliers.

En examinant l'horaire, l'importance

et le menu des repas chez les Kurdes, on peut y entrevoir certaines particularités qui réclament une petite explication. Une de ces particularités qui sautent le plus aux yeux c'est le manque de repas à midi.

Il semble que le kurde a hâté l'heure du déjeuner pour passer, en pleine activité, le temps le plus chaud et le plus alourdissant du jour. Ce procédé qui a l'avantage d'étouffer le besoin de sieste ou de repos, en été, économise beaucoup de temps et augmente considérablement le rendement du travail champêtre. Cependant les Kurdes qui habitent les grandes villes apprenent à manger à midi et appellent ce déjeuner (nivro) c'est-à-dire mi-jour.

Un autre point d'importance capitale est la richesse du menu Kurde en vitamine. Les Kurdes mangent beaucoup de fruits et d'oignons. Ils boivent beaucoup de lait non chauffé et non sucré. Ils consomment aussi beaucoup de viande dont l'influence toxique est considérablement réduite par la boisson désinfectante du (dew) et par l'absorption d'une grande quantité de (mast) lait caillé. Cela explique peut-être la cause de la longévité des Kurdes qui détiennent actuellement le record de l'âge dans le monde entier (Zoro agha, 164 ans).

On peut enfin constater que le montagnard kurde diffère, des paysans d'autres races voisines, par l'adaptation de la nourriture à ses besoins et surtout par son insoumission aux heures de manger traditionnelles qui ont été dictées aux autres peuples, dans l'origine, par les trois étapes de la lumière diurne : lever midi et coucher.

***

Le Kurde n'est pas l'esclave convaincu de l'inconsciente nature. Il réagit plutôt sur elle. Son énergie n'est pas encore paralysé par la résignation mystique des autres races orientales. *Hewin*

بکاء و بکاء و بکاء

بکیت فابکیت الذی والقوانیا
 بشدوی واشجیت الندی والنوادیا
 وابکیت احداق المعانی وانسا
 جعلت لما آماق شعری بحاریا
 واذرفت من در البدیع مدامعا
 فقلدها منی برامی الدراریا
 وانی لابکمی والبکا بیث البکا
 لاعماق وجدانی فابکمی بیانیا
 واهرق من ماء الحیاة نزیف ما
 حکمی عندما اذ عندما جد جاریا
 وانی لیبکینی الامی کل ما اری
 خیلک یا شوقی فارجع باکیا
 تصورت فی عینی وذوقی ومسمعی
 ولمسی وشمی اذ اراک حیالیا
 ومن حق مثلی ان یدوب من البکا
 علیک وان یبکمی الدیار الخوالیا
 لأن کان غیری قد بکاک بدعمه
 فانی بوجدی قد اذبت فوادیا
 وان کان لا یرضیک ذاک فانی
 لعمرک سمح هاک منی حیاتیا
 ***
 ولست بناس اذ نقول مترجما
 حیاتک بالعرق الکریم مباهیا
 سمعت باذنی من ابی وهو قائل
 من الکراد صلی جئت فی العرب ناشیا
 وقد جاء فی «الذکر الحکیم» الاداعم
 لا بانهم ان کان تم نقاضیا
 اذ اذنت کرودی وشاعر عصرنا
 ومملک قریض العرب لازلت راعبا
 بک الکرود قد جروا ذبول فخرام
 علی هامة الجوزا وشادوا المانیا
 وان تک فی ذا العنصر الیوم واحدا
 فقد کنت فی ذا العنصر للشعرواقیا

وانت امیر الشعر فی الشرق دائما
 وما زال فینا صوت فضلك داویا
 تحلت عنا لا ملالا وانسا
 بذاک قضی الرحمن ما کان قاضیا
 ومن بعدکم جزل القریض رقیقة
 وما دق من مینی تدهور هواویا
 ***
 خلت بعد شوقی دار فضل یومها
 بنوا الفضل اذ کانت منی وامانیا
 وناح هزار الابلک بنبد ماجدا
 علی النمش محمولاً الی الخلد ماضیا
 وامست دیار النیل فقراء بعده
 وأصبح روض العرب فی الشرق داویا
 بکی کبکائی کل صب بدعمه
 یجود ولكن لا یجید القوانیا
 ***
 أری شعراء العصر قد طال صمتهم
 فلم نلق منهم من یصوغ المراثیا
 وانی لأدري سر ذلك فاعلموا
 بان الذي قد حل دك الرواسیا
 دعی الشرق خطب فادح جری بنا
 الی قارعات قد تجر الدواهیسا
 فطاشت حلوم القوم وارتاع جلمهم
 خلا الشاعر الكردي وقد قام ناعبا
 اذ اصدت الافواه فی السام اننی
 انا الصادح الشادي وان كنت «وانیا»
 اغرد فی كل المواطن باکیا
 علیک باشجانی فابکمی برامیا
 وارثیک یا ابن العم فی کل منتدی
 بما راق ابداعاً ورق معانیسا
 فان الذي قد قدتنا وحملتنا
 نضوغ من الالفاظ ما کانت غالبیا
 بفضلک سرنا رافلین الی الطی
 بهجک شوقی قد بلقتنا المالیسا
 فان لهذا الشرق خیر دعامة

کلادل

دلی من تیروه ، تیر درد و برین
 میژفه در کتم ژ ولاتی خوہ دور
 دلی من هری تف کاه بخوین

***

جرگامن آگر گری و پسته
 دور ژ مالا خوہ رین در کتی
 من هدار نابه قت نابه بی ته

***

من نه گند نه مال نه ژن نه زاره
 من دقیت ولات ولاتو ولات
 بی ته اف ژ پین لاسر من باره

عقد مرمان فوزی

بمانت اودعت الشعور مبادیا
 وانت الذی ابدیت ما کان غامضاً
 واظهرت فینا منک تلك الایادیا
 جلت المبادی والایادی وکما
 یخالف مبدام نکید الاعادیسا

***

رویدک شوقی لا تکن تم بانسا
 فتم یا حبیبی هادی البال هانیا
 علی الوطن المحبوب اسد رواض
 وانیاسها اضحت ظبی وعوالیا

***

وقد کنت ارجوان الایک مره
 ولكن قضی الزمن ان لا تلاقیا
 اذا فی جنان الخلد یجمع شملنا
 غداً نسب «لا کراد» ان کنت ناسیا
 وتحت «اللوا» یوم الثور یضمننا
 نبی انی للخلق بالحق داعیا

الوفی

نهی دل

نهی دل به ره مالی به ابتر لاده له وحشت
 به س تقدی حیانت بکه صرفی خه وی غفلت
 حیفه گوهره ری خوت ببه به قیحتی مورو
 علویقی طبعت مه فروشه به دنانت
 افرادی بشره ره که شاده به هواپی
 حیرانه لهم احواله هه مو اهلی بصیرت
 حدب حتی فقیر نه دردی به بهک رشوقی ملعون
 بو خونین نه گری لهم ستمه چاوی مروت
 انسانی به سیرت نه بی تهک صورت نه گینه
 حیوان گه لی نوعی هه به انسانه به هیئت
 ناکهس له خبسی بوه ته دوژمن خوش
 فیضی هه به یو دوژ منیش اربابی حمیت
 مردانه و هره پیشه و ره له و کاره که نهی که ی
 یامه بیکه که نهی که ی به ته واوی بکه غیرت
 ثابت به له سدر حالی مه ترسه له حوادث
 دنیا به ابتدیت و نه چی شادی و مهنت
 نه هم بهک دوده مه فرصته گهر قدری بزانی
 آیامی عزیزت مه که ضایع به سفاهت

ظاهر فرود

فرمیسک

فرمیسک چیه ؟ دلویک آو ... به لام له آو روتتر ،
 له آگر روناک تره له نه دشته ریترتو ...
 دلویک : که له خوینی دلی عاشق سویرتر له چگری
 روله کوژراو گه رم تره له وجدان صاف تره له
 اخلاق پاک تره له عشق حساس تره ...
 دلویک که له رسته مرواری گه ردنی کجان جواتر
 له آونگی سه ردلوی غنجه می به بانیان شیرین تره ...
 رحمی دایک ، صبری عاشق ، که ساسی هه تیو ،
 هه زاری مظلوم ... و الحاصل هه مو مقدر رسته کانی
 کون و قوژینی ژبان ... نه مانه هه مو ... به ره و
 رحمتی عرش گه وره سهری نیاز یان هه ل بری ؛
 و چاویان کرده و ره بدو رمانی تسلی ...
 نه زانی چیبو له عرشه وه ، دلوب دلوب ، تکابه ام چاوانه ؟
 فرمیسک ، گه وه ره ریکی خوشه و یسته ، که خالی
 له نا وه مو مخلوقا تا به نه نیا پیش که شی انسانی کرده .
 له به ره وه ؟ فرمیسک نه وه به که : ته نیا به سهر
 ده ردیکی انسانی دا تلور آیتته وه ؛ باخو نه تمکینه
 لیوی برینیکی تزیعی دله وه ...
 فرمیسک ، اگر له روی رقی محض ، عاطفه ی صمیمی ،
 و شعوری راسته قینه وه بی ؛ فرمیسکه آهیکنه ربوبیکی
 بیسه ، چلکی معنوی شی آو یته به ! ... گوران

زارو دین

نمازه زارو دین و لاتی ژیرین
 و لاتی کردان نف خیر و بیره
 همی معدنه نف ز بشف وزیره
 لی چه بکم ایرومایه ژ خلکی ره
 و لاتی کردان همی چیمنه
 عکیده و شیر و پلنک فی هنه
 همی هاخال و کربانی مه نه
 پیشی لدنیا دودولت هیوت
 یکه زی فارسی بود ام بخوه بون
 ترک و عرب و عجم تنه یوت

ام نه عربین نه ترک و رومن
 خدان پاشانه لشکر و کومن
 ایر و خرابین بن دستی بومن
 گهی مه چی به بو چی دین ناکی
 برمی ژ حالی مه کردان ناکی
 ام کیم کتنه تومه راناکی
 کوماملتان مانی تو کوری
 چافی نه کوره توله نانیری
 بان کال و کوفی توله ناگری
 اف نه حریده کوتک و زوره
 لی هون دزانن دنیا بدوره

فتک ل ژیره فتک ل ژوده
 خلکی ام کشتن آفتین چمان
 بگلر و پاشا دناف مه نه مان
 کوما ملتان امان و امامان
 کوما ملتان هون پو لپزستن
 در حتی مه ده هون قوی مستن
 خلکی بدوستی ام ایرو خستن
 خو کامه نایی ام قط رانازن
 ام ژوده دکن میشی و گازن
 ام تر حتی خوه هر گاث دخوازان
 مگر غمونی کرد

دردی سادو

دوختی شیری مزون ده بو - ام ب مالیتی دگری میران ده
 بون - گری میران گندک ژر گندین مه به - تیده هفتی
 هشتی مال هیون - باقی من ل خار پوتی دحیسا تر کرده بو -
 هنگی از زارو بوم - گندکی مه ئی دن ژری هبو ، ژیره
 دگوتن قنتر - قدری ده مال تیده هیون - هر
 دو گند نیزیکسی هف ، هما بهفه بون - ل قنتری

کر ککی کچل وتره دینی
 هبو - ژیره دگوتن سادو -
 ام زارو کین گری میران هیون
 پیئجه ، شیت زاروک - از
 بڼوه سر عسکری وان بوم -
 حی ژری بردستی من بون -
 ل قنتری سادو ب سیری خوه
 بو - من دخوه ست از وی ژری
 بکم بردستی خوه - لی سادو بر
 پری ب من دکر -

ازی هر صبه رابو و آمانی
 زارو کین گندکی بدانا هفت
 و بیجو و آمان سادو - من او
 صافی بکرانا - گافا سادو
 چافل - مه دکر هما ددا
 کچکانی خوه و درژی مه
 دکر - یک ددو ژمه ددا بر

سلطان صلاح الدین ابوعلی

بگرن و سیری وی پیرچقینن

میزه عقلی مه افقاس نه دبری کو ام تقدیر که ولو ژیره
 بینن و ژری خلاص بین - بو نیزیکسی سالکی حالی مه و سادو
 برفی کاری بو - مه کر نه کر سادو صافی نه کر -
 ژر بر کم عقلیامه - مه نرانی بوام تقدیریکسی ژیره بینن -
 از نها ددم بر چافی خوه و دینم کو عقلی مه گردان مینا
 عقلی من و بی عسکری منه ، بی ام پیئجه شیت زارو بون
 و مه ب سادو نکار بو - ژر کو ددوان ژمه شری سادو دکر

و پیئجه و هشت رودنشتن و ل
 وان دفرجین -
 کردژی ددوشرد کن ،
 پیئجه و شیت رودن حتا کو
 هر دو صافی دین - پاشی ددودن
 رادین -

هنگی ام زارو بون کس
 نین بو کو شیرتکی ل مه
 بکی دا کوام تقدیر اسادو بینن -
 لی کردنو ! ماظر ایتو قایه
 ام ژره ره دبیژن هکه هون
 بهفزه دریزی سادو بکن هونی
 سیری وی بکن بن لنگین خوه ،
 هکه نه سادو هر بوئی بکاری -
 ژمن باور بن ، از نها چارنان
 دفکر م و دقهر م ، ژ خوه ره
 دپژم ، مال آقامن چان هنگی

خوه و دکته پی وان ، حتا کو او بو ستاندانا آن سرین
 وان بشکاندانا -

ام نین ما بین دجهین خوه ده دسکین ول وان دفرجین -
 پاش کر سادو قائلیا خوه - وان دکر دیسان پری خوه
 دداهه - یک ددو دن ژری ددا بر خوه و مینا نین پیشین
 ل وان ژری دکر - یکسی ب عقل دناف مه ده نین بو
 کو ژره بیژی : « گد بانو گافا سادو پی یکسی فه
 کت هما نین دن حی دریزی وی بکن ، لی ورن هف

اف تقدیر ژر سادوره نه ددیت -
 لی چه بکم عقلی زارو کی بو هو عقلی من دبری - کردژی
 هیژ مینامن و هنگی زارو کن - لی پاش کومزن بین او ژری
 مینامن دی پوشان بین و بیژن : وای بافو چاوان بو کو بری
 بیست سیه سالی مه خوه ژر سادو رحه نه دکر -
 آخ ژر دردی عقلی بچوک کوشنک ژری فدخو یا ناکی -
 آخ ژر دردی سادو ، فی دردی ام کشتن -

محبلی ماهو

کوندا راست

بگلو پاشاؤ آغاؤ ری سپی و مختار
 خدانی برجی بلک باغ وره ژو جوت و جو بار
 هر يك بدل خوشی و سرفرازی و بی هوشی
 ل جهان دژین ب فی طرز و هاوایی بی زار
 قط کسی له زارو کاپرس ناکت چارک ایرو
 هر چندی ام ژنا چاری دکن قیرین و هاوار
 ام کورد ایرو بلنگاز و زارن وی خدپنه
 کردستان فاشه وه لی نینه ژیره خربدار
 ددستی مه ده هیه برطالکی تازه و پرچاک
 لی هروه کی خانی گوته پرکساده بازار
 گر هف نگران ام کرامنج ب تبائی و یک دل
 بی فیده ایرواٹ چیروک و گوتن و اشعار
 گر هر يك ژجعی خواهوشیار بیت و بگرت شور
 کارن و ژوان فی لی و لکن بونه مرصار
 ام کیم خستن شیخ و ملا و آغا و بگلوان
 لورا ام ایرو ژحکومتان نابنه هژمار
 بزی ام حکومتکه جهان گیر بون ل دنیا
 وهر تماشا بکه ایوانی کسری نقشی نیگار
 بشی طرزی شیخ و ملا و آغا بگلر نف
 تمامه ب خاپینن ام نف ژخو بونه هشیار
 ام مننی ژملا و شیخسا و بگان ناگرن
 ام بلنگاز بونه سرفراز و ژهفره غم خوار
 لی حکومتین أوروبا ژمره دستور نادن
 دام بگرن ل کردستان وک فلکی دوار
 ام جانی خواه ددن قط ترکا کردستانی ناکن
 لورا پرخوشه دشت دنوال و چیا و زنار
 همی گل و یاسمین و بنفش و ناز و ریجان
 هنجاز و مشمش و خوخ و تری و هم هنار
 شپش و عجبور و گوندور و تروزی و قاون
 شینکو مازی و گلاظ و خرو کویزو قیفاور

دریا و گوهر و کیمیا و گازو کافی فقط
 آشی و آتی و بستان وزنی و میرگت و روبر
 آیرو شیخ و بگلو پاشا دخون لو غم ناخون
 خوارنا وان برنجه خوارنا مه چیه ساقار
 او رادژن دیرجاده لک زری و گوربان
 ام لک پی خواسان راد کفن د کونجکی طار
 خانیکی من هیه پر کوره وه کی چالی (پژنه)
 در یژی و پهنی چار گاز هیه بگازی بخار
 ل آیکی نفین و کوز و مریشک و فرا غن
 ل آلی بی دنی آگرو مرشوک و هم چنددار
 از نادم ب آثانی بی صلاح الدین کردی
 کرلشاهی ژمره بونه فخره گاه و آسار
 لناف- کردمانه وه کی حاجی قادری کو بی
 لولاتی رومان دینی زیندانی ده پرژار
 کردستان پرخوشه چاوا کوام دپژن هر گاه
 عینک و عیندار پی کندو سناروک نختی خندکار
 بنیرن ل أوروبا و آمریکا و آسیا
 هون ناینن ژبل مه کردان بلنگاز و عطار
 ام نه فی فی قاسینه و لکن بی خدان ای
 برانو روژ دجیکی طنگده له چویه ایثار
 ام بهفره بی تفاقن لورا ام کیمین ایرو
 ژهر چار طرفانده دست خستیه ناف مه اغیار
 ایزیدی چیه نصرانی چیه وه هارنکه جوو
 فی آف نه کردن وه یاخودام نه بافکن هر چار
 عالم نف بون خدانی صنعت و دولت و حکمت
 ام کودمانه مه فی بلنگاز و پرژار و بی کار
 به سه اگرهون مزن رانا بن ام نین هوربان
 ژیری ده مزنان شور آقیت بیچوکان دادار
 جگرخو بن ژار تاده روزان یژی و بنفیمی
 خلاص ناین گوتن و شیرت عاجز دین گوهدار

بگر خو بیی کردی

خونا هساری بی

آخ ولاتو آخ ولاتو
 باف و برین مه چاوانن
 ایشف من دبت خونک بترس
 از جاره کی دست پی بکم
 بایکی رش هانه ژرور
 بگرین دا کاغذک صور
 آز جومه جم بپیرک زمان
 من داپه در لث روح و جان
 پیری بومن رابو سرخوه
 ل آقی خومند لمن تیری
 کاغذ بخره پسا بران بو
 معنادان کور و گران بو
 برائن مه تینه کشتن
 خوه هان پورین خوه شاننده
 ابرو لاشم پر دئیشه
 لی چه بکم درمان تینه
 درمانی کو از کشف دم
 ژ دلبرین وک خوه ره
 قدری پیژ و بناله
 ناموس نه ما، رومت نه ما

قدری جان

دوست ملت و بن دستین وی لی دژمن و نیارین وی ژبی
 دزانی بون و حنا پروژی دزانی
 دساللا (۱۳۱۶-۱۸۹۸) ده وکی امپراطوری المانان
 هانبو شامی قصدا تر با صلاح الدین کر بو . یوی کو بگه
 تری ژر گر و کا خوه پیا بو و بیلکه در برب پیاچی چوبو .
 هری اف صلاح الدین ، مروف و سرداری مزین صلاح
 الدینی مه بو . صلاح الدینی کود بو . ژبونا مزنا هییا ملنکی ما
 صلاح الدینک نه بسه ؟
 جهوت عالی بدرخان

بر دستین ملاپین مزین ده خوه ندیه . ل شامی در دیوانا
 نور الدین ده بچوه دی دیو .

دساللا (۵۸) ده اسد الدین شیر کوه ، دچو هاوارا
 مصریان . یوازه بی وی صلاح الدین ژبی پیره چو .
 اسد الدین دوچارین دن ژبی چو بو . هری . دهر دوچاران
 ده بر ازی بی وی پیره بو . د جارا سیم ده ل وی چه
 بون و ل مصری مان . سال پینجه و شپست و چار بو .
 هنگی عاضد الدین الله ، خلیفه بی فاطمیان نی پاشین لیر
 کفلی خلافتی رو دشت . عاضد الدین شیر کوه خستبو
 شونا شاور و کر بو وزیر ی خوه . صلاح الدینی خورت ژبی
 یو دستی مامی خوه ده دخینی . پشتی سالکی شیر کوه چو
 رحمتی و صلاح الدین کت دوساوی و یو وزیر ی عاضد الدین .
 دساللا (۶۷) ده بر مرنا عاضد الدین صلاح الدین بو ملکی
 مصر . هر چند صلاح الدین بن دستی نور الدین دهانه ژبی
 حسیب درستی بی ده بیری خوه بو . پاش دوسالان نور
 الدین ژبی بی زارو ژ بیچ چو رحمتی و ولاتی سوری بی ژبی
 پتفایی کت بن دستی صلاح الدین .

دولتا صلاح الدین ژر کورستانی دچو حتا ولاتی تونس .
 صلاح الدین بیست و دوسا لان حکم کر و دساللا
 (۵۸۹) ده ل شامی چو رحمتی . عمری وه گشتبو پینجه
 وهفتان . ل شامی دینیزنگی مز گفتا اموی ده فشارتی به .
 صلاح الدین د فی زمانی کن ده ولاتین دولتا خوه همی
 ژبی آفا کربون . آفا هیکه وی کو خلیکین اور پایی ژوان
 نمونه دگوتن .

صلاح الدین سلطان بو ، سردار بو ، زانا و شاعر بو . سر
 هر تشین دنیایی سر وخت بو . طبابت ژبی دزانی بو . دپیزین
 کو بری وی قرانی انگلستانی ریشاری دلشیر دوختی
 شری ده نموه ش کتبو . حالی وی خدار بو . بژیشکین
 قران نکار بون قرانی خوه درمان بکن . صلاح الدین
 بژیشکین خوه شانند بون بالی . اوژی پسر نموه شیا ریشار
 قتیو بون . هنگی صلاح الدین بچوه ، کت شکلی بژیشکان ،
 چونک ریشار و دژمی خوه درمان کر .

صلاح الدینی ژوان مزنان بو کو قدری وی نه تی مروف ،

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیة

سلطان صلاح الدين ابو بى

ئه پش چون ملی بین خوین هر کین ، ب مزاران مروف هاته کشن . ملتین عیسی ملتین محمد چیکرن . هندك ما بو اولاحمد ژنانا فی هلا نیانا . ژردو اولین دنیایی ئهین مزن یک نوق بودا ، آدن او داخوارانا . یکرئی اولاحمد دچو وندا دبو . ئیدن خلك باوریا خواه پی نه آئیانا .
هنگی ژولانی سرحدان ، ژچیاپین کردستان ، ژ سنین زارین مه روژك هلات . صلاح الدين ...
ملتین عیسی چیکرن . اولاحمد پاراست ، خلاص کر و ژنوئه دانف ، ژلورا ژیره محمدی دوم ژئی تینه گوئن .

***

نهورام یکرئی ژینه نگاریا صلاح الدين خوه بیژن .
صلاح الدين ژولانی سرحدان ، ژ کردین راوندی به .
باپیری وی دگل دو کرین خوه شادی نجم الدين ابوب و اسدالدين شیر کوه ، ژولانی خوه گهاسنو بغدادی وژی چوبو تکریتی . ل وی چه بوبو . باپیری صلاح الدين دتکریتی ده چو په رحمتی ، پیدشه تر برایی مزن ، نجم الدين ابوبی کو باقی صلاح الدين به بو دز داری تکریتی .
دیسال (۱۱۳۷ - ۱۲۳۲) دتکریتی ده صلاح الدين هاتبو دنیایی .

باش دوسالان حاکی موصلی عماد الدين زنگی ژ تکریتی درباس دبو . نجم الدين دهن نشان ده آر بکاریاوی کر بو . عماد الدين نجم الدين مروفین وی پنجه را برن . ویشنی فگرتا کلها بعلیکی او کر دز داری وی .
صلاح الدين زارو ژئی ب باقی خوه فه گهستوسوری پی .
خوه ند ناوی آپشین د بعلیکی ده . پیدشه تر ل شامه

انکلو پید پیامزن ژیندا صلاح الدين راهولی دستپی دکه : « اف کرد ۰۰۰۰ »
هری صلاح الدين کردبو ، ژمه بو ، ژمزنین کردان بو ، هیژ بیتر دراستر کردی مزن مروفئی مزن بو .
ژخوه مزناهی ب مزنان چیدبه . کومزن نین ب مزنای نا به پی مزنایها ملتان ژئی هولی به . ملت ب مروفین مزن و بژارته مزن . او ملت مزنه کو مزنان دیتنه پی ، مروفین مزن ژئی درد کفن .

ژملتی کردان گلگ مروفین مزن در کشته . هروکی شاموی - زانا کی روس - کو تبه . ازی چند پرسین شاموری بکرئی ، بگهز مه هر : « وملتن هنه ب چنگاوری ودلاور بیاهن سر دارین خوه ، خوه دانه ناس کون وژهن دولتین آسیا و افریقای پادشاهن دانه . کرد ژوانن .
ناقی کردان ، هیژ در پیشیا زسانی کفن ده ب درین رستم و پیدشه تر ب کشور کسایی بین صلاح الدين و برایوی ملک العدل ، بلند و گش بویه . ژ فان بیسه اف ملتی ها مزنین دن ژئی گهاندنه . هروکی کریم خان زندی کو در نیخی بابلیسکا هقدم ده مالبا طازندی دانه ، و زانانی مزن ابن الاثیری پی جزری وابو الفدا ، ژمیر کین ابوبی ،
ودیر و کنفیسازراف ادریسی بدلیسی ۰۰۰۰ »

ملتی کردان صلاح الدين درها مکه ولی ده آئیو دنیایی کو دنیا بوبو دبو و لطف کتبو . در دشت و بلند جهین اور و پای بی ده ب مزار ، ب لک و کروان خلك گه بون هف و برین خوه دابون ولاتی رو هلات .
ملتین عیسی درژی ملتین محمد کربون . ب سالان

زيجو غراف ومطبعة
أبو نبيح الخواكيري

حرف جميع المعادن والصور الملونة واللوحات التجارية
 طبع بطاقات وادريبات كبرون تانزة على الطراز الحديث

ملك الظاهر

دمشق

الطبيب
احمد نافذ

اختصاص في الاكليل والذخيرة والازهرية والأفعال

حرفوس

دمشق

الطبيب
محمد حبيب

الادوية والاعراض والامراض العيون والامراض

صالحية

دمشق

اشتركات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة ١٥٠ فرنك
 عن ستة شهور ٩٠ فرنك
 عن اربعة شهور ٦٠ فرنك

في سورية وتركيا والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
 عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
 عن اربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

للاسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: الامير جهاد عالي بررغان دمشق - حارة الأكراد

سال ۱

فروردین ۱۳

پارسه

۱۴ چله بی بری ۱۳۲۲

هاوار

شماره ۱

شماره ۱۳

پارسه

۱۴ کانون الاول ۱۳۲۲

کوفارا کردی * مجله کردی

تبخستیپین کوفاری

سلطان صلاح الدین	ج ۰۰۰ بدرخان
دردی سادو	جیلی حاجو
پیشگو تنگک	ج ۰۰۰ بدرخان
بکیتیان	هفتدی صوری
کوفان	دکتور ک ۰۰۰ بدرخان
سیابندی سلیفی	هر کول آریزان
بهارا درکی	قدری جان
فرمیسک	گوران
تهی دل	طاهر فواد
خونا هشیاری بی	قدری جان
گورناراست	جگر خوینی کردی
کلادل	عقد رحمان فوزی
پپیز	دکتور ک ۰۰۰ بدرخان
سیابندی سلیفی	هر کول آریزان
زارو دین	جگر خوینی کردی

عربی :

بکاه و بکاه و بکاه

الوانی

۱۳۵۱ • مطبعة الترقی بدمشق ۱۹۳۲ م

SAL 1
HEJMÂR 14

ŞEMBIH

31 Çileyê-Berê 1932

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 14

SAMEDI

31 décembre 1932

Çovara Qurd * Revue Kurde

Çeçisliyên Çovarê

Qomeli Zanisti	S. . . . .
Reşoyê dare	Cemilê Haco
Yeçyetiman	Hevîndê Sori
Gazînd û Gili	Osman Sebri
Xuyabunî Qurdi	Ehmed Hemdi
Le Qurdistan xwînî da Q.	
Derdê Nezaniyê	Lawê Fendi
Du Guharto	Hereqol Azîzan

Ho Çegerxwîn	Evdilxalik Esiri
Bo xawenî Hawar	Apetin
Ji qiriyaran re	Çegerxwîn
Ma em tenê	M. F. Botî
Seqala	Hêmen
Şêr û Piling û rovi	Çegerxwîn
Durî Şehwar	Fvdilxalik estri
Belê em mau	M. E. Botî
Xemî Zaliu	Miço Mili
Dadê	Kedrican
Welat û dilê min	Dr. Q. A. Fedir-Xau

Birê Frensîzî

Note sur la Bible-Noire	Dr. Q. A. Bedir-Khau
Deux variantes	Hereqol Azîzan

Çapxana tereki

ŞAM — 1932

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Andiwar

Djéziré

Damas

Jalkiz

Dr. M. Khidié

Opérateur et Oculiste

PHOTOGRAVURE

Eyoubige Frères

Inscription sur tous les métaux. Gravure coloriée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes.

Damas

Mulek: Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qirîyariya Qomelê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqi	500 kirêş-sûrî — 100 frenq
Şesmebqî	300 kirêş-sûrî — 60 frenq
Çarmehqî	200 kirêş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqi	150 Frenq
Şesmebqî	90 Frenq
Çarmehqî	60 Frenq

Her tişt bi navê xweyt-têne şandin:

Mir Celadî Alt Bedir-Xan

Şam: Taxa Qurdan

Yequetiman

4

Lew deme laweqe çawi deqatewe qatê seyr deqat destêq dirêj bû we dergaqe qirayewe, qîçêqî ciwani jîqeley barîq be qirasêqî awrêşîmî sipî hate jûrwe, be pê rûti hate pişewe heta geştiye cêgey laweqe. Lêfeqey nextêq hel dayewe we destî bo şani laweqe dirêj qird, we be pêqenînewe pêy got u culandîyewe.

—Helse, helse helse qurim!!!

Nestumanî le taluqe daye. Wa dujmin biraqantî quşt. Helse japon wa dagir deqrêt. Helse wa neştumane xoswîsteqet le jêr dest u pêy dujmîh demênêt.

—Helse, çeqit helgire. Êstaqe demî xo hesandinewe niye.

Laweqe serî helbrî we be dengêqî berzînewe pêy got:

—Êwe qên, ey qîjî cwan.

Cehwabi dayewe we gotî:

—Min (ez) nestumanîm ..... mîu japonîm.

We be destî îşareti tay rûsî qî d we gotî:

—Qurîm cêgay to lewê, le newe-rustî şere, le toy nwênî nerm niye.

Evey got we be hêwaşî bo lay dergaqe royîşt, we bzir bu. Inca laweqe be gur le cêgaqey derçû her weq yeqêq le xewêqî xirabda bibêt. Le paş çend rojêq qe rojameqan nawi şehîdeqan blaw deqenewe, nawi ew lawe le serîy hemûyan debêt.

Inca dîni gel-perîstî peyxemberî heye. Piyawî dîni heye. Mustefa Qamil Sa'd Zexlöl, Yûsif Mazîni, Xarîbaldî, Wâ-îşnaxton, de Valîra, Xandî, Ihsan Nûrî Paşa

serqirdêy heray Amral, peyxemberani em dinen.

Em dîne qitêbani mukeddesîşî heye, ewîş destûrî serbestî we serbeyoxî tewawî ye. Dua' w wîrdî taybetî heye, Ewîş Marşî Kewmîye, legel goranîy wetenîqe lawan we pîran be dil sutawî deyxwênînewe. We be îhtîram gwêy le ra deqîrî.

Hemîsan em dîne wacîbatî taybetî heye: Weqû a'sqerî qirdî, rûh w mal beşîn le pênanawî rizgîr qirdîni neştuman le dujmin. Jêqostî hetaqu mirdîni le pênanawî Serbeyoxî we serberzî gel we neştuman.

Bem çêşne — «Nîzamî gel perîstî» le heynî nîzameqanî qomelîy dîqe cêgeyêqî berzî gîrdewe. We imro wa her em nîzame le rojhelat we rojawa belaw bwetewe. We hemû danîşt wani rûy erz le pênanawî em nîzame xoyan le quşt deden.

Êstaqe hendêq le zaniyarani zanîstî cîvaqî delên lemew paş hemû hîqûmetanî dînya debîn be yeq, we nîzamî gel perîstî degorrêt be «Nîzamî» qomelîy hemwa yî dînya.

Belam em nîzame êstaqe lêman dûre we ême carêq pêwîstman niye.

***

Lewey serewe betewawetî derdeqewêt qe em çaxe w dewre qe ême têdayn çaxî gel perîstîyêq dewrî Kewmîyyate, We dîni gel perîstî imro wa le rojhelat w rojawa blaw bwetewe.

Belam le pêş eweqe gel perîstî le wulatî rojhelat derqewêt, le rojawa peyda bû we drewşayewe, le paşan bo wulatanî ême gwêzrayewe. Her le salî 1492 ewe

qe Amerika dozrayewe, we qe krûni taze desti pêqird, nizami gelperisti le ewrûpa niyda, we blaw bûwe we, we gelani Ingliz, we Firansiz, we Eleman.. i cuda cuda peyda bû.

Inca qe heray serbexoyî holande we rizgar qirdini xoy le Ispaniya le Kerni sazdemîn, we heray serbexoyî Emerika, we heray Firansew gewre sali 1789 dagirsa, weqe le 1789 ewe hetaqû 1815 Napolyon Bonapart Ewropay serewjêr qird, we tomi serbexoyî we serbesti benaw hemû Ewropada blaw qirdewe, itir triskey gel peristi we serbexoyî hemû Ewropa we Emerikey rûnaq qirdewe, we piri qird he terr w hereqet, we xûy baş.

Inca detwanî keri nozdemîni miladi be keri şeruşûr dabînên bo wer-girtîni serbexoyî gelani cuda cuda. we le Ewropada serqirdey hemwayî her Firansa bû. Hemû çawyan lûbu, qe herayêq biqat hemû le cögey xoyan hebistin, we hera biqan.

Inca le keri nozdemîn, lew ker-neqe rojawayîyeqan sew u roj he bû wiqan xeriq bûn bo sendawewey serbexoyî xoyan, roj helat nûstibû we xeberî le qirdewey diya nebû, hêge le geli qurd qe hendê car be rûhêqî qurd xohî, we gel peresti heldestan, we herayan deqird herweqû xudani [xulaseyê qî tarixî qurd u qurdistan] gotûyeti:

« Le beynî hadisati a'sri nozdeminda hendêq le emerateqani qurd yend car be hissêqî millî, we be hiway serbexoyî kiyamyan qirduwe. »

Inca le keri nozdemîn lesali 1830 le Firansa herayêq dagirsa we be carêq xanedani BorBon tûdira, we derqira. We ew heraye — her weqû agir le naw pûşda blaw bibêtewe — le naw hemû ewrûpaya blaw buwewe. Geli Italya be hoy qomeli qarbonari helsau bo rizgar qirdini xoyan le Ewstrya, kewmî cermeni helis ta le pönawî serbexoyî

Her lew salane bû qe qe Firanse nley heray hel qirdibû, Mîre gewre mir.

Muhammed paşay rewandizî le

Berdê Nezantîyê

— Ji brayê min ê delal

Cemil axayê Haco ra—

Brayê min heqe miletê me ji mîna van miletên din dixwenda û zana bûna malên hev ne dixwarin û hevdu ne diquştin. Şuxl û qarên wan weq îrû bêbestî û dexs ne dibû, lihev ranedibûn, ji hev hez diqirin û di eleyha hev da pasgtinî ne diqirin. Belê xelqê me îrû van tîştan diqin û li xirabîya hev digerin. Lê ez wan di vê xisûsê de niqarim bilomînim. Lewra qo ji çikas esr û zemanan da beta niho çavên xwe wiha veqerine û wiha elimîne. Ji ber qo rûjêqî ji rûjan şêx, mela û zana û giregîrên me ji me re tucar ket pend û şîret ne qirine û tîstên zanîne ne gotine qo çavên me vebûn, em ji weq xelqê ji bona kenci û azabiya welat û mîletê me bixebîtin. Belê li me ne bûn xweyî û em hiştin destên dijmin û neyarên. Heqe mela û mezinên me em hisyar bi-qirîna serên rîqadîna, qoqa Qurdîstanê şêx Seid efendi ê buhiştin û şêx Evdirehmanê Garisî ne dih atin jêqirin û bêhesêb mezinên qurdan ne dihatin quştin.

Qeqo evkas esr û zemanan da min ket tu qitêb, qovar û rûjameyên qurdan ne ditin û ne bihistin. Isal Berdirxaniyan ji mîletê qurd ra qovareq bi navê Hawarê çêqirin û ji mîletê me ra sandin.

Weqê ez vê Hawarê dixwîniqî, ji mîletê me hineq, ûn nezan, tèn dora min û dibêjin: « Gelo ev Hawar ci ye qo

rewandiz talani serbexoyî qûdi bû, we be tiji dabûye ser wulatanî dewr u pistî we qurdeqani rizgar qirdibû le jêr dest turqe bê rehmeqan.

Inca le sali 1848 le Firansa herayêqî diqe qird we emeyş be naw hemû ewrûpaya bilaw bûwe we, Italya le layêqewe, we Elmaniya

(tewaw ne bûwe)

Hevîndê Sorî

Welat û dilê min

Fv çend sal in dilê min ket ne geş e;
Dinê tari, dinê êvar û reş e.

Dilê min ket, ne ava bû ne bû geş;
Buhara min, pehiza min, hemî reş.

Di çolê de, di destê de tinê me;
Key rondiq im; key ez şîrî dinê me.

Xweş buhar e, lê xeribî jarî ye
Min çî qir qo dinê li min tari ye

Min çî qir qo zaroyên min mirine;
û ronahi ji çavên min birine.

Bê xanî me; bê tiliq im; bê welat;
Her ji min re maya bêbext rohelat.

Min biq ne dit, zaro ne dit ne dit al
Porên min gewr ez pir bûme, bûme qal

Welatê min biqen, tistqî bibêje
Lallûma te çima hevkas dirêj e.

Çima hevkas; tu bédengî û bê nav;
Bila bibin; goriyên te sih û tav.

Welatê min biqen biqen megirî !!
Ji bira te hej derneqet Agirî??

Qemal Fewzi, Extî, Fiad ne mirin;
Ji nû ve ew; rêya te de dimirin.

Ji nû ve ew, ji tirbên xwe radibin,
Ji nû ve ew, dimirin pê şa dibin.

Singa te de vesurtî ne çend hezar
Çend hezar ji bê gund mane bê bajar

Çend hezar ji sêwt mane û bê mal
Text ji çû ye, bext ji çû ye ne ma al

Lê bawerî sist ne bûye nabe jar
Qelên te ne tev gundê me tev bajar

hou dixwinin? ma ji nuh va hawar diqe,
ji me re dê çî biqe»

Ez disan mirovên wîha, nezan,
nalomînim, lewra qo tum serên xwe di
bin destên milletên din da ditine.

Qe jo ez tîm çavên te, ji te û ji
xwendevarên me ên zana û xwenda hevî
diqim, bila ev tîstên ha ji mirovên nezan
ra bidin fehm qirin û xwendin û nivî-
sandinê binî wan biqin.

Herê herweqî te di benda xwe

Qelên te ne singên qurd û qurdmancan
Mirin nine bo giyanê ermancan

Bawerî ket mirin çî ye nizane
Jiyina wê bêmirin e dizine

Ava bibî, serxwe bibî megirî !!
Ji bira te he derneqet Agirî.

Dr. Zamiran Ali Bedir-Kan

Dadê

Buhara jiyina min bê te patz e dadê,
Bo min diyarê cenet bê te fûz e dadê.
Çêlqewa -lingsiqesti li pê hevalên xwe ma,
Çêlqew ez bim û negrim ma key caiz e dadê!

Dadê pir qûr menal e te ceger li min ne hişt,
Dewsa çên û lîtinê ah û zarîna xwe hişt
Girin tîrsê dide min xerab diqe sing û pişt,
Êdin xwîn, qemê dizên! qanî..qariz e dadê.

Her çend pol û petalên jiber xand-
[manan man
Geleq kenc girê bide li birinên xwe eman !
Bijisqên me çî diqin ji bo derdê te derman,
Hineq ji van Seqban im, hin ji Nafiz e dadê.

Daw ne ma me magîqir, pakij ne pakij be dest
Her qê ev halê me dit gotin «parseqî ye, gest»
De wer ji ber vi derdê me be perîşan û mest,
Ne ekil ma ne şîr, ne ji hatze dadê

Xwarin, vexwarin tune hebe ji me sond
[xwarî
Pariyeq bi hêsani di kirîqa me nari
Dîtina te miyêser neqe xudaê bari
Gav û demên me hemî, rojî..pehriz e dadê

Ji her qemantiyên xwe, li cem te sermîsar in
Tenê tu qûr menal e, em ji te hevîdar in,
Ji çavên me yên melûl hêstirê xwîn dibarin
Jan a zirav tov me qe, eman! Paqîze dadê.

Kedrican

de-qo di hejmara Hawarê a pênca de belav
bûye — gotî bû qurdmanc kenc in û pir
kenc in. Lê ewend ji nezan û jar in.
Vê nezaniyê em quştin. Em nezan ne
bûna ne diqetin vî halî. Dermane nezâ-
niyê ji xwendin e. Ji xwe bi belav bûna
herfên nû xwendin û nivisandina qur-
dmancî geleq hêsani bûye. Nîho dibistanên
me ninin, divêt herçî xwenda. herçî ne-
xwenda û nezanan bixwînûn in.

Lawê Fendi

Gazind û Gîlî

Gelî biran ! Qovara Hawarê fro heft meh in li ser zarê qurdmanci biderdiqeve. Binafiya çapqirina Hawarê, ji bona danîna bingehê zmên bû. Jâ bo vê yeqê ji herweqî xweyîyê Hawarê di hêjmara yeqê de dabû zanîn qo kesda belavqirina hawarê civandina pirsên qurdi yên qo wînda bûne; edebiyata qevnar û a nûjen çîroq, çîroq û kewaldên wê bûn. Ez niho dinihêrim qo hineq birayên me yeqcar, ji bo qo navên xwe di qovarê de bibinin çavdane şîr û bendiqan. Hineq bê pesna xwe pève tu tiştî nanivistinî.

Gelo, nizanîm ev nivisarên ha ên tewş dilê min timê diêşînin ? an hevalên min hene ?

Dil dixwaze qo di vê kada zanaîyê de ên weqî Evdîlxalik Esîrî, Hevîndê Sorî, Cegerxwîn hespên xwe bibe-

zinî, da qo Edebiyat û zman tiqûz bibin. Em jî pê zana bibin. Ne' ewên qo çar pirsên bêmana bidin ber hev û naveqî dûrdirêj di bin de daçiqînin.

Hawar qovareqe edebî û ilmî ye, ne jî bo navên dilbihewes. an reklam e, ne jî cihê nivisarên bægêr e.

Ez geleqî ecêbmayî dimînim qo xweyîyê Hawarê evan tiştên tewşo mewşo di qovarê de belav diqe...

Ew qovara qo yeq e û bi me zêht delal e, ji panzde rojan careqê bi dertê; her car em çav li rê dimînin, da qo em kewald, diroq, edebiyat û zmanê xwe fêr bibin.

Gava qo Hawar tê ez dinihêrim qo disan di qirasê berê de ye.

Birano, ez jî we û xweyîyê Hawarê hêvî diqim dev jî vê pesna qirê û gotinê tewş berdî, careqê li qovarên biyanîyan mêzeqin û hingî gotinên min bavêjin.

Osman Sebri

Heneq

Dilo rabe buhar e
Qesq û sor e bi dar e
Dinê germ e ne sar e
Dilo rabe buhar e

Mêrg û solîn zozan e
Êda qeç û kîzan e
Havîn bavê xîzan e
Mêrg û solîn zozan e

Ne berf maye ne baran
Ruhnî qulîlî li daran
Bû qeyfxweşî li jaran
Ne berf maye ne baran

Çem bi av û stiran e
Te jî pez û beran e
Dinê xort û ciwan e
Çem bi av û stiran e.

Ga û golîq heval in
Welatê wan newal in
Hemî xort in ne qal in
Ga û golîq heval in

Heyiv derqet zebes e
Erd û ezman ne reş e
Dinê bi qen û geş e
Heyiv derqet zebes e

Heyiv zebes tu rêhan
Ez dilqetî tu kurban
Ez qirêtim tu heyran
Heyiv zebes tu rêhan

Mêw ez im tu î tîrî
Mih tu î ez im hîrî
Te fîrot û min qîrî
Mêw ez im tu î tîrî

Ez qanî me tu av î
Ez nêçîrim tu dav î

Şevreş ez im tu tav î
Ez qanî me tu av î

Ba û baran pehîz e
Dinê bi xem bi zîz e
Delala min bilîze
Ba û baran pehîz e

Ne derew e ne qenî
Ne bexçe ye ne cînî
Tu swar î ez im zîn
Ne derew e ne qenî

Tu buhîst ez dergevan
Qer tu î ez im kurban
Gorî te me ez heyran
Tu buhîst ez dergevan

Qul ez im tu hêstîr î
Tu jî periyau çetîr î
An zêrî an zêrqîrî
Qul ez im tu hêstîr î.

Dr. Zaman Ali Bedir Khan

Textes et Traductions :

DU GURHARTO

Dudo ji xwendevanên me dil qirine û ji me re ser du nivîsarên qo di Hawarê de belav bûne guhartoyin şandine, û pê xuya qirine qo bi Hawarê bendewar in û bi nivîsarên wê kenc mijol dibin.

Em spasên li wan diqin û dixwazin qo xwendevanên me ên din ji rêya wan bigirin û di van tiştan de min wan ariqariya me biqin.

Yeq ji wan guhartoyan ser strava (Delalê Eysê) ye qo Eli Seydo, ji Emanê, ji qovara me re rêqiriye. Ev stran di hejmarê Hawarê a heftim de, rûpel : 7, hatiye belav qirin. Stran bixwe ji pênc qoman hevedudanî ye. Di vê guhartoyê de ji qoma pêşin xêzîqa qurim qem e, a duwim û sêyîm bi geleqî diguhêrin, en mayîm min hev in.

Eve qoma duwim û sêyîm :

— 2 —

Delalê Eysê | Delalê Eysê |

Derdeqî min hebû, sereqê derda

Heşin dibû gihayê mêrga û taximê li erda
Jinê çê, ji mêrê xirab ne tê quştin û ne

[tê berda

— 3 —

Delalê Eysê | Delalê Eysê

Ezê tenbûrçê çêqim ji hestiyê mara

Ezê tela teqim ê, sê bisqê di yara

Bira mala wan bişewiti qurt - û - pista
[diwara

***

A din liser Çirçiroqa Siyabendê Silivî ye. Eva ha Haco axa - Sereqê Fsiira Hevêrçan - ji me re daye zanin. Guhartoya axê liser paşî ya çiroqê û mirina Siyabend e. Herweqî ji devê axê derqet, me jî welê nivîsand :

« Siyabend serê xwe danî bû ser qaboqa Xecê û xew ve çû bû. Xecê meyizand qo bireq qovî vane tê ; dihnê xwe

daye qo heft beran in, û qavireqî biçûq e. û mihqê biberan e. Ev qavir diberdê her heft berana û mihê ji wan distinê û didê ber xwe. Xec qenî, Siyabend hisyar bû û got :

— Gelo di xew de min xir - xir an tişteq qiriye qo tu bi min diqenî

Ewê got — Pismam te tişteq ne qiriye, belê tu dibinî wa qoviyê ha. ev qavireqî biçûq heye û mitê ji her heft beranan distinê, te jî weqe vî qavirî ez jî her heft bra û pismamên min standin, ji hulo qenê min hat û tu li qenê min hisyar bûyî.

Siyabend kehîrî û got :

— Tu çawan qavirqî qovî ji min re diqî berber, min wehde bû ez navegirim heta ez gostê wî ji te re naqime şiv.

Siyabendê Silivî xweyîyê tir û qevanê zivî, rahîste tir û qevanê xwe. roj jî ber ava ye, çû û qavir quşt. Qir qo serê wî jêqê, qavir jî li serê zerê qetiye, qavir xwe vepejiqand. Siyamend di zerê wer bû, sixqî beniqê hişq di nivê zerê de hebû, ew six qete ser dilê wî û di pista wî ve derqet.

Xec jî ma heta nîziqî esayê, Siyamend ne hat. Xec hermet bû, tirsîha rabû bi guher û mesîlan qet. Wê şevê ne dit, vegeriha şqetta xwe. Sibehê, hê zû qete ser şopa qoviyau û Siyamend. Hate serê zerê, meyizand qo qavir li wê derê quştî ye, û Siyamend ne xuya ye. Bi ser latê de tewîha, gava di nivê tehtë de nalînê Siyamend qur tèn. Vêca Xecê dibanqirê qilama davêjê ser, dêstmalê serçavê xwe dişidênê û xwe di tehtë wer diqê, bi kidreta Xwedê ew sixê qo Siyamend qetibû ser Xec jî diqevê ser wî sixî û six giran dibê û di biu her duwa de dişqihê. Di bin wan te çemeq av diheriqê, diqevînê avê.

Bi emrê Xwedê ew her du dibinê du ta spindar û di ber wê tehtë re bihewa diqevîn, heta qo bi ser diqevîn.

Vêca her buhar pezê qovî tèn û serê wa dara dikuristin, ji ber qo bûnê dijminê hev, lê dar jî nû ve şin dibin.»

Deux Variantes

Nous venons de recevoir deux variantes à propos de deux morceaux que nous avons publié dans notre revue

L'une se rapporte à la chanson intitulée (Delalê Eysê) publiée dans notre n° 7, page : 7. Elle nous a été communiquée par Mr Ali Seydo, professeur au Lycée de Amman. Dans la variante de Mr Seydo le quatrième vers de la première strophe manque, les 4e et 5e strophes sont les mêmes, la 2e et la 3e sont telles que nous les publions ci-dessus et nous donnons la traduction ci-dessous :

— 2 —

O belle Aïche, O belle Aïche
 J'avais une douleur, chef des douleurs
 L'herbe des prairies et l'ensemble de la
 [végétation devenaient vertes sur
 [les terres
 La femme bonne, par l'homme méchant
 [ne peut être tué ni abandonné

— 3 —

O belle Aïche ! O belle Aïche !
 Je ferai une guitare des os des serpents
 Je lui donnerai pour cordes les trois
 [tresses des bien-aimées
 Que brûle la maison de ceux qui font
 [des jaserias à travers les murs

***

L'autre variante est au sujet de la légende (Siyabendê Siltivi) à propos de la chanson (Berceuse de la mort) dont nous avons donné un extrait dans notre n° : 13, pages : 6, 7, 8.

Cette dernière nous a été communiquée par Hadjo Agha. D'après le récit de Hajo Agha la mort de Siyabend et la fin de la légende sont ainsi conçus :

Siyabend dormait sur les genoux de Khadj. Au loin un groupe de cerfs passa, allant vers l'eau. Khadj à leur vue commence à rire et Siyabend s'éveille et lui demande :

— Qu'as tu ? pourquoi ris-tu, peut être ai-je ronflé en dormant, est-ce pour ça que tu ris.

Khadj lui raconte le passage du groupe des cerfs et lui dit en riant que le jeune mâle était furieux tout comme lui contre les sept autres mâles.

Siyabend se met en colère, prend son arc pour aller à la poursuite du jeune mâle et dit à Khadj.

— Tu viens me comparer à un cerf, ma parole, je ne rentrerai pas si je ne fais pas ton dîner de sa chaire.

Siyabend va et tue le jeune cerf et au moment de l'égorger l'animale secoue sa tête et Siyabend glisse vers le précipice.

Le versant du précipice qui était un rocher abrupt vers son milieu se trouvait une branche sèche comme une flèche. Siyabend tomba dessus et la branche lui traversa la poitrine.

Khadj alla à sa recherche et ne le trouva que le lendemain, agonisant, elle mit un bandeau sur ses yeux, se jeta sur l'arbre. Elle eut le cœur traversé par la branche. Celle-ci sous le fardeau des deux corps se cassa et il tombèrent dans le ruisseau qui coulait au fond du précipice. De ces deux corps poussèrent deux peupliers.

Chaque printemps ces deux peupliers verdissent et ils s'élèvent au dessus du rebord du précipice. Les cerfs du Sivan qui leurs sont devenus des ennemis viennent manger continuellement les feuilles des peupliers qui repoussent de nouveau.

***

Dans la variante de Hadjo Agha outre le langage il y a deux points qui peuvent attirer l'attention. L'un est le nom du héros, qui se présente sous la forme de (Siyabend). Nous l'avons donné comme (Siyabend). Il faut noter à ce sujet que ce nom varie d'après les contées et devient : (Siyabend, Siyamend,

Notice SUR LA BIBLE NOIRE

La religion des Yezidis est une de celles entre lesquelles se partagent les kurdes. L'origine du mot yézidi est discutée; certains le font dériver du vieux mot kurde Eyzed, qui donne eyzedi; d'autres rapprochent ce mot du nom de la ville de Yeze, dans laquelle vivent les 30,000 ou 40,000 Zorastriens qui subsistent encore en Perse. La religion yézidi constitue une déformation de la religion zoroastrienne, autre fois professée par tous les Kurdes. Notre but n'étant pas de donner une étude sur la religion yézidi, nous n'entrerons pas dans les détails. Nous désirons seulement présenter à nos lecteurs la traduction de quelques extraits du Livre Saint des yézidis. Ces pièces sont en langue Kurde; on les emploie dans les cérémonies religieuses du culte yézidi. On appelle ce livre Saint du nom de (Mishefa—Reş) qui servait à désigner l'ancien livre saint de la religion des Kurdes. De notre temps encore, les Kurdes de Botan; qu'ils soient musulmans, chrétiens ou yézidis, jurent: « Bi mishefa reş di qavilê Cizirê de » par la bible noire enfoncée dans les ruines de Djézireh.

RECIT DE LA CREATION DU MONDE ET DE L'HOMME.

Au nom de l'Un et Tout Puissant Créateur du Ciel et de ses profondeurs, Créateur du soleil et de la lune, Créateur du Jour et de la Nuit, Créateur de la Préexistence et de l'Éternité, Créateur de tous les prophètes, Créateur de toutes les âmes Saintes. Lui qui a divisé les religions et qui a créé chacun d'après ses mérites, et qui depuis la création du monde trône dans le trône le plus élevé du ciel, au Nom de ce Dieu: il y a sept divinités, c'est à dire sept anges; le Dieu qui est le Tout Puissant et l'Unique et le Grand a créé ces sept

Siyamed, Siyahmed, Siyamet).

Le second point est que cette variante au lieu de cerf cite des chevreuils. Ceci s'explique par le fait que dans les montagnes de (Hevêrqan) il n'y a point de cerfs, mais des chevreuils, et en Kurde ces animaux s'appellent: (gaqovi—cerf) (pezqovi—chevreuil). *Hereqol Axizan*

anges de sa Lumière, comme l'homme allume une bougie à l'autre. Le Dimanche, il a créé l'Ange (Sezem) (Chemseddin), l'ange qui prend les âmes, le lundi il a créé Fakhreddin, l'ange de la lune, le mardi il a créé l'ange Mikhaïl, le Mercredi il a créé le Melek Taous le jeudi il a créé Sedjadin, le Vendredi il a créé Semkhaïl, le Samedi il a créé Norail, Dieu c'est le Eyzed (I), Dieu a fait pour ces sept anges un navire, et quarante mille ans ils sont restés dans ce navire.

Il avait créé aussi une essence divine, puis il s'en est offensé, et de sa fureur se sont faites les montagnes, et de la fumée de cette fureur s'est fait le ciel, et Dieu monta au Ciel, il a fait le Ciel qui subsiste sans colonnes. Ensuite il est descendu sur la terre, et il a commencé de créer tous les êtres. D'après l'ordre de Dieu le Melek Taous devait rester toujours dans le Ciel, et Dieu confia à melek Taous toutes les destinées des hommes et leur avenir; et toujours il recevait les ordres de Dieu concernant les hommes. Mercredi il a constaté que la volonté de Dieu c'était de créer l'homme du feu et la femme Eve de la terre et de l'eau, et le Jeudi il lui ordonna de souffler avec un cornet à l'oreille d'Adam, quand il eut soufflé trois fois dans son oreille, Adam se leva et Vendredi Melek Taous reçut l'ordre qu'Adam entre au Paradis et y reste quarante années. Il entra et resta. Ensuite il prit Eve de la côte gauche de Adam, puis, comme le temps était passé, Dieu ordonna qu'ils sortent du Paradis, parce qu'il était nécessaire qu'ils donnent la vie aux générations humaines. Quand ils furent sortis du Paradis on leur donna à manger des épis de blé. Le Samedi, Dieu ordonna à Melek Taous d'aller chez Adam et de s'occuper des affaires de l'humanité. Quand Adam et Eve eurent repris leurs sens et virent le Melek Taous devant eux, ils lui demandèrent :

— Qui es tu ? . . Tu nous as procuré un grand bonheur, dis nous ton nom, nous voulons te remercier

Le Melek Taous répondit: mon nom c'est le drapeau Quand Adam et Eve eurent compris que la génération humaine prenait son origine de l'accouplement de l'homme et de la femme, ils se prirent de querelle, car Adam prétendait que la génération venait de

1) - Eyzed correspond à propriétaire

lui et Eve prétendait que c'était d'elle .

Ne pouvant tomber d'accord, ils décidèrent de mettre chacun leur volopté dans une cruche, et ils firent ainsi. Après neuf mois ils ouvrirent les cruches, ils firent ainsi, Après neuf mois ils ouvrirent les cruches, de la cruche d'Adam sont sortis deux enfants vivants un garçon et une fillette, Sechit et HOURIE, et leur descendance a donné le peuple kurde.

Dans la cruche d'Eve on trouva de la pourriture, de la vermine et d'autres choses pareilles. Alors Adam allaita ses enfant et c'est ainsi que l'homme a eu la parole. Après cela Eve a compris qu'elle était la femme d'Adam et elle a donné naissance à une fille et à un garçon, et d'eux sont nés les chrétiens, les juifs et les Ismailiés. Les Yezidis Kurdes sont les descendants de cet ange superbe, Sechit. Le Dieu a parlé avec Adam et avec Mélek Taous dans cette superbe langue kurde et c'est pourquoi la Bible noire est écrite en Kurde. Les Yezidis sont aussi éprouvés par le déluge quand le navire où se trouvaient les Yezidis flotta sur l'eau, son point de départ fut Ains Suffue (1) et il fit un voyage sur le Djebel Sindjar (2)

HYMNE DE MELEK TAOUS

I. - J'ai existé, j'existe et jusqu'à la fin j'existerai. Tous ceux qui sont soumis à mon pouvoir et tous ceux qui m'admirent et tous ceux qui dans la détresse s'adressent à moi, quand je le trouve à propos, je ne m'en détourne pas. Je m'intéresse à la marche et à la destinée de toutes les créatures et de leurs affaires. Je peux devenir aussi comme ils le désirent. Je suis le dominateur de tous les temps. Je suis le Président de ce monde et de tous les Présidents quels qu'ils soient. Avec justice, je leur permets de se développer selon leur nature. Ceux qui veulent me résister s'en repentent et s'attristent; les rois de cette terre ne peuvent pas se mêler de mes affaires. Les livres sacrés sont entre les mains des extérieurs (ceux qui ne sont pas Yezidis); si même tous les prophètes écrivent contre moi, qu'importe, on a dépassé leurs limites et changé les vérités.

1) - Village à 10 h. de MOSSOUL-

2) Il existe dans le même texte une autre version de la création du monde qui ne diffère pas essentiellement de celle ci

Chacun d'eux a essayé de détruire l'effort de son prédécesseur, car chacun prétend qu'il a raison, mais le juste et le faux sont connus. Ils se fatiguent par des expériences et ils me calomnient. Ceux qui ne veulent pas écouter ma parole s'en repentent; tous les dirigeants et tous ceux qui font l'ordre sont mes mandataires. Ceux qui deviennent mes vassaux, je les éveille et je les instruit; ceux qui se conduisent avec moi selon ma doctrine jouissent du bonheur et de l'abondance.

II. - Je donne la récompense et la punition d'après l'intelligence et la connaissance de chacun. de mes propres mains, j'ai séparé ce qui est sur la terre de ce qui est dessous; je n'accepte pas l'approbation d'un autre; au point de vue religion je n'empêche pas de faire le bien. Déjà le Zouk est sous mes ordres. Je confie mes affaires aux gens qui me sont connus par leur expérience; d'après mon désir je donne à qui je veux des récompenses et des cadeaux, à ceux en qui j'ai confiance et à mes confidents j'apparais sous différentes formes; d'après le temps et les circonstances j'enlève et je donne. (à suivre)

Dr Zaniran Ali Bedir-Kan

Qiriyariya Qovarê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq

Şeşmehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq

Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji hona welatên din:

Salqî 150 Frenq

Şeşmehqî 90 Frenq

Çarmehqî 60 Frenq

Dr. Sîqrî Mihemed Seqban

Bijîşqê nexweşiyên çermî û frengî

Ji faqulteyên Pariz, Berlin û Viyanê

Mamosteyê faqulta bijîşqî ya Stambolê û berê

Ji bona nexweşiyên çermî û frengî

Sereqê civata nexweşiyên çermî û frengî

ya Stenholê û berê

BEÛDA

IRAK

سکالای زک کردی سه یواندا

ئە ی گەردی سه یوان ئە وا هاتمه لات
 بوت ئە گیرمه وه سکالای ولات
 ئە نو سه بیریکه بنواره میژوت
 بیرى که ره وه ئی ئەگه ی پیشوت
 به سه وزی درخت ونالی ئە خون تازه جوانیت
 هه لبت به ته مای لاشه ی جه وانیت
 ئە ی گەردی سه یوان چه نده خون خواریت
 به هیچ تیر ناخویت هیند طعمکاریت
 ***

توخوا بزانه چه ند لاوانت دلی
 به گولله ی تورکان خه ویان هاته دلی
 چه ند لاوانه وه ی پیر یژان ات دلی
 چه ند گوبه وناله ی سکسوتات دلی
 چه ند جار بلو که رولی کچ و کورت دلی
 چه ند شین وقیژه ی خزم و کست دلی
 ئە ی گەردی سه یوان چه نده خون خواریت
 به هیچ تیر ناخویت هیند طعمکاریت
 ***

چه ند بگ ومیرو چه ند شاهانت دلی
 چه ند بالا به رزی ناز دارانت دلی
 چه ند له بر ساردوی گرانیه کهت دلی
 چه ند دلچراوی رشانه وت دلی
 چه ند رو له ی شهرری ده ره ندانت دلی
 چه ند پارچه پارچه ی شهر روسونیت دلی
 ئە ی گەردی سه یوان چه نده خون خواریت
 به هیچ تیر ناخویت هیند طعمکاریت
 ***

چه ند له شپاره ی بوردومات دلی
 چه ند ژیره وه بوه ی خانوات دلی
 چه ند زاره تره کی خانوات دلی
 چه ند زک پیری له بارچوات دلی

شیر و پلنک و رو فی

شیر و پلنک تفده چون
 فی ژى خواردی ژى خوار
 بکمی ژنی دیره گوٹ
 گو ام هرن جم رو فی
 اوی مه لهفدی بین
 رو فی گو ده راین زو
 وان ترازو آتی بر
 آلیک پرو بک هندک
 پاربک ژ آگران بر
 گه اف خوارو گه او خوار
 لقی سربک پئیر بون
 هر دو لهف دانه دار
 هر دو رابون بونه جوت
 لسیدای وحش و کوفی
 چائی شیطین ده رین
 ژمره بین ترازو
 رو فی پئیر دانی سر
 بک بو گران بک سٹک
 او ژ آدی بو سٹتر
 حتا کو ما بنودار

هکر غو بنی کردی

هاوار هاوارا ده به
 دنگ و گازی ده به
 تیل، کهکین فی سازی
 آریکاریا وه به

«هاوار»

چه ند لاشه ی گه نجن دهر کی سدرات دلی
 چه ند میشکیراوی پاله وانت دلی
 ئە ی گەردی سه یوان چه نده خون خواریت
 به هیچ تیر ناخویت هیند طعمکاریت
 ***

ئە ی گەردی سه یوان ئە ی بزانی
 ئە ی شه هیده له بو نشانی
 ناومن ههر ماده له نپسو میژوان
 هه مو کس یادی کانا آخر زه مان
 چونکه ههر کس له رری مه لبه ندانه ما
 بی شک واجباتی خوی به جی هینا
 ئە ی گەردی سه یوان چه نده خون خواریت
 به هیچ تیر ناخویت هیند طعمکاریت

هیس

بلی ام مان

صبه زویه باق لدرما
 بهار هات و نما سر ما
 بهار بن تیرگیا ترمان
 بهار هات و گیا زرمات
 کچ و خورت گش سرش مان
 برین مه بی درمان مان
 پیابین مه لچولی مات
 پیز هات و گری هارمان
 زقستان هات چیا یرف مان
 هاوارها که ت بر اباش مان
 آزه ساخم چاف لری ما
 ام بی مال و پریشان ما
 ژناف دوستان ام بی یارمان
 ژناف خلکی ام بی سرمان
 ژناف خلکی ام بی بخت مان
 ژر شیتی ام بی خو مان
 ژنو دژمن بلشکر مان
 ژناف خلکی ام بی رف مان
 ژناف خلکی ام ورش مان
 ژناف خلکی ام بی نائف مان

مصطفی احمد بوطلی

لازمه پاشی گر که ام دستي خو بهودین بلی بصداقت بهودین
 شفت و روژ سعی و غیرت بکین ژوا خود کامی ام دور بین ام
 پباش هقدی ذی هقدی تکین .

لازمه ام بچاوی دور بین لموی خو بکیرین لموی خود بییم
 یعنی مری . نور مری عارف مری کار کذار مری صادق
 ام وانا لا بچی خو بیینن . ام درخینه میدانی عملی ام اعتمادی
 خوہ بو ان دین به مال و به جان پباش و امر یانه بسکین مینا
 چیا به کی مزن مینا قلعه بکی محکم مینا سدره که هاش
 ظهیری وان بین . فقط به بی غرض و عوض .

به ای دن . ای کلی کوردان ای کلی برابان ایرو
 چار صد سالن ام لجهالتدا لزحمتدا لاسارتدا ایدن چورومش
 بوین ماحو بوین نابدید بوین به ایدن . به بکونی و خوبا بون
 لازمه اکو مینا از عرض دکم ور بکین امین بن وا
 کالکالانی من مینا شعری رحمتی شیخ رضای تاله بانئ بی
 کر کو کی دبه . شعری شیخ رضا :

« بهمت روژی بمرادی منیش البت دکری چرخ »
 « ام میچه قراری نیه کاهی چکه که بوک »

احمد حمزی

اسلندر بک زاده

دری شه هوار

پیروزه بی بو کوفاری هاواری روناک
 نه ته وی معرفت له لا په ره ی گوشار
 سه بری گویش بکه له روی هاوار
 گوشت نومسراوی نوسه رانی شه
 نیرخی بیجده وهک دری شه هوار
 نویسی آینه بوکه می زانا
 بوده می لای نوسه ران تومار
 خوندنی آشکار نه کاکه لکی
 خوبی هوشنگه نوسه ری سالار
 تاکه ایرو له چاپدراوی کورد
 مهر هم وهیزه بودلی بیار
 یاریده بدا نه وی دهلی کوردم
 کبرده تاوه چه که لک نه دا گوشار
 ره هبه ری گمل نه تیری زانسی
 نویسی و روژنامه چاپ وههم گوشار

عبر الخالی شه تیری

خمی ظالم

لی خمی ظالم دیر سمه خوش دیر سمه
 ژابفارا خودیدا آفا چان و کانیان خمه خمه
 فاختانات لی ربئی وا از کشته
 ل هانبر دژمنان از دیر بر بتمه
 لی خمی ظالم چپال چپان در لی لاندن
 خزالی چولان کاری خورا دکرن دگراندن
 بازان چیلکی خوهر دکون دفراندن
 فا دژمنان ام ژمیران دبقند اندن

ژسالی می مه پاییزه کرد هو چما نیزه
 دژمن لی هانبر دلبیزه کاکچو گور و سیسه
 گلومسکی نل سر کاشان خبر هیه ژ سر باشان
 بین آگری دئی ماشان کوهون هلی بن انتقاما لاشان
 سرحد اخیرندی وی بداره تیدا تیه فلفک آقی ساره
 فاناران ام کرن ناروماره مترسن کوام بیانه جلادت سواره

مجموعی

له كوردستاني خوښين دا

له سهر شپوهی منظومه ی « منالیکې یونانی » ی
(فکتور هوگو) نوسرايه .

له دوی کوشنار هه موشتی بی ده ننگ وسه ننگ مات
وخا موشه ، له دوی کوشنار هه موشتی یونی خوینی لی بهت
هه موشتی خو یینه ، دهنت دچیا ، دبل و دهره ، اسمان
ور یسان ، عهر دویه رد ، گول وچلی . روژ روهو که لی
خوین ره ننگ له گلور بونه وه دایه . شهو خه ریکه به
سهر کیو و کهژ ددشت وده را بالی ره ش را کیشی ، (گلدان)
نه وپهشته ی جاران نه لیت آشی او که وتوه ، نهو خانو لکه
سادانه ی که بالنده ی به ختاری له سه ریان نه ی خوبند
هه میشه دهنگی (په پوی ابا ویران که ری لی نایری . نهو
کافی به ی که جاران دسته کچان هه لپه ر بنیان له سهر
نه کرد ایسته دو آوانی خوینی جوانانه .

نه وشوره بی یانه ی که دو بی باده ی دلدا ریمان له بنا
نه خورده وه ، ایسته سیداره ی خنکاندنی گه نجانی کوردی
پیا همل خراوه .

ده ، دواژده هنگاوه له ولای نهو میشه به وه که دوشمنانی
زوردار اگریان تی به رداوه کیزیکې هه ژاری بی باوانی
کورد پالی دازه به به ردیکه وه ، بی خاوس ، سهر قوتین ،
دوچای ره ش گهش له ده ریای فرمیسکدا . هه له نه کن .
هه ژار ، کچه لپه سه زمانه که چی ایک نه دپته وه ؟
چیت نهوی ؟؟ بوچی نه گریت ؟!

پس بلی چی له نیو لیزه ی بارانی فرمیسکتدا بروسکه ی
شادی ، و دظوهی همل نه گیرسینی ؟؟ !

چی برینانی دلی زامداریت ساریژ نه کات ؟؟
اگر بیجه ی آوازوت و کو ملبندری گیر وده بی له گردنت
آلاوه چی لیت نه وی ؟ چیت نهوی ؟!

گولت که ره که که و کو لیوی آکنه ؟ نیر گت نهوی
که وینه ی چاوانی پر فرمیسکته به دلپانی شهو نمیه وه ؟
آوازی بلبت نهوی که له ده نگی نالینت نه چی ؟ یادی

برینداریت که ره که که به لیدانی بی سامانیدا له دلی
خو یینت نه چی ؟!

کیز ژه وسهره پچو که بر خیالاته ی هه لیری وه به ده
نگی کی نازک دلگیره وه ونی :

برای گیانین : نه گولم گولم بوی ، نه مه ستم بولیوم بوی ،
نه دلدارم دلم بوی . توله سینیکم باروت وقورقو شتم نهوی
جگر خو یینکم مرهمی زانستم نهوی . « . . . .

خوبیا بونی کوردی

ایرو هر کسی کو چیچکک تاریخ خوه ندیه ونبذه بیاز
احوالی عالم خیرداره رند دزانی کو هر حکومت هر جنس
هر قوم ، هر عشیر با تناسقی و بیکیونی کیشیه درجه بی بلند
وخوبیا بونی ای یاران دپته بیری وه کو لا بتدایی
سلطنت عبد الحمید ، پادشای ترکان وی چاغی روم ابلی
شرقی ولایتک بو . فقط زبده بی سکان وان بلغار بون ، لا
بینی خوه قرارک دان اتساق کرن عهد و پیمان کرن مزین
و بچوک میرو آغا نجار و اصناف زینکین و فقیر دستی خوه دانه
دستی همدی خوه بخویاندن دان . از استبداد ترکان خوه
خلاص کرن حکومتک تشکیل کرن پیرو جاهل مزین
د بچوک بن لوای استقلال طوب بون . سوند خوارن اکر
با بینی واندا بک مری مخالفت بکا گئی بچار کی دژمنی وا
مخالف بن وازی بخو بکس بسایه بی وایکیونی ایرو بلغار
حکومتکی مزینه رنده زنگینه . خدانی فایر بقه وصنایعه معارف
وان پره کی منورن وهر دولت خاطر ی وان دزانه . ای
یاران اراضی مه پره نفوس مه پره ام قومه کی جسور ونجیبین
ام تحملی هر گرم وسرد بدین چرا ام دائما پشاش هر جنس
وقوم مابین ؟ چونکه ل ولات و گوندی دمه ده معارف
بخویاندن بدین . اکر مساعده دفرمون جوا بی . بزی از بدم
بی یکیونی دهورا اعتماد نکرن . . .

وايه کی علتیکه علتکی مزنه کونه مزمنه . کورک
ام خو بخورا واعله درمان بکین پیش هر تشکک درمانی واعله

هوجهر خوین

فهن وزانیت ته سهل بهرز بونه وه و سه ركه و تنه گهل كه نا دانبو به شى دپلى و پولى و مرد نه رېگه يى راهى قوتا بجاننه و ده بيرستانى گهل رېگه يى رزگار به و رېگه به هيو ا بو د نه چاره يى زانين و زانستى كه پېكې زو به زو هو جگر خوینن كولينى گهل له زه رپر كرد نه زه به كوشن دېته ده س گورجى وده سو بردى ده دى هه ر كه مى كارى چه بى له و كاره چا تر كر د نه بو تواناى كوششى كېشت وخرېد و كار گه رى گېشت له گهل بېكدى ته با بو نه و فه رى يېك وېستنه بو ته بايى هه ر بلين ما و ستايان ده مبه دم كار نه كا گرواى نه مه تلفين مر دو كرد نه هو نه ئيرى گه رچه وه كچيرو كه هه لبه ست دهل به ندى ده ستوره به كار هينانى كورد سه ر خسته

عبر الخالى سُرېرى

رشو برى خوه دا اودى - ژنك ژى چومالا خوه - رشول اودى روشت لى پر مادي وى نه خوه شه - هن ژ بو دصوا غيرتى وهن ژى كشتنا ميركى كنه ستوبى وى -
آغا - رشو از دېينم تو پر بپادى - خوه دى زانه ترس پر گها به ته

رشو - نواز بى - هكه از بترسهام از ژى اول نه دچوم - لى هكه تو بخت بدى من ازى بپادا خوه راستى ژته ره بيزم -

آغا: بى ترس بيزه وكى ته كرى من كشتى با زده، بهورتم -
رشو - از بى ، حال وحوالى پير كا من وحوافه ،
فيجار بختى نه جاوا قبول دكى بكه -

آغا - نه قنچ كر وديسان ازى كچا خوه بدهه ته -
وره سرى ته ل شونا حسو ساغيت -

رشو : من بسرى خوه كچا ته قبول كر وديسان لته شكراند -
بلى پر ميرين مينا رشو دناف مه ده هنه - لى ميرانداوان

ژهفد ورايه - نه ژيانيان ره به -
مصيل حاجو

ازى هرم « آغى دستى خوه دايى سوز وقرارب هئره. دان -
رشو رابو برى خوه دا چيسى وچو ما حتا گما دثى چيسى -
خوه ب پېپيه لو كا تره بردا خوار ؟ چوبنى چيسى - ۴۰ برى
ژى گوت : مفا ره كه پر مزن و كوره - مروف ب روژ
هه هندرى وى سهود گرى - حچكو كور وطار به -
فيجارى رشو دل كر كودارى خوه دا چكينه ، ديت پيزنك
ل پاشيا چيسى هات مينا كو بك اوردى بكو له - همادارى
خوه دانى و برى چو - جار كى ديت گر بنا تشكى
ژجى پيزنى هات و لبروى كت - اوزى لى طوها - راهشى
بى - دنهبرى ، گاغا دستى انسانكى ژ بگر به - ادى ژى
نه مېردى نه كر و دست ز بفراند و باسكى جى پيزنى ده
آقيت - هه و ديت جار كه دى او گرين هات و او دست ل
سينگاوى كت ، رشو بالا خوه دايى كو باز بدى هيژ خرابره -
همانا ف دخوه دا و دريژى پاشيا چيسى كر و گوت :
« از باقى فلان كم » چاوان حساخوه كر ، ديت ژ پاشيا چيسى
پيركك حساخوه دكى دى : « رشو منسه ازم »
رشو دنهبرى گاغا او ژناوى به - دى « بى چه ايشى
ته ل فان دران هيه ؟ » -

ژنك - كا تو رونه ، از حال وحوالى خوه ژنه ره بيزم -
پاشكو تو ژ مال چوبى اودى ، خسوى پسامى آغى قسدا
مالامه كر دعوا شغلا نه قنچ لمن كر ، من كرنه كر خوه
ژى خلاص نه كر - پاشى من گوتى تو ل فر بسكنه ،
ازى هرم پشتا ستارى ، جلبن خوه دېنم و بيم - قى خوه دى
ولو اسر كر به - گوت : « هره » از رابوم چوم پشتا ستارى ،
من راهشت بفر كى توژ وژنشكافه از ل بر سكينم ، من او
بفر ل قايى وى دا ، هه و من ديت كته اوردى - هيد بكا
از بر لاشى وى روشتم ، من هور هور كو ، كره تيرى
ومن آنى فر كو ا زوى شيرم - دا كو كسى وى نبين -
از هام لته راست بوم - مسئلامن آفه ، كا تو بيزه هاتنا نه
لقر ژبونا چيه ؟ -

رشو - حال وحوالى من افن - شرطى سن ژى كچا آغى
به - لى ژبونا خيا ترى ته نيدن من نه مادى -

پاشى هردو زابون لاشى حسو شارتن ودر كتن درفه -

بوخاون هاوار

امیری محترم ای غری ملت میرجلادت بگ
نوهی میری جزیره قهرمانی ملکی بوتانی
به راستی خاندانان لایقی تعظیم و تبحله
له سر کورد لازمه دائم بکا عرض ثناخوانی
له نا و قلبی همو لایوکی کورددم شمره نوسراوه
که شایسته سپاس شکره فامیلیای بدرخانی
له نا و تاریخی ملت قهرمانی جدی اعلائات
امند معلوم و مشهوره نیه حاجت به اعلانی
هراپوهن گه به شیرو گه به خامه بو نیجائی کورد
سرومالتان فدا کهن هرله بوتان تا کو بابانی
له خوابی دل و بدناوی له ژیر ظلمی اجابندا
نه مابو زره پی وجدان ملی ونوی وطندانی
له اغانا کو نو کرمان له تاجر تا کور نجیرمان
هموست و خرابیات یون به بادی جهل و نادانی
غروری قومی و حبی وطن و کفر و الحاد بو
شرف تنها عبارت بوله حبی خیل (تورانی)
هتابه نمهری مرهانه کیشان گشت له خو هلسان
چه کومانج و چه زازاناد گاته لورو گورانی
له سایه ی بزم و رزمی ایوه ملت زورا میدواره
نیجائی بی له پنجهی دشمنی بیدین و ایمانی
له قلبی ملتی کورد موقعی ایوه کلی بوزه
بلند ترصد هوار دفعه له نوشیروان و ابوانی
به شاکاری بلندتان روحیان شادان و خندانه
صلاح الدین و حاجی قادر و شیخ احمد خانی
امینم آخری ام عزمه تان روزی اخلفینی

و له ما به به ستیشان نه وه به که میدان بده بن به اندامه
کافی کومهل تا کو له م بایته وه اوایش بیری خویات
بنوسن - دیاره که له لیکدانی بیر بروسکه ی راستی
ههرده که وی خوابگاهم چشنه بروسکانه ر یگای تار یگان
بوروناک بیته وه .

هاوار

چه روزی جزوه کی خوشتر له صدنوروزی سلطانی
به تاریخ و به علم و تبحر به معلوم و مشهوره
که حق ژیرنا که وی و ناحق ضعیفه و سسته بیانی
بری سعی و فدا کاری کلی شیرینه و ک شکر
و ظهرو و عزیزو گه وره به زور بوزه عنوانی
نتیجه ی ظلم و خونریزی نشانه ی محوی خونریزه
روا روزی ستمگر هر نه مانه و هر پریشانی
کشنده حق کوژرانه (سگی هار عمری چل روزه)
نصیبی ظالمیش محو و فتابه و خانه ویرانی
له آخر دانه بولت کرا ضحاک کی انسانخور
به رشن کاده ی استگر و اتباع و خویشانی
افرومی حضرت زردشت ؛ له آویستا که وختی خوی
کتیپی دین و دنیا بوله لای (ماگوش) و (آترانی)
« نهبات اهرمن هلدی له ترمی هر زی خیر خواه
به دوزخ شادابی روحی خبیثی و جمله (دیوانی) »
له پاش مدح و ثنا بو کوملی (عالی) وها چاکه
بکهم بو عزت و اقبالیان توزی دعا خوانی
خدا یا (کسران) و سر فراز و پابه داریان که ی
نوه شیران کوردان یعنی (خیزانی) بدرخانی
شهرنور : آجین

بسر لهانیا رستویی داری

دارا بازار کی وزن و گفته . دچیایی میردینی ده به -
وی وختی حاکی وی برده و یل بو . لی نه گنده . چند
مال کرمانج ب آغابانی خوه فه تیده نه . بری شری
مزن ایقار که زفتانی ، رمی هیفی آغاب گنده بین خوه
فه ل اودی روشتی نه . شکفتکه پر مزن و کود ل و ر
هیه . ائ شکفت دزمانی بری ده زندانا برده و یل بو .
آغی زجفانا خوه ره گرت :

— حچی ایش هر چسا بزده و یل ، دار کی دینی
وی ده داچکینه آزی کچا خوه بلاش بدمی .
هارشو نه مردی نه کر ژهدامده رابو ، گوت « آغا

نشان له بهر چاوی دوست و دژمن تی کوشن وهه ول بدهن شهو وروژ ، خو به رستی و دژمنابه تی ناوخو به خه نهلاوه . له زانستی دا تا ایسته هه ندی نیوه خو بندهوار پی گه یون ، به لام له مه دا چه هنر بکی اندامه کات نیه به لکوه هونه ری نهو قوتا ییا هی مه کته به که به روژ دهرس خوبان نه خوبین و به شهو حسانه وهی خوبان گوی ناده تی و نه چن دهرس به برا هاو خوبنه کانیا ن نه لینه وه . و ایزانم لای ای تمه نه بی گه وره عبرت له بچو که وه و ره رگری ! به هه موسره بستی به که وه بی کین نه لم ، له سه ره تای کاره وه تا امر و اندامه کانی کومه لی زانستی ایش و پی : بستی خوبان به چی نه هینا وه و کو پی : بستی بو له سه ژیان . له مه شدا هه رق له به بنیاندا هه به . به کی لهو ایشه معانه که پی و بستی بو کومهل سه بری بکات ، ربک خستن و بژاری زمانی کوردی بو . که چی تا امر و پروا نا کم پاس لی کرا بیت .

پاره بان کو کرده وه چه ند جار بو کر بی (چاپی) که روژنامه به کی پی دهر کهن که چی هیچ نه بو دیار . نه گهر پاره که که مه بو هه ول ناده ن بو ته واو کردنی ؟ لهم روژانه دا هه زاران (یا نصیبی) پشک بیگانه نه گیرن له بازارا . بو (یا نصیبی) نا کهت بو منفعتی زانست ؟ بو تخیلی ربک ناخن ؟ بو گه نجه قوتایه کاتمان یارمه تی تم لانه هی هه ژارانه ناده ؟ نه ایشانه پشکی کی تی گه بشتو . و بازو به کی به هینری نه وی و ایزانم به همو دوچاوی نا کری . زور ناخوشه نهو (زانستی) به که (تانه) ی سهر چاوی دژمن و نیشانه ی به برزی بهر چاوی دوسته وا بی کهس و خاموش بیت .

نه م قسانم هه موی له دلیکی پاک و گیانیکی خاوبنه وه به . دهر وها پروایه کی زورم هه به راسنی وتته کاتم . عصری (سهردوم) (۲۰) م سهردمی خیرایه بهم سستی وشنی نه بیه وه له دوست نه زانی خور زگار کردن سهر ناگری . هه ره له ژیر دهرس و پی دا نه چین ، وه کو چوین ، و واله سهر خو زانستی بلاو که پنه وه ژبانیکی در بزی نه وی که بیانا گهین ژیان نه ونده هه به ره وه نیه . سستی هه لنا گری به تایی به تی بو ملتی کی و کواچیه

له خیل به جی ماو . پی و بستی نه وانهی ایشمان بو نه گره دهست ژیر و خیرا ه بازو اسنن و و بستی به هیزین .

نالیم نه وانهی ایش زانستیان گرتوته دهست وانین ههروها ناش بلیم وان . خوبان به کرده وه پی شانمانی بدهن چون . خو جاری هچمان لی نه دیون نه گهر نه توانن له سهرا مانج و پروغرام کومهل بیرون فه رمون خرا و ملتیا تی له گهل بیت ، نه گینا دهست نه دهن له ایش که پیشه یان نه بی . نه خو بنده واری ونه زانی بالی به سهرا کیشاوین به آسانی ده رنا کرین .

زمانه که مان و کر (شیوی هه زاری) لی هاتوه ناتوانین رهش به له کی بنوسین بی نه وهی نیوهی کلیمه هی بیگانه بی نه مه پی و بستی بژار که ربکی زانا و ژیر وشاره زا و تی گه بشتوه نه گینا باهه ره له ایستاده (فاتحه) بو زمانه که مان داوهین .

ایتر بزائین چی نه کهن . بزائین ده نگ (هاوار) نه گاته گوی بان یاله بهر شادی خوبان اگیان له شین دهور و پشیمان نیه ؟ بزائین !

دبسان نهی لیحه وه ! من چه کینیکم له هیچ به کی له اندامه کانی زانستی نیه ، به لکوه هه مویشیا م خوش نه وی به لام نشیمان و ده سکه و تی گشتی (منفعتی عامه) م له وان خوشتر نه وی .

چه دژمنابه تی به کم نیه له گهل چه انسانیکدا ؟ بیگانه هیوام راست کردنه وهی همی کوردانه . شوره بی به ، بهم روژی نیوه رو به چاومان نوقی زیریای خه وی شیرین بیت له هه موشی بی به شین ، بازارستی مان بی ، ایترمانی نشان پرستان له یزدان تکا نه کم .

... س

له پروغرامه که ماندا که له بهری کاره وه بلاوامان کر دبو وه دیاره که هاوار له گهل زمانی کوردی خریک ده بی و تی ده کوشی بو سه رختنی . تم ووتاره ی سهر وه مان که گله بی ییکه له اندامه کانی « کومهلی زانستی کوردان » هر له سهر نهو پروغرامه بلاو کرده وه .

زکړ پياران را
 هاوړه ، ای هواری
 چمان دسان دتالی
 صد حیف و صد مخاین
 بی زیف و زیرو مالی
 توی هاوارا کردان
 دهر مکان و اردان
 احییت فکر قوم
 اضحی من انطیال
 گلی برائی کردی
 کسی هاوار دقتین
 دقئ هاوار خدیکن
 بهر هاوا و حانی
 هاواره حی هاواره
 یا ایها السکازی
 اعطوا الفلوس حیا
 فی صفحه المجال
 چه شرمه کوهاوارا
 مه تا ابد نه میت
 هوار کچه جوانه
 خوش بو که چارده سالی
 یا ایها السکراد
 ضاقت لنا البلاد
 ان الکرم من قد
 اعطی بلا سوال
 پاران بدن هواری
 دا کوږ سرخوه یتن

بگری داری شامی
 کاپی بی زه والی
 حاتم بکه ب تنها
 کردین مه نقده حاتم
 هاواره مثل بیژن
 کارستمی ز ظالی
 هاوار درفتی کاوه
 کاغد فاشی ساده
 ژیره باران بشین
 کردنو بدل حلالی
 نه حوجه به کو بیژم
 چیتر ژمن دزان
 هاوار چه فاس دلاله
 ناکت له د لالی
 والله بوم جگر خون
 ژدر دو ایشی کردا
 کسی د بیژی کردم
 گوه بدو بر مقالی
 جگر خوبی کردی

ما ام تئی

چفتین بلك دبین برنگ
 ما ام تئی بی نائف و دنگ
 روژو هیفت وه كز پروزیف
 ما ام تئی دمرن گلک
 آفتن زلال خورتین دلال
 ما ام تئی بی شوخ و شنک

هر کافه و دخت هر کس بوخت
 ما ام تئی بی تیز نشنگ
 هر کس بخوه رابو سرخوه
 ما ام تئی بی کچ گدنگ
 هر کس بشیر تینه بقیر
 ما ام تئی بون آخ وژنگ
 دژمن سوار لی ام پیسار
 ما ام تئی بی دست و چنگ
 پنجه و جتین هر کس دخوین
 ما ام تئی در کنجا طنک
 روژ چو آفا خلك بون زافا
 ما ام تئی وختی درنگ
 مبرگ و ژئی ام گش رفین
 ما ام تئی ژوری فلنگ
 ستیر لمیزی عردارزی
 ما ام تئی پری کورنگ
 هیف در که ت که س تراکت
 ما ام تئی وک آفاننگ
 بلبل و گل دل کون کل
 ما ام تئی بی شرو چنگ
 دهشت و چیا یوف باریا
 ما ام تئی وک طای بینگ
 هر کس شال ام بونه کال
 ما ام تئی بی روش ورننگ
 هر کس یکیف ام مان بحیف
 ما ام تئی صوتین برنگ

مصطفی احمد بوطلی

دتن) م برد ، لیره داشتی هه به پی و بسته بی لیم : که
 (کومه لی زانستی) له چاو نه وه مو کهم که لکه ی
 خویا هه زار نه ونده ی (یانه ی سدر که دتن) که لکی
 بوه ، نازام (یانه ی) چی بو ، چه هیوا و نیاز بکیان پی ی
 هه بو نه وانه ی کردیانه وه ؟ بی بنهوه سدر باس خومان ؟
 وتم ، کوان اندامه کانی زانستی . به لام بی ویسته نهومش
 بلم که هه ند بکیان دیارن به لام (به تا که دهستی چپله
 لی نادری) . شتی کی ترله هه موی ناخوش تر نه وه به که
 ای پینن ، ناخوشی مه یانی اندامه کان کاره ساتی هیناوه به
 سدر اداره ی کومه له که دا - لیره دا خو به رستی دهر نه
 کهوی که نه - ه شیتکه پی ویست نه بوله شو پینکی
 وادا بی ، به لی پی ویسته پیاوان له ریگی خدمتی ملت دا
 ده ست له ده سکه وتی خویان بشون - ده ست بده نه به که ،
 پیکه وه به که دل و به که گیان بو به رز کونده وه ی شو پی

کوفارا کردی * مجله کردیه

کومه‌لی زانستی

(جغاثا زانینی)

له دواى نه وه که ده ور و پشیمان که وخته خو بو
دهر کردنی نازانی و بلارو کردنه وهی زانستی دستیان کرده
ههول و ته قهلا ، بی ویسته ایمهش چاوی به خوماندا
بخشینین ، رو بکه یته نه وانهی سدری کاریان به دهسته ،
داواى حساسیکیان لی بکه ین له هیچ بابی تیکه وه نامانه
وی گوئو گوی بیهوده بکه ین ، به لام به ناوی نه وه وه که
من کوردیکم وحه ز به به رزی کورد نه کهم پی ویسته
رو بکه مه نه وانهی کاری (زانستی) یارن به ده سه ،
چونکه نه که هه ر من به نه نیا ، به لکو هه مو کوردی نه به
وی بزانی هه والی نه کومه له زانستیه چی به ؟ و له چیا به ؟
تا ایسته چه ندجار پیتاک کرا و پاره به کی زور کو
کرا به وه ، به لام داخم ناچی ، نه که من به لکو اندامه کافی
کومه‌ل خو تیان نازان پاره که چی لی هات ! چی لی هات ؟
مبستم له وه نیه بلم خوراوه ونه ماره به لکو نه مهوی بلم :
له دیگهی نه و ایشه دا که پوی کو کرا به وه صرف نه
کرا ، هه ر وها دنازوه بون ونه بونی وه که به که .

وه . له گه‌ل نه مه شدا زانستی کهم و زور که لکی بوه ،
به لام ایسته چوته نرخی نه بوان .

بو اداره‌ی قوتابخانه‌ی زانستی و کوا بداره‌ی مکتبه‌ی اهلیه
کافی ولاتان نه بی ؟

بو چه ند که نجی له وانه که خویان به نشتان به رست
نه زانن ناچنه پیشه وه ؟ نالیم به خورایی (مه روها) به لکو
به پاره شهو دهرس بلینه وه ؟

کوان نهو ماموستای روزانه‌ی خوین به کوله که ی
وولات نه زانن ؟ بو بابه نه پیشی ؟ پی ویسته له سه ر
اندامه کافی کو مه‌ل له‌م شتانه وردینه وه ، نازانم له کورین ؟
نه گه‌ر ایشیان بی نا کرای بو ده ستی لی به‌ر نادهن ؟ ایا نهو
روژهی هه‌ل بی‌یردان و اداره‌ی کومه‌ل لیان درابه ده‌ست
نه یان نه زانی چی پی ویستی بکیان نه چینه سدر شان ؟ پی
ویست بو بزانی .

کوان ، له کورین ، که ی تا ایسته به کی لهو نیازانه ی
کومه‌لی بو دامه زراپیک هینراوه ؟ ارمانج ی کومه‌ل هه‌ر
کردنه وهی قوتابخانه‌ی به کی شه و بو له سلجانی ؟ هه‌ر نه مه
بو نیاز ی نه و کومه‌له‌ی هه‌زا ره‌یرومان پی وه نه به ست ؟
نه گه‌ر هه‌ر نه مه بو پی ، آه ! گریان و قور پی وانمان نهوی .
شیوه‌ن و هاواران گه‌ر ره که . کومه‌ل هه‌ر سلجانی به
کوردستان نه زانی ولهو پروغرامه دور ودر یژه‌ی دا هه‌ر
کردنه وهی قوتابخانه‌ی به کی شه وه بوله سلجانی . کاشکی
نه ویش قوتابخانه‌ی بو بابه !

نه گه‌ر نه مه هه‌و ایشه که یان بو بیت بد بخت خویان
هه ژار و لی قه و ماو خومان .

با نهو یش لای (بانده‌ی سهر که وتن) بگری ، بانه‌ویش
بچینه گوره وه هه‌ر به ساواپی . که ناوی (بانده‌ی سهر که

کاشکی خرابی هه‌ر نه مه نده بو بابه و بیواره اداره‌ی
قوتابه‌ی کافی شه وی — زانستی — ، چه ریکی و پیکسی
کی وانا یینی که دل خوش کات ، تو خوارده قوتابخانه‌ی
زانستی له روژی کردنه وه به وه تا امر و پروغرامیکی بو
دانه تراوه که ماموستا کافی دهرسی به پی بلینه وه . هه‌ر
ماموستابه له خو به وه موضوعی باس نه کات جاری واهه به ،
له‌صنفی به که‌مدا دهرس — علم طبقات ارض — نه‌لینه

رحو طرازت رطبت
أبو نبيحان بن إسحاق بن مشوق

حفر جميع المعادن والصور الملونة واللوحات الخرسانية
 ليد بطانات دار ربهات بمرفق ناصرة على الطراز الحديث

ملك الظاهر

دمشق

مزرعة

اندبواز

الطبيب
محمد حسين

الادوية صامية بالطراز دار اربعة العيون ومراستها

صالحية

دمشق

اشتراقات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار		قياسو ريقو تركية والعراق وبلاد العموم وبلاد القفقاس
عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك	عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك	عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك	عن اربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

للارسالات يجب ان تكون باسم صاحب الشتر بدة : اندمير هودت عالي بدران - دمشق - حارة الأكراد

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیة

تیخستییین کوفاری

س	کومه لی زانستی
جمیلی حاجو	رشوئی داری
هفندی صوری	بکیتمان
عئان صبری	گازند و گلی
احمد حمدی	خویا بونی کردی
ك	له کردستانی خو پین دا
لاوی فندی	دردی تزان یی
هر کول آریزان	دو گهار تو
عبد الخالق نه ثیری	هو جگر خوین
آرتین	بو خاون هاوار
جگر خوین	ز کر بیارین را
مصطفی احمد بو طی	ما ام تنی
هین	سکالا
جگر خوین	شیر و پتنگ و روشی
عبد الخالق اثیری	دری شه هوار
مصطفی احمد بو طی	بلی ام مان
مچوملی	خنی ظالم
قدری جان	دادی
دكتور ك . ع . بدرخان	ولات ودلی من

م ۱۹۳۲

مطبعة الترقی بدوشق

۸۱۳۵۱

SAL 1
HEJMAR 15

DUŞEMB
Çileyê-Paşê 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 15

LUNDI
23 Janvier 1933

Çoyara Qurdî * Revue Kurde

Têxistiyên Qovarê

Sêx û axa û mineweran	Haco
Qaxezî aşîra	Lawîqî Qurdperwer
Du Sersal	Xeqî Vexwendî
Tûş ey Tebtet	Lawîqî Qurd
Cuhabên Qoçerî	M. E. Botî
Yeşyelman	Hevîndê Sorî
Qiroşq û Qûst	Beqrî Kotres
Qitêban	Hawar

Hevin	D ^r . Q. A. Bedir-Khan
Qûy Qelan	Evdilzalik Estri
Delala Çavres	Evdirehman Fewzî
Bo Xanimêq	Goran
Bêrtiya Welêt	M. E. Botî
Qulilqên Ezêb	D ^r . Q. A. Bedir-Khan

Bîrê Frensişî

L'Alphabet kurde	D. A. Bedir-Khan
Parler de Hevêrçan	Hawar
Notice sur la bible-Noire	D ^r . K.A. Bedir-Khan

Çapxana Iereki

SAM - 1933

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Andiwar

Djéziré

Damas

Salki

PHOTOGRAVURE

Egoubige Frères

Inscription sur tous les métaux. Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes.

Damas

Malek Daher

Abonnements

**Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:**

1 an 100 fr.
6 mois 60 fr.
4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.
6 mois 90 fr.
4 mois 60 fr.

**Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde**

Qiriyariya Qomelê

**Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistau,
Irak û welatên kevkasê:**

Salq 500 kirş-sûrî — 100 frenq
Şeşmehqî 300 kirş-sûrî — 60 frenq
Çarmehqî 200 kirş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salq 150 Frenq
Şeşmehqî 90 Frenq
Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî têne şandin:

**Mîr Celadî Alt Bedir-Xan
Şam: Taxa Qurdan**

Qovara Qurd * Revue Kurde

Cejna We Dîroz

HAWAR

Du Sersal

Nûsala Qurdeqî Mezîn

Di Şeva sersalê de ji bo me qurdan re qurdeqî mezîn û bêwîne hate dinyayê. Heta niho em pê ne hesiya bûn, me heyjê nûn bû. Herê me nizani bû qo nivîsevanê (Destûra Zmanê Qurdî), boqeyê xebata serxwebûna Welatê Jêrin, Tewfik Wehbi beg di şeva sersalê de hatiye dinyayê.

Wê şevê dêya me Qurdistanê du çavên brûsqîn û jir xisti bûn ber roja welatê Qurdistanê, bin ezmanê wê ê heşin û zelal. Hilgirtiyê van du çavan brayê me ê delal û serevraz Tewfik Wehbi beg e.

Tewfik Wehbi Beg par, pêrar, betir-pêrar sersala xwe li Irakê di nav qurdên welatê jêrin de borandi bû. Vê salê Xwedê welê hez qir, ji me re li hev anî û Tewfik Wehbi di şeva sersalê de xwe li Bêrûtê dit.

Tewfik Wehbi dil qir qo wê şevê dinav yên xwe, di nav dost û brayên xwe de biborîne. Herê yên di wi li Sûrtyeyê ji hene.

Tewfik Wehbi beg xwe ji bona şeva sersalê qar qir û herçî nas û dostên wi hene vexwendî bûn Bêrûtê. Mêvanên wi ji Şamê, ji Helebê, ji Entaqayê ji bona cejna sersala wi xwe gihandi bûn perê ziryaya spi. Hin birûjçê, hineq bi du rûjan bertî şeva sersalê.

***

Rôja Çileyê-Paşin a sih û yeq, 1912.
Ji êvarê ve mêvanên wi dest bi hatinê

qiri bûn. Tewfik Wehbi beg digel xorteqî Silêmanî derdiqet pêşya mêvanên xwe, ew dihawandin û cih pêş wan diqirin.

Saet nizingî heştan bû bû. Paşya mêvanan quta bû, mêvandarê me em birin dora maseqe dewlemend û çeleng. Maseqe bi mezeqe zirav û qubar xemilandî. Ji savar û mehîrê pêve her tîst, her xwarin û vexwarin, di ser wê de dihate ditin û diqet destên mêvanan.

Daneqî biqêf, bineşwe û şêrin... Herqes bi cinar û pêşberê xwe re diaxast, yari diqirin. Carinan yeqî digot, ên mayîn tevda guhdar dibûn, yeq caran ji hemîyan bi tevayî digotin û tuqesî ji gotina xwe re guhdareq ji peyda ne diqir. Gavin hebûn herqesî xwe qer diqir û ji pêjna cotîne û şingîniya qevçî û milêboqan pêve tu deng ne dihate bihistin.

Bi wî awayî pêleqe drêj derbas bû û dor gehîste kehwê. Me xwe gihandi bû cihên xwe û di nav firên kehwê de gurz bi gurz dûya cixarên xwe ber li bawî ve berdida.

E wê navê de yeq ji vexwendîyan, banû Polin-Eboş rabû ser xwe û bi gotinên jêrin cejna Tewfik begî pêrûz qir.

«Banûno! xano! Perî çend rûjan me cejna zayîna Vesih şahînet diqir. Işev em gihastin dora dostê xwe ê delal Tewfik Wehbi beg, ji bona qo cejna zayîna wî şahînet biqin. Em hemî, pê geleq xweşbext in. Ne gerek e qo ez dût û drêj pesnê wî bidim. Ji ber qo em herçî li hir in, wî weqe wî nas diqin.

Ji xwe, tirsu min e qo ez bibêjim ji mehim serî û ji hek dermeyim.

Tewfik Wehbi beg ji wan mirovên mezîn e qo ji lawantya xwe ve ji bona kenci û hêsaîya tevayiyê xebitîye. Ev

ji xwe re qiriye destûr û di wê re bêtirs
û lerz pês ve çaye û her telaqet û talûqe
daye ber çavê xwe.

Tewfik wehbi ji qurên Qurdistana
şehid ên xêrçar e. Ew Qurdistana qo irû
di destên neyaran de dinale û bûye sêpila
dijmînan.

Herê Qurdistana me irû şehid e lê
bextiyar e ji ber qo zarowên weq Tewfik
wehbi beg githandine.

Tewfik wehbi beg dev ji her tişt,
ji mal, ji cih, hetani canê xwe berda û
ji bona armanca xwe a bilind xebtiye, irû
dixebite, heya dawiyê ji de bixebite, û
hêj geleş germ û sermayên dinyayê de
bibine. Ji ber qo armanca wî, armançêq
bilind, giram û giran e; rizgariya welateqî
ye, azaqirina mileteqî ye.

Hin geleşqî berpirsiyariyên giran
hene qo dostê me e delal di ayendeyê
de hilgire û bide piştê xwe.

Berî kedandina gotina xwe ji min
re divêt qo ez spasînen cihê li vî boqeyî
biqim qo di xebata xwe de brayên xwe
ên file ji misilmanan veneketand û ji
bona her duwan xebiti û ji cihanê re,
careqê di, daye zanîn qo zarowên Qur-
distanê tenê di dema nimêjê de, liber
derfeyên dêr û mizgeftê de ji hev vedike-
tin. An ne di her hal û deravî de yeq
in, yeqxwîn, yeqcan û yeqhestî nê.»

Banû Polin li hir hiniq seqinî, bi
destê xwe re, tişteq di nav qaxezê de
pêçandi, weq rotiqeqî girover hildigirt.
Lêva qaxezê qişand, rotiq li xwe gêr bû,
jê aleqe qurdi derqet. Banûwê ala (bey-
dax) xwe bilind qir û gotina xwe pês
ve ajot:

«Ji Yezdanê paq hêvi diqim Tewfik
wehbi û herçî qurd hene qo ji bona
felata Qurdistanê dixebitin, di bin siha
vê ala spehî û delal de qamiran bibin,
bigihin miraza xwe û me bigihinin wê.
Her bijî Qurdistan her bijî Tewfik wehbi
beg, her bijî zarowên Qurdistanê.»

Li gotara banûwê geleşqî çepiqan

Qulilqên Ezêb

Ez bes te maç diqim; bi lèvên xewnê;
Hevina te qûr e; hêviya dinê.

Brûsqên çavên te; weq gewherên ecêb;
Çavên te, ên, zelal; qulilqên ezêb.

Maça şerîn; qo lêva te bi min da;
Ez birtudar qirim û bi min ve da.

Çira dişewite; zimaneqî zêr;
Her pê ruhnî dibe, nîmêjgah û dêr.

Po tihniya dili; lêva te qani;
Ji xewna çavê re; te sorgul ani

Dilê min mizgefta bedengî ye; sar;
Havina min bê sib, rêlên min bê dar

Mehlûra mirinê min bi qen raçand
Jinê ez xapandim, min qes ne xapan

Dr. Zanîran Ali Bedir-Xan

xistin û yeq bi yeq destê wê guvaştin û
ew pêrûz qirin.

Di pey re Tewfik wehbi beg rabû,
spasên xwe pêşqesî banû Polin û civatê
qir û got:

«Dosyeyên civata miletan guwah in qo
miletê qurd çandin ji hindiqayiyên file re
xêrxwaz e, û dil qir xêrçar hibe. Heqê
di vê xebatê de para min heye û ger
hon dixwazin di min de meziyeteq bibi-
nin, meziyeta min a teqane ew e qo ez
ji wî millet û nijadî me.

Xwedê bi wan re ye qo ji bona
rasti û kenciye dixebitin. Xwedê ariqarê
wan mirovan e qo ji xwe re rêya راستی
bijartine û tê re bêwiçan û hêtirs diçin,
liber tu tiştî xwe natewinin, nawestîn û
naseqinin.

Me ji xwe re ew rêbijart. Pêleqê tê
re çûn, irû tê dene, sibeji tê re herin.»

Piştî Tewfik wehbi begî xweyîyê
Hawarê rabû û bi çend pirsan pesnê
destbrayê xwe da. Di nav tîştînen diin de
nemaze ev gotin:

«Guhdarên delal!»

Paş du saetan ji bona hemî dinyayê

Yeçyettiman

5

Diqewe Ewistiryas le layeqewe helistan bo wergirtini serbexoyî xoyan. Her lew salane, me best le sali 1848 miru mezin Emin Bedir-Xan Bêg le Cezîr û Botan serbexoyî xoy ilan qird we be nawi xoyewe Dirawî le siqe da, we dayiray huqmi xoy ta snûri wan, Sabilax, we Mûsil bird, we kelay Sincar, Siird wêranşehir, Siwereqy dagîr qird, legel kelay Diyarbeqir.

Le paş ewe le sali 1875 herayêqî diqe le Firanse agiri send, we hemisan be nav hemû awrûpaşa bilaw buwe we, we serbexoyî we yeçyeti Italiya damezra. we be hoy têqosîni Bismarq yeçyetti, we

saleqe nû de dest pê biqit. Di vê sala nû de, bi her awayî para me hemîyan heye.

Tewfik wehbî beg bi merdîyeqe bilind para xwe li yeç veqir û em xistin nav para xwe.

Ez ji her tîştî û ji her para sala nû bi vê parê xweşbext im. Ji ber qo ev para ha min careqe din dixê nizingî destbrayê xwe.

Tewfik wehbî beg pehnava çiyayeqî bibinde. Ji bona qo mirov biqarît bi diyarê wî biqevit û westê rêl, avşar û zinarên wî bidît divêt hilqîşit serê çiyayeqî welê qo jê bilindtir û li raserî wî bit. Ez vê xurtiyê di xwe re nabimin.

Tenê evende bibêjim qo ji wê rûja qo ez birewer bîm bi qurdaniya xwe boug dibûm. Lê ji wê rûja qo min Tewfik wehbî beg nas qir tirseq qetiye dilê min. Heqe ez qurd ne bûwama...»

Pîşt re dest bi stran û govendê qirin û heta wexteqî dereng, mêvanaan cejna mêvandarê xwe şahînet qirin.

Biqurtî cejna zayîna Tewfik wehbî begî şevareqe spehî û xweş bû. Herqes ji wê civat û şevareyê bi bireqe abadi veketiya.

Yeçî Vaxwendî

serbexoyî Flemaniya pêq hat, we tiqri gelperisti becarêq cêgay xoy girt.

Itir ser û sor le awrûpa da birayewe. Hemisan her lew salane bu, mebest, le sali 1878 m le wulati Şemzinanişda kiyamêqî gewre destî pê qird. we serqirdey ew heraye şexî Nekişbendiy gewre w be naw bang Merbûm Şex Ubeydulla bû, we be çend salêq dayirey serbexoyî Qurdistanî bilaw we gewre qirdewe.

Le paş ew heraye itir Awrûpa sqûti qird, we xoyan xeriq qird legel sena'tqarî w sit dozînewe. Inca le heweli kernî bistemin wurde wurde rojhelatiyeqan cûlanewe. Itir lew salaneda bû qe iran herayêqî qird we destûrî dana, we le sali 1908 be hoy têqosîni lawanî turq we (qomelî yeçyeti w serqewtin) nizamî hiqûmetî turq serew jêr bû. Hiqûmetî mustebidde nema. Serbestî bilaw bwewe, we bonî gelperisti nexte nexte le rojawawe boyan hat. Itir Qurdeqanîş her weqû Erebeqan, we Turqeşan qewline têqos in, bo serbexoyî, we yeçyeti wulati xoyan. Her le sali 1908 da le Estemûl be nawi (qurd tea'li we terekki cemi'yyeti) qomelêqî siyasiy qurd damezra. Danereqanî em qomele: Emîn Ali begî Bedir-xanî, Ferik Şerîf paşa, Şex Ebdul kadir qurî şex Ubeydulla y Şemzinanî, zaway paşa, Ehmed Zulkifilî paşa bû.

Le paşan qomelani (Hêvî), we (serbexoyî Qurdistanî idarî) damezra, le paşan (Cemiyyeti tea'li Qurdistan) we le paş hemûy (qomelî Xweybûn) damezra we be hemû rengêq têqosin bo serbexoyî w yeçyeti qurdan.

***

Esta ême qurdeqan le pêş hemû çîşteqa yeçyettiman pêwiste. Yeçyetiyeqman pêwiste qe le ser binaşey ziman, we edebiyat, we mîşiq ronqirdin rabuwestêt. Yeçyetiyeqman pêwiste qe le qurdayeti buweşê tewe.

Qiroşq û Qûsi

Rûjeq ji rûjan qûsi rabû û çû ba hevalê xwe qiroşq û jê re got:

— Lo braol ez hatime ba te ji bona şertan. Fz û tu ,emê bibezi heta wi giri, qa qi ji me beri êdi xwe bigehîne binê gir.

Qiroşq ser vê gotinê qeni û xwe nepixand, û ji qûsi re got:

— Tu ji dil dibêji, an heneqan diqi.

Qûsi li ser gotina xwe seqini, soz û kerava xwe dan û birê qetin. Qûsi bêdi lê bifesal û bêseqin diçû. Qiroşq lê dinihêrt û diqeni û di dilê xwe de digot:

— Heta qo qûsi xwe bigihîne nîvê rê dinya lê bibe şev, ezê niho ziqê xwe bigêrinim û paşê bi derbeqê diqarim xwe bigêhnim heta serê gir.

wilo ji qir. Di nav bistanan de ji xwe re qeleman nekandin. Qûsi ket ne seqitû pêda çû, li paş xwe ne nihêrt. Qiroşq paş qo têr giya xwar, serê xwe raqir û li qûsi geriya. Dît qo qûsi bi gavine bêdi lê pihêt, xwe gihandi bû gir û li henda wî dima. Qiroşq poşman bû, lê çî fêde, qûsi îşê xwe biri bû serî.

Qurdino! di berberê dijminê xwe de gereq e qo em qûsi bibin. mîna qûsi bimeşin, bêsiq emê beri wi xwe bigihînin wi giri. Bila dijminê me baz bide, çîva bide xwe, ger em naseqin û pêda dimeşin emê herhal wi biwestinin.

Beqir Kotres

Imro yeqyetiyêqiman pêwiste qe le ser qoleqey zanisti, we serqewtin, we binaşey me'rif rabuwestê qe hetaqû êsta bo eme we em xeyeye hiç teneqoşiwne, we ket em armançeman nexistuwete ber çawman, we ket rêgayêqi makûl we rêq we ciwanman negirtuwe taqû bigeyne em pêwiste gewreye.

tewaw bû

Hevindê Sorî

Hevin

Rûyê te çelenge lêvên te gulreng,
Çavên te stran in lê, bê gotin û deng

Çermê te spêde ye binê wî de tav
Lamên te rohelat speht yî bê nav

Lêva te sûlavâ maç û ramûsan
Bisînga te dilê min çikas qaniran

Buhara eşk tu f, havina hevîn
Rûj hene derman î, rûj hene birin

Birina xortan î armanca mêran
Navê te dengî e, kedrê te giran

Dil, can direcifin î maça te agir
Tu weq bager xurt f, weq zinar û gir

Lêvên te bi gul in devê te şêrin
Dengê te weq tîr e, maça te birin

Lêvên te piyan in devê te şerab
Te ez qirim xulam, te ez qirim xirab

Çavên xwe vediqî roj derdiqevin
Pora xwe vediqî buhar diqenin

Devê xwe vediqî mirarî û gul
Goşt digire birin û xweş dibe gul

Bê te, ji bir diqim; zaro, bav û dê
weq çûqên birindar diqewim erdê

Jiyîn bi te re bext, bîhî gulistan
Qultiq î ji ax û erdê Qurdistan

Birin.. birina te şêrin û geş
Bê te dil tari ye û can dibe reş

Destên te de saz im, ranên min tar in
Xulamê te bûm ez ev hezar car in

Stêr, hext, armanç tu î, av, şerab û dew
Geh rast e biqen geh bi girin derew

Ez bê te niqarim canê min têşe
Bê te singjar dibim jina min eş e

Bê te ji bir diqin zaro, bav û dê
weq çûqên birindar diqewim erdê

Dr. Jamî'an Uli Bedir-Kan

Dialectologie :

Parler de Hewêrgan

Dilê min de heye go ez li vir cend xebera ji boyî welat û milête qurda û ser xebeta go berî niha bûye û niha û pêş de Libê. bibêjim.

Emrê min gihaye pênçih salî, min geleş germ û sermayê dinyayê û geleş tengî û ferehî ditîne, û ji rexê di min geleş tîst ser welat û tîstê tede bûne bihistîne û hin bi çavê xwe ji ditîne.

Ez dibînim go vi wextî hineq ji xortê me ê xwenda divên ji boyî welatê xwe bixebitin. Pîr qêfa min ji wa re tê, xwedê wa fehiştqar meqê.

Ev xortê ba ji xwe re minewer dibêjin yanî mirovê xwenda. Ji xwe berî niha divî bû ev xortên me rabin û ji bona filitandina welatê xwe bixebitin, çima go xwenda ne, zana ne. Heqê heta niha ne xebitîne ji xwe sûceqî mezin e.

Lê ji rexê di ez dibihîzim go ev xortên me ê minewer ji şêx û ji axa ne rezi ne û eleyhdariya wa diqin, ev ne tîsteqî rast e.

Dibêjin go şêx û axa fiqrê millet xera qirine û malê wa dixun û ev belengaz qirine. Di vê gotina de go dibêjin hebiq rasti ji û neresti ji heye. Heçî go halê Qurdistanê kenc nas diqin, dizanin heçî hereqetê go di Qurdistanê de çêbûne, biçûq, mezin, kenc, xirab, disa bi destê şêx û axa çêbûne.

Xortê me ê minewer go hebiqî dixwendin, xwe nebihîstî diqirin, diçûne wa bajarê mezin û dûr û xwe li qurditiyê ne diqirine xwedî.

Heqê wa ji xwe tevli şêx û axa biqirana û bi wa re xebitî bûna fêdeqê mezin wê jê hasil bibûwana. Çima go ew xwenda bûn, zana bûn... lê ne qirin.

Emê bêne ser mesela rehmetî Şêx Seidî go paşîya hemûwa çêbûne.

Gelo çima serxwerabûna Şêx Seidê rehmetî ne çû serî? Ji ber go qurmanc bû bûne du bir. Bireqî destê hiqûmetê girti

bûn, birê pê re hindiq bû. Çima go tirqo digote qurmanca: Ev Şêx Seid rabû, ji boyî pereyê ingiliz. ber hiqûmeta islamê asê bûye. Xelqê weqê me nezan û nexwendî me behwer diqir û bi destê xwe mala xwe xera diqir, çima go nezan û nexwendî bûn.

i rexê di wextê qo esqerê qurda biser bajarê Qurdistanê de digirtin, gelo ew xortê me ê minewer û xwenda li qû bûn, çima bi xelqê re ne dirabûn û ne dihatin, ji me re ne digotin mesela me wilo ye, ev ji bo xilasqirina Qurdistanê û qurda ye.

Heqê halo libatana û bigotana em ji ne dihatin xapandin û me çî ji millet û welatê xwe re xizmet biqirana, çima go em qurd in, welat ji welatê me ye. Ev e sûcê mivewera.

Belê şêx û axa ji bisûc in. Lê divê hon ji bir neqin ewê go rabû şêx bû, mela bû û ego pê re ji bûn axa û pisaxa bûn. Lê heyfa min tê go yeqî minewer pê re ne bû. Heqê xortê me ê minewer û xwenda pê re hebûna, ji rexqî bi singa xwe arîqarî biqirana û ji rexqî bi zmanê xwe ji xelqê re bigotana, fêdeqê mezin wê jê hasil bibûwana. Çima go wê çaxê keweta tirqo tîsteqî pîr hindiq bû di Qurdistanê de.

Êdî îro ne ew dem e go em loma û gazina ji hev biqin. Lê geli xortê me ê delal, pêlê mayî ji ê bihurtî bêhtir in. Halo zani bin go fêlata Qurdistanê bêyî şêx û axa nabê. Çima Qurdistan du bir in. Bireq jê bi şêxê xwe ve gîreda ye, bi sebeba diyanetê û emrê wa naşqênînin û birê di bi axayê xwe ve gîreda ye. Ji ber go ji roja go himê Qurdistanê hatiye danin, çavê xwe halo veqirine, halo ditîne.

Ji lewra divê go mivewerê me van tîsta zani bin, ji bedêla go eleyhdariya wa biqin, bi zanîna xwe arîqariya wa biqin û tevda bixebitin, çima go armênca wa û derdê wa yeq e.

Lê belê kisura şêxê ma, axayê me ji heye. Hineq ji wa di bêjin heçî xortê

L'Alphabet Kurde

12

X — Il correspond au son du (g) grec et du (ز) arab. Ce son n'est pas de ceux qui se trouvent généralement dans l'idiome des populations kurdes, il tend cependant à se répandre. Les kurdes qui n'emploient pas ce son le rend par le (x) kurde, tel qu'il est prononcé dans la langue kurde. Par exemple:

xevidin	xevidin
aaxa	axa
caax	cax

En conséquence nous avons noté ce son par un (x) surmonté d'un tréma. De cette manière, il n'y aura aucune difficulté pour ceux qui ne le prononcent pas et le convertissent en (x) kurde.

minewer û xwenda hene bédin in. Bi vè gotiné geleq nehek in. Bi xwendinè û bi meqteba qes bédin nabè. Ev tîşteqî wilo ye go tenè Xwedè pê zanè.

Zilamè xizmeta welatè xwe û miletè xwe biqè her qî bê ew mikedes e. Ji lewra divè her du alî ji eleyhdariya hev neqin û pev re bixebitin û rojeqe berè welatè xwe xilas biqin. Ev cem Xwedè ji cem evda jî wè mekbûl bin.

Ji xwe sûxlî bivi awayî diqè serî.

***

L'article ci haut inséré figure aussi dans la partie des caractères arabe de notre revue. Nous le reproduisons ici, avec les caractères latins, à titre documentaire du point de vue de la dialectologie Kurde. Nous le recommandans à nos lecteurs qui s'intéressent aux dialectes et parlent kurdes. C'est un pur parler des kurdes de Hevêrqan. Il a été rédigé tel qu'il a été dicté par son auteur, le chef des kurdes de Hevêrqan.

Entre autres on constatera surtout l'absence des (n) finals qui existent chez d'autres kurdes et qui, chez quelques autres deviennent nazals. Un autre caractéristique c'est la prononciation du (qo) qui est prononcé comme (go).

Hawar

ع - ٢

C'est le moment d'aborder la question du (ع) arabe, question très délicate, qui a donné matière à de nombreuses discussions pendant la transcription du nouvel alphabet kurde.

Ces sons ont-ils pénétré dans la langue kurde de telle manière qu'il soit nécessaire de les noter? Ne pourraient-ils pas à la rigueur, être rendus au moyen de l'alphabet que nous avons adopté?

Les recherches que j'ai effectuées depuis plusieurs années parmi les groupement de diverses contrées et parmi les différentes tribus de mon peuples, ainsi que la soigneuse analyse phonétique de leurs idiomes et parlars locaux m'ont fourni des résultats indiscutables, qui permettent de résoudre la question sans hésitation.

En général, les Kurdes ne prononcent pas le (ع) et le (ق), ou plutôt ne sont pas arrivés à les prononcer.

Deux catégories de kurdes seulement, ont pu prononcer ces sons; la première plus ou moins imparfaitement, la seconde dans tout leur pureté originelle; ce sont, d'une part, quelques tribus mêlées à des populations de langue sémitique; d'autre part, la majorité des étudiants de (Medresset), surtout ceux appartenant aux tribus mentionnées ci dessus ayant étudié le (صرف و نحو) arabe.

A l'exception de ces deux catégories les kurdes ont en général, dans les mots emprunté à l'arabe et comportant ces sons, soit modifié soit totalement abandonné ces sons.

Comme la population a traité ces deux sons de la même manière sans faire de distinction entre eux, nous nous les traiterons également comme un tout, sans les distinguer.

Ces sous peuvent se trouver au commencement, au milieu ou à la fin des mots. Nous suivrons cet ordre d'exposition:

1— Au commencement du mot:

Au commencement du mot, la lettre est considérée comme une voyelle d'après son (حركة). D'ailleurs le (حركة) est le signe qu'on place au dessus ou au dessous d'une consonne qui tient lieu de voyelle.

عال Dans ce mot, la syllabe (عا) qui possède une voyelle distincte correspond le (a) kurde, d'ailleurs long, celui ci a remplacé la seyllabe (ا) sans faire place au (ع), comme, dans les mots suivants:

adet عادت

adil عادل

aciz عاجز

alem عالم

عرب — Dans ce mots, le ع porte le signe de — qui a été rendu par un (e) kurde, d'ailleurs assez dure, il est devenu (ereb), parmi quelques tribus (erew)

esqer عسكر

eli علي

ezab عذاب

A ce sujet il est intéressant de noter quelques mots qui, à cause du (ع) ont été modifié par les kurdes. Le mot (عم) est devenu (Am) et non (em) pour éviter la confusion avec le pronom personnel (em), le même mot se dit aussi (mam). Surtout lorsqu'il est utilisé comme suffixe:

→ pismam cousin
dotmam cousine

Dans le mot (عمت) le (ع) a été supprimé et le mot est devenu (met). Le mot (عمر) possède, un (م) qui est un (ou) bref; comme dans la langue Kurde il n'existe pas de (ou) bref ce son a été transformé en (e); le mot est devenu (emer).

z— Au milieu du mot:

Comme ce son, au milieu du mot, a une articulation pour ainsi dire ac-

robotique, les kurdes l'ont rendu avec différentes modifications. Quelques uns l'ont même rendu par un arrêt. Dans la question de l'arrêt, il convient de remarquer que, le (ع) aussi fait subir un arrêt à l'athme, mais cet arrêt est plutôt guttural, tandis que celui des kurdes se fait plutôt vers le devant, si l'on peut dire, labial

dchwa, de'wa, dawa دعوى

sinhet, sin'et, sanet صنعت

qab كعب

nimet نعمت

ayile عائله

tayin تەبين

mitala مطالعه

rehet, re'fet رأفت

rithet, rifet رفت

xayin خانن

tebiet طبيعت

saet ساعت

sûyizen سه‌ژن

Ce dernier mot, en devenant aussi (sûzen), a élargi sa force d'expression pour exprimer le sens de méfiance.

« Ji hingi ve di navbera me da sûzenî hebû. Di rengê mênîqî de sûzen. bûm. »

(Parler de Serhedan)

Si l'ont a donné les formes de (sin'et, re'fet) ce n'est point pour les fixer, mais seulement pour montrer aussi cette forme. Il est évident que les formes de (sinbet, reh'fet) doivent être préférés.

U'ailleurs cette forme, avec le temps pourra transformer le mot (re'fet) en (refet), l'arrêt pouvant être exprimé par une nuance phonétique dans la lecture sans être noté dans l'écriture, ainsi en est il dans le mot allemand (erinnerung) Si on devait écrire ce mot tel qu'il se prononce il faudrait l'écrire comme (er'innerung) puis

que après la syllabe (er) l'athme subit un arrêt.

3— A la fin du mot:

A la fin du mot, ce son est tantôt assimilé et tantôt supprimé.

bedi بدیع

rib رُبیع

Dans le mot (جامع) il a subi deux sortes de modifications :

Camih, Cami جامع

«Me nimêja xwe di (camiha) camiya mezin de qir. Em çû bûn (camihê) camiyê».

Ce mot qui a pénétré la langue kurde dans quelques contrees, a son équivalent dans le mot kurde (mizgeft).

Le mot (طمع) a pris également deux formes différentes: timeh, tima.

Jusqu'ici, nous avons traité la question de manière à fixer les règles qui ont servi à l'assimilation et à la modification des deux sons sémitiques, le (ع) et le (ع). Nous allons maintenant donner quelques exemples qui démontrent mieux la force d'assimilation que possède la langue kurde pour les mots étrangers.

Prenons le mot arabe (جماعت) le mot, après avoir été assimilé par l'diome kurde, devient (cimat) et (civat), et cette racine a donné naissance à une famille de mots que nous citons ci dessous: «civan, civin, civandin, civanoq, civaqi, civati, vecivin, vecivandin, xweşcivat...»

De même nous avons tiré du mot arabe (قطع) la famille de mots suivante: «ket, kat, ketin, ketiyan, ketandin, veketin, veketihan, veketandin, veketandeq...»

Voilà une quantité de mots dérivés de deux mots arabes portant le (ع) et qui, en kurde, n'ont pas gardé la moindre trace du (ع).

Il y a quarante ans la dictée des mots arabes, pour tout peuple de croyance

Notice

Sur la Bible Noire

— 2 —

Mon courroux est pour le riche et pour le pauvre, pour le malheureux et pour l'heureux. Personne ne peut n'interdire un acte, personne n'a ce pouvoir. Je donne la douleur et la souffrance à ceux qui veulent me résister.

Ceux qui me connaissent ne peuvent jamais mourir dans la tristesse. Je ne permets à personne de rester au monde plus longtemps que je ne l'ai décidé, et quand je le veux je l'envoie une seconde fois. Avec la métamorphose je les envoie même une troisième fois.

III. — Je révèle sans livres, bien qu'absent je donne la voie du bien et la voie juste à mes amis et à mes disciples; ce que j'enseigne est toujours adapté aux temps et aux circonstances. Dans l'an-dela, ceux qui agissent contre ma volonté et mes ordres, je les poursuis.

L'homme ne connaît pas les profondeurs des choses et par erreur fait perdre ses droits. Tous les animaux de la terre et de l'eau, tous les oiseaux de l'air, tous les poissons sont sous mes ordres et sous ma domination.

Les trésors qui sont cachés dans les entrailles de la terre me sont connus. Je les donne de l'un à l'autre. Je montre les miracles et les actes extraordinaires à ceux qui me connaissent et qui m'acceptent. Etre contre moi et parler contre moi provoque le malheur, mais eux ne connaissent pas ma somptuosité et la richesse que j'ai entre mes mains. Je donne cela aux gens capables d'une génération d'Adam. Le retard et la progression des révolutions du monde sont entre mes mains. C'est connu depuis une antiquité très reculée.

IV. — Je ne donne pas mes droits à un autre, ni au Roi des quatre temps, ni aux quatre principaux. Dans les livres étrangers on voit quelquefois des choses conformes à ma science et à ma façon d'agir.

islamique, avai un caractère sacré. Un profond fanatisme religieux défendait à toute personne de toucher aux formes quasi-sacrées des mots de la langue du koran.

(à suivre)

Djêladel Cali Bedir-Khan

Je suis adversaire de trois choses (1) ; je suis en courroux contre trois noms (2) ; ceux qui conservent mes secrets voient accomplir mes promesses. Ceux qui à cause de moi tombent dans le malheur, je les récompense dans un des mondes. Ceux qui m'acceptent sont ceint d'une corde pour qu'ils se défendent si un profane dit quelque chose qui est contre mes doctrines (3).

Devant les étrangers, ne dites pas mon nom, n'expliquez pas mes qualités et ne me louez pas; peut-être sans que vous le sachiez ils commettent des erreurs.

V. — Soyez hospitaliers à ma personne et à mon symbole, parce que cela me rappellera à vous et vous appellerez ce que vous avez oublié de ma doctrine. Obezissez à tout ceux qui me servent et écoutez leurs ordres. Ils sont sortis de moi, ils ont ma vocation et avec la science de l'invisible ils vous voient.

Deux Prières Yazîdîs

PRIERE DU MATIN.

O Dieu, Tu existes, Tu existes et je n'existe pas. Tu es la miséricorde, je suis le péché. Tu es le possesseur du droit, je suis ton serviteur. Tu es seul. Tu es plusieurs (Tu es partout). Tu es sans corps. Tu es élevé, Tu es sans paroles; et ont T'écoute. Ta place est toute la Terre. Toute la Terre est ta place. Tu es le créateur de tout l'univers; Tu as donné Adam.

O Dieu, tu donnes la vie, Tu enlèves les âmes. O Dieu, tu es le seul Dieu. Tu es l'Empereur et le savant des savants. Tu es l'empereur sur les têtes des empereurs. Tu ne connais pas la peur. Tu es sans enfants. Tu es sans voir.

Tu possèdes de toutes les richesses, tu es le propriétaire du rideau (qui est entre la vie et la mort). Tout le monde est ta place; je souffre O Dieu, Tu es mon Dieu, Tu es le gracieux, Tu es digne de toutes les louanges. Tu es plein de tendresses pour ceux qui sont sans péché. Tu es la lumière des lumières, personne ne sait comment tu es.

Tu es la souffrance et Tu es son remède, le dominateur des empereurs et des esclaves? Tu es l'empereur des Cieux et du Trône qui a créé le boeuf et le poisson. O Dieu,

1- L'Islamisme, le christianisme, le judaïsme

2- Moïse, Jésus, Mahomet.

3- Cette corde le sépare du monde extérieur.

eu, au nom de Ton Nom, demande dans quel état se trouve le Kurdistan. CHERAFEDDINE est le germe de la rose, annoncez la bonne nouvelle au Kurdistan, qu'on ouvre le cahier des croyants SEZEM est prince dans le divan. les temps derniers sont venus pour les Turcs, que Dieu détruise la maison des Tatchiques, voici que le trône s'élève et vient au Kurdistan

PRIERE DES MORTS

O homme, pauvre homme, ce monde est comme une maison d'ombre. C'est le rêve des nuits. Le monde n'est rien d'autre que les ombres des arbres et il est chaque jour l'ami d'un autre. Ou est SALOMON qui régnait? Ou est BEIKIS dont le nom était célèbre? Sois en repos, toi aussi, tu as quitté cette terre.

Ou est Salomon, le prophète?. Ou est Belkis, pleine d'or jaune?. Sois en repos, eux aussi sont allés sous la terre et sous la pierre. Ou est HIDIR, ou est Ali, ou est le Derwiche avec le chapelet et le bâton?. Sois en repos, sous la terre ils sont comparables l'un à l'autre.

O homme, ne désire pas trop ce monde, n'accumule pas trop de biens et d'or, le monde n'est pas resté même au prophète de Dieu.

Cette terre est la terre des Derwiches, ceux qui se promènent sur cette terre sont tous des soldats (subordonnés), personne en se faisant grand ne peut aller plus loin.

Ou est HAMZA, ou est ALI, ou sont les saints, ou sont les prophètes? sous le tombeau tous sont devenus poussière! la maison du tombeau, comme elle est profonde, comme elle est obscure! Elle est pleine de serpents, pleine de vermine.

O Dieu, (tu es si puissant que) tu peux même séparer les deux amants!

Venez, venez mes parents, dans ce moment je sens le besoin de pleurer. Je sens dans mon cœur les gémissements et les souffrances. Son être tendre et ses douces lèvres ne parleront plus. Venez, venez mes parents, venez que nous pleurions aujourd'hui avec les larmes les plus amères, la tendre couleur de cette fleur va s'éteindre aujourd'hui dans la poussière.

O Dieu, tout ce qui devient, tu le fais. Tu renforces le bien et le mal, tu fais vieillir les souffrances des cœurs (tu donnes ainsi le courage de les supporter).

(à suivre)

Dr. Damiran Ali Bedir-Khan

کیمیا :

کورانی

فی پاشی بی کردی مریوانی ژ کوفاراه ره کتیکه
بِ نافی گورانی ربکر . ام گلک سپاسان لی دکن ،
خبات و کوششای پیروز دکن و پیشکو تنکاری
پیشکشمی خوه ند فائین هاواری دکن :

« له بهر نه وهی گورانی زور تأثیر نه کاته سه حسیات
و شعور به هیوای نه وهی که به حسیاتی به رز و پاکتانه
وه نسلیکی نجیب وفدا کار پی بگه به نین بوئم ولات
وملته بد بخته و به امیدنی نه وهی که له مه ولا گورانی
نایبه فی مکنتی کچانیش پیدین نم کتیکه مان پیشکشمی
خوشکه خوشه و بست کانی ولاتی کورد کرد »
مه چافی خوه لی گراند . نقدا نالین و زارین ، مهرانسر
کوفان و آخ کسره . کوفانا ولاتی زار ، کسرا ملتی
بدرددو بیدرمانه .

هر لازه باوی گلکه ، لی گلکه رشو و زیزه . ژ ی
بها یاز و نیار ژ ی تبت . تیده رنگی دوست ژ ی گونی دژمن
ژ ی هیه .

کتیبا « گورانی » وک گلستا نکلی به کو تیده هر
تخلیط کابلک و بهنون هنه . مروف در بردان ره عجیبایی

بکه . و هر کس بکیرا خوه دهات جزا کرن و پی شریقی
دچون . لی نهو کتیکه دستر تر کو ده ، ا . دینن مه دگرن ،
د کژن ، دشیلین . چقاس ام راستی بی بیژن و سوند
بچون ، ژمه باور ناکن . لی وکی ام دروان و بی بختیان لوان
دکن نوکا ژمه باورد کن و اوله دین زلوره ام هینی دروان بونه .
چنکی هر چی هفالی ترکی بت وی هر نکلی وی ناغ . . . بت .
— آفرین مامی کو چر کال پر سا سببان ژ ی فنگرینه .
ما هون کو چر چره هنده دنگی خوه بلند دکن .
— هکه دنگی مه بلنده آف نه ژمه به . چچی دنگی مه بلند
دایه سبب باوی به . دقیت ژ ی بینه پرسین .

مصطفی احمد بوطی

بو خانمک

فاصدوقی پم : بگه صبر ، خام اودا دبت . . .
سافه رمو . . صبری به فدای خاکی به ری پیت !
حدر تکش او شات و مل و گر دنه زوتم ،
وه خته بزم بو نفسی بونی توالت ! . . .
آم بوه ته هه وری به ری تینی هه تا بووت ،
فرمیسکم نه داتم له هه مو ساحه بی سه رریت ؟
ههر دباری که دا حاشیه بی حسنی ملو کیت :
بو رسی سلام نبض وله ضربی ترامپیت ؟
گرمیل بفره وی — ملکم ! — نه ختی نشین ،
به خوایه ! له سرد بده نه کم تسویه بی جیت ؟
أبججا به په روالی ته رو فینکی بوسه .
تیر تیر نه سرم ، خانگه کم ، گهردی سفرلیت !
گر بیتو بهرم ده سنی طمع بو ملی و صلت :
بهر تیری به ری عشووه که وی قلبی ش، لوشبت ! . . .

گوران

دبنت و زنت کژانی ژخوه ره بیژرت . کیفا مروف
ژ همیان ره ، او چند تبت کو دل دکه بر نقابی گشکان
برقرینه و ژوان گرز کی بیک بینه . لی صد مخان رولپین
هاواری نکارت وی گزی هلین . ژلورامه توژی
ژ کوفارا خوه ره نه گاستن .

لی ژبر کو ام لولو کردن ، کیفامه گلک ژلولوی ره
تبت و هر نشی کو تیده لولویه ب . هه خوه شه . درپاشی باقی
کتیپی ده لاه ککه پزدری هیه و ژ ی دنگی لولویی تبت .
ژ یرو فی بکی ام ، ی لاه کی داتین بر چاقین خوه ند فائین خوه :
خوش آمدینه صد جارن له من خوهش آمدینه .
نه تروه ره کوسکی خنجر ی ده بانی خوت بهرازیته .
نه تو وه زه یست و هفت ریالان له یرو کی من ههل پسینه
انجا نه گرمن داک و بابی خوم لی بان پرسینه .
جا شرطه من ده لیم له گه ره دبلازه ی مالی خالم لی که و بینه
وه ره لولولوه های دلای لوه وای زه رده استرم .

هکه دیوانا شیخ رضایی تاله بانی هاتیه چاپ کرن ام
ژ کردی مریوانی هیثی دکن بلا ژمه فریکت هارار

توش ای طبیعت!

۱ - له وه ختیکا که له سدر جیگه نه تلامه وه له داخی اسارت و زلتي زمانه ، له وختیکا که کسبه له داره نه هات بویی دایکو باو کی هتیری و بی دایکی له ته نشته وه و تصوری عدالتی خوایم ا کرد ، له وختیکا که چاوم چو بوخه ووه له سدر فبری دو قور نوآود کال فوزی ... و شهدا کاتمان نه گریام و قورم نه بیوا و نه پارامه وه له خلق یارمه تی بی باو کانی کورد بدن و شرکی اقتصادی بکن بو محافظه ی ثروتیان که غایم استقلالی اقتصادی کورد بو آلمه وه خته دابو راجله کیم له خه وه گرمه گرمی هه ور له آسمان زوری پی نه چو باران و لافا وهستا . که یروسکه ی طبیعت ابداله ژوره کم و زونا کی ا کرده وه او سمداتم اهاته پیش چاو که (ادیسون) پراده ی ما کینه ی الکتریکی ا کرد !! هه ر له م و خته دابوم هاواری خلکی شاره کم که شاری فلاکنه نه بیست ؛ ملت هاوار! ملت هاو بازار او بردی ! آی خانو کم روخا ، کوره کم کوا ؟

۲ - به هیوای مردن مرم کرد به ژیر لیفه کجا که شتی دا به خیر کرامه وه و چومه ده ره وه . کاشکی بردما به و آویی بردما به و ملته فلکنه ده کجا تم وابه زلیلی و زوری نه دیابه . برچ ؟

۱ - کاسبه کاتمان سه رتا با له قورینه شتون .
 ب - کر تاله اجنیکان به فرده له کرلان و شیوه کانا له آواره ، که ضاعیکانیا ن لی نه بو وه .
 ج - خو گوینه ی شکر و چاوه ک هزار سالی خالی کرابنه وه وایو .

د - که لی خانو که چند روزیک له مو پیش وه ک بووک وایون وایان لی هاتبو که آتوت هزارساله که لاوایه ...

ه - خو که چومه جی نه خوش خسته خانه چوار لاشای بی بی کنایه منالی کوردی به سه زمان دی هیچ شعورم نه ا و اهاته دره وه وه و گرم لی بیکی بو ای ووت :
 آی فلک ما لئابه قورگیری چه بدا طوری تو چه رخه کانت تیک شکی چه تا همواری تو

و - خوجا ده کاتمان وه ک به بومبا تخریب کرابته وه وای لی هاتبو .

ز - خو که چومه او ماله که دیم دایکی خوری اگو زان له قورا و میر ده که ی له وخرایتر بو کور بیکیان که به پیشکه که و آد بر دبوی آ گو له جگر و اعصاب به ربو وه ک اوان ده سم کرد به شین به گریان .

هیچم پی نه ما و و تم ای طبیعت توش دوزنی کوردی (۱)

لاوکی کورد

بو برا کانی شهابیان ! ژماری ۱۱ هاوار له و قتی شینی .
 اقتصادی سلطانی دا هات بوایمه .

أم ژماره به پر بو له شین ، که دلی ایمهش رهش دا گیر سا بو . یزدان ایمه دوور خانه وه له نه گیتی وله جیانی انسانی .
 عالم وه نور و فداکار انسانی خاتن و منقیرست له م ملته بسه تی .

ل . ن

چها بین کوهری

دبیژن کو وختکی ددوژ کرین بدرخان بگی ، ژ سنبلوی هاتبون کردستانی . ربایوان کتبو سر بازاری طنازی .
 طنازی یک ژ بازارین بو طانه . دین کوزلامکی پیروی .
 تی وقتسا وان د که و گو پالی وی د زنداوی ده به . هات سلاف کروچو دستیان . هر دووان ژ ی پرسین : توچه کسی - از خلام از کو چرم .

ژ هفره گوتن : خلک دبیژن کو چر بی عقلن . امی می نتشان ژ ی پرس بکن . کاوی چاوان له فکربنه .

- هری مای کو چر ر کین اسلامی چندن .
 - ر کین اسلامی بکه ، حاجی روزی و فیژن ترکو .

دردانه ، حاجی حج و ذکاتن مه کوردان دردانه . ناوبرامه حمیانه مابه کلا شادتی . زلوره ر کین اسلامی بکن .

- خبراته به مای کو چر ، آفرین ژ تره .

- مای کو چر پرسا ددووان ژ ی آفه ، هر چه کوچر چره هنده فر و دروان د کن .

- بلی ، حتا وختی باف و کالکین وه ، وختی شریعی بو .
 دزی و کشن و بی بختی نه بون و کسی ندوبرا فان نتشان

واروژنی سهر که وتن هملات !...
وا کوردایه تی بوژایه وه ...

سوله یانی : لایکی کورد پرورد

— نهم ووتاره سی سه وه له دلی وطنپرستیکی کورده
وه هاتوته ده ره وه ، دلکی وه ها که هه میشه بو به کیتی
و ته بابی لی نه دا -

خاوهن ووتار به کیتی نه وی و بو نه ممش ، چاکی
لیکداوه توه که ، ده بی له به کیتی زمانه ده سپی بگری .
نوسه بونی توفیق وهی بک ، که سپوریک بی رزو
ده گمه تی زمانی کوردیه ، له سوریه ، به همل نه زانی
و له بابت به که لک نه هینانی نهم هه له وه گله بی له
ماموستای زمانه که نه کا .

قصه ی خومان بی ، نه گه ر توفیق وهی بک ، وه کو
خاوهن ووتار تی که پشتوه له سه شوینکی وا بویه نیمه ش
وه کو نه وه ده سان نه کرد به توانج گیرتنه نهو توفیق وهی
بگه که به دل و به گیان به پرورد وهو ابونی ده گرین
و له پیستگای مله ندا ، له م په رانه ده کله بیان لی نه کرد .
به لام چونکه له دوره وه کو کی وریکی نیمه و توفیق
وهی بک به ووردی پی نازازی و نه ترسین که له زور لاده
لکی وه کو خاوهن ووتار تی که پشتین نهم وه رانه مان نویسه وه -
توفیق وهی بک نهو روژهی ژماره ی به که می هاوار
دهر چو که پشته شام و هر شه وی له شام مایه وه ، چو بو
بیروت و ایستا گراوه ته وه بغداد - لهو روژه وه نایاله یانی
خاوهن هاوار که بو دیده تی توفیق وهی بک لی جار
چوه بو بیروت و نایاله مه یانی دو کتور بدرخانی برای
و توفیق وهی بگدا هر له بابت زمانه وه نا ، به شکو له
بابت به کتر خوشه یستی و دوستی بیک بی به دله وه ناهه
نگ و ته بابی بکی پایه دار هه به .

بو په کختی شیوه جوی جوی کافی زمانه که بیر
وایه که له کو کردنه وهی بیژهی کوردی به تیه وه
دهس پی بکوی ودهس به مه کراوه ، نه گه ده فته ری
نه ره نگو کی ههر دولا بچو یترینه وه ده بیتری زور
بیژه یان له به کتر وه رگر توه . لامان وایه کو کردنه ده
بیژهی کوردی به تی کاری نوخسه مینه .

دلاوه چاقرشی

رونا هییا چاقین مه ته پرتاند دلی مه
بی ته نایه صبران ته آگر دا ملامن
دلای ! چاقرشان بی ته نایه خوامن
چلنگ سپهی بنازی نف بده و نیازی
سودا ژمن دستیتی آه ژ دردی اثینی
دلای ! چاقرشان بی ته نایه خوامن
ناز که م دلاله بی انباز وهفاله
هر گاث اول باله هر کس ژ وی دناله
دلای ! چاقر شان بی ته نایه خوامن
رنگی ته رنگی بیون دهر دری دهر شون
ناقی ته به دخوین دلین مه نف بچوین
دلای ! چاقر شان بی ته نایه خوامن
از تزانم هرم کو دردی خوه از بیم کو
هازارل کو گازی کو همی شینه شادی کو
دلای ! چاقر شان بی ته نایه خوامن
سینگاوی دشت وزوزان بیسراوی آفروان
اوه ژمره آت و نان تویی تویی کردستان
دلای ! چاقر شان بی ته نایه خوامن
باوی هیه خوه ش درمان حکیمی مه کامران
میری مه به بدرخان حاکم حکیمی بوطان
دلای ! چاقر شان بی ته نایه خوامن
میرو تو زوشینه درمانی خوه وشینه
ام سیوی نه دینه حالی مه نف برینه
دلای ! چاقر شان بی ته نایه خوامن

عقد رحمان فوزی

به لام شیک هه به نه وه ده بی بلین ، له مه یانی نیمه دا له
نوسینی ره کدو تیندا (حرف) جیا وازییک هه به که ریک
خستنیانان بو ناینده دانه وه - بی گومان له ناینده دا به
ناسانی له سهر نه مانهش به کد بگیری نه پینه وه .
نیمه زور بیان خوش بو که ووتاره که ی سه ره وه
هه لیکو وای دابنی که نهم راستیه بلاو بکه پنه وه و له
بهر نه مه سپامی نهم لاوه وطنپروره نه که بن - هاوار

کوی که لان

هر مرد واتیمه که ابو ته بلند
 وه کوته و سا که په یابوته نه وی
 هدر چه فی کارو به روت ریک وتوند
 که له نه شکوه و ته چلو نوی هدر نه وی
 ه چه ترزی که توده که وتی له هند
 له وه بهر زرتزی له یورپ یشکه نه وی
 پتری ایستاله ته و ساخو نخوار
 چاتر من ه لمت ته به ی بو که له پور
 تو که به دخواهی و په رستی و دلدار
 په له وهر هوشی فرشتی له تودور
 هه فی درنده و هه ندی بوبار
 که ی ته بی به رزومه بی که بی ژور
 کسی کیوی که س نخون پک بیک نخون
 چمن هه زاری که به جازی ته کوژن
 که لی سدر که و توجیه بو گوشتی نه خون
 زی به خونین راهی ته که نه وان ته ریژن
 که می کوژراو چیه بیخون نه بیخون
 کیوی بو گوشتیه ته مان که لک ته مژن
 ره خنه مان لیده گیرت بو آیین
 ده وری بالای که سه و سدر به ستی
 دست و پایه سته ی دین دواپین
 دین ته سه ل خوار ی ولار یوستی
 که چی خوبان سه دهه زار له و ماچین
 ره نج ته دهن که بخش نه دهن بوره
 [هی دین په یوه ستی
 باب دیاری ته بو که و ره بوداک
 هه لده هاتن له پک هه ووه که په له و ره

کیو بیون خوارده مه نین گیاوو لاک
 پیایوی که و ره ی که لی زانا و په هونه ر
 ده لین ایستا که و هاین بی پاک
 له به رایسی که س و نوایی پیکه
 [خوبی بیفر
 په رده ی آیین و ره وشت رو که شی خو
 یانه خو که س جله وی لا نادا
 آره زو هات ته در ی په رده زو
 سه پر که روس چون شه رم به ربادا
 کو وانی که س به رزوبه لند و چایو
 هه له چمن روژی به چه شتی بانه دا
 ته وه نه راسته بلیم بو به رزی
 کپرده ایستا که به پی ده ستوره
 خود پیکه کپرده ته گوری ته زری
 سه ره تایی به رزی له سوزه و اووره
 نیبه ری زو ته له مانه وه رزی
 واله خوراوا ته مېستا نووره
 سه پر بیکه گوشتی له ری کو بی که لان
 که له گوشتار سه ر نه فرازی عراق
 وه وله فی شاری هه ره پین جهان
 که عراق بوله فتن و کپرده ناق
 کلدو آتور بو له وی ده ولت ته وان
 که سنج باوره به مه کا که متره هوشی
 [له شولاق
 سیمه ری و کوس و ایلام بو نالین
 که له پین بابل و آتور ته له وی
 بون له زانستی وه کو هیزو هه دین
 سه ره تایی رشته ی زانین ته به وی
 که پیوه تازه خوبان باشی ته لین

له ویرانانه ی سوز کوملی کولین نه له وی
 ده هه زار سال له مه پیش کیلانان
 شمش هه زار سال له مه پین زانستی
 کارو کرده ی ریکچی شارانمان
 راستی زک در ی سوز ده رختی
 سوز عراقبو نشته که ی کوردی
 [خومان
 بوچ به دو مانانه خن که وچ نه زان سستی
 نه ورو پای و نه مهر پکایی گشت
 که لی آیین و له مدیا روپین
 له که ل ایله ره گیک و بیک پشت
 خوله کلدان و آتوری جیاپین
 له زدان و خود کردار و ره وشت
 وه لی هه ردد پیکان روله به رستی و آیین
 تیکه خو بی مرو ژور نه یوه
 دین له پیایو کوی که لان و ده ک دهن و پا
 کاریه هینده هه تا روحی چوه
 ناوی میژوی کبرا کان چون ته یا
 ده بده به ی میژوی کورد و ده که نه یوه
 ده نگي لینا که ن و ناومان ته له بیانه کپا
 نه وی و اباس ته که ت لاپوره
 له بیابانه وه هات دامه زرا
 دوه مین نشته شاری اووه
 گرتیان و یوه دیل دواپی برا
 گوشت و گو بوله و ته که نه بهم چوره
 گوشت و گوی میژوی کورد بونه کرا
 ته مه بی کپرده و کاری عوسیه
 هو ته تیری تیکه و ویکسکبه
 عبر انظالی لُ تیری

مرایانی بابان) دست بده نه دست او مرایانی بوتان ۶ به جاری بقی بنین :

وا او مرایانی بابان و بوتان ده سیان دایه دهن په ک !

تا کو کورده کات هه مو کیف خوش بین و گولی

وا امرایانی بابان و بوتان په کیان گپرد ! . . .

هیوایان بگه شپته وه و نه مامی دپلیان او بخواته وه و هه مو

بیریا ولیمت

آخا جزیرا بوطان سیره ژبومه خورتان
 شرنخ وشاخ وهفلیر تزیته خورت واسمر
 حمی نغده بلورفان روشن ژبومه کردان
 حمی اهلی جفانن ولیکن بی ربانن
 حمی مردن دلوقسان حمی شهباز و سگقان
 حمی میرن وکی شیر ژن کو فینه بسرزیر
 نف اهلی گوژند وخیل ژن کوفینه بسک بتیل
 نف چافرشن نف خزال نف ریشنه برشمال
 نف گردنن بوری از ژوان ره بم گوری
 نف گردنن وکی مار ماهن هنه نین یار
 نف رویه وکی هیف حمی سیننه وکی زیف
 خابور و هیزل وشط نغده دین بیک خط
 خوه شه بستانی زبئی دابن دا ام بجفی
 حمی کردن نه تنی خوه تاقیژن صوتی

مصطفی احمد بوطلی

له ناو چی دیک او ده ستوره به که لک ده هینریت ، و کی
 به و ده ستوره ده دوی موله چی دی بیکدا (دالی قورگی)
 هه به !! . . .

بزاین دیتان ده ستوره که تان له ده و رو پشتی شاری
 سوله میانی به که لک نه هات نه وه که له زنگنه ، و جاف و
 هاوارمان و لورستان و که ل هور وارده لان و موکریان
 و سوران و بیهیدنن و بوتان و شمیدنن و وان و ارغروم . .
 له بهر اوه تککانن لی ده کهم بیسه لیمینن او ده ستوره
 که داتان ناوه (ده ستوری زبمانی شاری سوله میانی) به
 نه وه کو (ده ستوری زبمانی کوردی) بت . چونکه
 ده ستوری زبمانی کوردی ، ده بی ده دستور بیکمی وا
 بیت هه موخه لکی وولاتی کوردستان به چی اوه بدون
 و گفتو گو بکن .

انجا که وره ی خوم !
 تکای تایبه تم امه به قیسه ی به نده چی خوی بگریت
 و جه نابنت (که امیره وولاتی سوربه له جیانی او

توخووا ! ایتر کورده کان به چی گه وره بیکمی خویان
 بیشت بیه ستین ، به هیوای هه ولی چی گه وره بیک بین ! . . .
 به ناوی کوردا به تی به وه ، به ناوی کورد خواهیه وه
 زور تککانن لی ده کهم ، و از له م ناکو کی به بنین ، وه کو
 پرا ده ست بدنه نه ده ست اومرایانی بوتان ، بیکه وه زبمانی
 ام قه و مه زندو بیکه نه وه . شیوه جیاجیا کانی تریک بیکه
 نه وه و له هه موی شیوه بیکمی هه وای بی بو کوردستان
 بیک بینن . تاکو هیچ نه بیت بو ایرو (سوق البکاظ)
 بیکمی کوردی بیک بهنریت .

نازانم جه نابنتان بو چی له کورد پرورانی سوریه تریک
 نابنه وه له لایین زبمانه وه و شیوه کانی کورد به وه . نازانم
 بو چی وا تعصیبکی توندده نوینیت بو شیوه ی زبمانی شاری
 سوله میانی هرو که مو سوله میانی بیک او تعصبه انوینی
 و پیشان ادا .

ایاده ته ویت راسته و خو شیوه ی سوله میانی ده هزار
 که می به سهر شیوه ی کرمانجی شه مش ملیونی سهر بنجه بت !
 بان وا ده زانی که اوشیوه به با کترینی و صاف ترینی هه
 شیوه کانه .

بنده وایزانم هرو که زوری زانیاران ایسپاتیان کیردوه
 و جه نابنی امین زکی بگیش له کعبه نایابه که بدا درجی
 کوردوه شیوه ی موکزی (سابلانغی) پا کترینی هه مو
 شیوه کانه .

که وایبت ، نایبت لهو پایه ته وه جه نایب له گه
 اومرایانی بوتان تریک بچنت و نا کو کی له به بن تاندا بیک بیت .
 وایزانم هیشتا جه نابنتان واده زانین که « ده ستوری
 زبمان کوردی » که داتان ناوه به راستی (ده ستوری
 زبمانی هه مو کوردانه) . به لی : قیسه که تان راسته له ناو
 شاری سوله میانی ، کولانه کانی گوژره ، سابونکه ران . . .
 هتد . ده ستوری زبمانی کوردی به .

به لام ده ستان بدنه من ، بانه ختیک له شاری سوله میانی
 دهر بچین ، بایچینه آبلاخ ، بایچینه بیشت گردی سه یوان
 و بچینه قیر که ، بایچینه سدر شاخی گوژره و شور بیینه وه
 به سهر دیهاتی بیشت گوژره دا ، بایچینه او دیهاته ، بزاینن

کاغیزی استکرا

بو گوره ری تافله کوردان توفیق وهی بگ
 گوره م : همودی جه نابت هر وه کو گوره ی
 هله تیکه ریزه آوایی پیش که تو بو مله تی بی دست
 هه لاق خوت و هر وه کومه زینکی اوره بی بو قومی
 به سته زمانی خوت هه ولتان داوه . و هیوای هه ره گوره
 تان گورانی نزامی کومه لی و عمرانی کوردستان بوه بو
 نغزایکی وه ما که له قه و میکی بهرز بوه شپته وه .
 و پیش خستی قه و می کورد له هه مو بابه تیک وله هه مو
 لایپکه وه . و به تاییه تی هه ول و ته قه لا و تی کوشینی
 بی و چا تان له بی ناری صاف کردی زیمانی کوردی و
 دانانی ده ستورویکی چاک بو ام زمانه و بیک هینانی
 قاموسیکی هه موایی بو زیمانی کوردی .
 ام ایشه گوره و چا کانه تان له بیر هیچ کوردیک و
 کورد خواهیک ناچپته وه و دایما ناری ابوه له دلی خودا
 له شوینکی بهرز راهه گویت .
 بهی ! جه نابتان او ایشه گه و راهه تان کردوه و به ته
 تیا زور تی کو شیون و هه ولتان داوه . . . به لام به لکو
 خوتانش بز ان هه شتیک ه کومه لی بیک دبت ه و هه .
 ایشیکی گوره به کومه لی ده توانیت بنانه می بو دابنریت
 و چی ایشیک له م زه مانه دا به بی کومه لی و به کدیگری

ناسازیت و نالویت وریک نا که ویت ، به شکو بیک ناییت .
 رو پیتی جه نابتان بو سوریه و دانستن تاب لهوی ه
 وایزیم ه ابوه ی زور تریک کبرده وه له کورد خواهان و
 و کورد پرستان ، و ماده بیکه زور چا کتان بو هه ل
 کهوت بو تی کوشین به کومه لی ه به به کدیگری ه به
 هه وایی ه بو هه وایی . . . ابجا انسان ده بیت ماوه به
 که لک بنیت هه تابوی هه ل کهوتوه . بدلی ماوه بیکه
 چا کتان بو هه ل کهوت بو هه ول دان به کومه لی له گه ل
 وطن پروران سوریه و به تاییه تی خانه دانی شریقی بدرخانی
 کهوا اوه فوت و نیویکه له پی ناری کوردا به تی
 تی ده کوشین ه هر تی ده کوشین . . .

ده بوایت جه نابتان ده ستان بدبا به ده ست اوان ه له گه ل
 اوسرابانی بوتان به ریزه وه دابنشاییت ه به کومه لی ه به برایه
 تی ه به خوشه ویستی بو کوردا به تی هه ولتان بداییت .
 اوسرابانی بوتان و پاشاهه ی خانه دانی گوره ی بدرخانی
 چه ند جاریک ده ستی خوشه ویستی یان بوتان دریزه کبرد و
 بو تریک بوته وه هه لیان دا ه به لام هر جه نابتان بو تی یان
 دوور کهوتته وه ه و خوتان تی یان تریک نه کورده .
 تو خورا ! عیب نیه بو پیلویکی کورد خواهی وه کو
 جه نابتان وهه بیت ه له باقی به کبونی ه مه بل تفرقه و دو
 دلی و نا کوکی بکات !! . . .
 ز خورا ! امه عیب نیه بو ایمه . اگر بیگانه پی ی بزاییت

هندک بو ه د کوردستانی ده .

ئیدی ایرونه او دمه کو ام لوما و کازنا ژهف بکن
 لی کلی خورقی مه نی دلال ه پیلی مایی ژئی بهر تی بهیترن
 هلو زانین کو فلاتا کوردستانی بی پی شیخ و آغا نایی ه چیا
 کوردستان دو برن . بوک ژئی ب شیخی خوه هه کبردا به ه
 ب سیبا دیانی و امری و ناشکیینین . بری دی ب آغایی
 خوه هه کبردا به ه . ژیر کو ژ روژا کوهیسی کوردستانی
 هانیه دانین ه چایی خوه هلو فکر نه ه هلو دپته .
 ژلورا دئی کوه منوری مه فانتشتا زانین ه ژ بدیلا کو
 علیه داریا و بکن ه ب زانینا خوه آر بکار یا و بکن و نقده
 بجنین ه چیا . کو آرمینجا و ودردی وای بکه .

لی بلی قصورا شیخی مه ه آغایی مه ژئی هیه . هندک ژوان
 دیرژن هچی خورنی منور و خوه ندا هه بی دبنن . هشی کوتقی
 آکک به حقن . ب خوه ندنی و ب مکتبا کس بی دبن
 نایی . اف تشتکی ولوبه کوتقی خوه دی پی زانی .
 زلامی خدمتا ولانی خوه و مانی خوه بکی هر کی بی او
 مقدسه . ژلورا دئی هر دو آلی ژئی علیه داریا هه ه نه کن
 و پنه رده بجنین و روز که بری ولاتی خوه خلاص بکن .
 اف جم خوه دی ژئی جم آفدا ژئی وی مقبول بن . ژ خوه
 شغل ب فی آوایی دچی منری .

هه مو
 سرکی عشیرا هغیر کان

هاوار

برقی

کوفارا کردی * مجله کردیه

سبغ و آغا و منوران

دلی من ده هیه، گو از لفر چند خیرا ژ بویی ولات و ملتی کردا و سرخباتا گو بوی نها بو به و نها؛ پیشده بی بیژم. عمری من گه پینه سالی، من گلک گرم و سرمایی دنیا بی و گلک تنگی و فره می دیتنه. و زرخی دی من گلک نشت سرولات و تشتی تیده بونه بهیستنه و هن بر چافی خوه ژی دیتنه.

آز دینم گو ئی وختی هتک ژ خورقی مه ئی خوه ندا دۆین ژ بویی ولاتی خوه بختن. کلاک کیفا من ژواره تی، خوه دی وافیستکار مکی.

اف خورقی ها ژخوه ره نور دیزین بانی مروقی خوه ندا. ژخوه بری نها دئی بوااف خورتین مه رابن و ژ بوی فلناندا و لاتی خوه بختن، چها گو خوه ندانه زانانه. هکه حتا نهانه خبتینه ژخوه سوچکی مزنه.

لی ژرخی دی از دهیزم گو اف خورتین مه ئی منور ژ شیخ و ژ آغا نه رازینه و علیهاریا و ادکن، اف نه تشتکی راسته.

دیزین گو شیخ و آغا فکری ملت خرا کرنه و مالی و ادخون و او بلنگاز کرنه. دئی کوتنا ده گو دیزین حیک راستی ژی و نه راستی ژی هیه. حچی گو حالی کردستانی قنچ ناس دکن، دزانن حچی حرکتی گو در کردستانیده چی بونه بچوک مزن، قنچ، خراب دیسا بدستی شیخا و آغا چی بونه.

خورقی مه ئی منور گو جیکی دخوه ندن خوه نه بهیستی دکن دچونه و بازاری مزن و دور و خوه ل کردیتی بی نه د کرنه خوه دی.

هکه وازی خوه نغلی شیخ و آغا بکرنا و بر واره خبتی بونا فیده که مزن وی ژی حاصل بیوانا. چها گو او خوه ندا بون، زانا بون. لی نه کرن.

أم پینه سر مه لا رحمتی شیخ سعیدی گو باشپسا حمو و اجیبویه.

کلو چها سرخوه رابونا شیخ سعیدی رحمتی نه چو مری؟ ژ بر گو کرمانج بو بونه دو بر. بره کی دستی حکومتی کربون. بری پی ره هندک بو. چها گو تر کا د گوته کومانجا: اف شیخ سعید رابو، ژ بویی بره بی انگلیز بر حکومتا اسلامی آمی بویه. خلکی و که مه نه زان و نه خوندی مه به هور دکر و بر دستی خوه مالا خوه خرا دکر، چها گو نه زان و نه خوه ندی بون.

ژرخی دی وختی گو عسکری کردا بسر باژاری کردستانی ده د کورتن، کلو او خورقی مه ئی منور، خوه ندا ل گو بون، چها ب خلکی ره نه درابون و نه دهانن ژمه ره نه د کورتن، مه لا مه ولویه اف ژ بو خلاصکرنا کردستانی و کردایه.

هکه هالو بهانانا و بگوانا ام ژی نه دهانن خاپاندن و مه ئی ژملت و ولاتی خوه ره خدمت بکرانا، چها گو ام کردن، ولات ژی ولاتی مه به: افه سوچی منورا.

بلی شیخ و آغا ژی ب سوچن. لی دئی هون ژ بیر نه کن او، گو رابو شیخ بو، ملا بو ئی گو پیره ژی بون آغا و پس آغا بون. لی حیفا من تی گو یکی منور پیره نه بو. هکه خورقی مه ئی منور و خوه ندا پیره هبونا، ژرخی ب سینگا خوه آر بکاری بکرنا و ژرخی ب زمانی خوه ژ خلکی ره بگوانا، فیده که مزن وی ژی حاصل بیوانا. چها گو وی چساخی قوتا تر کو تشتکی

زكي عراف ومطبعة
أبو نبيح الخواكين دمشق
 حفز جميع العارفين والصورة الملونة واللوحات الخارسية
 طبع بطاقات ودرر بيان بحروف نادرة على الطراز الحديث

ملك الظاهر

دمشق

الطبيب
أحمد نافذ
 اختصاص بالأمراض الداخلية والزهنية والأطفال

جزيرة

اندنوبور

الطبيب
محمد حسين
 الاختصاص في الجراحة وأمراض العيون وجراحها

صالحية

دمشق

اشتراكات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن أربعة شهور	٦٠ فرنك

في سورية وتركيا والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن أربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

للمراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: الميرجهوت عاق ورفان دمشق - حارة الاسكرواد

سال ۱

فروردین ۱۵

روشن

۲۳ چله بی پانی ۱۹۳۳

هاوار

برقی

السنه ۱

العدد ۱۵

الاشهر

الاشهر

۲۳ كانون الثاني ۱۹۳۳

کوفارا کردی * مجله کردیته

تیخستییین کوفاری

حاجو	شیخ و آغا و نوران
لاویکی کرد پروو	کاغه زی اشکرا
یکی فغوه ندی	دوسر مال
لاویکی کورد	توش ای طبیعت
م ۱۰ بوطی	جها بین کو چری
هفندی صوری	یکیتیمان
بکری قو طرش	کیروشک و کوسی
هاوار	کتبیا
دکتور ک ۰ ۰ ۰ بدرخان	هفین
عبد الخالق نه نیری	کودی که لان
عقد رحمان فوزی	دلایا چافرش
گوران	بو خاننیک
م ۱۰ بوطی	بیر پیا ولت
دکتور ک ۰ ۰ ۰ بدرخان	کلیکن عذیب

م ۱۹۳۳ مطبعة الترقی بدشق ۱۳۵۱

SAL 1
HEJMAR 16
DUŞEMB

15 Sibat (Gecoq) 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 16
LUNDI

15 Février 1933

Qoyara Qurdî * Revue Kurde

Çêxizîyên Qovare

Sehtî	Hevindê Sorî
Du bend	Cegerxwîn
Qurd û terbiye	Lawîqî Qurd
Zerêle	Evdîrehman Fewzî
Berê çawan bû	L' Q. A. Bedir-Xan
Strana çiyayîqî	D' Q. A. Bedir-Xan
Dest jê bû	Newzad
Qanî axa qurdan	M. E. Botî

Bîrê Frensîzî

De la grammaire kurde	D. A. Bedir-Khan
L'Alphabet kurde	" " "
Notice sur la Bible-Noire	D' K.A. Bedir-Khan

Çapxana terekt

ŞAM — 1933

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Andiwâr

Djéziré

Dr. M. Khidir

Opérateur et Oculiste

Damas

Sakki

PHOTOGRAVURE

Egoubiye Frères

*Inscription sur tous les métaux. Gra-
vure colorée, pancartes et tableaux en cuiv-
re. Impression de cartes et autres en relief,
suivant les procédés les plus modernes.*

Damas

Malek Daher

Abonnements

**Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:**

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

**Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde**

Qiriyariya Qomelê

**Ji bona Sûrtiya, Tîrqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:**

Salqi	500 kirûş-sûrt	— 100 frenq
Şeşmehqi	300 kirûş-sûrt	— 60 frenq
Çarmehqi	200 kirûş-sûrt	— 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqi	150 Frenq
Şeşmehqi	90 Frenq
Çarmehqi	60 Frenq

**Her tişt bi navê xweyî têne şandin:
Mîr Celadî Alt Bedir-Xan
Şam: Taxa Qurdan**

SEHÎTÎ

Le Bo Yeqitiya Zmanê Qurdî

Ye qî ji nivisevanên Hawarê, nivisevanê delal û hêja, Hevîndê Sorî, bi xurtiya bijîşqe qî civaqî tiliya xwe daniye liser birineqe me, birina me a xedar û rencûr: yeqîtî yeqbûn, yeqitiya zmanê qurdî ...

Hevîndê Sorî birinê şanî me dide û dixwaze em tevda li dermanê wê bigerin. Em tu tîştî biser gotinên Sorî naêxin. Ji ber qo herçî diviya bû nivisevani bi xwe hemî gotine. Em tenê nivîsara wî, bi her du zaran, bi zarê baqur û nivro, jêr ve belav diqin û li hêviya cuhabên xwendevanên xwe dimînin.

«Hawar»

Ey Lawanî Qurdî

Hemûtan tegerîştûne sebebi pîrş u bilawî man, we fewtanman we gum qirdinî serbexoyî man her nebûnî yeqyettiye le nawmana. We lem a'sre qe hemû kewmêq çawî qirdiwetewe, we wuşyar buwetewe we bo yeqyetti xoy hewl dedat we şew u roj le pênawî yeqyetti xoya dequjêr, debê emêş mişûrî xoman bixoyn wê bigeyne firay xoman. We bo yeqyetti xoman têbîqoşin.

We hemûtan dezanin payey yeqemin, beşqû payey here gewrey «yeqyetti» yeqyetti zimane. We be bê yeqyetti ziman we şîwe yeqyetti kewmî peq nayêr. We le Elemanya, we Italya we hiqûmetanî diqe yeqyetti peq nehat, heta şîweqanyan nebûwe yeq, we heta şîweyêqî hemwayî peyda nebû le nawyana.

We hemûtan dezanin armanci here

gewrey em qvoare xoşewiste peyda qirdinî yeqyettiye le naw lehceqanî qurdî we nezîp qirdinewey şîweqanî qurdî ye.

Êsta ew armance qe qovar heyeti, armançqî taybetî niye. Beşqû hemwayiye, we îlakey heye le gel hemû qurdêq we hemû qurdperistêq.

Leber ewe tiqa deqeyn le hemûtan, le hemû ew qesane qe dilî be kewmeqey desutêr we deyewêr nawî kewmeqey berz qat, cewabi em sê pîrsiyarey xuwarewe bidat:

- 1— Çilon zimani qurdî saf we paq deqrêr?
- 2— Çilon şîwe we lehceciya ciyaqanî Qurdistan le yeq nezîq deqrêr we îş qî weha deqrêr qe hemû qurdêqan le lehcey yeqîrî têbigen?
- 3— Çilon zimani qurdî pêşdeqewêr we be çî corêq serdeqiwêr?

Pêşrewî cewab danewe:

- 1— Nabê cewabi her sê pîrsiyareq le lapereyêq ziyatîr bê le lapereqanî (Hawar).
- 2— Debê cewabeqan be mireqeb hinûsrêr we rastewxo bo xêwî Hawar binêrêr.
- 3— Debê heta yeqî Gulan 1933 cewabi pîrsiyareqan binnêrêr. We çî cewabê kebûl naqrêr qe le yeqî Gulan direngtir le idarexane degat.
- 4— Inca xêwî Hawar yeqe yeqe cewabeqan le Hawar bilaw deqatewe.

Gelî Xortên Qurdî

Hon tevda dizanin qo şerpeze bûn û qetina me û winda qirina biserxweyiya ma tenê jê ye qo di navbera me de yeqîtî nîne.

Di vê habelisqê (esr) de qo her kewm çavê xwe veqirîye, hişyar bûye û ji bona yeqîtîya xwe diquje û tete quştin, divêt em ji xema xwe bixun, liber xwe biqevin û ji bona yeqîtîxa xwe bixelitin.

Hon disan dizanin qo pêpeluqa yeqîtîyê a pêsîn, belqo a mezintir ji yeqîtîya zmên e. Bê yeqîtîya zar û zmên yeqîtîya kewmî naye pê. Herweqî li Flmanya, Italya û di hiqûmetên din de hetani qo zar û zman ne hûne yeq û di navbera wan de zmaneqî tevayî peyda ne bû, yeqîtîya wan ne çû serî.

Disan ji we re nas e qo armanca vê qovarê a mezin xistina zarên qurdi nizingî hev û pêqanîna yeqîtîya zmanê qurdi ye.

Edî ev armanca ha ne tenê armanca qovarê ye. Lê belê armanca hemîyan e û bendewariya wê digel her qurd û qurd-parêzî heye.

Her vê yeqê, em ji we, ji hemî qesên qo dilê wan ji bo miletî di sojî û dixwazî navê miletê xwe bilind biqît, hevî diqîn, li van sê pirsîyariyên jêrîn vegezin:

1— Zmanê qurdi çawan xwerû û paq dibit?

2— Bi çî awayî zarên Qurdistanê ên cihê diqevî nizingî hev û zareqî welê tete pê qo qurd hemî di zarên hev digehin. (zarên hev fehî diqîn).

3— Zmanê qurdi çawan pês ve diqît û bi çî awayî biser diqevit?

Awayê vegezanî:

1— Divêt cuhaba her sê pirsîyariyan ji rûpeleqe Hawarê bêtir mebit:

2— Cuhab bi mireqebê tene nivisandî û bi navê xweyîyê Hawarê tene hinartin.

3— Divêt cuhab lieta serê Gulana vê salê bêne hinartin. Herçî qo jê wê de hatine hinartin ne lê ne.

4— Di pey re xweyîyê Hawarê cuhabên gihîştî di qovarê de belav diqît.

Hevîndê Sorî

Berê Çawan bû

çand rûpelên dîroqê

Binyana millet, ziman û dîroq e. Zmanê me qetiye rê û rûj bi rûj pêşve diçe. Lê li ser dîroqa Qurdistanê zanîna me hej geleq qêm e. Nivîsandîna dîroqa Qurdistanê xebateqe dişwar û dirêj e.

Ji bo nivîsandîna wê, bert her tiştî divê em qanîyên dîroqan xweş nashîqîn, riad bizanîn û gotin û kîseyên wan bigirin û bexî zmanê xwe.

Qitêba Ewliya Çelebî yeq ji wan qanîyan e. Ewliya Çelebî zilameqî tîrq bû. Di sala hezar û şêstan de «1060» di Qurdistanê de gerihaye û welatê Qurdistanê bi çavê xwe dîtîye û çawabûna wê hemî zanî û nivîsandîye.

Qitêba wî geleq binav û deng e û zanayên Ewropayê jî, kedrê qitêba Çelebî digirin. Ewliya Çelebî dibêje:

« Di aliyê baqurî de Qurdistan ji Trzerûmê destpêdîqe; ji Wan, Heqarî, Cizir, Erdelan heta Rexda û Besrayê heftî (70) konax in. Ev erd erdê Qurdistanê ye, welatê qurdan e. Di gund û bajarên de şeşhezar «6000» eşîr-qurd rûdînin.

Lê Qurdistan kaxî drêjahîya xwe ne pehn e. Di rohelatî de, ji tixûbên Ecemistanê heta erdê Şam û Helebê bist, bistûpnc «20,25» konax in. Erdê wê e teng panzdeh «15» konax in. Ji vî welatî, ji welatê qurdistanê pênc sed hezar «500000» eşqer derdiqevî, hemî qurdên camêr û mîrxas in û ser mezhebê şafî ne.

Qurdistanê de heftsed û şêst qelên mezin hene. Qel, hemî ava û xweyîqirî ne.

Her qeleqe wê bajareqî mezin e.»

Ewliya Çelebî bajarên Qurdistanê ên mezin bi awayê jêrîn dihejmêre:

Meletya, Fgil, Diyarbeqir, Cizir, Mêrdîn, Xatûnî, Şingar, Meya-Farkin, Hezro, Çalindir, Bidlîs, Wan, Xelat, Adilcewaz, Bargirî, Xweşab, Elbak, Sîpan, Freceq, Pinanîş, Kotor, Elbok, ûmrî,

Dumdumî, Şinow, Dimilî, Pilewer, Dinor, Cemcenab, Sine, Aqire, Demawend, Derteng, Derne, Bîrecûq, Ferat, Rum-kele, Poha, Qoriq, Reka, Çermiq, Hesen-Mensûr, Bihisnî, Meraş, Egin, Erebgîr, Xarpêt, Çepekkûr, Genc, Atak, Mûş, Hezar-gol.»

Ewliya Çelebî ser Meletyayê holê dibêje: «Meletya di rojavayê Qurdistanê de qeleçe mezin û qevn e.

Navê wê ê qevn Rîqbe ye, ji ber qo bi destê Rîqbe hatiye ava qirin.

Rîqbe beqeşî yewnanî bû.

Paşê qet bin hiqmê Şahê Ecemistanê Nûşîrwanê Adil de.

Pîştîre disan qet bin destê yewnan de.

Di wextê Harûn-el-Reşîd de, Harûn ew ji xwe re zeft qir û di wê de qel û bedenên mezin da ava qirin.

Di sala çarsed û he-tê û şeşan (674) de ji Siltanên Selçûkîyan Elaedin Meletya zelt qir û ji bin de xira qir. (Elaedin tirq bû)

Pîştîre ji mala mirên Danişmendî mir Mihemed qurê Danişmend Meletya zelt qir û di wê de qeleq ava qir.

Qela Melatya, qo niho tê ditin ew e. Axir seba bajarê Melatya di nav beyna dewleta Zilkadriye ya Meraşê û Dewleta Qurdi (Merwanî) ya Iyarbeqerê de; şerên mezin çûbûn.

Qurdên Diyarbeqerê geleş enirin, hêrs bûn, Dewleta Diyarbeqerê esqerê xwe şand Melatya û qurd qelîn heta axa Osmanîyan de; Sêwas û Emasya zelt qirin.

Paşê Meletya qet destê Yildirim-Bayezîd û Têmorlîngî; û di wextê Siltan Suleymanê Kanûnî de, bû hevalbendê tirqan. Bajarê Meletya:

Bedena qela Meletya bîstûşeş «26» gaz bilind e. Çar dergehên wê hene.

Dora bedena wê pênc hezar û sed «5100» gav in. Pênchezar û du sed û sest û pênc «5265» xantîyên wê hene. Her xaniqî wi rez û bexçeyên wi hene. Dazdeh «12» Camî û bîst «20» mizgeftê de hene.

Meqtebên wê geleş in, yê bi nav û deng dibistanên Secah û Iwêz in.

Teqeyên wê ji pir in, spehî û avane, Teqeya Betal-Xazî geleş binav e.

Di Meletya de yazdeh «11» Seray hene.

Xana Silehdar avah: yeqe mezin û bilind e; bi sed û heftî «170» mezelan e.

Bazara wê avah, pehn û dirêj û geleş dewlemend e.

Di Meletya de heft «7» hemam argo serşoqên tevayî û sêsed «300» serşoqên xas hene. Ji bo mirovên rêwingî tê de şeş xan hene.

Di her xaneqê de hezar «1000» zilam cih dibin. Xelqê Melatya:

Çawan ev der Qurdistan e, peyayên mîr, mîrên camêr û mîrxas tê de zehf in.

Çawan ev erd Qurdistan e; çiya û zozan e, emrê mirovan dirêj e; xelqê tê de heftê û heştê salî emr diqin.

Diqtorên wê bi nav û deng in, di Ewrûpayê de ji diqtorên wisa peyda nabin. Zanîna wan fireh û qir û jimêjve ye.

Heft cihên diqtorîyê hene, ango heft xestexane. Ev diqtor hemî qurd in û geleş zana ne. Mezinên bajarî qurqên qwîzan, ebyayên simqirî şal û şapîqên hevrişim li xwe diqin.

Ên navhîncî şal û şapîqê û ên jar çox û cawên Meletya li xwe diqin. Solên wan sor in. Xelqê di bajarî de bi qurdiqê şerî û naziq daxêvin.

Berxwerên Meletya:

Heft texlit genimê wê hene. Ji darên wê gezû peyda dibe. Heft texlit mişmiş û zerdelû û heştê texlit qarçiqên wê hene û binav û deng in.

Sêv, tiri, xox, bihoq û gilyasên wê bi bîhn û av in, geleş tamdar in.

Hingivîné wê zehf spt û bihdar û xweş e, di dinê de bêheval e.

Jiyîna xelqê Meletya:

Xelqê wê xebatqer in, bi dan û standîné; bi destxetan û rezvaniyê mijûl

Dest jê bû

Îlê min bi qul çav ji bi hêstir
 Dêrd ji dêrd zêde xem ji xem bêtir
 Feleqê vajî çerxa xwe gerand
 Leyla û mecaûn ji niq hev ketand
 Ez mecaûn rêwî, li dû ma Levla
 Li dû ma li dû yara dilara
 Ey yara ji min ceger dil dizi
 Ey axa tede birên min rizi
 Ey qevir quçên guwah ji bo me
 Evîna bê dîm tebax ji bo me
 Ey Şama şerif erdê mikedes
 Bi xatirxwazi diimlêdîn bes
 Fz diçim rihê min ji ma ba we
 Ger min got «bes» bidilê xav e.
 Ji lewra min got, me bin ket razi
 Hekikî nine, belqî mecazi..

***

Xweşreva di me yauî «Timomil»
 Heriqî gava fena ava nil
 Bê pîvan newal û deşt da ber xwe

dibin. Bajar ji tevnên çav û mehfur û xalçeyan teji ye.

Di dora wê de heitdeh «17» qanî hene, ji qaniyan avên sar û zelal derdiqevî. Dorên Meletyayê ji rez û bexçan teji ne. Xelq her sal heşt meh di wan rez û bexçan de bi dilxweşî cejn û şabînetan diqin.

Ji her guheqî wê dengê stranên, dehûl û zirneyan û bilûrvanan û tililîyên dilxweşiyê ten û bilind dibin diçin ewr û ezmanan.

Li ser qaniyan kelisêl û parêv bilîna xwe didin, bistiqên goştî bi sedan û hezarên li ser agirê sor tîr zivîrandin. Goşt di delavan de bi birha avê ber agirî dizivîrin û dipêjînin.

Her kunciqe wê teji avahî, xweşdîlî û malqerî ye.

Xelqê Meletyayê camêr delal û mêvanehewînin.

Meletya cihê camêran, alim, zana û şairan e. (dumahi q heye)

Dr Zamîran Alî Betir-Xan

Hê hejmar xemên min ji da ser xwe
 Gah serjêr gah ji fiteleq û hevraz
 Leylanin xuya weq min dil perwaz
 Carcaran cibnîn xuya diqirin
 Bergelên şîhrê ehya diqirin
 Carnan ji ev cih pêda bê rêwî
 Weq deştê dilim reben û sêwî
 Pêlê wisan diçû, hem bê deng
 Min gereq nîn bû ew terz nekê û reng
 Min dixwest dinya tim tim qer û lal
 Ji bona balê min î pûrmelal
 Qo timî mijal bibit bi çawan
 Xeyalê ten yar ne rev ji çawan
 Ez xilmêş bû bûm; xeyalê yarê
 Fz himbêz qirbûm nola her carê
 Em bihev şa bûn me hev diqir pûs
 Dengeqî hişyar qirim axî efsus...
 Vî degî digot «eha ev Himis
 «eva ye cihê te lê diqit pirs»
 Min nêrî kaşo ev jî bajareq
 Çi bajar (?) yarê, ev xerabwareq
 Nizanîm jî ber eklê mişewêş
 Ser û ber mîna bextê min î reş

***

Bisteqê şunda em bi rê qetin
 Dawet û zîme ji nû lêqetin:
 Bi dengê ewran baran hate xwar
 Bi sîzê baqî ez bûm tar û mar
 Riqriqîn diran û lêv ji serma
 Hêtanî me got bajarê Hema
 Dîna jî êdî tarî dibûyî
 Heta qo me got: ev Helep.
 Ji hêşî çû çav, tewş û bê sebeb
 Wê şevê dinav mêvaxanêqê
 Heş ji min çû bû xewletxanêqê
 Sibehê bi çend hêstir ên çavan
 Min da ser rêya Qaniya ereban
 Xeyalê çavî disan li henber
 Lê vêcar hêdî hêdî rûşenzer
 Dihele û tê diqev dile min
 Fv sira yeqcar neqet serê min
 Demeqê wisan, hat û hû xuya
 Li şûna xeyalê eser jî ne ma
 Ji lewra hiçav ditin ne ma bû
 Dilê min tenê jêr hêlin ma bû
 Qaniya I reban: 4-2-33

Nizad

De La Grammaire Kurde :

Avertissement

Plusieurs de nos lecteurs nous ont posé, par lettres, des questions au sujet de la langue kurde. La plupart de ces questions ont trait à la grammaire. Sans doute la grammaire kurde à laquelle nous travaillons depuis plusieurs années paraîtra dans un proche avenir, de même qu'un ouvrage en langue française.

Nous ne pouvons néanmoins attendre sa publication pour éclairer nos lecteurs sur ces questions, mais nous nous trouvons malgré toute notre bonne volonté dans l'impossibilité de leur répondre individuellement. Nous nous proposons donc faire paraître ici une série d'articles au cours desquels nous nous efforcerons de procurer une idée d'ensemble de la langue kurde et d'étudier les principaux traits de sa grammaire.

Si nos lecteurs désirent un complément d'explication au sujet des matières traitées dans les articles, nous les prions de nous poser de nouvelles questions, aux quelles nous répondrons par la même voie. Nous avons pensé que, de cette manière, nous pouvions éveiller un intérêt plus général, et qu'il y avait avantage à publier sans plus tarder une sorte d'aperçu d'ensemble de la grammaire kurde.

Nous avons remarqué que la plupart des questions posées jusqu'à ce jour concernaient l'article et la déclinaison dans la langue kurde.

Ce sont en effet là des points que l'adoption des caractères latins a eu l'heureuse effet de mettre en relief. C'est donc par des explications sur ces deux points que nous commencerons notre exposé.

Au cours de notre exposé nous traiterons aussi très brièvement de la

philologie et de l'étymologie en ce qui concerne les matières traitées.

L'article

Il existe dans la langue kurde un élément qui se place à la fin des substantifs et qui sert quelquefois d'organe de liaison, on le désignera ici par le mot généralisant d'article.

Mais, surtout dans sa forme définie, ce n'est point un article pris au sens de la grammaire française et analogue à l'article du français, qui accompagne le mot même lorsque celui-ci est dépourvu de complément.

En réalité l'article kurde est un déterminatif qui sert à modifier en quelque sorte l'étendu des noms, en restreignant l'application, de ces noms à un individu, ou à une classe déterminée, ou en faisant qualifier le nom par un autre mot quelconque.

L'ARTICLE DÉFINI — Comme dans la langue kurde il y a deux genres il y a aussi deux articles, le masculin, le féminin et le pluriel pour les deux genres:

M: ê F: a P: ên

Nous avons dit que notre article — surtout l'article défini — est un déterminatif démonstratif et un organe de liaison. Il ne peut donc accompagner le substantif que lorsque le sens de celui-ci est déterminé. Il est évident que pour cette détermination il est nécessaire que le nom ait un complément. D'où la règle que l'article défini n'accompagne le nom que lorsque ce dernier est suivi d'un complément; le nom reste sans article lorsqu'il est simplement défini.

Hespê Soro	Le cheval de Soro
Mehîna Soro	La jument de Soro
Hespên Soro	Les chevaux de Soro
Mehînên Soro	Les juments de Soro

En examinant attentivement les exemples ci dessus, on trouve en kurde l'équivalent de chaque mot français sans de la préposition «de».

Le cheval de Soro Hespê Soro
(Le — è) (cheval—hesp.) (de — ...)
(Soro — Soro).

Si nous réduisons ces exemples à leurs origines nous trouverons aussi les «de» qui manquent.

De même que le français a tiré son article d'un démonstratif latin, le kurde a tiré le sien de son propre pronom démonstratif, correspondant en français au pronom (celui etc...)

yê min	le mien
ya min	la mienne
yên min	les miens, miennes

Dans leurs origines:

yê di min	celui de moi
ya di min	celle de moi
yên di min	ceux (celles) de moi

yê wi	yê di wi
le sien	celui de lui

Ev hesp	yê di wi ye
Ce cheval	est celui de lui

Ev hesp	yê wi ye
Ce cheval	est le sien

Fv hesp	yê di Soro ye
Ce cheval	est celui de Soro

Ev hespê di Soro	ye

Ev hespê Soro	ye

Ceci est le cheval de Soro

Hespê Soro — Hespê di Soro
Le cheval de Soro

Dans cette forme nous trouvons l'équivalent du «de» français.

Hesp	ê di Soro

Cheval	le de Soro

Le cheval	de Soro

Mehîn	a di Soro

Jument	la de Soro

La jument	de Soro

D'ailleurs cette forme n'a pas complètement disparu. On la trouve régulièrement, mais en voie de diminution, dans le parler de quelques tribus des montagnes (Omeri) et chez les kurdes yezidis du (Welatê Şexan), on la trouve aussi fréquemment dans le cas du pluriel chez plusieurs autres tribus, abondamment dans les anciens manuscrits, assez souvent dans les écrits modernes, surtout dans les morceaux en vers ou elle permet de parfaire le rythme et aussi dans quelques proverbes et chansons anciennes. On peut trouver plusieurs exemples de cet emploi dans différents articles et poèmes publiés jusqu'ici dans le Hawar.

Nous avons dit que quelques tribus (Omeri) et les kurdes yezidis du (Welatê Şexan), l'emploient régulièrement, c'est à dire qu'elles font usage de «di» dans les deux genres et les deux nombres.

A cette catégorie il faut ajouter les kurdes de khaymana(1).

C'est un fait vraiment curieux. Ces kurdes, qui, depuis de longues années, ont quitté le sol natal et ont vécu entouré d'éléments non kurde, n'ont pas pu suivre l'évolution de la langue. Ils ont gardé ces articles sous leur forme primitive tels qu'ils les avaient lors de leur émigration de la mère patrie.

Nous avons dit aussi que cette forme existait fréquemment dans le cas du pluriel, surtout du masculin pluriel, dans le parler de plusieurs autres tribus.

Dans le dialecte du nord, dans certaines contrées, les (n) finals, surtout les (n) des particules deviennent nasals et quelques fois disparaissent complètement lorsqu'il s'agit du langage parlé. Le (n) de l'article pluriel (ên) est également affecté par ce phénomène et dans le langage des tribus ci dessus mentionnées l'article «ên» devient «è» et se

(1) Kaza situé dans le vilayet d'Angora.

confond avec l'article masculin «ê». De sorte que lorsqu'on dit (Hespê Soro), on ne sait plus s'il s'agit d'un seul cheval qui appartient à (Soro) ou de plusieurs chevaux de (Soro). Alors ces tribus là, pour distinguer le pluriel du singulier font usage de «di» et disent: Hespê di Soro.

Comme dans le féminin la confusion ne pourrait se produire qu'au sujet du genre du mot et que parmi les kurdes les genres sont assez connus pour ne pas être confondus on néglige volontiers l'emploi du «di». Ainsi, lorsqu'on dit (Nivîna Soro), on sait qu'il ne s'agit que d'un seul lit de Soro, et quand on dit (Nivînê Soro) on saisit qu'il s'agit de plusieurs lits qui appartiennent à Soro, en effet le mot (nivîn) est un mot féminin, donc il ne peut pas recevoir l'article masculin «ê» et ce «ê» tient évidemment la place de «ên», article pluriel pour les deux genres.

Après ce petit aperçu nous pouvons conclure sur l'article kurde comme ci dessus mentionné:

Masculin	ê	le
Féminin	a	la
Pluriel	ên	les

L'ARTICLE DÉFINI COMME P. O. N. O. M.
Ce même article s'emploie devant les adjectifs et il sert alors de pronom, ainsi qu'en français, tout en gardant son caractère d'article.

ê kenc	le bon
hespê kenc	le bon cheval
a kenc	la bonne
mehîna kenc	la bonne jument
ên kenc	les bons, les bonnes
hespên kenc	les bons chevaux
mehînên kenc	les bonnes juments

REMARQUE — Nous avons dit que l'article défini n'accompagne le nom que lorsque ce dernier est suivi d'un comp-

lément. On trouve parfois des exceptions à cette règle. Mais dans de pareils cas le complément est sous entendu.

Dema ez gihîstîm Şamê

Au moment que je suis arrivé à Damas

l'équivalent du «que» français qui en kurde est «qo» est sous entendu dans cette phrase. La phrase doit être ainsi longue:

Dema qo ez gihîstîm Şamê

Lorsqu'on veut préciser on ne néglige point le «qo». D'ailleurs les mots (dema, gava, çaxa, pêla, wextê etc...) qui se trouvent ainsi accompagnés de l'article défini même sans qu'ils aient de complément apparent jouent le rôle d'une conjonction.

De même dans les phrases:

Qa Silêmanê hîqîm diqîr? Qa Belkîsa nav diqîr?

Où est Soliman qui régnait? Où est Belkîs qui était célèbre.

Ces phrases devaient être ainsi conçues:

Qa Silêmanê qo hîqîm diqîr?

Qa Belkîsa qo nav diqîr?

Ici la suppression de «qo» sert à produire l'abréviation d'éloquence qui se rencontre fréquemment dans des morceaux littéraires. D'ailleurs les phrases ci dessus mentionnées sont tirés d'une cantate religieuse des kurdes yézîdis.

L'ARTICLE INDÉFINI — Dans la langue kurde l'article indéfini se présente sous deux formes, selon qu'il se trouve à la fin des mots dépourvus de compléments, ou à la fin des mots pourvus de compléments.

Première Catégorie

Masculin	eq
Féminin	eq
Pluriel	in

Hespeq hat — Çî certain cheval est venu

Mehîneq hat - Une certaine jument est venue
 Hespî hatî - Des chevaux sont venus
 Mehînin hatî - Des juments sont venues

Comme nous le verrons plus tard ces articles se déclinent.

Deuxième Catégorie

Masculin	eqî
Feminin	eqe
Pluriel	inen

Hespeqî kenc hat - Un bon cheval est venu
 Mehîneqe kenc hat - Une bonne jument est venue.

Hespînen kenc hatî
 Des bons chevaux sont venus
 Mehîninînen kenc hatî
 Des bonnes juments sont venues

On voit distinctement que entre l'article défini et l'article indéfini il y a une grande différence. L'article défini n'accompagne le substantif que lorsque ce dernier a un complément, au contraire l'article indéfini l'accompagne dans tous les cas, et de là ses deux formes.

Ceci est une conséquence naturelle du mécanisme de l'article de la langue kurde. Puisque le substantif au nominatif ou dépourvu d'un complément est sans article et a un sens défini, pour le rendre indéfini il est indispensable de le faire accompagner par un particule.

ORIGINE — Nous avons tiré nos articles indéfinis singuliers de l'adjectif numéral (yeq - un) et celui du pluriel de l'indéfini (hin - quelques).

yeq hesp	un seul cheval
yeq mehîn	une seule jument
hin hesp	quelques chevaux
hin mehîn	quelques juments
hespeq	un cheval
mehîneq	une jument
hespî	des chevaux
mehînin	des juments

Ceux de la seconde catégorie, orga-

nes de liaison, ont comme l'article défini tiré leurs origines du démonstratif (ye...) qui s'est transformé et ajouté à la fin des articles indéfinis de la première catégorie.

hespeq ye di Soro
 hespeq ye Soro
 hespepî Soro

mehîneq ya di Soro
 mehîneq ya Soro
 mehîneqe Soro

hespî ye di Soro
 hespî ye Soro
 hespînen Soro

mehînin ye di Soro
 mehînin ye Soro
 mehîninînen Soro

Reste à rendre compte de la transformation de (ê) et de (a) en (î) et (e).

Ceci on peut le trouver dans la flexion du substantif après l'adjectif numéral.

yeq hespî Soro
 yeq mehîne Soro

EMPLOI DE L'ARTICLE INDÉFINI DEVANT L'ADJECTIF — Les terminaisons des articles indéfinis de liaison s'emploient devant les adjectifs comme les articles définis.

Ev hesp î kenc e.
 Ev mehîn e kenc e.
 Ev hesp en kenc in.
 Ev mehîn en kenc in.

Il ne s'agit plus ici d'un article indéfini pris au sens propre, ni d'un pronom comme c'est le cas pour l'article défini. Dans l'expression:

Ev hesp î kenc e.

On veut dire que ce cheval est de ceux qui sont bons, mais non pas ce cheval est le bon et non le mauvais tel que dans la phrase:

Ev hesp ê kenc e.

On voit distinctement la différence

Notice

Sur La Bible Noire

- 3 -

L'année Yezidi

Mai, le mois des roses, Gulan, est le premier mois de l'année et le premier mercredi est le premier jour de l'année. Ce jour-là, dans chaque maison on sacrifie, des agneaux, des moutons et des poulets. On donne des aumônes pour les âmes des morts; sur les tombeaux on met des friandises; pour constater les métamorphoses les prêtres des Yézidis vont dans les tombeaux.

Durant le mois de Mai le mariage est défendu; parce que ce mois est le père des roses; les prophètes se sont mariés en ce mois. Dans chaque maison et dans les sanctuaires on fait de la musique et on célèbre des cérémonies. Les femmes mettent leurs plus beaux atours et hommes et femmes dansent pour fêter ce jour.

La nuit du premier vendredi on fait des cérémonies en l'honneur du Soleil et de la Lune; on boit, on prend du vin, et on mange

un pain fait spécialement à cette occasion et contenant un raisin sec; dans chaque maison l'on fait de ce pain et on invite une personne étrangère pour le couper; la personne à qui échoit le morceau contenant le raisin sec est considérée comme heureuse.

Les Drapeaux Des Yézidis

Pour les sept anges ont été créés sept drapeaux qui signifient l'autorité. Les drapeaux servent pour le ralliement et pour les cérémonies religieuses.

Le premier drapeau est pour le Kurdistan du Sud-Est, le deuxième pour Sindjar, le troisième pour le Tigrit, le quatrième pour tout le Kurdistan du Sud, le cinquième pour le Kurdistan du Nord, le sixième pour le Kurdistan de l'Est, le septième pour le centre du Kurdistan. Chaque année ces drapeaux sont apportés au tombeau de CHEIKH ADI et on se porte en grande pompe à leur rencontre. Les chantes chaque année prennent ces drapeaux et une grande quantité de terre de tombeau de Cheikh Adi et s'en vont dans leur territoire. Quand ils approchent des villes et villages on envoie un héraut pour annoncer: On vous apporte les signes des anges. On les accueille avec respect et hâte, et avec de la musique.

entre (ê) et (î). Ici (ê) a tout à fait le sens du (le) français.

Les phrases suivantes qui pourront être soumises à un examen minutieux arriveront mieux à donner une idée approximative à ceux qui ne connaissent pas la structure de la langue kurde.

Ev hesp, kenc e
Ce cheval, est bon.
Fv, hespê kenc e
Ceci, est le bon cheval
Fv hesp, ê kenc e
Ce cheval, est le bon
Ev hespeqî kenc e
Ceci, est un bon cheval
Ev hesp, î kenc e
Ce cheval, est de bon (bonne qualité)

On ne peut jamais traduire la dernière phrase d'une manière exacte. Nous

en donnons une traduction avec explication. Le mot (î) employé seulement devant un edjectif n'a pas d'équivalent en français.

ARTICLE PARTITIF — En kurde nous avons aussi une particule qui donne au substantif un sens partitif. Comme l'article partitif a beaucoup de rapport avec la déclinaison et se confond avec elle, il sera expliqué plus en détail dans notre article traitant de la déclinaison. Ici on se contentera des exemples ci dessous:

Goştî bide min — Goştîni bide min
Donnez moi de la viande

Avê bide min — Avîni bide min
Donnez moi de l'eau

Mewijan bide min — Mewijînan bide min
Donnez moi des raisins secs.

Djêladel Xali Bedir-Khan

Alors le chantre dit: «Le Cheikh Adi et le Melek Taous disent; donnez la bonne nouvelle à mes coryants Yezidis, Je donne le bonheur et la richesse, mais Je n'aime pas ceux qui souhaitent de moi quelque chose d'indigne, j'aime ceux qui sont généreux, ceux qui gardent bien mes secrets, ceux qui se prosternent devant moi, ceux qui m'aiment de tout leur coeur et ceux qui arrachent des lambeaux de leur chair pour me les présenter. Je suis leur aide dans l'autre monde et je prie Dieu qu'il les fasse entrer au paradis.» Alors on fait beaucoup d'adorations pour les quêtes et pour Cheikh Adi et on met une statue qui représente le Melek Taous et on défile sept fois autour de cette statue en procession: d'abord les hommes ensuite les femmes; on embrasse la statue et on lave le Melek Taous avec de l'eau que l'on donne ensuite à boire aux gens.

La Metamorphose Chez les Yezidis

L'homme qui s'est bien conduit durant sa vie, acquiert durant sa seconde vie une personnalité supérieure; les enfants qui ne connaissent pas le bien et le mal restent quarante jours dans le paradis puis reviennent au monde. Les gens mauvais deviennent des renards, des serpents, etc...

Les Pretres Yezidis

Ils y a quatre degrés dans l'état ecclésiastique. Chez les Yezidis le pouvoir politique et le pouvoir religieux doivent être séparée et ils ont eu toujours un chef politique et un chef religieux.

Le Mariage Yezidi

Après que les deux parties ont donné leur consentement au mariage, on apporte un morceau de pain, soit de la maison de Cheikh, soit de la maison d'un Yezidi renommé pour son hospitalité, et les époux le mangent en l'honneur du mariage. Les chrétiens et les mobamétans, c'est à dire les prêtres et les hodjas chrétiens et musulmans, ne doivent pas le célébrer.

Un Yezidi qui est marié et a des enfants ne peut pas contracter un second mariage. Si sa femme ne lui donne pas d'entants, il aura le droit de contracter un second mariage avec

L'Alphabet Kurde

13

C'était à cette époque là que Ziyaeddin pacha publiait son glossaire kurde sous le titre de :

(هذا كتاب الهدية الحميدة في اللغة الكردية)

(c e très pieux et vénérable vieillard, qui avait su étudier minutieusement la phonétique kurde et la fixer dans ses moindres détails, ne se résignant pas à sacrifier la science à un fanatisme illogique a transcrit quelques mots arabes, à (ع) dans leurs formes assimilées, tels que les prononçaient les kurdes. En voici quelques exemples:

dictée du glossaire		dictée arabe	page
Asê	أسي	عاصي	34
Cehteri	جعفري	جعفري	74
Xelat	خلات	خلة	98
Şima	شما	شمع	105
Rib	رب	رُبع	118

« à suivre »

le consentement de sa femme et il peut aller jusqu'à six femme; si la sixième ne lui donne pas d'enfants il ne peut plus se remarier.

Quand la nouvelle mariée entre dans la maison de son mari, le mari jette sur elle une toute petite pierre, cette pierre signifie qu'elle est entrée sous l'autorité maritale de l'homme.

On fait beaucoup d'invitations pour que le mariage soit connu dans le pays, on tire des coups de fusil, on fait de la musique et des danses pour célébrer le mariage; on emploie aussi beaucoup de fleurs.

Notes Diverses sur Les Yezidis

Prononcer le mot diable est interdit, les jurons sont interdits parce que le diable a été injurié dans les livres sacrés.

La danse et la boisson sont permises à la femme comme à l'homme.

Les versets de la Bible Noire sont faits de la lumière du Soleil.

Dr. Lamiran Ali Bedir-Khan

سترا تا هيا بيكي

هشي من آزابه ، دلي من بي بند
 منت من نائي قت من نه ديت مره بند
 باگر ، باندوف و برف ، چيا ، كاش ، پال ، زنار
 او هقال و هوگرن ، ب من دوست و يار
 وك رهني بي آزانه ، وك رنگ و دننگ
 من منت نه خوست ، لورا از مام درنگ
 قرتل و بازهم ، لسر برف و چيا
 ستير كليلكين منن ب ميرگ و گيا
 خوه دي راستي به ، هو . . . حقي من خوه دي
 حقي من دلالة وك باف ، برا و دي
 باگر ، باندوف و برف ، چيا ، كاش ، پال ، زنار
 او هقال و هوگرن ، ب من دوست و يار .
 دكتور : ك . ۵۰ . بررهغان

وختي دفي خوه فكري ژورده تو كثر كي سر چافي وي ده
 برده دا دوف و دماخ لي بشكين و تو ژي خلاص بي .
 زربلي گوت آف خوه مش خيره لي گلو راسته . روئي
 وك هر سال هات بي داري و باكري :

- زوكا فرخكين خوه بافيژه ، لي هي نه از هات مسري داري
 زربلي بترس باكر : دفي خوه فكه دا از بافيژم .
 روئي دفي خوه فكري زربلي ژورده كثر سر چافي وي ده
 يودا ، دوف و دماخ لي پرچقين . روئي سر خوه ره نهيري
 و آخينك كشانده ، كهت ري و چو . هوي هيدي نكار بو
 نه فرخكين زربلي نه ژي بين تو حيوانين دن بخورت .
 ايوو حالي مه كردان ژي و كه حالي زربلي بي به ۱۰ ام
 باورد كن قتي راسته يار د كارت هلكشت ختاسري زنانين
 مه . ژلورا ام ژي وك زربلي بي ترسهانه . . .

عشر رلمان فوزي

- اراده و تربيه : - مليك بواهي اراده ي به قوت بي
 بي ويسته له سهر ي اهميت بدا به جوغرافياي وولاني و تاريخي
 ملي و زباني قومي . چونكي ام موضوعاته شعوري ملي له بيكي
 ملنا خلق اكهن و اراده به قوت اكهن .
 - تاثيري تربيه : - چون دار تا شيك له پارچه نخته
 ميزيك ويا كورسيه ك اكاهد وها تربيه انسانيكي به شرف
 وني كه يشتو خلق اكاهد .

لاويكي كورد

زه ريله

زربليكي هيلينا خوه لسر سپيندار كي چيكر بو . روئيك
 هي ، هر سال وختي كو طيري فرخكين خوه درتابين و
 دبين پارليك مزني لي هيژ برفي نه كنين ، دي بچو و ابني
 سپينداري بسكنيا و بيكي خوه بافيتا سر قومي وي و باكرا :
 - زوكا فرخكين خوه ژر من ره بافيژه ، هي نه ازي بيم
 ته ژي ب وان فه بخوم .

طير دترسها و دردي خوه ده دگوت قتي راسته ، د كارت
 بي . راد بي فرخكين خوه ژيره تافيتين . چند سالان روئي
 ريفي آوايي جيله لي دكر و زربلا بلنگازدهشت بي زبدهاي
 ياني بي دوندان . ختاروژ كي قزك هات نك زربلي و ژي
 پومي و گوت :

- از چقاس دنهبرم آف چندي و چند سالان تو زبدا هياته
 نايتم و تو هر د لكسستي بي آف ژرچي به ؟
 زربلي بدلكي پريندار آخينك كشانده و گوت :
 - حال وحوالي من و حيوانكي اته ، هر سال نيت
 فرخكين من دخورت .

وختي قزكي هولي صبح كر ، زاني او حيواني جيله و كر
 روقيه . قزكي گوت لي :

- ازي شيرتكي ليته بكم ، ماتو نراني او نكار ت پيت
 مسري داري . اوي بي ، حيللا خوه رلته كريبه . تو نهو دو
 كفوئين مزني بستينه نك خوه . دما ديسان وك هر سال هات
 ويا كر ژيره يژه : دفي خوه فكه دا از ژ ته ره بافيژم .

۶ - عقل چه ؟ - له به رامه ته لین اجه اول جارماده نه ناسین ، انجا خومان ، کرا و ابو طبیعی عقل بدوز نیه وه . که ماده ته دوزبنه وه محقق عقلمان به کار دبیین . که و ابو عقل آنتی دوزبنه وه وناسبنه و طبیعی عقل به زائینی زانستی عقلی و مادی تی آگه بن .

۷ - بش چیا کردنه وهی زانستی کان : - بشر به هوی زانستی (فزیک) که وه که (یکننا) پی ته لی دایکی زانستیان شاره زای محیطی غیری عضوی خوی بو . ژوژی = تو تیری زه وی = طبقات الارض و زانستی کان = علمی معادن و جوغرافیا که باس ارض واقوامی سهر ارض و حاصلاتی وولاتان اکا و کیمیا که بشرقی آگه بنی چون ترکیبی ماده اگورری . علمی هیئت .

۸ - بشمه محیطی مادی خوی به هوی علمی حیوان و نبات وه که به زبانی فنی پی ته ووتری (بیولوجیا) وه تی که یشت ، و به هونسیو لوجیه بشر فیری جولانه وهی اعضای حیوان و نبات بو و به هوی علمی اقتصاد وه فیری قوانینی ده وه مندیی و توزیی ثروت بو و علمی اقوام و اجتماع و انسان گلی تاثیری کرده بیشکی انسان وه .

۹ - زانستی عقلی دوزبه شه ۱ - علمی نفسی - علمی آفاقی .

علمی نفسی یکیکه اویش علم النفسه که احساس ائی داخلی خومان مان فیرا کا .

علمی آفاقی = منطق ، علم ماوراء الطبیعه ، و علمی شعور ، و علمی اخلاق ، علمی زبان ، ریاضیاته .

۱۰ - زانستی و فن : - بومادی رابطه ی زانست و فن تی بگه بن بازانین فن چه ؟

فن دوره منای هیه ۱ - معنای پایه . ۲ - معنای عام ۱ - تی که یشتن جوانیه یعنی تی یشتنی اتحادی ماده و روح به هم تعریفه و امان لی آشکرای فن به ماده و عقلمو پیش ا کوی .

« واکر » که متفیدکی گه وره به ته لی فن بی ضعتکاریکی دانای پی ک نایه و زور جار جوانی . تصوراتی او صنعتکاره له ماده کداده را که وی .

۲ - هه مو علمیکی مادی و عقلی نظریه یف و عملیاتو نظریاتیان زور رابطه یان هیه به بکه وه پی تی آگه بن نظریات عملیاتی که که و بشر تی گه یشتوه . و عملیاتیف تطبیقی نظریاته و علم فیری زانین و فن فیری ایش کردنان اکا . هه مو علمیکی نظری فیزیکی هیه وه کوهند سمری میکائیکی بو تطبیقاتی فزیک دانداوه .

وفنی کیمیای صنایعی بو تطبیقاتی علمی کیمیا داتراوه . . . . . هتد . فن له علم کرتره و مدنیقی ایرو له تطبیقی نظریه علمی تازه گانه وه ماتوته میدان .

۱۱ - فن پینجه : - بنای ، هیکتراش ، رسم ، فتوغراف چینی ، موسیقی ، ادبیات .

خطبه ، لاسایی = تمثیل ، سما = دانس . . . . . هتد له وانه ی سه ره وه جیا بوته وه .

۱۲ - له تریه دا که لکی فن : - باأم قسانه ی [داروین] که عالیکی به حقیقی اوروپا بوه پینجه یینه وه ته لی : له و جوانیا که آثاری « شکسپیر » م ته خوبنده وه و مگرم له موسیقی ته بو روحم تازه ته بو وه وهه و اعصاب نه رم ته بو به ، نه گدر بجومایه وه ده وری نه و جوانیم ههر خدریکی ته وانه ته بوم .

۱۳ - له تریه دا علم : -

۱ - علمی مادی که لکی هیه بو به هیز کردنی تی بین ، و جیا کردنه وه ، به راورد ، و حکم دان . و بناغی علمی عقله و شاره زای طبیعتان ، کا .

ب - علمی آنفس شاره زای نفس خومان مان ته کا . هر دو علمیکه بیشکر انسان اصلاح بکه .

بو به جی هیئانی ایش اراده ، تاثیر کی به قوتی هیه وه ک شکسپیر ته لی : - آگه رکررنی فرمانی باش به قدر زائینی شووک بویه زنجی هزاره کان ته بو به قصری جوان وریکو پیک .

ره وشت و خو : - ارسطو ته لی : - زانین بناغی فضیله . آم فکره ته واونیه . چونکی اراده گلی تاثیری هیه به سهر اخلاقی انساناله زبانه وه کوزور خوبنده وارهیه که زور ته زانی ، به لام زور رجاریه ری چه و تانه روا .

کورد و تربیه

- تربیه ی اجتماعی -

۱- اگر تماشای مطبوعات کون دنازه ی کورد بکه
 ین ۶ له هه مو ستونیک ی غزه و بجله کاناو سینی تی که یشتوانی
 کوردنه بینن که به ملت نه لین :- بخوینه . امه شایانی
 فخره بوته و جوانانی ایرو که آم امر ژ گاریه جرانه به که
 لکه نه بینی . به لام آم نهر موده به نا ته واوه ، بو تشریح
 و تفصیلی آم مسأله همه نه بی لادانی ایرو به تفصیلاتیه بی
 خنه میثکی ملته وه چه شعرا ، چه ادبا ، چه مرئی کاتمان
 ایی چاک بزانتن به کایحه ی (معارف چا که) ملت قیحتی
 حقیقی معارف به ته واوی تی ناگا ، بیی ملت تی بگیه ن
 که تربیه چه ؟ چند قسمه ؟ منال چیه ؟ طبیعت چیه ؟
 یاری چیه ؟ معلم چیه ؟ نه بی چون قدری معلم بگرین ؟ زبانی
 منال چونه ؟ امیتی تاریخی ملی و جغرافیای ملی و زبانی ملی چه
 تأثیریک نه به خشن ؟ بو چی نه بی أم علمانه بخوبین له
 مکتبه کاتمان ؟ زور چاک نه بی بزانتن حدی (۵) ی ملته
 کمان نه خوینده واوه . بوا بحای جهل نه بی هه مو دابکیک
 و بار کیک له تربیه دا به قدر معلمیک معلومات بین له تربیه
 دا . چونکی ملت به تربیه وه شخصیه تی سیاسی ، اخلاقی ،
 ادبی اقتصادی بر خوی خلق اکاوا بی بزانتن که وره ی وده
 ولندی اقوامی حاکمی امر و هه ره به هوی جوانی و چا کی
 ترکیبی تربیه یانه وه حاکم ، دولندن ، مسعودن .
 واهدر بو عینی غایه نم مقاله م له کبیتی کی اینگلیزی
 که هی هرمان هورنه و عربی ترجمه کراوه کودم به کوردی
 که هوام که وره به بهم دوسه کلمیه دهر گای اوموضوعه
 همه که تربیه به بکمه وه له کورد که نه بهوی تی

و تین (ر) و (ن) بهشت تین گهوتن و کی نهسا دزگین و
 گرگین و غم گین .

فتیح - یانی مزن چاوا کوام دیژن فتیحی سری فلان کس
 هفت چندبه که لهک جاراب ب مزنا بی تی خوندن .

چگر خوین

بکوشی ۶ بزی ۶ نه مری ۶ ونه نه وتی .

۲ - منال چی له ده ورو پششی خوی نه بینی : که منال
 نه بی وتوزی که بره نه بی خوی نانا س ، ونا زانی چه ؟
 وچی له ده ورو پششین . وهک انسانیک ی کون نه زی ودهس
 اکا به ژبان . انسانه کونه کان زور به بسیطی ژباون له گهل
 امه شدا چیان زانیوه فیزی منالی خویات کردوه و او
 معلوماتیه کی که ایرو هیه له ده ورو پششی ایمه له عیطانا هی
 انسانه کونه کانه ونسلی آقیش گهل معلومات له ایمه دراکرن .
 ۳ - او معلوماتیه کی که واله ده ورو پشش منال له چی
 پیدا بوه .

؟ :- به علم النفس زانستی خوبی نه زانین انسان تی آگا ،
 زی آکا ، نه زانی . انباله به رامه زانست کراوه به سه
 که رته به .

۱ - عقل .

ب - عاطفی و شعوری .

ج - ارادی .

مبهمی علمی عقلی ته که یشتنی حقیقه و غلط نه کودنه .
 مبهمی علمی عاطفی و شعوری تی که یشتنی جوانیه وله
 نا شیرینی دور که وتنه وه به .
 مبهمی علمی ارادی چا که کردن و خرابه نه کردنه .

زانست

۴ - بشر له فجری تاریخه وه به هوی عقله وه هه ول
 نه دا بی تی که یشتنی محیطی که طبیعته وه که عبارت له زانست .
 که و ابو زانست اوه تانی که بشر به هوی عقلیه وه هه
 ولی دا وه بو تی که یشتنی حقایقی أم حاله .

زانست دوه به شه ۱ - ماده . ۲ - عقل . انسان له
 پیشا ماده تی که بی انجا عقل . چونکی انسان یکهم جار
 محیطی خوی نه بینی انجا اتوانی تماشای نفسی خوی بکا .

۵ - ماده چیه ؟ :- آویه که یاریه ی عقل نه دا به
 احسامات بو تی که یشتنی و دوو به شر .

۱ - عضوی = له شدار . ۲ - غیر عضوی به بی
 لهش . له شدارا وه تانی که هه مو جز ثکی پی و یسته بوا
 وایتیری ، بی لهش وانیه .

دوبند

ژ احمد حمدي بك ره به

بگي گران و هيژا و برابري سر بلند احمد حمدي بك ا
 بگي من ته گوته در بندا خوه ده (گره که ام بر جاني
 دوربين لي ميرين زانا و کرکر و گزار بگري تن وام وان ده
 رخن ميداني و ببر مال و جان لي پروان مروغان برا وه ستن
 وه که چيا کي مزن لي پشت وان خوه بدن دا چکاندن)
 اگر ده هين دونه که ته هه من و وه که ته بيژن هنگا
 ام کارن به هر آوايي کار بکن چاوا کو احمدی خای
 گوته :

گردی هه بوا مزی خوه دانه ک

جو مرد و جوان ونکته ز نه ک

من دی علما کلاهی موزون

عالی بکرا لـ بانی گر دون

لی نایم بکی دهوله مه ندل جفاتکی رونی و بیژی
 از کردم و ببر مال و جانی خوه از لیر کردادا چکاندی
 مه و زوان ره چیا کی مزن و بلامد ماژ ته پیغه . لی ژ
 خودی هیقیدارم کوا ف گوته ته ژ ده وله مندین کردان
 ره بی ناقیدان و ده ستور . بلکی ممی پی هشیار بین . ام
 ژی بدلس خوهشی ره نجبری یاوان دوله مندو سر بلندان
 بکن . بلکی بداری بلنگازان و خامیا خوه نده فانان
 و بری دوله مندان ام بیژن و سر بلند بین .

بلی بگی منو ، حتا ایرو به هزاران مروغین زانا ژ ناآه مه
 رابونه و ژ مه ره خبات و کارین بی ژ مسار کونه ولکن ژ
 بلنگازی و دستنگی خوه ژ کردی تی دور و دهر خستنه
 بان ژ ده رد و کولو ژانا دوله مندین مه کردا مرنه و بان
 بده ستین بد کار و زنانان هانته کوشتن ۰۰ ایرو ژی هته
 او مروغین کو نو دخوازی ولکن ازباوه دکم کو او
 گوته ته پیغه نه ئی او مردوف ژی دی خوه ژ نه چساری
 ژ کردی تی دور و ده رخن یان خوه بدستی نیاران بدنه
 کوشتن . لی بگی منو ز کی من توه به از نکارم پیبشم .

خبا بئین جگر غورین

چند گوتهین نوش و کفتار بدمه زانین ژ عثمان صبری
 افندی ره . ژ جم خوه از دیژم :

ابراهیم - (برا) که ک (هیم) کفري مزن یانی برابی
 کفري مزن .

کسری - (کی) سدره ک و مزن (سری) ایوان
 یانی مزن ایوان .

کیخوا - (کی) هر کس زانی چیه (خوا) مزون یانی
 مزی مزان .

زارده شت - (زار) زمان (دهشت) راست یانی
 راست گوو .

نوح نوه - یانی جهان نوه آفا کوبه گالک جاران (ح)
 و (ه) ب هف تینه گورتن و کی نهاسپه ۰۰ سپه .

کردمانج - (کرد) پهلوان و خوف ریژ (مانج)
 رهش چاوا کو ام دیژنه گه نی پری رهش منجک و دیژنه

تری رهش و نه باش منجولک و دیژن مه قره کرد و ام
 دیژن از کردی رهشم .

پیروز - پی سپی روز روژ . یانی روزاته خوشی .
 پیر - ری سپی ، پی سپی ، ری ریش و موو .

کیقباد - کی ، قباد ، زانا چاوا کر ام دیژن (فلان
 کس قیده) .

کیخوه سروی پرویز - کی خوا سرو یانی مری ایوان
 پرویز پیروز یانی مزن خدانی سراپی پیروز عرب دیژن مبارک

ام ژی هیژ دیژن کیخوه سروی مباره ک .
 خوارزی - (خواه) خوشک (زی) ژی یانی ژ خوهها

من زا به وه هارنگه برازی .
 دوت ام - دوت ، کچ مام آب یانی کچا آپی من .

پسام - (پس) پشت (مام) آب یانی ژ پشتا مامی من
 تخته ره وان - تخت (روان) دو مانا ژیره هته بک ژی نانفی

یکي ژ کسره ویاه یادن چونا خوه شه یانی تختی کسری
 یان تختی چون خوهش .

چیا - یانی ژ هف قانندی و جی جی .
 مزگین - (مز) مزده (گین) گبر یانی مودی دکری

کافي آغا کردن

از صند دخوم تو بزان رونیا ارد واز مات
 ژر آخ و آقا کردن
 کسکه صورا بهاری ائین ودست وباری
 پیدا بونه ژر کردن
 بروسک ولف گریژین بریندار و دلزین
 ژر تیر و قبری کردن
 چقاس شاهی خمر قین پهبز بهار و هافین
 همی ژر کیفا کردن
 چه تعلیم و چه دستخت چه حکمت و چه دوت
 همی ژر قومی کردن
 چه شهباز و هنر مند چه گو قند و نقش و بند
 بلاف بونه ژر کردن
 چه جو مردو میرانی چه شاپاش و نیشانی
 همی ژر اصلی کردن
 چه کلات و چه خللات چه اصیل و چه مالبات
 ژر دست واصلی کردن
 چه سگقان و زچیر فان چه دنگیژ و بلور فان
 همی هته نک کردن
 عور و سامی هر خوه شه ورت بچن لاله شه
 کانی آخامه کردن

مصطفی احمد بو طوی

آوایی فگراندنی :

- ۱ - دفتیت جها باهرمی پرسبیاری بان ژر رو پلکه
 هاواری بیتربیت .
- ۲ - جهاب بر مر کبی نینه نفیساندت و بر نائی
 خوه بی بی هاواری نینه هنارتن .
- ۳ - دفتیت جهاب هتا پیشی یا گلانا فی سالی بینه
 هنارتن . هرچی کو ژری دی ده هاتنه هنارتن نه لی نه .
- ۴ - در پی ده خوه بی بی ماواری جهابین گهاشی در
 کوشاری ده بلاف دکت .

هفتزری صوری

۴ - انجا خیوی هاوار به که به که جه وابه کان له
 (هاوار) بلاز ده کاته وه .

گلی خوردین کرد!

هون نفدا دزانتن کو سر بهزه بون و کتنامه ووندا کرنا
 بسر خوه بی یامه تی ژری به کو دناؤبرامه ده بکیتی نینه .
 در فی بابلیسکی (عسر) ده کو هر قوم چسافی خوه
 فکریه هاشیار بو به و ژر بونا بکیتیا خوه د کژره و تپته
 کشتن ، دفتیت ام ژری سخا خوه بخون ، لبر خوه بکشفن و ژر
 بونا بکیتیا خوه بختن .

هون دیسان دزانتن کو بییلو کا بکیتی بی آپیشین ،
 بلکو آمرتور ژری بکیتیا زمینه . بی بکیتیا زار وزمین
 بکیتیا قومی نابه بی . هر وکی ل المانیا ، ایتالیا و در حکومتین
 دن ده هتانی کو زار و زمان نه بونه یک و دناؤبرا وان ده
 زمانکی نقاببی پیدا نه بو ، بکیتیا وان نه چومری .
 دیسان ژروه ره ناسه کو آرمانجا فی کو فاری آمرت
 خستنا زارین کردی نیز نگی هف و پیک آیتنا بکیتیا زمانی
 کردی به .

نیدی اؤ آرمانجا ها نه ته نفی آرمانجا کو فاری به .
 لی بی آرمانجا همیانه و بند واریا وی دگل هر کرد و کرد
 پاریزی هیه .

برئی بکی ، ام ژروه ، ژر همی کسین کو دلی وان
 ژر بومانی دسوژه و دخوازه نائی ملتی خوه بلند بکه ، هیفی
 دکن ، ل فان سی پرسبیاری بین ژرین و گربین :

- ۱ - زمانی کردی چاوان خوه رو و پاك دبت ؟
- ۲ - ب چی آوایی زارین کردستانی نین
 جهی جهی د کفن نیز نگی هف و زار کی ولی نینه
 پی کو کرد همی د زارین هف دگهن . (زارین
 هف فهم دکن)
- ۳ - زمانی کردی چاوان پیشفه دجت و ب
 چی آوایی بسر د کفت ؟

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیة

سختی

له بو بکینیا زمانی کردی

بکی ژر نفیسه قانین هاواری ، نفیسه فانی دلال و هیوا ،
هفتدی صوری ، بخورتییا بڑیشککی جفاکی نلباخوه دانیه
لسر برینکه مه ، برینامه آخدار ورنجور : بکیتی ، بکبون ،
بکیتیا زمانی کردی . . .

هفتدی صوری برین شانی مه دبده و دخوازه ام نفدا
ل در زمانی وی بگرت . ام تو تشی لسر گوتین صوری
ناینخن . ژر کو هرچی دفتیا بو نفیسه فانی بجه گوتنه .
ام تنی نفیساروی ، بهر دزاران ، بز زاری باکرو نیفرو ،
ژیره بلاف دکن و ل هیثیا جهابین خوه ندفسانین خوه
دینن .
« هاوار »

ای لاوانی کورد ۱

هه موتان تی گه بیشتونه سببی پر شو بلاوی مان و فه
وتانان و گوم کردنی سر به خوبی مان هه ر نه بونی « یه کیه
تیه » له ناومانان . ولهم عسره که هه مو قهوه یک چاوی
کردوه ته وه و ووشیار بوه ته وه و بو یه کیه تی خوی
هه ول ده دات و شهوو روژ له پی ناوی یه کیه تی خویا ده
کوژیت و ده کوژیت ، ده بی ایمش مشوری خومان
بخوین و بگه بنه فریای خومان . و بو یه کیه تی خومان
تی بکوشین .

وهه موتان ده زانین پایه یی به که مین ، به شکو
پایه یی هه ره گه وری « به کیه تی » ، « به کیه تی زمانه »
و به بی یه کیه تی زمان و شیوه ، به کیه تی قه وی پیک
ناییت . وله المانیا و ایتالیا و حکومه تانی دیکه به کیه تی

پیک نه هات ، هه تا شیوه کانیان نه بوه به ک ، و هه تا شیوه
پیکتی هه موایی به بدنا نه بو له ناویانا . و هه موتای ده زانین
آرمانجی هه ره گه وری ام کوفاره خواشه ویسته به بدنا
کردنی به کیه تی به له ناو لهجه کانی کوردی و تزیک
کردنه وی شیوه کانی کوردی به .

ایستا او آرمانجه که کوفاره هه به تی ، آرمانجیکی
تایه تی نیه ، به شکو هه موایی به و علاقهی هه به
له گهل هه مو کوردیک و هه مو کورد پرستیک .

له بهر اوه تکاده که بن له هه موتان ، له هه مو او که
سانه که دیلی به قه وه که یی ده سوتیت و ده به ویت ناوی
قه وه که یی به رزکان ، جه وایی ام می پر سیاره ی خواره وه
بدات :

- (۱) چلون زمانی کوردی صاف و پاک ده کریت ؟
- (۲) چلون شیوه و لهجه جیا جیا کانی کوردستان
له یه ک تزیک ده کریت و ایشیکی وه هاده کریت که
هه مو کورده کان له لهجه یی به کتری تی بگه ن ؟
- (۳) چلون زمانی کوردی پشده که ویت
و به چی جور یک سه رده که ویت ؟
پیش روی جه واب دانه وه :

- ۱ - نای جه وایی هر می پر سیاره که له لا پهره ویت
زیاتریت له لا پهره کانی (هاوار)
- ۲ - ده بی جه وابه کان به مر کب بنو سریت و راسته .
و خو بو خویی (هاوار) بنیر .

- ۳ - ده بی هه تا به کی گلان ۱۹۳۲ جه وایی پر سیاره
کان بنیریت و چی جه وایی قه بول نا کریت که له یه کی
گلان دره نگتر به ابداره خانه ده گات .

زخرفان و مطبعت
أبو بكر بن محمد بن عبد الله بن شوق
 حفز جميع العاوين والصور الملوثة واللوحات الخايسة
 بيع بطانات وارديات بحروف نائمة على الطراز الحديث

ملك الظاهر

دمشق

الطبيب
احمد نافذ
 اختصاصي بالأذن والحنجرة والرئوية والأغفال

جزيرة

انديوار

الطبيب
محمد حسين
 اختصاصي بالباطنة و أمراض العيون و جراحها

صالحية

دمشق

اشتراكات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار		في سوريا و تركيا و العراق و بلاد العجم و بلاد القفقاس
عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك	٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك	٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن أربعة شهور	٦٠ فرنك	٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة : ادمير مودوت هاي برهان دمشق - حارة الأكراد

سال ۱

شماره ۱۶

پارسی

۱۰ سباط (گورک) ۱۹۳۳

شماره ۱

شماره ۱۶

پارسی

۱۰ سباط ۱۹۳۳

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیه

نیخسنبین کوفاری

هفتدی صوری	سجیتی
جگر خوین	دوبند
لاویکی کورد	کورد وتویه
عقد رحمان فوزی	زریله
دکتور ک.ع. بدرخان	بری چاوان بو
دکتور ک.ع. بدرخان	ستارنا چیاپیکی
نوزاد	دست ژی بو
م.ا.ب. بو طی	کافی آخا کردان

۱۹۳۳ م

مطبعة الترقی بدشق

۱۳۵۱

SAL
HEJMAR 17
DUŞEMB
6 Adar 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 17
LUNDI
6 Mars 1933

Qoyara Qurdi * Revue Kurde

Têxistiyên Qovarê

Şix Oaxa û miveweran	Evin Ciweleq
Hawara biyaniyeqî	Hevindê Sori
Liber tîrba Şix Seid	L. Q. A. Bedir-Xan
Ax li me	Ehmed Melîq
Ellabêya Qurdi	C. A. Bedir-Xan
Dersxane	Hawar

Hûbel weta	Qurdê Wani
Çarînen Xeyam	D. Q. A. Bedir-Xan
Qurdîstana bê dibistan	M. E. Boti
Tola Qarwên	C. A. Bedir-Xan

Birê Frensîzî

De la grammaire kurde	D. A. Bedir-Khan
L'Alphabet kurde	“ “ “

çapxana terekî
ŞAM — 1933

Dr. A. Kafig

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Andiwar

Djézire

Damas

Paliké

Dr. M. Khidir

Opérateur et Oculiste

PHOTOGRAVURE

Eyoubiye Frères

Inscription sur tous les métaux. Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes.

Damas

Mulek Daher

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an	100 fr.
6 mois	60 fr.
4 mois	40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an	150 fr.
6 mois	90 fr.
4 mois	60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qiriyariya Qomelê

Ji bona Sêriyê, Tirkiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî	500 kirûs-sûrî — 100 frenq
Şesmebqî	300 kirûs-sûrî — 60 frenq
Çarmelqî	200 kirûs-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî	150 Frenq
Şesmebqî	90 Frenq
Çarmelqî	60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî tene şandin:

Mîr Celadî Ali Pedir-Xan

Şam: Taxa Qurdan

Qovara Qurdî * Revue Kurde

Hawari Bêganejêq

We Sîqalay Bevrêjêqî Qurd

Bêşqû hendêq le xwêndewarani Hawar bizanin qe le salî 1918 ewe heta 1920haqîmi liway (Hewlêr), me best (Sorani) le Irak Mecer Hey bû.

Mecer Hey le salî 1917 hatibwe Irak we le 1918 bûbûwe haqîmi siyasi wulati Soran qe deqewête nawerastî zêy Badînan we zêy qoyê, Çûnqe Qurdîstani jêrî debête çwar mentikewe :

- 1— Wulati Behdînan qe be şîwey qurdmanci kîse deqen, we qe îbarete le wulatani Aqrê, Amedî, Zêbar, Barzan, Dihoq, Zaxo, Şexan, we, wulatê Şengarê.
- 2— Wulati Soran qe be şîweyêqî tîqel le qurdî jêrî, we, Qurdmanci kîse deqen.
- 3— Wulati Şarezûr qe îbarete le mehali Qerqûq we Suleymani heta sinûri Iran.
- 4— Wulatani ser awi Sirwan (Diyale) qe be şîwey lori, yan nezîq be lori dedwin.

Inca Mecer Hey qe hatibûwe wulati Soran, çend carêq lem wulate gera, we xoy rebt qird legel hemû axaqani Soran, we dili xemûyani dayewe, weqû, Xurşîd axay Dizdeyi, Cemil axay gerdî, Heme axay Qoyê, Mîrani kadir Begi Xoşnaw, Mustefa axay Mawloyî, şêx Memed axay Baleqî...

Heta xêli (Sûrçî) herayan qird, we

şêx (Mezo) y axayan hate Rewandîz, we dagiri qird.

Itir le paş heray xêli Sûrçî, Mecer Hey gerawe wulateqey xoy, we, lewê le layin Qurdîstanewe, nemaze, Soranewe, qitêbêqî nayabi nivîsi be navi (du Sal li Qurdîstanê), be inglîzi (Two years in Qurdîstan.)

Mecar Hey lew qitêbe nayanbey zor car le layin Qurdeqanewe fiqri xoy derxistwe qe detwanin istifadey lêbiqeyn. ci wantirîni (kenctir) ew kîsane emey xwareweye, ême lêreda deybejin, bêşqû Qurdeqan ibretî lê werbigrin.

Mecer Hey bêjiwyeti: «Qurdeqan le civaqêqî (qomelêqî) xelat pêq haliwin qe ked beyeqewe nenûsawin, we, yeqdigiriyêqyan peyda neqirdiwe, we zor qem deyanewêt qe yeqyetyêq le nawyana pêq bêt. Ewan deyanewêt, we hevî diqenq e le cêga sexteqani naw çiyaqan, we qwêstanan (zozan) bijên we rabiwêrin we wêrgi bidene herçi hiqûmetêq eger hêzdar bêt.»

Lepaşan her le a'yni lapere da be zimani xoy debêjêt.

«The day that the kurds awake to a notional Consciousness and Combine, the Turkish, and persian, states will crumble to dust before them.»

Tercumey: lew rojeda qe le naw Qurdeqan hisi kewmi peyda debêt, we hel-destêt, hiqûmetani Turq, we Ecem, tefrutîna debêt, we weqû toz le berdemyan detew têt.

Inca gwê bigre le xoman, mamhos-tay mezîni Qurdan Emîn Zeqî Beg le

qitêbe nayabeqeyda, qe be (Muxteserêqi tarixi Qurd u Qurdistan) nav nirawe, çiy gotuwe, we çawan siqalay (nesiheti) Qurdani qirdewe:

«Hêreqeti Evdulrehman paşay Baban, Mir Mehemed paşay Rewandizi, Ehmed paşay Baban, Emîr Bedir-Xan Beg we qurani, Izzeddin şêri Botani, Şêx Ubeydullah Şemzînanî, Teymûr paşay millî we qurani, hereqeti Mîr Ali Canpolad, Emîr xani yeq-desti karemani şêri (Dimdim kela), we heray duwayiy Millî Ibrahim paşa, be hemwayî bo aynî meksed û hedef buwe. Belam hiçyan seri negirt, we bêcge lemeş zererêqi zor bo mal we rûht Qurda buwe.

Eger tozêq baş lem kiyamane we le dewri dewani we qujaneweyan têbifiqrin, debînin qe esbabi muwefek nebûnyan:

Le xaricî ziyatir le daxilî xoyandaye. We hêsta bo em çêne îşane pê-neqeyîst-uwin, we le wezîyeyî siyasteyey dewr u piştyan ewende agahdar nebûwin,

(Canpolad) qe le mudeyêqi qêmda binaxey hiqûmetêqi gevrey damezrand lepêda tûştî te'erruzî leşqirî gevreyçil hezar qesî qurd bû, we eme bû be boney şiqan u lenawçûnî.

Şiqani Evdulrehman paşay babaniş jî derbendî Bazyan be qari Xalid paşay birayewe bû. (Rûpel: 235)

«Ilani serbexoyî Mehemed paşay Rewandizî Mîra Soran le naw helistanegani Qurda şwênêqi berzî heye. Eger baş lêm wurd bibinewe qe esbabi şiqani her qêm tegbirt, we qêm agahdarî le dewr u piştî, we neziq qirdnewey zori piyawanî (Mîrovên) din, we xîyanetî (Melaya Xetê), we, emîra Behdînan bû. We le paş lenawçûnî ewendey pêneçû emareteqey Mîri xayîni Behdînanîş fewta, we Soran, u Behdînan le-nawçûn.

Bêne ser heray mîra mezin Bedir-Xan Beg. Boney şiqani emîş dîsanewe her le Qurdeqaneweyê. Lew deme qe mirî

gevrey beramber be leşqirî Turqan leşerda bû, Izzeddin Şêri xizmi legel Turqan bûwe yeq, we kelay (Cezîre) dagir qird, we bûwe honey şiqan we lenawçûnî Emîr Bedir-Xan Beg. We le dûway eme nefsi ew leşqire le dûway çend şerêq Izzeddin Şêrişî le naw bird (Rûpel: 236) Bem core emîratî Muqrar, Baban, Soran, Behdînan, Botan, we Şemzînan yeqe yeqe fewtan.»

Hemîsan le (rûpel: 193) Mamhos-tayê mezin dibêjî:

«... Qurd le derse başeqanî tarix neytuwani, we neyzanî îbret werbigrêt, we le şwênê mumtazeqey xoy desqewtî (istifade) biqat, we civaqêqi yeqîdil damezrênêt, we beramber be lafawî yeq le duway yeq be qomelîyêqi hebêz rabuwestêt. Em bolayaney qe qurdi lem xo qo qirdnewey menî qird hemû deyzanî qe: Nezanî we Hejarî we Nîfak bû. We Qurd le jêr em bare giraneda piştî qomabuwewe, we siyaset we tefrey qarbedestani; tûştî belay xo xort qirdibû; we le hatt piştî bidene piştî yeq we be dil sozî hewl bo rîzzariy wulateqeyan biden, hemû demê be gij yeqa deçûn. we şîryan le yeq deswt.

Şerêf-Xanî Bitlîsî Rehmetî lem babetewe zor siqalay qirduwe, we be pêy halî ew zemane rêgay başî pêşan dawê, we teqlîfî yeqdigirîyêqi siyastî le naw hiqûmelan, we emaretanî Qurda qirdiwe, be corêq qe (hiqûmetanî yeqdigirî-federesiyon) ê le peyde debû, we nawçey (merqezî) em hiqûmatî yeqdigirîyêş (Cezîr) dibû. Belam cêgey esefe qe be qari îfsadîlî turqan qe bo zor qirdinî dujminayettî beynî Qurdan serf deqra, em siqalayê başê qari le umerayanî Qurd neqirdiwe we le ser şwênî qevnyan royîstuwîn, we bere bere weqû deydînin hemû lenawçûn. (Rûpel: 194).

Hevîndê Sorî

Rx Li Me

Geleq camêrên zana nezantya me di rûpelên Hawarê de bi axin û waxin nişan qirine. Lê ev tenê hundirê minî şewitî re nabe tu derman. Ji ya min be lier roj û her gav vê nezaniyê, vi qurmê qo hestiyê me diqoje ji miletê xwe re nişan û derpêş biqim. Heyhat! ev ji ji destê min nayê. Ya qo ji destê min lê ev e, ezê çend pirsê biqerb bibêjim, guhdari hebe ibreteqê mizin e.

Irû li deşta Sirûcê bi qêmani 200 gundê qurmancan hene, di her gundi de bi qêmanî pence mal hene. Ev malên ha bi sanlan ve zaroqan tinin û dimirin. Gelo ev zarona bi çi hawai dijîn? Bê şiq e qo hemî liber naxir û pez bigavani û şivani emrê xwe dipertinîn, tişteqî ji dinê hîn nabin, werga di wehşiyeta mezin dibin û li dê û bavê xwe da dimînin.

Vêcar em werin ser biyaniyên dinêv me da: Iro li nahiya Qaniya creban çend malên fileh û sirvani hene û çikas pir bin, ji panzdeh bîst zaroqê wan pêve tune. Lê livê mêze qin du dibistan û çend mamostayên wan hene û biser vêda çendêq ji zoroên me, bi hezar lavayî li cem wan dixwinin. Çima em çavê xwe venaqin; Ehlê me geleq jê axa hecî û sofîne û teva ji dewlemend in. Ma evên ha niqarin qiriyarê hawarê bibin û di nav xwe da bi zmanê xwe metebeqê veqin. Çima qo pere wendan qirin heye, pere qarqirin tune. Eger mana vi tiştê kenc bizanin, qara mezin eve...

Em vi suçî li sereqê xwe dibinin. Çima qo ew zana û birbir in. Lazim e ji vi miletê nezan re rêya rast nişan biqin.

Ev derdê hanî ne qo li cem me bite li hemî derên qo qurmanc lê ne wergî ye. Jî ber, vê yeqê bila ehlê me bi kerî ne gertnin, bi tu, kestê xerab nabêjim. tenê ya; rastî .... Qaniya Freban 18-2-933

Ehmed Meliq

Li ber tirba şex Seld

Sura êvarê lêva xwe hêdî, hêdî digebine tirba te.

Bê dengiya wê demê de tenê dengê te êt bihistin.

Eniya min giran û tari, rûyê min sar û dilê min hisî e, hatim ber tirba te rawestiyame.

Qelâ te nabînim, axa te hej nerm e. Tirba te ne navqirî û bêrewş e.

Navê te bi herfên xwindar û rubn, li ser rêya Pîran, Xarpêt û Diyarbeqrê de nivîsandî ye.

Navê te ser pola û hesin, ser fers û li ser dilê camêran de digirise û dibrûsqe.

Ev çend sal in qo çebûye, lê niho jî, ji navê te dijmin dilerize.

Pêç û şopa pâyên te di dest û çiyayên Qurdistanê de tînin ditin. Tu diroqa me de veşarti, dilê me de xuya yi.

Drejahiya tirba te sê gaz in. Zaroqeq-bi pâyên xwe ên qîçiq di bihneqê de diqare wê lipive.

Ji tirba te irû tu deng naye. dijmin pê li tirba te diqin.

Fzmanê me reş û bi ewr bû, tu weqîrûsqeqê jê derqet û lê daqetî.

Min tu li ser gopeqî bilind dîtî, di ber lingê te de geh ava Dicleyî a biqef û geh ava Feratî a bixwin diheriqîn.

Niho jî ez te bi çavê dilê xwe dibînim. Rû û eniya te zer in. çavên te girêdayî ne, sînga te brindare, te xwe dirêj qiriye lê tu nanivî ll

Tirjên rojê nagehin te. Lê gorna te ne tari ye. Jê ruhniyeqê ecêb derdiqeve, ruhniyeqê lûleper, ew ruhni dilên qurdan ji hevîna welêt teji diqe.

Xaçerêyên hisên me dibin rê û şehre.

Barana çiloyî li ser tirba te dibare; dar û qulîq jî bo te digirin.

Li ser ala te bawerî; camêrî, rastî û bext nivîsandî bûn.

Dengê te, dengê azayiyê bû. Tu ji

Elfabêya Qurdi

13

Ev dengdêra ha qo di xwe de dengdareqê vedîşêre; herweqî pêşdetir bête raveqirin, dengdaran, nemaze çendeqan, ji dengên xwe ên adetî stûrtir dide xwendin.

Me goti bû qo (u) ne qina (û) ye. Ji ber qo di denganiya qurdi de dengeqî dengdêrî carinan qin û carinan drêj nabit. Herçend ji bona guhên nehînbûyî di cara pêşîn de weq nizingî hev xuya bibin ji di rastiyê de ji hev cuda ne û cihderqên wan cibe ne.

Guheqî qo kenc hîni denganiya qurdi bûye bê tu dişwariyê diqare vê ferkê rind bibihîse û tederine.

Digel vê hindê em diqarin burhanên welê peyda biqin qo bê arîqariya guhan, rast bi rast bi çavan bêne dîtin û seh qirin.

Ji bona vê yoqê ji emê bala xwe ji hin dengdêrên biyanîyan re bidin qo weqê diqevî zmanê me xwe diguhêrinin. Zman wan napejirine (kebûl naqe) dengdêreqê xwe dixê şûna wan.

(*) a erebî (û) yeqe qin e. Lewma qo di zmanê me de (û) ya qin nîne di wan pirsên biyanî de qo (*) hene ev (*) yên ha diqevî û li şûna wan (i) yeqe qurdmançî radibit.

(dûmahîq heye)

CelaDet Ali Bedir-Xan

qenê welêt şa dibûyî û ji qentna şûr û xencerên polal!!!

Weqê roj ji pişt çiyayên Piranê dardiqet û tava wê li çeqên peyayên te dida rûyê te geş, dilê te şa dibû.

Tu bêqen mezin bûyî. Şina welatê te, dilê te de bû. Tu bê ax û girî çûyî.

Te tola xwe ji çêliyên Qurdistanê re hişt.

Dr. Zamîran Ali Bedir-Xan

Çarînen Xeyam

Veşartiyên pêşiyê ne tu dizanî û ne ez
Ev herfa kewsele ne tu dixwînî û ne ez
Gotina min û te di paş perdeyê de ne
Qo perde qet ne tu dimînî û ne ez

Nivîna axê de raqetîyan dibînim
Di bin erdê de veşartîyan dibînim
Çendan li desta neyînê mêze diqim
Nehatîyan û çiyîyan dibînim

Dinê ji jina me a periti awireq e
Ceyhûn, ji hêstirên me ên xwîn aveq e
Dojeh ji cefayên me ên bêtişê çirîsqeq e
Bihuşî ji dema dilxweşîya me bihneq e

Ewên qo dorhatiyên zantnê bûn
U bi berhevqirina zantnê xetîreqên
[ciwatan bûn

Ji wê şeva tarî rê derneêxistin
Çêroqeq gotin û qetin xewê

Bê vîna min ez anîme heyne
Jinê ji heyraniya min pêve tişteq zeyde neqir
Bi zorê çûn û me seh neqir çî bû
Ji wê hatin û mayîn û çûyîn miraz

Piyana teji a rengê xwe girti
Şqênandina wê serxweşeq çawe babet
[dibîne

Hevkas ser û ran û qef û destên delal
Bi hevîna qê gihan hev bi erna qê şiqestin.

Vexwarina şerabê û şabûnî ayîna min e
Destqîşandina ji qufr û dîn dîne min e
Min ji bûqa dinê re got-kelenê te çî ye
Go: dilê te ê şa kelenê min e

Di çerxa dinêya bê bîni da
Bi dilxweşî vexwe şerabê, dem bi cewr e
Qo nob giha dema te; ax meqel!

Fv piyaneq e qo hemîyan re didin firqirin
[bi dor

De La Grammaire Kurde;

Les Parties Du Discours

Dans la langue kurde il y a dix parties du discours au lieu de neuf en français.

La dixième partie est le mot de nombre. Nous avons été obligés de classer ce dernier comme une partie indépendante du discours, tel que le {zahlwort}, allemand.

En effet le mot de nombre kurde est une espèce de mot qui dans la langue est un élément indépendant et qui a sa propre forme de déclinaison tout à fait différente de la déclinaison générale réservée aux deux genres du substantif qu'elle fléchit uniformément sans distinction de genre.

Nous nous contenterons de donner ici quelques exemples et nous réserverons les détails pour l'article qui traitera exclusivement de la déclinaison.

Min ev hesp ji nav bist hespan bijart
J'ai choisi ce cheval parmi vingt chevaux

Min ev mehîm ji nav bist mehînan bijart
J'ai choisi cette jument parmi vingt juments

Min ev hesp ji nav çel hespi bijart
J'ai choisi ce cheval parmi quarante chevaux

Min ev mehîm ji nav çel mehîni bijart
J'ai choisi cette jument parmi quarante juments

Min ev hesp ji nav milyoneq hesp bijart
J'ai choisi ce cheval parmi un million de chevaux

Min ev mehîm ji nav milyoneq mehîm bijart
J'ai choisi cette jument parmi un million de juments

Une autre caractéristique des parties du discours de la langue kurde est la variabilité des mots. En français et en plusieurs autres langues et en général l'adjectif est un mot variable, tandis qu'en kurde il est invariable s'il n'est point employé comme substantif. (1)

(1) Voir à ce sujet l'adjectif anglais, l'adjectif allemand, comme adjectif attribut et adjectif complément ou épithète.

En conséquence les parties du discours kurde peuvent se répartir ainsi du point de vue de la variabilité:

MOTS VARIABLES — le nom, l'article, le pronom, le verbe, le mot de nombre.

MOTS INVARIABLES : l'adjectif, l'adverbe, la préposition, la conjonction et l'interjection.

Le Genre

Comme nous l'avons dit, il n'y a dans la langue kurde que deux genres: le masculin et le féminin, et pas de neutre.

Il est évident que les noms l'hommes et d'animaux mâles sont du masculin et que les noms de femmes et d'animaux femelles sont du féminin.

Quant aux noms de choses bien que nous ne soyons pas encore arrivés à fixer une règle générale pour leur genre, nous avons pu néanmoins arrêter des règles telles qu'en classant les noms de choses d'après leur sens, leur nature et leurs lieux d'appartenances on obtient des groupements permettant l'identification du genre.

Au commencement de mes recherches j'avais essayé de fixer des règles pour le genre des noms de choses d'après leurs structures et terminaisons, comme c'est le cas dans la langue française pour certaines catégories. Et j'avais dressé à ce sujet des centaines de listes qui ne me donnèrent que des résultats négatifs. Ce travail négatif continua jusqu'au jour où le mot (savar) m'a servi à découvrir le secret du genre des noms de chose. (Savar) désigne une espèce de blé moulu qui constitue un de nos principaux mets.

C'était pendant la saison durant laquelle on prépare les provisions d'hiver. Entre autre on préparait aussi le (savar). Évidemment ce jour là on parlait beaucoup du (savar); s'il était lavé, moulu, séché etc.

Tout d'un coup je fis attention qu'a-

vant d'être cuit nous le désignons par (savare me) et après être cuit en forme de mets, par (savara me).

Ceci m'a donné l'idée que le genre des noms de choses devait être fixé d'après leurs sens et natures et pas d'après la structure des mots. En effet (savar) avant d'être cuit est du blé (ceb) et le blé en kurde est au masculin, et après avoir été cuit c'est un mets cuisiné (xwarin) et ce dernier en kurde est au féminin.

Les règles que je vais citer sont encore en cours d'examen et quelquefois on leur trouve des exceptions. D'autre part, avec le temps, nous arrivons à trouver de nouveaux groupements qui nous servent à diminuer le nombre des groupements et nous pouvons dès lors former des règles plus générales et d'une plus grande portée. Au cours de ces études nous arrivons aussi à déterminer les motifs pour les quels certains mots font exception aux groupements auxquels ils devaient appartenir.

C'est ainsi que nous avons fixé, pour le moment, les règles du genre des mots kurdes:

Sont du genre masculin

- 1— Les noms d'hommes et d'animaux mâles
- 2— Les noms collectifs, sauf le mot famille et groupe et toute collectivité qui a ce sens.
- 3— Les noms des couleurs employés substantivement et le mot couleur lui même.
- 4— Tout les noms de nombre ordinaire, toutefois (yeq - un) a deux genres.
- 5— Tout les noms de cour d'eau et le mot rivière lui même.
- 6— Tous les minéraux, autant qu'ils n'ont pas changé de nature et perdu leur forme primitive.
- 7— Les mots qui servent à désigner les côtés et les directions, y compris les noms des points cardinaux.
- 8— Les mots représentant directement l'âme et l'esprit. Ceci est dû au fait que l'âme et l'esprit ont été considéré par les kurdes comme

des matières concrètes du corps et du cerveau. Et plusieurs fois ces mots ont un sens commun.

Sont du genre féminin

- 1— Les noms de femmes et d'animaux femelles.
- 2— Tout les noms abstraits.
- 3— Les infinitifs employés substantivement (noms verbaux) et les mots dérivés de ces derniers.
- 4— Les noms propres géographiques, excepté les noms des rivières
- 5— Les noms des lettres de l'alphabet.
- 6— Tout les noms désignant un emplacement ou un lieu.
- 7— Les noms des moyens de transport.
- 8— Les noms de temps.
- 9— Tout aliment cuit et préparé en forme de mets.
- 10— Les corps célestes et tous ceux qui descendent du ciel, le ciel lui même est au masculin.
- 11— Les noms des maladies, douleurs, boutons, ulcères etc.
- 12— L'eau, les matières liquides, toute apparition naturelle de l'élément eau (excepté la rivière) et même l'eau transformé par exemple en vapeur.
- 13— Le papier et toute chose faite du papier, les accessoires d'écriture, et objet de bureau
- 14— Tout instrument de musique.

Comme nous l'avons dit, toutes ces règles, sont encore en cours d'étude ainsi que d'autres qui montent au nombre d'une trentaine et que nous modifions chaque jour en les réduisant à un nombre plus petit. Si nous publions néanmoins quelques unes d'entre elles, ce n'est que pour donner une idée du phénomène des genres des noms de chose kurdes.

Divers au sujet du genre

En kurde nous avons des homonymes homographes qui avec le changement du genre, changent aussi de sens.

Sont du féminin

Dar arbre vivant
Mal foyer, maison
Av eau

Sont du masculin

Dar arbre abattu
Mal bien
Av rivière

Erd	la terre	Erd	champ
Gaz	aune	Gaz	tenailles
Qel	építaphe	Qel	pointe d'aiguille
Ber	sections de tribu	Ber	pierre

Dans des mots composés si le dernier composant est du masculin et si le sens du mot est féminin le mot est évidemment du féminin et en conséquence il prend l'article féminin.

Qrça mamê min	la fille de mon oncle
Qeqmama min	ma cousine
Jina havê min	la femme de mon père
Jinbava min (démari)	ma belle mère

Et vice versa:

Qurê meta min	le fils de ma tente
Qormtê min	mon cousin

Il arrive parfois que des mots du genre masculin reçoivent l'article féminin lorsqu'ils sont pris dans le sens figuré. Le mot (xulain) nom masculin qui désigne un domestique mâle, ne peut être employé pour désigner une femme et prendre l'article féminin. Cependant il est féminin dans les vers suivants:

Qezi-zerê, Qezi-zer

Xulama memiqên girower

O tresse blonde, tresse blonde
c'a sevitteur des seins roades

En effet c'est la fille qui est « la porteur » des seins.

De même dans les vers suivants le mot (can) qui est du masculin a reçu l'article féminin: parcequ'il est à représenter la fille:

Qezi-zerê, mala min

Gewrê, bozê cana min

O tresse blonde, tresse blonde

O blanche, blanche, mon âme

D'autre part nous avons des mots qui désignent une qualité propre et qui est applicable soit à l'homme soit à la femme. Ces noms là ne modifient pas leur genre à l'occasion du changement de l'individu qui subit le cas. Les mots

(kurban) et (heyran) qui signifient, sacrifice et extase, peuvent être employés par l'homme et la femme, pour l'homme et pour la femme, sans changer de genre. Puisque dans ce cas ce n'est plus le mot qui représente l'individu mais c'est l'individu qui se charge de la qualité.

L'homme : ez kurbana te me

La femme : ez kurbana te me

Formation du féminin

Une quantité des noms ont pour correspondant féminin des mots indépendants, ainsi qu'en français:

Ti	frère du mari	gorim	sœur du mari
Bûra	frère de la femme	dish	sœur de la femme
Yeqane	sanglier mâle	mehû	sanglier femelle
Nêri	bouc	bizin	chèvre

Mais ordinairement pour former le genre des substantifs on leur ajoute les mots (nêr) et (mê) qui correspondent au mâle et femelle. Quelquefois on fait précéder les substantifs par ces mots et on obtient des mots composés. Dans ce cas là on ne fait point usage de l'article. A certaines catégories de mots on peut ajouter aussi les mots (dêl) et (mang) pour former leur féminin:

nerdrix mâle	qewê nêr	nêreqew
nerdrix femelle	qewa mê	mêqew
âne	qerê nêr	nêreqer
ânesse	qera mê	maqer(mangqer)
loue	gurê nêr	nêregor
louve	gura mê	dêlegur

Toutefois on fait usage de ces mots sans y en ajoutant le (nêr) et le (mê), l'article suffit à désigner le genre. Dans la phrase:

«Gura te qera min xwar»

Les articles montrent bien, qu'il s'agit d'une louve et d'une ânesse. De même qu'on dit (hespa min—mon cheval femelle) au lieu de (mehina min) qui tient lieu de jument.

Des mots comme (heval, dost, c'har) qui signifient (camarade, ami, voisin) et qui

n'ont pas de formes spéciales pour chacun des deux genres, sont considérés comme communs aux deux genres, est c'est d'après le genre de la personne qu'ils changent d'article.

Hevalê min	mon camarade
Hevala min	ma camarade
Dostê min	mon ami
Dosta min	mon amie
Cînarê min	mon voisin
Cînara min	ma voisine

De même :

Dosteqi min heyê	j'ai un ami
Dosteqe min heyê	j'ai une amie

Le Nombre

Un des faits les plus caractéristiques de la langue kurde, c'est le nombre du substantif.

Dans presque toutes les langues lorsque le substantif n'est plus au singulier on désigne son nombre en lui ajoutant un suffixe comme en français le (s), ou bien en modifiant sa structure. Dans la langue kurde il n'existe point un élément pareil pour désigner le nombre du substantif.

C'est à l'aide d'autres éléments qu'on arrive à savoir si le substantif est au singulier ou au pluriel.

Généralement c'est le verbe qui se met au pluriel et dans les cas où le verbe n'est pas au pluriel c'est la déclinaison du substantif qui est au pluriel. En outre, dans le cas où le substantif est accompagné d'un complément l'article montre aussi bien son nombre que son genre.

Dans les cas où le substantif est précédé de l'adjectif numéral, celui-ci aussi peut désigner son nombre.

hesp hat	le cheval est venu
hesp hatin	les chevaux sont venus
min hesp dit	j'ai vu le cheval
min hesp ditin	j'ai vu les chevaux

Dans ces phrases ce sont les troisièmes

personnes du pluriel des verbes (hatin) et (ditin) qui montrent que le substantif cheval est au pluriel. Le substantif lui-même reste invariable comme lorsqu'il est au singulier.

De même :

ez hespi dibimin	je vois le cheval
ez hespan dibinim	je vois les chevaux

Dans la première phrase le mot (hesp) a un suffixe (i) qui est la déclinaison du masculin singulier, dans la seconde le même mot est accompagné d'un suffixe (an) qui est la déclinaison pour le pluriel des deux genres. Nous donnerons de plus amples détails à ce sujet dans notre article traitant de la déclinaison.

- 1— Hespên kenc halin
Les bons chevaux sont venus
- 2— Du hesp halin
Deux chevaux sont venus
- 3— Du hespên kenc halin
Deux bons chevaux sont venus
- 4— Ez du hespan dibinim
Je vois deux chevaux

En examinant ces phrases nous remarquerons que chacune d'entre elles contient plus d'un élément de pluralité, à savoir, la première, l'article et le verbe; la seconde l'adjectif numéral et le verbe; la troisième l'adjectif numéral, l'article et le verbe; la quatrième l'adjectif numéral et la déclinaison.

RÈGLE— Dans la langue kurde il n'y a pas un signe quelconque ou un suffixe spécial pour démontrer que le substantif est au pluriel.

Lorsque le substantif est au pluriel on désigne sa pluralité en mettant le verbe au pluriel ou en faisant décliner le mot au pluriel.

Ces deux éléments, destinés à désigner la pluralité du substantif ne se rencontrent pas dans la même phrase. La présence de l'un rend inutile l'existence de l'autre.

Tout de même dans la phrase suivante, du moins en apparence, on trouve ces deux éléments en même temps.

Şemaran revîn Les chammars fuirent

En réalité cette phrase est une abréviation de la phrase (Seqmanên şemaran) ou (Pepayên şemaran revîn) qui veut dire (Les fantassins des chammars fuirent) et la terminaison (an) dans le mot (şemaran) a été ajouté parce que ce mot est le complément de (seqman), car en kurde tout nom qui sert de complément à un autre se décline, et comme tel a été décliné et non pour désigner le nombre du substantif, puisque le verbe (revîn) le désigne.

Djêladet Ali Bedir-Khan

L'Alphabet Kurde

14

tam	طام	طم	161
tima	طا	طمع	164
mita	منا	متاع	237

A ce sujet on peut citer des exemples historiques. Dès le commencement de l'islam les conquérants arabes constataient bien que les peuples de race et langue arienne n'arrivaient pas à prononcer les sons qui sont propres aux sémites et qui manquent dans les langues ariennes.

Ebou-Mouslimi-Khorasani, qui fut amené par ruse chez le Khalif Mansour, ayant compris qu'il allait être exécuté, lui adressa la parole pour lui dire:

استغني لعدوك يا امير المؤمنين

«Gardez moi à ton ennemi ô Emir des croyants»

Comme il n'arrivait pas à prononcer le (ç) et le (ع), il dit:

استغني لعدوك يا امير المؤمنين

De même un esclave de Zeyyad-Ibni-Abih, de race et de langue iranienne, qui voulait dire à son maître, que son fils avait chassait un âne sauvage:

لقد اصطاد سيدي حمار وحش

N'arrivait pas à prononcer « ح , ط , ع » lui dit :

لقد استاد سيدي حمار وحش

Zeyyad n'ayant pas saisi le sens de la phrase l'esclave voulut nommer l'animal par son propre nom « حمر » mais comme il n'arrivait pas non plus à prononcer le (ع) au lui de dire « حمر » il dit « حمر ».

Les explications que nous venons de donner prouvent suffisamment que les kurdes, quoique ils aient emprunté à l'arabe des mots portant le « ع » et le « ح » ne sont pas arrivés à les prononcer. Il est évident que nous non plus ne pourrions pas admettre dans notre alphabet des sons qui n'ont pas pénétré notre phonétique.

« ح » - Le « ح » qui représente une double lettre, n'existe pas non plus dans la langue kurde, et n'a pas pu d'avantage pénétrer par le canal des mots arabes. Dans de pareils mots l'une des deux lettres est supprimée.

Şidet	شدت
Nûredîn	نور الدين
Selahedin	صلاح الدين

(à suivre)

Djêladet Ali Bedir-Khan

« تولامه تولا کاروین ، کاری مه گرزوچک »

جهودت عالی بره زمان

« ۱ » کردی کافر بیش « ۲ » جیحی بر کالو وقت نه گوت لولو « ۳ » ژ پاش ما ز رخ باژون ما نفدا بقدین « ۴ » چیر چیر و کا سیانندی سلیشی ناسه - لگورادی سیانند گا کوفی یک کشت و در دما کو اوشر ژیکرانگینوی شمتین وکت لسر سیخی دار که هسک . پاشی خنج ژی خوهر بردا لسر سیخی ، سیخ دین وان دهسکیا وهر دولاش کتن نوالی . ل شو نوان دو سپیندار رابون وشین بون . ژیر کو سیانند وگا کوفی بو بون دژمنین هف و سپیندار ژی لیدساوان رابو بون گا کوفی هر سالب دهاتن و پلین وان دخوارن .

د کته ناف کاروانی ل وان د کر نیریش
چاړینتی گوت ضابطی «افندم ایشته» هالو
«کپردی کندی کلو هیچ دیدی لولو!» (۳)
حتکی خوه پی کرت ، کالی رین نازی
برفی ده مابو بی کلاف هاته دین مری
ضابطی گوت «اولان به ، ائ کردی چاکه»
«نه بخوجه ژئی لی کلاف ب کیریمه مات پاکه»
ئف رابون ، بیا سوار ، بیری کتن پیشه
دجون لی ئیدی رین ، هن زار دمان باشقه
ضابطی دیت و کاروان ، هن برهن دبو دریز
وسطا وی درمان ، ریونگی بو بون ئف گیژ
چاره چار و می ب می ریز گرتوب بوری
وک بری ریز نه دمان ، فوک دبو بون هری
گافتن نو د کتن نافرا خیز و ریز
ژ چاران و سسی یان هن ل پاش و بی خیز
ملازم ژ خوه دقبیا ژ دل و جان دخوه ست
هر چند هیبه او چند هژماران بکه راست
ژ خوه کار او نه بو کویسر کفه توران
ژ لورا دقبیا بو کو کیم بین پوران
ضابطی گوت اونیاشی ، چاویش و عسکران
«آرقه دن باندن سورک ، دوشیرن به طو بدن» (۳)
دستان ده نازانگ و شور دریز ل کاروانی کرن
هرچی شیرمیژ و گدک بن انگین خوه بیرن
زارین رابو و نالین ، ژ کاروانی دلرش
رنکی صور ل اردی بو ، بلاق ، پنی دیش
مژی ئف چرچینه ، خویانه چند مری
جرگ و دل سپنگ ویر ، بو بونه گش حری
نشنکین خوه راست کون ، دیدان ژ پیش و پاش
نق و رزق فز و نشکین ل وان دهاته باش
یک دومی چار د کتن ، مری چاویخوین کامباخ
تی ژ ژنان دهات دنگی زارین و آخ
دمرن میر نه دنگه نه آخ و زار نالین

باشلا هف د کتن هفتو را گوردن هیلین

***

چه گلی و نوال بو ، برف دکت پیل بر پیل
چار نکار و هاور گیش دفی زار و ریل
موران و میژ ل دوری ، ری دهاته گرتن
ضابط و عسکر گشان ، آف حال خراب دین
تیرس و لرز کت دلی وان ، مرن نیننگ دین
نیشمری کاروانی خوه ، همال وی هشتن
ضابطی دا پیشی بی ، عسکر ژ پاش هه چون
نقلی هف دربری ده بر لژ و ندا دبون
بر چند کان درفین ، ژ با و برف و پوک
گه ل داران د کتن گه ل قلم و توك
کاروان ماجهی خوه ده ، گه نالینه گه آخ
پرنه آژوت ، نیشمری قفلین بون ئف آخ
بر روژان هه برف باری بو کرشه و قشا
هیز دهات و دباری سرانسر و پیدا
کاروان دین ده ما ، گیک رابو بلند
هیکل ژ کاروانی ره ، سپهی ، هلس ورنند

***

بلی او جیه نواله ، سپیان دیر و میر
سپانی خلاق به ، تریا خچی ل بر
سپانند و خج تیده ، هر دو سپیندار دبار (۴)
ناوبرا کاروان و تریب کیل ژوانرا او دار
زفستان پاش هه مابو ، دنیا بو بو بهار
سپیندار بیسر کتن ، شین بو بون ییار
گا کوئی و که هر سال مر سپینداری گهان
کو کتن بداری هف تولا خوه گی بردان
بلی شین ، سپیندار شین ، شاخ و چقل ل پیل
لی تر بر کاروانی ده ، بر تر باوان ده کیل
نه خوارن ل هف هانت و دنگ ل وان کون
«أم دوه بهودتنه ، سپیندارنون ورن»
«ام بونه دوست ویرا ، تو لاهه ژئی پک»

شف و روز ريفه دچن ، بي وچان و قبہ
کال و پير خورت و کچک نف خو يا نه وک سبه
ريوي بک دابوري و دل کر کومح بکه
لي هاته فکرا ندف بنده قت پيرس مکه
کردن و کردمانج دچن بي آرمانج

***

بي خوه بي ، بي خوه دي نه ماخوه دي هشتي رين
برجي ، نيز ، نه گزويه ، تو خوه دي او بيکن
عيسي زي ، محمد و موسي زي ناس کرن
بري خوه چند جارن ل ته زي راس کرن
نه نهو ژ مېژفه توانسکري اف قوم
نه حيفه صد مخاين قت مزابه اف لوم
يزدانو مبه نوژي بوي هفتالي خورت
بي گنه و بي سوچ ، تني کردن و کرد

***

چون چون چون ، دبر دسر نوال و گاز و گر
آرمانجا بي آرمانجان هينا خو يا آنه کر
ري ل وان هاته گرتن ، برفنده ، پوک ، اشوت
زيپک و طيروک و برف داتين مرروت و قوت
ل کافلي گندکي سوار بو بون پيا
دناف پيلين برفي ده پيا بو بون و ندا
هپک بي ملازمي هيو اصيل ، کچيل
دشق بو قت نه دي بو ، چيا ، پوک ، برف و پيل
يکي کال ، ژ کارواني لي هيو به کلاف
ملازم ژ اوباشي ره رابو گوت « هي صه باف »
« کلافی هره بينه ، هسچي من پي داکه »
« زبني لي لي بيهله ، لي هفساري راکه »
ضابط وژه ندرمه عکر بن بانه کي خوه دان
کرو کچ ژن و پير ننده مابون بي بان
ژ درفه ناف برفي ده ، بين زيپکي ده مان
هوراني بي ششارش نني لحيف و بان
صبه تر هلههات روژ بر تازانکي جاویش

تولا کاروين

کرو کچ ژن و زارو بدي کنن دچن
تازي روت ، لاش بر برين برف و حري ابن
جوان کال ، شير ميژ کدک بک هاوي نه بي دننگ
ريوي نه ل وان تاري ماگون بونه زر بي رنگ
کاروانک ، کاروانکي زيز ، دگهژن ، دچن
دگهژن ، ژ کول کول ، دچن بي سروين
نه ناسه ژ کونين ، دثي حالي عجيب
رنجي ده ، نيش و کسر ، هفتالي وان عزيب
شواته ، ملي به ، ژ برجي باز دات رفين
هن هنه ، دناف وان ده پورگيز گيزي وک دين
سروقتن ، پيخواس و روت ، هتا ناقون و چيب
ري آسي ، کدرو کچ ، پيشيا وان نف شب
درکتی ، درکتی نه هشتنه ايل ، ولات
عشيرن ، نيده هنه ، طورن و چند نات
جيوه مک ، جو تکار و بگ پسيير ، آغا و مير
ملانه ، شيخ و سيدا بک آوانه بين نير
دستبسي ، گريدايي مل بي و ريس ، زنجير
سربند و کلمچه نه ، کاروا نه کي هير
پيسانه نينوک کتي پختي بونه قشم
ژ فرش و زنار ولات داتين دچن چم چم
پيسانه بجنوه پيا ، لي محافظ سوار
ژه ندرمه عکري رهش ژ پيل و پير و پار
اوباشي و چاوش و بک ملازم لسر
گه بيز گه بيز دچن بر کاش و بر
دستان ده تازانگ و شورملين وان فه ننگ
تازانگان ده شين ب داکي رنگ و فک
شلفين وان خوه دپيچن ل رو گردن و بر
کو ژپون ژ شو پاوان نف خوين تينه در
قيرينک ، نالين و آخ ژ کارواني کو چو
ژه ندرمه ناف ددن وان « هي کافر گود يورو » (۱)

بیلکه خوشی لِسِر فی آوایی بسکنن ژئی . بی چند خورتین مه هیتی نفیساندنی دین و هاوار دکته نالـ خلکی و راست یواست دبه کوفاردا وان .

ژِخوه اف شعر و بند کین نو گمشییاننه بیکورن ژئی . اف نفیسارین ها ژ یونامه ، ژ یونا هر کسی کو چائی زانین و زانا می بی لی هنه و خسار یونا نشانی گلکی هیژا و بیفیده نه . دوان ده آوایی گوتین ولی هنه کر ژ گند ل گند دگهرن و بی لیگری ناکشف دست .

ژِخوه بسر کتن و نکوز یونا زمانکی وک زمانی مه بر چند آوایی خبانی تپته بی . بر نفیسارین زانا باب ، بر نفیسارین وان مروفین کو ما خوه ندن و نفیساندنی دزانن و هر وکی پخوه دیژن و داخیشن و ژرفی خلکی دهبیزن ، بی کو نوشتنی وی بگهیرینن دگهیزین رو پلان .

ژو پیسه تشکی دن ژئی هیه کو هم و بگهی میانه . اوژی دابا (ادبیات) خلگی به ، ستران ، چپرک ه . پ . . . دئی باهن ده خوه ندقائین هاواری قت نه خبتینه . هر چند مه ژوان ره چند جارن گوت و نفیساندن ژئی . هیه لِنوه دانا نینه سرو فکی نه زان ، دنگیژگی آن مظر بکی بین پیشبری خوه و گوتین وی دانقیسین . بلی چتر دپته کو ژیر خوه بنفیسین . لی نه ولی به . اف تخلیت نفیسار ژ هر تخلیقی یتر بر کبریته تین و هیژانه . ژبر کو تیده ژر آلیکی آوایی گوتین ایرو و ژر ملی دن آوایی گوتن و پرسین چند صد

سالبین هه کو ایرو دژمانی آخانی ده نینن و یکجبار و ندا یونه . بلی دستی مه ده چند یک هبون . مه او بلاف کر نه . لی اونه بسن . اف کانی هنده گوره کو بنیادی زو بز نا به دین . کردستان ژ پرچه بین هولی تیژی به . ب سالان فه پته نفیساندن کتا نابن .

مه لِسِر مستلا نفیساران و دورا وی ده - کو پیره گریدایی نه - هن تش گوتن . ام نهو فکرن لِسِر درسخانه بین خوه ، لِسِر قستا خوه آبگهی .

هزارمین هاواری بونه هقد . بی نفی چند خوه ندقائین مه هنه و چند گه خوه پخوه هیتی خوه ندنی دین . لی اف نه بسن . ژر کی پته پرسین - نلازه ژ مروفین خوه ندا - هون

چرا فان کردان هیتی خوه ندنی نا کن . جُعا باوان جُعا یا نکیرها تیانه . هماژ و ره دیژن : ما ام چه بکت کانی دبستانا کردان ، افچند دوندین مه هه بلا بک ژوان رابه و ژمره دبستانکی آقا بکه ه . پ . . . بلی خیراوانه . ایرو دبستانین مه نینن و دوندین مه ژئی گه نادن .

- « مادام حتا ایرو ژناف مه او دوندین جامبر »
- « درنکنه کو بدر بکی هزار زیوان بدن و ژ یونا »
- « ملتی خوه دبستانان و بنیانین خیری چیکن . . . »

[ژریشکو تنگا نظامنا ماچنانا خیری]

ام ژئی بدر بکی نکارن دبستانان چیکن . گلو ام حتا چییونا دبستانان دهیچی بی ده بینن ؟ هکه ولی ، هنگی ملت هیژ کلک نخوه ندنی دزان دی بیست . گلو ژیره تقدیر هه به ؟ بلی هه به و گلک هیسانی به . اوژی فکرنا درسخانه .

ل بیرو فقه قدری دوحد مال کو دین اوسوی و دورا میدرفی هنه . ژخوه ره همالی یی دکن . دکتور بدرخان هرچی خورتین وان - تیده هن مه و مه و پنج عالی ژئی هنه - گهاندنه هف دواته خوه ندنی . پاهلی کو شاگرت گهانه هژملا بیست و بیسجان دگتون بدرخانی ژر حکومتی رخصتا درسخانه کی خوه ست دگرت . ایرد ل بیرو فقه

ب آوایی و سی و ژر آلی بی حکومتی نلسگری ، دوسخانه که کردی هیه ، تیده ژر سعی یتر کرد و خوبن و ما مهوسته بی وان . هه مطلق احمد بوطه به .

ایرو او لِسِر خوه نداین کور دان وظیفه به ، فرضه و فرضه که عین ، لی نه کفایه : فکرنا درسخان . . . ژر عندیوری حتا جوابلسی بی نفی چند خوه نداین مه هنه ، بلا ژخوه ره درسخانان ، وک درسخانا بیرو فقه فکرن ، و فی ملتی بعترش و بنگان کور ژر زانی بی بو به خلاصی یا نیان بخوبین و بگهین . هکه دفتت ژر حکومتی ژر رخصتا وان بستین . بی شکه کو هه گر قبیع هاته خبتین هن ژوان درسخانان سه دین دبستان . ژر کو اونه لیرو فقه ، دارد که ولی ده پته فکرن کو خلکی وی کو دمانجن .

هر وکی هاوار توفی الفابی یا تو ب اردی و رک و درسخانه ژئی دین هم و توفی دبستانان .

هاوار

حب الوطن من الامران
 لي في هوى الاوطان قلب يخفق
 وبجب اكراد (الجزيرة) ينطق
 انا صب ارضك يا جزيرة اني
 دائم الحشى بك مستهام شيق
 انا عاشق والوجد غير مفارقي
 وعليك مني عبدة تترقرو
 انا شاعر اهو وامدح انما
 قلني باعلاق المحامد اعلق
 قلبي تعلق يا بني قومي بكم
 وانا اسير هواك لا مطلق
 تالله لم اصغ القريض تساخراً
 ليقالت عني شاعر متدشق
 ولربما قد قال آخر انه
 عذب البيان بسحره بتدشق
 لا لا فاني يا بني قومي بكم
 ولكم عليكم مقاتي تتدفق
 ابكي بني وطني وانذب مجد من
 كادوا الزمان وكادم فترقرو
 اسقى على جنات (بو طان) فكم
 كنا اربيع المسك منها نشق
 لهني على حود واحرار مضوا
 ومضى الزمان ولم ازل اتحرق
 ابكيه جو بدم ودمع آبه
 هذا العقيق وذا اللجين اليق
 قومي وانتم خير من فوق الثرى
 انت المكارم فيكو تتعلق
 لكنكم لا علم عندكم ولا
 لكم يد فيها المعارف تطلق
 الجهل اعماكم ومزق شملكم
 ولذا فساكثرتم فقير ملحق
 التكرود في ارض الجزيرة جلم

متخاذل متناذب متشق
 وكذا يارض الترك اوجينوبها
 ابدأ غراب البين فيها يتفق
 اما هنا في صالحية (جلق)
 حسد وبغض ثم جهل مطبق
 العلم مفقود وجهل بنيكو
 بسائكم يا قوم فهو محاق
 ولكم يقودكو النبي كما يشا
 ويدبركم فظ غليظ احسق
 انالست انسى الترك حين تمزقت
 راياتهم وعفت وضج المشرق
 قاموا بايم الدين يدعون الملا
 فالعرب قد فعدوا ولم يتسابقوا
 والترك اكثرهم تخاذل انما
 منهم فريق صادق وموفق
 وضعوا بايدي الكرد ايدهم وقد
 حلقوا بين السيف ثم تعانقوا
 جنباً لجنب في القتال صفوفهم
 في وحدة ارواحهم تلاحق
 هم اقسه وان لا تلتين قناتهم
 حتى يبيد بها العدو الازرق
 ولقد تطهرت المواطن كماها
 بجوابهم وبدا عليها رونق
 لما استتب الامر للترك انطوى
 ذاك التحالف ثم لاح تفتق
 وبداهم ان يدجوا الاكراد في
 ترك وتلك سياسة وتمخرق
 ان السياسة تلك لادين لها
 والله يعلم ما اقول فاصدق
 هددوا دماء الكرد لم ينفقوا
 لدم يطبل بغير حق يهرق
 لاسامح الاتراك ربي انهم

غصبوا حقوق الكرد لم يترفوا
 مروا من الدين الخفيف سياسة
 ومضى فطاحلم بها يتأني
 للعلم والعرفان شادوا متبراً
 بسوقك يا كرد وهو محقق
 كل الشعوب بدت لها قومية
 في العالمين واتصو لم تلحقوا
 لاموطن لكو ولا قومية
 لم تعرفوا بين الشعوب وترقرو
 الله يعلم انك اسد الشرى
 لكنك بالعلم لم تنمنطقوا
 العلم والبنار لم يتفارقا
 واذا بدا فتق فذلك يرتق
 روعي صلاح الدين ناجت في الملا
 فاحاط بي اسد بليه فيلق
 فلمحت فيه من الجلال مهابة
 وبطي برديه هزبراً يزعتق
 وبدا يقول بلهجة كردية
 ودوى صدها فشاب مني الفرق
 (شبر كوه) ما هذا التناذب يا بني
 من فعل قومي كاد قبوري يقلق
 اني نظمت الشرق وهو مبغر
 روحاً موحدة فتم توثق
 لكنهم بمدني تخاذل جمعهم
 فترقرو وتشتتوا فتمزقوا
 الشرق شرق انما اصل البلا
 هي نكرة جنسية تتطرق
 ولاجل ذابا قوم هبوا وانفضوا
 بل اوجدوا قومية هي اعرق
 وخذوا من العلم الصحيح مفيدة
 اما القنون بذيلها (تعمشقوا)
 الكردى الوافى

آيشين بيكة ژمار « مفرد » آباشين بره ژمار « جمع » .
 بلب في آواهي هاوار بو بودبستانا نو كشتيان ونيدو چند
 اخوه ندقانان تينه هليزارين ، دنييا بو بركي هاواري بكفته
 خورتين مه كييم وزيدو هيني نقيساندني بون ويرو دين زي .
 دسني وان ميناكو كتيه زي . مه زي دستوردا . امي

کردستان بی دبستان

چه بکین ژته کردستان ته پرهنه شهرستان
ولیکن بی دبستان
چه بکین ژته آی ولات درنگ لته روژهلالت
أپرو دفتت پر خبات
خبات خباتا میران هون وک پلنگ وشیران
هون لث چوبین بکیران
خبات خباته زیرین هون لث هس و بیبرین
هون باش اگه ریکیرین
دیزاره ان شیفه کردستان تو باخیشه
أزوستیام مام ریفه
ری دوبره ان درپژه کردستان تشکی یژه
دلی من لث فرپژه
کردستان میژ توساخی خلک کوکین توشاخی
کردستان تو لث داخی
دنالم از هر وختی ازم زلامی رختی
چی ساخ کم آل وختی
مائل وختت او چه نه حچی هبت بک ژنه
دزانت ددری نه
آل بلنده دروخت دخوازت زانین و رخت
دبی ازم بخت وختت

مصطفی احمد بوٹی

هن هیون بر دستي مه ده بخجوه دی وهینی نفیساندنی دبون
بفی نفی اف ژین دن در کین لی نین مابین ژی هیدی
هیدی ، ب خوه ندنا هاواری وب نصیحین کومه دنفیسارین
وان ده د کرون آوایی نفیسانداخوه ب گلسکی عدلانده
سح کر نه کد شونا (من ژیرخوه گوت) (ژیرخوه
من گوت) نایه گوت ، دزمانی آخافتی ده بها تاگوتن ژی
دزمانی نفیساندنی ده نه راسته ، دسان رند کته سری وان
کو مروف نکاره (مهین من) بنفیسنه لی گوکه وکی تیته
باشکرنت (مهینان) بنفیسنه وهکه مهین ژر بکی
بیتون ، د هن شیوان ده (مهینی من) پتته گوتن ژی ، دزمانی
نفیساندنی ده دفتت « مهین من » پتته نفیساندن ژر کو

لی دوی چندی ده هن نفیسارین نوگشتیان دهاتن
ود گانه مه ، بفی نفی حقی نوگشتیان ژی دهاواری ده
هیو ، ژرخوه هاوار ژمه بیتر یوان بو ، ژر کو امین ایرو
واو بین داوی بی نه ، وژمره دفتیابو کوام وان بگهین
دبخوه دی بکن داکو بکیری ملت و ولاتی خوه بین ،
ژر لورا دلی مه هیو ، ام ژوان ره ، ژر نوگشتیاب ره
ستونکه جهی فکن ، هر وکی مه فکر بوژی .

لی ب زمانی قه مه دیت کو دسوری بی ده ژفان پیته
تو خوه نداین ولی نین کو پیدا دسوزین هاواری ده
نشتن بکیرو ب آواکی قتیج و راست ، ب کردمانجیکه
خوه رو ، بکارن بنفینن ، وکی ام کردمانجیا خوه رو
دیژن ژی قستامه نه ایه کو تیده پرسین عربی نین بن
بلاهن ، لی دفتت آوا کردی و پرس کرداندی بین
بلی مه گوت بلا تیده پرسین عربی هین ، لی نه او چند
دولی بفضال کو شونا « برئی بکی » « بنا علی ذالک »
پتته گوتن .

دیاره کو کردین ولاتی ژبرین ژمه در کتته و بند و شعرین
هیژا نفیساندنه و دنفینن ، ژرخوه ولی ژی دفتیابو ، چکو
کردین عراقی د ولاتی خوه ده نه ، نیراگی ملیونکی نه ،
نازه ژیری قه د بازارای سلیمانی بی ده ب کردی دنفیسین ،
ژر پیته اف ده سالن د دبستان خوه ده بکردی دخوبین .

لی ام دسوری بی ده ژر آلینکی کیمن ، ژر آلی بی
دن درناف مه ده -- خلکی جیه ودرکتی - خوه ندهاندکن
هین ژی هیژ رند هینی نفیساندنا کردمانجی بی نه بونه
بلی دفتت هین بین ، ژر کو ب زمانکی نفیساندن نه تتی
ب زانینا وی زمانی تیتته پی ، لی بلی دفتت مروف ب
وی زمانی هینی نفیساندنی پت .

بلی د انجامی ده مه دیت کو نفیسه فانین مه نین ایروائن
د نه هنکین دن ، برئی درافتی ده مه نائل قرارا خوه داو روپلین
هاواری ژر هر تخلیت نفیساران ره فکر ، ولی ژی گرک بو .
ژر آلینکی خلک هینی خوه ندن و نفیساندنی دبو ، ژر ملی دن
چند نفیسه فان دهاتنه گهاندن ، ژر پیته هاوار زفتیا زمانی
کردی بی به ، دفتت بی زتی بی هر تخلیت توف پتته و رکون .

در سخنان

مه حی دل ذکر و دخوه ست کو کوفار که مه هبت .
 دیسان هر کسی لی یلک بو بو ، الفابی باکردی آنو دؤیت بته
 بلاف کون وهر چی خورتین کرد هینی وی بین .

بِ صدرنج و دشواری بی و پاش خبا تکه ششمین ، مه
 دستورا کوفار کی بنائی هاواری ستاند . هاوار دناف مه
 ده داکت . بو هاوار و گازی . هر چند هبه او چند ل
 ولاتی کردان و یانبیان هاته بلاف کرن . شاباش و پروزی ،
 لودی ، دنگ و پیژن ، هرشت ... حی قنچ ، حی رند ،
 نف سهی و دلال ...

لی تشک هبو . دؤییا بو کو هاوارا کردان بڑیت
 ویر کفت . هاوار دهانه هاواری . لی گرک بو کوبهاتانا
 هاوارا هاواری زی . زیره پرگیفان و گازیفان دؤییا بو .
 هر کوفار وروژنامه ، نازه کوفارک وک یامه بدوتشان
 دکارت بڑیت . سرمیان و خوه ندقان .

اسی ارو تنی قالا خوه ندقانان بکن . لی بی هینچی مه
 دل مه به بری بیشین هنکی قالا نفیسه فانان بکن وزی
 بکفن قستا خوه آنگهی . ژ خوه نفیسه فان ژخوه ندقانان
 تینه هلبازرتن ویر کی وان .

وکی هزارا هاواری آپشین درد کت ، مه ددی خوه
 ده دگوت کو پاش چند هزاران نفیسار ل . ولی بیارن
 کو امی دیرازتنی ده عجیب مای بین و بشکی بافیژن سر .
 لی ولی نه بو . هیشیامه نه چو سری . ژ چند شعر و بند

کان پیغه تشکی خورت و بگوشته نه گباهه دسی مه .
 دگل فی هندی مه بهناخوه رفه دکر و دگوت : خوه ندایین
 مه هیژ کار نه بونه ، روژا بار کرنی ژ تشکافه بسروان ده
 گرت ، هین خوه بیک دتین ، قلمین خوه - وک شوری
 ژ کالانی - ژ دیوتین خوه صبه آن دوصبه دی بکشین .

ژ خوه هزارین بیشین ژ بونا هنکرنا الفابی یانو وآوایی
 نفیساندنی ، بچند بندین کو ب هر دوحرفان دهاتن نفیساندن ،
 درد کتن . هتا پروژی او آوا دوم دکت و جارنان هن بند
 ب هر دوحرفان تینه چاپکرن .

هیات ! چی بینم ؟ چی قامی یوسف صیائ ، فوآدن ،
 کال فوژین ، اخقین هره شاخوه گر بدانه ودشینی دانه .
 پشی پر سیاریا حال وحوالی مه ژ بندا آئی قال کر .
 نفدا خبیدی بون . بیژن من راچی گوتن :
 « ای آفین جیوهلک !

نیدن پر مه بی جم مه . حتائی هنگی تو آزب بو بی .
 لوماژته نه دیون . لی ابرو ژ تره آغاکی کچک آئی . بلی
 جیوهلک وی کچی برامده . هیژ حتائی ابرو دی و باقان
 کچی ورگا بهاینه دنی . پرخوه شک ، لته پیروزه .
 لی جیوهلک بالاخوه بدی ، پوری کچکی بر شهکی
 ورگا هاتیه شهکرن کو دناف مرچا ندرانی فی ده چندک
 ژ درانین ماران بجه بونه .

بلی آغابی مه دناف بندا خوه آسبگو هرانی ده چند ژ
 درانین ماران بجه کر نه . دیژه : « وقتی کو عسکری
 کردا یسر باثاری کردستانی ده دگرتن ، گلو آو خورتی
 مه فی منور ، خوه ندای لیکو بون ؟ »

ل آلیکی دن نه نیکبونا خوه ژ نراییا خوه درپیش دک
 گوجنابی آئی تران بو و ژرفی یسکی نیکلی شری سر
 خوه بونی نه بو ، چاوان دبه کو جهی مه دزانی بو . ام ل
 کو بون ، دخبتین آن نه دخبتین ؟ ماهرکس زانه آغابی مه
 هنگی ل کو بو وجه دکر . نه گر که ام پیژن . هک
 نهو دخواژن بدن ری یامه بین جم مه . بلا کرم کن جهی
 قالا جم مه گلک هبه ، لی بی شرطی ، نقیبا کو ام تیدا
 هاتنه بلا بین ...

آغا بخوه دیژه « نیدی ابرو نه او دمه کو ام لوما و گازنا
 ژ هف بکن » گر ورگابه چا بخوه دکه ول مه رادبه .
 داوی هیژ در پیشیامه ده به . گر خبتین ام لوان ناگرن .
 لی بلا یقان گوتنان دین آخا سارده روحین مه معذینین .
 ژ بونا ابرو اف بسه ... »

کلی خوه ندقانان ! فابا گوتن امرییان . کوری چی بکت
 امی دیسا فکر ا خوه پیژن . لی یا چیتر آوه ، شونا کو ام
 لوما و گازندا ژ هف بکن نفدا بخبتین و فی ولات و ملتی
 بلنگاز خلاص بکن .

آفین جیوهلک

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردی

شیخ و آغا و منوران

د. هومارا هاواری آوازدهان و دفتی ستونی ده ، بسارناما ژورین بند که حاجو آغا در کتیبو . هروکی هیشی هیو بکنی ژخوه ندقانبین هاواری لی فگراند .

ژخوه دهر کوفاری ده مناقشه بین هولی چیدین و اف نشتکی قنجه . ژبر کو فکرا هیری خلکی پی دخوبه ، ملت پی بندوار دبه و دناف کونتین هردو آلیسان ده لی راستی پی دگره .

ژخوه هاوار وک کرسیکی به کو هرکس لی دکاره هلهکشه و فکراخوه ژی بیژه . تنی بی شرطی کو هر دو آلی ژهاویرا ادبی درمکتن .

هروکی مه بندا آغی بلاف کر بو ، بندا ژبرین ژی بلاف دکن . هکه آغا ، آن هرچی کو میلداریا فکرا وی دکن ، لی افین جیوه لک فگراندنه رو پلین هاواری ژوان ره ژی فکری نه .

لی تشک هیه . (افین جیوه لک) نافیکی فشارتی به . هروکی دهاواری ده گلک بند و شعر بنافین فشارتی بلاف بونه و بلاف دین ژی .

لی گوزا اصولکی چاپخانان و روزنامان هر چی کو بنافین فشارتی د نشتین نافیقن خوه ئین راستین ژوروز نامی ره ددن زانین و روزنامه ب وان دزانه لی نو جازان وان بلاف ناکه . ژولورا ژ نهو پیدا هرچی کو بنافین فشارتی دی بنشپین د قیت نافیقن خوه ئین راستین ژمه ره بدن زانین . هروکی ژ افین جیوه لک بیغه خوه بی بین نافیقن فشارتی می ژی دانه . آن نه تقیاسرین وان ناین

بلاف کرن ، ار ژی لی کوفاری نکاردن بکرن . ژبر کو بیخوه ب اصولی فه نه چونه . . « هاوار »

رسلط مریمان

مه بندا شیخ و آغا و منوران خوه ند . گر که ام راستی بی بیژن . بی لی ام لی پر عجمایی مسان . مه د دلی خوه ده دگرت آغا بی مه نیدی پوشان بونه و دخوازان ژبونا راستیا ملت و ولایت بچینن و پی گنهن خوه بدت عضو کرن . نه کو لیسر منوران رابن ولوما ژوان بکنی . مینا آغی گونیه ام قالا مستلا شیخ سعیدی رحمتی بکنی .

هرچی لیسر شیخی رحمتی چون ، پیراشر کرن و نه هشتن لیشی رحمتی بجه مری و کورد استقلال خوه بستین گلو او آغا یون آن منور . دیسا ایرو هرچی مجاهدی مه کو لی ولایت ب

بی بختی تینه کشین گلو ب دستی آغا یان منوران دمرن . لی از ناخوازم شی بختی در بژ بکم . چا کو ایرواز دخوازم ژ یاخوه بیتر فکرا مر بیان بیژم . بی فکرا مر بیان فکری شهیدی منوری کوردان . لی هوفی بیژن تو چاوا دکاری فکرا وان ژمه را بیژی . بیلی حتانهو دگوتن ، ژ مریمان

تو خیرنه هاتیه ونایی ژی . من ژی در گا دزانی بو . لی ایرو ازیره شبلکا مریمان درو پلین هاواری ده بلاف بکم . بی شکه کواف خیرادی گلک خوه ندقافان عجیب

مایی بیله . . . نا ، نا گلی خوه ندقافان ، نمازه ، برائین کورد ، قط عجیب مایی نه مین . بیادری و بی تاسواس بخوبین دیزان ، ژی عبرتی بگرن .

بلی تر چند ره ژان جاره کی بخونی آن یخیالی دهرم دنیا دنی و برسامر بین خوه دکم . چاوا کو دومی یشت دیسا

بخیالی ، من گرز گا هک لی ناف مریمان چیکر . . .

توزيعات شهرية
أبو بكر بن خلدون
 ابن خلدون

جميع المبادئ والصور الملونة واللوحات التاريخية
 لجميع رعايات دار نشرنا بدمشق خاصة على الطريقة الحديثة

ملك الظاهر

دمشق

جزيرة

اندلس

الطبيب

محمد حبيب

الوقفا صبي بالاطراف والاراضة المعبود وجمهورية

صالحية

دمشق

اشتركاكات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة ١٥٠ فرنك
 عن ستة شهور ٩٠ فرنك
 عن اربعة شهور ٦٠ فرنك

في سنوريه وتونكيه والعراق وبلاد المعجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
 عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
 عن اربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

الاراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: د. صبر جلاوت عالي بدمشق - حارة الأكراد

شماره ۱
عدد ۱۷
الاربعة
آذار ۱۹۳۳

هاوار

سال ۱
شماره ۱۷
دوشنبه
۶ آذار ۱۹۳۳

کوفارا کردی * مجله کردیه

تبخستییین کوفاری

افین جیره لک	شیخ و آغا و منوارن
هفتدی صوری	هاوارا یانیکی
دکتور ک ۰ ۶۰ بدرخان	لبر تریا شیخ سعید
احمد میلک	آخ له
ج ۰ ۶۰ بدرخان	الفابی یا کردی
هاوار	درسنه
الکردی الرانی	خب الوطن من الایمان
دکتور ک ۰ ۶۰ بدرخان	چارینین خیام
م ۰ ۱۰ بوطی	کردستانابی دبستان
ج ۰ ۶۰ بدرخان	نولا کاروین

م ۱۹۳۳ مطبعة الترقی بدشق ۱۳۵۱

SAL 1
HEJMAR 18

DI ŞEMB
27 Adar 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 18

LUNDI
27 Mars 1933

Qoyara Qurdi * Revue Kurde

Çeasitiyên Qovare

Xwe binas
Qurd û Qurdistan
Şêr û gayê zer
Fêbên Dinyayê
Elfabeya Qurdi

C. A. Bedir-Xan
Hevindê Sori
M. E. Boti
Xeberguhêz
C. A. Bedir-Xan

Şehnama Şehidan
Çarînen Xeyam
Welatê Qurdan
Gotîna Gewr
Ji Qitêba Gorani
Cuhaba dayiqê
Rûja nû

Cegerxwîn
Dr. Q. A. Bedir-Xan
F. Hesên
Ibrahîm Mela
Estîrî
Hawar
Dr. Q. A. Bedir-Xan

Birê Frensiçi

De la grammaire kurde D. A. Bedir-Khan
L'Alphabet kurde " " "

Çapxana terekî

ŞAM — 1933

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Andiwar

Djéziré

Damas

Sahii

Dr. M. Khidir
Opérateur et Oculiste

PHOTOGRAVURE

Eyoubiye Frères

Inscription sur tous les métaux. Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes,

Damas

Malek Daher

Qiriyariya Qovarê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê :

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq

Şeşmehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq

Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din :

Salqî 150 Frenq

Şeşmehqî 90 Frenq

Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweylî têne şandin :

Mîr Celadî Alî Bedir-Xan

Şam : Taxa Qurdan

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase :

1 an 100 fr.

6 mois 60 fr.

4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays :

1 an 150 fr.

6 mois 90 fr.

4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire : Emir D. A. Bedir-Khan
Damas : Quartier Kurde

Qurd û Qurdistan

Zor car qurdeqan xoyan debêjin qurdeqan hetaqû êstaqe neyantuwanîwe çîstêq biqan, we hiçyan pêqewe nenawa..

Çend careqîş xom gwem lê buwe qe biyanîyaqan galteyan be qurd qirduwewe gotûyane qe qurdeqan çîyan bo xoyan neqirduwe, we çîş bo xoyan nagen.

Kiseqey xoman raste. Kiseqey biyanîyaqanîş dro niye.

Belêl kewmî qurd le tarix we belaybetî (nemaze) le kernî hejdamin, we, nozdemîn we bistemîn, zor herayan qird, we zor car bo pêq hînanî serbexoyî xoyan helsan, belam bêcge le mal wêranîyêqî zor hiçyan pê nebra we çîyan negird.

Belêl Be hoy ew herayane we kiyamane qurdeqan hiçyan bo saz nebû, çunqê qurdeqan ew herayane, we kiyamaneyan qirduwe hedef, we xaye, we, armanc, we be bê tedarîq we xo hazîr qirdin xoyan frêdawete agiri şerewe.

Betû yeqêq biyewêt le peyjeq serqewêt, pêpilqe, pêpilqe serdeqewêt, yeq ser natewânêt le jêrewe bo ser serbiqewêt, eger yeq ser serbiqewêt, deqewete xwarewe, we delewtêt.

Hetaqû êstaqe qurdeqanîş wayan qirdwe, yeq ser wistuyane serbiqewîn, we bigene serbanî. we pêpilqe pêpilqe serneqewtûne leber ewe le niwe rêga qewtûnete xwarewe, we brîndar bûne w le zerer ziyatir lew serqewtine çîyan pê nebrawe.

Betû insan le duniyada xaye, we, armanjêqî hebêt, hiwayêqî hebêt, nabêt ew hiwaye biqate hedef we xaye, beşqû tefeqqur biqat, we tê bibinêt we çend

rêgayêqî rast u rawan u kinc bidozêtewe qe bigeynête ew armanj we xeyeye.

Imro bêt û binorin le tarixî qurdan, tedegeyn qe boney here gewrey serneqewtîni qurdan, netuwaniyan pêqbênani yeqyeti xoyan buwe.

Belan her nebajin «nebûni yeqyeti» we waz bînin.

Daxo qurdeqan hetaqû êstaqe bowa rêq neqewtûne.

Belêl Çünqê heşta bo ew core îse pêneqeyistûne, we heşta mîşiqyan ron neqrawe, we tehzîb neqrawîn, we le xoyan tenegeyistûne.

Belêl Heşta 7. 99 y qurdeqan nexwêndewarin we ewsedyeqe qe mawe niwey ziyatiri le ser fiqrî «hêgane peristî» we, «xo newistî» xwêndewar bûne.

Betû Qurdeqan hemû xwênda bibin, berzî fiqrî gel-peristî, we qurdxobî tîbîgen, we xizmetî wulateqyan pêşxene ser xizmetî xoyan, ew deme zor be asandî yeqyetiyan bo pêqdehat.

Ey lawani Qurd!!

Em dewre dewri nûstin niye, dewri têqoşîne, we hewl dane.

Em dewre dewri medenîyyet, we, pêşqewtine, dewri kewmiyyate.

Medenîyyet le to xelebey tebia'tî devêt.

Tebia'tî wulateqet, we kewmeqet tefrekeye.

Dehê to em tefrekeye bibezenî, hetaqû ew toy nebezanduwe.

Wa pir be demim dekijênim, we delêm:

To le rêgay wutati Qurdîstana bimirî lewe çaqîre qe wulateqet bo jîyan, we, manewey to bimirêt, we bifewtêt, we birwat, we dinya lea'netit lê qat.

Revindê Sorî

Ji Qiteba Gorani

Wextê emîniş haqîmî mecmûî cihan bûm
 Merwane elem roje qe bû naw û nişan bûm
 Nusrawe le tarîxî beşer qîrdeweyî min
 Bais be nezanişne le tu men qe nihan bûm
 Ew roje Hemorabi serewjêr bî le destim
 Nawî mine ew roje kîseyî ferdî cihan dûm
 Ilam bûwe furs emîniş gurdî ewan bûm
 Min bûme sebeb xatimeyî dewletî Asûr
 Min muncîlî anyal benî israilîyan bûm
 Babil be kuweyî leşqerî min bû be xirabe
 Fstêreperest bûn û meniş eblî iman bûm
 Walim le biraxme hebû ceyî esteyî Izmir
 Lew wextê hiqimranî rom û yuaniyan bûm
 Çend car Yemenem girt û ehali bûwe
 [milqec
 Gurzim hebû sahibî ûr û qeman bûm

Esîrî

Xulamên ne ji xwe

Ji paşa, beg û axa û gernasên qurda ra:
 Ez diqim ji we re çend pîrsan lîser
 xulamên we bêjim. Çiman hon xulamên
 ne ji xwîna we ne bixwedi diqin. Xulamên
 ne ji xwîna mirovan bireq ji wan di
 cihê teng û asê li quştina mêran de dibêjin,
 boyî çî em xwe bidin quştin û heman
 mirovan di wi cihê teng da dihêlin, terqa
 mirovan diqin û direvin. Bireq ji wan
 di wi cihê teng da bi bêbextiyê mirovan
 didin quştin û bi destên xwe ji mirovan
 diqujin û serê mirovan didin destên
 neyaram.

Jû pêve hin tiştên din ji ji destên
 wan têne der.

Gelo xulamê Şêx Evdrehmanê Garîsî qo
 ji xwîna wî ba ma ket serê rehmetî diqet
 destên neyaran. Çawan xulamê wî ji par
 re gule berda nav piştê wî wekta qo reh-
 metî xencer qîşand û lê zivirî bêbav
 cardin gule berda nav depê sioga wî û
 qû ser. Serê wî jê bi xencera wî jêqir û
 berdan destên neyaran wî.

Belê, hon diqin bêjin qo xwîna miro-
 van serên xwe ji mirovan ra natewînin.

Pîrsa we ye, lê xwîna mirovan qo
 çikas ji weqê xulamên din nabin di cihê
 teng û asê û rijandina xwînê da terqa

Gotina Bêwr

Ba dihatin, dar dihejiyan
 Qes ne ma bû, lê bigeriyan
 Meh diqû bû, sal dihatin
 Rûj drêj bûn, ket ne hatin
 Ser guhên qes, pê bihista
 Lê bigiriyan, û bilista
 Dest tijehî bûn, qas ne ma bûn
 Mêrg, hişq bûne, nuh zer bû bûn
 Ev çend hezar, sal bê mal in
 Ket ne ditin, bûn bi heval in
 Wextê Zerdest, heta niho
 Min yeq ne dit, got hawar lo
 Metirs bêje, ser Qurmanca
 Hela bêjim, çend armanca
 Lo welato, ji bo te em
 Winda bûne, man bê xem
 Ket te ne bihist, çî bû lewra
 Bû serîyeq reş, rût ji pora
 Pîr me ne got, ev çî hal in
 Em seqînîn, ew dihatin
 Dil ne qûr bû, wext ne reş bû
 Carê me dit, ber me reş bû
 Şin me dani, wî go qanin
 Qes nema got, we çî anîn
 We çer qirin, we çî birin
 Em siqût bûn, dilqî birin
 Ket ne dit me, ser me gotin
 Hon heja bûn, bê şer qirin
 Em Poran in, ne tûran in
 Naseqînîn, ne berdidin

Fbrahim Mela

xwîna xwe naqin û narevin û nabêjin;
 em ji boyî çî xwe bidin quştin. Ma we
 ket bihistiye qo neyndûq û goşt ji hevdu
 ketiyane. Ma we çirçiroqa perîyan ne
 xwendiyê qo Evdê Siltaneqî çî qiriye. Ji
 mezinên qurda hêvî diqim çiman ji tiştên
 wîba ji yeqê da heta bi hezarî hisemend
 nabin.

Lawê Fêndî

Elfabêya Qurdi

14

Weqî niho di pirsên jêrin de:

Mirad	مِرَاد
Midir	مَدِير
Mihtac	مِحْتَاك
Misilman	مِسْلِمَان
Silêman	سَلِمَان

Ji lewra weqê zmanê me bi herfên erebî dihate nivisandin di nîşanqirina vî dengî de dişwariyeqê mezin dihate pê.

Ji xwe, ev deng di nivîsarên qevnê de tu carî kenc û rast ne hatiye nîşan qirin. Ji ber qo di nav herfên erebî de jê re berdêlqeq ne dihate ditin.

Ji bona rind xuya qirina doz û gotina xwe em bi pîrsa (sund) xerîq (mijûl) bibin. Di pîrsa (sund) de dengê (u) yê bi (و) qê an bi (و) qê dihate nîşan qirin û pîrsa sundê di şîqlê (مِرَاد) an (مِدِير) de dinivîsandin. Lê di her du şîqlan de jî dengê (u) yê weqê xwe xuya ne dibû. Ji ber qo bi (و) ê dengê (u) dihate nîşan qirin û (و) dengeqî welê nîşan dide qo di zmanê me de nîne. Lewma qo (و) a erebî qo (u) yeqê qine di zmanê qurdi de nîne.

Lê bi her çî awayî jî hate nivîsandin ev dengêra ha dengê xwe ê pîrsî wînda ne qir, di devê xelqê de weqê xwe ma û gehîştîye me.

Ji aliyê din ev dengêra ha di nav zmanê de bi dengêrîna din diguhêre û pê jî xuya dibe qo ev dengêra ha ne (u) yeqê qin e.

Guhêrîna wê bi du awayan radibit: bi (i) û bi (o)

Di şîqlê pîrsî de guhêrîna ne bîtevavî ye. Ji (u) qo jî (w) û (i) ye hevedudanî ye (w) diqeve û (i) bitenê dimîne:

swiwar	suwar	siwar
şwiştin	şuştin	şistin

Di şîqlê duwim de (u) digel dengê de raqo di paş wê re têt wînda dibit û

li şûna wan dengêreqe bilind, (o) yeq radibit:

cuht	cot
suhtin	sotin

Fv (u) carinan, dengêran jî bi xwe re dibit:

bihurin	borin

Fv dengên ha, berê di zmanê farisî de jî hebûn. Lê pêşdetir jê qetîne. Bigel vê hindê di nivîsandinê de şîqlên xwe weqê xwe hilanîne:

xwaher	xaher	خواهر
xweş	xoş	خوش
xwasten	xasten	خراستن
xwace	xace	خواجه

Herweqî nivîsevanê zmananazîyeqê farisî (رەمەسای فارسی) kala wan qiriye, lê bi awaqî natevav.

«Di zmanê farisî de jî van pîve du herfên din jî hene qo mirov wan diqare bi (و) yeqê bi sê nîktan û bi (و) yeqê bi sê nîktan nîşan bige. Ev dengên ha helanî frû di zmanê farisî de dijîn û di dorê kurdistan, Xozistan û di Şîrazê de tene bilêvqirin»

Mayîna van dangan di wan doran de jî hiqmê dengantîya qurdi ye. Ji ber qo çiyayên Qurdîstana Ecemîstanê heta Xozîstanê drêj dibin û li Şîrazê gelek qurdên bextiyarî hene.

Ev (و) a qo bi sê nîktan tete nîşan qirin jî (xwe) ya me pîve ne tu tişt e. (و) a bi sê nîktan jî (q) eyeqê qurdi ye qo (u) yeqê me qetîye pîsiya wê. Ji xwe me berê jî gotî bû qo (u), nemaze hin degdaran, jî ber qo di wê de dengêreqe veşartî heyê, stûr dide xwendin.

Nivîsevanê rehmîmayê rind bala xwe da bû qo ev (a) yên ha jî ên adettî stûrtir, lê jî (و) ê siviqtir tene xwendin. Ji lewra bi zêdeqirîna nikteqê ser (و) ê dil qiriye dengê wê binermîne û dengeqî navbera (a) û (و) ê biseqintne. Ev deng jî jî dengê (q) yê pîrsên jêrin pîve ne tu deng e. (qul, qur, qun, quç)

(dîmabîq heyê)
CelaDet Alî Bedir-Xan

Çarînên Xeyam

Rûroj rabe û were ji bo xatirê me
Hel' qe mişqileq' weq daxwaza dilê me
Şerbiqeqe şerabê bine de em vexwin
ji pês dema qo şerbiqan çêbiqin ji axa me

Eya qo bijartîya cihan t, ji min re
Delaltir t, ji can û çavan ji min re
Rûrojêl ji canî şertîntir hiç n'ne
Tu sed car' ji canî şertîntir t ji min re

Dinê de berê dara rastîya qûr ne giha
Lew aî wê rê de hemî ne rênezan
Herqesî destê xwe bi çikleqî sist girtiye
Irû weq sibe, sibe weq rûja pêşin e bizan

Wey ji wî dilî re qo tede agir nine
Ji bo delaleqe rûroj ne dilqetî û din e
Kûja qo beşerab te ji xwe borandi
Ev e ruja jinê a windatir bê jin e

Em irû dilqetî, diwane û mest in
irû dera spelîyan de mey perest in
Ji hevina xwe yeqcar dûrçetî ne tev
U di mihraha elestê de destbest in

Meyger qesera min bilindawaz bû
Serxweşîya min bêbend û bêgaz bû
B'porên spî serxweş im; ji şeraba te
Buhara dilê min ciwan û saz bû

Tira ecel re ma heye sipêr?
Hiç e lûleperîya ziv û zêrlî
Çendan dinê re mêze diqim
Kenci kenc e, hewll mayî bêqêr.

Jinê de pesna şerabê lêvzina min e
Xeynê şerabê tu tişt ne dilxwaza min e
Mela, qo seydayê te hiş e; xweş bell
Seydayê te bizan fekehê min e

Madam çûyîn bê guman e; ma bûn ji bo çi?
Xaçerêya timayê de westa bûn ji bo çi?
Herweqî mayîn tune ne bû û nabe
Birqirina çûyînê û dilxweş bûn ji bo çi?

Spêde ye rabe ho gewherê naz
Nerm; nerm şerabê vexwe bi od û saz
Ên xewê de; weşartî ne zantî
Ji ên borî qes venagere çûn bê awaz

Meyger binêre min; dil ji teşkeleyan vala ye
Şer hemî çûn niho daristan vala ye
Her şev piyana ezmên qefên şerabê diavêt
Irû qo noba me ye piyan vala ye

Lêva avê digel piyan, şerab û meyger
Bihuşa min û te ye delal e ew der
Dest ji gotina bihuşt û dojhê bişo
Ma qî çû dojhê û hat ji bihuşa zer

Bide şeraba lalereng û ronaq
Biqşin ji kiriqa misîni xwina wî a çaq
Çiqo irû ji şerabê pêve
Ne ma dosteqî delal û dilpaq

Piyana te de yakûta ruhn heye, ho meyger
Dilê min weq yakûtê geş qe ho meyger
Piyala teji bide destê min ho meyger
Da bi wê, canê xwe vejînim ho meyger

Bide seraba reng-gulberoj, ho meyger
Ji qeserê can hat ser lêvê ho meyger
Da qo bêhiş biqevim û baz bidim
ji hişî û dinê ho meyger

Berî qo xem şevradanê biqe
Ferman qe delalê şeraba sor binin
Tu ne ew zêrî... holl... jirê nezan
Qo ji axê wedigerînin ji nû ve tinin

Dixwazim tişteqî ji te re bêjim
Bi du herfên gewherîn bo te bêjim
Bi hevina te ezê biqevim erdê
Bi hevina te ezê jê hilqevim

Duh her meyxaneyê re derbaz bûm bê
[hiş û mest
U min pireq serxweş dît misîni bi dest
Min ji pîr re got ma tu ji Xwedê şerm
[naqî ho
Go qerem ji Xwedê ye, de here şerabê
[vexwe lo

L'Alphabet Kurde

15

Quelques mots arabes, qui ont pénétré dans la langue kurde, subissent à cause du « - » des modifications, par exemple le mot اتفاق qui est devenu «tifak».

De même que dans des mots composés kurdes lorsque la lettre final du premier mot et la première lettre du second sont les mêmes, pour ne pas donner lieu à un redoublement de lettres on ne prononce que l'une d'elles et on supprime l'autre :

rast	tir	rastir
exacte	plus	plus exacte

et pas (rasttir).

paş	şiv	paşiv
après	dîner	souper

et pas (paşşiv) ainsi de suite.

(Fin de la première partie)

Ev rûjeqe xweş e, hewa ne germ e ne şar
Ewri toz şuşt ji lamên gul û dar
Bilbil bi zimanê xwe gula zer re got
Rabe, dema vexwarina şerabê ye digel yar

ji hatin û çûna me qar çî ye
Berê hevîya jîna me li qû ye
Di çerxa canî de çend zilamên paq
Şewitîn û ax bûn dî li qû ye?

Gayeq ezmanî de ye navê wî Perwin
Yeşî din, di bin erdê de xwey nivîn
Weq qûrbînan çavê hişariyê veq
Jêr û jora du gayan, garanê qeran bibîn.

Heyf strana ciwanî cîqihaye
Ev buhara şahiyê êdî nemaye
Ew çûqa cejna qo navê wê ciwanî bû
Hawar, çawan hat û qengê firîyaye.

Şerabê hîde destê min, dilê min tîhn el
Ev jîna bêbextî direve, weq bihn el
Rabe, şahiya dil, xewna şevan e
Rabe, agirê ciwanîyê av e yeq bihn e.

Dr. Zamiran Ali Bedir-Kan

De La Grammaire Kurde:

De la Déclinaison

La langue kurde est une langue de déclinaison. En d'autres termes dans la langue kurde les mots variables se déclinent et en conséquence les mots déclinaibles ont deux formes différentes, selon leur rôle dans le discours. La forme comme sujet et la forme comme complément.

Les mots kurdes se déclinent comme les mots allemands, latins, grecs etc.... Seulement avec cette grande différence que dans la langue kurde on ne rencontre point les différents groupes de (schwache) et (starke) déclinaison.

La déclinaison kurde, uniforme d'une part pour tous les mots, ne subit pas d'autre part de transformations pour les différents cas du substantif.

Essentiellement elle consiste en ceci:

- 1— On décline le mot masculin en lui ajoutant la désinence (i): hesp-hespi
- 2— On décline le mot féminin en lui ajoutant la désinence (ê): mehîmehîné.
- 3— Pour le pluriel des deux genres - qui leur est commun, comme pour l'article- on ajoute la désinence (an): hesp-hespan, mehîmehînan.

Nous avons dit que les formes de déclinaison des mots kurdes sont essentiellement celles que nous avons citées ci dessus. En effet en ce qui concerne le masculin, il existe encore une autre forme. Après avoir indiqué également cette forme nous parlerons en général de la situation actuelle de la déclinaison dans la langue courante, puis nous donnerons des détails au sujet de la déclinaison en examinant un à un les mots variables, ainsi que quelques invariables dans des cas où ils sont employés au lieu des premiers.

La seconde forme de déclinaison

des mots masculins se fait de la manière suivante: Dans les mots comportant une des voyelles (a) ou (e) on forme la déclinaison en changeant ces voyelles en (ê) au lieu d'ajouter la désinence (i):

Ez hespî dibîoim } le vois le cheval
 Ez hêsp dibîoim }
 Ez ji aşî têm } Je viens du moulin
 Ez ji êş têm }

Dans les cas où le mot contient à la fois les deux voyelles susmentionnées c'est à la seconde que l'on substitue un (ê)

Ezman — Ezmanî — Ezmên
 Welat — Welatî — Welêt

Les kurdes qui font usage de cette forme de déclinaison et qui ont presque totalement abandonné la première forme ne déclinent point les mots masculins qui ne contiennent pas une des voyelles (a) ou (e).

En conséquence les mots masculins comme (gur, goşt, dil, hiş, gund, şîr, poz) ne se déclinent pas dans leur parler et ils gardent leurs formes primitives aux différents cas.

Cette seconde forme qui néglige la déclinaison des mots masculins dépourvus de l'une des voyelles (a) ou (e) tend à ouvrir le chemin vers la disparition future de la déclinaison des mots masculins.

En effet vers l'ouest du Kurdistan du nord et surtout dans les parlers des habitants des grandes villes on constate que quelquefois les mots masculins s'emploient sans être déclinsés même s'ils comportent un (a) ou un (e). Ces kurdes au lieu de dire (Ez ji aşî têm) ou bien (Ez ji êş têm) disent tout simplement (ez ji aş têm).

Nous devons aussi noter que la seconde forme a tendance à pénétrer dans les parlers de la population qui font usage de la première forme. De la sorte on trouve des populations qui utilisent simultanément dans leurs parlers les deux formes.

Ce phénomène se produit surtout depuis une dizaine d'années, pendant la guerre et la révolution de 1925, les kurdes de différentes contrées que les déportations en masse et la vie commune des exils mettaient plus que jamais en contact, ont échangé beaucoup de mots et d'expressions issus de leurs parlers réciproques.

En conséquence la déclinaison des mots masculins se trouve aujourd'hui dans un état de révolution et on peut s'attendre à ce qu'une sélection se produise, sans trop tarder, dans les années qui vont suivre.

Quant à la déclinaison des mots féminin, celle-ci est intacte; on ne trouve aucun groupe de population, même aucune personne qui néglige la désinence casuelle. De même que nous le verrons plus tard il va des cas, dans les quels la désinence casuelle du masculin, elle aussi n'est jamais négligée.

En effet on ne pouvait pas la négliger, puisque dans la langue les mots ont deux genres et qu'on néglige quelque fois la déclinaison du masculin. Ce n'est donc qu'en gardant celle du féminin qu'on pouvait distinguer le genre du substantif.

Nous devons aussi dire quelques mots des aspects de la déclinaison selon les différents dialectes de la langue kurde.

La langue kurde comprend trois dialectes principaux: le dialecte du Nord, celui du Sud et celui du Nord-Ouest. Il est évident que la déclinaison ne peut exister que simultanément avec le genre et aura disparu avec celui-ci.

Comme le dialecte du Nord, le (Qurdmançî) et celui du Nord-Ouest le (Dumilî) ont gardé le genre ils possèdent aussi des déclinaisons. Quant au dialecte du Sud comme il a perdu le genre il a également perdu la déclinaison. Tout de même, partout, on en trouve des traces. Vers le sud au point où cesse le

dialecte du nord proprement dit, le kurde de (Muqri) qui est un parler moyen entre le dialecte du nord et celui du sud et que d'une part les nordistes et d'autre part les sudistes revendiquent comme plus proche de leur dialecte, possède les traces les plus saillantes de la déclinaison. Dans ce parler on trouve des mots non déclinés mais dans la forme déclinée, qui sont comme des clichés de mot non soumis à la règle de la déclinaison et qui sont employés comme tels dans la conversation.

Dans ce parler il est probable qu'on trouve aussi des traces de l'article. Il y a quelques années j'ai eu l'occasion de rencontrer et de causer avec un pasteur de la contrée de (Muqri), des montagnes de de (Sawicblax). Evidemment le pasteur ne me parlait que de son troupeau, de ses chèvres...

Pendant cette conversation j'ai constaté qu'il se servait de l'article défini, pour distinguer le genre des animaux en question. Il parlait des chèvres d'une année et disait (gisqê min) et (gisqa min).

En s'éloignant du (Muqri) vers le sud ces clichés commencent à disparaître et on ne trouve plus les traces de la déclinaison que dans les proverbes, dictons populaires et chansons anciennes, qui persistent à garder leurs formes d'origine.

Déclinaison des différents mots

Nous avons dit que tout mot variable se décline.

Comme dans la langue kurde nous avons cinq espèces de mots qui sont variables, nous donnerons ici très brièvement des règles d'ensemble pour la forme de déclinaison de ces différents mots, sans beaucoup toucher les détails.

Un mot variable tant qu'il joue le rôle de sujet ne se décline pas, sauf dans le cas des modes passés du verbe transitif, où il permute avec le complément

de ce dernier. D'ailleurs ceci sera expliqué en son temps et lieu,

Dès que le mot variable n'est plus sujet du verbe et qu'il est son complément direct ou indirect ou bien le complément d'un autre mot, il se décline. Il ne se décline pas lorsqu'il est attribut.

Déclinaison du substantif

Dans les phrases suivantes les mots (hesp) et (mehin) ne sont pas déclinés. En effet ils jouent le rôle de sujet et non de complément :

Hesp hat	Hesp hatin
Mehin hat	Mehin hatin

Les mêmes mots dans les phrases suivantes sont déclinés.

- 1— Ez hespî (hêsp) dibînim
Je vois le cheval
- 2— Ez hespan dibînim
Je vois les chevaux
- 3— Ez mehîné dibînim
Je vois la jument
- 4— Ez mehînan dibînim
Je vois les juments
- 5— Ez li hespî (hêsp) suwar dibim
Je monte sur le cheval
- 6— Ez li hespan suwar dibim
Je monte sur les chevaux
- 7— Ez li mehîné suwar dibim
Je monte sur la jument
- 8— Ez li mehînan suwar dibim
Je monte sur les juments
- 9— Xweyîyê hespî (hêsp) kenc e
Le propriétaire du cheval est bon
- 10— Xweyîyê hespan kenc e
Le propriétaire des juments est bon
- 11— Xweyîyê mehîné kenc e
Le propriétaire de la jument est bon
- 12— Xweyîyê mehînan kenc e
Le propriétaire des juments est bon

Dans les huit premières phrases les substantifs (hesp) et (mehin) ont été

déclinés comme compléments directs et indirects des verbe (dîtin) et (suwar bûn). Dans les quatre dernières (qui avec le mot (xweyi) forment un sujet composé, ils sont déclinés seulement comme complément du substantif (xweyi). Autrement, ni eux-mêmes ni le mot (xweyi) auquel ils servent de complément ne peuvent être déclinés. En effet ils forment les différentes parties d'un sujet composé. Si nous les décomposons et leurs laissons le même rôle dans le discours, la déclinaison des mots compléments disparaît:

xweyi kenc e   hesp kenc e
xweyi kenc e   mehîn kenc e

Les noms propres sont également soumis à la règle de la déclinaison.

« Zinê û Memî jî nû vejînim »
Ehmedê-Xanî

« Que je ressuscite de nouveau Zin et Mem »

On peut aussi décliner les mots féminins qui se terminent par une des voyelles (a) ou (e) en substituant à ces derniers la désinence (ê).

Ez maseyê dibînim   Ez masê dibînim
je vois la table

Ez çîrayê dibînim   Ez çîrê dibînim
je vois la lumière

Et lorsque un mot féminin se termine par un (ê) il ne varie pas en général dans la forme déclinée :

Ez jî rê têm   Je viens du chemin

Déclinaison de l'Article

Parmi les différentes espèces d'article seul l'article indéfini non accompagné du complément se décline. D'ailleurs l'article défini qui est toujours accompagné d'un complément et la forme de l'article indéfini en état de liaison, variant et se transformant d'après le genre et le nombre du substantif, ont déjà de ce fait un état spécial de quasi-déclinaison.

Ez hespeqî dibînim
je vois un cheval

Ez hespînan dibînim
je vois des chevaux

Ez mehîneqê dibînim
je vois une jument

Ez mehîninan dibînim
je vois des juments

Ez jî hespeqî qetîm
je suis tombé d'un cheval

Ez jî mehîneqê qetîm
je suis tombé d'une jument

Ev xweyîyê hespeqî ye
celui-ci est le propriétaire d'un cheval

Ev xweyîyê mehîneqê ye
celui-ci est le propriétaire d'une jument

Nous avons dit que dans la langue kurde aussi nous avons une particule qui sert à donner au substantif un sens partitif et qui fait fonction d'article partitif. Ces particules sont les mêmes que les désinences de déclinaison, ainsi que nous l'avions vu dans notre article traitant de l'article.

En effet lorsque nous disons (ez hespî dibînim) cette même phrase a un double sens: (je vois le cheval) et (je vois de cheval). De même que (avê bîde mîn) (donnez moi l'eau) et (donnez moi de l'eau)

Nous avons marqué aussi la forme de (avîné bîde mîn). Dans cette phrase le (îp) du mot (av) c'est l'article indéfini du pluriel, le (ê) c'est la désinence de déclinaison féminin, puisque le mot (av) est du genre féminin. Evidemment on ne peut en conclure qu'il s'agit d'un article partitif pris au sens propre.

Dans la phrase (avîné bîde mîn) on peut décliner le (îp) de (avîné) au pluriel, comme dans l'exemple (hespînan). Mais alors il devient (avînan bîde mîn) et il ne signifie plus (donnez moi de l'eau) mais (donnez moi des eaux) qui veut dire, donnez moi des quantités d'eaux de différentes sources ou carafes. (à suivre)

Celâdet Alt Bedir-Xan

روژانو
 کی قاسی مه دلمشکه ، نو دلترم
 کی قاسی مه شاره و وک مه گرم
 مال ممدنال ، بوک ، زارو ، ژن نه ماکس
 باوری ، تول ، کین دشور مانه ، بیس
 خد دبل نه خوهست ، هیسن آفراند
 دستی مه بر ختجر وشور شداند
 شری مه صوره ، دستی مه پولا
 دوست ره گوری نه ، دژمن ره بلا
 ترسانه ژرخدی به ؛ هو ۰۰ جامیر
 ز نارو چین مه ژی خورت ونیر
 رابه ، بکوژه ، پره ، فلات ۰۰۰
 ئیدی دینم ، دکنه ولات ۰۰۰
 تشقن مزن چیبون ، دی چیبین ؛
 دینم دستی دی که ، روز که دن ۰۰
 روژا نو بو دنیا یا کردستان
 رنگین بو ازمان و رنگین جبات

شری مه صوره ، دستی مه پولا
 دوست ره گوری نه ، دژمن ره بلا
 دکور کامران عالی برهغان
 ولاتی کردان
 کردستان خوه شه جعی کالکنا
 نف خوین دربژن نوال وچالان
 هفالو رابن نف دوست ویران
 هلدن آفندی ژفان نیاران
 گلی بی زبلان گللیک تنگه
 بر دوست واران نه ماتورنگه
 چین سر حدان چیاین دلال
 زاروز بیج تیدا بی آخ و نال نال
 چین سر حدان هو روزان
 صد حیف ژ یومه ام کش تران
 برینامن کورقت بلن مپرس
 چما تو وسان بی قهرو بی حرس

چومه سر حدان ژ یونا گشتی
 ژ فی هاواری چه دنکی خوهش تی
 فی هاواری از دکم بینم
 کل ونر کیزان بی پریشیم
 ل ناقا کردان ژی بگرینم
 رشی فان بوکان ژی بی هلیسم
 ما تو بیرنابی ای لادی کردان
 پیشی بین ته زور بون ل حمواردان
 اکباتان جعی شهرشاهی مه
 کی آخسار شاهه اوژی ژ مه به
 کبقبادلی او ژی ژ مه بو
 پر عقلمند و ملتیر وریو
 آستیاغ هری اوژی ژ کردان
 ولاتی مدان بلند و یشان
 ولاتی مدان ولاتی کردان
 زندگی زمانن ام چیلی بی مدان
 ع حسن

زافایی دمسو کژ ناخوه فت پتی نه دهشت . هرهما
 ساعتکی درد کت دبارا مالی دکر ودهات فه . ژ بوکا
 خوه را گوشنی خاف ، هری وهر تغلیط فیکي دانین .
 لی روزکی هرچکی دن یوان حسبا وداشو پا هرچی
 زافا . ژ کوفه هات و خوه لیر دری بی شکفتی تلاندول
 هیفی بی ما . حتا کو هرچی دن دگل سلکاخوه درکت
 و داری کو هر سه سوکی . هنکی هر دو یو دریزی هف
 کرن و هف چون . ند که دربژ ل هف خستن . دوی
 چندی ده دلی فاطمی ژ بیرفه چو بو .
 پتی دسکی فاطمی دخواه کر بو در . ژ درفه تو بیژن
 و دنک نه دهانن . هیدی هیدی چو حتا دفی شکفتی د
 دیت کو هرچان هفدو دراندو کشتبون .
 فاط یهاواری خوه گهاند گند و یسر هاتیاخوه ژ
 خلکی خوره گلی کر . لی نهیرتن و دینن کو کچکارین
 آفیس مایو . دزکی خوه ده کتککی شش مهین دگراند .
 گایی گوشخور ام مروف م کیاخورم گوشخورن

هن حیوان ژی وک مه نه . لی پرانیایوان آن گوشخور
 آن کیاخورن . بین کو کیایی دخون گوشنی ناخون
 و بین کو گوشنی دخون دفی خوه نادن کیایی .
 لی کیا بخوه نه وک مه ، نه ژی وک حیوانانه راست یراست
 نه کیا خور نه ژی گوشخورن . آدابی ژیناوان و که دنه .
 هر وکی زمره ناسه کیارا بین خوه برددن بن اردی د یوان
 خوارنا خوه دمیژن و دژین .
 د کل فی هندی د ولاتی آمر بقایی ده کیابک هیه وک
 گو رو فی راست یراست گوشخوره ، گوشنی دخواه .
 اف کیایی ها کیایی سبھی و ب کیلیکه کیلیکین دان سپی ،
 بی مودن زراف دور کرتی نه . هن هنه کیلیکین وان ز
 زورقه قل و مینا دسکی نه . درخوبین وان زی هنه . میش
 تین لوان داتینن . هنکی کیلیک آفکه هنکشین برددن
 و میشان تیده دخنقین ، درخوبین خوه لخواه د کرن و هیدی
 هیدی گوشنی بیچیرین خوه دحلینن و دادخون .
 فبر گرهز

شیر و طبی

دبیژن چارکی سی گاهبون . یک زربو ، یک رش بو
 نو یک سپی بو . هرسی هفال وهو گرین هف بوت . سیر
 هفره شیر خوار بون . نو دخوه شی و فره پیده مزن بو بون .
 توهیبا خوه دابون هف . نو کتبون ناف قابشکی آسیده .
 ژ بو پاراز تناخوه ژ دهیان . چند چارات گوری دهرج
 و پلنگ ل وان در کتن ، چون کو وان بکوژن . دین
 کو هرسی هفره هفالبدن و خورت و زخن و هارو هچن .
 نویران خوه لوان بدن و بقومین . توری ژ بو کوشتنا
 وان ندین ، زفرین چون نک شیر کی . و ژیره قسه کرن
 و گوتن : سی گاهوسان ل فلان دری ده هنه . ام چوبین
 وان بچون مه نویرا خوه لوان بقومین ومه توری ژ کوشتنا
 واتره ندبت . . .

شیر گوت : ری و علاج لنگ منه و آزدانم .
 شیر چو سحیتیا وان کر ، دبت کو و سانه هر و کی ژیره
 هاته گوتن ، نویره خوه راست راست لوان بده و بقومینه .
 شیر رنشت و ملهزا کوشتنا وان کر کا بچه آوایی تینه خوارن .
 ری دبت وهیدی هیدی بچند که کی کچک و چاقین سست
 و نرم گهائک وان . کیف خوشی لوان دا و گوت : ماهون
 نژان از چقاس ژوه هزدکم و حیران دینم . آزهاتمه دا ام
 نقده راین و رون و بین چار برا وهفره بژین .
 هرسی گاهلف شیورن و گوتن : ام سسی نه و او یک سیر
 تی به او بیه نکاره بلا دگل مبه ، نو بهفالتیا وی قائل بون .
 چند روژان فیگره بوراندن و هلف عولبون و زانین کو بونه
 دوستین راست . روژ کی شیر گایی سپی و زر نپندی
 کرن و پستی وان دا و گوت : ام هرسی سپی و زر و نیزیکی
 هفن و ژیک راییده . ما آف گایی رش و بیس دگل مه چه
 د که ونه ژرا و خو بنامه به و زیده به . وهفالتیا وی ژه ره
 نابه و ام هرسی بکیری خوه تین .

بونه یک و ئی رش کوشتن . شیر بچونا رش شابو و چاقین
 خوه بل کرن . هفتیکی دی شیر زرو نپندی کر . و ژیره
 گوت : ای دسترا از دینم تو ژ سپیو گلک سپی ترو

خورتر ، زختر و عفتلی رای من و ته دینه هف . ما ام
 نکارن خوه . بیارین سپیو زهف دخوه و چیره خلاس کر . لی ام
 مانه وه لی . دئی آوزناف مده ره که فهدا کو خودشی همی لمه بنه .
 سپی بوژی کوشتن . پشتی چند روژان . نو کاهش
 و عفتلی زرو هاتن سری و زانی کو هفالتیا شیر نه ژ دوستانی
 وهژ کرنا وی به ژوفان بو لی ژوفانی دست نه کت . و بیرا
 هفالین وی هات بیری و زانی فیجا دورا کوشتنا وی به .
 ژوره زانی تی نکاره شیر . نو توری ژ بو خلاسیا خوه
 ندبت ژ دستی شیر . . پی لنگین خوه آخ د کولا و سری
 خوه د کر . قوری دگری وهندری وی شوطی . شیر
 لی نیرت و گوت : آری برایی زرو ماتو چره دقوری و دگری .
 نو آخی سری خوه ده د کی .

زرد گوت : گری بی من ژ بی تفاقیا من و بی بختیا ته ،
 نه دوستانیا ته به ، روژا کو رشو هات کوشتن . آزهاتم
 کوشتن نو روژا سپی بو چو آز چوم . آزدانم آبرو
 دورا منه ژی . .

شیر لی زفری و پنچک لیدا کولا بین خوه گهاند سر کذبا
 وی و گوت : دوستانیا من دگل ته و بران آف زرو . .

مصطفی احمد بو طی

ز عجیب دنیا بی :

هرچی ژنایسیر

ژ بریفه تینه بهستن کو هرچ هژی ژنان دکن . دئی
 بابی ده گلک چیروک هنه . نمازه دناف جیایی یات ده
 چیرو کنن ولی زهفن .
 ئی پاشی بی و افچه داغی ده هرچکی کچک رواند .
 لگورا گوتی مسئله هولی قومی به :

کچککه گندی ، بناقی فاطی ، و ریلکی ده دار
 دیوی . ژ تشکافه هرچکی درکت . بی تی کچک زهف
 ترسا . لی هرچی نهشت کو ترسا کچکی دوم بکت .
 خوه خسته نیزنگی وی ودلی وی رواند . ژیره دا مسح کرن
 کو میژفه هژی وی دکرولی د کر یا . کچک همبیز کر
 ویر شکفتا خوه . بو کاخوه تیدا جه کر . ژ پلین داران
 ژیرا آفتیکه بو کین راخست . قدری شش مهان پهرا مان

غازه در کارین نو دستپیکری ده ، پریچاره ، کپانی هنه .
 هکه ته او کپانی دپتن ، هما درپزی وان مکه . لی بخته
 کو تو بکفی نائف وان ، آریکاریا دانپیان بکی ووان
 کپانیان بعدلینی .
 هلهو شاندا ستونکی هسانی به . هنر دراست کرنا ستونا
 خوریل ده به .

***

خورتو ! هولی بخته ، آن بجهو چیکه آن آریکاریا
 اوان بکه کو چید کن ، آفاد کن .
 لی هه گر تو نکاری بجهو چیکه ، نه زی آریکاریا
 چیکروغان بکی هنگی بر نین چیکری شا و کیفخوش
 به . ژبر کو او ژ بوناته ، ژبونا ملتی ته هانته چیکرن . نائف
 دروان بده ، وان بپسینه .
 خورتو ! ته دیت کو باز کی کفر وشکک گرتیه .
 هیژه ، ما گرتنا کفر وشکی زی تشککه . لی بیژه ته
 خزالک گرتیه . ژبونا کو بازه ل خزالی بگروه بده پی دی
 خورتو ! من گوت هکه تو نکاری چیکه . لی باور بکه ، اوله به
 کوته دل هبه تویی بکاری زی . هرچی کو دخوازه د کاره زی .
 ***

وکی تو دخبتی دخسکر ژ دوراته کیم ناین . تو گه
 مده وان ، گوتین وان دامینه بر دی خوه .
 هکه دری باخپانا خوه ده شمتی و کتی ، توزانی اوی
 چه بکن . میژه کو اوی بین بدستی ته بگرن ، برینین ته درمان
 بکنی . نو ، اوی هفتد پوسن ، گلولگی وی نه شکپایه .
 بر خپانا خوه پناف و دنگ بی . خلکی قنج ، خلکی
 ولانپاریز پسی ته دی بدن ، تویی گرام بی . نین دخسوک
 توزانی دی چه بکنی ! میژه کو بر خلکی ره چیلکان
 رله خن . نو ، دخس وان ناهله . اوی بیژن : ما اف چه
 کریه ، ژبونا خوه خبتیه و پناف و دنگ بوبه ، دهر دری
 ده سنی وی دین . ما اف زی تشککه . . .

***

خورتو ! هرچی کو پته بربری به دی بکن ژ ته یترن .
 ژخوه د دورا گلکی ده ستیری بهزاری نه .

او دناف خوده نه خوهش بین ، پف بیچن زی ، لته دین
 بک ، دستین خوه دین هف . ژبر کو ژنه کیسترن .
 کپانی باوان وان دگپنه هف .
 ژخوه دطیحنی ده زی ولی به . تشنن قنج و هیژا
 هند کن ، نه هیژا و بیکر زهنن .

ماتو تزانی کو د گند کی ده دوسی هسپین کچیل هین ،
 د گارانی وی ده بصدان گا و چیلک و دوارین رش هنه .
 لی نک خلکی گندی نه پرانی با گارانی ، لی هند کاپی
 باهسپین کچیل بقدر وهیژا به .

***

هر وکی من گوت تو گه مده وان . هرچی کو علیه دار
 پسانه دکن ، ابروان بکفه ، ژدان مخیده . او پسیابین
 تکیه هاتی و مفرونه .

نکارن ، نزان ، ژلورا کورت و پست و کتکناوانه .

***

خورتو ! خباته مینا دنگکی به . ما دنگ ب پفکرنی
 تپتی فراندن .
 کداته مینا چرایکی به . ما چرا کنگی ب دنگ
 و بیژنی تمری به .

تو هر بخته ، قتمسکه ، کاری خوه پسرخه .
 دنگی ته کوژ پفکرنی ناترسه اوی هر بلندتر ، چراته
 کو بر بیژنی نالزه اوی هر گشتر بیت .

***

کچی ! دقان گوتنان ده پاراته نه هند که .
 کچی ! تو کچای جامیری ، ژنا وی سروتی ، دییایوی
 خورتی بی کومن شیرتان لیکر و کاروخپانا وی شانی وی دا .
 بلی کچی ، اف خورتی ها خورتی ته به . درمهد کی ده
 ته اولوراند . دواوتی وه ته ژیره تلیلاند . دروژا قوماندنی
 ده ته نائف دروی دا . ژخوه توبر کی وی بی .

کچی ! من ژته دفت ، تو خورتی من ولی بجهو دی
 بکی و بگنی کورل پسن و شاپاشان مزابت ولوما زی میت .
 کچی ! تو دهر کارو درانی ده آریکارا خورتی منی .
 تویی پیوه بزی ، پیوه زی ببری . **مهرودت عالی بدرخان**

شهنام شهبان

بین کوشنی شیخ سمدی رحمتی شهبان

پر ۱

دخوازم ای دلو ژارو ب چاکی
 همدی میرین وه لاتی مه تو راکی
 پیژن ای شهیدین دین و ملت
 به سه راین سدری روزامه دهرکت
 بگ و آغا ژوه ایرو دگازن
 به سه راین وه کی میران ، مه رازن
 دلو ژارو ژ خالد بهک ره پیژوه
 یب سربستی تو بهک نطق پیژوه
 پیژوه خالدو رایه دهره نگه
 همی کوردان یب هه ژره دابه دهره نگه
 زوی رایه ههره پیژوه فؤاد بهک
 ژر کردمانجاره ریزانی توبی شهک
 قلم فیده دکی ایرو تو رایه
 خهوا شیرین ژبومه پر عزابه
 دئی و ختی کسی وهک ته نه زایه
 به لی چیکم ژمن ایرو جدایه
 دلو پیژوه کال فوزی تو کانی
 نودل خوش بق فان روزی جوانی
 دزانم کو دئی وه ختی تو رای
 وه لاتی مه ژ خوینریژان جدایی
 دلو یوسف ضیا راکه ژگوری
 بهره کشنن یب چاره که بدنه دوری

ژبو کوردان بکن جبدو خه بانه
 مهلا رابن سبا عیدا وه لاته
 رضا رایه جهان بویه سرافراز
 د دنیا مانه تنها ام به له نگاز
 یب نیرن هون جهی تختی شرفخان
 خراب بو یه ژ دستی لاوی توران
 ایا صالح به گئی هینی هه لسته
 وه لاتی مهک سهرته ژارو هسته
 یدستی خوه تو بگره شوری کوردان
 یب دق پیژوه ژبومه وعظی قرآن
 دلو رایه پیژوه حاجی اختی
 برا رایه خودانی تخت و بختی
 کورین ته تف دکن قیرین وهادار
 ژکورد داره هه می بونه فداکار
 لچی رایه ژجی رایه حقی بهک
 ل شون بازان دخونین حاجی لهک لهک
 وه لاتی مه غهلا را کر ل شیران
 بنها صیده ژبو کندی شکران
 وه ره خبری بگی رایه ژ دیرم
 ژته حالی وه لاتی خوه بیرم
 هدری او معدن و باغ و ره زانا
 گه لو راسته که ته دستنه زانا
 به سه راسم تو رایه ای افه ندی
 بخویننه تو زمان و زاری زندگی
 بنیره خوش یب فی جبدو و خبانی
 ژ روز آقا حه تانی روژ هلاقی
 ژ هیزانی تو رایه سدر خوه برهات
 تو برهانی ژبو دعوا مه کوردان

ب نائی ته دکن جبدو و خبانه
 نه تیجا مه بهلی تولا وه لاته
 وه رایه ممل نو ژ پیران
 نه پیرانه بهلی پیره ژ دردان
 که لهک ژاره ژ برده ردی کورین خوه
 خراب خان ومانن هوندورین خوه
 طیب عالی وه رن جاره که شیارین
 قلم بگرن ل شین بوزان سوارین
 بهلی زانم کوام پیکشه بین بهک
 امی گوگی بهری خه لکی بین شهک
 وه ره رایه سلیمان لاوی احمد
 ولاتی ته همی زوزان دسرحد
 به سه رایه ژبونه هانی فرزند
 بلی فرزندکی رستم هنر مند
 وه ره رایه عقیف بک وهک عکیدا
 ل میدانی بدن غارو جریداً
 عشیرا حیدرات و هم جلالی
 ژ میدانا کالی مانه خالی
 پیژوه یوسفورابه ده ره نگه
 یب هالی بنیره قال و جنگه
 ولاتی ته همی میرگ و به شنه
 ده لالی من تو رایه چاغی گشته
 دلو خالد بگی یوسف پیینه
 ژخه و راکه کرم بک پیره پیینه
 پیژوه ای هنر مند و سرافراز
 تو رایه بوته حاضر بو یه داخواز

بگر خوین

آقا هیکه چند تابین و مزلین بر پی بکی . ل آقا کرنا
 مالا مزن بر خراب کرنا آکچک دستپی مکه .
 بلی خورتوا در دورا خوه ده کیم وزیده ، کچک مزن ،
 جفات ، کوم ، جفا نو کان دی بیینی .
 دردیابی ده توتشت فینه کو تکوز پت . دهر عشقی ده ،

بکن ، دیوار آن بانه کی وی چیکن . ناف ددانی بی
 یدن . لی نه کو بدخسن .

***

تو کی بی جیناری یا بکی کو آقامی بک ب دوزلان
 آنبه پی . تو دخوه ره وی خورتی بی دینی کو بکاری

ب ری کتی بی، هرچی کو پری دکفه دگه ژی . آرمانبجانه
آرمانبجا چند نقشانه . نه تنی آرمانبجانه و نقشانه .

گلک ربوی بین دن دی بین و بدن شوپاته .

هر ربوی ری یا آرمانبجی کُرْت دکت . ئی نو ژوی
دستی دکت کو پیش بی وی ل ری هشتیه .

ری بته ژ ری بانقشین تی آستره . ژا بر کو گینسی خوه
دکی اردکی ولی کو هیز نو گینسی لی نه کتنه . ژئیپانه
پیاره . دقیت گینسی نه ژ فولابت ، دستی نه هسن .

***

خورتو ! یسر کلامه ده گرتنه . ژ درده دژمن درپزی
مه کوبه . ژهر میلی ته ریش .

در هندری کلی ده شرکی دن ، بی امان و ژ ئی پیشین
مزن و دژوار تر هیه . شری مه بر هژودوره به . درمال
ده ژی دژمن .

هری خورتو ! بر بنامه آژمن و خدار دخسه ، بربری به ،
ژانا دخسی به . ام سینگژاران . ژ در قسما له دخه .
ل هندرام ب ژانی دگفن .

د ناف خوهده ام چند یون . برکی کچک سری
خوه دانیه لسر سینگا ملتی ، ل هلاؤیننا دلی وی گهدار
پویه و ژ خوهده بی دنگ و پیزن دخبته . لدرمانی نخوهشی
خوه دگره .

برکی دن هیه ، لوان قماشادکه . پیا بین تی پری دیتن کوان
تشتک آیه پی و هرو دیتن . لوان د دخسن . هنگی
اوری دل دکن تشتکی بکن . لی مینا نشتی چیکری
آن ژی چیتر نکارن بین پی . لی هیه کو ب آواکی
آریکار بیا چیکروغان بکن و ئی چیکری پاشقه بین
و یسرخن . لی دخس وان ناهیهله . آخ او ژانا خدار
ب یسراوان گرتیه ، وان دپشینه ، دژره .

ژ بر کو چینکر نه و نکارن چیکن ، ناخوازن
ئین دن ژی چیکن . چکو ژوان ره نه پسته ، ژ وان
ره پی توانف و دنگ جینابه . نو هو لی چاقی خوه ددن
خرابی بی . ژ نکیر هانیا خوه ب تفر و یفر لسر آقاهی
بین کو هنکین دن لیکر نه ، رادین . لوان دگفن ،

لی یفر و تقرین وان نه ل آقاهی بان لی ل لنگ و اژنوبین
وان دگفن .

توزانی خورتو اودوک چپی وکی نه ؟

او میناوی مروئی نه کوسری خوه دسر ستوبی
خوه ره تواندبه و لسنیکا ازمائی زلال تف دکه . نو
بخوه بریدی نه ، کو گلکز لوان قد گره و دکفه ربوبین وان .
ژ خوه ریشن بون ، بکجار دین سک .

بلی خورتو ! دخسی تو کشتی ، بربری بی تو مراندی ،
بلائی بی تو کفاندی .

هن هنه دخوازن بختین ، لی تو کس ناخوازه لیر
دستی بکی دن ده بختبه . دل و چاقی هر کسی دسر دستی بی
دویه . هر کسی دخوازه بیه آغا ، لی چاقی تو کسی د
بیا تی بی ده بینه . ژلورا ناقف مهده آغانین و هر کس
آغایه . لی توئی هو لی ناکی . تو ب آوا کی دن بخوه دی
بویی و هاتی گهاندن .

بلی توژی ل مزناهی بی بگری . توژی دی بخوازی
بی آغا . لی نه یفی رنگی .

خورتو ! گه بدیر . رند بالا خوه بده . بری پیشین
توئی بیخی سری خوه کو تو خلای ملت و پالی بی ولانی خوه
بی توئی خز متاوی بکی و ژ یوانوی بختی . دیسان توئی
بژانی کو آغانین راستین اوان کو خلای مینا ملتی خوه دکن ،
ئین دن نقدا آغانین دروینن .

***

دما کو تو دخیتی قف لدر ا خوه منیره . هکه ئین دن
دخین آن نه . هرچی کو دخبته کاری خوه بیک دیتنه
و کاری تو کسی ب خبانا بکی دیتر ناچه سری . هر دار
ب پلین خوه سایه داره ، نه ب پلین دارین دوری .

لونه یشی بی . ددوراته ده هئین دن ژی هنه کو
دخین . هکه ته تشتک بیک آتی لدر ا خوه فدکره ،
ل تشتکی ولی بکره کو ب بی ته بیتر و تکوزیت .

هون همی ژبونا آقاهی بکی دخین . هر کی ژوه هیجی
وی دانیه خوه دی ژی رازی بت . پسن ژیره بت ، حتی
دی به . هون ژی هون دار و قرش ، حری و کفری پیدا .

جہا با دایکی

ژ نو خوری بی غورہ قدرہ بران رہ

قدری قدری جانی من کُر کی من جانی من
 نفسا راتہ گہا خوه شمعام و پروہا
 ہری زیزہ یکلہ خوهش بہنہ اوصور گلہ
 م دنگہ م لازہ بہ خوهش کلامہ بیڑہ یہ
 سلافہ م ہرگی بہ پیامک ژ ربوی بہ
 برخکی من دکالی ل ماکا خوه دنالی
 ژ دایکی دورکی نالیناتہ کورکی
 بلی نوزا تواری لی دکھی طرادی
 شہلوندی سواری خورکی منی ل کاری
 ہرچند دوری وچوی بی نو خوری من لی توی
 ناچت ژیر نو خوری ب کون دن وٹھی
 دلی خوه ہر خوهش بکہ بہنونا خوه گش بکہ
 ژ پاشلادی درکی نافہ برا کین خوه توکھی
 توکھی نافہ برازان عشیر کہ پوز بران
 ابلہ کہ اف گلک کفن خدان ریزک خدان لفن
 ل سروچی سرحدان پیدا دین ل ایران
 خوه شجفاتن دمکشن درشری دہ شورکشن
 برازی نہ پرازن وک خزالان دیزن
 عشیر کہ سینک ب پرچ کوزن بون دین (ہرچ)
 سپھی ، چلک و (بوزن) ہنی بلند ب پوزن
 ہن پرسین وان بہ ہین خوهش مقامہ مموزین
 فرهنگا خوه بکہ پر لی میبڑہ (بازمیش کر)
 اگردشمش بون ژی ہبہ نو افاسا قت مہ
 ہیشتر دین دقہ ہرہ اف ہر سکہ کفتارہ
 کردمانجیکہ خوه روبہ شکری مہ گروہ
 بخاطری تہ کری من ب تہ تہ بہ دلی من

هاوار

ما مروٹین ہشیار کو دخوہ دکن در تبتہ کشتن .

***

خورتو ! ری پاتہ دریز ، آرمانجا تہ ہیژ دورہ . لی تو

نوزانی چرا خورتو ؟ لوما کو ہر دولنگ نہ یکن .
 ناقرہ اوان دہ بکیتی نینہ . دقتیت ، تو بخجی فان ہر دولنگان
 ب آلیکی تہ باقیہ .

***

خورتو ! چارنکار گرتی بہ . د آلی بین روژہلات ،
 روژ آفا ونیفر ودہ می ملتین دن ہنہ . چاف و گہین خوه
 بل کر نہ ، ل تہ فد کرن . لی نہ ژبونا قنچی بہ . ہر سی
 ژی دژمین تہ نہ .
 تو ایرو دین نیری وان دہ ہی . تہ دشدین . بخوہ دترسن .
 دترسن کو سری خوه راکی . ژخوا خوه آگران و کفن
 ہشیار بی و ہر تشی بیر ہی .

بلی تو ہیژ جوانی ، زاروی ، زانی ، موٹی . لی ب
 خرف یا ملین خوه یوان دکاری . او گہاشتی نہ ، پیرن .
 مزن زخم و خرتو بونا وان تہ ماہہ . ہرو کو تو زبندہ بکی
 اوی کیم یکن . گاٹا پلین درخکان شین دین ، بین دارین
 کفتارہ دوشن .

دگل خرفی بین خوه دترسن . ژیر کو خرفی یاوان
 درفکی بہ . ب طوب و ننگانہ . لی بخوہ ب لاش وجانین
 خوه کال و کوکمن .

بلی خورتو او دخوازن کو تو ژوان رہ ہی خوشکی .
 کر نہ سری خوه تہ داخون . زمانی تہ ژبکن و بین
 خوه ب دتی تہ تہ یکن . دا کو تو انکاری کردانی یا
 خوه بلیش بکی .

لی تو ، مترسہ . او ترانن کو آقا بن اردی ب زوا کرنا
 پنکافین روپی اردی ناچکہ .

دیسان ترانن کو گرد نہ آقزین ، کافی نہ . ب دا گرتنا
 چم روبار بیتہ گرتن ژی سری کافی بی نابی . او دزی
 و د برہندان دہ د پنگرہ ، روژکی لوان تبتہ ہفت ، دسروان
 رہ دہر کہ و وان دین پیلین خوه دہ ہلدوشینہ .

***

خورتو ! تو ژبونا ہشیاری ہی دخجی . مات نشتی بہ .
 د خودہ بہ . ژلورا تبتہ کشتن .

بین تہ دخوی دہ بون . اوان پسر بین تہ دہ گرتنہ .

تہ آف ری ژخو رہ ہزار تہ و تیرہ دچی .
 ہیز گلک نہ چوی . تنی چند سالکن کو تو تیدہ بی .
 جارنان دچی ، جارنان دسکنی ، شاش دبی ، عجیبایی دینی ،
 لہ دوراخوہ دنہیری ، خوہ بیتی دینی ، ددی تہند بیان .

***

اف پیلکہ ، ام لٹدابہ ربیاجیا کی آمی قہ دجن .
 ہر چند ام ژ جھی خوہ ئی پیشین دور د کفن ہاویر ، چارنکار
 فرہ دین ، با تیدہ خور تہ ، پیشی یامہ پیدا باندف و باہوسہ .
 بلی ری ، ربکہ آمی ، بکفر ، پیشیامہ لات و فرش
 سنین زنار ، کوپ و گازن .

لنگین مہ دہ نہ صول ، نہ پیلادہ دمین . جارن ہنہ ،
 ام کراسین خوہ دچر بین و ژ لنگین خوہ نین بر پندارہ
 پی رشکان چید کن .

بہ دستین مہ رہ چمین ہسین ہنہ . سرین وان د کفن
 کسچ و برین ری . آو وان در آلسن ، بریفا و ہی او کورت
 دین ، ام دسروان رہ دطوہن ، ہشامہ دوتا دبت : لی ہر
 چند چمین مہ کن ، ہشتین مہ دوتادین ری یامہ ژ ی او چند
 کورت دبت .

روژن ہنہ لہ تازی بہ ، روزامہ گرتی بہ . لی ام بہ
 رُہناہیا دابن خوہ ہاویر دوراخوہ دینن .
 شقن ہنہ خوہ ولہ دجت - لی ام دہشیاری و درامانا
 آرماناخوہ دہ جانین خوہ دوسین .

خورتو ! تہ ژ دیرو کاملتی خوہ ، کارک لہسرخوہ گرتیہ -
 او بارہ کی گرانہ . ژ خوہ بارین گران بارامبران ، پارامبران
 بارین گران . تہ او لہشتا خوہ کر بہ و دابہ کاشا چیاہین
 کو بریفا بلندتر و آسیر دین .

دیان دہ نہ بر فار نہ شقاری تہ ژ ی شوپ و ربجایی
 پیشی یان دیارن .
 ام بخوہ ، بہ لنگ ، دست و نینو کین خوہ در وان
 کاشان دہ رہین نو فد کن ، شوپا خشینوک و دولکات
 دہلین و پیشفہ دچن .

دپاش مہ دہ کاروانکی دریز ، روی بین بیہ شمار ہنہ
 کو دیوان تقبان رہ دی بیورن .

ہر چند ہلد کشی و ژ دشتی دور دکئی ، دروستی ، لی
 او چند زخم و خورت دبی . ہاویر در گہیرہ ، تشتین ولی
 دینی کو بہ تہ نہ ناسن . ژ دورفہ در ناف لیلانان دہ ،
 دنیا کہ نو ، ژ بو تہ نو بخوہ کفن لی ژ بیر کری ، دینی .
 او دہر گلستان ، گلگشتکہ . تیدہ آقین زلاٹ
 دہر کن ، میر گین رنگہ رنگ وک کسکہ سورین ازمانی
 دچرسن . دارین وی نف کسک و بشکئی نہ ، خلکی وی
 دلال ، جوان و خورت ، ہرچی میر زافا ، ہرچی ژن ہیژنو
 بو کن . او دنیا تو بخوہ ہی ، او کردانی بہ .

***

جارنان لنگین تہ دشمن ، د کفن خویشہ یان ، درشاوان
 رہ دچی ، دیر زانددوران رہ دسکنی ، لہ کورییا وان
 دنہیری . چاقین تہ شہ رش تین ، خلماش دبی ، دلی تہ
 ژ بیرؤہ دچہ ، ہیلکی لہ وی دینی . آردقلاچہ ، شیناہی
 نہ دیارن . دورواتہ دہ تہی چند پل ہنٹاف ہنہ . بہ ہنناوان
 دخوہ دکی ڈر ، ہشیار دبی و ددی ری .

***

خورتو ! تہ بری خوہ دابہ مز گشتکہ ولی کوژ
 آویزہ و فانوسین وی تہی رُہینا خوہوش ہی دہر کہ . تو تیدہ
 درُہنی و تازی بین وی دہ بخوہ ہیمی بیر ہی ، بیرہ وری
 ہینا خوہ ہی . تو ئی بزانی کو ہنناہو نینی دہ بو ہی .

***

خورتو ! آرمہ انجا تہ رز گاری بہ . رز گاری یا ولات
 و ملتکی بہ . نانی آرمہ انجا تہ کردہ ، کردانی بہ ، کردستانہ .
 آرمہ انجا تہ لہرتہ سکنی بہ . دشکلی سرو فکی دہ بہ .
 تولی دنہیری ، عجیبایی دینی .

ہری تو دینی ، دست ، لنگ ، مل ، ہول ، پارو ،
 پارہان ہر تشتین وی ہنہ . لنگی وی ہی راستی برہ پیش ،
 ہی جی ہی برہ باش دجت . لاش دجھی خوہ دہ بہ . خوہ
 نہ ددہ پیش ، نہ ژ ی باش . ژ بر کو ژ آیکسی پیشفہ ،
 ژ آلی ہی دین باشفہ تہتہ کشاندن .

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیه

خوه بناس . . .

بلی خورتو خوه بناس ، لی نه سر پلکی ، خوه قنج ،
بیر دهکرو بنگه بناس . . .

خورتو ! هکته ته هژمارا هاواری آپیشین خوه ندبه ، دئیت
بزانی ویتته بیراته کومن ژ هاواری ره یفی دنگک وآوایی
دستپیکرو دخیزای آپیشین ده گوتهو :

« هاوار دنگی زانینی به - زانین خوه ناسینه . »
« هر کسی کوخوه ناس ده دکاره خوه بده ناس کرن . »

هاوار : سال ۱ هژمار ۱ روپل ۱

بکشمب : ۱۵ گلان ۱۹۳۲

ایرو از فد کرم مرثی گوتهی . تو ایرو ژ بری ، ژوی
چاخا کوف خیزین هاهاته چا پکرن خوه ندهاترو زانتری .
بلی ازی ایرو فان گوتنان ژ ته ره رافکم ، ژ هف دریمیم
وماناوان بدم زانین و ته ژ ته ره بدم ناسکرن . دا کوتهو ،
هون یتقایی ، بکارن خوه ژ بیانیان ره ، ژ جهانی ره بدن
ناس کرن .

هیناته ، هینا ملتی ته ، تپی بیر هاتن ناسینی تیتته بی .
هتانی کو تو مه بی ناسکرن ، خوه مدی ناسین ، درناف کوما
ملتان ده جهی ته تیتته .

اف کتیبو کاها ژ یونانی بکی هاتیه نفیساندن . بلی
آرمانجی وی آهه : ته ژ ته ره دان ناسکرن .

تو کی بی ؟ ژ کیتزان ملت وژادی بی ؟ زمانی ته چه

(*) دفان روزان ده کتیبکی یفی ناخی دی بگهت

چاپی . ام چند روپلین وی دگهزین مستونین خوه و پیشکی
خوه ندفابین خوه دکن .

زمانه ؟ تو بری چاوان بوی ؟ ایرو درچی حالی ده بی ؟ ژوی
چاوان دکاری بنای ؟

قنج بخوینه ، زند بالاخوه بده ، من برین وی ژ بریکه .
پاش کوته اف خوه ند مسح کر ، ناس وهفالین خوه ره بده
خوه ندن وژ بخوه ندی یان ره بخوه بخوینه و بده زانین .
هکته ته هولی کر ، بیر گوتن و پندین من فه چوپی ،
تو خورتی منی ، خورتی ملتی خوه بی ، مزایی شاباش و پستی .
آن نه . . . ژخوه دستین من ژ ته دین .

نسرین آینا کردانی بی

خورتو ! ژیناته ، ژینا ملتی مه بیر هر آوایی روز که
قوما ندنی به . لی اف روز نه مینا روزین دهنه . ساعتین وی
نه بیست و چار لی بهژمارن ، روز تیده بیر جارین بی پیفان
دچت آفا وهلیت .

تو دروزا قوما ندنی ده زایی ، تیده دژی ، هیه کو
دروی روژی ده ببری ژوی . ژخوه نو ژ پینی بیتر ژبونا
مرنی هاتی دنیایی .

اف ژبین ژمه ره گر که ژبونا کوما ددهاخوه ده وی
بدن برچافی خوه و بمرن .

خورتو ! تو چیلی بی ملتکی کفن ، نژاد کی مرنی .
پیشی بین ته در روپلین دیروکی ، درگور نین گوناس و
جامبران ده را کتی نه .

تو کزی گردان ، نفی بی مدان ، دهاقی بی آر بیانی .
لی ایرو نه تویی ، دبلی ، رین و بلیگاز ، ژاروقلس ،
دولتکی و بدستی .

لی ته مسوندخواریه ، لیسر بخت و خنجرا خوه . صبه تویی
آزا ، مرآ آراز ، بختیاره کامران ، سر دست و یسر خوه بی .

زنجو غراف ومطبعت
أبو زيد الخليل بن محمد بن الحسين
 حفر جميع المعادن والصور الملونة واللوحات النحاسية
 طبع بطانات دار دريات بحروف ناضرة على الطراز العربي

ملك الظاهر

دمشق

الطبيب
أحمد نافذ
 اختصاص بالأمراض الداخلية والزهرية والأطفال

جزيرة

الربيع

الطبيب
محمد حسين
 الاقتصار على الجراحة واما من العيون وبرايتها

صالحية

دمشق

اشترى كات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار	في سوريا وقوتريك والعموم وبلاد القفاس
عن سنة واحدة ١٥٠ فرنك	عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور ٩٠ فرنك	عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور ٦٠ فرنك	عن اربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

للمراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: الامير بهودت عالي بدرخان - دمشق - حارة الأكراد

العدد ١٨
العدد ١٨
العدد ١٨
١٩٣٣ آذار

هاوار

سال ١
هزارم ١٨
روشب
١٩٣٣ آذار

کوفارا کردی * مجله کردی

نیخستین کوفاری

ج ٥٠٠ بدخان	خوه بناس
هفتدی صوی	کورد و کوردستان
م ٥٠٠ بوطی	شیر و گابی زر
خبر گریز	عجیبین دنیایی
ج ٥٠٠ بدخان	الفابی یا کردی
جگر خوین	شهناما شهیدان
دكتور ك ٥٠٠ بدرخان	چارینین خام
ع ٥٠٠ حسن	ولاتی کردان
ابراهیم فلا	گوتنا گور
انیری	ژکتیبا گورانی
هاوار	جهاپا دابکی
دكتور ك ٥٠٠ بدخان	زوزانو

١٩٣٣ م

مطبعة الترقی بدمشق

١٣٥١ هـ

SAL 1
HEJMAR 19
DUŞEMB
17 Nisan 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 19
LUNDI
17 Avril 1933

Qoyara Qurdi * Revue Kurde

Çêzîsiyên Qoyarê

Qurd û Qurdistan	C. A. Bedir-Xan
Xewna Rastîyê	E. Hesen
Sebat	Ş. M. Şahin
Dengeqî Zerdeştîyan	Hawar
Biyaniqî çî ditine	Hereqol Azîzan
Bi xwalê xwe ve	Nezir Lewend
Ferhengêq	Hawar

Hêwa û Dildarî	M. ....
Serhedan	Miço Milt
Welat	Axayê Mirdêst
Çarînen Xeyam	D ^r . Q. A. Bedir-Xan
Şehname Şehîdan	Cegerxwin
Lawîqo	Stranyan

Birê Frensîzî

La femme Kurde D^r. Q. A. Bedir-Xan

Çapxana Ierekî

ŞAM — 1933

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Andiwar

Djéziré

Damas

Sakir

PHOTOGRAVURE

Eyoubiye Frères

*Inscription sur tous les métaux. Gra-
vure colorée, pancartes et tableaux en cui-
vre. Impression de cartes et autres en relief,
suivant les procédés les plus modernes,*

Damas

Malek Daher

Qiriyariya Qovarê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê :

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq
Şeymehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq
Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din :

Salqî 150 Frenq
Şeymehqî 90 Frenq
Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyti tene şandin :

Mîr Celadî 'Alî Bedir-Xan
Şam: Taxa Qurdan

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.
6 mois 60 fr.
4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.
6 mois 90 fr.
4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qurd û Qurdistan

Bi çavê Biganîyan

— 1 —

Fünf Fortrage über den Islam

Leipzig : 1912

Qurd em in, Qurdistan welatê me ye. Bivê nevé em xwe û welatê xwe ji herqesi, ji biyanîyan bêtir û çêtir nas diqin. Qit-qitên her gund, eşîr û bajarê xwe weq hundirê bêriqa salê xwe dinasin. Di nav me de mirovên welê hene, diqarin zer û zinarên çiya û serjoreq û serjereqên bilincihên welatê xwe ji ber bijmêrin.

Digel vê hindê hin tiştên welatê me hene qo em xwe bi xwe, niqarin wan bibînin, hêj bêtir niqarin wan ji hev derêxînin, û liser vebin.

Her qes hundirê mala xwe ji xelqê çêtir nas diqe. Lê biyanî weqê diqevî nav maleqê ji xweytiyî bêtir kenci û qêmaniyên wê dibînin. Ji ber qo ew ji bona dîtîna û seh qirîné hatine û teqetine.

Lê em qo ji xwe tede ne û çavên me lê hîn bûne, rind bala xwe nadin, li diwar û banên xwe nanihêrin. Binihêrin ji niqarin weq xelqê biyanî bibînin. Jê re çavînen din divêt. Ji hela din dîtîna kenci û qêmaniyên welatê û mileteqî ne tişteqî hêsani ye. Ji wan re ji dîtîna wan re mirovînen zana û pisporînen gereq in. Nemaze pisporînen biyanî, da qo her tisti bê altqarî û meyeldarî bibînin û bibêjin.

Geleq mebin ji hin biyanî hene qo hatine, qetîne nav welatê me, lê temaşa qirîne, qêmanî û zede hînf zmanê me bûne û di hekê me de qitêbin nivisandîne.

Qitêbinên welê di her zmanê ewrûpayî de hene, rûsî, elmanî, frensîzî, ingilîzî, talyanî h. p ...

Min dil heye, ji wan qitêban birînen biqêr wergerînim qurdmanciyê û di wan stûnan de belav biqim.

Heye qo ew biyanîyên ha carînan di eleyhê me da ji got û nivisandî bin. Ji xwe piranîya wan di lêhê me de gotîne û meyl-darîya me qirîne. Herçî ji bit her du textî nivîsar bi qerî me tèn. Yê qo eleyhdarîya me qirîne — heqe ne xêrezqarî ye — qêmanîyên me şanî me didin. Em bi wan qêmanîyên xwe diedilînin. Bi ên din qo di lêhê me de hatîne nivîsandî, milên xwe ên rind nas diqin û xwe bi xwe kedrê xwe dizanin. Heqe mirov bi xwe kedrê xwe nagirî niq tuqestî bikedr nabî. Belê ev, nav di me didin.

Di me, di millet û welatê me de tiştînen welê hene qo em bêj liser wan venebûne.

Ji rexê din ew nivîsarên ha di senîlandîna diroqa welatê û mitelê me de arî me diqin. Di nav wan de tiştînen hene qo hêj bi me ne nasî. Me ew ne dîtîna ne ji bihistîne.

***

Li wergerandîne de bi rêz û tarîxê ve naçim. Herçî qo diqevî destê min û bi qerî me tèn ezê wan wergerînim qurdmanciyê û hêdî hêdî belav biqim.

Ezê wan bi awaqî welê wergerînim qo mana rind bête seh qirîna û kîse herçend heye, ewçend qurdandî bibî, ne qo pîrsan ye qo ye qo wergerînim qurdmanciyê û tişteqî welê binîm pê qo pîrs qurdmancî lê awa biyanî bibî.

Ji milê din, di zmanê me de berdêlqa

her pîrsê hêj ne hatiye ditin û hevedudanin. Ji lewra di mehcetê de ezê awayê hin kisan gora pîrsên me biguhêrinim, ji hev veketînim û pêş û paş biqim. Lê jê re ne qem ne ji zêde diqim. Ezê bala xwe bidim qo kesta nivisevan û giyanê nivîsarê weqe xwe hilinim û weqe xwe bidim zanin.

Ezê bi nivîsareqe qurt lê hêja dest pê biqim. Çend xêz ji Marten Hartman.

Hartman zanayeqi elman e. Di nav Qurdistanê de geriyaye, hîni zmanê me bûye. Qitêbeqe wi heye, «Botan», qitêbeqe hêja û qûr. Herweqî ji wê qitêbê xuya dibe Hartman li her tîstê welatê me hûr mêze qirîye. Min ew qitêb li Germanyayê dit û xwendî bû. Lê frû ne bi min re ye.

Li gora bihistîna min Hartman Memozîna Xanî werdigerand elmanîyê, lê emrê wî têr neqir. Paş qo çend rûpelên wê wergerandi bûn çû rehmêtê.

Xêzên jêrin ji qitêbeqe wi haline girtin. Navê qitêbê (Pênc gotar lîser îslamê) ye. Li Leypcîgê di sala 1912de hatiye çapqirin.

«Rûpel: 135— Heqe di kelemrewê Osmaniyan de pêşvegetîneqe manewî û xurt bête pê, eva ha ji nav wan mîletên misilman de dest pê biqit qo ne tîrqnîjad in. Ev mîletên ha herçend li tîrqa raser bibin jî heta niho bindestîya wan qirine. Di nav wan mîletan de mirov diqarît Frnewid, Erebi û Qurdan bijmêrit.

Rûpel: 137— Weqê ez di nav mîletên qo li çanda ewrûpayî tene wergerandin navê qurdan jî hildidim, dizanim qo pê biqevim pêşberê berberîyeqe dijwar.

Belê bişqahtîya adêtên qurdan nase. Ji aliyê din tete gotin qo qurd jî zorqirin û nijdê re meyildar in û ji aşî û rahetîyê direvin. [1]

Digel vê hindê herçî rêwiyên qo di nav wan de geriyane bi yeq dengî wesfê wan dane û gotine qo qurd di nav kalîqeqe bişq de şani hesasiyeteqe qûr û zirav didin. Ji milê din bi gavahtîya geleqî nivîsaran tete zanin qo qurd di tûjzereqîya tebit, zûbîrbîrî û di dayîna hiqm û kerarên

[1] Xebera wî ye. Ma em bi xwe nabêjin: Şer ji betaliyê çêtir e. (Hawar)

Welat

Ew çiyayên bilind, avên di sar, parîzên [rengin

Ew destên birez, gundên bipez, bajarên [zengin;

Ew lawên delal, xortên şepal, hingên [qurêzal;

Ew bedewên çaq, daylanên paq, zeriyan [narîn;

Çer bûne? Qûde çûne? li qû mane? he bêje Ev derdê bêderman qo wa ez qirime din. Evîneqe dilsoj, te êxiste hinavê min

Bi pêta vî arî tim û tim digrin Mem û Zin. Di rêya telata te de, ger çikas biwestim.

Pê qêfxweş dibim, bilahi ez nabim [xemgin.

Ez minetê nagirim ji bona mayîna Sûriyê. Hê vir jî nebit eve di rex min de Felestîn

Bîsteq niqarim te bîderxim ji bira xwe Dixwazin bila min bişînin nav Çin û [Maçîn

Dema qo niqa bin li êrdê Sûriyê baxevim Min destê xwe daye birayê xme yê [Cegerxwîn

Axayê Mirdêst

rast de ji ne qem in.

Qurd di navbera erebê hêç û livoq, di tegerîstîne de bilez, şit û xasûq; û tîrqê tîral, di ramanê de tenbel qo bidîşwari hîni jiyîna civatê dibe, tipê navin e.

Qurd pîsmameqî eceman ê rastîne e. Lê ew bi teqîlbûna bireqî mezin ji xwîna tîrqa li xwîna wî û bi bawerîyên tesewîlî, weq pîsmamê xwe xerab ne bûye, xwe paq û zindî hilaniye.

Heqe ev mîletê ha, rûjqê, mirovê rastîn peyda qir bi xurtî û zexmîya xwe û bi vîna qo xwe li çanda dinyayê a frû de wergerîne, dinyayê tevda ecêbmayî de bihêle

Ji xwe bê şîq e qo ji bona zmanê xwe ê rengin û geleqî nigardar, û ji hiqmê zmanê biyanîyan paqhilanî herfên latîni jî de kebûl biqit.»

Heqe berbînî û berbêjiyên Hartman hêj tevda ne çû bin ji serî evçend heye qo em frû zmanê xwe ê rengin bi herfên latîni dinivîstînin.

CelaDet Ali Bedir-Xan

Lawîqo!

Ji stranên çiyayê Şingalê, ji devê Ehmed
Fermanê Qîqî

Lo lawîqo! . . . .

Çiyayê Şingalê, çiyaqî bimêw e
Çi xweş têt dengê şexşana
Lawîqê simokî çerîna qêw e
Ramisanê me qeçîqê yezîdîyan bisêv e
Kereberbangê sibê der mala bêv e
Liber mêşqa dêw e.

***

Lo lawîqo! . . . .

Tu dixwazî, tuê qeleşgewra xwe bibîno
Fabe şexşanê piqê xwe hilîno
Emê daqevin nav hejtrên mala Eli Beqo
Min qeçîqêl tu ji xwe re bibîno
Bîra qeser û qedêr, dilê te de nemîno!

***

Lo lawîqo! . . . .

Bîra li me ne hata ji ba, bayê quro
Bîra lîxista pozê çiyayê Şingalê, rûbarê diro
Dê were ramisanqê ji memiqê min bistîno
Bîra ji rûyê rastê û ji rûqê diro
Hejirê Çiyayê Şingalê bînavîqo
Xurmeyê Bexdayê bêdendîqo

***

Lo lawîqo! . . . .

Çiyayê Şingalê va bişûjo
Agir ji devê şexşana, lawîqê simokî, va
[dirîjo
Min sund xwarî serê Eli begî Mirê
[yezîdîyan
Ez naqîn terqa lawîqê simokî
Heya xwê şin bibe kantir bîzo

***

Lo lawîqo! . . . .

Bîra li me ne hata ji ba, bayê va çîyan
Bîra lînexista li pozê çiyayê Şingalê
Serê newalan devê van geliyan
Min sund xwarî di pey lawîqê smokî
Serê xwe nadim ser tu ban û tu balgihan

Stranvan

Dengeqî Zerdestîyan

Di Hekê Qurdan De

A Great Nation's Spirited Struggles

The kuadhîh revolt seems to be crushed for the present, and some patriots of that ancient and honourable race have given thier lives in the attempt, either on the field or by execution. It is sad to think that a remedy cannot be found for granting national liberty to over three million brave souls yearing for it. Their constant appeals to the League of Nations have proved vain. This leads one to think that that august body is more swayed by expediences and influences than by principles of right and justice. However Turkioh patriots themselves can find some means of pacifing this great people by seeing a way of meeting their wishes without involing themselves in any peril. It will never do to keep always in leash a spirited nation of born warriors.

The Iran League: Bombay

Mîleteqî Mezîn

Di Kewînaandineqê Xurt û Dijwar De

Brayên me ên zerdestî, li Hindistanê,
di Bombayê de qovareqê bi navê (iran
lig)î bi zmanên ingilîzî û tarîsî derdixftin.

Qovara zerdestîyan di hejmareqê xwe
de kala serxwerabûna mîletê qurdan
qiriye û di hekê me de çend pîrsên bihek
û dilovan nivisandine. Herweqî me ew
hendiqa ha jor ve û weqê xwe guhastiye
stûnên xwe, jêr ve ji werdigerînin zarê xwe.

« Ji bona trû welê xuya dibe qo ser-
xwerabûna mîletê qurdan hatiye qevan-
din, û hin welatperwerên vî mîletê qevn û
birûmet an di meydana şerî an di bin
darên meşnekê de, xwe dane quştin.

Belê zîz e, mirov difiqire qo ji bona
anfînciha azahiya milî qo ji sê milyonan
bêtir giyanên dilevra lê laveqar û dax-
wazqar in, tevdiqeq naye ditin.

Ev camêrîn ha çend caran berê xwe
dane civata mîletan jî, lê hercar jê dest-
vala veqeriyane. Di ber vî deravî de, mirov
bivê nevê difiqire qo ev civata bilind ne

FERHENGQ

Di vê ferhengqê de pirsin hene qo di bandên hejmara Hawarê a hejdehîm de derbas bûne. Ji ber qo hineqan ji xwendevanên me mana wan ji me pirsîne em wan li hir radiveqin.

(Biyani)

Herçf qo ne ji wî eslî ye qo çêl lê diqin, yanî kala wî diqin. Qurdmancin hene li şûna (biyani) (xerib) dibêjin. Xerib pirseqe erebî ye. Biyani, xwerû qurdmancî ye. Xelqê welatê jêrin jê re (bigane) dibêjin.

(Liservebûn)

Nas qirin, ji hev derêxistin. Ez carqê hâfî bûm vê derê, lê niho liser venabim. Bijîşq liser nexweşiya min venebû.

(Pispor)

Mirovê zana qo zanahiya xwe di zanfneqê de qûr xistiye, lê hûr nihêrtiye û di qitqitên wê gihastiye.

(Kelemrew)

Tevayiya erd û welatên qo di bin destê dewleleqê de ne.

(Nijad)

Tevayiya pêşî û paşiyên mal û mileteqî. Her millet vedigere nijadeqî û çend millet di nijadeqî de digehin hev. Herweqî Qurd û Ecem ji nijadeqî, ji reyeqî ne. Her du ji jî nijadê ari ne.

di pêqantn û parastina bingehên hek û راستیە, لە دی لیتفارقێ و میلداریا زەخمان دە خورتە.

Digel vê hindê tirq bi xwe diqarin rîqê peyda biqin û bê qo tu qêmanî û talûqe bigehinin xwe daxwaza vî mileti binin cih û wî razî biqin. Ji xwe ne rast e qo mirov bixwaze biceribîne mileteqî xurt qo peyayên wî tevda ji dêyên xwe cengawer zane, heta dawiyê di bin nîrê de bihêle.

Hawar

(Zûbrbiri)

Xurtiya zûbrbirinê, filan zûbrbir e, zû bir dibe, tédigehê, dizû birbiriyê de xurt e.

(Tip)

Şiqî, textî, nîmînendeyê şiqleqî. Tipê her mileti cihê ye. Tipê qurdan ji tîpên din bi hin wesfan tete veketandin. Tip û (pit) welê dimine qo ji yeq rayî ne. Pit, bi mana qîçiqê her tîştî ye. Piçiq pitiq, piçqoq, piteq h. p. Qurdmanc weqê bani jinên xwe diqin dibêjin (pitê) yanî qîçiqê, spehyoqê. Disan heye qo (pit) û pîrsa fîrenzezî (petit) ji hev ne cuda ne.

(Qamiran)

Yê qo qama xwe dirane, pêş ve dajo. Qam bi xwe miraz e.

(Nependî)

Cihê qo qes lê nîne, ne sêpîla xelqê ye. Ji pandinê têt, cihê qo ne pandî ye, lê napên. Nepeni ji tete gotin.

(Duta)

Ta bi xwe kat e. Duta, dukat. Xanîqî dutayin, xanîqî bi du katan.

(Nîş)

Çeltiyên zemaneqî û zîzeqî.

(Mivro)

Mirovê netevav, tîşteqî wî qêm (niv-mirov) herweqî qor û quleq.

(Qevandin)

Mîna qevanê tewandin û li erdê xistin.

(Dilevra)

Dilê wî bilind û paq, çavtêr û mihirban. Alicenab.

(Babelisq)

Tevayiya sed salt. Sedsaleq babelisq e.

(Serpilqî)

Ne ji bini, ji rû û ser, ji derve û dûr. Ez filan qesî serpilqî nas diqim, yanî navbera me de nasî hebe jî ne ewçend qûr e, ez wî nas diqim lê nîzanin çî mirov e, kenc e, xirab e.

(Raman)

Dan serê xwe . Fiqirtin ji tete gotin, lê ev ne bi qurdmancî ye. Raman qurdmancîyeqê xwerû ye, lê di nav qurdmancan de qem bûye. Ji ber qo zû ve ye me dev ji ramanê berdaye. Ma em ket diramin û didin serê xwegelo halê me dê bibe çû?

(Vên)

Bi xurtiya dilê xwe xwestin, liser wê xwestinê seqinin, pê bikerar bûn. Pehmetî Xanî dibêjit:

«Xwesî, şin û zanin û vên û qelam»
«Bihistin digel diti bû tamam».

(Berbînî)

Ditina tişteqî berî qo bête pê. Berbîniya wî ne çû serî, yanî di hekê filan tisti de digot holê an welê dê çêbibit lê çenebû. Berbînî: ewê qo berî çêbûne dibîne.

(Berbêjî)

Kewirîna tişteqî berî qo bikewime gotin. Berbêjî, ewê qo berî qo bikewime dibêjit.

(Pend)

Şîret e. Pendên ayina qurdaniyê. Ew penqên qo mirov di ayîn û xebata qurdaniyê de divêt pêve biqit, qar û xebata xwe li gora wan saz biqit.

(Çand)

Ev pîrseqe gelecq mihim e. Divêt xwendevanên me kenc bala xwe bidin û di ser zmanê xwe re bexin. Ji ber qo ev pîrsa ha ne di zmanê me de ne ji di zmanên cînar de ji heye. Ereban ji vê pasiye xistinê zmanê xwe.

Ji tevayiya ilm û hîner û pişeyên spehî re çand tete gotin. Me ev pîrs ji çandinê girt. Ji xwe di her zmanî de ji welê ye. Ji ber qo herweqî ceh û genim bi erdê tene wer qirin, ilm û pişeyê ji bi ser û mejiyê mirov tene wer qirin, çandin. Çanda ewrûpayî: tevayî û awayê zanina xelqê ewrûpayê. Em diqarin çanda qurdan ji bibêjin. Pê diroq, çiroq, stran, dilan, medhelûq, mamîq û herçî rêziq û adeten me heine tene zanin.

Çarînên Xeyam

Dinê de xwesteqên te sergirtin, ma dawî çî ye
Te nameya jinê gi xwend ma dawî çî ye
Bibêj te çawan xwest welê sed sal mayî
Bibêj sed salên di ji bîmîni ma dawî çî ye

Em gi dilqetî ne û şerabperest in
Ei qavilî de rûniştine serxwes û mest in
Ji spehîti û qirêtiyê, wehm û xiyalan dest

[çîşand

Ji me hiş mexwaz em gi şerab bidest in

Guhrîyê piyan û serbiqê şerabê bigire
Pê lûva avê û mîrg û çimenan bigere
Ev feleqa bêbext zelif rûheyvan
Diqê sed car şerbiq û sed car piyan

Ev dinê qo çend rûj bû pêgehê me
Ji xemê pêve heç ne bû destgehê me
Wey li me.. pîrseqe me ji hel ne bu
Çûn û hezar bêri man di cergê me

Ji tiştên he neqetî rûyê xwe zer meqe
Bi tiştên nehatî dili de ser meqe
Ji dinêya bêbext para xwe bibir
Berî qo dinê te lal û qer biqe

Avahiya meyxanê ji şerabvexwarina me ye
Xwîna du hezar toban li ser stoyê me ye
Qo min guneh neqir rehmet ji bo çî
Rexşa rehmetê ji gunehqariya me ye.

Em ji neyinê paq hatin û bûn nepaq
Em bêqeser hatin û bûn xemnaq
Em bûn rondiq li ser agirê dili
Jin dane bagerê bûn ax û sêlaq

Rûjeqê ji benda dinê aza ne bûme.
Bibneqê ji jîna xwe şa ne bûne
Herçend, min pîr feketiya dewranê qir
Lê dewrana dinê de bêj seyda nebûme

D. Zamiran Ali Bedir-Xan

La Femme Kurde

Une notice sur la situation de la femme kurde est un sujet qui nous semble assez intéressant pour le lecteur occidental. Les kurdes qui, comme toutes les autres nations orientales, mènent une vie moins développée, se caractérisent dans leur vie intérieure par la compréhension témoignée, depuis les temps les plus reculés, aux droits et à la dignité de la femme, que celle-ci soit considérée comme une dévouée camarade de la vie conjugale, ou comme un facteur économique, voire même politique de leur évolution privée, sociale et publique.

Comme point de départ, je signalerai un trait qui me semble vraiment assez caractéristique: l'absence du gynécium, institution qui créant un monde propre à la femme la sépare du monde des humains. Cette institution, adoptée même par les anciens grecs, a dominé et domine encore en grande partie la vie des peuples orientaux et surtout musulmans.

Il est bien naturel de se rappeler que la vie des anciens grecs étaient fortement colorés par l'influence des goûts et des habitudes asiatiques. La liberté accordée dans les temps les plus anciens par les Romains à leurs femmes trouve précisément une parallèle dans la vie et situation de la femme kurde: celle-ci la dépasse d'ailleurs dans ce sens que cette liberté féminine kurde n'a pas subi les lourds progrès conventionnels et les restrictions tenaces du Droit Romain. En effet, la liberté réservée à la femme kurde paraît être dictée par le bon sens naturel et l'objectivité d'une vie salubre et indépendante.

On cherchera en vain la trace d'un progrès par étape dans la vie et l'émanicipation de la femme kurde.

Les principes de: Tutor optivus, tutor cesicius du tutor fiduciarus et enfin de complio principes et idées ingénieux et peut-être géniaux des grands juristes Romaines, « destinés à combattre des préjugés iniques est injustes » manquent totalement dans les coutumes kurdes.

Le kurde, tout en ayant une idée très nette de la différence des classes humaines et tout en mettant à tort ou à raison des limites nettes

entre les différents éléments sociaux, a eu à peine l'idée de la différence des sexes; il n'a jamais pensé à des restrictions formelles ou matérielles vis à vis de la femme; en effet, il la considère, au point de vue ethnique digne de la même confiance et apte aux mêmes droits et aux mêmes responsabilités; au point de vue psychologique, assujettie aux mêmes tentations, munie des mêmes vertus et des mêmes vices que les autres êtres humains.

Cette disposition d'esprit est digne d'être soulignée; elle indique, en effet, l'absence de ce terrible fond d'égoïsme propre, en général, au sexe fort.

Les différentes études faites sur le Kurdistan et surtout sur la femme kurde sont remplies de détails très intéressants. Les auteurs sont unanimes sur ce point que le vie de la femme kurde est plus libre que celle de toute autre femme de l'Orient.

Les voyageurs Européens ont particulièrement remarqué que la femme kurde employait chez elle des serviteurs mâles sans les assujettir à la malheureuse amputation des amputations des eunuques des harems orientaux.

Comme suite à cet aperçu général, j'essaierai de présenter la vie de la femme kurde très objectivement comme jeune fille, comme fiancée, comme femme, comme mère et comme représentante de la famille et enfin comme chef politique d'une tribu ou d'un territoire.

LA VIE D'UNE FILLETTE: Il est difficile de prétendre que les conditions hygiéniques et éducatives sont bien remplies dans le milieu où vit ce petit être humain.

Mais, ce qui est essentiel, dès sa naissance elle est bien aimée et, compte-tenu du niveau intellectuel et de l'aisance de la famille, elle est bien soignée, bien nourrie et bien surveillée. Dès sa petite enfance elle apprend les chants nationaux, la danse, monter à cheval.

Les travaux manuels, la broderie, la couture, le tissage des tapis fins, et d'autres occupations analogues développent chez ce petit être un sens excellent du rythme, de la couleur, de l'harmonie et de l'ornementation. Il faut noter que c'est sa mère qui est chargée de son éducation; elle ne supporte jamais la surveillance, quelquefois un peu sévère d'un père nerveux et las des travaux journaliers. Surtout après l'âge de

dix ans le père de la famille kurde n'a jamais l'habitude d'infliger à sa fille un châtement corporel même très modéré. C'est de la mère qu'elle dépend.

La jeune fille au delà d'un certain âge commence à seconder sa mère dans le travail du foyer sans jamais perdre son bon droit d'avoir au temps libre pour goûter les plaisirs de sa jeunesse parmi ses camarades. Il s'agit particulièrement des danses, qui une fois par semaine, peuvent avoir lieu; on danse en compagnie des jeunes gens, et ceci donne justement, même à la plus timide l'occasion de voir de près le mari futur. Les danses qui, surtout dans les festins de noces ont une durée de 3 à 7 jours finissent dans la nuit et commencent quand le soleil blanchit à l'orient. C'est un tableau curieux de voir dans ce cadre lumineux des jeunes filles kurdes fraîches comme l'aube du jour goûtant le charme du rythme en compagnie de braves et beaux garçons.

LA FIANCÉE : Ce ne sont pas seulement les danses qui permettent et facilitent des rencontres agréables; la femme kurde jouit également de toute sa liberté pour ses promenades à cheval, dans les jardins et pour les invitations elle goûte savamment les plaisirs d'une vie frivole, innocente et enfantine, et elle la garde comme un souvenir très agréable de sa jeunesse.

Ces réunions, ces sociétés rustiques remplissent de joie l'âme et la candeur de la jeune fille, et c'est alors que commencent -souvent, sinon toujours- des rencontres fortuites dans un coin de jardin, à l'ombre des arbres, traversé par l'éclair argentin des étoiles au milieu des nuits immenses et pleines de grandeur. En respirant cet air tiède et embaumé ils commencent les premiers aveux, les premières paroles d'amour, de joie et de tristesse, de promesse et de fidélité.

Des promenades solitaires et nocturnes ne doivent pas être considérées comme bien graves à condition que leur intention soit bonne et si ce n'est pas tout à fait exclu, il est rare que toutes ces caresses de jeunesse tournent au drame lyrique.

LE MARIAGE : En général, c'est le mariage qui justifie toutes les imprudences et ces libertés en posant la base d'un foyer solide, fort et résistant.

Comme on sait, la guerre et les dangers sont presque continuels et inévitables dans le

pays des kurdes, où ils sont nourris par l'amour de la liberté.

Dans ce pays jeune et entouré de montagnes gigantesques l'âme se développe fortement dans l'amour de l'indépendance avec une énergie farouche et irréductible.

Le kurde voit dans le mariage le côté divin et le côté humain également.

Le «divini et humani foris communication» du Droit Romain retrouve une vie fraîche dans la compréhension du mariage chez les kurdes. Si cette compréhension, théoriquement et formellement, est inexistante dans une grande partie du peuple qui a embrassé l'islamisme, car chez l'islam le divorce est permis, elle existe pratiquement. Les cas de divorce sont très rares chez les kurdes et il est considéré comme un acte désespérant.

La direction de la maison relève de la compétence de la femme, c'est elle la vraie propriétaire de la maison et des biens, et la gardienne de la tranquillité du foyer; c'est elle qui connaît le bilan des biens, c'est elle qui dirige les travaux et c'est elle enfin qui surveille les moyens d'existence de la famille. L'homme gagne l'argent nécessaire pour l'entretien du foyer. S'il n'est pas capable seul de s'acquitter de cette obligation la femme l'aide de son mieux.

Le mariage ne transforme pas la vie de la femme en une vie dénuée de plaisir, elle conserve toujours le droit de jouir de la vie, de la musique, des réunions et des danses mixtes, et ceci jusqu'à la limite cruelle de l'âge. Comme ses moeurs sont solides, elle tient à sa dignité personnelle et dans tous ses actes elle n'a plus la frivolité et la nonchalance d'une jeune fille. Dans sa réserve chaste et subtile, elle vous fixe, en parlant, avec ses yeux doux et charmants et elle parle d'une voix bien timbrée et belle sans cependant être coquette.

Elle parle, rit, bavarde et tout son entourage considère ces faits comme les choses les plus naturelles du monde. Dans les révolutions, souvent elle accompagne son mari, des fois armée, ordinairement comme son auxiliaire. Dans ses exploits, elle est vive et joyeuse.

Dès le bas âge elle comprend cette

rude nécessité que pour vivre il faut mourir ; une règle tragique et paradoxale, mais malheureusement bien juste pour les peuples opprimés. Le ravitaillement des guerriers, le secours aux blessés sont organisés et soutenus par les femme de guerriers, par leurs mères et leurs filles. Dans une défaillance c'est la femme qui enlève l'arme déshonorée et des chansons populaires ont chantées dans des strophes chaudes et sublimes les femmes héroïques de ce beau pays du Kurdistan.

Chez les kurdes, c'est une habitude nationale de donner le nom d'une femme vaillante et guerrière à son enfant dont le père n'a pu rivaliser avec le zèle et la gloire de son épouse.

La femme joue aussi un rôle prépondérant dans la vie littéraire, le coeur kurde avide de jouissances au rythme et de la couleur, aryan au sang et éminemment poète, prend une éducation chevaleresque qui émeut le coeur et la sensibilité et produit une littérature subtile et profonde, une littérature populaire qui ressuscite dans l'esprit les troubadours du Moyen Age. Une grande partie des chansons et chansonnettes, des berceuses, des romances, des sérénades et des dialogues sont composés par les femme. Composition pleine de douce mélodie de la nature et de l'amour caressés par l'affinité physique.

Toutes les élégies et les chansons élégiaques sont de leur inspiration : Elle est tellement connue dans le pays comme poète et comme compositeur, que si on demande à un kurde l'auteur d'une chanson, on aura comme réponse probable : « sûrement c'est une femme, mais le nom m'échappe ».

Vis à vis des étrangers, en cas d'absence du mari, la représentation du mari incombe à la femme. Avant la Guerre Générale dans la zone de Pichder existaient deux femme chefs dont le souvenir est resté cher au peuple. L'une était « Pura Halim » et l'autre « Quah Nerkiz » la première de la tribu « Kafourouchi » et la seconde de celle de « Chouvan ».

Après l'assassinat de leurs maris par les turcs, à la tête d'une bande elles combattirent la domination ottoman durant des années. Les chansonniers de Pichder chantent encore dans les soirées de printemps de « Bazian » et sur les rives des eaux écumantes de « Zab » des chansons relatant les exploits de ces femmes, des chansons pleines des sacrifices et des luttes d'un peuple en danger de mort et qui ne veut point mourir. Ce sont presque des épopées.

LA VIE POLITIQUE : Pour ne pas remonter aux temps anciens on peut prendre un exemple des plus récents. Celui du Chef des tribus de « Adile Hatoun », mort en 1924. Cette femme magnifique a dirigé toutes les affaires sociales et politiques de Djaff durant 15 ans. Elle était la femme de Osman Pacha Djaff. Ce dernier étant incapable de remplir la tâche du chef, ipsofacto le pouvoir a glissé entre les mains de l'épouse qui en était digne. C'était une scène des plus brillante et des plus majestueuses que de voir « Adilé Hanim », cette patricienne d'une taille svelte et grande avec un beau visage et des yeux noir d'ébène, d'où resplendissait la dignité et l'intelligence assise chaque après-midi dans le Divankhané (salon de réception, avec salle de délibération à côté) dans un cadre charmant et étrange, à « Haleptche », et expédiant les affaires et résolvant les litiges de ce petit Etat appelé Djaff, avec toute justice, clairvoyance et bonté.

Comme tout dernier exemple, on peut encore citer « Hafsekhan », la belle soeur de « Cheikh Mahmoud » qui a bien mérité de son peuple en déployant des efforts suprêmes pour défendre les droits de ses concitoyens.

Cette petite notice sur la femme kurde et sa position sociale et politique est encourageante pour l'avenir de cet élément considéré par plusieurs orientalistes comme un des facteurs de la renaissance orientale.

Dr. Zamiran Ali Bedir Khan

نقیساندنه . کافا از فگرم هرم ولاتی خوهرچی کوم
گردا خوده سح کر و دیتنه در روزنامان و کتیبان ده دی
بلاف بسکم .

چند چاران لمه قومی به کو ژ گندین کوام میفسانی
وان بون ، ژندرمان پیادادان هف و دیرن . او پبایین هانما
قدگریان .

روژی من تشنک دیتنه کو توجار ژیرنکم . ام بریفه
دچون . کردکی کالب ژی ، عمری وی دینا فیرا پدینجه
وشیتنی ده ، پیل مه هه دهات . ژندرمه کی ترک ، خورتکی
پست سالی ، ژشیفه ری بیکی لمه دربو . کالو بیدکم و دستمال
بو . دهمینزا وی ده زارو ککی دوسالی هبو . ژندرمه خیرن نه
قتج ژیره گوتن و درپژی وی کر . بید تاژانگی لروبی
وی دخت . روپی کالو دریا ، سری زارو کی شکیا .
کالو سری خوه دداییش و دخوه ست پی زارو کی خوه
پیاریزه . داوی ژندرمه وستیا وسکنی . کالو سری خوه
هلدا . مه دگرت دگری ، کی بو و آلی بگوتنا . نه ، نه
دگری . روپی خوه دابو عزمین ، لژندرمه دنهپرت ولی
دکنی ... چه بیژم ...

گندک هبو ، پریچار ام دچون ئی . دروی گندی ده
دوستکی مه هبو . کردکی صدو دوسالی . زانم چاوان بو
پیلکی ام نه چو بون گندی خوه . مه بیری یادوستی
خوه کر بو . می چار هفال مه گوتنا خوه کر بو یک وام
چو بون زیارتا دوستی خوه . کالی مه کالکی سر خوه بو ،
بید کب و دست ، درانین وی هیژ هیون . هر تشت درخوار
وهر گاف دفکنوک بو . وی روزی دیسان پدیننامه
شابو بو . لی نکار بو و هر گاف ژجعی خوه راهو در کفته
پیشی بامه . دل دکر کو راهی لی لنگین وی نکار بون
لاشی وی هلکرن . لنگین وی ورپی بون . ته دگرت فی
پی بین وی نیخاند بون . مه ژی پرسی . کالو پسر هاتیبا
خوه گلی کر :

— یوی پازده روزان ژندرمه هاتبون گندی .
سلج دردانه هف . سلج ل کو ، دولت سری کیل مه می
سپارتنه نوقی . مه بیخ خوه کپریژی نه هشتنه . هرچی

خورتین لوند ، ملین وان گر بدان و یخوره بون . او غا
و گویان . هون ژی دزانین خورتین ولی فنا گرن . دورگا
من ژی . من گوت : حیران یننه ، قربان یننه . گه نه دان
از آقیم اردی ، لنگین من هلدان و قدری پدینجه چو لین
خستن . ژلنگین من خونین فذز کی . نه سخاوان بو . دلی من
بورې ، از هشتم اردی وچون . ژهنگی هه دناف جهان ده
بوم . هیژ دهی رابومه سرخوه . لی هین نکارم بریفی بجم .
لین مگرن کو ژیرفه رانه بومه .

مه ژی پرسی : ماچره او چند یننه خسته ؟

— ژیر کو از کردم .

لی یرنه آرت ب چافین ترمی لدراخوه نهپرت و گوت :
— نه ، نه از شاش بوم . بری بری ، از کردبوم .
نهو از ترکم . درفی ولاتی ده هر کسی ترکه
رین هیژ ترمی . ده کورمه ژی .

ما تشنکی هولی قت هاتیه دین و هپستن . بید صدسالین
خوه کو ککی ولی کو توما ژی نابت و بیدو سالین خوه
ئین مابین زارو ککی شیر میژ . چاوان دستی مروف لوان
هر دیوان رادیت .

مانه بسه . زانم کیزانی بیژم . ولانکی ولی کودستورا
وان آفه . هیدی به از ژتره بترکی بیژم : « تورک الک بو بوک
ملت ، تورکیاده یا شار تورک ، بوق باشقیمی » . لی اوله به
ئیدی ترکیا نکارت بژیت . شرکی دن بری هر تشتی ژ
ترکی ره مرنی دی بیلت . هکه از بی ترس فان تشنان
دیژم نه بی سبه . از چوم سننبولی ژی . من حالی وان ل
وی دری ژی دیت . خوه او چند بلند کر نه کونما دکارن
سر لنگان بسکنن ، دقیت بکفن .

ژو باشی ، اوی نه تشت ژمن پرسین و نک خوه نقیساندن .
مه دستین هف گناشت و ژهف ففتیان .

ژیر کو جامیر بخوه دل ند کر کونانی وی ، نهو بیقی
برد کرن از وی فشارتی دگرم . لی گافا بخوه در ولاتی
خوه ده بیدین خوه بلاف کون هنگی امی وان بیران دگل
ناقئ نقیسه فانی بگهیز بین سفونین هاواری .

هر کول آریزان

بیانیکی

دِ کُردستانی ره چه دیتنه؟

ناسکی من ژمن ره گوئیو:

— ماته هی ژمنه ، روژنامه نفیسه کی اورو پای کی کردستانی ده گریه ، بیریواری ، هاتیه شای .

نامی من اف تشت ژمن ره گوئیون ، لی جهی نفیسه قانی شانی من نه دابو . پاش کو من ریباخوه یچند مفاخرانه بین شای خستین من میر کی خوه بیجه کر و خوه داناس کرن .

— هاوار ، نه ؟ بلی وکی از لیکردستانی بوم هن ولاتی بین وه ژمن ره گوئیون کو دسوری بی ده کوفارک برفی ناچی درد کشت . من گمگ دل دکر دی پیتم .

من چند هژمارین هاواری بجه ره آتی بون . من اودانه دی . چایی خوه لوان گرانده و گوته من .

— دلی ته هیه ژمن هن نشنان لیسرولاتی خوه پیرمی نه ؟ هن تشت هته کو من ژمن دفتیت ژته پیرسم . پرسییاری یاته آیشین نه اوه کو من دِ کُردستانی ده چه دیتنه ؟

— هری اوه . . . .

— من نشنان ولی دیتنه کو ژته و ژوان پیسه که رند ناس دکن ترک چه به تو کس ، خسا پیاکی اورو پای ، نکاره باور بکه . هرچی کو من دیتنه باور بکه بری

دوهزار سالی ژمن دنیایی ده چیندبون .

— حکومتا اتقری ناهیله کو بیانی ، نمازه موژنامه نفیسه ک بکفه اردی کردستانی . چاوان بو کو ته پیک آتی ودریاسی کردستانی بو بی .

— خیراته به ، بلی تو کس ناهیلن . ته تنی بیانیان خلکی چه ژمن بی دستورا وزارت داخله بی نکارن دریاسی ولاتی کردان بین . لی بری اولی من نه گوئیو کو از روژنامه تقسیم ، پاشی هن همشهری بین من هته کو ژمنیسه ل وی ده ری نه . بدستی وان لی دیسان یهزار دشواری بی دریاسی ولاتی وه بومه .

قدری شش مهان دِ کردستانی دهامام . توزانی دناف وان شش مهان ده من چه عذاب دیتنه . تنی افچند پیژم کو دِ ترکان ده نه تنی حسین مروقیی لی توتشت نه مانه . دِ دنیایی ده نشان هته نه تنی ژمنی دسوی مروقات لی ژمنی دسوی جناوران ژمنی درنا کتفت . لی ژوان نیت .

ام دِ « . . . . » فی ده دمان . جارنان ری پی دکت ژ باژیر درد کهن ، بر بید روژ هلاتی فه دچون دناف گنبد و عشیران ده دگر بان و فدا گریان جهی خوه . دگل فی هندی ازنه چومه حتا ولاتی مرحدان و دشتا موشی . لی هقالین مه کو دچون ژمه ده دگوتن ، ظلما کول وی دری دهاته کرن ژ ظلما کو دپیش چاقین مه ده دیو بیتر و خرابتر بو .

هرچی کو من دِ ترکی ده دیتنه نفدا لدقترا خوه

خوشی له بولبول خوشی له خاران . . .	شپری بکه له سدر زانی بر بنم	نه که به اسیری و به نا مرادی
خوشی له مرده خوشی له زندو . .	یگانه هیوا و غایه له ژبنم	نه ریژین نه شکسی هدر و کو باران
له پیره میردان ، له جوانی گیلرو . .	نه وه به : تولای ولات بسینم	بیچیزین دردو ذاختی هه ژاران
خوشی له چاوان خوشی له زاران . .	بادهی مه ده بائه سربینی چم بی	بنیزین داری شریقی و آشتی
خوشی له داره و خوشی له په ردو . .	خوراکی مه باهه در دوغهم بی	دلال شاد بکه بی نه یادی چاران
خوشی له عالمه دورله دله من	دوایی له خو بی دشمن دست نه شوین	بی دابنشین له نیو گولشه نا
شه قنم بو خاران دورله گولهی من	هه رچی چونی بی هه رچه نده که می	له بن سی بهری داروده ونا
زنجیر پیروزی دل مردوان بی	بی دابنشین دور بین له شادی	بو سهر به خو پیو و پی شکه و تنق کورد
بژی به مه ردی اسکله سلهی من	بیرین به مه ردی و گوردن آزادی	گوقتو گو بکه بی له گال و طنا
شیوهی شیرین . که لی خوینیم	بیرین له ریگهی تو له سه دننا	(م . . .)

هيو او دلداري

«بو غونډه وارانې برزغې هاوار»

«هونډه وهی فرميسك ورك ريز كردني مروارې نيه ، به خو پيې دل و بنده ژيان بگيري ، ما جبابه له گهل نه وهی كه به مه ره كه بی سور بنوسری ، له كورهی دله وه ها لاری غم بيته دهري ، جو به له گهل نه وهی كه له چيمه فی خيال چه ند گوليكي آلی جوانه مه رگه بزرری ، شنه ی سوزی به یان ، دوره له گيزه لو كه ی ره شه با» .
 لهم دوسی دیره بی سهر و پایه زور تر شك نابه م كه (قصیده ی) «هيو او دلداري» ی ا م ۰۰۰ ی هاوار پتیانی بی بی شكه مش بگه م . به كم لام وایه كه واته په كه خوشخوانیه كه ی له مه زار لا په ره ی سپاس و ستایش من چاك تر خوبند وارانې هاواری خوشه و یست له شاعره كه ی شاره زانه كات .
 سهره كان زور جوان ريك نه خراون ، نار بكن ، بی

سهره پی یں - به لام توخوا !؟ ابوہ بلین ، فرميسكانی خونین چار ، دلو پانی شه و قشعی گول ، ما ه نسكانی به كولی شیوه ، خه وانی خوش را بور دو ، هيو ایا نی شپړین له مه ودا له وه جوا تر ریز نه كری ؟؟؟! نه گهر نه كری ابوہ خوتان له باقی من و (م ۰۰۰) ی هاوار یشم فی كهن سهر رای چا كه گهلی سپاسیستان نه كهن .

له ده ایدانه ونده بزانت كه من چه ده ستیم نیه له دانان وریكخستن هم شعرا نه دا . ته نها نه ونده هه په كه (م ۰۰۰) خوی كور بكي زور شهر منه . نویسته كافی خوی ، دلو پانی فرميسكي ، خه ندانی زاری ، غونچانی هيو ایله منیش نه شار بته وه نه وه كو گالته ی بی بگری به لام من هم چه ند سهره م دست كهوت وله قبی نهو خوبند وارانې خوشه و یستی هاواری نه نیم ، انجانه و انیش باگالته ی بی نه كهف و كو خوی نه زانی ویا ستایش نه كهن - و كومن نه زانم - (سی ۰۰۰)

دلہی زامارم بوجی نه نالی ؟
 بو توش گپړه وهی دود بده کالی ؟
 خوینی ورك گول ، ره نگیں ورك دول
 بهرہی شمالی توش ورك خلك و خول
 دپده چوت لیزمہی بارانی بهها
 نه شكی خوینت پیدایه ته خوار
 گریان كرده وهی بی دسه لاته
 بی دسه لانان نه مرن له ژر بار
 دوپه رگہی كنیب بگره و بخوینه
 هاوړی دانابه نه زان مه دوینه
 گوردن آزاد كه له كوته ی دیلی
 یا ازا بڑی ، یاخو مه مینه
 برینی كونم كولا په وانی
 بفری خپالم قوابه وانی
 بالنده به ختم جیكه گیر بو بو
 به نالہی خه رین ته رابه وانی
 ژبام سه رده می به كهف و خوشی

به شادی كړین به غم فروشی
 دلہی زاسارم ارانی نه گرت
 تاكو له بادہی عه شقم نه نوشی
 نه وسا كه چو مه ریزی دلداران
 بو مه سه رداری هوزی هه ژاران
 (بیابنشین چه پای دیواران)
 (زنجیر له گهر ددن چون گناهكاران)
 شادی ژبانم وه بینانه وه
 كورہی ده زوم - وه گوناته وه
 (شپړین بیره لام نوره پاته وه)
 (درومانی ده ردم هاوه لاته وه)
 شپړین هه تا كه ی دوری بچیزم ؟
 فرميسكي خوینن تا كه ی بر بژم ؟
 تا كه ی له كو شه ی دلی زارمدا
 غونچه ی گنجی و جوانی بژم ؟
 بی دابنشین له نیوره زانا
 غونچه بکیشین وه روی خه زانا

من به گول دزی تو به دل دزین
 هه زار بهل بده یں وه پشت دزانا
 بی دا بنشین چه بن چناران
 له چاوي مستی دپده خماران
 بهری به یان وسهر له ابواران
 باده بنوشین به یادی جاران
 بی دابنشین دپده پر نه سرین
 توی هه مدی چاك نوی بازی دیرین
 (نهوا بههار هات كه ژو كوره نگیں)
 (دلی عالم شاد ، دلہی خوم غمگین)
 نهوا به هار هات به سه برانه وه
 به لی لی ولولو و به حیرانه وه
 به له نجه ولاری نگارانه وه
 به ده نگی خوش هوزارانه وه
 بهار هاته وه ، خومن له یاران ..
 خوشی له دره خت ، خوشی له داران ..
 خوشی له كوری باده گوساران ..

فوناراستی بی

روژ کی ازرا کئی، دخوا شیرین دا بوم . من دیت دننگک هات گھی من و از ژخوي هشیار کرم . من سري خوره را کر کچک دسر من ره سکنيه وژمن ره دگوت : «اي خورتنی کرد! ئيدي بسه ، ژخه و رايه ، ميزه که همو هفال و هو گر ين وه ب مرآزي خومهشا بونه . هون تنی ل شونا واران مانه . چافین خوه فککه ، قنج گهدار بيا من بسکه . ازی ژتورا چند گوتنن کردواري بيژم . لی بی ئی شرطی کو توفان گوتنان ژحی کردن ره بدی زانین : از کچه که کرد ، نو گهشتی ، چارده ساليمه . کزي بين من صور ، چافین من بلك ، بژنا من زرافه ، ل بسکین من افین ، گل ، نیر گیز ، یاسهین ، رحانان رشاندی نه . گگافا بایی کرف ل بسکین من دخیته . بهناوان لسر همو ملتان حکم دکه . از کچهکه ولیمه کو چقاس خورتنی دئی هته حمی قصدا من دکن ، دخوازان جار کی ریبیاخوه بسر من خن و من ره دیدار بین . . لی صد حیف ژ چقاس بابلیسکان فه به از کتمه دستي نه یاران . ابرو ژي گهچینین بی باف اوبسکین من ئی دلال و پربب بین ددن بر پوزین خوه ، پی بر خور دار و کیفخومهش دین . من ، ژبونان فلانا خوه ، ب هزاران ، خورت و سرگردی بین کردن دناف سینگ و برین خوه دا خدی کرن ، ابرو ژي خدی دک . من ژوان هیفیکه مزند کر : من ددی خوه دا دگوت ، روژک دي بی ، اف خورتنین هیژا ، هنرمند در پژی نه یاران بسکن ، کزي و گلینین من ژدستی نه یاران دي بدرخینین .

هاوار ! بر بیا چند سالان ، روژ کی من بژنا خوه گر بیدا ، چافین خوه کلدان ، بسکین خوه حنه کر ، چاقهیر بیا خورتین کردن کر . بیه کی ژ کردن در پژی نه یاران کرن ب هزاران کوشتن سرداری نه یاران کرن خوردي گران وهرچان . . لی ، هتک ژ کردن بی بخت در کئن ، نه هشتن ب مرآزي خوه شابین . ابرو ژي گهدار بیا وه دمک و بشف ، روژان کاری من کري ، ژ چافین من هستري خوینی دهر کن .

ع . سن

نات

دزمانی بوی ده دو حکمدار نیاری هف . بون . زفانف هردوان بیک میره بو کو اوزی تم قلس بو . هرچقاس بازوتا سر نیازی خوه دیسا لبرئی دن دبار نه دکر . اف حال پینچ ، شش جاران قومی . نیری کو شولی وي ناچه سري ، دف ژ شری بییکبر ابراد . . روژ کی دنافا باغچه ئی خوه داه ، لسر دار کی پیر هفوک دیت کو چقاسان هیلافی خوه چید که ل آلی بی دن باخراب دکه . . لی فی پیر هفوکی دف ژ شولی خوه برانه ددا دیسادست بچیکرنا هیلینا خوه دکر . . اوسرداری کو اف حال دیت ژي عبرت گرت و دیسا لشکري خوه جفاند و آژوت سر نیازی خوه . فیجار خوه دي ژیره لهفدو آنی ، دژمنی خوه شکاند . . هو . . . برانو ا دقیت ام ژي بی هیفی نه بن ؛ دف ژ خبانان ولاتی خوه برامدن . دا کو خوه دي ژسه ژي لهف یینه . هیفی ! هیفی !

شاهین مصطفی شاهین

حجی کردهه کی وه خون در پژه ب قربانا وه بن صد شاه و کیخوه دگل مال و عیال و زاروبین خوه دلویس بس خلاص ناین عبارات هزار رحمت ل زوزانی آارات هته تیده شهید و شیخ و غازی نه وه ک شیخ و شهیدانی مجازی بلی سوندی دخوم جارک ب لالش بزاردشت و بیروژ وهیف و آتش

ب اهره من بر هر مزگان یزدان شیار بونه بلنگازین در کردن ننگ چوپه نهو دور هاته خامه خوا شیرین ل چاقی مه حرامه پیرن هون ل زوزان و دیارا همی سورن ژر خوبنا عزاری کچ و دخت و جوان و قیز و بوکان زده ردی مه کنن ردنگی پپوکان نه بس کشتن آفن لی ام نه ناسن

دگوران ده دلوران ده چقاسن ژوان دورم وه کی کورم دطاری هزار رحمت ل گورنا وان یباري بلی روزا گو کشتن چون وه قاته چه خوش روزه وه کی جزناوه لاته ژوي روزه جگر خونین و جگر سوز ب قربانا وه ب عیداه وه پیروز

بگر خوین

سرخاما شهیدان

بر - ۲

وده ره ای شیخ سعیدی پر متور
 به راه تو آبرو ای دلاور
 زمانی ته نه او چاغه تورازی
 یسریستی تو سقی مه بخوازی
 بلی ده سخی ننگ و طوب و شوره
 عزیزی من نجاتا مه نه دوره
 تو عبدالقادی شیخی ل نهری
 د عالم ده تو مشهور و بی فخری
 کر مکد راه سرخوه ای توسرور
 ژبو کردا توریزان و توریر
 تو شمس الدین روزا دین و ملت
 ژ قامشو تور راه یرب مهت
 بلی زاتم کو قهرانه چه دوزه
 وه ره جرگی نه یاران بی یسوزه
 وه ره شیخ عبداللهی مه له کانی
 شهیدی تو دناقا مه له کانی
 ل زوزانان ینیره تو ل خوبی
 ل جانی مه تو نابی یو بی
 وه ره شیخی مه ایوبی ب سماخ
 ینیره تو ل زوزانی قره ژ داخ
 همی گنند و همی کانی همی وار
 خراب بونه ژ دستی ظلمی نایار
 و هرن رابن گه لی شیخین درجانی
 ینیرن هون ل فی آخر زمانی
 فلک بی بخته لورا خوز و خواره
 ستا ایرو بر کرداره نه یاره
 وه ره شیخ عبداللهی نار کی زوو
 ینیره تو ل مه یک جاره کی زوو
 ولاتی مه سوه کی آشی نه یارا
 سری کردا دهیرت هرب پارا

وده ره ای شیخ شریفی صاحبی دین
 ژ کرداره بلی زاتم نو دورین
 تو باوره به هونی رو کی بین
 امی حیفا وه دی جاره ک هلین
 دلو ژارو هره نک عبدالرحمن ...
 اوه شیخ و شهیدی دین و ایمان
 نو گه بگری نو گه پیره یناله
 بلی شیخی ته پر قنچ وده لاله
 هزار حسیرت ب یک چانی یو بزه
 ادب بگره ل بروی ژیره بیژه
 جگر خون بوته هردم پسته داره
 هزار رحمت ل گورنا ته ییاره
 ژ طپی راه سرخوه ای توسیدا
 رحی شیرین ژبو کردان ته کیدا
 چلو صبرانه فی ایرو دگوری
 براین ته کنن بن دهستی زوری

بر - ۳

وه ره باطوبان عمر آغا ده لالو
 ل حالی من ینیره ای تو خالو
 ژ بو وه پر فہیت و عارو شرمه
 کربن جنگیزب جاره ک تینہ سرمه
 وه ره راه فتاحی حاجی ده لی
 ولاتی ته همی زوزان و گه لی
 ینیره تول ولاتی ژیرو زورین
 همی کردن کربن بهرامی چوپین
 تر آغا ژ هیزولی تو راه
 ینیره تول بخنی مه غرابه
 بلی ایرو هنک یاره ژ بومه
 ای چسکم کو آبشاره ژ بومه
 وه ره بوسف بگی زازی بر گوری
 بدیره گوه هواره ک فی ژ سوری
 حچی کردن وه کی رستم کوری ظال
 وه لی چسکم نه هن حال ونه هن مال

وه ره راه توسیف اللهی هینی
 تودی حالی وه لاتی خوه ینینی
 وه لاتی ته کته دستی نه پارا
 هچی کردن ل سر شاخ و دیارا
 دلو ژارو ب یادو ره خبرده
 برا راه بجالا قومی کرده
 وه ره جاره ک ل کردام ینیرن
 همی خورت و پلنگ و شیرو میون
 وه ره راه ژ نائف بو طان نو گرگین
 تو دل خوش به ژ بوته هاقیمز گین
 براین ته شیار بونه یمباره ک
 دناف وان ده نه مایه قط نیاره ک
 آری صبری کرمی فارو نو کانی
 گه لو دیسا ل سر شاخ و چینی
 بلی زاتم دگوری ده دنالی
 نک و تنها و ژارو بی هقالی
 ژ ارغن راه شوقی پر یشوقی
 ژ کرداره تو دل خوشی و بزوقی
 ینیره تول ولاتی مه دیارن
 همی کردن ل سمر و اناقران
 ژ نائف قوما تو راه ای محمد
 همی کردن ژ نک نه تا یسر حد
 وه کی ته او همی شیرو پلنگین
 ب یک جاری ب قیل و قال و جنگین
 حسو تیلی براهم یک تورابه
 ل زوزانی ارا راتی خوبا به
 بڑی دیسا بڑی دیسا براهم
 ژ کرداره تو وی دیسا براهم
 دلو بیژه علی جان و سید خان
 شهیدن هون بلی خونامه کردن
 بلی زاتم جھی وه پر بلند
 برا رابن سخا شیرین نه رنده
 ژ توفیق و هقالتین و پره بیژه

بخوالی خوه فہ

ام دین دیز . لہ دہہ ہیشہ رون . گلی بران ، عقلا
 دھو گرین من . چا دنک ژوہ نابی . خلک زوجین ، ام تنی
 بی ژن مان . ژ بختی من را دنیا و ہا بو . بس ژرددی وہ .
 ایدی مورزمانی مہ فہ حات . قت نہ غماوہ بہ . مہ جلاکا بی
 ناموسی بی کشاندیہ سری خوه . آغابین مہ مزین مہ دربر مہ
 دا خوه کشتہ . دیسان فت نہ غماوہ بہ .
 بلی اف ہمی ژ بی عقلیامہ یہ ، ام نایژن کافی ولاتی مہ ،
 مالی مہ ملکین مہ ؟ از ترانم گلو اف ژ میرانی یامہ بہ بان
 ژ بی ناموسیامہ بہ .
 ولاتی مہ خوه شہ ، دلال ورنندہ . ٹف ژبٹ و زیرہ .
 چہ فیدہ لی خوه دی نینہ . و کہ پزی بی ششان .
 ولاتی مہ کانیا قیز و خورتانہ . ولاتی مہ ہمی ہنارہ .
 خورتین دروان فنا گری ہارہ . قیزین وان لفدا گردن
 بجوری نہ .
 من بان گر ، من گوت : قیز نو ! خورتنو ورن . . .
 فنا گری برچی ، من دی خوالی من جگر بخونین درکت .

ژ بنا جفانی دہہ ، تیبی نافیئہ .

گرد پساہکی عجمان ئی راستینہ . لی او بر تیکلوبونا
 بر کی مزن ژخو بنا ترکان ل خو بناوی و ب باوری بین
 تصوفی ، وک پساہی خوه خراب نہ بو یہ . خوه پاک و زندگی
 ہلانیہ .

ہکک اف ملتی ہا ، روژکی ، مروفی راستین پیدا کر بی
 خورنی و زخمیا خوه و ب ٹینا کو خوه ل چاندا دنیابی
 آبرو دی و رگر بنہ ، دنیابی لفدا عجیبا بی دی ہیلہ .
 ژخوہ بی شکک کو ژبونا زمانی خوه ئی رنگین و گلکی
 نگاردار ، نو ژ حکمی زمانی بیانی بان پاکہلانی حرفین
 لاتینی ژ دی قبول بکت . «

ہکک بریبی و بر بیژی بین ہارتمان ہیژ لفدا نہ چوین
 ژی سری ، افچند ہیہ کو ام ابرو زمانی خوه ئی رنگین
 بحر فین لاتینی دلفسین .
 م . ۵ . پد ہان

شاہہ ، شاہکی بی چو . سوارہ ، سوارکی بی ہسب . ہتگی
 من گوت : بسہ خوالو ! ژ عقلا داران را گو تنک ؛ ہ . ژ
 دینان راصد گوتن ژی ہند کن .

ایدی ، کر یامن رش بو ، ژرددی ہواری . یشف
 و پروژ خو لین نینہ ، ژ مثالان . گلی کردنو ل جفانا
 ہاواری مقاطہ بن دا ام حیفا باف و برا کین خوه ہلین .
 دا کو کیفا کچ و خورتین مہ بین . ژبونا کو کیفا نیاران لہ
 نہ بی . ام دینن ام مہاجرن . ولاتی مہ ژ خلکی را بو یہ
 مال و ملک .

ژستان حات لہ سارہ . ژبر کو ام ژہف . دورن . ورن
 ورن بکٹن نیز کی ہف . جانین مہ درہما ہف دا کرم
 دین . دی ام فکرن ل چہ و واری خوه .

***

دیر کاخوبان بشوتہ نہ نو وارہ * برو گرمہ یشف سارہ *
 تثارو کا کامباخ چہ وسکانا دوست و بارہ .

لولاو کو ا من ہیست تہ یک خوه ستی * ازی بینم داواتانہ
 بتاقکی سپی بدلکی شکستی * ژمہ چیتہ بہ لہ پیروز
 ؛ * اگر ژمہ خرابتر بہ * چکی تہ ٹف خونی بی برقی دستی .
 لولاو کو تلغیری * باقی تہ دچو کارامن وتہ دکری *
 حتا باقی تہ دہات خلکی شیرانی و سہر دیری .

چہ پرچاک عوری سر میردینی * کوی گوزل دخوہ ند
 سر ہیلیٹی * یا کو ہاتیہ سر سری من دہاری * نہ ہاتیہ
 سر تریا موزینی .

چہ پرچاک عوری سر دنگزی * گلی ہالہہ دا بونیر گزی *
 ازی ترکا ہواری تا کم * حتا خوی شین نہ بی قاتر نہ زی .

نزر لونہ

سرحدان

لسر حدان ہیہ جنگنگ   دنگی لاوان ٹف یشنگنگ
 ژ کللیکن رنگہ رنگ   نہ زل مایہ نہ ژی بنگنگ
 دل دینشہ ژ دردان   خوه لی ہا ای کردان
 بگری «مچو» تو بگری   خراب بو یہ سرحدان

مچو ملی

دنکسکی زردشتیان

و معنی گردان ده

برابین مه نین زردشتی، ل هندستانی دیوبسایبی ده کوفار کی یناقي «ایران لیگ» و پزمانین انگیزی، فارسی دردخینن، کوفارا زردشتیان دهمار که خوده فالاسرخوه رابوناملتی گردان کریان و وحقی مه ده چند پرسین یحقی ودلوفان نفیساندننه، ام وی بنداهار ژیرقه ورد گردنن زاری خوده :

« ژبونایرو ولی خوبا دیه کو سرخوه رابوناملتی گردان هاتبه کفاندن، نو هن ولانپروورین فی ملتی کفن و پرومت آت دیمیدانا شری ده آن دین دارین مشتقی ده، خوده دانه کشتین .

بلی زیزه، مروف به کره کو ژبونایینجا آزهاییاملی، کو زمی ملیونان یتیر گیانین دلاقرالی لاقه کارو داخوواکارن، نقد یرک نابه دینن .

اف جامیرن هاجندجاران بری خوده دانه جفاتاملتانزی، لی هرچار زی دستفالا فگر یانه . لیرفی دراثی ده، مروف بشی نئی دفکره کو اف جفاتا بلندنه در پیک آتین و پارستنا بشکین حق و راستی بی ده لی دلطفکاری و میلدار یبازخان ده خورته .

دگل فی هندی ترک بخوه دکارن ربکی پیدا بکن وی کو تو کجانی ونالو که بگمین خوده داخوواقی ملتی ینن چه وی رازی بکن . ژخوه نه راسته کو مروف بخوازه بچیرینه ملتی خورت کو پساین وی نفدا ژدی بین خوده جنگاور زانه، ستا داوی بی دین نیری ده بهله . «هاوار

گریانه بی بکدنگی وسفین وان دانه و گرتنه کو کورد دناف قالککه شک ده شانی حساسیتکه کورو زراف ددن . زملی دن ب گشاهی یا گلمکی نفیساران تپنه زانین کو کورد دتوز زیرکی یا طبیعی، زورپوری و دردایننا حکم وقرارین راست ده زی نه کیمن .

کورد دناقبرا عربی هیچ ولفوک، دیربگشتنی ده بلز شیت و خاسوک وترکی ترال، درامانی ده تنبل کو پدشواری هینی

دین و هقدو دانین، ژلورا در مهجتی ده ازی آوایی هن قسان لگورا پرسین مه بگم برینم، ژرفه فتنیم و پیش و پاش بکم . لی ژیره نه کم نه زی زده دکم . ازی بالاخوه بدم کو قسنا نفیسه فان و گیانی نفیساری و که خوده هلمینم و و که خوده بدم زانین .

ازی ب نفیسار که کورت لی هیژا دستپی بکم : چند خیز ژمارتن هارتمان .

هارتمان زانابه کی آلمانه . دناف کردستانی ده گریابه، هینی زسانی مه بو یه . کتیبکه وی هیه، (بوطان) ، کتیبکه هیژا و کور . هرو کی ژوی کتیبی خوبا ده هارتمان لیرتشی ولاتی مه هور میزه کریمه . من او کتیب لیر گومانیایی دیت و خوده ندبو . لی ایرو نه ین ره به .

لگورا بیستامن هارتمان موزیناخانی ورد گراندمانی بی، لی عمری وی تیر نه کر . پاش کو چند روپلین وی ورگرا ندیون چورحنی .

خیزین ژیرین ژ کتیبکه وی هانته گرتن . نائی کتیبی (پنج گوتار لیر اسلامی) به . دلپچگی ده دیسالای ۱۹۱۲ ده هاتبه چاپ کرن .

«روپل : ۱۳۵ — هکه در قلدروی عثمانیان ده پیشفه کتیکه مانوی و خورت بیته بی، آفاها ژناف وان ملتن مسلمان دی دستپی بکت کونه تر کتزا دن . اف ملتنها هر چند لیرکان راسر بین زی هتانهو بندستی یادان کرنه . درناف فان ملتان ده مروف دکارتار نوود، عرب و گردان بزمیرت . .

روپل : ۱۳۷ — وکی از دناف ملتن کول چاندا اورو پایبی بی تپنه ور گردانن نائی کردان ژی هلددم، دزانم کو بی بکم پیشبری بروری بکه دژوار .

بلی هشکاهیا عادتین کردان ناسه . ژآلی بی دن تپنه گوتن کو کورد ژ زور کرن و تودی ره میلدارن و ژآشوی وراحتی بی درفین^(۱)

دگل فی هندی هرچی ریوی بین کو دناف وان ده

(۱) خبراری به . ما ام بخوه نابیزن : شر ژ بطالی به (هاوار) چیتره .

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیة

کردوگردستان

بچاقی بیاندیان

— ۱ —

کردامن ، کردستان و لاقی می به . بقی نفی ام خوه و
 و لاقی خوه ژ هر کسی ، ژ بیانیان یتر و جیتر ناس دکن .
 کشکین هر گند ، عشیر و بازاری خوه وک هندری
 بیرکاشالی خوه دناسن . درناق مه ده مروفتن ولی هته ،
 دکارن زر و زنارین چیا و سرژورک و سرژیر کین بلند
 جهن و لاقی خوه ژ بر بزمیرن .

درگل فی هندی هن تشتین و لاقی مه هته کو ام خوه
 بخوه نکارن وان بیین ، هیژ یتر نکارن ژ هف دربخین ،
 لیسرفین .
 هرکس هندری مالاخوه ژ خلکی چیز ناس دکه .
 لی بیانی و کی دکفن ناق مالکی ژ خوه بی بی یتر قنجی
 و کیانی بین وی دینن . ژ بر کر او ژ یونادین و سحرکی
 هاتنه و تیکته .

لی ام کو ژ خوه تیده نه و چاقین مه لی هین بوته ، رند
 بالاخوه نادن ، لی دیوارو بانین خوه ناھیرن . بنھیرن ژ
 نکارن وک خلکی بیین . ژ بره چاقین دت دفت .
 ژ هیلادن دیننا قنجی و کیانی هین ولات و ملتکی نه تشکی
 هسانی به . ژ ورن ره ، ژ دیناوان ره مروفتن زانا و سپورن
 گورکن . نمازه سپورن بیانی ، دا کو هر نشقی بی آلیکاری
 و یلدارای بیین و بیژن .
 گلک هین ژی هن یسانی هته کو هاتنه ، کتنه ناق
 و لاقی مه ، لی نماشا کره ، کیم وزبده هیتی زمانی مه

بوته و درستی مه ده کتینن نفیساندنه .
 کتینن ولی دهر زمانی اووو پایی ده هته ، روسی ، المانی ،
 فرانسوی ، انگلیزی ، تالیانی ، پ . م . پ . . .
 من دل هیه ، ژ وان کتینان برنن بکیر و رگورینم
 کردمانجی بی و درقان ستونان ده بلاف بکم .
 هیه کو او بیانی بین ها جارنان درطیعی مه ده ژی کورت
 و نفیساندین . ژ خوه پرانی یاوان در لیبی مه ده گوته
 و میلدار بیامه کره . هرچی ژی بت هر دو تخلیت نفیساز
 بکیریمه تین . بین کو علیدار بیامه کره — هکه نه
 غرزکاری به — کیانی بین مه شانی مه ددن . ام یوان کانی
 بین خوه درعدیلین . بر تین دن کر در لیبی مه ده هاتنه
 نفیساندن ، ملین خوه تین رند ناس دکن و خوه بخوه قدری
 خوه دزان . هکه مروفت بخوه قدری خوه ناگرت نک
 نو کسی بقدر نابت . بلی اف ناق دیمه ددن . دیمه ، درملت و
 و لاقی مه ده تشتین ولی هته کو ام هیژ لیسران فته بوته .
 ژ رخی دن از نفیسارین ها درسفاندنا دیرو کا ولات
 و ملتی مه ده آری مه دکن . درناق وان ده تشتین هته
 کو هیژ بجه نه ناسن . مه او نه دینته ، نه ژی بهیسته .

***

دور گراندنی ده پر یز و تاریخی فته ناچم . هرچی کو
 د کفن دستی من دبکیری مه تین ازی وان و رگورینم
 کردمانجی بی و هیدی هیدی بلاف بکم .
 ازی وان بر آواکی ولی و رگورینم کردمانجی بی کومانان
 رند ییتی سج کورن و قسه هر چند هیه ، او چند کزداندی
 بیت . نه کو پرسان بکو بکو و رگورینم کردمانجی بی
 و نشکی ولی بینم بی کو پرس کردمانجی لی آوا بیانی بیت .
 ژ ملی دن ، یزمانی مه ده بر دیلکا هر پرمی هیژ نه هباتیه

نحو غراف ومطبقة
اليونانية الحروف
 حفر جميع المعادن والصور الملونة واللوحات الخيرية
 طبع بطانات ودرجات بحروف نادرة على الطراز الحديث

ملك الظاهر

دمشق

الطيب
احمد نافذ
 اختصاص بالانجليزية والفرنسية والاطفال

جزيرة

انديوار

الطيب
الحروف
 الاخصاص بالانجليزية والفرنسية والاطفال

صالحية

دمشق

اشتراقات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة ١٥٠ فرنك
 عن ستة شهور ٩٠ فرنك
 عن اربعة شهور ٦٠ فرنك

في سوريا وتونس والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة ٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
 عن ستة شهور ٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
 عن اربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

المراسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: الامير محمد علي بدرخان - دمشق - حارة الأكراد

العدد ١٩
العدد ١٩
العدد ١٩
العدد ١٩
١٧ نيسان ١٩٣٣

هاوار

سال ١
هزمار ١٩
دوشنبه
١٧ نيسان ١٩٣٣

کوفارا کردی * مجله کردیة

نیخستیین کوفاری

کرد و کردستان	ج ٠٤٠٠ بدخان
خونا راستی بی	ع ٠٠٠٠ حسن
ثبات	ش ٠٠٠٠ شاهین
دنگکی زردشتیان	هاوار
بیانیکی چه دینه	هر کول آزیزان
بجوالی خوه فه	تزییر لوند
فرهنگکوک	هاوار
هیوا و دلداری	م ٠٠٠٠٠٠
مرحدان	مجموعلی
ولات	آغایی مردیسی
چار بین خیام	دکتورک ٠٠٠٠٠٠ بدرخان
شهناما شهیدان	جگر خونین
لاوکر	سقرانقان

١٣٥١ هـ مطبعة الترقی بدمشق ١٩٣٣ م

SAL 1,
HEJMAR 20
DUŞEMB
8 Gulan 1933

HAWAR

ANNÉE 1
NUMÉRO 20
LUNDI
8 Mai 1933

Qoyara Qurdi * Beyne Kurde

Gewisliyetn Qovart

Heytneqe yeqsali
Du Dengbêj
Xurtiya Binahtyê
Hêvind
Ferhengog

Nivisanoq
Dr. Q. A. Bedir-Xan
Çtroqbêj
Ç. A. Bedir-Xan
Hawar

Lavelav
Serxwerabûna Mirîşan
Revandin
Cuhaba Lawant
Berxiqê Hawarê
Dilber
Çarinên Xeyam

Osman Sebrî
Cegerxwîn
Dr. Q. A. Bedir-Xan
Kedrican
H. Small
M. F. Boll
Dr. Q. A. Bedir-Xan

Çapxana Terekî

ŞAM — 1933

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES.
VENERIENNES ET INFANTILES**

Andiwar

Djézire

Dr. M. Khadiz

Opérateur et Oculiste

Damas

Salis

PHOTOGRAVURE

EGOUBIGE FRÈRES

Inscription sur tous les métaux. Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes,

Damas

Malek Daher

Qiriyariya Qovarê

Ji bona Sûrtiya, Tîrçiya, Ecemîstan, Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirôs-sûrt — 100 frenq
Şesmehqî 300 kirôs-sûrt — 60 frenq
Çarmehqî 200 kirôs-sûrt — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq
Şesmehqî 90 Frenq
Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî tîne şandin:

Mîr Celadî Ali Pedir-Xan

Şam: Taxî Qurdan

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse, l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.
6 mois 60 fr.
4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.
6 mois 90 fr.
4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur propriétaire: Emir D. A. B. dir-Khan.
Damas: Quartier Kurde

Hejtneqe Yeqsali

Belê Hawara me bi vê hejmarê dibit yeqsali.

Zaroqe yeqsali hêj sirmêj e, hin ne qetiye ser lingên ji. Carinan diceribine qo liser lingên xwe biseqine, destên xwe dide diwar, qursî û hûrmûrên dora xwe. Lê tişteq heye, ev zaroqa ha ji dêya xwe bûye. Bi serê xwe heyîneq e. Êdî ne weqe berê ye, ne hevîyeq e. Bi çavan tete ditin, bi destan tete girtin. Bi canê xwe ê hûr û zirav têqilî jiyina me dibe. Di civatê de ciheqî wê heye. Fm pê mijûl dibin, ew bi dora xwe bendewar e.

Belê Hawar, ev zaroqa yeqsali di jiyina militê me de heyîneq welê ye qo himê zmanê me daniye. Êdî zmanê me ne tenê zmanê axaftinê ye, bûye zmanê nivisandinê ji. Ji milê din vê zaroqa hani ji me re ev herf anîne û pê nivisandina zmanê me geleqî besani bûye û her dengê zmanê me yeq bi yeq û weqe xwe, liser qaxezê, hate seqinandin.

Gelo berî Hawarê zmanê me tewr ne hati bû nivisandin. Herê, hati bû û di zemanên geleq qevn de. Berî çend babelîsqan hin camêran bi zmanê me qitêbînen mêzin ji çêqirine. Lê wan nivisaran ji me re zmaneq ne dianin pê. Ew nivisarên ji hev cihê, ji pirsên biyant teji, ji zarê xelqê — zmanê xwerû — dûr û tenê bi hin pirsên xwe qurdmancî bûn. Lê herçî ji bit divêt qo her qurdê xwendî û bîrewer navê wan camêran bi pesn û sipas di dilê xwe de hilgire û kedrê wan bizane. Nemaze Ehmedê Xanî. Heqe Hawarê

himê zmanê me daniye Xanî giyanê wî afrandî bû [1] Ji xwe qurdantya bîrewer bi Xanî re dest pê diqe.

***

Em vegerin ser gotina xwe.

Weqe em dibêjin zmanê nivisandinê, nabit em bawer biqin qo zmanê me ge-hîştiye wê rêza qo pê her tişt tete nivisandinê û ew mîna zmanên din zmaneqî teqûz e. Bi zmanê me irû tenê hin tişt hene qo rind tene nivisandin û merov ji hekê wan bê qo xwe hîde zeviya pirsên biyantyan, dertêt. Nemaze tiştinen welê qo ji me re ji ser û ramana me bêtir ji dil û hisên me hildeqevin.

Qêmaniyên zmanê me, gava em ji ber vwe dinivistnîn geleq naqevin ber çavan. Ji ber qo mirov, hingî ramana xwe gora pirsên zmanê xwe dieldine û cila ramana xwe ne li pirsan lê ya pirsan li ramana xwe diqe. Lê weqe em ji zmaneqî din werdigerin zmanê xwe dişwari û qêmaniyên zmanê me wê gavê di ber çavên me de bel dibin. Ji ber qo êdî mejiyê me rast bi rast nazê, lê liber tişteqî din digire û em bi raman û awayê gotina yeqî din ve girêdayî ne.

Ji xwe ji bona zmanê me weqe din ne dibû, niqari bû bibe. Ji lewra qo zmanê me hêj zmaneqî hov e, hetanî irû pê tenê tiştinen herûnî û dan û standinê hatine gotin, herçî qo qurdê pê dorgirtî bûn, di hawira wan do peyda dibû, çavên wan bi wan diqet.

Lê tişteq heye qo li geşbûna dawîya zmanê

(1) Ji xwe me dil heye û ji zû ve em li nivisarên qevn digerin da qo pêadetir daba xwe a nivisandî bisenifinî û bi rêz û tarîxê ve belav biqin.

me nişan diqe. Tovê zmanê me toveqî geleq xurt e, di her zeviyê de zû şin dibe. Em diqarin bêtirsi bibêjin qo ji geleqî zmanan zûtir û çêtir. Çimqî di zmanê me de zêreqîyeq heye qo ji bona tişteqî nûjen bi pirsên xwe pirseqe nû dittne pê û lê diqe. Herweqî di zmanê elmanî de. Ji xwe awayê hevduadanina pirsên qurdî û elmanî geleq nizingî hev in. Pêşdetir bi bendeqe cihe ev nizingahî di stûnên Hawarê de dê bête raveqirin.

Bi bist hejmarên qovara me qo heta niho belav bûne me dil qir em her awayê nivisandinê biceribinin û bexin zmanê xwe. Herweqî awayên bingelî, nezm û nesir û çend şiqlên nesrê qem û zêde di Hawarê de belav bûne.

Tenê awayê temaşayê hebû qo hêj ne qetî bû zmanê xwe. Mina qo xwendevanên me di vê hejmarê de dê bixwînin me ew şiql û awa ji ceriband û xiste zmanê xwe. Temaşaqe qîçiq bi navê (Hevind). Ev mewzûa ha mewzûa qîtêbeqê ye, ne mewzûa çend stûnan. Lê herweqî hale gotin ev tenê ji bona ceribandana û existina zmanê temaşayê li zmanê me hatiye nivisandin. Ji lewra heye qo nivisevan di hin cihan de bi isûlên temaşayê ve ne çû be ji. Divêt holê bête zanin û xwendin.

Di babeta nivisaran de çend pirsên me ji ji nivisevanên me ên delal re hene.

Heta niho ji bona gihandina wan me guh ne dida û her texlîf nivisar dixistin qovara xwe. Emê di san bexin ji, lê ket mebit di nivisarên menzûmê de divêt wezn hebît. Ji irû pêve em şilrinen bêwez naxîn qovarê. Ji xwe mesela weznê, bê aheng û xeyalinen bilind û zrav, tişteqî hêsantî ye. Ma qî heye qo heta çaran û pêncan niqare bijmêre.

Ev in çend nimûne:

Ê	le	qe	ev	+	ge	leq	qevn
1	2	3	4		1	2	3
Xu	dan	rê	ziq	+	xu	dan	tevn
1	2	3	4		1	2	3

Ze	vî	bûn	be	yar	+	gun	dên	me	xe	rab	
1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
Ji	dij	mî	nan	ra	+	me	da	ye	cu	hab	
1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
Qa	nî	Dêr	gul	+	qa	He	re	qol	qa	Qe	pir
1	2	3	4		1	2	3	4	1	2	3
Qa	zo	za	nên	+	Ba	vê	Tê	li	qa	qê	bir
1	2	3	4		1	2	3	4	1	2	3

Herweqî tete ditin di xêzîqên pêşin de du ling û di lingê pêşin de çar, di duwim de sê moviq hene. Di xêzîqên duwim de ji du ling hene û her ling ji pênc moviqan hevedudanî ye. Xêzîqên sêyim sêling in, di lingê pêşin de çar, di duwim de çar, di sêyim de sê moviq hene.

Belê mirov diqare her xêzîqê holê li yeq veqe, lê bi vî şertê qo moviq ji lingeqî derbasî lingê din mebin yanî divêt her pirs di nav lingeqî de bîmînit û hecaqe wê derbasî lingê din mebit.

Em hineqî çavê xwe li awayê belavqirina qovarê ji bigerin. Hawar di Gulana sala 1932 an de dest bi derqetînê qiri bû. Hingî me geleq da bû serê xwe gelo em wê di çend rûjan de carqê derinin. Me nêt hebû em wê biqîn dehrûjîqî û di serê deh rûjan de carqê derinin. Lê me nediwêrî. Ji lewra we ew qiri bû panzdehrûjîqî, pêşdetir me ew biqira hefteqî. Herweqî di hejmara pêşin de me gotî bû. Lê ne tenê me ew ne qir hefteqî, serê panzdeh rûjan de carqê ji derneqet. Di ziqê hev di serê hejdeh rûjan de carqê belav bû û ji lewra di paşya salê de li şûna qo bist û çar hejmar derqevin, tenê bist derqetin. Heqî zane ji xwe zane ....

***

Di despêqa benda xwe de me gotî bû, Hawarê himê zmanê me daniye. Divêt bête zanin qo zman ji himê heyîna me ye û bê zmanê xwe em niqarin bijîn û di nav qoma miletan de weq mileteqî serxwe bîmîtin û paydar bibin. Ji xwe ji bona her miletî ji holê ye. Nemaze ji bona me û ji bona wan miletên qo qetine rîqanê mileteqî bevol.

Ji ber qo miletên bindest heyfna xwe ji serdestên xwe bi du tiştan, bi keweta du ceqan diparêzînin: Ol yeq, Zman dudo. Lê heqe ola miletê serdest û bindest yeq bibe, hingî çeq yeq bitenê ye, û bend tenê zman e.

Halê me qurdan ev e. Em qetine bin destê sê milet û dewletên misilman, piraniya me ji misilman e, em û serdestên me ji oleqê, ji dineqî ne. Her sê ji xebateqe zor dixebitin qo me taxin miliyeta xwe.

Lê berçî miletên nemisilman, weq filehên ermenî û yûnanî, qo bi babelisqan ve bin destê tirqan de mane û piraniya wan bi zmanê xwe ji nizani bûn û bi tirqî xeber didan, disan miliyeta xwe winda ne qirine. Ji ber qo ew û serdestên wan ne ji oleqê bûn, ji olinen din bûn. Ola wan ew diparastin û nedihîştin qo winda bibin, di nav miliyeteqe dinde bihelin, bibin tirq, ereb an ecem. Jê dixuye qo zman hing olê ne xurt e ji, xesma zmaneqî qo hêj ne qetiye nivisandinê.

Carin hebûn, bê winda qirina zmanê xwe ji, tenê bi hînbûna zmanê wan em diqetin tora wan û dibûn ji mileteqî din. Ji ber qo ola me ji xwe em dighandin

wan, bi hînbûna zmanê wan, benda zmanê ji ji navê radibû û zmanê me qo tenê zmanê axafînê bû di devê me de weq zmaneqî biyani dima û bi zemanî ve me ew ji bir diqir. Çimqî zmanê miletê serdest zmanê nivisandinê bû, me pê dixwend, dinivisand û zanayên me qitêbên xwe pê çêdipirin.

Ev e zman, ev e qurdanî, ev e winda bûn, evê çeqên me.

Ji gotinên jorin rind dixuye qo çeqa qo di destê me de ye çeqeqe ne teqûz e ji, nivçeqeq e. Ol li rasert wê ye. Heqe me ew ji pêş ve ne bir, winda qir, hingî divêt em destê xwe ji heyfna xwe bişoyin.

Gotineqe nas heye. Di bêjin qo : ew meletê qo qetiye bin destê mileteqî din û zmanê xwe winda ne qiriye mîna dilefî ye qo mifta zîndana wî di destê wî de ye, rûjê deriyê zîndana xwe vediqe û jê derdîqeve.

Lê yê qo zmanê xwe winda qiriye mifta zîndana wî êdî ne di destê wî. Lê di destê dijminê wî de ye û dijmin deriyê zîndana girtiyê xwe tucar venaqe.

Ew mifte, trû hêj di destê me de ye.

Nivisanoqa Hawarê

Lavelav

Yareb tu tinê li min biyar be
Ev dinya bila liser min bar be
Tu şinê bide min ez nawestim
Dê hezar salt welê rawestim
Heşt sal in te xistim bin vîbarî
Ez qirim dergehvanê vî arî
Ne min diquje ne min dijine
Her dem dilê min î bibirine
Gava dibare weqe xunav e
Dema diêşe jana zirav e
Qela gihanê li min didêre
Dil û binavan li min dihêre
Herçiyên qo weqe min bine
[din
Her demê dixwazînin Ceger-
[xwin

Pirsan diqe tir dixe Qûvanan
Her rojê çêdîqe xweş xuwanan
Dê geh bigiri dê geh bibêje
Derdê di dilê xwe de birêje
Bi vî awayî heqim û zan
Bi ve rêve çûna pir û danan
De niştirê li gula xwe xine
Qem û kirêjê lê bîderxine
Ji ber qo te wa çêqirne bêvin
Bê qer û nezan bê jir û bişin
Derdê min hemû di dil dimine
li lewre holê tim î bibirine

***

Ne temûrling im neji Siqer-
[der
Bixwazim dinê bigrim seran-
[ser

Ne ez Mem im qo dilê min Zin
[be
Ne Ferhad im derdê min Şîrîn
[be
Welatê delal qo berê em tê
Her eşîreqê sed Zin û Mem tê
Fv xortê qo tîro bûne bê per
Katî nedibûn biqurê Siqender
Ji bo zeriyê welatî mizgîn
Her gavê didin Ferhad û Şîrîn
Ez qurme evîne dil soft me
Qurdanceq im bendeyê Xanf
[me
Min can telata hemû qurdan e
Li niq şîna te qeleq hêsan e
Miune akil e nehiş ne tevdir
Min nîne xwedî heval û hevîr
Ez cendeqeqlî bê dest û pê me

Dilqeti û serxosê vè rê me	Vegeime niq Yûnis û Circis	Romî, mêrû mezinê me quştin
Yan derdê min bexê gora şinê	fro ji hatime erdê mikdîs	Qita namûsê dime nehiştin
Ya hin zêdetir bide min vîne	Hinde geriyam dilê min bû xav	Kira me anîn evan bê havan
Da biqaribim liber xwe ragi-	ez çûme warê Isayê bê bav	Weq gurê di nav pez bê şivan
[rim	Gava qo li wirjî bûme bê fer	Qemend û zencir diqin Rewa-
Dilê xwe yê xêr nedi hê dag-	Min da rê çûme niq qurê Azer	[lau
[riu	Min gotê he rabe qurdê qevnar	Weq berxa şerjê diqin Şepalan
***	Tirzan kewmê te qirin axa sar	Ji xwe re dibin Qeçan û Bûqan
Ey gewretirê şeh û emiran	Hêviya giştîqan ma liba te	Davêjime nav êgir Biçûqan
Mihriwanê bêqes û fekiran	Di ber hemûyave hatme bate	Dibêjime — wetenî Egilmî —
Lew hinde dirêj diqime peyi-	Ji bo felata me dê çi biqî	Yandirin qafiri Qurd degilmî
[van	Çi mizgîniyê di destê minqî	Q'rê qo bi me bûne dirêjin
Da qo ji bo min bibi dilovan	Diqevime bextê te hezar car	Em niqarin hemûyî bibêjin
Ne insaf e qo yeqî gunehqar	Min neqî rê destvala rûsar	Em hinde diqin Hewar û carî
Tu hewce biqî ber destê neyar	Da qêta neyar li me nebe xwes	Bi şev û bi roj gazî û zarî
Ez suxteyê evinê jî mejîm	Piçeği dilê me jî bibe geş	Dibêjime em vî bari nagrin
Diqim çiroqa xwe bo te bêjim	Ewî jî li min neqir xwediti	Me şin nema qo êdî xwe ragrin
Ev bare giran te da milê min	Herweqî evê dinê min diti	Li dest diçiyê êdî Rawa te
Ev are xwerû te qir dilê min	Bazgûrî hemûyan bûm yeqa	Min destê xwe avêti dawa te
De care li halê min binêre	[yeq	Bawerîya me geleq wezaye
Rehm û qerme li min bidêre	Mingazî giştîqan qir teqa teq	Piça vinê li niq me nemaye
Ger quda diqim dibên evinê	Ket qesî negote min tu qî yî?	Ev halê qirêt qo wa dirêj be
Ji lewre qeseq min nahewine	Daxwaza te çiyê? tu b'xweçiyî	Bawerî li dilê me rej be
Ne Tirkiye, ne Irak û Iran	Di behra umîde bê mefer mam	***
Ne Surîye, Felestin, û ne Eman	Di pûga bilêqê de li der mam	Tu li hemûyan çêtir dizanî
Hemûyan li erdê xwe qirin	Her dem mefere dermanê	[dînan
[der	Çendeqî gerim l'Xidir û Ilyas	Heya fro me neqir qêmanî
Ez holê mame rebên û se ser	Her Çendî hene kulên te yên	Ji bo qo navê té bête gotin
Pir dil diqime xwe bidme	[xas	Me mal û ceger li xwe da sotin
[quştin	Mideqî wanan jî ez xapandim	Menamûsa xwe qire berpeyan
Vê qulê bi xûynê bidme şuştin	Ji vê roja dest vala gîhandim	Mendal û gedeqîştin li rêyan
Belbî vê janc li dil biderxe	Pê nebûn qo ji bo min fekîrî	Bi derqetin li Gûnd û Zevîyan
Ah û qeseran hemû bi berxe	Berê xwe bidin derê te mirî	Weq Hîrça xwe dabû serê
Pir geriyam min nedi kada şer	Derdê dilê min bo te bixwînin	[çiyar
Tu lawe havan nebûne rêber	Çend lavayîyan liser biwûnin	Bi Jeqan mêrxas me dane qu-
ez sondê dixum bi lewhimeh-	***	[ştin
[luz	Min hêvi tinê mabû Mihemed	Ew welat bi xwîné da bû şûs-
Ez bêtu caran nebûme me'yus	Tim tim mefera dilê min Eh-	[tin
Kesda min ewe bigêjim ar-	[med	Egît Boqeyên bi nav û deng
[manç	Pir dil diqir qo herim Medîne	Di me de neman ke Şêr û Le-
Ji bona felata lor û qurdmanç	Li wî şehîre veqim birinê	[heng
Geleqî gerim di vî warê de	Bêjim : rabe ey zanayê Gewre	Hawêr liser me agir dibari
Min tu rê nedi di vî arîde	Dinê li me qurdan teqde ewre	Li pêş me rawestî bû zivari
***	Tirq û kcem tev li me bûne	Ji birçîna me lingê xwe dalast
Min mefer nedi li tû zindîyan	[gur	Bi vî awayî ola te parast
vêca vegeime ser mirîyan	Guhpehn e diquje li baqur	Gorî teme binhêre l'qeda me
Kîreqe xweş da tîrba Cizerî	Li ntroyê me Erebe neyare	Hêjaye bixemile geda me
Heya çûmê ser gornâ Herîrî	Mirin û quştin li me dibare	Divyabû em jî bi tzu nazbin
		Li niqte geleqî serfiraz bin-

Revandin

Zerdelper e, bergehê çavan de, roj veniri
Guleqe sor di nav av û ezmanan de miri
Dema hevîn û ramûsanê li ji bo dilqetîyan
Her gotin dibe şerintir ne qul dimîne ne jan

Delal diqene, stêr diqenin û sûra êvar
Sar dibe rêwingî ye li ser rêya gund û war
Zendên bi gurçiq himbez diqin bejnên
[nermîn

Bayê şahiyê li ba dibe dermanê birin
Bin silba daran de qeçiqeq diqe ax û hawar
Çavên wê teji hestir in spehtî ye weq adar
Rengê wê dibe zer û sor lamên wê dibin
[germ

Çikas şerîn e rûyê wê, dilê wê çikas nerm
Rûyê wê weq rohelata buharê; ter û tol
Xulama xwedê ye, bi xwe ji xwey din û ol
Li çar dora xwe mêze diqe bi tirs û guman
Deng naye, bi tinazî stêr diqenin li ezman
Ne reprepên hespan, ne ax, girîn, ne abeng
Dinê sar, weq mirî hêdeng, weq hewa bê
[reng

~ Dixwaze bin lingê wê de erd biheze, xwe
[veqe-

Ew ji biqeve, lê de weq miriqê raqeve
Tariya şevê de sê çar suwar xuya dibin
Weq şehmêr û ejdehar in ji erdê radibin
Qeçiq xwe davêje ser hespeqî; hevî diqene

Ne hevî tenê tariya şevê ji bi qen e
Qeçiq cû, revandin, «xwelî li ser wan
[pismanan»
Dimirin bê deng «namirin li rêyê dot-
[maman»

D. Zamiran Ali Belir-Xan

Xurtiya Binahiyê

Bihna guri nine. Lê dibêjin binahiya
wî zor e. Ya mehinê ji jê ne qemtir e.
Carqê gur û mehin bi hev re şert qirî bûn,
gelo binahiya qijani zortir e.

Guri got: Şev reş e, şûv reş e, mih
ker e, berx liber e, min ji hev qir dere...

Mehinê got: Hev li çardeh, erdeqî
rast, lê dani bûn elbeq mast, tê de mûqî
sîpi, min ji hev qir nas...

Heye qo bibêjin, çawan bû qo gur û
mehin bi darê hev qetin, ma guri drêjî
mehinê ne qir? Ne diwêre, jê ditirse. Carqê
kesta ciwanîya wê qirî bû, mehin pê
hesiya, bû firihîna wê, gur tirsîya û got:

Mehin e guhmisin e

Xwalê xwe ê gur dibizdine

Çitqêj

DI VÊ HEJMARÊ DE :

Rûpel 3 stûn 1 — li şûna (serdestên
me) û (serdestên wan) (serdestên xwe)
û (serdestên xwe) bixwinin.

Disan ji xwe davêjim derê te	Bilahi ev gîş li te ya ya heb	me hovan li hevî biqî qedî
Hezar sondî duxum bi serê te	Vê rûsariyê tu bûye sebeb	Da qem ji li halê hev diyar bin
Heya tu li me neqî duayê	Her gavê ez wayî der bi der	Bi tevgera hev rebendewar bin
Yezdanê Gewre nede rihayê	[bûm	Bi vî awayî Osmanê nadan
Her ezê li ber derê te bim seq	Li erdê ava ezî sê ser bûm	Derdê di dilê wî biqî derman
Heya qo raqim tola Xalid beg	Vîn ne bû pakij biqim kirêjê	Vê carê ji qêsa turq di mexf
***	Ma nexweş qarîn biqin nimejê	Dengê top û kemberan bi
Ew bû Hebibê te ê dilovan	Derdê nexweşan ava heyate	[serxt
Key roqê li min dibûn mih-	Her lê digirim binim li ba te	Carqê qoça wanan ji barqî
[rivan	Tu qesî bo min neqir delîlî	Li ber nigê me tu tar û marqî
Ew qesî ji li min bori qete jêr	Vêca min hewar e bi zelîlî	Wê hingê emê tola xwe raqin
Li dest vî emelê min ê bê qêr	Ya Reb tu bi hekê Mistefa qî	Himê wan di hindavde bi-
Li pêşberê wî geleq rusarim	ê gilaciyê li nav me raqî	[lavqin
ii ho qo li gunehan î barim	Tu pêleqe xîretê bi medî	Dê xweş bihe qêfa Dê û Bava
		Ger vê zû biqî mala te ava

Osman Sebri

Du Dengbêj

Di wextê qevn de kesreçe bilind û xemilandi hebû. Rewşa wê diqet ser qulilq û mîrgên deştan, hetanî avên çem û robaran.

Çarnîqarên kesrê bi bexçeyên tîrreng û tîrbihn, gul û qulilqan girti bûn.

Fw bexçe weq faceçe zivîn û zêrîn û kesr di nêv de weq rûyeqî şerîn û tirijtav dibiriki.

Ji şehderwan û kulteynan avên zelal û qet xwe hildavêtin û bilind dibûn bal ezniyanan ve, weq qesqesoran reng didan û dilop diloq mîna mirariyan diqetin ser lêva gula sor, ser pora sosina zer û ser çavê xencelisqî ê reş de.

Li wê kesrê de miroveqî zalim rûdinişt.

Ewî zalimî ew kesr ne bi xurtiya xwe girti bû.

Lê Qurdistanê ew weq mîvaneqî ezimandi bû niq xwe. Qurdîstenê got:

— Ev misilman e, brayê me ye, nav beyna me de çî ferk heye, bila kesra me a mezintir û spehitir jê re bit û emê bîndestîya wî biqin.

Ew zalim di wê kesrê de li ser texteqî bilind û zêrîn û bi ebanos û hestiyê fil xemilandi rûniştî bû, girtin û berdand destê wî de bû. Xira û ser xwe çû bû.

Her fiqra wî bîbextî, her awira wî ern, her gotina wî xirabî û bernivîsandîna wî xwîn bû.

Rûjeqê du dengbêjên suwar diçûn bal kesrê wî ve, yeq bi ceyndiq û temeriyên zer ciwan ê din bi porên-spî pîr bû. Yê pîr ji ciwan re digot:

— Qurê min, stranên me ên speht û xweş bine bira xwe, zexmî û xurtiya xwe, stranên me ên bi qên û girin û bi şahî û şîr dane serhev, dengê xwe ê zirav û melûl hêdi hêdi berde, em diçin kesra qotê de zalimê me xedarê mîletê me rûniştîye, divê em frû dilê wî ê hişq û polayî binermijînin.

Zalim bi hevalbendên xwe ve di diwanxaneyê de civa bûn.

Zalim ser textî rûniştî bû weq ewre-qî reş, teniştî wî de jîna wî Sinemxan, jîneqê qurd mîna gulê geş.

Dengbêjan dane ji derî ve, ditin diwanxaneqê bi xeml û rewş, ji zilaman teji, lê b-deng, hatin pêşberê textî seqînîn.

Çavên bi ern û qinên qomê qetin ser ruyê dengbêjan, tinê du çavên delal weq du stêran li wan qetî.

Ê p-r dest û tiliyên xwe ên spî û zirav ser telên saze ve anî, ê ciwan bi dengeqî melûl û şewitî destpê qir.

Straneqê spehtî û bêhevî bû, straneqê delal û şerîn.

Ji buhar û lievinê, ji dilqetî û dezgîranê, ji şahî û şîrê distiran; ji her tîstê qo dilî nerin, hişî bilind diqe, ji her tîstê qo can pê diqeve, divêshe an brîndar dibe û dişewite û şîng pê diqelişe.

Dengbêjê pîr bi dengeqî kebe û giran li dengê degbêjê ciwan ê zirav û melûl vedigerand.

Weq strana paşin dest bi strana welatê Qurdistanê qirin û dax û birinên wî yeq bi yeq hildan.

Stran kediya Sinemxanê ji singa xwe guleq veqir û avêt bal dengbêjan ve. Entîya zalimî kermîçî, rûyê wî tîqre çû, ji çavên wî agir dibari, da ber kira û ji denbêjan re got:

— Ji jinên min di destê min de tinê ev ma, di vî welatî de we her tîst jehr qir, niho hoi dest jin û canê min ji diqin, hiş û dilê mîlet qet destê we, xelq ji bo navê qurdî dest ji jîna xwe berdidin, xwe bi mirinê ve girêdidin!...

Zalim ji cihê xwe rabû, şûreq dani dengbêjê ciwan û di qezeb û piştî wî re derqet; xwîneqê germ û sor ser singa wî de heriqî.

Bêdenq her du dengbêj ji diwanxanê derqetin. Du hêstir ji çavên Sinemxanê rejihan û weq du mirariyan qetin li ser tiliyên wê ên zirav û nerm.

FERHENGQO

(Nivîsanoq)

Bi du manan e. Tevayîya nivîsevanên rûj-name an qovareqê, qoma nivîsevanan. Cih an mezela nivîsevanan. Hevînd ji nivîsanoqa Hawarê ye, yanî ji qoma nivîsevanên wê ye.

(Hevol)

Ol ew tişt e go mirov pê ewle û bawer e. Ola Zerdest, Ola Mûsa. Perîcar em jê re diyanet dibêjin. Hevol: yên go ji oleqê ne.

(Destrêj)

Pirseqe qevn e. Weqê ceqên me tir û qevan bûn û di şerî de qevanqêşan qevanên xwe bi hev re diqîşandin û tirên xwe berdidan jê re destrêj dihate gotin.

(Lavelav)

Ji lavalayîye têt. Liber gerîyan. Lavayî qirin. Weqê mirov ji Xwedê lavayî diqe û daxwaza xwe jê re dibêje ji wê daxwazê re (lavelav) têtê gotin.

Dengbêjê pîr hevalê xwe ê ciwan bir û ji kesrê derqetin. Bexçeyî de rengê xortî zer bû, cendeqê wî recifî qet erdê û mir.

Wê demê dengbêjê pîr destên xwe ên bi xwîn raberî ezmanan qir û got:

— kesra bêbext, paşîya te şewat, hilweşandin û xirabî be. Ji rewş û xemla te bila sih ji ne minê, qulîlqên bexçeyên te bila êdî nebişqivin... Bûqa buharê tucar utziqî te nebit, ji bêriya bîhu û reng, xweşî û geşiyê bimire, vemire! bila navê te wiuda bibe, xirbeyê te ji memine.

Himên xirbeyê te di sînga welatê Qurdistanê a spehî û delal de weq birineqê her bimine û şerm û ezabên esaretê bîne peş çavên Qurdistanê.

Dengbêj got xwedê bihist.

Ev çend sal in herû bereq ji diwarên kesrê diqeve. Diqîn naqîn pêq ve nacebire.

Dr. Zamîran Xî Bedir-Xan

Çarinên Xeyam

Ji deftera jinê navê me dê rabe
Dawî, destê ecêlî de mirin e, çare nabe
Meygerê çeleng xweş, xweş bîne
Emê bibin ax, daxwaza me şerab e

Hevalên canî ji dest derqetin
Hemî li pey ecêl re qetin
Civata jinê de hevalşerabên me bûn
Çend zêde vexwarin û sermest raqetin

Fela rindan ji hevalan bibe gir
Li dawa zilûda zahîdan biqeve agir
Ew xirkeyê sed pine û ew hîrîya heşin
Biqeve bin peyê dilrindan û bibe pîr

Qo Şeraba te heyê toba şerabê meqe
Tobedar hezar car jûvanî dê biqe
Gulê çara xwe ketand, bilbil diqe hawar
Ma li dema weq wê tobe dibe qar

Hulê gul û şerabê şerabperest dizanin
Ne ên tengdil û tengdest dizanin
Nebîrewer ji nezaniyên xwe bêsûc in
Vê şîverê de xweşîyeq e, mest pê dizanin

Dilê min her ji rûyê gulî re girêda ye
Destê min her bi piyana şerabê dada ye
Fz ji her pişqeqê behra xwe dibim
Berî go behra min bi hemûyan hevda ye

Hawarî nanê pehtî li destê nepehtîyan qet
Xweşîya dinê li destê bê qêran qet
Ew çavên spehî go bergehê dil in
Di ser sînga xulam û nezanan da raqet

Meyger gul û çîmen bûne sor û qar
Bal bide pişt hefteqê ev dibin ax û jar
Vexwe şerabê û gul biçîne bihneqê de
Gul dibe ax û çîmen dibe jengdar

Zahîd got bihuşt bi hûrtîyan ronaq e
Fz dibêjim şîliya tîrî çaq e
Ya berdest bibe, ji yê bê, dest biqîşne
Dengê deholê ji dûr ve paq e

الطير وانوتر والشعر

على الاغصان طير الرض غنت
 بالحاء عن الاوتار اغنت
 وناحت بالنوى والرصد والت
 فيالله ما بالرصد اولت
 وغنتنا بلحن الكرد حتى
 علمنا انها لا الكرد حنت
 ولما ايقنت انا طربنا
 عن التفريد قد رغبت فكنت
 فقلت لصاحب الأوتار هذا
 اوانك فالعادل ويك خنت
 عن الأطيوار خذ لحنك فاني
 عهدتك عندليباً بل واحيت
 فاصلح عوده وبدا فأبدي
 حجازاً والصبان حيث اصبت
 وزنگارنا وعشاقنا رخيماً
 واتبمه نهاوندأً وبيت
 والتي العود من يده فقلنا
 ولم هذا قتال بداي كلت
 فقام الشعر بالالحاء فينا
 مقام المنشدين وما تعنت
 وانشد قطعة انشا سداها
 بابداع كلحمتها تحلت
 واودع في معانيها شعوراً
 واخلاقاً مكارها تحلت
 ونادى قومه الأكراد هيا
 فموا وانطوا فالناس هبت
 الا يا ايها الكردي صبت
 عليك مصائب عظمت وجلت
 فلوزلت على (سنجار) مادت
 رواسيها الشوامخ بل ودكت
 الى العلم القويم ونيل فضل
 به الأسلاف من قبل استظلت

كتيبان : قسه‌ی بیشینان

ما مرسنا اسماعيل مفي

در دما در کتتا في هزماري ده چند نفشتين کتیبازوین
 گناهه کو فارامه سپاسان لنبسه فاني وی دکن وخبانوی
 پیروز دکن . . . زیر کو دفي هزماري ده چه نه مابه ام
 ابروژی تني چند ما مکان د گهز بنين ستونين خوه .
 - دوستی دوستم دوسته ، دوزمنی دوزمنم دوستمه .
 - آشي له خيالك ، آشه وان له خيالك .
 - وك موم شوقي بو بني خوي ني به .
 - سال به سال خوزگه‌م به پار .
 - كه چه‌ل حكيم بو وايه ، درماني مري خوه نه كرد

الى نيل المالبي بالعوالي

الى النهج السديد فسر تبت
 وجار الناس في علم فاني
 رأيت السالمين به ترفت
 الى النشأ الحديث ايت نصحي
 وقدماً قد بثت له فانصت
 وعاهدني وعهد الحر دين
 عليه والنصوص بذاك نصت
 ولكن قلنا رعيت عهود
 بهذا العصر والجبل المشت
 لسان الشعر قال الناس طراً
 على سنن الطبيعة قد تمشي
 يعلم ثم فن وارقاء
 يجد واجتهاد حيث جدت
 واه الخامل الكسلان عضو
 اشل بيتره الأيام يوت
 فسمعاً ايها الكردي سمعاً
 يقول قد بدا كالسيف مصت
 الى العرفان ان لم تمش قلنا
 الا تبت يداك يداك تبت
 اللرموي الوافي

سرخوہ ہونا مریشکا

- زربانی من شوکت بگ رہے -

لب و ہلاقی مہ غرزا
روکی او چو ناف دیکا
بس خوه بدن انیشکا
مریشک تفتہ ہونہ کوم
لشکر تفتہ ہونہ لک
بیری خوه دانہ جولی
طیران دی گو ناگہان
تفتہ فرین ژمالان
اوزی ل ہف ہونہ کوم
ای سر بلندی آیران
رابہ سر خوه تو میرو
اف لشکری بی ژمار
بوم کئی ژ گو تہ وان
رابو ہدھد سرفراز
گو رابہ ای تو بازی
باز چو جم شامہ یانی
گو ای خونده کاری من
بوم گو تہ بازی خون خوار
بازی رابو وہ کی شیر
بازی طری ب ریشی
دستی وی گرت وھژاند
اولان سن نیرہ لی سن
سزمن بورده نہ ایش وار
بازی شہدا خوه آئی
گو ب زور وب گازن
باز گو کیہ سر عسکر
ازم پاشا ازم میر
بازی چو جم دیکی دی
نشان گو پاشا و میر
تفر ہونہ بوژ باشی
بازی رابو چو بانی

دیکک ہبو شہرہ زا
ژوان رہ گو ہیدیکا
وَرِن یژن مریشکا
بری خوه دانہ جم بوم
من چیلک وھن کولک
تغلی کوچ نف ابلی
ہانی لشکر کی گران
بیری خوه دانہ بالان
یکی رابو گو تہ بوم
وی پادیشاهی طیران
ژ بو مہ ییزہ آبرو
گلو ہیہ ژی زہ رار
باکن باری پہلوان
وی چو بلز گو تہ باز
شاہ تہ ابرو دخوازی
دستی خوه ل سر ہف دانی
زول من کہ بازی من
بلز رابہ ہرہ خوار
فرك دا خوه ہاتہ ژیر
ہاتہ جم دیکی پیشی
نطقک ژیرہ در ژاند
گو ام خلکی بد لیسن
دیک غیدی لی دا دار
دیک ژی داری خوه دانی
ام حق خوه دخوازن
گو تونہ زانی ای کر
ازم شاہ و جہان گیر
دی گو اوزی وہ کی وی
کسی نہ گو از وہ ژیر
حتا گہا ئی پا شی
ل بر دستی بوم دانی

تلور تفت لی ہونہ کوم
اف ہاتہ ژمالا خوه
بو گو بازی دلاور
گو تفت آغا وہ میرن
بوم ہیدی رابو سرخوہ
گو ب ناجا سری من
راہن وک پہلوانان
ہاتن طیرین دو براک
گو ہون وہ رن بنیرن
دیکان خوه دان انیشکا
گو فرمانا مہ را بو
ئی کو کشتن ئی کومان
وان ژی وہ کی مہ کردان
علوک و تو تک و قاز
ہمی کتن کوخی رہش

قال یا ایہا القوم
دثین استقلاللا خوه
گلو کیہ سر عسکر
بی وہ زیر ومدیرن
ناجاخوہ داسری خوه
کس نینہ ہمیری من
دا ام ہرن سرفانان
بان کونہ کورند وقراک
کا ام ابرو چہ میرن
بو قبر قبری مریشکا
کوما وان ژہف بلا بو
ہاتن گوندا بی گومان
دستی خوه ژیر خوه بردان
تفتہ ہونہ بہ لہن گاز
چیرو کا مہ ژو رہ خوہش

بگر غوبی

دیلہ

ژدوچہشان دبارن تیر
مسلمان بلی ہی پیر
ژ بو چہین تہ آژ پروان
دحیلاندہ تو ئی رھوان
توبس یسکان بکہ چین چین
ژحظ وقوسہ بین برہین
ژہرمو کین تہ فی بک دنگ
شفق دابہ جہا خرچنگ
تہ آور دا بریندارم
شف دوزی بہاوارم
بخوازہ دیلہرا من تو
حی شیرت ہیٹی تو
ورہ زلفان بدہ بابی
دنیرم بژن و بالابی
بیہ شیوان لبر تائی
تورنگین کہ بیزرائی

دنیای کوم ہسیر
ژ بو ژینی دثین شیر
ژ بوخمت دچم کروان
بدست وی کتم داوان
ژناف عالم توئی زیرین
دینم ہر کہسہ اودین
دیژن دیلہرا سرہنگ
ژئی کونی ہلائی رنگ
ژبی چاری کریدارم
از بی نسان وآدارم
دجہاندہ سرا نسر تو
ژدوژی پر خویاتر تو
ژناف عالم ہلین تابی
بسہ قربان ورہ رابی
توروزی نقشکی بائی
بکز بوٹی دوی گائی
مصطفی احمد بوٹی

مهاباد و اولاد دیا هاواری

دادی ! دادی هاواری
گلکی از کیفخوش بوم
فیگاف حالی من قنجه
اف حال و سان بینه
فرهنگا من پر دبه
جه مدد ل فرکاک دبه
آپی (هرچو) دیژه :
هاواری پس نه هشت
او میرین گلمی گویان ،
دخون ب عقلمندی
دگل ثی تونه بونی
سپاسات پیشکیش دکم
ککی (بوز) لسردکه :
ام ، گش کردن اخویناترک
آزیسه سرفکرا خوه ،
بهسا من پر فره بو :

قدری جان

برخکی هاواری

هاوار هاوار دلالی تو رهینا چافانی
نو خوری یا ملتی ریزانی م ریزی
برخکی ته هات گها خوش مقام و پریها
برخکی پر دلال خوه شجفات و خوه شفال
کتبه ناف برازان عشیر که ناقگران
خوه شجفاتن یشورن درشران ده مشهورن
عشیر که سنگ ب پرچ بر خزی دکن دین هرچ
او (بوز) ن پر دلان هفالان ره هفالن
بلی (باز میش کر) هیه لی نه اف سوج بی مه به
افه سوچی مزانات کوا ف حسن زودا نه دان
بساطری ته هاواری بهر که رواری

میش اسماعیل

[سگان دین دویر و چاره چارریز دگرن . بری خورشید
آغامری خوه دایه شفه ری . بری لوند آغا آل بی روهلاتی]
لوند آغا - هفالنون ! ماگر که از ناف دروه بدم . هون همی
میرین شردیقی و کاری خوه بیر بری نه . تنی ژا پرو پیدا
شری مه ژشرین بوری گراثر و دژوارتر بین . ژلورا
دقیق هون ژی ژبری خورتر و زختر بین . دلین فه دده
گرچیکین وه چار . هفالنون ! بلا چافین مه هرگاف ل
پیشی بی بین ، و کی ام پیشفه دچن ددن پی صرنی و گافا
کوام خوه ددن باش صرن دکفه پی مه
لی هرو کی رحمتی گوتیه ، هرچند ژمه ثبت دقتی ام جانین
خوه پیاریزین و زوزو خوه مدن کشتن ، دا کو دژمنین خوه
بی دژمن مهیلن . پیشفه زارونو پیشفه ، خوه دی ب مره به
[سگان نفدا مارشا ژیرین دخوین و بری دکشن]

مارشا سگانان

ام برانه نفده کورن انی بلند سرافراز
جهین مه نه شمار ، زفار ام ایلونه طبری باز
ولاتی مه دی یامه به ام تف ژیره گوری نه
هشیار بونه هرچی کورن دمین تاری بوری نه
داخو ازامه حقی مه به دوزامه به سرخوه بون
ام دخوازن سر خوه بین دمین دلی ته مان چون
مه صند خواری سر بخنی خوه برومت و بخنجر
ولاتی مه آزا بت ام بین ژی کدریکر
مرن ، مرن ، مرن هبت فی ژینی ره بی سری
تیدی به ، دلی به شومه کورده هیری
خلوب لیدخن ، تفنگ تعین دنکه ، جنگه تو ! تو !
شره ، شره ، شره لاونو شره تفه ، رقه لولا لولا .
درشری ده وکی شیرن کس نایه . پاش . . . پاش
پیشفه دچن خورنن مه تف یک دومی چار مارش مارش
قیاد - (دکفه دباری . خوه دگینه پاشی با سگمانین
لوند آغا . تفنگ بی ملی وی ، دورینتا سرور بکی یستو
بی وی فه به . دستوی ده کراس) افه کراسی وی ئی بخوین
[پرده دایب]

تشت دېننه - لي چاښين مه ژ توتشتي نه ترسيانه و دبر هر دشواري بي ده دلين مه خور ترو زخمتر بونه . ام نفدامالك يون - ژن ومير زارو زېچ نائف هف دامن - هر كسي كاري خوږه ، وظيفا خوږه كړه . نو كسي نه هښتبه كو لوما ژي پت دميراني فدا كاري بي ده هون ژهف در كتنه . روژن هبون ام يرچي دمان . شفن هبون ام ژمر مابي دقفلين - لي گلي و گازندنه دهات بيرامه . نه دهات بيرا تو كسي . هر كسي ژبونا ولات و ملتي خوږ هر زحمت دكشاند و پي شادبو . ژير كو هر كس بويه وري كارو خيانا خوږه يو .

كوردونون ! ام ابرو مالاخوه بگېزبنين . امي مالاخوه آ چارسالين بردن ، ژي در كفن . لي دفي گېاستي ده امي بين دوو - خلكي چكهلگر دربايي كړي دن بين ، بين نه چكهلگر خوږ بدن دشنا عجمستاني ، نائف كړدين عجمي . كو خوږه دي حز كر پېشده تر امي ديسان هفتو بينين . دفي نافي ده هرچي كو ژمه مر نه دين همي آفاهيا سرخوه بونامه . هرچي كو دمين ستون و ديوارين وي . آفاهيا بي هم نكاره بسكنه ، هم پتني پسر اردي ناكفه

[خلك خوږه كه رد كن و هفتو دنه پرن . خورشيداغا پيان دژيوه . بژيشك پير بنداران مژول ده]

پربندارك - ماچره ؟ از بېر چكهلگران ره ناچم ، يو پنامن سفكه

يكي دن - هكه خوږين ژمن دچه از هرم كودري ژي بريفه برم

لوند آغا - زارونو ! وختي مه هند كه ، دف ژ كرت و پستان بردن . پياپين كو دقوت بينه هلگر تن ژمه ره نه گر كن . دريژمكن ، دقوت هر كس قباخوه بقدر اخوه بينت قشم و منيژه - (ژلوند آغاره) ما آغا مژي نه چكهلگران . ته بېر چاښين خوږه ديت ، مه چادان شر دكر

فوند آغا - (كچكان ممبيز دكه) بلي خبرا وويه ، من بېر چاښين خوږه ديت ، هون چكهلگر وسگاتنن رندف . لي خورتن هنه بي نشكن . امي نشكن و ه بدن وان

كچك - ما ام نه خورتن . تومه پيرد حسيني . توژ كو

زاني كو ام هنگ خورتين ته نه ميرن . كاكې نه ، وان شاني مه بده

لوند آغا - چاښين من ، جاني من ، لي نيده يه [كچك فدا گرگ نك دستگرتي بين خوږه ، خاطر دخوازن و دكفن نائف نه چكهلگران]

هفتد - (ژ دستي خورشيداغا درفه خوږل پيشيا لوند آغا داوچكېنه) آغا ، از دم ژتره دو پرسان بكم

لوند آغا - توهيژ نكاراي نشنگي هلگري ، هين نه ، ده سالي بي

هفتد - هون ژي عجيبين لو ! از ژوه ره جاني خوږه پيشكش دكم . هون ژمن سالين من دپرسن . ماهون هانته هره تني ژبونا كشتي ، هكه ولي يه رابه من ژي بگژوه . نه مه گر وه مرن ژي دابه چاښي خوږه هنگي از بگيري كشتي

ميم ژي ما بگيري مرن ژي نام . دما كو تو بيري از دكف شوناته دمرم و ته دهيل ژبونا كو تو بگزي وولي بگيري وه تيم . ته سمح كو آغا او !

بژيشك - ژخوه او برو دستي بي منه

هفتد - (درفه نك بژيشكي) آبر از خلاص دستي ته مه ، من مهيله ، اف لوند آغا ظالمكه ، دخوازه من پشینه دشتي

بژيشك - مترسه ، تو ئي پير نه بې ئي

[كارواني نه چكهلگران پري دكفه ، خلك ژهفتو خاطر دخوازن . قشم كتنه بن چنگي منيژي .]

قشم - (ژ منيژي ره) خوږه زي ام كچ نه بو آنا

منيژه - ما هنگي ام افچند يشان فه گر بدابي دپون

ژنك - هون كچ نه بو آنا ، ام ژن نه بو آنا كي اف جاميرين ها دآين

قشم - بين كو آينه

ژنك - بين كو آين آن مر نه آن نما دتدين ، دقوت صبه هون ژي ژبونا دوصي بينين

منيژه - يادي دق ژمه بروه

[پاشيا كارواني ژدياري كندا ده]

لوند آغا - نيدي دمه ، دقوت ام ژي پري كفن بژيشك - نه ژخوه

خوه کوفی و گلی بین وان دعدلانندن از ژي کتم همبیزا
چپرین دژمنان واث دانه هف

[خلك نندا دکن]

قشم - هفتدی همبیزد که ورا دیمسه توجی خورتکی دلالی
هفتد - کچی اولی میژوه گریگین آغا دی بدخسه
[خلك دیسان دکن]

پیره ژن - خوه دی ته بپهله ، کړو دژنی حالی ده ته
ام کندانن

هفتد - دحالی مه ده چه هیه ، مه دژمن کفاند ، گه پجن
رفاند ، بو کین خوه جفاند . ژ خوه تالانی یانثی ایلی داوته .
ازی هرم ل بریشکی خوه بگرم . (خوه دده شقهری)
قشم - چه لاو ککچی دلال ویدله

منیژه - خوه دی دی بپهله (ژ قشعی ره) برینا گریگین
چاوانه

قشم - ژ حالی وی خور یانه ، تونایینی حالی وی نه تو حاله
گریگین - گه مده خوه هی ، ماتونزانی قشعه ، ژ خوه ره
دیژه . تو نشتی من یننه ، نهو دکارم لهنکی هلگرم
منیژه - خبرا قشعی به ، تونی چاوان بکاری نشکی
هلگری ، تونکاری خوه هلگری

قشم - تو نزانی چه خونین ژته چوبه
[ژ شقهری ری پیژنا لنگان ودنگی میران تپته بهیستن -

لوند آغا وهقالین وی]

جفانوک - ۱۷

نبن بری ، لوند آغا ، خورشید آغا ، بریشک ، هفتدو بیابین
دن و پیشده تر فباد

لوند آغا - (ل خلکی دنهیره وژ هقالین خوره) مه تو وخت
نینه کو ام وندا بکن . دثیت ناقل دست ب خباتا خوه بکن

خورشید آغا - بلی ، همانهو
بریشک - دی روین ، ام باخینن

[خوه ژی خلکی فدقینن وددن فجنککی]

لوند آغا - ژ خوه رحمتی ری یامه شانی مه دابو
خورشید آغا - ماژو پیغه ری هیه

بریشک - هنگی از و خورشید بکفن ناغ بیان . خلکی

چکهلگر ژنی نه چکهلگر قشینن وکاروانی نه چکهلگران
پری خن

لوند آغا - ژخوه ائه ، توشیور و میشورا دن یننه
خورشید آغا - تنی ، دثیت قدری ده بازده بیسان ژی

بشینن بر ب انیا شمر ، آر بکاریا فلیت بکن
لوند آغا - نه ژخوه

خورشید آغا - ب بیان ره تونی کی بشینی
لوند آغا - بلا گریگین یوان ره هره

بریشک - گریگین بو بنداره ، بلا او بته ره بی
لوند آغا - هنگی فله میز ، هر دوزی هیژانه ، یلک ژی

نیدن چپیره
منیژه - آخ

لوند آغا - (غلوه دژفروه) افه چه دنکه ؟
فله میز - نه توتشته ازینی ، دنگی بو بندارکی (ژ منیژی ره)

دین به
منیژه - دنگی برینکی

فله میز - (دثی منیژی دگره) کچی ، دین به
خورشید آغا - توزانی ، لی بن از بچوا ما چپتر دبو . تو

ل بیش از ل پاش . تو سگائین مه بگیتی کیری دث
از ژی هرم پیشیا دژمن ب فلیت راحتا صبه ایفاری پیشیا

دژمن بگرم و پاشی دگل بیان بم خوه بگینم وه
[بریشک ولوند آغا ل هفتدو دنهیرن]

لوند آغا - (ژ خورشید ره) ککو تو گلک و سبایی .
دهر در آئی تنگ ده تو . لی هککه ته دل هیه

خورشید آغا - دلپون ژی هیه . ژبونا سلامتیا نقابی یی
دثیت از هرم

بریشک - پزی نیر ژبو کیرابه
منیژه - (ژ فله میز ره) ته دیت ژته میر تر هنه

فله میز - (یمرن) ژمن مز تر هنه
خورشید آغا - نیدی دثیت ام دست بکاری خوه بکن

لوند آغا - (ژ خلکی ره) ژنون ا . میرنون ا اف بو نه
چار سال ام نندا دقان جیایان ده ژبونا آزاهی و سر خوه بو نا

ولاتی خوه دخبنن . درناف فان چار سالان ده مه گلک

پيره ژن - كو دنكي تفنگان دورد كت
 يو بندار - كو دنكي تفنگان دورد كت ، زى دخو به كو
 دژمنان باز ددن و پين مه دردن پي . . .

كالو - خبراوى به خوه هي . نهو تو زاني چه كفه . دژمن
 هره شه ، پين مه د كفن پي . جارن هه بـ سري بان بـ
 سينكي هف دقبن . هنگي تفنگ و ك چونه . تقي زيقزقا
 شلقا خنجرا نه . (بدنكي نرم ديهورينه :)

لى خنجري لى خنجري
 ققدرشى كالا نوري

از لته گريام دلالي اچاقرشى دلالي ، تو كني ، انيزيري كاني
 ژنا كالو - مامن نه گوتبو تو خورفي بي ، مادماير دولايي بي به
 كالو - پتي تو كهر به ، تو ژكو بزاني ، بلي بردولايي
 ماز بيچيني ، ماتو ژكو بزاني وكي دنكي طوب و تفنگان
 ديهيسم چاوان دلى من هلدا قيژه . هري مرن هيوآ كال يون
 نه بوآ . خوه زى ! خوه زى ! لوان وختان ، لوان زمانان .
 حتا كو ام نه دگهان سينگين هف مه تفنگ برنه ددا هفت .
 نه ژباش تالده و ناف چيران . هرشت كردمانجي بو .
 ژخوه عسكري رهش بـ كجار به نكار بو . ژ هفت باقي
 وان زنده بو كو هلكشن چيان و بكفن وارين مه . كومه
 خوه دگهان كوتارا چي اوان روپين خوه باددان . ژمه
 قدبون ، حتا سالادن ، حتا هنگي كو ام د كبن دشتي
 [دنكي تفنگان بـ كجار دورد كفه]

جفانوك - ۱۶

نين پري ، قشم ، منيژه ، گرگين ، فله ميزو پيشده ترهفتند
 [نهده ژشفه ري درد كفن . منيژه برينداره ، فله ميز
 او هلكرتيه . گرگين ژي برينداره ، قشم كتيه بن
 چنگي وي . برينين وان نه خدارن]

كالو - آغانو خيره
 گرگين - خيره آيو
 پيره ژن - مالامني ، كچك ژي برينداره ، من دگوت
 مچه ، لي گه نه داسن
 بريندار - مامن نه گوتبو دژمن شكيا به
 فله ميز - بلي شكيا به

گرگين - شكيا و كشيا روبروي دن ، پين مه دانه پي ،
 حتا كو وي بين بازون هندا نوالادن

فله ميز - دژمن گلگ نيشيا ، دنوالي ده بكاره خوه بياريزم .
 زى ، حتا كو خوه بعدلينه ژيره چند روژ دفتين
 كالو - ژپين مه پرهاتنه كشتن
 گرگين - كشتي پين دژمنان بـ تيرن
 كالو - ژپران پر ژهند كان هندك

بريندار - پيسام ، گلو نيتا مزنين مه چه به ؟ ماژمه ره .
 ژي تفديرك نابه دبـن . از بـكتام پشتي كفتري من دكار يو
 تفديكي بشوليسم . لي چاوان خوه ؛ گهيسم حتاوي ده ري
 فله ميز - (بي حمني خوه) كو خوه دي حزر كر ، اوژي
 دبت (ژي منيژه ره) چاوان گلگ دنپيشي
 منيژه - ما از كذگي ددستي نهو دهلماچاني ته ده دپيشم ،
 تقي دترسم . . .

فله ميز - ژچي دترسي ؟
 منيژه - نه ژ توشتي ، كو از بيژم ، مه به كو بچيدي
 فله ميز - ناخيدم ، كايزه چه به ؟
 منيژه - ماتو زاني ، بلي دترسم كرتومن ديسان يودي ،
 ام ديسان ژهفت قفتن . ماچره ژمن قفتي ، ته نه دبت رخ
 ته ده من ژي شرد كو . ته بـچوه دگوت ، بر كين من قت
 شاش نه ديون ، دگهان آريمانجي ، نبيدي ام ژهفت قفتن نه ؟
 فله ميز - نزام كچي ! كارزانه ، درب زانه . از چه
 بيژم ، دنيا شره ، شر هروب آواكي به

هفتند - (يدانگ وقير ژشفه ري درد كفه بدستي وي ره .
 چند بوميه هنه) باش ايفار آغانو ! هون چاوانن ، راحتن ،
 نبيدي مترسن ، دژمن گلگي دورد كت . پشتاوي شكيا ،
 زوزو نكاره فگره (بومبان شاني وان دده) اف سيهين هازي .
 ژوه ره رپكر نه

[خلك د كتن]

گرگين - ته اف ژكو بچيدا كونه
 هفتند - ككو هكه ناخيدي ازي بيژم ته
 گرگين - قت ناخيدم ، هما بيژه
 هفتند - وكي دژمن بازدا وهون كتن باشلا دستگرتي بين

لی بی بی ا ربی ا دو تاما خوہ لیسر
 لی بگری ا لی بگری ، دلالی ا توری
 وای لین ، وای لین پور کروی آخ ازی
 [دیار پیلکی فالاد مینہ . زانی باشردنگی طوب
 ومترالیوزان تبت . هیدی هیدی دنگ نزننگ دین .
 فاصدک ژشقری ده تی ود کفه دیاری لهورا خوہ
 دنهیره کسی نابینه پیشفه دجه . دنگی تشنگان هیژ
 نیز نگتر وخوردتو دبه]

جفانوک - ۱۳

لوند آغا ، بڑیشک ، فاصدک ، هئند ، قشم ، منیژه
 وپیاپین دن فدگرگن
 لوند آغا - (زقاصدره) ته دگوت جه ل بین مه تنگ
 بو به . دژمن کتیه نوالی ود کشینه پختافی
 [دنگ و پیژن هیژ نیز نگتر دین . چند برك لپختافی
 د کفن . سگاتک بر بندار دبه ود کفه بڑیشک لی دتوه ،
 یکلی دیتو ژهی . . . .]

لوند آغا - هر چند ای فی کروی فالاد بکن لی نهونکارن .
 مه هیژ کارو باری خوہ نه کر به . ژو پیشفه دفی حالی دهم
 چاوان پشناخوه بدن دژمنان ودرباسی کروی دن بین . ژلورا
 دفت ام بب نیریشه کی دژمنان ژر چیران هلکن وپاقرن
 روبری دن . دی خورتو ! زارونو ! هرچی کو زیوائی
 وی تنکه بلا لپاشی بی بیبت ، نیریش زارونو نیریش . . .
 [تفداخوه دژن شفه ری . لوند آغا د کفه پیشی بی .
 پیادبزن دکن کو ژهفت در کفن . بریندار گهانه
 جانکشی بی ا]
 بڑیشک - (لهورا خوہ لکچکان دنهیره . رادهیره
 تشنگا کشتیکی) از کو دژانم برینان درمن بکم دفت بژانم
 برینان ژی فکم (دوده شفه ری)

جفانوک - ۱۴

قشم ، منیژه ، پیشده ترخلکی تفل هفت
 قشم - دژمن دیسان خار بو به
 منیژه - عمری صه بی حار نه درپژه
 [دنگی تشنگان لسهرف تبت . گوله د کفن دوری ،

گره گرا بالافران ژی د کفن نافی . قیرین ، آخ
 ونالین . ژا لی بی روزا قابی خلککی تفل هفت : ژن وزاروه
 کال و کوکم ، چند بر بندار د کفن دیاری . هن لسر
 لنگان . هن ژی بب ز کیشی خوہ دگین هفالین خوہ .
 ژنوالی فہ دنگ تین . گه نیز بنگ دین ، گه دور .
 بالافرتین ، دچن ، بومیان دافیزن . گرتنهک . . .
 بالافرتک بر ب ژر دبه ود کفه نوالی . . .]

منیژه - مام چره سکینه . بر بندار نه مانه کوم لوان
 عقاته بین . پرافی بب برینین خوہ کتیه . تین مایی بی مه
 ژی دکارن . آن اوی صاغ بین آن خوہ ؛ گین هفالین خوہ .
 نیدی جهی مژی چیره ، افی باشره (رادهیره تشنگاسکافی
 مری وده شفه ری)

قشم - ما اژته کنکی بب تی دهیل (دده بی دی)
 پیره ژنک - کچی ا کچون ! کوفه ؟ کوفه ؟ خوہلی
 لری وه مبت . مالاپی . . .

جفانوک - ۱۵

تین بری ژ دو کچکان پیشه
 کالهک - (ژ پیره ژنی ره) توژی دنگی خوہ پیره
 پیره ژن - ژخوه من تشکنه نه گوت . افه من دنگی خوہ
 ژی بری
 کالو - خوہ دی او ! تو برهماخوه یکه . لبرفی حالی
 چاوان هداراته تبت . هکه ته مروین دیندار دفتین ، آمن .
 هکه ته میرین قنج ، خدان بخت ورومت دفتین دیسان آمن
 بیره ژن - (بدننگی ترم) خبراته به برا . لی کسی یشولی
 خوہ دی تزانه

کالو - (اوزی بدننگی ترم) بلی خوہ می ولی به . لی
 اف شول پیداری چافانه
 [دنگی تشنگان هنکی دورد کفه]

بر بندارک - هی ، از قربانا دست ولپین وه بم . بین مه
 پیشفه دچن . دژمن پشنا خوداوان
 پیره ژن - ما تو ژکوزانی خورتو ؟ تو ژی وک مه لهری ،
 تو کسی نابینی . آن ناف دمه ددی
 بر بندار - یادی ، ماتونابهسی کودنگی تشنگان دورد کفه

دژمن شيكياو خوه داپاش . سگانين مه خوه گهاندنه چپرین مه .
 فيجا دژمنان ديسان بری خوه دان شکفتی . لی شکفت
 نیدی لوان راندبو . هانن وکتن نی . شکفت وهژده
 چندک کتته دستی وان
 سرور بگ - د نوالی ده

لوند آغا - دژمنان عسکری خوه بشوندا کشاندن . نوال
 وکه بری به . تودنگ و بیژن ژي نایی . سه مری پین مه
 و قدری صد چند کین دژمنان لی مقاته نه . دگری شیران
 ده ژبر کو توستینگین سگانین مه نه مانه ، دژمن گوله و
 بر کین خوه دافیزه روی آخ و کفران . مه مری کانی بی
 ژدستی دژمنان درنجستبو . فی پاشی ديسان ژمه زمت
 کر نه . لی مه او چند چند کین وان خستنه نافی کو دئی
 کانی بی ری رقیه واقف صور دهر که ...

سرور بگ - دهر دزی ده میرانی ، دهر دزی ده کردانی .
 لی دژمن سر دست ، ام قلس و پیکس ، ژلورا دهر دزی
 ده بندست . بلی میرانی قنجه ، دهر تشق ، نمازه دشری ده
 میرانی شرطی پیشینه . بلی میرانی گیانه . لی ژبونا کو
 گیان بلقه ، تف بگره ژیره دست و لنگ و ژوان دستان ره
 شور ورم دفتین . نه بیان نه چک . چار مه دئی کری
 ده دور گرتی ، هرو پیا چک کیم دین . لشانوان توانایی .
 آقا کو مری خوه نه دایه کانیکی ، روژکی دی بیچکه .
 (دنگی وی دگهیره ، یفین وهشکی) آغانو ! قراراده چه به ؟
 نیدی دمه ، دثیت هون قرار که خوه بدن

لوند آغا - بگ ، اصل توئی . هکه قرار دثیت ، ديسان
 توزانی . ته چاوان امر کو امی ولی بکن . ما کنگی مه بی
 امر پیا ته کو

سرور بگ - لی هیه کو ازنه مام
 [همیان خوه کهر دکن ، دنگ ژتوکسی نایی . بژیشک
 دکفه نیزنگی سرور بگی ، زنداوی دبه دستی خوه .
 بژیشک بی ماده]

لوند آغا - بلی بگ توچی امر دکی ؟
 سرور بگ - بی من ، دثیت هون خلکی چکهلگر ژبی
 نه چکهلگر فقتن . زادوز بیج بری خن بلا بکنن دشتا

عجمستانی هرن ناف کردین اردلانی . نین چکهلگر ژئی
 کری درباسی کری دن بین و حتا پاشی بی
 لی بین . خوه گران بفروشن . بلی خوه رند بپسارین
 زوزو خوه مدن کشتن . ژهر گاشی بیتر میری . میر کژ
 بین ونه خوه کژ . دا کو دژمنی خوه بی دژمن مهیلن و د اردی
 کردستانی ده آگری سرخوه رابونی مدن نمراندن (دنگی
 وی تیته برین ، نمادلفه)

بژیشک - (خوه دگهنه وی ، مری خوه دکه سینگای ،
 چافین وی هسترد کن) چو ، هری سروری مه چو ،
 ستونا مه آبلند وخورت هلویشا

[قباد وهفند خوه داقیزن لنگین وی ، کچک دگرین ،
 چافین خلکی هسترد کن . پیلکی دئی حالی ده دمین]
 لوند آغا - هثالو ! سروری مه چو . هروکی بژیشکی مه
 گوتیه بایه کی نه بخیر ستونا مه آبلند . وخورت هلوه شانده ،
 کردنی مه دسر سری مه ره خست ، لی دثیت ام کرنی خوه
 را کن ، قدن وشوپا سروری خوه وندامکین

برانوا نه ژمن نه ژئی ژکسی دن تیت ، هروکی دثیت پسنی
 سرور بگی بدت و لبر بکفت . هکه ام دخوازان گسانی
 وی شابکن دثیت ام بختن ووصیتاوی بینن چه . دژیناوی
 ده ام ب امری وی هه دچوت ، پاش مرناوی دثیت ام
 یوصیتاوی فه هرن . (آلی ژ شکیری دبه و ب سرور بگی
 داد که) بگو ! دژینا خوده ته او هلد گرت ، دمرنا ته ده
 دثیت او ته هلگرت

[لوند آغا ، بژیشک ، قباد و پیا بین دن دارو بستی هلینن ،
 دایتین سر پی بین خوه ، هیدی هیدی دچن ، خلک و
 دن پی وان - قشم دافیزه سر :]

وای لین ، وای لین ، پور کری آخ ازی
 سرورو ! سرورو ! سروری قومکی
 شهیدی ، بلندی ، شهیدی بهشتی
 لته خست نه بیچاف برکی کورکی
 سروری ، گرامی آخ یله وای ازی
 بختیشی دایکی ! دو نلمی پور کوی
 رشا خوه گر بدن ، سرور چو گورنی

— گانی پیشین — رهنیا چافین کردستانی بو
 سگانی دووم — نه میری گورنستانی بو
 — گانی پیشین — ژبونا نامیرانی بی ، ژبونا قوماندنی ژدی یا
 خوه بو بو

[دوی دمی ده پیابک دکفه دیاری ، اب دستی خوه
 ره دور بین وشدربا سروربگی دگره ، خوه دکهینه
 دارو بستق وسراژنواپین خوه دسکنه]
 جفانوک — ۱۱

تین بری ، قباد پاشی هفتد
 قباد — (ب دننگی بگورین) آخ از بی ، از گوری من
 دگوت خوه او چند مده پیش . ما م صهین ته نزام ژبوجی
 یون . ته کری بی خوه چاوان بی سری هشت . از گوری
 من دگوت از گوری باسری ته بیه ته از کرم کیلا گورناخوه .
 بگو ! بگو ! بگی زراف مرن ژبوته هیژ گلک زوبه . دنیا
 دن راحتی به . تونه میری راحتی بی . تومیری شرو قوما
 ندنی بی . اف چیا ، گر و گاز تتی یدنگ و ناقیدانا ته
 شین وسرخوه ته بی ته چیانزم ، روبرار ژووا ، ازمان بی روز
 وناقه . تو ب مرنا خوه گلک تشنان ژمه دی کو ابرو
 ژهردمی یتر ژمه ره گر کن . توقبا خوه بی مرنی دینی
 لی ام نایین . تونه بی خوه بی ، تویی مه بی . مروفین وک
 ته نه قصرن ، کاروانسراین . حق روشننا هر کسی لی هیه .
 بگو ! بگو ! ته هرشت ، دی ویاث ، زارو زیچ ژبونا
 ولاتی خوه هشتن . نهو ولاتی خوه ژبوناچی وکی دهیلی ؟
 مانابه بیراته وکی ام بری دکن ، دو تقاما ته ژتره چه دگوت .
 درخوست بیه ره وره . ته نه دهشت . ژته ره دگوت :
 « تو من ژبونا ولاتی خوه دهیلی ودچی ، ما از ته ژبونا کی
 بیلم وهرم کر ؟ ولاتی من ژی تویی ، برده از ژی هرم
 ولاتی خوه ، از ژی بر ته ره بیه »
 هفتد — (دکفه دیاری ، لیدورا خوه دنهیره ، لبردارو بستق
 سراژنوبان دسکنه ، هر دو دستین سروربکی ماچودکه
 و بدننگی زیز) آخ من تزافی بو کر مروف دکاره دوجاران
 ژی سیوی مینه
 قباد — آخ از چه دیژم . مازاتم چه دیژم . بگو ! بگو !

بگی زراف راه ، سری خوه هلده
 سروربگ — (چافین خوه زیف بل دکه ، لیدورا خوه
 دنهیره ، چافی وی لقبادی دکفه . بدننگی نرم) قباد
 تو لهری ؟

قباد — بلی از بی ، ژبی نهینیا خوه هیژ همه ولهرم .
 هیژنه مرمه
 سروربگ — مدهیره ژی . دا کو کرامی من تی بجنون بی
 مال ، بدی دو تقا ما من ، کری من تیده بجنوه دی بکن ،
 زو بگهین و بیخن خزمتا ملتی . ملت نکاره گلک لـ
 هیچی بی مینه . ژیره جانندا و جانبیزارن دثین . ژدی یلوی

ره هولی بیژه
 قباد — ما چره از بی ، خوه دی حز بکه تو بجنوه کری .
 خوه بجنوه دی بکی و بگهینی . برین ته نه خدارن
 [ژدنی سروربگی خون تیت و دیسان ژ برقه دجت]
 قباد — خوه زی من اف نه گوتانا . خوه زی من اف
 دم نه دیتانا ، دترم پی دلی خوه خرا کریه
 سروربگ — (دیسان چافین خوه فد که ول هفتدی)
 هفتد کری من تو ژ لهری
 هفتد — بلی از بی لهرم . امرکی ته هیه
 سروربگ — نه کری من ، لی هروک من ژتره بری ژی
 گو تیوا سری خوه ژ چیری گلک درمیخینه ، ته مسح کر
 هفتد — بلی از بی درنایخیم
 جفانوک — ۱۲

تین بری ، لوند آغا ، بوشک و چند پیابین دن
 لوند آغا — بگ چاوانه
 قباد — (بی حتمی خوه) راحت
 سروربگ — هون بچیر هاته آغانون . سگاین شکفی
 چاوان بونه ؟ دترسم دژمن لوان هاتیه هف ، دیل کتنه
 لوند آغا — بلی از بی دژمن لوان هاتیه هف ، لی دیل نه
 کتنه . ژخوه دشکفی ده بیستد پینج بیاهون . قدری
 دوصد عسکری دژمنان پسروانده گوتیون . بین مه فی پاشی بی
 دو مترالوزین دژمنان خستون دستی خوه . بر لیریشکی
 لدرژمنان بونه دهر . ژ دوساعتان یتر یهف چون ، دای

« بلی خبراوانه . اڻ شري ها ، شري مه دگل وان نه وک
 شرين زماني بري به . بري ما مه لسر قچور آن . ميري يي
 شرد کر . جارن هيون ژ بونا خوبني بيکي زي . لي ابرو
 ژ بونا ولت وهينا خوه شرد کن ، در قومين . بلي اڻ شرين
 ها کو چند سالن در ولاتي مه ده دين شرين ب آرمانيجن .
 اوخسته سري خوه مالا مه ژ دستي مه بين . او مالا کو ژ
 ميژ مه ژ بينج هزار سالي ته ام تيده نه . او مالا کو گلک نيار
 و دژمن خواندنه ما لي تو جار نه هشيته کو او تيده چه بين
 و وارين مه ژ مه بسپنين . بياني ، وکي دهاتن وولاتي مه
 فدگرتن مه خوه دردا چيان . نوژ ژورقه ل چون وهاتان وان
 دنهپرت . لي ابرو نه ولي به . هلد کشن چياپين مه زي ۴
 ناهيلن ام در سروان ده زي بسکنن . ژ لورا ، ژ بونا مه دوري
 زين . ري بک هيه . دثيت ام وژ مني خوه ژ مالاخوه
 درين و خوه يي بي مالاخوه بين »

قسم — بلي ميژ مه ولي دگوت . خبراي به زي . قستاوان
 قلندنا مه به . دلي وان هيه نافي مه ژ دنيا بي را کن
 [ژ شفهري پيژنا لنگان تبت . کچکان خوه کهر
 دکن و بر ب پيژني ته دچن . برك بريندار خويا دين .
 هن ددا رو بستان ده هنين دن دپشتا ميران ده هلگرتي .
 دارو بستا پيشين دردين اودي ، کچک دچن سر ل .
 برينداري دنهپرن ووک مهينن فجنقي خوه ددن پاش]

جفانوک — ۱۰

نين پيشين ، سرور بگ ، دو سگان و پياپين دن
 هر دو کچک بهفره — آخ ، آوه ، خورقي جلنگ
 [بريندارين دن دين شکفتي و چند کان ژ دپاري کاشد کن]
 سگاني پيشين — سرور بگ بخوه به
 سگاني دووم — قربانا ميرانيا خوه به
 سگاني پيشين — بربري هزار ميري بو
 سگاني دووم — سرک بو سر کن ره سري بو
 سگاني پيشين — خوه ندا بو ، زانا بو
 سگاني دووم — بهر آوايي هيژا بو
 سگاني پيشين — خلک پي دسکين
 سگاني دووم — دژمن زي دلزين

آخ کچي دژمنان تونه کشتي ، ته از کشتم . هندک مابو
 از دين دووم . بي ته مني چه بکرا ، آخ کچي آخ . . .
 ميژ مه — دلي خوه روپينه ما توشتي من پينه ، بر بسکه سفک .
 لي من ژ ته ره نه گوتهو حالي مه نه تو حاله . توانيبي دژمن
 خوه گهاندبه حتا پخنا قامه . ما ژ هروي ته چه مه به به ؟
 امي هرن کو . چار سال ، تفاف . او چند شر و خبات ، او
 چند خونين . ژن ، مير ، پير ، زاروهوقاس کشتي ومري .
 ماهمي ژ بونا ئي پاشي يي . ژ بونا کو ام پخناقا خوه بردن
 دستي دژمنان . ژ خوه دستي مه ده اف گير ، اف کر مابه .
 گلي بي زيلان و نند و رک کشته دستي دژمنان . در نافي
 کوردستاني ده تني اف کر مابه کو در ميري وي ده ام در
 دوراي ده دژمن تني کشتين

قسم — هيژ راستر در دستي مه ده تني اف ده مابه کو ام دگژن
 وولي تينه کشتين . در دين دن ده گژر نابنه کشتين . لي
 وک پز و دواران تينه شر ژ بکرن

جفانوک — ۸

نين پيشين ، هفتد

هفتد — (ژ شفهري در تبت) بو کتون ، ژوه ره کفارت به
 (ژ ميژي ره) مالا ئي برينداري (مادي وي دگپره)
 يوپناته نه خداره ؟
 ميژ مه — تشکي سفک

هفتد — (لدارا خوه دنهپره) کا آلامه خويانا که ، چو کو ؟
 [تقدال آلي دگرن ، ژ نافي کفران در دخين ؛
 در عدلين و ژنوفه دار چکين سري شکيري]
 هفتد — بي ئي بومبار دماي دژمنان ام گلک نيشانندن ، من
 دگوت قي تني در چيزان ده ، لي دينم اف در زي . دثيت از
 هرم نك قباد (خوه دده شفهري)

جفانوک — ۹

قسم ، ميژ مه

قسم — بلي مه چه دگوت .
 ميژ مه — مني بگوتا ، ژ خوه نايه بيراته ، بري چند روژان
 او خورقي بر جلين تنگ کو ديژن ل او روپايي خوه ندبه ،
 روژنامه که دژمنان در خوه ند وژ دورا خوه ره دگوت :

نه هولی ، چند روز شر ، پانی چند روزین دن زی راحتی .
 فی جاری ژچار مہان بیزہ نیر پشا دژمنان دستپی کر یہ
 وقت نزانہ بسکنہ . بری شر در کونترارین چپی دہ دیہ .
 دژمن ہیدی ہیدی ہاکشیا وخوہ گہاندیہ بلند جہان .
 ماہری دہ روزان بر کین دژمنان قت ل پختاقامہ دکن .
 لی نہو پختاقامہ ژچیری خرابتر بو یہ . ژ آلی بی دن مزنان
 دگوتن زاد ژ خوہ یکجارنہ ماہہ ، بر کین سگانین مہ ژی نہ
 گلکن . ہرو کم دین

جفانوک - ۴

نین بری ، ہفتد

ہفتد - (ردستی وی دہ چند با کیت بنبو د کفہ دیاری .
 ل کچکان دنیہرہ ، یکن دیزہ وان) کچنون وہ خیرہ ،
 از دینیم ہون ہرودوی مادہ کری نہ . باوریکہ ترس گلک
 گہاہہ وہ . مترسن ، از ککی وہ مہ ،
 منیزہ - دی ، توژی پقہش ...

[ہفتد د شقہ ری دہ وندا دہ]

جفانوک - ۵

نین بری ، ہفتد پیفہ

قشم - چرہ دخیدی منیزہ ، بخوہ دی زارو ککی دلالہ
 منیزہ - بلی ، از ژی دزانم ، مادما پاری بی ہی
 [ژ دورفہ گرہ گرا بالافران تبتہ ہیستن]
 قشم - آفہ دیسان دیوین گہدزی وبالافر ، ہرودکی
 درچپروکان دہ دگوتن

منیزہ - فدکرہ قشم ، راست بر است پسر مہ دہ تین

[کچک ل عزمین دنیہرین ، بالافر نیرنگ دین ، لدوری
 گولہ دکن . پاش بیستکی لیختاقی ژی . قشم و منیزہ
 خوہ ل اردی درپژ دکن . می چار بوبیہ سرہفت
 دکن ہولکی . دنیا طوز وتاری یہ . چاف چافان
 ناپینہ . بالافر حتا قداندنا بوبیہ بین خوہ دسر پختاقی رہ
 دگرن . گافکہ دن فڈگرن قرار گاہا خوہ . دنیا
 ہیدی ہیدی فدبہ ، ہولک ہوشیایہ ، رجعی وی دہ
 چان خو یا نہ . ژ بر بنداران بلک ژی نہ ماہہ . دناف
 شکیر وزناران دہ ہن سری ، یل وستی تبتہ دین .

ژ نوالی فہ دنگی تشنگان . دستر پڑ کہ خورت . ژ شقہ
 ری چند پیادرد کفن ، دناف شکیران دہ دسکنن ،
 گر گین وفلہ میز دناف وان دہ نہ]

جفانوک - ۶

قشم گر گین ، فلہ میز ، چند سگان وعسکر

قشم - (ژ رجعی خوہ) گر گین تونی ، فلہ میز

گر گین - قت ملثہ ، جعی خوہ دہ مینہ

فلہ میز - منیزہ لکویہ ؟

قشم - اوژی لمرہ ، دناف کفزان دہ

گر گین - خوہ در پڑ یکہ (ژ ہفالین خوہ) کافی عسکر ،

دابون بی مہ

فلہ میز - آفہ تین

[ژ شقہ ری قدری دہ پازدہ عسکری رش درد کفن ،

سگانین کردان وعسکر د کفن بداری ہف . لہف

دخن . ژ عسکران می چارک تبتہ کشتن . عسکرین

دب ژی تین . ہرودآلی خوہ دتلین ، شرہ . پاش

پیلکی پشتمیرین کردانہ .]

یکی ژ پشتمیران - ہی گہ پختنون من ہسب بر مہر

میلاکا دی باوہ دا او ! ...

[چند دستر پڑین دن ، عسکر درفن ، سگانین کردان

ددن بی . دنگی تشنگان ہیدی ہیدی دورد کفہ .

دیار فالادینہ . جند کین کردان وعسکران تفلی

ہف ل اردی نہ]

جفانوک - ۷

قشم پانی منیزہ

قشم - (ژ رجعی خوہ سری خوہ ہلدہ وان د کہ) منیزہ ،

منیزہ (ژ خوہ خرا مریات پیفہ تودنگ لی فنا گرینہ .

چارکہ دن بان د کہ) منیزہ ، منیزہ ، کچی (خوہ بخوہ)

مالانی ، چہ لی قومیہ ، مہ کو ... (د کفہ ناف جند

کان لی دگرہ . منیزہ دناف کفزان دہ دفر وقر لیاہ .

قشم وی دینہ . خوہ لی دتوینہ و دکشینہ ہمبیزا خوہ . رویی

منیزہ ی بخوینہ . قشم رویی وی دشوت . منیزہ ہیدی

ہیدی خوہ دلشینہ . بر بنوای سفکہ . منیزہ رادبہ سرخوہ)

و کړين ته . ام ژى قلس ، بى چک ، بى توآشت .
 چارمندورامه گرتي ؛ ژهر آلى رى يامه برى ، ژهر ملي دژمن .
 چارنکار نيار ، نيار خورت ، هر کس يارى نيار ، دوستى زخم .
 بلى منيزه ولى . مه چه دگوت رين چو ، گلو ددلى وى ده
 چه هيو . ما تشكى وى نين بو کو بيژه .
 قشم — هيو ، دردماشين ده ، و کى کتبو جانکشى يى ،
 تشك دگوت
 منيزه — بلى دل دکر کو بيژه ، لى نکار بو ، ليفين وى
 نه دگوات هف . نافک در سر ليفين وى ره دگر يا ، لى نه
 دهاته در

قشم — باور بکه نافي کچککى بو

منيزه — بېر من دگوت زيزى

قشم — بېر من زبني

منيزه — نافي دستگر تيا خوه دگوت . کى زانه دستگر
 تيا وى زى چه کچککه دلال وچلنگه . آخ دنيا ، هيژ
 سرين خوه نکربون بالهگى . هرى هر حال دلاله . ما
 نايژن کچين ديريمنى گلک سپهى نه ، کزن ، چافلک .
 آخ هکه بين مه ژى در في دم وساعتى ده

قشم — منيزه چره هولى ديژى ، خوه دى مکت

منيزه — ماخوه دى مکت ژى هيه . تونايي گوله ژخوه
 ره کر به عادت هما خورت وزاڤا ودستگر تيان ديژيره .
 خلوه دانا بينه دست بده پير و کو کان

قشم — ته خيره منيزه ، چره ابرو هولى بپادى و تشنن نه
 قنچ و نه بيجير ديژى

منيزه — تو دخوازي ژته ره راستى يي بيژم ، لى نزانم چاوان
 بيژم ته . دلى من ده تشك هيه . بلى تشك ژمن
 ره ديژه . . . .

قشم — آخ لمن . . .

منيزه — آخ . . .

[کچک دگفن همبيرا هف و بدنک دگرين . دمکى
 دمبيرا هف ده دميين . قشم خوه ژهمبيرا منيزه يي
 فد که هبستران ژروين خزه دماله . منيزه عجيب ما بى
 لى در نهيره] .

قشم — مگرى خوه هى مگرى . ژمه ره شرمه کو ام ژ

بين خوره بگرين . هر چى کو دشري ده نه تفدا براين مه ،
 مبرين مه نه . همى بين مه نه . گرين هبه ، دؤت ام ژبون
 هميان بگرين . لبر کتن هبه دؤيت ام لبروان بگفن کو
 در مبرانى يى ده ژ نين دپتر کيختر بون . بلى لبروان بگفن
 کو در جعي خوه ده خوه نه دانه کشتن ، ژمرنى رفين ،
 رو بين خوه رش کرن وصاغ مان . بين مه در پيشيا هميان
 ده درجن . ژمرنى نارفين . هه گو حتا نهو صاغ مانه وصاغن
 ژى ، نه ژوى به کو خوه نه دانه کشتن ، لى مرنى ندويرى
 دست بده وان

جفانوك — ۲

نين برى وهفند

هفند — (ژشفه رى لوان درده . لدورا خوه دنهيره ،
 دکفه هولکى ، درد کفه ، ژ کچکان ره) کچنون
 پنبو لکوبه ؟ کاچند با کيتان بدن من
 قشم — نک مه نه ما . هره شکفتى ، لوى هيه
 [هفند بازدهده ، بر ب شکفتى دچه]

جفانوك — ۳

قشم ، منيزه

منيزه — بلى ، بلى خبراته به قشم . خوه دى مکه ، بين مه
 نه مردى بکن ، ژخوه کى کر به ، مانابه بيراته دشري
 زرکتى ده طو پا دناڤ تقى کى ستاندبون . نه هر دويران ،
 نه بين مه ، گرگين و فله ميز

قشم — چاوان نابه بيرامن . ما تقي هنگى ، دهر شرى ،
 دهر درافى تنگ ده خوه بېر ميرانيا خوه نه دانه ناس کرن
 [دنكى طوبان خورتر دين]

منيزه — گه بده قشم ، دنكى طو بان نيزنگ دبه

قشم — طوب درجعي خوه ده نه ، با گهبرى به ، ژلورا

منيزه — مکه هيژ نه بو به ژى ، دى بيت . قشم از ولى
 دينم کو دقان چيايان ده آقامه نه مايه . ما نونايي تى در
 روژين پاشين ده بالا فرين درننان ژده جارن بيتر يا هفران و
 گوله بين خوه آفیتنه حتا پحنسا قامه . مانه خويابه ، فى
 چارى فکراوان خرابه . بينه بيراخوه . اؤ . بونه چارسال
 ام دقان چيايان ده آمى نه . بلى هرگاف تقى وره شره . لى

هاوآر

کوفارا کردی * مجله کردیة

هفتد

تماشا (۱) پرده

سرور بگ	ژنورنبن سرحدان
لوند آغا	سرکی عشیرکی
خورشید آغا	سرکی عشیرکی
بژیشکک	پس آغا کی مادی
گرگین	پس آغابک
فله مز	برای وی
قشم	دستگرتیا گرگین
منیژه	دستگرتیا فله مز
قباد	خلامی سرور بگی
هفتد	سیو بگی دوازده سالی

فاصدک، زاروز بیج، کالک، پیره ژنک، بربندارن، سگمان و خلک [دربونا پرده بی ده پحنافا جیاکی کردستانی خوبا دبه . دور دفتی و زنارن . چه چه شکیرو قوش ، دآلیکی ده هولکک ، دمر هولکی ره آنگه کردی ل پیل دبه . زآلی بی روژ آقایی شفه ری یک در بژ دبه و پحنافی دگینه نوالی . ژ دورفه سرین چیاپین پیرف دیارن . در دفتی هولکی ده قشم و منیژه دونشتی نه ، دبهژن .]

جفانوک ۱ -

قشم ، منیژه

قشم - (درخوه دتینه در و ژ منیژی ره) خوه می دفتی ؟
 منیژه - (بربهلقرینسکی چافین خوه فدکه) نو ، لی
 نزائم چه لین قومیه . سر می من گرات بو ، دلی من بوری
 قشم - (دکنه) ژ خوه خوجه به ؟

منیژه - نه خوه می ، خو لکو ، مادی می ده ازچاوان
 بنم . بربندارین مه چاوان ؟
 قشم - دنگی وان نالی . باورکه راختن . ئی سیفانوک
 شکستی حتا صبی دتالی و ژ پستان خبر دوا . چه خورتکی
 دلاله ، دبیژن او چند ژ میره . بربین وی خدارن -
 نه بکه نه ددو . هفت هشتکن

منیژه - ژخوه بری صبی ده ، تو نه لمر بو بی ، بربندارن
 دن دآین و دبرن شکستی . بژیشک یوان ره بو . کته
 هولکی لی نهیرت ، سر می خوه هیژاند و ژمن ره گووت : بی
 فیده به حالی وی نه تو حاله ، گلک نامینه . . .

[ژ دورفه دنگین وک گره گرا عزمانان تینه بهیستن]

قشم - گنه بده ، طوب دیسان دستپی کر نه . مالا می
 بین مه ، ماسن و آگر دیسان دی بارن سر سر می وان .
 طوب بین مه ژ می هووآنا نه خم بو . ددو ژ دژمن ستاندبون
 لی گوله نه مانه . مترا لیوزین مه هته لی چه فیده ، شوئا
 طوب پی ناگرن .

[ژ هولکی نالینک تبت ، کچک دیزن و دکفتی . باش
 گافکی نالین نزم دبه و لشنا وی خوه خره ک تینه بهیستن ،
 پیلکه دن نه نالینه ، نه خره خر . کچک ژ هولکی
 درد کفتن ، چافین وان هیسترد کن .]

منیژه - چو ، رین چو . مه زانی بو ژ کر به ، ژ کیژان
 عشیری به . تفتی دگوتن خلکی دیرسیمی به . دیرسم لکو ،
 سرحدان کو . رین هاتبو مرنا خوه

قشم - نه خوه می ! هاتبو کسری ولاتی خوه
 منیژه - بلی شری ولاتی خوه ، رزگاریا ولاتی
 خوه . ولاتو ! ولاتو ! ولاتی خوبان ، نیارین
 نه زهف ، دوستین ته کیمن . دوستین ته تفتی امن ، کچ

زكوة غراف ومطبعة
أبو نعيم
 أبو نعيم

حرف جميع المعادن والصورة للملونة واللوحات الخشبية
 طبع بطاقات وادريشات كبروف نائرة على الطراز الحديث

ملك الظاهر

دمشق

الطبيب
أحمد نافذ

اختصاص في الأذن والأنف والعيون والأطفال

جزيرة

اندلس

الطبيب
محمد حسين

الافتصاص في الأذن والأنف والعيون والأطفال

صالح

دمشق

اشتراكات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن أربعة شهور	٦٠ فرنك

في سوريا وقرية المراق وبلاط العجم وبلاط القفاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن أربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

للاطلاعات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: المصروفات على يد رخان دمشق - جارة الأكراد

شماره ۱
عدد ۲۰
پراگ
۸ آبان ۱۹۳۳

هاوار

سال ۱
شماره ۲۰
پراگ
۸ آبان ۱۹۳۳

کوفارا کردی * مجله کردیه

نیخسنییین کوفاری

تیسانوک	هینکه بکسالی
دكتورك ۰۵۰ بدرخان	دودنگیز
چيرو کیش	خورقی با بیناهی بی
ج ۰۵۰ بدخان	هفتد
هاوار	فرهنگوک
عثمان صبری	لافه لاف
جگر خون	سر خوه رابونا مریشکان
دكتورك ۰۵۰ بدرخان	رفاندن
قدیرجان	جها با لاوانی
حیش اسماعیل	برخکی هاواری
م ۱۰ بو طی	دیلبیر
دكتورك ۰۵۰ بدرخان	چار یزین خیام
الکر دی الوانی	الطیر والوتر والشعر

م ۱۹۳۳ مطبعة الترقی بدمشق ۵۱۳۵۱

SAL 2
HEJMAR 21
DUŞEMB
5 Hizeran 1933

HAWAR

ANNÉE
NUMÉRO
LUNDI
5 Juin 19

Qoyara Qurdi * Revue Kurde

Gêzistiyên Qovarê

Sehiti	Laweqî Qurd
Li Gornistaneq Amedê	Osman Sebrî
Ilyas Efendi	Cegerxwîn
Şin	Hawar
Ji dâr ve	Osman Sebrî
Eyloyê Pir	Dr. Q. A. Bedir-Xan
Qurd yeq in	Şêx Heyderê Êzîdî
Kiseyî pûç	H....
Birhatiyê	M. E. Botî

Çarînen Xeyam	Dr. Q. A. Bedir-Xan
Peyameqe Cegerxwîn	Cegerxwîn
Fz bi şûr im	Ebû-Înad
Fermana Qurdan	Remoyê kenco

Birê Frensîzî

SinêmKhan	Dr. K. A. Bedir-Khan

çapxana terektî

ŞAM — 1933

Dr. A. Hafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES.**

Ardiwar

Djézire

Damas

Selâ

PHOTOGRAVURE

Egoublye Frères

Inscription sur tous les métaux Gravure colorée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes.

Damas

Malek Daher

Qiriyariya Qovarê

Ji bona Sûriya, Tirqiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê :

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq

ŞesmeHQî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq

Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq

ŞesmeHQî 90 Frenq

Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweylîyî têne şandin:

Mîr Celadî Alî Bedir-Xan

Şam : Taxa Qurdan

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.

6 mois 60 fr.

4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.

6 mois 90 fr.

4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurde

Qovara Qurdi * Revue Kurde

Eylöyê Pîr

Mir Tacin pîr bû. Lê di kesra wî de cariyên spehî û ciwan hebûn û hemîyan hej mir diqirin, çimqî ew xweyagîr û xurt bû. Maçên wî şêrîn û germ bûn. Jin hej ramûsanên şêrîn û germ diqin. Ji xwe jin ji zelamên hevîngerm û hisqûr hez diqin ew zelam ciwan an pîr in yeq e.

Xortî hevîn e, xoratîya rivîna dîlt ye, ne çermê ter û lamên kîrmîzîn e.

Hemîyan, ji pîrî hez diqirin, lê pîr tinê hej yeqê ji wan diqir, Perixanê qeçiqeqe Şîngarî.

***

Mala wî de sêsed carî hebûn, porzer û çavheşîn, pores û çavqesq, dîranîrari û lêvgul û hemî ji weq ruhniya roja gulane zelal û weq qulîlqên meha Adarê spehî bûn.

Lê qeseqî ji wan hinde qeçîqa Şîngarî hevîn seh ne diqir û hejîrîna wê kasi a şîngarî tîr pel û pereng nebû.

***

Ev sêsed jin bi xwarînen tamdar, bi bîhnên xweş, bi şîranîyên spehî wextên xwe diborandin. Bihna xwe bi bîr û qemance, bi dehûl û erbane bi stranên çaq vediqirin. Mir pîr cacan ba xwe ban Şîngarîyê diqir.

Li cem mir her tîşt hebû, dewlemendiya dinê, spehîtiya jinan, rengê mirarî û gewheran û xweşdiliya azahiyê.

Di qoşa kesra xwe de canê xwe ê westayî divesihand û rûjen jina xwe ên paşîn bi qeytê diborand.

***

Qurê wî Gurgin xorteqî camêr û

mêrxas bû û navê bavê xwe her bilindtir diqir. Ji talanên wî gencîneyên kesrê û xezîneyên serayan teji bû bûn.

Mir Tacin ji Gurgin re her bi çavên hejîrîne mêze diqir û dizantî qo destê wî de navê wî tucar ji rewşa xwe wînda naqe, her bi nav û dengtir dibe û her nêv dost û dijminan de xweyrûmet dimîne.

Gurgin ji her talantî kimaş û kedîfeyên giranbîhê û şêrên kevzêr û qalanzîv gerdeniyên mirarîqirî, mehfûr û xalîçeyên hevrûşim û qeç û jinên rûperî dianî mal.

***

Rûjeqî ji rûjan Gurgin di şereqî mezin de zora Tirqo birî bû. Xelqê Qusdistanê pê şa bû bûn.

Mir,axa û sereqên eşîran, qoçêr û dêmanî hemî ji bo serdana wî hatin û di burca bavê wî de heft rûj û helt şevan jê re dawet û şahînet danin. Şeva xelaseqê bavê wî ji textê xwe hat xwar li qurê xwe nêrî û jê re got.

— Tu qureqî çaqî Gurgin, Xwedê her artîqarê te be. Ê mezin Xwedê û pêxemberê wî ye. Xwedê çikas mezin e, di jina min de mêrxasiya te nişa min qir û ez bi çavên xwe ên kerimî dibînim qo navê min û navê malbata min dê bite her bijî.

Te daye ser bavê xwe ve.

Xwedeyo ez her evdê te me, te ez gureqî baş, gureqî bi hiş û bîr, gureqî destveqirî da me. Gurgin de ji min re bêje, bavê te dixwaze ji te re tîşteqî bigertne diyarî qa dilê te çi dixwaze? Her çi tîstê qo daxwaza dilê te ye divê jê bigirî.

Dengê bavê wî hê nekediha bû çavên Gurgin weq stêrên ezmanan çirîştin û wî bi dengeqî lerizî got:

— Bavê min, mirê min ê mezin, ji min re qeça çiyayên singarê Perixanê bidê. daxwaza dilê min ev e.

Mir bihneqê bêdeng ma û xwe qer qir. Hawara dilê xwe a bişewat dibihist.

Pişt re bi dengeqî xurt û lez got.

— Wê bistine.. piştî belav bûna dawetê bila ji te re bit.

Gurgin sor bû, çavên wî ji Şahiyan de çiristî ji cihê xwe rabû û ji bavê xwe re got:

— Min zani te ew da min, bavê min fermandarê min ê mezin, ez xulamê te me, ez qurê te me, ez qoleyê te me.

Ez xwina xwe li ber te de didim, ew xwîn ya te ye, wê dilop, dilop ji canê min biqêşe!!

Mir got:

— Ez tişteqî naxwazim, û serê wî qet ser singê wî.

Piştî saeteqê dawet firiqî û her du di teniştê hev de bêdeng diçûn bal aliyê malê ve.

Şev gelecq tari û reş bû. Ewri keteqê ji ezmanan û rûyê stêran weşarti bû. Bav û qur wisa dîmeşîyan, naxir Tacin dest bi gotinê qir û jê re got:

— Rûj bi rûj jina min vedimire û dilê min ê pîr her rû sisttir dibe û agirê singê min her xwe qem diqe, tinê hej-qirina Şingariya xweş, bû bû ronî û germiya jina min. Gurgin qa ji min re beje tu gelecq hej jê diqî? ji cariyên malê bi sedan bistine tinê bila ew bimine niq min.

Gurgin bi dengeqî tehl bihna xwe diqîşand.

Mir ji nûve got:

— Di dinyayê de çend rûjên min mane, tinê çend rûjên qurt... rûjên bihejmar.

Şahiya dilê min a paşin Perixan bû, ew min nas diqe, hej min diqe û diqare sebra xwe bi min bine.

— Ji bilt wê qî diqare ji min ji vî zelamê pîr û qetî hezbiqe.

Tu qes... qes ji wan...

Gurgin bê deng dima.

— Çawan ez diqarim jinê de biminin, ez bizanim qo tu wê himbêz û maç diqî?

Qo xeberdan ser jinan e ne bav heye ne jî qur Gurgin!

Èvara jina min dê ji min re gelecq dişwar bibe.

Ji min re xweştir bû ger birinên min ên qevn vebûyan, xwina min jê birejiha û min ev şev nedita.

Qurê wî dîsa bêdeng dima.

Li ber deriyê malê rawestan. Her du wan serên xwe êxistin ber xwe de.

Dormedora wan reş bû, bayeqî xurt pencereyên kesrê dihejandin di ser banan de, di nav şax û çiklên daran de straneqê qûvî distira.

Gurgin bi dengeqî nerm ji bavê xwe re got:

— Bavê min, ez ji mêj ve jê hez diqim. Bavê wî lê vegerand û got:

— Belê ez wê dizanim û dizanim jî qo ew hej te naqe.

Gurgin got:

— Qengê tê bira min, dibinin qo dilê min her pê ve girêdayî ye.

Metheloqên me xweş in, dibêjin jin ji şerî diwartir e, qo spehî ne dilê biyanîyan diqeve wan qo qirêtin dilê mîrên wan ezêb dibine.

Mir got:

— Hiqmet û gotinên qûr ne dermanê êşa dilan e. Qurê wî lê vegerand.

— Ma bavê min daxwaza me pêşberê hev de giri û gazind e, ma em pê dil-nerm qirina hev digerin..

Mir serê xwe ê porspî raqir û bi çavên qovan û qeser li qurê xwe nêrî, qurê wî got:

— Dixwazi em wê biqujin?

— Tu ji min û ji wê zeydetir hej nefsa xwe diqî.

— Tu jî

Dîsan her du bêdeng man pişt re Mir got:

— Belê ez jî !!

Mîr ji qul û kehrên wê demê weq zaroqeft lê hati bû.

Qurê wî ji nû ve pirsqir:

— Çawan di-êjt... dixwazi em wê bi-qujin? Bavê wî bi dengeft girin got:

— Ez niqarim wê bidim te... ji min nayêll

Qurê wî got:

— Lê ez jî êdî niqarim bê wê biseqinim, an min biquje an wê bide min.

Quriq disa jê pirsqir:

— Dixwazi em wê bavêjin avê ?!

Dengê bavê wî weq di xewnê de hat ê:

— Belê, emê wê bavêjin avê.

Her du qetin aliyê malê, Perixan ser xalçeyeqe speht û rengin raza lû pîş wê de seqinin û lê nêrin.

Hêstirên germ ji çavên mîr diqetin ser riha wî a spî û di ser wê de weq mirariyan dibirikin.

Qurê wî bi zor û zehmet xwe digirt, bi dengeft zirav ba qirê.

Gava Perixan ji xewê hişyar bû û mîr dit levên xwe ên sor da wî û jê re got:

— Eyloyê pîr, min maç qe!

Mîr dengê xwe nerm qir û bi melûlî got: Ji cihê xwe rabe... divê bi me re bêt.

Qengê Perixanê ew ditin ts çî ye zûqa seh qir, çûnqî zêreq bû, hema got:

— Ez tîm, kerara we ev e, ne ji bo te, ne ji bo wî, mîrxas wisan diqin.

Her sê bédeng bal avê ve diqûn. Ser şivoreqe asê û xwehrûviq bayî bi dengeftî qûvî lib li ber xwe dibir.

Perixan naziq bû, zûqa westiya, lê çawan ew xirayî bû ne dixwest hevalên wê pê bihesîne.

Gava gurgîn dit qo Perixan sûnde dimîne jê re got:

— Tu ditirsi?

Perixanê tişteq negot bi çavên xwe ên delal mêze wî qir û pîyên xwe ên kusayî û bixwîn nîşa wî dan.

Gurgîn destên xwe dirêj qirê û got:

— Fzê te hilgirim!

Perixanê xwe avêt bedena mîr. zendên

xwe li stoyê eyloyê xwe ê pîr werandin. Mîr ew hilanî û li ser zendên xwe weq guheft siviq hilgirt.

Perixanê bi destê xwe çiklên daran dida alftî û rûyê xwe jê vedida.

Gurgîn ji paş ve dihat ji nîşqa ve bavê xwe re got:

— Bihêle ezê biqevim pêşiyê, revîna agirê sor diqeve dilê min, ez ditirsim xencereqê li stoyê te bidim.

Mîr got:

— Here pêşiyê, bila Xwedê li kusûra te menêre ji vê golîné min tu esîw qirî.. hevî çî ye ez dizanim.

Êdî gûşgûşa dengê avê dihat.

Gava gihan serê zinareftî mezin, bin de di reşiya şevê de ava şetî weq qortaleqe qûr û tarî ji wan re xuya bû.

Bi dengeft tehl pêlên avê qedidan û diheriqin.

Ev der sar, hov, tîrtirs û tomet bû.

Mîr Perixan maç qir û got: Xwedê bi te re be.

Gurgîn ji xwe di peşberê wê de nizm qir û got:

— Xwedê bi te re be.

Perixanê berê xwe da qortala qo tê de şeklên avê strana mirinê distiran. Gava qet ber rex qortatê laşê wê lerizî û singê xwe bi destê xwe givaşt û got:

— Min bavêjin!

Di wextê qo Gurgîn destên xwe dirêj diqir wê û bihna xwe bi qovan dihilqêşa...

Mîr Perixan ber singê xwe ve hilanî givaşt, maç qir û ji serê zinari avêt avê de. Tu deng û axin jê sehneqirin.

Ezman reştir, ewr ber tartir dibûn. dengê bayî êdî dengê mirinê bû.

Gurgîn ji bavê xwe re got:

— Bavo de em herin.

Mîr hêdî, hêdî digot: Biseqine û bala xwe dida, heqo gulidariya dengeftî diqir, lê tu deng ne dihat. Wexteq borî, qurê wî disa got:

— Bavo... de em herin.

Mîr lê vegerand:

— Bihneqe di biseqîne.

Wexteqî di bori naxir mîr got:

— De were em herin.. çend gavan bi hev re çûn ji nişqa ve mîr seqînt û got:

— Ma ez diçim qû?! ma ez ji bo çî diçim?! jîna min hemî vê re bû, ma qo ew çû jiyin û rabettî ji bo min çî ne, çî re ne.. qerî çî tèn. Ez pîr im, qes edî hej min naqe û jîna bê hevîn ma ne dînîti ye?

Qurê wi got:

— Bavê min, tu bi nav û deng î; di destê te de girtin û berdan û dewlemendi heye..

Mîr got:

— Gurgîn ji lêva wê ramûsaneqê bide min û dewlemendiya min ji xwe re bibe.

Ew tiştên qo te hejmartin tiştên mirî û bêcan in; tinê hevîn û jin rengdar û bihndar in. Qaniya jinê jin e. Yê qo behevîn e bêjin e, jar e, perîsan e û rûjên wi bi xem û qeser bi qovan û hêstir in. Bila Xwedê her ariqariya te biqe Gurgîn, Şev û rûjên te bi tenabi û xweşi biborin.

— Mîr ev xeber gotin û dest çûyna aliyê avê ve qir.

Gurgîn kifreq da û got:

— Bavo î! û seqîntî, niqari bû listeq di ser ve zeyde biqîl. Ji zelamê qo jîna wi jê re tehl bûye û mirin pê diqene û wi gazi ba xwe diqe jê re çî tê gotin.

Bavê wi lê vegerand:

— Dest ji min berde. Qurê wi got: û xwedê.

Mîr got:

— Ew her tiştî dizane û bi lez gîha serê zinarî û xwe avêt avê.

Dengê bayî li nav dar û çîyan xurt û tîj dihat.

Gurgîn berê xweda ezmanan û gazi qir.

— Xwedêyo ji min re jî dileqî xurt bide.

Çavên mîr Tacîn di şeva mirinê a tari de welê nekîhan.

Dr. Zamîran Ali Bedir-Xan

Ji dîr ve

— Şîbra Mensûr —

Ji nûrê min & delal Mihemed beg re

Qula min a qambax dîsan serî hilda. Dostinon nexweş im ez.

Weq agirê Zerdest gîş bûme pêt. Yarînon dilateş im ez.

Ne qaş dibêjim, ne çîya, ne dest, ne newal. Serkot û pêxwas diçim, ber bi armancê, bo gîhanê dîmeşim ez.

Nizanim, ji hev nayînim der. Çî rêqe ecêb e? Rojqê dibim kîstîm; dilhişq, qezebheştîm im, key qeleş im ez.

Foja dotirê dibim Dodiqê kulingvan. Weq dilên dibêr destê tirqo bextreş im ez.

Kojin hene, di nav hevalan de spehî û çeleng im, ji wan ra yûstî im ez.

Lê hew te di sibetir, ewçend dibim siq key hebeş im ez.

Suc bihe qurqê qûzin, ma qes li xwe diqe? Min milên xwe di wî ra jî qiriye, rûreş im ez.

Gehsofî me, geh gebr û tersa, carînan dibim durzî. Di civat û li ber masan da demqêş im ez.

Herçend ne î jêhati me, lê di roja gîhana bedewê de şurqêş im ez.

Ev demdemî tev jî bexwedîti, gerîmin xwedîqî zana hebe hergav duşêş im ez.

Herçî qo dil heye, bibe dînî û eware, bila bête niq min, heya roja gîhanê pê ra dîmeşim ez.

Li her vê defa bêsivîq, tembûra perdebela, gubîqşqestî, bîsteqê dienîrim, bîsta dîn qêfxweş im ez.

Cide: 1933

Osman Sebri

Çarînen Xeyam

Şev nîne qo hiş heyran ne be
û jî girîna dawa min teji mirarî me be
Piyana serî bi hevînê teji nabe
Her badeya qo devnêxwîn e teji nabe

Şeraba sor yakût e madena wê piyan
Piyale cendeq e şerab e giyan
Ev pîpoqa belûrîn qo jî şerabê bi qen e
Hêstireq e tê veşartî ye xwîna can

Qurd yeq in

Ji qurdên di misilman, êzîdî, fileh û
xaparez re!

Gelî branî bizanin qo di nav me de tu
ferk nîne. Bila hineqên me misilman,
hinên di din êzîdî an fileh bin, Em tevda
qurd in û qurdmanc in. Em hemû ji yeq
rayî ne. Miletê me zmanê me yeq e. Zmanê
me qurmanci ye. Şarintirê zmanên di
dinyayê ye. Ji lewra xwedê ji pê axaftiye.
Pelê qitêba me dibêjît: « xwedê bi zmanê
qurmanci ê serin axaftiye. Ber wê yeqê
Mishefa - Res bi zmanê qurdmanci
dahatiye. »

Belê brano! qurd yeq in û ji hev
venaketin. Qurd weq zenda destî ne. Her
şaxê tiliyeqê bireqî wi ne. Yeq misilman,
ê din êzîdî, ê ditir fileh û wisa. Ew yeqo
yeqo ne xurt in, kels in. Meriv tili bi
tili li serê dijminê xwe lêxîne, ji dijmin
re pê tîşeq dibê? Na, nabê. Lê heqê
meriv tiliyên di xwe li hev bigeminîne,
dibe qulm. Hingî meriv li serê dijminê
xwe lêxîne serê dijmin dipercikîne û ji
xwe digerîne.

Gelî branî wisa mîr bin mîna şerê
nêr. Mîranî goşeq şiqî in, ne tenê bi
şûr. Di nêv xwe de civatan deynin, mezin
bîçûqan, zana nexanan hişyar biçûn. Rûjeqê
berê xwe ji bin destê xelqê derêxînin.
Bila dişan her yeq liser dinê xwe bîminin.

Ma hon nabinin xelqê çikaş şin liser
nexweşê xwe qir, hetanî sax qir û li nêv
xwe de rûnand.

Îrû ji hemû mîletan bêtir nexweşê me
bêhal e. Jê re şin û hizneqê giran gereq e.
Heqê em bitevayî, bixweşdîlî xebitîn,
nexweşê me zûqa sax dibe. Tenê yeq
bibin û ji bîr meqîn qo hon hemû tiliyên
cûda lê bi zendeqê ve ne.

Şêx Heyderê Êzîdî

Sinemkhan

Je me souviens d'une histoire charmante,
entendue l'hiver passé dans un village kurde.
Accompagné de quelques connaissances de pas-
sage, j'étais arrivé tard dans la nuit à un
village des bords de l'Euphrate. Son chef, un
ancien officier de Hamidieh (formation mili-
taire organisée par le Sultan Hamid) nous offrit
l'hospitalité. C'était un brave homme, d'allure
encore très jeune, malgré son âge très avancé
que nous avons connue par la suite.

Après un long voyage dans le vent et la
pluie, le confort de la maisonnette rustique de
cet officier de Hamidieh était bien appréciable.

Très fatigués, nous avons diné sommaire-
ment et nous nous sommes retirés dans la petite
salle qui devait nous servir de chambre à cou-
cher. Le chef du village nous souhaite bonne
nuit, non sans avoir d'abord obtenu la pro-
messe formelle que nous resterions chez lui
au moins une journée entière, afin qu'il puisse
nous offrir la vraie hospitalité Kurde. C'était
déjà minuit; de la fenêtre, on voyait la blanche
clarté de la lune et pour le lendemain on avait
la perspective d'une journée moins sombre. Le
lendemain de bonne heure, nous étions debout.
Une nuit de profond et tranquille sommeil
nous avait complètement rétablis, je me sentais
en pleine force et pris d'une envie folle de
parcourir ce territoire inconnu et presque
sauvage. Le soleil brillait dans un ciel clément
et doux; c'était presque une journée de prin-
temps. Une fois achevé le petit déjeuner
qui equivalait à un lunch anglais je fis part
de mon intention au chef du village. Il se
montra très content de l'intérêt que je
portais au pays et il proposa de m'ac-
compagner. Je lui dis qu'un de ses fils sullirait;
il n'insista pas, car le kurde, dans la crainte
de déranger, n'insiste jamais. Je quittais le vi-
llage accompagné pas Tadjin, le fils cadet de
l'agha. Le village qui était situé entre deux
collines, ne laissait pas deviner la vraie physio-
nomie du pays. A peine avions-nous franchi
la colline que le sillement de quelques balles,
tirées dans notre direction me surprisent. Tadjin
riaît de son rire de bon en faut, et disait:

— J'attendais ça... Il a manqué son but; ce
sera pour une autre fois.

La journée est très belle. C'est une journée pour vivre. J'étais étonné de cette indifférence et de ces quelques paroles vagues. Mais, Tadjin en me fixant avec ses yeux d'aigle et un sourire amèrement ironique me fit le récit suivant: Cette histoire date de l'année dernière. SinémKhan, une jolie fille de la tribu B. s'était réfugiée dans notre village avec ses parents et son cousin. Vous savez pour employer un terme très doux que nous avons de perpétuels ennemis sur la frontière. Le commencement de l'hiver est assez maussade chez nous. Je venais de perdre ma fiancée que j'adorais comme on adore la femme bien aimée, la première femme qui donne cet élan divin au cœur vers la beauté et la vie. La mort dans l'âme et le cœur triste, je passais mes journées dans ma chambre, isolé des miens et plongé dans une méditation sombre.

Une pluie forte et un grand vent frappaient toute une semaine les vitres de ma chambre et empoisonnaient mon désespoir. Des vieux paysans farouches avec de visages tristes et soucieux circulaient sans cesse dans les rues. J'attendais une journée belle et lumineuse pour me consoler au moins dans la tendresse de la nature. J'ai pu goûter cette journée cocoonatrice, sinon dans le paysage de notre village, tout au moins, et plus belle, dans le beau visage de SinémKhan, dans sa tête dorée et dans ses grands yeux bleus, du ciel. Comme je n'ai jamais quitté ce petit village et ses alentours je n'ose pas parler du monde et de l'âme humaine en général; mais une chose est certaine chez nous c'est que, le kurde, est capable d'épuiser une très grande énergie de désespoir. Comme il est très enclin au mouvement et à l'activité, l'inertie du désespoir cause chez lui une réaction très forte et il en résulte une poussée ardente et énergique vers la vie. Le souvenir de ma fiancée que j'adorais à mourir au point de me sacrifier pour lui assurer un tout petit plaisir de faire toutes les folies pour contenter son plus futile caprice ne m'empêchait pas de chercher la consolation, la joie et l'amour près de SinémKhan. Vous connaissez l'habileté avec laquelle agit un jeune homme qui commence à aimer avec un cœur las de la tristesse et assoiffé de l'enivrement du bonheur.

Oh! comme c'est une chose belle et entraînante. C'était dans une nuit d'hiver, bien douce qu'elle me parla de la monotonie de sa vie; elle ne pouvait créer un foyer en raison des exigences de son père, qui demandait pour sa fille une dot inabordable même pour les plus grands chefs du pays.

Ces préludes nocturnes qui mettaient entre nos cœurs d'enfant un peu de l'intimité du secret commencèrent à nourrir quelque vague espoir, un amour qui m'était très cher et que je caressais dans la solitude avec plaisir et enchantement. En fin je me risquais à demander à SinémKhan pourquoi elle ne voudrait pas faire fuir un jeune gaillard qui l'adorait et la calmerait avec dévouement le plus absolu. Elle me regarda avec de grands yeux et étonnés, et me répondit que vu le rang de noblesse auquel elle appartenait, personne n'aurait le courage de risquer sa vie dans une pareille aventure; elle ajouta que ce serait suivre un fil fatal et maudit. J'entendais toutes ces paroles murmurées par sa voix comme une douce chanson. Je connaissais tous ces empêchements et son père avec son visage froid et son cœur sec et nullement agréable; mais cette fille rayonnant d'un attrait énigmatique me donnait l'envie de n'importe quelle folie. Quelques jours plus tard nous eûmes dans notre village une très grande animation. On célébrait le mariage d'un grand de la contrée. Je pus voir SinémKhan pendant toute la journée, presque jusqu'à minuit, et elle accepta ma proposition de s'enfuir avec moi. Vous savez combien c'est facile d'avoir un secret et comme c'est difficile de le garder, surtout s'il s'agit d'un secret d'amour. Bien que sûrs des mesures de prudence adoptées par nous deux, nous remarquions bientôt, avec un véritable étonnement, que mes parents et la mère de SinémKhan étaient au courant de notre décision et de ce voyage clandestin. La nuit du départ quand j'attendais au lieu précis, ma bien aimée manqua au rendez-vous. Par la suite, j'ai su qu'elle avait été gardée par sa mère pendant toute la nuit, jusqu'au matin, mais vous savez que quand on est amoureux on ne se lasse pas et pour la jeunesse rien n'est difficile ni désespéré.

D'accord avec SinémKhan nous avons

fixé à nouveau pour la date de départ. La première nuit du mois des roses (moi de Mai) à huit heures du soir; j'étais prêt, mais tout d'un coup mon père accompagné de mes deux frères et de mon oncle entra dans ma chambre. Ils ne dirent rien, absolument rien. Tous étaient silencieux et graves. Ils s'assirent un peu, sans rien dire, à peine un quart d'heure. Puis mon père me souhai'ta la bonne nuit et sortit avec un de mes frères en laissant chez moi mon oncle avec mon frère aîné. Pour éviter, une remarque amère je me couchais; mon lit était préparé, par l'ordre de mon père, entre ceux de mon oncle et de mon frère aîné. Le lendemain, j'ai su que Sinem Khan laissé sans surveillance avait pu gagner l'ombre des quelques peupliers, bord de la petite rivière, mais au lieu de m'y trouver rencontra mon père et deux de mes parents, tous impassibles et immobiles fumant des pipes et ne regardant pas même dans la direction de Sinem Khan. Nous avons mis à quelques jours l'exécution de notre projet en le gardant et chérissant bien dans le coeur. Enfin nous avons réussi; mais comme nous étions très surveillés nous nous sommes vus obligés d'aller à pied, chose peu avantageuse pour une pareille entreprise. Nous avons marché toute une nuit. La lune promenait sur la tête dorée de Sinem Khan sa lumière bleue. Vers l'aube, nous étions sûrs que la zone dangereuse était franchie et que nous étions hors de toute poursuite; mais hélas! la terre à peine était éclairée que du loin je vis un point noir qui grandissait, je pensais que c'était un pâtre et en vérité, c'était le père de Sinem Khan.

Quand je le reconnus, il était déjà trop tard et je vis qu'il était accompagné de quatre de ses hommes. Sans armes il m'était impossible de delendre ni ma bien aimée, mon amour, ni ma vie. Sinem Khan fut reconduite par son père, et je m'en allais avec ma blessure peu grave dans le bras, la meurtrissure et le désespoir dans le coeur. Par la suite j'ai su que Sinem Khan était envoyée loin, très loin, et ce coup de fusil qui nous a surpris, c'est celui de son cousin qui cherche à satisfaire la haine de son amour méprisé.

بیر هاتیک با سینی من

دسالا هزار و سیصد و چل و نهان ده دخر متاحضر فی شهیدی گوره و بهوشتی، شیخ عقد الرحمن آندی ده بوم . لقا پیشلوکی مه نیرزا عیداحیان امزن دکر . بیره که لکد گل چند زارو کین خواس و ملازی، هر کول و پدیشان لبرمه ره بورین حضر فی شیخ بزاری خوه بی شیرین زمان پرس کر .
— هون چه کسن خوشکی .

— ما أم چه ژه . ره بیژن أم مهاجر و بلنگازین هیلا هزا رومی نه . دسالا برفا گران ده شاپه بصرمه ده هات و گند و باژارین مه لبرخوه برن و أم ژهرتشی خلاص کون و بیفی دنگی أم لغان دری و کولانان اینستین .

ژیره ژیره چند هیترین و که مراریان ژچهفین رش و بلک ژرهان و سر رویی صورگلی و مبار کده هر کین .

— ما هون چه براؤ فی سمری وی شاپی گپاره وه ژی .
— بلی أم ژی ده که هوه لبر کتی بین وی شاپی و لمهی نه . لی أم وه که کفو کا نو فرخین بون . ژیر هوج و برها چنگین مه او شاپه بو پوزنه و لبرنایی کهت و أم زواو پارزی در کتن . بزانه خوشکی برفا کو بو شاپه و لبر لنگان کهت زو کا دلحت و چپا بین وی زورش دین و کلیکین بنده مایی زو دیشکفن . بهمتا بزدانی پاک آبرو أم اون . آگه ر تو یاد ر ناکی هره لولانی خوه بگره و حوا کفه سمری کوپ و کتین بلند و قنچ زیره فانی بی بکه . هنگی تو بی بزانی آف تفت حمی راستن و آف دلی ته بی پرتی و شکه ستی دی گوشت بگره و پشتاته دی راست بیه .

لی چه فیده به فلکا شیخی من زو گرتبو و نه گپا رشاتیا وان چیان و وان بو ککین نو هادایی و بشکفی نیر پینت و یوان کل و کسرو کو فانا نه پشتاخوه دامه و چو رحمتی .

مه ظفی احمد بو طی

Tadjin en riant et toujours bon enfant ajouta: au fond, il a bien raison, sans l'amour de Sinem Khan, la vie est une chose monotone, laide et fade. De la nature je n'ai rien vu, mais au fond l'amour et la femme est tout de même sa plus belle partie.

D^r. Zamiran Ali Bedir-Kan

قسمی پررور پوچ

س - نه وه بوچی هدر هاوار ده به پته بهر هاوار؟
 ج - ناشکورۍ نه بی خو ایډه هېچ کوفار بیکې ترمان نیه.
 س - نه ی ژبان چی؟
 ج - نه ی نه ترانیه ژبان جگه له سعادتمآب و فخره تآب
 و به خیر هاتن و خوا حافظی هېچی تر نانو می .
 س - نه ی بوچی روزنامه کافی بغداد وه وصل همو
 شتیک ده نوسن؟
 ج - کوره ناخر ایډه بیادمان له مآله وه نیه و حدر نیشیان نیه
 س - نه ی کوفاری زاری کردمانھی چی؟
 ج - نه دیشیان هه لگرت و چی مه زر گه که ش لی سه ند .
 س - له سدر چی هه ل نکرت خو نهوشی خرابی نه د نومی؟
 ج - چونکه بیانووی تر نانی جوینه
 س - نه ی بوچی جریده ی کرخ و أمشالی هه لنا گرن؟
 ج - آیی! نه مه ش پپی گوتی نه وی : چونکه له خوبانه .
 س - نه وه بوچی نه وه نده لاوونی لی بان

ج - تو ناکت لی نیه ایډه چه نده وخت به هه موجودیک
 هه ولان دا بویان تاپشه که یان سه ریگرت له دو ابید شلیبکی
 نه در یان بیاداین او ایستالوش لوش بی ایش و کار ده گهرین .
 س - قه بنا که مه ر کتانه بی له وه چا کتریش نه بینن
 س - نه وه بوچی پوری ناو رانا کیشن له نیو شاردا؟
 ج - بی قه زایی شه میانی و ویکی کس نه بده خوارده وه
 س - راسته نه لین عمادیه و پینجوین نه کرین به هه واره
 هاوینه (هائینگه)؟
 ج - به لی راسته نه وا په پنجا هه زار دینار له بو دجه دا
 بو عمادیه دانزا و ایستابه دست بیجاری موصلی به وه په
 و پینجوینیش خرابه په نا گوی .
 س - نه لین وزاره قی معارف نه مسال بهډه بیکې زور له
 کچ و کورر نه تیری بو ده وه وه بو اکال تحصیل وایه یان نا؟
 ج - وایه انجا به ایډه چی!
 س - بوچ له ایوه نایرین؟
 ج - نه خیر ، خیر بوخویش نه ک بو ده رویش .

ژوان ره دلال گهچن و عرو
 عرب و عجم گهچن ژي یوان
 دست دانه هغدو توران و قحطان
 بلنگاز خزان نه حال وحوال
 مالی مه یفا خوبانه هلال
 لی فقفا می ژي شوپین مه هنه
 گلك مین ژي چند کردلی هنه
 پهرمی کردان قومکی بوشه
 بوشیکه ولی هغدو دسوژه
 روت و تازی نه نه شاله نه شاب
 ژ دژمان ره مه دایه سحاب
 ***

نه خورت خوبانه نه کالن دیار
 کرد بون بو گنه کفره کردانی
 چمکی ام میرن وحشت میرانی
 سر دار نه ساخن سگان بریندار
 داروستان ده چه لنگه چه دار
 نه کچک هشتن نه ژن ژنوبی
 تف خنقاندن بن دار ودفی
 دل ب برین ، دردی مه کوره
 فلانا ولیت ترانم دوره
 یژدقانی ژي چو ژ دستي مه
 رآین و پوپک تف مارگسینی نه
 دستین خومه تف یخوه ده بردا
 دست هلین لو ام بین سرخوه
 من هدارنایه برئی درافی
 تف جهی خوده قی بونه باوی
 هوما (۶) تو بیژه ما اف ژي بی
 کردین ته سرور بسکن خلا می

نه رومت مایه نه نامومی نه دنگ
 قی ام مری نه بی خون و لی رنگ
 نوال ل مه کورد ردین مه گران
 سن ل مه ترنم برجین مه ویران
 ژني بون بیار گندین مه خراب
 ژ دژمان ره مه دایه سحاب .

ره موریل فنجور

- (۱) در زاري سلیمانی بی ده کونی ره ش .
- (۲) گردی سیوان دباژاري سلیمانی بی
 ده گورنستانکی یادرو دینله . دی وختی
 شری مزین ده عسکری ترکان دارین
 وی برین ، کیلین وی شکستاندن
 و گورنستان خراب کره .
- (۳) باژارکی کردستانا عجمستانی به .
- (۴) بیر انکلیزی ، بیلی بی .
- (۵) بی فرانسیزی ، بی شک ، مه حال .
- (۶) در زاري پاوویی ده مخدی .

الباس افندی مورعتی

الباس افندی يك ژ منور و مله پوری كردان بو . خبات
 وفدا كاريا افندی دناف هفالان ده نه وندابه . ژ هفالان
 ره دلاوری ، میرانیا افندی اشکرایه . او کس نکاره
 انفکار بکه . الباس افندی دبری بیست سالان ده حنا آبرو
 ژ ولاتی خو ره خبات کره . چکو افندی ژبری ده
 هوگری مالا جهیل پاشا بو . یوان ره چفات و قلوبین کردی
 گلك جاران فکر یون . و ختی مالا جهیل پاشادا کن سوری بی
 و پاشی هلکشیان چونه دورا مار دین دفرگی ده جنای وی
 یوان ره هاته نایف کرد مانجی جزیری .
 پاشی بو يك اعضایی جفانا بلنگازان . چند جاران افندی
 ژ جفاتی ره ل زاد و پیران دگر یا . چند شرتی کردی ژیر
 دزانبون . ل کورونشتا جفانا خو بهسری هابین کردی

دل خویش د کړن . افندی نه بس تقي منور بو . زیده تر
 آغا کی مزن وهیژا بو . چیبای مازی نیزیکی چار هزار مال
 دین دستی وی ده هیون .

افندی چند جاران ژمه ره دکوت « از دخوازم کو
 دشری سرخوه بونا ولاتی خو ده دشری نیار و دژمندان ده
 بیمه کشتن » ولکن خدایی جهان نه دقا بو گو یکی و کی
 افندی دشری دژمندان ده وه یاخود ب گلا بلنگازه کی
 بیته کشتن :

دیمشا تخانا عامودی ده ب قده حك آقا شیرین جانی خو به
 سیارته آخا سار . پستی مرنا افندی چند طومویل ژمقال
 و دظوازا نو چند سوار ژ آغا و کردمانتجان ب چند کی افندی .
 ره مشیان نو بر نه ابو جرادی . ژیر خورتین جزیری هه از
 سرخوه شیا مال و مرو قین وی دم رحمتا خودی لی بی .

بگر خوین

دستان :

فرمانا کوردان

— ژ بگر خوینی بگر بیخون بره —

فرمانه میرو لو . بیرو فرمان
 فرمانا مه به فرمانا کردان
 نه تقي فرمان بو میرو آغان
 فرمانه مه به فرمانا گنگان
 فرمانا ملت ، فرمانا ولیت
 دل بشواته ، دورامه ژي پیت
 سوشین مه بونه برگا دژمندان
 محرم نه هشتن کنن هر زیلان
 مه شتک نه ما ، نه ناهه نه دنگ
 لی ام دقورن قلنگی بی چنک
 ژ خاتینی حنا فراتی
 ژمه گرتنه آئی ولاتی
 کتن جعی مه ام مانه درفه
 تیریشه تیریش ژ ژورو ژیرفه

بی ستون مانه کون و خبوتات
 رشمالین (۱) مه ژی نف کرن تالان
 دقصره خوده ام درگفتان
 درمالا خوده ام گی خلاص
 زوزان نه مانه هافینگه بیار
 ریلین مه بی بلگ نوال بون پسار
 هافینامه سار زؤستان گره
 ما از جه بیژم اف حال نه شرمه
 دیار بکراخوپان بسوروب تات
 گردی سیوان (۲) ده کیلین مه بون لات
 ستاندرامه (۳) مایه بی دزدار
 میرین اردلان لی ناین گهدار
 دبین چکیا روباری مه زاب
 ژ دژمندان ره مه دابه جهاب
 * * *
 لو میرو فرمان فرمانا کردان
 آخ و نالین تبت ژ کچ و بوکان
 پیرانی امن بون هندکابی
 دمالا خو به ام بون بیانی

لیک فکونه عرب و عجم
 رومی ژ خو ناسه نا که تو کرم
 کرمکاری کو تفت ستمکارن
 ری یامه گرتی دور ژي شهان
 نین اوروپایی او ژي هفال
 هفالین وانن چمکی ام ژان
 کیل کاری خو و ساپیک آقی
 ل هندر دبی ژ درفه گرتی
 بر تیلکری نه دولتین دوری
 جفاتملتان نا که توشورے
 اوجفانکه گلك بلنده
 وکدوخویندستان ب صورتک رنده
 گوتنا « ولسون » تفت دژوه درکت
 گهچن و فرنگ ژر کون عادت
 تفت دروینن نه تقي « ولسون »
 زیری پچولک ژي آفه « هندرسون »
 « به می بهس » (۴) دیژن « سان فوت » (۵)
 [ژي دژوه]

آزیشورم

هاتمه ژ تار کی کتمه ولاتکی
ولات ولاتی بوتان دست وعشیر هستان

آزیشورم یوم

کردستانی تو دلال گوری ته بن خورت شپال
من تو دینی ژ دورفه عاشق بو مه ژ کورفه

آزیشورم یوم

آز کردم بیدراوخوین ککی منه جگر خوین
دشتمه کورگر بلند ولاتی مه دلال رند

آزیشورم یوم

خوه دی آژ کوم جندی کوشربکم برندی
شر بو فلانا کودان آژا بیت کردستان

آزیشورم یوم

بلی من شورورمه حیفا من ژی آورومه
شوری من بارو پیت خدمت بکت بوولیت

آزیشورم یوم

ابره شاه

رحمتی ژردل و بدل کنی ولن فکرا ند :

— از چه بیژم ته زورامن بر (دیسان کنی و بسرخست)
در کردانی بی ده تو کپانایمن نینه آژ پهر وصفی خوه کرد کی
تکوزم و ژمه ره چند کلام گوتن و آم پی شا کون .
'خدی گیانی وی در آخرتی ده زارو زبچین وی دی دنیا بی
ده شابکت .

الیاس افندی همیز جوان و سرخوه بو . چائین وی بی
آگری ژیری بی دچرسین . عقلمند و خدان نقد یروبو .
ری پی بکتنا در کاربو خدمتا ملت و ولاتی خوه بکت . ژ
زبقاری بی، دناف بلنگ آزی بی ده مر ژی بیتر حیفا ژمه ره .

۵۰۰ ب

پاش کومه خیز کین ژورین نفساندن ودان چاپی بندکه
جگر خوین لسرحقی گهامه . و که خوه و ژپرفه دگه بزین
ستونین خوه . جگر خوین یزادکی زیز مرین و فشارتنا وی
ژمه ره دده زاینن .

کو پی دزاین و بخوه د فنان ستونان ده بیر که وی بلاف دکم .
بلی ، دچاخا سر خوه رابونا آگری بی ده مه گلک
قالارحمتی دکر . برهن مقالین مه ژ ولیت هشدو ناس دکرن .
ژیره دشاندن و ژری دستاندن . یوان ره رابو و آودجعی خوه ده
پقوماندا . لی هرو کی ناسه تو کسی نه قوماندورل مه قوماندن .
پیشده ترام آتی بون شامی . هنگی مه بهیستبو کوالیاس
افندی دربابی خطی بو به وهاتیه سوری بی . لی حکومتی
آو ، وک هفالن دن ، نه هشتبو کو لسرتخوی بینه وهنارتبو
دیرازوری . چندمه مان لی وی دری مادپاشی فکریا سوری
کافی بی . لی مه هشدونه دیتبون . حسانی کواز ، بری
دوسالان ژبونا چند روزان ، چو یوم حسچی .

لی حسچی ام دجفاتکی ده روشتی بون . دناف مه تو
بیانی نین بو . نقده کرد ، نقده در کتی . . . .

یکسی ژمن ره گویتبو کودنگی الیاس افندی سبھی
به . ب هینجکتکی من ژی هیثی کر کو ژمه ره نشکتکی
پیژت . لی من فکرا ند و گوت :

— لسر چافان ، کومن ژته ره نه گوت ازی ژکی
ره بیژم . لی دنگی من نینه .
قیچا من ژیره گوت :

— ازی ژته ره لسردنگ و سترا نا کردان چپرو که
کی بیژم . و کی ازی ل آلمانیا بی یوم روزکی پروفوسور کی
المان کو بر کردانی بی مژول دبو و لسر کردان گلک
کتیب خوه ندبون ژمن ره گوت : « من در کتیبکی ده
خوه ند کو کرد گلک هژی موسیقی بی دکن و تو کردینه
کو مزانه بسترینه . آژ گله کی دخوازم نشکتکی ژ موسیقا
کردان بهیژم . نشکتکی ژمن ره نانهورینی ؟ . . . » ژبر کو
من دنگ نینه من نکاربو ژیره بسترینه . مانه گر که آژ
بیژم کو گلک شرمسار کتم

الیاس افندی هتک فکری و ژمن یرمی :

— آوی چه گوته ته ؟
— ژمن ره گوت : لگورا دستورا کو هر کرددزانه
بسترینه ، سترا ندن وصفکی کردانی بی به . مادام تو نزانی
بسترینی در کردانی بی ده وصفکی ته کیمه ، تو کودکی
کیم وصفی .

سین :

الیاس افندی

کری حاجی عثمان آغایی رشو بی دیرکی چورحمتی
 الیاس افندی کری حاجی آغایی رشو بی دیرکی دوسه بی
 حزیرانای سالی دروزا شیبی ده چورحمتی .
 لگورا کو ژمه زره هاته نفیساندن رحمتی بی میثانی چو
 بو عامودی . او و چند هقالین وی حتا درنگی شفی در قهوه
 که عامودی ده رونش بون . و کی ژهفت نفیسان الیاس
 افندی سرخوه و یکیف بو . مرن نه دهات بیرادی ، نه
 زی بیرا هقالین وی . جهی وی لگرازا عامودی چیکر
 بون . صبه تر حتا وختکی درنگ خوه شانی نه دابو .
 هقالین وی چو بونه بالی . گاغا کتن . زلاوی دپنه کو
 کری حاجی عثمان آغا ، ژبونا خوا خوه آبائین و آبادین
 خوه درپژی نفیسا خوه کر به . زی دنگ نه دهات . پاش
 خوه ره مالک و ولاتک هشنون . نیدی دنگ ژدان دی
 بهاتا وادی گهدار بیا وان دی بکرا . رحمتا خدی لی ول
 مالیاتادی بت .

«هاوار»

بیرک الیاس افندی

ژ بسرهاتیا رحمتی تشکی تکوز و هیزایی نفیساندن
 نزانم . لی ژبونا شا کرنا گیانی وی بیرکه وی دی بنخم
 رو پلین هاواری .
 الیاس افندی ژگره گرین دیرکی به . زوقه بد کردانیا
 خوه حسیا و ژبونا آراهییا ولاتی خوه خنبیه . من ناتی وی
 ژیری فه دهبست . ژمن ره گوئبون کو کتیه چسی ،
 در کتیه بیدشیری استقلاللی ، جها بیزیرک دابون نی و هو .
 ژلورا از نفیساندننا ژرنه نکار بیسا وی ژوان ره دهلم
 کی رازایه ومن پشتا دستی خوه بی راستی درخ خوه دهل
 کچکی دابه و خوبنا گوم لی تی . «هیشیاری» زی
 ددستی من ده تنه بو . شه وه تی هین نوه گه در کر بو .
 مصوع ، کفیبیا دریا یاصور : ١٥ گلان ١٩٣٣
 عثمان صبری

ژبونا راستیا خبرا ملک من ل چاقین هفالان نهیری . کال
 فوزی سری خوه هزانند گوت «راست دیژه» من گوت :
 — ما جزایی ما بنما من نه آوه کوم ل فر بیتم ؟ زخوه از زی
 منیکاری وی بکی مه .
 خوه دی زانه ملک زحف خیدی بو کولن سور کر بو .
 — ده زورابه آن نه ازی گازی روحستین بسکم .
 — ده هدره لوا . . . ماتو من ب روحستین دترسینی ؟
 (تو فکر گیمه سر فواد) ب ا ا ب بکیتیا یزدان وب کسر
 ودلی وه بت کو از نه منیکاری چوبنی مه . من دفی لنگ
 وه بیتم . نه من جفتینا مزب دبت ونه ژی شیخ . ما هولی
 چوبن دبت ؟
 — نو . . . ما بناته نه راسته . ال فرچی هیه هکه
 ولاته لی دنی به و خبات زی لی وره . ژبونا دبنسا شیخ
 وجفتینا مزن شه فه که دن وه ره .
 هین پرس ددقی مه ده بو من نهیری ملکی مه هفسالکی
 خوه دایه پی خوه وهات .
 — هکه تو ناچی آه روحستین ؟ . . .
 ژیر کو جاری دنا قهرا بارزان و بیره کپر ده من
 روحستین دیتبو ژمن ره ناس بو .
 — ههره باقوه هره ! روحستین دناسم . و از نه کسی
 کو ب فردیقان بتریم .
 هر دو ملکان ژهف نهیرین و گوتن «براست سری فی
 حشکه پرس پیده ناچن دفی روحستین بنجوه وه ره»
 و چون . کال فوزی گوتنه من .
 — ته نه قنچ کر تویی چوبونا گاغا آف گلی بکن
 روحستین دی وه ره . دفی اول ورونا وهاتنا بی فیده چی لی تی
 لسر بیادیا هفالان ابدی من نه خواست لی در بیتم .
 «هیشیاری» یا کوددستی خوه ده من پیچا کو تیختم
 یو بکا خوه . من دبت دستکی مزن درپژی بردفی من بو .
 من ناس کر دستی روحستین بنجوه بو . دستی منی کو
 هیشیاری فیده بی حمدن لی دستی روحستین دا و کتمری .
 ب هلوه شاندا دستی من ره نیشه کی لدلی من خویا کر .
 من چاقین خوه فه کون کول تریکا بحری ل سرمیرگه

هفت سالن کو چاره که تنی چومه جفتنا مزن . کوری من قنه تو دهر تنکی . هر گکاف لسر آخافتنا ولاتی خووه وره دینن . وهی صد جاری خوزای بدلی ته مامو قنه هفت سالن تو جاری کتبه جفتنی . بـسـری ته کو دژان هفت سالانده هی چاره کی ژبی نه کتسه جفتنی . من و کا پر چمکی پری خووه روچکاند حویان پرسین من نخل دینن . بیجاف هژان دکن . لی من هین دیاری جفتنا نه دبنیه . چکوه مو دزانن دثی من ناسه کنه . ژبو کولنک مه ژبی چانگرتن هیه ژلوره . ده بلا اژ درد بینن دجهی خووه ده . هه من بیه دیاری جفتنا مزن چاره کی ل تفکرا وه بنهریم .

مامی من داپیشی بی . ام ب ری کتن . قصره که بی آوامزن هانه پیشیامه . من پرس کر گوت آف قصره جفانا زاینی یه ؟ ومه خووه گهاندی ، نوه آفا کربون قصره که لومزن بو کو « بلدیژ » ناپین بیرا مروفت اژ عجیب مایی بو بوم . گلو تویی قصره جفتنا مزن چلو بو ؟ ام گهانه دردی قصره زاینی مایی من گوت . کوری من دزانی ؟ (هیشیاری) لی هره بدرد کفه . اژ بیی مانهو قه کوری به ؟ نه ، قه کوری به دخواستی ام بجن فوادیک هفلالن ، سره کی بیونن ؟

من دل کورنا خووه نیشان دا ، بـر آسانوری ام هملکشین طبقایا نزده هان . چاپخانه لی ور بو . خورتکی دیه لی ل بردری چاپخانه راهه سببو . مایی من پرسابگان کروی گوت : — حسن خیزی بک بناقی روزنامی چوبه لی جفتنا مزن گهداری بی دکه ، بگین مایی ل هره نه . مایی من لی پیش واز لیدوام کتن ناقه چاپخانه . دکتور فواد بندک دفتیساند . دما دست گفاشتنی ده جافین من لی کتن سرناموای « جندسه کی بی سری » دستین چونه . بو کال فوژی ژبی هژمارا هاواری با هفده هان بدست ده بو « تولا کاروین » دخواند . من پرسا حاجبی آختی کر گوتن چوبه ولیت ژمه ره خبران بیننه پشتی دل و خاطران دکتور گوت — مال آقافه هون بـسـرمه ده ناین . دثی هون بکچاران لی حالی مه بپوسن دهنه که ژبی بی مال ورن .

— آفه بسروه ده هاتم وب مال ژبی برهو بـر مالـبـانا خووه قه ، شیش عقده الرحمن ، بـرک خورتین کر ، سید خان ،

علی جان و توفیق آغاب هنده هفلالین خووه قه نه هاتن ؟ — آری توهاتی و او هاتن لی نه وکی داخووازمه . تویی چه وی وار مایی هنگا ام کتن بیراته . آف میر خاصین هاتی ژبی نه کو هابانانا . . . دثیابو سری وان دهیمی بنگهی ولیت کتانا و جندسه کی وان بهانانا فر . گاکا هساتن سری وان پیره بو . دیاره کول دست بی کبرییا وه آف شیرانامرن وخیرا واژری نگه ولیت . هله توفیق آغا هنده گلی بی وه بسرنیشه کی کوری به هکه ته بیونن دترسم پرسین گله کی سار لی رووی ته خینن .

— ژخوه من ژبی دل هیه کو بجم دیاری جفتنا مزن . کو چی بدنه رووی من اژ ژبی دی ولی بدمه رووی هفلالن . ماژ در بدر یونی ویدازی هیه ؟ خودی دجینی هاواران کی ژوه ره تینه ؟

— حاجبی آختی تینه . مادخواستی توژی «هیشیاری» کی بره ژهفالا نزه ؟

— زور سپاسان دکم . گله کی منیکارم کویدی بیونم بوم . لسراشارتار دکتور کال فوزی رابو بناف چاپخانه ده چو . من ژبی لی چاپخانه دهنیری چی چاپخانه ک دلال چی ریزی که پاک . تونه ما کال فوزی فکهرییا هات «هیشیاری» ب دست ده بو . خووه روویچرفین نوه بدرخستبون هشت رو بل بون . کو چی گها دستی من سره کی من چافت لی گراند . چائی من بـشـعر که دلال کت ، لی من وزناوی نه در آتی دهر . شعرا دکتور فواد بناقی بژیشکی ولیت بو . لوماژ کوردین دنی دکر . نه گوره ، نه شیخ ، نه منور دهشتن . زبایشی بی ده سپاسان لی جامیرین . کرودر بند دکرن کو تیده شیرین و که بروه احسان و فرزند ره رابوبون . هین من دخوست بندک دوده بین دن ژبی بچوینم من نهنیری دستک لی ملی من کت . بری خووه دایی کو ملکه که گوت : — ده راهه خورتوا شده قی گهور کوری به دثی توژ گورستانان بدر کثی .

— مالا قچی زوه هی هاتم شغلی من هیه آزی آیروژی لی فوعیم و شغلی قی دی هرم .

— نابه پشتی شه وه قی بیکی ل هر بیته دینن دثی اولسر دثی قنه گره وام ژبی بو پرسینار دین .

آز دخوازم بيم جفينا مزن بيونم وشغلي من هيه .
لسر فان پرسان آغی بری خوه دا ژیر و چند پرس گوتن .
فگه ری سر من . و گوت :

— ما کسی ته بی جفا کی ل هر هیه ؟ کو بکار بی وری
دیاری جفینی .

— آری آغا : هکک او ژی نه و کلمن می سرین دوماین
من ل هره نه . خبری بده شکری ونوری بی مردیسی بلا
دستورا من بگرن دا کو ورم تک وه . مانومن ناس ناکی ؟
مال آفا هنده ام نف دجینی ده مان . نهو آز لغای ته بوم
تولن رادی .

— گافا من تودیتی هی سبیه بویی ژیروی من توته
نامی . ل قصوری منیره تو نه بیانی بی دکاری وری . برا !
آز درگه فانی جفینا مزن دایفار ده ولو امر دایون ژیروی
من هنده تو کر کری ده کرمکه وه ره .

آز چوم ، عزیز آغا از همیز کرم و داخسته زیر دیسان
دری دادا . گافا دا کین ژیری چی بنهرم وراژي عاله ک
لی عاله که آفا . ری ، آفا هی ، نف گر نشته کی ژ عقل
دربو . هله کاربا ژستیر کین ازمین پرتربون . بری هر نشتی
من پرسا شو نا جفانی کر . گوته من : دتی لسر ریز کاهه
تومای خوه بیونی قارتکی بده ته دا کو بکاری بچی دیاری
جفینی . من پرسا مای خوه بی شکری کر گوت : « نه دنا فا
جفینی ده به نهول مال هات » پرسا حسن خبری کر
ودا کت بر دجه . گازی خورتکی کر و قویی لی کزن .
عزیز آغا مال بر دری از ب خورترا دا کتم بر دجه . مای
من دست میژ دگرت گافا چاف ان کت هات از همیز
کرم ودلی خوه لمن خوهش کر و دستورا خورت دای ،
خورت چو . من پرسا مای خوه بی دن کر گوت :

— اول بهشتی دینه هر وکی ل دنی ژ سیاستی کانگ
دمان ل فرژی خوه ولی کانگ دگری به .
— مامو ! ما فرانه بهشته ؟

— نو ! هره قادا خباتا ولته . دخوازی ته بشین کن
حای ته هره ل بهشتا شهیدان هیره که ؟
— ملوته زمانی خوه بکجا رگهاریه . از دترسم کو

توهین لسر زار آفانی ولیت بی . لی دنهرم پیافته تکوزه .
— آری کوری من ! حیاه و سالان بری ام هر کسی
لسر زار آفانی ولاتی خوه داخفن . لی پیرار کو تور کو شیخ
اسعدی هفلیری بداردا کرن ، هات جنارامه وب نه تیا
جامیر جفاتک با زانیی هاته بی نهو لسر زمان دختن .

— سره کی جفانا زانیی کی به ؟
— سره ک شیخ اسعد اندی به ، نفسه فان صالح بکی
هینی و دوازده ژي لباتین وي هته . آف سالکه بی
پیک آیتنا فرهنگنا مزن مژول دین .

— توزانی مامو ! تور کو زمانی مه را کری به ؟
— نه ، بری چارده روزان من د (هیشیاری)
بی ده خواندبو .

— مامو روز نامه بین وه هته ؟
— بناتی (هیشیاری) بی روزنامه که مه باسیامی هیه .
آز ژي بوسالک بی میرانیا فو ابکی بهف کت . فو ادبک
گرینده بی بر پر سیاره ، کال فوزی گرینده بی چاپخانی
به ، حسن خبری سر نفیسه فانه وحاجی آختی خبر گهانه .

— ماژوچی هون احمدی خانی ناکنه سره کی
جفانا زانیی ؟

— احمدی خانی چاقداری لغایی یا خباتین زانیی به .
— پرانیاوه دیوقران آن آرسوقرات ؟
— ژروژ نامه فانان پیشه حوا آرسوقراتن . هر یکی
حجتک دین چنگانده به هنده نافاله کی .

— مامو عزیز آغا گوته من جفینا مزن هیه دخوازم
تومن بی داز بیونم .
— کوری من از بخوه ناچم جفینی هکک دخوازی
قارتکی بده ته هره .

— ماژوچی ناچی جفینی ؟
— لاوی من فی دری ملئنه . پرسین راست بین تحلن .
دماشتک بی فصال دبه کو کی کوری به راسته راست
ددمه رویان و گلی یز و انژي بر سر نیفه کی دکم . فیجا چافین
خوه ل . کرین هف دگرن . توب خوه دزانی بهنمان ژي تنگه
وخوه رانا گرم . داوی دلی حو هقالان لمن دینه ژ پروی یکی

دسر هيل و بن هيلامن ره درباس دبون . از دجهي خوه ده
 مام پشتي دمكي دني قريسا و كرو هر كس نفست . تني
 دنكه كي بر شين ژ دجله دهات . سر كي من دور آلين
 خوه چافكر ل نياران نيشان نه مابو . هين تيرزا نوري ب
 همدى خوه شمول ددان . ژر كو دومابن من زي دوي
 عردى ده فشارتنه من زانبو كو كي شير ل ور رادزي . . .
 « شيخ سعيدى كال » . من هيدى هيدى خوه گپانده تير
 زى . قيچا زمانى من هاتبو گونن زانوم چي بيژم . سر كي من
 ودل لبر هندا كار بن نه دبو ، من نكاربو دو پرسان بجه
 بكي . ولو دست بست برى من ل تير زي وراوه سنيا بوم .
 بستكي بشونده زمان حبكي بگر كت ومن گوت :

— اى كمبا قوميتا من شيخ سعيدى كال ! ته . . .
 ته . . . ته زنجيرا ديلي با قومي من ب زخيادل ، پرايازاين
 وراستياخوه قتانده . و كاشير كو دقفسى ده بدر كفه . اُف
 قومي كو چار صد وهنده سالن خوه ژير كرو ، خوه وندا
 كرو ، بي ناف وبي زانين مابو ، كه تبوخه وامرنى ، دوي
 خه ويده او شير ته هشار كر . نبارى كو دخواست مه
 ونافى مه وزمانى مه ژدني هينه ته دستى ويده ليداوشكاند .
 ژروژا كوته سري دايه وفرده كيژان كرد چي بكه ول
 كردستانى چي بيه حمو كرين ته نه چي كو بنگهي وي خانى
 ته فدا وهيمي وي ته داني .

حيا كو دني هبه او كسين كو دبت نافي كردى
 و كردينى بي ده بژين منتدارين كر وقتيجا ته نه . چي كو
 زوى روژى وفرده باثي كردينى بي پاشين تويى دى مرتوبى .
 بنده ژمنتدارين ته كرده كي بچوك ، بي كيره .
 ژر كو بزدان دلى من وك دلين براين منى كرد زخم چي
 نه كربه ژقتشين بچوك ومزن زو دبشه . دنپشه لى نه
 نيشك نغو شى ، نيشك آفني . . . گيش دبه آگر . . .
 آگر كره كي ولو كو جنباني زردشت ليشه بونا وي
 فدجنيقه . . . جان وجندك لمن پرتاندى به ، هينكى نكارم
 بي غم راوه ستم ، گيش شوات . . . صوتن . . . ژان . . .
 تازان . . . تير . . . ولفانجن .

اى قنجي خوه دى ! قصدا من : ديتناوليت و فى عردى

كوژ شير ولفنگان تويى زيارت كرن ؛ وژفى ژاناد دلى خوه ده
 زى درمانك ژ جنباني وه خواستبو . لى اُفنى تير زي پرين
 من صوتن و كشمه خار ، فامه كاتو ژمن ره چي ديژى ؟
 نو دنك چي نه بو . هات بيرامن كو هي زانن دني قورى به
 وگيش نفستنه ژلوره توجم اب نه دان . ديسان من كره زارى .
 — اى گه وره توي قومي من ! تو . . . توب كسرا
 دلين فان شهيدن لك خوه وب كولا دلى شهيدن كلاخوي
 دكي كو جهايك وكي دنخوازا من بدى . . .

ديسان و كاپرى دني كر . . . تو دنك چي نه بو . چاردن
 بدنكه كي زيز لايرم .

— اى شهيدى گه وره ! پشت ميرى اولامحمد ! هيمي
 هينا كرداني به ! توب اُفنا خبانا شهيدن كرت وسيدخان
 وعلى جان دكي كوهنده من بي فونكي ، يا ژنه هيزايى فنى دخوازيه ؟
 ديسان توتشت بدرنه كت . ايدى مجالامن و خوه دراگر تنى
 نه مابو . فرقانا گري كتيبو قريبكامن بر هيل دنكي خوه
 من كره گاڙى وزارى .

— اى هشار كرى قومي من ! توب ميرانياد دلى فرزند
 واحسان وب گورنا برهودكى كومن اُف قاس شر پزه نكي .
 جهايك . . . دو پرس . . . دل خوه شى بك . . . چي دبه ؟
 ما اژ زى نه كردم ؟

بر صبح كرنا هرمى نافي دواوي بي ژروژ هلاقي تير زي
 ده دريكي مزن ژ عردى فه بو و بكي سري خو بدرخت .
 چي بو بونم ؟ كو عزير آغاي سلو پى به . من اوانمى لى وي
 اژ نه ناسيم واُف خبر ژمن ره گوتن :

— برا اژبو خوه دى هنده مكه قيرين وزارين . ايشف
 جشينا مزن هيه كو كس نكاپته نك مه ، ماتوژ رپاخوه دى
 كتيه كو ولي دكي به گاڙى . هين بر درپو كي امي خبرى
 بدن ملكان . دوژه نيزبكي مه به دى چند زبانيان بشينن وب
 آگر برا ته دن ولنا فچاڙا ته بدن حيا دمري لى ته گنمه
 رانه وه سته هره مالا خوه .

— هي لو ايسو كو ! توژ آگر دترمى ما آگر ب من چي
 دكه ؟ آگرى كو خوه دى ايضتى دلى من هكه بوم
 بلا دوژه ژى بترسه كو او دى بي زباني بينه . ل وي بشونده

بیامکه جگر خوین

ژ عثمان صبری افندی ره

یگوری یم ژبوته ای برای من تو کافی
ژ دوری نه ته ده سنی خودد نیفت ده سنی من دانی
ب من نه ته دو دستین بی چپ و راست ای برادر
بلی هر دو قوی ژارن دیک لاشی گرانی
مه پرسی ده ردی زدمانجان ژ چرخا اُنلدا ژور
نه زانی بو ثقافت درده بلی لی مه خزان
بلی زیره بلی زیره بلی زیره بلی زیره
خوه دانی وی جهان گیره بلا کر بت دخانی
ژبومه نه عقل فیده دکی نه خوندنا پر
ژبومه چو دفتین دا ژ ترسان بدنه بانی
فک قایه مرم ایرو ژ دنیا از هلام
بگرا خوه ب چرخا خوه ته داخوازما نانی
جگر خوین مرم از چوم ژبوده صبری یک ما
اری همبری کرده وه لی بی وه حبی اسمانی

بگر خوین

لیکور نستانک آمدی

ایشف ژشفا پر ترهنا من تنگ بو بو . دیسان دردی من
سری بدرختبو . شاغین مودل کولمانا دث برنخوت
دباربون . ناژان و فلتجان ژدل خوه دربزی کلوخ دکر .
طه زین ساردینی لنگان حیا قوتی سری دچون . قسنگ لمن
تنگ بو بو و تیرادی من نه دکو . وکی نغوهشی کوتا لب
سری دده من دخواست جلین خوه بچربنم . خوبدانه که
سار و زلقوک ب انیا من کتبو . من ل دردی خوه کربو
دهر ، لی مکونادی تنه بو . کلا گپهانا ولت . . . کلا
گپهانا ولت . . .

من داخوه و رابوم - ناقبرا مالامه و بحری دوصد گاف
هبون - یوئه بحری چوم (هرچار کو آف کلامن رادبون
آز دچوم بر بحری . ژیر کو دردین من ووی بهفت دمان کو
تمی بیز پیله ، حوینی با من پی دهات) هیدی هیدی دچوم
گومینا پلین بحری ، دنگین و پرویر و کان و زارینا طیرکی
شفی دزک هفده وک لورکا دیان لبر دزگوشی بر جانی من
شادیون . دلی من فره و خوش بو ، لی کلانم پر تر رادبون ،
لمن و لو قویبی کو بی بن من بری چار ند گپهان عردی .
چنگین من رادبون . ووی گاچی من فرا طبران دخوازانندن .
ب شینا یزدانی گه وره باکت بن چنگین من و فیر بیام .
د فیر بیام لی زو کاژ طبران و بالافران و کاملکان دفرم . ب
وی چوبنی دسانکی ده من دکار بو دسر محمودنی ره درباس
بیم . جی بی از بچویامایی تزینگ بو دهنکی ده فلسطین ،
شرق الاردن ، سوریه درباس کو ول تالامری کانی بی ل
سنوری ولت راپرم . دناقبرا میر دین و ویران شهری ره
من خوه گپهانده سردیار بکوی . لی گاغا گپشتمه دیار
بکوی ل هیلادری چپان قیر ژه لک نوری و کاکس سوری
لی ستور برچاقین من کت . چاقین من لی دلپان هته کی از
ور مات مام پانژی من خوه لی گرت و چوم . گاغا گپشتمه
تیرژا نوری و کا پر پر وکی کو پر دشه و تن از دژوردا هاتمه
خار و کتم . هین ایشار زو بو . جعی از کتی ل بشبری راه
سته کا بالافراین رومان بو . کلوس (عسکری تور کو)

۲ - که فهر هنگ (قاموس) آساده کرانه بی
شرکتیکی مطبوعات بکری و آتاری کون و تازه چه نه ده
بی ، ایجتامعی ، زراعی ، صنعتکاری ، تجاری به کیتیپ بنو
سری وغه زه ته و کو فارق بلاف بکاته وه به نه رخیکی ههر
زان ، ای له بی رمان نه جی بونی چاپ وزه نگو غراف جدآ
پی ویسته بوموفیتی ام شر کته .

۳ - کومه لی بزار چه می خوار و وهی ژورونه بی
سهر نیج بدانه نه و حکمیهانی که کورته ، ویر منابه
واصولی ایملای توفیق دهی بگ و بدرخایکان له یک بداء
ووه ختیک نه توانین به لاینی بنوسین که سهر به سنی بین
وادبا و شمرا کانی کورد بلاو بنز بنه وه و اوایش نه بی قدری
نه و تشجیمه یزاین وواز له کولن آلو چاوی رهش بهین . . .
خوبده نه نه ده بیانی روز آقابه کایش . . . ایتر حرمت
بودسته کانی کوردی .

لاندیکی کورد

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیة

صحیفی

له بو بکینیا زمانی کردی

نخسه فانی مه فی دلال وهیژا هفتدی صوری وهژمارا هاواری آشاردهات ده ژبو بکینیا زمانی کوردی انکتیک فکریو .

لگورا شرطین انکتیجی جهاب حتا سری گلانا فی سالی بهاتانا هنارتن ودهاواری ده پیدا بلاف بو یوانا .

بلی چند جهاب گهانه مه - لی نه او چند کومه هیفی دکر . نازه ژ عراقی ژ جهابا ژیرین پیشه توشت نه گهشته کوفارامه . ژیرکو هاوار ژ زوفه به ناچت عراقی و دستی مه ژ کردین عراقی بو به .

أف شش مهن ، حکومتا عراقی ناهيله کو کوفارامه بگفت اردی عراقی . حتانهو ، ب هفی یا کو حکومتا عراقی اهری ممنوعیتی راکت وو که بری دستورا کوفارامه

دی بدت ، مه دنک نه دکر . مه چند جارن مراجعت کر ، مه ژوان ره دازانین کو هاوار کوفار که ادبی به وعلیهادریبا عراقی نه کر به وناکت ژی . مه خوه ست ، ایروژی ام دخوازن فی مسئله بی بر قنجی و دغوشی صافی بکن و بهفت مکتن . لی هکه نه بو ، هنگی ام ژی فکر و گوتنا خوه سرفی مسئله بی بیژن . لی ئیدی بلاله مگرت ، مه بهناخوه ، شش مهان فره کر . هروکی بخوه دیژرت ، سوچ فی دستپیکری به «البادای اظم» .

نهو ام فگرن سزانکتیاخوه . هروکی مه دهژمارا شاتردهان ده گو تبو ام جهابان بر ریز و تاریخی نه بلاف دکن . آفه جهابا پیشین :

بکینیا زمانی کردی

- ۱ -

۱ - کومه لی بزار : - بو پاک کردنه وهی کوردی له کله ی بیکانه تم کومه له به باش نه زام ؛ که نه یی خوینده واره بی فرمانه کات و به تابه به فی دوهوله منده کاتیان بی کن . کومه ل ؛ چه هی بزاری ، چه هی دروینه بی به پاره فرمانی جی به جی نه بی ؛ پاره ش به بیتاک ، تمبیل بیساقو ؛ زورباش بیک دی . فرمانی ام کومه له آبی بکری به بینج کدر ته وه .

نه وانهی که کله ی صنعتکاران نه دوزنه وه نه وانهی که = تجارت کر نه کنه ده .

« « « زانستی »

« « « زراعت »

« « « ایشوکاری داژهی حکومتی کوته کنه وه

هه مو به لیکی ام کومه له پی ویسته به لادی دا بگه ری دکلتانی به فی جوانی کوردی بدوزبته وه وچه به لیک کلیمه ی جوانی دوزبه وه خه لات بکری کورده کانی خوارو به جیا ، براخوشه ویسته کانی ژوروش به جیا بو پیدا و خانی کردنی ام کومه له هه ول بدن هدر کومه له به جیا کوفار یکی نه ده بی ده بهینی ، معلای کورد نه بی بین مبشر یکی باش بو بلاف کردنه وهی نه وکلانه که به کوفار بلادا کر یته وه دامه ز رینه ره کانی تم کومه له باش خه ریک بوئیکی زور قونفره بیک بکن بو نوسینی قاموسیک وهه چی کلاتیکی جوانی ژورود وه خوارو هیه هه فی بژیرن وییکه نه به قاموسیک .

زنجو خان مطبقة
الشيخ زنجو خان
 ابن الشيخ زنجو خان

خبر جميع المعادن والصور الملونة واللوحات الخارسية
 طبع بطاقات ودرجات بحروف نائفة على الطراز الحديث

ملك الظاهر

دمشق

جزيرة

انديوار

الطبيب
احمد نافذ

اختصاصي بالاعراض الداخلية والهرمية والأطفال

الطبيب
محمد حبيب

الادوية صامية بالجراحة وامراض العيون وجرانها

صالح

دمشق

اشتركات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار

عن سنة واحدة	١٥٠ فرنك
عن ستة شهور	٩٠ فرنك
عن اربعة شهور	٦٠ فرنك

في سوريا وموتركية والعراق وبلاد العجم وبلاد القفقاس

عن سنة واحدة	٥٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور	٣٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن اربعة شهور	٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

للارسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: الامير محمد علي بدرخان - دمشق - حارة الاسكندراني

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیته

تبخسنییین کوفای

لاویکی کورد	صحیحی
عثمان صبری	اگورنستانک آمدی
جگر خوین	الیاس افندی
هاوار	شین
عثمان صبری	ژدورقه
د کتورک ۰۶۰ بدرخان	ایلوئی پیر
شیخ خیدوی یزیدی	گردد یکن
.....	قسه ی پوج
م ۱۰ - بوطی	پیرهاتی یک
د کتورک ۰۶۰ بدرخان	چارینین خیام
جگر خوین	پیامکه جگر خوین
ابو عناد	آز پشورم
رهونی قنجو	فرمانا کوردان

م ۱۹۳۳ مطبعة الترقی بدمشق ۱۳۵۲

SAL 2
HEJMAR 22
ŞEMBIH
1 Tirmeh 1933

HAWAR

ANNÉE 2
NUMÉRO 22
SAMEDI
1 Juillet 1933

Qoyara Qurdi * Revue Kurde

Gesisiyên Qoyarê

Hespên xweşxwanên qurdi	Gegerxwîn
Şîna xwalê min	Kedrican
Mîr Mihê	Cegerxwîn
Tirba sipî û mare kut	F. Hesen
Sehîtt	E. S. Gewrî
Sehîtt	Osman Sebrî
Ilret	Gegerxwîn
Nivîsevan	D. Q. A. Bedir-Xan
Çarînen Xeyam	D. Q. A. Bedir-Xan
Tairxeq	Evin Ciweleq
Herdêlq	Lawê Fendi
Wefdi Qurdistan	Pîremerd
Tola havan	Heval Şîqrî
Bo xawent Hawar	Ewnt
Ax û qeser	M. E. bott
Newzad	Hey dinya fan
Civatmiletan	Selam

Birê Frensîzî

Besna   Hereqol Azîzan

Çapxana terekî

ŞAM — 1933

Dr. A. Kafiz

**SPÉCIALISTE DES MALADIES INTERNES
VENERIENNES ET INFANTILES**

Ardiwar

Djézire

Dr. M. Khidir

Opérateur et Oculiste

Damas

Saïd

PHOTOGRAVURE

Eyoubiye Frères

Inscription sur tous les métaux. Gravure coloriée, pancartes et tableaux en cuivre. Impression de cartes et autres en relief, suivant les procédés les plus modernes.

Damas

Malek: Daher

Qiriyariya Qovarê

Ji bona Sûriya, Tirqtiya, Ecemistan,
Irak û welatên kevkasê:

Salqî 500 kirûş-sûrî — 100 frenq

Şeşmehqî 300 kirûş-sûrî — 60 frenq

Çarmehqî 200 kirûş-sûrî — 40 frenq

Ji bona welatên din:

Salqî 150 Frenq

Şeşmehqî 90 Frenq

Çarmehqî 60 Frenq

Her tişt bi navê xweyî tîne şandin:

Mîr Celadî Alt-Bedîr-Xan

Şam: Taxa Qurda

Abonnements

Pour la Syrie, la Turquie, la Perse
l'Irak et les pays du Caucase:

1 an 100 fr.

6 mois 60 fr.

4 mois 40 fr.

Pour tous autres pays:

1 an 150 fr.

6 mois 90 fr.

4 mois 60 fr.

Adresser toute demande au directeur
propriétaire: Emir D. A. Bedir-Khan
Damas: Quartier Kurda

Qoyara Qurdi * Revue Kurde

SEHITI

Le bo zmanê qurdi

— 2 —

Weqê Hawara şanzdehan giha destê min û min dest bi xwendina wê qir d. t. qo t. de bendeq liser yeqitiya zmanê qurdi heye. Pê geleq şa bûm û min dil qir ez ji şîra xwe di vê babetê de xuya biqim. Ezê ji gotina xwe bi çend pîrsên biyaniqî dest pê biqim.

« Major Soane yeqî ingiliz qo di nav Qurdistan û Ecemistanê de geriyaye û hinî zmanê qurdi û farisî bûye liser Qerdistana jêrin qitebeq nivisandîye. Major di qiteba xwe de bi zinanê qurdi û bi zarê muqriji mijûl dibe. Ev e gotinên Major Soane.

« Yê qo zmanê qurdi rind dizanin qêm in. Ji lewra hineq debêjin qo ev zmanê zmanê di farisî û erebî hevdu danî ye, pîraniya pîrsên xwe ji wan girtine. Hineqên din dibêjin qo ev zmanê zareqî farisîya qevn e. û pêş de ne çûye. No, her du gotin ji ne rast in. Zmanê qurdi zmanê qe qe qevn e, ew çend qo ji zmanê farisî û nuh ji qevntir e. Zmanê qe tequz, bi zmanê neqê binizam. Ji hêla din zmanê qurdi ne qetiye bin biqimê zmanê erebî weqê farisî û pîrsên arî ê. xwerû wînda ne qiriye. Lê farisî ev wînda qirine û dewlemendiya xwe bi pîrsên erebî aniye pê.

Di nav zarên di zmanê qurdi de zarên paqtir û xwerûtir zarên muqri û qurdmaci ne. Ev her du zar geleq nêziqî zmanê zendi, zmanê Avêsta ne.»

Carqê hevaleqî min ji min re goti bû

qo zarê muqri zarawaqî zarê lolo ye. Ji xwe qurdiya lolo zarê qurdmaci ye. Hawar ji bi pîrani bi zarê qurdmaci derdiqeve.

Niho min divêt ez şîra xwe liser yeqitiya zmanê qurdi bidin zanin:

1— Zmanê qurdi bi bijartina pîrsên qurdi, ji hemû zarên, û bi xistana wan li şûna pîrsên biyaniqî qo qetine nav zmanê me (tirqî û erebî).

2— Berî her tîştî divêt em zareqî ji bo xwendiy û nivisandinê bibijirin, piştî re pîrsên zarên din bixin nav wî zari

3— Zmanê qurdi bi awayê di jêrin pêş ve diçit û biser diqevit:

A : berhevqirina şîr û pendê di bapir û qalan, da qo qaniyeqê edebî biqeve destê her nivîsêvanî.

B : danina dibistanan di nav bajar, gund û eşiran de.

C : wergerandina qitebên biyaniyan ên hêja li zarê xwe.

D : belavqirina rûname û qovaran.

F : danina du civatên cihê, zanistî û dinî. Ev her du civat bi hîlbiyartina pîrsên qevnar û bi peydaqirin û hevedudauina pîrsên nuh de mijûl bibin.

Eli Seydoyê Gewri

SEHITI

— 3 —

Di hejmara hawarê a şanzdehan de liser sehitiya zmanê sê pîrsiyar ji qurdên xwenda qiri bûn. Bi van çend xêzên jêrin golina xwe û bi geleq silavan ve peşberî hingo diqim.

1— Yeqitiya elfabêya qurdi.

2— Heqî xortên qurdan yê qo lû

Nivisevan

Jina paizê bê reng û tam e, ji lewre dema werihan û mirinê ye.

Rûjên cûn, ezmanên bêroj, Şevên res çikas nexweş in.

Bayê qûvi liba dibe, sih qûr û sar e

Ewrên giran û tari di ezmanan de digerin sihên wan diqevin dilên mirovan û dilê wan tehl diqin.

Key nexweşiyêq ji xewê radibe û li dora dinyayê de digere.

Di paizê de sistiya jinê, zayin û mirin diqevin pêhev, û insan ji xwe re dipirse:

— Ma ez ji qû hatim û diçim qû?

Jin çiyê? Ew hatin û çuyin ji bo çî.

Rûjêqê ji rûjên paizê dilê Iblis, teng bû ji xwe re got ezê herim gornistanê yeqî ji miriyan ji xewa wî hişyar biqim û pêre baxêvim û weq gotina xweqir û çû gornistanê û ser tirba nivisevaneqî seqinî û ban wiqir û got:

— Hol gubbide min! ji cihê xwe rabel ji gorinê dengeqî kehe lê vegerand?

Ji bo çî ezê ji tirba xwe rabim.

— Divê tu ji tirba xwe rabî!

— No ez ji tirba xwe ranabim!

— Çima?

— Ma heje tu qî yî.

Tu min nasdiqî

bi zmanê qurdî re bendewar dibine ji qurdên her welafî xorteqî bijartin û ji van xortan civateqê zanisti anin pê.

3— Di vê civata zanisti de berî her tiştî ferhengêqê gewre, di pişt re qitêbên qevnar û nûjen, temamên wan liser hemû zarên qurdî bilav qirin û di piştê bi yeqitiya zmanê qurdî mijûl bûn.

Bî vî awayî heya deh salan di xwendinê de yeqitî û di axaftinê de nîziqayîyê hêsantî dibûnim.

Xwedê vê bendewariya Hevindê Sorî bi miletê qurd re dirêj û berxurdar biqê.

Osman Sebri

— Waliyê tirqo?

— Ha... ha... ha no.. ez ne ewim.

— belqo tu qomandarê esqeriyî

No.. no.. te dîsan sehneqir.

Ma qî yî bibêje...

ê z 'blis im:

— qo wisa ye baş e baş e, zûqa tēm

Qal ji cihê xwe keliki axê xwe veqir û hedî hedî cendeqê zelamî ê hestî angō keltaxê wê ji erde derqet

Iblis jê re got:

— Pûja te xweş be. Nivisevanê lê vegerand:

— Ez niqarim selawa te li te vegerinim!

Mirî geleq nizm digot û dengê wî ecêb bû key du hestî hev digemirandin.

Şeytên got:

Mêze kîstira min meq e min nediviya ez selawê li te biqim.

— Xem tune.. lê dixwazim bîzanim..

Te çima han min qir?

— min ban te qir ji lewre min ji xwe re digot, emê herin bigerin!

— Çaqe.. ger ji hewa ne hevkas spehî ye.

— Tu ji sermayê natirsi?

— No.. bi xwedê ez natirsim.. Min di jina xwe de geleq serma hilanî.

— Belê... niho tê bira min, te serma hilanî, ne sax qetî û wisan mirî.

Li teniştê hev bi rê ve diçûn.

Baraneqê hûr dibart û bayeq dihat li hestiyên ser û perasûyên nivisevani re derbaz dibû qo êdî dileqitê de nedilivî. Ji qortiqên çavên nivisevani roniyêqê heşin derdiqet, diqet erdê û rêya Iblis rondar diqir.

Nivisevanî ji şeytên pirs qir?

— em diçin bajêr?

— Qo dixwazi serseran . qeyta te tê?

— çawan, nayê

— ma di bajêr de çî heye qo nîziqî

dilê te ye.

— mirov

— Çima

— Çi bêjim... ez çikas ji bo wan xebitime.

Iblis diqenî û qeyfa wî dihat û digot

— Insanê reben!

— hem reben hem bextiyar

Iblis milê xwe dikelikand.

Ji gornistane derqeti bûn, li ber pâyên wan de rêyeqe pehn xwe dirêj diqir, di her du rexên rê de avahiye n mezin babin rêz. Rê tari bû, ronîya fanosên rê hindiq bûn wê qemaniyê. qemaniya ronîya dinê eşqere diqir.

Iblis disan pirsqir...

— de bêje.. di gorinê de tu çawanî, tu çawan li xwe dihest.

— Niha qo ez te de hînbûme, ne xirab e, rahet û bêdenge, lê dizani despêqê de giran û geleş dişwar bû. Wî qerê girêdayî qo tabûta min bismar qiri bû bismareq li mejiyê min de ji qutabû.

Dizanim qo ne tiştîqî giran e lê ez pê geleş aciz dibûm.

Min ji xwe re digot ew bi kesdê wilo qebû, min bi eklê mejiyê xwe îşn pir

zelaman xirab diqir dixwestin mejiyê min ji xirab biqin, û paşê qurm peyda bûn, ew ji îşeq bû. Ez hêdi, hêdi dixwarim.. geleş hêdi. Iblis digot:

— gotina te ye.. wisa dixwin, ma çî dixwazi, ew goştê tebi û weq zirav ji zû naye xwarin.

— Lê dizani cendeqê min ji ne tiştîqî bû, goştê wî geleş qem bû!

— Tirq ji goştê we zeyde ir bezdiqin ne holê ye?

— Belê.. gotina te ye. ma çawan nizanîm, ew goştê me û gundê me û her-tiştê me hemî bi hev re zu dixwin!

— Pehîzê de gorin çawa ye, hêmi ye?

— Belê.. ne bê hêmi ye, lê mirov lê fêr dibe. Lê heq rastiyê dixwazi ez ji hemî tiştan zeydetir ji wan ehmekean aciz dibim qo tûn û di tirban de digerin û ser tirba min de radiwestin.

Lê dizani ez nizanîm ji qî wextî ve ez mirî me.. êdi wext çî ye sehnaqim

— Ev çarsal in tu di axê de yî nizîqe bibin penc.

— Holê ye? di vê navbirê de sê zelam hatin ser tirba min rawestan yeqî ji wan navê min xwend û digot naveqî wisa min tucar ne bihistiye. Niq dilê min di vê gorinê de qes veşarti tune.

Çawa bilêjim dilê min geleş aciz bû. ez çend salan ji bo welatê xwe xebitime, piştî vê xehatê yeq têt ser tirba min û dibêje, min navê wî zelamî tucaran ne bihistiye û ji gotina wî derdîqeve qo ez di gorna xwe de ne veşartime.. ma tiştên wisa tûn qîşandin.

Ye di navê min nasdiqir lê wî ji digot qo min xulamîtiya tirqo qiriye bila çibe min bibe doje. Ye paşî digot ew çikas bî ekl bû jina xwe ji bo serxwebûna Qurdistanê xelasqir.. Her tengiyê de ma û wisan bî pere mir, qitêbên wî niho di gund û bajarên Qurdistanê de tûn xwendin, herqes hej wî diqe lê mirî ji pesnên xelqê û ji hejîqirina wan bê hay e.

Diviya bû jina xwe di xweşiyê de biborine.

Wextê qo qetin nav bajarê de Iblis guhdariya dengeqî qir û ji nivisevanî re got bibihsê.

Nivisani guhda û bilîst şagirtên dibistanê yeq ji şîhrên wî distiran, pê geleş dilxweş bû û disa dest meşqîrin.

Xelq li ber qitêbxaneyên mezin qom bû bûn, qetin nav wan de û nivisevanî dit qo yeq jî qitêbên wî bi herfên ziv û zêr çapqirî peşberê xelqî de ye, xelq bi çavên geleşê dinêrin û herfên qitêba wî weq stêran ditexisi.

Qo Iblis şahîya wî dit pê dilxweş bû û jê re got:

— dixwazi em herin durtir; nivisevanî got;

— No.. naxwazim, dixwazim bizivirîm ser tirba xwe; min dit qo ji bo min mirî nîve.

Vegera xwe de disan dibihîst qo zaroyên Qurdistanê şîhrên wî dixwinin.

D. Zanîran Ali Bedir-Xan

Çarinên Xeyam

Delala qo dilê min jê re bar bû
 Çiheq di de ji xemê re giriftar bu
 Çawan diqarim pê dermani bigerim
 Dermanqerê me nesax û jar bû

Ber çavên qûrbînan çi spehî çi qirêt
 Ware dilqetîyan çi dojehî çi bihust
 Sitarên bédilan çi etlasî çi caw
 Bin serê dilqetîyan çi balîşne çi nivîn

Gava hevîna pêşiyê ez lihev dam
 Ji min re a berê dersa livînê dam
 Piştî ji parîyê zêrê dilê min
 Çeqir mifleya gencîneyên manan

Ev qarwanê jinê ecêb dibore
 Ballîde dema sahiyê dibore
 Meyger xema xaviyan meqşîne
 Bine piyanê şev dibore

Dilê min tucar ji zanîne bêpar nebû
 Hindîq man veşartî qo ji min re qar nebû
 Di jîna xwe a heftê û du salê de
 Jîna min borî ket li min aşîqar nebû

Xwe bigire ji giyani tuê dûr biqevî
 Li paş perdeyê weşartiyên Xwedê qûr
 (biqevî)

Şerabê vexwe tu nizani hatiya qûr
 Dilxwes be, tu nizani dê biçî qûr.

Şerabê vedixum lê serxwesiye naqim
 Ji bilt piyanê destdirêjiyê naqim
 Dizani kesda min ji şerabperestiye çi ye
 Da qo weq te xwepresti meqim

Dinê diti û her çi diti hiç e
 û her tişt qo goti û bihisti hiç e
 Peqe dinê ser bi ser geriyayî
 An ji goşeya malê de rûniştîyî hiç e

Rûja qo hespê ezmanî tê de zîn qirin
 û Mîsterî û Pewîn rewşa wî qirîn
 Ji diwana kezayê nesbê me ev bû
 Ma gunehê me çi ye kismetê me eve qirin

Ibret

Eminê Ehmed hate quştin
 Kederê du mehan e, Eminê Ehmed,
 bi naveqî din Eminê Perixan bi destê
 tirqan hate quştin.

Emin axa yeq ji axayên welatê me bû.
 Mina axayînan din ji tirqan re xebateqe
 mezin qirî bû. Digel hevalên xwe çeq-
 hilgîrên eşîra xwelda bû hev û çû bû
 liser rehmetî Şêx Seid efendi. Piştî qo
 Şêxê rehmetî hate bîdarve qirin Emin ji
 weq axayên din baz da û hati bû nav
 qurdên Cizîrê.

Pas çendeqê tirqan etweq belav qirî
 bûn. Emin û çend hevalên wî her tişt
 ji bîra qirin û veqerîyan çûn ber destê
 roman. Wan yeqo yeqo ew axa wînda
 diqirin. Tenê Emin ma bû. Vê paşiyê
 dora wî ji hat û li her çemê Bişeriyê
 bi du beriqên malxwab hate quştin.

Qurdinot de ji xwe re ibret bigirin.
 Eve qurd dibêjin: rih dibe bost neyar
 nabe dost.

Cegerxwîn

Berî qo navê te ji dinyayê biçê
 Vexwe şerabê xema te dê biçê
 Qeziyên delaleqê ji hev biçê
 Berî qo laqê te ji hev qeve

Sernijdevanê rîndên xerabat ez im
 Ji gotînen bê cihî gunehqar bûyî ez im
 Ê ji vexwarîna meya zelalê xew mayî
 û bi xwîna qezebê lavelav qirî ez im

Gulê got rûyeqî ji rûyê min spehitir nîne
 Kevkas westa bûna gulavgirî ji bo çi ye
 Bilbil bi zmanê halê xwe got
 Ma ji bo qenîna rojeqê qî saleq negirî

Yeqî ji kehbîqeşê re got tu serxwesî
 û her gav di dawa yeqê de rewşî
 Jinê got: melayol herweqî tu dibêji me
 Ma tu weqe xwe yî?

D. Zamîran Ali Bedir-Xan

Tarîxeq

Sala hezar û sêde hem çel û çar û yeq ro
Rabû ji kewmê qurdi siltanê textê xisro
Bidin, mal û miliyet bi ilm û iz û hiqmet
Şêxê terik û irşad ji nîşa qurdên Palo

Ev Rîstemê zemani Behramê wextê me bû
Ji çar mehên buharê tirqan digel wî şer bû
Çend keymekam û wali girtin di vê buharê
Tirqan diqirne kirin: emani ji destê qurdo
Pir qirin hileqari tirqan di kewmê qurdi
«Hey!» dane şêx û axan makûl hem ji
(mîro

Ev tevde çûn Hewarê wan xwe bixwe
(bev quştin
Li ser xwe qirin dewlet Qurê xunxwa
(Holoqo)

Sed Şah û axa û mîr quştin ji kewmê qurdi
Daxê selae danin hem qindirê weqe mû
Zaza fena pilingan bi şûr û dar û gopal
Bi dengê miliyetê kirin didine tirqo

Bi sond û ehd û îman rabûn digel vî şahî
Berê xwe dane roman gazî qirin «ro ro l»
Dengê tifeng û topan diçûn semaê bani
Xun bûn rewan ji xortan nil û firat man
(co co

Hineq ji qurdê elmeq xain dibûn didilde
Ax Lew bedoê serserem, ax Lew bê bavê kaso
Wan şêxê me girtin, derdestî tirqo qirin
Wê rojê çel mucabid xistin şerîte barû
Zaza Qurmançê jorin heta Cezira botan
Agir bi wan ve danin manendi nift û penbû
Pivaz çî sor û qewr e her tebhê wê heraret
Qurmanç çî dest û dijmin dajwarê Qurê
(Hirto

Mela û şêx û beg ler quştin serê di wana
Liber tifeng û topan manendi gog û qaşo
Ziqê jinan kelaştin zaroq ji wan deranin
Ew dane ber sungiyan wan go «Hewar e
bavo»

Pir û ciwan û bûqan bisqê xwe tev kusandin
Wan şeng û şox kamet ebr û hilalê rû rûl

Textes et Traductions:

Besna

Ji devê Ehmed Fermanê Cîqî

Bi şerani, bi delali ji min ra dibên Besnayê
Xwediya qulan û derdayê
Şerîna liber dilê xortayê
Li min porsorê, porbelayê
Li darê dinyayê tu nemayê
Li mim qedqiri, tabwindayê
Li min qihêla serê tewlayê
Qaxez û nivîstê min windayê
Qetim tora mêrê xerab
Qirim bergireq, ji bergirê talayê

***

Bi şerani, bi delali ji min ra dibên Besna
(Xelilê
Bejna min zirav, nava min kendil e
Meşa min, mîna werdeqên dora çeman
Sing û berê min sipt ne, mîna çira şir in
Mîna sêvê Melotê, şevê qanûnan liber
(serê nexweşan

Hem tîrş, hem tehl û hem şerîn in

***

Min rebenê, min riseq diristi ji xubarê
Wê ezê bîşinim ser hoste Melqo, culhê
(bêxwediya Darê

Bira çêqe ji Amûdê heta ber Enbarê
Bavê min xêrê biçe, xêrê nebîne
Çima ne dam torinê mala Hesên axa
Ez dam Brahmê Temo, mîna qundê
(kelaçan, mişqê ber qevarê

Gazî diqirne bari yareb xuda tu zani
Em mane zar û mehrûm bî mal û
(mêr û zaro

Min di yeqî ciwanmêr go «ev xeber
(me guhçer
Yani (Fevîn Ciweleq) ev xelera go be go
Dilê min her bû qebab ji eş û derdê
(qurdan
Ji eşqê çêsmê min xun bu Nil û Dicle
(der bû

Eva Ciweleq

Nizam bextê min reş bûye, çima sipî nabê

***

Ji min ra dibên Besna, Pesna Eminê
Bejna min zirav e, serê gultiyê min şûyê
(zîvin e)

Bavê min xêrê biqê, xêrê nebîne
Çima ne dam torinê mala Hesen axa
Ez dam Brahimê Temo, kelaçê Sirêçqê
Çoqa min liser çoqa wî
Niqare heyfa şevê ji min hilinê

***

Navê min Besna ye, Besna Xelîla
Memîqê min mîna şevê Zinarê, paşqela
(Merdînê)

Serî sor, qoq sipî ne
Çavê di reşbeleg meşîni ne
Zêrê enîya min Mehmedî ne
Mala bavê min ne bi xana Xwedê bê
Çawa ez ne dam torinê mala Hesen axa,
(apê Behrî)
Ez dame Brahimê Temo, mîna gayê pîr e

***

Birês, birês bi xumarê
Ezê rabim cilê torinê xwe bibim ser
(culhê Darê)

Mala bavê min ne bi xana Xwedê bê
Çawan ez ne dame torinê mala Hesen
(axa, apê Behrî)

Ez dame Brahimê Temo, mîna mîşqê
(bin qevarê)

Birês, birês bi teşiyê
Sersotê nav heriyê.

***

Werê kutiyê dilan veqîn
Ji derdê dinyayê, biqul û birîn e
Feleqa min dawî nîne, dinya derewîn e
Bavê min xêrê biqê, xêrê nebîne
Genim biçîne, zîwana reş hilinê
Çima ne dam torinê mala Hesen axa
Xortê di Omerîyan, simbêlsorê ser xaniya
Ez dam Brahimê Temo, mîna gayê pîr e
Dranê wî qetîne rîya wî a sipî di binarê
(reyê min ra bûnê)

Çoqa min liser Çoqa wî
Niqare heyfa şevê ji min hilinê.

Traduction

Avec douceur et grâce on me dit Besna
La possesseuse des douleurs et des souffrances
La douceur des coeurs des jeunes gens
O moi ! aux cheveux blonds, aux cheveux
[denoués]

Celle à qui rien ne reste dans l'univers
Qui a agi mais dont les efforts sont perdus
O moi ! la plus noble jument du haras
Dont la généalogie est perdue
Je suis tombé dans le filet de l'homme mauvais
Qui fit de moi une bête de somme de ceux des
[tâ ! [1]]

***

Avec douceur et grâce on m'appelle Besna
[khalîlê]
Je suis svelte, ma taille est fine comme un
[canil]
Mon allure est comme celle des canards des
[bords des rivières]
Ma poitrine, mes seins sont blancs, de la
[blancheur du premier trait de lait]
Ils sont comme les pommes de Malatiya [2] qui
[dans les nuits d'hiver au chievet des malades]
Sont aigres, amères et aussi douces

***

Moi, pauvre je l'ai un fil de laine tendre
J'enverrai au maître Melko, le tricoteur du
[malheureux Dar [3]]
Pour qu'il me tricote, (en tissus mes douleurs)
[de Amoude jusqu'à Enbar [4]]
Que mon père fasse du bien, mais qu'il n'en
[voie jamais]

Pourquoi ne m'a-t-il pas donné au gentilho-
[mme de la maison Hassan agha]
Et il m'a donné à Ibrahim Temo, pareil à
[l'hibou des ruines, au rat des alentours]
[du grenier]
Je ne sais pourquoi, ma chance noircie ne
[devient plus blanche]

***

On m'appelle Pesna, Pesna Emine
Ma taille est fine, les pointes de mes tresses
[sont pareilles aux extrémités argentées]
[des bouteilles]

Que mon père fasse du bien et qu'il n'en voie
[jamais
Pourquoi ne m'a-t-il pas donné au gentilho-
[mme de la maison Hassan agha
Et me donna à Ibrahim Temo de Siretch (5)
Mon genou sur son genou
Il n'arrive pas à prendre de moi la vengeance
[de la nuit

***

Mon nom est Besna, Besna Khella
Mes seins sont comme les hommes de Zinar (6)
[derrière la citadelle de Yardin
Les pointes en sont rouges, les souches blanches
Mes yeux bigarrés ressemblent à ceux des
[agnoux
La serre-tête de mon front est faite de l'or
[Vahmoudi
Que la maison de mon père ne voie pas la
[prospérité du temple de Ti-u
Comment ne me donna-t-il pas au gentilho-
[mme de la maison Hassan agha
Et me donna à Ibrahim Temo, semblable à
[un vieux heuf

***

File, file (la laine) avec réverie
Je vais me lever prendre les habits de mon
[gentilhomme au tricoteur de Dar
Que la maison de mon père ne voie pas la
[prospérité du temple de Dieu
Comment ne me donna-t-il pas au gentilho-
[mme de la maison Hassan agha, l'oncle
[de Bahri
Et me donna à Ibrahim Temo, semblable au
[vieux rat du grecier
Ffile avec ta quenonillo, file
O tête brûlée, éfoncée d'un la boue

***

Viens, ouvrons les boites des coeurs
Qui sont à cause des deumeurs du monde,
[pleines de plaie et de blessure
O sphère, je n'ai point de fin (d'avenir) le
[monde est mensonger
Que mon père fasse du bien et qu'il n'en voie
[jamais

Qu'il sème du blé et qu'il n'en récolte que
[du (ziwan) (7)
Pourquoi ne me donna-t-il pas au gentilho-
[mme de la maison Hassan agha
A un des jeunes gens Omeri, aux moustaches
blondes, debouts sur les terrasses
Il me donna à Ibrahim Temo, semblable à
[un vieux boeuf
Ses dents sont tombés, sa barbe blanche
[m'égrotine les joues
Mon genou sur son genou
Il n'arrive pas à prendre de moi la vengeance
[de la nuit.

Besna était une jeune fille de la tribu Omeri, belle et séduisante. Elle était d'une famille moyenne et aimait l'un des fils du seigneur de sa tribu. Malgré elle son père la donna à un homme âgé, Ibrahim Temo, dont le nom se répète au cours de la chanson. Besna après avoir supporté cette vie, pendant quelques années, se fit enlever par un jeune homme et se refugia avec lui chez les (Pendjinarau).

Cette chanson est très populaire en kurdistani et compte différentes variantes. La présente m'a été chantée par Ahmed Ferman de la tribu (Kikan). Une autre variante a été enregistrée par une compagnie de gramophon, d'après le chanteur (Isa Derwiche) de (Zekho).

(1) Tat: C'est la plus basse classe de la société kurde, classe qui n'appartient en aucun clan de tribu.

(2) Malatiya: Ville kurde située à l'ouest du kurdistani de la Turquie, renommée par ses fruits.

(3,4) Dar, Amoude, Enbar: sont des villages kurdes. Amoude actuellement se trouve en Syrie et est centre de Nahiya.

(5) Siretch: Village rocailleux des montagnes Omeri, d'où le mari de Pesra tire son origine.

(6) Zinar: En kurde signifie rocher, et est le nom d'un quartier de Mardin qui est situé sur un rocher, habité par deux tribus, (Dayichan) et (Mechkinan).

(7) Ziwan: plante parasite qui croit dans les blés.

Heceqol Axizan

مژنی ماران ژ نژانیا خوه ، ب جفانا خوه قت نه شیوری
و ب محمد رابو دستبراک و ژیرا گوت :

- برابو دنیسکه من هیه آزی روزی زیرکی بدم ته
چوزیرک ژ محمدرا آتی و محمد چوما لاخوه . هر روزا
خو ، دی کاری محمد آف . بو . مدکه برنه آژوت محمد ب
پری مار دولدند بو . دل کر کوه ره دان و ستاندنی .
برپا کوه ره بانی کری خوه کر و گوت :

- لاوو امی هرن جهی
نو کری دابی و چونه قلامار . مینا دینی سره فکی
لمرو فکی به میرک بانی مار کر و گوت :

- مارو درکف درفا
مادررکت بردری ، محمد ژیرا گوت :

- فی کری من قنچ ناس بکه ژ ایرو بشوندا هرروژی
زیرکی بده کری من مار گوت - رنده ، آزی روزی
زیره کی بدم وی

محمد ب کری خوه فه فگر بان هاتن مالا خوه و محمد
چو کرین و فروئی . کری وی لیسروی قراری ره ژ
دچو زیرک ژمار دستاند . لی پی رازی نه دیو . روژکی
ژخوه را گوت : « ازی فی ماری بکرم و دیناوی ب
چاره کی بخوم » شوروی خوه کر بن پاشلا خوه و چوسر
قلامار . دل کر کو ب بی بختی مار بکوه . شوروی
خوه ژ کالان کشاند و داپشتاخوه . دننگ ل مار کر
و گوت :

- آبو کازیری برازی بی خوه بینه
مارزیرک گوت وهات نک کری محمد . کرک شورک
آقیته مار . شوروی وی سربکی مارقت کر و مار ب
دلکی شوتنی لی فگرپا و پیشه دا ، کشت .
جندکی وی لبر گماروژی ما .

شفتانکی هاتن لاشی وی یرن تر بکه سپی ژیرا چیکرن
ملاووی هاتن لاشی وی یرن تر بکه سپی ژیرا چیکرن
وتیدا فشارتن .

پاش مدکی محمد ژ کرین و فروئی فگرپا هات مال . او
پری کو د دستنی وی ده بون همی وندا کر بون . پرسپیار

بر دیلک

- ژ قدر بجان برارا -

آخ ولاتو آخ ولاتو
عمری من چومی سال ددبت
با ف و یرین خوه دبرمی
هن بری ن من کشتی نه
او خو هین شین گریدان
چا فین وان گی هین ترخوین
دگرین ول خوه دخین
آف خبرا ژچه بیان
آف جوانا فلتیه
آف جوانا پسمام ته به
لسر سران لسر چافان
بانی لته کر بوره بور
او کاغذانه آب خوین
قت مترسه خوه ی کریمه
رنج و تنگی مه پر کشاند
سازی ته گر نه درپژه
ژ رنج وظللا نیاران
قدری برا آف چه حاله
شینا ایرو پر ل جی به

لاوی فتمری

با کری خوه کر . ژیرا گوتن :

- توساخ کری ته ماران پیشه دان . محمد دؤ . کره
برینا خوه . هنگا زانی بو کو درباوی ژ کودا لی کت .
رابو چوسر قلامار گازی کر و گوت :

- برایی مار در کفته آره مه زودا هقدونه دینیته ، ام
هقدو ببینن . ماسر می خوه ثقلی در بخت و لی فگراند ،

- ژ بریدی بی من هره ، نه توتر باسپی ژیر دکی ، نه
آزسری قت ...

ع . صبی

میر محی

اری اف چند جارن خوه دی بی هاواری ژ خوه‌نده
فانین خوه چیروکین کفتناره دخوازه . ژ لورا از دخوازم
ایرو چیروکا میر محی دناف رو پلین هاواری ده بدم
بلاف کرن .

ایا میر محی بک ژ دلگبرو افتنداری ولاتی کردانه .
ب خوه بک ژ میره کی هیزانی به . چاوان کوری سپی
و مزنی ولاتی مه ب بک دف و بک زمانی دیژن .

بانی میر محی ولاتی هیزانی بو . د ساخنیا خوه
ده کچا برای خوه ژ کری خوه ره بدو آرزانا خوشتبو .

بلی هر دو بچوک بون بانی میر محی بشتی چند سالان ب
ریا در گاهی پادشاهی بک تاو خوه دای جهان فه
مشیا و جانی خوه نی شیرین سپارته آخا جبانا و تاجی
میرانی سپارته برای نی مانی ، بشتی چند سالان میر محی
گها چاخ و بنگا خور تانی بی . چند جارن دستگرتیا
خوه ژ اهی خوه خوه‌ست . بلی مامی وی هر دم ژیره
دگوت « حنا کو شهادنناما علوم و فنون دینی و جهانی نه
ستینی از کچا خوه نادم ته »

ژ نه جاری میر محی بری خوه دا ولاتی جز بر بوتان .
سرا پیرا کتبه بن باری شیخ و ملا . ژ دبوا نغانا درکت کتبه
ناف توزا مزگفت و مدرسان . چند سالان ژی عمری
خوه نی عزیز بقی آوایی در با سکر . بشتی گو شهادنناما
خوه ستاند فگریا ولاتی خوه . هانه سر سوزا خوه و مامی
خوه . ل دری بازاری هیزان دی خرگه له که . زن
ل ناف جبانا داکتبه هانه مدرسا فقیان . ژوان پرسى
گواف چپی به گو « ما تونه زانی سینیا کچا اهی ته مریه »
هی ژ نونه آخینکه گران کشاند ژ بشونفه فگریا . ب
سری چول و چیاکت . و دگر بلی بر تومی گیا کی
روشت و خوشخوانکه گران ل سر سینیا خوه گرتیه .
پلین گی بی ژ بر دژ وار یا اگری وی وه شیان .

ازی چند بدنان ژ خوشخوانا وی ژ خوه‌نده فانان ره
د فرده پیرم :

ازی هیزانی دجینم دو جارن تی بهاره
ازی وکی بلیل دخونیم آل سرگلان و خاره
ازی هرم سینم بیبنم دنیا منو بنم اف جاره
مچی تول دنی دگریا کسی ندگوسینم نه خوشه
ازی دهامت حجروکی تقیا دنفسن کیل و فرشه
نتیبهی بکم ل مارین مریا بره نه خون ایرو بره شه
ته روهیفا نوری نه شوقی دایه امنی
ته گردن وشاهیشینه تقطه تقطه خال کچی
هچی سینم ب پینه بی شک دچه جنتی
چند جارن دگل ملا احمدی جزیری هفالی کر به .
جاریک رشبلیکک ژ بره شانده . بندک ژی هیز فایه دبیرا
من ده به

سلاما من حقیری صدک دئی تیکن
ایرو د جزیری حقه ل ملی کن

میر محی عمری خوه ب افتنداری و عشقبازی ل شاخ
و چپایین کردستانی بهر تیه . رحمتا خوه دئی لی بت .
سری هاتی بی میر محی دناف کردا ده بی ژ مارهنه . لی
فرده نف نایننه گوتن . اگر خوه دی بقی ازی چندنه کی
دئی ژی بلاف بکم .
بگر فوبن

ترباسی و ماری قُت

مروک بناقی محمد روزکی چوگشت و سیرانگامی .
لبهکی ب آف و بگل و گیا . جفانکه ماران دبت . دناف
جفانی دا مارین پرستور و دوسری هنه . ژ ماران پرتسیا .
کر کو وی جفانا ماران پدریکی بکزه . لی نه دقداند .
دا عقلی خوه و کور فکری . دودلی خوه دا گوت : « از
ایرو فی جفانی ب عقلمندی بلاف . نکم ممکن نینه وی
روژه کی من بکزن ، نانی من ژ دنی راکن » سر فی بکی
بانی مزنی ماران کر و زیرا گوت :

— شاهی ماران کیفا من پر ژ جفانا وه راهات .
از دخوازم بته براکی دینم .

له بو جة املتان

عصبة الام كومه لي كه وره ؟؟
 به پيچو په نا به فيلو دوره !!
 له دور به دورو بو حتي كوردان
 تكانت ادا خوت دا شرنگان
 به جوشو كول بوي بو كوردی هه ژار
 انگوت ام قومه اكه م رستگار
 لوجنه ي انتداب مرخصي هات
 گه را كشي كرد سراسر ولات
 اگر راست نه كه ي هه لي سورينه
 به من بوسياست هلات په رينه
 (طريق ناپيتو نوجيت پي اكه ن)
 (كوته كي دستي ميستر هندرسن)

خونو وصي بو وي نه قوام بون هه تيد
 دمي كوردت كرد به ته له ي ته قيد
 غايه نسطوري ناوي كورد برون
 لابق به خوته پيچو ناو آخن
 تاتو نه گه راي به نا و ما نا
 دستان گرتبو به كلا و ما نا
 بوچ كوردت فونان م به ندو وياوه
 ايسته له (ژونيوه) خوت ملدس داوه
 منشا ي فتنه كومه لي تذرير
 وا ادي حتي اقوامي صغير ؟
 كومه لي نساد معدني محن
 (كوته كي دستي ميستر هندرسن)

بو اقليات كه و تپته سما
 خزني نسطوريت له كوي بيا له نا؟
 هربه هيچو بوچ م دنگو باسه
 تو خو بئي كوردت بو كرده كاسه ؟
 هر چوار اطرافان لي بو به دژمن
 ايران و تركو عاري كلكن

نقومي ايه كه م نه كه به وه
 وها نسطوري ريك نه خيته وه ؟
 له عداله تا امه كه ي دا به
 ياخو هر شيوه واصولي غربه ؟
 كارخانه ي فساد جي كه ي مكر و فتن
 كوته كي دستي ميستر هندرسن

له عدالتان واقم ورتماوه
 له سياستدان مرم سور ماوه
 خو بئي مليوني كورد نه رژيني
 بو امه نه ختي تورك به ترسيبي
 خو بئي مظلومي كوردی روت و قوت
 سلاله له لاي عاره بي لنگك روت
 له سلطاني جاده بر سسرا
 بخو بناي كورد آورسين كرا
 تونه بي ناييكا درشمن به دژمن
 حق بو نسطوري ايه بو كوشتن
 چون عاجز نايي له م خو بئر شنه
 له لاي تواليت حقوق كوشتنه
 نا ترسي تاريخ لعنتت بكن
 كوته كي دستي ميستر هندرسن ؟

سلام

ستران

لو ميرو لولو ميرو !
 رو دهاتي نميژا نپرو
 اودا ميروي من بسورنگه
 حچي دوستاوي فرننگه
 عمري وي عمري قلنگه
 لو ميرو لولو ميرو !
 رو دهاتي نميژا نپرو
 اودا ميروي من بچنه به
 حچي دوستاوي فله به
 عمري وي ژ عمرا زبنده به

هي ۰۰ دنيا فاني

هي دنيا فاني ۰۰ هي دنيا فاني ۰
 بي كو تو چيكر فانرك داني
 گوت «هرچي بائي عشقي لواني
 «گرگ تم بژين بشا ديماني»
 مخاين ، هيماي ! او گونن نه ما
 او پيماي زودا كت آقين چا
 هي دنيا فاني ۰۰ هي دنيا فاني
 لال ميه وسان او قرار كاني ؟
 ب هيژا مارا پروشتس و نيف من
 نوزاد و نهمير لدوري هفن
 هي دنيا فاني ۰۰ هي دنيا فاني ،
 ل م عاشقان كا دلواني ؟
 تزام چه بو او بژنا زراف ؟
 پيدا كرمان آخ ! ژانا زراف ،
 هي دنيا فاني ۰۰ هي دنيا فاني
 او شنك و شوخي قامتي كاني ؟
 هشان نه هشت قط نايين شفا
 او چاوين و رش خزينا و فا
 هي دنيا فاني ۰۰ هي دنيا فاني
 پر ملول مه كه في شيرين جاني
 او رخي رويان وك سيغين خلاط
 سور و زردبون مرلي روژ هلات
 هي دنيا فاني ۰۰ هي دنيا فاني
 ايرو دور كتم ژ وي زماني
 وي عشق و يواخ ! گرفتار كرم
 آفينك نهبو بر بندار كرم
 هي دنيا فاني ۰۰۰ هي دنيا فاني
 ديندارا ياري درماني جاني
 آخ مكه (نوزاد) ژ بوته شره
 داوپيا وا هي پرتا كه گرمه
 هي دنيا فاني ۰۰ هي دنيا فاني
 زير و زير به او چرخا خامي
 نوزاد

سینا خوالی من

د سسی بی حزیرانی ده ، ل آزمانی کردان ، طوفانك
عجیب قومی ؛ هستبر کهک پر بشوق و پر بوب ژ نشکافه
ر ژ بیبا ، خدی ، خوه دا ربا دنیا که دن و نه هات !
ژ برفی حالیه کو ابرو ل دنیامه روانهی کیم ، حزن
وملال زبده تر بو به ؛ اهلی دنیا کردن — نمازه
روشنداری ژ روشوا وی هستبرکی — کذب برین
ودل بنوین مانه . یک زی ازم ؛ باغی گیانی من مز غاما
شینی گرتیمه هندری من زخم وخیالان چاپچان زبون و برینداره .
گلوچه بو ؟ ماهین دی چه بیه ؛ خالی من ، ولایتی من ،
ماموستا ور پیری من دستي خوه ژمه قطاند و کت بن
آخارش و سار . هه بواخ ! هه بواخ !

خالیمن ژ بافانده خصمی من بو ؛ لی روژا کو از آگاهی
چی یه و خرابی بی بوم او بو دوستی من . ژلورا کو ملیتپور و رک
هیزابو . . . ترسا باف و بری من ، ری بیان لسر مالادی نه
بزی ، هتدی بیدی مره فی من سته ور مان . . . من بروچی خوه ژه
او دیاراست . وی ژی بدلی خوه ژه ژمن جزد کر . . .

گلو ژ بوچه ولاتی خوه بی بهشتین ترک کر ، دست ژ
خانمان و شانشینی خوه کر و هات لفان چول و چیلان در بدر
گر بیبا ؟ وی بخوه اف پرس ژ خوه نکر بو . عشقا ملیتی
هرشت لبروی بی قیمت کر بو . . . هاتبو خباناولاتی خوه ،
تولا کشتی بی ملتی خوه . هیبات ! خدی پیره برسری ، پینا
آ گری هندری وی او کشت ، سرازوی وی پوره چو گورنی .

نو ! نو ! نه سرازوی وی نه او بخوه ژی نه چونه
گورنی . سرازوی وی سرازوی مه ، سرازوی گشکان بو .
ژ لوراب مره ، دمه ده دژوی و حنا روژا باشین ژی
دی بژی . بخوه ژی نه چویه . گورنی . ژ بر کو هرچی
دری با ملتی خوه ده دمرن لاشی وان بکشفه اردی ژی
کیانی وان بر ب از منان هه بلند دین و او بخوه د دلین
ولاتی بین خوه ده دژین .

آفندی د لا وانیا خوه ده کو دیور بو . دمنار کی ده
جفانا کوردی لبروی اشکره فکر ، او بخوه بو سروروی

جفاتی ، ژ هر آلی لبات (اعضا) جفاندن . پری ژ بهانیبو ،
هیز بیست و چار پینج سالی بو ، بو سره کی دو می عشیران .
مأموروی تر کو دوستی خوه دا ددالبتن . دشتری شیخ سعیدی
رحمتی ده جفاس بک و آغابین ولاتی مه و نیزنگی مه هتدب
بیاین خوه ژه چونی همبری شیخ . لی افندی نه چو .
بسر دا بچند بیانی خوه ژه درکت جیانی مازی . آژوت سر
قره قولاکندی (شواش) بی . عسکر و جیخانا وان
دیل گرت . گافا شهیدی شیرین کال فوزی بک هاته گرتن
افندی بهیست کو اوی کال فوزی بک در بیبا سیوره کی ده
بین انادولی . ژ بر بهیستفانی خبری برای خوه صالح بک
(آژوی بو شهیدی ملتی خوه) بچند بیان هه شاندر سر بیبا
سیوره کی کو کالی فوزی بک ژ دستي نیاران بدیخینه .
لی صد حیف در بیبا خار پیتی شاندر بو .

دی شکستنا شیخ ده سروروی دلالاتی برن پرورسیاریا
استقلالی . لی خدی ژوی آفاتی خلاص کر . شوندا
سورگونی انادولی کربن . لوی ژی راحت نه دستکیتی ؛
هفالی خوه بی نزان ابقاظ و ارشاد دکر ، ب هفالی نزارا
جفات چید کر . ژلورا ل جیکی مسکناوی تونه بو ، دو
روزان لچیکی نه دما . ب دره که دفته دشاندن .

بشتی عفوی دیسا هات ولاتی خوه ، خورت لدر ا خوه
جفاندن . بیجانا مزن ره مخا بره کر . . . ژ خور تین دورا وی
بک ژی از بوم . نشتکی وی ژمه شارتی تونه بو . گافا کو
هاته سوروی خبر دامن و چند هفالان . لی هر و کی هاباری
نقیساند به خدی ژ تو وان راهقد و نه آنی .

بری وی بژیره راست کرن ، بشتی هاننای زارو کی وی
ژی جانی خوه خلاص کرن . لی دقغری و زلولی .

سالک نه چومن ژی دادو : مه ل حسچی هتدودیت ژ
بر کو برازیکی وی مامکی مه کشتبو ، نا فیرامه پچی
سار بو . لی دهات سر کر دبتی بی ژبری گرمتر بو .

افندی بیگان هیزابو . هفالی وی کیم تینه دبتن .
ژ بوئی وفاتا-زین شین و گری ، رشگر پداین لهر کردی
خدان رومت دکفه : خدی رحما خوه لی بکه مه ژی
برحمای شابهکه . . .

فریدی جان

آخ وگسر

از مان هشین أم نه خوه شین
 از مان بستیر أم مان بی کیر
 از مان گرگر أم مان بی خیر
 از مان بدنک ام مان بی رنگ
 از مان زلال أم مانه لال
 میرگک و کانی ما باف کانی
 لات و زنا ر کا دوست و یار
 و لات شپال أم کرن کال
 بیر با ولیت آگر و پیت
 سییان خللات ما کا ولات
 کرکوک هقلیر لی بی سر بیر
 شرنخ جزیر أم کرن پیر
 خوخ و شمش أم مان بی هش
 شیر و پلنگ بی دست و لنگ
 نیار دوستی أم ئی خستی
 نیار بیر بیر بدست و شیر
 بی تیر خنجر أم کرن در
 دوست و بران کوشتن بران
 دوست و بران جه کر نه خان
 شینخی بو طی میلک صوطی
 شیخ بو آرمانی خلک بون مرتاج
 شیخ بو برین خلک پی کسین
 دوست نی پری سر ژي فري
 قند و تمبال ریکه ت ژ مالی
 چو گورا کو بر أم هشین دویر

مصطفی احمد بو طی

له دنیا شاد و خندان و بلندو به اختیار بان که ی
 خدا یا کاسران سه رفیراز و یا به دار بان که ی
 نه وه ی شیران کوردان یعنی خیزانی بدرخانی
 کویسنقی : ۲۴ کانون نانی ۱۹۳۳

لاویکی کوردو عوفی

بری سهی وفد اکاری گلی شیرینه وک شکر
 وطن پرور عزیز و که وره به زور برزه عنوانی
 تماشای خاکی ژیر پیمان له بو ام خله جی نیزه
 کسی ضرب و شانده معلومه بو خوش ضرب چیژه
 اوی رژی که قومی قور به سه ره به د کورد ره دپیزه
 نتیجه ظلم خونر بڑیش نیشانه محوی خونر ریزه
 ریا و روژی ستمگر حه رتانه و هه رپریشانی
 که می مژده حتی مهرگرت اگر صدسال بی یک روژه
 کلانی منجیل میردان به هفت سال نهک به یک روژه
 که س بابی به کوزرتین هه مور و ژ هداول دوژه
 کوشنده حتی کوزر دانه سگ هار عمری چل روژه
 نصیبی ظالمیش عمو و قنایه و خانه ویرانی
 له تارینجا چلون معلومه مظلومی سه را یاسور
 اوی ظالم بوروی سگ رفیق پیت و گورانگور
 له شاهای راست امه تیان ابو شاهانی صاحب جور
 له اخردانه بی اتلت کراضحاکمی انسان خور
 به ده سقی کاوه بی آسنگرو اتباع و خویشانی
 له سهر کورد لازمه امرو بنامی که وره کانی خوی
 قیاس لی بکات ژ بی قیدی زلت امری
 به که وره و گچکه ره بکتر بناسن شاه له گل ا کوی
 افه رموی حضرة زرده شت له اویستا که وه حتی خوی
 کتینی دین و دنیا بو له لای ما گوشو آترانی
 به امیدم له لای په روه ردگار و حضرة بیجا
 که کوردان سه ره که وی پایا بکی که وره بی به شاهنشاه
 قناره هل یجا بو چند حسود و خانن و بد خواه
 نهایت اهل مندهاردی له ترمی هر مزی خیر خواه
 به دوزخ شادابی روسی خبیث و جمله دیوانی
 دنی غبری به ایرادی و طمان زور هوس نا کا
 له بوایمه به چی ماه مزدعه و مرعی لثم خا کا
 له بو ژ بی سه ره به رزی ایجه هه ره وهاچا کا
 له پاشی مدح و نناه بو کومه لی عالی وهاچا کا
 بیکم بو عزة و اقبالیان توی دعا خوانی
 اوی دشمن به کوردانه هلاکی ژهری ماریان که ی
 خدا اوقه و مه نازداره که حفظ چاوه زار پک که ی

وفدی کردستانی

وفدی کوردستان وطن فروزان
 هه رزه و کبلی شاری خاموشان
 پاشه به رهی باغ ویران وطن
 چون بايقوش به خالی وطن خنده زهن
 ده سکی له و گوله ی باغچه کبی سه را
 که به خوبیادی ملت آودرا
 بیبه ن به پیشکەش عرشی عراقی
 بلین یار باقی م صحبت باقی
 تارای خوبیی سوور به رن بو امیر
 بلین پاش کوشتار هیشتا قوی دلگیر
 ده ک خجالت یین له روی عهشردا
 ایبه خاک ی غم ده ک یین به سه ردا
 ایوه نه وعرشه ی به خوبین گولره نگه
 سجدهی بو ده بدن هیچ نالین نه نگه
 خوجراکه تان ماره بیتانه
 خوبیی ملته نهو ضیافتانه
 دلتان خوش نه بی شه ری کاورانه
 خوبیی سیاوش خوبیی کوردانه
 کوردنا برینه وه خیالی خاوه
 براتی بخت به خوبین نومراوه

من بو به ره نگی سورم خوش نه وی
 مژده ی شفیق لی دهر نه که وی

پیره میرد

اق شعراها ژوی وفدی راها
 تبوتقیساندن کوباش کشتارا سلیمانی
 بی در کتبو پیستییا قرانی عراقی و چوبو
 دست و داواوی .

تولا بافان

ل با کوروان آرز ل نیفر و سپیان
 پینج سالان لیل بو آلامه کردان
 پروهو گرین خوه، فرزند ه احسان
 زو پروت زو پروت ای لادین کردان
 کردستان فراندن فان هر می شیران
 بری مه ل آرمایهی پشتهامه لیزدان
 لیش مه راوستی ولات، کردستان
 دستی مه ب خنجر دفتی ده قرآن
 زو پروت زو پروت ای لادین کردان
 کردستان فراندن فان هر می شیران
 هر دم پ موران مژ، بر نه اگری داخ
 نیاران کر ولات زلول و کاباخ
 ماتی ناموسه ام کو ببین صاخ
 زو پروت زو پروت ای لادین کردان

کردستان فراندن فان هر می شیران
 هفت سالن ل کر تی بو رینا میران
 ملین خوه دانه هف هر وی شیران
 لسروان گرمینان طوب و خمه بران
 زو پروت زو پروت ای لادین کردان
 کردستان فراندن فان هر می میران
 چک و پوستین خوه هلگرت یلز
 نه چیا و نه دشت هون مه بین ب بز
 تشا ایر و درن ل مه بو یه فرز
 زو پروت زو پروت ای لادین کردان
 کردستان فراندن فان هر می میران
 از دکه هر م تشا گرم مال
 یادی توفت میبژ کا کو چو (هفال)
 ژبونا من یسن کردستان و آل
 زو پروت زو پروت ای لادین کردان
 کردستان فراندن فان هر می شیران
 دی یزوری یگرم کردستانا خوه
 از ی داچکم لمر الاخوه
 هنگا تولا بافان تیخم بالا خوه
 زو پروت زو پروت ای لادین کردان
 کردستان فراندن فان هر می میران
 هفال شکری

و کو معلوم و مشهوره اویش گوربگی گوردانه
 بلی کورد زور فدیه صاحب مردانی میدانه
 به شاکاری بلندتان روحیان شادانو خندانه
 صلاح الدین وحاجی قادر و شیخ احمد خانی
 امیدم وایه ام کاره که ده پکه زوت هلستینی
 له ناو لا فاوی جهلا دسته گیرت لی درت یینی
 بشرطی شیشه ی جهل و نفاقا یینی بشکینی
 امین آخری ام عزمه تان روزی اخلاقیینی
 چه روزی بژنه کی خوشتر له سه دنوروزی سلطانی
 له نیو جمع ملل امره که کورد مظلوم و مندوره
 او اتحق سری هلدان حق مفقود و مستوره

به قول عارفان صاحب امیده بو یه مسروره
 به تاریخ و به علم و تجربه معلوم و مشهوره
 که حق ژیرنا که وی تاحق ضعیفه و سسته بیانی
 له مرشانی کس امکاکی بی جهد وطن فرضه
 له نیوام ملته ایوه ن رشادتان بصد ترزه
 نوه آل بدرخان له جیگه ی حضرة حمزه
 له قلب ملت کورد موقعی ایوه گلی یوزه
 بلند ترصد هزار دفعه له نوشیروانو ایوانی
 سبب هر گوشه لایق ابی بو تاجو الفسر
 له نارینخدا قاشا کهن چه ملت پرده کره حیدر
 که زاخی خوبین له خنجر دا بچوری در که وی جوهر

بوخواوه ني هاوار

هرايوهن خانه داني ملك و ملت مير جلادت بك
 هرايوهن فخرى كورد صاحبى غيرت مير جلادت بك
 له پاشى او هراتوى اركانى دولت مير جلادت بك
 اميرى محترم اى فخرى ملت مير جلادت بك
 نوه شيرى جزير وقهرمانى ملكى بوتانى
 له دنيا دا هرايوهن ناونان لايق به تسجيله
 تمنى سرنجويى ملى كوردت به تعجيله
 له سايهى لطفى ايوه محنت وشادى كه تبديله
 به راستى خاندانان لايق تعظيم و تبجيله
 له سر كورد لازمه دائم بكا عرض ثنا خواني
 له فكري كورد بجزر كوگه و ره نم نقشه كه بستراوه
 به فرميسكى هزار چاوي خويناوى نه شوراوه
 امه كاريسكى پيراني قديمه تازه و تراوه
 له نار قلب همولاويكن كورد ام شعره نومسراوه
 كه شايستهى سپاسو شكره فاميلياى بدر خانى
 له ميره كان تاكو ايستانا د گاته پيرو پاشانان
 نيه ماندى نم شاهه فدای بي سر و توجانان
 صلاح الدين كه دنياى گرت امه شيرهاني حانسانان

آ - گر - ب - كور - دس - تا - ني - كت
 لو - را - د - كت - هه - وا - ره - دل
 هي مامناخلكى پردي * شورده كيشا له دو گرددي
 هي - ما - مس - تا - خل - كي - پر - دي
 شور - ده - كي - شا - له - دو - گر - دي
 هر لنجه خانم لنجه به * لنجت به نوكي پنجه به
 هر - لن - جه - خا - نم - لن - جه - به
 لن - جت - به - نو - كي - پن - جه - به
 ژبونايرو اوچند . ژخوه اښ لي لي به ، هكه خوه
 ندقائين هاواري پي بندوار يون ، لولو ل پي به .
 هر وكي خاني بي رحمتي گرتيه :

چه بكم كو قوى كساده بازار زينن ژفانن راخر يدار
 جگر فوين

له ناز تاريخي ملت قهرمانى جدى اعلاتان
 امند مشهور ومعلومه نيه حاجت به اعلاني
 نه بو شخص بكا سمبى له دنيايو نجاتي كورد
 له دنيا دا هموتا لا نوكتن بو براتي كورد
 به غيراز ايوه كي ماوه سى كابو حياتي كورد
 هرايوهن گه به شير وگه به خامه بونجاتي كورد
 سرو ماتان فداكهن هرله بوتان تاكو باباني
 بدو نيكي مثالي گريه پيري بي علامتدا
 له كس ناي سوال بكري له باباني قيامندا
 امه پشمه حيا گيره امه راسته جوابندا
 له خوابي دل به بدناي له ژر ظلمي اجابندا
 نه ماو زهره وجدانو ملي ونوي وطن داني
 حيف بيهوده بو چند مد بكه لعلو گر هرمان
 نه بو قدرى له لا مان چوبخورا معدن زمان
 اويستا گر علاجى كه ين به نيزه نوكي خنجرمان
 له آغا تاكو نوكرمان له تاجر تاكو رنجيرمان
 همو مستو خرابات يون به باده جبل وناداني
 امه پشمه دابن شيخي له موبيش صاحب ارشادبو
 ازي آغا و بگ ومير بوسپا هي جهلى امدادبو
 فقير و بي هسا مابو اوى دانا واستادبو
 غزورى قومى حب وطن وك كفو المادبو
 شرف تنها عبارت بوله جي خيل توراني
 هتا ايستابه هاوار وبه افغان بوجي هلستان
 اگر مردوبى قبرستان بان له برتانيبرى هلستان
 اويش خوى هاته ميدان نره شير و رستمى دستان
 هتام نره شيرانه گيتان گشت له هلستان
 چه كرامنجوچه زازا ناد گاته لورو گوراني
 همو واچاوه رى لطفى اتون ام كورده بيتچاره
 فلک پا بندى كرددون به زهرى قاتل احچاره
 دباسى بكه ين گه و ره و بچوك مردانه له م كاره
 له سايهى يزمو رزمى ايوه ملت زهر اميد و راه
 نجاتي بي له پنجه ي كوشنى بي ديتو ايمانى
 كه كوردستان چپاكانى همو آثاري ساسانه

عبای عبابی * گوری مه رادایی
 عه - با - بی - عه - با - بی
 گو - ری - مه - را - دا - بی
 له سفاندا له سفاندا * که زهک له روخاندا «صورانی»
 لهس - فان - دا - لهس - فان دا
 گه - زهک - له - رو - خان - دا
 اری سوارو ته چقاس هسپی شمس موئک دین تو
 کاری ل وان سواروی و بیژی اف هسپی لاغره .

هسپی سئک

او هر دو هسپین کو چون دناف کردمانجان ده کیمن
 و هندک مرهف کارن وان پیزین . بلی اف هر دوین
 کوتین دناف کردمانجان ده پرن و هر کس کاره وان پیزینی .
 هسپی سئک دو گافان دایژه . هر گافکی حفت موئک تی ده
 هته . ازی ژبه ره چنده کان زهف کتکی بکم . ابدی
 هون کارن ژمن چپتر و بهتر باژون و پیزین .
 گافاپیشی : زه کو زه کوزه بنی
 گافاپاشی : هات کاروانی حلبی
 موئک : ۷ زه - کو - زه - کو - زه ی - نه - بی
 موئک : ۷ هات - کار - وا - تی - سه - له - بی
 هی هاتن هاتن هاتن * کو چرژ ژوزانان هاتن
 هی - ها - تن - ها - تن - ها - تن
 کو - چرژ - زو - زا - نان - ها - تن
 ده بار ده بار قدره تی * طو با خوده دی لی کتی
 ده - یار - ده - یار - قد - ره - تی
 طو - پا - خوده - دی - لی - که - تی
 لی تیرگری کو چری * ترس باقی کو چری
 لی - تیر - گه - زی - کو - چه - ری
 ته - رهس - با - فی - کو - چه - ری
 خم خمی طوری بانی * کتفو کاسری بانی
 خم - خه - می - طو - ری - با - تی
 که - فو - کا - سه - ری - با - تی
 فرحو باقی عزیزه * چرژ تالا تی بوژیوه
 فر - سو - با - تی - عه - زی - ره

چوژ - تا - لا - فی - یو - زی - ره
 آخو امان چچانی * کچا احمد کیانی
 آخو - ا - مان - چه - چا - فی
 که - چا - اح - مد - که - یا - فی
 دفرده از نه کارم هسپین سئک تفان گریدم . اگر فلکا
 مال خراب و ستمکار پری چرخا خود ل من ندی
 ازی ژبه ره دورو دربرخوه شوخوانین کردی تفان کوم بکم
 و ژبه ره بلاف بکم آخ آخ سوارو کرمایچ دیژن تو چه
 بیژی لی بژنا سواری مه تی .

هسپی روان

هسپی روان پری جاران پالغان و خوشخوان کور دیژن
 هسپکی شبرینه ، سرزمه ، روانه و کی آفا گران دیزی ده
 بالا خوده بدی سرارو دلانو .
 هسپی روان دو گافان دایژه . هر گافکی هشت موئک
 تی ده هته . ازی چند کان دیسا کت کتی بکم . هونی ابدی
 کارین بی سرگیژی و دل آیشی نغان باژون و پیزین
 گافاپیشی : بژنا زراف شفا زبرو
 گافاپاشی : پوزب قوی خرم تیرو
 موئک : ۸ بز - نا - ز - راقف - ش - فا - زی - رو
 موئک : ۸ پوز - ب - قو - لی - خه - زم - تی - رو
 مه چه گوئی تو غیدی * آفا گولال مه جدی
 مه - چه - گو - تی - تو - غه - بی - دی
 آ - فا - گو - لا - یله - چه - مه - دی
 سلامن سنا خوانی * سحر گه گه هر نشان بت
 سه - لا - ما - من - سه - نا - خوا - فی
 سه - حر - گه - گر - هر - فه - شان - بت
 گوندو بیری بیری بیری * گوندو بر خو پانو بیری
 گون - دو - بی - ری - بی - ری - بی - ری
 گون - دو - بر - خو - پا - نو - بی - ری
 وی لسر بانی چک دشوشتن * زند و بازن نف هله شستن
 دی - ل - سر - با - تی - چک - دشوش - تن
 زند - و - با - زن - نف - هل - مش - تن
 اگر بگردستانی کت * لورا دکت هواره دل

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیه

ههسپهین خوه سخوانین کردی

ب ناتی یزدانی پاک ئی دلوون و مهربان
 نو یزان ژریشه ههسپهین خوه سخوانین کردی چارن .
 ئی (چلنگ) او ئی (لاغرا) و ئی (سفاک) و ئی (روان) .
 ههسپهین چلنگ د : گافان دائیره . هر گافکی بینج موفک
 ئی ده هه .
 ئی لاغرد : گافان دائیره : هر گافکی شهش موفک ئی ده هه .
 ئی سفاک دو گافان دا فیژه . هر گافکی هفت موفک
 ئی ده هه .
 ئی روان دو گافان دا فیژه . هر گافکی هشت موفک
 ئی ده هه .

از هیئی ژ هفال : هر گران دم اگر کجانی بک دهسپهین
 من ده دین بره راست بکن و درباس بن چکو ههسپه
 چی ب کتنکی فهیتکار نایی .
 اری از ی ژده ره چند کان ژهف کتنکی بکم کو
 وه ناسکرن . پاشی هونی ژمن بهترو چیترو بیزینن
 چکو هون ژمن بهتر ل فان سوار بونه وسوار دین .

ههسپهین چلنگ

گافا بیهی : ازو دلالی

گافا پاشی : چونه فرشکا

موفک : از - و - ده - لا - لی

موفک : چو - نه - فر - ش - کا

مالی مهل مصری * کونی مهل عبری

ما - لی - مهل - مص - ری

کو - ئی - مهل - عب - ری

شپل زبرینی * شپل ملانی

شه - پل - زی - ری - ئی

شه - پل - مه - لا - ئی

کچکی ته بدنه * میری جزیری

کچ - کی - ته - بد - نه

می - ری - جه - زی - ری

اری سوارو چقاس ههسپهین و کی فان ته دین تو کاری

بیژی اف ههسپهین چلنگه دو گافه بینج موفک . و کی نهافان چند

ههسپهین کو ب شوته تین .

دستار گریال * دورا باژ پرو

لولو پسامو * لازم ب لازم

ده هورک هورک * هورک ده قیا

ههسپهین لاغر

ههسپهین لاغرد : گاف دائیره . هر گافکی شهش موفک تیده

هه . از ی ژته ره چند کان زی کتنکی بکم . ایدی

ئی ژمن چیترو بهتر کار بی بیزینی .

گافا بیهی : بشارو نه ماوو

گافا پاشی : دورا کوند گریاوو

موفک : ۶ ب - شار - رو - نه - ما - وو

موفک : ۶ دو - را - گوند - گو - یا - وو

کتم درپژ نام * کتم کتم لی لی

که - نم - د - ریژ - نا - م

که - نم - که - نم - لی - لی

کال کالی فرچکی * کال میری کچکی

کال - کا - لی - فر - چه - کی

کال - می - ری - که - چه - کی

بمطبعة
الوقاية
 خزانة الطباعة والنشر
 طبع بطانات دار طباعة دار الطباعة
 ملك الظاهر

الطبيب
احمد نافذ
 المختص بالأمراض الداخلية والزهرية والأطفال

دمشق

دمشق

جزيرة

اندلس

الطبيب
محمد حبيب
 اختصاصي بالأمراض الجلدية والزهريّة

دمشق

دمشق

اشتراقات مجلة هاوار

وفي غير هذه الأقطار	في سورية وتركيا والعراق وبلاد المجر وبلاد القفقاس
عن سنة واحدة ١٥٠ فرنك	عن سنة واحدة ٣٠٠ غروش سوري - ١٠٠ فرنك
عن ستة شهور ٩٠ فرنك	عن ستة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٦٠ فرنك
عن أربعة شهور ٦٠ فرنك	عن أربعة شهور ٢٠٠ غروش سوري - ٤٠ فرنك

للارسلات يجب ان تكون باسم صاحب الجريدة: الامير جهاد عالي بدرخان دمشق - حارة الأكراد

شماره ۲
العدد ۲۲
العدد
۱ تموز ۱۹۳۳

سال ۲
شماره ۲۲
شماره
۱ تیرماه ۱۹۳۳

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیه

تبخسینیین کوفای

جگر خوین	هسپن خوه شخوانین کردی
قدر بجان	شینا خوالی من
جگر خوین	میر می
ع . حسن	ترباسپی و ماری فت
علی سیدوینی گوری	صحبتی
عثمان صبری	صحبتی
جگر خوین	عبرت
دكتور ك . م . بدرخان	نفسه فان
دكتور ك . م . بدرخان	چارینین خیام
أفین جبوهلك	تارینك
لاوی فندی	بردیلک
پیره مرد	وفدی کردستان
هفال شکری	تولا باقان
عوفی	بوخواوه فی هاوار
م . ۱۰ بووی	آخ و کسر
نوزاد	هی دنیا فانی
سلام	جفا قلخان

مطبعة الترقی بدمشق ۱۳۵۲ هـ ۱۹۳۳ م

SAL 2
HEJMAR 23
SÊŞEMB
25 Tîrmeh 1933

HAWAR

ANNÉE 2
NUMÉRO 23
MARDI
25 Juillet 1933

Qoyara Qurdi * Revue Kurde

Têxistiyên Qovarê

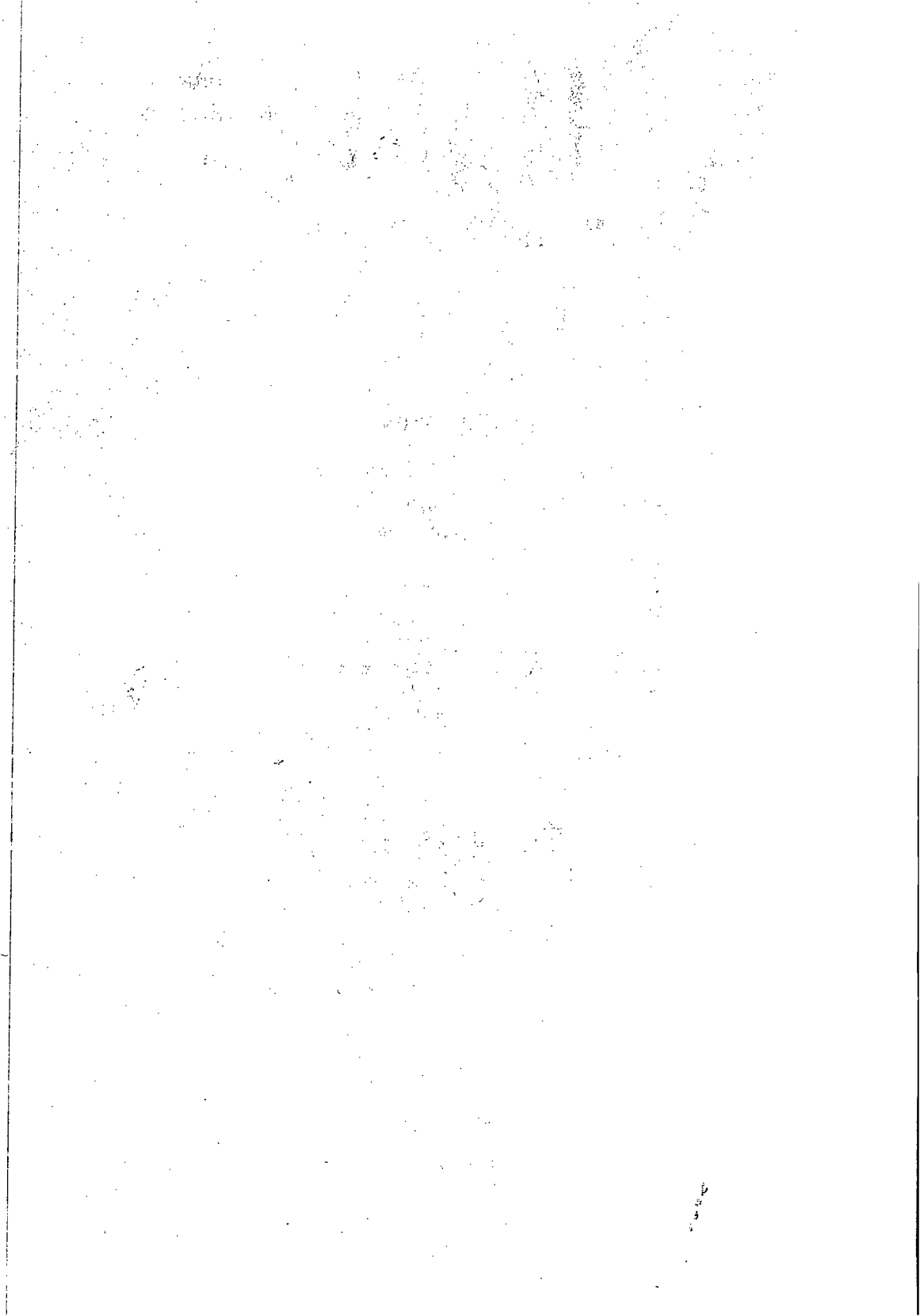
Zarê Dumilt	C. A. Bedir-Xan
Sehtî	Gegerxwîn
Sehtî	Lacê Henî
Herweqt hate gotin	D ^r . Q. A. Bedir-Xan
Qurd û Qurdistan	Hereqol Aztzan
Elfabêya Qurdi	C. A. Bedir-Xan
Çarfnên Xeyam	D ^r . Q. A. Bedir-Xan
Xwe nas biqin	Ferîdûn
Dilmestî	Evin Cîweleq
Qeleha Xurac	Bijîşqê Mîran

Birê Frensîzî

Memê-Alan   D. A. Bedir-Khan

çapxana tereki

ŞAM — 1933

Qoyara Qurdî * Revue Kurde

Qurd û Qurdistan

Bi çavê biyanîyan

— 2 —

Yeş ji ewrûpaytîyên qo qurd û Qurdistan ditine û di hekê me û welatê me de nivisandine, marşal Moltqê ye.

Marşal Moltqê serdareşî elman e. Ne tenê di welatê xwe, di hemî dinyayê de bi nav û deng e, kederê çar salan, ji sala 1835 hefa 1839 an, di Tirqiyayê de maye, di Qurdistanê de geriyaye. Hin tiştên qo hingî di Qurdistanê de kewinîne bi çavên xwe ditine. Moltqê di leşqerê tirqan de wezîfe girti bû.

Moltqê serdar, bi kelemî xweji xurt bû. Liser geleş tiştan qitêbin nivisandine. Ev nivisarên ba pêşdetir hatine civandin û di bin navê (Tevayîya nivisar û birên Marşal Moltqê) di sala 1892 an de li Berlinê ji nû ve hatine çapqirin. Qitêba duwim qo sernama (Nivisarên tevlihev liser meselên rojhelatê) hildigire kala qurdan û Qurdistanê ji diqe.

Em jê birê jêrin werdigertînin zarê xwe û diguhêzînin stônên xwe.

Rûpel: 289

Millet û welatê qurdan

Li gora xebereşî di Qurdistanê de serxwerabûn û şer ji nû ve dest pê bûne. Ev xebera ha qo rastiya wê heşkenc xuya ne bûye di dêmeşê welê de têtê bihistin qo herqesî ji dil bawer diqir û digot qo qarên Tişqiyê bi teqîlbûna çar dewletên ewrûpayî ên mezin saz bûne û bi rê qetine. Nemaze mirovên qo bi mesela rojhelatê bendewar in li vê serxwera-bûnê ecêbmayî de biminin.

Paş serê Nizîbê hiqmê padişahî liser miletê qurdan yeşcar ne ma bû (1) Ji xwe miletê qurdan hetanî irû bi tevavî ne hatiye meşlûb qirin û tirqan ew tu çaran ne qevandi bûn û ne êxisti bûn bin destê xwe. (2)

Êdî tu hiqmê hiqûmetê liser xelqê çîyan ne ma bû. Hiqûmetê ew di çihên xwe de rahet dihiştin.

Lê niho qo topên îngilîzî û ewistûr-yayî ji hiqûmetê re di bilindcihên asiyyê de rê veqirine, dewlet mîna berê, ji qurdan disan mirî, kemçûr, pere û esqer dixwazit. Bi van xwestinan ji eve serxwerabûn û şer xwe şani didin. Heqe heş xwe şani ne da bin ji bê şiq e qo di van rûjan de de destpê bibin.

Ev mesela hanî dimîne lehişqeş dijwar qo di nav newala xwe de bi rûyeşî hilûs û rast û bêdeng diheriqe. Hetanî qo lat û zinar diqevîn pêşîya wê. Hingî fûrîn û guşguşa avê xûrtîya lehişê xuya

(1) Misr di zemanê berê de eyaleteş tirqan bû. Waliyê Misrê Mihemed Eli paşa li hiqûmetê rabû û welatê Misrê serxwe ilan qir û leşqerê xwe ajot Sâriyê. Qurd wî Brahim: paşa serdareş leşqerê wî bû. Padişahî ji leşqerê xwe rêqir pêşîyê. Leşqerê Siltan di Nizîbê de şiqest û Brahim paşa çû heta nizingî Stenbolê. Hingî dewletên ewrûpayî ên mezin qetin navê, leşqerê Misrê dan şûn ve qişandin û xwe teqîlî şuxlên tirqiyê qirin.

(2) Xwezî Moltqê irû serê xwe ji gorna xwe hildaya û halê wî miletî bidita. Çawan tewihaye û hatiye qevandin û ji hev qetiye û stowê xwe xwar qiriye.

dîqin.

Fmê li hir biqurtî kala mîlet û welatê qurdan biqin qo di vê demê de seza ve çavên Ewrûpayê bi aliyê xwe ve biqîşînin. Lê ji bona vê qirînê, em naxwazin vegerin zemanê qevn û bi ksênefon (3) dest pê biqin. Ne ji kala wan Qardûxên(4) nerahet biqin qo ne tenê hingî, lê irû ji ji bona herqesê qo dixwaze biqeve welatê wan û ew zemt biqê dijmineqî dijwar in û hej irû xaniyên xwe, herweqî serdarê yûnanî gîlî diqê, di şîqlê qelehan de, bi burcan dorgirti, lêdîqin qo di wextê serî de ji wan re talde û şergeh in.

Disan me dil nîne em biqevîn diroqa vî mîletî a drêj û tari û bixebitîn wê bêxin her ronahiyê. Ne ji seh biqin heqê ev merovên ba dahatiyên nijadeqî tûranî ne, an hej bêtir neviyên Medên qevn û Xeltan in qo zmanê wan hej di incilên gundiyan qo fileh mane û liser tixubên Ecemistanê rûdinin, hilanî ye. Emê tenê halê qurdan û welatê wan yê irû de bibêjin. Herweqî rêwiyan qo rê bi wan qetiye û bê qo bi tu zmanan bizanin di nav wan de geriyane, mane û di bin hezar talûqeyên rastî û xeyalî de, bi hawarî ji rêyên Bidlîs û Colemêriqê ên asê û dijwar derbas bûne û dane çiyayên Qurdistanê, ji me re didin zanin.

Qurd geleqî bi erdê xwe ve girêdayî ne. Ewçend qo di dinyayê de tu mîlet ji wan bêtir pê ve ne girêdayî ye. (5)

Qurd, ev miratxwerên cotqariyeqê

(3) ksênefon serdareqî yûnanîstana qevn e. Bi 2300 salt beriya irû digel leşqerê xwe ji welatê Qurdistanê derbas bûye û wextê mîlet û welatê me daye.

(4) Di zemanê ksênefon de ji qurdan re qardûx digotin.

(5) Xebera wî ye. Ma irû ji ne welê ye. Qurd diçin heta Emerikayê, lê çavê wan disan li welêt e. Ji xwe em bi xwe jî nabêjin: « Şam şerqî e, welatê şerînlîr e».

qevn di zozan û newalên welatê xwe de dijîn. Yeçqar hejî destê naqîn. Herçend di wan deştan de robarînen zelal qo ji çiyayên welatê wan datên, diheriqin.

Belê qêla wan ji çiyên re têt qotêde zivîstaneqê dijwar hiqm diqê û ji deştê re nayê qo havîneqê drêj û spehî lê heye.

Di nav wan de şivanînen yeçqar qoçer geleşqî hindîq in. Piraniya wan tevda xelqeqî cotqarî ne. Ji tevayîya wan re qoçar têtê gotin ji ber qo, weqê dinya germ dibe û di cihên nîzm de ji germê acîz dibin û tirêjên rojê bertên çiyên dihelînin, hingî pêpelûq pêpelûq qeriyên xwe ber bi bilindcîhên ve diqîşînin û xaniyên xwe bi qonên reş qo ji mûyên bizanî çêdîqin, diguhêrinin. An nê demanî ne û li havîne dertên havingehan. Ji lewra û ji vî awayê jiyînê di hundirê welatê wan de cihên şarîstan û bajar qêm in. Herçî bajar ji ne di nav, lê di dorên Qurdistanê de ne.

Heqê xêzeqî di ser Diyarbeqr, Mardin, Nîsêbin, Cizira-Bolan, Wan, Mûş, Palo, Meraş û Adyamanê bête qîşandin, Qurdîstana xwerû di nav vî çêxêzê de dimîne. (6)

Di nav wan tixûban da bajarînen mîna Zaxo, Sêrt, Hesênqêl, Şîro, Petîrçe h. p. têtê ditin. Xelqê wan bajarînan bi piranî û tevayî qurd in. Yeç carînan û tenê di deştên Xarpût û Meletyê (7) de di nav

(6) Ne hemî Qurdîstan. Ji birên Qurdîstanê, herçî Marêşal bi xwe ditîne.

(7) Di wan her du bajarînan de ji. ji hiyanîyan pêve xelqê cih tevda qurd in. Lê ji ber qo zmanê xwe kenc hilnanîne herçî qo pê nîzanînan ji wan re nequrd dibêjin. Hetanî irû weqê ji xelqê têtê pîrsin xuya dibe qo pêşiyên wan ji eşrên dorê hatîne û di wan bajarînan de cih bûne. Mîrovên wan, ap û pîsmam, hej di nav eşran de ne, û bi her awayî qurd û qurdzman in.

xelqê de geleqî nequrd peyda dibin.

Di van û di bajarinen din ên mezin de di nav xelqê de, ji aliyê zman û nijadî ve tevlihevîqe temaşa ber pê bûye.

Fileh xelqê cih ê qevtiar in, neviyên asûrî û gildaniyên qevn in. Pêşdelir ermentvên mihacir ji hatin û teqili wan bûne. Ên pêşin bi piranî yakûbî û nestûrî ne. Ji ber cuda bûna mezheban bi hev ne xweş in. Ên paşin bi qinisa rûm ve girêdayî ne. Tenê çendeq bi propaganda Roma û Vened qê ji yê xwe geriyane û bûne qatolîq Qurdên cînar ji berêve xwe teqili wan qirine. Bi ser van da bi hênceta şerê ehlê selîbê ereb ji hatine û qêm û zêde şopên xwe liser van hemiyan hişline. Paşî, hiqm qete destê tirqan.

Cuhiyên qo di çola dinyayê de mina hesin in, di van welatan de ji ne qêm in.

Nemaze ber bi nivroyê ve welatê qurdan bi kûntarên çiyayînen asê têwerhatî ye. Jê wê ve êdî ereb destpê diqin. Di van nekeban de avahiyên qurdan nînin. Hebin ji hema çend bajar in, ew ji di şîqlê gelehane de û bi diwarên stûr dorgirti ne. Qurd bi van, xwe ji nijdên ereban diparêzînin.

Ji rexê din Çiyayê Şingarê - bireqî welatê qurdan - asê û diwarwarî biser deşta navbera çeman a bêpîvan diqeve. Ji vajî ve (bileqîs) di aliyê baqûr û rojhelat de qurd û ermeni nav hev de diheriqin.

Tenê di baqurê Palowê di çiyayên birêl de qo hêj ne esqereqî tirq ne ji biyaniyeqî pê li wan ne qirine, di wan cihên asê de qurd biserxwe mane. Hafîz paşa (8) da bû çavê xwe vê bermaya serxwebûna qurdî ji hilweşîne û bêxe bin destê dewleta xwe. Lê şerê Mîsrê hat û qete navê û nêta Hafîz paşa ne çû seri.

(dûmahîq heye)
Hexeqol Axizan

(8) Hafîz paşa ji sala 1838 an heta 1839 an serdarê leşqerê tirqan bû. Di Nîzîbê de Brahmî paşa zora wî bir.

Herweqî hate gotin

— Ji deftera Şêx Seîd —

Ji bo na welatî mirin, ma çi jê spehtir e?

Ji bo welêt mirin û di qozîqên pêşin de.

Dest ji welêt berdan û revîn, ji gund û war; bîstan û bexçe; qimt û zînar; mêrg û çiyayên welêt dârqetin, di rêya xurbet û bêqesîyê de perîşan bûn; ma jê xirabtir çi ye?

Bi bav û dê û zaro û bi jineqê jar di welatê biyanîyan de bê kedr û perîsan, bê xweyî û sermîyan gerant!

Dilê tu qestî de agirê hevînê û dostiyê ji bo qetîyan nîne.

Dilê her qestî ji wan re sar e, dinê li wan neyar e.

Navê wî zelamî bînamûs derdiqeve, helaqet û bêbextî diqevînin pê şop û rêça wî. Jê tê pîrsqirin welatê te li qû ye? Tu çima ji welatê xwe derqetî?

Qo tê de dijmin hebûn diviya bû te pêsîrên wan bigirta û ji welatê xwe re arîqarî biqira. Gava ev xeberên rast û tehlî digehin te, dilê te dişewite, rûyê te sor û zer dibe, têqre diçe û tu ji xwe re dibêji:

— Wey li min ezol!

Lawo! dilê te niqare vê bînamûsiyê hilgire. Lêxa bi camêrî bê tîrs û tomet xwe bavêje ser rêya welatê xwe û ji bo wî û jîna xwe dest ji xebatê û ji şerî û berbertiyê meqşînel!

Sîng û bedena xwe bi mîrantî û dilxweşî ji welat û jin û zaroyên xwe re biqê mertal!

Pabin.. rabin xortnoll Rabin jîbo şerîll

Dilê we bila tucar sist mebe!!

Wey ji wî dîll re qo tède tîrs heye, wey ji wî çeng û basqî re qo di şer û êrişê de sist dibe, dilerîze!!

Divê ew erda qo bin pûyê we de ye û ew dijminên qo di peşberê we de ne ji mîrantîya we bilerîzin-û sist bibînl!

Divê dilên we ji polayê kahimtir bibe
û dilên we bibe mertalên we!

Weq zaroyan xwe bi jinê vegirê nedin!!

Mêrê mêr careqê dimire; tirsoneq hezar
caran dimire!

Ne mirin lê tirs tehl e. Revîn ne
gotineqê qurdi ye. Yê qo direve jin û
zaroyên xwe, welat û namûsa xwe dimi-
rine û laşê xwe ê bêqêr davêje tariya
bêbestiyê.

Berde, bila singa te de gulên şerê
welatî bibişqivin!

Ne rûyeqî zer; lê singên mēran ên
bixwîn spehî ne.

Berde bila xwîna te a sor û germ
liser pirçê singa te de biheriqell Beden
û rûyê xorteqî mirî di nêv qulilq û çime-
nên qurdistanê de ji buqan spehitir e.

Rabel Rabel Ne şer û quştin, radanser
û êrîş lê revîn û bêbestî giran in.

Bi cir û qomê radin ser

Xort e Qurdistan û camêr

Destê rastê de şir, tifeng

Weq şerên nêr, bi kir û deng

Weq bav, qal, qaliq û bapir.

Xwîna me germ e nabe tîr!

Welat sax be, serbest be hew!

Ala me her serdest be hew!

Qo hon bi rast qurên Qurdistanê ne
rabin dema şerî yel

Rabin bi camêrî û mērxasî, Xwedê
tucar rehmet û ariqariya xwe ji camêrên
xweynamûs û bext qēm naqell

Ji hejmara dijminan, ji boşbûna wan
metirsîn !!

Xwe bavêjin baza êrîşqeran!

Bila tîrsa ji jinê ne êxin dilê xwe de!!

Dilê we bila geş be, dilê we bila şabe,
di siha mirinê de azahiya welatî û bext
û namûs veşartî ne.

Roja xweşiya Qurdistanê ji siha mirinê
de xwe bilavêje!

Kedr û mezinahî û nav û deng di
siha mirinê de veşartî ne.

Çarînên Xeyam

Heqe min dest dirêjiya guliya te diqir
Ne mecazi bi rasti min ev diqir
Min guliya te de dilê xwe ê diwane dit
Min ji dilê xwe re destdirêji diqir

Şerabê vexwe erdê de dirêj raqevî
Bê jin bê heval û yar tê biqevî
Vê veşartiyê bo qesî tu car mehebî
Guleqê werihayî çû ne bişqivî

Ev şerbiq weq min aşikeqî zar bû
Destê wî li ser guliya yar' bû
I v destiqên di gerdena wê de dibîni
Desteq e qo li gerdena yarê giriftar bû

Şeraba sor dixwazim û sihr û diwan
Bihneqê aza û hineq ji nan
Qo qetin dest; rûniştina xirbeyî
Xwestir e ji welatê mir û siltan

D. Zamîran Ali Bedir-Xan

Me piyana bindestiyê a tehl çend caran
vexwariye.

Me zeriqa bêbestiyê û mirinê çend caran
tam qiriye!

Qezeba me birindar e, dilê me teji xwîn e,
lêva me şewitî ye.

Yên bêtirs û bi mērant radidin ser,
naqevin; qetiyan û vezeliyan radiqin.

Yên ditirsîn, xwe, namûsa xwe û
welatê xwe hildiweşînin.

Tuê welatê xwe vejîni!!

Yê qo şerî de recifiye û dest ji na-
mûsa xwe berda; ew niqare wê tucare
peyda biqe.

Tu gotin bi kasi mērantiyê ne bilind e û
tu gotin bikasi bêziraviyê ne nizm e.

Wey li wan, yên qo birnên wan di
piştâ wan de ne.

Pariz: 1933 -

D. Zamîran Ali Bedir-Xan

Strana Qeleha Xursê

Weqê liber mîr asê bûyîn

Berhevanê wê; Bijîşqê Mîran

Mîr çû geliya, mîr çû geliya
 Bî kubkuba kibrisiya [1]
 Me sibehê şer e, liser xursiya
 Hûr nijîni, hûr nijîni
 Smaîl axa bi xulaman ve liser seqîni
 Eli Hemanê wê li Hemdan diqir gazi
 Tu bi axayê xwe ve girtiyê mirê min i
 Hemdan dibêje: bi ehdê, bi emanê
 Heta bête ser min top û cebîrxane, ji
 [bajarê Wanê

Ez nabim girtiyê mirê Eli Hemanê
 Ez Hemdan im, ez Hemdan im
 Ez xweyîyê tîfînga xare me, şîrê dev-
 [heşîni im

Ez kesabê serê Qeran û Mûsan im
 Qeleha Xursê, wa li zinarê e wa li zinarê
 Li min xweş têt kubkuba qewiqê wê
 [Qabarê [2]

De werin kelyê gamêşê destê Mîşarê [3]
 Ber de qaş e, der de qaş e
 Qeleha Xursê ber de qaş e
 De werinê gelî xweyîyê debr û mîaşan
 Binêrin, bîniya qelehê, seyra term û
 [qelaşan

Derbeleq e, derbeleq e
 Qeleha xursê derbeleq e
 Lê difirê cuhtê ordeq e
 Xayîne qumê kûçî beg e
 Qeleha xursê qurîsî qurîsî
 Hemdan bi şîr rekîstî
 kûçî begê me li silhê pîrsî
 Em xursî ne, em xursî ne
 Em deh malî (in) dwanzde rêspî ne
 Em axa ne tucar mîr û haqîm ser xwe
 [ne dine
 De werinê, de werinê, mîaşxwerîno.

[1] Texlîteq tîfînga qurdmancîye, mîna helkedar h. p...

[2] Çîyaq ji çîyayên cihê Bolan e.

[3] Dî şerî de axayên destê Mîşarê hatine quştin, çel li wîna diqe.

Dîlmestî

Meygerî civat temam bû, meseqîne weqe lal
 Rabe ji xwîna kelbî im camê biqe malamal
 Ger qeqabê wê rûjê, ji cegera min nebit
 Ev rîndiyên hesîndil sermest bûna wan
 [mihal.

Meyger eman zû bi zû, canê xwe bilivîne
 Vê diwana natiwan, zinhar tu merevîne
 Bêqesîya sibehê li balê irê bîne
 Çavê xwe veqe herxî, li pêşîya te ye çal
 Meyger bala xwe bide, ger badeya te
 [tîre
 Qend hêstîrên çavê min, wê diqe ava
 [şîr e

Badenûşên berî me wîsan qîrîn bîne bîre
 Bîzan dekîka niha bi me tene hezar sal.

Evin Cîweleq

Elfabêya Qurdî

15

Lê, ji ber qo zmanê farîsî zemanêqt
 drêj bi herfên erebî hatiye nivîsandin û
 pê dabêqe wî mezin heye û gelek pîrsên
 erebî lêqetîne û denganiya erebî bi gelekî
 lê hiqm qiriye, ew dengê qo me bi (u)
 nişan qir di zmanê eceman de yeqcar
 wînda bûye û bûye ( ) qe erebî

Nivîsevanê rehnîmayê ji ber qo niqarî
 bû dengdêrê bibîne, bawer qir qo ev
 dengê dengdareqe serxwe ye, ji (a) e cihê
 ye. Ji lewra ew bi (a) qe sê nîktan
 nişan qir,

Herweqî xwendayînen me qo di med-
 resan de xwendîne û di bin hîhmê îsolê
 elfabêya erebî de mane dibêjin: qo di
 zmanê qurdî de ji, ji (a) e pêve du (a)
 ên din heye. Mîna dengdarên ereban: ( )
 û ( ) , ( ) û ( ) .

(dûmahîq heye)

C. A. Bedir-Kan

Notices sur la littérature
mesure et coutumes Kurdes

13

MEMÊ-ALAN

Mem après avoir quitté le vieillard continua à suivre le chemin que ce dernier lui avait montré, la route qui conduisait à (Cizîra-Botan).

Au bout d'un instant, en effet, il rencontra un cavalier qui poursuivait une gazelle. La gazelle avait tellement devancé le cavalier qu'elle était sur le point de lui échapper. Mem se mit à sa poursuite et put l'atteindre sans grand d'effort; avec la crosse de sa canne et il la donna au cavalier.

Le cavalier se fâcha et lui dit:

— Mais qui es-tu, toi qui viens me prendre la gazelle que je poursuivais?

Mem répondit aimablement:

— Ne vous fâchez pas, si je l'ai prise, c'est pour vous la rendre, j'ai vu qu'elle vous échappait.

— Non, je ne veux pas, lâchez la, et si vous voulez faire courir votre cheval avec le mien attaquons la ensemble.

Mem lâcha la gazelle et tous deux se mirent à sa poursuite. Mem de nouveau l'attrappa le premier. Le cavalier furieux de sa défaite, proposa à son adversaire de se battre avec lui. Mem lui laissa le premier coup et sut parer et faire dévier la lance sans être atteint; puis à son tour, seulement pour lui montrer sa supériorité, il lui donna un coup et le fit tomber de son cheval et perdre connaissance.

(Tacîn) lorsqu'il reprit ses sens reconnut sa défaite et invita chez lui Mem qui n'accepta pas.

***

Beqo, travaillait toujours, devant son miroir monté sur un entonnoir. Il sut alors que Mem se rapprochait de (Cizîr). Il appela sa fille, lui raconta l'affaire, lui donna les instructions nécessaires et l'envoya auprès de Zîn.

La fille de Beqo raconta à la princesse qu'elle devait aller quelque part et qu'elle n'avait rien de convenable à se mettre. Zîn sans même bouger lui montra l'armoire. La fille de Beqo, conformément à ce que son père lui

avait dit, prit la robe que Zîn portait dans la fameuse nuit d'enlèvement.

***

Mem s'approcha du fleuve de (Cizîr). En effet, comme le vieillard l'avait dit, il n'y avait ni pont ni passage. De l'autre côté on voyait une fille qui s'appretait à la lessive, debout devant un chaudron. Mem l'interpella et lui dit:

— Je suis un étranger qui ne connaît pas les routes, ne veux-tu pas m'indiquer le passage de (Cizîr) pour que je m'y rende.

La fille de Beqo, éprise de la beauté de Mem, lui répondit:

— Grâce à Dieu, tu es enfin venu. Il y a six mois que je t'attends, ne me reconnais-tu pas? Je suis Zîn, ton hôtesse de la fameuse nuit. Et voulant jouer un double rôle, au lieu de faire tomber Mem, au piège tendu par son père, elle chercha à se faire passer pour (Zîn) et à le suivre dans son pays. Elle ajouta:

— Pourquoi veux-tu aller jusqu'à (Cizîr). Je suis venue exprès à ta rencontre, pour ne pas te laisser entrer à (Cizîr) où te peux risquer ta vie. Viens me prendre sur ton cheval et volons vers ton pays.

— D'où sais-je que tu es (Zîn), découvre toi, ouvre ton visage.

La fille de Beqo, en lui montrant la bague, lui répondit:

— Comment peux-tu te défier de moi, voilà ta bague, que tu m'avais donné.

Mem insista pour qu'elle se découvrit. La fille de Beqo ne consentait pas. Mem avec une flèche de son arc lui enleva le voile de son visage. et au dessous apparut un visage presque aussi noir que le voile lui-même. La fille de Beqo, vaincue, commença à suivre les instructions de son père et indiqua à Mem l'endroit où passer le fleuve.

***

Mem à l'endroit que lui avait montré la fille de Beqo, lança son cheval. Bozê-rewan, se précipita sans hésiter. Mais après un instant il tomba dans un champ de jonc et de roseaux qui lui piquaient la peau comme des flèches. Et de toutes parts surgirent des serpents, des dragons et toute espèce d'animaux

féroces. Bozè-rewan luttâ contre eux jusqu'à ce qu'il baigna dans le sang. Boz vaincu recula, se retourna vers son cavalier et lui dit:

— Comme cheval je ne peux plus lutter. Mais comme dragon de mer je les tuerais tous en un instant, à l'instant même je peux retourner à mon origine, mais tu m'es trop cher pour que je te laisse sans monture. En effet, pour que de dragon de mer je redevienne cheval domestique, il me faut ton grand père Neriman.

Mem touché de ces paroles voulut descendre du Bozè-rewan et le laisser retourner à son origine et vaincre ses ennemis. Boz n'accepta pas. Et ils regagnèrent le bord.

Mem de retour sur la rive rencontra un troupeau, puis son pasteur. Il lui demanda le passage du fleuve. Le pasteur l'emmena à un autre endroit et lui montra un passage, en lui disant:

— Sans crainte tu peux lancer ton cheval, des centaines de fois j'y passé.

La fille de Beqo suivait Mem de l'autre côté de la rivière; en le voyant passer la rivière gagna l'autre bord, elle se déshabilla et se mit sur sa route. Et lorsque Mem s'approcha d'elle, elle commença à crier:

— Après m'avoir mise en cet état comment veux tu me quitter et fuir, j'appellerai au secours et tout le monde viendra me voir dans l'état où je suis, alors tu auras à répondre.

Mem proteste, mais la fille de Beqo insistait dans sa ruse, et elle lui proposa enfin cette solution:

— Promets moi qu'en retournant dans ton pays tu me prendras avec (Zin). Moi aussi je m'appelle (Zin). Seulement je ne suis pas la princesse, mais la fille du magicien de Cizra-Botan, favori du prince.

Mem seulement pour s'en débarrasser, consenti et dit:

— Quand est-ce qu'on a vu le loup mourir de deux bouchées au lieu d'une.

La fille de Beqo après avoir entendu la parole de Mem lui donna ces conseils:

A l'entrée de la ville il y a un vieillard qui t'attend, et qui t'offrira l'hospitalité. Il te proposera de descendre; ne quitte point la selle et va directement au palais des trois (Celalilyan)

les seuls qui pourront t'amener à ton but. Ce vieillard est mon père, Beqoyè-Awan, le magicien de Botan que par sa magie a connu toute ton histoire d'amour avec Zin.

Mem remercia la fille de Beqo et continua son chemin.

***

Mem heureux de s'être débarrassé de la fille de Beqo avait complètement oublié les conseils qu'elle lui avait donné. Et en effet à l'entrée de la ville un vieillard s'approcha de Mem, le salua cordialement comme quelqu'un qui le connaissait depuis longtemps, et lui offrit l'hospitalité. Mem refusa catégoriquement. Le vieillard voyant ça sortit de sa poche une lettre et la remit à Mem. Mem reconnut tout de suite l'écriture de son père et la signature de ce dernier et de ses oncles. On recommandait Mem à Beqo. Mem s'étonnait; Il se rappelait bien que malgré tous leurs efforts, son père et ses oncles n'avaient pas trouvé quelqu'un qui connaissait le chemin de Botan. D'où venait cette lettre par quelle voie? et D'où connaissait-on Beqo? Mem décida de suivre le vieillard jusque chez lui et il se mirent en route. Peu après on aperçut distinctement la maison de Beqo. Elle était telle que sa fille l'avait décrite. Alors Mem se rappela ses conseils et mit son cheval au galop.

Mem tour à tour rencontra les misérables de (Cizir), passa au marché aux chevaux, et se mit en contact avec les commerçants de la ville. Mem apprit par eux que (Zin) depuis six mois était en deuil et s'était retirée dans ses appartements, ne n'en sortant point et ne recevant personne.

Parmi tous ces hommes-là il ne trouva personne pour lui montrer la maison des (Celilyan). Tous lui offraient l'hospitalité. Enfin il prit contact avec des appaches, eux aussi à sa question lui répondirent en lui offrant l'hospitalité. Mem insista beaucoup. Ils lui expliquèrent:

— Chez nous, c'est quelque chose de mal de montrer au nouveau venu une autre maison que la sienne. (à suivre)

خوره ناسی بلکن

ژ ما جوامع اغانی دلدل ره پیتکس و کم
 ای دل تو وره بکه تماشنا
 کاناچ و درفش و کانین آوشاه
 کاشا هنشاهی جهان فریدون
 ایرج منوچهری تکیه گردون
 نوزر ای بدوده هاتی زابه
 کاری وی بکیر ژبومه زابه
 کراپی وی کیقبادی زور دل
 اوستیاخ دوریستاره و پده بی دل
 کییکاسوس و خسروی تک بوش
 نافی وی د دفتراده فیروش
 طراسب ی فرزوی وی رحام بو
 خدمی ژ نفیری تار و مار بو
 کشتناسب ی دین و اول زرادش
 بهمن چو بدوده دوت مهالیست
 دارایی های چه ژیر دبیر بو
 زردشترکنا جهان دبیر بو
 دارایی دوم چه ازدها بو
 کرهین و مقین ژیر رها بو
 دارایی سیم کوهات جهان
 فرخنده نهان بو آریانه
 اسکندری هیک زهر ژیر دار
 بلیش کیش دکرن ژوبولک دار
 جنکک لکلیکیا بک لاریل
 دارا دشری دوم ده بو دیل
 سردار بون ژ نوح هتانی سیصد
 سه سالی بری مسیح دناف مد
 آشوری دروز هلات جهانگیر
 درشهری آژده بونه بارگیر
 آلا بازرفش گشته یونان
 هند و چین و ولاتی توران
 * * *

کارستمی کردو کافی چوپین
 کاپیلو فری عکیت و کورگن
 سلطانین بلوج وغور و سپستان
 سلطانین هرات غزن و أفغان
 با پیره ژواره شیری چوپین
 سلطان لوان ژ نسلا کرگین
 ***
 یزدوایر و یزدنوش و تیرداد
 سه مری و ده بونه شاهی آزاد
 ایوانا بنود ژ تاج و گوزان
 در گوشه ژ بوتلودو دهبان
 پستی کو مسیح دبو به رهبر
 ساسانی لدو دبو نه سرور
 دوژا کو حسین دبو به زافا
 روزاوه دبلختی چویه آقا
 سلطانین بو به و حاکمانین
 بدلیس و حزو کرانی وانن
 اف کسرو بو کیانی کوردن
 دوزامه درسته یی خیردن
 تیزداد ژ کوری خوئیساند
 ای کوردی کوری و کوردی آزاد
 شیر گوهی ژ کرنا آزر بیجان
 شیر گوهه بلی د فتحا برجان
 یوسف بصلاح الدین ناف دار
 پرساوی بکه ژ فلپ و ریشار
 فرزوی وی اکر کو فتخافسی
 چیکرا بزمانی کوردی قدسی
 خلکی نه دگوتی فاطمیبو
 زانای بکین زمان بری بو
 زانای جهانها سراسر
 پستی وی د دن بخامیادر
 پشت خاتی انبیاب پنج صد
 شیصت سالی دبو ملک خدی بند

هشتا ژ افانا هشتی سالی
 سلطانی کرن بلا ابالی
 در مصر همین حجاز و سوری
 پایزید و ولاتی شهر زوری
 هکیف ملکاتی وی ژوانن
 شیریدی بخو فوزی واکرانن
 مروانی و آمدی لکومان
 نوط سالی دبو به مانه سلطان
 میری د جزیرا شهری بوتان
 کردیتی نما لدو بدرخان
 سلطانین بناف سلیم وقانون
 باغی مه له کرینه کانون
 هیژا بو کو خانینی ته ادریس
 زیر حل بکرا د شهری بدلیس
 کردمانج ته کرینه بازکی تورکان
 بون بوکی رمان جوانی ایران
 ای کوم و جفانتین اوربا به
 دیل بون بی طرزی فی روایه
 بلغار و بخاروسای لبنان
 آزاد دین زبل مه کردان
 ویلسون لکومابه سوزکاته
 موسیو کلمنصو گوتناته
 لشکر کشی انگلیزی کافی
 سوزا کوته گوتی ژارا کافی
 راست گری جهان امیل بودجو
 گنگتاراهه گوتبو چه راست چو
 بیژنه تو بزشکیه چه دارو
 درماتی نه ساغیامه یارو
 یکتی ژمره چه خوش علاجه
 یات بون دمه ده چه بی رواجه
 ای کوردی چپای دشت دوزان
 امید می کن زدست گیران
 ب - فریدون

(۱) زمانی کوردی چاوان خوهر و وپاک دیت ؟
 (۱) مانافی برسیاری دیت وه هابت . زمانیکی کوردیکی ته فای (عمومی) چاوان تی په پدا کرن کو همو کوردان - کوردمانج ، گوران ، لور ، کاپور ، بختیاری ، زازان ، هاورامان ... - ژور وژیر ، روژ هلات وروژ آفایی کوردستانیدا ، تی بگینه وه کاربین پی نیویسن و بچوبین . چنا فاپر سالازی وه هابت ؟ چیکي زمانی کو همو کوردان ، کیم وزه حف تی بگینه هیژ په پدانه بویه کونه هاتیه میدانی کومه روژ ، بیافیزی و صاف کرناوی مه ژول به وه بجه ریکه .
 هر کس زانه کو ، صاف و پافیزی زمانی هانجا پاش به کیتی (وحدت) وه لهف آیتنا زاربین وی تی زه حف تی تصور کرن . ژبو وی جوها بائی پرمی عه ولی وه هادین سه فاگیا شتافی مزازی ، و په پدا کرنا فی آرمانجی ، دیت بهری همر تشتی چقاس زارین وزمانین کوردی - وه ک کورمانجی ، بابائی ، زازایی ، لوری ، فیل ، بختیاری ، هاورامانی ... - مه نه به همو واسطه بان و باویکی زاینی (اسلوب علمی) وه ره چفاندن وه لافکرن . بانی هر زارو هر شیوه داپکی - علی الاقل - دومی کتیک دیت وه ره چاپکرن کو حه تا زانا و نفیسفانی کوردان ، کاری بن ژری فیده بینن وه شیحو و گو تن وه نفیسا خونان ، بسه و پرمس و گالگالاهم زارین دلجه کانی کوردی چیکن وه درستکن وه کاری بن قسه و برسانی بیگانه بان به ردین وه هیدی ، هیدی ده ستاوان ژری وه ره کشاندن حه تا بتوان بازایی کوردی تی خالص و مخلص بیژن و بنفین .
 ۲ - پچی آوایی زارین کوردستانی نین چهی چهی تیزینگی هف دین - تو زاره کی وه لی تپته پی کو ، کورد همو دزارین هف دگهن ؟
 نیننگ بونا زارین وزمانی کوردی ، هیدی ، هیدی ، تو بچو بچو آتباخ پاش چفاندن ، به لافکرنا وان دیت . چونکه دی چاغی هر به کی ژخورت و جوانانی کوردان ژخورا زاریکتر - بی زاری خو - دعبینه تدقیقات و خه باتا خو سه روی زاری دیشینه . و فایا مده یک دوام دیکه نتیجه پدا چقاس زارو لهجه بانی کوردان مه نه ، تپته

به لافکرن ، لاکین باواییکی زانسی - وه هر خوهندا وزانا و نفیسفان دیکاره بو نربک کرنا عه زمانانی کوردی وزارینی کوردمانجی و زازایی ... نفیسا خونان پیرس و گالگالانو آوایا هموزارو زمانانی کوردی تهف لهف وه تیکهل بکه - وشهف وروژ پی آرمانجی مه ژول بیه .
 و بونا کو همو کوردانی زانا و نفیسفان زانین و تدقیقات خویانکه لجمو لهجه بانی کوردیدا یکس وره خواندن و تیکستن ، دیت املایکی (آوای نفین) متفق علیه موجود بی هه که لاتینی بی هه که عربی . مثلاً املا بی عربی که پی زمانی فارسی و عثمانی ، سری تی نفیساندن ژبو کوردی ژری - ولو موقتا - چا که و باشه خواسه الما بتنا زانا و منوراندا .
 نه کو وه کیرانی مه تی کوردانی وه لاتی ژیرینی کوردستان که نفیسا خویان بجزوف مقطعه بنفین حه تا مطبعه پدا ، بیه وه ک شوربه تهف لهف و تیکهل ، مروف نکار بی ژناف دهر که فیت .

۳ - زمانی کوردی چاوان پیشه دچی ، و بچی آوایی بسر دگفت ؟

همو نفیسفان و خواندا فاناناسه کو فاپر سیاریا نتیجه باپرساریا یکم ولی دودوبانه بانی پاش چفاندن و به لافکرنا هه مو زارینی کوردی ، و په پدا بونا زاریکی ته فای ، زمانی کوردی خو بچو سه رد که قهوه پیش چو پی تی حه سباندن . ولی سقا که زوسه بکه قهوه زه حف زه نگین وره نگین بیه ، لازمه پشت ساله کی ژ فاخته پانانان ، چفاته کی هه موایی = ته فای (موثر عمومی) بوزمان وه ره لهف وه ژبو نا به ککرنا آوایی نفین (املا) وزارینی کوردی (لهجات) و داننا اصطلاحات زانسی = زاینی مه ژول بیه و بجه ریکه - وقراراتی که فاخصا دهر پدخه دیت نک . هه مو کورد زمان مقبول بت و بدل وره تنفیذ کرن . و دیت هر که مس بزانی که سرو فیتی نو قدر و قیمتاوی بشوغلاندا . زمانی باف و باپیرو دی و دتقمان تی ناسکرن وزانین .

ژیره روی لازمه لسه ره مو کوردانی وه لات پاریزان ، زارو زبچا خویان زمانی کوردی تی ته فای هین بکن وه هه مو نفیسا خوبی زمانی دایکی بنفین .

مصر القا سه لاجی مه تی

صحیبتی

له بو یکینبا زمانای کوردی

— ۵ —

زمانای کوردی ، براستی زمانکی پر شیرین تو زه حف
 زه نگین وهره نگینه . چونکی گالگالای (مفردات) زور ،
 آوایی قسه یژی (لهجه واسلوب) گهک زه حقه . نهوژی
 ژبه ره لاقبونا کوردانه لسدر حدان ، وه پارچه کرنا
 وه لاتی وانای ده لالی کوردستانه کنا. ائهره دوسی ملت نو
 دولاندا . لوما کورد ، ژبه فدو فه قه تیانه و ژبه قدور
 که تنه . وژ ظروبی بختیار ژمنان استبداد و تحقیرا بیگانه بان،
 باژیوان و گوندان بهردانه . چونه که تنه نای نه والانت
 نو دهشتان نو ده رکه تنه سدر چیان نو زاران ، دورلمدنیت
 نو محروم ژرعلی نو عرفانی .

سه قاوی زمانای وانای کوردی فی پاک نو ده لال ،
 ژر نعمتی خوه ندن نو نفیساندن محروم مایه . وه (ته فی =
 تنها) لئاف . گوندی و عشراندا هاتیه پیف نو قسه کرن .
 نه ما خوه ندا نو زمانای کوردان — هه که گوندی نو عشری
 هه که باژیوی به — گشک زمانای بیگانه تونه باران علم نو
 عرفان هین بونه نو خویان زانانو خوه ندانین کوردان حسابانده،
 نو تو زمانای باف و دی پرس نه کرته . سه قاوی گره
 نو رپانا که ناقهرا کوردان هه بویه ، ندا بویه نو
 ببیکجار ژر نایف وان رابویه، نه کو لئاف مهر بهرک . ژبهرا
 کوردان فی مه زن نو گه وره رابویه . به لکو مهر عشری بی
 ژ کوردان خوه ته فی کورد حسابانده و بمستقبلی ئیدینان
 نه خواستی علاقه دار بیه . یقی آوایی ، نه فدا بیگانه ی هه
 فدو بونه . یانی چاره ، پنج مهر و فین کورد نه گهر لیبکی
 بیچفن وه دل بکن که لسره وه لاق خوان قسه بکن وه
 ژبه له نگازباوی باس بکن ، بی شک نکارن یاسانی
 نوبگه نگازی مرارا خوتان فیم کرن بدن، ونه توانین مقصدا
 خویان هین بین . چنکی هه بهک لوان باوایی قسه
 دکه ودلی خودا دی : نه زته فی کوردم . ئیدن نه گهر
 کوردی بین زمانای کوردی ژزانن . چا ؟ چونکه زارو
 شیوه ی وی ژزانن .

والحال نه وان ههمو (ههسه ، هه مو ، حه مه ، گشک ،
 ته فدا ، گشتی) زارو نو لایینی ملتکی به کزمان
 ویکنژا دنویه کخوینن . وه لی ژله ف نه ها تیا شیوه نو
 زارین وان ، نکارن هه ق و دن ناسیکن وه خونا سکرن بدن .
 نه گهر خوه ندا نو زانایا ملتکی یقی آوایی نکاری بن
 یقسه و نفیسا خویانی ملی دهستی هه ق دین بگرن و آری کاریا
 خوتان بکن ، بی شبهه نه مکنه ئشتکی دبنداژی دهستی
 هه ق بگرن وه کفکرو به کنبی بین . چرا ؟

چنکی نشانه به کینا ملتیکی وه کبونا کوهه ایکی هه
 بون وهه بیا زمانکی — یکی یانی علی الاقل لئفنیسی دا —
 بهک نسق وهه کواویه . بی قایا ئشتکی دن چی نابه ونایه
 دیرستکرن قط . نونا ائفرا پرسه ک بی بالا ههمو خوه نده فان
 و نفیسه فان نه وژی قایا بیه : چوان زمانیکی کوردیکی
 بکنسقی ویکتاوا (علی الاقل) لئفنیساندا فی به پیدا کرن کو
 ههمو کوردان فی بگهپنه وهی مرارو مقصدا خویان یقه
 دینن وه چاک آدا بکن ؟

***

قایا خویانی قرا نفیسی بوونا که (هاوار) راری بکم
 تمیز کر بوم ، وه بچوها باوی پرسی مژول بووم . ژر مارا
 (هاوار) ی ئی شانزدهان دا پرسیاریکی هیژا دور آلیاتی
 موضوعی ، موضوعی نفیسارمان دهاقی بو بلا فکرن . وه یکورتی
 حه بانی به کییا گولانی جو حاب دهاق خواستین . وه ختا که
 من أف دبت وخواند . دلی من فه بو وچا فین من ژونی بو وه
 از زور پی کیف خوه ش بوم . سه فادی مجبور بوم جو هانی
 کو بو تمایا نفیسارا خو حاضر د کردم همان بتمدیل و تغییر
 یکی هندک بنفیس و بدم بو نه ف پرسیارانی کول (هاوار)
 بداهانیه بلا فکرن ، و پاشی فه گه رم لسره تمایا نفیساری
 (مقاله) خو ، وه دورا لیا زارو زینسا کوردی ، خواسما
 زازایی (دوبلی = دونلی) دا هنک زانینی بو هورقی و زمانی
 به لاق بکم کو حه بانی ایرو ئشتک ژوی نه هاتیه نشر کرن .
 هیثمیان ژمیری ده لال وهیژا خودی بی هاواری مه ههمو
 کوردان نه فه کو ژقی نفیسی شتک دهرنه خه ژیر کو
 دیریزه و مخالفی شرطی پرسیاریا هفتندی صورتی به (۱) .

(۱) هیثی وداخوازانه لسرمران و مسر چافان .

صعيتي

له بويکينا زماني کړوي

- ۴ -

١ - گر ه که جفانک ژچار کارين کورستان چي بيه سداو زانا و چند مروپين گوب لهجئين کورستانئ ثقان زانن تپده کوم بين

٢ - شيوکي سفک و بلند و شيرين کو پرين کردان پي مژول دين بگرن نين دن ثقان بکون اگر پرسک ژوي ئي بيژارقي کم بي ام کارن ژ شيوين کوشقي بدزن چان ٠٠٠ گوم وها بکين دژواري دگهي دو مليون کرد لي اگر ام شيواکي ژ ثقان چيکين هنگا دژواري دگهي نه ده مليون کرد

چاوان گوملطان ميان وها کريه ياني شيواکي پيرشيرين گرتنه نين دن کشته .

بلي دقونري ده هي بيترام کارن دلائل و نيشانان ژفکرو پيراخوه ره درپژ بکن ابدي هفال ساغبن .

هگر فوي

بو و نه ب شيو ا سيورکي لي ب يا پيچاري بو . بکي ب نافي احمدی خاصی چيکروبو»

لي ملا نذير کو ژ دومي يا سيورکي پيشه نو دومي لي نا عجبنت دپزه : « بلي احمدی خاصی ژي مولودک چيکريه و او مولود گمابه سيورکي ژي . من او دقيه . هماسی چار په لک بون . ژ پرسين کورد مانجني بي تيژي بو . لي پشي کو مولودا عثمان افندي درکت اوبطال بو »

لي ژ بر کو من دل نينه آزوي بطال بکم ژ خوه ند فانان هغي دک هکه بي دزان و دکارن بيدا بکن نفششکه وي ژ من ره ژوبکن دا کو از وي ژي پيخم چاپي .

شام ، تارا گردان : ١٦ تيرمه ١٩٣٣

جلودت عالی بدرخان

آربانچي زحف پي وش بي . خو حذره کرد . کرگک رفا :

- از ان ميدان د فلک بکين . تولى تانزي و بويجان د کري . اگرکي آپ لوي آمه تاي جري بر قسي . او توي ره فاجو : « هي کرگي ، کبگي . . . از نو بوري نونلي ليچکاني توي يا »

باجي ت ترا فاج : « هي آپ آربانچي ، بي تبر ، ت بخو و بويجي قندي »

لوي آمي ميدا ، فاندان کرگک ، دا ، کرگک شي ، ترا فا : قيسگي ت انکهي من بوري من ري و شو از بنيسکه کي برقس لوي فا : خو لو

دستی يوو بني گزد . کرگک ترا فا :

بنيسکه کي ماري دپوي بکي لوي فا ، هي کرگي . کرگي از انکهي يت و ليچکاني ت پيا بوري .

کرگک فا : سه ره ی منو ، هي آپو آربانچي بي تبرت بخو و بويجي قند يا لوي ترسا ، فا : انو مه فاج ، آخري از ترسنا . فالق خو تمام کپرد ي آپو آربانچي فچيا . تانزي و بويجي هلاکک لوي دي ، د حال ده گرت و خفتنای . آربانچي ب لوي ، کرگک وليچکان شابي .

پاش کو من مولود و اف بندها نثساندن هر دو شابي براى شيخي رحمتي شيخ عفتد الرحيم افندي دان . هنگي اوي ژ من ره گرت کو ژ في مولودي پيشه مولود که دن ژي ب زاري دومي هاتيه چيکون ويسر خست : « لگورا کو د پيرامن ده مابه ژ في دريژ تر

لوی جری فا: فاندی چی چی؟
 کرگک جری فا: ایزک بول وژدکی
 لوی زانا دؤ د کس چنیو فننگ نی کرده
 شی . کرگک کورت فساوت . نوری لیرکان
 دؤ را فژیا . شی آری بی هت . آزا آشوانچی
 ئی دینای . کرگک هاوار کرده، جری فا:
 - اورو لوی بین مارا پیدایی ، من ری
 فا . ازدو تو بورا . من جری فا حتا حوت روژی
 فندی . لوی شی ، فننگ نی کرد . ت نکا
 تازی و کتیکان حادره ک حتا ددی لوی بنو .
 آشوانچی فا: بول رندو
 او وخت پوستی لوی نوای چتوری کردی .
 آشوانچی خیلی پی ووش بی . کرگی ری فا:
 - آزونو میدان دلانین یکین . آزو توری
 کتیک و تازیبان دکون . اگر ددی لوی آمه
 تنکی آی در را کای بکه . او دو نوری
 فازی: «ای کرگی ، کرگی ، کرگی ! آزو
 تو بوری توری ایز کان» . بادوت جرافاژ:
 «ای ددی آشوانچی ، ت بخوه و کتیک فندی
 بی تبر»
 لوی آمه میدان ، فندا کرگک ، کرگک شی ، جری فا:
 - چرنکی ت نکا من بوری ، من ری و شو
 تنکی کاری کران
 دستی ژ ویلی گروقی . کرگک جری فا:
 من ری دیری یک -
 لوی فا: ای کرگی کرگی ، نکا آزو تو

بورا توری لیرکی تو
 کرگک فا نوبتا منا ، دست پا کرد:
 ای ددی آشوانچی بی تبر ، ت بخوه و
 کتیک فندی
 لوی توسا ، فا: هونی ، مفاژ ، آخر از ترسنو
 فسه ی تمام کردی ، ددی آشوانچی فژیا .
 تازی و کتیکان وختو لوی دینایی ، گروقی و فستایی .
 آشوانچی ب لوی ، کرگی وب لیرکان بی شای .
 روملیا بالوری
 زویچی زویجادوبیکی ده هوار کورت .
 شاری دو پیرو رمای . میانی دؤ ، جامند کیرگک
 تولی دس لیچکانا . بنه ری لویبک پیدایی
 زحف قبشان . کرگک زحف ترسه . لوی ترا فا:
 - آزنو بوری تولی لیچکائی تووی یا
 کرگک ترا فا: فندر حتا حوتنار ویچی
 لوی ترا فا: قی چنیا
 کرگک فا: لیچکئی زحف فجی
 لوی زانا نی دؤ ده چو چنیو ، فننگ
 ن گردد ، شی . کرگک کت دشش یابیش .
 دؤ را تولی لیچکائی خوبا فجیای . شی آریه .
 اوجا آربانچی ییدی . کرگک هاوار کرد . ترا فا:
 - آبرو لوی یک من ری پیدایی . من را
 فا آزنو بوری . من ترا فا فندر حوتنار ویچی .
 لوی شی فننگ ن کرد . ت آنکئی تازی
 و بویچی حدرک ، حتا آبو لوی بنو .
 اربانچی فا: زحف حو لو
 آن وختد پوستی لوی نوای چتوری کیردیه .

پي مينا بابا ڪردان پ (و) ي ڊگهين و لئونا (آف) و (شف) ي (آو) و (شو) ڊيڙن .

در قواعدى ده : زارى ڊوملى در قواعدى ده ژ هر زارى بيتر نيزنگي ڪردمانجى پي به . پري پيشن پرونائين (از) و (من) ، پرونائين زندى ، دق زارى ده و كه خوه مانه و (از) ژى نه كشي . ژر لورا هو ڪي در ڪردمانجى پي ده به ، در ڊوملى پي ده ژى فعلين لازم و متعددى جعي جعي تپنه نصريف ڪرن .

تق در مسه لاجسى ده زاري پالوي ڪم ڪريه . لي زارى سيور ڪي مي و نيرين خوه و كه خوه هلايننه . در هن جهان ده مسه لاجسى در دق زارى ده ژر ڪردمانجى پي بيتر ، ڪورتر و هو ر ڪتره . اوچند ڪو در فعلان ده ژى تپنه دپتن .

پاش ڪو مه اف فرقين ها ، ڪرقي ما گوتن امي ژر خوه ند فانان ره منهو ڪي پ ڊوزاران بدن زانن ، پ بي سيور ڪ و بي پالوي .

آف منهو چيرو ڪه مڪري به . پار خورن ڪي هڙ ده سالي ، ژر ولاتي مڪري ، آف چيرو ڪ ژ من ره گوتبو من ژى نشياند بو . من اف منهو اهر دو زارين ژيرين دا ورگړاندن . بي پيشن ژر ملا نذير و بي دووم ژر محي الدين ره دا ورگړاندن . محي الدين خلڪي پالوي به . ژر گندي همان ژر شيرا قاسمان .

ژر بونا ڪو بك در ين حڪمي زارى ئي دن ده ميمت من ژر هر دو وان ره منهو وا مڪري خوه نندن وڙي ل زارى وان دا ورگړاندن ، بي ڪر بك يا آدن بيينه .

دومليا سيور ڪي

روڙي روزان ڊ ڊوين ڊ هاوار دا ڪوت . شاري دو پير و رماني . دوي ميان ڊ ڪرگين و ڊس لير ڪي جا ڊ مندي . لوي ڊندو فشان اينان .

را پيدا بي . ڪرگن خبلي ترسا . لوي آي ري فا :

— آزدو نو بورا توري لير ڪان

گركڙ جري فا : حتا حوت روڙي ڊندر

افه فرقين پنگهي دائيرا هر دو نيشتان . ڊ نيشتا ملا نزيو ده مه تقى تشتن ولي گهارتن ڪو برفه رنگين خوه نين بناتي وندا ڪرپون ورنند ند ڪتن وڙي .

***

زارين زماني ڪردى نين پنگهي سسي نه . زارى ولاتي ژورين ، بي ولاتي ژيرين و زارى ڊوملى .

هرو ڪي ناسه زارى ولاتي ژورين ڪردمانجى به و ڊ ڪردمانجى پي ده فرقين زاراوا وشيزان هبه ژى زارى ڪردمانجى پي تو ڪياني شاني بيڪتيهه زمانڪي ڊده . لي زارى ولاتي ژيرين نه ولي به . ڊناف خوه ده ل زارتن دن بلاف دبه و چه چه ر هف فذفته ما مينا بابا ڪردى و لوري . ژو پيشه ڊ وي ولاتي ده زارتن دن هه پ گلڪي ژر زارى ولاتي ژيرين دورن و ڊ ڪفن نيزنگي زارين دن .

زاري ڊوملى : اف زار زماني ڪردين ڊوملى آن زازانه . ڪردين ڊوملى ڊ ولاتي ژورين ڊ روڙ آف اي ري ولاتي ده روشني نه . پ پراني تقلي ڪردمانجيان و ژر زارى خوه پيشه پ ڪردمانجى ژى ڊزانن . لگورا ڪو من سح ڪر ڊزاري ڊوملى ده ژى چند پرهه لي در پنگهي ده اف برين ها ڊدونه . ڊ نائف قلن هر دو پيران ده ڊ ڊنگاني و قواعدى ده فرقين اشڪره تپنه دپتن .

ڊ ڊنگاني پي ده : ڊ زارى سيور ڪي ده حرفا (ژ) يقاسي ڪردمانجى پي نين بهڙي ، ڊ هن پوسان ده تپنه دپتن . لي در ڊوملى بين دن ده مينازاري پالوي ده (ژ) يڪجاريه و شوناوي (ز) بك آن (ج) بك رابوبه . ژر لورا هڪه ژر ڊوملى يان ره ژر بر ڪو لئونا (ژ) يا ڪردمانجى (ز) ڊيڙن زازا هاته گوتن ڊوملى بين پالو و مادي ژر ڊوملى . بين سيور ڪي بيتر زازانه .

ڊ زارى ڊوملى ده پوسين هر زاري ڪردى تپنه دپتن ، ڪردمانجى بابا ڪردى مورماني ه . پ . . . و في زارى ده (ف) هه به و گلڪه . دبه ژر ڪردمانجى پي بيتر ژى . لي در هن پوسان ده في (ف)

لی نه کُر نه باق نه چون سنبولی ومولود نه کت چاپی
 و خدی ژ عثمان افندی ره حزن نه کر کو کدا خوه
 یخوین رهش بیست - ام فی چاپی ژبونا شا کرنا
 گیانی وی پیشکشی وی د کن .

***

ژ هیلا دن من دزانی بو کو نیک محمد علی عونی
 افندی^(۱) ژی نفیشتکه مولودی هیه - من ژیره شانده
 ونفیشتاوی آتی - مه هردو نفیشت دانین برهف - مه
 دیت کو دناقبوا وان ده کیم وزیده فرقه هه .
 بری پیشین د دستبیکا نفیشتاوی ده ده بیت هه ،
 دیامه ده تفی سسی نه - من اف ژ ملا نذیر ره
 خوهندن - اوی گوت « بین بیتین زیده پاشی هاتنه
 یسرخستن ، هر حال بکی ژ برخوه گوتنه »
 دتی باینده از تشکی نایبزم - لی هرو کچی خوندفان
 بخوهدی ببین د وژناوان بیتان ده خواری و گیانی زیده نه -
 عثمان افندی بخوه نکار بو بیتن بی وزن آن خواری وژن
 بنفیسنه - ژیره مولوداوی گواکه .

د گل فی هندی ام وان بیتان بی کوتو نشی وان
 بگهیرین ، راست یراست د گهیرین هره :

بنامی واهیری نو آرد و آرمین
 که مادست کرد ب نو گروه رنگین
 شما حمدی خوه اللابیری بیارن
 شو وروژ فاهی د ای د بقارن
 پیغمبری ری صلواتی بوان
 یم وتم دردی جی قر د بنالن
 مثالی نادنی زانی ت مردم

(۱) محمد علی عونی افندی ژ خوه ندابین گردان
 نین ولا تباریز و ملیتپورده - بخوهدی خلیسکی سیورکی به -
 لصری د ازهری ده خوه ندیه - اف - ده سالن د دیوانا
 قرانی مصری ده مترجمه - ل شرفناما کو فی پاشی بی
 لصری هاته چاپکرن پیشگو تنسکه هیژا نقیساندیه -

ت جتیرینی گروهی توژی نوخم
 که توزانانکی نو دنیا سنینو
 بزان آذنی جایی جو نیو
 و دارو ای چه کی جتیر بکارو
 کی جتیر چی کارت ای و دارو
 بسو توبه بیارن هی غدارین
 دنیای د توحی هول بکارن
 گاهد خوری آری بن بنالن
 برژن حرسی چانرا بکلن
 ببو غفیو گوناھی مایی فیردو
 گوناھکاری کی عمری خو د گردو
 صلواتی بوانن رند و بولی
 بره سنن پید ما گان د رسولی

ژو پیغه د منهوری (منن) ده ، د گلک جهان ده
 ناقبرا نفیشتامه و یا محمد علی افندی فرقهین دن ژ هیون .
 مه اوفرک برپیل و د بین ره ویکو بیکو نشان کرنه .
 لی فرقهین مینا پیش و پاشیونا پرس و حرفان و
 گهیرینا جیوکان نه هیژایی نیشانکرنی بون - هرو کی د
 بیت و مصرا عین ژ برین ده تینه دبتن .

چاغو قربان بی د فی اللای رسا
 وقتا قربان بی د فی اللای رسا
 کامکی آدر را خلاص خوری واشت
 وا بوانو فی رسولی ری صلوات
 کامکی آدر را خوری خلاص واشت
 وا رسولی ری بوانو الصلوات
 کردو اینان آرد باللای بول نیاز
 کرد اینان و آرد باللای نیاز

او و عثمان افندی بهفت نه خوهمش بون . هچکو بربری بهفت د کرن . باش بلاقبونا مولودا هجی یوسف میلدارین وی دگوتن : « ملاقی وزانانی هولی ده . نه یب گالگالان... » آف گرتو پست ب گهی عثمان افندی فه زی د کرن . نه گرکه آم بیژن کو هر دو ملاژی کُرد و کُرد زمان بون .

وکی عثمان افندی آف بهیستن ژ ناسین خوه ره گوت : « هک زانانی ب نقیساند نامولودی بی از مولود کی ب زمانکی ولی بهنسیتم کو بی هیز تو کتیب نه هاتیه نقیساند ، نه ب ترکی ، نه ب کُردمانجی لی ب دولی ... »

تویی فی آوایی و ژ وی بربری اف مولوداها هاته پی . نک دلی من آف جارا پیشینه کو ژ بربرها دو کُردان تشکی قنج بر پی بو یه . عثمان افندی بار لیسورکی چو به رحمی . رحمتا خدی لی بیت .

دیشان لگورا گوتتا ملا نذیر عثمان افندی مولودا خوه ب پینج سالان بربرها مشروطیتی ، یانی دِ سالان (۱۳۱۹) ده نقیسانده .

مولودا هجی یوسف یانی آترکی ژ خوه هنگی کتیبو چاپی : لی با عثمان افندی نه دکت . جارکی نقیشته که وی شاندبون دیاربرگری ، او نقیشتا کو من یا خوه لیر نقیساند . لی ژ بر کو زانی بون بخوین بشوندا فکرا ندبون . هروکی دِ پلی وی ئی پاشین ده پترکی نقیساندی به : « بالخاصه سلام و ننادنصکره استفسار خاطر ایدرم : مذکور کتاب ولا بدتن کرو اعاده ابدلی . سببی اوقو یاماشلردر . باقی سلام . ۱۲ حزیران ۱۳۲۲ - امضا نایته خوهندن »

پشتی مشروطیتی پسامکی من ، فائز بگ بدرخان ، بو بو قیقمای پتورکی . با فی ملا نذیر هجی ابراهیم چو بو بالی . مولود شانی وی دا . پر نه آتوت فائز بگ هاته عزل کرن و فکریا ستیولی . مولود ژ ی بخوه ره بر کو بیخه چاپی . لی لستبولی ژ ی او نکار بون بخوین . هنگی فائز بگ ژ هجی ابراهیم ره نقیساند بو کو آن او بخوه آن کُری وی خوه بگهین ستیولی مولودی ژوان ره بخوین دا کو بکارن چاپ بکن .

— تو چاوان هینی دولی بی بو بی ؟
— ژ د یا خوه هین بومه . پتی من ژ دیرشوی هاتیه سیورکی ، ل سیورکی دیا من مهر کر به . د یامن بخوه زازابه . کچا ملا سلیمانه ، ملا سلیم کُری حافظ عیسی به ، او ژ پسامی عثمان افندی ، مفتی بی سیورکی به . بانی از خوارزی بی زازانم . از بخوه د نف زازان ده مزن بومه . ژ خوه ل سیورکی بی دولی خبر ددن ، لی بی کُردمانجی ژ ی دزان . خلکی دورا سیورکی ژ ی زازانه . از تم دجوم گندان بر من هر گاف ژ خلکی را مولودا زازا کُرد خوهند . نیدی من زانی بو کو باش چند سالان راحتی سروشی خوه هاته . ملا نذیر بگیری من پهاتا . دولی زمانی دیادی ، زانی وی بو . لی بی زمانی باقی خوه ژ ی ، و که خوه ، پاک دزانی بو . د کاربو هر تشنن دولی بی ژ من ره ب کُردمانجی مانابکه . ملا بی من ملاکی زور ، ملاکی کتیب بر چنگ بو . مولودا زازاکی ، یا ملا بی باقی و خنج الاناما ملا خلیلی سعردی بیره بون . باش دوروزان ملا بی من ژ در ی فه دا . هر می کتیب دِ بر چنگ ...

ملا نذیر نقیشتا خوه دِ سالان (۱۳۲۱) دِ بازدهی ما نیسانی ده بخوه نقیساند بو . لی ایرو چاقین وی ژ بر بخوه ئی بیکی او چند تاری بونه کو دستنقیسا خوه نما دکاره بخوین . ژ لورا من ژیره هریت بکوبکو د خوهندن ، ازی مانه دکر زیر و زبیر د عدلانن ، من ژ ی بی هر دو حرفان ، عربی ولاتینی د نقیساندن . د دما نقیساندی و ب هینجتا هر پرسانو من بالا خوه ددا قواعدی ، دستورن زمانکی داتین درو بو پیل د نقیساندن . بی فی آوایی از دگام بنگی زاری دولی ژ ی من او ددانی بر کُردمانجی بی . ژ میلادن د قبا بو از بزائم و ژ خوهندقانان ره بدم زانین ، گلو آف مولوداها کنگی هاتیه نقیساندن و بی چی آوایی ژ عثمان افندی ره هلکتبو .

لگورا گوتتا ملا نذیر بی ژ ملا بین سیورکی ، پتافی هجی یوسف مولودک بزمانی ترکی نقیساند بو .

هاوار

کوفارا کردی * مجله کردیه

زاري دومي ومولودا عثمان افندي [*]

بری چنداکی، برب خلاصکا ناری فه دجوم .
دنیا له بویوتاری . من وهفالکی خوه مه خوه دا بو
ین چراکی و مه فیتکک دخوه ند .

د پاش مه ره کالک دهات . عمری وی درورا پینچه
وشپستی ده . سلاف یله کسر وخوه دا ناس کرن . ملا
محمد نذیر کړی حبی ابراهیمی دیرشوی . بری پانزده
روزان ژ ولایت هاتیو ولین د گریا کو ژیره آن برایی
وی ره کارکی پیدا بکم . من گوت :

— قنجه ، صبه و ره مال أم فد کرن .

لی زمانی وی نه زمانی خلکی جعی بوطان بو . هیژ
بیتر دجو سرزاری دشتا دیار بکری .

صبه تر کالو هات . یسر هاتیا خوه ژ من ره گوت .
ژ بر ترکان ، ژ بر ستمکار بیباوان باز دا بو . د نای آخانتی
ده من سح کر کو هر چند باقی وی دیرشوی بو لی
بخوه د سیورکی ده ژ د بیا خوه بویه . ژ لورا زاری
وی نه زاری جعی بوطان بو .

میقاتی من ملا ، ملاکی مدرسه دیتی بو . کیم و زبده
بچرفین لاتینی ژی دزانی بو .

وکی من نای سیورکی بهیست ومن زانی کو محمد نذیر
ملا به زاری دمی ومولودا زازاکی هاتن بیرامن .

ژ میژفه من دل هبو هنکی ب زاری دومی ژول بیم .
تمازا مولودا عثمان افندی بیخم دست . وی ب یکی ره کو
رند ب دومی یا سیورکی دزانه بخویم ، لبر بشفینم و بدم

[*] کتیبخاناهاداری د ژان روزان ده مولودا زازاکی چاپ
وبلاقی کر به . اف بنداما پیشگو تنکاوی مولودی به .

چاپکرن . ژ خوه د فی زاری شیرین ده ژو پیغه
تشتکی دن نه هاتیه نفساندن . هاتیه ژی من نه دیتیه ،
نه ژی بهیستیبه .

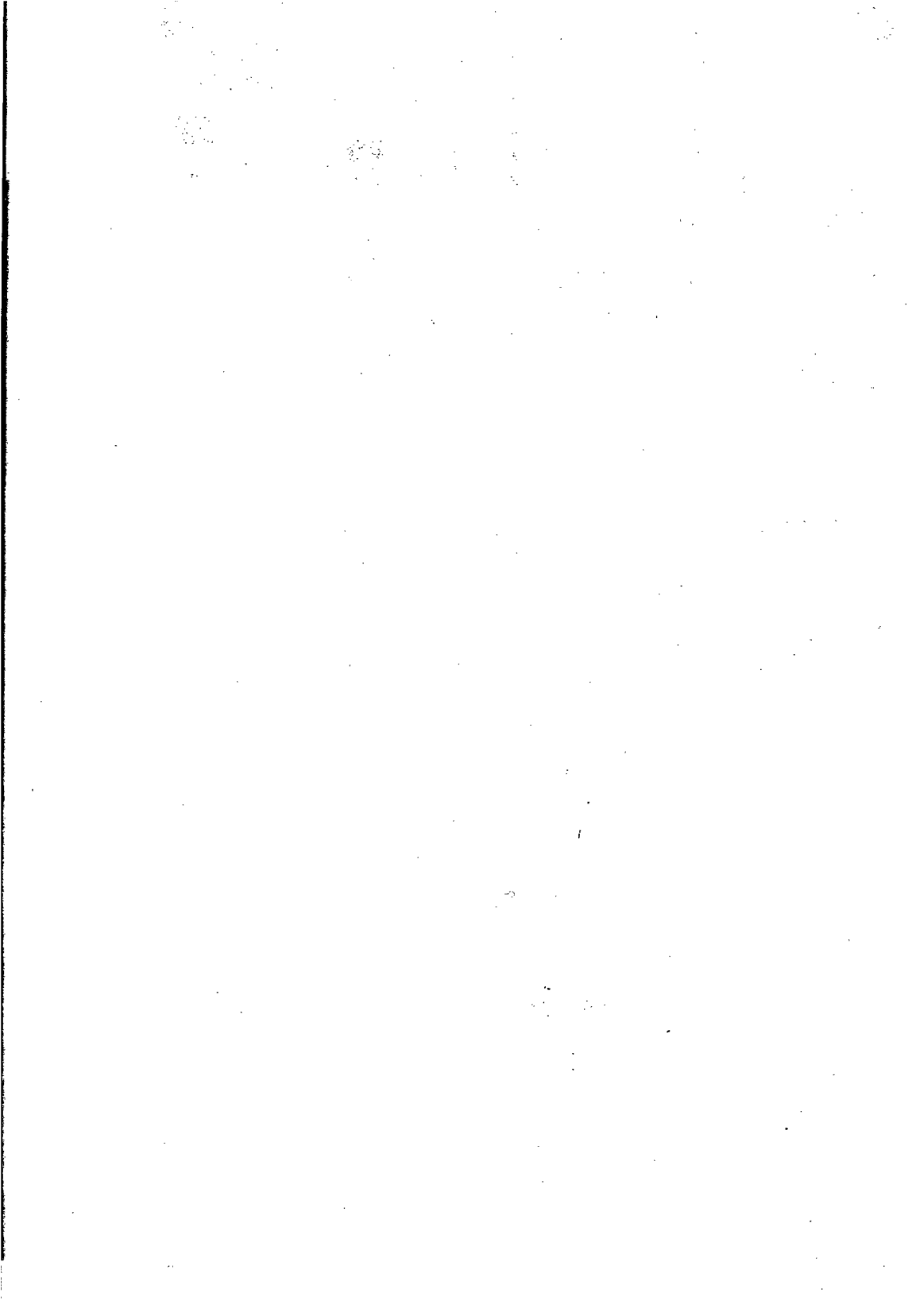
بلی ژزو فه به ازیل فی مه لودی د گریام . بری دوسالان
نقشته ک کتیبو دستی من لی ناتقاف . ژ پیشی و پاشی بی
چند روپل کیم بون ، نین مابین نیف چراندی و دهن
جهان ده پرسین حشفاندی هیون . د گل فی هندی پیاکی
از پی ژول بوم ، بکیر نه دهات . من ژی تشتکی
هیژا و تکوز نه آتی در . ژو پیغه ژ من ره آریکارک
ژی د فیلیا بو . آریکارکی ولی ، هرچی کو من زانی
بو بکاره ژ من ره مانا بکه .

ملای من هر چند کردمانج لی سیورکی بو . من
ژی پرسی هکه ب دومی دزانت . ژ خوه اولی ورازی
لین فگراند :

— هنگ کردمانجی بی ب دومی ژی دزانت . ژ
ژنکی ره (جنیک) ژ سرف ره (سمدیم) و آتی ره
(آو) دیژن .

لی دلی من لکوتنا وی رونه دشت . ژ بر کو
بخوه کردمانج بو . گلک کردمانج هنه کو ب دومی
دزانت ، لی د آخانتی ده هر دوزاران تفلی هف دکن
وو که خوه تران بیژن . لی زازا این هنه کو د کردمانجیا
وان ده تو کیانی نینه ، مینامه ب کردمانجی دزانت . ژ
بر کو کردمانجی دناقرا کوردین ولاتی ژورین ده زمانی
تقای بی به و ستران و دیلو کین زازان ب کردمانجی نه .
بروی یکی ژ من ره بک د فیلیا بو کو دومی زمانی

دی و باقی وی پیت . من ژ ملی پرسی :

السنة ٢
العدد ٢٣
الطبعة الأولى
٢٥ تموز ١٩٣٣

هاوار

سال ٢
شماره ٢٣
شعبه
٢٥ تیرمه ١٩٣٣

کوفارا کردی * مجله کردیة

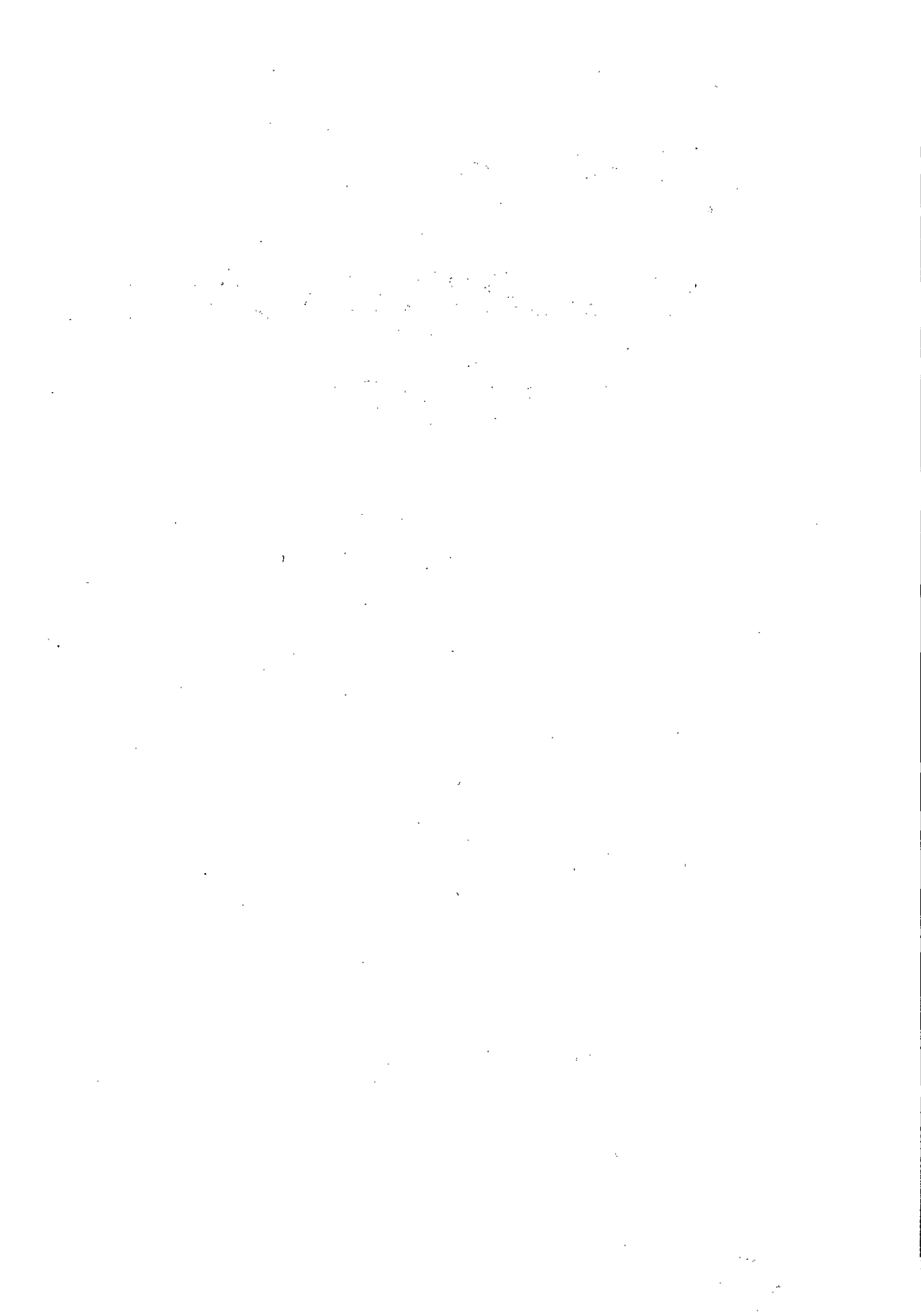
تبخسنییین کوفاری

ج ٠٤٠ بدرخان	زاری دولی
جگر خوین	صحیتی
لاجی حهانی	صحیتی
دكتور ك ٠٥٠ بدرخان	هروکی هانه گوتن
هر کول آیزان	کردو کردستان
ج ٠٤٠ بدرخان	الفابی یا کردی
دكتور ك ٠٤٠ بدرخان	چارین خیم
فریدون	خوه ناس بکن
أقین جیوه لك	دلستی
بزیشکی میران	کله خرمی

مطبعة الترقی بدشق ١٣٥٢ م ١٩٣٣

TÎPGUHÊZIYA HER 23 HEJMARAN

ji tîpên erebî: **Emîn Narozi**

HEJMAR 2

Gundê Nûava

A vên herikî... bax û baxçe... di nav van baxçeyan de her texlît darên bi ber, li ser van daran ji her cinsî çivîk pevdiçin û bi her zimanî dixwînin! Ji van çivîkan a ko kezeba min dişewitîne û hundir li min diperitîne; şalûl e. Bejin û xwendina wê ruhniya çavê min û qînata dilê min e.

Gundê me di nav van rezan ji panzdeh malan hevdudanî ye; wargehê me, mezela civata gundê me ye. Paşivan li ser wargeh, naveraojan di nav mêrga rezê me de em, di civin. Pirs û galgalên me teva pev xweş in...

Kula welat çima holê giran û ji bîr nabe? Heta niho me digot: Em bê der û poxan in, ji lewra hergav birînên me diaxivin û ji hesreta erdê bav û kalan em dîn dibin vêca me çi divê? Gund gundê me, bexçe û baxên me. Tekûz e; hertişt, hertiştê me!

Ma qê wusan e? Carekê werin, hundurê min verojin dilê min jê derînin û bi kêreke tûj çîni çîni bikin, wê gavê ev çîniyên dilê min ewê bêne peyivîn û pê ra bêne girîn. Lê dizanim hûn xwe nagirin hêstirê çavên we, ewê çemê Amediyê derbas bike. Şûnda hûnê bizanin ko ez, ne tenê dilketiyê xweşikiya şalûlî me. Ez dilketiyê dengê wê me ji ko jîyina me ya der li der di nav nikilên xwe da tewtew dike û bi vê dawî kilamê dawî tîne.

– Xweyî bin li gundê Nûava! Gundê we; mizgîn û hawara bajarê we!!

Qedri Can

BERDÊLIK

Ji Qedri Canê cambira ra

Jiyîn xweş e bi xurtî
Li Kurdistan bi kurdan,
Bav û biran çi bikim?
Hemû min tê bi derdan.

Min dil tucar nenali
Min zar tucar nekali
Bi dilhişkî bi lalî
Singa xwe da ber rîman.

Min îşev dît xewna rast
Deng û gazî çi xweş hat
Digot rabin kurdino!
Tev biran û tev xwehan.

Derban li me tu zanî
Rim nine giş nezanî
Xopan kirin kurdanî
Ev tiral û nezanan.

Hawarê, xweş awa kir
Dilê kurdan pê şa kir
Zar û ziman ava kir
Jîn û xweştî bela kir.

Kariya Ereban 18-5-1932

Osman Sebrî

HEJMAR 3

LAVELAV

Xudan mal î, xudan perde
Cihê te giş, hemî erd e.
Bi awazê tena denga
Te xulqandî, te kir ava.
Tu hem derd î, tu hem darû
Te kir meh ro, te kir şev ro
Te na xafa, te na xurde
Tu davêjî dilan perde

* * *

Ya Rebb tu yî, tu rehm û nûr î
Tu destek î tu hesin û şûr î.
Tu rehm î, tu efserê, mela yî,
Gencîne yî tev, şeh û geda yî.
Ya Rebb tu î tu, tu şahê dewran
Textê te li ser Stêr û ezman.
Textê te serefsêrên şehan e
Bejna te ji çavê min nihan e.
Ser çend şehan tu bûyî xunkar
Lewra nedikir tu kes jî inkar.
Ya Rebb tu hî tu padîşah î
Tu merhema herbîrîn û ah î,
Bexşende tu yî, lê derdimend im
Serferşikî mam û jar û bend im.

Dr. Kamiran Ali Bedir-Xan

PÎROZNAME

Birayê gewre û xoşewîst Mîr Celadet
Alî Bedir Xan!

Le paş destgûşîn. Demêk bû çawriwanî
sitareyekê gelawêjî kurdeman dikird. Ta ko
diwênê be çawî xwuman dî man ke ewêş
kovarî "Hawar" ke çawî hemû kurdêkî ron
kirdewe, hîwa man wa ye ko be tîrî pîrîşkî
geş Kurdistan ronak katewe we hemû kur-
dêk be dem em Haware we biçî ta bikewênî
ser rêgayî rast we bo yekîrî kurdan hewl bi-
deyin.

Bo nawî geş lawekî kurdî Iraqewe pîrozî
"Hawar" tan pêşkêş dekem.

Rîca ekeyn le me û diwa hewl biden bo
tewhîdî lehcat ta we ko hemû kurd wek yek
îstîfade le Hawartan biken. Amade yin bo
hemû xizmetkarîtan. Îtir yarîde û dewamî
Hawartan le Yezdan teleb dekeyin.

Hamid Ferec

BI HINCETA PÎROZNAMEKÊ

Herwekî di sitûna xwe de bêt dîtin, ye-
kî ji xortên kurdên Îraqê, bi navê
Hamid Ferec, ji Hawarê re pîroznamek

şandiye. Tê de ji ber xwe û ji ber hemî xortên kurdên Îraqê ve derketina Hawarê pîroz dicit.

Heta niho me Hamid Ferec nas nedikir. Ev cara pêşîn e ko em bi heyina wî dihesin.

Ewî ji me nasnedikir. Lê ji ber ko Hawar - herwekî Hawara her xortê kurd e - Hawara wî ye, Hamid jê re xweyî bû.

Hamid Ferec xortekî kurd, şagirdekî dibistanê, Hawar dikeve destê wî, pê bendewar û şa dibe. Ew roja ko Hawar ketiye destê wî jê re cejn e, cejneke mezin, cejna vejîn û vejandina zimanê kurdî ye. Tawil kiryarî Hawarê dibe û dilbendiya heval, nas, nenas, tevayiya xortên kurdên Îraqê dike û ji me re, ji Hawarê re pîroznamekê rêdike.

Ji hêla din xwe dide pêş, beremrê Hawarê, beremrê zimanê xwe disekine. Ji me dipirse, gelo çi xebat, çi kar heye ko pê xizmeta zimanê xwe, xizmeta nijad û milletê xwe bike.

Tu kes nikaribû ji Hawarê re diyariyek ji pîroznama Hamid Ferec, mezintir, bi qedir û hêjatir bişîne. Diyariya Hamid Ferec diyariyeke welê ye ko bi kirînê naye kirîn, bi daxwazê nakevit dest. Ew tişteki beha ye ko ji vîn û ji xurtî û dilbaweriya kurdaniya Hamid zaye.

Hamid Ferec herçend bi vîn û dilbawer e ew çend bi hiş û jîr e jî. Hamid dixwaze û rind dizane çi dixwaze û jê re çi divêt.

Herê ji me re şiretinen qenc û beha dide. Ji me hêvi dike û dixwaze ko em ji bona yekîtiya zimanê kurdî bixebitin.

Belê xebera wî ye. Ji xwe me, di pronivîsa xwe de ew esas, bi mada jêrîn ve danî bû.

2- sehîtiya zarên kurdî û ber hevdanîna wan . . .

Ji bona yekbûna milletê me welê jî diviyabû. Ji ber ko yekbûna milletan bi yekîtiya zimanî dest pê dike.

Bizmark yekbûna Almaniyayê li ser yekîtiya zimanê Almanî danîbû. Vê yekîtiyê Lûter jê re çêkirî û pêk anîbû.

Yekbûna kurdan jî bi yekîtiya zimanê kurdî çêdibe. Yekîtiya zimanî jî bi yekîtiya herfan dest pê dike. Yanî di yekîtiya zimanî de yekîtiya herfan gava pêşîn e.

Pesn û spas ji Yezdanê pak re Hawar elfabêya kurdî belav kir û ew gav avêt.

edin divêt herçî xwenda, xwendewar û zanayên kurd hene bi vê elfabêyê binivîstin û nexwenda ji hînî wê bibin.

Celadet Ali Bedir-Xan

Ma çiman diçî?

- Ji Ekrem Beg re -

Dilkeî me, dil im ez, dotmîr û fermandar î tu!
Sal û hîv herdem tu î, hem rovejin hem rohilat,
Dil im ez, dîla welatî; ez jî qurabana te me,
Gevre [gewre] ye hêvîn û jîn, lê gevretir al û welat! . .

Diktor Kamiran Ali Bedir-Xan

HEJMAR 4

EY KURDINE WUŞYAR BIBIN

Xakî Cizîr û Botan, ye'nî wulatî kurdan.
Sed heyf û sed mexabin deymen bi Ermenîstan
Wa rêgatan debeserê 'elatê Caf û Bilbas
Ger mirduwin le germiyan, memnû'e biçne kwêstan.
Kamî kiç û hetûwî şêrîn bi raydekêşin.
Hawar debene berkî peş me dexîl û aman.

Sertan le qur hilênin werin halman bibînin
Çonîn le destê zulmî bédîni dûr le îman.
Em qiseye ke kirdim nagate çend salî tir
Em halte debînin yek yek bi çawî xotan.
Herçî we ko beyanim bo kirduwin be tehqîq
Peyda debin segane kam qor bikeyn be serman.
Lem bikne îtîfaqê peyda biken be merdî
Ferqî nebê şîwan cotyar û mîr û gawan.
Ger hîç nebê be oyin tabî' be dewletê bin.
Bêgane çak e, dujmin nek dujminî le xoman.
Romî weku benî mûn kes piştyan pê nebestê.
Kewtûne dawî xoyan pejmurde mawin heyran

Kiwa! Walî Senendûc, begzadekey Rewandiz
Kiwa! Hakimanî Baban, mîrî Cizîrî Botan
Kiwa! Ew demey ke kurdan azad û serbixwo bûn
Sultanî mulk û millet sahibî ceys û îrfan
Coşêk biden weku heng tedbîr biken be bédeng
Esbabî şer peydaken top û tîfing û hawan
Haçî kesêke bê kes bo êwe qor dipêwê
Gwê lê de kî zerîfe nayken bela le xotan

Hacı Qadir Koyî

GOTINA WELAT

Welatê min digotî min: Birazî
Li nezmê guh bidêre ger dixwazî

Cegerxwînê kurê min tu ji derda
Silavan zû ji min bigihîne kurda

Bibêje ez keçîk bûm ta ko bûm pîr
Nedî min xwe wekî vê salê esîr

Serê min bû spî, pûş û pelax e
Li jêrî min çu nîne xeyrî ax e

Ji çavên min diçin sed av û sed co
Ji min êdî dikin gazinde zaro

Xerab bûye ji min sed xan û qonax
Nemaye bo yetîman xeyrî yek max

Nekarî bête nik min merdê rêwî
Heçî nik min hemî zarok û sêwî

Kuranê min ji xwuşkê xwe re pak in
We lê pirsê li dapîra xwe nakin

Cizîr û Şehrezor û qit'ê Îran
Hemî qîzê min in pîrê bi qurban

Cuwan in surperî ne serbilind in
Gellek xûb û zerif û gewr û rind in

Efîf in pîr delal in berzewac in
Gelek pak in we lakîn bêrewac in

Ricakar im ji te ey lawê kurdî
Tu xwuşkê xwe nexî ber êş û derdî

Bide heryek cîhangîrek zemanî
Wekî Yûsuf, Selaheddînê sanî

We lê bêje ji bo wî re cayan e
Ev e xwuşka min e rind e cuwan e

Ji hersêkan tu kîjanê dixwazî
Tu nasnakî ji bil navê mecazî

Sîdaq wan tifaq û îttîhad e
Tu kê bigrî ji bo te ew mirad e

Amûd: 11 Hezîran 1932

Cegerxwîn

LAWIKÊ MIN

Gava ko fermana kurdan rabû em hêj
Gnû zewicî bûn. Şevêkê tu pîr dereng
mayî û gava tu hatî mal, di destên te de ti-
fingeke nû û çend sed berik hebûn. Dilê
min tirsîya û recîfî, min ji te re bi dengêkî
lerizî digot:

– Gurgîn . . . dîsan çi heye? Te li min bi
hêvîna çavan û bi kesera dilan mêze kir; pa-
şê bi dengêkî xurt li min vegevand.

– Dawet dest pê dîke.

***

Di welatî de şêş meh şerekî zor çêbû, jin bi
bûn zaro sêwî man. Kurd destpêkê de dij-
min şikandin. Lê, paşî bi bêbextî hatine şî-
kestin. Gava tu di şer de bûyî min ji te re

kurikêk anî. Êvarekê, ez li ber deriyê malê
sekîni bûm, çavên min li rê bûn. Min dît tu
hatî. Herdu destên te bi xwîn bûn. Di ser
singa te de birîneke kûr û vekirî hebû. Te,
ez himêz kirim û te got eskerên dijmin di
ser şopa min de ne; bawer ke niho ew ê bên
û min bigirin, megirî!!!

Tenê vê demê ji bîra meke. Paşê tu bi ga-
vên lez çûyî ser dergûşa kurê xwe ê pênc
mehî Tacîn, û te ew helanî û jê re got:

– Tacîn! Dilê te ji bona arîkariya kurdistanê
ye. Xwîna te ji bona şer û rijandinê ye.

Te kurê xwe dikir nav dergûşê û eskerên
dijminan dikiştin hundirê malê. . .

* * *

Lawikê min! Îro pênc sal qediyane ko em, ji
hev dûr hatine existin. Tu niho di kortalekê
de bi çarsed camêrên kurd radikevî.

Xwedê dizane . . . çermê rû û sînga te pe-
rçîfî û laşê te riziya.

Lê, Gurgîn. Bizane ko herşev berî here
rakeve kurê te Tacîn zend û destên xwe ên
nerm davêje ser situyê min û bi çavên xwe ê
zelûl û bi keser li min mêze dike, min maç
dike û ji min re dibêje:

– Dayê! . . . Dayika min bavê min re bini-
vîsîne ko mezin bûme. Dilê min ji bo hejki-
rina Kurdistanê ye xurtiya min ji bona arî-
kariya Kurdistanê ye, xwîna min ji bo şer û
rijandinê ye!!!

Dr. Kamiran Alî Bedir - Xan

HACÎ QADIRÊ KOYÎ

Hacî Qadir Koyî şairê qewmî, berz û bi
qîmetî kurd e. Le salî 1232 [1816] h.
[hicrî=koçî] le gundî Gorqerec nêzikî Koy-
sinceq hatuwete dinya, le paşan çûwete Es-
temûl û le wê mêwanî kuranî Bedir-Xan
paşa buwe û le salî 1312 [1894] le wê wefatî
kirduwe. Hacî Qadir yekemîn şair e ke hel-
bestî qewmî û millî danawe û be we xerîkî
wuşyarkirdinewey kurdan buwe û lapeday
helbestî xeramî pêwe dawê.

Hevindê Sorî

HEJMAR 5

WELATÊ KURDAN

Kabira Merwane mal û xaneyî wêranî min
Tê bige zanînî fen û kirdewe w îrfanî min
Roleyî kurd im silahşor im le meydanî şera
Alem eyzanê çulon bû Rostemî meydanî min
Go biroy geşt û guzarî bax û baxatim bikey
Her delêy Allahu ekber çend xwoş e seyranî min
Awî bermawey min e niwey cîhan têr aw eka
Bo Îraq û el-Cezîre rûh e em awanî min
Mezr' ey kêlgey wulatim bo te enbarî cîhan
Rizqê Îran û ereb te'mîn eka xermanî min

* * *

Bo bilindî xwoy be qurbanî jiyani gel eka
Giyani û malî hîç e la serkirde w goranî min
Rû bida bo dîn û millet zereyê kurtî w be dî
Giyani eden nakin tehemmul alim û şexanî min
Ew kese bedbîn e ispatî cehil bo xwey eka
Wa eka înkari zor û debdebe w dewranî min
Laperey tarîxî alem şahid e bo dewrî min
Diyar e hêştî taqî Kîsray dewletî Sasanî min
Îddî'ayî 'ilmî musîqa emin ispat eka
Rast û sigaw û beyat û lawik û heyranî min
Piyawî wek Sultan Selaheddîn Eyyûbîm biwe
Fexr e bo Îslamî alem kirdewey sultanî min
Înqîlabî çonî pêk hêna le Îslam û ereb
Mîr Ebû Muslim bû serkirdey gelî şerani min
Nadîrî Efsari, Ebdulkerîm Xanê zenî
Dwênê dengî da le alem setwetî şahani min
Guftugoy ba intihay bê xatîmeş bê bem qise
Nisbetî Arî bes e bo 'en'ene w inwanî min

Ebdulxaliq Esîrî Kerkûkî

Bironkara mezin û xoşewîst a hemîyan Mîr Celadet Alî Bedir - Xan

Mîrê Mezin! Kovara Hawarê pirdeng
tund û qaîmî sin'et û fen, pilley nêrdewana
çûna berew jor û serkevîna ezmana milletê
kurdî beste ziman û mayeyî firehbûna gote
û lawij berî bera rê lê hundabiwanî kur-
manc û çiraya xwêndevaranî pir hoş be he-
zar dilxweşî û kêf û stranînê me le horga
(meclis) Îsmail Beg da xwend.

Gelêk bira û xweş hawalanî dilsojî rûniş-
tibûn. Me ke be kenîn û kêf ve xwend.

We bo ev pîrozî û geyîştina Hawarê hor-
ge xo me daye razandin be yadî rûhî pakî
bira ciwan û saxî û selametî hê paşiyecî ma-
wan û be şereftî mezin û xawer himetî me-
zintan me dest kir be kêyf û şadî û ûd û ke-
mançe û gramofon nêzîk sê seat me hogirî
xwoyî berneda.

Kovara zarê kurmançî ko ta niha me ra-
girtibû ji wan rojan da dê derkewêr. Me
nisxey wan teqdim dekeyn. Êtir Xudê ha-
wale we bêt, Mîrim.

Seyid Hiznî

HEJMAR 6

JI BONA HAWARÊ

Ji bo Mirê zirav û giran û serfiraz û hunermend Mir Celadet Ali Berdir-Xan

Bende go bi navê Cegerxwîn hatiye nas-kirin destê te maçî dikim û bêhejmar silavan li cenabê Alîşan dikim. Hebûna serê te li cihanê ji padşahê mezin dixwazim û bi van çend xweşxwanê jêrîn ez Hawara te pîroz dikim. Welê dîsa wek pîrozname Hamid Ferec nabe çiku wî ciwanmêrî berî herkesî Hawara te pîroz kir.

Hezar carî pîroz bitin ev Hawar
Hezar ah û zarîn dikin lê ez im
Gelek xûb û rind e weki gul'izar
Ji wan bilbilan tê Cegerxwîn û jar
Gulîstanê zarê me ye ey ciwan
Dibêm: ax welat ax welat ax welat
Ji bo bilbilê dilnexweş bû bihar
Evîna te kuştim kirim tar û mar
Çi mêwek şêrîn berê wê giha
Welat pir xweş e çol û deşt û çiya
Pesendîd e go min berê wê dixwar
Li zozanên jorî di cihên avên sar
Çi bostanekî pir xweş û pir bi av
Di nîva welat min diye sê bihişt
Heye tê de xox û bihok û hinar
Kilêbî û Şaxê û çola Hesar

Li ber wê heye beşxweşek mezher
Hesar gelek xweş e deşt û çiya
Şahînşah û paşa ye û xwendkar
Rez û bax û baxçe beroj û zinar
Serfiraz û comerd e ew beşxewan
Hawar e pir ciwan e keş e nûgiha
Didî herkesî wî berê avîdar
Gelek dilber û nazik û nazedar
Hezar bilbilê dilşewar û bixwîn
Qelen kême erzan e pêncsed qirûş
Di nêv baxê wê da dikin ah û zar
Bixwazîn ji Alî Celadet bi xar

Cegerxwînê Kurdî

GULBANKÊ HIŞYARIYÊ

Çavê xwe veke ji xwabê rabe
Mêze ko welat hemû xerab e
Carek li welatê xwe binêre
Rovîgahê piştî çûna şêr e
Ew deşt tijî ji mîrg û ava
Roj tê de ji zû ve çûye ava
Ew goh zimrudên di ser de
Berf in dihelin û bax di bin de
Ew baxê tijî gul û lale
Muxî seherê li ber dikale
Lewra ko refek ji kund û zaxan

Hêlîn kirine di nava baxan
Bilbil ko bi zarê xwe dixwîne
Zax jî ji xwe deng bi derdixîne
Ber jî rebat e gihaye jêrîn
Cîkê xwe yê jêr bi jor bigorîn
Carek here ser çiya û zozan
Bi awazekî jînê banke kurdan:
Bêje hemû yek bibin bi hev re
Canê xwe bidin biçûk û gevre

Mela Eli

JI KURDÎ LI EREBÎ

Şiroveya gotinên kurdî bo zimanê erebî

Di hejmara pêşî ya kovara me Hawarê de me got ko ew bes kovareke edebî û zanistî ye, mebesta wê yekbûna zaravayên kurdî yên cuda ne û hînkirina kurdan ya xwendin û nivîsîneke bi rêk û pêk e li gor biryarên ko hatine girtin.

Ta niha me gotinên biyanî bo hinek zaravayên kurdî ferheng kir.

Lê ji vê hejmarê û pê ve me biryar da ko di kovara xwe de sitûnekê ji bo ferhengkirina gotinên kurdî bo zimanê erebî veqetînin, ev yek li ser daxwaza hinek xwendevanên me yên hêja pêk hatiye. Nexwe ji niha û pê ve çî peyvên ko xwendevanên me ji me bivên em dê wan di bin sernavê "Ferhengok" de bicivînin. Em ji zatê wan hêvî dikin ko şiroveya temamê gotin û hevokên ko ji wan re zor in ji me bixwazin, da ko em di vî cihî de zû bersiva wan bidin.

[Wek ko ji nivîsê jî tê zanîn ew bi erebî bû min ew wergerande kurdî lê ji ber ko Ferhengokê bi xwe gotinên tekstê yên kurdî bi erebî mane dikir min tu pêwîstî bi wergerandina wê nedît- E. N.]

Navê Roj û Mehan

Hinek xwendevanên me ji me pirsana navê roj û mahên kurdî kirine. Li vir em vê daxwazaiya wan tînin cih û li jêr wan navan dinivîsin:

Di zimanê kurdî de ji bo mehan du cure nav hene. Cureyê ko tê zanîn navdana mehan bi navên wan yên serbixwe ne, lê cureyê duyemîn taybetî ye ko ew jî navdana wan li gor demsala wan e. Ev cure nav di stran û helbestan de bêhtir tê. [Ev nivîs ji erebî hatiye wergerandin lê ji ber ko navê roj û mehên kurdî li hember yên erebî hem bi ûpên Latîni û hem jî bi yên erebî hatibûn nivîsîn min wergerandina wan pêwîst nedît - E. N.]

CUWABNAME

Bo Newrozî muste'ar xawenî meqale zimaneke be ser lewhey "Bo Şairêkî Kurd" le jimare 24'emîn zarê kurmançî da neşir kiribû.

Meqaleyek ke hewt sal le me û pêş le tenqîdî şî'rêk da le defterî xatîratî xota nûsiwete îmro êxeyete sahey întişarewe û le cerîdey zarê kurmançî da 'erzî xwêndewaranî ekey. Erme himet û tewanayekî berz e, cinê teqdîr û teşekkur e.

Umêdim wa ye ke ew defterî xatîrate xezîneyekî zengin û rengîn û be î'ûbarî muhtewiyatî tuhfeyekî niwênî giranqîmet bê. Herçendî tenqîdekê be rastî me'qûl û meqbûl e belam eger aciz nebê dekêm: Ke bo neşrî ew tenqîde le intixabî ziman da isabetî nekirdiwe. Çûnkî tenqîdî fi'lek usûlen ya le wextî kirdinî ew fi'le da we ya le eqîbewe dekirêt. Eger wa nebûwaye tarîx bo ême nedebû be dersî ibret. Saniyen tenqîdêk ebê tewcîhî hedefêkî mu'eyyen bikrê. Eger wa nebi bê eksî seda emênitewe. We lem new'e tenîdeş ne, xwêndewaran le heqîqet agahdar ebin û istifade ekin û ne ew kesê tenqîdeş ekîrit le xwoy agah. Le ber eme bebî mudafeyê nefî mehkûm û bem tehrîşî elbette me'zûr emênitewe, min lêre da herze û gêlî nakem eger tenqîdekê muweccîhî minîş nebê, çûnkî tenqîd hel egîrêt le nûsinewey em cewabe da xwom her be musîb ezanim. Me'e ma fîh ê we tenqîdî şî'rêk eken ke hewt sal le mew pêş neşir kirawe û le miyaney tenqîd da efermoyet ke "Çi milletekî tîr heye le esrî fen û ilm da le zmanî irfan û sen'et da şaire pîr hoşekani le paş hemû ra-

bûradinêk le şî'r da basî (mujgan û çawî kal û lêwî al biken) Em sualetan le çî dereceyek da le gel heqîqet tetabîq eka le we behs nakem. Feqet wa ezanim ke heqîm heye tenqîdeketan muwecîhî xwom bizanim. Çûnkî min teqrîben heşt sal le me w pêş le şeşemîn jimarey xeztey "Umîdî Istîqlal" da xezelêkim neşir kirdiwe ke eme me'le'êke ye tê:

"Mari zulfîr nû ye çî xezney 'eqîqî al ebê

Tîrê mujgan pase danî dûrî çawî kal nebê

Diqqet efermoy ke 'ibareê "Mujgan û çawî kal û lêwî al û . . ." ke herfiyen le meqaleketan wergêrawe le gel met'î xezelekem çend minasebetdar e? Carê le pêş hemû şî'têk da 'erztan ekem ke min le w tenqîdetan zor mutehessîs û pê xweşhal bûm. Çûnkî dubarey ekem we qîsekanetan heq û rast e le gel emeyîş da "zemêkî te'ht el-medh" (avêtina bi pesindan); çûnkî du beşî meqaleketan dilalet le bilindî mewqî' (cih) û şexsiyetî munteqîd (rexnegîr) eka le nezer êwe da inca le ber emey min layiqî em teqdîrate nebûm demêk le nûsinewey cewab da mutereddid mamewe. Feqet fikrêk ke cesarefî cewab nûsinewe û (xwo tê helqlandinî) pê bexşêm ewe bo ke le teqdîrateketana weku tenqîdeketan namusîb in. We illa eger le ciher tenqîdeketanewe le edemî isabettan emîn nebûmaye mumkin nebû xwom bew şexse berze bizanim ke êwe tenqîd eken. Belê lutfen eger temaşey serlewhey xezeleketan bifermiwaye û tozî lê wurd bibûnaye we detan zanî ke ew xezele bû tecrîbeyekî qelem û le jêr meqsedêk da nusrawe çûnkî serlewhey "Bi Terzê Qedîmen" û bi 'l-xasse şî'r û meqalekanî pêş ew nusxeye kafiye bo izharî meqsed. Bem mûnasebetewe hikayetêkî biçûktan bo bigîrmewe:

– Serdemêk dîsanewe le xezeteyêkî biçûk da çend şîr û meqaleyekem neşir kird le şî'rekan da zorim se'î ekird ke lasay şî'ra tazekanî tirk bikemewe muteceddîd be mîş-kekanî weku tu zoriyan teqdir ekird. Feqet rojêk le mecellekê da be'z lew teceddud pir û raneyîş hazir bûn ke "Qedîmen Perist" yek hucûmî kirde serim û tenqîdî kirdim le ciyatî mudafe'e be uslûbî kon çend şî'rêkim neşir kird ke ew û em mîsalî ew e û lêyan me'lûm bû lew meydanêş da le "Qîr qaç" la nadem dûbare geramit we ser rey ewil nazanim halî boy ke xezelî "Bi terz Qedîmen" yîş reqrîben be meqsedêkî wa nusrawe? Ke wabû reng e me'zûrim bibênin. Eger le 3 ziban da (Kurdî, Farsî, tirkî) eş'ar û xezeliyatî bindet çaw pê kewetewe xwêndûtewe elber le meselekem têngêştûyî. Me,e ma fîh le rexmî emane û le rexmî ewe tê ke be xilaf eqîdeyêwe edebiyatî bê'îşq û bête'bîrî se'hîhî (edebiyatî bê xett û xal) le nezer min da weku (awêney mis) wa ye. Dîsanewe teqdirî berzî hisiyat û bilindî mefkûretan ekem. Çunkî min ezanim êwe kên?...

Helim Rifqî

Herwekî me ji nusxa pêşî ve gotiye; Hawar, Hawara kurdan, Hawara her kurdî ye. Ji lewra me benda jorîn ko cûhabek e bilav kir. Heke "Newroz" dil kir û lê wegerand rûpelên Hawarê jê re ji vekirî ne.*

Hawar

ZARÊ KURDMANCI

Kovareke kevn e. Ev heft sal in xweyîyê wê ê xwedan vîn û himmet, mîrza Husayn Hiznî Mukriyanî kovara xwe di Rewandîzê re derdixênit. Mîrza Hiznî berî hingê li Helebê bû. Ji xwe re çapxanek saz

kir û bi xwe re biribû Rewandîzê. Zarî kurdmancî di wê çapxanê de tête çap kirin lê sed heyf û mixab in ko Zarî kurdmancî ji bêxweyîtî, ev du sal in rûpelên xwe li xwe girtibû û nikaribû derkeve.

Di bîst û siyê ûrmeh û 1932 û di roja şembê de ji nû ve vegeyriya jiyînê û derket. Tê de gelek ciştên qenc û bi fêde hene. Xêzên jêrîn ji bendeke wê ye ko sernama ser bihûrdiya (biserhatiya) kurdanî heldigre:

"Serbihurdî gevre û nawdaranî kurd le salî hezar û dusedê hicrî heta hezar û sêsed. Lem kovare da yek be yek ev piyawe gevranê basî ekeyn we deyxeyne ber çawî xwêndeware xwoşewîstekanî zarî kurdmancî.

We evane be kitêbîş teqdimîyan ekirî, le esrî sêzdemîn we heta esrî çuwarde bergî yekemîn û le ewilî em esrewe heta emro be bergî duwem nawunrawe."

Hawar hevala xwe ne a nûza lê ji nû ve za bi germiya dilê xwe himêz dike û tê xwehatina wê. Ji Yezdanê pak jê re jiyîneke dirêj daxwaz dikir û pê re ji xwendevanên xwe hêvî dikir ko kiriyarê Zarî kurdmancî bibin da ko ev kovara kurdî bikarîrî bijt û xizmeta mîlet û welatê xwe bikirî.

Hawar

Ji xwendevanan re

Bendên xwendevanên me ko gihîştine Hawarê gelek bûne. Tevda û di nusxekê de nayêne belav kirin. Rûpelên Hawarê qim nakin. Ji lewre ev bendên ha bi dûrî dê bêne belav kirin. [ji] ber vê yekê divêt ko xwendevanên me li me megirin û li dorên xwe bisekinin. Hêdî hêdî, [ji] berê ve hemî ji dê belav bibin.

*) Xuyaye ko di vir de tevlihevîyek heye çiku çendî ew di nav rûpelên hejmarê 7'an de hatine ji lê li serê van herdu rûpelan "rûpel 4, hejmar 6" hatiye nivîsandin.

HEJMAR 8

JI XANÎ RA

Çend xeberekî Kurduwarîne digel rubê Ehmedê Xanî

Xanî tu bes e bike hawarê
Rabe tu biliv ji wê mezarê
Bifikir tu bibîn diyarê Zînê
Sor e wekî gul hemî ji xwînê
Dûman û girî ji xan û manan
Çawan digehête asîmanan
Feryad û fixanê duxt û bûkan
Zarî û hawarê van biçûkan
Cewra weledê heram ê Cengêz
Ne rez hiştine ne bax ne parêz
Wêran kirine kelat û bajar
Talan kirine mezar û bazar
Cîkê zerî û delal û rindan
Lê irira hirç û bûm û kundan

LÊ

Bê hêvî mebe binêr tu carek
Kurdên bi şîraq bibîn mubarek
Îro qe nemaye wan nîfaqek
Pêkve hemî bûne ittîfaqek
Taûsî û Îsewî û Musilman
Ji Sêwas heta bighête Loran
Yek can û dil û yek hawar in
Bi 'l-cumle li gaziye bi kar in
Şeş sal e hemî bixwîn dibazin

Azadî û xwebixweyî dixwazin
Ya dê bimirin we ya bijîn mîr
Qet laîq e kurd bimînit êsir

Bayezîd 15 hezîran 1932

Behmen Zerdeşt

HIŞYARNAME

Hawar kurdino nekin nekin!
Renca neyar jibîr nekin
Şev û rojê hûn xew nekin
Mêraniya xwe hûn zêde kin
Hawar kurdino nekin nekin!
Yekîtiya xwe winda nekin
Namûsa xwe peymal nekin
Hawar kurdino emê pir in!
Çavên me kesî nabirin
Naxebitûn pir xizan in
Em bi qanûnan nizanin
Hawar kurdino bilezînin!
Zarokê xwe bixwênînin
Bi qanûnan bizanînin
Belkî doza me hilînin
Hawar kurdino nekin nekin!
Bi zimanê neyar gal gal nekin
Zimanê kurdan hûn fire kin
Keç û bûkan paymal nekin

***

Herê lê herê lê herê lê zeriye
ezê nexweş im nexweşê li tayê yo
Bira cîkê min deynin li zozanê Mêrgemîrê
li ber belekiya berfê yo
Belkî keç û bûkê êla rengin
bên herin seyrangaho
Çelengewra min destê xwe bide
bin serê min evdalê Xwedêyo
De wayê de wayê feleka malçewitî
xayinê [xayin e] me ra nayê

Deştê Sirûcê 14 tebax 1932

Lawê Findî

EZ GORIYA BANGÊ TE ME

Hawar hawarî kurd e
Deng û gazi welat e
Mizgîniya xwe nasîn e
Hatî be dengê Hawar
Qîz û kur pîr û ciwan

Hawar hate çiyayan
Deşt û gund pê lerizan
Bangî azadî kurdan
Yekbûnî xweşî dilan
Kewte naw mal û xêzan

Herdem be demî Hawar
Pêk dekoşîş û hawar
Huşyar debîna kurdan
Ladeban şîna welat
Ez goriya bangê te me

Akre 28 hezîran 1932

Mamoste

MÎR Û KEŞE

Carekê Mîrê Cizîrê derketibû gerê. Riya xwe xistibû Tora Hevêrkan. Şevêkê di gundekî Felehan de ma. Di vî gundî de dêrek hebû. Mîr çûbû ziyareta dêrê.

Ji keşeyê dêre re got:

– Ez ê ji te sê pirsan bikim, lê ne niho piştî sê mehan û ne li hir li Cizîrê, heke te li wan vegeyand ez ê te bikim pitrîq û heke te nezani vegeyand ez ê te ji keşetiyê bêxim û bikim dergevanê dêrê.

Mîr da rê û çû. Keşe kete texmînan. Keşero bi ro diçilmisî, ji sibehê heta êvarê riha xwe dikir nav destên xwe û vedikişkişand. Di dilê xwe de digot: "Xwudê tu ew Xwudêyê min ê çak î, ez jî keşeyê te ê rind im, ev çi bela ye ko te aniye serê min, ez ê çawan li Mîr vegeyanim?" Keşe xweyiyê pez û şivan bû. Halê keşe diket ber çavê şivanê wî jî. Carekê şivan ji keşe re got:

– Bavo, ev çi halê te ye? Çi dest daye te? Ji sibê herî êvarê difikiri û ber xwe dikevi, ka bêje xulamê xwe belku min tevdîrek jê re dit.

Ji xwe keşe li yekî digeriya ko derdê xwe jê re bêje. Rabû derdê xwe ji şivanê xwe re got, şivan kenî û got:

– Ma ev jî tiştek e? Mîr çi dikare ji me bipirse ko em nikarin lê vegeyanim? Qet xem mexwe, min bişîne Cizîrê ez ê bizanim lê vegeyanim.

Keşe pê qail bû û dilê xwe rahet kir. Sê meh bûn temam keşe şivanê xwe rêkir Cizî-

rê. Şivan xwe gihand Burca Belek û derket hafa mîr. Mîr bi kêf bû, ji şivan pirsî û got:

– Keşe, ka bêje di behrê de çend dilop av hene?

– Hejmartina dilopên ava behrê gelek hesanî ye. Tenê divêt tu emir bikî ko devên çeman bigirin.

Mîr kenî û got:

– Xweş cuhab e. Pirsiyariya diduwa, heke ez xwe bifroşim çend zêr dikim.

– Bîst û neh.

– Min ev seh nekir ev çi hejmar e?

– Mîrê min tu zanî ko Îsa Pêxember bi sih zêrî hatibû firotin. Herhal qail î ko jê bi zêrekî kêmtir bêî firotin.

Mîr ev jî eciband û jê pirsiyariya paşîn pirs kir:

– Keşeo, ka bêje min niho ez di dilê xwe de çi dibêjim?

– Ez xulam ev ji hemiyar hêsantir e. Niho tu dilê xwe de dibêji ko ez keşe me, ne? Lê ne welê ye, ez şivanê wî me, keşe li gund e...

Koçerê Botan

ZÎNINE XEW

Şewêkî ronak wek çihrey dildar,
Asman bê pele, zewî xamoş bû,
Cîrîwey estêre le dûr weku tar,
Bo dilî birîndar zor be xuroş bû.
Le laye şindî dilguşay şemal,
Le laye bulbil mest boy gul,

Mini bêçareş gîrûdey xeyal,
Badem pir ekird le xwênawî dil.

Hêndem xwardewe xwênî geş û sûr
Nema tiwanay seyrî tebî'et,
Bazim da, derçûm le cîhan, le xilqet
Firişte asa firîm serewjor. . .

Katê mandû bûm, şabalim şika,
Niştimewe le naw gul û gulzarê,
Cêyekî tenha, nebû giyandarê,
Mamewe bêkes, bêyar, bènewa.

Ta çaw bir bika her lalezar bû,
Giyandarî tenya balindey bê xem,
Tar û rubabî dengî huzar bû,
Hiç bû le çawya baxekey Îrem.

Xistimye tîrsewe çolî û tenyayî,
Hatewe bîrim belênî Yezdan,
Bihuşte, wutim, êre bê guman,
Nema lam îtir bîrî dinyayî. . .

Hawarim kirde Êzedê bêçûn,
Firyadi resim bê lem wehşetzare,
Ya rehberim bê bo rêgay derçûn,
Ya ne halim ka lem ser û kar e.
Nagah le penay darêkî berza,
Hate derewe pîrêkî fanî,
Serapa bergî spî le ber da,
Pîrçêkî dirêj heta ser şanî,

Du çawî geş î beraq û pîrnûr.
Rûyêkî beşûş royiştinêkî weqûr.

***

Nizêk bo û lêm fermûy: "Ey role,
To çît, çi kareyt, ademîzad î?
Bendet, azad î, mat î, dilşad î?
Çon rêt kewtûte em cêga çole?"

Wutim: "Min kurd im netewey Sasan
Peristişkarê Azer û Êzed,
Hatûm bibînim ehdi pêşînyan,
Têbigem dewrî Dara w Yezdegird.
Birêjim boyan firmêskî xwênîn,
Hawar berme ber tacdarî Midya,
Bila lêmewe, bikem zar û şin,
Ta ko Hirmizman biga be fîrya."

Fermûy: "Ba biroyn bo lay Akbatan
Le wê bibîne be herdu çawit,
Giyanî pêşînyan, Mîdya û Keyan,
Êstayş hewl eden bo berzî nawit."

***

Be cote royiştin ta geyîne şarê,
Pir le awazey şayî û zemawen,
Pir le fireşte w perî şox û şen,
Nemdî le nawya xembarî carê.

Le her la yarî, goyîn, cilêtîn,
Le her la teqey nalî şore siwar,
Le her la cilwey rûyêkî nazdar,
Le her la lencey yarêkî şêrîn.

Le her la şorê saz û newayê,
Le her la destey şoxanî xwoşgul,
Le her la bangî, sêga w sebayê,
Le her la çîmen, sehney xwoşgul.

Lewlawe koşkê berz û serazad,
Pencey lê eda le gel kehkeşan,
Serfirûy ebû mangî direxşan,
Dax le dilî bo Babîl, Ur, Akad.

Desteye gurdî ciwan û cengawer,
Poşide zirî û bergê asinîn,
Gurz û rim be dest, cengî w dilawer,
Dewreyan dabû, hûbûn be perjîn.

Pirsîm le rehber: "Kê ye xawenî,
Em koşk û sera, em qesr û cah e?"
Fermûy: "Nişîman paytextî şah e,
Mufer ke xolî, dar û dewenî."
Le paşê kir noş û spasî Yezdan,
Destûr man wergirt bo xizmetî şa,
Çûyine asîtanî Keywan le asman,
Le taw debdebey serî sûr ema. . . .

Xwawendey Babil, qeyserî Roma,
Fir'ewnî Misr û şahî Naramzîn,
Hemû secde ber, zan û ber zemîn,
Bo textî Dara w eywanî Kisra.

Şahî kişwergîr bom hate guftar,
Fermûy: "Pêşkêş ke spasî Xusrew,
Be kurdî bedbext, be kurdî hejar,
Bire pê mujdey jiyaneîki new,
Rojî her heldê firar eka şew
Be rast egerê axir zinîne xew."

Pîrot

ÇEND PEND

Nakes hemî bûne mîr û axa
Yê ev kirî mala wî ne ava

Rabe here nik heval û kalan
Da tu nekevî newal û çalan

Dermanekî çêke bo birînê
Da tu nekevî di nav nivînê

DAXWAZNAME

Min di ruhnîkî hilbûbû ji Damas
Şefeq dabû Cizirê û erdê Qafqas

Berê Burca Belek lê pirsîyar bûn
Min gotî wan kî pênc herfê Hawar bûn
Nedî Namî li nav kurdan yekî mêr
Ji bo çapa Hawarê çêbikî zêr
Silavê gewheranî le'le û dur
Ji ber kurdê Cizirê hedyê rêkir
Tu xweş hatî Hawarê ser serê min
Te suhtî can û cergê dijminê min
Ricûkar im ji mîrê xwe Celadet
Wetenperwer xwedanê text û dewlet
Tu roznamakî kurdî bo me çêkî
Serê salê bi herfên nû verêkî
Bes e Namî xebirdana go pir bî
Wekî dur bî ewê her bê qedir bî

Ehmed Namî

MARŞA KURDÎ

Gelî biran werin cengê
Bişoyin dil ji vê jengê
Bibêjim ez heta kengê
Nehin yek j' me bi vê rengê

Hawar heye em çi bikin?
Werin da em xwe kar bikin
Karê li çîyan kar bikin
Da hûn ji xwe re kêf bikin

Gelî biran bigrin govend
Bigrin cîkî delal û rind
Binpenc bikin wekî esed
Dê j' we bixwazin her meded

Kêf û xweşî her pê we ye
Hûn vê bizanin her we ye
Ev welat û cîkê we ye
J' biyaniyan re bê fêde ye

Hûn çi bikin bêlome ye

Çavnêr in em l' destê we ye
Bizanin ev şanê we ye
Welleh û Billeh ev we ye
Ez ko kurd im ez kurdî me
Ji cîkê xwe re ez gori me
Ne bêdost û bêxwedî me
Gel ala be li serê rê me

Ez ko kurd im divê bikim
Evan biran ji xew rabikim
Ez bidim şîr wan gir bikim
Bav û kalan pê sax bikim

Bav û kalên me pir baş in
Lê em digel hev dilreş in
Îro qewî em nexweş in
Maçû dikim çavên geş in

Ez kurdiyê Şernexî me
Xulamê Mîrê Botî me
Herwest ji wan re gori me
Celadet Alî begê me

Ey beg û ey mîr, ser û şah
Wek xursîd, ewr û ba û mah
Her ji me re pişt û penah
Daîm ji we re her Ellah

Mustefa Ehmed Botî

FERHENGOK

Çawa me di hejmara şeşan ya rojnameya
xwe de jî gotibû, hinek ji xwendevanên
me xwestibûn ko em hinek peyvên
kurdî yên zor ji wan re bi erebî mane bikin.
Me jî daxwaziya wan anî cih û ji bo vê yekê
rûpelek amade kir. Lê ji ber ko tu daxwazî

ji xwendevanên me yên hêja çenebû me di
hejmara heftan de ew mane nekirin lê ji nû
ve, ji xortek ji kurdê Salihiyê nameyek ji me
re hat ko ew bi tîpên kurdî yên nû nivîsan-
dîbû û dixwest em hinek gotinan jê re ma-
ne bikin. Di demeke kurt de ew baş bi ber
ketiye û ji bo vê xwedana wî em wî pîroz
dikin û jê re spas dikin. Herweha em ji te-
mamê xwendevanên xwe yên giranbiha hê-
vî dikin ko daxwaziya hemî gotinên ko ji
wan re zor in ji me bikin.

[Ji ber ko ji vir û pê ve gotinên kurdî bi
erebî dihatin manekirin min wergerandina
wan ji erebî pêwîst nedit- E. N.]

ZINÎNE XEW

Di rûpelê sisiya de bi vî sernamî şe'rek
heye. Tê de çend nerastiyên çapê he-
ne. Em ji xweyê wê hêvî dikin bila li me
megirî ji ber ko em bi zarê Babakurdî rind
nizanin, lê em jê û ji xwendevanên me yên
din hêvî dikin bila bi du şîrên xwe bi xetekî
rind, gir û pîrsan ji hev veqerandî binivîs-
nin da ko em bikarin rind û rast bixwînin û
bend û şîrên wan bê xeletî derînin. Neras-
tiyên Zinîne Xew ev in:

Zinîne xew: Zinine Xew
le laye şindî: lalaye şiney
Ader û Êzed: Azer û Êzed
le paşê kirnûşê: le paşîşê kirnûşê.

EKSÎ SEDAYÎ HAWAR

Bo Xawenî Serberzî Kovarî Hawar:

Be xweş dil û gîşayîşî giyanewe çend nusxeyêkî kovare giranbiha ke tanim xwêndewe. Be rastî dilî teng ekatewe û bîrî wuşk helhatu aw dedatewe. Yezdan paydarta bi-kat!

Ewey ziyatir hêwa ebexşet û tèn edat be-tiwana; ew rêgay receddud û tazegiyeyeke kirdûtane be nîşane. Hewel gewahî eme wergirtin û bilaw kirdinewe tîpî (hirûfî) firengî ye. Be rastî bo jiyandinewey kurd û edebiyatî kurdî eme hingawêkî palewanane ye.

Le rojêk da ke cihan le naw şorişî û heray nemanî dinyêkî kon û damezrandinî dinyêkî taze da etlayewe, le rojêk da ke bawerêkî hezar sale legel bawerêkî çend roje da kewtîbiwe zoranzazî û le rojêk da ke sîberî humayûn Êzed û giyanitî pakî Zaratuştra le naw nêzey xwênawî wî rimî sor helgira û Îran zemînî be cî hişt û firîn debû barîgahî asmanî – a lew roje da zimanî kurdî – Avestaî be zulm û zor bergî şêrîn û nazdarî xwoy le ber daketra û cilêkî la'iyey le ber kira ke him pê kem bû û him lê nehat.

Em cile xeyr tebi'î ye legel xwoy da zor ser û sîpalî xiste naw hestî zimanêke man diwe, ahingî şîrîn û dilniwazî "Avesta"y şewand, giyanî zerdestî zwêr kird û bem çesne pereyekî bihadarî tarixî kurdî pêş Îslamî şardewe.

Niyazim niye lem çend di êre da bo tarixî konî kurd bilawnêmwewe we ya zamî dil bikolînêmwewe. Belam eme wey ewende bilêm ke keşfiyatî zimanşinasî û filolocî be tewayî be hemû kes pêşan edat ke ziman kertêk e le hestî me'newî millet, zadey millete û be we nûsawe. Û bew î' tibareke ziman wasitewey derxestînî bîr û hoşî millet e bê guman zimanî her milletêk le terz eda û me'na da firqêkî gewrey heye legel hê [ê] melêtekî tîr. Sereray emeyş tefawutî 'îrîq, muhît û istî'dadî esasî millet tesîrîkî zori heye le pêkhênan û rêkxistinî ziman da. Lem ruwewe hemû zimanêk hendî "karekter" taybetî heye ke le zimanêkî tîr ciyay ekatewe lam wa ye her bûye le zimanî firengî da be tîp (hirûf) elên: "karekter". Kurdî bêçare legel geli şîrî tîr da tîpekeşiyân pê wazeli hêna û eweşiyân bêre-wa nebênî. Şayanî dilxweşî û spas e ke paşê hezar û ewende sal wa hoşî hatewe ser netewey Sasan û Mîdyâ û bergêkî ciwan û be cî bo zimanekeman helebijêrit. Bem munasebetewe du şitim hatûte bîr ke eme wey bi-êxeme ber çawî karbidestanî kovarî xwoşewîst. Le paşî erk û xerîkbûnêkî çend sale yekêk le zimanşinasî qîmetdarekanî kurd – Tewfîq Wehbi Beg – le ser bîney Latînî tîpî bo zimanê kurdî helbijard, elfabetêkî le ser ew tîpe dana û gelê lawanî kurdî Îraq fêrî ew tîpe bûn û êste be kelkî ehênin. Ke çî le serêkî tîr ewe karbidestanî xwoşewîstî govarî Hawar çesne tîpêkî tîryan helbijardiwe ke legel hinekey Tewfîq Wehbi Beg rêk nake-wêt. Aya mumkin niye bo ewey rê be ser lê

têkçûn nedirêt. Komelêkî şareza lem du û-pe wurd binewe, ya yekikiyan helbejêrin we ya yekiyani bixen û be ew terme ûpêkî yek-reng bo zimanê kurdî daynin? Bîrî duwem le babet lehcey Kurdistanî xwarû û serû we-we ye. Herweku carêk govarêkî îngilîzîkî nûsîbû: "Tebî'eteş beramber milletê kurd xedar e" û be mewani'ê tebi'iyê Kurdistan be new'î le yek ciya kirdûtewe ke daniştwanî xwarû le guftugoy daniştwanî serû têna-gat û be tebi'et hal heta le yek têgeyiştin kem bêt dil le dil dûr ekewêtewe û yekbûn giran ebêr.

Lam wa ye pêş hemû ştek wezîfey xwên-dewaranî kurd hewl û teqeladan e bo yek-xistinî lehcekanî zimanî kurdî. Be lay min ew e govarî Hawar etiwane lem babetewe yarmetêkî başî bikat. Weku:

Bêguman le zimanî kurdî da hezaran kelimey wa heye ke le hemû lehcekan da maneyan yek e û ferqiyani niye. Heta bitwani-rêt meqalat bew kelimane binûsirêt ke muşterike û cigelwêş mesela hendî kelimey lehcey Babanî têbixirêt ke mumkin bêt Soran û Botan be qerîne têbigen û dîsan hendî kelimey way Kurdistanî şimalî be kelk bihunrêt ke kurdî cenûb biûwanin be qerîne le manakey halî bibin.

Nûsînî ferhengoke zor kelk e, belam eger manekey be kelîmat muşterike (ye'nî ewaney ke malê hemû kurd e û be taybetî hê lehceyek niye) binûsirêt îstîfadey gelê ziyatir lê ekirêt.

Min umêdim wa ye eger Hawarî xwoşewîst bo mudetêkî munasib le ser em rêgaye we birwa ûsa lehceyekî muşterikî kurdî da-ermzirêt û bo le yek têgeyiştin mecbûr nabên be kelkhênanî zimanêkî ecnebî.

Pîrot

AX KURDISTAN

Hemd û sena bo ins û can
Bo xaliqê kewn û mekan
Xasma ko ev new'ê insan
Daye jê ra eql û ziman
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan ax Kurdistan
Çiqas selat û hem selam
Ew bit li ser xeyrê enam
Hem ehl û eshabê kîram
Ev e riknê dîne Îslamê
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Heçî kurde mensûb bibit
Bal xeyrê xwe mel'ûn dibit
Bi nessê hedîs isbat dibit
Bêbav û bêqîmet dibit
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Kanî welat bav û biran
Kanî ew deng ka dilberan
Kanî çiya kanî zozan
Kanî ew berf kanî baran
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Heçî welat nahebîne
Rûmeta wî herhal nîne
Bal pêxember meqbûl nîne
Namûsa wî yekcar nîne
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Kesê hubba welat nekit
Ni'metê xwe wînda dîkit
Ayet wusan hukûm dîkit
Ji bo xwe re mehrûm dîkit
Hubba welat ji îmanê
Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Welatê me gul û reyhan
 Jê têtin her bihna cînan
 Em pê bûne mest û mestan
 Hetta ebed axir zeman
 Hubba welat ji îmanê
 Ax Kurdistan, ax Kurdistan
 Herçend welat wek şekir e
 Halê zozan şêrîntir e
 Ew şîr û mast hêj xweştir e
 Bi hezaran jê çêtir e
 Hubba welat ji îmanê
 Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Eşqa welat dil şewitand
 Can û ceger tev peritand
 Sebr û eqil tevda revand
 Qeweta pê tevda sitand
 Hubba welat ji îmanê
 Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Ah ji destê vê firqetê
 Ah ji destê vê hicretê
 Heta kengê vê xurbetê
 Da em biçin nav milletê
 Hubba welat ji îmanê
 Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Ev gotina Suleyman e
 Ew ji nesla Bedir-Xan e
 Xudan derd û bê derman e
 Felek jê re bêeman e
 Hubba welat ji îmanê
 Ax Kurdistan, ax Kurdistan

Suleyman Bedir-Xan, 1911

Herwekî Qedrî Can di hejmara Hawarê
 Ha sisyan de nivîsandibû; Suleyman
 Beg li Şaxê bi destên jendirmeyên^o tirkî ha-
 tibû kuştin. Şî'ra jorîn ya wî ye. Qedrî Can

ji ber dizanibû ji me re nivîsand, em jî ji
 bona şakirina rihê wî li hire belav dikin.
 Rehmeta Xwedê lê û li malbara wî bit.

HAWAR

BERDÊLK

Ji Ebdubcaliq Esîrî Kerkîkî re!

Ey bira şehbazê ewc î fen û hem îrfan î tu
 Sed wekî İbn el-Esîrî gorî û qurbanî tu

Tirê xweşxwanê te suhtan can û dil ey kakî xworn
 Natirwanim ez xwe ragêrim li ber xweşxwanî tu

Bax û bustanî xweş in scyrani lê kirdim seher
 Cennet ul-me'wa ye şaxek ez rez û bostanî tu

Zab û Dîde avî Xabûr û Firar her la diqî
 Avê Sûrî û İraq ez kanê Kurdistanî tu

Faris û rom û ereb muhtacê ded û danê min
 Tacirê dunya hemû muhtacê şuxlê Wanê tu

Dîn û millet herdu fewtan kes li wan nabir xwedî
 Hiç li xwo hûyari nabin alim û şexanî tu

Daîma cehl û nezani bo xwe isbarî ekin
 Menfê'et hiç bo me nadin şex û mamostanî tu

Hê tiwanî mekteba min ger serfirazî bibin
 Dê biji an dewleta Sasan we hem Keyanî tu

Sed Selaheddîn û pêsed wek Ebî Muslim hebî
 Faîde hiç bo me nadin serwet û şahani tu

Guft û goytî pir xweş e her çûnî fermanî kirî
 Nisbeta Arî bes e bo 'en'ene w' inwanî tu

Lazim e em hewl bidin bo îttîfaqî Kurdê me
Buxtî û zazzanî min hem Sorî û Babanî tu

Hêwîdar im go xeta negrin li xwoşwanim çiku
Ez ne meydan im bilêr ber şêwe û goranî tu

Lê silavan ez dikim daîm li Ekradê Îraq
La cerem dost û heval û hogir û cîranî tu

Ger meha paizê paşê bê bi xêr û pir xweşî
Lê hebin pare li nik min dê bibim mewanî tui

Ez Cegerxwîn im li derdan lew li min sotaye dil
Melhema derdê dilê min lawik û heyranî tu

Cegerxwînê Kurdi

RASTIYÊ BIBÊJIN ÇENDÎ KO LI SER WE BE JÎ

Ji bona Şêx û Melan:

Gelî seydan ezê çend gotina ji we re bibêjim, gerek hûn nexeyidin. Ji rê ve çiman em belengaz in û xelk dewlemend in? Lewra em nezan in. Çiman em gaza çox bi deh mecdîyan dikirin û em gaza şalê xwe bi deh qirûşan nakirin? Weha reng e kirin û firotina me tevde ji me re ziyane, ne kar e ev jî ji destê mela û şêxan tê serê me. Lewra carekê di nav we'z û gorinê xwe de ji me re nabêjin:

– Çiman em nezan in?

Lewra şêx û melayên me rojekê ji me re nabêjin ko ji xwe re dibistan û medresan çêkin. Eger çend medrese li welatê me hene ji dîsan seydayên me ji me re ji "zeyd-un qaîm-un" pê ve nabêjin. 'Ilmê hisab û hendese û felekiyat û hikmet û sen'et tev ji nav

me rakirine. Gelo "zeyd-un qaîm-un" ji me re çi dike? Em şanzdeh salan dixwînin, hêj nizanin erebî mijûl bibin û nikarin çend xebereyan bi erebî binivîsinin û zimanê xwe ji jî bir dikin û nizanin bixwînin. Ev jî ji destê şêxan hatiye serê me!

Çiman em serbilind nabin?

Lewra em wekî xelkê ji hevalê xwe ên belengaz re bi dilxweşî civatan çênakin. Melayên xelkê bi tevayî civat û xebatê ji milletê xwe re dikin, peran dicivînin, belengazê xwe pê xwedî dikin. Em, melayên kurdan ji belengazê milletê xwe dixwun û nadin. Gelo çiman li Ewrûpaê temaşa nakin we ya li melayên Misir û Hindê mêze nakin? Çawan ew ji milletê xwe re dixebitin. Ji Xwedê ne rewaya ko ji vî milletê belengaz bixwun û ji wan re nexebitin. Rojek heye ev nanê wan li me gilî biki. Di wê rojê de, em nikarin cuhab bidin.

Çiman em bi hev re ittîfaq nakin?

Lewra me nexwendiyê. Çiku peyaê xwende heqê hevalê xwe nas dike, wenda nake. Eger lawê gavanekî bi qelema xwe mezin bibî hevalê wî tev ji wî re kêmanî dibînin. Meger lawên axa bin. Ji ber vê yekê belengaz û mezinên di me bi destê neyaran têne kuştin û bi hev re ittîfaq nakin!

Çiman em bê tarîx û kitêb in?

Lewra em gazina ji mela û xwendewarên xwe dikin. Heta nuka ji me re kitêb bi zimanê me nenivîsîne, bi şûn xwe de hiştine. Hind û Efxan û Îran bi zimanê xwe dinivîsînin; çima em bi zimanê xwe nanivîsînin? Gelo zimanê me weke zimanê xelkê nabe we ya em bêkêr in? Zimanê me zimanekî sivik e, çalak e, çeleng e, fireh e. Her pîrsekî di hemberî pîrsê zimanê xelkê de heye. Ji zimanê xelkê siviktir e. Heçî ko bala xwe bidinê tavil bizanin ko zimanê me ji zimanê

xelkê siviktir e û xweştir e. Weha reng e zimanê me sivik û serbilindtir e; wisan e çiman em bi zimanê xwe weke xelkê kitêban çênakin?... Ax, ax tu [çi] bêji li bejna siwarê min tê.

Cegerxwin

LI SER YEKÎTIYA ZIMANÊ KURDÎ

— *Le bo Pîrotî xwoşewîst* —

Gotinê xweyiyê benda "Eksî Sedayî Hawar" gelek rast û qenc in. Di ser wan re tu gotin nînin.

Herwekî me çend caran gotiye yekîtiya milletê kurd bi yekîtiya zimanê kurdî têtê pê. Di yekîtiya zimên de gava pêşîn ji yekîtiya herfan e. Yanî ji bona nivîsandina zimanê millerekî divêt zana û xwendewarên wî milletî bi tevayî ji bona zimanê xwe elfabeyekê bibijêrin û heke di wî zimanî de çend zar hene, zar hemî bi wê elfabê bêne nivîsandin.

Ji hejmara pêşîn ve xuyaye ko armanca Hawarê a pêşîn û bingehî ev e:

Di hertiştî de yekîti

Ev armanca ha ji me re bûye destûr. Heta niho em bi vê destûrê ve çûn, îro diçin, di dawiyê de dê biçin. Wekî niho, kiriyariya her rojname û kovarê ji bona welatê biyanîyan ji cihê çapkirinê girantir e. Lê Hawara ko di hertiştî de meylarê yekîtiyê ye kiriyariya xwe ji bona her welatê ko tê de kurd hene wek hev kirine. Bi vî hawî li Hawarê ziyarî dibê. Ji her ko heqê postê ji bona Sû-

riyê 10 santîm, lê ji bona Îraq û Îran û welatên Qefqasê 150 santîm e.

Lê em pê qail bûn da ko kurd di kiriyariya Hawarê de ji wek hev bin.

Belê em dizanin ko zimanzanayê bi qîmet û hêja mamosteyê giram Tewfîq Wehbî Beg ji bi herfên latînî elfabeyek çêkiriye.

Pey ra rokê me hevdu li Şamê dit elfabeyên xwe ji hev re dan zanîn û ew danîn ber hev. Di navbera wan de ferqin hebûn. Me dil kir di cih de elfabeyên xwe bigihînin hev û ji herduwa elfabeyek nû bibijêrin û belav bikin.

Hingê destbirayê min ê xwoşewîst û giram digot ko hîn ser elfabeya xwe dê bixebitûm. Ji lewra yekirina elfabeyên xwe me avêtibû dawiyê.

Di pey re Tewfîq Wehbî Beg çû Îraqê. Lê teşxelenin nexweş qewimîn ko ji bona herkeşt nas in. Digel vê hindê min jê re çend caran nivîsand, lê li min venegerandibû. Vê paşiyê me zanî ko nivîsarên min negihabûn destê wî.

Ji xwe derketina Hawarê ji bona vê yekê dereng maye. Hawar di meha gulanê de derket. Min ruxseta Hawarê di bîst û şeş çiriya berê 1931ê de girt û karên derxistinê wê di pêşiya gicokê (şibatê) de pêk anibû. Çar mehan ez li hêviyê mam, da ko bi destbirayê xwe ve dest bi dest elfabêke welê derînim ko pêşdetir rê li duyîtiyê vemekit. Lê herwekî min jor ve got li min nedihat vegerandin. Jê bêtir ji min nikaribû ez li hêviyê bimînim.

Ji lewre me dest bi derxistina Hawarê kir û elfabeya xwe ji kurd û biyanîyan re dazandin. Îro di meydanê de tiştêkî çêkirî heye. Kovarek û elfabeyek. Elfabeyek û kovarek. Nik dilê min ji bona îro ya çêtir û rastir ev e ko em hêla xwe bidin û vê elfabeyê heta

hingê ko mehceta edlandinê bikevit pêşiyê
û rê li me bigirit, pêşve bibin.

Digel vê hindê divêt ez careke-din ji bibê-
jim ko em hergav meylidarê yekîtiyê ne û
armanca xebata me yekîti ye. Em bi gavinin
bi vîn û hişk ber bi armanca xwe ve diçin û
nasekinin. Ji ber ko destpêkirina me ji xwe
bi derengî ketiye. Em nema dikarin di hêvi-
yê de bisekinin.

Gelek sipasan li Pîrotê delal dikim ko ev
hinceta ha xiste destê min.

Xweyiyê Hawarê

Sîtûna Nûgihîştîyan:

DILÊ MIN PIR DIŞEWITE

Herê lê. Herê lê zeriye, ezê nexweş im nex-
weşê nava cîyan,
serê min evdalê nasekine li ser balgiya,
dermanê min rebenê Xwedê ketiye qulê
derziya,
kesekî xwedanê xêran tunine bi destê min
bigre min bavêje ser rêkê av anîyan, yekî
xwedanê xêran derdê dil ditûbû, bi destê
min girû ez avêtim ser rêkê av anîyan,
min ê bala xwe didayê ji wê da tèn cotê du
zeriyan,
yekê ji wan zeriya got feqîro ev çî hal e tu
rêdayî,
ya dinê got lêlê porkurê ma tu nizanî ne ta-
wî bû ne bawî bû, derdê kambaxê dil çetîn
e bûye ba ketiye van hestîya,
yek ji wan zeriya seba xêra xwe bi ser mi da
xwar bû, minê kirî ez herime tewafa xala
rûya;
ji şabûna destê min kete hillî û morî mirca-
nê ustuya,

hillî morî mircanê ustuya bi ser min evdalê
Xwedê da diqetiya.

Vê zeriye îsmekê li min xwandî ez kirime
morî avêtime nav inciya,
şeva nivê şevê bû ez bi xwa ve hatim, ez û
keleş gewra xwe ketin kêf û henek û laqirdi-
ya,
minê nizanîbû pîrekê di mal da hebû sî û
sih diranê pîrê hebû, hersî û sih diranê pîrê
ji dêşiya,
hetanî sibê alî bi alî parxan bi parxan welê
digeriya,
weyla bê pîrê kelbê kezabê şeytanê fesadê fi-
nûnê mel'ûnê: sibê şebekê [şevqê] rabû bi
taxê da meşiya,
keyf û henekê min [û] zeriya mina delalî ki-
re dengî avête nav gundiya.
Gundiye malşewitî kirine cirmekê mezin
avêtine ustuyê me herduya:
De wayê feleka malşewitî bêbext e bi me re
nayê.
Ez kor im ez kor im ez kor im, çû dewra
Selaheddîn Sultan e,
hatî dewra mûvan e,
hûn rabin gelî kurd û biran e,
em şera bikin li ser van dijminan e,
dijmin dibêjin: "Kurd bexwedî mane",
hûn bizanin em bi xwedî ne,
xwediyê me Bedirxanî ne,
em ê hildin evda [heyfa] Şêx Se'îd, Şeha-
beddîn e.

Selaheddîne Serhedî

JI PISMAMÊ MIN WECDÎ CEMİL PAŞA RA

Pismam weqta va benda te ko li Hawarê
nivîsandî bavê min ko dixwend eşîra
mey Berazan li dora bavê min pir rûnişti-

bûn bavê min jî bi dengekî zîz dixwend min bala xwe dayê hem bavê min hem jî civata wî hêstir ketine çavê gişkan e. Pismam ez jî weke te kurdekî kiçik im weke te ez jî pir li Hawarê hiz dikim. Hin caran di ciyê xwe da dixwînim. Xew min dixerbulinî sibe da hişyar dibim ko hin Hawar di destê min da ye. Tê bala min ko êvarê min xwendiyê. Ez di xew va çûme dîsa dest bixwendinê dikim li ser vê benda te ez û hevalên min em giş hişyar bûn me bi hev ra got: "Gelo mêzêkin Wecdî jî fena me kurdmancêki kiçik e lê bendek çiqas xweş nivîsandiyê". Ez jî weke te dibistanê biyaniyan de dixwînim, belê pismam ez jî tucar jê xweş nabim ji ber ko ne bi zimanê me ye. Ez hin kiçik im emrê min neh (9) û deh (10) in, weke te nikarim xweş binivîstinim, va pirsin ko min nivîsandî jî di rûpelê Hawarê da ko min benda te xwend jî gotinên te û kêfa min hat va pirsina min nivîsandin. Ev hişyarbûna min û hevalên min dîsa di ruyê kurdmancêkiçik ê mîna te ye. Paşê herdu çavên te maç dikim pismam.

Lawê Mirê Berazan: **Fewzî Mustafa Şahin**

Ji xwendevanan re

Hawar Hawara te ye
Deng û gaziya te ye
Heke te Hawar divê
Ari Hawara xwe ke

MEŞHEDA ÎBRETÊ

– Şêx Evdrehmanê Garisî çû rehma –

Melayê min û Şêxê min melayê erdê Kurdistan
Şehîdê erd û ezmanî şehîdê Gozge û Botan
Ji bo millet; ji bo kurdan; feda bûyî, tu qurban î
Şehîdê eşq û îman î; şehîdê rezm û mêranî
Welatê te, melayê min, welatê pak, Kurdistan
Ne Gozge bû, ne Şernex bû, welatê te, ne jî Botan
Ji bo namûs û camêrî, ji bo millet feda bûyî
Ji mîrên te, ji mêrên te, ji nişka ve cuda bûyî
Riya millet û dinê de, bi mêrxasî tu bûy qurban
meqamê te bihuştîne, bi emr û gotina Qur'an.

Di ezmanê umîdê de, tu bercîs bûy tu kewkeb bûy
Ji bo yar û ji bo dijmin, ji bo kurdan tu bêkerb bûy
Riya dîn û welatî de qelemkêş bûy û şûrkêş bûy
Ji bo millet ji bo kurdan bi ezm û rezm ji cih rabûy
Ji bo laşê te Şêxê min mezar e axa Kurdistan
Dinê tîrba te Şêxê min û gorna te dilên mîrani.

Ji bo kurdan ji Gozge ew peyamek xweş diyarî bû
Bi mêranî û camêrî bi hertiştî dikarîbû
Ji bêbextî me safî kir, ji bêbextî xulam in em!!
Ji bêbextî perîşan in, û bê dewlet zelam in em!!
Çeleng bû mêr û jêhatî, bi tevdir bû û jîrek bû.
Bi nav û deng bi xwîn û reng bi hertiştî mubarek bû.

Bi şewrê te bi pîrsa te bi 'ilm û ref'et û xîret
Tu bûy rêber û tîrba te hemî reh meşheda îbret

Birîndaran te derman kirin birîndarek tu koştî ax!!
Ji nû ve hêstir û matem ji nû ve can û dil kambax!!
Bi mêranî û gernasî tu bûy seyda tu bûy rêber
Delalê mêr û camêran delalê Rebb û Peyxember.

Bi mala te, eşîra te hemî millet birîndar in
Girîn û ax û zarîn e, girîn û ax û hawar in
Tu seyda bûy, tu bûy bavek tu bûy gewre tu bûy armanç
Feqîhên te birîndar in, birîndar in hemî kurdmanç
Ji nû ve şahiya dijmin, ji nû ve gur û seh şa bûn
Bi tîrba te, lê Şêxê min hezaran kurd ji xew rabûn.

Tu al î, gewre yî ey Şêx, tu roja hêviya millet
Tu al î, gewre yî ey Şêx; tu kanî bûy ji bo hîmmet
Tu al î, gewre yî ey Şêx tu tîrba qudsiya kurdan
Bi zanîn û bi camêrî dê rabe êdî Kurdistan.

Mirina te û penda te vejînin milletê kurdî!!
Feqîhên te peyayên te bijînin milletê kurdî!!
Tu al î gewre yî ey Şêx hişê mîr û feqîhan bûy!!
Serê te j' axa Kurdistan rihê te j' axa Botan bû

Tu al î gewre yî ey Şêx tu ala meşheda kurdan
Tu pelgê zîv û zêrîn î ji dîroka dilê xortan
Tu dîroka şehîdan î tu serborîna Kurdistan,
Sibê qurbana Şêxê min dibin sed destên Cengiz Xan.

Delalê axa kurdan î delalê axa Kurdistan
Tîmûrleng qet nekir wisan nekir wisan jî Cengiz Xan
Tu sultanê dil û çav î, tu sultanek hunerwer bûy
Bi şûr û 'ilm û şîranî tu seyda bûy tu rêber bûy
Melayê min bibêjim çi ji pîrsan pîr mezintûr tu!
Melayê min bibêjim çi ji canan pîr mezintûr tu!
Tu çûyî pîr jê sêwî man, dilê millet jî ma bate!!
Melayê min bibêjim çi dilê min bûye tîrba te!!

Diktor Kamiran Ali Bedir-Xan

SÎNOR

Kurd e dezanî le ko cîgir e xizmanî tu
Go ger e bo te bilêmlê cîgehê xêlanî tu
Kêwê Ter[s]ûs û 'Emeq hewze Îskenderûn
Xerbiye ta Behrî Reş sînore meydanî tu
Behrî Reş û Erdehan awî Aras e bizan
Heddê şîmal e eme bo kuç û colanî tu
Ehlî Wan û goli Ormî ta serê awî Aras
Sînori rojhelat e hibûke û keywanî tu
Hewaz û Kêwî Hemrîn Jengar û rê Misêbin

Sînore bo cenûbî baxçe û baxanî tu
Le nawî em sînore diwanze wîlayet heye
Delên diwanze milyon nifûsê kurdanî tu
Haşa dirû ye û te ra nifûsiyan nenûsra
Degate bîst milyon binûsray qewmanî tu
Le derye em sînore le Enqere w Xurasan
Bilûs û Ezirbaycan le wêşe xizmanî tu
Ey wetenê xwoşewîst nawîm ew ca ke bîst
Mindalêkî sawe bûm debûme qurbanî tu
Witey welatê kurd e le ser ziwaniyê wird e
E êrey em hale te delîlî îmanî tu

Min Mela Ebdulxalik Esîrî şa'irî kurdan
im em xezeleke be xelet û pelet û natiwaw
le axirî "Şerefname" de derc kirawe bi nawî
Hacî Qadirîwe. Hê Hacî Qadir niye hê
min e. Lawanî kurdî Kerkûk û Suleymanî û
Koyê agayan le mehe le çapderî Şerefname
le me daxtay niye. Tehqîqeman kird karê
kiye. Ewanîyawey xome we lem meceley
"Ronakî Hawar" le çap dira herkesî le lawanî
Kerkûk û Suleymanî Koyê wesîqeyekî
heye ke Hacî Qadire binûsî bo îsbatî amadem.

Seyid Huseynzade Ebdubraliq Esîrî

Wekî ez li Misrê bûm Rojekê Muhammed Elî Ewnî Efendî ê Sêwerekî hate nik min û ji min re got:

– Ferecullah Zekî Efendî dil dike Şerefnameyê ji nû ve çap bike. Pê re nûsxeke çapnîvîs heye ko di sala 1860'î de di Petersburgê (û li ya Mînof Zerînof) daye çapkirin. Nik min ji nûsxeke destnîvîs heye ko min di kitêbxana Helebê de li ber nûsxeke din nivîsandibû. Em ji te hêvî dikin tu ji bi me re bixebitî û arîkariya me bikî. Bi te re Şerefname bavê te heye. Em dil dikin van hersê nûsxaan dênin ber hev û ji van hersisêyan nûsxeke durust derînin.

Min tavil herê kir û me dest bi xebatê kir. Pêlekê borî. Hin hevalên ko li Sûriyê gehabûn hev ez vexwendim Sûriyê, min Şerefname bavê xwe ji wan ra hişt û hatim Sûriyê. Muhammed Elî Ewnî Efendî ji dût ve ji arîkariya min dixwest lê rê pê nediket, destê min nedigîha.

Rojekê çend şîrên Soranî ketine destên min dibin hemîyan re li şûna îmza herfên "Z. Ş." hebûn. Tê de yek hebû ko li ser tixûbên Kurdistanê bû. Sernama "Xezelî Şêx Evd el-Qadirê Koyî" heldigirt. Jê re gellek kêfa min hatibû. Hingê Muhammed Elî Ewnî Efendî û Şerefname hatin bîra min. Min di dilê xwe de digot: "Ev li Şerefname têt" û cih de min ew li hev tewand û bi nivîsarekê ji Muhammed Elî Ewnî Efendî re verêkir ko bixin Şerefname. Min dixwest ko bikeve pêşîya Şerefname, lê xistin paşiyê.

Berî du hîvan Muhammed Elî Ewnî Efendî hatibû Şamê û çend rojan bûbû mêvanê min. Di wê çendê de ji Elî Ewnî Efendî re ji Misrê ji Ferecullah Zekî Efendî reş-belekek hat. Tê de reş-beleka Seyid Ebdulxaliq Esîrî efendî ji hebû.

Hingê xuya kir ko ev şî'ra ha ko nîshet bal Evd el-Qadirê Koyî ve (rehmeta Xwedê

lê bit) hatibû kirin ne ya wî ye û şîra Evd el-Xaliq Esîrî ye. Vêca min biserhatiya qesîda sinorê herwekî li hire gilî dikim ji Elî Ewnî Efendî ra got. Ewî jî ji Evd el-Xaliq Esîrî re nivîsand. Ji û pê ve ez li kaxizên xwe ên kevn geriyam û şîrek ji wan şîrên ko îmtza "Z. Ş." hildigirîn peyda kir û da Ewnî Efendî. Ewî jî ji Evd el-Xaliq efendî re şand. Vêca xuyaye ko ew "Z. Ş." pê listiye û em şaş kirine, lê rastî bi derengî bikeve ji rojekê xuya dibe. Herwekî di vê mesele de jî piştî sê salan xuyabû.

Em ji Evd el-Xaliq Esîrî Efendî hêvî dikin bila li me megire. Ji ber ko me diviyabû em şîra wî belav bikin ne ko navê wî ji şîra wî bidizin. Mekir û avan di "Z. Ş." de ye. Ev mirovê ha ji bona me nenas e. Heke Evd el-Xaliq Efendî nas dike bila lê bigere.

Ev jî mesela Hafîzê Şîrazî jî pêşdetir çû. Hafîz carekê di civatekê de rûniştibû. Yekî şîrên wî dixwendin û digot: "Ez Hafîzê Şîrazî me" Hafîz ser ve gotinê rabû ser xwe û ji civatê re got:

Min dizê şîran dîtibûn lê hêj dizê şîran nedîtibûn.

Mêrikê me şîr jî dizîn, şîr jî dizîn, xweyiyên nû jî afirandin.

Xweyiyê Hawarê

ŞEHÎDÊ GEWRE

Şêx Evdirehmanê Garîsî çû rehmetê

Rohilat heta roava
Mala Xwedê hezar car ava
Xelk pîr bûn iro bûn zava
Ko bikin ji şêrê girtiye dava
Şêxê min tu yî şehîdê millet
Şêxê min tu yî, tu şûrê hîmmet

Şêxê min tu yî, xweyê seadet
Şêxê min tu yî, tu çûyî bi rehmet

Bo jina milletê kurda
Te hîmmet kir hemî erda
Te tov kir paş xwe ve derda
Heye carek li me peyda

Şêxê min sibe şefeq da
Şêxê min çî ye li me peyda
Şêxê min ez im pepûk li derda
Şêxê min ji te re reş girêda

Em navê te dikin ala
Li çîyan û nivê nala
Tu bi cejna di her sala
Tu radibî ji nav ava çala

Şêxê min sibe xuyabû
Şêxê min girî l' me rabû
Şêxê min jîn nemabû
Şêxê min pîrsa te rabû

Mustefa Ehmed Boti

XELÎL RAMÎ BEDIR-XAN

Di sêzdehê vê hîvê de, di roja pêncşemê, berî nivro saet şeş û nîva de Xelîl Ramî Bedir-Xan, li Beyrûtê di xaniyekî du mezelîn û yek tayîn de çû rehmetê.

Xelîl Ramî Beg ser xwe bû. Hêj nekerîbû nav cihan. Li ser kursiyekî rûniştî qehwa sibehê vedixwar. Ji nişka ve di xwe re çû. Xelkê dora wî welê bawer kirin. Lê di rastiye de dilê wî ji bona Kurdistana xwe nema lê dixist.

Emrê wî gihîştibû dora heftêyî. Xelîl Ramî yek ji kurên Mîr Bedir-Xan ên paşin bû. Nimînendeyê nîşekî welê bû ko libatên

(azayên) wî gelek kêr bûne. Ew çend ko belku îro tevda nagihin çaran jî.

Ji ciwaniya xwe ve dilê Kurdistanê, paleyê serxwebûna welatê xwe bû. Beriya niho bi çil û pênc salan digel birazyê xwe Evdîrezaq Beg - ko bi emir jê mezintir bû - derbasî Kurdistanê bûbû. Ji Kurdistanê Îranê ketibû dora Colemêrgê. Li wê herdu jî xwe dabûn dest û ketibûn zindana Sultan Ebdulhemîd.

Di sala hezar û nehsed û nozdeha de mureserîfê Melatî bû. Bi du birazyên xwe û hevalên wan dabû çiyê. Di pê re wek hemî kurdên welatî jî Tirkîyeyê derketibû hatibû Sûriyê. Heta paşiyê, emrê xwe li Şamê û Beyrûtê borandibû. Dil dikir li Şamê ber caxên tîrba bavê xwe bimire. Lê Xwedê jê ra hiz nekir. Li Beyrûtê çû rehmê û li rex birayê xwe - Xalid Beg Bedir-Xan - hate veşartin.

Rehmê ji zimanê xwe pê ve bi tirkî, erebî û farisî jî dizanibû. Herçend tirkî rind dizanibû jî lê ji awayê axaftina wî xuya dikir ko tirkî ne zimanê wî ye. Ji ber ko zimanê wî lê qenc neşikiyabû.

Xelkê dora wî ev jê re digotin. Nedienerî, lê kêfa wî dihat û ji wan re çiroka hînbûna tirkîya xwe gîlî dikir:

- Wekî ez deh salî bûm, min nû dest bi Tirkîyê kiribû. Birayên me yêr mezin ji me kişikan re digotin: "Êdin divê hûn jî hînî Tirkîyê bibin". Carekê em li ser taştîyê bûn. Evdîrezaq Beg li rex min rûniştibû. Çênîkî goşt ji destê min ket erdê. Min dil kir ez bi tirkî bibêjim. Hîn tê bîra min çawan min xwe da fehm kirin: "Goşt duşdî ser kulav" ev digot û ji dil dikenî. Xwedê gunehên wî bixefirîne û rehma xwe lê bike.

HAWAR

TABÛTA BIXWÎN

Şex Evdîrehmanê Garisî çû rehmê

Li erdê dinêrim dilopên xwînê
Didime ser şopê çî bibînîm ez
Dar û ber, kevir û kuç giş dikin şînê
Bê hemdî canê xwe diqîrînim ez

Tabûtek di nava ewrekî bixwîn
Melekan kişandin ezmanê jorin
Tîrsekê da ser min libitîm ricîftîm
Ber çavê min reş hat dilborîn im ez

Ew tabût, tabûta Evdîrehman bû
Ser dinya derewîn ew yek mêvan bû
Ger terkî heyat bû, cennetmekan bû
Bi rehma wî şa bin hemî kurd û ez

Lê sed heyf ji bo te ey Rehman Şêxim
Çiqasî kurd hene ji bo te bêxim
Têlekî gaziyê, û lêxim (û) lêxim
Ew hawar hindik e jê têr nabim ez

Şehadet, me nedîr wisan bi îbrer
Cîneyet, xîyanet wisan bi rîqqet
Ji bona mirovê xwedanhemîyyet
Tarîxa roja te şîn! Qeyd dikim ez

Qedri Can

Diktor Ehmed Beyreqdar

Di bîst û çarê vê mehê dê, roja duşembê piştî nivê şevê ji kelata zanîn û hunerê aleke nûbar û rengîn berbijêr bû û ket axê.

Herê, diktor Ehmed Beyreqdar, ev xortê delal û hêja ko derxika jîna wî hêj bîst û pênc bihar nebihûribûn û şax û pelên wî

tenê bîst û pênc caran bişkivî bûn piştî nexweşiyêke xedar û rencûr - ko sê mehan ajo-tibû - çavên xwe li xwe girtin û ket rêya ax-retê.

Diktor Ehmed Beyreqdar bi heyina xwe ve ji me re bû jînekê kin, derdekî dirêj, canekî-kîçîk, birîneke mezin, û çû. diktor Ehmed Beyreqdar nemaze ji kîsî taxa kurdan çû. Ew taxa stewr ko berî sed salan li raserî Şamê hatiye danîn, heta niha ji me re tenê du bijîşk dabûn: Diktor Muhemmed Xidir Beg Alarşî - Xwedê emrê wî dirêj bike - û rehmetî diktor Ehmed Beyreqdar.

Diktor Ehmed Beyreqdar ji eşîra Bera-zan, berî herîştî û digel herîştî kurdekî pak, dilxurt û xwedan bext û rûmet bû.

Heçî ew nasdikirin tenê carekê ji ew dîtî-bin ber mirina wî ketin, şîna wî girtin û re-şa xwe girêdan.

Ji zarûtî û lawîniya xwe ve bi xebat û xwedan şeref û rûmet bû, xebateke zor di-xebitî ko li pêşîya heval û hogirên xwe be. Rûmet û himmeta wî nedihîşt ko kes li pê-şîya wî bibe.

Di lawîniya xwe de di taxê de rûdinişt. Sibê bi bangê ve radibû. Cilên xwe werdi-girtin û dida rê. Pîrî car xurîniya xwe jî ne-dixwar. Diya wî a rehmetî gazîndan lê dikir û jê dipirsî:

- Çîman lawo bêxwirinî diçî?

Ehmed lê vedigerand û digot:

- Yadê ditirsim dereng bimînim û bajarî berî min xwe bigihînin dibistanê.

Bi vê vîn û xebatê ji dibistanên techîz û sultanîyê yekemîn derket û ket tibbiyê. Di tibbiyê de jî zûka xwe da naskirin. Ket rase-rî hevalên xwe.

Li veşartîna wî ji herêzê xelk hatibûn. Mamoste, heval, nas û hevpişeyên wî tevda pê ra rawestîyan.

Jê ra ji wî xortê delal û çeleng ra çeleng,

gul û kulîlk anîbûn. Tabûta wî kiribûn nav kesrewan.

Tabûta wî bi rê ve, di ser piştî û milên he-valên xwe re hêdî, hêdî diqeliqî, çend caran derxwîna tabûtê vebû. Te digot, Ehmed di bin rê tam diditê. Herê tam dida, derxwîna tabûta xwe vedikir, ji bona mirinê bi gelekî ciwan bû. Çavên wî li dinyayê mabûn, ew dinya ko hêj jê ra bi tevayî nenas bû. Des-tên wî jê nedibûn, dil dikir derxwîna tabûta xwe veke, xwe zer ke bikeve ser lîngan û li jînê vegere. Lê heyhat! Mirin dest dabûyê, êdin veger nebû... Li rêke welê ketibû ko mirov bêhemdê xwe dikevê û bihemdê xwe ji nikare derkeve. Wekî tabûta wî giha serê gir, ket hawîra Şêx Xalîdê neqşebendî, hil-girtiyên wî ew danîn erdê, xelk li dora wî rêz bûn. Bi saetan vegotin û gotin, giriyan û giriyanandin. Herê jê ra heyf bû.

Ma çawan heyfa mirov jê ra nayê, ma çawan mirov ber mirina wî nakeve... Îmtîha-na xwe qedand, diktor derket ko nexweşan derman bike, wan nehêle zû zû bimirin. Lê mirinê bi têhna wî girt û sê mehan ew eşand, ne ew bi xwe, ne hevpişeyên wî nik-ribûn vî arîkarê nexweşan vî berberê mirinê derman bikin, û ji destê mirinê xelas bikin.

Ma çiqas zû? Çiqas bilez dilê mirinê lê bi-jiya. Panzdeh salan pê de ajot, çand û tov kir. Wextê durîne hatibû. Das bi destê xwe re, ketibû zeviya xebata xwe lê mirinê nehişt ko berxûrdarê xebata xwe bibe. Bêndera xwe rake û li ba bike, jê hebekî an diduwan bixwe.

Hêj şehadetname xwe nesitandibû, ne ki-ribû bêrika xwe jî. Heqê wî da herîştên wî pêk anîbûn. Nexweşiyê lîngên wî birîn û ew xistin nav cihan. Ev resmê ha li şehadet-nameyê bihata zeliqandin. Efsûs... wek di-yarî û bireke paşin li rûpelên Hawarê ket...

Ey xortê delal û hêja me tu siparî mihri-

van. u dilovaniya Yezdanê pak. Te dinya ji
xwe re û dost û nasên xwe re reş kir, Xwedê
axreta te spî û ava bikit.

HAWAR

Ji lewra ko Diktor Ehmed Beyreqdar ji
Kurdmancên Şamê ye bivênevê xelkê Ta-
xa kurdan bi vê bendê eleqedar bibin. Tê
de pirsin hene ko ji bo hemiyan nenas in.
Ber vê yekê me ew pirsên ha jêr ve bi erebî
îzah kirine

kelat: qel'e

al: 'Elem

derxik: nesbet

jiyîn: 'heyat

rencûr: mihnet

nemaze: xasseten

stewr: 'eqîm

tax: 'hey

bişîşk: tebib

mamoste: ustaz

rûmet: şeref

hevpişe: zemil

wergirtin: el-lebs

pirbicar: 'ela el-ekser

dibistan: medrese

vîn: îrade

hawîr: muhit

efsûs: weyl

mehrîvanî: er-rehm

dilovanî: eş-şefq

ZARÎNEK

Agir bi Kurdistanê ket
Lewra dikir Hawar e dil
Sed bax û sed bostanê ket
Manendê bulbil jar e dil

Pêtek ji Kurdistanê hat
Mêlak û cergê min dipat
Eman welat eman welat
Bawer bikin xwûnwxar e dil

Bawer bikin ey yarê min
Haval û hem guhdarê min
Hergav û herêvarê min
Naxweş û hem bêzar e dil

Bêzar û pir naxweş e ew
Kincê siyahgûn poş e ew
Geh sine geh seydoş e ew
Geh Heyderê Kerad e dil

Geh şah e ew geh bêkes e
Geh kurd e ew geh faris e
Geh berber e geh çerkes e
Geh türk e geh tatar e dil

Geh Rostem e geh Hatem e
Geh padişahê Deylem e
Bê yar û dost û hemdem e
Lew mest û gerdexwar e dil

Geh çol e geh zozan e ew
Geh Dêrik e geh Wan e ew
Geh şaxeke wesatan e ew
Geh Mûş û geh zinar e dil

Cegerxwinê Kurdi

GAZINDA XENCERA MIN

Ji ustadê min ê xweşewist û bêja Tewfiq Wehbi beg ra

Ji zû ve ye min lê nenihêrtibû. Di ser banê kitêbxana min re; di quncikeke tarî û bi toz, tanişkî û xwêl hilavistû bû. Kî zane ji kengê ve min ew nekiriye destê xwe. Pîrhevokên mezela min di ser wê re tevnên xwe ristine. Ji jor ve lê fedikrin, carinan datînin, di ser qevda wê re diçin, şopên xwe dihêlin û hildikişin hêlinên [konikên] xwe. Berî çend rojan qelema min keh [ko] bûbû. Min ê ew tûj bikira. Li kêrika xwe geriyam, neket destê min. Min çavê xwe li dora xwe gerand û li tiştêkî digeriyam ko bikare qelema min tûj bike. Çavê min bi xencerê ket. Rabûm ber wê ve çûm. Wekî min destê xwe lê dirêj kir, pîrhevokên dorê bi min, bi biyaniyekî hisiyam, lingên xwe ên kevcalîn, di ber serên xwe re borandin û heryekî bi alîkî ve bazda.

Xencera min a jengîn ji kalanê xwe bi zorê, wek dengêkî nexweş derdiket; dixurî û dikehî. Ew çend jeng girîbû ko min ew kir nav kaxizekî û firikand, jê tozeke zêrekevn difûrî û difirî.

Min qelema xwe da devê wê. Nedigest ne jî jê dikir. Di nav destê min de asê bûbû. Dil nedikir ko bi vî rengî xizmeta min bikit. Min xencera xwe kir pêşiya xwe û lê nihêrt.

Jenga wê bi nivî bûbû. Bi rengêkî nîvsor dest bi çirîsinê kir, hin bi hin rengê xwe guhart û yekcar sor bû, sorekî xwînsor. Hingê min zanibû ko xencera min ji min xeyidiye. Dixwaze gazindan li min bike. Min ew dîsan bir destê xwe û jê re got:

– Xencera delal, te xêr e, mebit ko tu ji min xeyidî bî, ma min çî bi te kir ko tu ji min bixeyidî?

Zimanê xencera min geriya, li min vegevand û bi dengê xwe ê foladîn lê sitemkar û ziz got:

– Ma lê, ji te xeyidîme, ma çawan ji te naxeyidim. Te ez avêtim nav kitêb û kaxîzan, te ez kirim hogir û hevala bermayên qaşûlên dar û qirş û hevsera caw û potikên zibilgehê. Ne li min dipirsi, ne jî li min dinihêrî. Heta niho min deng nedikir, min xwe di dinyayê de tayhebûyî dihesiband.

Lê êdî min nikaribû ez xwe ragirim. Belê nema dikarim, ji ber ko tu dixwazî min bêxî şûna hesinê solingen û bi min qelema xwe tûj bikî, pelên kitêbên xwe vekî. Tu dixwazî barê keran bikî piştî şêran.

Ez ko polayê esil, hesinî dibanîm, pêşiyên te ez dikirim perasuyên mêr û mêrxas û gernasanan û ez bi goşt û dil û cergî bi xwedî dikirim, tu dixwazî min bi dar û qaşulan bi xwedî bikî û şiv û taşîya miñ wek kerekî ji zil û ka bî. Nene min hirçî bihêle û wan qirş û pelên hişk meke devê min. Ez ne çarlingê giyaxwur lê şêrê goştixwur im.

Belê ez xencera duban, folayê nêrîz, tu min davêjî nav kaxizên reş û belek ko ne ew

bi min ne ez bi wan dizanim.

Belê dizanim îro ketî pê nivîsandinê, pê sehîtiya kurdmançiyê. Ji sibê heta êvarê carinan heta nivê şevê û yek carinan heta qere berbangê bi pîrsekê, nivîrsekê mijûl dibî. Heke mê ye heke nêr e, heke nav e, heke pironav e, an veqetandek û hevghianek e. An ne di eslê xwe de kurdî ye yan ne ji zimanekî din hatiye girtin û pêşdetir hatiye kurdandinû welê por û pirç û simbelê xwe sidpî [spî] dikî. Di salekê de deh salan dijtî û li raserî emrê xwe di biharê de berfa zivistanê didî barandin. Lê belê kêfxweş î û di dilê xwe de dibêjtî ez ê milletê xwe bi xwendin û nivîsandinê, bi vê kurdmançiyê vejînim. Milletê min dê bibit xwedan kitêb û xwedan zanîn û welê bigihêt miraza xwe, dê bibit serxwe û kama xwe bizanît, bibit kamiran. Xelk nema dê bikarin bêjin ko zimanê kurdan nîne. Zimanê wan tenê zimanê axaftin û dan û sitandinê ye. Lê dê bibêjin kurd ji wek xelkê xwedan ziman û xwedan kitêb in û zimanê kurdî zimanekî hêja, dewlemend û tekûz e. Kurd milletekî kevn in û dahatiyên Medan in.

Herê te daye pê Ehmedê Xanî, tu dixwazî ko wî karê ko Xanî nebinû serî tu bibî serî. Ewî gotibû:

Da xelk nebêjîtin ko Ekrad
Bê me'rifet in bê esl û binyad

Tu dixwazî ko bête gotin:

Xelk tev dibêjîtin ko Ekrad
Bi me'rifet in bi esl û binyad

Ji lewra ji bona vê yekê te ez avêtim piştguhê xwe, te ez ji çav û dil dût xistim, te ez kirim zirtexana pîrhevokan, ew kêzikên bê

çerm û goşt ko heroj di ser min re baz didin, çivan didin xwe û dikin min di bin tevn û şopên xwe de binixumîn û qeşêrin. Lê nabit, tu tîşt, ne ziman, ne xwendin ne nivîsandina te bêyi min naçe serî. Bidî eqlê xwe heta niho tu û milletê xwe hûn çawan mane, çawan we zimanê xwe winda nekiriye û îro dizanin pê biştexilin. Heke ez nebiwama ji zû ve te û milletê te we ê zimanê xwe winda bikirana.

Ji xwe çend caran, ma dil nekirine zimanê we jêkin. Zimanê we berî hezar salan zimanê dirê [dêrê?], zimanê hukûmetê bû. Ji hingê ve pê diberizin, hezar carî pê ketin. Hercar ez li ber we sekinîm û min zimanê te parast, lê ne qelema te.

Heke ji min ne bawer î li dora xwe fedikire, tu wê bibînî ko herçî ji min dût mane, hatine ketine bajarên zimanê xwe winda kirine û îro nedizanin bêjin "lo!" ne ji "lê!". Ji ber ko peyayên bêçek wek mirovên bê neynok in, kêç ji bi wan dikarin. Ji lewra ez benî qedrê min bizane, ji min dût mekeve, min ji xwe dût meêxe û bi min ne qelema xwe lê parsuwên dijminên xwe jêke!...

Xencera min li hire gotina xwe qedand. Min dil kir ez lê vegeînim. Lê nedixwest ji min bibihîze, rabû ket kalanê xwe, xwe ker kir û guh neda min.

Celadet Ali Bedir-Xan

EM ÇIMAN BI ŞÛN DE MANE

Hûn zanin ko di weqta Ebdulhemîd da di nav kurdmancan da alayê Hemîdîyan çêkirin, çiqas reîsê eşîran hebûn giş kirine zabit, şûr lê girêdan û bi zabitî ko çend

peya bikuştta hebis nedibû. Çiqasa talana xelkê banîna tiştekek lê çenedibû. Talan kuştin ma ji ku da danîn? Tebîî ji kurdman-can dikirin bi xwe bi xwe ji hev du dikirin hûn zanin di bin hukmê Romiyan da tu millet ji milletê kurdmancan mezintir xurtir nîn bû. Romî ditirsiyan ko kurdmanc îttifaq bikin yek, istîqlala xwe bistinin. Çawan yekî wê çaxê bi zorê tiştekek nikanîbû bikira, anî va Hemîdiya danî ko vana bi xwe bi xwe bi hev kevin, hevdu bikujin talan bikin ko îttifaqa wan nebe yek.

Ji we ra sebebê wê bibêjim. Hûn hiro dibinin ko zabitê nexwendî heye, yek ko kanîbê bi zabitê bê dibê kî panzdeh, bist salan di dibistanan da bixwînê, hingê dibî mûlazim. Feqet Alaya Hemîdiyan himan di ciyê xwe da dibû paşa û qaymeqam, bi yek başî. Bi vana dîsan karîbûn van rutbana bidina ko fikrê Romiyan heba kanîbûn di nava Kurdistanê da bin, li herderî dibistanê danîna zariwên wan bidana xwendinê, ev zarûna paşê kanîbûn bi zabit û qaymeqam û paşa bûna, lê nekir ko wanî bixwendina hobi-bûna. Ji Romiyan ra çenedibû hîro wê istîqlala xwe bisitandina. Ji ber vê yekê dibistan dananîn û Hemîdî çêkirin. Hûn zanin wan zabitê Hemîdî gişkî nexwenda bûn.

Li ser nexwendina wan ji we ra meselakê bibêjim:

Li deşta Sirûcê sê Alay hebûn. Alaya eşîra Bijan hebû, di wê alayê da du zabit hebûn vana herdu ji min dîn. Yek menla 'Îsê bû yek ji Ehmê 'Îsê Henûş. Qaymeqamê wan meaşê wan distand nedida wan li ser vê yekê herduyan bi hev re gotin: "Ma çima meaşê me nadine mehbûsî hene (meqbûz) mutfîş (mufetûş) haû em ê herine cem ko meaşê me bidine me. Na ko nedane me em ê herine zirgêli" (Erzincan) îşte mirovên

wanî dikirin zabit şor lê girêdidan.

Lazim e ko em zaruwê xwe bidine xwendinê bira zaruyê me bi xwendina xwe bibin paşa û axa. Bira nola Menla 'Îsê; Ehmê nebin zabitê nexwendî.

Ez hêvî dikim ko çiqasa kurdmanc hene gerek zaruwê xwe bidin xwendinê.

Mîrê Berazan: Mustafa Şahin

LE BO ŞEHÎDEKÎ

Min hêvî heye ji vê reşbelekê ko herî nav tîlî û pêçiyê mîrê me maç bikî û bi zimanê kurdî daxwaza min jê re bibêje. Yek ji wan daxwazan ev e ko te'ziya şehîdê weten le çiyayê Arnûs Şêx Ebdurehman Efendî li hemî kurdan bikî. Zêde li birayê min Cegerxwîn û li ehlê civata Hesîçê. Xwedê rehma xwe lê bikî û li hemî miriyê xwendevan û guhdêran. Daxwaza din ev e ko vê carê tu çermê Hawarê bi kaxiza reş çêkî û herfên Hawarê û navên têxistiyê kovarê bi hibra sor binivisîni. Çiku wekî mêrekî baş û hêjayî ji mala yekî bimirê chlê malê reşa xwe li ser girêdidin nexasim wekî vî wetenperwerê gelek hêja bû û reşgirêdan ji adet e di nav kurdan de. Mîrê min belkî te seh nekiriye. Îro temamê kurdan li ser xwûnfiroşê weten mehzûn in. Ji çavên wan xwûn tê şeva şehîdbûna wî çerxa felekê li ser mehzûn bû û reşa xwe girêda we nedît di çardehê cemazulûla de hîv xirabû wê şevê zatê wî ê şerîf û muqeddes ji derve bû Mîrê min.

Em gellek bi silavên Cegerxwîn kêfxweş bûn we lakîn kêf ji me re nemaye. Me got:

”Eleykumusselam we rehmetullahî we be-
rekatuhu silavê wî ser çavan û ser seran em
ji silavan lê dikin û-le çawabûna we û wî di-
pîrsin û dibêjin”:

Bilcumle silavê gewheranî
Namî li berîd û berqê danî

Avxweşî dikî bi gulg û beybûn
Pê hediye dikî ji bo Cegerxwûn

Ez gorî te me keko Cegerxwûn
Tu vê hunera kelmê mewzûn

Berdêlkî tu ji bo Herîrî
Nezm û xezela te ya Cizîrî

Wextê ko dikî li me silavan
Destbestî dikin bi herdu çavan

Çawa yî bira ji min re bêje
Çaxê min tu dîtî pir ji mêj e

Ji hev dûrî kirin Xwedaê gewre
Dinya li me îro têkde ewr e

Kes nîne di emêrê wê xeberdî
Hînkên dikujî hinan diberdî

Çerxa feleka çiyayê Arnûs
Heta vedihê ne bo te me'nûs

Gazî ke şehîdî bo xwe rake
Mêvanekî pir ezîz û çak e

Çawa tu bibêjî ew hebîb e
Qedrê wî bizane lê xerîb e

Hêdî wî şiyar bike w xeberde
Lewra bi birîn û ah û derd e

Jê re tu bibêje hem binûse
Namî ji te dest û pa dibûse

Derdê te çi ye welê dinalî
Kes nîne li te bikî sualî

Sebrê tu bike welê ne nal e
'Ewn û kerema Xwedê li bal e

Yek nîne herî bibêje Nafîz
Êdî ko li Misrê bûye ramîz

Dermanekî bo Şehîdî çêke
Dijwar e birîn tu zû verêke

Rûmet me nema li rûyê amê
Dê neqlî bikin biçîne Şamê

Ehmed Namî

Me şehadeta Şêx Evd Rehmanê rehme-
tî zû ve bihist, reşa xwe girêda û şîna
wî girt. Hejmara Hawarê a yazdehem nis-
bet bal navê wî hate kirin. Herhal heta niho
ew hejmara ha gihîştîye destê te û bend û
şî'rên ko ji bona Rehmetî hatine nivîsandin
te xwendine. Digel vê, heçî ko dil bikin ji
bona Rehmetî fatîhekê bixwînin rûpelên
Hawarê jê ra vekirîne.

ZIYARETA HAWARÊ

Tu bulbilê serê darê
Here ziyareta vê Hawarê
Bibî Celadet inê carê
Bistîn ruxseta vê Hawarê

Lo bulbilo kû da hatî
Mizgîn heyê xudan xelat î
Bi ser dilê min re hatî
Tu xerîbê nav welat î
Tu kurmanc î nizam Tat î
Tu xerîb î ji kû da hatî
Ez bulbilê alê xerzan
Xeber anî nav Berazan
Bibin hêlîna quling û qazan
Ko hûn herne ser mirazan

Tu bulbilê nava çem î
Sosin û gul herdem î
Fena kurdê bi elem î
Jêhatî dest bi qelem î

Tu Kamiran Alî Bedir-Xan î
Hîv û stêrka nav kurdan î
Tu ruhniya hemî çavan î
Fena gula nav baxçan î

Em ji hemî rabin kar e
Ko em ji çêkin diwar e
Keç û bûk bibin sitar e
Ji bona xweş nebe kêfa neyar e

Ez kurdekî Milî me
Bi eşq û dil şewîtîme
Ji Alî Bozan hêvî me
Milî me neî Berazî me

Ez bulbilê serê Tilê
Ez Melkîşî me ser mînberê
Bixwînim azanê selê
Bi qaîda kurdê berê

Mustafa Milî

HAWAR E

Ji serhedan hat pepûk
Gazî anî ji dext û bûk
Di ser wan re berf û pûk
Ne mezin man ne piçûk

Kurdino xwe kir tar û mar
Tevda mane di nav ar
Hêvî ji Rebbê Settar
Gazind ji kurdên neyar

Gelî biran çî bi we hat
Ko we wêran kir welat
Kanî bajar û kelat
Ne wêran bû rohilat

Ne hûn dibên em tîne
Heta kengê bi pî ne
Çavên me hêj li rê ne
Kanî hûn kengê tîne

Gelî werin Hawar e
Werin gelî Hawar e
Hawar e xweş Hawar e
Ma ji we ra qet ne ar e

Lawê Findî

NALENALA DIL

Hawar hawar lo welato
Berf û baran bi ser de haro
Ji xelkê wetîne bû mirato
Bonî rokê roj lê hilato
Em dibên em muhacir in
Weke berfa li pala gir in
Hem dibarin hem dibhûrin
Em dibêjin qet namirin

Di milletê xwe nabihûrin
 Şor û dîrokan digerin
 Me pê kitêb çêdikirin
 Li nav kurdan belav kirin
 Şora welat ji bîr nekirin
 Ev kitêba me Hawar e
 Zivistan çî gelek sar e
 Hûn berhev kin qirş û dar e
 Ko li me bûbî sitar e
 Kurdino meirsin pêşî bihar e
 Em hemî tevde dinalin
 Li ser welatê xwe dikalin

Ismail Hebeş

KEW Û QITIK

Dibêjin, carekê kew û qitik nik hev rûniştin, ser axaftina dinyayê dipeyivîn ka çî heye çî nîne û دنیا bi çî awayî dibore, hikmeta wê çî ye? Xelkên wê hin dewlemend in û hin jar û perîşan û hin navhêncî ne [navincî].

Ên dewlemend ji xwe re kêf dikin û tena rûniştine. Ên jar û perîşan dilên wan kul e û di bin tehnê xelkê de ne û melûl in, û tişteki ji dinyayê nizanin. Ên navhincî carinan kêfxweş û carinan dilgîr û dilşikestî ne.

Anî yekê ji wan got:

– Dewlemendî û jarî û hertişt bi vîna Xwedêyê bilind e. Ema hikmeta wî ev e: Ê ko ji xwe re dixebite, kar dike, hîni zimanan û destxetan dibe, li dinyayê digere, welat û cihên xelkê dibîne, çav didewan û kêferatê dike û ji xwe re hîn dibe. Ew dewlemend dibe, kêf dike û serfiraz e û çavê xelkê li destê wî ye. Ji lewre heta mirov nebîni jehmet

[zehmet] nabîni ne'met. Ma dem weha ye û em jî weha dizanin gerek herkes gora hêlê xwe bixebite û xîretê bikêşe. Da ko çavê xelkê li destê wî be. Ne ye wî li destê xelkê. Dibêjin: "Roviyê gerayî ji şêrê negerayî çêtir e" digel vê hunermendiya şêr û mezinahiya wî li ser hemî heywanan re û digel kêmayî û pîsatiya rovi ji her heywanî ew ji wî çêtir kirine.

Herkes weke şêr û rovi ye û herkes bi mal û peran tê naskirin. Nemaze hînbûna zimanan û destxetan. Û dinyayê de evên ha tenê xweyên xwe bilind dikin û dest ji wan bernadin û herwext ji wan re heval in û destgîr in. Wan ji deravê teng û mezin dertêxin. Ev kesê weha be wê her navhincî be. Kêma dibe û boş nabe. Ev jîna weha jîna seyikî dibêjinê. Em kengê ji vê jîne xelas bibin û ji vî deravî derkevin.

Anî kew û qitik axaftin kirin ser boşbûn û kêmbûna mirovan û heywanan, hikmeta wê çî ye?

Anî kew got:

– Belê ya qitik ez jî gelek batil dimînim ev çî hikmet e. Em êla kewan hindik in û hûn êla qitikan boş in. Digel vî qasî her mêkewekê ji me deh û diwanzdeh hêkan dike û hûn qitik ji du hêkan pê ve nakin.

Qitikê got:

– Hikmeta wê ev e. Heçî em êla qitikan in em êleke boş in û pir in, ji lewre em diçin girava behrê de hêlinên xwe çêdikin. Û dibin rêz weke şelîta mihendizarên ko erdê pê qeys dikin. Û weke rêza qulingan ko hewa re difirin. Û yek dikeve pêşiya wan ên din dikevin pey wê. Û hergav paş xwe ve dinêre ko kengê yek ji wan ji rêzê derkeve û bixurime da gazî bikîtê "Were bikeve rêza xwe de da xelk ji erdê me nebînin û nebêjin ev qulingên he ji hev enirîne, çûn li erdê

danîn, em biçin wan bikujin". Em hîvê de du hêkan dikin gava yek ji me ne hazir be hevalê me ê dî çavê xwe dide hêk û hêlinên me. Heta em bèn bikevin ser de. Hevalê me nahêle tîstek ser hêk û hêlinên me ve bê. Heta ko hêka me ji cihê xwe biqelîqe û bixurime û pê nikilê xwe hêdî hêdî, ûne cihê wê de. Da em jê neenirin û gava em tèn hevalên me bi nikilên xwe û çengên xwe ax û toza ser pišta me diwerînin. Gava heywanek biyanî tê nêv me de ji bo kuştina me û ji hevçûna me, em hemî hev re lêdidin û ji nav xwe dertêxin û em hesîdê [hesûdiyê] nabin hev, ka hêka kê mezintir e û ya çîçoka kê cantir e û rindtir e, ji ber vî qasî em parazî ne û gelek in û boş dibin. Û hûn hindik dibin û piçek in, hikmeta wê ji ev e:

Hûn êla kewan êleke hev re dilrêş û bêbext in. Û ne xêrxwazê hev in û digel hev ne rast in. Wextê mêkewên hewe hêlinên xwe çêdikin û rûdinin ser de heryekê deh panzdeh hêkan dikin. Lê çaxa mêkew ji xwe re derdikevin ji bona xwe bidin gevzikê û biçêrin, hûn nêrekew hêkên wan ji wan didizin û dişikênin û kaşan de gêr dikinê, ji bona ko hûn carekê dî wan bîfsikînin. Û laşê xwe bi wan sivik û nerm bikin. Û dema neyarên hewe teyrê bazî tê dadide hewe hûn hemî xwe vedişêrin û ferxikên xwe dihêlin jê re. Ew jî wan binpenc dike û dixwe. Hûn dibêjin: "Bila em parazî bimînin dilê wan e. Em ê sibehê hevqasê dî dê çêkin. Mêkewên me gelek in. Ma em ê kejê ji wan bibirin" û car heye hûn sed in û neyarên we yek tenê be ew bi hewe dikare. Û hewe ji hev bi der dike. Heke heryekê ji we carekê lê bixure û bike qîr ew ê bi xwe bitirse û bicifile û çav tariyê bikeve. Hêdî derbek dî nayê hewe nagire û naxwe û hewe nahêle bê dondan. Hikmet ev e ko em gelek in û boş

dibin hûn hindik in û kêma dibin.

Ey gelî bira û pismaman bazara me jî weke bazara kew û qitûkê ye. Gerek em ji xwe re îbretê ji wan bigirin. Ûtiq hewe sax bin û her bijîn.

Mustafa Ehmed Boti

SULTAN SELAHEDDÎNÊ EYYÛBÎ

Ensiklopediya mezin ji benda Selaheddîn Era holê dest pê dika: "Ev Kurd..."

Herê Selaheddîn kurd bû, ji me bû, ji mezinên kurdan bû, hêj bêtir û rasttir kurdê mezin û mirovê mezin bû. Ji xwe mezinahî bi mezinan çêdibe. Ko mezin nînbîn mezinahî naye pê, mezinahiya milletan jî holê ye. Millet bi mirovên mezin û bijarte mezin in. Ew millet mezin e ko mezinan ditêne pê, mirovên mezin jê derdikevin. Ji milletê kurdan gelek mirovên mezin derketine. Herwekî Şarmoy - zanakî Rûs - gotiye. Ez ê çend pirsên Şamûrî [Carekê Şarmoy û carekê jî Şamûr derbas dibe. - E. N.] bi kurtî, biguhêzime hir: "Û milletin hene bi cengawerî û dilaweriya hin serdarên xwe, xwe dane naskirin û ji hin dewletên Asya û Afrîqayê padişahin dane. Kurd ji wan in. Navê kurdan hêj di pêşiya zemanê kevn de bi derbên Rostem û pêşdetir bi kîşwerkêşayiyên Selaheddîn û birayê wî Melik el-'Adil, bilind û geş bûye. Ji van pê ve ew milletê ha mezinên din jî gihandine. Herwekî Kerîm Xanê Zendî ko di nivê babilîska hevdehem de malbata Zendî daniye, û zanayê mezin Îbn el-Esîriyê Cizîrî û Ebû el-Feda, ji mîrekên Eyyûbî, û diroknivîs zirav Îdrîsê Bidlîsî..."

Milletê kurdan Selaheddîn di heyameke welê de anibû dinyayê ko dinya bûbû du ber û li hev ketûbû. Di deşt û bilindcihên Ewrûpayê de bi hezar, bi lek û kirûran xelk gihabûn hev û berên xwe dabûn welatê rojhilat.

Milletên Îsa dirêjî milletê Muhemmed kiribûn. Bi salan ve pevçûn, lehiyên xwînê herikîn, bi hezaran mirov hatine kuştin. Milletên Îsa milletên Muhemmed çê kirin. Hindik ma bû ola Muhemmed ji navê hila-niyana. Ji du olên dinyayê ên mezin yek noq bûwa, a din ew daxwarina. Bi kurtî ola Muhemmed diçû winda dibû. Êdin xelkê baweriya xwe pê ne aniyana.

Hingê ji welatê Serhedan, ji çiyayên Kurdistanê, ji sinên [Li gor cih gere "serçên" bûya lê xuyaye ko dê bi şaşî "sinên" haîibe nivîsîn. E. N.] zinarên me rojek hilat. Selaheddîn...

Milletên Îsa çê kirin. Ola Muhemmed parast, xelas kir û ji nû ve danî, ji lewra jê re Muhemmedê duwem jî tete gotin.

***

Niho em bi kurtî jînenigariya Selaheddînê xwe bêjin. Selaheddîn ji welatê Serhedan ji kurdên Rawendî ye. Bapîrê wî digel du kurên xwe Şadî Necmeddîn Eyyûb û Esed ed-Dîn Şêrkoh, ji welatê xwe guhastibû Bexdayê û jê çûbû Tikrîtê. Li wê cih hûbû. Bapîrê Selaheddîn di Tikrîtê de çûye rehetê, pêşdetir birayê mezin, Necmeddîn Eyyûbî ko bavê Selaheddîn e bû dezdarê Tikrîtê. Di sala (1137/532) di Tikrîtê de Selaheddîn hatibû dinyayê. Paş du salan hakimê Mûsilê Emadeddînê Zengî ji Tikrîtê derbas dibû. Necmeddîn di hin tiştan de arikariya wî kiribû. Emadeddîn, Necmeddîn û mirovên xwe bi xwe re birin. Û piştî vekirina keleha be'lebekê ew kir dezdarê wê.

Selaheddînê zaro jî bi bavê xwe ve guhas-

tîbû Sûriyê. Xwendina wî a pêşîn di Be'lebekê de ye. Pêşdetir li Şamê ber destên meLAYÊN mezin de xwendî ye. Li Şamê di diwana Nûreddîn de bi xwedî dibû.

Di sala (558/1162) de Esed ed-Dîn Şêrkoh diçû hawara Misriyan. Biraziyê wî Selaheddîn jî pê re çû. Esed ed-Dîn du carên din jî çûbû Misrê. Di herdu caran de biraziyê wî pê re bû. Di cara siyem de li wê cih bûn û li Misrê man. Sal pêncê û şêstê û çar bû [diviyabû 564/1168 bûna lê diyar e ko 5-a pêşî jê kêr maye. E. N.]. Hingê 'Adid ed-Dînillah, xelîfeyê Fatîmiyan ê paşîn li ser kevilê xilafetê rûdinişt. 'Adid ed-Dîn, Şêrkoh xistibû şûna Şawer û kiribû wezîrê xwe. Selaheddînê xort jî ber destê mamê xwe dixebitû. Piştî salekê Şêrkoh çû rehmêtê û Selaheddîn kere dewsa wî û bû wezîrê 'Adid ed-Dîn.

Di sala (567/1171) de bi mirina 'Adid ed-Dîn Selaheddîn bû melîkê Misrê. Herçendî Selaheddîn bin destê Nûreddîn dihate hesêb jî di rastiyê de bi serê xwe bû. Paş du salan Nûreddîn jî bê zar û zêç çû rehmêtê û welatê Sûriyê jî bi tevayî ket bin destê Selaheddîn.

Dewleta Selaheddîn jî Kurdistanê diçû heta welatê Tunîsê. Selaheddîn hîst û du salan hukum kir û di sala (589/1193) de li Şamê çû rehmêtê. Emrê wî gihîştibû pêncî û heftan. Li Şamê di nêzingî mizgefta Emewî de veşartî ye. Selaheddîn di vî zemanê kin de welatên dewleta xwe hemî jî ava kiribûn. Avahîke welê ko xelkên Ewrûpayê jî wan nimûne digirtin.

Selaheddîn sultan bû, serdar bû, zana û şair bû. Ser hertiştên dinyayê serwest bû. Tebabet jî dizanî bû. Dibêjin ko berberê wî qeranê Îngilîstanê Rîşarê dilşêr di wextê şerî de nexweş ketibû. Halê wî xedar bû. Bijîşkên Qîran nikaribûn Qîranê xwe derman bikin. Selaheddîn bijîşkên xwe şandibûn

balê. Ew jî bi ser nexweşiya Rîşar venebûn. Hingê Selaheddîn bi xwe, ket şeklê bijîşkan, çû nik Rîşar û dijminê xwe derman kir.

Selaheddîn jî wan mezinan bû ko qedrê wî ne tenê mirov, dost, millet û bin destên wî lê dijmin û neyarên wî jî dizanibûn û heta îro jî *dizanin*.

Di sala (1898/1316) de wekî împeratorê Almanan hatibû Şamê qesda tirba Selaheddîn kiribû. Berî ko bigihe cîrbê jî gergeroka xwe peya bû û pêleke dirêj bi peyatî çûbû. Her ev Selaheddîn, mirov û serdarê mezin Selaheddînê me bû. Selaheddîn kurd bû. Ji bona mezinahiya milletekî ma Selaheddînek ne bes e?

Celadet Alî Bedir-Xan

XEWNA HIŞYARIYÊ

Ax welato ax welato
Roja me zû lê hilato
Bav û birên me çawan in
Çima xeber jê nehato

Îşev min dît xewnek bi tîrs
Tu keremke ji min bipîrs
Ez carekê dest pê bikim
Da tu bibîn çiqas bi 'hîrs

Bayekî reş hate ji jor
Li ser min kire borebor
Bi girîn da kaxizekî sor
Di nav hebûn du tayên por

Ez çûme cem pîrek zeman
Min got: Falîkê vekî eman
Min daye der tev rûh û can
Derdê min re bibê derman

Pîrê bo min rabû ser xwe
Piyana avê da ber xwe
Li avê xwend li min nêrî
Disa serê xwe da ber xwe
Kaxiz bi xwîna beran bû
Herdu ta porên xwehan bû
Mana wan kûr û giran bû
Ji fala pîrê nihan bû

Biraên me têne kuştin
Bi xwînen xwe têne şuştin
Xwehan porê xwe şandine
Yanî "çima hûn rûniştine"

Îro laşim pir diêşe
Qenc dizanim ji çi dêşe
Lê çi bikim derman nîne
Tali' tune bextê reşe

Dermanê ko ez keş dikim
Bi heyvîna xwe geş dikim
Ji dilbirinên wek xwe re
Pelên Hawarê reş dikim

Qedrî bibêje û binale
Şinê girêde bikale
Namûs nema, rûmet nema
Ev çi derd û ev çi hal e

Qedrî Can

GOTINA RAST

Begler û paşa û axa û rîspî û muxtar
Xwedanê Burcê Belek bax û rez û cot û cobar

Heryek bi dibkweşî û serfirazî û bêhuşî
Li cihan dijin bi vî terz û haway bêzar

Qet kes li me zaroka pirs nakit carek îro

Herçendî em ji naçarî dikin qêrîn û hawar
Em kurd îro belengaz û jar in û bêxwedî ne
Kurdistan qumaş e welê nîne jê re xerîdar

Di destê me de heye pertalekî taze û pir çak
Lê herwekî Xanî gotiye pir kesad e bazar

Ger hev negirin em kumanc bi tebaî û yek dil
Bê fêde îro ev çîrok û gotin û eş'ar

Ger heryek ji cihê xwe huşyar bibit û bigirî şûr
Karin û ji wan tê lê we lakîn bûne sersar

Em kêmxistin şêx û mela û axa û begleran
Lewra em îro ji hukûmetan nayêne hejmar

Berê em hukûmeteke cîhangîr bûn li dinya
Werte temaşê bike eywanê Kesra neqşê nîgar

Bi vî terzî şêx û mela û axa begler tev
Nema me bixapînin em tev ji xew bûne hişyar

Em minetê ji mela û şêxa û began nagirin
Em belengaz bûne serfiraz û ji hev re xemxwar

Lê hukûmetên Ewrûpa ji me re destûr nadin
Da em bigirin li Kurdistan wek felkê dîwar

Em canê xwe didin qet terka Kurdistanê nakin
Lewra îro xweş e deşt û newal çiya û zinar
Hemî gul û yasemîn û binefş û naz û rihan
Hincaz û mişmiş û xox û tirî û hem nar

Şebeş û ecûr û gundur û tirûzî û qawin
Şîngu mazi û gulaz û xiro û gwîz û çîvar

Derya û gewher û kîmya û gaz û kanî feqet
Aş û avî û bostan û zevî û mêng û rûbar

Îro şêx û begler û paşa dixwun lew xem naxwun
Xwarina wan birinc e xwarina me çi ye savar

Ew radizên di burca de li nik zerî û gewran
Em li nik pêxwasan radikevin di kancikê tar

Xanikî min heye pir kêr e welî çal (bijen)
Dirêjî û pehnî çar gaz heye bi gazê necar

Li alikî nivîn û koz û mirîşk û firax in
Li aliyê dinê agir û serşok û hem çend dar

Ez nadim bi avaniyê Selaheddînê kurdî
Ko li Şamê ji me re bûne fexirgeh û asar

Li nav kurda me ne welî Hacı Qadirê Koyî
Li welatê Roman di binê zindanê de pir jar

Kurdistan pir xweş e çawa ko em dibêjin hergav
Eynik û Eyndar Pêkand û Minar wek textê
xwendkar

Binêrin li Ewrûpa û Amerîka û Asya
Hûn nabînin ji bil me kurdan belengaz û etar

Em ne ê vî qasî ne we lakin bê xwedan in ey
birano roj di cîkî teng de li me çûye êvar

Em bi hev re bêtişq in lewra em kêr in îro
Ji herçar terefan de dest xistiye nav me exyar

Êzîdî çî ye Nesranî çî ye weha reng e Cû
Qê ev ne kurd in we ya xud em ne bavek in
herçar

Alem tev bûn xwedanê ser'et û dewlet û hikmet
Em kurd mane tenê belengaz û pir jar û bêkar

Bes e eger hûn mezin ranabin em ên hûr rabin
Ji berê de mezinan şûr avêt biçûkan da dar

Cegerxwînê jar ta deh rojan bêjî û binivîsînî
Xelas nabin gotin û şîret aciz dibin guhdar

Cegerxwînê Kurdî

DERDÊ SADO

Di wextê şerê mezin de bû. Em bi malî-
tî di Girê Mîran de bûn. Girê Mîran
gundek ji gundên me ye. Tê de heftê heştê
mal hebûn. Bavê min li Xarpûtê di hepsa
tîrko de bû. Hingê ez zaro bûm. Gundekî
me ê din jî hebû, jê re digotin Qenter. Qe-
derê deh mal tê de hebûn. Herdu gund nê-
zîkî hev, hima bi hev ve bûn. Li Qenterê
kurikekî keçel û tîredîni hebû. Jê re digotin
"Sado". Em zarokên Girê Mîran hebûn
pênçe, şêst zarok. Ez bi xwe sereskerê wan
bûm. Hemî jî ber destê min bûn. Li Qente-
rê Sado bi serê xwe bû. Min dixwest ez wî jî
bikim ber destê xwe. Lê Sado berberî bi
min dikir.

Ez ê hersibe rabuwama min ê zarokên
gund hemî bidana hev û biçûma ser Sado.
Min ew saft bikirana. Gava Sado çav li me
dikir hima dida kiçkanê xwe û dirêjî me di-
kir. Yek dido ji me dida ber xwe û dikete
pey wan, heta ko ew biwestandina an serê
wan bişikandana.

Em ên mayin di cihê xwe de disekinîn û
li wan difericîn. Paşê ko Sado aqîliya xwe ji
wan dikir dîsan berê xwe dida me. Yek di-
duyê din jî dida ber xwe û mîna ên pêşin li
wan jî dikir. Yekî bi aqil di nav me de nîn
bû ko ji me re bêjî: "Gidyano gava Sado pê
yekî ve ket hima ên din hemî dirêjî wî bi-
kin. Lê werin hev bigirin û serê wî bipercî-
iqînî". Mêze eqlê me ev qas nedibirî ko
em tevdîreke wulo jê re bînin û jê xelas bi-
bin. Bû nêzîkî salekê halê me û Sado bi vî
kari bû. Me kir nekîr Sado saft nekîr. Ji ber
kêmaqîliya me. Me nizanî bû tevdîrekê jê re
bibînin. Ez niha didim ber çavê xwe û dibî-
nim ko eqlê me kurdan mîna eqlê min û
eskerê min e, belê em pênçe şêst zaro bûn û
me bi Sado nikaribû. Ji ber ko diduwan ji

me şerê Sado dikir û pênçe û heşt rûdiniş-
tin û li wan difericin.

Kurd jî dido şer dikin, pênçe û şêst rûdi-
nin heta ko herdu safî dibin. Paşê diduwê
din radibin. Hingê em zaro bûn kes nîn bû
ko şîretêkê li me bikî da ko em tevdira Sado
bibînin. Lê kurdino! Malxerabino va ye em
ji we re dibêjin heke hûn bi hev re dirêjî Sa-
do bikin hûnê serê wî bikin bin lingên xwe,
heke ne Sado her bi we ê bikarî. Ji min ba-
wer bin, ez niha carinan difikirim û diqehi-
rim, ji xwe re dibêjim, mal ava min çiman
hingê ev tevdir ji Sado re nedidît.

Lê çî bikim eqlê zarokî bû hew eqlê min
dibirî. Kurd jî hêja mîna min û hingê zarok
in. Lê paşê ko mezin bibin ew jî mîna min
dê poşman bibin û bêjin: Way bavo çawan
bû ko berî bîst sih salî me xwe ji Sado rihet
nedikir.

Ax ji derdê eqlê biçûk ko tiştêk jê ve xuya
nakî. Ax ji derdê Sado, vî derdî em kuştin.

Cemilê Haco

ZARO DELÊN

Nemaze zaruyên welatê jêrin

Welatê kurdan tev xêr û bêr e
Hemî maden e tev ziv û zêr e
Lê çî bikim îro maye ji xelkê re

Welatê kurdan hemî çîmen e
Egîd û şêr û piling tê hene
Hemî heval û kurbavê me ne

Pêşî li dinya du dewlet hebûn
Yek jê Faris bû ew em bi xwe bûn
Tirk û ereb û ecem tinebûn

Em ne ereb in ne tirk û rom in
Xwedan paşa ne leşker û kom in
Îro xirab in bin destê bûm in

Gunhê me çî ye bo çî deynakî
Pirsê ji halê me kurdan nakî
Em kêm ketine tu me ranakî
Koma milletan ma qê tu ker î
Çavê te kor e tu li me nanêrî
Yan kal û kût î tu li me nagirî

Ev ne huryet e kotek û zor e
Lê hûn dizanin dinya bi dor e
Fetek li jêr e fedek li jor e

Xelkê em kuştin avêtin çeman
Begler û paşa di nav me neman
Koma milletan em man û em man

Koma milletan hûn pûlperest in
Derheqê me de hûn qewî sist in
Xelkê bi dostî em îro xistrin

Xewka me nayê em qet ranazên
Em ji we dikin hêvî û gazin
Em jî heqê xwe hergav dixwazin

Cegerxwînê Kurdî

KULA DIL

Dilê min têr e, têr derd û birin
Mêj ve derketim ji welatê xwe dûr
Dilê min herê tev kul e bixwîn

Cerga min agir girî û pêt e
Dûr ji mala xwe reben derketî
Min hedar nabe qet nabe bê te

Min ne gund ne mal ne jin ne zar e
Min divêt welat welat û welat
Bê te ev jîn li ser min bar e

Evdirehman Fewzî

JI KIRIYARAN RA

Hawar e, ey Hawarê
Çiman wusan dinalî
Sed heyf û sed mixabin
Bê ziv û zêr û mal î

Tu yî Hawara kurdan
Di her mekan û erdan
Ehyeyte fikrê qewmî
E ,a min el-xeyalî

Gelî biraê kurdî
Kesê Hawar divêtin
Divê Hawar xwedî kîç
Bi her awa û halî

Hawar e hey Hawar e
Ya eyyûh es-sukara
Eştû el-fulûse ,ubben
Fî sefhê il-mecalî

Çi şerm e ko Hawara
Me ta ebed nemînit
Hawar keç e ciwan e
Xweşbûk e şardesalî

Ya eyyûh al-Kerad
Aqet len al-bîlad
Înn el-kerîme min qed
Eştâ bila sualî
Paran bidin Hawarê
Da ko bi serxwe bêtin

Bigerî di erdê Şamê
Kêmayî bê zewal î

Hatem yek e bi tenha
Kurdên me tev de Hatem
Hawar e mesel bêjin:
Ka Rostemê ji Zal î

Hawar dîrefşê Kawe
Kaxid qumaşê sade
Jê re baran bişînin
Kurdino bi dilhelalî

Ne hewce ye ko bêjim
Çêtir ji min dizanin
Hawar çiqas delal e
Nakit li me delalî

Wellahî bûm Cegerxwîn
Ji derd û êşê kurda
Kesê dibêjî kurd im
Guh bidin ber meqalî

Cegerxwînê Kurdî

MA EM TENÊ

Çehvên belek dêmên bi reng
Ma em tenê bê nav û deng
Roj û hîv wek zêr û ziv
Ma em tenê dimirin gelek

Avên zelal xortên delal
Ma em tenê bê şox û şeng
Hergav û wext herkes bi rext
Ma em tenê bê tîr tîfeng

Herkes bi xwe rabû ser xwe
Ma em tenê bê keç gedek
Herkes bi şîr têne bi qîr
Ma em tenê bûn ax û jeng

Dijmin siwar lê em peyar
Ma em tenê bê dest û çeng
Bexçe cenîn herkes dixwîn
Ma em tenê der kinca teng

Roj çû ava xelk bûn zava
Ma em tenê wextê dereng
Mêrg û zevî em giş revîn
Ma em tenê jorê quling

Stêr lehîzî erd lerizî
Ma em tenê perê kereng
Hîv derket kes neraket
Ma em tenê wek ava ping

Bulbil û gul dil kirin kul
Ma em tenê bê şer û ceşg
Deşt û çiya berf bariya
Ma em tenê wek tayê beng

Herkes şemal em bûne kal
Ma em tenê bê rewş û reng
Herkes bi keyf em man bi heyf
Ma em tenê sotîn pereng

Mustafa Ehmed Boti

BISERHATIYA REŞOYÊ DARÊ

Dara bajarekî mezin û kevn e. Di çiyayê Mêrdînê de ye. Wî wextî hakimê wê Berdewêl bû. Lê niha gund e. Çend mal kurmanc bi axayê xwe ve tê de ne. Berî şerê mezin êvareke zivistanê, reşhîvê axa bi gundiyên xwe ve li odê rûniştûne. Şikeftike pir mezin û kûr li wir heyê. Ev şikeft di zemanê berê de zindana Berdewêl bû. Axê ji civata xwe re got:

– Heçî îşev here hepsa Berdewêl, darekî di nivê wê de daçikîne ez ê keça xwe belaş bidimê.

Hema Reşo nemerdi nekir ji hidame de rabû, got: "Axa ez ê herim" axê destê xwe dayê soz qerar bi hev re dan. Reşo rabû berê xwe da hepsê û çû, heta giha devê hepsê. Xwe bi pêplûkan re berda xwar; çû binê hepsê. Mê berê jî got: "Mixareke pir mezin û kûr e. Mirov bi roj here hundirê wê sehwa digirê. Heçku kûr û tarî ye. Vêcarê Reşo dil kir ko darê xwe daçikîne, dît pêjneke li paşîya hepsê hat mîna ko yek erdê bikole. Hema darê xwe danî û ber pê çû. Carekê dît gurîna tiştêkî ji cihê pêjnê hat û li ber wî ket. Ew jî lê tewiha. Rahîşuyê. Dinihêrî, gava destê însanekî jêkirî ye. Ewî jî nemerdi nekir dest zivirand û baskî cihê pêjnê de avêt. Hew dît careke dî ew gurîna hat û ew dest li sînga wî ket, Reşo bala xwe dayê ko bazbidê hêj xirabtir e. Hima nav di xwe da û dirêjî paşîya hepsê kir û got: "Ez bavê filankes im" çawan hisa xwe kir dît ko ji paşîya hepsê pîrekek hisa xwe dikê dibê: "Reşo metirse ez im"

Reşo dinihêrê gava ew jina wî ye. Dibê: "Pitê çî îşê te li van deran heyê?"

Jinik – Ka tu rûne, ez hal û hewalê xwe ji

te re bibêjim. Paş ko tu ji mal çûyi odê, Hisoyê pismamê axê qesda mala me kir dawa şuxla ne qenc li min kir, min kir ne kir xwe jê xilas nekir. Paşê min gotê tu li vir bisekinê, ez ê herim pişta sitarê, cilên xwe deynim û bêim. Qê Xwedê wilo emir kiriye. Got: "here" ez rabûm çûm pişta sitarê, min ra hişt bivirekî tûj û ji nişka ve ez li ber sekinim, min ew bivir li qafê wî da, hew min dît kete erdê. Hêdika ez ber laşê wî rûniştim, min hûr hûr kir, kire têrê û min anî vir. Ko ez wî veşêrim. Da ko kes wî nebînin. Ez hatim li te rast bûm. Mesela min ev e, ka tu bêje hatina te li vir ji bona çi ye?

Reşo – Hal û hewalê min ev e. Şertê min jî keça axê ye. Lê ji bona xatirê te êdî min nema divê.

Paşê herdu rabûn laşê Hiso veşartin û derketin derve. Reşo berê xwe da odê. Jinik jî çû mala xwe. Reşo li odê rûnişt lê pir madê wî nexweş e. Hin ji ber dawa xîretê û hin jî kuştina mêrekî kete stuyê wî.

Axa – Reşo ez dibînim tu pir bêmad î. Xwedê zane tirs pir gihaye te.

Reşo – No ez benî. Lê heke tu bext bidî min ez ê bêmediya xwe rastî ji te re bêjim.

Axa – Bêtirs bêje wekî te kurê min jî kuştibê, ez di te bihurtim.

Reşo – Ez benî hal û hewalê pîreka min û Hiso ev e, vêca bextê te çawa qebûl dîke bîke.

Axa – Te qenc kir û dîsan ez ê keça xwe bidim te.

Were serê te li şûna Hiso sax bit.

Reşo: Min bi serê xwe keça te qebûl kir û dîsan li te vegerand.

Belê pir mêrên mîna Reşo di me de hene. Lê mêraniya wan ji hevdu re ye ne ji biyanîyan re ye.

Cemilê Haco

XUYABÛNÎ KURDÎ

Îro herkesê ko çîçikek tarîx xwendiyê û Nebzeyê [ji] ehwalê alem xêberdar e rind dizanî ko her hukûmet her cîns her qewin, her eşîr bi îttîfaqê û bî'yekbûnê gîşriye dereceyê bilind û xuyabûnî ey yaran dête bîrî we ko li îptîdaî seltenetî Ebdulhemîd, padşayî tirkan wî çaxî Rûmêlî Şerqî wîlayetek bû. Feqet zêdeyê sukkanê wan Bulxar bûn, li ma beynê xwo qerarek dan îttîfaq kirin ehd û peyman kirin mezin û piçûk mîr û axa ticar û esnaf zengîn û feqîr destê xwe danê destê hevdi xwe bi xuyandin dan. Ez [ji] îstîbdadî tirkan xwe xelas kirin hukûmetek teşkil kirin pîr û cahil mezin û biçûk bin lîwayê îstîqlal top bûn. Sond xwarin eger li ma beynê wan da yek merî muxalefet bika gî bi carekê dijminê wa muxalîf bin wa wê mehû bikin bi sayeyî wa yekbûnî îro Bulxar hukûmetekî mezin e rind e zengîn e. Xudanê fabriq e û senayî' e me'arifê wan pîr e gî munewwer in û her dewlet xatirê wan dizane. Ey yaran erazî me pîr e nifûs me pîr e em qewmekî cesûr û necîb in em te'hemulî her germ û serdê dibin çira em daîma li paş her cîns û qewm mayiyî? Çunke li welat û gundê di me de me'arif kêm e senayî' kêm e. Çi ra em mîna enasirê dîn xwe nikanin bixuyandin bidin. Eger musa'ede difermûn cewabî wê jî ez bidim bêyekbûnî û bi hew ra î'tîmad nekirin.

Wa ye kî 'illetêk e 'illetêkî mezin e kewn e mezin e. Gerek em xwe bi xwe ra wa 'illere derman bikin pêş hertiştêk dermanî wa 'illere lazim e. Paşê ger ke em destê xwe bi hew din belê bi sêdaqet bi hew din şev û roj se'î û xîret bikin ji wa xud kamê em dûr bîbin em li paş hevdi zû hevdi nekin.

Lazim e em bi çawê dûrbîn li meriyê xwe bigerin li meriyê xwe dibêm ye'nî meriyê munewwer meriyê mer'arif meriyê karguzar meriyê sadiq em wana li îçê xwe bibînin. Em derxine meydanê 'emeli em îûmadê xwe bi wan din be mal û be can li paş wa meriyane bisekinin mîna çiyayekî mezin mîna qel'eyekê mehkem mîna sedreke haş zehîrê wan bin. Feqet be bê xered û 'îwed.

Bes e ê din. Ey gelî kurdan ey gelî bira-yan îro çar sed sal in em li cehaletê da li esaretê da êdîn çurumîş bûyin, mehew bûyin nabadîd bûyin bes e êdîn. Bes e yekbûnî xuyabûn lazim e eger mîna ez xered dikim wer bikin emîn bin wa kalkalanî min mîna şe'rî rehmetî Şêx Rizay Talebanî yê Kerkûkî dibe. Şe'rî Şêx Riza:

"Bi himmet rojî bi muradî minîş elbet digerî çerx

Em miçe qerarî niye kahî cike ke bûk"

Îskender Begzade: **Ehmed Hemdî**

BELÊ EM MAN

Sibe zû ye bav li der ma
Ez nesax im çav li rê ma

Bihar hat û nema sir ma
Em bê mal û perîşan ma

Biharên têr giya ter man
Ji nav dostan em bêyar man

Bihar hat û giya zer man
Ji nav xelkê em bê ser man

Keç û xort giş bi sereş man
Ji nav xelkê em bêbext man

Birinên me bê derman man
Ji ber şinê em bê xû man

Peyayên me li çolê man
Ji nû dijmin bi leşker man

Pehîz hat û gurê har man
Ji nav xelkê em bê ref man

Zivistan hat çiya berf man
Ji nav xelkê em rûreş man

Hawar hilket bira paş man
Ji nav xelkê em bênav man

Mustafa Ehmed Botî

XEMÊ ZALIM

Lê Xemê zalimê Dêrsim e xweş Dêrsim e
Ji êvara Xwedê da ava çan û kaniyan xume xume

Va xainan lê rebenê wa ez kuştime
Li hanber dijminan ez diperpitime

Lê Xemê zalimê çiya li çiyayê dilîlandin
Xezalê çolan karê xwe radikirin û digerandin

Bazan çêlîkê xwe her dikirin difirandin
Van dijminan em ji mîran diqedandin

Ji salê sê meh payiz e
Kurd hemû çima zîz e
Dijmin li hanber dilîze
Ka keç û gor û sis e

Gul û miskîn in li ser kaşan
Xeber heye ji serbaşan

Bibin agirê devê maşan
Ko hûn hilînin întiqama laşan

Serheda xêrmedî wê bi dar e
Tê da têye qilqek avê sar e

Van neyaran em kirin tar û mar e
Metirsin ko em peyan e Celadet siwar e

Miho Mili

ŞÊR Û PILING Û ROVÎ

Şêr û piling tev de çûn
Leqay scriyek penîr bûn

Vê jî xwar û wê jî xwar
Herdu li hev dane dar

Yekî jî ê dî re got
Herdu rabûn bûne cot

Go: em herin cem rovî
Li seydayê weş û kovî

Ewê me li hev du bîn
Çavê Şeytênî derîn

Rovî go: de rabin zû
Ji mi re bînin terazû

Wan terazû anî ber
Rovî penîr danî ser

Alik pîr û yek hindik
Yek bû giran yek sivik

Parîk jî a giran bir
Ew j' a dî bû siviktir

Geh ev xwar û geh ew xwar
Heta ko ma ben û dar

Cegerxwinê Kurdî

Hawar Hawara we ye
Deng û gaziya we ye
Têl û kehkên vi sazî
Arîkariya we ye...

Hawar

ŞÊX Û AXA Û MUNEWWERAN

Dilê min de heye go [ko] ez li vir çend xebera ji bûyî welat û milletê kurd û ser xebata go berî niha bûye û niha û pêşde bibî bibêjim. Umrê min gihaye pêncê salî, min gelek germ û sermayê dinyayê û gelek tengî û firehî dîtine. Û ji rexê di min gelek tiştê ser welat û tiştê tê de bûne bihîstine û hin bi çavê xwe jî dîtine.

Ez dibînim go vî wextî hinek ji xortê me ê xwenda divên ji boyî welatê xwe bixebitin. Gelek kêfa min ji wa re tê, Xwedê wa fihêtkar mekî.

Ev xortê ha ji xwe re "munwwer" dibêjin, yanî mirovê xwenda. Ji xwe berî niha divêbû ev xortên me rabin û ji boyî filitandina welatê xwe bixebitin, çima go xwenda ne, zana ne. Heke heta niha nexebitîne ji xwe sûcekî mezin e.

Lê ji rexê di ez dibihîzim go ev xortên me ê munewwer ji şêx û ji axa ne razî ne û eleyhdariya wa dikin, ev ne tiştê rast e.

Dibêjin go; "Şêx û axa fikrê millet xerakirine û malê wa dixwun û ew belengaz kirine." Di vê gotina de go dibêjin, hebek rastî jî û nerastî jî heye. Heçî go halê Kurdistanê qenc nas dikin, dîzanin heçî hereketê ko di kurdistanê de çêbûne biçûk, mezin, qenc, xerab dîsa bi destê şêxa û axa çêbûne. Xortê me ê munewwer go hebekî dixwendin xwe nebihîstî dikirin, diçûne wa bajarê mezin û dûr û xwe li kurdîtiyê nedikirine xwedî.

Heke wa jî xwe tevî şêx û axa bikirina û

bi wa re xebitî bûna fêdeke mezin wê jê hasil bibiwana. Çima go ew xwenda bûn zana bûn, lê nekirin.

Em bêne ser mesela rehmetiyê Şêx Se,îd go paşiya hemuwa çêbûye.

Gelo çima serxwerabûna Şêx Se,îdê rehmetî neçû serî?

Ji ber ko kurmanc bûbûne du ber; berekê destê hukumetê girtibûn, berê pê re hindik bû. Çima ko tirka digote kurmanca: "Ev Şêx Se,îd rabû ji boyî pereyê Îngilîz ber hukûmeta Îslamê asê bûye. Xelkê weke me nezan û nexwenda me behwer dikir û bi destê xwe mala xwe xera dikir; çima go nezan û nexwendî bûn.

Ji rexê di wextê go eskerê kurda bi ser bajarê Kurdistanê de digirtin gelo ew xortê me ê munewwer, xwenda li kû bûn, çima bi xelkê re nedirabûn û nedihatî jî me re nedigotin: "mesela me wulo ye, ev jî bo xelaskirina Kuradistanê û kurda ye". Heke halo bihatana û bigotana em jî nedihatî xapandin û me ê ji millet û welatê xwe re xizmet bikirana, çima go em kurd in welat jî welatê me ye, ev e sûcê munewwera.

Belê Şêx û axa jî bi sûc in, lê divê hûn jî bîr nekin ewê go rabû şêx bû, mela bû û ê ko pê re jî bûn axa û pisaxa bûn. Lê heyfa min tê go yekî munewwer pê re nebû. Heke xortê me ê munewwer û xwenda pê re hebûna, jî rexekî bi sînga xwe arîkarî bikirina û jî rexekî bi zimanê xwe ji xelkê re bigotana, fêdeke mezin wê jê hasil bibiwana. Çima go wî çaxî qeweta tirko tiştê hindik bû di Kurdistanê de.

Êdî tîro ne ew dem e go em lewma û gazi-
na ji hev bikin lê gelf xortê me ê delal, pêlê
mayî ji yê bihurî bêhur in. Halo zanibin
go felata Kurdistanê bêyî şêx û axa nabî, çî-
ma Kurdistan du ber in. Berek jê bi şêxê
xwe ve girêdaye, bi sebeba diyanetê û emrê
wa naşikînin û berê dî bi axayê xwe ve girê-
daye. Ji ber go ji roja go hîmê Kurdistanê
hatiye danîn çavê xwe halo vekirine, halo
dîtine.

Ji lewra divê ko munewwerê me wa tiştê
zanibin, ji bedêla go 'elyehdariya wa bikin
bi zanîna xwe arîkariya wa bikin û tevde bi-
xebitin, çîma go armênca wa û derdê wa
yek e.

Lêbelê qusûra şêxê me, axayê me jî heye.
Hinek ji wan dibêjin heçî xortê munewwer
û xwenda hene bêdîn in. Bi vê gotinê gelek
neheq in, bi xwendinê û bi mekteba kes bê-
dîn nabî. Ev tiştêkî wulo ye go tînê Xwedê
pê dizanî. Zîlamê xizmeta welatê xwe û mi-
letê xwe bikî her kî bi ew muqeddes e. Ji
lewra divê herdu alî jî 'elyehdariya hev ne-
kin û pev re bixebitin û rojêke berê welatê
xwe xelas bikin. Ev cem Xwedê jî cem evda
jî wê meqbûl bin. Ji xwe şuxul bi vî awayî
diçî serî.

Serekê Eşîra Hevêrkan: Haco

BÊRIYA WELEÛ

Axa Cizîra Botan
Seyr e ji bo me xortan

Şîrnex û Şax û Hevlêr
Tijîne Xort û esmer

Hemî tev de bilûrvan
Rewşen ji bo me kurdan

Hemî ehlê civat in
We lêkin bê ribat in

Hemî merd in dilovan
Hemî şehbaz û segvan

Hemî mîr in wekî şêr
Jin kofî ne bi ser zêr

Tev ehlê govend û xêl
Jin kofî ne biskbitêl

Tev çavreş in tev xezal
Tev rêşî ne pir şemal

Tev gerdên in bi morî
Ez ji wan re bim gorî

Tev gerdên in wekî mar
Ma hin hene nebin yar

Tev ronî ye wekî hîv
Hemî spî ne wekî zîv

Xabûr û hêzil û şet
Tevde dibin bi yek xet

Xweş e bostanê Zînê
Rabin da em biçînê

Hemî kurd in ne tenê
Xwe davêjin sotinê

Mustefa Ehmed Botî

DELALA ÇAVREŞ

Ronahiya çavên me
Te peritand dilê me
Bê te naye sebra min
Te agir da mala min

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Çeleng spehî bi naz î
Tev bedew û niyaz î
Sûda ji-min dîstînf
Ah-ji derdê evînf

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Nazik e hem delal e
Bê enbaz û heval e
Hergav ew e li bal e
Herkes ji wê dinale

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Rengê te rengê beybûn
Di herderî di herşûn
Navê te ye dixwînin
Dilên me tev bixwînin

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Ez nizanim herim ku
Derdê xwe ez bibim ku
Hawar li ku gazî ku
Hemî şîn e şadî ku

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Sînga wê deşt û zozan
Pêşîra wê av rewan
Ew e ji me re av û nan
Tu yî tu yî Kurdistan

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Ba wê heye xweş derman
Hekîmê me Kamiran
Mîrê me ye Bedir-Xan
Hakim hekîmê Botan

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Mîro tu zû bişîne
Dermanê xwe weşîne
Em sêwî ne dipê ne
Halê me tev birîne

Delalê! Çavreşa min
Bê te nayê xewa min

Evdirehman Fewzî

CUHABÊN KOÇERÎ

Dibêjin ko wextekî dido ji kurên Bedir-Xan Begê, ji Stenbûlê harîbûn Kurdistanê. Riya wan ketibû ser bajarê Tanzê. Tanzê yek ji bajarên Botan e. Dîtin ko zilamekî pîr wê tê û qesta wan dike û gopale wî di zenda wî de ye. Hat silav kir û çû destê wan. Herduwan jê pirsîn: Tu çi kes î?

– Ez xulam ez koçer im.

Ji hev re gotin: xelk dibêjin Koçer bê eql in. Em ê sê tiştan jê pirs bikin. Ka wê çawan li me vegeirîne.

– Herê mamê koçer rîknê Îslamê çend in?

– Rîknên Îslamê yek e, heçî rojî û nimêj in tirko derdane, heçî hec û zîkat in me kurdan derdane. Navbera me hemiyana maye kelîma şehadetê. Ji lewre rîknên Îsla-

mê yek in.

– Xebera te ye mamê koçer, aferîn ji te re.

– Mamê koçer pirsra diduwan jî ev e, her çî koçer çîre hinde vir û derewan dikin?

– Belê, heta wextê bav û kalikên we, wextê şerî'etê bû. Dizî û kuştin û bêbextî nebûn û kesî nediwêra van tiştan bike. Û herkes bi kêra xwe dihat ceza kirin û pê şerî'etê diçûn. Lê niho ketiye destê tîrko de, ew dibînin me digirin, dikujin, dişêlînin. Çiqas em rastiye bibêjin û sond bixwun, ji me bawer nalkin. Lê wekî em derewan û bêbextiyan li wan dikin noka ji me bawer dikin û ewle dibin ji lewre em hîni derewan bûne. Çunkî herçî hevalê qirîkê bit wê her nikilê wî di nav... bit.

– Aferîn Mamê koçer, ka li pirsra sisiyan jî vegeerîne. Ma hûn koçer çîre hinde dengê xwe bilind dikin?

– Heke dengê me bilind e ev ne ji me ye. Heçî dengê me bilind' daye sebeb ya wî ye. Divêt jê bête pirsîn.

Mustefa Ehmed Boti

Kitêban

GORANÎ

Vê paşiyê kurdê Merîwanê jî kovrîra me re Kitêbek bi navê Goranî rêkir. Em gelek spasana lê dikin, xebat û koşişa [têkoşîna] wî pîroz dikin û pêşgotinka wî pêşkêşî xwendevanên Hawarê dikin:

"Le ber ewey Goranî zor tesîr ekate ser hisiyat û şî'ûr be hêway ewey ke be hisiyatî berz û paketane we neslêkî necîb û fedakar pê bigeyenin bo em welat û millete bedbex-

te û be umêdî ewey ke le mewla Goranî naybetê mektebî kîçanîş bînînin em kitêbe man pêşkêşî xwuşke xoşewîstekanî wilatê kurd kird"

Me çavê xwe lê gerand. Tev de nalîn û zarîn, seranser kovan û ax û keser e. Kovana welatê jar, kesera milletê bi derd û bê derman e.

Her lajeya wê gul e, lê gulek e reş û zîz e, jê bihna yar û neyar jî têt. Tê de rengê dost jî û gûnê [reng] dijmin jî heye.

Kitêba "Goranî" wek gulîstaneke ye ko tê de hertexlît kulîlk û behnûn hene. Mirov di ber wan de ecêbmayî dimînit û nizanî kujanî ji xwe re bibijêrit. Kêfa mirov jî hemiyan re, ew çend têt ko dil dike bi tevayî gîşkan biqurîfîne û ji wan gurzekî pêk bîne. Lê sed mixabin rûpelên Hawarê nikarin wî gurzî hilînin. Ji lewra me tu jî ji kovara xwe re neguhastin.

Lê ji ber ko em lolô kurd in, kêfa me gelek jî loloyê re têt û hertiştê ko tê de lolô heye bi me xweş e. Di paşiya vê kitêbê de lawikeke pijderî heye û jê dengê loloyê têt. Ji ber vê yekê em wî lawikî datînin ber çavên xwendevanên xwe:

Xweş Amedî ne sed caran le min xweş Amedî ne.

Etu were kuskê xencerê de bavê xwot biterazîne
Etu were bîst û heft rîyalan le birûkî min helbisîne
Înca eger min dak û babî xwem lê yan pirsîne
Ca sert e min delêm le geredîlaney malî xalim lê kewtîne
were lolô lo hayê delalê lo wayê zerde esmerim.

Heke diwana Şêx Rizayê Talebanî hariye çap kirin em ji kurdê Merîwanê hêvî dikin bila ji me verêkit.

HAWAR

KANÎ AXA KURDAN

Ez sond dixwum tu bizan
Roniya erd û ezman
Ji ax û ava kurdan

Keskesora bihar î
Evîn û dost û yarî
Peyda bûne ji kurdan

Birûsk û tev gurijîn
Birîndar û dilhezîn
Ji tûr û qîrê kurdan

Çiqas şahî xemrevîn
Pehîz bihar û havîn
Hemî ji kêfa kurdan

Çi te'îm û çi destxet
Çi hikmet û çi dewlet
Hemî ji qewmê kurdan

Çi şebaz û hunermend
Çi govend û neqş û bend
Belâv bûne ji kurdan

Çi comerd û mêranî
Çi şabaş û nişanî
Hemî ji eslê kurdan

Çi kelat û çi xelat
Çi esil û çi malbat
Ji dest û eslê kurdan
Çi segvan û neçîrvan

Çi dengbêj û bilûrvan
Hemî hene nik kurdan

Ewr û sahi her xweş e
Werin biçin Laleş e
Kanî axa me kurdan

Mustefa Ehmed Botî

DU BEND

Ji Ehmed Hemdî Beg re ye

Begê giran û hêja û birayo serbilind Ehmed Hemdî beg! Begê min te gotiye di benda xwe de, "Gerek e em bi çavê dûrebîn li mêrên zana û karkir û guzar bigerîtin û em wan derxin meydanê û bi mal û can li ber wan mirovan bi rawestin weke çiyayekî mezin li pişt wan xwe bidin daçikandin". Eger dehên din weke te hebin û weke te bêjin hinga em karin bi herawayî kar bikin çawa ko Ehmedê Xanî gotiye:

Ger dê hebûya me ji xwedanek
Comerd û ciwan û nuktezanek
Min dê elema kelimê mewzûn
'Alî bikira li banê gerdûn

Lê nabînim yekî dewlemend li civatekê
rûnê û bêjî ez kurd im û bi mal û canê xwe
ez di ber kurdan de çikandî me û ji wan re

çiyayekî mezin û bilind im, ji te pê ve. Lê ji Xwedê hêvîdar im ko ev gotina te ji dewlemendên kurdan re bibî navtêdan û destûr. Belkî hemî pê hişyar bibin. Em ji bi dibxweşî rênçberiya wan dewlemend û serbilindan bikin. Belkî bi darê belengazan û xameya xwe nedevanan û berê dewlemendan em bi-jîn û serbilind bibin.

Belê Begê mino, heta îro bi hezaran mirovên zana ji nav me rabûne û ji me re xe-bat û karên bêjimar kirine we lakîn ji belengazî û destengî xwe ji kurdîtî dût û derxistinê yan ji derd û kul û jana dewlemendên me kurda mirine û yan bi destên bedkar û nezanan hatine kuştin. Îro ji hene ew mirovên ko tu dixwazî we lakîn ez bawer dikim ko ev gotina te bicih neê ew mirov ji dê xwe ji neçarî ji kurdîtîyê dût û derxin yan xwe bi destê neyaran bidine kuştin. Lê Begê mino zikê min tijeye ez nikarim bipeyivim.

XEYALÊN CEGERXWÎN

Cend gotinên tewş û kevnar bidime zanîn ji Osman Sebrî Efendî re. Ji cem xwe ez dibêjim:

Îbrahîm:

bira: kek,

hîm: kevirê mezin, yanî birayê kevirê mezin

Kesra.

key: serek û mezin

sera: eywan, yanî mezinê eywanê

Keyxwa:

key: herkes zanî çî ye

Xwa: mezin, yanî mezinê mezinan.

Zardeşt:

zar: ziman

deşt: rast, yanî rastgo

Nûhnûh: yanî çîhan nûh ava kiriye, gelek caran "h:HH. ." û "h:. ." bi hev têne guherîn wekî niha spehî û spe'hi.

Kurdmanç:

Kurd: pehlewan û xwûnrêj

manç: reş çawa ko em dibêjine genimê pîrî reş "mencik" û dibêjine tîriyê reş û nebaş "mencolik" û dibêjine me "Qere Kurd" û em dibêjin em kurdê reş in.

Pîroz: yanî roja te xweş bî

pî: spî

roz: roj,

pîr: rîspî, pî: spî, rî rîş û mû.

Keyqubad; key, qubad, zana çawa ko em dibêjin "filankes qubed e".

Keyxwesrewê perwîzer:

keyxwesrew: yanî serê eywanê

perwîzê: pîroz, yanî mezinê xudanê serayê, pîroz ereb dibêjin: "Mûbarek" em jî hêj, dibêjin: "kêxwesrewê mûbarek".

Xwarzî:

xwah: xwuşk

zi: jê, yanî ji xweha min zaye weha reng e birazî.

dotmam:

dot: keç

mam: ap yanî keça apê min.

pismam:

pis: pişt

mam: ap, yanî ji piştî mamê min

texterewan:

rewan: du mane jê re hene yek jê navê yekî ji kesrewiya, ya din çûna xweş e yanî textê kesra yan textê çûnxweş.

çiya: yanî ji hev qetandî û ci ci.

mizgîn:

miz: mujde

gîn: gîr yanî mijdê digirî û tîne "r" û "n" bi hev tîn guherîn wekî niha dezgîn û gur-

gîn û xemgîn

qenc: yanî mezin çawa ko em dibêjin:
"qencê serê filankes hev çendî ye" gelek ca-
ran bi mezinayî tê xwendin.

Cegerxwîn

ZERÊLE

Zerîlekê hêlîna xwe li ser sipîndarekê çê-
kiribû. Roviyekek hebî, hersal wextê ko
teyrî ferxên xwe dertanîn û dibînin parîk me-
zin lê hêj bi firê neketibîn, dê biçuwa binê
sipîndarê bisekîniya û pikê xwe bavêta ser
qurmê wê û bakira:

– Zûka ferxikê xwe ji min re bavêje, he
ne ez ê bêem te ji bi wan ve bixwum.

Teyr ditirsîha û di dilê xwe de digot qê
rast e, dikarit bê. Radibî ferxikê xwe jê re
tavêtin. Çend salan rovi bi vî awayî hîle lê
dikir û zerêla belengaz dihişt bê zêdahî yanî
bê dundan. Heta rojekê qijîkek hat nik ze-
rîlê û jê pirsî û got:

– Ez çiqas dînihêrim ev çendî û çend sal
in tu zêdahîya te nabînim û tu her dilşikestî
yî ev ji çî ye?

Zerîlê bi dilekî birîndar axînek kişand û
got:

– Hal û hewalê min û heywanekî ev e,
hersal têt ferxikên min dixwêt.

Wextê qijîkê holê seh kir, zanî ew heywa-
nê hîle û ker rovi ye. Qijîkê gotê:

Ez ê şîretekê li te bikim, ma tu nizanî ew
nikarit bêt serê darê. Ewî pê hîla xwe li te
kiriye. Tu niho du kevirên mezin bistîne
nik xwe. Dema dîsan wek hersal hat û ba
kir jê re bêje: "Devê xwe veke da ez ji te re
bavêjim". Wextê devê xwe vekir jor de tu
kevirêkî ser çavê wî de da dev û dimax lê bi-

şikên û tu jê xelas bibî.

Zerîlê got ev xweş xeber e lê gelo rast e.
Rovî wek hersal hat binê darê û ba kirê.

– Zûka ferxikên xwe bavêje, lê he ne ez
hatim serê darê

Zerîlê bi tirs ba kir: "devê xwe veke da ez
bavêjim".

Rovî devê xwe vekir, zerîlê jor de kevir
ser çavê wî de berda, dev û dimax lê perç-
iqîn. Rovî ser xwe re nihêrî û axînek kişand,
ket rê çû. Hewî hêdî nikaribû ne ferxikên
zerîlê ne ji yên tu heywanên din bixwêt.

Îro halê me kurdan ji weke halê zerîlêyê
ye. Em bawer dikin qê rast e neyar dikarit
hillkişit heta serê zinarên me. Ji lewra em ji
wek zerîlêyê tirsîhane. . .

Evdirehman Fewzî

STRANA ÇIYAYÎKÎ

Hişê min aza ye, dilê min bêbend
Mînet min navê qet min nedit merbend

Bager, bandev û berf, çiya, kaş, pal, zinar
Ew heval û hogir in, bi min dost û yar

Wek ruhniyê aza me, wek reng û deng
Min mînet nexwest, lewra ez mam dereng

Qertel û baz him [im], li ser berf û çiya
Stêr kulîlkên min in bi mêrg û giya

Xwedê rastî ye, hew... heqê min Xwedê
Heqê min delal e wek bav, bira û dê

Bager, bandev û berf, çiya, kaş, pal, zinar
Ew heval û hogir in, bi min dost û yar.

Dr. K. A. Bedir-Xan

ŞÊX Û AXA Û MUNEWWERAN

Di Hejmara Hawarê a panzdehan û di vê stûnê de, bi sernama jorîn benedekê Haco Axa derketibû. Herwekî hevî hebû yekî ji xwendevanên Hawarê lê vegerand.

Ji xwe di herkovarê de munaqesheyên holê çêdibin û ev tiştekî qenc e. Ji ber ko fikra herbirê xelkê pê dixuye, millet pê bendewar dibe û di nav gotinên herdu aliyan de li rastiye digere.

Ji xwe Hawar wek kursiyekî ye ko herkes lê dikare hilvekişê û fikra xwe ji bêje. Tenê bi vî şertî ko herdu alî ji hawîra edebî dermekevin.

Herwekî me benda axê belav kiribû, benda jêrîn jî belav dikin. Heke axa, an herçî ko meylidariya fikra wî dikin, li Evîn Cîwelek vegevandine rûpelên Hawarê ji wan re jî vekirîne.

Lê tiştek heye. "Evîn Cîwelek" navekî veşartiyê. Herwekî di Hawarê de gelek bend û şî'r bi navên veşartî belav bûne û belav dibin jî.

Li gora usûleki çapxanan û rojnaman herçî ko bi navên veşartî dinivîstin navên xwe ên rastî ji rojnamê re didin zanîn û rojname bi wan dizane lê tucaran wan belav nake. Ji lewra jî niho û pê de herçî ko bi navên veşartî dê binivîstin divêt navên xwe ên rastî jî me re bidin zanîn. Herwekî ji

Evîn Cîwelek pê ve xweyiyê navên veşartî hemî jî dane. An ne nivisarên wan nayên belav kirin, ew jî li kovarê nikarin bigirin. Ji ber ko bi xwe bi usûlî ve neçûne.

HAWAR

REŞBELEKA MERIYAN

Me benda Şêx û Axa û munewweran xwend. Gerek e em rastiye bibêjin. Belê em lê pir ecêbmayî man. Me di dilê xwe de digot axayê me êdî poşman bûne û dixwazin ji bona rahetiya millet û welêt bixebitin û pê gunehên xwe bidin efû kirin. Ne ko li ser munewweran rabin û loma ji wan bikin. Mîna Axê gotiye em qala mesela Şêx Seîdê rehmetî bikin. Herçî li ser Şêxê rehmetî çûn, pê ra şer kirin û nehiştin îşê rehmetî biçe serî û kurd îstîqlala xwe bistînin gelo ew axa bûn an munewwer bûn. Dîsa îro herçî muçahidê me ko li welêt bi bêbextî têne kuştin gelo bi destê axa yan munewweran dimirin.

Lê ez naxwazim vê behsê dirêj bikim. Çima ko îro ez dixwazim ji ya xwe bêtir fikra miriyan bêjim. Belê fikra miriyan fikra şahîdê munewwerê kurdan. Lê hûn ê bêjin tu çawa dikarî fikra wan ji me ra bêji. Belê he-ta niho digotin; ji miriyan tu xeber r. şahiye

û nayê ji. Min ji wirga dizanibû. Lê iro ez ê reşbeleka miriyan di rûpelê Hawarê de belav bikim.

Bêşik e ko ev xebera ew ê gelek xwendevanan ecêbmayî bihêle...? na, gelî xwendevanan, nemaze, biraên kurd, qet ecêbmayî nemînin. Bi bawerî û bê tasewas bixwînin û bizanin, jê îbretê bigirin.

Belê ji çend rojan carekê bi xewnê an bi xeyalî diherim dinya dinê û pirsê miriyê xwe dikim. Çawa ko duhî bi şev dîsa bi xeyalî, min guzergahek li nav miriyan çêkir.

Heyhat, çi bibînim? Çi qasî Yûsuf Ziyain, Fuadin, Kemal Fewzain, Extiîn hene reşaxwe girêdane di şînê da ne. Piştî pirsiyariya hal û ehwalê me ji benda axê qal kir tevda xeyidibûn binêr ji min ra çi gotin:

"Ey Evîn Cîwelek! Êdîn pir meyê cem me. Heta vê hingê tu ezeb bûyî. Lome ji te nedibûn. Lê iro ji te re axakî keçek anî. Belê Cîwelek wê keçê bera me de. Hêj hetanî iro dê û bavan keçê wirga nehanine dinê. Pir xweşik e li te pîroz be. Lê Cîwelek bala xwe bidê, porê keçikê bi şehekî wirga hatiye şekirin ko di nav mercanê diranê vê de çendek jî diranên maran bi cih bûne.

Belê axayê me di nav benda xwe a hebguheranî de çend ji diranên maran bi cih kirine. Dibêje: "Weqtê ko eskerê kurda bi ser bajarê Kurdistanê de digirtin, gelo ew xortê me ê munewwer, xwenda li kû bûn?" Li aliyekî din netêkilbûna xwe ji nezaniya xwe derpêş dike. Ger cenabê axê nizanibû û ji ber vê yekê têkilî şerê serxwebûnê nebû, çawan dibe cihê me dizanibû. Em li ku bûn, dixebitîn an nedixebitîn? Ma herkes zane axayê me hingê li ku bû û çi dikir. Ne gerek

e em bibêjin. Heke niho dixwazin bidin rêya me bèn cem me, bila kerem kin cihê vala cem me gelek heye, lê bi vî şertî, neqeba ko em tê de hatine bila bèn...

Axa bi xwe dibêje: "Êdî iro ne ew dem e ko em loma û gazinan ji hev bikin" ger wirga ye çima bi xwe dike û li me radibe. Dawî hêj di pêşiya me de ye. Ger xebitîn em li wan nagirin. Lê bila bi van gotinan di bin axa sar de rûhên me me'ezibînin. Ji bona iro ev bes e..."

Gelî xwendevanan! va ya gotina miriyan. Ko rê pê ket em ê dîsa fikra xwe bibêjin. Lê ya çetir ew e, şûna ko em loma û gazinda ji hev bikin tevda bixebitîn û vî welatî û milletê belengas xelas bikin.

Evîn Cîwelek

DERSXANE

Me hemî dil dikir û dixwest ko kovareke me hebit. Dîsan herkesî lê yek bûbû, elfabeya kurdî a nû divêt bête belav kirin û herçî xortên kurd hîmî wê bibin.

Bi sed renc û dişwariyê û paş xebateke şeşmehîn, me destûra kovarekê bi navê Hawarê sitand. Hawar di nav me de daket. Bû hawar û gazî. Herçend heye ew çend li welatê kurdan û biyaniyan hate belav kirin. Şabaş û pîrozî, li we û lê, deng û pêjn, her-tişt... hemî qenc, hemî rind, tev spehî û delal...

Lê tiştê hebû. Diviyabû ko Hawara kurdan bijît û bi ser kevit. Hawar dihate Hawarê. Lê gerek bû ko bihatina hawara Ha-

warê jî. Jê re pergîvan û gazîvan diviya bûn. Herkovar û rojname, nemaze kovareke weke ya me bi du tiştan dikarît bijtî. Sermiyan û xwendevan. Em ê îro tenê qala xwendevanan bikin. Lê bi vê hincetê me dil heye berê pêşîn hinekî qala nivîsevanan bikin û jê bîkevin qesta xwe a bingehî. Ji xwe nivîsevan ji xwendevanan têne hilbijartin û berekê wan in. Wekî hejmara Hawarê a pêşîn derket, me di dilê xwe de digot ko paş çend hejmaran nivîsar li me welê bibarin ko em ê di bijartinê de ecêbmayî bimînin û pişkê bavêjin ser. Lê welê nebû. Hêviya me neçû serî. Ji çend şî'r û bendikan pê ve tişteki xurt û bi goşt negihaye destê me. Digel vê hindê me bihna xwe fire dikir û digot, xwendayên me hêj kar nebûne, roja barkirîne jî nişka ve bi ser wan ve girt, hîn xwe pêk diînin, qelemên xwe - wek şûrê ji kalani - ji diwêtên xwe sibe yan dusibe dê bikişînin.

Ji xwe hejmarên pêşîn ji bona hînkirina elfabêya nû û awayê nivîsandinê, bi çend bendên ko bi herdu herfan dihatin nivîsandin, derdiketin. Heta îro jî ew awa dom dikir û carinan jî hin bend bi herdu herfan têne çapkirin.

Lê di wî çendî de hin nivîsarên nûgihîştîyan dihatin û digihane me. Bivênevê heqê nûgihîştîyan jî di Hawarê de hebû. Ji xwe Hawar jî me bêtir ya wan bû. Ji ber ko em yê îro û ew yê dawiyê ne. Ū jî me re diviyabû ko em wan bigihînin û bi xwedî bikin da ko bikêrî millet û welatê xwe bîn. Ji lewra dilê me hebû, em jî wan re, ji nûgihîştîyan re sitûneke cihê vekin. Herwekî me vekiribû.

Lê bi zemanî ve me dit ko di Sûriyê de ji van pê ve tu xwendayên welê nînin ko pê da di sitûnên Hawarê de tiştin bi kêr û bi awakî qenc û rast, bi kurdmanciyê xwerû, bikarin binivîsin. Wekî em kurdmanciyê xwerû dibêjin jî qesta me ne ew e ko tê de pirsên erebî nînin. Bila hebin, lê divêt awa kurdî û pirs kurdandî bin. Belê me got bila tê de pirsên erebî hebin. Lê ne ew çend û welê bêfêsal ko şûna "Ber vê yekê" "Bîna-en 'ela zalîke" bête gotin.

Diyar e ko kurdên welatê jêrîn jî me derketine û bend û şî'rên hêja nivîsandine û dinivîsin. Ji xwe welê ji diviyabû. Çiku kurdên Îraqê di welatê xwe de ne, nêzingî milyonekê ne, nemaze ji berê ve di bajarê Suelymaniyê de bi kurdî dinivîsin. Ji û pê ve ev deh sal in di dibistanên xwe de bi kurdî dixwînin. Lê em di Sûriyê de ji aliyekî kê in, ji aliyê din di nav me de - xelkê cih û derkefî - xwenda hindik in. Hebin jî hêj rind hînî nivîsandina kurdmanciyê nebûne. Belê divêt hîn bibin, ji ber ko bi zimanekî nivîsandin ne tenê bi zanîna wî zimanî tête pê, lêbelê divêt mirov bi wî zimanî hînî nivîsandinê bibit.

Belê di encamê de me dit ko nivîsevanên me ên îro ev in û ne hinekî din in. Ber vî deravî de me tavil qerara xwe da û rûpelên Hawarê jî her texlît nivîsaran re vekir. Welê jî gerek bû. Ji aliyekî xelk hînî xwendin û nivîsandinê dibû, jî milê din çend nivîsevan dihatin gehandin. Ji û pê ve Hawar zeviya zimanê kurdîyê ye. Divêt bi vê zeviye her texlît tov bêne werkirin. Hin hebûn ber destê me de bi xwedî û hînî nivîsandinê dibûn. Bivênevê ev jî ên din derketin. Lê ên

mayîn jî hêdî hêdî, bi xwendina Hawarê û bi teshîhên ko me di nivîsarên wan de dikirin awayê nivîsandina xwe bi gelekî edildandine.

Seh kirine ko li şûna "Min ji ber xwe got" "Ji ber xwe min got" nayê gotin, di zimanê axaftinê da bihata gotin jî di zimanê nivîsandinê de ne rast e. Di san rind kete serê wan ko mirov nikare "Mehîn min" binivîsîne lê gerek e wekî tête bi lêv kirin "Mehîna min" binivîsîne û heke mehîn ji yekê bêhûr in, di hin şîwan de, "Mehînê min" bête gotin jî, di zimanê nivîsandinê de divêt "Mehînên min" bête nivîsandin. Ji ber ko a pêşîn yekejimar "mufred" a paşîn pîrejmar "cem" e. Belê bi vî awayî Hawar bû dibistana nûgihîştîyan û tê de çend xortên me kêr û zêde hînî nivîsandinê bûn û îro dibin jî. Ji xwe, madam nivîsevanên me ên îro ev in û nivîsevan ji nav xwendevanan tene helbijartin, diviyabû birekî Hawarê bikeve destê wan. Mîna ko ketiye jî. Me jî destûr da. Em ê pêleke xweş li ser vî awayî bi-sekinin jî. Pê çend xortên me hînî nivîsandinê dibin û Hawar dikeve nav xelkê û rast bi rast dibe kovara wan.

Ji xwe ev şî'r û bendikên nûgihîştîyan ne bêkêr in jî. Ev nivîsarên ha ji bona me, ji bona herkesê ko çavên zanîn û zanahiyê lê hene û xasîma ji bona nişîa tê gelekî hêja û bi fêde ne. Di wan de awayên gotinê welê hene ko ji gund li gund diguhêrin û bi lêgerînê nakevin dest.

Ji xwe biserketin û tekûzbûna zîmanekî weke zîmanê me bi çend awayê xebatê tête pê. Bi nivîsarên zanayan, bi nivîsarên wan mirovên ko hima xwendin û nivîsandinê

dîzanin û herwekî bi xwe dibêjin û diaxivin û ji devê xelkê dinivîsin, bê ko tu tiştê wê biguhêrinin diguhêzînin rûpelan.

Ji û pê ve tişteki dîn jî heye ko hîm û bîngêhê hemîyan e. Ew jî daba (edebiyata) xelkê ye, stran, çîrok h. p. Di vê baberê de xwendevanên Hawarê qet nexebitîne. Herçendî me ji wan re çend çaran got û nivîsand jî. Heye li xwe dananîne mirovekî nezana, dengbêjekî an mitribekî bibin pêşberî xwe û gotinên wî danivîsin. Belê çêtir dîtîne ko ji ber xwe binivîsin. Lê ne welê ye. Ev texlît nivîsar jî hertexlîtû bêtir bi kêrî me tîn û hêja ne. Ji ber ko tê de ji aliyekî awayê gotinê îro û ji milê dîn awayê gotin û pîrsên çend sed salin hene ko îro di zîmanê axaftinê de nînin û yekcar wînda bûne. Belê destê me de çendyek hebûn. Me ew belav kirine. Lê ew ne bes in. Ev kanî hinde kêr e ko bînya wê zû bi zû naye dîtin. Kurdistan jî perçeyên holê têjiye. Bi salan ve bête nivîsandin kuta nabin.

Me li ser meseleya nivîsaran û di dora wê de - ko pê re girêdayî ne - hin tişt gotin. Em niho vegerin li ser dersxaneyên xwe, li ser qesta xwe a bîngêhî.

Hejmarên Hawarê bûne hîfdeh. Bivênevê çend xwendevanên me hene û çendek xwe bi xwe hînî xwendinê dibin, Lê ev ne bes in. Ji kê bête pîrsîn - nemaze ji mirovên xwenda - hûn çî ra van kurdan hînî xwendinê nakin. Cuhaba wan cuhaba nekêrhatîyan e. Hema ji we re dibêjin: Ma em çî bikin kanî dibistana kurdan, ev çend dewlemendên me hene bila yek ji wan rabe û ji me re dibistanekê ava bike h. p. . . belê xebêra wan e. Îro dibistanên me nînin û dew-

lemendên me ji guh nadin.

"Madam heta îro ji nav me ew dewlemendên camêr derneketine ko bi derbekê hezar zêran bidin û ji bona milletê xwe dibistanan û binyanên xêrê çêkin" (ji pêşgotinka nîzamuna ma civata xêrê). Em ji bi derbekê nikarin dibistanan çêkin. Gelo em heta çêbûna dibistanan di hêviyê de bimînin? Heke welê, hingê millet hêj gelek nexwendî û nezan dê bimînit. Gelo jê re tevdir heye? Belê heye û gelek hêsanî ye. Ew ji vekirina dersaxana ne. Li Beyrûtê qederê dused mal kurdên Omerî û dora Mêrdînê hene. Ji xwe re hemaliyê dikin. Diktor Bedir-Xan herçî xortên wan - tê de hin sih û sih û pênc salî ji hene - gehandine hev û dane xwendinê. Paş ko şagirt gihane hejmara bîst û pêncan Diktor Bedir-Xanî ji hukûmetê ruxseta dersxanekê xwest û girt. Îro li Beyrûtê bi awakî resmî û ji aliyê hukûmetê nas kirî, dersxaneke kurdî heye, tê de ji sihi bêtir kurd dixwînin û mamhosteyê wan Mustafa Ehmed Botî ye.

Îro ew li ser xwendayên kurdan wezîfe ye, ferz e. Û ferzeke 'cyn, lê ne kifaye: Vekirina dersxanan... ji 'Endyûrê heta Cerablusê bîvênevê çend xwendayên me hene, bila ji xwe re dersxanan, wek dersxana Beyrûtê vekin û vî milletê bextreş û belengaz ko ji nezaniyê bûye xulamê biyaniyan bixwînin û bigihînin. Heke divêt ji hukûmetê jî ruxseta wan bistînin. Bêşik e ko heger qenc hate xebitîn hin ji wan dersxanan sibe dibin dibistan. Ji ber ko ew ne li Beyrûtê, di erdeke welê de bêne vekirin ko xelkê wê kurdmanc in.

Herwekî Hawar tovê elfabêya nû bi erdê

werkir, dersxane jî dibin hîm û tovê dibistanan.

HAWAR

KURDISTAN BÊ DIBISTAN

Çi bikin ji te Kurdistan
Te pir hene şehristan
We lêkin bê dibistan
Çi bikin ji te ey welat
Dereng li te rojhilat
Îro divêt pir xebat

Xebat xebata mêran
Hûn wek piling û şêran
Hûn tev çûyin bi kêran

Xebat xebat e zêrîn
Hûn tev hiş û bi bîr in
Hûn baş eger bi kêr in

Dinya roj e an şêv e
Kurdistan tu biaxêve
Ez westiyam mam rê ve

Rê dwir e an dirêj e
Kurdistan tîştêkî bêje
Dilê min tev qirêj e

Kurdistan hêj tu sax î
Xelk komik in tu şax î
Kurdistan tu tev dax î

Dinalim ez herwextî
Ez im zîlamê rextî
Pê sax kim al û textî

Ma al û text ew çî ne
Heçî hebit yek jin e
Dizanit derdê min e

Al bilind e di herwext
Dixwazit zanîn û rext
Dibê ez im bext û text

Mustefa Ehmed Boti

TOLA KARWÊN

Kur û keç jin û zaro bi rêketin diçin
Tazî rût, laş bi birin berf û herî li bin

Ciwan, kal, şîmij gedek, yek hawî ne bédeng
Rêwî ne li wan tarî, gon bûne zer bêreng

Karwanek, karwanekî ziz, diguhêzin, diçin
Diguhêzin, ji kû li kû, diçin bê ser û bin

Nenas e ji kû tèn, di vî halê ecêb
Rencide, êş û keser, hevalê wan xerîb

Şewat e, lehi ye, ji ber çî bazdan revîn
Hin hene, di nav wan de porgij gişê wek dîn

Serqot in, pêxwas û rût, heta navran û çip
Rê asê, kevir û kuç, pêşiya wan tev şip

Derketî, derketî nehiştine êl, welar
Eşîrin, tê de hene, tor in û çend tar

Çiwelek, cotkar û beg pismûr, axa û mîr
Mela ne, şêx û seyda yek awa ne bin nîr

Destbestî, girêdaytî mil bi werfî, zencîr
Merbend û kelemçe ne, karwanekî hesîr

Peya ne neynok ketî pehnî bûne qeşem
Ji ferş û zinar û lar da tèn, diçin çem çem

Peya ne bi xwe peya lê muhafiz siwar
Jendirme eskerê reş ji pêl û pêr û par

Onbaşî û çawîş û yek mulazim li ser
Geh bi lez geh bi bez diçin bi kaş û ber

Destan de tajang û şor milên wan ve tiveng
Tajangan dirweşînin bi dengê ring û vîng

Şîlfên wan xwe dipêçin li rû gerden û ber
Ko jê bûn ji şopa wan tev xwînin têne der

Qêrînek, nalin û ax ji karwanî ko çû
Jenderme nav didin wan "Hey kafir kurd
Yürü"(1)

Şev û roj rêve diçin, bê weçan û vesîh
Kal û pîr û xort, keçik tev xuyane wek sîh

Rêwiyek deborî û dil kir ko seh bike
Lê hate vegerandin bin de qet pits meke

Kurd in û Kurdmanc in, diçin bê armanc

***

Bêxweyî, bêxwedî ne, Xwedê hiştê reben
Birçî, nêz, ne gezo ye, tu xwedê ew bikin

İsa ji, Muhemmed û Mûsa ji nas kirin
Berê xwe çend caran li te ji nas kirin

Ne niho ji mêj ve tu nas kirî ev qewm
Ne heyf e sed mixabin qet seza ye ev lewm

Yezdano mebe tu ji bûyî hevalê xurt
Bêguneh û bêşûc, tinê kurd in kurd

Çûn çûn çûn, di ber di ser newal û gaz û gir
Armanca bê armanca heyîna xewiyane kir

Rê li wan hate girtin, berfende, pûk, êşot
Zipik û teyrok û berf datînin ser rût û qot

Li kavilê gundekî siwar bûbûn peya
Di nav pêlên berfê de siwar bûbûn winda

Hespek yê mulazimî hebû esîl, kihêl
Deştî bû qet nedibû, çiya pûk berf û pêl

Yekî kal, ji karwanî lê hebûye kulav
Mulazim ji onbaşî re rabû got: "Hey seba"

Kulavî here bîne, hespê min pê dake
Zinê wê lê bihêle lê hefsarî rake"

Zabit û jendîrme esker bin banekê xwe dan
Kur û keç jin û pîr tev de mabûn bêban

Ji der ve nav berfê de bin zîpikê de man
Hewraniyê şeva reş tenê lihêf û ban

Sibetir hildihar roj bi tjangê çawîş
Dikete nav karwanî li wan dikir êrîş

Çawîş got zabitî : "Efendim îşte halo
Geberdî gittî kalo hîç dêmedî lolo" (2)

Henekê xwe pê kirin, kalê rebenê tazî
Berfê de mabû bê kulav hate dîtin mirî

Zabitî got: "Ulan be, ev kurdekî çak e
Ne bi xwe be ji lê kulav bi kêrî me hat pak e"

Tev rabûn, peya siwar, bi rêketin pêş ve
Diçûn lê êdî reben, hin jar diman pêş ve

Zabitî dît ko karwan, hin bi hin dibû dirêj
Westa û bê derman, rêwîngî bûbûn tev gêj
Çare çar û sê bi sê rêz girtibûn bo rê
Wek berê rêz nediman, fîrk dibûbûn herê

Gavên nû diketin navbera xêz û rêz
Ji çaran û sisêyan, hin li paş û bê xêz

Mulazim ji xwe diviya ji dil û can dixwest
Herçend heyê ew çend hejmaran bike rast

Ji xwe kar ew nebû ko bi ser keve Tûran
Ji lewra diviyabû ko kêr bibin pûran

Zabitî got onbaşî, çawîş û eskeran:
"Arkadan yandan sûrtin, duşurûn be topdan" (3)

Destan de tjang û şûr dirêj li karwan kirin
Herçî şîmij û gedek bin lingên xwe birin

Zarîn rabû û nalîn, ji karwanê dilreş
Rengê sor li erdê bû, belav pînî û beş

Mejtî tev perçiqîne, xuyane çend serf
Cerg û dil sîng û ber, bûbûne gîş herf

Tvingên xwe rast kirin, didan ji pêş û paş
Teq û req vizz û vingîn li wan dihate baş

Yek du sê çar diketin, ser çaw bixwîn kambax
Tenê ji jinan dihat dengê zarîn û ax

Dimirin mêr ne deng e ne ax û zar nalîn
Paşila hev diketin hevdu ra gor in hêlîn

***

Cih gelî û newal bû, herf diket pêl bi pêl
Çarnîkar û hawîr giş devî zinar û rêl

Moran û mij li dorê, rê dihate girtin
Zabit û esker gişan, ev halê xerab dîtîn

Tîrs û lertz ket dilê wan, mirinê nêzîng dîtîn
Nîvmîrî karwanê xwe, hima li wê hiştin

Zabitî da pêşiyê, esker ji paş ve çûn
Tevî hev di berfê de, bi lez winda dibûn

Ber cendekan direvîn, ji ba û berf û pûk
Geh li daran diketin, geh li kelem û rûk

Karwan ma cihê xwe de, geh nalîn e geh ax
Pir ne ajot nîvmîrî qefilîn bûn tev ax

Bi rojan ve berf barî, bû kurşe û qeşa
Hêj dihat û dibarî seranser û pê da

Karwan di bin de ma, girek rabû bilind
Heykel ji karwanî re, spehî, hulû û rind

***

Belê ew cih newal e, Sîpan di ber û serê
Sîpanê Xelatê ye, Tirba Xecê li berê

Siyabend û Xecê tê de, herdu spîndar diyar (4)
Nawbera karwan û tîrbê kêl ji wan re ew dar

Zivistan paş ve mabû, dinya bûbû buhar
Spîndar bi ser ketin, şîn bûbûn beyar

Gakovî weke hersal ser spîndarê gihan
Ko ketin bi darê hev tola xwe gî berdan

Belê şîn, spîndar şîn, şax û çiqil li pêl
Lê di ber karwanî de, ber tîrba wan de kêl

Nexwarin li hev harin û deng li wan kirin,
Em di we bihûrtine, spîndarino werin

Em bûne dost û bira, tola me jî yek
Tola me tola karwên, karê me gurtz û çek"

Celadet Alî Bedir-Xan

1) Kurdê kafîr bimeş!

2) Cehimî mir kalo û qet ne got "lolo".

3) Ji paş jî rex bajon, tevde biqedînin.

4) Çîrçîroka Siyabendê Silvî nas e. Li gora wê Siyabend gakoviyek kuşt û di dema ko ew şerjê kira lingên wî şemîtîn û ket li ser sixê dareke hişk. Paşê Xecê jî xwe berda li ser sixî, six di bin wan de şikiya û herdu laş ketin newalê. Li şûna wan du spîndar rabûn û şînbûn. Ji ber ko Siyabend û gakovî bûbûn dijminên hev û spîndar jî li dewsa wan rabûbûn gakovî hersal dihatin û pelên wan dixwarin.

XWE BINAS...

Belê xorto xwe binas, lê ne ser pelekî, xwe qenc, bi dehkere û bingeh binas.

Xorto! Heke te hejmara Hawarê a pêşîn xwendiyê, divêt bizanî û bête bîra te ko min ji Hawarê re bi vî deng û awayî dest pê kir û di xêza wê a pêşîn de gotibû:

"Hawar dengê zanînê ye. Zanîn xwe nasîn e. Herkesê ko xwe nas dike dikare xwe bide naskirin". (Hawar, sal 1, hejmar 1, rûpel 1, yekşemb, 10 gulan 1932)

Îro ez vedigerim ser vê gotinê. Tu îro ji berê ji wê çaxa ko ev xêzên ha hatine çapkirin xwendatir û zanatir î. Belê ezê îro van gotinan ji te re rave kim, ji hev derêxînim û mana wan bidim zanîn û te ji te re bidim naskirin. Da ko tu, hûn bi tevayî, bikarin xwe ji biyaniyan re, ji cihanê re bidin nas kirin.

Heyina te, heyina milletê te, tenê bi hatin nasînê têre pê. Hetanî ko tu meyt naskirin, xwe medî nasîn, di nav koma milletan de cihê te nîne.

Ev kitêboka ha ji bona vê yekê hatiye nivisandin. Belê armanca wê ev e: Te ji te re dane naskirin.

Tu kî yî? Ji kîjan millet û nîjadî yî? Zimanê te çi ziman e? Tu berê çawan bûyî? Îro di çi halî de yî? Jê çawan dikarî bifilîti?

Qenc bixwîne, rind bala xwe bide, hin berên wê jiber bike. Paş ko te ev xwend û seh kir, nas û hevalên xwe re bide xwendin û ji nexwendiyarî re bi xwe bixwîne û bide zanîn.

Heke te holê kir, bi gotin û pendên min ve çûyî, tu xortê min î, xortê milletê xwe yî, sezayê şabaş û pesn î. An ne... ji xwe destên min ji te dibin.

Pendên Ayina Kurdaniyê

Xorto! Jîna te, jîna milletê me bi herawayî rojêke qewemandinê ye. Lê ev roj ne mîna rojên din e. Saetên wê ne bîst û çar lê bêhejmar in, roj tê de bi carên bêpîvan diçir ava û hiltêr.

Tu di roja qewmandinê de zayî, tê de dijî, heye ko di wê rojê de bimirî jî. Ji xwe tu ji jînê bêtir ji bona mirinê hatî dinyayê.

Ev jîn ji me re gerek e ji bona ko em di dema xwe de wê bidin ber çavê xwe û bimirin.

Xorto! Tu çilê milletekî kevn, nijadekî mezin î. Pêşiyên te di rûpelên dîrokê, di gorinên gernas û camêran de rakerî ne. Tu kurê kurdan, neviyê Medan, dahatiyê Arîyan î. Lê îro ne tu yî, dilê, reben û belengaz, jar û qels, dewletek î û bindest î.

Lê te sond xwariyê, li ser bext û xencera xwe. Sibe tu yî aza serefraz, bextiyar, kamîran, serdest û bi serxwe bî. Te ev rê ji xwe re bijartiye û tê re diçî. Hêj gelek neçûyî. Tenê çend sale in ko tu tê de yî. Carinan diçî, carinan disekinî şaş dibî, ecêbmayî dimînî, li dora xwe dinihêrî, xwe bi tenê dibînî, didî nependiyar.

***

Ev pêlek e em tevde bi riya çiyakî asê ve diçin. Herçend em ji cihê xwe ê pêşîn dûr di-

kevin hawîr, çarnîkar fire dibin, ba tê de xurt e, pêşiya me pê da bandev û bahos e.

Belê rê, rêke asê, bi kevir, pêşiya me lat û ferşinin zinar, kop û gaz in. Lingên me de ne sol, ne pêlav dimînin. Carin hene, em kirasên xwe diçirînin û ji lingên xwe ên birîndar re pêreşkan çêdikin.

Bi destên me re çîmên hesinî hene. Serên wan dikevin kuç û berên rê. Ew wan dialêsî, bi rêva û pê ew kurt dibin, em di ser wan re ditewihin, piştta me du ta dibit. Lê herçend çîmên me kîn, piştên me du ta dibin rêya me jî ew çend kurt dibit.

Rojin hene li me tarî ye, roja me girtîye. Lê em bi ruhna hiya dilên xwe hawîrdora xwe dibînin.

Şevî hene xew li me diçit, lê em di hişyarî û di ramana armanca xwe de canên xwe divesihînin.

***

Xorto! Te ji dîroka milletê xwe, karek li ser xwe girtîye. Ew barekî giran e. Ji xwe barên giran para mêran, para mêran barê giran in. Te ew li piştta xwe kiriye û daye kaşa çiyayên ko bi rê ve bilindtir û asêtir dibin.

Di wan de ne berravîne şevêrê ne jî şop û rêça pêşiyên diyar in. Em bi xwe, bi ling, dest û neynokên xwe di wan kaşan de rênin nû vedikin, şopa xuşnok û dewlikan dihêlin û pêş de diçin.

Di paş me de karwanekî dirêj, rêwiyên bê hejmar hene ko di wan neqeban re dê biborin.

Herçend hildikişî û ji deştê dûr dikeví, diwestî, lê ew çend zexm û xurt dibî. Hawîr diguhire, uştînin welê dibîni ko bi te nenas in. Ji dûr ve leylanan de, dinyake nû, ji bo te nû bi xwe kevn lê jibîrkirî, dibîni.

Ew der gulîstan, gulgeşte e. Tê de avên zelal diherikin, mêrgên rengereng wek kes-

kesorên ezmanî diçirîsin. Darên wê tev kesk û bişkivîne, xelkê wê delal, ciwan û xurt, herçî mêr zava herçî jin hêj nû bûk in. Ew dinya tu bi xwe yî, ew çurdanî ye.

***

Carinan lingên te dişemitin, dikeví xwişeyan, di şawan re diçit, di ber zandoran re di-sekinî, li kûriya wan dinihêrî. Çavên te şevêrê tên, xilmaşî dibî, dilê te jibîr ve diçe, pêlekê li wê dimîni. Erd qelaç e, şînahî ne diyar in. Di dora te de tenê çend pel tihnav hene. Bi bihna wan di xwe dikî der, hişyar dibî û didî rê.

***

Xorto! Te berê xwe daye mizgefteke welê ko ji awîze û fanosên wê tenê ruhniya xweşiyê diherike. Tu tê de di ruhni û tariyên wê de bi xwe bihesî bîr bibî, bîrewerî heyina xwe bibî. Tu ê bizanî ko heta niho neyî-nê de bûyî.

***

Xorto! Armanca te rizgarî ye. Rizgariya welat û miletekî ye. Navê armanca te kurd e, kurdanî ye, Kurdistan e. Armanca te li ber te sekinî ye. Di şeklê mirovekî de ye. Tu lê dinihêrî, ecêbmayî dimîni.

Herê tu dibîni, dest, ling, mil, pol, parsû, paruhan hertiştên wî hene. Lingê wî yê rastê berepêş, yê çepê berpaş diçit. Laş di cihê xwe de ye. Xwe ne dide pêş, ne jî paş. Ji ber ko ji aliyekî pêş ve, ji aliyê din paş ve tete kişandin.

Tu zanî çira xorto? Lewma ko herdu ling ne yek in. Navbera wan de yekîtî nîne. Di-vêt, tu bixebitî van herdu lîngan bi aliyekî ve bilivîni.

***

Xorto! Çarnikar girtiye. Di aliyeñ rojhilat, rojava û nivro de sê milletên din hene. Çav û guhên xwe bel kirine li te fedikirin. Lê ne ji bona qenciye. Hersê ji dijminên te ne.

Tu îro di bin nîrê wan de yî. Te dişidînin. Bi xwe ditirsîn. Ditirsîn ko serê xwe rakî. Ji xewa xwe a giran û kevn hişyar bibî û hertiştî bîr bibî.

Belê tu hêj ciwan î, zaro yî, nezan î, hov î. Lê bi xurtiya milên xwe bi wan dikarî. Ew gihaştî ne, pîr in. Mezin zexm û xurtirbûna wan nemaye. Her weku tu zêde bikî ewê kêr bikin. Gava pêlên direxkan şin dibin, yêñ darên kevnare diweşin. Digel xurtiyên xwe ditirsîn. Ji ber ko xurtiya wan derevkî ye. Bi top û tivingan e. Lê bi xwe bi laş û canên xwe kal û komik in.

Belê xorto ew dixwazin ko tu ji wan re bibî xoşikî. Kirine serê xwe te daxewin. Zimanê te jêkin û yêñ xwe bi devê te ve bikin. Da ko tu nikarî kurdaniya xwe bi lêv bikî. Lê tu metirse. Ew nizanin ko avên erdê bi ziwakirina pingavên ruyê erdê naçike.

Disan nizanin ko kurd ne avzê in, kanî ne. Bi dagirtina çem û rûbar bête girtin ji serê kaniyê nayê. Ew dizê û di ber bendan de dipingire, rojekê li wan tete hev di ser wan re diherike û wan di bin pêlên xwe de hildiveşîne.

***

Xorto! Tu ji bona hişyariyê dixebitî. Millet nivistiye. Di xew de ye. Ji lewra tete kuştin. Yêñ te di xewê de bûn. Ewan bi ser yêñ te de girtine. Ma mirovên hişyar ko di xwe dikin der tene kuştin.

***

Xorto! Rêya te dirêj, armanca te hêj dûr e. Lê tu bi rê ketiyî. Herçî ko bi rê dikeve digihe ji. Armanca te aramanca çend nîşan e.

Ne tenê armanca te û nîşan te. Gelek rêwiyeñ din de bèn û bidin ser şopa te. Her rêwî rîya armancê kurt dikit. Ê nû ji wê dest pê dikit ko pêşiyê wî li wê hiştiye. Rêya te ji ya nîşan din asêtir e. Ji ber ko gîsinê xwe dikî erdekî welê ko hêj tu gîsin lê neketine. Zeviya te beyar e. Divêt gîsinê te ji pola bit, destê te hesin.

***

Xorto! Bi ser kela me de girtine. Ji derve dijmin dirêji me kiriyê. Ji her milî erîş. Di hundurê kelê de şerekî din, bê eman û ji ê pêşin mezin û diwartir heye. Şerê me bi hev du re ye. Di mal de ji dijmin.

Herê Xorto! Birina me a mezin û xedar dexts e, berberî ye, jana dextsê ye. Em sîngjar in. Ji derve serma li me dixê. Li hundur em bi janê dikevin. Di nav xwe de em çend ber in. Berekî kiçik serê xwe daniye li ser sînga milletî, Li hilavêtina dilê wî guhdar bûye û ji xwe re bê deng û pêjn dixebite. Li dermanê nexweşê xwe digere.

Berekî din heye, li wan temaşê dike. Peyayên vê berê dibînin ko wan tiştek aniye pê û hero ditînin. Li wan didexisin. Hingê ew ji dil dikin tiştekî bikin. Lê mîna tiştê çêkirî an jî çêtir nikarin binin pê. Lê heye ko bi awakî arîkariya çêkîroxan bikin û ê çêkirî pêşve bibin û bi ser xî. Lê dexsa wan nahêle. Ax ew jana xedar bi pêşira wan girtiye, wan diêşîne, dukuje.

Ji ber ko çenekirine û nikarin çêkin, naxwazin ên diñ ji çêkin. Çiku ji wan re ne pesn e, ji wan re pê tu nav û deng çênabe. Û holê çavê xwe didin xirabiyê. Ji nekêrhatiya xwe bi tevr û bivir li ser avahiyên ko hînekî din lêkirine, radibin. Li wan dikevin, lê bivir û tevrên wan ne li avahiyên lê li ling û ejnûyên wan dikevin.

Tu zanî Xorto ew wek çî û kî ne?

Ew mîna wî mirovî ne ko serê xwe di ser stuyê xwe re tewandiyê û li sînga ezmanê zelal tîf dike. Tu bi xwe bîr dibî ne, ko gilêz li wan vedigere û dikeve rûyên wan. Ji xwe rêvîn bûn, yekcar dibin seg. Belê xorto! Dexisiyê tu kuştî, berberiyê tu mirandî, belaviyê tu kevandî. Hin hene dixwazin bixebitin, lê tu kes naxwaze li ber destê yekî din de bixebite. Dil û çavê herkesî di ser destiyê de ye. Herkesê dixwaze bibe axa, lê çavê tu kesî di peyatiyê de nîne. Ji lewra di nav me de axa nînin û herkes axa ye. Lê tu ê holê nekî. Tu bi awakî din bixwedî bûyî û hatî gehandin. Belê tu jî li mezinahiyê bigerî. Tu jî dê bixwazî bibî axa. Lê ne bi vî rengî.

Xorto! Guh bidêr. Rind bala xwe bide. Berê pêşîn tu ê bêxî serê xwe ko tu xulamê millet û paleyê welatê xwe yî tu ê xizmeta wî bikî û ji bona wî bixebitî. Dîsan tu ê bizanî ko axayên rastîn ew in ko xulamîya milletê xwe dikin, ên din tevda axayên derewîn in.

***

Dema ko tu dixebitî qet li dora xwe menihêre. Heke ên din dixebitin an ne. Herçî ko dixebite karê xwe pêk ditîne [tîne] û karê tu kesî bi xebata yekî ditir naçe serî. Herdar bi pelên xwe sayedar e, ne bi pelên darên dorê.

Tu ne bi tenê yî. Di dora te de hinên din jî hene ko dixebitin. Heke te tiştêk pêk anî li dora xwe fedikire [fekire], li tiştêkî welê bigere ko bi yê te bêtir û tekûz bibit. Hûn hemî ji bona avahiyekê dixebitin. Her kî ji we himê wî daniye Xwedê jê razî bit. Pesn jê re bit, heqê wî ye. Hûn jî herin dar û qirş, herî û kevirî peyda bikin. Dîwar an banekî wî çêkin. Navdidaniyê bidin. Lê ne ko bidexisin.

***

Tu ketiyî cînariya yekî ko avahiyek bi du

mezlan aniye pê. Tu di xwe re wê xurtiyê dibînî ko bikarî avahiyêke çend tayîn û mezelin ber pê bikî. Li avakirina mala mezin bi xerabkirina a kiçik dest pê meke.

Belê Xorto! Di dewra xwe de kêmanî û zêde, kiçik û mezin, civat, kom, civanokan dê bibînî.

Di dinyayê de tu tişt nîne ko tekûz bit. Di hertiştî de, nemaze di karên nû dest-pêkirî de, pirê caran, kêmanî heye. Heke te ew kêmanî ditîn, hima dirêjî wan meke. Lê bixebite ko tu bikevî nav wan, arîkariya daniyan bikî û wan kêmanîyan biedilînî.

Hilweşandina sitûnekê hêsanî niye. Hûner di rastkirina sitûna xwêl de ye.

***

Xorto! Holê bixebite, an bixwe çêke an arîkariya ewan bike ko çêdikin, ava dikin.

Lê heger tu nikarî bi xwe çêkî, ne jî arîkariya çêkîroxan bikî hingê bi ên çêkirî şa û kêfxweş bibe. Ji ber ko ew ji bona te, ji bona milletê te hatine çêkirin. Nav di wan bide, wan bipesinîne.

Xorto! Te dit ko bazekî kevroşkek girtiye. Mebêje, ma girtina kevroşkê jî tiştêk e. Lê bêje te xezalek girtiye. Ji bona ko baz li xezalê bigere û bide pey wê. Xorto! Min got heke tu nikarî çêkî. Lê bawer bike, ewle be ko te dil hebe tuyê bikarî jî. Herçî ko dixwaze dikare jî.

***

Wekî tu dixebitî dexesker ji dora te kêmanabin. Tu guh mede wan, gotinên wan damêne ber dilê xwe.

Heke di riya xebata xwe de şemîtî û ketî, tu zanî ew ê çi bikin. Mebêje ko ew ê bênd bi destê te bigirin, birînên te derman bikin. No, ew ê ji hev du bipirsin, gelo lingê wî neşikiyaye.

Bi xebata xwe bi nav û deng bibî. Xelkê qenc, xelkê welaqparêz pesnê te dê bidin, tu ê giram bibî. Ên dexisok tu zanî dê çî bikin! Mebêje ko bi xelkê re çeplikan li te xin. No, dexsa wan nahêle. Ew ê bêjin: Ma evî çî kiriye, ji bona xwe xebitîye û bi nav û deng bûye, di herderî de pesnê wî didin. Ma ev jî tiştek e.

***

Xorto! Herçî ko bi te berberiyê dê bikin ji te bêtir in. Ji xwe di dewra gelekî de strîf bi hezarî ne.

Ew di nav xwe de nexweş bibin, pev biçin jî, li te dibin yek, destên xwe didin hev. Ji ber ko ji te kêmtir in. Kêmaniya wan wan digihîne hev.

Ji xwe di tebişê de jî welê ye. Tiştên qenc û hêja hindik in, nehêja û bêkêr zahf in.

Ma tu nizanî ko di gundekî de du sê hespên kihêl hebin, di garana wî de bi sedan ga û çêlek û dewarên reş hene. Li nik xelkê gundî ne piraniya garanê, lê hindikayiya hespên kihêl bi qedir û hêja ye.

***

Herwekî min got tu guh mede wan. Herçî ko eleyhdariya te dikin, li ber wan bikeve, ji wan mexeyide. Ew peyayên nekêrhatî û mirov ne. Nikarin, nizanin, ji lewra kurt û pist û kutkuta wan e.

***

Xorto! Xebata te mîna dengêkî ye. Ma deng bi pîskirinê têtê vemirandin. Keda te mîna çirayekê ye. Ma çira kengê bi deng û pêjnê temirîye. Tu her bixebite, qet mesekine, karê xwe bi ser xe.

Dengê te ko ji pîskirinê natirse ew ê her bilindtir, çira te ko bi pêjnê nalerize ew ê

her geştir bibe.

***

Keçê! Di van gotinan de para te ne hindik e. Keçê! Tu keça wî camêrî, jina wî mirovî, diya wî xortî yî ko min şîret lê kir û kar û xebata wî şanî wî da. Belê keçê, ev xortê ha xortê te ye. Di mehdikê de te ew lorand. Di dawetê de te jê re tililand. Di roja qewmandinê de te nav di wî da. Ji xwe tu berekê wî yî.

Keçê! Min ji te divêr, tu xortê min welê bixwedî bikî û bigihîni ko li pesn û şabaşan seza bit û lome jê mebit. Keçê! Tu di her kar û deravî de arîkara xortê min î. Tu ê pê re bijî, pê re jî bimirî.

Celadet Ali Bedir-Xan

CUHABA DAYIKÊ

Ji nûxuriyê xwe Qedrî Can re

Qedrî Qedrî canê min
Kurikê min çavê min
Nivîsara te giha
Xweşmeqam û pir biha
Herê zîz e bi kul e
Xweş bihn e ew sorgul e
Hem deng e hem laje ye
Xweşkelam e bêje ye
Silav e hem pergî ye
Peyamek ji rêwî ye
Bexikê min dikalî
Li maka xwe dinalî
Ji dayikê dûr ketî
Nalîna te kûr ketî
Belê nûza newzar î
Lê dikevî terad î

Şhlewend î siwar î
 Xortê min î li kar î
 Herçend dûr î û çûyî
 Nûxuriyê min lê tu yî
 Naçit ji bir nûxurî
 Bi kurên din û nevî.
 Dilê xwe her xweş bike
 Bihnûna xwe geş bike
 Ji paşila dê derketî
 Nav birakên xwe tu ketî
 Tu ketî nav birazan
 Eşîreke pozberan
 Êlek e ev gelek kevn
 Xudan rêzik xudan tevn
 Li Sirûcê serhedan
 Peyda dibin li Îran
 Xweş civat in di mekş in
 Di şerî de şûrkêş in
 Birazî ne biraz in
 Wek xezalan dibezin
 Eşîreke sîng bi pirç
 ko mezin bûn dibin "hirç"
 Spêhî, çeleng û boz in
 Henîbilind bi poz in
 Hin pirsên wan bibehîn
 Xweş meqam e Mem û Zîn
 Ferhenga xwe bike pir
 Lê mehbêje "Yazmîş kir"
 "Gorişmîş bûn" jî hebe
 Tu eva ha qet mebe
 Hêştir dibên deve here
 Ev pirsêke kevnar e
 Kurdmanciyeke xwerû ye
 Şukrê meke gezo ye
 Bi xatrê te kurê min
 Bi te ve ye dilê min

HAWAR

ŞEHNAMA ŞEHÎDAN

Yên ko piştî Şêx Seîdê rehmetî şehîd bûne

Bir: 1

Dixwazim ey dilo jaro bi çakî
 Heîrî mîrên welatê me tu rakî
 Bibêjin ey şehîdê dîn û millet
 Bes e rabin serê roja me derket
 Beg û axa ji we îro digazin
 Bes e rabin wekî mîran, merazin
 Dilo jaro ji Xalid beg re bêje:
 Bi serbestî tu yek nutqê birêje
 Bibêje: Xalido Rabe dereng e
 Hemî kurdan bi hev re daye deng e
 Ji wê rabe here bêje: Fuad Beg
 Ji kurdmanca re rêzan î tu bêşek
 Qelem fêde dikî îro tu rabe
 Xewa şêrîn ji bo me pir ezab e
 Di vî wextî kesî wek te nezaye
 Belê çi bikim ji min îro cuda ye
 Dilo Bêje: Kemal Fewzî tu kanî
 Tu dixweş be bi van rojê ciwani
 Dizanim ko di vî wextî tu rabî
 Welatê me ji xwînrêjan cuda bî
 Dilo Yûsuf Ziya rake ji gorê
 Bere kuştin bi carek bidne dorê
 Ji bo kurdan bikin cehd û ebat e
 Hela rabin sibe îda welat e
 Riza rabe cihan bûye serevraz
 Di dinya mane tenha em belengaz
 Binêrin hûn cihê textê Şerefxan
 Xerab bûye ji destê lawê Tûran
 Eya Salih Begê Hênê helist e
 Welatê me li ser te jar û mest e
 Bi destê xwe tu bigire şûrê kurdan
 Bi dev bêje ji bo me we'zê Quran
 Dilo rabe bibêje: Hacı İxtî
 Bira rabe xwedanê text û bext î
 Kurên te tev dikin qêrîn û hawar
 Ji kurda re hemî bûne fedakar

Li cî rabe ji cî rabe Heqî Beg
 Li şûn bazan dixwînin hacî legleg
 Welatê me xela rakir li şêran
 Niha seyd e ji bo kundê şikêran
 Were Xeyrî Begê rabe ji Dêrsim
 Ji te halê welatê xwe bipirsim
 Herê ew Me'den û bax û rezana
 Gelo rast e kete destê nezana
 Bes e Rasim tu rabe ey Efendî
 Bixwîne tu ziman û zarê Zendî
 Binêre xweş li vê cehd û xebatê
 Ji rojava hetanî rojhilatê
 Ji Hîzanê tu rabe ser xwe Burhan
 Tu burhan î ji bo dewa me kurdan
 Bi navê te dikin cehd û xebat e
 Netîca me belê tola welat e
 Wehe rabe Mu'ellim tu ji Pîran
 Ne Pîran e belê pîr e ji derdan
 Gelek jar e ji ber derdên kurên xwe
 Xerabê xan û man in hundurên xwe
 Teyib Alî werin carek şiyar bin
 Qelem bigrin li şînbozan siwar bin
 Belê zanim ko em pêk ve bibin yek
 Emê gogê herî xelkê bibin şek
 Were rabe Suleyman lawê Ehmed
 Welatê te hemî zozan û serhed
 Bes e rabe ji bo te hatî ferzend
 Belê ferzendekî Rostem hunermend
 Were rabe Effî Beg wek egîda
 Li meydanê bidin xar û cîrîda
 Eşîra Heyderan û hem Celalî
 Ji meydana kemalê mane xalî
 Bibêje Yûsufo rabe dereng e
 Li heralî binêre qal û ceng e
 Welatê te hemî mêrg û bihuşt e
 Delalê min tu rabe çaxê geşt e
 Dilo Xalid Begê Yûsuf bibîne
 Ji xew rake Kerem Beg pê re bine
 Bibêje ey hunermend û serevraz
 Tu rabe bo te hazir bûye daxwaz

Cegerxwin

ŞÊR Û GAYÊ ZER

Dibêjin carekê sê ga hebûn. Yek zer bû,
 yek reş bû û yek spî bû. Hersê heval û
 hogirên hev bûn. Bi hev re şîr xwaribûn. Û
 di xweşî û firehiyê de mezin bûbûn. Û he-
 yiya xwe dabûn hev. Û ketibûn nav qami-
 şekî asê de. Ji bo paraztina xwe ji dehban.
 Çend caran gurî û hirç û piling li wan der-
 ketin, çûn ko wan bikujin. Dîtin ko hersê
 hev re hevalbend in û xurt û zexm in û har
 û hêç in. Newêran xwe li wan bidin û biqew-
 wimînin. Tu rê ji bo kuştina wan nedîtin,
 Zivirîn çûn nik şêrekî. Û jê re qise kirin û
 gotin: Sê gahê wisan li filanderê de hene.
 Em çûyin wan bixwin me newêra xwe li
 wan biqewimînin û me tu rê ji kuştina wan
 re nedît.

Şêr got: rê û elac li nik min û ez dizanim.
 Şêr çû sehîtiya wan kir, dît ko wisan e her-
 wekî jê re hatiye gorin, newêre xwe rast rast
 li wan bide biqewimîne. Şêr rûnişt û mel-
 heza kuştina wan kir ka bi çi awayî têne
 xwarin. Rê dît û hêdî hêdî bi hendekekî ki-
 çik û çavên sist û nizim giha nik wan. Kêfx-
 weşî li wan da û got: Ma hûn nizanin ez çi-
 qas ji we hiz dikim û heyran dimînim. Ez
 hatime da em tev de rabin û rûnin û bibin
 çar bira û hev re bijîn.

Hersê ga li hev şewirîn û gotin: Em sê ne
 û ew yek bi tenê ye ew bi me nikare bila di-
 gel me be, û bi havalîtiya wî qaîl bûn. Çend
 rojan vêkre borandin û li hev ewle bûn û
 zanîn ko bûne dostên rast. Rojekê şêr gayê
 spî û zer nependî kirin û pesnê wan da û
 got: Em hersê spî û zer in û nêzîkî hev in û
 ji yek rayî ne. Ma ev gayê reş û pis digel me
 çi dike û ne ji ra û xwîna me ye û zêde ye.
 Û hevaltiya wî ji me re nabe û em hersê bi
 kêrî xwe tîn.

Bûne yek û ê reş kuştin. Şêr bi çûna reşo

şa bû û çavên xwe bel kirin. Hefûkî dî şêr zero nependî kir. Û jê re got: Ey dest bira ez dibînim tu ji spiyo gelek spehîtir û xurtir, zexmtir û eqilûr î rayê min û te dimîne-hev. Ma em nikarin xwe biparêzin spiyo zahf dixwe û çêre xelas kir. Lê em mane welê. Divê ew ji nav me derkeve da ko xweşî hemî li me bimîne. Sipiyo jî kuştin. Piştû çend rojan. Nûka hiş û eqlê zero hatin serî û zanî ko havalîtiya şêr ne ji dostanî û hejkirina wî ye jovan bû lê jovanî dest neket. Û bîra hevalên wî hat birê û zanî vêca dora kuştina wî ye. Ji lewre zanî tenê nikare şêr. Û tu rê ji bo xelasiya xwe nedit ji destê şêr. Pê lingên xwe ax dikola û serê xwe dikir. Qorî û girî û hundirê wî şewitû. Şêr lê nêrît û got: Erê birayê zero ma tu çira diqorî û digirî. Û axê serê xwe de dikî.

Zero got: Giryê min ji bê tifaqiya min û bêbextiya te, ne dostaniya te ye, roja ko reşo hat kuştin. Ez hatim kuştin û roja sipiyo çû ez çûm. Ez dizanim îro dora min e jî.

Şêr lê zivirî û pencek lê da kulabên xwe gihand ser kezeba wî û got: Dostaniya min digel te û biran ev e zero.

Mustefa Ehmed Boti

Ji Ecêbên Dinyayê:

HIRÇÊ JINDARÊZ

Ji berê ve têtê bihistin ko hirç hijî jinan dikin. Di vê babetê de gelek çîrok hene. Nemaze di nav çiyayîyan de çîrokinin welê zehf in.

Vê paşiyê di Eqcedaxê de hirçekî keçek rewand [revand. Li gora gotinê mesele holê qewimiye: Keçikeke gundî, bi navê Fatê, di rêlekê de dar dibirî. Ji nişka ve hirçek lê

derket. Bivênevê keçik zehf tîrseha. Lê hirçê nehişt ko tîrsa keçikê dom bikit. Xwe xiste nêzingî wê û dilê wê rûnand. Jê re da sehkirin ko ji mêt ve hejî wê dikir û lê digeriya. Keçik himbêz kir û bir şikefta xwe. Bûka xwe tê de cih kir. Ji pelên daran jê re nivîneke bûkîn raxist. Qederê şeş mehan bi hev re man. Zavayê dexisok jina xwe qet bi tenê nedihîşt. Hero hima saetekê derdiket debara malê dikir û dihat. Ji bûka xwe re goştê xav, himê û her texlît fêkî dianîn.

Lê rojekê hirçekî din bi wan hisiya û da şopa hirçê zava. Ji ker ve hat û xwe ji ber deriyê şikeftê teland û li hêviyê ma. Heta ko hirçê din digel selika xwe derket û da rê ko here sûkê. Hingê herdu berber dirêjî hev kirin û pev çûn. Mideke dirêj li hev xistin. Di wî çendî de dilê Fatê ji bîr ve çûbû.

Piştû demekê dilê Fatê di xwe kiribû der. Ji der ve tu pêjn û deng nedihatîn. Hêdî hêdî çû heta devê şikeftê û dît ko hirçan hevdu dirand û kuştûbûn.

Fatê bi hawarî xwe gihande gund û biserhatiya xwe ji xelkê xwe re gilî kir. Lê nihêrîn û ditin ko keçika reben avis mabû. Di zikê xwe de kutîkekî şeş mehîn digerland.

Giyayê goştîxur em mirov hem giyaxwur hem goştîxur in.

Hin heywan jî wek me ne. Lê piraniya wan an goştîxur an giyaxwur in. Yê ko giyayê dixwun goştî naxwun û yê ko goştî dixwun devê xwe nadin giyayê. Lê giya bi xwe ne wek me, ne jî wek heywanan e rast bi rast ne giyaxwur ne jî goştîxur in. Awayê jina wan weke din e. Herwekî ji me re nas e giya rayên xwe berdidin bin erdê û bi wan xwarina xwe dimijîn û dijîn. Digel vê hindê di welatê Amerikayê de giyayek heye wek gur û rovî rast bi rast goştîxur e, goştî dixwe: Ev giyayê ha giyayekî spehî û bi ku-

lîk e kulîlkên wan spî, bi mû nin zirav dor-
girtî ne. Hin hene kulîlkên wan ji jor ve qul
û mîna devekî ne. Derxwînên wan jî hene.
Mêş tîn li wan datînin. Hingê kulîlik aveke
hinguvîn berdîdî û mêşan tê de dixeniqî-
nin, derxwunên xwe li xwe digirin û hêdî
hêdî goştê nêçîrên xwe dihêlinin û dadix-
wun.

Xeberguhêz

ROJA NÛ

Kî qasî me dilhişk e, ew dilnêrm
Kî qasî me sar e û wek me germ
Mal, mindal, bûk, zaro nema kes
Bawerî, tol, kîn û şor ma ne bes
Xwedê dil nexwest, hêsin afirand
Destê me bi xencer û şûr şidand
Şerê me sor e destê me pola
Dost re gorî ne, dijmin re bela
Tîrsa me ji Xwedê ye; hew... camêr
Zinar û çûyin mejî xurt û nêr
Rabe, bikuje, bîmire, felar...
Êdî dibînim, di kene welat...
Tîştîne mezin çêbûn, dê çêbibin;
Dibînim dest pê dike, rojeke din...
Rojê nû bo dinyaya Kurdistan
Rengîn bû ezman û rengîn çîhan
Şerê me sor e, destê me pola
Dost re gorî ne, dijmin re bela

Diktor Kamiran Ali Bedir-Xan

WELATÊ KURDAN

Kurdistan xweş e çihê kalikan
Tev xwîn dirêjin newal û çalan
Hevalno rabin tev dost û biran

Hildin avdeynê ji van neyaran
Geliyê Zîlan geliyekî teng e
Ber dost û yaran nema tu reng e
Çiyên serhedan çiyayin delal
Zar û zêç tê da bi ax û nal nal
Çiyên serhedan hemû zozan in
Sed heyf ji bo me em giş nizan in
Bîrîna min kûr qet li min mepirs
Çima tu wisan bê qehr û bê hirs
Çûme serhedan ji bona giştî
Ji vê Hawarê çî dengê xweş tê
Vê Hawarê ez dikim bibînim
Gul û nêrgîzan pê bireşînim
Li nava kurdan jî bigerînim
Reşê van bûkan jî pê hilînim
Ma tu bîr nabî ey lawê kurdan
Pêşiyê te zor bûn li hemû erdan
Ekbetan çihê Şehmerşahê me
Kî Axsarşah e ew jî ji me ye
Keyqubad belê ew jî ji me bû
Pir eqilmend û milleterperwer bû
Astiyax herê ew jî ji kurdan
Welatê Medan bilind û bi şan
Welatê Medan welatê kurdan
Zendi ziman in em çilê Medan

Hesen

*) Di van rojan de kitêbeke bi vî navî de
bigihêt çapê. Em çend rûpelên wê diguhzi-
nin sitûnên xwe û pêşkêşî xwendevanên
xwe dikin.

DENGEKÎ ZERDEŞTIYAN

Di heqê Kurdan de

Birayên me ên Zerdeştî, li Hindistanê di Bombayê de kovarekê bi navê "Iran league" û bi zimanên îngilîzî û farişî derdixînin. Kovara Zedeştiyan di hejmareke xwe de qala serxwerabûna milletê kurdan kiriye û di heqê me de çend pirsên bi heq û dilovan nivîsandine. Em wê benda ha jêr ve werdigêrin zarê xwe.

"Ji bona îro welê xuya dibe ko serxwerabûna milletê kurdan hatiye kevdin, û hin welatperwerê vî milletê kevn û bi rûmet an di meydana şerî de an di bin darên meşneqê de, xwe dane kuştin. Belê zîz e, mirov bifikire ko ji bona anînciha azahiya millî ko ji sê milyonan bêtir giyanên dilaver lê lavelar û daxwazkar in, tevdirêk nayê dîtin.

Ev camêrên ha çend caran berê xwe dane civata milletan jî, lê hercar jî destevala vege-riya ne. Li ber vê deravê de, mirov bivênevê difikire ko ev civata bilind ne di pêkanî û parastina bingehên heq û rastiye de lê di lutfkarî û mildariya zexman de xurt e.

Digel vê hindê tirk bi xwe dikarin riyekê peyda bikin û bê ko tu kêmanî û talûke bigihînin xwe daxwaza vî milleû bînin cih û wî razî bikin. Ji xwe ne rast e ko mirov bixwaze biceribîne milletekî xurt ko peyayên wî tevda ji dîyên xwe cengawer zane, heta dawiyê di bin nîrî de bihêle."

HAWAR

BI XWALÊ XWE VE

Em dibin diz. Li me dibe hîveron. Geli biran, heval û hogirên min. Çima deng ji we nayê. Xelk zewicîn, em tenê bê jin man. Ji bextê min re dinya weha bû. Bes ji derdê we. Êdî mû bi zimanê me ve hat. Qer ne xema we ye. Me cilika bînamûsiyê kişandiyê serê xwe. Axayên me mezinên me di ber me da xwe kuştine. Dîsan qer ne xema we ye. Belê ev hemî ji bêaqiliya me ye, em nabêjin kanî welatê me, malê me mil- kên me? Ez nizanim gelo ev ji mîraniya me ye yan ji bînamûsiya me ye.

Welatê me xweş e, delal û rind e tev zîv û zêr e. Çi fêde lê xwedî nine û weke pezê bêşivan.

Welatê me kaniya qîz û xortan e. Welatê me hemî hinar e. Xortên di wan fena gurê har e. Qîzên wan tevda gerden bi morî ne.

Min ban kir, min got: Qîzino! Xortino! werin. Fena gurê birçî, min dî xwalê [xalê] min cegerbixwîn derket.

Şah e şahekî bê ço. Suwar e, suwarekî bê hesp. Hingê min got: bes e xwalo! Ji eqildaran re gotinek bes e. Ji dînan ra sed gotin jî hindik in.

Êdî kezeba min reş bû, ji derdê Hawarê. Bi şev û bi roj xew li min nine ji mitalan. Geli kurdino li civata Hawarê miqate bin da em heyfa bav û birakên xwe hilînin. Da ko kêfa keç û xortên me bînin. Ji bona ko kêfa neyaran li me neyê. Em dibîniş em mu- hacir in. Welatê me ji xelkê re bûye mal û

milik. Zivistan hat li me sar e. Ji ber ko em
ji hev dût in. Werin werin bikevin nêzikî
hev. Canên me di hilma hev da germ dibin.
Dê em fikirin li cih û warê xwe.

* * *

Dêrika xopan bişewite ne tu war e
Bi ro germ e bi şev sar e
Qeteroka û kambax cih û sekana dost û yar
e.

Lo lawiko! Min bihistî te yek xwesit
Ez ê bêm dawera te bi taqekî spî bi dilekî şî-
kestî

Ji mi çêtir be li te pîroz be
Eger ji mi xerabtir be
Çekê te tev xwîni bê ber vî destî.

Lo lawiko ti lê firî
Bavê te diçû kara min û te dikirî
Heta bavê te dihat xelkê şîranî û mehrê di-
birî

Çi perçak ewrê ser Mêrdînê
Kewê gozel dixwend ser hêlinê
Ya ko hatiye ser serê min û Hawarê
nehatiye serê tîrba Mem û Zînê.
Çi perçak ewrê ser dengizê
Gulê pal vedabû nêrgizê
Ezê terka Hawarê nakim
heta xwê şîn nebê qantir nezê.

Nezîr Lewend

SERHEDAN

Li Serhedan heye ceng
Dengê lawan tev bi şeng
Ji kulîlkên renga reng
Ne zil maye ne jî beng
Dil diêşe ji derdan

Xwelî li me ey kurdan
Bigrî Miço tu bigrî
Xerab bûye Serhedan

Miço Melê

ŞEHNAMA ŞEHÎDAN

Bir: 2

Were ey Şêx Seîdê pir munewwer
Bes e rabe tu îro ey dilawer

Zemanê te ne ew çax e tu razî
Bi serbestî tu heqê me bixwazî

Belê wextê tenq û top û şûr e
Ezîzê min necata me ne dût e

Tu Ebdulqadir î şêxê li Nehrê
Di alem de tu meşhûr î bi fexrê

Kerem ke rabe ser xwe ey tu serwer
Ji bo kurda tu rêzan û tu rêber

Tu Şemseddînê roja dîn û millet
Ji Qamişlû tu rabe pir bi himmet

Belê zanim ko qehra te ji dojeh
Were cergê neyaran pê bisojeh

Were Şêx Ebdullahê Melekanî
Şehîd î tu di nava melekan î

Li zozanan binêre tu li xwînê
Li canê me tu nabînî birînê

Were Şêxê me Eyyûbê bi semax
Binêre tu li Zozanê Qerejdax

Hemî gund û hemî kanî hemî war
Xerab bûne ji destê zulmê nayar

Werin rabin gelî Şêxên di Çanê
Binêrin hûn li vî axir zemanê

Felek bêbext e lewra xûz û xwar e
Heta îro bi kurda re neyar e

Were Şêx Ebdullahê Narikî zû
Binêre tu li me yek carekê zû

Welatê me wekî aşê neyara
Serê kurda dihêrit her bi bara

Were ey Şêx Şerîfê sahibê dîn
Ji kurda re belê zanim tu dûrbîn

Tu bawer be hûnê rokê bibîn
Em ê heyfa we dê carek hilînin

Dilo jaro here nik Ebdurehman
Ba ew şêx û şehîdê dîn û îman

Tu geh bigrî tu geh pê re binale
Belê şêxê te pir qenc û delal e

Hezar hêstir bi yek çavî birêje
Edeb bigre li ber wî jê re bêje

Cegerxwîn bo te her pesindar e
Hezar rehmet li gorna te bibare

Ji Tepê rabe ser xwe ey tu Seyda
Rihê şêrîn ji bo kurdan te keyda

Çilo sebra te tê îro di gorê
Birayên te ketin bin destê zorê

Bir: 3

Were Batûyan Emer Axa delalo
Li halê min binêre ey tu xalo

Ji bo we pir fihêt û ar û şerm e
Kurên Cengîz bi carek têne ser me

Were rabe Fetahê Hacî Delfî
Welatê te hemî zozan û gelî

Binêre tu li welatê jêr û jorîn
Hemî kurd in kurê Behramê Çopîn

Temer Axa ji Hizolê tu rabe
Binêre tu li bextê me xirab e

Belê îro hinek yar e ji bo me
Belê çi bikim ko êvar e ji bo me

Were Yûsuf Begê Zazî bi gorî
Bidêre guh Hawarek tê ji Sûrî

Heçî kurd in wekî Rostem kurê Zal
We lê çibikim nehin halû nehin mal

Were rabe tu Seyfullahê Hêni
Tu dê halê welatê xwe bibînî

Welatê te kete destê neyara
Heçî kurd in li ser şax û diyara

Dilo jaro bi Yado re xeberde
Bira rabe mecala qewmê kurd e

Were carek li kurda em binêrin
Hemî xort û piling û şêr û mêt in

Were rabe ji nav Boran tu Gurgîn
Tu dilxweş be ji bo te hatî mizgîn

Birayên te şiyarbûne bi carek
Di nav wan de nemaye qet neyarek

Erê Sebrî kurê Faro tu kanî
Gelo dîsa li ser şax û çiyar î

Belê zanim di gorê de dinalî
Tik û tenha û jar û bêheval î

Ji Erxen rabe Şewqî pir bi şewq î
Ji kurda re tu dilxweş û bi zewq î

Binêre tu li welatê me diyar in
Hemî kurd in li ser wana firar in

Ji nav qewma tu rabe ey Muhammed
Hemî kurd in ji nik te ta bi Serhed

Wekî te ew hemî şêr û piling in
Bi yek carî bi qîl û qal û ceng in

Heso Têlî Birahîm Beg tu rabe
Li zozanê Araratê xuya be

Bijî dîsa bijî dîsa Birhîm
Ji kurda re tu yî dîsa Bira hîm

Dilo bêje Elican û Seyidxan
Şehîd in hûn belê xwîna me kurdan

Belê zanim cihê we pir bilind e
Bira rabin xewa şêrîn ne rind e

Ji Tewfîq û hevalên wî re bêje
Heçî kurd e wekî we xwîn dirêje

Bi qurbana we bin sed şah û kêxwe
Digel mal û eyal û zaruyên xwe

Dilo bes bes xelas nabin îbarat
Hezar rehmet li zozanê Ararat

Hene tê de şehîd û şêx û xazî
Ne wek şêx û şehîdanê mecazî

Belê sondê dixwum carek bi Laleş
Bi Zardeşt û bi roj û hîv û ateş

Bi Ehremen bi Hurmizganê Yezdan
Şiyar bûne belengazên di kurdan

Tiving çûye niho dor hate xame
Xewa şêrîn li çavê me heram e

Binêrin hûn li zozan û diyara
Hemî sor in ji ber xwîna 'uzara

Keç û duxt û ciwan û qîz û bûkan
Ji derdê me ketin dengê pepûkan

Ne bes kuştî ev in lê em nenas in
Di Goran de di Loran de çiqas in

Ji wan dûr im wekî kor im di tarî
Hezar rehmet li gorna wan bibarî

Belê roja ko kuştin çûn weqat e
Çi xweş roj e wekî cejna welat e

Ji wê rojê Cegerxwîn û Cegersoz
Bi qurbana we bim îda we pîroz

CEGERXWÎN

XEWNA RASTIYÊ

Rojekê ez rakerî di xewa şêrîn de bûm.
Min dît dengê hat guhê min û ez ji

xewê hişyar kirim. Min serê xwe rakir keçek di ser min re sekîni ye û ji min re digot: "Ey xortê kurd! Êdî bes e, ji xew rabe, mêze ke hemû heval û hogirên we bi mirazê xwe şa bûne. Hûn tenê li şûna waran mane. Çavên xwe veke, qenc guhdariya min bike. Ez ê ji te re çend gotinên kurdewarî bibêjim. Lê bi vî şertî ko tu van gotinan ji hemî kurdan re bidî zanîn: Ez keçeke kurd, nûgihîştî, çar-deh salt me. Keziyên min sor, çavên min belek, bejna min zirav e, li biskên min avên, gul, nêrgiz, yasemîn, rihanan reşandîne. Gava bayê kur tê li biskên min dixîne. Bihna wan li ser hemû milletan hukum dike. Ez keçeke welê me ko çiqas xortên dinê hene hemî qesda min dikin, dixwazîne carekê rêya xwe bi ser xîni û min re didar bibin. Lê sed heyf ji çiqas babilîskan ve ye ez ketime destê neyaran. Îro ji guhpahnên bêbav ew biskên min ê delal û pir bi bihn didin ber pozên xwe, pê berxwedan û kêfxweş dibin. Min, ji bona felata xwe, bi hezaran, xort sergerdiyên kurdan di nav sîng û berên xwe da xwedî kirin, îro jî xwedî dikim. Min ji wan hêviyeke mezin dikir, min di dilê xwe de digot: Rojek dê bê, ev xortên hêja, hunermend dirêjî neyaran bikin, kezî û guliyên min ji destê neyaran dê biderxînin. Hawar! Beriya çend salan, rojekê min bejna xwe girêda çavên xwe kildan, biskên xwe hine kir, çavnihêriya xortên kurdan kir. Birekê ji kurdan dirêjî neyaran kirin bi hezaran kuştin serdarê neyaran kirin xwure guran û hirçan. Lê, hinek ji kurdên bêbext derketin, nehiştin bi mirazê xwe şa bibin. Îro jî guhdariya we dikim û bi şev, rojan karê min girt, ji çavên min hêstirê xwîni derhikin.

Ş. HESEN

SEBAT

Di zemanê berê de du hukumdar neyarê hev bûn. Ji van herduwan yekî mêr bû ko ew jî tim qels bû. Herçiqas bajota ser neyarê xwe dîsa li berê din debar nedikir. Ev hal pênc, şeş çaran qewimî. Nêrî ko şolê wî naçe serî, dev ji şerê bêkêr berda. Rojekê di nav baxçeyê xwe da, li ser darekê pîrhevokek dît ko çiqasan hêlinê xwe çêdike li aliyê din ba xerab dike. Lê vê pîrhevokê dev ji şolê xwe bera nedida dîsa dest bi çêkirina hêlina xwe dikir. Ew serdarê ko ev hal dît jê îbret girt û dîsa leşkerê xwe civand û ajot ser neyarê xwe. Vêca Xwedê jê re li hevdu anî, dijminê xwe şikand. Ho birano! Divê em jî bêhêvi nebin; dev ji xebata welatê xwe bermedin. Da ko Xwedê ji me re jî li hev bîne. Hêvi! Hêvi!

Şahîn Mustafa Şahîn

BIYANIYEKÎ DI KURDISTANÊ DE ÇI DÎTINE

Nasekî min ji min re gotibû:

– Ma te ha jê nîne, rojnamenivîsekî Ew-rûpayî ko di Kurdistanê de geriyaye bi rêbîwarî hatiye Şamê. Nasê min ev tişt ji min re gotibûn, lê cihê nivîsevanî şanî min nedabû. Paş ko min riya xwe bi çend mêvanxaneyên Şamê xistin min mîrikê xwe bi cih kir û xwe da naskirin.

– Hawar, ne? Belê wekî ez li Kurdistanê bûm hin welatîyên we ji min re gotibûn ko di Sûriyê de kovaraek bi vî navî derdikevit. Min gelek dil dikir wê bibînim.

Min çend hejmarên Hawarê bi xwe re

anîbûn. Min ew danc wî. Çavê xwe li wan gerand û gote min.

– Dilê te heye ji min hin tiştan li ser welatê xwe bipirist ne? Hin tişt hene ko min ji divêt ji te bipirsim. Pirsiyariya te a pêşin ne ew e ko min di Kurdistanê de çi dîtîye?

– Herê ew e...

– Min tiştinî welê dîtine ko ji te û ji wan pê ve ko rind nas dikin tirk çi ye tu kes, xasima peyayekî Ewrûpayî, nikare bawer bike. Herçî ko min dîtine bawer bike berî du hezar salî jî di dinyayê de çenedibûn.

– Hukûmeta Enqerê [Ankarayê] nahêle ko biyanî, nemaze rojnamenivîsek bikeve erdê Kurdistanê. Çawan bû ko te pêk anî û derbasî Kurdistanê bûyî?

– Xebera te ye, belê tu kesî nahêlin. Ne tenê biyaniyan xelkê cih jî bê destûra wezaretaxîyê nikarin derbasî welatê kurdan bibin. Lê berê ewilî min negotibû ko ez rojnamenivîs im, paşê hin hemşeriyên min hene ko ji mêj ve li wê derê ne. Bi destê wan lê dîsan bi hezar dişwariyê derbasî welatê we bûme.

Qederê şeş mehan di Kurdistanê de mam. Tu nizanî di nav wan şeş mehan de min çi ezab dîtine. Tenê ev çend bêjim ko di tirkan de ne tenê hisên mirovîni lê tu tişt nemane. Di dinyayê de tiştin hene ne tenê ji destê mirovan lê ji destê cenaweran jî der-nakevit. Lê ji wan têt.

Em di "... "nê de diman. Carinan rê pê diket ji bajêr derdiketin, ber bi rojhilatê ve diçûn di nav gund û eşîran de digeriyan û vedigeriyan cihê xwe. Digel vê hindê ez neçûme heta welatê Serhedan û deşta Mûşê. Lê hevalên me ko diçûn ji me re digotin, zulma ko li wê derê dihate kirin ji zulma ko di pêş çavên me de dibû bêtir û xerabtir bû. Herçî ko min di Tirkiyê de dîtine tevda li

deftera xwe nivîsandine. Gava ez vegerim herim welatê xwe herçî ko min di gera xwe de seh kirine û dîtine di rojnaman û kitêban de de belav bikim.

Çend caran li me qewimiye ko ji gundên ko em mêvanê wan bûn, jendirman peya didan hev û dibirin. Ew peyayên ha nema vedigeriyan.

Rojekê min tiştêk dîtîye ko tu car jî bîr nakim. Em bi rê ve diçûn. Kurdekî kal jî emrê wî di navbera pence û şestî de, pêş me ve dihat. Jendirmekî tirk, xortekî bîst salî, ji şiverêyekê li me derbû. Kalo bi kum û desmal bû. Di himbêza wî de zarokêkî du salî hebû. Jendirme xeberinî ne qenc jê re gotin û dirêjî wî kir. Bi rajanekî li ruyê wî dixist. Ruyê kalo diriya serê zarokî şikiya. Kalo serê xwe dida pêş û dixwest pê zarokê xwe biparêze. Dawî jendirme westiya û sekinî. Kalo serê xwe hilda. Me digot digirî, kî biwa welê bigota. Ne, nedigirî. Ruyê xwe dabû ezmên, li jendirme dinihêrt û lê dîkenî. . . çi bêjim. . .

Gundek hebû pirê car em diçûnê. Di wî gundî de dostekî me hebû. Kurdekî sed û du salî. Nizanim çawan bû pêlekê em neçûbûn gundê xwe. Me bêriya dostê xwe kiribû. Sê çar heval me gotina xwe kiribû yek û em çûbûn ziyareta dostê xwe. Kalê me kalekî ser xwe bû, bi kep û dest, diranên wî hêj hebûn. Hertişt dixwar û hergav devkenok bû. Wê rojê dîsan bi dîtina me şa bûbû. Lê nikaribû wek hergav ji cihê xwe rabe û derkeve pêşiya me. Dil dikir ko rabe lê lingên wî nikaribûn laşê wî hilgirin. Lingên wî werimî bûn. Te digot qê piyê wî nepixandibûn. Me jê pirsî. Kalo biserhatiya xwe gilî kir:

– Berî panzdeh rojan jendirme hatibûn gundî. Sîleh didane hev. Sîleh li ku, dewletê

serê kemilê me hemî sipartîne nuqtê. Me cem xwe kêr jî nehiştine. Herçî xortên lewend, wan girêdan û bi xwe re birin. Ew nema vegeriyan. Hûn jî dizanin xortinin welê venagerin. Dor giha min jî. Min got: Heyran nîne, qurban nîne. Guh nedan ez avêtim erdê, lingên min hildan û qedere pênce çu li min xistin. Ji lingên min xwîn vedizikî. Ne xema wan bû. Dilê min borî, ez hiştim erdê û çûn. Ji hingê ve di nav cihan de bûm. Hêj duhî rabûme ser xwe. Lê hîn nikarim bi rê ve biçim. Li min megirin ko ji ber ve ranebûme. Me jê pirsî ma çire ew çend li te xistin?

– Ji ber ko ez kurd im.

Lê pir ne ajot bi çavê tîrsê li dora xwe nihêrt û got:

– Ne, ne ez şaş bûm. Berê berê, ez kurd bûm. Niho ez tirk im. Di vî welatî de herkes tirk e.

Reben hêj ditîrsî dibe ko ji me jî.

Ma tiştêkî welê qet hatiye ditîn û bihîstin. Bi sed salên xwe kokimekî welê ko tu lome jê nabit û bi du salên xwe ên mayîn zarûkekî şirmij. Çawan destê mirov li wan herduyan radibit.

Ma ne bes e. Nizanim kîjanî bêjim. Welatekî welê ko destûra wan ev e. Hêdî be ez ji te re bi tirkî bêjim: "Türk en büyük millet, Türkiye de yaşar Türk, yok başkası". Lê ewle be êdî Tirkîya nikarît bijît. Heke ez bêtîrs van tiştan dibêjim ne bêsebeb e. Ez çûm Stenbulê jî min halê wan li wê derê jî dît. Xwe ew çend bilind kirine ko nema dikarin ser lingan bisekinin, divêt bikevin.

Ji û paşê, ewî hin tişt ji min pirsîn û nik xwe nivîsandin. Me destên hev guvaşt û ji hev veqetîyan.

Ji ber ko camêr bi xwe dil nedikir ko navê wî, niho bêdî berder kirin ez wî veşartî

digirim. Lê gava bi xwe di welatê xwe de bîrên xwe belav kirin hingê em ê wan biran digel navê nivîsevanî biguhêzînin stûnên Hawarê.

Herekol Azizan

HEJMAR 20

HEVIND

Temaşa (1) Perde

Serwer Beg	Ji torinên Serhedan
Lewend Axa	Serekê eşîrekê
Xurşîd Axa	Serekê eşîrekê
Bijîşkek	Pisaxakî Madenê
Gurgîn	Pisaxayek
Felemêz	Birayê wî
Qeşem	Destgirtiya Gurgîn
Menîje	Destgirtiya Felemêz
Qubad	Xulamê Serwer Begê
Hevind	Sêwiyekî diwanzde salî

Qasid, zar û zêç, kalik, pîrejinek, birîndarin, Segman û xelk

[Di vebûna perdeyê de pehnava [navsera] çiyakî Kurdistanê xuya dibe. Dûre devî û zinar in. Cih cih şikêr û ferş, di alîkî de holîkek, di ser holîkê re aleke kurdî li pêl dibe. Ji aliyê rojavayî şevêrêyek dirêj dibe û pehnavê digihîne newalê. Ji dûtir ve serên çiya yên bi berf diyar in. Di ber devê holîkê de Qeşem û Menîje (Menîce) rûniştîne dihênjin.]

Civanok - 1

Qeşem, Menîje [Menîce]

Qeşem - (Di xwe ditîne der û ji Menîje re) Xwehê dinivî?

Menîje - (Bi hilfirînekê çavên xwe vedike) No, lê nizamim çî li min qewimiye. Serê min giran bû, dilê min borî.

Qeşem - (dikene) Ji xwe xew çî ye?

Menîje - Ne xwehê, xew li ku, ma divê demê de ez çawan binivim. Birîndarên me çawan in?

Qeşem - Dengê wan nayê. Bawer ke rahet in. Ê sêvanok şikestî heta sibehê dinalî û ji pesna xeber dida. Çî xortekî delal e, dibêjin ew çend jî mêr e. Birînen wî xedar in. Ne yek ne dido. Heft heştek in.

Menîje - Ji xwe berê sibehê de, tu ne li hir bûyî, birîndarinin din dianîn û dibirin şikeftê. Bijîşk bi wan re bû. Kete holîkê lê nihêrt, serê xwe hejand û ji min re got: Bê fêde ye halê wî ne tu hal e, gelek namîne.

[Ji dûtir ve dengên wek guregura ezmanan tê bihîstin.]

Qeşem – Guh bide, top dîsan dest pê kirine. Mala minê yên me, hesin û agir dîsan dê bibarin ser serê wan. Topên me ji hebuwana ne xem bû. Dido ji dijmin standibûn lê gule nemane. Mitralyozên me hene lê çi fêde, şûna topê nagirin.

[Ji holikê nalînek têt, keçik dibezin û dikevinê. Paş gavekê nalîn nizim dibe û li şûna wê xirexirek tete bihîstin, pêleke din ne nalîn e ne xirexir e. Keçik ji holikê derdikevin, çavên wan hêstir dikin.]

Menîje – Çû, reben çû. Me nizanibû ji ku ye, ji kîjan eşîrê ye. Tenê digotin xelkê Dêrsimê ye. Dêrsim li ku, Serhedan ku. Reben hatibû mirina xwe

Qeşem – Ne xwehê hatibû şerê welatê xwe

Menîje – Belê şerê welatê xwe, rizgariya welatê xwe. Welato! Welato! Welatê xopan, neyarên te zehf, dostên te kêm in. Dostên te tenê em in, keç û kurên te. Em ji qels bêçek, bê tu tişt. Çarmedora me girtî; ji heralî riya me birî, ji hermilî dijmin. Çarnikar neyar, neyarê xurt, herkes yarê neyar, dostê zexm. Belê Menîje welê. Me çi digot reben çû, gelo di dilê wî de çi hebû. Ma tişteki wî nîn bû ko bibêje

Qeşem – Hebû, di dema paşin de, weki ketibû cankêşiyê, tişteki digot

Menîje – Belê dil dikir ko bibêje, lê nekaribû lêvên wî nedigihan hev. Navek di ser lêvên wî re digeriya, lê ne dihate der.

Qeşem – Bawer bike navê keçikekê bû.

Menîje – Bi min digot Zîzê.

Qeşem – Bi min Zînê.

Menîje – Navê destgirtiya xwe digot. Kî zane destgirtiya wî ji çi keçikeke delal û çeleng e. Ax dinya, hêj serê xwe nekiribûn balgehêkî. Herê herhal delal e. Ma nabêjin keçên Dêrsimî gellek sipehî ne, kej in, çavbelek in. Ax heke yên me ji di vê dem û saetê de...

Qeşem – Menîje çire holê dibêji, Xwedê mekit.

Menîje – Ma Xwedê mekit ji heye. Tu nabînî gol e ji xwe re kiriye adet hima xort û zava û destgirtiyên dibijêre. Li xwe danayine dest bide pîr û kokiman.

Qeşem – Te xêr e Menîje, çire îro holê bêmade yî û tiştinî ne qenc û ne bixêr dibêji?

Menîje – Tu dixwazî ji te re rastiyê bibêjim, lê nizanîm çawan bêjim te. Dilê min de tişteki heye. Belê tişteki ji min re dibêje...

Qeşem – Ax li min...

Menîje – Ax...

[Keçik dikevin himbêza hev û bi deng digirin. Demekê di himbêza hev de dimînin. Qeşem xwe ji himbêza Menîjeyê vedike hêstiran ji ruyê xwe dimale. Menîje ecêbmayî lê dinihêre].

Qeşem – Megrî xwehê megrî. Ji me re şerm e ko em ji yên xwe re bigirin. Herçî ko di şerî de ne tevda birayên me, mêrên me ne. Hemî yên me ne. Girîn hebe divê em ji bona hemiyên bigirin. Li ber ketin hebe divê em li ber wan bikevin ko di mêranyê de ji ên dîtir kêmtir bûn. Belê li ber wan bikevin ko di cihê xwe de xwe nedane kuştin, ji mirinê revîn, ruyên xwe reş kirin û sax man. Yên me di pêşiya hemiyên de diçin. Ji mirinê narevin. Hegeger heta niho sax mane û sax in jî, ne ji wê ye ko xwe nedane kuştin, lê mirinê nediwêri dest bide wan.

Civanok - 2

Ën berê û Hevind

Hevind - (Ji şeverê li wan derdibe. Li dora xwe dinihêre, dikeve holikê, derdikeve, ji keçikan re) Keçino penbû li ku ye? Ka çend pakêtan bidin min.

Qeşem - Nik me nema. Here şikeftê, li wê heye. [Hevind bazdide ber bi şikeftê diçe.]

Civanok - 3

Qeşem, Menije

Menije - Belê, belê xebera te ye Qeşem. Xwedê neke yên me nemerdfî bikin, ji xwe kê kiriye, ma nayê bîra te di şerê Zerketê de topa di nav neqebê ki sitandibûn. Ne herdu biran, ne yên me, Gurgîn û Felemêz.

Qeşem - Çawan nayê bîra min. Ma tenê hingê, di herşerî, di herderavê teng de xwe bi mêraniya xwe nedane naskirin

[Dengê topan xurtir dibin]

Menije - Guh bide Qeşem, dengê topan nêzing dibe.

Qeşem - Top di cihê xwe de ne, ba guheriye, ji lewra.

Menije - Heke hêj nebûye jî dê bibit. Qeşem ez welê dibînim ko di van çiyayan de ava me nemaye. Ma tu nabîni tenê di rojên paşîn de balafirên dijminan ji dehcraan bêtir li me firriyan û guleyên xwe avêtine heta pehna me. Ma nexuyaye, vê carê likra wan xirab e. Bîne bîra xwe. Ev bûne çar sal em di van çiyayan de asê ne. Belê hergav req û req e şer e. Lê ne holê, çend roj şer, paşê çend rojên din jî rahatî. Vê carê ji çar mehan bêtir e êrîşa dijminan dest pê kiriye weqt nizane bisekine. Berê şer di quntarên çiyê de dibû. Dijmin hêdî hêdî hilkişiya û xwe gihandiye bilindcihan. Ma berê deh rojan berikên dijminan qet li pehna me diketin. Lê niho pehna me ji çeperê xerabûr bûye. Ji aliyê din mezinan digotin zad ji xwe yekcar nemaye, berikên segmanên me jî ne gelek in. Hero kê m dibin.

Civanok - 4

Ën berê, Hevind

Hevind - (Di destê wî de çend pakêtan penbû dikeve diyarê. Li keçikan dinihêre, bi ken dibêje wan) Keçinon we xêr e, ez dibînim hûn herdu jî madekirî ne. Bawer bike tirs gelek gihaye we. Metirsin, ez kekê we me.

Menije - Dê, tu jî biqêş. . . [Hevind di şeverê de winda dibe.]

Civanok - 5

Ën berê, ji Hevind pê ve

Qeşem - Çire dixeyidî Menije, bi Xwedê zarokê delal e.

Menije – Bêlê, êz jî dizanim, ma dema yariya ye. [Ji dûr ve guregura balefiran tête bihistin]

Qeşem – Ev dîsan Dêwên Guhderzî û balafir, herwekî di çirokan de digotin.

Menije – Fedikire [fekire] Qeşem rast bi rast bi ser me de tên.

[Keçik li ezmên dinihêrin, balafir nêzing dibin, li dorê gule dikevin. Paş bîsrekê li pehnavê jî. Qeşem û Menije xwe li erdê dirêj dikin. Sê çar bombe ser hev dikevin holikê. Dinya toz û rarî ye. Çav çavan nabîne. Balafir heta qedandina bombeyê xwe di ser pehnavê re digerin. Gaveke din vedigerin qerargeha xwe. Dinya hêdî hêdî vedibe, holik hilweşiyaye, di cihê wê de çalîn xuyane. Ji birîndaran yek jî nemaye. Di nav şikêr û zinaran de hin serî mil û hestî têne dîtin. Ji newalan ve dengê tevingan. Desterêjeke xurt. Ji şeverê çend peya derdikevin, di nav şikêran de disekin, Gurgîn û Felemêz di nav wan de ne]

Civanok - 6

Qeşem, Gurgîn, Felemêz, çend segman û esker

Qeşem – (Ji cihê xwe) Gurgîn tu yî, Felemêz.

Gurgîn – Qet melive, cihê xwe de bimîne.

Felemêz – Menije li ku ye?

Qeşem – Ew jî li hir e di nav keviran de

Gurgîn – Xwe dirêj bike (ji hevalên xwe re) kanî esker, dabûn pey me.

Felemêz – Ev e tên.

[Ji şeverê qederê deh panzdeh eskerê reş derdikevin, segmanên kurdan û esker dikevin bêdarê hev. Li hev dixin. Ji eskeran sê çarek têne kuştin. Eskerên din jî tên. Herdu alî xwe ditelînin, şer e. Paş pêlekê piştmerên kurdan e.]

Yekî ji piştmeran – Hey guhpehninon min hesp bere ser mêlaka dêya we da ew!...

[Çend desterêjen din, esker direvin, segmanên kurdan didin pê. Dengê tivingan hêdî hêdî dûr dikeve. Diyar vala dimîne. Cendekê kurdan û eskeran tevî hev li erdê ne]

Civanok - 7

Qeşem paşê Menije

Qeşem – (Ji cihê xwe serê xwe hildide û ban dîke) Menije, menije (ji xirexirê pê ve tu deng lê venagerîne. Careke din ban dîke) Menije, Menije, keçê (xwe bi xwe) mala minê çi lê qewimîye, mebe ko. . . (dîkeve nav cendekan lê digere. Menije di nav keviran de deverû vezeliyaye. Qeşem wê dibîne. Xwe lê ditewîne û dikişîne hambêza xwe. Ruyê Menije bi xwîn e. Qeşem ruyê wê dişot. Menije hêdî hêdî xwe dilivîne. Birîna wê sivik e. Menije radi-be ser xwe.) Ax keçê dijminan tu nekuştî te ez kuştim. Hindik mabû ez dîn dibûm. Bê te min ê çi bikira, ax keçê ax. . .

Menîje – Dilê xwe runîne, tu tiştê min nîne, birîneke sivik. Lê min ji te re negotibû halê me ne tu hal e. Tu nabinî dijmin xwe gihandiye heta pahnava me. Ma ji hir û wê ve çi heye? Em ê herin ku. Çar sal tivav. Ew çend şer û xebat ew çend xwîn. Jin, mêt, pîr, zar û hewqas kuştî û mirî. Ma hemî ji bona vê paşiyê. Ji bona ko em pehnava xwe berdin destê dijminan. Ji xwe destê me de ev gir, ev gir maye. Geliyê Zilan û Tendûrek ketine destê dijminan. Di nav Kurdistanê de tenê ev gir maye ko di serê wê de em di dora wê de dijmin têne kuştin.

Qeşem – Hêj rastir di destê me de tenê ev der maye ko em dikujin û welê têne kuştin. Di derên din de kurd nayêne kuştin. Lê wek pez û dewaran têne şerjêkirin

Civanok – 8

Ên pêşin, Hevind

Hevind – (Ji şeverê dertê) Bûkinon, ji we re kefarete be (ji Menîjê re) mala minê birîndar î (madê wî diguhêre) birîna te ne xedar e?

Menîje – Tiştêkî sivik

Hevind – (Li dora xwe dinihêre) Ka ala me xuya nake, çû ko? [tevda li alê digerin, ji nav keviran derdixînin; diedilînin û ji nû ve dadiçikînin serê şikêrekê]

Hevind – Bi vê bumbardumanê dijmin em gelek êşandin, min digot qê tenê di çeperan de, lê dibînim ev der jî. Divêt ez herim nik Qubad (xwe dide şeverê)

Civanok – 9

Qeşem, Menîje

Qeşem – Belê me çi digot.

Menîje – Min ê bigota, ji xwe nayê bîra te, berî çend rojan ew xortê bi cilên teng ko dibêjin li Ewrûpayê xwendîye, rojnameke dijminan dixwend û ji dora xwe re digot: "Belê xebera wan e. Ev şerê ha, şerê me digel wan ne wek şerên zemanê berê ye. Berê, me li ser qemçûr an mîriyê şer dikir. Carin hebûn ji bona xwînîyekî jî. Lê îro ji bona welêt û heyina xwe şer dikin, diqewimînin. Belê ev şerên ha ko çend sal in di welatê me de dibînin şerînin bi zarmanî in. Ew xistîne serê xwe mala me ji destê me bibin. Ew mala ko ji mêj ve ji pênchezar sal ve em tê de ne. Ew mala ko gelek neyar û dijmin hewandine, lê tu car nehiştine ko ew tê de cih bibn û warên me ji me bistînin. Biyanî, wekî dihatin welatê me û vedigirtin me xwe dida çîyan. Û li jor ve li çûn û hatina wan dinihêrt. Lê îro ne welê ye. Hildikişin çîyayên me jî, nahêlin em di ser wan de ji bisekin. Ji lewra, ji bona me du rê ninin. Rêyek heye. Divêt em dijminê xwe ji mala xwe derînin û xweyiyê mala xwe bibin"

Qeşem – Belê Menîje welê digot. Xebera wî ye jî. Qesta wan qelandina me ye. Dilê wan heye navê me ji dinyayê rakin.

[Ji şeverê pêjna lîngan têt. Keçikan xwe ker dikin û ber bi pêjnê ve diçin. Birek birîndar xuya dibin. Hin di dar û bestan de hinên din di piştê mêran de hilgirtû. Dar û bestan pêşî dêdînin erdê, keçik diçin ser. Li birîndarî dinihêrin û wek mihînen veciniqî xwe didin paş]

Civanok – 10

Ën pêşîn, Serwer Beg, du segman û peyayên din

Herdu keçik bi hev re – Ax, ew e, xortê cilteng.

(Birîndarên din dibin şikeftê û cendekan ji diyarî kaş dikin)

Segmanê pêşîn – Serwer beg bi xwe ye.

Segmanê duwem – Qurbana mêraniya xwe ye.

Segmanê pêşîn – Berberê hezar mêrî bû.

Segmanê duwem – Serek bû, serekan re serî bû.

Segmanê pêşîn – Xwenda bû, zana bû.

Segmanê duwem – Bi her awayî hêja bû.

Segmanê pêşîn – Xelk pê disekinîn.

Segmanê duwem – Dijmin jê dilerizîn.

Segmanê pêşîn – Ruhniya çavên Kurdistanê bû.

Segmanê duwem – Ne mêrê gornistanê bû.

Segmanê pêşîn – Ji bona mêraniyê ji bona qewmandinê ji diya xwe bûbû.

[Di wê demê de peyayek dikeve diyarê, bi destê xwe re dûrebîn û şexderba serwer Begê digire, xwe digihîne dar û bestê û ser ejnuyên xwe disekine.]

Civanok – 11

Ën berê, Qubad, paşê Hevind

Qubad – (Bi dengêkî bi girîn) Ax ez benî, ez gorî min digot xwe ew çend mede pêş. Ma em seyên te nizanîm ji bo çî bûn. Te keriyê xwe çawan bê serî hişt. Ez gorî min digot ez goriya serê te bibim, te ez kirim kêla gorna xwe. Bego! Bego! Begê zirav mirin ji bo te hêj gelek zû ye. Dinya din rahetî ye. Tu ne mêrê rahetiyê yî. Tu mêrê şer û qewimandinê yî. Ev çiya gir û gaz tenê bi deng û navtêdana te şîn û ser xwe ne. Bê te çiya nizim, rûbar zuwa, ezman bê roj û tav e. Tu bi mirina xwe gelek tiştan ji me dibî ko îro ji me re gerek in. Tu qîma xwe bi mirinê ditînî lê em nayînin. Tu ne yê xwe yî tu yê me yî. Mirovên wêk te ne qesr in, karwanseray in. Heqê rûniştina herkesî lê heye. Bego! Bego! te her tişt, dê û bav zar û zêç ji bona welatê xwe hiştin. Niho welatê xwe ji bona çî û kê dihêlî? Ma naye bîra te wekî em bi rêdikekin, dortmama te ji te re çî digot: "Tu min ji bona welatê xwe dihêlî û diçî, ma ez te ji bona kî bihêlim û herim ku? Welatê min jî tu yî, berde ez jî herim welatê xwe, ez jî bi te re bim"

Hevind – (Hevind dikeve diyarê, li dora xwe dinihêre, li ber dar û bestê ser ejnuyan disekine, herdu destên serwer Begê maçî dike û bi dengêkî zîz) Ax min nizanîbû ko mirov dikare du caran jî sêwî bimîne.

Qubad – Ax ez çî dibêjim. Ma zanim çî dibêjim. Bego! Bego! Begê zirav rabe serê xw hil-de.

Serwer Beg – (Çavên xwe niv bell dike. Bi dengêkî nizim) Qubad tu li hir î?

Qubad – Belê ez benî, ji bê fihêtiya xwe hêj heme û li hir im. Hêj nemirime
Serwer Beg – Memire jî. Da ko kirasê min ê bi xwîn bibî mal, bidî dotmama
min, kurê min tê de bi xwedî bikin, zû bigihînin û bexin xizmeta milletî. Millet nikare ge-
lek li hêviyê bimîne. Jê re canfeda û canbêzarî divêtin. Ji diya wî re holê bêje.

Qubad – Ma çîre ez benî, Xwedê hez bike tu bi xwe kurê xwe bi xwedî bikî û bigihîni.
Birînên te ne xedar in

[Ji devê Serwer Begî xwîn têt û dîsan ji ber ve diçit]

Qubad – Xwezî min ev negotana, xwezî min ev dem nedîtana, ditirsim pê dilê
xwe xira kiriye

Serwer Beg – (Dîsan çavê xwe vedike û li Hevindî dinihêre) Hevind kurê min tu jî li hir
î?

Hevind – Belê ez benî li hir im. Emrekî te heye.

Serwer Beg – Ne kurê min, lê herwekî min ji te re berê jî gotibû, serê xwe ji çeperê gelek
dermexîne, te seh kir?

Hevind - Belê ez benî dermaêxînim.

Civanok - 12

En berê, Lewend Axa, bijîşk û çend peyayên din

Lewend Axa – Beg çawan e?

Qubad – (Bê hemtê xwe) Rahet e.

Serwer Beg – Hûn bi xêr hatine axanon. Segmanên şikeftê çawan bûne? Ditirsim dijmin
li wan hatiye hev, dil ketine.

Lewend Axa – Belê ez benî dijmin li wan hatibû hev, lê dil neketine. Ji xwe di şikeftê de
bîst û pênc peya hebûn. Qederê dused eskerê dijminan bi ser wan de girtibûn. Yên me vê
paşiyê du metralyozên dijminan xistibûn destê xwe. Bi êrîşekê li dijminan bûne der. Ji du
sactan bêtir bi hev çûn, dawî dijmin şikiya û xwe da paş. Segmanên me xwe gihandine çep-
perên me. Vêca dijminan dîsa berê xwe dan şikeftê. Lê şikeftê êdî li wan ranedibû. Hatî û
ketinê. Şikeftê û hijde cendek ketine destê wan.

Serwer Beg – Di newalê de.

Lewend Axa – Dijminan eskerê xwe bi şûnde kişandin. Newal weke berê ye. Tu deng û
pêjn jê nayê. Sih miriyên me û qederê sed cendekên dijminan lê miqate ne. Di girê şêran
de ji ber ko tu sîngên segmanên me nemane, dijmin gule û berikên xwe davêje ruyê ax û
keviran. Me serê kaniyê ji destê dijminan derxistibû. Vê paşiyê dîsan ji me zemt kirine. Lê
me ew çend cendekên wan xistine navê ko devê kaniyê ritimiye av sor diherike. . .

Serwer Beg – Di herderî de mêranî, di herderî de kurdanî. Lê dijmin serdest, em di her-
derî de qels û bêkeys, ji lewra di herderî de bindest in. Belê mêranî qenc e, di herîştî, ne-
maze şerî de mêranî şertê pêşîn e. Belê mêranî giyan e. Lê ji bona ko giyan bilive, tev bigere
jê re dest û ling û ji wan destan re şûr û rim divêtin. Ne peya ne ne çek. Çar meh di vî girî
de dorgirtî, hero peya û çek kêr dibin. Li şanû [şûna] wan tu nayê. Ava ko serê xwe neda-
ye kaniyekê, rojekê dê biçike. (Dengê wî diguhêre, bi vîn û hişkî) Axano! Qerara we çi ye?

Êdî dem e, divêt hûn qerareke xwe bidin.

Lewend Axa – Beg esil tu yî. Heke qerar divêt, dîsan tu zanî. Te çawan emir kir em ê we-
lê bikin. Ma kengê me bêemriya te kiriye.

Serwer Beg – Lê heye ko ez nemam.

[Hemiyar xwe ker dikin, deng ji tu kesî nayê. Bijîşk dikeve nêzingî Serwer Begê, zenda
wî dibe destê xwe. Bijîşk bêmad e]

Lewend Axa – Belê Beg tu çi emir dikî?

Serwer Beg – Yê min, divêt hûn xelk ê çekhilgir ji yê ne çekhilgir veqetînin. Zar û zêç bi
rê xîn bila bikevin deşta Ecemîstanê herin nav kurdên Erdelanê. Ên çekhilgir ji vî girî der-
basî girê din bibin û hera paşiyê lê bimînin. Xwe giran bifiroşin. Belê xwe rind biparêzin zû
zû xwe medin koştin. Ji hergavî bêtir mêrê mêrkuj bibin û ne xwekuj. Da ko dijminê xwe
bê dijmin mehêlin û di erdê Kurdistanê de agirê serxwerabûnê medin temirandin (dengê
wî tete birîn, nema dilive)

Bijîşk – (Xwe digihîne wî, serê xwe dike sînga wî, çavên wî hêstir dikin) Çû, herê serwe-
rê me çû, stûna me a blind û xurt hilweşiya.

[Qubad û Hevind xwe davêjin lingên wî, keçik digirîn, çavên xelkê hêstir dikin. Pêlekê
di vî half de dimînin]

Lewend Axa – Hevalno! Serwerê me çû. Herwekî bijîşkê me gotiye bayekî ne bi xêr stû-
na me a bilind û xurt hilweşand, konê me di ser serê me re xist, lê divêt em konê xwe rakin,
vedin û şopa serwerê xwe winda mekin.

Birano! Ne ji min ne ji kesekî din têt, herwekî divêt pesnê Serwer Begê bidit û li ber bi-
kevit. Heke em dixwazin giyanê wî şa bikin divêt em bixebitin û wesiyeta wî bînin cih. Di
jîna wî de em bi emrê wî ve diçûn, paş mirina wî divêt em bi wesiyeta wî ve herin. (Alê ji
şikêrê dibe û bi Serwer Bagê dadike) Bego! Di jîna xwe de te ew hildigirt, di mirina te de
divêt ew te hilgirit.

[Lewend Axa, bijîşk, Qubad û peyayên din dar û bestê hiltînin, datînin ser piyên xwe,
hêdî hêdî diçin, xelk didin pey wan. Qeşem davêje ser:]

Way li min, way li min, porkurê ax û ez ê
Serwero! Serwero! Serwerê qewmekî
Şehîdê, bilind î, şehîdê Bihuştê
Li te xist ne bi çav berikê korekî
Serwerê, geram î ax li me way ez ê
Bextreşê dayikê! Dotmamê porkurê
Reşa xwe girêdin, Serwer çû gorinê
Lê bêyî! Rebenê! Dotmama xwelîser
Lê bigrî! Lê bigrî, delal î! Torin î
Way li min, way li min porkurê ax ezê

[Diyar pêlekê vala dimîne. Ji eniya şer dengê top û mitralyozan têt. Hêdî hêdî deng nê-
zing dibin. Qasid ji şevêrê de têt û dikeve diyarê li dora xwe dinihêre kesî nabîne pêşve diçe.

Dengê tivingan hêj nêzingtir û xurtir dibe]

Civanok - 13

Lewend Axa, bijîşk, qasid, Hevind, Qeşem, Menije, û peyayên din vedigerin

Lewend Axa – (Ji qasid re) te digot çih li yên me teng bûye. Dijmin ketiye newalê û dikişîne pehnavê [Deng û pêjn hêj nêzingtir dibin. Çend berîk li pehnavê dikevin. Segmanek birîndar dibe û dikeve bijîşk lê ditewe, yekî dîtir jî. . . .]

Lewend Axa – Herçend em ê vî girî vala bikin lê niho nikarin. Me hêj kar û barê xwe nekiriye. Ji û pê ve di vî halî de em ê çawan piştta xwe bidin dijminan û derbasî girê din bin. Ji lewra divêt em bî êrîşekê dijminan ji çeperan hilkin û bavêjin rûbarê din. Dê xortino! Zaron! Herçî ko ziravê wî tenik e bila li paşiyê bimînit, êrîş zarono êrîş. . . [Tevda xwe didin şeverê. Lewend Axa dikeve pêşiyê. Peya dibezin dikin ko ji hev derkevin. Birîndar gi-hane cankişiyê]

Bijîşk – [Li dora xwe li keçikan dinihêre. Radihêje tivinga kuştiyekî] ez ko dizanim birînan derman bikim divêt bizanim birînan jî vekim. (Dide şeverê)

Civanok - 14

Qeşem, Menije, pêşde terxelekekî tevî hev

Qeşem – Dijmin dîsan har bûye

Menije – Emrê seyê har ne dirêj e

[Dengê tivingan li ser hev têt. Gule dikevin dorê, guregura balesîran jî dikevin navê. Qê-rîn, ax, û nalîn. Ji aliyê rojavayî xelkekî tevî hev, jin û zaro, kal û kokim, çend birîndar dikevin diyarê. Hin li ser lingan in. Hin jî bi zikêşkê xwe digihînin hevalên xwe. Ji newalê ve deng têt. Geh nêzing dibin, geh dût. Balafir têt, diçin, bomban davêjin. Gurînek... bala-firek berbijêr dibe û dikeve newalê . . .]

Menije – Ma em çire sekinîne. Birîndar nemane em li wan miqate bibin. Piranî bi birî-nên xwe ketine. Ên mayî bê me jî dikarin. An ew ê sax bibin an xwe bigihînin hevalên xwe. Êdî çihê me jî çeper e, eniya şer e (radihêje tivinga segmanê mirî û dide şeverê)

Qeşem – Ma ez te kengê bi tenê dihêlim (dide pey wê)

Pirejinek – Keçê! Keçino! Ku ve? Ku ve? Xwelî li serê we mebit. Mala min ê. . .

Civanok - 15

Ên berê ji du keçikan pê ve

Kalek – (Ji pirejinê re) tu jî dengê xwe bibire.

Pirejin – Ji xwe min tiştêk negot. Eve min dengê xwe jî birî.

Kalo – Xwedê! Tu bi rehma xwe bike. Li ber vî halî çawan hedara te têt. Heke te miro-vên dîndar divêtin, em in. Heke te mêrên qenc, xudan bext û rûmet divêtin dîsan em in

Pirejin – (Bi dengêkî nizim) xebera te ye bira. Lê kes bi şolê Xwedê nizane.

Kalo – (Ew ji bi dengekî nizim) Belê Xwehê welê ye. Lê ev şol bi darê çavan e [Dengê tivingan hinekî dûr dibe]

Birîndarek– Hey, ez qurbana dest û lepên we bim. Yên me pêş ve diçin. Dijmin pişta xwe da wan.

Pîrejîn – Ma tu ji ku zanî xorto? Tu ji wek me li hir î, tu kesî nabînî. An nav di me didî.

Birîndar – Yadê, ma tu nabihîsî ko dengê tivingan dûr dikeve.

Pîrejîn – Ko dengê tivingan dûr diket

Birîndar – Ko dengê tivingan dûr diket, jê dixuye ko dijmin bazdidin û yên me didin pey . .

Kalo – Xebera wî ye xwehê. Niho tu nizanî çî kêf e. Dijmin di re ve, yên me dikevin pey. Carin hene bi seriyên bi sîngê li hev diqelibin. Hingê tiving wek ço ne. Tenê zîqezîqa şilfa xenceran e (bi dengekî nizim dihorîne:)

Lê xencerê lê xencerê

Qevdreşê kal nezerê

Ez li te geryam delalê! Çavreşê delalê! Tu kanê, enî zêrê kanî.

Jina Kalo –Ma min negotibû tu xurufî yî, ma dema berdolaviyê ye?

Kalo – Pîrê tu ker be, tu ji ku bizanî, belê berdolavî maziçînê, ma tu ji ko bizanî wekî dengê top tivingan dibihîsim çawan dilê min hildavêje. Herê mirin hebiwa kalbûn nebiwa. Xwezî! Xwezî! Li wan wextan, li wan zemanan. Heta ko em nedigihan sîngên hev me tiving bernedîda hev. Ne ji paş talde û nav çeperan. Hertûşt kurdmancî bû. Ji xwe eskerê reş yekcar bi me nikaribû. Ji heft bavê wan zêde bû ko hilkişin çîyan û bikevin warên me. Ko me xwe digihand kuntara çiyê ewan ruyê xwe badîdan. Ji me vedibûn, heta sala din, heta hingê ko em diketin deştê [dengê tivingan yekcar dûr dikeve]

Civanok – 16

Ên berê, Qeşem, Menije, Gurgîn, Felemêz û pêşdetir Hevind

[Tevde ji şevê derdikevin. Menije birîndar e, Felemêz ew hilgirtîye. Gurgîn jî birîndar e. Qeşem ketiye bin çengê wî. Birînen wan ne xedar in]

Kalo – Axanîno xêr e?

Gurgîn – Xêr e apo.

Pîrejîn – Mala min ê keçîk jî birîndar e, min digot meçe, lê guh neda min.

Birîndar – Ma min negotibû dijmin şikiyaye.

Felemêz– Belê şikiyaye.

Gurgîn - Şikiya û kişiya rûbarê din, yên me dane pey, heta ko wî bibin bajon hinda newala din.

Felemêz – Dijmin gelek êşîya, di newalê de bikare xwe biparêze jî, heta ko xwe bi edilî-ne jê re çend roj divên.

Kalo – Ji yên me pir hatine kuştin.

Gurgîn – Kuşiyên dijminan bêtir in.

Kzlo – Ji piran pir ji hindikan hindik.

Birîndar – Pismam, gelo niyeta mezinên me çi ye? Ma ji me re jî tevdirêk naye ditin. Ez biketam piştê kevirekî min dikaribû tivingê bişolînim. Lê çawan xwe bigihînim heta wê derê.

Felemêz – (Bê hemdê xwe) Ko Xwedê hezkir, ew jî dibit (ji Menije re) çawan gelek diêşê.

Menije – Ma ez kengê di destê te û di hilma canê te de diêşim, tenê ditirsim.

Felemêz – Ji çi diirsi?

Menije – Ne ji tu tiştî, ko ez bibêjim, mebe ka bixeyidî.

Felemêz – Naxeyidim, ka bêje çi ye?

Menije – Ma tu nizanî, belê ditirsim ko tu min dîsan berdî, em dîsan ji hev veqetin. Ma çire ji min veqetî, te nedît rex te de min jî şer dikir. Te bi xwe digot, berikên min qet şaş nedibûn, digihan armançê, êdî em ji hev veneqetin ne?

Felemêz – Nizanim keçê! Kar zane, derb zane. Ez çi bêjim, dinya şer e, şer hero bi awakî ye.

Hevind – (Bi deng û qîr ji şevêrê derdikeve bi destê wî re çend bombe hene) Baş êvar axano! Hûn çawan in, rahet in, êdî meursin, dijmin gelekî dût ket. Piştî wî şikiya, zûzûka nikare vegere (bomban şanî wan dide) ev sêvên ha jî ji we re rêkirine.

[Xelk dikenin]

Gurgîn – Te ev ji ku peyda kirine?

Hevind – Keko heke naxiyidî ez ê bêjim te.

Gurgîn – Qet naxeyidim, hema bêje.

Hevind – Wekî dijmin bazda û hûn ketin paşîla destgirtiyên xwe kofî û guliyên wan edilandin ez jî ketim himbêza çeperên dijminan û ev dane hev [xelk tevde dikenin]

Qeşem – (Hevindî himbêz dike û radimîse) Tu çi xortekî delal î.

Hevind – Keçê welê mebêje Gurgîn Axa dê bidexise. [xelk dîsan dikenin]

Pîrejî – Xwedê te bihêle kuro di wî halê de te em kenandin

Hevind – Di halê me de çi heye, me dijmin kevand, guhpehn revand, bûkên xwe civand. Ji xwe talaniya tevê êlê dawet e. Ez herim li bijîşkê xwe bigerim. (Xwe dide şevêrê)

Qeşem – Çi lawikekî delal û bi dil e.

Menije – Xwedê wî bihêle (ji Qeşemê re) birîna Gurgîn çawan e?

Qeşem – Ji halê wî xuyaye, tu nabînî halê wî ne tu hal e.

Gurgîn – Guh medê xwehê, ma tu nizanî Qeşem e, ji xwe re dibêje. Tu tiştê min nîne, niho dikarim tivingê hilgirim.

Menije – Xebera Qeşemê ye, tu ê çawan bikarî tivingê hilgiri, tu nikarî xwe hilgiri.

Qeşem – Tu nizanî çi xwîn ji te çûye

[Ji şevêrê pêjna lîngan û dengên mêran tête bihîstin. Lewend Axê hevalên wî]

Civanok - 17

Ën berê, Lewend Axa, Xurşîd Axa, bijîşk, Hevind û peyayên din û pêşdetir Qubad

Lewend Axa – (Li xelkê dinihêre û ji havalê xwe re) me tu wext nîne ko em winda bikin. Divêt tavil dest bi xebatê xwe bikin.

Xurşîd Axa – Belê, hima niho.

Bijîşk – Dê rûnin, em biaxivin. [Xwe ji xelkê vediqetûnin û didin quncikekê]

Lewend Axa – Ji xwe rehmêtî rêya me şanî me dabû.

Xurşîd Axa – Ma ji û pê ve rê heye.

Bijîşk – Hingê ez û Xurşîd bikevin nav peyan. Xelkê çekhilgir ji yê ne çekhilgir veqetûnin û karê wan ê neçekhilgiran bi rê xin.

Lewend Axa – Ji xwe ev e, tu şêwr û mişêwra din nîne.

Xurşîd Axa – Tenê, divêt qedere deh panzdeh peyan jî bişînin ber eniya şer, arîkariya Filît bikin.

Lewend Axa – Ne ji xwe.

Xurşîd Axa – Bi peyan re tu ê kê bişîni?

Lewend Axa – Bila Gurgîn bi wan re here.

Bijîşk – Gurgîn birîndar e, bila ew bi te re bê.

Lewend Axa – Hingê Felemêz, herdu jî hêja ne, yek ji ê din çêtir e.

Menîje – Ax.

Lewend Axa – (Li xwe dizivire) ev çi deng e?

Felemêz – Ne tu tişt e ez benî, dengê birîndarekê (ji Menîje re) dîn mebe.

Menîje – Dengê birînekê.

Felemêz – (Devê Menîje digire) keçê, dîn mebe.

Xurşîd Axa – Tu zanî, lê bi min ez biçûwama çêtir dibû. Tu li pêş ez li paş. Tu segmanên me bigihîni girê din ez ji herim pêşiya dijmin bi Filît ra heta sibe êvarê pêşiya dijmin bigirim û paşê digel peyan bêm xwe bigihînim we.

[Bijîşk û Lewend Axa li hev du dinihêrin]

Lewend Axa – (Ji Xurşîd re) keko tu gelek westiyayî. Di her delavê teng de tu. Lê heke te dil heye...

Xurşîd Axa – Dilhebûn ji heye. Ji bona selametiya tevayiyê divêt ez herim.

Bijîşk – Pezê nêr ji bo kêrê ye.

Menîje – (Ji Felemêz re) Te dît ji te mêtir hene.

Felemêz – (Bi em) Ji min mezintir hene.

Xurşîd Axa – Êdî divêt em dest bi karê xwe bikin.

Lewend Axa – (Ji xelkê re) jinino Mêrmino! Ev bûne çar sal em tevda di van çiyayan de ji bona azahî û serxwebûna welatê xwe dixebitin. Di nav van çar salan de me gelek tişt dîtine. Lê çavên me ji tu tiştî netirsiyane û di ber her dişwariyê de dilên me xurtir û zexmtir bûne. Em tevda malek bûn. Jin û mêr zar û zêç nav hev da diman. Herkesî karê xwe, wezîfa xwe kiriyê. Tu kesî nehiştiye ko lome ji bibit. Di mêranî û fedakariyê de hûn ji hev derketine.

Rojin hebûn em birçî diman. Şevin hebûn em ji sermayê diqefilîn. Lê gilî û gazindî nedihat bîra me. Nedihat bîra tu kesî. Herkesî ji bona welat û milletê xwe her zehmetî dikîşand û pê şadibû. Ji ber ko herkes bîrewerê kar û xebata xwe bû.

Kurdinon! Em îro mala xwe biguhêzînin. Em ê mala xwe a çar salîn berdin, jê derkevin. Lê di vê guhastinê de em ê bibin du ber. Xelkê çekhilgir derbasî girê din bibin, yê ne çekhilgir xwe bidin deşta Ecemîstanê, nav kurdên Ecemê. Ko Xwedê hizkir pêşdetir em ê di-san hev du bibînin. Di vê navê de herçî ko ji me mirine dibin himê avahiya serxwebûna me. Herçî ko dimînin sitûn û diwarên wê. Avahiya bê him nikare bisekine, him bi tenê bi ser erdê nakeve. [Xelk xwe ker dikin û li hev du dinihêrin. Xurşîd Axa peyan dibijêre. Bijîşk birîndaran mijûl dibe]

Birîndarek – Ma çîre? Ez bi çekhilgiran re naçim, birîna min sivik e.

Yekî din – Heke xwîn ji min diçe ez herim kuderê jî bi rê ve bimirim.

Lewend Axa – Zaron! Wextê me hindik e, dev ji kurt û pistan berdin. Peyayên ko divêt bêne hilgirtin ji me re ne gerek in. Dirêj mekin, divêt herkes qîma xwe bi qedera xwe bînin.

Qeşem û Menîje – (ji lewend Axa re) Ma Axa em jî ne çekhilgir in. Te bi çavên xwe dît, me çawan şer dikir.

Lewend Axa – (Keçikan himbêz dike) Belê xebera we ye, min bi çavê xwe dît, hûn çekhilgir û segmanin rind in. Lê xortin hene bê tiving in. Em ê tivingên we bidin wan.

Keçik – Ma em ne xort in. Tu me pîr dihesibînî. Tu ji ku zanî ko em hînge xortên te ne mêr in. Ka kî ne, wan şanî me bide.

Lewend Axa – Çavên min canê min bê fêde ye

[keçik vedigerin nik destgirtiyên xwe, xatir dixwazin û dikevin nav neçekhilgiran]

Hevind – Hûn jî ecêb in lo! Ez ji we re canê xwe pêşkêş dikim. Hûn ji min salên min dipirsin. Ma hûn hatine hire tenê ji bona kuştinê, heke welê ye rabe min jî bikuje. Ne heger we mirin jî daye çavê xwe hingê ez bi kêrî kuştinê meyim jî ma bi kêrî mirinê jî nayêim. Dema ko tu bimirî ez dikevim şûna te dimirim û te dihêlim ji bona ko tu bikujî û welê bi kêrî we tîm. Te seh kir Axa!

Bijîşk – Ji xwe ew berdestiyê min e.

Hevind – (Direve nik Bijîşkî) Apo ez xulamê destê te me, min mehêle, ev Lewend Axa zalimek e, dixwaze min bişîne deştê.

Bijîşk – Metirse, tu ê bi min re bêyî. [Karwanê neçekhilgiran bi rê dikeve, xelk ji hev du xatir dixwazin. Qeşem ketiye bin çengê Menîje]

Qeşem – (Ji Menîje re) Xwezî em keç nebiwana.

Menîje – Ma hingê em ev çend bi van ve girêdayî dibûn.

Jinek – Yên ko anîn an mirine an nema dîtînin, divêt sibe hûn jî ji bona dusibê bînin.

Menîje – Yadê dev ji me berde [paşîya karwanî ji diyarî kuta dibe]

Lewend Axa – Êdî dem e, divêt em jî bi rê kevin.

Bijîşk – Ne ji xwe. [Segman dibin du ber û çar çar rêz digirin. Berê Xurşîd axa serê xwe daye şeverê. Berê lewend Axa aliyê rohilatî]

Lewend Axa – Hevalno! Ma gerek e ez nav di we bidim. Hûn hemî mêr in şerdîtî û karê xwe bîrbirî ne. Tenê ji îro pê da şerê me ji şerên borî girantir û diwartir bibin. Ji lewra di-

vêt hûn ji ji berê xurtir û zexmîr bibin. Dilên we dido û gurçikên we çar. Hevalnon! Bila çavên me hergav li pêşiyê bibin, wekî em pêş ve diçin didin pey mirinê û gava ko em xwe didin paş mirin dikeve pey me. Lê herwekî rehmêtî gotiye, lê herçend ji me têt divê em canê xwe biparêzînin û zû zû xwe nedin kuştin, da ko dijminên xwe bê dijmin mehelîn. Pêşve zarono pêşve, Xwedê bi me re ye. [Segman tevda marşa jêrîn dixwînin û bi rê dikevin]

Marşa Segmanan

Em biran e tevde kurd in
Enîbilind serevraz
Cihên me ne şehar, zinar
Em êlo ne teyrê baz
Welatê me diya me ye
Em tev jê re gorî ne
Hişyar bûne herçî kurd in
Demê tarî borîne
Daxwaza me heqê me ye
Doza me ye serxwebûn
Em dixwazin serxwe bibin
Demên dîlî neman çûn
Me sond xwarî ser bextê xwe
Bi rûmet û bi xencer
Welatê me aza bibit
Em bibin jî kerbiker
Mirin, mirin, mirin hebit
Vê jînê rê bê serî
Êdî bes e, dîlî bes e
Şerm e kurd re hesirî
Top lê dixin, tiving teq in
Deng e ceng e to! To!
Şer e, şer e lawno şer e
Teq e req e lo! Lo!
Di şerî de wekî şer in
Kes namîne paş... paş
Pêşve diçin xortên me tev
Yek du sê çar marş marş

Qubad – (Dikeve diyarê. Xwe digihîne paşiya segmanên Lewend Axa. Tiving bi milê wî, dûrebîna Serwer Begê bi stuyê wî ve ye. Destê wî de kiras) ev e kirasê wî ê bi xwîn

[perde datêt]

CUHABA LAWANÎ LI DIYA HAWARÊ

Dadê! Dadê Hawarê
Roma, nan ji ber xwarê
Gelekî ez kêfxweş bûm
Ji ber te pirsiyarê
Vêgav halê min qenc e
Ev erd ji min re genc e
Ev hal wisan bimîne
Paşê tu car ne renc e
Ferhenga min pir dibe
Hero zêdetir dibe
Cemed li vir kak dibe
Meqas ji cawbir dibe
Apê Hirço dibêje:
"Ji Mîr Celo re bêje
Hawarê pesin nehişt
Kiçik kir kesê hêje
Ew mirên gelyê Goyan,
Ko siwaran berî peyan
Dixwun bi eqilmendî
Gerek ev bibin beyan
Digel vê tunebûnê
Digel vê qasibûnê
Sipasan pêşkêş dikim
Bi awê eşîrbûnê"
Kekê Boz li ser dike:
"Ji me re serwer meke
Em, giş kurd in! Xwîna tirk
Ji bo me rehwan bike"
Ez bême ser fikra xwe,
Gotin û armanca xwe
Bihna min pir fireh bû
Bi gotinên diya xwe

Qedri Can

BERXIKÊ HAWARÊ

Hawar Hawar delal î
Tu ruhniya çavan î
Nûxwêriya millet î
Rêzan î hem rêber î
Berxekî te hat giha
Xweşmeqam û pirbiha
Berxikekî pir delal
Xweşçivat û xweşheval
Ketiye nav Berazan
Eşîreke navgiran
Xweşçivat in bi şûr in
Di şeran de meşhûr in
Eşîreke sîng bi pirç
Pir xwezî dikin dibên hirç
Ew Boz in pir delal in
Hevalan re heval in
Belê "yazmiş kir" heye
Lê ne ev sûc yê me ye
Ev e sûcê mezinan
Ko ev hiss zû da nedan
Bi xatirê te Hawarê
Biherike rûbarê.

Hebeş İsmail

SERXWEBÛNA MIRÎŞKAN

Ji birayê min Şewket Beg re

Li welatê me Xerza
Dikek hebû Şehreza
Rokê ew çû nav dîka
Ji wan re go hêdîka
Bes xwe bidin enîşka
Werin bêjin mirîşka
Mirîşk tev de bûne kom
Berê xwe dane cem bûm

Leşker tev de bûne lek
 Hin çeleng û hin kulek
 Berê xwe dane çolê
 Tevlî koç û tev êlê
 Teyran dî go nagihan
 Hatî leşkerkî giran
 Tev de firîn ji malan
 Berê xw dane balan
 Ew jî li hev bûne kom
 Yekî rabû gote bûm
 Ey serbilindê Îran
 Wey padişahê teyran
 Rabe ser xwe tu miro
 Ji bo me bêje îro
 Ev leşkerê bê jimar
 Gelo heye jê zerar
 Bûm kenî û gote wan
 Bakin bazê pehlewan
 Rabû hudhud serfiraz
 Wî çû bi lez gote baz
 Go rabe ey tu baz î
 Şah te îro dixwazî
 Baz çû cem şah li banî
 Destê xwe li ser hev danî
 Go ey xwendekarê min
 Zû li min ke barê min
 Bûm gote bazê xwîn xwar
 Bi lez rabe here xwar
 Bazî rabû wekî şêr
 Firek da xwe hate jêr
 Bazê terî bi rêşî
 Hate cem dikê pêşî
 Destê wî girt û hejand
 Nitqek jê re dirijand
 Ûlan sen nerelisin
 Go em xelkê Bedlis in
 Sizin burde ne îş war
 Dik xeyidî lê da dar
 Bazî şehda xwe anî
 Dik ji darê xwe danî

Go bi zor û bi gazin
 Em heqê xwe dixwazin
 Baz go kiye seresker
 Go tu nizanî ey ker
 Ez im paşa ez im mîr
 Ez im şah û cîhangîr
 Bazi çû cem dikê dî
 Dî go ew jî weke wî
 Tevan go paşa û mîr
 Kesî nego ez wezîr
 Nefer bûne yuzbaşî
 Heta giha yê paşî
 Bazî rabû çû banî
 Li ber destê bûm danî
 Tilûr tev lê bûne kom
 Qale ya eyyuhelqewm
 Ev hatine ji mala xwe
 Divên îstîqlala xwe
 Bûm go bazê dilawer
 Gelo kiye seresker
 Go tev axa û mîr in
 Bê wezîr û mudîr in
 Bûm hêdî rabû ser xwe
 Taca xwe da serê xwe
 Go bi taca serê min
 Kes nîne himberê min
 Rabin wek pehlewanan
 Da em herin ser vanan
 Hatin teyrê du birak
 Ban kirin kund û qirak
 Go hûn werin binêrin
 Ka em îro çi mên in
 Dikan xwe dan enîşka
 Bû qîr qîrê mirîşka
 Go fermana me rabû
 Koma wan ji hev belabû
 Ê ko kuştin ê ko man
 Hatin gunda bêguman
 Wan jî wekî me kurdan
 Destê xwe ji ber xwe berdan

Elok û rûtîk û qaz
Tev de bûne belengaz
Hemî ketin koxê reş
Çîroka me ji we re xweş

Cegerxwin

DILBER

Ji du çehvan dibarin tîr
Di dinyayê kirim hêsîr
Musilman im belê bê pîr
Ji bo jînê divêtin şîr
Ji bo çehvên te ez perwan
Ji bo xizmet diçim kerwan
Di heyland de tu yî rehwan
Bi dest û pê ketim dawan

Tu bes biskan bike çîn çîn
Ji nav alem tu î zêrîn
Ji xet û qewseyên burhîn
Dibînim herkes e ew dîn

Ji her mûkên te tê yek deng
Dibêjin dilbera serheng
Şefeq daye heta xerçeng
Ji vî konî hilanî reng

Te awir da birîndar im
Ji bêçarî kirêdar im
Şev û rojê bi hawar im
Ez bê nîsan û adar im

Bixwaze dilbera min tu
Di cîhan de seranser tu
Hemî şêr in havî tu
Ji rojê pîr xuyatir tu

Were zulfan bide bayê
Ji nav alem hilîn tayê
Dinêrim bejn û balayê
Bes e qurban were rayê

Bibe sîwan li ber tavê
Tu rojê neqşekî bavê
Tu rengîn ke bi zêravê
Bikuj Botû di wê gavê

Mustefa Ehmed Botî

Kitêban: Qiseyê Pêşyan

Mamosta Îsmail Heqî

Di dema derketina vê hejmarê de çend nivîstên kitêba jorîn gihane kovara me. Spasan li nivîsevanê wê dikin û xebata wî pîroz dikin. Ji ber ko di vê hejmarê de çih nemeye em îro jî tenê çend mamikan diguhêzînin stûnên xwe.

– Dostê dostim dost e, dijminê dijminim dostim e

– Aşî le xeyalek, aşewan le xeyalek.

– Wêk mûm şoqî bo binê xwe niye.

– Sal bi sal xwezîkê me par.

– Keçel hekîm biwaye, dermanî serê xwe ekir.

SEHÎTÎ

Le bo yekîtiya zimanê Kurdî

Nivîsevanê me ê delal û hêja Hevîndê Sorî di hejmara Hawarê a şanzdehan de ji bo yekîtiya zimanê kurdî enkêtek vekiribû.

Li gora şertên enkêtî cuhab heta serê gulana vê salê bihatina hinartin û di Hawarê de peyda belav bubuwana. Belê çend cuhab gihane me. Lê ne ew çend ko me hêvî dikir. Nemaze ji Îraqê ji cuhaba jêrîn pê ve tu tişt ne gihîste kovara me. Ji ber ko Hawar ji zû ve ye naçit Îraqê û destê me ji kurdên Îraqê bûye.

Ev şeş meh in, hukûmeta Îraqê nahêle ko kovara me bikevit erdê Îraqê. Heta niho, bi hêviya ko hukûmeta Îraqê emrê Memnû'û rakit û ke berê destûra kovara me dê bidit, me deng nedikir. Me çend caran murace'et kir, me ji wan re da zanîn ko Hawar kovareke edebî ye û eleyhdariya Îraqê nekiriye û nakit jî. Me xwest, îro jî em dixwazin vê meseleyê bi qencî û dilxweşî safî bikin û bi hev mekevin. Lê heke nebû, hingê em jî fikr û gotina xwe ser vê meseleyê bibêjin. Lê êdî bila li me megirin, me bihna xwe şeş mehan fire kir. Herwekî bi xwe dibêjin, "sûc ê destpêkirî ye" (el-badî ezleme).

Niho em vegerin ser enkêta xwe. Herwekî me di hejmara şanzdehan de gotibû em cuhaban bi rêz û tarîxê ve belav dikin. Ev e cuhaba pêşin:

Yekîtiya zimanê kurdî

- 1 -

Komelî bijar:- bo pak kirdinewey kurdî le kelîmey bêgane em komele be baş ezanim, ke ebê xwendeware bê firmanekan û be taybetî dewlemendekaniyan bêken.

Komele; çî hê bijare bî, çî hê derûniye bî be pare fermanî cî be cî ebê. Pareş be pîtak, temsil piyaneqo, zor baş pêk dê. Fermanî em komele ebê bikirî be pênc kertewe.

Ewaney ke kelîmey senetkaran edûzine-we ewaney ke = tûcaret ko ekinewe.

" " " Z a -
nistî " "

" " " zîraet"

" " " Îş û karî da-

îrey hukûmet ko ekinewe. Hemû pelêkî em komele pêwîst e be ladî da bigerê û kelîmatî petî ciwanî kurdî biduzîtewe û çepelêk kelîmey ciwanî dûziyewe xelat bikirê kurdekanî xwarû be ciya, biraxoşewîstekanî jorûş be ciya bo peyda û xulk kirdinî em komele hewl bidin her komele be ciya kovarekî edebî derbihênî, muellîmanî kurd ebê bibin mubeşîrekî baş bo belav kirdinewey ew kelîmate ke be kovar belav ekirête we damezrînerekanî em komele paş xerîkbûnêkî zor qonxireyek biken bo nûsinî qamûsêk û herçî kelîmatêkî ciwanî jorû we xwarû heye lê bijêrin bêkine be qamûsêk.

2 - Ke ferheng (qamûs) amade kira ebê

şirketêkî metbû'at bikirî û asarî kon û taze
çî edebî, îctîma'î, zîra'î, sen'etkarî, ticarî be
kitêb binûsirî û xezete û kovar belav bikate-
we be nîrxêkî herzan, ebê le bîrman neçî
bonî çap û zengûxiraf cidden pêwîst ebo
muwefeqiyetî em şirkete.

3 – Komelî bijar çî hê xwarû û hê jorû
ebê serenc bidate ew hekîmaney ke kurt e,
û pir mane ye we usûlî îmlay Tewfîq Weh-
bî Beg û Bedirxaniyekan le yek bida, û xe-
têk etiwanin be latînî binûsin ke serbestî bi-
bin û udeba û şu'erakanî kurd bilaw binêri-
newe û ewanîş ebê qedrê ew teşcî'e bizanin
û we'z le ko le min al û çawî reş bihênin...
Xwe bidine edebiyatî rojavayekanîş... Êtir
hurmet bo dostekanî kurdî.

Lawêkî Kurd

Peyameke Cegerxwîn

Ji Osman Sebri efendî re

Bi gorî bim ji bo te ey birayê min tu kanî
Ji dûrî ve te destê xwe di nivêr destê min danî

Bi min û te du destên bê çep û rast ey birader
Belê herdu qewî jar in di yek laşê giranî

Me pîrî derdê kurdmancan ji çexa etlesa jor
Nezanî bo tevan derd e belê lê me xizanî

Belê zêr e belê zêr e belê zêr e belê zêr
Xwedanê wê çîngîr e bila kirêt dixwanê

Ji bo me ne eqîl fêde dikî ne xwendina pir
Ji bo me çî divêtin da ji tirsan bidne banî

Fêke va ye mirim îro ji دنیا ez hilatim
Bi gera xwe bi çexa xwe te daxwaza me nanî

Cegerxwîn im mirim ez çûm ji bo we Sebriyek ma
Erê hemberê kurd e we lê bê we heya esmanî

Cegerxwîn

LI GORNISTANEK AMEDÊ

Îşev ji şeva pirtir bihna min teng bûbû.
Disan derdê min serî bi derxistibû. Şaxên
mor li kolana dev bernexûn diyar bûn. Ta-
jan û tivancan ji dil xwe dirêjtî kilox dikir.
Tezîne sar di binê lingan heya qotê serî di-
çûn. Qefseng li min teng bûbû û têra dilê
min nedikir. Wekî nexweşê ko ta li serî di-
de min dixwest cilên xwe biçirînim. Xwê-
daneke sar û zelqok bi eniya min ketibû.
Min li derdê xwe kiribû der, lê mikuna wê
tînebû. Kela gihana welêt... kela gihan we-
lêt...

Min da xwe û rabûm – navbera mala me
û behrê dused gav hebûn – ber ve behrê
çûm (Hercar ko ev kela li min radibûn ez
diçûm ber behrê. Ji ber ko derdê min û wê
bi hev diman ko ûmî bi pêl e, hewîniya
min pê dihat) hêdî hêdî diçûm go mîna pê-
lên behrê, dengên wîrewîr û kan û zarîna
teyrekê şevê di zik hev de wek lorika diyan
li ber dergûşê bi canê min şadibûn. Dilê
min fire û xweş bû, lê kela min pirtir radi-
bûn, li min wilo qewimî ko piyên min pîrê
car nedigihan erdê. Çengên min radibûn.
Wê gavê min fîra teyran dixwazandin. Bi
şêna Yezdanê gewre ba ket bin çengên min
û firiyam. Difiriyam lê zûka ji teyran û ba-
lafîran û kamîlkan difirîm. Bi wê çûyinê di
saetekê de min dikaribû di ser hemû dinê re
derbas bibim. Ciyê ez biçûyamayê nêzing
bû di bihnekê de Filistîn, Şerq el-Urdun,
Sûriye derbas kir û li tala serê kaniyê li sîno-

rê welêt raperim. Di navbera Mêrdîn û Wêranşehrê re min xwe gihande ser Diyarbekirê. Lê gava gihîştîme Diyarbekirê li hêla Derê Çiyan tîrêjek nûrê weka keskesorê lê sitûr bi ber çavên min ket. Çavên min deliyan hinekî ez wer mat mam paşî min xwe lê girt û çûm. Gava gihîştîme tîrêja nûrê weka perperokê ko per dişewitin ez di jor da hatime xwar û ketim. Hîn êvar û zû bû. Cihê ez ketî li pêşberî rawesteka balafirên Roman bû. Kilos (eskerê tîrko) di ser hêl û bin hêla min re derbas dibûn. Ez di cihê xwe de mam piştî demekê dinê qerîya [reş] û ker bû herkes nivist. Tenê dengêkî bi şên ji Dicle dihat. Serekî min doralên xwe çav kir li neyaran nîşan nemabû. Hîn tîrêja nûrê bi hemdê xwe şewl didan. Ji ber ko du mamên min ji di wê erdê de veşartîne min zanibû ko kî şêr li wir radizê... Şêx Seîdê Kal. Min hêdî hêdî xwe gihande tîrêjê. Vêca zimanê min hatibû girtin nizanibûm çî bêjim. Serekî min û dil li ber hev da kar bi min nedibû, min nikaribû du pirsan bi cih bikim. Wilo dest best berê min li tîrêjê û rawestiya bûm. Bîstekê bi şûn de zeman hebekî bi ger ket û min got:

– Ey ke'ba qewmiyeta min Şêx Seîdê Kal! Te... te... te zincîra dîliya qewmê min bi zexmiya dil, piraniya zanîn û rastiya xwe qetand. Weka şêr ko di qefesê de bi derkeve. Ev qewmê ko çarsed hinde sal in xwe ji bîr kiribû, xwe wînda kiribû, bênav û bêzanîn mabû, ketibû xewa mirinê, di wê xewê de ew şêr te hişyar kir. Neyarê ko dixwest me û navê me û zimanê me ji dinê hilîne te di destê wî da lê da û şikand. Ji roja ko te serî daniye û vir de kîjan kurd çî bike û li Kurdistanê çî bibe hemû kurê te ne çiku bingehê wî xanî te veda û himê wê te danî.

Heya ko dinê hebe ew kesên ko dibin navê kurdî û kurdîtîyê de bijîn minnetdarên

kir û qenciya te ne. Çiku ji wê rojê û vir de bavê kurdîtîyê yê paşin tu yî û dê her tu bî. Bende ji minnetdarê te kurdekî piçûk, bê kêr e. Ji ber ko Yezdan dilê min wek dilên birayên min ê kurd zexim çênekiriye ji tîştên piçûk û mezin zû diêşe. Diêşe lê ne êşeke nexweşî, êşek evînî... giş dibe agir. Agirekî wilo ko cenabê Zerdest li bê teşebûna wî vediciniqe... Can û cendek li min peritandîye, bihnêkê nikarim bê xem rawestim, giş şewat... sotin... jan... tajan... tîr... ti-vanc in.

– Ey qencê Xwedê! Qesda min dîtina welêt û vî erdê ko ji şêr û lehengan tîjî ziyaret kirin; û ji vê jana di dilê xwe re jî dermanek ji cenabê we xwastin bû. Lê evê tîrêjê perên min sotin û ketime xwar va me ka tu ji min re çî dibêjî?

Tu deng çênebû. Hat bîra min ko hê nizanin dinê qerî ye û giş nivistîne ji lewre tu cihab nedan. Dîsan min kire zarî.

– Ey gewretirê qewmê min! Tu . . . tu bi kesera dilên van şehîdên li nik xwe û bi kula dilê şehîdên kela xwê dikî ko cihabek wekî dilxwaza min bidî. . .

Dîsan weka berê dinê kir. . . tu deng çênebû. Car din bi dengêkî zîz layijim.

– Ey şehîdê gewre! Piştî mîrê ola Muhammed! Himê heyina kurdanî ye! Tu bi evîna xebata şehîdên ker û Seydxan û Elîcan dikî ko hinde min bê lîr nekî, ya ez nehêjayî vê daxwaziyê me?

Dîsan tu tîşt bi derneket. Êdî mecala min û xweragirtinê nemabû. Firqata girî ketibû qirika min bi hêl dengê xwe min kire gazî û zarî.

– Ey hişyarkirê qewmê min! Tu bi mêtariya di dilê Ferzende û Îhsan û bi gorna Birho dikî ko min evqas şerpeze nekî. Cihabek... du pirs... dilxweşiyek... çî dibe? Ma ez jî ne Kurd im.

Bi sehkirina hersê navên dawiyê ji rojhi-
latê tîrêjê de deriyekî mezin ji erdê vebû û
yekî mezin serê xwe bi derxist. Çi bibûnim
ko Ezîz axayê Silopî ye. Min ew nasî lê wî
ez nenasîm û ev xeber ji min re gotin.

– Bira ji bo Xwedê hinde meke qêrîn û
zarîn. Îşev civîna mezin heye ko kes nikare
bête nik me, ma tu ji riya Xwedê ketiye ko
welê dikiye gazî. Hîn pir dirêjkî em ê xebe-
rê bidin melekên. Doje nêzîngî me ye dê
çend zebaniyan bişînin û bi agir bera te din
û li nav çava te bidin heya dimirî lê te gu-
neh e raneweste here mala xwe.

– Hey lo pepûko! Tu ji agir ditîrsî ma
agir bi min çî dike? Agirê ko Xwedê êxistî
dilê min heke berdim bila Dojeh jê bitîrse
ko ew dê bê zebanî bimîne li wê bi şûn de
ez dixwazim bêm civîna mezin bibûnim û
şuxlê min heye.

Li ser van pirsan axê berê xwe da jêr û
çend pirs gotin:

– Ma kesî te yê civakê li hir heye? Ko bi-
karibî werî diyarê civînê.

– Erê Axa heke ew jî ne weka min sê ser
bin du mamên min li hire hene. Xeberê bi-
de Şukrî û Nûriyê Mirdêstî bila destûra min
bigirin da ko werim nik we. Ma tu min nas
nakî? Malava hinde em tev di hepsê de
man. Niho ez leqayî te bûm tu li min radi-
bî.

– Gava min tu ditî hê sîpe bûyî ji ber wê
min tu nenasî. Li qisûrê menihêre tu ne bi-
yanî yî dikarî werî. Bira! Ez dergevanê civî-
na mezin im di êvarê de wilo emir dabûn ji
ber wê min hinde tu kez kirî de kerem ke
were.

Ez çûm, Ezîz Axa ez himbêz kirim û da-
xistime jêr. Dîsan derî dada. Gava em dake-
tin jêr çî binihêrim wira jî alemek lê aleme-
ka ava. Rê, avahî, tevger tiştêkî ji eqil der
bû. Hele kareba ji stêrkên ezmen pirtir bûn.

Berî hertiştî min pirsra şûncivînê kir. Gote
min: Divê li ser rêzika me tu mamê xwe bi-
bûnî ko qartekî bide te da ko bikarî biçî di-
yarê civînê. Min pirsra mamê xwe yê Şukrî
kir got: "Ne di nav civînê de ye niho li mal
e, hat pirsra Hesen Xeyrî kir û daket ber
Dicle". Gazî xortekî kir û qewitî lê kirin.
Ezîz Axa ma li ber derî ez bi xort re daketim
ber Dicle. Mamê min destmêj digirt gava
çav li min ket hat ez himbêz kirim û dilê
xwe li min xweş kir û destûra xort dayê,
xort çû. Min pirsra mamê xwe yê din kir
got.

– Ew li bihuştê dimîne herwekî li dinê ji
siyasetê kanig diman li vir jî xwe welê kanig
digiriye.

– Mamo ma vira ne bihişt e?

– No! Hire qada xebata welêt e. Dixwazî
te bişînim nik mamê te here li bihuştê şehî-
dan hêreke.

– Mamo te zimanê xwe yekcar guhartiye.
Ez ditîrsim ko tu hîn li ser zaravayê welêt
bî. Lê dinihêrim peyva te tekûz e.

– Erê kurê min! Heya du salan berê em
herkesê li ser zaravayê welatê xwe diaxivîn.
Lê pêrar ko tîrko Şêx Esedê Hevlêrî bi dar
da kirin, hat cînariya me û bi tipetipa ca-
mêr civatek ya zanîne hate pê niho li ser zi-
man dixebitîn.

– Serekê civata zanîne kî ye?

– Serek Şêx Es'ed Efendî ye, nivîsevan
Salih Begê Hênî û diwanzdeh jî libatên wê
hene. Ev salek e bi pêkanîna ferhenga me-
zin mijûl dibin.

– Tu zanî mamo! Turko zimanê me raki-
riye?

– E, berî çardeh rojan min di hişyariyê de
xwandibû.

Ma tu rojnameyên we hene?

– Bi navê "Hişyari" yê rojnameke me ya
siyasî heye. Ew jî bû salek bi mîraniya Fuad

Begê bi hev ket. Fuad Beg gerînedeyê berpirsiyar e, Kemal Fewzî gerînedeyê çapxanê ye, Hesên Xeyrî sermîvîsevan e û Hacî Exî xebêrgihan e.

– Ma ji bo çi hûn Ehmedê Xanî nakine seroka civata zanîne?

– Ehmedê Xanî çavdarê tevayîya xebatên zanîne ye.

– Piraniya we dîmokrat in an aristokrat?

– Ji rojnamevanan pê ve hemû aristokrat in. Heryekê hicetek di bin çengan de ye hinde navmalekê.

– Mamo Ezîz Axa gote min civîna mezin heye dixwazim tu min bibî û ez bibûnim.

– Kurê min ez bi xwe naçim civîne heke dixwazî qartekî bidime te here.

– Ma ji bo çi naçî civîne?

– Lawê min vê derê melivîne. Pirsên rast ên tehl in. Dema tiştêk bê fesal dibe ko kê kirîye raste rast didime ruyan û giliyên wan jî bi sermîvekê dikim. Vêca çavên xwe li kirên hev digirin. Tu bi xwe dizanî bihna min jî teng e û xwe ranagirim. Dawî dilê hemû hevalan li min dimîne ji ber wê yekê heft sal in ko careke tenê çûme civîna mezin. Kurê min qene tu wer nekî. Hergav li ser axaftina welatê xwe were dîtin.

– Wey sed carî xwazî bi dilê te mamo! Qene heft sal in tu car ketîye civîne. Bi serê te ko di van heft salan de hê carekê jî neketime civîne. Min weka perçemekê perê xwe rûçikand hemûyan pirsên min tehl dîtin. Bi çav hej li min dikin. Lê min hîn diyarê civînan nedîtîye. Çiku hemû dizanin devê min nasekine. Ji ber ko li nik me jî çavgirtin heye ji lewre. De bila ew derd bimînin di cihê xwe de. He min bibe diyarê civîna mezin carekê li tevgera we binihêrim.

Mamê min da pêşîyê. Em bi rê ketin. Qesreke bê awa mezin hate pêşîya me. Min pirs kir, got: "ev qesra civata zanîne ye?" Û

me xwe gihandê, nuh ava kiribûn qesreke wilo mezin bû ko "Yıldêz" nayênin bîra mirov ez ecêbmayî bûbûm. Gelo tûbê qesra civîna mezin çilo bû? Em gihane derê qesra zanîne mamê min got.

– Kurê min dizanî? "Hişyarî" li hire bi derdûkeve.

– Ez benî ma niho vekirîye?

– E, vekirîye dixwazî em biçin Fuad Beg, hevalan, serêkî bibînin?

Min dilkirina xwe nişan da. Bi asansorê em hilkişin tebeqeya nozdehan. Çapxane li wir bû. Xortekî du mil li ber derê çapxanê rawestibû. Mamê min pirsê began kir wî got:

– Hesên Xeyrî Beg bi navê rojnamê çûye î civîna mezin guhdariyê dîke, begên mayî li hire ne.

Mamê min li pêş û ez li dû em ketin nava çapxanê. Dîktor Fuad bendek dinivîsand. Di dema destguyaşîrîne de çavê min lê ketin sernama wê "Cendekê Bê Serî, Destên Çûne" bû. Kemal Fewzî jî hejmara Hawarê ya hivdehan bi dest de bû "Tola Karwên" dixwand. Min pirsê Hacî Exî kir gotin; çûye welêt ji me re xeberan bîne piştî dil û xatîran Dîktor got.

– Malava qe hûn bi ser me de nayên. Divê hûn yekcaran li halê me bipîrsin û hinek jî bi mal werin.

– Ev e bi ser we de hatim û bi mal jî Bîrho bi malbata xwe ve, Şêx Evdîrehman, bîrek xortên ker, Seydxan, Elîcan û Tewfîq Axa bi hinde hevalên xwe ve nehatin?

– Erê tu hatî û ew hatin lê ne wekî daxwaza me. Tu bêcih û bêwar mayî hinga em ketin bîra te. Ev mîrxasên hanê jî neku ha bihatana . . . diviyabû serê wan di hîmê bîngêhê welêt ketana û cendekê wan bihatana vir. Gava hatin serê wan pê re bû. Diyar e ko li dest bîkêriya we ev şêrana mirin

û xêra wan jî negiha welêt. Hele Tewfîq Axa hinde giliyê we bi sermîvekê kiriye heke te bibînînin dîtirsim pîrsên gelekî sar li ruyê te xînin.

– Ji xwe min jî dil heye ko biçim diyarê civîna mezin. Ko çî bidine rûyê min ez jî dê welê bidime rûyê hevalan. Ma ji derbiderbûnê wê da jî heye? Xwedê dihebîni Hewaran kî ji we re tîne?

– Hacî Exû tîne. Ma dixwazi tu jî "Hişyari" kê bire [bibe] ji hevalan re?

Zor spasen dikim. Gelekî minêkar im ko yekê bibînim û bibim. Li ser îşareta Dîktor, Kemal Fewzî rabû bi nav çapxanê de çû. Min jî li çapxanê dinihêrî çî çapxaneke delal çî rêzikeke pak. Tu nema Kemal Fewzî vegeya hat "Hişyari" bi dest de bû. Xwerû bi herfên nuh bi derxistibûn heşt rûpel bûn. Ko çî giha destê min serekê min çav lê gerand. Çavê min bi şî'reke delal ket, lê min wezna wê nedianî der. Şî'ra Dîktor Fuad bi navê "Bijîşkê Welêt" bû. Lewma ji kurdên dinê dikir. Ne gewre, ne şêx ne munnawer dihiştin. Di paşiyê de spasen li camêrên serkur û derbend dikirin ko tê de şêrên wek Biro, Îhsan û Ferzende rabûbûn.

Hîn min dixwest bendek didoyên din jî bixwînim min nihêrî destek li milê min ket. Berê xwe dayê ko melekek e got:

– De rabe xorto! Şefeqê gewr kiriye divê tu ji goristanan bi derkevî.

– Malava çî zû hê niho hatim şuxlê min heye ez ê îro jî li vir bimînim û şevê tê dê herim.

– Nabe piştî şeweqê yekî li hir bête dîtin divê ew li dinê venegere û em jê berpirsiyar dibin.

Ji bona rastiya xebera melik min li çavên hevalan nihêrî. Kemal Fewzî serê xwe hejand got: "Rast dibêje". Min got.

– Ma cezayê mayîna min ew ko tim li vir

bimînim? Ji xwe ez jî minêkarê wê yekê me.

Xwedê zane melek zahf xeyidî bû ko li min sor kiribû.

– De zû rabe an ne ez ê gazî ruhstên bikim.

– De here lo! . . . Ma tu min bi ruhstên dîtirsînî? (Û vegeyime ser Fuad) Biral Bi yekîtiya Yezdan û bi keser û dilê we bit ko ez ne minêkarê çûyinê me. Min divê li nik we bimînim. Ne min civîna mezin dît û ne jî Şêx. Ma holê çûyin dibit.

– No. . . mayîna te ne rast e. Ma li vir çî heye heke welat e li dinê ye û xebat jî li wir e. Ji bona dîtina Şêx û civîna mezin şeveke din were.

Hîn pîrs di devê me de bû min nihêrî melekê me hevalekî xwe daye pê xwe û hat.

– Heke tu naçî ev e ruhstîn?

Ji ber ko carê di navbera Barzan û Birek pir de min ruhstîn dîtûbû jî min re nas bû.

– Here babo here! Ruhstîn dinasim. Û ez ne kesê ko bi virdîqan bitirsim.

Herdu melean li hev nihêrîn û gotin: "Bi rastî serê vî hişk e pîrs pê de naçin divê ruhstîn bi xwe were" û çûn. Kemal Fewzî gote min:

– Te ne qenc kir tu yê çûbûna gava ev gili bikin ruhstîn dê were. Divê em li wir bûna û hatina bêfêde çî lê tê. Li ser bêmediya hevalan êdî min nexwest li wir bimînim. "Hişyari"ya ko di destê min de min pêça ko têxim berîka xwe. Min dît destekî mezin dirêjî ber devê min bû. Min nas kir destê ruhstîn bi xwe bû. Destê min ê ko hişyari têde bê hemdê min li destê ruhstîn da û ketim rê.

Bi hilweşandina destê min re êşekê li dilê min xuya kir. Min çavên xwe vekirin ko li nêzika behrê li ser mêrgêkê razayî me û min piştê destê xwe yê rastê di rex xwe de li kuçekî daye û xwîna germ lê tê. "Hişyari jî di

destê min de tinebû. Şeweqê hîn nuh gewr kiribû.

Mesû' keviya Deryaya Sor: 15 gulanê 1933

Osman Sebrî

Şin

ÎLYAS EFENDÎ

Kurê Hacî Osman Axayê Reşoyê Dêrikî çû rehmtê

Îlyas Efendî kurê Hacî axayê Reşo yê Dêrikî di siseyê hezîrana vê salê di roja şembehê de çû rehmetê.

Li gora ko ji me re hate nivîsandin rehmetî bi mêvanî çûbû Amûdê. Ew çend hevalên wî heta derengê şevê di qehweke Amûdê de rûniştibûn. Wekî ji hev qetiyên Îlyas Efendî jî ser xwe û bi kêf bû. Mirin nedihat bira wî, ne jî bira hevalên wî. Cihê wî li geraja Amûdê çêkiribûn. Sibeir heta wextekî dereng xwe şanî nedabû. Hevalên wî çûbûne balê. Gava ketin mezela wî dîtin ko kurê Hacî Osman Axa, ji bona xewa xwe a paşin û abadîn [ebedî] xwe dirêjî nivîna xwe kiriye. Jê deng nedihat. Paş xwe re malek û welatek hiştibûn. Êdî deng ji wan dê bihata û ew ê guhdariya wan dê bikira. Rehmeta Xwedê lê û li malbara wî bit.

Hawar

Bîreke Îlyas Efendî

Ji biserhatiya rehmetî tişteki tekûz û hêjayî nivîsandinê nizanîm. Lê ji bona şakiri-

na giyanê wî bîreke wî dê biêxim rûpelên Hawarê.

Îlyas Efendî ji giregîrên Dêrikê ye. Zû ve bi kurdaniya xwe hisiyaye û ji bona azahiya welatê xwe xebitiye. Min navê wî ji berê ve dibihîst. Ji min re gotibûn ko ketiye hepsê, derketiye pêşberî Îstîqlalê, cuhabên zîrek dabûnê û ho. Ji lewra ez nivîsandina jînenî-gariya wî ji wan re dihêlim ko pê dizanin û bi xwe di van stûnan de bîreke wî belav dikim. Belê, di çaxa serxwerabûna Agriyê de me gelek qala rehmetî dikir. Bi hin hevalên me ji welêt hevdu nas dikirin. Jê re dişandin û jê distandin. Bi wan re rabû û ew di cihê xwe de biqewimanda. Lê herwekî nas e tu kesî neqewimand wer li me qewimandin.

Pêşdetir em anîbûn Şamê. Hingê me bihîstibû ko Îlyas Efendî derbasî xetê bûye û hatiye Sûriyê. Lê hukûmetê ew wek hevalên din; nehiştibû ko li ser tixûbî bimîne û hî-nartîbû Dêra Zorê. Çend mehan li wê derê ma û paşê vegeriya Serê Kaniyê. Lê me hevdu nedîtibûn. Heranî ko ez, berî du salan ji bona çend rojan, çûbûm Hisîçê.

Li Hisîçê em di civarekê de rûniştibûn. Di nav me tu biyanî nînbû. Tev de kurd, tev de derketî. . .

Yekî ji min re gotibû ko dengê Îlyas Efendî spehî ye. Bi hincerekê min jê hêvî kir ko ji me re tişteki bibêjît. Li min vege-rand û got:

– Li ser çavan, ko min ji te re negot ez ê ji kê re bibêjim. Lê dengê min nîne.

Vêca min jê re got:

– Ez ê ji te re li ser deng û strana kurdan çîrokekê bibêjim. Wekî ez li Almanayê bûm rojekê profesorekî Alman ko bi kurdaniyê mijûl dibû û li ser kurdan gelek kirêb xwendibûn ji min re got: "Min di kirêbekê de xwend ko kurd gelek hijî mûstiqiyê dikin

û tu kurd nîne ko nizane bistrîne. Ez gelekî dixwazim tişteki ji mûstîqiya kurdan bibihîzim. Tişteki ji min re nanihûrîni? . . ." Ji ber ko min deng nîne min nikaribû jê re bistrînim. Ma ne gerek e ez bibêjim ko gelek şermisar ketim.

Îlyas Efendî hinek fikirî û ji min pirsî:

– Ewî çi gote te?

– Ji min re got: Li gora destûra ko her kurd dizane bistrîne, strandin wesfêki kurdaniyê ye. Madam tu nizani bistrîni di kurdaniyê de wesfêki te kême, tu kurdekî kêmwesfî.

Rehmetî ji dil kenî û li min vegeand:

– Ez çi bêjim te zora min bir (dîsan kenî û bi ser xist) di kurdaniyê de tu kêmaniya min nîne ez bi her wesfê xwe kurdekî tekûzim û ji me re çend kelim gotin û em pê şa kirin. Xwedê giyanê wî di axretê de û zar û zêçên wî di dinyayê de şa bikit.

Îlyas Efendî hêj ciwan û ser xwe bû. Çavên wî bi agirê jîriyê diçirsin. Eqilmend û xwedan tevdir bû. Rê pê biketa dikaribû xizmeta millet û welatê xwe bikit. Ji zêvariye, di nav belengaziye de mir jê bêtir heyf ji me re.

C. A. B.

Paş ko me xêzikên jorin nivîsandin û dan çapê bendeke Cegerxwîn li ser rehmetî giha me. Weke xwe û jêr ve diguhêzînin stûnên xwe. Cegerxwîn bi zarekî ziz mirin û veşartina wî ji me re dide zanîn.

ÎLYAS EFENDÎ ÇÛ REHMETÊ

Îlyas Efendî yek ji munewwer û milletperwerê kurdan bû. Xebat û fedakariya

Efendî di nav hevalan de ne winda ye. Ji hevalan re dilawerî, mêraniya Efendî eşkera ye. Û kes nikare înkâr bike. Îlyas Efendî di berî bişş salan de heta îro ji welatê xwe re xebat kiriye. Çiku Efendî ji berê de hogirê mala Cemil Paşa bû. Bi wan re civat û qulûbên kurdî gelek caran vekiribûn. Wextê mala Cemil Paşa daketin Sûriyê û paşê hilkişiyên çûne dora Mardîne di vegeerê de cenabê wî bi wan re hate nav kurdmancê Cizîrê.

Paşê bû yek azayê (endamê) civata belengazan. Çend caran Efendî ji civatê re li zar û peran digeriya. Çend şerqiyê kurdî ji ber dizanibûn. Li ku rûniştê civat xwe bi serpehatiyên kurdî dilxweş dikirin. Efendî ne bes tenê munewwer bû. Zêdetir axakî mezin û hêja bû. Çiyayê Mazî nêzikî çar hezar mal di bin destê wî de hebûn.

Efendî çend caran ji me re digot: "Ez dixwazim ko di şerê serxwebûna welatê xwe de, di şerê neyar û dijminan de bême kuştin." We lakî Xwedayê cihanê nedivabû go yekî wekî Efendî di şerê dijminan de we yaxud bi gula belengazekî bête kuştin.

Di mêvanxana Amûdê de bi qedehêkê ava şerî canê xwe siparte axa sar. Piştî mirina Efendî çend tomobil ji haval û dilxwaza û çend siwar ji axa û kurdmancan bi cendekê Efendî re meşiyên û birine Ebû Ceradê. Ji ber xortên Cizîrê ve ez serxweşiya mal û mirovên wî dikim rehmeta Xwedê lê bî.

Cegerxwîn

EZ BI ŞÛR IM

Hatime ji tarekê

Ketime welateki

Welat welatê Botan

Dest û eşîr Hesinan
Ez bi şûr im bi rim im

Kurdistanê tu delal
Gorî te bin xortê şepal
Min tu dîtî ji dûr ve
Aşiq bûme ji kûr ve
Ez bi şûr im bi rim im

Ez kurd im bi ra û xwîn
Kekê min e Cegerxwîn
Deşta me kûr gir bilind
Welatê me delal rind
Ez bi şûr im bi rim im

Xwedê ez kirim cindî
Ko şer bikim bi rindî
Şer bû felata kurdan
Aza bibit Kurdistan
Ez bi şûr im bi rim im

Belê min şûr û rim e
Heyfa min ji ew Rom e
Şûrê min bi ar û pêt
Xizmet bikit bo welêt
Ez bi şûr im bi rim im

Ebû 'Inad

FERMANA KURDAN

– Ji Cegerxwînê ceger bixwîn re –

Ferman e Mîro lo Mîro ferman
Fermana me ye fermana kurdan

Ne tenê ferman bo mîr û axan
Farmana me ye fermana kan

Fermana millet, fermana welêt
Dil bi şewat e dora me ji pêt

Hewşêş me bûne berga dijminan
Mehrem nehiştin ketin her zêlan

Me tişteq nema, ne nav e ne deng
Lê em diqorin qulingê bêçeng

Ji Xaniqînê hetta Firaî
Ji me girtine evî welaî

Ketin cihê me em mane derve
Êrîş e êtîş ji jor û jêr ve

Bêstûn mane kon xeyûtan
Reşmalên(1) me ji tev kirin talan

Di qesra xwe de em dergevan in
Di mala xwe de em gî xulam in

Zozan nemane havîngeh bi yar
Rêlên me bê belg newal bûn pesar

Havîna me sar zivistan germ e
Ma ez çi bêjim ev hal ne şerm e

Diyarbekira xopan bi sûr û bi tat
Girdî Siwan (2) de kêlên me bûn lat

Senandeza (3) me maye bê dezdar
Mîrên Erdelan lê nabin guhdar

Dibên çikiya rûbarê me Zab
Ji dijminan re me daye cuhab

***

Lo Mîro ferman fermana kurdan
Ax û nalin têt ji keç û bûkan

Pirani em in bûn hindikayî
Di mala xwe de em bûn biyani

Lêk vekirine ereb û ecem
Romî ji xwe nas enake tu kerem

Keremkarê ko tev sitemkar in
Rêya me girî dût ji şehar in

Ën Ewrûpayî ew jî heval in
Hevalên wan in çimkî em jar in

Kemêl karê xwe wisa pêk ani
Li hundur dilî ji der ve girî

Bertûlkirî ne dewletên dorê
Civatomilletan nake tu şorê

Ew civaneke gelek bilind e
Wek du xwîstan bi sûreteke rind e

Gotina Wilson tev derew derket
Guhpehn û fireng vir kirin adet

Tev derewîn in ne tenê Wilson
Zêrê piçûk ji ev e Henderson

"Yes yes"(4) dibêjin "san fût"(5) jî derew
Ji wan re delal guhpehn û erew

Ereb û eceb guhpehn jî bi wan
Dest dane hev du tûran û qehtan

Belengaz xizan ne hal û hewal
Malê me yexma xwîna me helal

Li Qefqasê jî şopên me hene
Gelek mebin jî çend kurd lê hene

Bipirsî kurdan qewmekî boş e
Boşêke welê hev du disoje

Rût û tazi ne ne şal e ne şap
Ji dijminan re me daye cuhab

Lo Miro ferman, ferman e ferman
Rencîde mane pismam û dotnam

Ar diweşînin mawîzer top in
Hilweşiyane ne gir ne kop in

Welat perîşan wêran e dehar
Ne xort xuyane ne kal in diyar

Kurdûn bû gunch kufr e kurdanî
Çimkî em mêr in weşet mêranî

Serdar nesax in segman birîndar
Dar û bestan de çeleng e çi dar

Ne keçik hiştin ne jin jinûbî
Tev xeniqandin bin dar û devî

Dil bi birîn in, derdê me kûr e
Felata welêt nizamî dût e

Nijdevanî jî çû ji destê me
Reben û pepûk tev mar gestî ne

Destên xwe me tev ber xwe de berda
Dest hilînin lew em bibin serxwe

Min hedar nayê ber vî deravî
Tev cihê xwe de qê bûne bawî

Homa (6) tu bêje ma ev ji hebî
Kurdên te serwer bikin xulamî

Ne rûmet maye ne namûs ne deng
Qê em mirîne bêxwîn û bêreng

Nêwal li me kûr derdên me giran
Sin li me nizm in burcên me wêran

Zevî bûn beyar gundên me xerab
Ji dijminan re me daye cuhab

Remoyê Qenco

BÎRHATİYEK YA ŞÊXÊ MIN

Di sala hezar sêsed û çil û nehan de di xizmeta hezretê şhidê gewre û bihuş-tî, Şex Evdîrehman Efendî de bûm. Li Qamişloke me nimêja îda hacîyan ya mezin dikir. Pîrekek digel çend zarokên xwas û tazî û serkol û perîşan li ber me re borin. Hezretê Şex bi zarê xwe ê şerîn pirs kir:

- Hûn çî kes in xwişkê.

- Ma em çî ji we re bêjin em mihacir û belengazên hêla Hezaromê ne. Di sala berfa giran de şape bi ser me de hat û gund û bajarên me li ber xwe birin û em ji hertiştî xelas kirin û bi vî rengî em li van derî û kolanan êxistin.

Vêre vêre çend hêstirên weke mirariyan ji çahvên reş û belek rijihan û ser ruyê sorgulî û mubarek de herikîn.

- Ma hûn çî dibêjin birao, qê serê wê şapê gihaye we jî.

- Belê em jî weke hewe li berketiyên wê şapê û lehiyê ne. Lê em wek kevoka nûfer-xîn bûn. Ji ber hûc û birîha çengên me ew şape bû pezek û li ber bayê ket û em ziwa pariztî derketin. Bizane xwişkê berfa ko bû şape û li ber lîngan ket zûka dihelit û çiyayên wê zû reş dibin û kulîkên bendemayî zû dibişkin. Bi himmeta Yezdanê pak îro em ew in. Eger tu bawer nakî here li welatê xwe bigere û hewakeve serê kop û kumetên bilind û qenc zêrevaniyê bike. Hingê tu ê bizanî ev tişt hemî rast in û ev dilê te ê peri-

tî û şikestî dê goşt bigire û piştta te dê rast bibe.

Lê çî fêde ye feleka Şexê min zû girtibû û negiha reşatiya wan çîyan û wan bûkikên nûhildayî û bişkiwî têr bibînit û bi wan kul û keser û kovanan ve piştta xwe da me û çî rehmetê.

Mustefa Ehmed Botî

1. Di zarê Sulemaniyê de konê reş
2. Girdî Siwan di bajarê Suleymaniyê de gornistaneke bi dar û rêl e. Di wextê şerê mezin de eskerê tirkên darên wê birîn, kêlên wê şikênandin û gornistan xerab kirine.
3. Bajarekî Kurdîstana Ecemîstanê ye.
4. Bi îngilîzî, belê belê.
5. Bi Fransîzî, bêşik, herhal.
6. Di zarê paloyî de Xwedê.

HEJMAR 22

HESPÊN XWEŞXWANÊN KURDÎ

Bi navê Yezdanê pak ê dilovan û mîhrivan

Tu bizan ji rê ve hespên xweşxwanên kurdî çar in.

Ê çeleng û ê laxer û ê sivik û ê rewan.

Hespê çeleng du gavan davêje. Hergavekê pênc movik tê de hene.

Ê laxer du gavan davêje. Hergavekê şeş movik tê de hene.

Ê sivik du gavan davêje. Hergavekê heft movik tê de hene.

Ê rewan du gavan davêje. Hergavekê heşt movik tê de hene.

Ez hevî ji heval û hogiran dikim eger kêmaniyek di hespên min de dîtî birast bikin û derbas bin çiku hespê çê bi ketinekê fihêtkar nabî.

Erê ez ê çendikan ji we re ji hev kit kitî bikim ko we nas kirin. Paşê hûn ê ji min bihtir û çêtir bibezînin.

Hespê Çeleng

Gava pêşî: Ez û delalê
Gava paşî: Çûne qirşika

Movik: 5 ez - û - de - la - lê
Movik: 5 çû - ne - qir - şî - ka

Malê me li Misrê * Konê me li ebrê

ma - lê - mel - Mis - rê
ko - nê - mel - eb - rê

Şepil zêrinê * Şepil melanê

şe - pil - zê - rî - nê
şe - pil - me - la - nî

Keçikê te bidine * mîrê Cezîrê

keç - kê - te - bid - ne
mî - rê - Ce - zî - rê

Erê siwaro çiqas hespên wekî van te dîtî tu karî bêjî ev hespê çeleng e, dugavan e pênc movik e. Wekî niha van çend hespên ko bi şûn ve tîn.

Destar gerya li * dora bajêro
Lolo pismamo * lazim bi lazim
De hûrik hûrik * hûrik deviya
Hespê Laxer

Hespê laxer du gav davêje. Her gavekê şeş movik tê de hene. Ez ê ji te re çendikan kit kitî bikim. Êdî ji min çêtir û bihtir kari-bi bibezînî.

Gava pêşî: Bişaro nema
Gava paşî: Dora gund geriyao

Movik: 6 bi - şar - ro - ne - ma - o
Movik: 6 do - ra - gund - ger - ya - o

Kin im dirêj nabim * kin im lê lê
ki - nim - di - rêj - na - bim
ki - nim - ki - nim - lê - lê

Kal kalê qereçek ê * kal mêrê keçek ê
kal - ka - lê - qer - çe - kê
kal - mê - rê - ke - çe - kê

Ebayê ebayê * gorê me radayê
e - ba - yê - e - ba - yê
go - rê - me - ra - da - yê

Le sefan da le sefan da * gezek le rûxan da
(sorani)

les - fan - da - les - fan - da
ge - zek - le - rû - xan - da

Erê siwaro te çiqas hespê şeş movik dîtin
tu karî li wan siwar bî û bêjî ev hespê laxer
e.

Hespê Sivik

Ew herdu hespên ko çûn di nav kurd-
mancan de kê m in û hindik mirov karin
wan bibezînin. Belê ev herduyên ko tîn di
nav kurmancan de pir in û herkes kare wan
bibezîni. Hespê sivik du gavan davêje. Her
gavekê heft movik tê de hene. Ez ê ji we re
çendekan ji hev kitikî bikim. Êdî hûn ka-
rin ji min çêtir û bêhîr bajon û bibezînin.

Gava pêşî: Zeko Zeko Zeynebê
Gava paşî: Hat karwanê Helebê

Movik: 7 ze - ko - ze - ko - zey
- ne - bê
Movik: 7 hat - kar - wa - nê - he
- le - bê

Hê hatin hatin hatin * koçer ji zozanan
hatin

Hê - ha - tîn - ha - tîn - ha - tîn
ko - çer - zo - za - nan - ha - tîn

De yar de yar Qudretê * Topa Xwedê lê
ketê

de - yar - de - yar - qud - re - tê
to - pa - xwe - dê - lê - ke - tê

Lê têrgezê koçerê * teresbavê koçerê
lê - têr - ge - zê - ko - çe - rê
te - res - ba - vê - ko - çe - rê

Xumxumê torîbanê * kevoka serê banê
xum - xu - mê - to - rî - ba - nê
ke - vo - ka - se - rê - ba - nê

Ferho bavê ezêr e * çû ji talanê berjêr e
fer - ho - ba - vê - e - zê - re
çûj - ta - la - nê ber - jêr - e

Ax û eman Çeçanê * keça Ehmed keyanê
a - xû - e - man - Çe - ça - nê
ke - ça - Eh - med - ke - ya - nê

Di vir de ez nikarim hespên sivik tevan
girêdim. Eger feleka malxerab û sîtemkar
berê çerxa xwe li min nedê ez ê ji we re dîr
û dirêj xweşxwanên kurdî tevan kom bikim
û ji we re belav bikim ax ax siwaro kurmanc
dibêjin tu çi bêjî li bejna siwarê min tê.

Hespê Rewan

Hespê rewan pirê caran palvan û xweşx-
wan ko dibêjin. Hespêkî şêrîn e, ser nerm e,
rewan e wekî ava giran di bezê de bala xwe
bidê siwaro delalo. Hespê rewan du gavan
davêj, her gavekê heft movik tê de hene. Ez
ê çendikan dişa kitikî bikim. Hûn ê êdî ka-
ribin bê sergêjî û dilêşî tevan bajon û bibe-
zînin.

Gava pêşî: Bejna zirav şiva zêro
Gava paşî: Poz bi qulê xezêm tê ro

Movik: 8   bej - na - zi - rav - şî -
va - zê - ro

Movik: 8   poz - bi - qu - lê - xe -
zê m - tê - ro

Meçe gotê tu xeyidî * ava gola li me ce-
midî

me - çe - go - tê - tu - xe - yi - dî
a - va - go - la - lime - ce - me - dî

Selama min senaxwanî * sehergeh geh
her veşan bit

Se - la - ma - min - se - na - xwa - nî
se - her - geh - geh - her - fe - şan - bit

Wê li ser banî çek dişûştin * zend û bazin
tev hilmiştin

wê - li - ser - ba - nî - çek - dişûş - tin
zend - û - ba - zin - tev - hil - miş -
tin

Agir bi Kurdistanê ket * lewra dikit he-
war e dil

a - gir - bi - Kur - dis - ta - nê - ket
lew - ra - di - kit - he - war - e - dil

Hey mamista xelkê perdê * şûr de kêşa le
dû gerdê

hey - ma - mis - ta - xel - kê - per - dê
şûr - de - kê - şa - le - dû - ger - dê

Her lence xanim lence ye * lencit ye nokê
pence ye

her - len - ce - xa - nim - len - ce - ye
len - cit - ye - nû - kê - pen - ce - ye

Ji bona îro ev çend. Ji xwe ev lê lê ye, he-
ke xwendevanên Hawarê pê bendewar bûn,
lolo li pê ye:

Herwekî Xaniyê rehmetî gotiye:

"Çi bikim ko qewî kesad e bazar
Ninin ji qumaşî ra xeridar"

Cegerxwîn

TOLA BAVAN

Li bakuran erz li nîvro Sîpan
Pênc salan li pêl bû ala me kurdan
Birho kurên xwe ve, Ferzende Îhsan
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê şêran

Berê me li armancê, piştî me li Yezdan
Li pêş me rawestî welat, Kurdistan
Destê me bi xencer devî de Quran
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê şêran

Herdem bi moran mij, berf e Agrî Dax
Neyaran kir welat zelûl û kambax
Ma qê namûs e em ko bimînin sax
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê şêran

Heft sal in li gir tê borîna mêran
Milên xwe dane hev herwekî şêran
Li ser wan gurmîna top û xumberan
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê mêran
Çek û pûsatên xwe hilgirin bi lez
Ne çiya û ne deşt mebên bi bez
Teva îro mirin li me bûye fêz
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê mêran

Ez dikime herim venagerim mal
Yadê tu qet mebêj ka ko çû Heval
Ji bona min bes in Kurdistan û al
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê şêran

Dê bi zorê bigirim Kurdistana xwe
Ez ê daçikînim li ser ala xwe
Hinga tola bavan têxim bala xwe
Zû birot zû birot ey lawên kurdan
Kurdistan vejandin van hersê Mêran

Heval Şukrî

AX Û KESER

Ezman heşin em nexweş in
Ezman bi stêr em man bêkêr
Ezman girgir em man bêxêr
Ezman bi deng em man bêreng
Ezman zelal em mane lal
Mêrg û kanî ma bav kanî
Lat û zinar ka dost û yar
Welat şepal em kirin kal
Bêriya welêt agir û pêr
Sîpan xelat ma ka welat
Kerkûk Hevlêr lê bê ser bêr
Şernex Cizâr em kirin pîr
Xox û mişmiş em man bêhiş
Şêr û piling bê dest û ling
Neyar dostî em êxistî
Neyar bi bir bi dest û şîr
Bê tîr xencer em kirin der
Dost û biran kuştin beran
Dost û biran çih kirne xan
Şêxê Botî mêlak sotî
Şêx bû armanc xelk bûn sêrtaç
Şêx bû birin xelk pê kenîn
Dost tê perî ser jê firî
Find û şemal rêket ji mal
Çû gora kwîr em hiştin dwîr

Mustefa Ehmed Botî

ŞÎNA XALÊ MIN

Di sisiyê hezîranê de, li ezmanê kurdan, tofanek eçêb qewimî; histêrkek pir bi şewq û pir bi nûr ji nişka ve rijîya, xeyidî, xwe da riya dinyake din û nehat!

Ji ber vî halî ye ko îro li dinya me ronahî kêm, hizn û melal zêdetir bûye; ehîlê dinya kurdan – nemaze rewşendarê ji rewşa wê hêstêrikê – kezebîrin û dilbixwîn mane. Yek jê ez im; baxê giyanê min mij û xumama şî-nê girtiye; hundurê min ji xem û xeyalan ca bi can zebûn û birîndar e. Gelo çi bû? Ma hîn dê çi bibê! Xalê min, welatîyê min, mamosta û rêberê min destê xwe ji me qerand û ket bin axa reş û sar. Hey wax! Hey wax!

Xalê min ji bavan de xismê min bû; lê roja ko ez agahê çêyî û xirabiyê bûm ew bû dostê min. Ji lewra ko milletperwerekî hêja bû. Tîrsa bav û birê min, riya min li ser mala wî nebirî, tehdîdê mirovê min stewart man, min bi rûhê xwe ve ew diparast. Wî jî bi dilê xwe ve ji min hiz dikir.

Gelo ji bo çi welatê xwe yê bihuştîr nekir, dest ji xanûman û şaneşînê xwe kir û hat li van çol û çepalan derbîder gerîya? Wî bi xwe ev pîrs ji xwe nekiribû. 'Îşqa milletî hertîşt li ber wî bêqîmet kiribû. Hatibû xebata welatê xwe tola kuştîyê milletê xwe. Heyhat! Xwedê pê re ne bir serî, pêta agirê hundurê wî ew kuşt, mirazê wî bi wî re çû gornê. No! No! Ne mirazê wî ne ew bi xwe jî neçûne gornê. Mirazê wî mirazê me, mirazê gişkan bû. Ji lewra bi me re di me de dijî û heta roja paşîn jî dê bijî. Bi xwe jî neçûye gornê. Ji ber ko herçî di rêya milletê xwe de dimirin laş wan bikeve erdê jî giyanê wan ber bi ezmanan ve bilind dibin û ew bi xwe di dilên welatîyên xwe de dijîn.

Efendî di lawaniya xwe de kurdperwer bû. Di mutarekê de civata kurdî li Dêrikê

eşkere vekiribû, ew bi xwe serwerê civatê, ji heralî libat (e'za) civandin. Pîrî jêhatî bû, hêj bist û çar pênc salî bû, bû serekê du sê eşîran. Memûrê tîrko di destê xwe da dida listin. Di şerê Şêx Seîdê rehmetî de çiqas beg û axayên welatê me û nêzingê me hene bi peyayên xwe ve çûne himberî Şêx. Lê Efendî ne çû. Bi ser da bi çend peyayê xwe ve derket Çiyayê Mazî. Ajot ser qereqola gundê Şewaşê. Esker û cebxana wan dil girt. Gava şehîdê şêrîn Kemal Fewzî Beg hate girtin Efendî bihîst ko ew ê Kemal Fewzî Beg di riya Sêwregê de bibin Anadolê. Ji ber bihîstina vê xeberê birayê xwe Salih Beg (ew jî bû şehîdê milletê xwe) bi çend peyan ve şande ser riya Sêwregê ko Kemal Fewzî Beg jî destê neyaran bi derxûne. Lê sed heyf di riya Xarpêtê şandibûn.

Di pey şikestina Şêx de serwerê delal jî birin berpirsiyariya Îstîqlalê. Lê Xwedê ji wê afatê xelas kir. Şûn da sorgonê Anadolê kirin. Li wê jî rahet nedisekinî; hevalê xwe yê nezan îqaz û îrşad dikir, bi hevalên zana re civat çêdikir. Ji lewra li ciyekî sekna wî tine bû, du rojan li ciyekî nedima. Bi dereke din ve dişandin.

Pîştî efwê dîsa hat welatê xwe, xort li dora xwe civandin. Bi civata mezin re muxabere kir, ji xortên dora wî yek jê ez bûm. Tişteki jî me veşartî tunebû. Gava ko hate Sûriyê xeber da min û çend hevalan. Lê herwekî Hawarê nivîsandîye Xwedê ji tu wan re li hev du neanî.

Berê wî bi jêr ve rast kirin, piştî hatina wî zarokê wî jî canê xwe xelas kirin. Lê di feqîrî û zelûfî.

Salek neçû min jî da dû; me li Hîsiçê hev du dît ji ber ko biraziyekî wî mamekî me kuştibû, navbera me piçekî sar bû. Lê dihat ser kurdîtiyê jî berê germtir bû.

Efendî bêguman hêja bû. Hevalê wî kêm

têne ditin. Ji bo vê wefat hezîn şîn û girî, reşgirêdan li her kurdê xwedan rûmet dikeve. Xwedê rehma xwe lê bike me jî bi rehma wî şabike.

Qedri Can

STRAN

Lo mîro lolo Mîro!
Ro dihatî nimêja nîro

Oda mîrê min bi siwirneg e
Heçî dosta wî Fireng e
Emrê wî emrê quling e

Lo Mîro lolo Mîro
Ro dihatî nimêja nîro

Oda mîrê min bi hine ye
Heçî dosta wî File ye
Emrê wî jî emra zêde ye

HEY DINYA FANÎ

Hey dinya fanî . . hey dinya fanî
Yê ko tu çêkir qanûnek danî

Got: "Herçî bayê eşqê li wan î
Gerek tim bijîn bi şadîmanî"

Mixabin, heyhat! Ew gotin nema
Ew peyman zûda ket avên çema

Hey dinya fanî, hey dinya fanî
Lal mebe wisa ew qerar kanî?

Bi hêjmara îro şeş û nîv meh in
Newzad û Nuhbir li dorê hev in

Hey dinya fanî, hey dinya fanî,
Li me aşiqan ka dilovani?

Nizanim çi bû ew bejna zirav?
Peyda kirin li min ax! jana zirav

Hey dinya fanî, hey dinya fanî
Ew şeng û şoxê qametê kanî?

Hiş li min nehişt qet nabin şifa
Ew çavên di reş hezîna wefa

Hey dinya fanî, hey dinya fanî
Pir melûl meke vî şêrîn canî

Ew rexên ruyan wek sêvên Xelat
Sor û zer dibûn her lê rojhilat

Hey dinya fanî, hey dinya fanî
Îro dût ketim ji wî zemanî

Wê 'îşqê wey wax! giriftar kirim
Evînek nuh bû birîndar kirim

Hey dinya fanî, hey dinya fanî
Deyndara yarê dermanê can î

Ax meke Newzad ji bo te şerm e
Dawiya wahê pertake germ e

Hey dinya fanî . . . hey dinya fanî
Zêr û ziber be ew çerxa xamê

Newzad

MÎR MIHÊ

Erê ev çend caran xwediyê Hawarê ji xwendevanên xwe çirokên kevnare dixwaze. Ji lewra ez dixwazim iro çiroka Mîr

Mihê di nav rûpelên Hawarê de bidim belav krin.

Eya Mîr Mihê yek ji dilgîr û evîndarê welatê kurdan e. Bi xwe yek ji mîrekê Hîzanê ye. Çawan ko rîspî û mezinê welatê me bi yek dev û yek zimanî dibêjin.

Bavê Mîr Mihê mîrê welatê Hîzanê bû. Di saxîtiya xwe de keça birayê xwe ji kurê xwe re bi du erzaniya xwestûbû. Belê herdu piçûk bûn bavê Mîr Mihê piştî çend salan bi riya dergahê padîşahê yekta û Xwedayê cîhanê ve meşiya û canê xwe ê şêrîn sparte axa cebana û tacê mîraniyê sparte birayê mayî. Piştî çend salan Mîr Mihê giha çax û benga xortaniyê. Belê mamê wî herdem jê re digot: "Heta ko şhadetnama îlûm û finûnê dîni û cîhanî nestîni ez keça xwe nadin te"

Ji neçarî Mîr Mihê berê xwe da welatê Cizîra Botan. Sera pîra kete bin barê şêx û mela û ji dîwanxana derker kete nav toza mizgeft û medresan. Çend salan ji emrê xwe yê ezîz bi vî awayî derbas kir. Piştî ko şhadetnama xwe sitand vegeriya welatê xwe. Hate ser soza xwe û mamê xwe. Li derê bajarê Hîzan di xirgêleke mezin li nav cebana daketiye hate medresa feqîyan. Ji wan pîrsî go ey çi ye go "Ma tu nizani Sînema keça apê te miriye". Hê ji nû ve axîneke giran kişand û bi şûn ve vegeriya. Bi serê çol û çiya ket. Û digeriya li ber tûmê giyakê rûnişt û xweşxwaneke giran li ser Sînema xwe gotiye. Pelên giyê ji ber dijiwariya agirê wî weşiyên.

Ez ê çend bendan ji xwaşxwana wî ji xwendevanan re di vir de bêjim:

Ez ê Hîzanê dihebînim du caran tê bihar

^e
Ez ê wekî bulbil dixwînim li ser gulên û xar e

Ez ê herim Sînem bibînîm dinya me newînîm ev car e

Mihê tu li dinê digeriya kesî nedigo Sînem nexweş e

Ez ê dihatim hicrokê feqiya dinivîsin kêl û ferş e

Tenbîhê bikim li marên miriya bire nexwun ebruyên reş e

Te rohîva nûrîn e şewqê daye ummetê
Te gerden şûşa hêşîn e nuqte nuqte xal ketê

Heçî Sînem bibîne bêşik diçe cennetê

Çend caran digel Mela Ehmedê Cizîrî hevalî kiriye. Carekê reşbelek jê re şandiye. Bendek jê hêj va ye di bîra min de ye

Selama min heqîrî
Sedefek divê têkin
Îro di Cizîrê
Heq e li melê kin

Mîr Mihê Emrê xwe bi evîndarî û 'işqebazî li şax û çiyayên Kurdistanê bihurtiye. Rehmeta Xwedê lê bit.

Serpêhatiyê Mîr Mihê di nav kurdan de bêjimar hene. Lê vir de tev naêne gotin. Eger Xwedê bivê ez ê çendekî di ji bilav bikim.

Cegerxwîn

TIRBA SPÎ Û MARÊ QUT

Mirovek bi navê Muhemmed rojkê çû geşt û seyrangêhê. Li cihêkî bi av û bi gul û giya civatek maran dît. Di nav civatê da marên pir stûr û du serî hene. Ji maran pir tirsîya. Kir ko wê civata maran bi

derbekê bikuje. Lê ne diqedand. Da eqlê xwe û kûr fikirî. Di dilê xwe da got: "Ez îro vê civatê bi eqilmendî belav nekim mumkin nîne wê rojkê min bikujin, navê min ji dinê rakin" ser vê yekê banî mezinê maran kir û jê re got:

– Şahê maran kêfa min pir ji civata we ra hat. Ez dixwazim bi te birakî deynim.

Mezinê maran ji nezaniya xwe, bi civana xwe qet neşewirî û bi Muhemmed ra bû destbirak û jê ra got:

– Bîrao defîneke min heye ez ê rojê zêrekî bidim te. Çû zêrek ji Muhemmed re anî û Muhemmed çû mala xwe. Her roja Xwedê karê Muhemmed ev bû. Mideke pir neajot Muhemmed bi perê mar dewlemend bû. Dil kir ko here dan û sitandinê. Beriya ko here banî kurê xwe kir û got:

– Lawo em ê herin cihêkî.

Û kurî da pey û çûne qula mar. Mîna deynê mirovekî li mirovekî be mêtirik banî mar kir û got:

– Maro derkev derva.

Mar derket ber derî, Muhemmed jê re got:

– Vî kurê min qenc nas bike ji îro bi şûn da her rojê zêrekî bide kurê min. Mar got:

– Rind e, ez ê rojê zêrekî bidim wî.

Muhemmed bi kurê xwe ve vegeyriyan hatin mala xwe û Muhemmed çû kirîn û firotinê. Kurê wî li ser wî qerarî rojê diçû zêrek ji mar disitand. Lê pê razî nedibû. Rojkê ji xwe re got: "Ez ê vî marî bikujim û defîna wî bi carekê bixwum" şûrê xwe kir bin paşîla xwe û çû ser qula mar. Dil kir ko bi bêbextî mar bikuje. Şûrê xwe ji kalan kişand û da pişta xwe. Deng li mar kir û got:

– Apo ka zêrê biraziyê xwe bine.

Mar zêrek girt û hat nik kurê Muhemmed. Kurik şûrek avête mar. Şûrê wî seriyekî mar qut kir û mar bi dilekî şewirî lê vege-

riya û pê ve da, kuşt.

Cendekê wî li ber germa rojê ma. Şivane-
k hat û laşê wî dît. Çû ji mala wî re got.
Mala wî hatin laşê wî birin û tîrbeke spî jê
ra çêkirin û tê da veşartin.

Paş midekê Muhemmed ji kirîn û firotinê
vegeriya hat mal. Ew perê ko di destê wî
de bûn hemî wînda kiribûn. Pirsyariya ku-
rê xwe kir. Jê re gotin:

– Tu sax kurê te maran pê ve dan. Mu-
hemmed dev kire birîna xwe. Hinga zanibû
ku derba wî ji ko da lê ket. Rabû çû ser qu-
la mar gazî kir û got:

– Birayê mar derkeve were me zû de hev
du nedîtiye, em hev du bibînin. Mar serê
xwe ji qulê derêxist û lê vegerand.

– Ji ber deriyê min here, ne tu tîrba spî ji-
bîr dikî ne ez serê qut...

Ş. Hesên

BERDÊLK

–Ji Qedrî Canê bira re–

Ax welato ax welato
Zulma neyar jê re hato
Emrê min çû st sal didît
Min nedît roj lê hîlat e
Bav û birên xwe dipirsî
Îro xeber ji wan hato

Hin birîn in hin kuştî ne
Ewên di ji li ser şîn e
Ew xwehên şîn girêdan
Li ser êgir rûniştine

Çavên wan gî hêstir xwîn in
Tim digirîn li xwe dixînin
Digirîn li xwe dixînin
Qedrî Can jî pê dixînin

Ev xebera ji çi beyan
Ji gotina yekî ciwan
Ev ciwana filitiye
Ji dest neyarê Kurdistan

Ev ciwana pismamê te ye
Ew ji xwîn û dema te ye
Li ser seran li ser çavan
Hate cem me mêvanê me ye

Bayê li te kir borebor
Ew nalîn e . . têtî ji jor
Ew kaxeza te a bi xwîn
Yanî êdin hat ser me dor
Qet metirse Xwey kerim e
Ya me divê îro hîm e
Renc û tengî me pir kişand
Yezdan xefûr û rehîm e

Sazê te ger ne dirêj e
Lê ji çavan xwîn dirêje
Ji renc û zulma neyaran
Em bûn bêhoş ker û gêj e

Qedrî bira ev çi hal e
Ne hogir manî ne heval e
Şîna îro pir li cî ye
hetta qametê [li] bal e

Lawê Findî

ZARÊ DUMILÎ Û MEWLÛDA 'USMAN EFENDÎ [*]

Berî çendakî, ber bi xilaseka tarê ve diçûm. Dinya li me bûbû tarî. Min û hevalekî xwe me xwe dabû bin çirakê û me vêtikek dixwend.

Di paş me re kalek dihat. Emrê wî di dorê pence şestî de. Selav li me kir û xwe da nas kirin. Mela Muhemmed Nezîr kurê Heçî Îbrahîmê Dêrşewî. Berî panzdeh rojan jî welêt hatibû û li min digeriya ko jê re an jî birayê wî re karekî peyda bikim. Min got:

– Qenc e, sibe were mal em fedikirin.

Lê zimanê wî ne zimanê xelkê cihê Botan bû. Hêj bêtir diçû ser zarê deştra Diyarbekirê.

Sibetir kalo hat. Biserhatiya xwe jî min re got. Ji ber tirkên, jî ber sitemkariya wan baz dabû. Di nav axaftinê de min seh kir ko herçend bavê wî Dêrşewî bû lê bi xwe di Sêwrekê de jî diya xwe bûbû. Ji lewra zarê wî ne zarê cihê Botan bû.

Mêvanê min mela, melakî medresetiye bû. Kêm û zêde bi herfên latînî jî dizanibû. Wekî min navê Sêwrekê bihîst û min zanî ko Muhemmed Nezîr mela ye zarê dumilî û mewlûda zazakî hatin bira min.

Ji mêj ve min dil hebû hinekî bi zarê dumilî mijûl bibim. Nemaze mewlûda 'Usman Efendî bêxim dest. Wê bi yekî re ko rind bi dumiliya Sêwrekê dizane bixwinim, li ber binivîsinim û bidim çap kirin. Ji xwe di vî zarê şerîn de jî û pê ve tişteki din nehatiye nivîsandin. Hatibe jî min nedîtiye, ne jî

bihîstiye.

Belê jî zû ve ye ez li vê digeriya. Berî du salan nivîstek ketibû destê min lê natevav. Ji pêşî û paşiyê çend rûpel kêm bûn, ên mayin niv çirandî û di hin cihan de pirsên heşifandî hebûn. Digel vê hindê pêlekê ez pê mijûl bûm. Bi kêr nedihat. Min jê tişteki hêja û tekûz neanî der. Ji û pê ve jî min re arikarek jî diviyabû. Arikarekî welê, herçî ko min nizanibû bikare jî min re mane bike.

Melayê min herçend kurdmanc lê Sêwrekî bû. Min jê pirsî heke bi dumilî dizanin. Ji xwe ewlî [ewle] û razî li min vegeand:

– Hingî kurdmanciye bi dumilî jî dizanin. Ji jinikê re "çinêk" jî meriv re "merdim" û avê re jî "aw" dibêjin.

Lê dilê min li gotina wî rûnedinişt. Ji ber ko bi xwe kurdmanc bû. Gelek kurdmanc hene ko bi dumilî dizanin, lê di axaftinê de herdu zaran tevî hev dikin û weke xwe nizanin bibêjin. Lê zazayin hene ko di kurdmanciya wan de tu kêmanî nîne, mîna me bi kurdmancî dizanin.

Ber ko kurdmancî di navbera kurdên welatê jorîn de zimanê teyayî ye û stran û dilokên zazan bi kurdmancî ne. Ji ber wê yekê jî min re yek diviya bû ko dumilî zimanê de û bavê wî bir. Min jî Melê pirsî:

– Tu çawan hîni dumiliyê bûyî?

– Ji diya xwe hîn bûme. Bavê min jî Dêrşewê hatiye Sêwrekê li Sêwrekê diya min mehr kiriye. Diya min bi xwe zaza ye. Keça Mela Suleyman e, Mela Suleyman kurê Hafîz Îsa ye, ew jî pîsmamê 'Usman Efendî,

muftiyê Sêwrekê ye. Yanî ez xwarziyê zazan im. Ez bi xwe di nav zazan de mezin bûme. Ji xwe li Sêwrekê bi dumilî xeber didin, lê bi kurdmançî jî dizanin. Xelkê dora Sêwrekê jî zaza ne. Ez tim diçûm gundan û min hergav ji xelkê ra mewlûda zazakî dixwend.

Êdî min zanibû ko paş çend salan rastî mirovekî xwe hatime. Mela Nezîr dê bi kêrî min bihata. dumilî zimanê diya wî zimanê wî bû. Lê bi zimanê bavê xwe jî, weke xwe, pak dizanibû. Dikaribû herîştê dumiliyê ji min re bi kurdmançî mana bike. Melayê min melakî zor, melakî kitêb binçeng bû. Mewlûda zazakî, ya Melayê Batê û Nehcu 'l-Enama Mela Xelîlê Sêrtî pêre bûn. Paş du rojan Melayê min ji derî ve da hersê kitêb di bin çeng. . .

Mela Nezîr Nivîšta xwe di sala 1321/[1903] di panzdehê meha nîsanê de bi xwe nivîsandibû.

Lê îro çavên wî ji ber nexweşiyekê ew çend tarî bûne ko destnivîsa xwe nema dikare bixwîne. Ji lewra min jê re herbeyt ye-ko yeke dixwendin, ewî mane dikir zêr û ziber diedilandin, min jî bi herdu herfan, erebî û Latînî dinivîsandin. Di dema nivîsandinê û bi hinceta her pîrsa nû min bala xwe dida qewa'idê, destûrinin zimanekî di-anîn der û berpêl dinivîsandin. Bi vî awayî ez digiham bingehê zarê dumilî jî û min ew didanî ber kurdmançiyê.

Jê hêla din diviya bû ez bizanîm û ji xwendevanan re bidim zanîn, ev Mewlûda ha kengê hatiye nivîsandin û bi çi awayî jî 'Usman Efendî re hilketibû.

Li gora gotina Mela Nezîr yekî jî melayên Sêwrekê, bi navê Yûsuf Mewlûdek bi zimanê tirkî nivîsandibû. Ew û 'Usman Efendî bi hev nexweş bûn. Heçkû berberî bi hev dikirin. Paş belavbûna mewlûda Hecî Yûsuf Meyildarên wî digotin: "Melatî û zanatî

holê dibe. Ne bi galgalan. . ." Ev kurt û pist bi guhê 'Usman Efendî ve jî dikirin. Ne gerek e em bibêjin ko herdu mela jî kurd û kurd ziman bûn.

Wekî 'Usman Efendî ev bihîstin ji nasên xwe re got: "Heke zanatî bi nivîsandina mewlûdê ye ez mewlûdekê bi zimanekî welê binivîsim ko pê hêj tu kitêb nehatiye nivîsandin, ne bi tirkî ne bi kurdmançî lê bi dumilî. . ."

Û bi vî awayî û jî wê berberiyê ev mewlûda hate pê. Nik dilê min ev cara pêşîn e ko ji berberiya du kurdan tişteki qenc ber pê bûye. 'Usman Efendî par li Sêwrekê çûye rehmê. rehmêta Xwedê lê bit.

Dîsan li gora gotina Mela Nezîr 'Usman Efendî mewlûda xwe bi pênc salan beriya meşrûtiyê, yanî di sala 1319'an [1901] de nivîsandiyê.

Mewlûda Hecî Yûsuf yanî a tirkî jî xwe hingê ketibû çapê. Lê ya 'Usman Efendî nediket. Carekê nivîşteke wê şandibûn Diyarbekirê, ew nivîšta ko min ya xwe li ber nivîsand. Lê ji ber ko nizanibûn bixwînin bi şûnda vegeandibûn. Herwekî di pelê wê ê paşîn de bi tirkî nivîsandiyê: "Bilxasse selam we sena'dan sonra istifsar xatir êderim. Mezkur kitab wîlayet'den gerî îade edildî. Sebebi okuyamamış'lar dir. Baki selam. 12 heziran [1]322 [1904] - îmza" nayête xwendin.

Piştî Meşrûtiyê pismamekî min, Faîz Beg Bedir-Xan, bûbû qaymeqamê Puturgê. Bavê Mela Nezîr Hecî İbrahîm çûbû balê. Mewlûd şanî wî da. Pir neajot Faîz Beg hate ezil kîm û vegeiya Stenbulê. Mewlûd jî bi xwe re bir ko bêxe çapê. Lê li Stenbulê jî ew nikaribûn bixwînin. Hingê Faîz Beg jî Hecî İbrahîm re nivîsandibû ko an ew bi xwe an kurê wî xwe bigihînin Stenbulê mewlûdê jî wan re bixwînin da ko bikarin

çap bikin. Lê ne kur ne bav neçûn Stenbulê
û mewlûd neket çapê û Xwedê ji 'Usman
Efendî re hez nekir ko keda xwe bi herfên
reş bibînit. Em vê çapê ji bona şakirina gi-
yanê wî pêşkêşî wî dikin.

* * *

Ji hêla din min dizanîbû ko nik Muhemed
Elî Ewnî Efendî (1) jî nivîşteke mewlûdê
heye. Min jê re şand û nivîšta wî anî. Me
herdu nivîşt danîn ber hev. Me dît ko di
navbera wan de kêr û zêde ferqin hene.

Berê pêşin di destpêka nivîsta wî de deh
beyt hene, di ya me de tenê sisê ne. Min ev
ji Mela Nezîr re xwendin. Ewî got: "Bi min
beytên zêde paşê hatine bi ser xistin, herhal
yekê ji ber xwe gotiye"

Di vê babetê de ez tişteki nabêjim lê her-
wekî xwendevan bi xwe dê bibînin di wez-
na wan beytan de xwarî û kêmanî zêdene.
'Usman Efendî bi xwe nikaribû beytên bê
wezin an xwarwezin binivîsîne. Jê re mew-
lûda wî giwah e.

Digel vê hindê em wan beytan bê ko tu
tiştê wan biguhêzinin, rast bi rast diguhêzi-
nin hire:

Bi namê wahîrê no ard û azmîn
Ke ma dest kerd bi no girwe rengîn
Şima hemdê xwe Ellayê rê biyarîn
Şew û roj qapîdê ey di biqarîn
Pêxemberî rê selewatî biwanîn
Tim û tim derdê cê ver di binalîn
Misalê na dinê zanî ti merdim
Ti citêrênî, girwey to jî toxim
Ke to zanan kî no dinya senîn o
Bizanê a dinê çayê cû nîyo
Wedaro ey çê kî citêr bikaro
Kî citêr çî karit ey wedaro
Beso tobe biyarîn hey xedarîn
Dinyay di to hemî hewl bikarîn

Gunahdê xo rê arê bin binalîn
Birejnîn hersê çiman ra bikalîn
Bibo 'efew gunahê mayê vêrdo
Gunehkarî kî 'umrê xo di kerdo
Selewatî biwanîn rind û bolî
Biresnîn pê dima gandê resûlî

Ji û pê ve di minhuyê (metnê) de, di ge-
lek cihan de navbera nivîsta me û ya Mu-
hemmed Elî Ewnî Efendî de ferqên din jî
hebûn. Me ew ferq berpêl û di bin re û ye-
ko yeke nişan kirine. Lê ferqên mîna pêş û
paşbûna pîrs û herfan û guherîna ciyokan
nehêjayî nişankirinê bûn. Herwekî di beyt
û misraên jêrîn de tete dîtîn.

1- Çaxo qurban bî devê Ellay resa (Wexta
qurban bî devê Ellay resa)

2- Kam kî adir ra xelas xo rê waşt
Wa biwano ê resûlî rê selat
(Kam kî adir ra xo rê xelas waşt
Wa resûl rê biwano es-selat)

3- Kerdo înan ard bi Ellay bol nîyaz
(Kerd înan û ard bi Ellay nîyaz).

Ev e ferqên bingehîn di navbera herdu
nivîstan. Di nivîsta Mela Nezîr de me tenê
tiştinî welê guhartûn ko berê ve rengên
xwe ên binatî wînda kiribûn û rind nedike-
tin weznê.

* * *

Zarên zimanê kurdî ên bingehîn sisê ne.
Zarê welatê jorîn, yê welatê jêrîn û zarê du-
milî.

Herwekî nas e zarê welatê jorîn kurd-
mancî ye û di kurdmanciyê de ferqên zara-
wa û şewan hebe jî zarê kurdmancî bê tu
kêmanî şanê yekîtiyêke zimanekî didê. Lê
zarê welatê jêrîn ne welê ye. Di nav xwe de
li zarinî din belav dibe û cih bi cih jî hev
vediqete, mîna Baba kurdî û Lorî. Ji û pê ve

di wî welatî de zarînin din hene bi gelekî jî zarê welatê jêrîn dûr in û dikevin nêzingî zarên din.

Zarê dumilî: Ev zar zimanê kurdên dumilî an zaza ne. Kurdên dumilî di welatê jorîn di rojavayê wî welatî de rûniştî ne. Bi piranî tevî kurdmancan in û jî zarê xwe pê ve bi kurdmançî jî dizanin. Li gora ko min seh kir di zarê dumilî de jî çend bir hene. Di bingehî de ev birên ha dudo ne. Di nav van herdu biran de di danganê û qewaidê de ferqînin eşkere têne dîtîn. Di denganiyê de: di zarê Sêwrekê de herfa "j" bi qasî kurdmançiyê nin be jî, di hin pirsan de tête dîtîn. Lê di dumiliyên din de mîna zarê paloyê de "j" yekcar nîne û şûna wê "z" yek an "c" yek rabûye. Ji lewra heke jî dumiliyan re jî ber ko li şûna "j" ya kurdmançî "z" dibêjin "zaza" hate gotin dumiliyên Palo û Madenê jî dumiliyên Sêwrekê bêtir zaza ne.

Di zarê dumilî de pirsên herzarê kurdî têne dîtîn, kurdmançî, Babakurdî, Hewrema- nî h. p. . .

Di vî zarî de "v" heye û gelek e. Dibe jî kurdmançiyê bêtir jî. Lê di hin pirsan de vê "v"ê mîna kurdan bi "w"ê diguhêrînin û li şûna "av" û "şev"ê "aw" û "şew" dibêjin.

Di qewa'idê de: Zarê dumilî di qewa'idê de jî her zarî bêtir nêzingî kurdmançiyê ye. Berê pêşîn pronavên "ez" û "min", pronavên zindî, di vî zarî de weke xwe mane û "ez" jî neketiye. Ji lewra herwekî di kurdmançiyê de ye, di dumiliyê de jî fi'lên lazîm û mutê'ddî cihê cihê têne tesrîf kirin.

Tenê di mesela cîsnê de zarê Paloyî kêrmançî kiriye. Lê zarê Sêwrekî mê û nêrên xwe weke xwe hilanîne. Di hin cihan de mesela cîsnê di vî zarî de jî kurdmançiyê bêtir, kurtir û hûrektir e. Ew çend ko di fi'lan de jî tête dîtîn.

Paş ko me ev ferqên ha, bi kurtî, gotin

em ê jî xwendevanan re mînhûkî bi du zarî bidin zanîn, bi yê Sêwrek û yê Paloyî.

Ev mînhû çîrokeke Mikrê ye. Par xortekî hejdeh salî, jî wlatê Mikrê, ev çîrok jî min re gotibû min jî nivîsandibû. Min ev mînhû li herdu zarên jêrîn da wergerandin. Yê pêşîn jî Mela Nezîr û yê duwem jî Mihyeddîn re da wergerandin. Mihyeddîn xelkê Paloyê ye. Ji gundê Meman jî eşîra Qasîman.

Ji bona ko yek di bin hukmê zarê ê din de memînit min jî herduwan re mînhûwa Mikrê xwendin û jê lê zarê wan da wergerandin, bê ko yek ya a din bibîne.

Dumiliya Sêwrekê

Rojê rojan di dewên di hawar dekewt. Şarê dew pêro remayê. Dewi miyan di kergên û des leyrekî ca di mendê. Lûyêndo vêşan înan ra peyda bî. Kerg xeylî tersa. Lûy ay rê va:

– Ez do to bora tewrê leyrekan.

Kerg cirê va:

– Heta hewt rojî vindir.

Lûy cirê va:

– Qandê çiçî?

Kerg cirê va:

– Leyrek bol werdek î.

Lûy zana dew di kes çinyo veng nêkerd, şî. Kerg kewt qesawet. Tew rê leyrekan dew ra vijiya. Şî arzeyî het. Uja aşwançî ê dinay. Kerg hewar kerd, cirê va:

– Ewro lûyên ma ra peyda bî. Min rê va: "Ez do to bora". Min cirê va: "Heta hewt rojî vindir". Lûy şî, veng nêkerd. Ti nika tazî û kutikan hadire ki heta Dedi Lûy yeno.

Aşwançî va:

– Bol rind o.

O wext postê lûy neway çeturi kerdê. Aş-

wançi xeylî pê weş bî.

Kergî rê va:

– Ezo no meydan di lanên biken. Ezo tewrê kutik û taziyan dekewin. Eger Dedi Lûy ame tenekî ey dir ra kay bike. Odo to rê vaji:

– Ey kergê, kergê, kergê! Ezo to borî tewrê leyrekan.

Bado ti ci ra vaji: "Ey Dedo Aşwançi, ti bixwe û kutikê qundî bê teber."

Lûy ame meydan, venda kerg, kerg şî, ci-rê va:

– Çunkî ti nika mi borî, min rê weş o tenekî kay keran.

Destê jebînî girewî. Kerg cirê va:

– Min rê deyrî biki.

Lûy va:

– Ey kergê, kergê nika ezo to bora tewrê leyrekê to.

Kergê va: "Nobeta min a" dest pa kerd:

– Ey Dedi Aşwançi bê teber, ti bixwe û kutikê qundî.

Lûy tersa, va:

– Hunî mevaji, axir ez tersenno.

Qissey tamam kerdî, Dedi Aşwançi vijya. Tazî û kutikan wexto lûy dînayî, girewt û fetisnay. Aşwançi bi lûy, kergî bi leyrekan bî şay.

Dumiliya Palûwî

Rwecî rweca dewêkî de hewar kewt. Şarê dew pyero remay. Miyanê dew, ca mend kerg tewlê des liçikana. Yînê rî lûyek peyda bî zehf veşan. Kerg zehf tersê. Lûy tîra va:

– Ez to borî tewlê liçikanê tuwiya.

Kerg tîra va:

– Vindir heta hewtena rwecî.

Lûy tîra va:

– Qey çine ya?

Kerg va:

– Liçikî zehf qic î.

Lûy zanani dew di çew çîno, veng nikerd, şî. Kerg kot dişmiş biyayiş. Dew ra tewlê liçikanê xoya vicyay, şî arye. Uca arbançiyê dî. Kerg hewar kerd, tîra va:

– Eyro lûyek min rî peyda bî. Min ra va: "Ez to borî". Min tîra va: "Vindir hewtna rocî". Lûy şî, veng nikerd. Tî inkey tanzî û bwecî hedre ki heta Apo Lûy yenno.

Arbançi va:

– Zehf hewl o.

In wextî d' postey lûy neway çeturfî kerdî-yê. Arbançi zehf pê weş bi. Xo hedre kerd, kerg ra va:

– Ez in meydan di qulêk bikeyn. Tewlê tanzî û bweciyan dekuwî. Eger kî Apo Lûy ame tay cirî bireqîşî. Wî tue ra vaco:

– Hey kergê, kergê... Ez to borî tewlê liçikanê tue ya.

Bacî ti tîra vac:

– Hey Apo Arbançi, bê teber, ti bixwê w bwecî qundî.

Lûy amey meyda, venda kerg da, kerg şî, tîra va:

– Qey gî ti inkey min borî min rî weş o ez bineyekêkî bireqes.

Lûy va: "Hewl o". Destê yowbînî gured. Kerg tîra va:

– Bineyekêkî ma rî dêrî biki.

Lûy va:

– Hey kergê, kergê, ez inkey ti w liçikanê ti piya borî.

Kerg va: "Serey min o":

– Hey Apo Arbançi bê ti bi xo w bweciy qund ya.

Lûy tersa, va:

– Ano me vac, axirî ez tersenna.

Qalê xo tamam kerdî Apo Arbançi vicya. Tanzî w bwecî hela g' lûy dî, di hal de guret û xeneqnay. Arbançi bi lûy, kerg û liçikan

şa bi.

Paş ko min mewlûd û ev benda ha nivîsandin herdu şanî birayê Şêxê rehmetî Şêx Evdirehîm Efendî dan.

Hingê ewî ji min re got ko ji vê mewlûdê pê ve mewlûdeke din jî bi zarê dumilî hatiye çêkirin û bi ser xist: "Li gora ko di bîra min de maye ji vê dirêjtir bû û ne bi şewa Sêwrekê lê bi ya Pêçarê bû. Yekî bi navê Ehmedê Xasî çêkiribû".

Lê Mela Nezîr ko ji dumiliya Sêwrekê pê ve tu dumiliyê naecibînit dibêje: "Belê Ehmedê Xasî jî mewlûdeke çêkiriye û ew mewlûd gihaye Sêwrekê jî. Min ew dîtiye. Hima sê çar pelik bûn. Ji pirsên kurdmançiyê tîjî bû. Lê piştî ko Mewlûda 'Usman Efendî derket ew betal bû" Lê ji ber ko min dil nîne ez wê betal bikim ji xwendevanan hevî dikim heke pê dizanin û dikarin peyda bikin nivîşteke wê ji min re verêkin da ko ez wê ji bêxîm çapê.

Şam, Tara Kurdan: 16 tîmeh 1933

Celadet Ali Bedir-Xan

* Me tîpguhêziya hersê perçeyên dumilî ji kovara Hêvî, hejmar 2, 1994, girtiye. Tîpguhêziya hersê perçeyan Malmîsanîj kiriye.

SEHÎTÎ

Le bo yekîtiya zimanê Kurdî

- 4 -

Ji ber hersê pirsan ve ez dibêjim

1 - Gereke civatek ji çarkeharên Kurdistanê çê bibe seyda û zana û çend mirovên

go bi lehçeyên Kurdistanê tevan zanin tê de kom bibin.

2 - Şewekî sivik û şêrîn ko pîrên kurdan pê mijûl dibin bigirin ên din tevan bikujin eger pîrsek ji wî ê bijartî kê mî em karin ji şewên kuştî bidizin.

Çiman... go em weha bikin dijwarî digihê du milyon kurd lê eger em şewakî ji tevan çêkin hinga dijwarî digihê neh deh milyon kurd.

Çawan go mîletan hemiyan weha kiriye yanî şewakî pîr şêrîn girtine ên din kuştine.

Belê di qonxerê de hê bêtîr em karin delîl û nîşanan ji fikr û bîra xwe re dirêj bikin êdî heval sax bin.

Cegerxwîn

SEHÎTÎ

Le bo yekîtiya zimanê Kurdî

- 5 -

Zimanê kurdî, bi rastî zimanekî pîr şêrîn Zû zehf zengîn we rengîn e. Çunkî galgala wî (mufredat) zor, awayê qisebêjî (lehce û uslûb) gelek zehf e. Ew jî ji ber belavbûna kurdan e li serhedan, we parçekirina welatê wan ê delal ê Kurdistan e li navbera du sê millet û dewletan da. Lewma kurd, ji hevdu veqetiyane û ji hev dûr ketine. Û ji zilm û bêbextiya dijminan îstîbdad û tehqîra bêganeyan, bajêran û gundan berdane. Çûne ketine nav newalan û deştan û derketine ser çiyay û zinaran, dûr li medeniyet û mehrûm ji ilm û îrfanê.

Seva [seba] wî zimanê wan ê kurdî ê pak û delal, ji ni'metê xwendin û nivîsandinê mehrûm maye. We (tenê=tenha) li nav

gundî û eşîran da hatiye peyv û qisekirin. Ema xwenda û zanayê kurdan – heke gundî û eşîrî heke bajêrî be – gişk bi zimanê bêgane û neyaran îlm û îrfan hîn bûne û xuyan zana û xwendayên kurdan hesabandine, û tu li zimanê bav û dê pirs nekirine. Seva wê gire û ribata ke navbera kurdan hebûye, winda bûye û bi yekcar ji nav wan rabûye; ne ko li nav herberek ji bera kurdan ê mezin û gewre rabûye. Belku her eşîrekê ji kurdan xwe tenê kurd hesabandiyê û bi musteqbelê ê dinan nexwestiyê eleqedar bibe. Bi vî awayî, tevda bêganey hev du bûne. Yanî çar, pênc merovên kurd eger li cîkî bicivin we dil bikin ke le ser welatê xwunan qise bikin we ji belengaziya wê baş bikin; bêşik nikarin bi asanî û bi gengazî miraza xwutan fehm kirin bidin, û netiwanin meqseda xwuyan hîn bibin. Çunkî heryek li wan bi awayekî qise dike û dilê xwe da dibê: Ez tenê kurd im. Ê din eger kurd ji bin zimanê kurdî nizanin. Çima? Çünke zar û şeweyê wê nizanin.

We 'l-hal ewan hemû (heme, 'hemû, 'heme, gişk, tevda, giştî) zaro û lawênî milletekî yekziman û yeknijad û yekxwin in. Welê jî li hev nehatiya şewe û zarên wan, nikarin hev û din nas bikin we xwo naskirin bidin.

Eger xwenda û zanaya milletekî bi vî awayî nikaribin bi qise û nivîsa xwe yanî mil û destê hev din bigirin û arîkariya xwutan bikin; bê şubhe ne mumkin e tişteki din da jî destê hev bigirin û yekfikir û yekneseq bibin. Çira?

Çunkî nîşana yekîtiya milletekî û yekbûna komelêkî hebûn û heyiya zimanekî – bi kêmtî yanî 'ela el-eqell li nivîsanê da – yekneseq û yekawa ye. Bê vaya tişteki din çenabe û naye dirist kirin qet. Nuha li vêra pirssek tê bala hemû xwendevan û nivîsevan ew jî vaya ye: Çawan zimanekî kurdîkî yekne-

seq û yekawa ('ela 'l-eqell) li nivîsanê da tê peyda kirin ko hemû kurdan tê bigihîne û pê miraz û meqseda xwuyan biqedînin we çak eda bikin?

* * *

Va nivîsa xwuyanî vira nivîsî, û bona ke Hawar ra ray bikim temîz kiribûm, we bi cuhaba wê pirsê mijûl bûbûm. Ji jimara Hawarê ê şanzdehan da pirsiyarkî heja dor aliya vî mewdû'î; mewdû'ê nivîsara min da hatibû belav kirin we bi kurtî heyanî yekiya gulanê cuhab dihat xwastin. Wexta ke min ev dît û xwend dilê min vehû çavên mi ronî bû we ez zor pê kêfxweş bûm. Seva wê mecbûr bûm cuhabê ko bo temamiya nivîsara xwe hazir dikirdim himan bi te'dil û texyîrêkî hindik binivîsim û bidim bo ev pirsiyariyanê ko li Hawarê da hatiye belav kirin. Paşê vegerim li ser temamiya nivîsarê (meqale) xwo, we doraliya zar û zimanê kurdî, xwasima zazayî (dumilî, dumbilî) da hinek zanîni bo hurî û zimanî belav bikim ko heyanî îro tişteki ji wî nehatiye neşir kirin. Hêviya min ji mirê delal û heja xwediyê Hawarî me hemû kurdan ev e ko ji vî nivîsê şitîk dernexe ji ber ko dirêj e û muxalifê şertê pirsiyariya Hevindê Sorî ye. (2)

1- Zimanê kurdî çawan xwerû û pak dibit?

1- Ma navê pirsiyarê divêt weha bit. Zimanekî kurdêkî tevayî ('umûmî) çawan tê peyda kirin ko hemû kurdan – kurdmanc, goran, lor, kelhor, bextiyarî, zazan, hawraman – jor û jêr, rojhilat û rojavayê Kurdistanê da, tê bigihîne we karibin pê binwêsin û bixwênin. Çima va pîrsa lazimî weha bit? Çunkî zimanê ko hemû kurdan, kêmtî û zehf têbigihîne hêj peyda nebûye, û nehatiye meydane ko merov, bi paqijî û safî kirina wî mejûl bibe û bixerike.

Herkes zane ko, saf û paqijiya zimanekî hanca paş yekîti (wehdet) we li hev anîna zarên wî ê zehf tê tesewur kirin. Ji bo wê cuhaba vê pirsê ewilî weha didin seva gihaştina mirazê, û peydakirina vê armançê divêt berî hertîştî çiqas zarên û zimanên kurdî – wek kurmançî, babanî, zazayî, lorî, fêlî, bextiyarî, hawremanî. . . – hene be hemû wasteyan û bi awakî zanîni (uslûb îlmî) were civandin û belavkirin. Yanî herzar û herşêwe de bi kêmî – ela 'le-ecell – du sê kitêbok divêt were çapkirin ko heta zana û nivîsevanê kurdan, karibin jê fêde bibînin we şêhr [şî'r] û gouin û nivîsa xwonan, bi qise û pirs û galgalê hemû zarên û lehockanî kurdî çêkin we durust kin we karibin qise û pirsanî bêganeyan berdîn we hêdî, hêdî desta wan jê were kişandin hata bitîwanin bi awayekî kurdî ê xalis û muxlis bêjin û binivîsin.

2 – Bi çi awayî zarê Kurdistanê ên cihê cihê nêzîngî hev dibin. Û zarekî welê tete pê ko, kurd hemû di zarên hev digihên?

Nêzîngbûna zarên zimanên kurdî, hêdî, hêdî û bi xwe ancax paş civandin û belavkirina wan dibin. Çunke wê çaxê heryekê ji xort û ciwanê kurdan ji xwe ra zarêktir - bi zarê xwe - dicibîne tedqîqat û xebata xwe ser wî zarî dimeşîne. We vava midexek dewam dike netîceyê da çiqas zar û lehocyani kurdan hene, tene belav kirin, lakîn bi awayekî zanistî. Û her xwenda û zana û nivîsevan dikare bo nêzîkirina ezmananê kurdî û zarênî kurdmançî û zazayî . . . nivîsa xwunan bi pirs û galgal û awaya hemû zar û zimananî kurdî tevlihev we têkel bike. We sev roj bi vê armançê mejûl bibe. We bona ko hemû kurdanî zana û nivîskaran zanîn û tedqîqatî xwoyan ke li hemû lehocyani kurdî da bikin were xwandin û têgihîştin, divêt îmlakî (awayê nivîsin) mutteliq eleyhî

mewcûd bî heke Latîni bî heke erebî. Mese-la îmlayî erebî yê ke pê zimanê farîsî û 'Usmanî [osmanî] mirî tê nivîsandin ji bo kurdî jî - we lew muweqeten - çak e û baş e xwasima li mabeyna zana û munewwraan da. Ne ko wek biranê me ê kurdanî welatê jêrîni Kurdistan ke nivîsa xwuyan bi hurûfê muqette'e binivîsin heta metb'eyê da, bibe wek şorbe tev li hev û têkel, mirov nikarîbî ji nav derkevit.

3 – Zimanê kurdî çawan pêşve diçî, û bi çi awayî bi ser dikevit?

Hemû nivîsevan û xwendevan ra nas e ko va pirsiyariya netîceya pirsiyariya yekem û ê duduyan e yanî li paş civandin û belavkirina hemû zaranî kurdî, xwe bi xwe ser dikeve we pêşçûyî tê hesabandin. We lê seva ko zû ser bikeve we zahf zengîn û rengîn bibe, lazim e pişt salekê ji va xebatanan civatekî hemûyayî/teveyî (mu'temeri umûmî) bo ziman were li hev we ji bona yekirina awayê nivîsin (îmla) û zarênî kurdî (lehecat) û danîna îstîlahata zansî = zanîne mejûl bibe û bixerîke. We qeraratê ke va xustîsa da derdêxe divêt nik hemû kurdziman meqbûl bit û bi dil were tenfiz kirin. Û dibit herkes bizanî ke mirovîti û qedr û qîmeta wî bi şuxlandina zimanê bav û bapîr û dê û dormaman tê naskirin û zanîn.

Ji ber wê lazim e li ser hemû kurdanî welatparêzan, zar û zêça xwuyan zimanê kurdî ê teveyî hîn bikin we hemû nivîsa xwe bi vî zimanê dayikê binivîsin.

Misir el-Qahîre
Lacê Henê

XWENASKIRIN

Ji Haco Axayê delal re pêşkêş dikim

Ey dil tu were bike temaşa
Ka tac û direfş û kanên ew şah
Ka şahînsahê cihan Ferîdûn
Îrec Menûçehrê tekye gerdûn
Newzir ê bi dû de hatî zab e
Karê wî bi kêr ji bo me zab e
Kurapê wî Keyqubadê zordil
Ostiyax Duristar e wê de bêdil
Keykawus û Xwusrewê nemek bûş
Navê wî di deftera de Kîyrûş
Luhrasibê ferzê wî riham bû
Qudsî ji nefîrê rar û mar bû
Kuştasibê dîn û ew li Zeraduşt
Behmen çû bi dû de dot Harmalîst
Darayê humay çî jêr debîr bû
Zerdeştkirina cihan di bir bû
Darayê duwem çî ejdeha bû
Kohîn û Muxîn ji ber Ruha bû
Darayê sêyem ko hat cihan e
Ferxende nihan bû Ariyane
Îskenderê hêk zi per ji ber dar
Belîş kêş dikirin ji bo milkê dar
Cengek li Kilikya yek li Erbil
Dara di şerê duwem de bû dil
Serdar bûn ji Nûh hetanî sêsed
Sih salî berî mesîh di nav Med
Aşûr di rojhilat cîhangîr
Der şehre ava de bûne bargîr
Alaya zerefş gihîşte Yûnan
Hind û Yemen û welatê Tûran

***

Ka Rostemê kurd û kanî Çopîn
Ka Nilûferê egît û Gurgîn
Sultanê Belûc û Xorûsîstan
Sultanê Hirat Xezen û Efxan

Bapîr e ji wa re şerê Çopîn
Sultanê li wan ji nesla Gurgîn

***

Yezdiwabir û Yezûnûş û Tîrdad
Sih merwî weh bûne şahê Azad
Eywana bi nûd ji tac û gurzan
Dergûş e ji bo tîlûd û dehban
Piştî ko Mesîh dibûye rehber
Sasanî li dû dibûne serwer
Roja ko Huseyn dibûye zava
Roj we di Belxê çûye ava
Sultanî buweyh û hakimanan
Bedlîs û Hezo keranê wan in
Ev kesro yû keyanê kurd in
Doza me durust e pê xebirdin
Tîrdadî ji kurê xwe nivîsand
Ew kurd ê kurê kurd ê azad
Şêrgohê ji kirina Azerbaycan
Şêrgoh e belê di fetha burcan
Yûsuf bi Selaheddîni navdar
Pîrsa wî bike ji Flîp û Rîşar
Ferzê wî eger ko fetha qisê
Çêkra bi zîmanê kurdî Qudsê
Xelkê nedigotê Fatimî bû
Zanayî bikin zîman berî bû
Zanayê cihan ha seranser
Pesnê wî didin bi xameya der
Pişt xatêmê enbiya bi pênc sed
Şêst salî dibû melîk xwedî bend
Hêştâ ji evana heştê salî
Sultanî kirin bila ubalî
Der Misr û Yemen Hîcaz û Sûrî
Bayezîd û welatê Şehrezorî
Heskîf melîkanê wê ji wan in
Şêrwî bi xwe ferzê wa Keran in
Merwanî û Amedî li ku man
Not salî di wê de mane Sultan
Mîrê di Cîzîra şehre Botan
Kurdîtû nema li dû Bedîr-Xan

Sultanên bi navê Selim û Qanûn
 Baxê me li me kirine kanûn
 Hêja bû ko xaniyê te Îdrîs
 Zêr helbikira di şehre Bedlîs
 Kurdmanc te kirine bazikê tirkan
 Bûn bûkê rîman ciwanê Îran
 Ey kom û civatên Ewrûpa ye
 Dilbûn bi vî terzî qê rewaye
 Bulxar û Mecar û sayê Lubnan
 Azadî dibin z[j]i bil me kurdan
 Wilson li ku maye sozika te
 Musyo Klîmenso gotina te
 Leşkerkêşê Îngilîzî kani
 Soza ko te gotî ja ra kani
 Rastgirê cihan Emîl Bûdicû?
 Guftara te gotibû çî rast çû
 Bêje tu bizişkiye çî daro
 Dermanê nesaxiya me ya ro
 Yekîti ji me re çî xweş ilac e
 Yat bûn di me de çî bêrewac e
 Ey kurdê çiyayê deşt û zozan
 Umîdê mekin ji destegîran

B. Ferîdûn

*. Kitêbxana Hawarê di van rojan de mewlûda zazakî çap û belav kiriye. Ev benda ha pêşgotinka wê mewlûdê ye.

1. Muhemmed Elî Ewnî Efendî ji xwendayên kurdan ên welatparêz û milletperwêr e. Bi xwe jî xelkê Sêwrekê ye. Li Misrê di [Unîversîteya] Ezherê de xwendiyê. Ev deh sal in di dîwana qiranê Misrê de mutercim e. Li Şerefnama ko wê paşiyê li Misrê hate çapkirin pêşgotineke hêja nivîsandiyê.

2. Hêvî û daxwaza te li ser seran û ser çavan.

- ◀ موضوعات كردية ، تأليف : صلاح بدر الدين .
- ◀ القضية الكردية والنظام العالمي الجديد ، تأليف : صلاح بدر الدين .
- ◀ (ههولير مدينتي الحبيبة ، مدينة المتناقضات) - حليلة السنجاري - رواية .
- ◀ (سروه) - حليلة السنجاري - رواية .
- ◀ البارزاني والحركة التحررية الكردية - مسعود البارزاني - جزءان .
- ◀ دراسات في تاريخ الكورد ، د. فرهاد پيربال .
- ◀ غرب كردستان - دراسة تاريخية - سياسية - وثائقية - موجزة ، صلاح بدر الدين .
- ◀ زنزانه كهقهر - تأليف : سلام عبد الله ، ترجمة : احمد شوكت .
- ◀ şevên deşta mêrdîné - Xemgîn Remo .
- ◀ موجز عن مسيرة الصحافة الكوردية في غرب كوردستان - عبد القادر بدر الدين ، بالكردية والعربية .
- ◀ القضية الكردية امام التحديات - صلاح بدر الدين .
- ◀ المدن الكوردية - آزاد ديركي .
- ◀ West Kurdistan - Salah Bedreddin .
- ◀ صلاح الدين الايوبي من جديد ، عبد الخالق سرسام .
- ◀ الكورد في دائرة المعارف الاسلامية - ترجمة : حميد ريبوار .
- ◀ زرادشت والزرادشتية - رمضان الداودي .
- ◀ تنظيم خويبون وثورة اگری - تأليف : روهاك الاكوم ، مراجعة : شكور مصطفى .
- ◀ Rezmana zimane kurdi - Deham Ebdulfatah .
- ◀ يلماز گونای ودور السينما الوثائقية في النضال الوطني - د . ابراهيم محمود .
- ◀ الادب الشفاهي - علي الجزيري .
- ◀ لقاء العظماء - مذكرات الكاردينال أ . فيليتشكي ، ترجمة عدنان بدر الدين .
- ◀ وقائع المؤتمر التأسيسي لجمعية الصداقة الكردية - العربية .
- ◀ جمعية خويبون والعلاقات الكردية - الارمنية ، محمد ملا احمد .
- ◀ الاصوليات الاسلامية وحقوق الانسان - د. هيثم المناع .

◀ HAWAR

◀ RONAH

صدر عن رابطة كاوا للثقافة الكردية

- < كفاح واستشهاد البطل السوفياتي الكردي فيودور ليتكين ، تأليف : يوري سالنيكوف ،
ترجمة : باقى نازي .
- < كردستان والمسألة الكردية ، تأليف : البرفسور بافيج ، ترجمة : برو .
- < لعحات من تاريخ الانتفاضات والثورات الكردية ، اعداد : ابو شوقي .
- < الحركة الوطنية الديمقراطية في كردستان - العراق (١٩٦١ - ١٩٦٨) ، تأليف : الباحث الكردي
السوفياتي : ش . ج . اشيريان ، ترجمة : ولاتو .
- < الجبال والسلاح ، تأليف : جيمس اولدريج ، ترجمة : جوان .
- < الجبال الروية بالدم ، باقى نازي - ترجمة عن الكردية : رزو .
- < انتفاضة الاكراد ١٨٨٠ ، تأليف : الباحث الكردي السوفياتي ، جليلي جليل ترجمة :
سيامند سيرتي .
- < قصائد من الفولكلور الكردي ، تحقيق : حاجي جندي ، اورديخان جليل ، جليل جليل ،
اعداد وترجمة : ولاتو .
- < نهضة الاكراد الثقافية والقومية (نهاية القرن التاسع عشر وبداية القرن العشرين) تأليف :
جليلي جليل - ترجمة : باقى نازي ، ولاتو ، كدر .
- < القضية الكردية ، ماضي الكرد وحاضرهم ، جمعية خويبون الكردية الوطنية ، النشرة
الخامسة ، د . بله ج شيركوه .
- < كردستان تركيا بين الحربين ، البرفيسور م . آ . هسرتيان ، ترجمة : د . سعد الدين ملا ،
باقى نازي .
- < في سبيل كردستان (مذكرات) تأليف : زنار سلوبي ، ترجمة : د . رضوان علي .
- < كردستان والاكرد ، تأليف : ملا . ع . كردي .
- < الاكراد (ملاحظات وانطباعات) ، الاكراد احفاد الميديين . تأليف : ف . ف . مينورسكي ،
ترجمة وتعليق : د . معروف خزندار . د . كمال مظهر احمد .
- < الاكراد ، شعبا وقضية ، تأليف : صلاح بدر الدين .
- < Rêzmana Kurdî – Reşîd kurd
- < بطولة الكرد في ملحمة قلعة دمدم ، اعداد : جاسمي جليل - بالكردية والعربية ، ترجمة :
شكور مصطفى .

Mir CELADET BEDIRXAN
Xwedî û Berpirsiyare Kovare